

שלמי כהן אמא

ציוני סוגיות
לחבורת הדף

גיטין
דף ב. - צ:

ציונים אלו נכתבו עבור בני חבורת לומדי הדף בביהמ"ד בית שלום ישיבת מיר ירושלים. העמלים ללמוד דף אחרי דף, בזריזות ובעיון, להקיף את מסכת גיטין במשך זמן קצר ואלול תשע"ב. זכיתי להיות שליח הציבור, לסייע ליכנס לשערי הסוגיות בזריזות. ובשליחותם עמלתי ללקט לסדר ולהעמיד דברי רבותינו הראשונים והאחרונים והפוסקים.

זכינו בדורינו שנכתבו ספרים רבים, של הערות ושיעורים וציונים, כל אחד בסגנונו היחודי. נעזרתי רבות בספרים ומציינים רבים, ועל ידם זכיתי ליכנס לסוגיות, שלולי דבריהם אין ידי משגת למצוא ולעמוד על דברי רבותינו הראשונים והאחרונים. רוב הדברים ראיתי בספרים אחרים, או נתעוררתי ע"י דבריהם. היה ראוי לכתוב כל דבר בשם אומרו, ועכ"פ אמסור מודעה שהדברים אינם שלי.

מטרת הכתיבה היתה לקצר ולהקל על הלומדים, ולכן לא העתקתי דברי הספרים הקדושים בשלימותם. נסיתי להעמיד עיקרי הדברים, אבל ודאי שיש מקומות שלא ירדתי לעומק הדברים, או שניתי או הפכתי דבריהם הקדושים. וכן מלאכת הכתיבה נעשית מהירות, ושלא בעיון כל הצורך. ויש מקומות שלא הועמדו בצורה ברורה, או נכתב בקיצור נכתב.

מודה אני לפני ד' ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד, וזיכני להתחיל מסכת גיטין ולסיימה, ללמוד וללמד, יותר מכפי כוחי, בסייעתא דשמיא בכל יום ויום.

ומודה אני ששם חלקי וזיכה אותי לשבת בביהמ"ד הנפלא הזו, בישיבת מיר הקדושה, ובפרט לבני החבורה בביהמ"ד בית שלום. ובזה אודה לכל בני ביהמ"ד שבזכותם ובשליחותם זכיתי להגיע לכל זה. ואזכיר את רבני ביהמ"ד המוסרים נפשם עבור הלומדים. ובפרט ראש הביהמ"ד שליט"א הרודף חסד וצדקה בכל כוחו בכל עת.

ועומד על גבי כולם רבינו רה"י הגרא"י פינקל שליט"א ממלא מקום אבותיו המוסר נפשו לחזק ולהחזיק את הישיבה, ממלכת התורה דישיבת מיר בכל פרט ברוחניות ובגשמיות.

ומודה אני לאאמו"ר שליט"א ולא"מ תח" שסמרו עצמם לחנכני בדרך התורה, ולהדריכני בדרך ישרה. ועל רוב הטוב שהשפיעו עלי, ועוזרים תמיד בכל דבר. וכן הסיוע בהדפסה זו. ויעמוד הזכות להצלחתם ולהצלחת יוצ"ח, ולע"נ זקני הר"ר שרגא זאב צימרמן ב"ר שלמה זצ"ל ואשתו זקנתי מרת חוה צביה בת שמעון דב ע"ה, רודפי צדקה וחסד הנאהבים נעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו.

וכן אקבע הודאה וברכה למו"ח הגאון רבי יחזקאל כהן שליט"א וחמותי תח" על כל הטובה שעושים ויעשו עמי. ויה"ר שיזכו לראות נחת מכל יוצ"ח.

ויה"ר כשם שעזרתני, כן תעזרני להמשיך ספרים אחרים ולסיימם, מתוך ישוב הדעת ושקיעות בלימוד, ובלא טרדות הבלי העולם. ויה"ר שנזכה אני וביתי לשפע ברכה והרחבת הדעת, ולראות נחת מבנינו. וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים, יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי זרעי וזרע זרעי עד עולם.

מהדורת ביקורת - תשרי תשע"ג

נא לשלוח הערות תיקונים השגות והוספות.

שלמה כהנוב חז"א 36 רמת שלמה ירושלים

טל/פקס 025711065

פרק המביא קמא

רש"י ד"ה המביא גט. כל חו"ל קרי ליה מדינת הים. הראשונים תמהו דבגמ' ד: מבואר דלרבנן מקומות הסמוכין ומובלעין אי"צ לומר ב"נ. ובתוס' [ד"ה ממדינת, וכן רוב ראשונים] כתבו דמדינת הים משמע מקומות הרחוקים. והר"ן [על הר"ף] כתב דהכוונה לצד מערב, שאין שם עיירות סמוכות ומובלעות. והר"ן יישב בזה דברי רש"י דכל חו"ל שהיא דמי לצד מערב [מדינת הים].

רש"י ד"ה צריך. השליח המביאו וכו' שליח להולכה. אבל שליח לקבלה אי"צ לומר¹. [והראשונים כתבו דהוא ע"פ הגמ' כד. דכיון דנתגרשה אי"צ לומר ב"נ².] והר"ן [על הר"ף ב. ד"ה וכתב רש"י] ביאר דכיון דנתגרשה לא חיישינן שהבעל יערער, דלא חיישינן אלא כשנותן לשליח, דבשעה שיוצא מתח"י אינו גומר ומגרש. והפנ"י כתב דמאחר דכבר נתגרשה לא מחמירים לאסור אותה משום הנך חששות. ועוד כתב דשליח לקבלה האשה ממנה, וא"כ סומכת עליו, ולכן לא חיישינן שיזייף לקלקלה.

תוד"ה המביא גט. ד' שיטין בין כל ספר וכו'. והביאו שבעיטור כתב ג' שבין כל ה' ספרים. ובחי' אנשי שם [למדריכין] ביאר דמחשיבים ג' שיטין, שבלאו הכי צריך להניח שיטה בין כ"א. וע' ש"ר' שמואל שהאריך בזה.

תוד"ה ואשקלון. ואע"ג דכבשוה עולי בבל, כדאמר ר' אבא הוה מנשק כיפי דעכו וכו'. והרמב"ן כתב לדחות דס"ל קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא, ולפיכך חביבה עליהם, ולענין גיטין כיון דלא כבשו עולי בבל לא שכיחי ב"ד. והריטב"א כתב דאע"ג דקדושתה בטלה, לא בטלה חיבתה, וכמו בזה"ז דבטלה קדושת הארץ וחיבתה לא בטלה.

אבל הרמב"ם [גירושין ז'] כתב דבהל' תרומות יתבארו תחומי א"י. ובהל' תרומות [א ז'] כתב הרמב"ם דהגבולות של עולי מצרים הם מרקם במזרח ואשקלון בדרום ועד עכו בצפון³. ומבואר דנקט דגבולי המשנה הם של עולי מצרים, ודין ב"נ תליא בעולי מצרים.

בא"ד ואור"י אפי' בצד של א"י צ"ל ב"נ וכו' לפי שהוא סוף הגבול. המהרש"א כתב דלפ"ז הא דקאמר לגיטין אין לעבדים לא, היינו דאותו צד דא"י נחשב כחו"ל לענין מכירת עבד מטעם זה. ומ"מ הוה מיפטרי רבנן מהדדי לבא שם באקראי בדרך לוויה.

טענין מזוייף

תוד"ה ואם יש עליו עוררין. ולא טענינן מזוייף דמשום עיגונא הקילו. והרמב"ן [ט]. בהשטמות וכע"ז בר"ן על הר"ף ב: כתב דאפוקי ממונא לא מפקינן בלא שטרא דמקויים, אבל במשנתנו אין אשה זו ממונו של בעל אלא ברשות עצמה לינשא. ועוד מתוך חומרא שהחמרת עליה בסופה הקלת בתחילתה. והגר"י [גירושין] כתב דלדברי הר"ן הבעל אינו בעל דבר לטעון מזוייף, וע"כ מה שנאמן לטעון הוא מדין בעל השטר, שיש זכות להכחיש דאינו שטר שלו [וע"ע לקמן ג.]. אבל האחרונים כתבו ד"ל דכוונת הראשונים דל"ש טענינן משום דאינו הוצאת ממון, מ"מ אם טוען הוה בע"ד. וכ"כ ברשב"א [שם] דלא מגבינן מיניה דבעל מידי אלא אפקועי ממונא, ושמה הפקעת ממונא לא מצרכינן ליה לקיומי שטרי אלא אם בא בטענת ברי.

וברמב"ם [גירושין ז' כד וכע"ז יב ב] כתב שאשה שגט יוצאת מתחת ידה נאמנת שנתגרשה, ואין חוששין לה, דהגט כמי שנחקרה. שאין דיני האיסורין כדיני הממונות. [ומשמע דהוא טעם חדש דדיני האיסורין לא נאמר תקנת קיום]. וכ"פ הרמב"ם [עבדים ו ז'] דכשם שהאשה שמוציאה גיטה אי"צ קיום, הואיל והגט יוצא מתחת ידה, כך העבד ששטר שחרור יוצא מתח"י אי"צ קיום⁴ [ע"פ הגמ' לקמן ט. דשוו לגיטי משים למוליך ומביא].

והר"ן [שם] הביא בשם תוס' דלא חיישינן למזוייף אלא כשהלוה טוען ברי' [ובתוס' כאן וכן כתובות צב: וב"מ יג: האריכו לדון בזה⁵]. והאחרונים ציינו דלכאורה נח' הראשונים בגדר שטר שאינו מקויים,

1 וע' לקמן ה: דדעת שו"ת הרמב"ן דאי"צ לומר ב"נ, אבל אי אמר מהני.

2 אבל דעת הראב"ד דבעי קיום [אבל ל"מ ב"נ], וע' בסמוך.

3 ובדרך אמונה נתקשה דחברון ובאר שבע הם דרום מאשקלון, ואם נאמר דלא מושכים חוט שווה, א"כ מהו גבולות הארץ. ותי' דעד גבולות אלו יש ריבוע שלם כולו א"י, ואח"כ יש מא"י ויש שאינו מא"י.

4 והאחרונים העירו דגבי עבד הוה הוצאת ממון, אלא שמוגדר הנידון על גוף העבדות, ולא הוצאת ממון.

5 ובתוס' כתובות צב: מבואר הנידון דרך כשהלוה טוען שיודע שהוא מזוייף צריך קיום, אבל מספק אין

האם מדרבנן נחשב כחספא [וכלשון הגמ' ב"מ ז, וכו"כ בשו"ת הרמב"ן ח'], או דגדר התקנה דע"י טענה חיישנן שהוא מזויף.

אבל הראב"ד [יב ב] השיג דיתקיים בחותמיו אע"פ שלא יצא ערעור. וכו"כ בהל' עבדים [שם], עיי"ש שהאר"י [ומבואר בדבריו דביאר את הגמ' כד. באופ"א], וסיים והשכל מורה שאף אם לא יערער לא נתיר א"א ואיסור עבד בלא קיום הגט. והאחרונים הקשו על הראב"ד דבמשנה מבואר דהמביא גט בא"י אי"צ קיום. ובר"ב ש [שפה] מבואר שהטעם דבחו"ל שאינו מצוי לקיימו חששו טפי. והאחרונים חילקו עוד ד"ל דביד השליח לא חיישנן, ורק ביד האשה דינו כביד חשוד ובעי קיום.

ובתוס' כתבו דע"כ טענינן משום לא שבקת, ובמהר"ם ש"ף הקשה דבגט ל"ש הך סברא, וא"כ אמאי כתבו תוס' הטעם משום עיגונא הקילו. ומדברי רע"א מבואר דמדינא טענינן, ומש"כ תוס' 'לא שבקת' כוונתם להביא ראיה דטענינן.

בא"ד דאל"כ לא שבקת. ובתוס' כתובות כתבו דאין לחוש להכי, דמה"ת לא בעי קיום, דלא חציף לזייף שטר [וכדלקמן ג.], וכי תקנו כשטוען ברי. ובאבה"א [עבדים ו ז] כתב דכשאנו דנים על כ"א צריך להעמידו בחזקת כשרות, אבל מ"מ ודאי מצוי חצופים ורמאים בשוק. ועוד כתבו האחרונים דזייפן א' יכול לזייף הרבה שטרות, אבל רוב בנ"א לא חציפי לזייף.

בא"ד כיון דהוא עצמו נאמן לטעון פרוע מיגו דמזויף [והוכיחו כן משמעת' דשטר כ"ס]. ומבואר **דס"ד דתוס'** דבעי שיהא טענת מיגו אצל היורש, וכמו דטענינן להו מזויף טענינן להו פרוע. וכו"ד **המלחמות** [ב"ב שם] דהוכיח דטענינן ליתמי נאנסו, דאל"כ 'מאחר שהיסוד הרוס היאך תתקיים הבנין'. וזוהי הוכיחו התוס' דסגי דהאב היה יכול לטעון טענה זו, וטענינן אף לבן. והאחרונים ביארו דנח' האם יסוד מיגו דנחשב טענת האב, או טענת הבן [ועדיין צ"ב. וע' מש"כ בב"ב ל. וע.]. והאחרונים הקשו מה מהני מה דיש דין טענינן על הטענה הב', הא לא שייך בזה מה לי לשקר, והיורש אינו טוען ברי, א"כ אין כאן ראיה מכח המיגו. ובקוב"ש [ח"ב ג] ובחי' ר' שמעון הוכיחו מזה דיסוד מיגו משום כח הטענה [וע' מש"כ ב"ב שם].

בא"ד ואין לומר דטענין פרוע דהא רב אית ליה וכו'. **המהרש"א** הקשה דלמ"ד מודה בשטר שכתבו אי"צ לקיימו א"כ הדרא קושיית התוס' בכל שטר לא שבקת, דאביהם לא היה נאמן לטעון פרוע, וע"כ טענינן מזויף. וע' אחרונים. ורע"א כתב דכוונת תוס' להוכיח דטענינן מדינא ואף לולי לא שבקת.

ב:

תוד"ה לפי. ואין לומר דנקט לשמה משום דשכיח וכו' אלמא לרבה נקט דוקא לשמה. **ותוס'** כתבו דרבה נקט טעם לשמה דשכיח, ומשמע דחייש לכולהו חששות. אבל **בראשונים** תי' דכיון דשלא לשמה שכיח ולכן תקנו חז"ל משום חשש זו. וכו"כ **הראב"ד** [בהשגות לרי"ף] דכל החששות אינן מצויין ואין לבעל הנאה בהם, אלא שלא לשמה דהסופר כותב טופסי שטרות שיהא מזומן וכו'.

ועוד תי' **הראשונים** למסקנא ספרי דדיינא גמירי, והחשש שהבעל נתן בפסלות, וזה שייך רק בשלא לשמה.

ובתוס' **הרא"ש** הביא בשם **ריב"א** דלאו דוקא נקט לשמה, וה"ה שאר חששות והביא דכ"מ **בירושלמי** לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וכתב התוס' הרא"ש דלפ"ז שאר פסולין נכללו בדברי הגמ' ט: שוו למוליד ומביא, אלא שמחובר כולו ידעי, וזוהי הגמ' מקשה האיכא וכו'. **בא"ד** והא דפ"ה דממילא שיילינן וכו'. לא משתמיט בשום דוכתא שצריך לשאול. [אבל **הראשונים** הביאו דבירושלמי משמע שצריך לשאול]. ובפנ"י ביאר כוונת רש"י דא"צ לשאול, וסגי במה שראוי לברורי ע"ז.

בא"ד ואומר ר"י דמסתמא לשמה קמסהיד וכו'. **ברמב"ן** ביאר דמימר אמר הך שליח למה לרבנן למישאל אם נכתב בפני, אלא ש"מ שיש כתיבה פסולה וכו'. **ועוד** כיון שהוא שלוחו של בעלה והוא אומר שנכתב לפניו תולין להקל שהבעל כתבו לפניו, ואין חוששין שמא אחר כתבו ואח"כ מצאו זה. ובר"טב"א הוסיף דעיקר החשש שמא הסופר כתב לשון הרי את

טוענים ליורשין. ובתוס' **ב"מ** יג: כתבו דלא טענינן מזויף משום דלא שכיח. וי"ל דבעינן לתרוייהו, דכיון דלא שכיח לא נאמר 'דין טענינן' להחשב טענת ברי'.

1 שכתב שם דשובר שיוצא על יתומים בעי קיום, ואע"ג דאין טענינן להוציא, כל שטר שאינו מקויים הוא בחזקת מזויף. וא"ת האשה שהביאה גיטה היאך תנשא בלא קיום, התם האשה ברשות עצמה להנשא, האמינוה על עצמה כמו באומרת מת בעלי דדייקא ומינסבא

מותרת לכל אדם בכלל טופס הגט, לפני שיבא שום אדם. וכיון שמעיד שכולו נכתב בפניו יצאנו מכלל חשש זה. ושאר חששות חששו רק אגב חשש זה.

בא"ד כדפירש הקונ' בסמוך. [ג. רש"י ד"ה לא גיז, שכתב א"נ סתמא לשמה]. והאחרונים דנו דרש"י חזר בו, ורע"א כתב דבס"ד חיישין לכל הפסולין, אבל למסקנא סתם ספרא דדייני מיגמר, וחיישין רק שלא לשמה, ולכן אמר' דבסתמא לשמה. ועוד למש"כ רש"י דהוא רק חשש שמא נפל ומצא.

תוד"ה דאתיוה. כך שווין ב' מהשוק. ורש"י [לק' טז: ד"ה כשר] כת' דלא פלוג רבנן בין בא עם חבורת אנשים לבא יחידי, אבל כששניהם הביאוה מלתא דמוכחא ולא שכיחא היא. והריב"ש [שיח] הוסיף דמסתמא נחתם לפני השלוחים ויכולים לקיים, משא"כ בבא בחבורת אנשים.

בא"ד ומפרש ריב"א ... אמר' שהבעל שלחום וכו'. וכ"כ הרא"ש דתו לא מהימן לומר שלא שלחום. והאחרונים הקשו דלא נתקבל עדותם בב"ד [שלא מוזכר דבעי נתינה בפני ג'], א"כ מה מהני עדותם.

הרמב"ם [ז יד] פסק דשנים שהביאו אי"צ לומר ב"נ, שהרי אין הבעל יכול לערער על גט זה שהרי שלוחיו הם עדיו, שאילו יאמרו בפנינו נתגרשה נאמנים אע"פ שאין שם גט. אבל הטור כתב דאם הבעל מערער בעי קיום. וכ"כ הרמ"א קמב יח. [והפוסקים נח' האם איירי דטוען דנתן לשליחים גט פסול, וכ"כ בב"ש לז, או שמכחיש דלא שלחום]. והגר"ח [סטנסל] ביאר דבאמת אין כאן קבלת עדות, דהא לא העידו בפני ב"ד. ומ"מ לא בעי ב"נ דכיון דיש ב' עדים שמעידים שרואים כאן מעשה גירושין גמור לא תקנו ב"נ. אבל כשהבעל מערער בעי קיום וכדין מביא גט בא"י.

והראב"ד [בהשגות לר"ף] כתב דכיון דיש ב' עדי מסירה הגט כשר אפי' בלא עדי חתימה, ולכן לא בעינן קיום. ומספק לא חיישין שהם פסולין ומשום מזויף מתוכו.

בא"ד מה אילו יאמרו בפנינו גירשה. משמע מריב"א דכוונת הגמ' דהעדים באמת מעידים דהבעל שלחום. אבל המחנ"א [על הרמב"ם ז יד] והחת"ס [כאן] דייקו [מלשון הרמב"ם] דהוה כעין מיגו, אבל א"א להעיד שהבעל שלחום, דהוה כמעידים על עצמם שנעשו שלוחים.

הרא"ש כתב דאתיוה בי תרי, כיון דיש עדים ששלחום, לא חיישין שמא הבעל זייף, דאינו חשוד להכשילה במתכוון וכדאיתא בירושלמי וכו'. אבל בחד מצי אמר לא שלחתיו, אבל כי אמר ב"נ תו לא מצי אמר לא שלחתיו אע"פ שאין עדים שעשאו שליח, דהימנאו דהבעל עשאו שליח כי היכי דנאמן ב"נ, כיון דהגט יוצא מתח"י. דאל"כ צריך השליח קיום שטר שלוחותו וכו'.

והראב"ד [בהשגות לר"ף] הקשה אמאי בעי ב"נ משום קיום, כיון דהשליח נאמן שהבעל נתן לו סגי בהכי. ותי' דחיישין שיערער הבעל שלא מצא עדים מזומנין וזייף בעצמו. והרמב"ן [בחי' ושא"ר] חלקו דלא חיישין שהבעל יטען שזייף. והרמב"ן תי' דלא רצו לתקן שהשליח יהא נאמן ששלחו, מידי דהוה אכל עדות שבתורה. אלא בב"נ הקילו כיון דעיקר קיום שטרות דרבנן סמכו על ע"א.

תוד"ה מיד. והא ערוה נמי איסור הוא וכו' מאי כל עיקר דבר שבערוה באשת איש וכו'. משמע מתוס' דשאר עריות לא בעו ב' עדים, וכ"כ המהרש"א [וכ"ד השואל בנוב"י]. אבל הנודע ביהודה [אה"ע נה] נקט ליה דכל עריות חשיבי דבר שבערוה², מלבד נדה דקידושין תופסים³.

בא"ד הא דבעי תרי היינו לאסור וכו'. פי' דיש מקום לחלק בדבר שבערוה דבעי עדים טפי לאסור. וכע"ז כתבו התוס' קידושין סה: [ד"ה נטמא] דע"א נאמן באיסורין היינו דוקא להתיר אבל לאסור אינו נאמן, וכ"פ השו"ע כז ג. ומבואר בש"ך וגר"א שם דהוה משום דיש חזקת היתר, ואינו נאמן נגד חזקה. והרשב"א [קידושין שם] פליג דלא מצאנו בשום מקום איתחזק היתרא. ובתוס' [כאן] משמע דהטעם משום דלאו כל כמיניה [משמע שנחשב שיש בזה כעין הוצאת ממון].

רש"י ד"ה ומשני ע"א נאמן. שהרי האמינה תורה כ"א מישראל על הפרשת תרומה וכו'.

1 ומ"מ בתוס' הרא"ש מבואר דמסתמא מעיד על כל הפסולים.
2 וכן מבואר בר"ן לקמן [ל. הו' בסמוך] דע"א לא נאמן באחות אשתו [ויל"ד האם הרמב"ן פליג בזה].
3 וציון שם לדברי המרדכי שדן האם יבמה נחשב דבר שבערוה ובעי ב', דתליא במח' האם קידושין תופסים ביבמה. וכן הביא בקוב"ש.

וברש"י יבמות פח. כתב דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חברו, או סומך על בני ביתו. אבל רש"י חולין [י: ד"ה ע"א] כת' דכל יחיד האמינתו תורה וזבחת מבקרך ומצאנך, ושחט את בן הבקר ואכלי כהנים ע"י, ולא הזקיקה להעמיד עדים בדבר. ולא הצריכה תורה עדים אלא לעונש ממון או מיתת ב"ד ולערויות דגמרי' דבר דבר ממון. [משמע דהוה ילפותא, ולא סברא].

בידו באיתחזק איסורא

רש"י ד"ה הכא איתחזק. התם בידו לתקן הילכך נאמן להעיד עליהן. ברא"ש [לקמן פ"ה יג] כתב דהטעם משום דכל שבידו וברשותו הן הרי הן כשלו [ומשמע דדבר פשוט הוא דאדם נאמן על שלו, ואפי' איתחזק איסורא]. ולא מטעם דאי בעי מטמא, דאי מטמא בעי לשלומי, ועוד דנאמן אפי' אחרי שכבר אינו בידו, ועוד גבי תורם משלו על של חברו אטו בשופטני עסקינן שיתורם מטבול על של חברו.²

והמהרי"ק [שורש עב] כתב דע"י שהוא בידו נחשב דלא איתחזק איסורא וע"ז נאמן ע"א.

תוד"ה ע"א. ולא היה לו להזכיר הפרשת תרומה וכו' דבהנהו נאמן משום דבידו. [והוה גדר נאמנות שונה]. ובחי' הר"ן כ' ליישב דלרש"י בידו הוה שוה כלא איתחזק איסורא, ופשרה היא זו. אבל בש"ש [ו' ו] תי' ע"פ דברי המהרי"ק דיסוד בידו בדבר שבערוה שאינו נחשב איתחזק איסורא, וע"י נאמן מדין ע"א באיסורין. והשמעתא הוכיח מזה דתוס' לא ס"ל כסברת המהרי"ק.

סו"ד דאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה וכו' וגם בידה לטבול. המהרש"א כתב דבעינן לתרוייהו, שצריך נאמנות שלא ראתה שוב ויכולה לטבול, וזה נחשב שלא איתחזק איסורא. ועוד בעי נאמנות שטבלה, ובזה מהני מדין בידה. והביא שכן משמע ברשב"א [ור"ן ושא"ר].

והאחרונים הקשו דמ"מ יש לה חזקת טומאה, ואף דאינה בחזקת שתהא רואה, מ"מ טומאה ראשונה עליה, וזהו חזקתה³. ובש"ש [ו' ו] הוכיח מכאן דאין מחזיקין מאיסור לאיסור, ולא נחשב חזקת איסור⁴. ובקובה"ע [סז יב] כת' דהיסוד של חזקה הוא משום דאמר' דלא נתחדש ולא נשתנה, אבל הכא משראתה טמאה לזמן מוגבל, ולכן אין חזקה שיתחדש ראייה וימשך המצב.

ובפשטות נקטו האחרונים דנידון ע"א נגד איתחזק תליא בדין 'חזקת' איסור, אבל כמה אחרונים [חי' ר' שלמה, קה"י, חי' הגר"נ] חידשו דל"ל דהא דע"א אינו נאמן באיתחזק איסורא משום דאינו נאמן לעורר ספיקות, ולא תליא בדין חזקה לענין הכרעת הדין. ויסוד לזה כתב רע"א [כתובות יג] חילק דחזקת איסור נאמר אף במקום שנולד הספק, אבל גדר איתחזק איסורא הוא משום דאין כח לע"א לעורר הספק. ועפ"ז כתבו האחרונים דאף אי נימא דמחזיקין מאיסור לאיסור, ואף לחדש סיבה מחודשת, מ"מ ע"א נאמן כל שא"צ לחדש שינוי. וכ"כ הפתחת [י"ד קצו יב בשם הנוב"ן] דבאיתרע חזקה ע"א נאמן. ובשם ס' חומת ירושלים דה"ה בחזקה העשויה להשתנות⁵.

והרמב"ן הביא לדחות דמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת על בעלה ועוד אין דנין אפשר משאי אפשר. והביא בשם תוס' דבידה לספור ולטבול, אע"פ שאין בידה לתקן עכשיו אם לא שלמו ימי טומאתה מ"מ יכולה היא להמתין ולספור ולטבול, וכל שבידה ע"א נאמן אפי' איתחזק איסורא. [ובש"ש ו' ו נקט דפליג על תוס', וס"ל דהוה איתחזק איסורא, אלא דמהני הא דבידה בעתיד⁶].

- 1 ובס"ז [קצו ו] כתב דיש עצה להקנות את הבשר לעד, וע"ז יהא נאמן עליו. והשער"י [ו' ד] חלק דע"י שהוא בידו נחשב האיסור ברשותו, אבל לא מצאנו נאמנות משום שהוא בעלים ממוני. וכ"כ החזו"א.
- 2 ובש"ש ו' א כתב דבדבר שבערוה ל"מ בידו מטעם בעלות, שהרי בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן רק במה שעדיין בידו מטעם מיגור. אבל הנתיבות [כללי מיגור יא] כתב דהוה מטעם בעלות, אלא דל"מ למפרע.
- 3 ועוד הקשו האחרונים [וכבר רמז לזה הנוב"י שם, וע' בית הלוי שם] דהניחא נדה, דטמאה ז' ימים ולא יותר אא"כ ראתה ביום הז'. אבל זזה דבעי ז' נקיים, וכל שאינם נקיים טמאה מחמת הראייה הראשונה]
- 4 ועיקר הנידון מחזיקין מאיסור לאיסור הוא משום שהוא שם איסור אחר, שאין שייכות בין איסור אבר מן החי לאיסור נבילה. ובדברי השמעתא מבואר דיש חסרון אחר, דסיבת האיסור הראשוני לא צריכה לאיסור יותר, ולכן לא שייך בזה דין חזקה.
- 5 ובשער"י [ו' א], וכן בחי' ר' שמעון א' כתב כע"ז דהיסוד דע"א ל"מ נגד איתחזק הוא באופן שהמעשה שמעיד עליו הוא התחדשות, ולא תליא האם תוצאת הדין מוציא מידי חזקת הדין.
- 6 ועפ"ז כתב דבנידון רמ"ת אינה בידה בעתיד. ובשער"י כתב דהרמב"ן לא פליג על תוס', וטמאה מהטומאה הראשונה כל זמן שלא טבלה, ובזה תי' משום בידה לטבול [ובתוס' כתבו דבידה עכשיו אילו לא תראה יותר, ומה שרואה שוב הוא נידון בפנ"ע. וג"ז כוונת הרמב"ן].

ניקוד הגז. רש"י לא הזכיר דניקור הוה איתחזק איסורא, וכ"כ התוס' הרא"ש דניקור הגיד והחלב אין בידו לתקן, דאם גיד הנשה הוא א"א להתירנו. אבל הרמב"א ור"ן משמע דדמי לשחיטה ונחשב איתחזק איסורא [וכ"מ בתוס' כתובות כח. דהוה מדין בידו]. וכ"כ הרמ"א [קצו ג] דאיתחזק איסורא וכגון בשר שאינו מנוקד ע"א אינו נאמן. ובס"ז [ו] האריך לחלוק דבשר שאינו מנוקד לא אתחזק איסורא אלא משום גיד וחלב שבו. והש"ך [בנקה"כ] כתב דבשר שאינה מנוקדת דמי לטבל דכולו אסור, ומה לי שהוא איסור ספק. [וע' ש"ש ו ה ושאר אחרונים דהאריכו בנידון האם יש הגדרה של איתחזק תערובת איסור].

גמ' אבל הכא איתחזק איסורא דא"א הוי דבר שבערוה וכו'. הרמב"ן הביא אית נוסחי דל"ג דבר שבערוה, דאפי' בשאר איסורין דאיתחזק ע"א לא נאמן. וכת' דאי גרסי' צ"ל והוי, וחדא ועוד קאמרי'. אבל האחרונים דייקו מדברי התוס' [ד"ה הוי] דהוי המשך הקושיה, דאף את"ל דע"א נאמן נגד איתחזק, בדבר שבערוה אינו נאמן. ודעת הרשב"א [בימות שם] דע"א נאמן באיתחזק איסור ולא בידו. והביא י"מ דהגמ' בימות מיבעי האם יש קרא לכך, אבל הדין אמת דנאמן.

והמהר"ק [עב] והנוביי [אה"ע צה] ורע"א דייקו דלדברי התוס' ע"א נאמן בדבר שבערוה ולא איתחזק, דהוה רק תוספת על סברת דבר שבערוה. והביאו ש"כ התשובות מימוני [אישות ג] דשליח נאמן להעיד שטעה, מדין ע"א כיון דלא הוחזק דבר שבערוה³. ועפ"ז כתב הנוביי ליישב דעת הסוברים דמהני ע"א במיתת הבעל מדאורייתא, דחזקת דייקא ומינסבא מרעא לחזקת א"א, ומהני ע"א מדאורייתא⁴. ובש"ש כתב דגדר הדבר שהעד מעיד דאין כאן דבר שבערוה [ולא דמי לממון שמ"מ בעי הכרעה האם הוא ממון שלו או אחר].

התורת גיטין תמה דבשעת הגדה הנידון על הגט, ולא על דבר שבערוה. וכן לא יחשב איתחזק איסור לחוד, דאילו ע"א יעיד על מקוה מהני, ואח"כ הטובל עולה מטומאתו, ולא נחשב שהעיד נגד איתחזק איסורא⁵. אבל רע"א [י"ד טו] הביא מסוגיין דאף כשעד מעיד קודם מעשה, מ"מ עיקר הנידון הוא לנידון של אחר המעשה, ונחשב נגד איתחזק⁶. ובחי' ר' שמעון [א] כתב דהכא נחשב שהוכן מתיר עבור אשה זה ונחשב גרעון בחזקת א"א לענין זה.

תוד"ה ע"א [הב']. עיקר הגט יוכיח. הגר"ח [סטנצל] תמה דהא דבעי ב' עדים בגט משום אשוויי שטרא, דדין שטר הוא ע"י עדים. [ותליא בב' תי' תוס' כתובות כ: וב"ב קסה האם שטר של ע"א יש לו דין שטר]. והביא סיעתא לזה מגט מקושר דבעי ג' עדים, ובודאי דמדין עדות ב' סגי לכל דבר, וע"כ אין דין אשוויי שטרא אא"כ יש ג'.

תוד"ה הוי. וי"ל דס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה. המהר"ק ורע"א הקשו דאף אי הוה דבר שבערוה, ע"א נאמן, לפי מה שדייקו מתוס' לעיל דמהני ע"א בדבר שבערוה במקום בלא איתחזק איסורא. ובנדה לא איתחזק איסורא וכמ"ש התוס' [סוד"ה ע"א הא']. והאחרונים [חי' ר' שלמה ועוד] תי' דהא דע"א נאמן בדבר שבערוה הוא באופן שלדבריו אינו דבר

1 ולתוס' הגמ' [כאן] מסתפקת האם ע"א נאמן נגד איתחזק. אבל דעת תוס' והמרדכי דלמסקנא פשיטא דאינו נאמן באיתחזק איסורא. [וכ"כ תוס' קידושין סה: והרא"ש פ' הניזקין], וכ"פ הרמ"א קצו ג.

2 וכ"מ ברמב"ן שם. וברשב"א הביא פי' נוסף דתליא בב' לשונות בכריתות האם אדם נאמן ע"ז ואכ"מ. והביאו עוד מדברי הר"ן קידושין [כז]. בדפי הרי"ף [דכשאינו יודע למי קידש נאמן ע"א, ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות מב', התם הוא להוציאה מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו. אבל הר"ן לקמן [ל. בדר"ס] כתב דע"א לא נאמן שלא נתקדשה להתיר אחרת, דהוה דבר שבערוה אע"פ שלא איתחזק איסורא. וע' בית הלוי [ב לז] ואר"ש ושאר אחרונים שהאריכו בכ"ז.

3 וברשב"א [בסוגיין] כתב דאף דאין דבר שבערוה פחות מב', מהני ע"א בעדות אשה דגילוי מילתא בעלמא שמת בעלה, וכל שנראה שאינו משקר מהני.

4 וביאר דקושיית הגמ' הוא דכיון דמהני ע"א להוציא מחזקתו, ע"כ דהוה נאמנות מגזיה"כ ולא מסברא, ולכן שייך לדון דכיון דהוחזק ע"פ העד מהני לכל דבר.

6 דרע"א שם דן האם ע"א נאמן בספק בן ח' ימים, דיש לזה חזקת איסור. ואף שהעד מעיד שהבהמה תהיה כשירה אחר שחיטה, נחשב שמעיד נגד איתחזק, ואפי' שבא עד המתיר לפני שחיטה, מ"מ במה שמעיד שתהיה מותרת אחר שחיטה ואז נבוא לאכול נגד חזקה, ואינו נאמן. וכמו בסוגיין דהשליח מעיד קודם גירושין, ועתה אינו מוציא את האשה מחזקתה דהיא א"א וראויה להתגרש בגט כשר. אעפ"כ נחשב איתחזק איסורא במה דנידון אחא הנתינה דמגורשת ע"י גט זה עפ"י עדות העד.

7 וכתב דמ"מ שטר ראייה ודאי הוא, אלא דלא תגבה ממשועבדים.

שבעררה. אבל נדה הרי ודאי היתה טמאה, ואף דלא נחשב איתחזק שלא נשתנה המצב.¹ ובמהרה"ק תי' דמ"מ לענין טבילה מהני רק משום שהוא בידה [ול"מ גדר בידה בדבר שבעררה].

רש"י ד"ה ורבנן הוא דאצריך. למיחש למלתא וכו'. האחרונים דייקו מלשון רש"י דהוה חשש פסול, ולא כמ"ש תוס' [ד"ה לפי הב'] להוכיח מהגמ' ה. והחת"ס מביא בשם מ"ה נתן אדלר לתרץ דבמסקנא דרבה אית ליה דרבא הוה חשש לעז בעלמא, אבל לס"ד דרבה לא חשש ללעז זיוף, וא"כ לא מסתבר דחשש ללעז לשמה.

תוד"ה ורבנן הוא דאצריך. וקשה דבהחזקו וכו'. והריטב"א תי' דעיקר החשש שטעו הסופרים לכתוב 'הרי את מותרת' בטופס, ואגב זה חששו לשאר חששות. ובתוס' הרא"ש כתב דיש לקיים דברי רש"י, למאי דפרישית דהוה לעז בעלמא, דלעז שלא לשמה מיהא איכא [אבל האחרונים דייקו מרש"י דהוה חשש מדינא].

בא"ד ג. כר' מאיר בעינן מוכיח מתוכו. אבל דעת הרמב"ן לקמן כד: דלא בעינן מוכיח מתוכו, וכ"כ הרשב"א בדעת רש"י. וע' לקמן כד:

בא"ד ואפי' לר' אלעזר צריך עדי מסירה שידעו שעשאו הבעל שליח. רע"א תמה היכן מצינו דעדי מסירה צריכים לידע [הא לקמן פו: מסקי דל"ב נתינה לשמה], ועוד דבשליח לקבלה העדי מסירה אינם צריכים לדעת שהבעל מינהו, וכדמשמע במשנה סג: [ובפשטות נקט רע"א דכוונת התוס' מצד עדות לקוימי בדבר שבעררה, ובזה הקשה דסגי במה שראוי להתברר לפני ב"ד]. ובקה"י [ב] כתב דכוונת התוס' דבעינן מוכיח מתוכו, דכיון דלר"א עדי מסירה כרת, ומשווים את השטר לגט, ולכן בעינן שיהא מוכח מתוך עדי המסירה דהבעל שלחם.

בא"ד ואור"י וכו' כדי שלא יערער הבעל וכו' והוא החתים שלא היה בקי לשמה. רע"א כתב דלפ"ז כל ספרא דדייני מיגמר, ולא כמ"ש בתוס' לעיל ד"ה סתם דהוה רק רובא רובא, דמשמע דיש חשש למיעוט ספרא דדייני. וב' בעלי תוס' הם.

חתימה לשמה רע"א תמה [לרש"י דהוה חשש לשמה שמא כתבו עבור אחר] דחשש זו שייך רק לכתובה, ואמאי בעי בפני נחתם דאם העדים חתמו לאיש אחר אינו עדות כלל לגירושין זה, ואינו רק חסרון שלא לשמה. ובלאו הכי קשה בכ"מ מה שייך חתימה שלא לשמה, שאם לא חתמו לו אינו עדות כלל. וניחוש בכל השטרות שנחתמו להתלמד ואינו עדות. [אבל האמרי משה [ז' ה] הביא דמשמע בריטב"א וכן בתוס' כג. דחתמו להתלמד נחשב עדות, שאינו מוציא החתימה מתחת ידו אלא בתורת עדות, וכ"כ הנתיבות [לט יג]. והאמרי משה כתב דתוס' ד. ד"ה מודה] פליג בזה]. וכ' רע"א דלפוסקים³ דבעי אמירה להדיא שחותמן לשמה, י"ל דהחשש שלא חתמו לשמה. וכת' דרך כשכתב לגרש א' מב' נשיו דשמה כשמה שייך חשש שלא לשמה. והאמרי משה [טז ז] כת' דבעינן שהעדים ידעו שם האשה, משא"כ בשאר שטרות דתליא רק בדעת המתחייב. ובחי' הגר"נ כתב עוד דמשכחת לה שהתחיל לחתום שמו שלא לשמה, ולענין עדות סגי בגמר החתימה.

ומ"מ צ"ע מש"כ רש"י דכולהו מיגמר גמירי אלא דחיישי' דשמו כשמו, דבזה הדרא קושיה דאינו עדות. ורע"א כתב לדחוק דגבי עדים איכא מיעוטא דמיעוטא דלא גמירי, ורק בסופר כולהו גמירי. והקשה שהגמ' יכולה לתרץ אף לגבי סופרים דיש מיעוטא דמיעוטא, שהרי לס"ד רק רוב גמירי. וצע"ג.

ג.

חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה. כתב הריטב"א דבאמת אינו נפסל [וכמ"ש תוס'], דהמינוהו לשליח כבי תרי, אלא שהוא סבור שהמינוהו כע"א ויערער. אבל ברש"י [ד"ה דאי

- 1 ומ"מ דוחק דב' יסודות אלו נכללו בלשון הגמ' 'אבל הכא איתחזק איסורא', ולדברי התוס' קאי ג"כ אדבר שבעררה וג"כ איסורין לפי מה שדייקו האחרונים.
- 2 ויסוד הדבר משמע בדברי הר"ף יבמות לא: דנחקרה עדות העדים רק במה שמסורה, וכשהוא תח"י עדיין לא נחקרה. ובקוב"ש הביא כן מדברי תוס' כתובות פה. ד"ה אלמא. והביאו שכן היא ברמב"ן כתובות כא: הרא"ש [הלכות קטנות ס"ת ד] הביא דעת ר' ברוך דבעי לאמר בפה לשמה, וכן גבי תפילין הו' בשו"ע [או"ח לב ח] דלכתחילה לומר בפה. [אבל הריטב"א ב. מפורש דלא בעי אמירה].
- 3 משמע דיש ב' גדרים נאמנות בע"א, שיש אופנים שנחשב ע"א כב' ויש מקומות שלא. וזה לשיטתו [יבמות פח] דע"א באיסורין ל"א ע"א כב', כיון דמעיקר הדין סגי בע"א. וה"נ ס"ד דבעל בגט דהוה נאמנות דשליח

מצרכת] משמע דהבעל נאמן בערעור.

ובמסקנא [בד"ה מעיקרא] כתב רש"י דכיון דדייק אינו נאמן. והרשב"א כתב דלשון הגמ' במסקנא משמע דאי אתי נאמן. ואף דבא"י מבואר לקמן [ו:] דמהני ב"נ דאי אתי בעל ומערער לא משגחינן ליה, כיון דל"צ ואמר מסקינן חד דרגא. אבל הר"י [ר"ס קמב] הביא מהגמ' לקמן כג: בדברי אביי דבחו"ל אי אתי בעל ומערער אינו נאמן.¹

[והרשב"א בס"ד מסיק דכוונת הגמ' בהר"א שיצא לעז, ובזה תי' הגמ' דלא אתי לערער, ולא יצא לעז].

רש"י ד"ה דאי מצרכת. ואוקי חד לבהדי חד. משמע דהבעל נאמן כדן ע"א בעלמא. הפנ"י תמה דמבואר לקמן ט. דל"מ ערעור דחד, ורק בעל עדיף. ותי' דבמקום טענת שלא לשמה אין חזקת כשרות ומהני ערעור חד, וה"ה הבעל הוא כחד כלפי זה. והגר"ז [הל' גירושין] ביאר דהתם לגבי טענת מזויף דהבעל נאמן משום נאמנות בעל השטר, וכלפי חשש מזויף השטר עומד בחזקתו ולא חיישינן לערעור בעלמא. אבל גט שנחתם שלא לשמה אינה חסרון בדין חתימה וגדרי שטרות, אלא דמדיני גיטין בעינן לשמה. ובזה מהני ערעור מדין ע"א. ובחי' הגר"נ פי' דברי רש"י באופ"א, דבגמ' בדף ט הגט אינו מקויים, ולכן מהני נגדו טענת הבעל, אבל הכא כיון דקבלו דברי השליח הוחזק השטר ואין לבעל זכות טענה נגדו, ולכן מהני ערעור הבעל רק לסתור עד דברי השליח [ועי"ז שוב יהי טענת הבעל].

תוד"ה חד. ולמאי דס"ד הא דקתני וכו' יתקיים בחותמיו קאי נמי אהמביא גט ממדה"י, ובמשנה איתא יתקיים בחותמיו, וע' מהר"ם ומהר"ם ש"ף דדנו מה מהני קיום כלפי לחשש שלא לשמה [לרבה במדה"י].²

רש"י ד"ה נעשה כמי שנחקרה. דלא חציף איניש לזיופי. האחרונים נתקשו דלכאורה הוא טעם אחר, שדין נחקרה הוא קביעה דינית. [וע' פנ"י]. ותי' בחי' הגר"נ דסברת לא חציף לא אליס להוציא ממון, אלא שעי' הך סברא נחשב שנחקרה בב"ד.

הש"ך [מו י] כתב דשטר של כת"י בעי קיום מדאורייתא, כיון דלא חשיב שנחקרה עדותו בבב"ד³ [וכפשטות דברי הגמ' דחשש מזויף תליא בדין נחקרה]. והקצות [מו ה] חלק דמ"מ יש סברת 'לא חציף לזיופי', ולא תליא בדין נחקרה.

והריטב"א תמה דריש לקיש איירי בשטר מקויים, דלא חיישינן לשאר פסולין, אבל שטר שאינו מקויים חיישינן. והביא תי' דקים להו דר"ל איירי מדאורייתא אף בשטר שאינו מקויים, ומדברנן במקויים. ועוד תי' דמדר"ל ילפי' דאלימה מילתא דשטרא, וכל אדם נזהר שלא לעשות שקר בשטר וכו'. [והאחרונים האריכו בדבריו].

דעת רבינו אביגדור-ה"ר איבגדור הכהן [הו' בהג' מרדכי סוף קידושין תקסט] כ' דאם בעל השטר טוען ודאי שמזויף לא נחשב נחקרה, ובעי קיום מדאורייתא. וכוונת הגמ' כדר"ל היכא דליכא הכחשה, ואע"ג דתקנת ב"נ משום שמא יבא בעל ויערער, השתא מיהא לא אתי וליכא הכחשה קמן. ובאר"ז [תשמה] הקשה ע"ז מסוגיין, דמ"מ היאך מהני ב"נ מדברנן, הרי כשיבא הבעל בעי קיום גמור [וכה"ק הש"ך מו ט, ולח"מ ז ב]. ובבית שמואל [קמב ה] ומחנ"א [על הרמב"ם] תי' דכיון דנתקבל העדות ב"נ כשאין ערעור, הוה כנתקים ע"פ ב', ותו ל"מ ערעור.⁴

הרמב"ם [ז א-ב, וכע"ז יב ג. וכ"פ השו"ע קמא נג] פסק דשליח בא"י נותן הגט בפני עדים, אע"פ שאין עדיו ידועין אצלינו. בא בעל ומערער יתקיים בחותמיו. ואם לא נתקיים ולא נודעו עדיו תצא והולד ממזר שהרי אינה מגורשת. אבד הגט הרי זו ספק מגורשת. והרמ"ך השיג כיון דקיי"ל כר"ל דקיום שטרות דרבנן אמאי אינה מגורשת בודאי, ואמאי הולד מותר בממזרת ומן הדין ספק ממזר הוא⁵. והבית שמואל [קמא ע, קמב ה ורוב אחרונים] נקטו דדעת

כע"א. אבל באמת דינו כב' עדים. [וע' לקמן ה:].

1 והביאו דהחמדת שלמה תי' דכוונת הגמ' דכיון דנשאת ל"ת לא מצי מקלקלה.

2 אבל למסקנא דקאי רק אמביא בא"י, ובא"י אין חשש לשמה, וא"כ כוונת המשנה ערעור מזויף. והוה מילאת בפי נפשיה, וכ"מ ברש"י במשנה. והאחרונים האריכו בזה.

3 אבל יש אחרונים שנקטו דשייך נחקרה בכת"י. [וביאר דנחשב כחתימה, כעין מש"כ תוס' בע"ב דאין לך חתימה גדולה מזו].

4 ואף מדאורייתא נחשב כתרי. וצ"ב.

5 והאחרונים ביארו דיש ב' השגות, א' דהוה רק חסרון קיום דרבנן, ועוד דעכ"פ הוה ספק דאף לאחר ערעור

הרמב"ם כר' אביגדור דמהני ערעור הבעל מדאורייתא¹. אבל ה**נתיבות** [מו ה] כתב דכוונת הרמב"ם דבעינן עכ"פ שנודעו העדים מי הם, רק שאין מכירין חתימתן². אבל במקום דלא נודעו כלל עדים בשם זה אף מדאורי' יש חשש זיוף, דכשאומר כן ניכר זיופו לבי"ד. ובזה איירי הרמב"ם³.

ומבואר ברמב"ם דכשהגט נאבד הוה ספק, וביאר ה"ה דדלמא אי הוה גט קיים הוה מתקיים בחותמיו⁴. ובט"ז קמא לד תמה בזה.

ורבא מ"ט לא אמר כרבה. הרשב"א כתב דקושיית הגמ' כיון דמתני' דייקא הכי, דהא רבא סמך דסתם ספרא דדיינא מיגמר. א"נ ה"ק אמאי לא חייש רבא משום אותו מיעוט.

רש"י ד"ה אתי למגזייה. כל המשנה ממטבע וכו'. לכאורה היינו כר' מאיר [לקמ' ה:]: א"נ כוונת רש"י דאף לרבנן פסול, אלא דאינו ממזר. והראשונים כתבו דאילו תקנו לומר 'לשמה', אם יאמר סתמא משמע דאינו לשמה.

החזר"א [קג טו] נסתפק האם מהני ששואלים אותו האם נכתב ונחתם לשמה, ואומר אין, או דבעינן דוקא מטבע לשון ב"נ. וכע"ז ב**פתח"ת** [קמב א] הביא שהרדב"ז דן כשהשליח עצמו כתב האם מהני כתבתי או שיאמר ב"נ כתיקון חכמים.

חד מתלת גי' ברש"י משמע דתלת היינו בפני נכתב לשמה. אבל התוס' הרא"ש כתב דבפני נכתב הוא חד, בפני נחתם חד, ולשמה חד. וקושיית הגמ' דניחוש שיאמר בפנ"כ ולא בפנ"ח.

תוד"ה אתי. הרמב"ן לקמן [ה] העלה צד דגדר התקנה דמשום איחלופי בעי עדות שנכתב לשמה, ועפ"ז ניחא דבעי חצי האחרון דוקא. [ובתוס' משמע דב"נ לרבא הוא 'עיקר הגט', ולא תליא בגדרי לשמה].

תוד"ה מאן. דצ"ל בפני נכתב משום לשמה אף למסקנא. וכ"כ הרשב"א. אבל הרמב"ן לקמן ה כתב דלמסקנא אינו כן. [ועי"ש].

ג:

לר' מאיר חתימה בעי כתיבה לא בעי. רע"א הקשה דלדעת שמואל [לקמן פו] דכתב סופר ועד כשר מדאורייתא, דגט שיש עליו ע"א כשר, דכתיבת הסופר נחשב עד נוסף, וא"כ בכל גט יש ג' עדים, וניחוש שהסופר נתכוון לעדות שלא לשמה. והוכיח מזה דאם יש הרבה עדים, סגי שב' מתוכם חתמו לשמה, ואין הפסול מתפשט בכולם וכדין נמצא א' קרוב א"פ, דהתם הפסול בגופו. [והאחרונים דנו בזה האם יש פסול קרוב א"פ כשאינו פסול הגוף ואכ"מ]. ובקובץ **ביאורים** כתב דהכא העד יכול להעיד בכשרות, אלא שנעשית העדות בצורה פסולה. ועוד תי' דשלא לשמה אינו פסול בעדות אלא בדיני הגט, ולא שייך בזה קא"פ דהעדות כשירה.

אמנם ב**שו"ת הרא"ש** [מו ג] דן בדין זה האם צריך שכולם יחתמו לשמה, ומשמע דתליא [במח' לקמן יח:] האם כולו משום עדים. ומבואר דאילו כולו עדים בעי שהכל לשמה⁵. והאחרונים [קה"י ג] תי' דהכא החשש שמא נכתב להתלמד, וזה לא נחשב כתב סופר כעדות כלל.

הקדמה עדי חתימה ומסירה כרתי

נחלקו ר' מאיר ור' אלעזר האם עידי חתימה כרתי, ומשווים את הגט לגט. או עדי מסירה. [וע' לשון רש"י לקמ' כב:]. ובסוגין מבואר עוד דנחלקו האם קרא ד'וכתב לה' היינו כתיבת הגט, ולר' מאיר קאי אחתימת עדים [ורש"י כתב דהוא משום דעיקר השטר הוא חתימתו]. ויל"ד האם לר' אלעזר ע"כ קאי אכתיבה, דליכא חתימה כלל בדאורי'. או דהוא מח' בפנ"ע על מה קאי. [וע' המשך הסוגיה].

דעת הר"ף. הר"ף [מז:] כתב דלא בעינן עדי מסירה [לר' אליעזר] אלא היכא דאין עדי חתימה, אבל אם יש עדי חתימה לא בעי עדי מסירה. וכ"פ הרמב"ם [א טז] דעיקר הגירושין בעדי מסירה, אבל אם חתמו ב' ונתן לה בינו לבינה או שנמצאו עדים פסולים כשר. ורבינו **אפרים** [תלמיד הר"ף] חלק דא"כ ה"ל לר' אליעזר לומר 'אף' עדי מסירה כרתי. והרמב"ן

הוה רק חשש מזויף. ומבואר דדעת הרמב"ם דהאשה בחזקת א"א, וכל שאינה גט כשר הוה ודאי א"א.

1 אלא שה"ה משמע דכשטוענת ברי מהני מדאורייתא. וע' אחרונים.

2 אבל תוס' כתובות כח. כתבו דמשמע בסוגיין דלא בעי קיום מדאורייתא אפי' אין מכירין כלל.

3 והברוך טעם העיר דבפרק יב ג לא הזכיר הרמב"ם דלא הכירו העדים.

4 ובזה לא אמרי' דמדין חזקת א"א הוה ודאי ממזר.

5 וביארו דכשחלק מהשטר שלא לשמה, נחשב חסרון בכולו, ולא רק דין עדות שבטלה מקצתה.

[פ.ו.] תי' דלשון אף משמע שצריך שניהם. ועוד דעדי מסירה עיקר לכתחילה. [ומשמע מדברי הרמב"ן דס"ל דלר' אליעזר ע"ח מהני ג"כ לאשווי גט].

אבל הר"ן [מח.] כתב דלר"ף ע"ח לאו כרתי, אלא המסירה כורתת, כאילו מעידים על עיקר הדבר, והע"ח הוה כע"מ שהרי הגט יוצא מתח"י בעדים הללו, ובדוע שהבעל מסרה לה וכאילו הן עצמם מעידים על המסירה. והקצות [מב א, רמא א, צ ז] ביאר דכיון דיש אנן סהדי שנמסר לו, מהני אנן סהדי זה כעדות קיום לאשווי שטרא [ומזה למד הקצות דלא בעי' בראיית העדים לקיומא, אלא תליא בהא דהדבר ראוי להתברר]. והאחרונים [קה"י ועוד] כתבו דכוונת הר"ן דהעדי חתימה הם משווים לכריתות, שנחשב שבכלל עדות השטר, שהשטר מעיד שהיא מגורשת כשנראה את הגט ביד האשה [וכוונת הר"ן דע"י האנן סהדי נכלל בגוף העדות דנמסר כדיון]. וכ"כ הגר"ח [עדות ג וגירושין ו] דאפי' שהעדים לא יודעים שנתגרשה, הגדתם בשטר משויא ליה שטרא וחשיבא ליה עדות על גוף המעשה של הגירושין.²

הרמב"ם [עדות ג ד] כת' דכל השטרות מדברי סופרים. והרמב"ן [סה"מ סוף שרש ב] הקשה עליו דבגט מהני בחתימה בלבד, ומתירין לינשא ע"פ. והגר"ח [עדות] ביאר קושיית הרמב"ן בתרת, היאך מהני מסירת גט שלא בפני עדי מסירה [וכמ"ש הרמב"ם, ודלא כר"ת ע' תוס' ד.], והרי אין עדות לקיומא. ועוד היאך אשה תנשא בגט ע"פ עדים בכתב. והגר"ח יישב דעת הרמב"ם דרק שטר ראייה הוא מדברי סופרים, דמדאורי' אינו שטר. אבל שטר קנין קונה מדאורייתא, וע"י הקנין נחשב שטר, ומהני ג"כ לעדות בירור. [ולפ"ז באמת ל"מ מדאורייתא שטר ראייה בעלמא שנתגרשה, ורק גט שנתגרשה בה].³

כתיבה בעי חתימה לא בעי. הרמב"ן דן [לר"ף דעדי חתימה ג"כ כרתי] כשאין עדי מסירה, האם לר"א בעי חתימה לשמה. וכתב דהא דכתב רחמנא 'וכתב לה לשמה' לר"א קאי אכתיבה, דליכא למימר אחתימה דהא אם רצו אי"צ לחתום. וחזר בו דהא מבואר לקמן [ד.]. דנחשב מזויף מתוכו. וע"כ דבעי לשמה. ומ"מ הגמ' בסוגיין לא מתרצת דבעי חתימה לשמה במקום דאין עדי מסירה, דהא תקנת בפני נכתב איירי דנותנה בפני ב', והוה עדי מסירה. ובריטב"א הביא בשם רבו בשם ר"י הלוי דלר' אליעזר כשגורש בעדי חתימה, בעי חתימה לשמה, ולא בעי כתיבה לשמה.⁴ [אלא משום חשש מזויף מתוכו].

תוד"ה שלשה. אין לך חתימה גדולה מזו.⁵ האחרונים כתבו דא"א לפרש כוונת התוס' דמהני מדין הודאת בע"ד, דהא תוס' [ד. סוד"ה דקיימא] כתבו דל"מ הודאת בע"ד בגיטין וקידושין משום דחב לאחרים. וע"כ דהוא מדין דסגי בכתיבת הבעל [דזהו דעת המתחייב של הגט, או דנלמד מ'וכתב' דקרא ע' בסמוך].

וברש"י לקמן במשנה פו. כתב דהך תנא לאו ר' מאיר דעדי חתימה כרתי, דלר' מאיר הולד ממזר [כיון שאין עדים כלל], ולר' אליעזר כשר לכתחילה, אלא רבנן ס"ל דוכתב ונתן קרינן ביה, ואע"ג דליכא עדי מסירה כשר מדאורי', ורבנן פסלוהו שמא יבוא לסמוך אכתב סופר. וכתב רש"י עוד ולמאן דמוקי לה [בגמ' שם] כר' מאיר איכא למימר דכתב ידו כמאה עדים [ובב"ח מחק תוספת זו, אבל הראשונים לקמן גרסו לה]. והאחרונים דייקו לשון רש"י דמשמע דהוה מדין הודאת בע"ד כק' עדים.

ורש"י ביבמות ל: כתב דקיי"ל הוציא עליו כת"י שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין,

1 ועפ"ז כ' הקצות צ ז דמהני כשהעדים לא ראו נתינת הקידושין, והבית שמואל מב יב דן בזה. ע' שער"י ז ד
2 ועפ"ז כתב הגר"ח [גירושין ו] דכשהגט ביד שליח, אינו בכלל עדות העדים שהבעל מסר לו, ואף דיש אנן סהדי דנמסר לו.
3 והאחרונים האריכו בזה, האם מהני מדאורי' שטר ראייה על גירושין או על קידושין, או רק גט הראוי לקנין. [וע' משובב ס' סא].
4 ומבואר מדבריו דגדר הדבר דהעדים כורתים, וכמו לר' מאיר. ולא רק דהוה במקום עדי מסירה. דהא עדי מסירה לא בעי לשמה לאביי
5 וכתב דקרא סגי או בכתיבה או בחתימה, ותליא אי עדי החתימה כרתי למעשה.
6 ובתוס' הרא"ש הביא בשם ריב"א דה"ה כתבו הסופר והבעל חתם. וע' ח"י הגר"נ דלתוס' הגדר דנחשב 'חתימה'. ואילו לרש"י עיקר 'וכתב' דקרא היינו הבעל [ולא דהכתיבה מהוה חתימה].

אלמא כתב ידו בלא עדים מילתא היא¹. ובנמוק² וריטב"א שם הביא דהקשו עליו דהתם סגי בראיה, והודאת בע"ד כק' עדים³. אבל גבי גט כריתות בעינן. אלא היינו טעמא גבי גט כיון דכתיב 'וכתב לה' הרי כת"י כעדים גמורים, ואתיא אפי' לר' מאיר. [וכ"כ שא"ר שם דמשמע דהוא גזיה"כ דוכתב⁴].

תוד"ה כתב. טעמא דפסל משום שיכולה לכתוב הזמן. ולתוס' לר' אלעזר כשר בלא זמן [נח' בזה הראשונים ויתבאר לקמן בעזה"י]. אבל רש"י פו כתב דהוא גזירה שמא יבואו לסמוך אכתב סופר. [והאחרונים האריכו אמאי לא ניהא ליה ברש"י דמש"כ תוס'].

בא"ד מה חשש וכו'. יתבאר בעזה"י בסוגיית זמן יז.

תוד"ה ר' אלעזר. ונר' לר' דאף לכתחילה מכשיר וכו' התקן ר"ג תיקן שילמדו להם לעשות כן. וכ"כ הרשב"א. אבל הבית מאיר דייק מלשון רש"י [ד"ה ולא] דאפי' לכתחילה תנשא, אבל מדרבנן חייב עדי חתימה לכתחילה. וכן משמע ברמב"ם [א טו] ושו"ע. [וע"ע לקמן לו].

ד.

מזוייף מתוכו

תוד"ה מודה. דלמא אתי למסמיק עליהו. כ"כ רש"י [סוף י:]. לפרש החשש מזוייף מתוכו.

בא"ד אע"פ שהדבר אמת אין לעשות אלא ע"פ עדים כשרים. הקובה"ע [כז ט] ציין דכע"ז איתא [שבועות ל:]: דמי שיודע עדות לא יעיד עם עד פסול⁵, שנאמר מדבר שקר תרחק⁶.

בא"ד כדאמר בפ' ד' אחין וכו'. האחרונים [שי' ר' שמואל] הקשו דיש לחלק דהתם גבי נפשות יש לחוש שב"ד יחייבו מיתה ע"פ עדות פסולה, ודיני נפשות בעי פסק ב"ד ע"פ עדים. אבל הכא י"ל דמהני לבירור בעלמא.

בא"ד זימנן דחתמו תחילה ויכתבו גט ע"ג חתימתן, והתם ליכא עדות כלל וכו'. בפשוטו מבואר דכה"ג אינו עדות כלל⁷. ובאמר"מ [יז ה] נקט דתוס' לקמן כג. [ד"ה אימא, וכן הריטב"א ב]. פליג וס"ל דהוה עדות במה שמוציאנו מתחת ידו. וכ"כ ה⁸ ה⁹ ה¹⁰ ה¹¹ ה¹² ה¹³ ה¹⁴ ה¹⁵ ה¹⁶ ה¹⁷ ה¹⁸ ה¹⁹ ה²⁰ ה²¹ ה²² ה²³ ה²⁴ ה²⁵ ה²⁶ ה²⁷ ה²⁸ ה²⁹ ה³⁰ ה³¹ ה³² ה³³ ה³⁴ ה³⁵ ה³⁶ ה³⁷ ה³⁸ ה³⁹ ה⁴⁰ ה⁴¹ ה⁴² ה⁴³ ה⁴⁴ ה⁴⁵ ה⁴⁶ ה⁴⁷ ה⁴⁸ ה⁴⁹ ה⁵⁰ ה⁵¹ ה⁵² ה⁵³ ה⁵⁴ ה⁵⁵ ה⁵⁶ ה⁵⁷ ה⁵⁸ ה⁵⁹ ה⁶⁰ ה⁶¹ ה⁶² ה⁶³ ה⁶⁴ ה⁶⁵ ה⁶⁶ ה⁶⁷ ה⁶⁸ ה⁶⁹ ה⁷⁰ ה⁷¹ ה⁷² ה⁷³ ה⁷⁴ ה⁷⁵ ה⁷⁶ ה⁷⁷ ה⁷⁸ ה⁷⁹ ה⁸⁰ ה⁸¹ ה⁸² ה⁸³ ה⁸⁴ ה⁸⁵ ה⁸⁶ ה⁸⁷ ה⁸⁸ ה⁸⁹ ה⁹⁰ ה⁹¹ ה⁹² ה⁹³ ה⁹⁴ ה⁹⁵ ה⁹⁶ ה⁹⁷ ה⁹⁸ ה⁹⁹ ה¹⁰⁰ ה¹⁰¹ ה¹⁰² ה¹⁰³ ה¹⁰⁴ ה¹⁰⁵ ה¹⁰⁶ ה¹⁰⁷ ה¹⁰⁸ ה¹⁰⁹ ה¹¹⁰ ה¹¹¹ ה¹¹² ה¹¹³ ה¹¹⁴ ה¹¹⁵ ה¹¹⁶ ה¹¹⁷ ה¹¹⁸ ה¹¹⁹ ה¹²⁰ ה¹²¹ ה¹²² ה¹²³ ה¹²⁴ ה¹²⁵ ה¹²⁶ ה¹²⁷ ה¹²⁸ ה¹²⁹ ה¹³⁰ ה¹³¹ ה¹³² ה¹³³ ה¹³⁴ ה¹³⁵ ה¹³⁶ ה¹³⁷ ה¹³⁸ ה¹³⁹ ה¹⁴⁰ ה¹⁴¹ ה¹⁴² ה¹⁴³ ה¹⁴⁴ ה¹⁴⁵ ה¹⁴⁶ ה¹⁴⁷ ה¹⁴⁸ ה¹⁴⁹ ה¹⁵⁰ ה¹⁵¹ ה¹⁵² ה¹⁵³ ה¹⁵⁴ ה¹⁵⁵ ה¹⁵⁶ ה¹⁵⁷ ה¹⁵⁸ ה¹⁵⁹ ה¹⁶⁰ ה¹⁶¹ ה¹⁶² ה¹⁶³ ה¹⁶⁴ ה¹⁶⁵ ה¹⁶⁶ ה¹⁶⁷ ה¹⁶⁸ ה¹⁶⁹ ה¹⁷⁰ ה¹⁷¹ ה¹⁷² ה¹⁷³ ה¹⁷⁴ ה¹⁷⁵ ה¹⁷⁶ ה¹⁷⁷ ה¹⁷⁸ ה¹⁷⁹ ה¹⁸⁰ ה¹⁸¹ ה¹⁸² ה¹⁸³ ה¹⁸⁴ ה¹⁸⁵ ה¹⁸⁶ ה¹⁸⁷ ה¹⁸⁸ ה¹⁸⁹ ה¹⁹⁰ ה¹⁹¹ ה¹⁹² ה¹⁹³ ה¹⁹⁴ ה¹⁹⁵ ה¹⁹⁶ ה¹⁹⁷ ה¹⁹⁸ ה¹⁹⁹ ה²⁰⁰ ה²⁰¹ ה²⁰² ה²⁰³ ה²⁰⁴ ה²⁰⁵ ה²⁰⁶ ה²⁰⁷ ה²⁰⁸ ה²⁰⁹ ה²¹⁰ ה²¹¹ ה²¹² ה²¹³ ה²¹⁴ ה²¹⁵ ה²¹⁶ ה²¹⁷ ה²¹⁸ ה²¹⁹ ה²²⁰ ה²²¹ ה²²² ה²²³ ה²²⁴ ה²²⁵ ה²²⁶ ה²²⁷ ה²²⁸ ה²²⁹ ה²³⁰ ה²³¹ ה²³² ה²³³ ה²³⁴ ה²³⁵ ה²³⁶ ה²³⁷ ה²³⁸ ה²³⁹ ה²⁴⁰ ה²⁴¹ ה²⁴² ה²⁴³ ה²⁴⁴ ה²⁴⁵ ה²⁴⁶ ה²⁴⁷ ה²⁴⁸ ה²⁴⁹ ה²⁵⁰ ה²⁵¹ ה²⁵² ה²⁵³ ה²⁵⁴ ה²⁵⁵ ה²⁵⁶ ה²⁵⁷ ה²⁵⁸ ה²⁵⁹ ה²⁶⁰ ה²⁶¹ ה²⁶² ה²⁶³ ה²⁶⁴ ה²⁶⁵ ה²⁶⁶ ה²⁶⁷ ה²⁶⁸ ה²⁶⁹ ה²⁷⁰ ה²⁷¹ ה²⁷² ה²⁷³ ה²⁷⁴ ה²⁷⁵ ה²⁷⁶ ה²⁷⁷ ה²⁷⁸ ה²⁷⁹ ה²⁸⁰ ה²⁸¹ ה²⁸² ה²⁸³ ה²⁸⁴ ה²⁸⁵ ה²⁸⁶ ה²⁸⁷ ה²⁸⁸ ה²⁸⁹ ה²⁹⁰ ה²⁹¹ ה²⁹² ה²⁹³ ה²⁹⁴ ה²⁹⁵ ה²⁹⁶ ה²⁹⁷ ה²⁹⁸ ה²⁹⁹ ה³⁰⁰ ה³⁰¹ ה³⁰² ה³⁰³ ה³⁰⁴ ה³⁰⁵ ה³⁰⁶ ה³⁰⁷ ה³⁰⁸ ה³⁰⁹ ה³¹⁰ ה³¹¹ ה³¹² ה³¹³ ה³¹⁴ ה³¹⁵ ה³¹⁶ ה³¹⁷ ה³¹⁸ ה³¹⁹ ה³²⁰ ה³²¹ ה³²² ה³²³ ה³²⁴ ה³²⁵ ה³²⁶ ה³²⁷ ה³²⁸ ה³²⁹ ה³³⁰ ה³³¹ ה³³² ה³³³ ה³³⁴ ה³³⁵ ה³³⁶ ה³³⁷ ה³³⁸ ה³³⁹ ה³⁴⁰ ה³⁴¹ ה³⁴² ה³⁴³ ה³⁴⁴ ה³⁴⁵ ה³⁴⁶ ה³⁴⁷ ה³⁴⁸ ה³⁴⁹ ה³⁵⁰ ה³⁵¹ ה³⁵² ה³⁵³ ה³⁵⁴ ה³⁵⁵ ה³⁵⁶ ה³⁵⁷ ה³⁵⁸ ה³⁵⁹ ה³⁶⁰ ה³⁶¹ ה³⁶² ה³⁶³ ה³⁶⁴ ה³⁶⁵ ה³⁶⁶ ה³⁶⁷ ה³⁶⁸ ה³⁶⁹ ה³⁷⁰ ה³⁷¹ ה³⁷² ה³⁷³ ה³⁷⁴ ה³⁷⁵ ה³⁷⁶ ה³⁷⁷ ה³⁷⁸ ה³⁷⁹ ה³⁸⁰ ה³⁸¹ ה³⁸² ה³⁸³ ה³⁸⁴ ה³⁸⁵ ה³⁸⁶ ה³⁸⁷ ה³⁸⁸ ה³⁸⁹ ה³⁹⁰ ה³⁹¹ ה³⁹² ה³⁹³ ה³⁹⁴ ה³⁹⁵ ה³⁹⁶ ה³⁹⁷ ה³⁹⁸ ה³⁹⁹ ה⁴⁰⁰ ה⁴⁰¹ ה⁴⁰² ה⁴⁰³ ה⁴⁰⁴ ה⁴⁰⁵ ה⁴⁰⁶ ה⁴⁰⁷ ה⁴⁰⁸ ה⁴⁰⁹ ה⁴¹⁰ ה⁴¹¹ ה⁴¹² ה⁴¹³ ה⁴¹⁴ ה⁴¹⁵ ה⁴¹⁶ ה⁴¹⁷ ה⁴¹⁸ ה⁴¹⁹ ה⁴²⁰ ה⁴²¹ ה⁴²² ה⁴²³ ה⁴²⁴ ה⁴²⁵ ה⁴²⁶ ה⁴²⁷ ה⁴²⁸ ה⁴²⁹ ה⁴³⁰ ה⁴³¹ ה⁴³² ה⁴³³ ה⁴³⁴ ה⁴³⁵ ה⁴³⁶ ה⁴³⁷ ה⁴³⁸ ה⁴³⁹ ה⁴⁴⁰ ה⁴⁴¹ ה⁴⁴² ה⁴⁴³ ה⁴⁴⁴ ה⁴⁴⁵ ה⁴⁴⁶ ה⁴⁴⁷ ה⁴⁴⁸ ה⁴⁴⁹ ה⁴⁵⁰ ה⁴⁵¹ ה⁴⁵² ה⁴⁵³ ה⁴⁵⁴ ה⁴⁵⁵ ה⁴⁵⁶ ה⁴⁵⁷ ה⁴⁵⁸ ה⁴⁵⁹ ה⁴⁶⁰ ה⁴⁶¹ ה⁴⁶² ה⁴⁶³ ה⁴⁶⁴ ה⁴⁶⁵ ה⁴⁶⁶ ה⁴⁶⁷ ה⁴⁶⁸ ה⁴⁶⁹ ה⁴⁷⁰ ה⁴⁷¹ ה⁴⁷² ה⁴⁷³ ה⁴⁷⁴ ה⁴⁷⁵ ה⁴⁷⁶ ה⁴⁷⁷ ה⁴⁷⁸ ה⁴⁷⁹ ה⁴⁸⁰ ה⁴⁸¹ ה⁴⁸² ה⁴⁸³ ה⁴⁸⁴ ה⁴⁸⁵ ה⁴⁸⁶ ה⁴⁸⁷ ה⁴⁸⁸ ה⁴⁸⁹ ה⁴⁹⁰ ה⁴⁹¹ ה⁴⁹² ה⁴⁹³ ה⁴⁹⁴ ה⁴⁹⁵ ה⁴⁹⁶ ה⁴⁹⁷ ה⁴⁹⁸ ה⁴⁹⁹ ה⁵⁰⁰ ה⁵⁰¹ ה⁵⁰² ה⁵⁰³ ה⁵⁰⁴ ה⁵⁰⁵ ה⁵⁰⁶ ה⁵⁰⁷ ה⁵⁰⁸ ה⁵⁰⁹ ה⁵¹⁰ ה⁵¹¹ ה⁵¹² ה⁵¹³ ה⁵¹⁴ ה⁵¹⁵ ה⁵¹⁶ ה⁵¹⁷ ה⁵¹⁸ ה⁵¹⁹ ה⁵²⁰ ה⁵²¹ ה⁵²² ה⁵²³ ה⁵²⁴ ה⁵²⁵ ה⁵²⁶ ה⁵²⁷ ה⁵²⁸ ה⁵²⁹ ה⁵³⁰ ה⁵³¹ ה⁵³² ה⁵³³ ה⁵³⁴ ה⁵³⁵ ה⁵³⁶ ה⁵³⁷ ה⁵³⁸ ה⁵³⁹ ה⁵⁴⁰ ה⁵⁴¹ ה⁵⁴² ה⁵⁴³ ה⁵⁴⁴ ה⁵⁴⁵ ה⁵⁴⁶ ה⁵⁴⁷ ה⁵⁴⁸ ה⁵⁴⁹ ה⁵⁵⁰ ה⁵⁵¹ ה⁵⁵² ה⁵⁵³ ה⁵⁵⁴ ה⁵⁵⁵ ה⁵⁵⁶ ה⁵⁵⁷ ה⁵⁵⁸ ה⁵⁵⁹ ה⁵⁶⁰ ה⁵⁶¹ ה⁵⁶² ה⁵⁶³ ה⁵⁶⁴ ה⁵⁶⁵ ה⁵⁶⁶ ה⁵⁶⁷ ה⁵⁶⁸ ה⁵⁶⁹ ה⁵⁷⁰ ה⁵⁷¹ ה⁵⁷² ה⁵⁷³ ה⁵⁷⁴ ה⁵⁷⁵ ה⁵⁷⁶ ה⁵⁷⁷ ה⁵⁷⁸ ה⁵⁷⁹ ה⁵⁸⁰ ה⁵⁸¹ ה⁵⁸² ה⁵⁸³ ה⁵⁸⁴ ה⁵⁸⁵ ה⁵⁸⁶ ה⁵⁸⁷ ה⁵⁸⁸ ה⁵⁸⁹ ה⁵⁹⁰ ה⁵⁹¹ ה⁵⁹² ה⁵⁹³ ה⁵⁹⁴ ה⁵⁹⁵ ה⁵⁹⁶ ה⁵⁹⁷ ה⁵⁹⁸ ה⁵⁹⁹ ה⁶⁰⁰ ה⁶⁰¹ ה⁶⁰² ה⁶⁰³ ה⁶⁰⁴ ה⁶⁰⁵ ה⁶⁰⁶ ה⁶⁰⁷ ה⁶⁰⁸ ה⁶⁰⁹ ה⁶¹⁰ ה⁶¹¹ ה⁶¹² ה⁶¹³ ה⁶¹⁴ ה⁶¹⁵ ה⁶¹⁶ ה⁶¹⁷ ה⁶¹⁸ ה⁶¹⁹ ה⁶²⁰ ה⁶²¹ ה⁶²² ה⁶²³ ה⁶²⁴ ה⁶²⁵ ה⁶²⁶ ה⁶²⁷ ה⁶²⁸ ה⁶²⁹ ה⁶³⁰ ה⁶³¹ ה⁶³² ה⁶³³ ה⁶³⁴ ה⁶³⁵ ה⁶³⁶ ה⁶³⁷ ה⁶³⁸ ה⁶³⁹ ה⁶⁴⁰ ה⁶⁴¹ ה⁶⁴² ה⁶⁴³ ה⁶⁴⁴ ה⁶⁴⁵ ה⁶⁴⁶ ה⁶⁴⁷ ה⁶⁴⁸ ה⁶⁴⁹ ה⁶⁵⁰ ה⁶⁵¹ ה⁶⁵² ה⁶⁵³ ה⁶⁵⁴ ה⁶⁵⁵ ה⁶⁵⁶ ה⁶⁵⁷ ה⁶⁵⁸ ה⁶⁵⁹ ה⁶⁶⁰ ה⁶⁶¹ ה⁶⁶² ה⁶⁶³ ה⁶⁶⁴ ה⁶⁶⁵ ה⁶⁶⁶ ה⁶⁶⁷ ה⁶⁶⁸ ה⁶⁶⁹ ה⁶⁷⁰ ה⁶⁷¹ ה⁶⁷² ה⁶⁷³ ה⁶⁷⁴ ה⁶⁷⁵ ה⁶⁷⁶ ה⁶⁷⁷ ה⁶⁷⁸ ה⁶⁷⁹ ה⁶⁸⁰ ה⁶⁸¹ ה⁶⁸² ה⁶⁸³ ה⁶⁸⁴ ה⁶⁸⁵ ה⁶⁸⁶ ה⁶⁸⁷ ה⁶⁸⁸ ה⁶⁸⁹ ה⁶⁹⁰ ה⁶⁹¹ ה⁶⁹² ה⁶⁹³ ה⁶⁹⁴ ה⁶⁹⁵ ה⁶⁹⁶ ה⁶⁹⁷ ה⁶⁹⁸ ה⁶⁹⁹ ה⁷⁰⁰ ה⁷⁰¹ ה⁷⁰² ה⁷⁰³ ה⁷⁰⁴ ה⁷⁰⁵ ה⁷⁰⁶ ה⁷⁰⁷ ה⁷⁰⁸ ה⁷⁰⁹ ה⁷¹⁰ ה⁷¹¹ ה⁷¹² ה⁷¹³ ה⁷¹⁴ ה⁷¹⁵ ה⁷¹⁶ ה⁷¹⁷ ה⁷¹⁸ ה⁷¹⁹ ה⁷²⁰ ה⁷²¹ ה⁷²² ה⁷²³ ה⁷²⁴ ה⁷²⁵ ה⁷²⁶ ה⁷²⁷ ה⁷²⁸ ה⁷²⁹ ה⁷³⁰ ה⁷³¹ ה⁷³² ה⁷³³ ה⁷³⁴ ה⁷³⁵ ה⁷³⁶ ה⁷³⁷ ה⁷³⁸ ה⁷³⁹ ה⁷⁴⁰ ה⁷⁴¹ ה⁷⁴² ה⁷⁴³ ה⁷⁴⁴ ה⁷⁴⁵ ה⁷⁴⁶ ה⁷⁴⁷ ה⁷⁴⁸ ה⁷⁴⁹ ה⁷⁵⁰ ה⁷⁵¹ ה⁷⁵² ה⁷⁵³ ה⁷⁵⁴ ה⁷⁵⁵ ה⁷⁵⁶ ה⁷⁵⁷ ה⁷⁵⁸ ה⁷⁵⁹ ה⁷⁶⁰ ה⁷⁶¹ ה⁷⁶² ה⁷⁶³ ה⁷⁶⁴ ה⁷⁶⁵ ה⁷⁶⁶ ה⁷⁶⁷ ה⁷⁶⁸ ה⁷⁶⁹ ה⁷⁷⁰ ה⁷⁷¹ ה⁷⁷² ה⁷⁷³ ה⁷⁷⁴ ה⁷⁷⁵ ה⁷⁷⁶ ה⁷⁷⁷ ה⁷⁷⁸ ה⁷⁷⁹ ה⁷⁸⁰ ה⁷⁸¹ ה⁷⁸² ה⁷⁸³ ה⁷⁸⁴ ה⁷⁸⁵ ה⁷⁸⁶ ה⁷⁸⁷ ה⁷⁸⁸ ה⁷⁸⁹ ה⁷⁹⁰ ה⁷⁹¹ ה⁷⁹² ה⁷⁹³ ה⁷⁹⁴ ה⁷⁹⁵ ה⁷⁹⁶ ה⁷⁹⁷ ה⁷⁹⁸ ה⁷⁹⁹ ה⁸⁰⁰ ה⁸⁰¹ ה⁸⁰² ה⁸⁰³ ה⁸⁰⁴ ה⁸⁰⁵ ה⁸⁰⁶ ה⁸⁰⁷ ה⁸⁰⁸ ה⁸⁰⁹ ה⁸¹⁰ ה⁸¹¹ ה⁸¹² ה⁸¹³ ה⁸¹⁴ ה⁸¹⁵ ה⁸¹⁶ ה⁸¹⁷ ה⁸¹⁸ ה⁸¹⁹ ה⁸²⁰ ה⁸²¹ ה⁸²² ה⁸²³ ה⁸²⁴ ה⁸²⁵ ה⁸²⁶ ה⁸²⁷ ה⁸²⁸ ה⁸²⁹ ה⁸³⁰ ה⁸³¹ ה⁸³² ה⁸³³ ה⁸³⁴ ה⁸³⁵ ה⁸³⁶ ה⁸³⁷ ה⁸³⁸ ה⁸³⁹ ה⁸⁴⁰ ה⁸⁴¹ ה⁸⁴² ה⁸⁴³ ה⁸⁴⁴ ה⁸⁴⁵ ה⁸⁴⁶ ה⁸⁴⁷ ה⁸⁴⁸ ה⁸⁴⁹ ה⁸⁵⁰ ה⁸⁵¹ ה⁸⁵² ה⁸⁵³ ה⁸⁵⁴ ה⁸⁵⁵ ה⁸⁵⁶ ה⁸⁵⁷ ה⁸⁵⁸ ה⁸⁵⁹ ה⁸⁶⁰ ה⁸⁶¹ ה⁸⁶² ה⁸⁶³ ה⁸⁶⁴ ה⁸⁶⁵ ה⁸⁶⁶ ה⁸⁶⁷ ה⁸⁶⁸ ה⁸⁶⁹ ה⁸⁷⁰ ה⁸⁷¹ ה⁸⁷² ה⁸⁷³ ה⁸⁷⁴ ה⁸⁷⁵ ה⁸⁷⁶ ה⁸⁷⁷ ה⁸⁷⁸ ה⁸⁷⁹ ה⁸⁸⁰ ה⁸⁸¹ ה⁸⁸² ה⁸⁸³ ה⁸⁸⁴ ה⁸⁸⁵ ה⁸⁸⁶ ה⁸⁸⁷ ה⁸⁸⁸ ה⁸⁸⁹ ה⁸⁹⁰ ה⁸⁹¹ ה⁸⁹² ה⁸⁹³ ה⁸⁹⁴ ה⁸⁹⁵ ה⁸⁹⁶ ה⁸⁹⁷ ה⁸⁹⁸ ה⁸⁹⁹ ה⁹⁰⁰ ה⁹⁰¹ ה⁹⁰² ה⁹⁰³ ה⁹⁰⁴ ה⁹⁰⁵ ה⁹⁰⁶ ה⁹⁰⁷ ה⁹⁰⁸ ה⁹⁰⁹ ה⁹¹⁰ ה⁹¹¹ ה⁹¹² ה⁹¹³ ה⁹¹⁴ ה⁹¹⁵ ה⁹¹⁶ ה⁹¹⁷ ה⁹¹⁸ ה⁹¹⁹ ה⁹²⁰ ה⁹²¹ ה⁹²² ה⁹²³ ה⁹²⁴ ה⁹²⁵ ה⁹²⁶ ה⁹²⁷ ה⁹²⁸ ה⁹²⁹ ה⁹³⁰ ה⁹³¹ ה⁹³² ה⁹³³ ה⁹³⁴ ה⁹³⁵ ה⁹³⁶ ה⁹³⁷ ה⁹³⁸ ה⁹³⁹ ה⁹⁴⁰ ה⁹⁴¹ ה⁹⁴² ה⁹⁴³ ה⁹⁴⁴ ה⁹⁴⁵ ה⁹⁴⁶ ה⁹⁴⁷ ה⁹⁴⁸ ה⁹⁴⁹ ה⁹⁵⁰ ה⁹⁵¹ ה⁹⁵² ה⁹⁵³ ה⁹⁵⁴ ה⁹⁵⁵ ה⁹⁵⁶ ה⁹⁵⁷ ה⁹⁵⁸ ה⁹⁵⁹ ה⁹⁶⁰ ה⁹⁶¹ ה⁹⁶² ה⁹⁶³ ה⁹⁶⁴ ה⁹⁶⁵ ה⁹⁶⁶ ה⁹⁶⁷ ה⁹⁶⁸ ה⁹⁶⁹ ה⁹⁷⁰ ה⁹⁷¹ ה⁹⁷² ה⁹⁷³ ה⁹⁷⁴ ה⁹⁷⁵ ה⁹⁷⁶ ה⁹⁷⁷ ה⁹⁷⁸ ה⁹⁷⁹ ה⁹⁸⁰ ה⁹⁸¹ ה⁹⁸² ה⁹⁸³ ה⁹⁸⁴ ה⁹⁸⁵ ה⁹⁸⁶ ה⁹⁸⁷ ה⁹⁸⁸ ה⁹⁸⁹ ה⁹⁹⁰ ה⁹⁹¹ ה⁹⁹² ה⁹⁹³ ה⁹⁹⁴ ה⁹⁹⁵ ה⁹⁹⁶ ה⁹⁹⁷ ה⁹⁹⁸ ה⁹⁹⁹ ה¹⁰⁰⁰ ה¹⁰⁰¹ ה¹⁰⁰² ה¹⁰⁰³ ה¹⁰⁰⁴ ה¹⁰⁰⁵ ה¹⁰⁰⁶ ה¹⁰⁰⁷ ה¹⁰⁰⁸ ה¹⁰⁰⁹ ה¹⁰¹⁰ ה¹⁰¹¹ ה¹⁰¹² ה¹⁰¹³ ה¹⁰¹⁴ ה¹⁰¹⁵ ה¹⁰¹⁶ ה¹⁰¹⁷ ה¹⁰¹⁸ ה¹⁰¹⁹ ה¹⁰²⁰ ה¹⁰²¹ ה¹⁰²² ה¹⁰²³ ה¹⁰²⁴ ה¹⁰²⁵ ה¹⁰²⁶ ה¹⁰²⁷ ה¹⁰²⁸ ה¹⁰²⁹ ה¹⁰³⁰ ה¹⁰³¹ ה¹⁰³² ה¹⁰³³ ה¹⁰³⁴ ה¹⁰³⁵ ה¹⁰³⁶ ה¹⁰³⁷ ה¹⁰³⁸ ה¹⁰³⁹ ה¹⁰⁴⁰ ה¹⁰⁴¹ ה¹⁰⁴² ה¹⁰⁴³ ה¹⁰⁴⁴ ה¹⁰⁴⁵ ה¹⁰⁴⁶ ה¹⁰⁴⁷ ה¹⁰⁴⁸ ה¹⁰⁴⁹ ה¹⁰⁵⁰ ה¹⁰⁵¹ ה¹⁰⁵² ה¹⁰⁵³ ה¹⁰⁵⁴ ה¹⁰⁵⁵ ה¹⁰⁵⁶ ה¹⁰⁵⁷ ה¹⁰⁵⁸ ה¹⁰⁵⁹ ה¹⁰⁶⁰ ה¹⁰⁶¹ ה¹⁰⁶² ה¹⁰⁶³ ה¹⁰⁶⁴ ה¹⁰⁶⁵ ה¹⁰⁶⁶ ה¹⁰⁶⁷ ה¹⁰⁶⁸ ה¹⁰⁶⁹ ה¹⁰⁷⁰ ה¹⁰⁷¹ ה¹⁰⁷² ה¹⁰⁷³ ה¹⁰⁷⁴ ה¹⁰⁷⁵ ה¹⁰⁷⁶ ה¹⁰⁷⁷ ה¹⁰⁷⁸ ה¹⁰⁷⁹ ה¹⁰⁸⁰ ה¹⁰⁸¹ ה¹⁰⁸² ה¹⁰⁸³ ה¹⁰⁸⁴ ה¹⁰⁸⁵ ה¹⁰⁸⁶ ה¹⁰⁸⁷ ה¹⁰⁸⁸ ה¹⁰⁸⁹ ה¹⁰⁹⁰ ה¹⁰⁹¹ ה¹⁰⁹² ה¹⁰⁹³ ה¹⁰⁹⁴ ה¹⁰⁹⁵ ה¹⁰⁹⁶ ה¹⁰⁹⁷ ה¹⁰⁹⁸ ה¹⁰⁹⁹ ה¹¹⁰⁰ ה¹¹⁰¹ ה¹¹⁰² ה¹¹⁰³ ה¹¹⁰⁴ ה¹¹⁰⁵ ה¹¹⁰⁶ ה¹¹⁰⁷ ה¹¹⁰⁸ ה¹¹⁰⁹ ה¹¹¹⁰ ה¹¹¹¹ ה¹¹¹² ה¹¹¹³ ה¹¹¹⁴ ה¹¹¹⁵ ה¹¹¹⁶ ה¹¹¹⁷ ה¹¹¹⁸ ה¹¹¹⁹

לסמוך עליהם, ולכן אינו בכלל הכתיבה]. והאחרונים [אמרי משה, גר"ט, שי' ר' שמואל, חי' ר' נחום וכו'] דנו בדברי הרשב"א כאן האם נחשב חלק מהכתיבה מדאורייתא, או רק מדין מזויף מתוכו וע' בהמשך. והרשב"א כתב דלדברי הר"ף דעדי חתימה כרתי כשאין עידי מסירה, דכיון דפעמים כרתי בעי לשמה, דכי כתיב וכתב בין אכתיבת גט ובין אחתימת עדים. והקשה א"כ בחתומים עכ"ם יפסל מדינא. ותי' דחתימת נכרי אינו חתימה אלא מילוי דיו'.

ושוב הקש' הרשב"א דהפסוק 'וכתב' קאי או אכתיבה או אחתימה או אתרווייהו. ואי קאי אכתיבה וחתימה דתבעי לעולם חתימה ולשמה, וכר' יהודה. ולר' אלעזר ע"כ אכתיבה לחוד קאי. וע"כ משום גזירה הוא. [וצ"ב כוונתו האם חוזר לפי' הא' או הב', או שהוא צד חדש וע' אחרונים].

רש"י סנהדרין כח: [ד"ה במזויף] במאי קני בהאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא. והאחרונים דייקו מזה דפסול מדינא [דאורי']. דאף דלא בעי עדים, מ"מ כשיש עדים צורת השטר ע"י עדותם.

והר"ף [לקמן מח. בדה"ס] מביא בשם **רבי הארי גאון** דמזויף מתוכו הולד ממזר. והר"ף חלק. **תוד"ה עד.** ואח"כ נטעו והשריש וחתמו. **האחרונים** דנו דע"י שהשריש יחשב חלק מהקרקע, וכלפי מציאות זו הוה מחוסר תלישה [וכמו קרן פרה דאי נתן כולו לא הוה מחוסר קציצה, ורק כשקצץ]. וע"ע לקמן כא:.

תוד"ה דקיימא. הלכה כר' אלעזר אף בשטרות. אבל **הרמב"ן** בספר הזכות [מו:]: האריך ליישב דעת הר"ף דאין הלכה כר' אלעזר בשטרות. ועיי"ש בר"ך דהאריך לחלוק.

בא"ד מסתמא כדן נמסר. **והרמב"ן** [ספר הזכות שם] תמה דאולי לא ידעו דהלכה כר' אלעזר דבעי עדי מסירה. **והרא"ש** [פ"ט ז] תי' דהכל יודעים דאין דבר שבערוה פחות מב', וא"א להתיר א"א בלא עדים ואפי' לר' מאיר [וכר"ת]. **והחז"א** [פז לח] כתב דכוונת התוס' דחזקה שהבעל מגרש כדן [דאינו חשוד לקלקל] וישאל אצל חכם האיך מוסרים כדן, דאל"כ ניחוש לטלי גיטך ושאר פסולים. **עדי מסירה לשווי גט**

בא"ד ועוד רגיל ר"ת לומר דאפי' ר' מאיר בעי עדים בשעת מסירת הגט. וכ"כ **הרא"ש** [ט ז]. אבל **הרמב"ם** [א טז] מבואר דאי"צ לתת בפני עדים. וכן מבואר בר"ף [מז:], וכ"כ הרשב"א ה: בשם **העיסור**. והקצות [רמא א] יישב דאמרי' דסגי בהא דאנן סהדי שמסור, ועדות לקיומי בדבר שבערוה לא בעי ראיות עדים ממש. **והגר"ח** ביאר דנחשב שהעדים מעידים ע"ז, וע"ז נחשב עדות מסירה. אבל **הנתיבות** [לו י] כתב דביטול לא בעי עדים לקיומא והא דבעי עדים הוא לאשווי שטרא, אבל אח"כ היה מהני מדין מיגו דבידו של הבעל לגרשה. ואף דילפי' מהדידי דאין דבר שבערוה פחות משנים, מ"מ לא דמי להדדי. וע' קה"י.

ובתוס' דידן משמע דנסתפקו האם כדברי ר"ת אליבא דר' מאיר האם בעי עדי מסירה משום דבר שבערוה, אבל לר' אלעזר ודאי בעי משום דע"מ כרתי. ומבואר דס"ל הך סברא דמהני ע"פ עדי חתימה לענין עדות לקימא בדבר שבערוה אבל לענין אשווי שטרא בעי עדים ממש. וע' אחרונים.

בא"ד מיהו יש לחלק דלענין ממון מהני הודאת בע"ד. ובתוס' לקמן י: [ד"ה חספא] ביארו הטעם דשטר קנין ל"ב עדי מסירה כין דחתמו בו ישראל, שידוע ע"י העדי מסירה דהשטר בא ליד הנותן. ובפשוטו הוא טעם אחר מתוס' דידן. והקצות [מב א] ביאר דבעי עדי חתימה לאשווי שטרא, וכמ"ש תוס' י: , אלא שבמקח וממכר דלא איברי סהדי אלא לשקרא ול"ב עדות קיום, סגי בעדי חתימה, ונותן בינו ובינה. אבל בגט וקידושין לא סגי באשווי שטרא דחתימה כיון דבעי עדות לקיומי בנתינה. **והאמר"מ** [טז י] הקשה ע"ז דמבואר בתוס' דהעדי חתימה לא מהני לאשווי שטרא, מהא דב' ששלחו ולא ידעי עדי חתימה בהאי מיגרשה. **אלא פי' האמר"מ** דבממון האנן סהדי נחשב כעדים לאשווי שטרא, אלא שבגט וקידושין בעי עדים ממש, ולא סגי באנן סהדי [ולפ"ז עיקר כוונת התוס' אינה משום הודאת בע"ד]. והאחרונים ביארו שבשעת מסירה נחשב שמודה, ובהו הוה כמאה עדים לאשווי שטרא. והא דבעי עדי חתימה הוא משום דשטר הוא דבר שראוי להביאו אח"כ לראיה, משא"כ שטר בלא עדי חתימה ועדי מסירה כלל.

1 אבל **הגר"א** קלא ח הוכיח [כתוס' דבעדי חתימה שלא לשמה לא פסל מדינא, וחתימה זו אינו אלא מדין שטרות], דהא לקמן י: מהני חתימת עכ"ם ואף דאדעתא דנפשיה קעביד. [והאחרונים הקשו דמ"מ קשה אמאי אינו פסול מדאורייתא, וע"כ כסברת הרשב"א דכמליא דיו].

2 וכ"כ **הנתיבות** לו י בתו"ד דאין חשוב שטר רק כשיש ראיה ממנו, ע"י עדי חתימה או עדי מסירה.

והקצות [שם] הביא דנח' הפוסקים [ר"ס מב] האם שטר ממון מהני בדבר שיכול להזדייף בלא עידי מסירה, או דרך במקום עדי חתימה כשירים מהני בהודאת נותן. וכתב הקצות דשטר בלא עדים אינו כלום, דבעי עדים לאשוויי שטרא. אבל האחרונים הביאו מדברי הרמב"ם [מכירה א ז] דשטר מכירה מהני אפי' דבליכא עדים כלל. והג"א ציין דהוה כמו קנין כסף בינו ובינה, ומשמע דלא בעי עדים כלל לאשוויי שטרא, וכ"כ האחרונים [אמר"מ טז א, ברכ"ש] בשם הגר"ח לדייק מהרמב"ם דבממון יכול להיות שטר בלא עדים כלל [ודלא כמ"ש הקצות בפשיטות]. אבל רע"א תמה בזה, והעמיד את דברי הרמב"ם בשטר כת"י [דאמר"י אין לך חתימה גדולה מזו, ונחשב עדים לאשוויי שטרא].

בא"ד דבקידושין אסר לה אקרובים ובגירושין אסר לה אכהן. והרשב"א קידושין [סה: ד"ה א"ל] הקשה א"כ גר שאין לו קרובים, דלא חב לאחרני. וכ"ת כיון דבעלמא מחייבה לאחרני, אף מי שלא מחייב, כדי שלא לחלק, והא גבי ממון מחלקין בין חב לאחרני ללא חב [וילפי' דבר דבר מממון]. וכתב הרשב"א [בשם ר"ח] דנחשב מתחייבת לאחרים דנאסרה אכר"ע בהודאתה. והרשב"א דחה דלא נחשב מחייב לאחרים. ולכן פ' הרשב"א דעריות הוקש לצד ממון שיש בו חוב. דכיון דאית בו כעין חיוב לאחרני לא דמי לממון בלא חוב [ולא ילפי' דין הודאת בע"ד בעריות]. והקצות [רמא א] הקשה מנלן דבעי עדות לקיומא בדבר שבערוה, הרי הוקש לממון במקום הכחשה, וה"נ בדבר שבערוה רק במקום בירור ספיקות תיבעי עדים. ות' דאף בממון בעי עדות לקיומא מדינא, אלא דסגי בידיעה בלא ראיא, [וכמו שהוכיח מדברי הר"ן], והודאת בע"ד נחשב כבירור להחשב במקום עדות קיום. אבל גיטין וקידושין דל"מ הודאת בע"ד [וכמ"ש התוס'], ולכן בעי עדות קיום.

ד:

רש"י ד"ה הא. ומעיר לעיר. [וכן רש"י ב: ד"ה א"נ באותה]. האחרונים הקשו דיש חשש לשמה אף באותה עיר.

כיון דאיכא בתי דינים קבועין משכח שכיחי. הרמב"ן [ה:]: כתב אי לאו דמסתפינא הו"א דהאידנא א"י כח"ל לגיטין דהא בעוונתינו לא קביעי בתי דינים ולא שכיחא, וליכא למימר כיון דלא תקנו מתחילה אי"צ לומר, דהא רשב"ג הצריך בעססיות בא"י. ואפי' תימא דרבנן פליגי בעיר א', דא"א דלא משתמטו וידעי, אבל ממדינה למדינה הוה כמו בכ"מ. אבל הרמב"ם משמע דאף בזה"ז תליא בגדרי א"י ובזה לא תקנו.

תוד"ה כיון הכא שמחזרת אחר עדים וכו'. והרמב"ן כ' בשם ר"ת דאשה רכיב איסורא עליה ויותר תמצא קיום.

תוד"ה רבה אית ליה דרבא. מה צריך ב"נ וכו' והא רבה לא חייש לאיחלופי [וכ"כ תוס' לעיל ג. ד"ה מאן ועוד] ועפ"ז כתבו תוס' [ה. בסוד"ה ואי] ואין לומר דלאחר שלמדו תסגי בפני נחתם לחוד. אבל הרמב"ן [ה. כתב דלמסקנא רבה אית ליה נמי ב"נ משום איחלופי. ומעיקרא הגמ' מקשה מ"ט לא אמר, דקס"ד דרבה חייש להא ולא להא, אבל למסקנא אמר רבה דטעמא ידיד דחששו חז"ל לכולהו חששי.

והוינן בה וכו'. התוס' הרא"ש [וכע"ז המהרש"א בתוד"ה אילימא] ביאר דאי לאו דרב יוסף הוה מפרשינן למשנה באילם, ולענין לשמה לאו עדות גמורה דליכא אלא לעז בעלמא, סגי מתוך הכתב. אבל לענין קיום הגדה שאילם לאו הגדה.

ה.

לא הספיק לומר עד שנתחרש. בתוס' בע"ב [ד"ה יטלנו] כתבו דהיינו דנתחרש תוכ"ד. ובקובץ ביאורים [קוב"ש ח"ב] הביא להוכיח מכאן דמהני מעשה קנין של פקח שנתחרש תוכ"ד². ובהערות שם דחה דבגט לא אמרי' תוכ"ד כדיבור [לענין חזרה] נדרים פז.

רש"י ד"ה חנו. כדאמר' דאין קטן נעשה שליח וכו'. וכ"כ רש"י לקמן כג. משמע דהוא מיעוט בפרשת שליחות, והקשו דהול"ל דאינו בר דעת לעשות מעשה נתינה. [וע' לקמן כג.].

תוד"ה אילימא. כגון אילם או שלא ראה דא"כ הול"ל 'ולא אמר'. המהר"ם ביאר ד'אינו יכול' משמע דהשתא אינו יכול אבל מעיקרא היה בן אמירה. והמהר"ם ש"ף כתב דנחשב

1 ויל"ד אי לא נתקן מתחילה כלל חילוק בין א"י לחול"ל, והתקנה ראשונה הייתה על כל מקום דגמירי. או דכיון דטעם התקנה יש אף בזה, קים להו לחז"ל שהורחב התקנה ע"ז.

2 [ולא אמרי' דגמר הקנין בשעה שאינו בר קנין, או דנחשב שהפסול בב"א עם הקנין].

יכול' לומר מתוך הכתב או רמיזה, ואף דל"מ עדותו. וע' שאר אחרונים. ובתוס' הרא"ש תי' דכשלא ראה הול"ל 'ולא אמר' [כתוס'], ולגבי אילם תי' דמשמע לרב יוסף דליכא שום חידוש¹.

אבל הרמב"ן [וכן ר"ן וריטב"א, לקמן ט.]. כתב דאלם יכול להגיד מתוך הכתב וכמו שהאמינו לעדות אשה [לקמן עא.]. ובדעת תוס' משמע דאילם אינו יכול להעיד ב"נ. וכ"פ הרמ"א [קמב ז] בשם הריב"ש בשם הרא"ש. וביאר הב"י [קמב] דרק בעדות אשה הקילו משום עיגונא, אבל לא מהני ב"נ שלא לחלוק מקיום שטרות, ואפשר לשלוח ע"י פיקח².

והב"ש [קמב יא] תמה שהרמ"א [ח"מ מו ז] פסק בשם הריב"ש דמהני קיום שטרות מתוך הכתב. ותי' דאילם גרע דאינו יכול לדבר. וכן מבואר בשו"ע [מו לו] דחתם ונעשה אילם אינו יכול לקיים כת"י³. אבל הש"ך [יז] תמה מדוע הרמ"א לא פליג בזה, דקיי"ל [ס"ס כח] דמפיהם ולא מפי כתבם ממעט כל עדות בכתב [לאפוקי מדעת ר"ת בתוס' ב"ב מ. דרק אילם פסול דאינו בר הגדה, אבל מהני שאר עדות בכתב], ואין חילוק בין אילם לשאינו אילם. [ולדברי הבית שמואל אילם גרע]. ובקצות [מו יט] בי' דאילם נחשב ג"כ פסול הגוף, דילפי' מקרא ד'אם לא יגיד' [אף לולי החסרון עדות בכתב]. ואילם פסול אף בעדות קידושין דלא בעי הגדה. ובקצות בסו"ד הקשה דמ"מ בסוגיי' צ"ע, דהא כל הפסולין כשרין לב"נ, וה"נ אילם. וכתב ואולי משום חומר א"א הוא.

והבית מאיר [קמב ו] תי' דל"מ אמירת ב"נ מפי הכתב, דאתי לאיחלופי בקיום שטרות בידעתי ל"מ, וכן בעי אמירה בשעת נתינה, ומתוך הכתב ל"מ⁴. ועוד כתב הבית מאיר דהא דמהני קיום מתוך הכתב הוא משום שהקילו להחשיבו שטר⁵, ולא הקילו בקיום שטרות דעלמא מתוך הכתב. אבל אילם אינו יכול לעשות שטר, כיון דל"ש נחקרה עדותו בב"ד⁶.

תוד"ה א"ה. הראב"ד [על הרי"ף] כ' דלאחר שלמדו שכיחא מתיבת' בחו"ל ובתי דינים וכמו בא"י, וכא"י דמי דאפי' מדינה למדינה אי"צ לומר, ורק משום גזירה [וע' רמב"ן שהאריך לחלוק]. מילתא דלא שכיחא לא גזרו. בפשוטו היינו לאחר שלמדו. אבל הרמב"ן הביא י"א דהתי' מילתא דלא שכיחא קאי גם קודם שלמדו, דהוה גזירת חכמים ולא גזרו בלא שכיחא.

והא אשה דלא שכיחא. הראשונים הקשו נוקמא קודם שלמדו. ובתוס' [ד"ה אי, וכ"כ שאר ראשונים] ביאר דאית לן לאוקמי כוליה מתני' דומיה דרישא. ועוד כתבו הראשונים דהאמת נקט דאשה קאי אף לאחר שלמדו. [ול"מ ברמב"ן נחא]. והריטב"א כתב דאשה אף קודם שלמדו הוה משום גזירה, דמדינא כיון דהגט בא לידה מידו של בעל לא חיישינן, אלא כיון דבתורת שליחות גזרו אטו שלח.

והתוס' רא"ש הקשה דילמא אשה צ"ל ב"נ משום קיום, דהא רבה אית ליה דרבא. ותי' א"כ באותה מדינה במדינת הים אי"צ, ומשמע דכל מקום שאיש צ"ל, אשה נמי צ"ל. וע' אחרונים.

דבעא מיניה שמואל וכו' לרבא נחא וכו'. הריטב"א כתב ד"ל דזהו דמיבעי ליה אי משום לשמה או קיום, ופשט ליה דמשום קיום.

ומה אילו [ע' מש"כ לעיל ב:]. הרשב"א כת' דלפ"ז עדים קרובים פסולים, כיון דאינו י"ל בפנינו גירשה [ובש"י ר' שמואל דייק דמשום קיום היה מהני ב' קרובים, ונח' בזה הפוסקים מו יט בדעת הרשב"א. ועי"ש שדחה].

כשניסת. הריטב"א כ' דלאחר שלמדו חשש שלא לשמה הוא משום גזירה, וכשנשאת לא גזרו. אבל בתוס' בע"ב [ד"ה אי] מבואר דאף קודם שלמדו לא תצא משום חשש לשמה, דהוה לעז בעלמא. [ובתוס' ב: הביא מזה דכל החשש לשמה הוה לעז, אבל לגירסתנו משמע דקאי לאחר שלמדו].

- 1 ואף דלרבה י"ל חידוש גדול דמהני עדות דאילם, מ"מ קושיית הגמ' מדברי רב יוסף.
- 2 והא"ש [עדות ט] הוסיף דה"ה עד מפי עד ל"מ בב"נ, ומהני בעדות אשה משום עיגונא.
- 3 ובקצות סק"ט הביא בשם הכנסת יחזקאל ותומים דקיום כת"י של עצמו גרע, שמעיד על מנה שבשטר, ובזה ל"מ אילם. ועי"ש בקצות דפליג ע"ז.
- 4 ולפ"ז ב"נ ל"מ מתוך הכתב אף בפיקח, ובשאר קיום שטרות יהני אף באילם מתוך הכתב.
- 5 וכן בזכרון שמואל מד האריך עד"ז דקיום בכתב מהני רק משום שנחשב שטר. ובקה"י [ט] חלק מסברא דלא שייך שטר ל"ש שטר במה שאינו זכות ממון לאדם, והכא ל"ש זכות ממון דהוא כת"י. והאחרונים דנו דהוה שטר של ע"א [ותליא במח' בתוס' כתובות כ:], ועוד יל"ד אי בעי נוסח שטר.
- 6 ואף דאינו פסול הגוף, מ"מ עדות בשטר בעינן שיהא ראוי לאומרה בע"פ. אבל הקצות הוכיח דאילם הוא פסול הגוף מהא דאינו יכול לכתוב שטר.

והרא"ש [פ"ט ו] הביא בשם רב האי גאון דלרבנן כל גט שפסול משום תקנ"ח לא תצא, ואשכחנ נמי [בסוגיין] דלרבה לאחר שלמדו פסול משום שמא יחזור הדבר לקלקולו, ואם נשאת לא תצא'. והביא דכ"ד הרמב"ם [י ב] דכל מקום שכתב גט פסול פסול מדרבנן ולכתחילה לא תנשא ואם נשאת לא תצא והולד כשר, ויחזור ויתן גט אחר [ובפ"ז הי"ז כתב דהגט 'פסול' עד שיתקיים בחותמיו]. אבל בשר"ת הר"ף כתב דהוה ממזר ספק [מדרבנן] וע' לקמן פו:.

תוד"ה כשניסת. והא דתניא הולד ממזר. לר' מאיר. וביאר הפנ"י דא"כ אף לרבנן מ"מ תצא, כל שלא אמר ב"נ. דס"ל לתוס' דכ"מ דלר' מאיר הולד ממזר, לרבנן עכ"פ תצא.

ה:

אנן ניקום ונערער עלה. ומ"מ מבואר דבעי קיום. ובתוס' [ד"ה אי] משמע דחשש זיוף הוא חשש פסול ושלא לשמה משום לעז בעלמא, ולכן לא תצא. אבל בחי' מכת"י כתב דלאחר שלמדו אינו יכול לערער [אבל קודם שלמדו ניקום ונערער שמא הבעל יבוא ויהא נאמן].

בפני כמה נותנה לה. הרשב"א דיק דהיינו במקום שצריך ב"נ, אבל בארץ ישראל סגי ליתן בינו ובניה, וכ"ד בעל העיטור. והרשב"א כתב ונראה דקיי"ל עדי מסירה כרתי ובעי עדים. א"נ אפי' לר' מאיר אפשר דבעי עדים להחזיקה בגרושה וכדעת ר"ת [הו' בתוס' ד.]. וכוונת הגמ' דסגי בב' עדי מסירה, והמביא בחו"ל פעמים דבעי ג'. ורע"א הקשה דזה דוחק, דמשמע דמשום ב"נ בעי ב', והיה נראה להשליח יחשב עד [דאף בדאורי' קי"ל דשליח נעשה עד], וסגי ליתן בפני ע"א. ובפשוטו כ"כ הרא"ש [ר"פ השולח] שהביא מהירושלמי דבעי להחזיקו לפני ב"י, ואין השליח עולה משום ב'. וביאר דהשליח ל"מ שהרי הוא עומד במקום הבעל. אבל הטור [קמא יא] ס"ל דכוונת הרא"ש דאין דין השליח כב', אבל מצטרף לעוד עד. והב"ח פליג.

הנודע ביהודה [אה"ע ת קיד] דייק מדברי רש"י סנהדרין [ב. ד"ה מיאונין] שכתב דמיאון בעי ג' משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ודייק דדומיה דנתינת גט, דבעי ג' משום דהוה כמעשה ב"ד [כיון שיש בו נפק"מ לממונות וכעין הא דאיתא ביבמות קכב:]. וכתב דזה מקור לדברי התרומה"ד [הו' בשו"ע ס"ס קכג] דאין מגרשין בלילה דהוה כדן. אבל האחרונים פליגי דכוונת רש"י כעין דאורייתא, דדמיא לחליצה דבעי ג' [וכעין הא דיבמות קד.].

לימא בהא קמפלגי מ"ד משום לשמה ומ"ד משום קיום. הריטב"א הקשה דאף למ"ד לשמה בעי ב"ד לקבלת עדות. ותי' דטעמא דמ"ד לשמה דמדינא ע"א נאמן וכדין איסורין, אי לאו דהוה דבר שבערוה. ומשום עיגונא הקילו שיהא כשאר דבר שבערוה. ולא מצינו עד המעיד באיסורין שיהא צריך עדות בפני ג', דאינו כקבלת עדות. אבל למ"ד משום קיום הוה כקיום שטרות דעלמא, אלא דהקילו דע"א נאמן כב', ולגבי קבלת העדות לא הקילו.

אבל ברש"י משמע דבעי ג' מדין קיום שטרות, ולא משום קבלת עדות. וכ"כ התוס' רי"ד דקיום שטרות בעי ג' לכו"ע, כדין מעשה ב"ד [ומשמע דאפי' למ"ד (סנהדר' ג) ב' שדנו דיניהם דין]. ובמהרש"א [ה.]. הביא מכאן כדברי התוס' הרא"ש [ד: דעדות ב"נ משום קיום לאו עדות גמורה היא, ואינו אלא משום לעז. ובמאירי הביא בשם חכמי ההר דא"ז קבלת עדות אלא דמעיד' שפלוני העיד שנכתב לשמה. [פי' דהשליח עושה 'מעשה אמירה' דמידק, ולא נחשב עדות העד].

הר"ן כתב דאף לרבה כיון דתקנו ב"נ משום לשמה, מהני ג"כ לקיום, ואי אתי בעל ומערער לא משגחינן. אבל אפי' הכי סגי בב"י, כדי שלא יאמרו דמשום קיום הוא [ולא משום לשמה], ויסברו דבמקוים א"צ ב"נ.

והא קי"ל דאין עד נעשה דין. ע' תוס' ב"ב קיד. וב"ק צ: ובראשונים כתובות כא: ואכ"מ.

- 1 ובש"י ר' שמואל תמה דאדרבה מבואר הכא דקודם שלמדו תצא [וכן במקום שאינו מתקים בחותמיו]. ותי' דבמקום דגדר הגזירה דרבנן לחשוש לדאורייתא, תצא. אבל גזירה בעלמא כגון לאחר שלמדו, לא תצא.
- 2 מוסד הר"ק ע"ש הריטב"א.
- 3 והרא"ש נסתפק האם הוא משום ר' אלעזר דע"מ כרתי או אפי' כר' מאיר משום עדות קיום.
- 4 אלא דקיום נחשב מעשה ב"ד, ובעי ב"ד יותר חשוב. וברשב"ם ותוס' ב"ב מ. מבואר דבעי ג' דאל"כ נחשב עד מפי עד.
- 5 ותקנו דקיום זה מהני בפני ב'.

זימנני דמייתי אשה. הרש"ש [ב"ק טו.] הביא להוכיח מסוגיין דאשה פסולה לדון, ובתוס' [ב"ק שם ולקמן פח: ד"ה ולא בכ"מ] דנו בזה. וציין דלמש"כ הראשונים שהחשש שהאשה עצמה תביא אין ראה מסוגיין.

תוד"ה הכי. ה"ה דהומ"ל קרוב. והרשב"א הקשה אמאי כתבו אשה דהוה מילתא דלא שכיחא. וכתב דאפשר דנקט אשה עצמה שהוזכרה במשנתנו. וכתב הרשב"א דקרובים כשרים ומצטרפים, דאף דיני קיום ועדי קיום שקרובים זל"ז הקילו להכשיר. [וכ"ד הרשב"א בכ"מ והו' בשר"ע מו יט וע' ש"ך נ, אבל הו' שם דדעת המרדכי לפסול].

יטלנו הימנו ויאמר ב"נ

כיצד יעשה יטלנו. הרשב"א ור"ן כתבו מהא שמעינן שכל קלקול או פסול בנתינה יכול לחזור וליתן, כיון דאין פסול בגוף הגט¹. ובחזו"א [קג יא] דן האם מוגדר דיש כאן פסול בגירושין, כיון דלא אמר ב"נ, או דאפי' שהגט אינו פסול, מ"מ בעי לתת שוב כדי שיחשב שעת נתינה כדי שהשליח יוכל לומר ב"נ. וכתב דמסתבר דאם כבר נתגרשה אין משמעות במה שנוטל ומחזיר שוב, ואינו שעת נתינה. וכתב דמ"מ אם קיימו אח"כ מהני, דאיגלאי מילתא דנתינה ראשונה היתה כדין. וכ"כ הרשב"א [בתו"ד] דאם נתקיים הגט בחותמיו לכו"ע לא תצא, שהרי נתברר למפרע שהיא היתה מגורשת בגט כשר.

והחזו"א נסתפק כשחזר ואמר ב"נ, האם עי"ז נתברר דהנתינה הראשונה היתה כדין [ומ"מ יש שם נתינה לנתינה שניה לענין שאפשר להוסיף לשמה], או דרך בקיום חותמיו אמרי' דנתברר דהוה כשר². [וע' בסמוך דנח' בזה הראשונים].

תוד"ה כיצד יעשה. אבל לאחר נישואין מסתבר דלר' מאיר אין תקנה כיון דהולד ממזר. אבל הרשב"א ורשב"א הביאו י"מ דכל שיכול לתקן אפי' לר' מאיר לא אמרי' תצא והולד ממזר, כאילו נתקיים הגט בחותמיו [וע"י שאומר ב"נ הולד אינו ממזר ע"י נתינה ראשונה³]. והא דתנן כל הדרכים האלו בה, כשהלך השליח או שמת שא"א לתקן.

והרשב"א הביא עוד בשם רבו דאף לר' מאיר דהולד ממזר, מ"מ כיון שאמר ב"נ לא תצא [ומכאן ולהבא מותרת לו. וצ"ב דאם הוא ממזר, א"כ הוה סוטה דרבנן ואסורה עליו]. וחלק הרשב"א דאף לרבנן תצא דקנסוה כשנשאת שלא כדין, אלא דמהני נתינת הגט שלא תאסר על כל העולם.

התוס' ר"ד גרס 'אלא' כיצד יעשה, ובתוס' הרא"ש [ב"מ נה:] הביא ב' פירושים בגירסא זו, האם קאי אר' מאיר [וכיצד יעשה קודם שנשאת], א"נ אדרבנן קאי ואם לא היה עושה כן אף לרבנן הוה ממזר⁴.

אבל דעת תוס' דידן [וכן שא"ר בסוגי'] דלרבנן אף אם לא יאמר כלל ב"נ הולד אינו ממזר כלל. ובר"ן [על הר"ף] כתב דלרבנן כיון דאמר ב"נ אפי' אחר הנתינה אין הולד ממזר דל"ל כל המשנה ממטבע הולד ממזר. ומשמע מדבריו דאם לא אמר ב"נ כלל הולד ממזר, אלא דנאמן בב"נ שאחר הנתינה דהוה רק שינוי מטבע⁵.

תוד"ה יטלנו. תוס' פד: [ד"ה אמר] כתבו [דבמקום] שהגט ניתן כהילכתה מה"ת א"א לומר ב"נ [אבל אילו היה נחשב 'פסול' מהני ב"נ, דנחשב שהגט בידה כפקדון]. ועוד דדוקא שליח בשעת נתינה מידק דייק [אבל כשהשליח ל"צ לעשות נתינה לא דייק, ואף שהאשה לא

1 ויל"ד האם ס"ד דהגט מתבטל, או השליחות. א"נ כיון דמדאורייתא זכתה בגט, כבר היא שלה ואינה יכולה להתגרש בה שוב לגירושין דרבנן.

2 והאחרונים דנו בגדר התקנה דחייבו לומר ב"נ, האם כשלא אמר הוה פסול משום דלא אמר, ולא נתגרשה כתיקון חכמים [אלא דע"י קיום פקע התקנה]. או דגדר הפסול דחכמים חששו דהוה מזוייף [והיא בחזקת א"א], ולכן ע"י דנתברר דאינו מזוייף מהני למפרע. [ואפשר דתליא בהא].

3 וכמ"ש החזו"א דלמפרע סגי בנתינה ראשונה כיון דנתברר שהגט מקויים כדין [והנתינה השניה הוא רק לתנאי בעלמא]. [א"נ מדרבנן מתגרשת בנתינה שניה, אלא דכל מקום שלא אמר ב"נ הוה רק חשש וספק ממזר, וכל שנתברר אח"כ הספק יורד חשש זה].

4 ויל"ד כוונתו האם מהני מה שנוטל ואומר ב"נ למפרע [דאל"כ הוה סוטה דרבנן ואסורה לשני. אא"כ נאמר דלא גזרו כל הדרכים בזה].

5 ולכאורה מבואר דמהני ב"נ למפרע לרבנן, דהא נשאת כבר, ומהני דלא תצא [ואינו נאסרת עליו כסוטה]. אבל לר' מאיר כיון דבעי נתינה מחודשת ל"מ למפרע.

נתגרשה]. ומבואר דנחלקו ב' תי' התוס' בהא דצ"ל בשעת נתינה, האם תליא ב'מעשה' נתינה, ומשום דדייק. או בגירושין, דכיון דחלו הגירושין בלא עדות ב"נ לא מהני להוסיף אח"כ.

בא"ד אבל לאחר כ"ד מספקא לר"י. ובתוס' ב"מ נה: ס"ל דמהני עסוקים באותו הענין, וכ"כ פתחי תשובה קמב ט בשם הרדב"ז. וקודם נתינה מספקא לר"י. והיש"ש הוכיח דל"מ קודם נתינה מלשון הגמ' בפני כמה 'נותנה'.

והרא"ש [סס"ו] הביא דדעת הר"י מקינן דמהני אפי' אחר נתינה, ורק שיאמר לפני העדי מסירה, ומיירי שמתו או הלכו למדינת הים. וכ"כ הטור בשם הרמ"ה. ובמרדכי [שכב] ביאר דאם אינו לפני אותם עדים הו"ל חצי עדות. והביא כן מהירושלמי דהטעם כדי להחזיקה כגרושה לפניהם.

במאירי [ו.] הביא בשם **קצת חכמי הדורות** ללמוד מהכא דה"ה שליח לקבלה אם אמר ב"נ מהני לענין שאם יבא הבעל אח"כ ויערער דלא משגחי' ליה. וכ"כ בשו"ת הרמב"ן [עו] דנאמן כל זמן דהגט יוצאת מתח"י, דכיון דנותנו בפני ב' או ג' מידק'. והמאירי פליג דל"מ כיון שנתגרשה כהוגן, דאין כאן עוד נתינה. וכשלא אמר ב"נ לא נתגרשה כהוגן ולכן מהני לומר בשעת נתינה.

צריך אתה לעמוד על כל אות. הראב"ד [בהשגות לר"י] כתב דסתמא דסוגיין דהכא כרבה, ומשום לשמה. והראשונים [ר"ן וכ"כ הרמב"ן ה. בסו"ד] כתבו דודאי בעי עדות על כל אות משום איחלופי, ואפי' מ"ד דסגי בשיטה אחת הוא משום דאינו חלק מהגט כיון דלא בעי לשמה. [אבל הריטב"א כתב דטעם ר' אליעזר משום דכתיבה לשמה הוא רק משום איחלופי].

וברמב"ן [ה.] כתב דרגיל אני לומר דלרבא משום איחלופי בעי עדות שלימה בפני נכתב, דהיינו לשמה [למאן דבעי כתיבה לשמה]. ולא שחששו שאינו לשמה, אלא דמשום איחלופי בעי עדות גמורה. הילכך אי בעי כל הגט לשמה, ואמר שמקצתו נכתב לפניו ל"מ. והביאו שכ"כ התוס' רי"ד [טו.] דאע"ג דק"ל משום קיום, מ"מ בעי להעיד שכל הכתיבה לשמה, גזירה דילמא אתי לאיחלופי. וכ"כ היש"ש [ח.] [אבל תוס' ג. ד"ה אתי משמע דא"צ גדרי להעיד, למ"ד משום איחלופי].

תוד"ה אפי' לא כתב. מסתמא סיימו לשמה. אבל רש"י לקמן טו. כתב דהיינו שם האיש והאשה והזמן. והוסיפו הראשונים אף הרי את מותרת לכל אדם [ע"פ הגמ' לקמן כו.].

ו.

אפי' שמע קו. הריטב"א כתב דס"ל כרבא וסגי בהכי משום איחלופי, אבל לרבה ודאי לא סגי שיחשב עדות לשמה. וכ"מ ברמב"ם [זיב] דצריך לראות את החתימה. והב"ש [קמב ל] דיק כן מהטור ושו"ע. אבל הקשה דבתוס' [ד"ה אפי'] והרא"ש מבואר דגם אחתימה מהני שמיעה.

רש"י ד"ה אפי'. תיקון קולמוס. הרא"ש כתב ולא שיהא צריך תיקון לשמה, אלא ששמע שעשו כן ומסתמא כתבו לשמה.

תוד"ה קו. הרא"ש כתב [בשם תוס'] דהוא משום דנראה כשקר. והרא"ש חלק דשמיעת הקולמוס מהני רק כששוב ראהו ומכיר שתקנו קלף זה, ולכן ל"מ בסומא. וכע"ז כתב הרמב"ן [כג.] דכשראו אח"כ ודאי שהוא הוא, אבל אינו יכול להעיד ע"י שאמרו לו אחרים. א"נ התם מסתפי ממנו ולא משקר, אבל בסומא יכול לשנות.

נכנס ויוצא מביעי. התוס' הרא"ש הביא בשם ר"מ בשם הר"ש להוכיח דקו הוא תיקון קולמוס, ולכן עדיף ראייה ממש תיקון הקולמוס, וא"צ לראות יותר [דהוה זמן מועט]. אבל אם הוא קול עדיף הוא בבית וסופר בעלייה ששומע את כולו מתחילה ועד סוף.

רש"י ד"ה מכי אתא. ואע"ג דגמירי דמשגלה יכניה וכו'. במהר"ם שי"ף מבו' דכוונת רש"י דאלו מעיקרא לא ידעו לשמה, הוה שייך בזה גזירה שמא יחזור לקלקולא. וע"כ דמעולם היו בקיאים לשמה. ומ"מ היה תקנה משום קיום עד דנתרבו בתי דינין. ובתור"ג כתב לפ"ז ליישב קושיית הגמ' ע"פ מש"כ תוס' ה. דא"ה יכול נמי, היינו דתהני קיום. וא"כ ה"נ בבבל מתחילה היה מהני קיום.

אבל בתוס' ב"ק פ. [ד"ה מכי] הביאו בשם רש"י דכי אתו רב לבבל נעשו בקיאים לשמה. וצ"ב דבכל חו"ל כבר למדו [ומבואר דהיינו קודם זמן המשנה], ודוחק דמשום דשם למדו קודם ישתנה. וצ"ע.

1 והביא מהגמ' כד. דרש"י ביאר קושיית הגמ' אמאי אשה צ"ל ב"נ, אבל מ"מ מהני.

וברש"י [ב.] כתב דכל חו"ל קרי ליה מדינת הים לבר מבבל. ותמהו האחרונים דלדעת רש"י בזמן המשנה אפי' בבל.

מתיב ר' ירמיה וכו' ואפי' ר' מאיר לא קאמר אלא עכו וכו'. החי' הר"ן ביאר [לרש"י] דודאי ר' מאיר ורבנן לא פליגי בעכו אם שכיחי וגמירי או לא, אלא משום שלא תחלוק במדינת הים. ומפרקין לבר מבבל, משום דשמה עלה ולא אתי לאיחלופי.

תוד"ה ומבי' ארדשיר. דלמסקנא לכר'ע לא גזרו מוליך אטו מביא. אבל הרמב"ן [ה.] כתב דר' אליעזר הוא דגזר שלא תחלוק במדינת הים, ולא קי"ל כוותיה.

ו:

תוד"ה ואי עבדת אהנית. ובפשוטו היינו ככל גדרי ב"נ לפני הנתינה, ובעי בפני נכתב משום איחלופי, והוה בכלל תקנת קיום ע"י ב"נ. [ובחז"א כתב דבא"י ל"מ להחזירו ולחזור ולתתו, שאינו נתינת גט מחודש]. והרשב"א [לעיל ג.] העלה צד דאף דבחו"ל מהני ערעור אח"כ, אבל בא"י ל"מ ערעור, דחו"ל נחית דרגא'.

שרטוט

תוד"ה א"ר יצחק. בה"ג פוסק כר' יצחק. אבל רש"י ביבמות קו: [ד"ה משרטוט] כתב דקי"ל דג' תיבות כותבים בלא שרטוט. וברמב"ם הל' ס"ת [ז טז] פסק דאסור לכתוב ד' תיבות בלא שרטוט. אבל בהל' יבום [ד לה] כתב דאסור לכתוב ג' תיבות, ולכן מגילת חליצה בעי שרטוט. ובכס"מ הביא דמש"כ הרמב"ם בדוכתיה עדיף. אבל בהג"מ [ג] כתב דיש ט"ס ברמב"ם הל' ס"ת. ובלחם משנה [יבום] כתב ליישב דהרמב"ם ס"ל דר' יצחק לא פליג אברייטא, דכשכותב לדרשה בעי שרטוט לג' תיבות, שלא יזלזלו בו. אבל ס"ת ותפילין לא יבא לזלזל וזהו דינו של הברייטא דרך כשיש ד' תיבות בעי שרטוט.

בא"ד ואור"ת וכו' דוקא כשמתכוון לדרשא וכו' ומיהו בירושלמי וכו'. ובתוס' בסוטה [יח: סוד"ה כתבה איגרת] כתב ולא ידענא מנלן לכתוב פסוק בפירושים בלא שרטוט. והרמב"ן כתב דכתיבה שאינה אשורית מותר, שלא אמרו אלא כגון ס"ת ונ"ך. אבל כתיבה שלנו אינה כתיבה כלל, ועל דא אנא סמיק לכתוב בלא שרטוט. וההג"מ [ס"ת ז מ] כתב בשם ר' שמחה דאפי' חסר זיונין אי"צ שרטוט, וכמו שאינו כתב לענין שבת [ע"פ שבת קה, אבל בפשוטו חייבים בשבת].

בא"ד ואור"ת דתפילין לא בעי שרטוט על כל שיטה. מבואר בתוס' דיש ב' דיני שרטוט, דבמזוזה בעי בכל שיטה, מדין ספר. אבל בשאר ד"ת בעלמא [וכן ס"ת] סגי בשרטוט למעלה¹. אבל הרמב"ן [ושא"ר, וכן הר"ן מגילה ה: בדפי הרי"ף] חלקו דס"ת בעי שרטוט וכמו מזוזה [וכדעת רש"י במגילה³]. ורק תפילין נלמד מכלל ההלכה דאי"צ שרטוט. והביא עוד [בשם הגאונים] דתפילין מצוה לכורכן ולא לקרות בהם כל עיקר⁴, ודין שרטוט נאמר בספרים שהקורא ירוץ בהם ולא יתעברו השיטות. [ובזה הלל"מ דבעי שרטוט אף במזוזה, ואף דלא ניתן לקריאה⁵].

ומשמע בכל הנך ראשונים דפשיטא להו דהיכא דנאמר דין שרטוט, נפסל אם לא שרטט כדין [וכמו שהביאו תוס' בסו"ד ממסכת סופרים], והאחרונים נתקשו בזה דמנלן שיפסל משום כך, ומנלן דהוה מהלכות ס"ת ומזוזה כדי שיפסל בדיעבד, ואף שמהלכות כתיבת ד"ת צריך לכתוב בצורה זו⁶. [וע' חי' ר' א"ל מלין, וחי' שמואל ועוד]. ובאמת תוס' בסוטה כתבו דבעי גזי"ש דמגילת סוטה, דאל"כ הו"א דאף דאסור לכתוב כן, לא נפסלה משום כך⁷.

1 ויל"ד האם כ"ז בכלל התקנה. או דהוה תוצאה ממילא, דהערעור דאחרי ב"נ לא שייך בא"י, כיון דבלא"ה השטר בחזקתו, דהוה גדר שונה.

2 וברא"ש מגילה ב ב משמע דכל שורה הוה במקום שרטוט לשורה שאח"כ. אבל פשטות כוונת התוס' דשרטוט מרוחק סגי.

3 ורש"י סוטה יז: כתב דהלל"מ דהספדים צריכין שרטוט, ומשמע דהוא דין כללי בכל הספרים.

4 וכ"כ הרמב"ם תפילין א יב דתפילין אי"צ שרטוט 'מפני שהן מחופין'.

5 אבל הר"ן [מגילה שם] כתב דמזוזה יש דין לבדוק, א"כ שייך בו קצת קריאה.

6 והמאירי כתב דמזוזה וס"ת וכו' בעי שרטוט, וכתב והוסיפו במידות לגדור לסייג שלא כתוב ד' תיבות אלא בשרטוט, ואף שלא במקומן. [דעיקר הדין הוא צורה בהלכות ס"ת, והוסיפו סייג לשאר כתיבת ד"ת].

7 ותוס' שם כתבו דבתפילין יש הילכתא שלא שרטט.

הכס"מ כתב בדעת הרמב"ם דאף תפילין בעי שרטוט מהלכות ס"ת, אלא דכוונת הגמ' דמהלכות תפילין אי"צ לשרטט, ואם ירצה לעשות שורות פחות מג' תיבות שפיר דמי. והאחרונים הקשו ע"ז מהגמ' במנחות דאין עושים מזוזה מתפילין, והרי ע"כ הוא משרטט. [וע' בסמוך]. ובחי' ר' א"ל מלין [לז] וכע"ז בעמק ברכה [תפילין א] בשם הגר"ז תי' דנאמר דין שרטוט כדי להתיר כתיבת פסוקים, דע"ז נחשב בכלל 'מגילה' של תורה [ע"פ הגמ' לקמן ס.]. אבל תפילין ומזוזה יש דין כתיבה בפני עצמן, ולא בעינן לדין כתיבת ד"ת, ולכן לא בעי שרטוט [ומזוזה בעי דרשה בפנ"ע].

האגור הביא בשם ר' שמחה [הו' בב"י לב] דאם שרטט תפילין על כל שורה נפסל. והב"י תמה במה נפסל [והאחרונים דנו האם השרטוט נחשב כ'הפסק' או כתיבה מיותרת].

ובתוס' סוטה שם נסתפקו האם מהני שרטוט אחרי הכתיבה. ורע"א [שו"ת נ] תמה דבגמ' מנחות מבואר דאין עצה להוריד למזוזה, ולא אמרי' דאפשר לשרטט השתא. ע"כ כיון דבשעת כתיבה לא היתה בכשרות לא מהני לתקן אח"כ. [והאחרונים ביארו דדעת תוס' דבמגילת סוטה סגי בשרטוט אח"כ, מדין ה'ספר', ואילו דין שרטוט דמזוזה הוא מדין הכתיבה].

והמרדכי [הלכות קטנות תתקס"א] נסתפק האם מהני שרטוט בשעת כתיבה שאינה מתקיימת, [דמ"מ הכתב נכתב במישרין]¹, וסיים וקצת משמע דבעי גומא וחרץ. ורע"א כתב לחלק בין הא דאין כותבין ג' תיבות, דהוא משום דבעי כתיבה מיושרת בעידן כתיבה. ואילו במזוזה מדינא צריך שרטוט בעצמותו. ולא סגי בשעת כתיבה. ורע"א דן האם מהני שרטוט עופרת בשעת כתיבה, ושוב ירשטט אח"כ, דלא הוה כדיחוי.

בא"ד כל הפטור מדבר. הפוסקים כתבו דהוה כמו ס' תרלט גבי גשמים שירדו בסוכה.

בא"ד ומיהו אם אין הסופר וכו'. והטור [ושו"ע לב ו] פסק דמי שאינו יודע ליישר טוב הוא לשרטט. וביאר הב"י דדוקא בעושה כן דרך חומרא נחשב פטור מהדבר². והמג"א [לב ח] כתב ומיהו צריך להתיישב דכמה חומרות שקבלו על עצמן.

והב"ח הקשה דלפ"ז הדרא קושייה בגמ' במנחות אמאי לא מתרצינן במשורטטין. וכתב דאם שרטט לשם נוי ל"מ אח"כ למזוזה, דהוה שלא לשם מצוה. והאחרונים תמהו דלא מצאו דבעי שרטוט לשמה.

בא"ד משום זה קלי ואנוהו. ותוס' מנחות [לב:] כתבו דזה שייך בס"ת, אבל בתפילין דמכוסין לא שייך נוי.

בא"ד דאי בס"ת כדפי' שם בקנ' וכו' דאתיא כתיבה כתיבה וכו' אמאי לא ילפי' מאמיתה של תורה. הגר"ז [הל' מגילה] דייק מלשון הרמב"ם [מגילה ב ט] דהדינים של דיפתרא ושלא בדיו וכו' הוא משום דילפי' מ'ספר' תורה, ואילו בשרטוט כתב הרמב"ם דצריכה שרטוט כ'תורה עצמה'. וביאר דדין שרטוט אינה דין בהל' ספר, אלא כתיבת התורה, ונלמד מהיקש דאמיתה של תורה. וההיקש כתיבה כתיבה הוא במה דתליא בדין 'ספר'.

בא"ד ד' שרטוטין למעלה ולמטה ומצדין. משמע דבכל כתיבה בעי ד' שרטוטין³ [ולא כמ"ש בתחילת הדיבור דסגי למעלה]. וכ"פ הרמ"א [או"ח לב ו]. וברמ"א ביה"ד [רפד ב] כתב דאם שרטט שיטה עליונה שוב ל"צ. ורע"א ציין שסותר את דבריו. והאחרונים ביארו דגבי תפילין הרמ"א חשש לדעת ר"ת דבלא שרטוט נפסל, אבל בכתיבת ד"ת בעלמא סמך על דעת הרא"ש דסגי בשרטוט למעלה.

מאי קא עביד הקב"ה וכו'. הנפש החיים [ד ו] הביא מכאן שמפני שעסקו ביניהם בענין זה, באותו העת גם הוא יתברך שנה דבריהם ממש.

זבוב מצא ולא הקפיד. התוס' הרא"ש הקשה דא"א אסכים טפי אר' יונתן, ותי' דמה שהקפיד היה מפורסם לעולם, אבל מה שלא הקפיד לא היה מפורסם, ע"כ אמרה ברוח הקודש. ומ"מ אלו ואלו דברי אלוקים חיים, שכשמצא נימא הקפיד על שניהם. וע' מהרש"א ח"א ואחרונים.

1 ומבואר דדעת המרדכי דעיקר השרטוט הוא משום הכתיבה, וכ"כ הרא"ש. אבל ברמב"ן מבואר דהוא דין בקריאה. [ואולי זה כוונת רע"א דיש ב' דינים].

2 ורע"א כתב דכה"ג הוה חיוב גמור משום ואנוהו, ואינו נחשב פטור מהדבר.

3 ובביאור"ה נסתפק אם שרטט בכל שורה האם בעי שרטוט ג"כ מהצדדים.

תוד"ה זבוב. דאפי' פילגשים לא היה דרכם להחזיר וכו'. משמע דמדינא מותר להחזיר ולא נאסרה מדין סוטה, דפילגש אינה מקודשת לו. וכ"ד הרמב"ן [שו"ת רפד ה' בכס"מ אישות א ד]. ודעת הרמב"ם [מלכים ד ד] דרק למלך הותר בלא קידושין.

תוד"ה שלש. שבת היה. המהרש"א ח"א כתב יל"פ דלא קאי על יום הזנות [דאינו חילול שבת], אלא שהמלחמה היה בשבת, שמלחמת מצווה מותר בשבת.

ז.

וקיימתי מסברא. המהרש"א ח"א הקשה דרבב"ח ג"כ אמר דבר שהוא משום סברא. וכתב דרבב"ח אמר טעם כי היכי דלקבלו מיניה. אבל ודאי יקבלו מרב אשי כיון דהוא אדם חשוב, ומ"מ אמר כן מסברא שיהא לעולם דיבורו בנחת.

תוד"ה השתא בהמתן של צדיקין. אכילת איסור. והרמב"ן [חולין ז] פליג דאין טעם לחלק בזה, והביא בשם רבו דאין הקב"ה מביא תקלה לאחרים ע"י, וכל הנך הוא משום שהכשילו אחרים או שילמדו מהם. ועוד כתב הרמב"ן דרק במקום שוגג גמור אמרי' אין הקב"ה מביא תקלה, אבל ר' ישמעאל פשע שקרא לאור הנר, וכן אינך.

בא"ד זמן היתר. ולשון תוס' פסחים קו: דהמאכל מותר אלא שהשעה אסורה. בקוב"ש ביאר דיוה"כ הוה איסור גברא, והחומרא שבאכילת איסור הוא רק באיסור חפצא. ומ"מ מבואר בגמ' שם דאף באיסור דרבנן דדמאי אמרי' השתא בהמתן של צדיקים, והוכיח מזה דאיסור דרבנן הוה איסור חפצא [ודלא כנתיבות רלד ג].

בידי למוסרם למלכות וכו' קא מצערי לי טובא וכו'. הפוסקים [חול"מ שפח ט] הביאו מכאן מקור דאיסור למסור ישראל, בין בגופו ובין בממונו, אפי' מצר לו ומצער. [ולקמן לא: איתא דגניבא היה בר אוריין ופלאה. ולקמן סה: איתא דגניבא יצא בקולר].

תוד"ה זמרא. וראוי להחמיר וכו' דהוה קאים, שהיה מתענג ביותר. וכן הביא ה**טור** והרמ"א [תקס ג] דמי שרגיל בהן אסור [אפי' בלא יין], כגון מלכים שעומדים ושוכבין בכלי שיר.

והרמב"ם [תענית ה יד] ו**שו"ע** [שם] פסקו שאסור דנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכו'. ועל היין אסור אפי' שיר בפה. ובאג"מ [אר"ח א קסו] נקט דהרמב"ם מחמיר אפי' לכל אדם, שאינו רגיל בכך, וזוהי אסור בכלי, והוא דין נוסף [מלבד הדין של רש"י] ונלמד מקרא ד'אל תשמח'. ואילו קרא ד'בשיר לא ישתו יין' קאי בבית המשתה ואפי' בפה.

ובטור [תקס] הביא דבשורת הרמב"ם אסר אפי' בפה, ואפי' בלא משתה. ואורחא דמילתא נקט בית המשתה. וכ"פ הב"ח [והו' במשנ"ב סקי"ג].

בא"ד ושיר של מצוה שרי. ע"ע במשנ"ב תקס יד – טז.

ז:

רש"י ד"ה מימינו למזרח. דעכו קיימא בגבול מזרח וכו'. והראשונים הקשו דמפורש בקרא דעכו הוא על הים, במערב. ולכן פירשו דעכו היא ממזרח הרצועה. וע' בריטב"א שהאריך. ולגירסת הגר"א למזרח מדרך טהור דהוה א"י. [וע' חזו"א שביעית ג שהאריך בזה]. וגירסת הרמב"ם [תרומות א ז] כמו לפנינו, וביארו דס"ל דרצועה של ארץ העמים נכנס לתוך הארץ [ועיי"ש בדרך אמונה].

רש"י ד"ה עד שיודע לך. חזקת ימין הדרך וכו' אא"כ יאמר לך בקי. צ"ב כיון דמשמע שהדרך מתעקם, א"כ היה לנו לחשוש בכל מקום, וצ"ב גדר החזקה.

ספינה – עציץ נקוב

תוד"ה הא. גרע הכא ממובלעות דלעיל. משמע דכוונת התוס' דקאי לכו"ע, ואף לרבנן דר' אליעזר דמובלעות א"י, ספינה גרע². ובחזו"א [קד ב] כתב דספינה נחשב מקום בפנ"ע, ובמקום זה אין עדים מצויין לקיימו. [ובחזו"א כתב דאע"ג דהבעל ואשה כולהו מארץ ישראל, ולא שייך לשמה או א"י לקיימו, מ"מ צ"ל משום לא פלוג]. אבל הרמב"ן [לעיל ה.] כתב דלא קיי"ל כסוגיין, דאין הלכה כר' אליעזר דשלא תחלוק במדינת הים³.

1 ובמג"א רסט כתב דמותר להאכיל קטן לפני קידוש ואין בזה משום ספיית איסור [וכן להאכיל קטן ביוה"כ], דהיינו רבייתא. ויש חילוק בין אכילת היתר בשעת איסור, וציון לתוס'.

2 ובהשוואל בשו"ת הרשב"א [אלף קע] הביא בשם תוס' דלר' יהודה גבי גט נמי יש לדונו כחול, דהואיל וספינה הולכת למרחק, אתי לאיחלופי כמביאו מנהרות חו"ל.

3 והרש"ש הקשה א"כ הו"מ לאוקמי ברייתא א' כרבנן, וא' כר' אליעזר.

בא"ד מה ענין גט אצל מעשר. [ותוס' לא תירצו ע"ז]. ומבואר דקבעו גדר חו"ל כפי דיני מעשר, וצ"ב. **והאחרונים** דנו בהא דתליא בדין עציץ נקוב, האם נחשב שהקרקע שבספינה מחובר להחשב דין א"י, ע"י שיונק מהקרקע. או דרך מה שגודל בו יש לו דין שגודל בארץ, אלא שנחשב א"י כיון שראוי לגדל כאן דבר המתחייב במעשר.

והגר"ח [סטנשל] פשיטא ליה דהעפר עצמו לא נחשב מחובר, רק הגודל בו, והקשה א"כ נימא דמעורב יניקת חו"ל ויניקת א"י [ונימא דטבל וחולין מעורבין זה בזה]. ע"ש.

בא"ד אטו המביא גט בעלייה. **התוס' הרא"ש** הוסיף דהזורע בעלייה פטור מהמעשר. אבל **בשר"ת הרא"ש** [ב ד] כתב שהזורע בגגו חייב בערלה ותר"מ מדאורייתא, שהוא דבר קבוע ומחובר ויונק מהארץ, וגם דרך העולם לזורע כן. ולא דמי לעציץ המטלטל ואין דרך לזורע כך, דרך כשהוא נקוב נחשב מחובר לקרקע. [וכ"פ השר"ע רצד כו, ועיי"ש בגר"א דהאריך לחלוק]. ולפ"ז פשיטא דעלייה נחשב א"י.

דתנן עפר חו"ל וכו'. **המשנ"ל** [ביכורים ב] כתב דה"ה עפר מא"י, כיון דעכשיו הוא בספינה. אמנם בכמה **ראשונים** מבואר דדוקא עפר מחו"ל. **והאחרונים** כתבו דעפר חו"ל אינו חייב אפי' מדרבנן, דאילו עפר א"י חייב מדרבנן מדין עציץ שאינו נקוב.

רש"י ד"ה עפר חו"ל. והספינה של חרס ואי"צ נקיבה אם מונחת בקרקע. **החת"ס** דייק מזה דדוקא עומד ע"ג קרקע. אבל בעומד באויר בעי נקיבה. וכתב דבזה מיושבים כל קושיית התוס'. [וצ"ל דבמנחות איירי בספינה גוששת. או כמ"ד דמיא כי ארעא סמיכתא]. **והחז"א** [וכן הדברי יחזקאל] כתב דלרש"י חרס כיון דהוא מין אדמה אינו חשוב לחלק את העציץ מהקרקע, משא"כ עץ [ולא משום שיונק דרך החרס יותר].

תוד"ה עציץ. וקשה לפי' דמשמע דחרס בעי נקיבה. **הרמב"ן** [לקמן כא] דלענין מעשרות והבאת ביכורים לא בעי נקוב בשל חרס וחייב במעשר להחשב מן האדמה³, ומיהו אינו מחובר עד שיהא נקוב.

והביא עוד בשם הר' **אב"ד** דספינה כיון דאינה עשויה לטלטל לא בעי נקיבה, אבל עציץ בעי נקיבה. והקשה **הרמב"ן** דאדרבה ספינה עשוי לברוח [וכבסוגיין], וליכא למימר משום דמיא כארעא סמיכתא דר' זירא ל"ל הך סברא.

והראב"ד [טומ"א ב יא] כתב כרש"י וכתב ואת"ל ליהפך, הביא פי' נוסף [דאין חילוק בין עץ לחרס] וספינה של חרס בעי נקיבה, אבל סתם ספינה של עץ מנוקבת למשוטות⁴.

בא"ד ונראה לר"ת להיפך דשל עץ לא בעי נקיבה שמתלחלח יותר. [ובתוס' מנחות פה. כתבו דכן היה דעת ר"ת מתחילה]. **ובתוס' מנחות** כתבו **דר"ת** חזר בו דכוונת הגמ' דשל עץ אפי' נקיבה ל"מ מידי, וספינה של חרס איירי בנקובה.

במשנה בערלה [א ב] איתא דהנוטע בספינה חייב בערלה. וע' **משנ"ל** ביכורים ב ט, ובאחרונים [חז"א, דברי יחזקאל ב, אגלי טל זורע כב, קה"י ועוד] האם הוא משום שדין ערלה שונה, דבערלה ליכא דין שדה או דאילנות עדיף דאמר' דסופה לינקב. ואכ"מ.

תוד"ה דילמא. היינו מדרבנן כדפי' התם בקונט"ס⁵. **והאגלי טל** [קוצר ו] **ודבר אברהם** [א כה] הקשו דאף דעדיין נחשב מחובר, מ"מ במציאות מפחית היניקה, והביאו מזה דהפחתת היניקה אינו תולש. והקשו עוד דכשהוא מזיזו בידו הוה כעשוי לברוח⁶ ונפסק היניקה. וכתב דתוס' ס"ל דעשוי לברוח הוא דיחוי בעלמא.

1 **והשואל** בשו"ת הרשב"א אלף קע כתב דלא תליא ביניקה, אלא דנח' ר' יהודה ורבנן אי אורא כמאן דמנחא אארעא. ועיי"ש שהרשב"א תמה ע"ד.

2 **הריטב"א** כתב פי' דיש בו עפר מחו"ל. וכע"ז **במאירי**. והביאו מהר"י **במ"צ** במשניות שם דעפר חו"ל הבא לארץ חייב במעשר דכתיב כל מקום שתדרוך, כל עפר שאתם דורכים רגליכם עליה בא"י לכם תהא. ומבואר דנחשב גדר 'כיבוש'.

3 וה"נ בסוגיין סגי בהא דחייב במעשרות, ולא בעי 'מחובר'.

4 ותליא בנידון של מנוקבת מהצד, והאחרונים האריכו בזה.

5 **ורש"י** [שם ד"ה חייב] כ' דאל"כ היכי שרי לקנח בפרפיסא לצורך [בגמ' שם]. וע' אחרונים בדעת **הרמב"ם**.

6 והאחרונים דנו האם 'עשוי לברוח' בשעה שזז בפועל, או מה שעשוי לכך. [וע' מש"כ בשם הר"א אב"ד].

אבל הרמב"ם [שבת ח ד] כתב דגבשושית שעלו בו עשבים, והגביה והניחה ע"ג יתדות חייב משום תולש. היתה ע"ג יתדות והניח ע"ג קרקע חייב משום זורע. [והרמב"ם בפ"א כתב דחייב היינו מדאורייתא]. והאחרונים [דבר אברהם שם, דברי יחזקאל [ב] ועוד] דנו האם כוונת הרמב"ם דמה שמוסיף יניקה הו"ל זורע, ומה שמפחית יניקה הוה קוצר. וכתבו עוד ד"ל דהרמב"ם ס"ל דע"ג יתדות מפסיק אוריא וחשיב תלוש [וכצריכותא בגמ', ודלא כמ"ש התוס' ידיחיה הוא], וגבי פרוזבול הרמב"ם השמיט אפי' ע"ג יתדות.

ח.

מפסיק אוריא. הריטב"א כתב אור י' [טפחים, שהוא נחשב רשות בפנ"ע]. אבל תוך י' ודאי יונק מהקרקע, והאגלי טל כ' דלפ"ז גוששת היינו שמהלכת תוך י', ואי"צ לידחק שנתקע בקרקע ממש.

רב נחמן ב"י אמר בנהרות כו"ע ל"פ וכו' בים הגדול וכו' מן החוט. הרמב"ן כתב דאינו משום שלא תחלוק במדינת הים [שהרי לא ק"ל כן], שבים אין עדים מצוין לקיימו ולא אין מצוין. אלא שאם הוא א"י לשאר דינים אין לחלוק ביניהם לגיטין, ואם הוא חו"ל הוא בכלל הגזירה שהרי אין עדים מצוין שנחלוק ביניהם. וכע"ז כתב החזו"א דסוגין איירי בספינה דאינו מקום קביעות, אבל בנסיין דינם כסמוכים דלרבנן אי"צ לומר ב"נ. ומ"מ ס"ל לרב נחמן דבמקום שגופיה א"י אינו בכלל הגזירה, ולא תליא במעשר.

תוד"ה רבי יהודה. שאנו במערכה של א"י. התוס' הרא"ש הוסיף שהרי אנו מתפללין למזרח. ותי' [תי' ב'] דשמא אנו מן הצדדים, ולא כנגד אור א"י. [וכ"ה במציאות, וע' יעב"ץ].

בעי מיניה מר"ח ב"א וכו' כ"ש סוריה דמרחקה טובא. לדעת ר"ת [בתוס' לעיל ב. ד"ה ואשקלון] לכאורה היינו הצד שבעכו דהוא חו"ל. אבל לצד שהוא א"י לא יצא לחירות. ור"י הקשה דסוריה הוה כיבוש יחיד, ושמיה כיבוש [דאל"כ מאי קמבעי ליה]. ובריתב"א כתב דאותו צד חו"ל דעכו הוה כיבוש יחיד, ודינו כסוריה.

ולר"י כוונת הגמ' לצד א"י דעכו, דאף היא רחוק מעיקר ישוב א"י, וזה הגמ' לומדת מסוריה.

רש"י ד"ה כמוכר לחו"ל וכו'. ואסור לצאת מארץ לחו"ל. ומבואר דאסור לצאת אפי' למ"ד דכיבוש יחיד שמיה כיבוש. ובתוס' ב. כתבו דהוא משום שעפרה טמא [וכמו שהדגיש רש"י]².

ח:

רש"י ד"ה כיבוש יחיד. דוד לא כבש אלא לצורכו. אבל הרמב"ם [תרומות א ב] פסק דכל מקום שכובש מלך ישראל או שופט או נביא מדעת רוב ישראל נקרא כיבוש רבים. אבל יחיד או שבט שהלכו וכו' אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו המצוות. ובהל' ג' כתב דהארצות שכבש דוד וכו' אע"פ שמלך הוא, וע"פ ב"ד הגדול, אינן כא"י מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל א"י, והוא נקרא סוריא. אבל דעת תוס' דאף יחיד שכבש הוה בכלל כל מקום אשר תדרוך.

תוד"ה כיבוש [בע"א]. לפי שלא היתה כל א"י כבושה. צ"ב א"כ אמאי קרי ליה 'יחיד'. ובתוס' ב"ב צ: כתבו דקרי ליה כיבוש יחיד שלא עשה ע"פ ב"ד אלא מדעתו עשה³.

הגר"ח [סטנסל] וכן מקד"ד [נה א קפא:] נתקשו כיון דקי"ל דהכל תליא בכיבוש שני, דקדושה ראשונה קידשה לשעתו, א"כ בסוריה אם קידשוה קידוש שני יהא קדושה גמורה, ואם לא כבושה לא יתקדש, ובמה תליא בכיבוש יחיד. [ולכאורה נח' הרמב"ם וראב"ד שמיטה ד כח האם כבושה]. וכה"ק החזו"א. והאריכו בזה ואכ"מ.

תוד"ה בשידה. ה"ה רוכב על סוס וכו'. פי' שאינו נטמא אף כשמהיל על הגוש [וצ"ב אמאי קרון וסוס לא הוי אוהל לחצוץ. ויש לדחוק דכוונת התוס' דגזרינן שיוציא ידו ויאהיל].

תוד"ה אלא. הכי פי' משום מאהיל על גושה וכו'. פי' דמבואר בשבת טו: [הו' בתוד"ה דגזרו] דבגזירה ראשונה גזרו רק אנגיעת הגוש. ושוב גזרו על אוריה [אבל בסוריה לא גזרו וכבסוגין, וכן אין שורפין עליו את התרומה], ובזה הגמ' בנזיר מסתפקת בגדר הגזירה האם משום מאהיל על הגוש, או דטמאו את עצם האויר [וכ"פ הרמב"ם טומ"מ פ"א]. וע' פנ"י ושאר אחרונים בדעת רש"י.

1 ובאגלי טל דן דשייך לנידון קלוטה כמי שהונחה.

2 ויל"ד דאסור לצאת לשם דאין עליו שם א"י, ואף שחל כיבוש. או דמ"מ יש חילוק בקדושתו משאר א"י. והביאו ד"ל דרק לענין טומאה שאני, ואפשר דחיישין שמא נשאר מטומאה ישנה.

3 והביאו תלמיד ר' יונה בע"ז דהוא משום שלא עשה מצוות התורה דנמשל לרבים.

בא"ד ולא יוכל להכנס שם בשום ענין. אבל הרמב"ם [שם] כתב דאינו יכול להיכנס משום דאהל זרוק ל"ש אוהל, הא לאו הכי יכול להכנס, ואף דס"ל דמשום אורה גזרו. וביאר הגר"ח [שם] דס"ל לרמב"ם דאי הוה אהל, היה חוצץ שיחשב שאינו נמצא באויר ארץ העמים [ועע"ש].

הקונה שדה בסוריה וכו' שכותבין עליו אונו אפי' בשבת. **הש"ע** [שו יא] פסק מותר לקנות בית בא"י מהעכו"ם וכו'. **והמג"א** [יט] הביא בשם **הריב"ש** ו**רא"ש** דכשקנה מערב שבת הותר לומר לעכו"ם לכתוב בשבת, אבל לא הותר לקנות בשבת.

הרמב"ם [שבת ו] פסק אפי' בסוריה, **והמג"א** [כ] תמה דהברייתא קאי למ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש, והרמב"ם פסק דל"ש כיבוש, [ולחך מ"ד מותר למכור לנכרי עיי"ש]. א"כ למה נדחה דרבנן משום דרבנן. וכתב ואפשר דס"ל דעכ"פ יש בזה קצת מצוה.

אמירה לנכרי – ריבוי בשיעורים

תוד"ה אע"ג. אמירה לעכו"ם במלאכה דאורייתא. **והא"ז** [הו' בדרכ"מ ורמ"א שו] כתב דבסוגיין הותר רק בכתב שלהן דאינו אסור רק מדרבנן. **ובמשנ"ב** [מז] כתב דדעת הא"ז דעה יחידאה היא וכל הפוסקים ס"ל דאף כתב שלהם הוה דאורייתא, כדאיתא במשנה בכל לשון חייב. וע' ביאור"ה שהאריך בזה.

בא"ד ואין ללמוד מכאן היתר לומר לעכו"ם להביא ספר דרך רה"ר, דדוקא משום מילה דהיא גופה דחיא שבת. וכ"כ **הרמב"ן** ו**רשב"א** שבת קל: דלא התירו לשאר מצוות, דהא לא התירו אמירה דשבות אפי' במקום פסידא. אבל דעת **הרמב"ם** [שבת ו ט] דהתירו שבות דשבות במקום כל מצווה. [ובשו"ע שז ה ה' מח'].

בא"ד ומיהו בה"ג משמע דאפי' דאורייתא שרי ע"י עכו"ם לצורך מילה. **והר"ן** בשבת [נו]. בדפי הרי"ף [ף] נסתפק האם לדעת בה"ג התירו אמירה לעכו"ם רק במכשירי מילה דאיהו גופיה דחי שבת, או דה"ה בכל מצוות. והביא שו"ד **העיטור** [והו' ברמ"א רעו ב] דמותר לצוות לנכרי להדליק נר לכבוד שבת, דבמקום מצווה לא גזרו.

בא"ד דע"י ישראל אסור להרבות בשביל קטן. **תוס' מנחות** סד. כתבו דאפי' ע"י ישראל י"ל דהקילו בדרבנן, וכ"כ **הרשב"א** [כאן, וחולין טו, שבת שם, ביצה יז]. **והר"ן** [ביצה ט: בדפי הרי"ף] פליג דלהרבות עבורו הוא איסור דאורייתא, כדמוכח בסוגיה במנחות שם דהיה צד דעדיף לקצור ב' גרוגרות בב' עוקצין, מאשר להרבות בשיעורין ולקצור עוקץ שיש בו ג'. [ובמג"א שיח ו הביא מח' זו].

הרש"ש כתב דכוונת תוס' דידן להוכיח מחולין דריבוי בשיעורין דאורייתא, דאל"כ אמאי גזרו בחולין שמא ירבה בשבילי¹. [אבל **המהרש"א** ו**קרני ראם** נקטו בכוונת התוס' דריבוי בשיעורין דרבנן].

והר"ן כתב לחלק דמבשל לחולה, דהוה בגדר 'דחווה' ריבוי בשיעורין דאורייתא. אבל בישול ביר"ט, דמלאכת או"נ הוא בגדר הותרה [ולא דחווה] הותר ריבוי בשיעורין². **ובריטב"א** [עירובין סח] הביא בשם **רבו** [וכ"ה ברא"ה ביצה יז] דלא הותר ריבוי בשיעורין ביר"ט, ורק משום דהקדירה מתבשלת יותר כשיש יותר בשר. וכ' דבמים הותר להרבות דהכל שם א'. [ואכמ"ל].

בא"ד אבל ע"י עכו"ם שרי וכו' ושמא דוקא לצורך מילה. **ורע"א** [בביצה יז] הקשה דכיון דריבוי בשיעורין דאורייתא, א"כ מה לי אמירה לנכרי גמור או ריבוי ע"י נכרי. [והחת"ס כתב דריבוי בשיעורין קיל, והוה כמו איסור חצי שיעור]. מבואר דתוס' הסתפקו האם ע"י נכרי מותר להרבות, ו**הרש"ש** ביאר הטעם ע"פ סברת הר"ן, דמלאכת נכרי הוא בגדר הותרה, ובזה אין איסור ריבוי. **ובישועת יעקב** [ס"ס רנג] ביאר הטעם דאמירה לנכרי נאסר משום איסור דיבור, ובריבוי אין תוספת במעשה המלאכה³. [וע"ע בשערי חיים כד דהאריך בזה].

1 ולפ"ז צ"ב מש"כ תוס' בסו"ד דמשום שמחת יר"ט הקילו. וע"כ כוונתו דביר"ט אין בזה איסור [וכמ"ש הר"ן דיר"ט הותרה]. וביאר הרש"ש דכוונת תוס' דמשום שמחת יר"ט לא גזרו בזה.

2 דכל שהעיקר מלאכה אסור אף תוספתו כמוהו ומיתסר מדאורייתא. אבל יר"ט שאוכל נפש הותר בה דאפי' אפשר מעיר"ט שרי כל שהוא מרבה על העיקר ובלבד שיהא בטורח אחד, תוספתו כמוהו. ועוד דהותרה התירה שיטרח לאוכל נפש, ול"צ לצמצם. [ובקוב"ש ביצה מט ביאר הטעם דהגדר של 'הותרה' הוא כמי שהמעשה נעשית בחול, ויל"ד בזה. וע' שערי חיים כד].

3 וכע"ז כתב **בקוב"ש** ביצה מט, ונקט שם דיש ב' איסורין באמירה לנכרי, ואסור גם משום עצם מה שעושה שליחות עבורו. אמנם בשערי חיים נקט דאף לצד זה תליא במעשה השליחות.

עבד שהביא גיטו וכו'. עצמך ונכסי. רע"א דייק מזה דודאי נאמן כלפי מעשה ידיו, דא"א לחלק, דבן חורין מעש"י לעצמו. וכיון דפסקי' דאינו עבד, ממילא אין מעש"י לרבו. ובקובה"ע [כא] כתב דהוא משום שדין הממון הוא תולדה מנידון השחרור.

רש"י ד"ה עבד. וצ"ל ב"נ. כתב רע"א דלפ"ז איירי דהוה שליח, וכעין הא דאיתא לקמן כד. שעשאו שליח עד שיגיע לשם ושוב יתן וכו'. אבל בתוס' ר"ד חלק דאיירי דהעבד מביא את גיטו שכבר נתגרש בו, וכמו בגט א"צ קיום ולא חיישינן שמא זיפו. כמו שאשה נאמנת להביא גיטה, אבל לענין נכסים בעי קיום. וכמש"כ תוס' ב, וטעם הדבר כתבו תוס' שם משום עיגונא הקילו [וע' תוס' ט. ד"ה שוה דהך טעם שייך ג"כ בעבד]. והרמב"ם כתב הטעם דבדיני האיסורין לא נאמר טענת מזויף, ולכאורה היינו משום דעיקר הנידון על האיסור. אבל לרמב"ן [וסייעתיה] הטעם שאשה א"צ קיום כיון שהיא ברשות עצמה להנשא ואינו נחשב שמוציאה מרשות האדון, וצ"ב בעבד דהרי הוא ממון האדון ובחזקתו. וצ"ל דמ"מ עיקר הנידון על האיסורין. וכן מבואר ברמב"ם [עבדים ז ב] שהביא את סוגיין בעבד שהביא גיטו וכו', וכלפי הנכסים בעי קיום חותמיו.

וכתב רע"א די"ל דס"ל לרש"י דמדין פלגין נחשב תקנת ב"נ כקיום השטר כלפי העבד ולא כלפי הנכסים [דאם הוא מזויף בטל לכל], אבל מה שחיישינן כלפי הנכסים שהוא מזויף [וכלפי העבד עצמו לא חיישינן] לא בעי פלגין דיבורא. והאחרונים כתבו דאף לדעת התוס' ר"ד הא דטענינן כלפי זה ולא כלפי זה הוה גדר פלגין, דהשטר א' ובעינן פלגין בדברי השטר, כיון דנתעורר ע"ז טענה.

אמר אב"י מתוך שקנה עצמו קנה נכסים. מבואר דאמר' מיגו, ונאמן על הכל².

א"ל רב אדא כמאן כר"ש דאמר פלגין דיבורא וכו'. האחרונים [קובה"ע ועוד] נקטו דפלגין נאמנות הוא דבר מוסכם, שדנים כל נידון לעצמו, והבירור שיש בנידון זה לא תליא בנידון אחר. כגון בנאמנות ע"א כלפי איסורין, ול"מ כלפי ממון. וכן ע"א במיתת הבעל, שלא מורידים את האחים לירושה. וכן מבואר בסוגיין גבי עצמך ונכסי, דאילו השטר והעדים אמת מהני לכל, ואם שקרו במקצת הוה השטר כולו בטל, וע"כ דבנידון דמהני נאמנותם דנים אות כשטר כשר, ולאידך לא. והקשה בקובה"ע א"כ אמאי בעינן בסוגיין לדין פלגין דיבורא [דבשלמא במקום שיש גדר פסלות, דאמר' לדברך רשע אתה וכדו' בעינן לחלק את גוף הנאמנות]. וביארו האחרונים דב"כ נכסי' גרע, כיון דהוה דיבורא אחד, ובעינן לגדר פלגין.

ובקובה"ע [כא יב] ביאר דנח' אב"י ורבא האם הוא הקנאה אחת על כל הנכסים, או שהן קנינים חלוקים על כל חפץ מצ"ע אלא שקונה ע"י שטר א'. ולאב"י כיון דהוה הקנאה אחת על כל הנכסים, א"כ קנין העבד הוא תולדה מקנין הנכסים, ול"ש פלגין בתולדה³. וכן היכא שאינו יכול לקנות כל הנכסים, אינו קונה ג"כ השאר, כיון דהקנין אינו חל על כל חפץ מצד עצמו. ולדבא זכית כל הנכסים הם קנינים נפרדים, ושפיר אפשר פלגין נאמנות, ואף שהכל תלוי בנידון א' האם השטר מזויף. וכן חל כ"א בפנ"ע. ובש"י ר' שמואל נתקשה בזה דלא מסתבר דשחרור העבד והקנאת נכסים יכול להחשב מעשה הקנאה א'. ועוד הקשה דמבואר בראשונים דרבא חידש דאמר' פלגין דיבורא. והגר"ש פי' דבסוגיין בעינן לקיים מקצת מהשטר, ובזה בעינן פלגין לדברי השטר.

הרמב"ן הביא דנח' רב מרי ורב זביד בב"ב קלד אי פלגין דיבורא בחד גופא, וכתב הרמב"ן דעבד ונכסים מקרי ב' גופים, ובב' גופים פלגין כדאמר רבא סנהדרין י. [והאחרונים דנו במה פליג רב יוסף שם ואכ"מ].

והרמב"ן מביא מהירושלמי שהכותב כל נכסיו לעבדו [היינו כל נכסי, ולגמ' דידן בזה לכו"ע פלגין], כגט ועררו בטל או כמתנה ועררו קיים. כהדא כתב כל נכסיו לב' בנ"א כא' והיו עדים כשירים לזה ופסולים לזה, ר' יוחנן אמר פסולין לשניהם דהוה עדות א' ובטלה מקצתה. ור"ל סבר כשרין לזה ופסולין לזה ונעשית כב' כיתי עדים ופלגין. והר"ף [מכות ו] הביא מח' ר' יוחנן ור"ל ופסק כר' יוחנן. והאריכו בזה הראשונים ואחרונים ואכ"מ.

1 ומחלקים את לשון השטר, ולא את עדות הב"נ.

2 ויל"ד האם הוא בכלל תקנת ב"נ, או דשייך מיגו זה אף בשאר פלגין. [והאחרונים ציינו דמצאנו ברש"י סנהדרין י' מיגו, שיהא נאמן אף על השני. וצ"ע לדמות הענין].

3 ולפ"ז כוונת הגמ' האם באופן זה הקנין הוא באופן שיתכן פלגין, ואינו נידון בעצם הדין פלגין.

4 ועוד ילה"ק למש"כ תוס' ט. [ד"ה ואינו] דהשחרור חל מחיים, וקנין הנכסים לאחר מיתתו. ומבואר דאף שבקנין מחולק זה מזה, אבל נחשב נתינה אחת [וצ"ב].

הרמב"ן כתב דמשמע מסוגיין קרוב שהביא גט וכתב בו מתנת נכסים אינו נאמן לומר ב"נ אפי' לגבי אשה, דלגבי פסול קורבא לא פלגינן דיבורא, דכל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה [וע"פ דברי הרמב"ד {מכות ו, והו' ב"ב מד.} דרק בבע"ד דאינו עד אמר' פלגינן, אבל במקום שהוא עד פסול גרע]. ודחה הרמב"ן דהכא נשאת ע"פ עדי השטר, וקרוב גלוי מילתא בעלמא הוא דעבד.

רש"י ד"ה לא יצא. דנחית לשיורא וכו'. צ"ב סברא זו, הרי בדיני ממונות הקנה לו שטרו, ואיך יוכל לטעון דנתכוון לשייר יותר. **ורע"א** כתב דאף זה מדין לאו כרות גיטא, וכדאיתא בסוף הסוגיה. [וע' בתור"ג פי' אחר דהנידון דע"ז אינו בגדר 'כל' נכסי, ולא אמר' באין כאחד]. **ורשב"ם** [ב"ב קמט:] כתב דדילמא האי עבד הוא המטלטלין דשייר.

ט. שיוור שאינו מסויים

רש"י ד"ה עד שיאמר. ואיהו לא חשיב אלא כא' מריבוא. **והרמב"ם** בפיה"מ [שם] כתב דע"י שהתנה סתם כבר נכנס חלק מגוף העבד.

בא"ד ל"ש היכא דל"ק שאר נכסים וכו' ופלגינן דיבורא וכו'. **הרא"ש** כתב דאיירי דל"ל מטלטלין, וביאר הק"נ דנוכל לקיים לשון כל נכסי אמטלטלין. **ורע"א** תמה דמטלטלין אינם נקנה בשטר, וע"כ אינו שטר קנין למטלטלין. וע"ש.

תוד"ה לעולם. מבואר דדעת רש"י דכיון דלא סיים ל"ק. וכ"כ הרמב"ן בשם הר"י **מגאש** דהמקנה לחבירו ד"א צריך לסיים [ול"מ ד"א סתם אלא להרשאה דהקילו חכמים]. וכ"כ הרמב"ם [זכיה ג ה] דמתנה צריך לסיים כמו מוכר'. כיצד הכותב לחבירו קרקע בנכסי אני מוכר לך וכו' הואיל ולא סיים הדבר שנתן ואינו יודע ל"ק כלום. אבל אם אמר חלק כך וכך בשדה פלונית קנה הואיל וסיים השדה אע"פ שלא סיים החלק. **והראב"ד** השיג דזה הולך ע"ד הרב הגיטין, אבל קשה ממנחות קח: בית בביתי [וכה"ק כל הראשונים בסוגיין]. וכתב הראב"ד ואולי נאמר דהוה כאילו פי' שמוכר הגרוע, והכא איירי כשיש ב' גרועים. **והרמב"ן** כתב ליישב דברי הר"ף דאיירי אפי' שלא פי' כמה הוא השיור, ולכן מספק ל"ק כלל בנכסים.

ור' שמעון [מערכת הקנינים טז] כתב דסברת רש"י משום דלא סמכא דעתיה, כיון דביד המוכר לסלקו מכל א', ודמי לדבר שאינו קצוב. אבל מצד עצם הקנין יכול לחול על דבר שאינו מבורר. אבל **בקוב"ש** [ח"ב לד] כתב דרש"י איירי דוקא בקנין שטר², דבעינן שיהא מוכיח מתוך העדים [עדי חתימה לר' מאיר, ועדי מסירה לר' אלעזר] איזה שדה קנה, ול"ק השטר כיון דאינו מוכיח על כל שדה בפנ"ע³. [ובגמ' במנחות בית מבתי קנה בסודר או כסף, וכלפי שמיא גליא דחל על בית א', ומספק נותן א']. וכתב דדעת התוס' דחלות הקנין הוא שיש לו אצלו בית א', כיון שאין שום טעם שיחול הקנין על א' מסויים. ועל חלות זה השטר מוכיח שפיר.

בא"ד כדתנן חצי שדה וכו'. **והרמב"ן** הביא בשם הר"י **מגאש** דהאומר תנו חלק [ב"ב סג] קנה, דה"ל כאומר חצי שדה אני מוכר לך, דנחשב מסיים לו השדה. [זכות חצי בכולו].

דעת הראשונים הרמב"ד [על הר"ף], וכן **הרמב"ן** [ושאר ראשונים, וכ"כ היד רמ"ה ב"ב קמט] ביארו דכיון דמעיקרא כלל כל הנכסים והעבד בכלל, וכשאמר 'חוק' הרי הוא פוגם בכלל הראשון, ונחשב שפוגם בכל, וה"ל כאומר חוק בגופו של עבד. וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ שדעת ת"ק שאין חולקים הדיבור⁵ לפיכך תנאי זה תליא בגוף העבד, וכאילו התנה באבר מאבריו.

וביאר **האחרונים** דנחשב שנתנית כל נכסי הוה מעשה הקנאה אחד [ולא כל יחידה בפנ"ע], ובהקנאה הזו יש שיור. ובחי' רא"ל מלין [מ] הוסיף דגדר שיור אינו שמוציא פרט מהכלל,

1 והטור [רמא] תמה על הרמב"ם [כשא"ר בסוגיין], וב"י כתב דמקור דברי הרמב"ם מסוגיין. וציין לדברי הרמב"ם מכירה יא טז שאינו יכול להתחייב דבר שאינו קצוב. אבל הפרישה ציין לפכ"א ל"מ מכירה בדבר שאינו מסויים, דאין מינו ידוע ה"ל כמשחק בקוביא.

2 אמנם ברמב"ם מפורש דהוא כלל במתנה, ולא חסרון במעשה הקנין דשטר. וכן הר"י מגאש דן בהקנאת ד"א, דמסתמא הוה בחליפין.

3 והחז"א [בס' קובץ ענינים] השיג דמוכיח מתוכו בעינן שיהא השטר מוכיח לפני ב"ד את הנעשה מחוץ לב"ד, אבל כשב"ד יודעים את כל הנעשה, אלא שיש ספיקות בדיני המעשה, שטר מעליא הוא.

4 והחז"א שם חלק אין מה לברר. ואילו אליהו יכול לברר לא יחשב קידושין שאין מסורין לבניה. וכ"כ בקוב"ש לדעת התוס', וכיסוד הזה כתב בשער"י ג כב ד"ה אמנם ועוד אחרונים.

5 **ורע"א** הקשה דלמסקנת סוגיין אף לח"ק פלגינן, אלא דלאו כרות גיטא. וכתב לדון דכוונת הרמב"ם משום דלאו כרות גיטא, כיון דיש צד ושייכות בזה.

אלא כמי שחוזר והקנהו לו.¹

תוד"ה ואינו. ומותר בבת חורין. **המהרש"ל** גרס דתוס' מקשה כלפי האיסור, והמהרש"א ביאר כוונתו בדגמ' מפורש הטעם ד"צא עליו שם בן חורין, והפקיעו את השעבוד ממון. והמהרש"א פליג דכוונת תוס' להקשות אמאי יצא עליו שם בן חורין. ובאחייעזר [א לג] כתב דלגבי הממון מהני מתנת שכיב מרע, ולכן המהרש"ל העמיד קושיית התוס' על האיסור.

בא"ד בדכתב ליה מהיום. **רע"א** דייק מזה דאף דאמר מהיום אם עמד חוזר, ומהני רק דיחול מחיים. ודלא כמ"ש הרמב"ם ושו"ע רנ ט, אלא כנמוק"י שהביא הרמ"א שם.

בא"ד ו"ל דהכל תקנ"ח. פי' ודעת האדם כמו שתקנו חז"ל. והר"ן כתב מתוך שיודע שיצא קול של בן חורין מחיים גמר ויהיב מחיים [וע' ברמב"ן כע"ז]. וברשב"א תי' דהוה כמסור לו לעצמו לזכות עצמו. והוה ככותב ומזכה [דאינו חוזר] כיון דל"מ בן חורין שיחזור להיות עבד.

ורע"א כתב ליישב דרבנן הפקיעו את השעבוד כיון שיצא שם בן חורין. וממילא אין לו רווח לחזור, דאין לו תועלת יותר בעבד. ועי"ז בטל האומדנא דדעתו לחזור. [ונדחק כן בדברי התוס'].

רש"י ד"ה התם. כיון דאיכא למימר דשירי כיון דנחית לשירי. **רע"א** ביאר דבעינן שלא יהא שום נדנוד ספק בלשון השטר בגט, וחסר בכריתות כיון דשייך לומר דשיר.

רש"י מב. [ד"ה לא] כתב דכיון דקרקעות ל"ק גופיה נמי ל"ק, דלא פלגינן דיבורא הואיל ובהד דיבור אקני ליה, וכיון דפלגא דיבור לא אקיים, איך פלגא לא אקיים. ורע"א תמה דהמסקנא כאן הוא דלאו כרות גיטא ועי"ש.

כרות גיטא. **הרי"ף** כתב כיון דשירי הו"ל לרביה זכות בגויה דשטרא, ואגיד גביה ולא מקרי כריתות. ורע"א [לקמן מב.] הקשה דלקמן מ. מהני צאי בו והתקדשי בו בשטר א', ואף דיש לאדון זכות בשטר הקידושין. ותי' רע"א דכוונת הרי"ף דכיון דכתב כל נכסיו, ושוב משייר הו"ל כמקנה חזרה לאדון בשטר זה, ולכן יש לאדון זכות בשטר זה, ונקרא אגידא גביה. אבל שטר קידושין, האשה זוכה בשטר, אף שיש לו תועלת בזה.

רש"י ד"ה אם. לפוסלו. **האחרונים** דייקו מזה דאף אם מערער שנכתב שלא לשמה [וכ"מ ברמב"ם פיה"מ], ודלא כמ"ש רש"י ב. [ד"ה אם] שהוא מזוייף.

תוד"ה סמוך. ע' מהרש"א ופ"י שדנו למ"ד ספיקא דאורייתא וכו'. ומבואר דכוונת תוס' לאפוקי דלא נאמר שמעמידים את השטר על חזקתו, ותצא מחזקת א"א.

תוד"ה אלא. לקוחות. וכתבו הראשונים [ר"ן] דכוונת הירושלמי דטענינן ללקוחות [וכמ"ש תוס' ב. והראשונים כאן במסקנא דטענינן מזוייף]. וכתב הרא"ש² דמ"מ גובה כתובתה מיניה [שלא בפניו], דדרשי' מדרש כתובה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב, והרי נשאת [וכמו ע"א במיתת הבעל]. ומבואר מדבריו דל"מ מדרש כתובה לגבות מלקוחות³. אבל בשו"ת הרשב"א [ח"א א קעא] כתב דל"ש בזה מדרש כתובה כיון שאינה נשאת לחלוטין, ואילו אתי בעל ומערער בעי קיום מספק [שאם היינו לומדים מדרש כתובה אף מלקוחות היתה גובה]. וכ"כ הר"ן דלא קרינן ביה לכשתנשאי לאחר שהרי לא התיירה ב"ד לינשא אלא דאין מוציאין אותה אא"כ בא הבעל וערער⁴.

והרמב"ן ור"ן כתבו דכשהשליח אמר ב"נ נאמן לגבות אף מלקוחות, שמספר כתובה נלמד כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב וכו'. וכתבו דהיינו דוקא לענין מנה ומאתים אבל תוספת כתובה לא גבי, ובעי קיום שטרות כמו בממון. ובפשוטו פליג על הרא"ש, דלרא"ש אמרי' מדרש כתובה אף בא"י, ועוד דל"מ מדרש כתובה כלפי לקוחות. אבל הבית שמואל [קמב ב] כתב דהרא"ש מודה בזה דכיון דהוה היתר גמור שאם אתי בעל ומערער אינו נאמן, אמרי' מדרש כתובה

1 וכמ"ש כ"רע"א [הו' בסמוך] דגדר שירי הו"ל כמי שמקנה חזרה למוכר, וכ"כ רע"א [בשו"ת ת' פח] דהקנאת גוף ושירי פירות הו' בגדר הקנאה מחודשת, שזכות פירות אינו דבר העומד בפנ"ע שניתן להוציאו מהכלל.

2 וכ"פ השו"ע קמא נג.

3 ובפשוטו נח' הראשונים האם מהני מדרש כתובה כלפי לקוחות. וע' פתח"ת יז קס דהביא נידון במת בעלי האם גובה כתובתה מלקוחות [מדין מדרש כתובה], וציין לסוגיין. ובק"נ כתב דדמי לנאמנות, דיש חילוקים מתי מהני הימניה כלפי לקוחות.

4 וכתבו האחרונים דכוונת הר"ן דהיה ראוי לעשות טענינן, אלא שהנישואין אינה הוצאת ממון [וכמ"ש הר"ן], ולכן אינו מוגדר פסק ב"ד להנשא. אבל ודאי שאף כשנמלכת בב"ד אמרי' לה להנשא לכתחילה.

וגובה אף מלקוחות. וע' חי' ר' שמואל.

תוד"ה שוו גיטי נשים. והרמב"ן תי' דאחרי שהגיע הגט לידו אינו יכול לישא שפחה ולא בת חורין, ואיכא עיגון. ועוד הביא הרמב"ן כיון שהאמינוהו בגט, האמינוהו נמי בשחרור עבדים שלא נחמיר בקל יותר מבחמור. ו**בתוס' רי"ד** [ח:] כתב דעבד נמי איתקיש לאשה. והאחרונים דנו שיהיה ב"נ מדין ע"א להתירו בבת חורין, דאינו דבר שבערוה, ול"צ קולא דעיגונא. [ובעז"ה יתבאר לקמן מ: האם נחשב דבר שבערוה].

ט:

רש"י ד"ה חוץ מגיטי נשים. אבל על הדינים נצטוו בני נח'. ו**בתוס' הרא"ש** כתב דמשמע להכשירן בשאר שטרות מה"ת. ו**בתוס' ב"ק** פח. [ד"ה יהא] הביא בשם **רש"י** פ"ק דגיטין דעכו"ם כשרים לעדות מה"ת. ו**תוס'** [דין וכן בב"ק שם] חלק עליו דמוכח שם דאפי' עבד פסול, דבעינן אחיו. ו**המרדכי** [הו' בהג"א] הביא בשם **ס' החכמה** ור' **יקר** דעכו"ם אינם פסולים אלא מפני שהם גזלנים, והני דידעי בהו דלא מרעי מהימני. ע' בסמוך י: **ובאור זרוע** [ח"ג הל' ערכאות] הביא מדברי **רש"י**, הא למדת דכיון דקבלו דייני עכו"ם עליהם מרצונם, דיניהם דין². ורק לדון בע"כ אמרי' [לקמן פח:] ולא לפני עכו"ם. אבל באבה"א [נזק"מ ח ה] כתב ליישב כוונת **רש"י** דהוא מקור לדינא דמלכותא דינא, דיכול לעשות תקנות כיון דנצטוו על הדינים.

ובתוס' הקשו עוד דמבואר לקמן י: דשטר מתנה העולה בערכאות חספא בעלמא הוא. ו**בתוס' הרא"ש** [י:] וכן **בקצות** [סח א] כתב דהוא מדין דאינם בתורת קנין שטר, וכדאי' בב"ב נד: [והיינו שטר קנין³, והאחרונים דנו אי מצי לאשוויי שטר ראייה. ואי נימא דאף שטר ראייה ל"מ א"כ הדר צ"ב מש"כ **רש"י** דנצטוו, דהרי השטר מ"מ ל"מ]. ו**באמר"מ** [טז ד] כתב דמ"מ הם לאו בני שליחות, ולכן ל"מ לאשוויי שטרא, דבעינן שליחות המתחייב [וכמ"ש הרמב"ן ב"ב עו]. והביאו בשם הגר"ש דהתורת עדות של עכו"ם הוא מדין דיינים, ולכן ל"מ להקנאה [לפני שנקנה, דהוה רק דעת להתחייב]. תוד"ה אע"פ. משמע דבעי שליחות וכו'. ע' לקמן כב: דתוס' והראשונים דנו מתי בעי שליחות. ו**בתוס'** שם כתבו דהחסרון דלאו בני כריתות הוא רק במידי דבעי שליחות או עדות. בא"ד ערכאות וכו'. יתבאר לקמן י:.

תוד"ה מקרעין. הכא לא חשיב כעג"כ וכו', אלא שרושמין קצת. והר"ן כתב מקצת כל אות [וכ"כ הבית שמואל בדעת תוס']. והרשב"א כתב דרושם גרע, דאינו כתב ואינו חקיקה. אבל **המאירי** [יט] כתב דאינו קרוי כתב ע"ג כתב כיון דקריעה מין א' וכתובה מין אחר. והביא עוד י"א דאינו כתב ע"ג כתב כיון דאיתא בירושלמי שמרחיב את השריטה, וכ"כ התוס' הרא"ש די"ל כן לרש"י. ולפ"ז יל"פ דזה כוונת הירושלמי להקשות, ובמרדכי הביא דקושיית הירושלמי דהוה כתב ע"ג כתב. ומבואר דס"ל לתוס' דאפי' דמרחיב את הקרעים נחשב כתב ע"ג כתב. [עכ"פ למה שהחמירו בדיו ע"ג סיקרא]. וביאר **התור"ג** דמ"מ אין עליו שם כתב דהוה ע"ג הכתב השני.

בא"ד כתב ע"ג כתב וכו'. האחרונים דנו האם הוא חסרון בגדרי חתימת עדים, ובכל השטרות יפסל⁴. או דהוא פסול בגט, דנאמר מעשה חתימה [וכמו דבעי לשמה]. וא"כ יהני להחשב ראייה להינשא [אלא דהוה מזוייף מתוכו] או דאינו חתימה כלל. ובדברי **יחזקאל** [ד יח] הביא דנח' בזה הבית שמואל [קל כח] ו**תור"ג** [שם טז], דהבית שמואל נקט דהוה מדין מזוייף מתוכו, והתור"ג פליג דא"א להשיא אשה עפ"ז כלל, דאין כאן עדות כלל.

בא"ד פי' והגט אינו יכול לקיים, והוסיף **התוס'** הרא"ש דאינו דומה לשאר כתיבת ידם, וכשמרחיב אינן כותבים ע"פ הראשונים, ודומה לשאר חתימתם⁵. והחז"א [צו א] למד מזה דהאשה נשאת ע"פ הראיה שבעדים אלו, ואינם רק לאשוויי שטרא. [וכתב לדון לדעת הרמב"ם ע' בסמוך].

בד"א בגיטי נשים אבל בשחרורי עבדים וכו'. **הרמב"ם** [גירושין א כג] כתב דקל הוא

- 1 ובאר"ז כתב דלתנא דבי מנשה [סנהדרין נו:] דאפיק דינים וכו', פסולים. והלכה כסתם משנתינו.
- 2 ושמעתי דבדברי האר"ז מבואר דביאר דברי **רש"י** מטעם דיינים, ופליג על תוס' ור' שמחה שהבינו כוונת **רש"י** דעכו"ם כשר לעדות.
- 3 ולכן **רש"י** בד"ה כשרין כתב מטעם דינא דמלכותא.
- 4 וכ"כ **הסמ"ע** [מה ו] דכתב ע"ג כתב אינו עדות כלל [וכ"כ החזו"א צו]. והתומים [ד] פליג דלא אמרו אלא בגט דבעינן וכתב, אבל גבי שטרות לא איברו סהדי אלא לשקרא, ומאי נפק"מ אם יש לזה שם כתיבה.
- 5 והחז"א נתקשה דמ"מ צורת החתימה לפי הראשון, ואם יביאו קרעים אחרים יחתום שונה.

שהקילו שלא יהיו עגונות, דחיתמת העדים בגט מדבריהם. [והיינו במקום דיש עדי מסירה, ולפ"ז לא נחשב חתימה מדינא, ול"מ בלא עדי מסירה]. והאחרונים הקשו דסוגיין אתיא אף לר' מאיר, ולדידיה החתימה מדאורייתא. והאחרונים כתבו דתליא בלשונות לקמן יט, ויתבאר שם בעזה"י.

תוד"ה קורין. לא הוי עד מפי עד, כיון שאין צריכין [מי שקורא בפניו] להעיד על עיקר המעשה. **באבי עזרי** [גירושין א כג] ביאר דהעדות בשטר הוא שהבעל צווה, והעד רואה שהבעל צווה. ומה שכתוב בשטר הוא רק צורה בהגדת העדות, ולכן אינו כלל עד מפי עד [וכע"ז כתבו הראשונים לקמן יט].

רש"י ד"ה לא יתנו. כיון דמת נפקא רשותיה מיניה וחל עליו רשות יורשים. וכ"כ בד"ה מילתא דליתא [גבי שאר שטרות], וההיא דעתא פקע ליה רשותיה. וכע"ז כתב **רש"י** במשנה יג. 'ופקעה ליה רשותיה'. והקצות [קפח ב] דייק מזה דאין חסרון מצד מעשה הגירושין, דכיון דמינה שליח מחיים השליח יכול לגרש אף לאחר מיתה [וכתב דהוא כדעת הרמב"ם דנשתתה המשלח הגט פסול רק מדרבנן, ודלא כדעת הסו"ר קכא ב דהגט בטל [ויתבאר לקמן בעזה"י]. אמנם האחרונים נקטו ע"פ הירושלמי דסברת הרמב"ם רק בשוטה, אבל מת לכ"ע בטל]. והאחרונים הקשו מהגמ' לקמן כט: דשליח שעשה שליח, ומת ראשון בטלה השליחות, ומבואר דהשליחות שמכוחו מתבטלת, וכ"כ **רש"י** כח. [במשנה] ולא חיישינן שמא מת ובטל שליחותו.

והאבה"א ביאר דכוונת רש"י כאן לשיטתו דכבר זכה בגט לענין שאינו יכול לחזור בו [ע' מש"כ בתוס' בסמוך, ויתבאר בעזה"י יא:], ולכן כבר לא בעי מעשה דידה'. [ולפ"ז מש"כ אף בזכיית ממון אמרי' כן, דהא רש"י ד"ה מילתא דליתא].

תוד"ה לא יתנו. פי' בקונט' [ד"ה לא יתנו] וכו' דלא מצי מהדר אבל לא הוי משוחרר עד שיבא לידו. וכ"ד הר"ף [ע' לקמן יא:]. והראשונים תמחו ע"ז, א' אמאי לא נחשב שבא לידו' שהרי זיכה עבודו. ב' אילו לא נשתחרר אמאי לא יוכל לחזור. ג' ועוד הקשו האחרונים דיד עבד כיד רבו, ואילו לא נשתחרר א"א לזכות בו כלל. ויתבאר לק' יא: בעזה"י.

רש"י ד"ה הא איכא מחובר. ושחרור גמר לה לה. אבל הרמב"ם [עבדים ו 1] דבגט שחרור ילפי' לשמה מדכתיב או חופשה לא נתן לה. וילפי' פסול מחובר מדכתיב נתן לה, לא יהא מחוסר אלא נתינה.

י.

דאיתא בקידושין לא קתני. הרשב"א הביא דיש שלמדו מכאן דל"מ קידושין בקרקע, וכמו דל"מ גט קרקע. ודחה הרשב"א דהיינו רק שטר קידושין, אבל קידושי כסף ל"מ. ובשר"ת **הרשב"א** [א תר] כתב דאפי' שטר קידושין כשר במחובר, וכתב דהוא דלא כרש"י בסוגיין, ויש לפרשה בענין אחר.

שם. התורת גיטין [וכן הביא האבנ"מ קלט יב בשם ס' מכתב מאלהון] הקשה אמאי לא הוזכר דשוו לענין דין טלי גיטיך מע"ג קרקע, והוכיח מזה דבשחרור אין חסרון טלי גיטיך. [והנתיבות [קפה א] כתב הטעם דלענין הנתינה לא הוקשו זל"ז, רק בעצם השטר. ובאבנ"מ כתב הטעם דכיון דגיטו וידו באין כא' תו אינו נוטלו מע"ג קרקע]. אמנם האבנ"מ הביא מדברי **הריטב"א** קידושין כג בהדיא דיש חסרון טלי גיטיך אף בשחרור. וכתב האבנ"מ דאף בקידושי שטר יש חסרון טלי קידושין, ועפ"ז ניחא בסוגיין דהוה מילתא דליתא בקידושין. ועוד כתב דהפסול מחובר הוא משום מחוסר קציצה, כיון דאינו יכול לתת את הגט בעודו מחובר משום דהוה טלי גיטיך, א"כ ג"ז נכלל בכלל קושיות הגמ' האיכא מחובר.

רש"י ד"ה וכגון דאחזוק בהא. בגיטין ושחרורין. **החת"ס** הקשה דשמא יעידו שלא לשמה, והרי חשודים אלפני עוור ומה מהני כתיבה ואחזוק. ות' שהוא יודע שאם הוא שלא לשמה אינה מגורשת, ולכן הוה עדות שקר להעיד שפלוגי גירש. ועובר בלא תענה.

תוד"ה מצת. וא"ת דילמא לא שמרה וכו'. **המהרש"ל** הקשה דכיון דחשידי אלפני עוור, אף לחשש חמץ נחושו. ות' דבזה תוס' ידעו את הת' דהכותי ירא שהישראל יתן לו לאכול. ובמהרש"א ת' דאפשר להכיר בסימנים אם יש בזה קרני חגבים וכו'.

1 אמנם צ"ב דרש"י יג. לא ס"ל כן

שם דחשידי אלפני עוור'. האחרונים הקשו דכיון דמעיד ע"א באיסורין, הו"ל עדות שקר. וע"כ דהכותים לא מחשיבים את זה עדות שקר.

תוד"ה אי. ונראה לר"י דלמסקנא וכו' וא"ת א"כ מנ"ל דכתיבה לחוד מהני לת"ק [בסוגיין] וכו'. וברמב"ן [בחולין בסו"ד] כתב דלמסקנא שם נחלקו רק באחזיק, א"כ ת"ק בעי כתיבה ואחזיק. אבל כתיבה לחודיה ל"מ, ולפ"ז הומ"ל למימר דלא אחזיק ואתי אף לת"ק, אלא דהקשה בפשיטות יותר.

בא"ד [בע"ב] דמספקא ליה להש"ס אי פליג רשב"ג בכתיבה. והריטב"א כתב דמודה רשב"ג בכתיבה ולא אחזיק למסקנא [וכ"כ הרמב"ן בחולין בשם י"מ], דהא מצה כתיבה ולא אחזיק ומודו רשב"ג דסמכין עלייהו. והריטב"א כתב דסוגיין לא נחית לחלק בזה, וכ"כ התוס' הרא"ש [בתו"ד] ובעית למימר דלרשב"ג כתיבה ולא אחזוק ל"מ.

לעולם ר' אלעזר וכגון דחתים ישראל לבסוף וכו'. הרשב"א דן האם מהני ישראל דחתים לבסוף אף בכותי שלא הוחזק, ומהני עדות של ישראל שבסוף. ואפשר נמי לפרש דדוקא בדאחזוק הוא דמהני, דכיון דהוא רק חשש דאין בקיאים במצוות, בחזקה זו מהני עדות הישראל². וכתב לדייק כן מדאוקימנא כר' אלעזר, ולא כרשב"ג וכשלא הוחזק ע"י ישראל לבסוף. [אבל הגר"א [י"ד ב כא] כתב דהמ"ל כרשב"ג וכשלא הוחזק, אלא דלרבותא אפי' לר"א].

י:

תוד"ה אי. תימה דכוליה שטרא מתקיים אפומא דחד. ובתוס' הרא"ש כתב דיש שרוצים לדקדק מכאן דמה שהתורה פסלה ב' עדים לאו משום דחד חשוד לשקר, אלא גזירת מלך הוא כדאמר' [ב"ב קנט]. דפסול קרובים גזירת מלך, דהא משה ואהרן לאו משום דלא מהימני. וכיון דלא חשדינן שע"א ישקר, מתקיים הגזיה"כ בהא דאחרי עדותם יש ב' עדים. [והתוס' הרא"ש דחה דאין ראיה לזה, ד"ל דהוה דרבנן כתי' התוס'].¹

החת"ס ביאר כוונת התוס' להקשות ע"פ הגמ' ב"ב נז. דיש פסול בהא דנכי ריבעא דממונא ע"פ חד³. וכתב דבזה תי' התוס' דכיון דכותי כשר מה"ת, ובזה נאמן בעדותו. וכיון דהוה עדות אחרת אין חסרון נכי ריבעא דממונא⁴.

הנתיבות [מו יח] מביא בשם התומים דבגזלן דרבנן מהני כשעד כשר חותם לבסוף [שמעיד עליו. ויל"ד כוונתו דמעיד שחזר בתשובה, או רק דאינו משקר]. והנתיבות תמה עליו דבכל שטר חותמין זה שלא בפני זה.

הראשונים הביאו מהירושלמי דמתרצת כמ"ד אין חותמין אלא זה בפני זה [ומהני אפי' שהכותי חתים לבסוף], ולמ"ד חותמין זה בלא זה דוקא חתים ישראל לבסוף, דאי לאו דחבר הוא לא היה חותם אחריו כלל.

הרמב"ם [עבדים ו ו] סתם דמהני ע"א ישראל וע"א כותי, והוא שיהא כותי חבר. ובלח"מ הקשה דהרמב"ם השמיט הטעם אי לאו דחבר לא היה מחתים מקמי. והאחרונים כתבו ד"ל דס"ל כירושלמי דאף שחותם בסוף מהני. ועוד פ' דהרמב"ם ס"ל דבמסקנא כשידעינן דהוא כותי חבר עדיף. והרדב"ז [בס' ליק' מהד' ש"פ] כתב דע"כ קיבל עליו דברי חבורת לפני עד זה, דאם קיבל לפני ג' כשר לכל השטרות.

הר"ף כתב דהאידינא כל כותים פסולים, דאיתא בחולין ו. דלא זזו משם עד שעשאום גוים גמורים. וכ"ש לעדות דינו כעכו"ם. והרמב"ם [עבדים ו ו] כתב דלמדים מזה לדין צדוקים, דדינם כמו כותים קודם גזירה.

ערכאות

משנה. כל השטרות שנעשו בערכאות. מבואר בגמ' דהוא משום דלא הוה מרעי נפשיהו וכתבי. ובתוס' [ד"ה חספא, וכן לעיל ט: ד"ה אע"פ] וכן רוב הראשונים כתבו דהוה תקנת חכמים, אבל ל"מ מדין אומדנא. אבל המרדכי [הו' בה"א. וכה"ק הר"ן] נקט דמהני אומדנא מדאורייתא,

1 ומ"ש תוס' לפני עוור, לכאו' לאו דוקא, דלפני עוור הוא במה שמכשיל באיסור, ול"מ במבטל אחר מעשה.
2 ובחת"ס הקשה דברש"י במשנה כתב דהוא מחשש עדות שקר. וכתב דמפי השמועה ומאומד וכדו' לגבי כותי הוה אמת, ולדידן הוה עדות שקר.

3 והאחרונים ציינו דבתוס' הרא"ש משמע דקושיית התוס' דיש חסרון בנאמנות. וע' ברכ"ש [כ].

4 וציין למש"כ החכ"צ [בהג"ה לט"ז לה ב], דהס"ז כתב דמהני שליח ועד נוסף, שהעד מעיד שהשליח אינו נוגע בעדות. והחכ"צ כתב דנתינת המעות הוא עדות אחרת, ולכן אין בזה חסרון דנכי ריבעא אפומא דחד.

והקשה א"כ משה ואהרן אמאי לא מהימני דהא ודאי לא מרעי נפשייהו. [דס"ד דמהני מדין אומדנא, וא"כ אף אצל משה ואהרן יש אומדנא, וע"כ דהוה גזיה"כ בפרשת עדות דלא אזלי' בתר אומדנא מכח עדים פסולים, וכ"כ החז"א פז יג']. והמרדכי הביא בשם ס' החכמה ור' יקר שעכו"ם כשרים לעדות מדאורי' במקום שמוחקין שלא לשקר², אבל קרובים פסולים מגזה"כ. והמרדכי חלק דעכו"ם פסול לעדות, דאינם בכלל אחיך, ופי' דהכא הוה תקנה דרבנן לסמוך על עדותם³.

בשלמא במכר מכי יהיב זוזי קמי' פרש"י נקנה בכסף ושטרא ראייה בעלמא⁴. הריטב"א כתב בשם רבו דלאו דוקא שנתן כסף לפנייהם, ואפי' במתנה, וה"ה שטרי הודאות והלואות כשרים, דלא הוה מרעי לכתוב את השטר. אבל הרמב"ם [מלוה כז א] פסק דמהני שטרי ערכאות בשטרי מקח וממכר ושטרי חוב, והוא שיתן המעות לפנייהם וכו'. אבל שטרי הודאות ומתנות ומחילות הרי הן כחרס. והכס"מ הביא דהריב"ש [קמב] תמה בזה, דשטר מחילה הוא ראייה בעלמא, ואמאי ל"מ שטר ערכאות⁵. והגר"א [סח טו] כתב דס"ל לרמב"ם דכוונת הגמ' 'חספא' דרק במעשה גדול אמרי' דלא מרעי נפשייהו, ולכן מהני רק שטר שמנה המעות לפני ערכאות, ולא על דעת המתחייב, וכ"כ החז"א. ולכן שטרי הודאות ומחילות נחשב 'חספא' משום שאין ראייה מדבריהם. ולפי' לא מצאנו חסרון בקנין ע"י עכו"ם.

תוד"ה חספא. ואורי' דכי היכי וכו' דילמא אתי למסמך עלייהו. והראשונים הביאו [דלא כרש"י] מסנהדרין כח: דמזויף מתוכו פוסל אף בשטר מתנה.

בא"ד אבל שטר מתנה אין כשר לקנות בו מדאורי' אא"כ יש עדים כשרים לקנות בו וכו'. אבל שטר עכו"ם לא חשיב שטר לקנות בו וכו'. האחרונים נתקשו דמ"מ יש כאן ראייה ע"י הערכאות, וע"ז נימא אנן סהדי דנמסר לידו, וכמו בשאר שטרי מתנה דמהני מדין אומדנא. והגר"ח [גירושין ו בסוגריים] ביאר דכיון דמדינא אין בו נאמנות בשטר כזה והוה רק הוכחה משום חזקה, ולא מהני לאשוויי שטרא. והגר"ח [בסנטסל] הוסיף דערכאות אינו ראייה מגוף השטר, וראיה חיצונית ל"מ לאשוויי שטרא. אבל בתור"ג כתב דלא תקנו לסמוך על ערכאות כדי לעשות ע"פ שטר. וכלפי זה אין נאמנות כלל לערכאות. דתקנו רק לסמוך על ערכאות בגוף העדות.

בא"ד וכן כשר בהודאת נותן שהוא כק' עדים. האחרונים [תומים סח ח] נתקשו בכוונת התוס' דמשמע דמהני הודאת נותן לאשוויי שטרא, בלא עדים כלל. וצ"ב א"כ אף בערכאות הרי יש בזה הודאה בשעת נתינה. ובש"ך [מח ב] הביא מדברי התוס' דל"ב עדים. ע' רש"ש. והקצות [מב א] כתב דמבואר להדיא בתוס' דל"ש הודאת נותן כי אם בעדי חתימה. ובתור"ג [ט:]: כתב דכוונת התוס' בכתב ידו.

בא"ד אבל א"ל וכו' דאפי' כתיבתו וחתימתו עכו"ם דהשתא ל"מ ע"מ מידי וכו'. בתוס' הרא"ש הוסיף הילכך גוים דאינם בתורת קנין שטר, אין כתיבתם מועיל לקנות מתנה בעדי מסירה⁶. [ובס"ד כ' דלישנא 'חספא' משמע כהך פי', דאינו רק גזירה שמא ימסור לפנייהם. וע"כ דערכאות כיון דתיקן המלך דמ"ד וישנן בתורת קנין שטר. ואין לחוש שגיטין חלוקין משטרות].

המהר"ם וכל האחרונים תמהו בזה דשטר מתנה לא בעי כתיבה ע"י ישראל, ורק בגט בעי כתיבה לשמה. וע' פנ"י ומהד"ב ועוד דנדחקו בזה⁷. אבל התורת גיטין [וכ"כ בנתיבות רמז ג] הביא דאף בשטר מתנה יש דין 'וכתוב' בספר וחתום, ולכן יש פסול אומר אמרו [בסוגיה לקמן כח:], ואף דלא בעי לשמה, אבל בעי שליחות. ובקוב"ש תמה עליו דבהדיא בגמ' כו: דבשאר שטרות מודו

- 1 והאחרונים למדו מדברי הרי"א ז' [הו' בסמוך] דמדאורי' סומכים על אומדנא של הערכאות. והאחרונים ב' דלא דמי דפסולי עדות, דהוה נאמנות מדיבור העדות. אבל הכא דנים את הערכאות כאומדנא חיצוני.
- 2 וכן דייקו הראשונים מדברי רש"י לעיל ט:; וע' מה שהו' לעיל דבאו"ז מבואר דהוה נאמנות מדין דיינים.
- 3 וכתב הריטב"א דלפ"ז לא בעי שיחתמו עדים, וסגי שהערכי עצמו חתום עליו.
- 4 והריטב"א כתב אע"ג דכסף ל"ק במקום שכותבין שטר, היינו דלא סמכא דעתייהו, וכי כתב שטר קנה למפרע במעות. [ואכ"מ].
- 5 והב"י כתב דהודאת ערכאות לא הוי ערכאות. והחז"א [פז כג] כתב דמ"מ אילו נעשית מדעת המתחייב היה מהני, אלא דערכאות כותבים מה שנעשית לפנייהם כעדות.
- 6 דכיון ד'אינן בתורת' שטר [וכדאיתא בב"ב נד:]; לא מצי משוי בכתיבתם. וכע"ז כתב הקצות סח א ליישב לרש"י ט: והמרדכי דעכו"ם כשרים לעדות, מ"מ אינם בתורת שטר קנין, ולכן שטר מתנה הוה חספא. [והיינו שטר קנין, אבל שטר ראייה כ' המרדכי דמהני].
- 7 והחז"א פז טו כ' דל"ל דכוונת תוס' שלא סמכו דמסתמא בהכשר נמסר, וצריך שיבואו עדי מסירה לבי"ד.
- 8 והאחרונים חלקו דהסוגיה לקמן הוא מדין קפידא. ויתבאר במקומו בעזה"י.

רבנן דמהני מצאו באשפה. והאחרונים למדו ע"פ דברי התוס' הרא"ש דבעינן אשוויי שטרא, בכתיבה או חתימה, ועכו"ם לאו בני אשוויי שטרא [ושטר שמצאו באשפה לקמן כו: הוכשר ע"י חתימת ישראל].

דינא דמלכותא דינא. הרשב"א מביא דברי רבינו יונה בב"ב נה. דינא דמלכותא מהני להפקיע את השדה שהמוכר אינו יכול לחזור, אבל הלוקח ל"ק עד שיחזיק. א"נ מהני בשטר כמו סיומתא, ודינא דמלכותא לא גרע ממנהגא. [וע' מש"כ בזה בב"ב שם ואכ"מ].

ואבעית אימא תני חוץ מכגיטי נשים. הרמב"ן ביאר דאפי' באתרא דל"ל הורמנא דמלכא¹, אבל לית מאן דפליג אדינא דמלכותא דינא. והראשונים הביאו י"מ [וכ"כ ה"ה מלוה כז א בדעת הרמב"ם] דהל"ב פליג וס"ל דדינא דמלכותא דינא הוא רק במה שיש הנאה למלך, אבל שטרות אין הנאה למלך. [והראשונים ב"ב נה. האריכו בזה].

רש"י ד"ה כריתה. דכיון דלא שייכי בתורת גיטין וכו' דכתיב וכתב ונתן. משמע ברש"י דהוא גזיה"כ בגט. ובפנ"י כתב דלפ"ז בשטר מתנה ל"ש פסול זה [ודלא כמ"ש התוס' הרא"ש וקצות], וע"כ דהוא סברא דכל מי שאינו בתורת גט לא ניתן לו אפשרות לעשות גט². ות' דשטר מתנה בלא עדי מסירה, ל"מ עכו"ם לאשוויי שטרא [ובזה יש חסרון מסברא]. אבל בגט העדי מסירה מהני לאשוויי שטרא, ומ"מ יש פסול מגזיה"כ.

תנוד"ה והא לאו בני כריתה. ה"מ למיפך הא לאו בני עדות. [וע' תוס' ט: דבעי ג"כ שליחות ולשמה].

והרמב"ן פי' דקושיית הגמ' דלאו בני כריתה, דהיינו דאין להם עסק כלל בגיטין, ולכן יש לחוש שפסול ואין הכתיבה כדין.

וכתב הרמב"ן דמפרקינן בעדי מסירה ששואלים על הדבר אם נעשית בכשרות, דאילו היה בו פסול לא היו נזקקין לו. ועפ"ז כתב הרמב"ן [וכן הריטב"א] דגיטי נשים כשרין רק בערכאות דיש קול שנעשית ע"י עכו"ם, אבל בהדיוט חיישינן שמא העדי מסירה סבורים דהיה ע"י ישראל, ולא בררו היטב.

רש"י ד"ה מודה. דילמא קאתי למיסרינהו באפיהו ומיסמך עליהו. הרא"ש [יא] כתב דחיישינן שמא ימסור לפני ערכאות, דסבור שהם כשרים למסירה³. וגבי שמות מובהקים כתב רש"י [יא. ד"ה בשמות] דלא אתי למיסמך עליהו דמידע ידיע דעכו"ם הם. והפנ"י נתקשה בזה דהיאך יטעה לחשוב שהערכאות [שהוא לפניהם] הם ישראל [וכה"ק הרשב"א ד.]. ואם משום שישבור דעכו"ם כשרים למסירה כמו שכשרים לחתימה [לר"א], א"כ אף בשמות מובהקים. וכתב דעיקר החשש שתבוא לב"ד אחר ויתירוה ע"פ גט זה משום דמסתמא נמסר כדן [וכמ"ש תוס' ד.]. ובערכאות ל"ש לומר דמסתמא נמסר כדן דשמא הבעל סבור דמהני מסירת ערכאות, ולכן גט הבא בעדים עכו"ם צריך להביא עדי מסירה להינשא. ורע"א הביא מכאן ללמוד דלא תקנו לסמוך על אומדנא של ערכאות באיסור והיתר, אלא בממונות. דאל"כ נימא דמסתמא כדן נמסר⁴, ולהשיאה [ולא יחשב מזוייף מתוכו⁵].

אבל בריא"ז [הו' בשלט"ג] כתב דגט יוצא מתחת יד האשה החתום בערכאות, מותרת דאמרי' דלא מרעי נפשיהו ומסתמא מסר לה בכשרות [ומהני חזקה זו להתיר א"א]. ובהדיוטות צריך שיבואו העדי מסירה. [והפנ"י ואחרונים נתקשו א"כ אמאי נחשב מזוייף מתוכו, הרי יכולה להנשא ע"פ. ובגמ' ט: איתא דהוה פסולא דאורייתא].

הרשב"א לע' ד. הקשה לצד דמזוייף מתוכו דאורי', דכשחתומים עדים, הוה חלק מהשטר, ואף דלא בעי עדים, א"כ אף בשמות מובהקים נימא הכי. ות' דחתימת נכרי אינה חתימה כלל, וכתליא דיוטא בעלמא דמי⁶.

- 1 והרא"ש כתב דהמלך אינו מקפיד שלא יעשו שטר אלא בערכאות. משמע דלא נחשב דד"מ אא"כ מקפיד בזה. והחז"א נדחק שלא"ד.
- 2 ורש"י ב"מ צו. [ד"ה עבד] דכתב דילפי' שלוחכם דדומיה דמשלח, ולכן עבד [שאין לו נכסים בפועל] לא יכול להיות שליח לבעליו עמו.
- 3 והרא"ש כתב והא ליתא דדוקא לחתום בשקר לא מרעי נפשיהו, אבל בעדות ע"פ מרעי נפשיהו. והאחרונים תמחו דעכו"ם פסולים לעדות. ובתנאים [סח ח] למד דדעת הרא"ש כסוברים דעכו"ם כשרים לעדות מדאורייתא אלא דחשידי דמשקרים [ואף לעדות קיום דמסירה פסולים]. והקשו האחרונים דבתוס' הרא"ש [באותו קטע] כתב דעכו"ם פסולים לעדות דלאו אחיך. ובתניבות [סח ח] כתב דבעכו"ם לא התחדש עדות בכתב, והו"ל מפי כתבם.
- 4 וע"כ דעיקר האומדנא דערכאות ל"מ באיסורין, ולכאורה זה דלא כרש"י. אבל לפנ"י הוא משום חשש שמא לא נמסר כדן.
- 5 ודחה דתוס' כתבו דאף במתנה ל"מ ערכאות ע"י זה. וכתב דאינו מובן לו דברי תוס'. [ובתוס' איירי דאמרי' דלא נמסר לפני ע"מ].
- 6 [ויל"ד האם כוונתו משום דאינו בני עדות].

יא.

תוד"ה נעשה. פי' בשאר שטרות שנעשו בהדיט [אטו בלא עדי מסירה, אבל לרש"י משמע דאיירי בלא ע"מ]. ובגט בעדי מסירה אין חילוק בין ערכאות להדיט. ולדעת הרמב"ן אף גט פסול בהדיט, עד שיתברר שאין בו שום פסול. ולרמב"ם בהדיט צריך שיבואו ע"מ לב"ד.

תוד"ה לא נחלקו. בהדיט בשמות מובהקים ובעדי מסירה, דר' עקיבא מכשיר [וכר' שמעון], וחכמים פוסלים. אבל הרא"ש דייק מרש"י [ד"ה אבל שמות] דר' עקיבא מכשיר בלא עדי מסירה [והחזו"א כתב דע"כ דתקנ"ח הוא, ואפשר דוקא דומיה כנופאתה. אבל התור"ג כתב דאיירי כשהבע"ד מודה שעשאו ואכמ"ל], אבל בעדי מסירה כשר אף לרבנן.

כנופאתה דארמאי א"ל רפרם ערכאות תנן. הר"ף הוסיף ודוקא ערכאות דלא מקבלי שוחדא. והרמב"ם [מלוה כז א] כתב דבעי עדים על הערכאות דאינן ידועין לקבל שוחד. והרא"ש חלק דמי יעיד עליהם, אלא כ' דסתם ערכאות לא מקבלי שוחד [ולעיל כתב דאף דמקבלים שוחד להטות דין, לא מקבלי שוחד לעדות שקר].

הא לא ידעי למקרי. פרש"י והיכי מסהדי לאחר זמן אהא מילתא. רע"א תמה דהעדים יכולים להעיד בטביעות עין דזהו הגט שנמסר בפניהם, וכמו דק"ל [לק' יט:]: דעדי מסירה אי"צ לקרא את הגט, וסגי שיעידו שזהו הגט. וצ"ע.

צריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה. התוס' הרא"ש הביא להסתפק כשלא חזר, האם רק אותו שורה פסול, או כל השטר פסול [וע' רא"ש ב"ב פג"ב]. והרשב"א כתב דבשטר בעדי מסירה בלא עדי חתימה חיישינן שמא זייף טובא. והר"ן כתב שטרותם שלהם מרחקי טובא ולא סמכינן עלה. והרשב"א בסו"ד כתב דהמקשן דייק דמשמע דרבא גבה מכל השטר.

והרמב"ן דן אמאי לא נהגו בגט לחזור בשיטה אחרונה מענינו. והביא י"מ משום דכתבנן 'ודין די יהוי' [לקמן פו.], וחלק הרמב"ן דלר' יהודה לקמן צריך לאומרו. וי"מ דהוא משום דנהגו לסיים כדעת משה וישראל, וכן בשאר שטרות שכתוב הכל שריר וקיים [וכ"כ תוס' ב"ב קסב. ד"ה לפי]. והביא הרמב"ן דנהגו הסופרים לכתוב כדת משה וישראל בשיטה אחרונה בפנ"ע, שאין הדבר צריך ללמוד ממנו.

הרשב"א הביא בשם העיטור דשטרי ערכאות לא בעי כתב שאינו יכול להזדייף ושיחזור מענינו של שטר וידעי למקריה' וכו'. [וסוגיין איירי בהדיטות ועדי מסירה]. והרשב"א חלק דמסתבר דבעי כולוהו. והאחרונים ביארו דנח' האם ערכאות הוה בגדר 'שטר', או דתקנו תורת ראייה בזה. [ובחי' ר' אל' מלין כתב דהוה שטר מכח ב"ד, ולא ע"י עדות].

הרמב"ם [כז א] כתב דהורו רבותי דשטר מלוה בערכאות פסול, ולא הכשירו אלא שטרי מקח וממכר. ואין אני מודה בזה. והראב"ד כתב דיפה הורו רבותיו דאינו גובה ממשועבדים דל"ל קלא, הילכך אפשר דנפרע ולא תבעו'. ודעת הרמב"ם מבואר דע"י הערכאות נחשב שטר לענין שטרך ביד, וכ"כ הריטב"א דהוה שטרא מעליא.

א"ה ממשעבדי נמי ל"ל קלא. פרש"י לפי שאין חותמין ישראל וכו'. והרא"ש [ותוס' ג:]: דייק מזה דשטר בעדי מסירה אינה גובה ממשועבדים [ולעיל ג: רש"י כתב ב' לשונות]. ולדעת ר"ת [שם] כיון דנכתב בשאר לשונות אין קול, ואף שהעדים יודעים לקרוא.

והרא"ש כ' דלכן פרש"י [לקמן] הא דלקמן יט: דטריף ממשעבדי בערכאות. והכא איירי דנעשית בהדיט. והרא"ש כתב דלדברי תוס' [ד"ה נעשה] דגזרו לפסול בהדיט [אף בעדי מסירה], א"כ הא דגובה מבני חורין ע"כ איירי בערכאות. [ולכן כתב דלקמן יט: גרסי' מבני חורין].

יא.

רש"י ד"ה ושמותיהן. ולא ידעינן אי עכו"ם. הרשב"א ביאר דאיירי דלא ידעינן אם הם נכרים, ובכח"ג לא גזרי' כולי האי שיחשב מזוייף מתוכו, וכו'. שמעון. א"נ אפי' לרבנן כולי האי לא גזרינן. ולמסקנא אפי' לרבנן מהני שמות מובהקים, דאיכא למימר דרוב לא יטעו לסמוך על שמות מובהקים, ועוד שמא ישראלים הם, כולי האי לא גזרינן⁴.

- 1 וכ"מ ברמב"ם מלוה כז א, דבעדי מסירה ישראל הוסיף דבעי שיעשה כתיקון השטרות, ולא גבי ערכאות.
- 2 והחזו"א כתב דודאי בעינן שלא יוכלו לזייף, והערכאות יש להם צורות להוכיח שלא יזייפו [כגון שיש עותק וכדו']. אלא שחז"ל תקנו צורת השטרות, ולא מהני באופן אחר. [ובזה קאי הכא].
- 3 וכדעת הר"ף [סוף ב"ב] דבכת"י נאמן בפרעת', כיון דל"מ למשעבדי. והאחרונים הקשו דהראב"ד פליג בכת"י וס"ל דל"מ פרעתי. וי"ל דס"ל דבכת"י יש שם שטר. אבל הכא אין שם שטר.
- 4 [והראשונים האריכו בזה האם מר' יוחנן מוכח דס"ל כר' שמעון, והוכיחו דק"ל הכי, ע' ראב"ד על הר"ף].

והמהרש"א כתב לתרץ דבגט הבא ממדינת הים לא שייך גזירה שמא ימסור לפנייהם. ומ"מ גזרו אטו מקום שימסור לפנייהם, אבל בשמות מובהקים ה"ל גזירה לגזירה ולא גזרו. [וע"ע קרני ראם].

הרא"ש הביא בשם רשב"ם דסוגיין באשה שמביאה גיטה, ורוצה לינשא, והנידון האם סומכים שהעדי מסירה ביררו שהעדים החתומין אינם גויים. מי אזלי בתר רוב שמות כאלו דגויים, או דילמא בתר רוב גיטין דלא הוחזקו לטעות.

והרמב"ן הביא י"מ דאירי דידעינן שהם ישראל, והספק האם חיישינן שיסמכו על עכו"ם במק"א.

משנה שטר שחרור זה לעבד. **השואל בנוב"י** [אה"ע ק עה] הקשה הרי המשחרר עבדו עובר בעשה, א"כ היאך יכול לעשות שליח לזה, הא הוה שליח לדבר עבירה, והוכיח מכאן דשליח לדבר עבירה השליחות קיימת, אלא שהעבירה לא מתייחסת. והנוב"י [האריך טובא דהשליחות בטלי] וכתב דקושיה זו מביא לידי גיחוך, דהרי הוה שליח של העבד, ולעבד אין איסור כלל. [והקשו דמ"מ לר' מאיר הוה שליח להולכה של האדון, והדרא קושיא. ורע"א כתב ד"ל דר' מאיר ס"ל דלעולם בהם תעבדו רשות]. והקצות [קפב ב] חלק דכיון דבעינן שליח של בעל הממון [וע' בסמוך], נחשב שהאדון הוא ממנה את השליח.² והקצות תי' ע"פ דברי הרשב"א [לח: דרך המשחרר בחינם עובר בעשה, ולכן סתם משחרר הוא משום דעביד ליה נחא נפשיה ואינו עובר בעשה [וכ"כ בתוד"ה ש"מ, ובד"ה כל דאירי בסתמא דעביד ליה נחא נפשיה], וכ"כ רע"א [קצד]. ומה אילו וכו' מפני שהוא קנינו. יתבאר בגמ' יג.

תוד"ה בגיטין. בירושלמי בעי, מוכה שחין הרי זכות הוא לה. **בתוס' הרא"ש** כתב דהירושלמי לא תי' קושיה דאשה, וסמך אהא דאמר' טב למיתב טן דו. אבל המהרש"א כתב דכוונת הירושלמי דלא בזכות וחובה תליא מילתא, אלא דעבד כמו שיוצא ממנו ע"י מכירה, ה"נ ע"י שחרור אבל אשה א"א להוציאה בע"כ כלל, ולכן ל"מ זכין. ובתור"ג כתב הטעם משום דבגט אין שום צד זכות, ולכן אף דאינו חוב כ"כ ל"מ זכין. וברשב"א [לקמן לב:] ביאר דברי הירושלמי דעיקר הטעם דאינה מגורשת עד שיגיע גט לידה או ליד שלווחה שעשאתו היא מדעתה. וטעמא דכל שעומדת תחת בעלה עדיף לה. וע' ברכ"ש קידושין יג מה שביאר בדברי הרשב"א.

בגמ' ביבמות [קיה: הו' ברי"ף בסוגיין] בעי רבא המזכה גט לאשה במקום יבם מהו, ומסקנת הסוגיה דחולצת ולא מתייבמת. ורבינא מסתפק המזכה גט במקום קטטה, והגמ' פושטת טב למיתב טן דו. והנמוק"י [שם] הביא בשם הירושלמי [פרק התקבל] שאף כשצווחת להתגרש אמר' שמא חזרה בה. והנמוק"י הביא בשם הריטב"א דבמילתא דהוי חוב, אף אם שואלים אותה ל"מ זכין למפרע. אבל ה"טור [קמ ו] הביא בשם בעל העיטור שאם גילתה דעתא שרוצה גט יכולה לזכות לה [וכ"מ בהג"א בסוגיין בשם רש"י]. וה"טור חלק, ובב"י ציין כתב דהוא ע"פ הירושלמי. ברמ"א [קמ ה] הו' מח' האם בעל מומר וידעינן שהיא מהדרת אחר גט, האם זכין לה.³ וכ"פ הרמ"א שם דאשה שנאסרת על בעלה אפשר לזכות גט ויש מחמירים [ועיי"ש בב"ש]. [ובאב"מ א ה הביא לדון דיחשב זכות גמור, ואפשר לזכות אף כשצווחת].

התופס לבע"ח לא קנה

הפנ"י [כתובות פד:] כתב הטעם דל"מ תופס לבע"ח משום דאין שליח לדבר עבירה. והקצות [קה א] חלק ולא נהירא [שיחשב עבירה], ועוד אפי' אם השליח עושה עבירה אין חסרון, דהא דאשליד"ע הוא כשיש עבירה על המשלח, ואילו הכא הוה עבירה רק על השליח. והקצות כת' דהיכא דחב לאחרים אין זה נקרא 'זכיה', דזוכה לזה וחב לזה. אבל הרא"ש כתב אע"ג דשלווחו של אדם כמותו, לאו כ"כ לשווי' שליח לחוב לאחרים. [וכע"ז כתב רש"י שם לאו כ"כ].

הר"ן [ב"מ יא, והו' בנמוק"י שם] כתב דחצר [מטעם שליח] אינו קונה במקום דאין דעת מקנה, דא"א לזכות לחבירו בתורת שליחות אא"כ עושה שליחות דבעל הממון. והביא כן ממ"ד תופס לבע"ח ל"ק.⁴ הילכך חצר לא קונה מציאה בתורת שליחות אלא בתורת יד.

- 1 וכ"כ תוס' ב"מ י: ד"ה דאמר בחד תי'. וע' קה"י ב"מ טז דהביא בזה מח' הראשונים.
- 2 והאחרונים [שי' ר' שמואל] חלקו דדין שליחות של בעל הממון הוא דבעינן צד מינוי ע"י, אבל עצם השליחות הוא של העבד.
- 3 והגרא"א [יג] ציין דבירושלמי פ"ק משמע דמהני, אבל בירושלמי התקבל, ובגמ' יבמות משמע דל"מ. [וצ"ב].
- 4 והנתיבות הקשה א"כ אף במקום דלא חב לאחרים, ותי' דכיון דהלוה משועבד למלוה לא מקרי כלל בעל הממון, אלא הוה כהפקר דלא בעי בעל הממון.

והאחרונים הביאו שהמקור לזה בירושלמי. והביאו שכן מבואר בתוס' ב"מ עא: ד"ה בשלמא'. אבל רע"א ציין לתוס' לקמן [יג: ד"ה במעמד] דמהני לזכות מיד נכרי, ולא בעי בעל הממון ועי"ש. רש"י ד"ה ש"מ. ותפיסה בעלמא בע"כ. בחי' הגר"נ דייק דהכא לא הוה תפיסה בע"כ, ודימוי בעלמא עי"ש².

תוד"ה ש"מ. ונראה לר"י דחשיב קצת חוב וכו' ומ"מ חשיב ליה חב לאחרני וכו'. בקה"י [י] כתב לפרש דודאי איירי דיש אומדנא דניחא ליה שיתפוס, אלא שלא זיכה לו על כך. ובזה תליא בנידון תופס לבע"ח, האם יכול לעשות מעצמו שליח עבור חבירו. ונחשב חב לאחרני כיון דהוא חוב בעצם, ואף דניחא ליה לאדון [דאף במקום שהאדון נותן לו מדעתו הוה חב', אלא דאינו תופס]. ובתוס' משמע דיכול לעשות שליח משום דנחשב 'חייב' לעבד³, וצ"ב.

והר"ן תמה על תוס' [עי"ש], ולכן פ' הר"ן דממתני' שמעינן דיכול כל אדם לעשות שליח לחבירו לעמוד במקומו. וה"נ האדון עשאו שליח להולכה, ויכול לעשות עצמו שליח לקבלה שלו. ומינה ילפי' לתופס לבע"ח דיכול לעשות במקומו. והאחרונים [קה"י, ר' שמואל. וכע"ז בברכ"ש] ביארו דלמ"ד דמהני תופס לבע"ח, א"כ יכול לעשות מעצמו שליח, בלא דעת בעל הממון. ואף לדעת הר"ן איירי דניחא ליה לאדון שישתחרר, אבל אינו ממנה את השליח לזכות. ובתור"ג [ט:] כתב דכוונת הר"ן שהבעל נותן כשליחות להולכה, ואח"כ השליח מקבלו לעצמו מדין זכין כשליח לקבלה⁴.

דעת הר"ף - הר"ף כתב דהני מילי לחזרה, דלא מצי הדר ביה, אבל אינו משוחרר עד דמטיא גט לידו. [וכ"ד רש"י ט: ד"ה לא יתנו]. ועפ"י מיושב המשנה בדף יג. דתנו גט לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה, ואיירי אפי' שזיכה לו. [אבל רש"י ותוס' לקמן יג. העמידו שאינו מזכה]. והר"ף הביא ראיה מהולך מנה לפרעון חוב, דחייב באחריות ואם בא לחזור אינו חוזר. ועי"ש.

והרא"ש [יג] הקשה דהחזרה והחירות דברים אחדים הם, דטעם חזרה משום דזכיה מטעם שליחות, והוי כאילו בא לידו. דאל"כ אמאי לא יוכל לחזור קודם שבא לידו. ואין הזכיה והשליחות לחצאין. והראשונים הקשו מכמה סוגיות דמבואר דע"י זכיה משתחרר לגמרי.

והאחרונים הביאו בשם הדברי אמת דיסוד דברי הר"ף דע"י זכין מהני רק 'לזכות', אבל לא נחשב בכך ידו כיד העבד. ולענין גט בעינן ונתן 'בידה'⁵. ומהני הזכיה שלא יוכל לחזור. וצ"ב הגדר בזה, ובמה זכה⁶. והאחיעזר [א לג] כתב דלדעת רש"י [לקמן עז:] דמהני שאר קנינים בגט, ע"כ זכין לא גרע משאר קנינים. והאחרונים כתבו דמבואר דעיקר נתינת והקנאת הגט מתקיים בזה שזוכה השליח, שמתקיים הדין 'ונתן', ו'בידו' הוא תנאי בעלמא. וכתבו האחרונים [חי' ר' שמעון וגר"ט וקה"י] דמעשה הקנין נגמר, וכמו בהקנאת מעכשיו בדבר שלא בא לעולם, אלא דמעוכב כל זמן שלא הגיע ליד העבד.

אבל הקצות [קכה ג] כתב דסברתם דהוה כאילו התנה שיבוא לידו, והר"ף מודה שזכה זכיה גמורה אלא שהתנה שיבוא לידו. [והביא כן מדברי הרמ"ה גבי הולך בחוב]. וכתב דמדינא היה אפשר לתת לאחר מיתה, אלא מדרבנן ל"מ דמיחזי כגט לאחר מיתה. ובקה"י [יב וכן האבה"א] כתב ד"ל דהתנאי דבעינן נתינה כדין, ולאחר מיתה לא נחשב נתינה כדין, ולכן יש חסרון מדינא שאין מעשה נתינת גט לאחר מיתה⁷.

והרמב"ם [עבדים ו א] חילק דכשאמר 'זכה' יצא לחירות. אבל אמר 'תנו' אף שאינו יכול לחזור לא יצא העבד לחירות, לפיכך אם מת לא יתנו לאחר מיתה, [וס"ל כדברי הר"ף בסוגיין גבי תן כזכי, אבל כשיש זכיה גמורה מהני⁸. ובלח"מ ביאר דתן כזכי הוא רק לענין שלא יוכל לחזור, אבל מדאפקיה בלשון תן ר"ל שיבוא לידו.

1 דא"א לזכות מיד נכרי, בתורת שליחות לישראל. ובתוס' שם מבואר דבהפקר מהני. ועמד בזה הנתיבות שם, וכתב לחלק בין הפקר למציאה דלא יצא מרשות בעלים.

2 ובתוס' חכמי אנגלי' הו' בשם ר' יוסף איש ירושלם דאיירי דרבו עשאו אפותיקי, ולכן נחשב תופס לבע"ח.

3 ובקושיית התוס' הקשו משום דאינו חייב לו, ולא שאינו יכול ליטול את השחרור לבד בלא דעת מקנה.

4 [וביאר דבשחרור עבדים אין חסרון טלי גיטך, ולכן לא בעינן חזרה שליחות אצל הבעל וכדלקמן כד].

5 והאחרונים הוסיפו דלרמב"ם כשאומר זכה מהני לאשוויי ליד שלו. אבל כשאומר 'תן' הוה רק זכית קנין.

6 והביאו מדברי העונן יר"ט [קמט] דזוכה [בממון] בנייר, וצ"ב. ובקה"י העלה צד דנחשב תנאי, שאם יחזור בו תחשב מגורשת מעכשיו.

7 אבל כשחזר בו הנותן נחשב מעשה נתינה [והאחרונים דנו בזה].

8 ורע"א כתב ד"ל דכן דעת הר"ף, ובכך מיושב קושיות הראשונים דיש אופן דמהני זכין גמור.

תוד"ה התופס. אפי' עשאו שליח, וכ"כ הראשונים. אבל דעת רש"י דבעשאו שליח מהני. והאחרונים כתבו לתרץ בכמה אופנים¹. [ע' שיטמ"ק כתובות שם]. והש"ך [קה א] כתב דכוונת רש"י דשכר שליח, דיד פועל כיד בעה"ב. ובמחנ"א [זכיה ומתנה ד] כתב לחלק דשליח מהני לרש"י רק לתפוס מעות דהוה פרעון החוב, אבל תפיסת מטלטלין דהוה רק משכון ל"מ. ובקוב"ש כתובות כתב ליישב דהתם לא איירי ששלחום לתפוס אלא בשליח קבוע, ובזה קמ"ל דל"מ.

בא"ד זכיה מטעם שליחות כדמוכח בפ"ק דב"מ. והראשונים האריכו בזה בכ"מ [ב"מ עא:; קידושין מב:; כתובות יא.]. האם קי"ל דזכיה מטעם שליחות או יד. והקצות [קה א] כתב דאף לצד דזכיה מטעם שליחות אינו משום דאנן סהדי דעשאו שליח, אלא דכן גזיה"כ דמהני אפי' כמו עשאו שליח. והיכא דחב לאחרים אינו נקרא זכיה².

בא"ד דשאני מציאה דמיגו דזכי לנפשיה [וכמו שהגמ' בסמוך ובב"מ שם מחלקת]. ועפ"ז בע"ח א' יכול לתפוס לבע"ח חבירו, מיגו דזכי לנפשיה. וכ"פ הש"ע קה ב [ועיי"ש בפוסקים האם אף יותר מחובו מכנגד חובו]. אבל הרמב"ן ב"מ י. כתב דדעת ר' יוחנן דמציאה לא חב לאחרים, דכיון דלא זכה באדם מעולם, אבל בבע"ח שהנכסים משועבדים לו, ומוציא מרשותו ומשעבדו נחשב חב לאחרים³. ורע"א [בפתח"ת קה ג] כתב דבמקום מניעת רווח תליא במח' הרמב"ן ותוס'.

תוד"ה כל. והוצרכו נמי לתקן מעמ"ש דקנה אע"ג דמופקד קודם. בפשוטו כוונת התוס' לתרץ בזה אמאי הוצרכו לתקן מעמ"ש. וצ"ב א"כ שיאמר זכה להדיא, וכמו שהקשו תוס' יג: ד"ה גופא. וע' קוב"ש [ב"ב שו] דכוונת תוס' [ב"ב פה]. להקשות אמאי צריך מעמד המקבל, הרי אומר לו תן [ולא אמאי הוזקקו לתקן וכמו שהקשה בתוס' מקודם].

בא"ד [בע"א] במתנה לא הוי כזכי וכו' ומדקדק ר"ת דיש חילוק וכו'. תוס' הביאו דכמו דלענין 'הולך' אמרי' דפרעון חוב דהוי כזכי, ובמתנה לא הוי כזכי, ה"ה 'תן' תליא בחילוק זה. [אמנם רש"י יד. ד"ה ה"ג דכו"ע] משמע דאין חילוק בין פרעון למתנה. ועיי"ש תוד"ה לא. אבל הרמב"ם [זכיה ד ד] ס"ל דלענין מתנה תן כזכי [וכמו לענין שחרור, ולא ס"ל דשחרור הוה כחוב], אלא ש'הולך' במתנה לאו כזכי, ולענין חוב הוה כזכי [וכמו שתוס' הביאו מלקמן לב].

רש"י ד"ה מי שליטת. ב"ה עשיר. אבל רש"י ב"מ ט: [ד"ה מי] כתב דדוקא באדם מעלמא, אבל בעה"ב אינו יכול ללקט, דכתיב לא תלקט לעני. והראשונים הקשו דמ"מ אם יפקיר שדהו לא הוי בעל השדה [וע' שיטמ"ק ופנ"י ורע"א בב"מ]. והגר"ח [סטנסל] כתב דרק לענין זכות ממון מהני מיגו, אבל כשיש איסור לא תלקט ל"מ ע"ז מיגו. וברייטב"א [כאן ושם] כתב דלשינא בגמ' שם דמעני לעני מח', ומשום מיגו דזכי לנפשיה, ובבעה"ב עני אין מיגו.

ושוב הביא מהירושלמי דהמיגו משום שיכול לזכות בפאה אחרת, ולא בעי דוקא בזה. וברייטב"א [בב"מ] הוסיף דראוי ליטול אלא דרחמנא חייבה לתת לאחר, הילכך מהני מיגו לתת לאחר. [וצ"ב].

יב.

מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבירה. האחרונים [ע' ח' ר' ראובן ב"מ] הביאו צד דמהני מיגו שלא יחשב 'חב לאחרים'. אבל בפשוטו משמע דמהני זכין מכח 'מיגו'. וצ"ב גדר המיגו, האם נחשב שיש לו צד שייכות [וכמו מיגו בכ"מ]. או דנחשב תחילת זכיותו בזכות עצמו.

תוד"ה אלא. משמע דלא קני. הקצות [קה] הקשה תיפוק ליה משום דאין שליח לדבר עבירה, דעבר איסור לא תלקט. והוכיח מזה הקצות דאין חסרון שליח לדבר עבירה כשהעבירה הוא על השליח, ולא על המשלח. והאחרונים [קה"י] דחו ד"ל דתוס' הכא ס"ל דבשליחות לדבר עבירה השליחות קיימת, ורק העבירה אינה מתייחסת למשלח.

בא"ד וא"ת נילף מהכא. רע"א הקשה דהתם עבר אמירא דרחמנא, וי"ל דגלי קרא דאי עביד ל"מ. והיאך נילף לשאר תופס לבע"ח.

עשה עמי ואיני זנך

יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך. פרש"י אלא חזור על הפתחים. וכן היא בגמ' ב"ק פז: דאמר ליה עביד עבידתא כולי יומא ולאורתא זיל סחור ואכול. ועפ"ז כתבו תוס'

1 וע' בפוסקים דחלקו בין עשאו שליח בעדים, או בהרשאה וכו'. ובקצות [קה ג] כתב לדחות דכוונת רש"י דהלווא לא עשאו שליח.

2 [והאחרונים ציינו דלשון פרש"י לעיל ט: [ד"ה יחזור] דאנן סהדי דניחא ליה דניהוי שליח].

3 והאחרונים דייקו מדברי הרמב"ן דהגדר משום ששעבוד הבע"ח מונע זכייית התופס.

בע"ב [ד"ה ש"מ] דבשני בצורת אינו יכול לומר כן.

ולמ"ד 'אינו יכול' כשלוקח מעשה ידיו צריך לזונו. ויל"ד בגדר הדבר, דהרי לא מצאנו חיוב מזונות בעבד כנעני, ומדינא יש לו בעלות על מעשה ידיו. וצ"ל שהוא סברא דאינו יכול לקחת מעשה ידיו ולתת לו למות ברעב. ויל"ד בגדר הדבר האם אין לו זכות על כל מעשה ידיו, שהמעש"י משועבדים לקיום גופו. או דע"י שזוכה במעשה ידיו מתחייב במזונות כנגד. וע"ע בברכ"ש וחזו"ל. וצינו לדברי הרמב"ם נדרים ו ד דכתב דאע"ג דחייב לזון עבדו [ואף דפסק יכול].

ומשמע דאף מ"ד 'כול' מודה בזה, אלא דס"ל דסגי במה שיסובב על הפתחים. ויל"ד במה פליגי, ואפשר דס"ל דאינו חיוב ממון.²

צא מעשה ידיו למזונות. החז"א [קמח לדף טז] דן האם יכול לומר כן יום א', ולמחר יקח העדפה. וכתב דאם אמר צא מעש"י והעבד חלה, חייב להחזיר לו מהעדפה של קודם.

תנ"ה כי היכי. תוס' ב"ק פח. [ד"ה דכתיב] הביא מסוגיין דאין כ"כ חיוב ליתן צדקה לעבד, דאינו בכלל 'אחיק' האביון. ולשון הרמב"ם [עבדים ט ז] שישאל מצווין להחיות עבדים שביניהם.

תנ"ה אמר רב. ע"ע בסוגיה לקמן לח:

יב:

רש"י ד"ה פחות. דאין הקדש חל על פחות מש"פ. הא"ש כתב שהוא משום דלא חל הקדש אלא בדבר דיכול לתפוס פדיונו [וע' בקה"י שדן בזה], אבל בפשוטו הוא משום דבעינן 'שם ממון' לענין זה. ומשמע דאפי' שהקדיש ידים למעשיהם בעינן ש'יחול' הקדש על הפרי הגדל, ולא אמר' דממילא הוא הקדש. והאחרונים עמדו בזה.

והרשב"א ותוס' הרא"ש הביאו בשם ריב"ם ליישב דאין מעילה בפחות מש"פ, ואע"ג דבעלמא איסור דרבנן איכא, הכא שרי לכתחילה דניחא ליה להקדש וכו'. [והאחרונים הביאו דמבואר דחצי פרוטה אינו חצי שיעור שיאסר מדאורייתא, אלא דלא חשיב כלל ממון לענין זה. ועוד הקשו האחרונים דאף דאינו בכלל מעילה, תיפוק ליה משום בעלות הקדש, דמ"מ לוקח מבעלות הקדש]. והקשו ע"ז דלענין מעילה מצטרף לשיעור מעילה, דתנן צירוף את המעילה לזמן מרובה חייב.

תנ"ה פחות שאין דעתו של מקדיש שיחול. וכ"כ הראשונים. והאחרונים נתקשו דבפשוטו הקדיש את הידים למעשי ידיהם, וחל ההקדש על היד לזכות פירות, ובזה יש ש"פ, ובמה תליא בדעת המקדיש. וי"ל דדעת המקדיש רק כלפי פירות חשובים שיגדלו. ויש שפירשו דכוונת התוס' דאיירי דמקדיש מעש"י לכשיבואו.

המהר"ם שיף הקשה מאחר דאיירי דעושה פחות מש"פ [לרש"י או לתוס'], א"כ מה מקשה הגמ' ולימא ליה הקדש, הרי לא הוקדש כלל. ות"י דהאדון הקדיש כדי שיצטרף לפרוטה, ודעת האדון לצורך ההקדש [ולכאורה כוונתו דהוה בכלל אמירתו לגבוה שהתחייב להעמיד את המעש"י לפרוטה]. והאחרונים [קה"י ועוד] ת"י דמ"מ חל דין ממון הקדש על פחות מש"פ, אלא דלא חל דין מעילה, וקושיית הגמ' מדין ממון הקדש.

תנ"ה ש"מ. בשני בצורת אינו יכול. הכס"מ [עבדים ט ז] דייק דהר"ף והרמב"ם לא חילקו בזה בשני בצורת. וכתב דס"ל דרשב"ג ות"ק נח' בדין 'כול הרב'. ובש"י ר' דוד כתב ד"ל דהרמב"ם מודה דבשני בצורת ב"ד אין מניחים אותו משום רשעות, אבל אינו דין ממון וחיוב מגוף העבדות.

צער גופיה וכו'. האחרונים נתקשו דלצד דהאדון קנה כל נכסי העבד [אף מה שהיה לו קודם, וכמ"ש הקצות רמט ב], א"כ ממילא יזכה אף בצער. וברש"י [ד"ה קמ"ל] משמע דהא גופא קמ"ל.

רש"י ד"ה להעדפה. שהוא צריך מפני חליו. הנהניבות [שמ ג] הקשה דהרמ"א [תכ] כתב דתוספת מאכלים שצריך מפני חליו הוא בכלל רפוי. והחז"א חילק דהרמ"א איירי במה שנצטרך לרפאותו, ואילו בסוגיין איירי להחיותו במעדרים אשר הוא נחת לחולה יותר מלבריא. ות"י הנהניבות דמ"מ לא חשיב אלא כסמא חריפא, דהאדון יכול ליטול לעצמו. והחז"א חלק דהאדון אינו יכול לכופו לעשות סמא חריפתא, אלא דאם עשה סמא זכה האדון במה שהרויח.

1 ולא מסתבר דהנידון כמה צריך לעבוד להשיג אוכל. ויל"ד אם גדר הדבר שנוצר חיוב מזונות ע"י שלוקח מעש"י, א"כ איך הוא מחייבו לסובב על הפתחים, הרי רבו עשירי הוא וכבר חייב חוב זה [אלא שע"י שאנשים מפרנסים אותו, הרב נפטר מחיובו].

2 וכן דיק בש"י ר' דוד מהרמב"ם [ז ט] שכתב דישאלו על הפתחים, ואם לא יאכלום כראוי יברחו או ימותו, ואדם חס על ממון [ואין ב"ד מצווין לשמור ממון]. משמע דמ"מ הוה חיוב, אלא שא"צ בכפיית ב"ד.

רפואתו ידידה הוא. האחרונים חקרו בגדר חיוב ריפוי, האם הוא חיוב תשלום, או דדין התורה לרפאותו ולתקן הנזק. ובקוב"ש [כתובות ריח] הוכיח מסוגיין דהחיוב לרפאות, ולכן האדון לא זוכה בחיוב זה. ובשי"ר שמואל כתב דא"כ אמאי התוספת דסמא חריפא הוא שלו כלל, וע"כ דהוא זכות ממון לריפוי. [וע"ע בברכ"ש דהאדון זוכה בהא דיש חיוב לרפאותו וצ"ב].

תוד"ה רפואתו ידידה. וי"ל הוא שחבל בעבדו לא מיחייב. וכ"כ תוס' ב"ק פז. [ד"ה בעבד בסו"ד] דכבר זכה בכל. ולכאורה הביאור דאין עליו שם 'חובל'.

הב"י [תכ"ב] כתב דהחובל בעבד כנעני שלו פטור אף ממלקות, אבל אם חבל פחות מש"פ חייב ממלקות. והב"ח חלק דאף החובל ש"פ חייב ממלקות דאינו חייב בתשלום¹. ובקצות [תכ"ד א] ביאר דלא דמי דלחובל פחות מש"פ, דהכא מתחייב בדיני חובל², אלא דאי"צ לשלם מדין מה שקנה עבד קנה רבו [ואפי' הכי אמרי' קלב"ס]. והגר"ח [סטנסל כתובות קסז] הקשה דהגמ' לקמן מב: דנה דהחבלה שייך לאדון אף במעוכב גט שחרור [דלענין ממון כבר יצא לחירות, ול"ש מה שקנה עבד]. ובתוס' [שם] ביארו דחבלה שייך לאדון וכמו קנס. וכתב דע"כ דכוונת הקצות לגבי צער ריפוי ובושת³ [וע' לקמן שם], דשייך לעבד והאדון זוכה ממנו [וכשהצער ש"פ אינו לוקה].

תניא א"ר אלעזר. הראשונים [בעה"מ וכו'] הקשו על הר"ף [הו' לעיל יא:]: דע"י זכין העבד אינו משתחרר, א"כ לא פסלו מהתירומה. ות"י הרמב"ן דנידון הגמ' האם שחרור [גמור] הוא זכות או חוב, ובזה תהני זכין לענין שלא יוכל לחזור. ולא תליא האם עכשיו אוכל בתרומה או לא. [והאחרונים דנו לצד דהופקע הממון ע"י זכירת השטר, א"כ אינו אוכל בתרומה, ע"פ הסוגיות לקמן מב:].

תוד"ה השבתני. וגם חולקים לו על הגורן. האחרונים נתקשו דאין חולקים לעבד בבית הגרנות עבור עצמו, אלא עבור רבו.

בא"ד מצווה לאכול. למש"כ הרמב"ם [הו' בסמוך] דדין אכילת עבד בתרומה הוא מדין אכילת ממון כהן, לכאורה אין בזה מצווה, ויל"ד.

רש"י ד"ה וכי תימא. ברה"ר תוך ד"א. וכמ"ד דמהני ד"א ברה"ר [ע' לקמן עח:]. והקשו האחרונים דלא הקנו לו בע"כ, ואם אומר דאינו רוצה לקנות בד"א לא קנה [וכדאיתא בב"מ י:], ואפשר דלענין גט שאני. [ובתוס' כתבו א"נ ספק קרוב לו וכו']. וגם בזה יל"ק שימחה.

תוד"ה שביק. וא"ת ליחוש כו'. בתוס' הרא"ש הוסיף בתי' וגם האדון אינו משחררו דאינו רוצה להביאו לידי מכשול. הר"ן בקידושין [מה: יט. בדפי הר"ף, וכן שא"ר שם] הביא מהכא דאי"צ לחשוש שמא מכרו רבו, וה"נ בת כהן אין לה לחוש שקידשה אביה, כיון שהאב ואדון חוששין מלהכשילה, ודלא כדעת ר' מנחם [בתוס' שם מה:]: דחיישינן שמא יקדש. ובקובה"ע [מז ג] כתב דתוס' דידן ס"ל כרמב"ם [ע' בסמוך] דעבד אוכל בתרומה כבהמת כהן, ואינו 'דין אכילה' עצמי, ול"ש חזקת היתר כשאינו דין. ואי קשיא נוקמא אחזקת מ"ק, וי"ל דחזקת מ"ק הוא חזקת ממון, ומהני רק כשיש נידון ממון, והכא לבעלים אין ספק כלל, ורק כלפי העבד, ובזה ל"מ חזקת מ"ק [ואכמ"ל].

יג.

אמר רבא היינו דקאמר וכו' דאי בעי שקיל ד' זוזי. בפיה"מ לרמב"ם כתב ומה שהשיבו מפני שהוא קנינו, ר"ל שעבד באכילת תרומה או במה שמותר בשפחה, לא הוסיף לו מעלה עד שתאמר דחוב הוא לו, ואמנם זה כמו שתאכל בהמת כהן בתרומה מפני שהוא קנין כספו⁵ ואינו אצלו מעלה שיפסידנו. והתו"ט הקשה דבגמ' מבואר דהטעם מפני שהוא קנינו הוא במה שיכול לזרוק גט. ובקובה"ע [מז ב] ביאר דס"ל לרמב"ם דאילו היה מעלה לעבד שאוכל בתרומה, והוא חוב גמור שמפסיד מעלתו ע"י שחרור. ובזה עיקר התי' דאינו מעלת העבד אלא זכות האדון. אלא שעדיין קשה דמ"מ בפועל היה אוכל, ועכשיו אינו אוכל. ובזה בעינן לסברא שיכול להפסיד ממנו באופן אחר.

- 1 ודעת הסמ"ע תכ ט דאין חיוב ממלקות בחובל בעבדו, אפי' פמש"פ [ויל"פ כמ"ש תוס' דאין עליו שם מזיק].
- 2 [ודלא כתי' בתוס' דאינו נחשב בחובל כלל].
- 3 [אבל הקצות קאי להדיא אנזק. וע' באחרונים בדין שבת לענין זה, ואכ"מ].
- 4 ורע"א תמה א"כ מה השיב ר' מאיר אי בעי זריק, הא בספק קרוב לו באשתו חייב במזונות, במגורשת ואינה מגורשת [אלא שאינה אוכלת בתרומה].
- 5 ובקובה"ע מז האריך בזה דילפי' מדין קנין כספו ב' דינים שונים, דאשת כהן יש לה מעלת כהונה, ותליא במעשה קנין בכסף. ואילו בהמת כהן, וכן עבד למש"כ הרמב"ם, הוא משום שנחשב אכילת ממון של כהן. ובזה יישב הא דשפחה אוכלת בתרומה ואינה נפסלת מדין זונה. [ותליא בסוגיות ביבמות ואכ"מ].

אי בעי שקיל. הרש"ש הקשה כיון דברח אינו ברשותו, ואינו יכול למכור. ותי' הרש"ש דהכא אדרבה העבד אינו חפץ לצאת מרשות האדון [וצ"ב בגדר הדבר]. ועוד דברקע נחשב ברשותו [כדאיתא בב"מ ז.], ועבדים כקרקעות. [והאחרונים האריכו בזה האם גם עבדים נחשבים ברשותו]. וסיים דלפ"ז י"ל דר' מאיר לשיטתו [ב"ק צו:] דעבדים כמטלטלין.

תוד"ה עבדא. לפי שהוא משועבד. דנחשב זכות משום שעבוד העבדות. אבל רש"י ב"מ יט. [ד"ה זכות הוא לעבד] כתב טובה היא אצלו שמתירו בקהל.

רש"י ד"ה האומר. שמשעה ראשונה זכה להיות משוחרר. כדעת הראשונים דע"י תן כזכי נחשב משוחרר לכל דבר. ובתוס' ט: כתבו דרש"י חזר בו ממש"כ שם דאף שזכה נחשב גט לאחר מיתה [וכדעת הרי"ף ה' יא: עיי"ש]. אבל בתורת גיטין כתב לדון דתליא בב' לשונות בסוגיין אי איירי בברי או שכיב מרע עיי"ש.

תוד"ה האומר. ונאמר דלא אמרי' תן כזכי אלא במוסר מיד ליד. הקצות [קכה ד] ורע"א תמהו דאם השליח נוטל מעצמו הו"ל טלי גיטך מע"ג קרקע. ובתור"ג הוכיח מכאן לשיטתו דבשחרור עבדים אין חסרון טלי גיטך מע"ג קרקע [הו' לעיל י.]. ורע"א העלה צד דאי אמרי' בזה תן כזכי היה אפ"ל דעשאו שליח להולכה, ואח"כ נעשה שליח לקבלה, ומתקיים בזה נתינה [ותליא בסוגיה דלקמן כד. האם יש בזה חסרון דלא חזרה שליחות אצל הבעל]. ורע"א תי' דלמ"ד עדיו בחתומיו זכין לו, הנתינה הוא רק תנאי. ובחי' ר' שמעון [ד] כתב דכיון דיש כאן מעשה הקנאת הבעל אין בזה משום טלי גיטך [וע"ע בשי"ר שמואל עד"ז]. סו"ד התוס'. ע' מהרש"א ורע"א.

תוד"ה לא יתנו. לא חשיב להיות כמותו אחר מותו. מבואר דס"ד דמהני מעשה השליח אחרי מיתת הבעלים, וכדברי הקצות [קפח ב] לדעת הרמב"ם. ויל"ד מה קמ"ל המשנה, האם דל"מ שליחות למת וכמ"ש רש"י כח. [משום דחסר בהתייחסות, או דיש דהוה דין דפקע השליחות]. או דיש חסרון נוסף דאין המתים מגרשים [וכמ"ש רש"י כתובות ב:], או משום דפקע רשות הבעל וכמ"ש רש"י ט:.

ורע"א הקש' דיש עוד משנה [כח.]. דשליח נותן בחזקת שהוא חי, ומב' דאף שנתן לשליח לא יתן לאחר מיתה.

תוד"ה תנו. דלא תקון מעמ"ש בשטר אלא בממון. והר"ן [ה. בדפי הרי"ף] כתב דבגט אשה פשיטא דל"מ, דלא תקון אלא במידי דזכות ולא במידי דחובה. ובשטר שחרור צריך תלמוד אי תקנו שאינו זוכה כזוכה, ויש לתלמוד מכאן דל"מ בשטר, דלא תקנו אלא בדבר שגופו ממון ושייך מיגו דזכי לנפשיה, אבל בשטר דלא מצי לזכות לנפשיה ל"מ לזכות לחבריה.

ורע"א והאחרונים נתקשו דאף אי מהני מעמד שלשתן בשטר, מ"מ אין כאן נתינת גט ואיך תתגרש. והביאו לדעת רש"י [לקמ' עז:] דמהני שאר קנינים בגט נוחא. אבל לראשונים [שם] פליגי וצ"ע.

ומ"מ מבואר בר"ן ותוס' דמהני אף דהוה קנין דרבנן [וכע"ז מצאנו בקנין ד"א לק' עח:]. ולגבי קידושין בש"ע כח יג ה' שמקודשת במעמ"ש, והב"י הביא בשם ר' ירוחם דהוה רק קידושין דרבנן, והב"י חלק דאיכא למימר דתקנו דנקנה לו המעות, והוה קידושין דאורייתא. והאחרונים [ע' אבנ"מ סקל"ג] האירו טובא בדין קנין דרבנן מהני לדאורי', והאחרונים [מערכת הקנינים יא, ודב"א א א טז] כתבו לדחות דמעמ"ש במלוה אין כאן ממון בעין שיהיה הקנאת קנין דרבנן מדין סיטומתא שיהיה לדאורי'. וצ"ל דבשטר בעין מ"מ נחשב קנין גמור.

תוד"ה והא לא משך. דלא אמרי' מצוה לקיים דברי המת אלא בדבר שהושלש מתחילה לכך. והראשונים הקשו דלק' מ. מבואר דיש מצוה לקיים דברי המת בשחרור עבדים. ותוס' ב"ב [קמט:] תי' דגבי שחרור י"ל יותר מבשאר דברים. והראשונים [כאן] ביארו דזכו בו מן השמים. אבל הרמב"ן כתב דלא בעינן הושלש, אבל בעינן שיצווה לבנים או לשליש, ולא כמוסר לעדים. ובריטב"א [בסוגיין] כתב דבעינן ג' תנאים, שמצווה לאחרים לעשות, וקבלו עליהם, ובידם לעשות כגון שהדבר ברשותו.

חיישינן שמא מנה קבור כאמר. הריטב"א ור"ן כתבו דש"מ דמי שאמר 'מנה', משמע מנה בעין. ואף דלמסקנא לא חיישינן למנה קבור, מ"מ מנה ממש קאמר. ואם נאבד מנה מנכסיו הפסיד [וכמו במנחות קח:]. [וע' לקמן סו. גבי חמרא]. ומיהו אם אין לו מנה בעין נותן דמי מנה.

יג:

רש"י ד"ה מאי טעמא. במלוה קנה, הא ליתא בעינא דלקנייה. [לשון רש"י דמלוה אינה נקנית

1 ובפשוטו תליא האם גדר אינו ברשותו הוא משום קניני גזילה וכמ"ש במלחמות [ב"ק ר"פ ד' וה']. או במה שעומד במקומו ובפועל יכול להוציא בדין, אבל עבד שברח א"א.

2 והאחרונים דנו דל"ל דמעמ"ש עדיף דנחשב שהנותן פועל את הזכיה, ובזה דמי לנתינה מכח הבעל. משא"כ בשאר קנינים דהעיקר ע"י הזוכה.

כיון דאינה בעין, ובר"ף ב"ק ר"פ דר"ה משמע דל"מ מכירת שטרות משום דאינו ברשותו.² אמנם דעת רש"י כתובות נו: דמהני להקנותו אגב קרקע³ והקצות [קכו ג] ביאר דברי רש"י דבפקדון ניהא דתקנו קנין חדש, דהרי תקנו כמה קנינים מדרבנן. אבל במלוה דנחשב דבר שאינו ברשותו, והגמ' שואלת מ"ט, דמהני אף במה שלא שייך קנין.

תוד"ה גופא. בע"כ של נפקד. והרמב"ן פליג, דמעמ"ש הקנאה דלוה הוא ומשעבד נפשיה, ומסתבר דלא פליגי אמוראי בגדר הקנין.

בא"ד תיפ"ל מדין תן כזכי. ובתוס' ר"ד [יג.] כתב דל"מ חצירו ורשותו לקנות לאחרים, וקניא רק לו. ובראשונים הוכיחו דמהני מהגמ' ב"ב פה..

בא"ד אודיתא. המהרש"ל דייק כוונת התוס' דרק במקום שאינו בידו יסמכו על תן כזכי, אבל בעלמא הוצרכו לתקן, וביאר דאודיתא הוה שקר וחז"ל לא רצו לסמוך ע"ז. והמהרש"א ומהר"ם ביארו שתקנו לא יצטרכו לחזר אחר עדים, דמדין קנין אודיתא בעי עדים⁴. והקצות [קצד ד] יישב דהוצרכו לתקן בע"כ, וכמ"ש בתוס', ובכלל זה היכא שהנפקד כופר. ובפקדון דכפריה אינו ברשותו ול"מ קנין אודיתא [למש"כ שם דאודיתא הוה בגדר הקנאה⁵] ולכן הוצרכו לתקן מעמ"ש [ומעמ"ש מהני אף במה שאינו ברשותו, דהא כל מלוה הוה אינו ברשותו⁶].

תוד"ה תנהו. במעמד שלשתן א"י למחול. והרא"ש ביאר דאפי' שעבוד הגוף שהיה לו עליו נסתלק פקע ונשתעבד גופו לשני, ולא נשאר לראשון שום זכות בו, דאל"כ בטלה עיקר התקנה משום סוחרים. וכ"כ הריטב"א דכיון דהלוה משעבד מפשיה מהשתא שוב אין המלוה יכול למחול. [והאחרונים דנו לדברי הר"ף דמה דמוכר שט"ח יכול למחול משום דהוה דרבנן, ואף מעמ"ש הוה דרבנן ומבואר בר"ן דמ"מ א"י למחול⁷].

ודעת הרמב"ן [ב"ב קמד] דיכול למחול, דהוה בכלל כל מוכר שט"ח דחזר ומחלו מחול. והקצות [קכו ה] הביא מדברי הריטב"א קידושין מח. דמ"מ סמכא דעתיה דכסיפא מילתא למחול כיון דהיה במעמדו. וכתב הקצות דבזה מתורץ ראיית הרא"ש משום תקנת הסוחרים.

בא"ד וי"ל דלא תקנו בכתובה דאפשר שלא תבא לידי גביה לעולם. [ומשמע דהוא משום ספק בעלמא, ואפשר משום דלא סמכא דעתיה, וי"ל דגדר חיוב הכתובה דעדיין לא חל חיוב ממון מחיים]. אבל לשון תוס' ב"ק פט. [ז"ה כל] דעדיין לא ניתן לגבות [וכע"ז לשון תוס' ב"מ כ. ד"ה ש"מ]. והש"ך [ר"ס ככו] האריך דלאו דוקא, ובשאר מלוה תוך זמנו מהני מעמ"ש.

הש"ך [סו צז] כתב לחדש דל"מ מעמ"ש כלל במלוה בשטר, דלהקנות השטר עצמו בעי כתיבה ומסירה ול"ש להקנותו בדיבור בעלמא. ושוב כתב דאפי' נאמר דיכול להקנות את החוב שבשטר, אבל את השטר גופיה אינו יכול להעביר, וא"כ כיון שמחל המוכר שוב אינו יכול לגבות בשטר זה [ועפ"ז תי' קושיות התוס'].

תוד"ה במעמד ג'. אם לא שא"י לישמט מהעכו"ם. הרא"ש ביאר דכיון דקני בדינן, והמפקיד אפסיד אנפשיה שידע שיצטרך לתת לעכו"ם.

בא"ד ואם הנותן עכו"ם נראה דקנה וכו'. רע"א [שו"ת קצד] הביא דתוס' ס"ל דמהני זכין לקבל מיד עכו"ם, ואין בזה חסרון שלוחו של בעל הממון [וס"ל דמעמ"ש הוה גדר כמו זכין, וכמ"ש תוס' בתחילת דבריהם 'כיון דאפי' אמר זכה ל"מ']. ובמק"א כתב רע"א [שו"ת קכא] דתוס' הוצרכו לסברת ממונו של עכו"ם הפקיעו, משום דלא עדיף מזכיה דל"מ עבור ישראל, כיון דהמזכה נכרי [וכדעת תוס' ב"מ עא: דבעינן שלוחו של בעל הממון], אלא דהוה הפקעה בעלמא.

- 1 והאחרונים למדו מדברי הבעה"מ שם דפליג, וס"ל דע"י תקנת מעמ"ש נחשב ברשותו.
- 2 והג"ח [מכירה כב] כתב בדעת הרמב"ם דהחסרון במכירת שטרות הוא חסרון במעשה הקנין [ולכאורה א"כ כשנמצא קנין חדש תהני]. אמנם הברכ"ש [ב"ב נה] כתב דכוונתו דיש חסרון באפשרות הקנאה ע"י מעשה קנין אין לו [המושכות], ול"מ כל קנין שיהא.
- 3 ובקצות [רנג י] כתב לבאר דאע"ג דנקנה אגב קרקע, אבל לחודיה ל"מ. [וצ"ב מה מהני סברא זו לענין אינו ברשותו, ואף דבגדר הקנין נטפל].
- 4 וכ"כ הקצות מ א דאודיתא בעי עדים. ורע"א [בב"מ] דן ליישב בזה קושיית תוס' ב"מ מו.
- 5 והאחרונים דנו בזה האם הוה הקנאה, או הנהגת בי"ד מכח הודאת בע"ד, וא"כ מהני אף כשאינו ברשותו.
- 6 וי"ל דבזה ד"ל דולא תקנו במה שנחשב ברשות נגזל. ולמ"ד דתקנו בפקדון לכאורה ל"מ באינו ברשות.
- 7 וי"ל פ' דמשעבד נפשיה' חשיב יותר מקנין. א"נ אף דברי הר"ף יסוד הדבר משום לאו בע"ד ידיה את.

שם והרא"ש כתב דאם העכו"ם הנותן חזר בו וגבה מהנפקד, במלוה כיון שזכה המקבל בחוב חייב שוב לשלם לו, אבל בפקדון פטור דאינו חייב באונסים דהוה שומר לשני אלא כפי שהוא שומר לראשון. ואינו נחשב מציל עצמו בממון חברו ע"ש.

ובפנ"י דייק הלשון דאינו אלא שומר לשני כמו שהיה לראשון, דמדין מעמ"ש נהי' שומר לשני. ועברו חיובי השמירה [ולא אמרי' דהוה הקנאה בעלמא בחפץ וכמו זכין]. ובברכ"ש ביאר דאף בפקדון בעינן לגדר מעמ"ש של העברת חיוב השמירה, דאל"כ יכול לומר לו לאו בע"ד ידי את. אבל הקצות [קכו יז] תמה בזה במה נתחייב בשמירה כלפי השני. ואפי' למ"ד דמהני מעמ"ש במלוה, אבל בחיוב שמירה אינו חיובו ברור [וכמו כתובה] ולא נתחייב במעמ"ש.

משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך. הר"ן הביא שהרמב"ן הקשה דהא אין ברירה, וכתב דהוה תקנ"ח. והר"ן [וכן ריטב"א] חלק דהכא אפשר שיהא משועבד לכל העולם, ולא בעי ברירה אלא במקום דאי דהאי לאו דהאי [ובקצות סא ג ובר' שמעון במערכת בקנינים יג האריכו בזה]. והריטב"א העלה צד דאפשר דלא חל שעבוד אלא משעת שהמחהו, ואע"ג דנתעכלו המעות דשעבוד המעות קיים. ולפ"ז יכול לחזור.

אבל הרא"ש כתובות [ט י] כתב דאף היכא דאומר משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך, היינו שעבוד נכסים. ושעבוד הגוף נשאר אצל המלוה [ויכול למחול]. ואנן סהדי דאין הלוח רוצה להיות שעבוד גופו לשניהם. ועוד יל"פ משעבדנא, לכשארצה להשתעבד יחול שעבוד מעכשיו. הילכך כשנתרצה פקע שעבוד ראשון וחל שעבוד שני. [וצ"ב]

הראב"ד כ' דאם כתב בשטר משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך מהני מכירת חוב מדאורי' [כשאינו לנולדים], ול"מ מחילה². והרמב"ן חלק דא"כ לאמימר לא משכחת מוכר שט"ח וחזר ומחלו, כיון דאמר משתעבדנא. והרשב"א תי' דאמימר ס"ל דתקנו חז"ל נעשית כאומר וכו' [ולא שירדו לסוף דעתם], ולמסקנא לא קי"ל הכי, ומיהו כי אמר מהני. [אבל אי לאו דמהני במתנה מפורש לא היו מתקנים משום תקנת הלווין]. [והאחרונים ס' סא הביאו דע"פ דברי הראב"ד בא מנהג ממרני, שטר שנתחייב לכל מי שמוציא].

כתב הרמב"ן מעמ"ש ליתא ע"י שליח [המלוה], דחידוש הוא ולא גמרי' מיניה. והביאו ראייה מאיסור גיורא [ב"ב קמט] דלא יכל לשלוח שליח אצל רבא. והרא"ש [יח] כתב דמ"מ מהני במקום שליח המקבל. [והיש"ש פליג].

יד.

בההיא הנאה. החז"א [נה ט] כתב דמהני מדין קנין כסף. בתוס' [יג: ד"ה גופא] כתבו דלהך טעם ל"מ בע"כ. אבל הרא"ש כתב דתקנו חז"ל לפי דעת העולם, ועשו תקנה קבועה, ואם יש אדם דלא ניחא ליה בטלה דעתיה וקנה בע"כ.

תוד"ה ולא פש. ומשמע מדבריהם דמנפשיה אין נאמן לומר טעיתי. וכ"מ ברי"ף. אבל הרמב"ן וראשונים כתבו דאף לרי"ף מיגו. [ובתוס' ב"ב קעה. נסתפקו בזה].

ובראשונים [רשב"א וריטב"א] משמע דהנידון משום דהוה מיגו במקום עדים או חזקה, דאי לאו דדייק לא היה משעבד נפשיה, וכדאיתא בב"ב קעה. אלא שכתבו ולא נהירא דשאני התם דשכי"מ דייק טפי. וכתבו דאע"ג דקי"ל דא"א נאמן לסתור הודאתו בשום מיגו, שאני הכא דהודאה מתוך חשבון. ומשמע דאין כאן נידון משום דהודאת בע"ד אלימי מעדים, אלא משום אומדנא דלא היה מודה בלא לדייק. וכל הודה הוא ע"פ סברא שלא טעה, אבל אילו טעה אין כאן הודאה.

בא"ד בעלי דינים מודים. הרשב"א כתב דבמקום דמרי ארעא מודה, מ"מ שאר הגננים פטורים ממרי ארעא, שטוענים דהחשבון היה אמת, ונפרע חובם. ואפי' אמרי' שאינם יודעים פטורים, דהו"ל איני יודע אם נתחייבתי. וא"ל דהוה איני יודע אם פרעתיך, דהכא אמרי' ודאי פרענו, ואת הוא דאמרת דטעותא הוא. והאחרונים [ע' ט"ז ס"ס עה] נח' בנמצא מטבע מזויף ספק אחרי הפרעון, האם נחשב א"י אם פרעתיך,

1 והוסיף אפי' לסוברים דמעמ"ש אינו יכול למחול היינו משום שעומדים במעמד א' ומחל שעבוד גופו וחל שעבוד הגוף לשני משעת מתן מעות [וצ"ב, דאם מחל פקע אף שעבוד נכסים].

2 והראשונים הקשו מב"מ כ. וע' רשב"א. והרא"ש [שם] חלק [על הראב"ד] דבכה"ג נשאר שעבוד הגוף אצל הראשון ומהני מחילה.

והתומים וקצות [עה ו] הביאו מדברי הרשב"א דנחשב א"י אם נתחייבתי. [כיון דנעשה ודאי 'מעשה פרעון', או דכשיש ספק לפנינו אף א"י פרעתיך אמרי' הממע"ה, וע' לקמן עה].

ובמקום שמריה דארעא אינו מודה, ורק שאר גננים מודים, כתב הרשב"א דלאו כל כמינה לאבד זכותו של זה, ואפי' אם אומרים לו לשלם ממק"א, דנסתלק מרי דארעא מהגננים. והביא שהראב"ד ס"ל דמהני.

אמר רב חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר. הר"ף [לעיל יא; ה. בדפה"ס] הביא מכאן דאשכחן זכיה כה"ג כמו שחזרו דזכה שאינו יכול לחזור, ומ"מ אינו משוחרר. והרא"ש [יג] חלק דזכה בגוף המלוה כאילו בא לידו, במידי דזכות. אבל כלפי להתחייב באחריות לא נעשית שליח. [ולפ"ז הוה זכיה בתנאי]. והאחרונים ביארו לדברי הר"ף דזכה בו בזכיית ממון, ומ"מ לענין פרעון בעינן שיבוא הדבר לידו. דלענין פרעון בעינן העמדה משולמת [דומיה דהא דל"מ להחזיר במדבר], ולא סגי בזכיית הממון.

אם בא לחזור חוזר. הראשונים הקשו היאך חוזר, הרי השליח הוא תופס לבע"ח. והריטב"א הביא בשם רבו דאף למ"ד דמהני תופס לבע"ח בעי עשאו שליח. ועוד כתב שכאן לקח לשם שליחות. והרא"ש הביא בשם ר"מ מאיברא דדוקא כשאין ללוה נכסים אחרים, שתופס להצילו מהפסד, דאל"כ לא שבקת חיי לכל בריה שכל אדם יתפוס. וה"ר פרץ תי' דהכא תוך זמנו, ותוך הזמן המלוה א"י לתבוע כלל. והרא"ש כתב דאף דיכול לתפוס, מ"מ הלווה יכול לומר לו שיקבל עליו אחריות, ואם אינו מקבל אחריות לאו כ"כ. דאפי' רב מודה במקום דלאו מדעת המלוה.

שמואל אמר מתוך וכו'. ובגמ' מבואר דהוא מטעם מיגו. בפשוטו הוא משום דהללו אינו מוכן שיקח ממנו המעות, ואין זכות ליטול מהלוה בלא שיפרע בה החוב. וע' ברכ"ש ואחרונים.

הרמ"ה [הו' בטור קכה, ובשלט"ג ו:] כתב דהשליח אינו יכול לתפוס את המעות בחובו, דכיון דא"ל הולך הו"ל כמו שאמר זכה ע"מ שיבוא לידו. ואי לא מקיים תנאו לא יצאו מיד הלוה. אבל בעל התרומות ס"ל דמהני.

תניא כוות' דרב. הראשונים פסקו כרב, דתניא כוותיה. אבל הריטב"א [כאן, וקידו' מג] כ' דרבו פסק כשמואל דברייתא לאו תיובתא דשמואל דהא אוקי' בדהוחזק כפרן, ובזה שמואל מודה דאינו חוזר. וצ"ב. וע' ברכ"ש.

יד:

אי הכי שפיר קאמרת. כתב הרשב"א דטען לו דכין דכבר זכה נתחייב בשמירה וחייב לשלם מדין פושע. ובזה אמר דאנוס הוא. וע' ש"ך וט"ז ר"ס קכה האם בעינן אונס גמור.

הרמב"ם [מלוה טז ב] כ' שאם החזיר ללוה, דשניהן חייבין עד שיחזור עליו כל חובו [והלח"מ כ' מדין רצה מזה גובה]. והראב"ד פליג דרק אם יכפור הלוה, נמצא פשע כנגדו. ע' פוסקים ואבה"א.

רש"י ד"ה בשכיב מרע. דבריו ככתובים ומסורים דמי והולך ידידיה כזכי. ומבואר דאתנין עלה מדין הולך כזכי, וביאר הרשב"א דאלומי אלמא לדבוריה למהוי הולך ידידי כזכי. [ומאן דאית ליה כר"א דל"ל דברי שכ"מ לא עדיף מהולך בעלמא]. והמרדכי הביא בשם רש"י דהולך כזכי כל זמן שלא חזר בו. וחלק דאם לא חזר ודאי יתנו [מדין שליחות, והאחרונים הקשו דהא מת, וקאמר לי ולא ליורשין]. אלא דהולך כזכי אפי' חזר בו. וע' קצות קכה ג, ומחנ"א זכיה כט.

רש"י ד"ה הא דמית מקבל. שקודם מיתתו בטלו דבריו וכו'. הקצות [קכה ה] ומחנ"א [זכיה ומתנה לא] הקשו דהול"ל דא"א להקנות למת, וכמ"ש שאר ראשונים. [והקצות כתב ד"ל דכוונת רש"י הכא דתהני למפרע, וכתוס']. והמחנ"א הוכיח מכאן דמהני קנין למת [כגון שגבו עבור מצבה²]. [וכן הביא בש"י ר' שמואל בשם מהר"ח א"ר קס].

תוד"ה הא בשכיב מרע. דדעת נותן וכו' ואפי' לא נולדו יורשי מקבל וכו' דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורין בשעת נתינה. ולשון הרא"ש דחל למפרע, וכ"כ הסור [רנ]. משמע מזה

1 והרא"ש חלק דאם אין לו נכסים אחרים, ויפסיד המלוה, יכול לתפוס אף תר"ז.
2 והאחרונים חלקו דהיינו רק למציבה דהוה שימוש המת, אבל הכא אין לו שום תועלת בממון. [ועוד דנו דאינו 'זכות' כלל למת, אלא ליורשין]. ועוד העירו דע"כ כוונתו דזכיה מטעם יד, דל"ש מטעם שליחות אצל מת.

דכל דברי שכ"מ חל למפרע מחיים. ובר"ן הקשה דקיי"ל ב"ב קלז. דחל לאחר מיתה. וכיון דליתיה למקבל היאך קנה, והא אין קנין למת. [וע' מש"כ בקצות רנ א דמ"מ איכא שויר]. ובב"י כתב דהכא ששולח כזכי רוצה שיהא מחיים. ובנתיבות [רנ ב] הביא מהריב"ש דליפוי כח עשוה כזוכה מעכשיו, דשעבודו וזכותו קודם. ולשון הרשב"א דדברי שכיב מרע חשובין כתובין ומסורין לאלתר לענין לקנות לאחר מיתה. ובקצות [קכה ה] כתב דמתנת שכיב מרע מהני מדין ירושה [וכמ"ש הראשונים בסוגיה דב"ב קמח], ויורש אף לאחר מיתה, וכמו משמוש שהולך ליורשו. ולפ"ז צ"ל דמש"כ תוס' דמהני לנולדים, היינו למ"ד [ב"ב קמא] דבירושה מהני דבר שלא בא לעולם. והאחרונים הקשו דמבואר שם דמתנת שכיב מרע ל"מ, וע' או"ש זכיה ט.¹

מצוה לקיים דברי המת. הרשב"א כתב ד'זכה לו השליח'. והמחנ"א [זיכה ומתנה כט] הוכיח מכאן דמשום מצוה לקיים דברי המת זכה בו מיד, והוה קנין.^{2,3} וכ"כ רע"א דמוכח כן מהא דינתנו ליורשים, דאם לא חל זכות ממון [אלא דהוה מצוה לתת], א"כ במה זכו היורשים. דהא הוה רק מעשה נתינה. ורע"א הביא מדברי הרמ"א [רנב ב] אם מכרו היורשין אין מוציאין, ע"כ דאינו ענין קנין אלא דין לתת. וכ"מ בתוס' כתובות פה. דהוכיחו מכאן דכופין על מצוה דרבנן.⁴ וכן הר"ן בסוגיין הביא נידון האם יש מצוה לקיים בקטנים. והקשה רע"א א"כ כשמת א"א לקיים, ובמה זכו היורשים. ובשי"ר שמואל תי' דהוה מצווה ממונית [וכמו הענקת עבד עברי והחזרת רבית], ובזה יש שייכות תביעה, וזכות ממון ליירושה. דאינו מצוות נתינה בעלמא. תוד"ה וחכמים. מפרש בשערים דרב האי דחלוקו. דס"ל כסומכוס, ואף בספיקא דדינא. אבל רשב"ם ב"ב קסו: ד"ה תיקו כתב דבמקום תיקו דאין הדיינים יודעים לפסוק הדין, ל"ש פסק יחלוקו, והמחזיק יחזיק. [ולדעת ר' האי יל"ד דהגמ' פסקה 'תיקו', ואינו חסרון ידיעה].

רש"י ד"ה מספקא. אי כזכי דמי ואי מצוה לקיים. צ"ב אמאי פי' רש"י דהספק בתרווייהו.⁵ ובמשנ"ל [מלוה דו שציין בגהש"ס] הביא מדברי רש"י אלו דל"מ ס"ס להוציא ממון, כיון דאפי' למ"ד יחלוקו ע"פ הספק, אמרי' כן אפי' בס"ס, וכ"ש במקום דהספק אינו צד. [ודן שם האם כוונת רש"י דמספקא באחד מהם 'או']. ויל"ד דהספק בזכי הוכרע כבר. ועוד אי הוה מצוה בעלמא ל"ש לס"ס. תוד"ה וכאן אמרו. יל"ד האם כוונת התוס' דאף הכא מדין שודא דעלמא [וצ"ע דכאן תליא בשליח, ולא בדיין]. או דתוס' הוכיחו מהלשון בעלמא. ובתוס' ב"ב [לה. ד"ה שודא] הביאו מכאן דאמרי' שודא אף במטלטלין.

טו.

תוד"ה או. בתוס' חכמי אנגליה הו' דאיתא בכתובות קג: דרבי צווה דאע"פ ששמעון בנו חכם יותר, גמליאל בנו יהא נשיא, כיון שהוא בכור וביראת חטא ממלא מקום אבותיו. [וביאר דבזה הגמ' מסתפקת לענין דינא האם קבלו חכמים את דברי רבי בזה].

הדרן עלך פרק המביא קמא

- 1 ועוד הקשה רע"א [שו"ת קמו] דאם היו לפני מ' יום, דהוה מיא בעלמא, וכמ"ש הש"ך ס"ס רי, א"כ אף למ"ד המזכה לעובר ל"מ.
- 2 וכן משמע בראשונים כתובות סט: דלא עשאו יורשים אלא בענין זה. וע' לקמן מ. גבי שחרור עבדים.
- 3 ויל"ד האם הוא קנין חדש מתקנ"ח, או דשורש הדבר הוא מצווה על היורשין לתת, אלא דחל עי"ז קנין [וכדין דבר העומד להיות].
- 4 והמחנ"א תי' דהיכא דצווה ליורשים, ותלה בהם הוה מצוה בעלמא.
- 5 ובקצות י"שב דאם השליח לא נתן ל"ש תן כזכי, דמותנה בהא שיבוא לידו [וכדעת הרמ"ה], א"כ ע"כ משום מצוה לקיים [ועדיין צ"ב דברי רש"י שכתב משום תרווייהו].

פרק המביא בתרא

תוד"ה המביא. בפני נכתב כולו וכו' כתב סופר ועד וכו'. הפנ"י הקשה למ"ד [לקמן פו:] דכתב סופר נחשב עדות, א"כ אמאי אינו מתכשר ע"ז. וכתב הפנ"י דכתב סופר בעי קיום מדאורי', ולכן אף שליח אינו נאמן ע"ז. ורע"א והתור"ג תי' דיש חשש אתי לאחלופי בקיום שטרות, כיון דיש רק עדות לקיום¹. ובחז"א [קג כד] כתב [דקמ"ל דתוס'] דכל שיש ב' עדים כשרים לא תלינן את הסופר כעדות, ואין בזה חזקה שנעשה בכשרות, ועוד דלא הוה עדות מדעת הבעל ולכן אין כאן תורת שטר. אלא הוכחה בעלמא וגרע מ'מפי כתבם'.

רש"י ד"ה שיטה אחת. שבה שם האיש והאשה והזמן. אבל תוס' ה: [ד"ה אפי'] כתבו משום דמסתמא סיימו לשמה. וע' רש"י. והראשונים [שם] כתבו דבעינן אף הרי את מותרת, דג"כ בעי לשמה. והרש"ש תמה דזה ודאי אינו נכנס לשיטה אחת.

'או כולו בקיום הגט'

או כולו בקיום הגט וכו'. בחי' ר' א"ל מלין [מג] ביאר דכיון דתקנו בנ"כ ובנ"ח, גדר התקנה שיעיד על כל החתימה, ואם אינו מעיד על הכל, אף על מה שמעיד אין כאן תקנת קיום. [וכמו כשמעיד בפנ"ח ולא בפנ"כ, דמשום איחלופי אף החתימות אינן מתקיימות. והאריך שם דלא אמרי' דגדר תקנת איחלופי דחסר בעדות על הכתיבה. אבל בחז"א [קג ל] משמע דגדר התקנה דבעי ג"כ עדות לכתיבה, אבל החתימות כשרות].

והגר"ח [סטנצל קמב] הקשה דמ"מ השליח יודע שהבעל מסר הגט, ויש כאן צירוף ע"א בכתב וע"א בע"פ [על מסירת הגט]³, ויחשב כמקוים⁴ [וכע"ז הק' בפנ"י]. ותי' דיש לגזור שמא תביא אשה ופסול. ועוד תי' דגט שאין חותמין אלא זה בפני זה ל"מ צירוף לע"א בע"פ, דדמי לחתמו זה שלא בפני זה ופסול מדרבנן⁵. ובברכ"ש [כו] כתב דקיום גט לא סגי בעדות שהגיע מהבעל, אלא בעינן קיום לגוף הגט, וה"נ ע"א בע"פ ל"מ לזה.

מי איכא מיד' דאילו אמר חד כשר וכו'. הרמב"ן ביאר דכיון דהכל דרך קיום, היאך קיום של ב' יפסל. דכולה חד גוונא נינהו בקיום. ובחי' ר"א מלין ביאר דסברת רבא דכיון דגט מקוים אי"צ ב"נ, ולכן נחשב שיש 'צירוף' בין העדים המקיימים לשליח שאמר ב"נ.

טו:

רש"י ד"ה אתי לאיחלופי. והכא גבי גט דהא בלאו אחר נמי מתכשר וכו'. [ע' בחי' הגר"נ]. ובתוס' הרא"ש כתב דכיון דאילו היה אומר ב"נ לבד היה נאמן, השתא נמי וכו'. א"נ דוקא גבי ממון מתחלק לחצי וריבעא לענין הפרעון [וצ"ב], אבל גבי גט אינו מתחלק, ובחסרון מועט בטל הכל, ולכן אפי' הריבעא שע"י האחר מיקרי חצי דבר.

תוד"ה אני. נעשה כנוגע בעדות. והנוב"י [אה"ע ת קכח] כתב שאין להוכיח מכאן דשליח שיש לו נגיעת ממון פסול לב"נ, דהרי אשה עצמה מביאה את גיטה ואין לך נוגע גדול ממנה [דהקילו לסמוך, וכמו שאר פסולי עדות. וכן שווא כשר וכדאיתא כג:]. אלא הכא דהוה נגיעה מתוך דברי העדות גופא ולכן פסול⁶. אבל החת"ס [ב נב] נקט דנוגע פסול לעדות ב"נ, ושאני אשה דמדינא ל"צ ב"נ אלא משום גזירת לא פלוג.

הריטב"א כתב דלפ"ז אפי' אמר בלשון ב"נ, ובאו עדים והעידו שהוא העד, אינו נאמן דנוגע בעדות. אבל בבית מאיר [קכ ח] כתב דאם אמר סתם ב"נ כשר.

והרשב"א הקשה דמה הנאה יש לו אם יתקיים, ועוד בכתובות כא: מבואר דעד החתום יכול

1 ועוד תי' רע"א דרך כשאומר בנ"כ ובנ"ח מידק כיון דמתירין להנשא ע"פ דיבורו, אבל לא מתירין להנשא ע"פ כתב סופר ולכן לא מידק. [ומבואר מדבריו דבפני נחתם לחוד יש חסרון דלא 'מידק', אחרי דתקנו משום דאתי לאיחלופי].

2 ומש"כ רש"י 'והזמן' צ"ב דאמאי בעינן שהזמן יכתב לשמה.

3 ובחז"א כתב דמן הדין שטר ביד שליח בטל, אלא משום דהימניה [וכדלק' סד], אבל שטר ע"א אין עליו הימניה, ולא יצטרף לעד בע"פ.

4 ובחז"א [קג כז] כתב דלמש"כ תוס' דרב חסדא ס"ל משום לשמה, מ"מ בעי ב"נ משום לשמה.

5 והחז"א חלק דבזה ל"ש גזירה משום כולכם.

6 והביא בשם הפנ"י דכיון דיש כאן ב' עדים, מיחזי כעדות גמור, ולכן תקנו שלא לסמוך על נוגע.

להעיד על חתימת חבירו. והריטב"א תי' דהיינו כשיש עד נוסף אתו. והמלחמות כתב דהבבלי חולק שכתב טעם אחר. והרמב"ן פי' דכשאומר אני העד הוא מעיד על עיקר הגט, וחבירו מעיד רק על החתימה, ואמאי דקא מסהיד האי לא מסהיד האי. ולא תקון רבנן להמוני לחצאין.

ובחי' ר' אל' מלין כתב דאף לתוס' עיקר כוונת הגמ' דאין כאן צירוף, ולא נחשב נוגע בעדות לשאר עדויות¹. אלא דתוס' הקשו דבמה שאומר אני הוא עד שני, הרי מעיד דבפניו נחתם. [ובפתח"ת קמב א,ל הביא נידון האם כשר כשהשליח כתב, והאם יאמר 'כתבת' או דוקא ב"נ כתיקון חז"ל. וע"ע בבית מאיר כח ח ובחזו"א קג כח]. ובזה תי' התוס' דנחשב שיש פסול נוגע בצירוף עדות זו, שהרי מעיד על נכ ריבעא דממונא.

והקצות [מו יח] כתב לפרש דכשאומר אני הוא עד שני, א"כ הגט עדיין ביד עד החתימה, ולדעת הר"ף [יבמות לא:] רק כשהשטר יוצאת מתח"י העדים נחשב דנחקרה עדותם בב"ד, א"כ הכא בעי קיום מה"ת. והנתיבות הקשה דמ"מ תהני הקיום אחרי הנתינה. ותי' במשובב דמ"מ בשעת אמירת ב"נ עדיין לא נחקרה. [ואף תוכ"ד אחרי הנתינה הרי עדיין יכול לחזור, ול"מ ב"נ אח"כ]. ולאפוקי מדרב חסדא. והבעה"מ גריס או כרב חסדא או כרבא ולאפוקי מדרב אשי, דאינו משמעות המשנה, ומ"מ דינא הכי הוא, ודרב אשי בעלמא איתמר.

תוד"ה גידוד. פי"ה חריץ עמוק ה' והקיפוח מחיצה ה', והגמ' דנה האם ב' סוגי מחיצות מצטרפות. ותוס' פליגי דכיון דכלפי הרה"י יש כאן גובה י', הרי הוה 'מחיצה' שלימה בלא צירוף. ובחי' הגר"נ כתב לדון דרש"י ס"ל דבעי מחיצה כלפי רה"ר [ומחיצת הבור הוה רק כלפי תוכו], ועוד ביאר דמחיצה בעי שמבדיל בין ב' מקומות, משא"כ תורת גידוד הוא במה שנחשב שיש כאן תורת 'גידוד' והבדלה מרה"ר, ומצטרף ל'מחיצה' להחשב י' טפחים. והרמב"ן [שבת ז: וכע"ז בשא"ר שם] כתב ליישב דבור וחוליותו מצטרף דחשיב שכן דרך הבור שיהא לה חוליה י', והו"ל כגידוד י"ז. [ובפנ"י דן לרש"י דרב חסדא פליג על ר' יוחנן שם, ועע"ש עוד שכתב להעמיד דברי רש"י באופן אחר].

בא"ד מנח מידי וכו'. נח' הראשונים [ע' תוס' הרא"ש כאן, ובתוס' ושא"ר שבת צט ועירובין עח וצג:] האם ע"י מנח מידי רק ע"ג הוה רה"י, או אף תוכו. והאם הוה מדין חורי רה"י. ואכ"מ.

ידים טהורות לחצאין וכו'. בחי' הגר"נ ב' דספק הגמ' האם מצטרפת ב' חצאי נטילה, ובזה דחתה הגמ' דחדא ידא אינה לחצאין כלל, ופלגא דידה ג"כ פשיטא דל"ש טהרה לחצי היד, אלא האם מצטרף להחשב נטילה.

לא צריכה דאיכא משקה טופח. ועי"ז נחשב חיבור, וברש"י [טז. ד"ה חיבור] ביאר דחשיב כמאן דעביד בהדיא הדדי. והאחרונים ביארו דכיון דיש חיבור במים, מתחבר ב' חצאי הנטילה להחשב כחדא נטילה אריכתא. וביאר בחי' הגר"נ דעיקר הנטילה הוא מה שהמים באים על ידו, אלא דבעינן ע"י 'מעשה נטילה', וכיון דהמים נתחברו נחשב מעשה נטילה א'.

תוד"ה הנוטל. וי"ל דקסבר הש"ס ה"ה דבב"א נמי ל"מ וכו'. וביארו האחרונים דאילו לא התחדש טהרה על יד בפנ"ע, לא אמרי' דיחשב מעשה נטילה [וע' ברכ"ש].

רש"י ד"ה ואחת משטיפה. בנהר מ' סאה. אבל ברש"ע [קנט יד] נפסק דמהני מעיין כל שהוא [והראשונים [הו' ר"ס רא] האריכו האם טבילת אדם במעיין בעי מ' סאה, וברש"י כאן מבואר דאפי' לידים בעי מ' סאה].

טז.

רש"י ד"ה והקטפרס. הר משופע שמדרונו מחודד הרבה. וכ"כ רש"י בכ"מ. והרש"ש תמה דכל שאינו אשבורן נחשב קטפרס, וכדמדויק בסיפא. [וכ"ד הריב"ש הו' בגר"א [רא ו] דהדין אשבורן של מקוה שייך להא דבעי צירוף שיעור מ' סאה, וקטפרס אינו חיבור]. אבל בב"י [רא נה] כתב [בחד תי'] דהא דטובלים בנהרות הוא משום שמשופע קצת לא מקרי קטפרס³. ובדרכ"מ [ו] תמה [דהב"י כתב במק"א] דבמעין קטפרס חיבור.

תוד"ה הניצוק. פ' בקונ' לענין ב' מוקאות שאין בא' מהם מ' סאה. ותוס' הבינו דבא' מהם יש כשיעור. ובתוס' חלקו דאירי שכל א' פחות מכשיעור. וברשב"א כתב דכוונת רש"י שבכל א' אין מ' סאה. אבל הר"ש [טהרות ח ט] כתב דבתוספתא רבנן פליגי וס"ל דל"מ אף להצטרף למקוה. [וע"ע בב"י רא נד, ובדעת הרמב"ם יש בזה אריכות וע' חי' ר' אל"מ ב סו ושאר אחרונים].

- 1 וכו"כ התוס' הרא"ש והרשב"א בשם ר"י דאינו נוגע ממש, והיינו דקא נסיב טעם דאו כולו וכו'.
- 2 ושמעתי לפרש דהוא סברא בהלכות צירוף, דיש שייכות בין ב' חלקי המחיצה [ולעולם הגדר דהחוליה נחשב 'מחיצה', ולא גידוד].
- 3 והביא עוד דהוא משום שלמטה ממנו יש מ' סאה, ומהני תי' וכמ"ש בתוס'. והביא בשם המרדכי דכיון דסופם ליפול נחשב חיבור אף בקטפרס וכדעת ר"ת בתוס' כאן.

בא"ד הכא משמע דטופח להטפיח חיבור וכו' ואור"ת דנקב בעי כשפופרת. הגר"ז [מקואות ו] ביאר דהמחיצה מפסיק במקוה, והשיעור שפופרת מבטל למחיצה, ואינו שיעור במים.

בא"ד ואין נראה לר"י וכו' ונראה וכו' דכשפסיק כותל צריך שיהא הנקב מלא מים. הגר"ז ביאר דמה שאינו כנגד המים אינו חלק מהמחיצה, ובעינן שיהא נקב כשיעור כנגד המים. דאין לומר דהוה שיעור במים, דבעינן מים כשפופרת כדי לחבר, דא"כ האיך מהני קליפת השום למעלה. [שם ולרבנן בעי קליפת השום ברוחב ב' אצבעות. יל"ד האם קליפת השום הוא שיעור במים, או בנקב. וע"ע בר"ש טהרות ח ט, ובאחרונים על תוס' כאן].

משקה טופח

ומשקה טופח אינו חיבור וכו'. הגר"ח [טומ"א ז] הביא מדברי הר"ש [טהרות ג א] דמשקה טופח אף אינו מק"ט. וכן לענין הכשר. וייסד הגר"ח דהשיעור טופח להטפיח הוא שיעור בשם משקה, ולא בהלכות חיבורים. [והחז"א בגליונות וכן בל"מ הביא כ"מ דמשמע דמשקה טופח מק"ט. וכ"כ המשנ"א טהרות ג א לדעת הרמב"ם. והר"ש טהרות א ט נראה שנסתפק בדבר. ובמקד"ד [מד ג] נקט דמשקה טופח מק"ט ואינו מטמא אחרים. ואכ"מ].

הגר"א [במשניות] כתב דדוקא בנגע טבול יום, אבל בשאר טומאות כיון דנגע במשהו נעשה תחילה, וחוזר ומטמא לטיפה הסמוך לה. [והאחרונים האריכו להקשות מכ"מ דמשמע דאף בשאר טומאות ואכ"מ]. ובשערי יושר [ג כז] כתב דכל חיבור משקין הוה בית הסתרים ולא חשיב מגע זה בזה לטמאות. אבל החז"א [מכשירין ה ט] תי' דאף שנחשב שנטמא ממנו, לא תקנו בזה דהמשקין נעשו תחילה, דניכר סיבת המטמא ל"ש גזירת משקה הזב.

הרמב"ם [טומ"א ז ה] פסק דהקטפרס שהוא משקה טופח וכו'. והאחרונים כתבו דגרס במשנה דהכל חדא. והגר"ח האריך דס"ל לרמב"ם דאין נפק"מ בדין 'חיבור' במשקה טופח אלא במקום קטפרס, וביאר דמשקה אשבורן נחשב דבר אחד ממש, ולא בעי תורת חיבור. [ובהמשך דבריו כתב דאף לענין צירוף מקואות תליא בשם 'עירוב' ולא בשם 'חיבור'].

דלמא לענין מקואות ורבי יהודה וכו'. הגר"ח הקשה בדבר 'יהודה הוא משום גוד אחית, והוה לגמ' לומר לענין מקואות ותו לא. וביאר הגר"ח דלענין מקואות בעלמא לא תליא בגדר 'חיבור', אלא שהמים הכל נחשבים כאחד, ורק במקום גוד אחית נחשב תורת חיבור. ובהמשך כתב דהוה תורת עירוב. ורק במקום קטפרס שייך דין חיבור.

תוד"ה הבא. אבל טהור דוקא נפילה. והתורא"ש הביא בשם ריב"א דא"כ אין אדם רוחץ, וחלק דאין דרך לישקע ראשו ורובו במים. אבל ברש"י [ד"ה הבא] משמע דאין חילוק, וגזרו אף טהור בביאה. וכן הביא הרמב"ן בשם ר"ח. וכ"פ הרמב"ם [אבה"ט ט א].

רש"י ד"ה טמא. לתרומה ומגזירת י"ח דבר. והמשנה [סוף זבים] כללו בהדי המטמאין לתרומה. ובפשוטו תקנו דיש בזה מטמא חדש לטומאה קלא [ולמ"ד תקנו כן רק בטבול יום]. אבל לשון הפיה"מ לרמב"ם [זבים] שנשאר בטומאתו, ולחזוק זה תקנו אף בטהור. ודייקו מזה האחרונים דגדר התקנה דנשאר עליו מקצת טומאת טבול יום לענין תרומה.²

וכן מבואר בדעת הרבינו שב"ט [במרדכי תשנ, הו' ברמ"א ס"ס רא] דאף אשה לבעלה אם תרחץ במרחץ אחרי הטבילה, לא עלתה לה טבילה. [וע"כ היינו דנחשב שלא נטהרה לגמרי, דטומאה חדשה אינה אוסרה לבעלה]. והראב"ה [שם והו' בגר"א רא כז] פליג דהטבילה לא נפסל, אלא דהמים מטמאין לתרומה, ובעלה חולין.³

תוד"ה אבל גט אדוקין בו לאו דוקא וכו' שניהם שלוחין. [וכ"כ הרמב"ם ז ד שהגט יוצאת מתחת יד שניהם, וכ' הרשב"א דלאו דוקא]. אבל הרשב"א הביא בשם התוס' דסגי דאחד מעיד שהשני נעשה שליח. וע' ריב"ש [שיח] שהאריך לשלול צד זה.

טז:

תוד"ה אלמא. דרבה אית ליה נמי טעמא דאיחלופי כיון דכבר תקנו בפנ"כ משום לשמה,

1 [וצ"ב כוונתו דמ"מ רגע א' נגע לפני שנתחבר להיות בית הסתרים. ומשמע דאין מצב שנוגע, ומיד כשנוגע נחשב מחובר. ויל"ד דבשעת קטפרס אינו מחובר להחשב א', וצ"ל דלא נחשב מגע כלל. א"נ אף שאינו חיבור המגע הוא בית הסתרים. וצ"ב].

2 והאחרונים תמחו דלרמב"ם לשיטתו תקנו אף בטהור גמור, ומה"ת דגדר הגזירה בטבול יום שונה.

3 אמנם הפוסקים נקטו להחמיר משום דשייך אף בזה גזירת האומרים לא אלו מטהרים [דהו' גזירה בפנ"ע].

תקנו נמי משום איחלופי כדפר' בפ"ק ה. ד"ה א"ה יכול נמי. וכ"כ תוס' לעיל [ד: ד"ה רבה, ועוד]. ובבעה"מ [בפי' הב' כתב כע"ז] אלא שפי' דהמשקן ה. ס"ל דאחרי שלמדו חזר הדבר כמו קודם תקנה, ואי"צ בפני נכתב. ובזה התרצן תי' דלא נעקרה עדיין תקנה ראשונה. והבעה"מ הביא בשם ר' משה ב"ר יוסף דכל היכא דמחמיר רבא ודאי מחמיר רבה [עיי"ש שהקשה ע"ז, וכתב דכוונתו משום שמא יחזור הדבר לקלולו. ורק כשיש עדות כל דהוא בין אכתיבה ובין אחתימה לא גזר ר' יהודה שמא יחזור].

והרמב"ן במלחמות [וכן לעיל בחי' ה.] חלק דלמסקנא דרבה אית ליה דרבא בכל דבריו, וס"ל נמי דבעי בפני נכתב משום איחלופי. והביא ראיה לזה מהא דבמקום דאין חשש לשמה, כגון ממדינה למדינה בא"י, או אי עבדת אהנת, מ"מ בעי אמירת בפני נכתב.

ולפלוג נמי ר' יהודה ברישא [לטעם דמשום דהוה ב' שהביאו שצריכין לומר], הא איתמר עלה אמר עולא וכו'. בפשוטו משמע דהיינו רק לל"ב, אבל לל"ק ר' יהודה פליג רק בסיפא, וכן פרש"י [ד"ה ור' יהודה סבר] דל"ל טעם איחלופי דכיון דאיכא ב' המעידים על הכתיבה.

אבל רש"י במשנה [טו. ד"ה ור' יהודה] כתב דכיון דמצרכין עדות אכתיבה או הוא או אחר תו לא אתי לאיחלופי, וחלוק היה ר' יהודה אף בראשונה. ורע"א תמה דבגמ' אמרי' חלוק היה ר' יהודה אף בראשונה רק לל"ב [משום דס"ל דשנים שהביאו אי"צ לומר ב"נ]. אבל לל"ב [דמהני עדות על הכתיבה להחשב ב"נ], דוקא בסיפא דאיכא ב' עדים. ולא מצאנו בגמ' צד דתהני לזה ע"א [שאינו מעיד על החתימה] משום איחלופי.

יז.

אמר רב אמי וכו' יוצא מתחת ידי עד הכתיבה דנעשו כב' ע"ז וכב' ע"ז. אלמא קסבר ב' המביאין צ"ל. [לל"ק, וע"כ משום לשמה, וכדלעיל]. ומבואר דאף למ"ד משום לשמה, סגי שהשליח מעיד על הכתיבה, ואף שאינו מעיד על החתימה. אבל התו"ט כתב דבסיפא אף למ"ד משום לשמה אין לומר דיוצאת מתחת ידי עד הכתיבה, שכל שלא העיד כתיקון חז"ל אין עדותו כלום [דאין נאמנות כלל לבפני נכתב בלא בפני נחתם]. ורע"א תמה דמפורש בהך לישנא דלא כן, ומהני עדות השליח, בצירוף ב' עדים על החתימה. ודוקא על החתימה אמרי' דאם לא העיד כתיקון חז"ל אינה כלום, דכיון דעדו ענין קיום שייך אתי לאיחלופי.

ובתו"ט כתב דלמ"ד משום קיום איירי ג"כ ביוצא מתחת ידי ב' המעידים על החתימה, דכיון דהוה ב' שלוחים אי"צ לומר [והיינו כלישנא דלאחר שלמדו אף לרבה במילתא דלא שכיחא אי"צ ב"נ, ואחד אמר בפני נכתב לאו דוקא]. וצ"ל דס"ל דפליגי בזה הלשונות וצ"ע.

סוגיית זמן בגט – הקדמה דרישות וחקירות

מפני מה תקנו זמן בגיטין. הנמוק"י סנהדרין [רפ"ד, י: בדהר"ף] כתב [דמבואר התם דמדאורייתא בעי דרישא וחקירה אף בידי ממונות, אלא שחז"ל הפקיעו], דאף גט מהאי תקנה הוא דלא בעי דרישה וחקירה וגט בלא זמן כשר, ויש כח ביד חכמים לעשות דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ובהאי גט אפקעינהו לקידושי מיניה². וכן בשטר קידושין וכו'.

והפנ"י הקשה לפ"ז איך פשוט לגמ' להקשות 'מפני מה תקנו', כיון דמדינא חייב, מנלן שיבטלנו³. והגר"ח [עדות ג] תמה עוד דבשחרור עבדים מאי איכא למימר, דאיך יהא מותר בבית ישראל⁴. ובבית מאיר [קכז] תמה דלפ"ז כל גיטין כשרין לר' מאיר רק משום אפקעינהו לקידושין, והקשה א"כ בדין מחפה על בת אחותו שהרי אינה א"א למפרע.

ובחזר"א [יט ג] כתב לדון האם בעינן אפקעינהו רק לצד דהעדים משקרים, או אף לצד דהעדות אמת, מ"מ אין בזה תורת עדות. ויל"ד בזה לגבי עדות בירור, דכיון דלא יצא פסק שקר,

1 [ולרבה קודם שלמדו ל"ש בזה ב"נ כלל]. ולתוס' הוא אחרי שתקנו ב"נ משום לשמה. אבל לבעה"מ בפי' הא' יל"ד דאי"צ בזה בנ"כ.

2 ויל"ד האם בכל גט בלא זמן הפקיעו, או דרך על הצד דהוה שקר ויצא תקלה [וצ"ע האם הוא בכלל הכלל דאע"פ שהדבר אמת בעי עדות כשירה וכמ"ש תוס' לעיל ד.].

3 ובבית מאיר כתב דלא יתכן דבעינן זמן מדין חקירות, דהרי בעינן באיזה שעה. וכן מקום עמידתם. ובתוס' פ. [ד"ה ושם] כתב דאי"צ לכותבו. ועוד תמה החזר"א [יט] דהדרישות צריך להיות זמן ומקום צווי הבעל, ולא כתיבת השטר [וע' בסמוך דנח' הנתיבות וקצות].

4 וכתב דאין לומר דהפקיעו את העבדות מעיקרא, דא"כ הרי לא נתגייר לשם יהדות אלא לשם עדות. [אמנם ע' תוס' ב"מ כ דכתבו משום יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת].

דאילו משקרים הפקיעו חכמים, שוב נוכל לסמוך עליהם.¹ [אלא דיל"ד דאע"פ שיש חשבון שהדבר אמת, בעי עדות וכמ"ש תוס' ג.]. אמנם לר' מאיר קשה טובא דלכאורה בעינן תורת עדות לאשוויי שטרא, ולא סגי במה שמ"מ לא תצא תקלה. ושוב כתב החזו"א דמסתבר דאף לצד שהעדים אמת צ"ל דאפקענהו.²

ובבית מאיר כתב דשטר קנין לא בעי דרישה וחקירה [וכל קושיית הנמוק"י משום שטר ראיה]³. והגר"ח כתב דשטר נחשב תורת עדות אף בלא ב"ד, ודין נחקרה תליא בקבלות העדות בב"ד. והגר"ח הקשה ע"ז דבגמ' סנהדרין לב: מבואר דשטר מוקדם פסול מדיני דרישה וחקירה. וכ' הגר"ח דלדברי הרמב"ם דשטרי ראיה מהנו רק מדרבנן י"ל דגדר הדבר דהכשירו עדות בכתב, ולכן דינו כשאר עדות דבעי דרישות וחקירות, ורק בשטר קנין לא בעי דרישות וחקירות. וכתב דלשאר ראשונים י"ל דלא בעי דרישה וחקירה בשטר, אבל במקום שיש זמן נחשב כחלק מגוף השטר, מדין דרישות וחקירות, ובמקום שהזמן שקר בטלה העדות.

והקצות [ל ב] ביאר דעדות בשטר לא בעי דרישה וחקירה שהרי הוא מעיד על שעה זו,⁴ ובאומר 'היום' לא בעינן כל דרישות וחקירות.

הריטב"א [יבמות קכב:] הביא בשם רבו בשם ר' פנחס דגיטין וקידושין לא בעי דרישה וחקירה מן התורה, דלא הוקשו דבר דבר לממון אלא לענין הא דבעי ב', אבל לא בעינן דרישה וחקירה. [והביאו שהנודע ביהודה אה"ע ת עב הקשה א"כ אף לאסור אשה על בעלה לא נבעי דרישה וחקירה, ומבואר בתוס' סנהדרין ח: [ד"ה והביא] ועוד ראשונים דבעי].

ובתוס' ישנים [סוף יבמות] כתבו דאף דבעי דרישה וחקירה מגוף העדות היינו לבוא לידי בירור האמת, אבל לא בעינן באיזה יום ובאיזה שעה, דהוא רק בדיני נפשות כדי לבוא לידי הזמה. [ובעינן דרישה וחקירה מדאורייתא, ומ"מ הזמן לא שייך לזה].

ברשב"ם ב"ב קעב: כתב טעם נוסף דבעינן זמן בגט, דאל"כ אין ידים מוכיחות דעכשיו מגרשה. ולזה סגי לכתוב בגט 'היום'. ובתוס' שם חלקו דהוזכר הכא רק טעם חיפוי ופירות.

ורשב"ם ותוס' [שם] נקטו דלר' אלעזר דבעי עדי מסירה, לא בעינן זמן בגט, דיבואו עדים ויעידו מתי בא לידה.⁵ והרמב"ן [ושא"ר שם] חלקו דהתקנה משום פירות ומשום בת אחותו, ולזה ל"מ עדי מסירה שמא לא יהיו זכורים לעולם. ועוד שיש גט בעדי חתימה בלבד בלא עדי מסירה, לפיכך תקנו זמן בכולהו. ובב"י ר"ס קכז כתב דמדברי רמב"ם מבואר דאף לר' אלעזר בעי זמן. אבל רע"א [לעיל ג: בתוד"ה ר"א] כתב דרק כשאין עדים לא בעי זמן לר' אלעזר. אבל גט שיש עדי חתימה חיישינן שמא תוציא הגט ויסמכו עליה. ודייק בזה לשון הרמב"ם [א כה] דגט שיש עליו עדים ואין בו זמן. אבל גט בלא עדים, א"צ זמן.

תוד"ה מפנ"י מיגו דאי בעי תטמין גיטה. רע"א הקשה דהוה מיגו להוציא. ות"י דבזה לא נחשב מיגו להוציא, דמוציאה פירות ע"י שאומרת שלא נתגרשה בשעה ההוא, וזה בעצם הטענה של תטמין גיטה. וכיון דהגט אין בו זמן י"ל שהאמת כדבריה⁶ [אלא דמספק לא היתה נאמנת להוציא מהבעל]. ומיגו להוציא הוא רק כשמחדש טענה חדשה.

בא"ד ואפי' מכאן ולהבא ל"מ שיהא נאמן כשהיא מכתשתו. והנתיבות [לו י] הקשה דהוה דבר שבידו, ובידו מהני אפי' בחב לאחרים, אפי' במקום הכחשה. וחידוש הנתיבות דבמקום ששניהם מודים, אמרי' דמסברא דבר שבערה הוה כמו איסורין, ובזה הקיש הפסוק לממון [ובידו מהני, דהוה בכלל ההיקש לממון וכמ"ש שם], אבל במקום הכחשה מסברא אמרי' דהוה כמו נפשות ובעי עדים מדינא, ול"מ מיגו. ובבית מאיר [קנב א] כתב

- 1 [ושמעתי לחדש דכוונת הנמוק"י דכיון דביד חכמים להפקיע הקידושין, נחשב ברשותם לפסוק בה, ויש כח לקבוע גדרי העדות בזה].
- 2 וכתב החזו"א שם לדון בדדיני ממונות דבטלו לדרישה וחקירה, שוב לא יהא בזה דין כאשר זמם דאורייתא, ולא דין לא תענה. דמדאורייתא אינה עדות.
- 3 וכע"ז כתב הנתיבות כח ז דעדי גט וקידושין אינן מעידים כלל שנגמר הדבר, ולא בעי קבלה בב"ד ולא הוי מפי כתבם. אלא דע"י דמעידים רק שנכתב מצווי הבעל, וע"ז אמרי' אנו סהדי. ומשיאין ע"פ אנו סהדי, ולא ע"פ עדותם. [ולכן לא בעי עדות שיכול להזימה]
- 4 והנתיבות חלק דהרי מעידים על דעת המתחייב שכבר היה. ובמשו"ב תי' דהוה שטר קנין, ואינו מעיד על המעשה שכבר נעשתה אלא על מה שיהיה.
- 5 וצ"ב כוונתם דמ"מ אשה שבאה לפנינו להנשא א"צ להביא עדי מסירה. וא"כ יבוא לחפות או משום פירות. [ולדברי רע"א דקאי בגט בלא עדי חתימה נוחא]. וי"ל דאם אין זמן כשר כדן גט שאין עליו עדי חתימה, ובעינן שיבואו העדי מסירה להעיד בב"ד. ומדין גט ראיה בעדי חתימה ודאי בעי זמן [ויל"ד בזה].
- 6 ומבואר שם דכשיש זמן בגט, וטוענת שמאוחר ונתגרשה אח"כ, נחשב מיגו להוציא, דנחשב טענה חדשה.

דלא נחשב בידו לגרשה בע"כ, והביא מדלעיל יב: דאי בעי ערק. [אבל נקט דהשר"ע ס"ל דנאמן גם במכחשתו].
בא"ד או עדים שהיום נתגרשה ויכתבו שטר אחר. האבנ"מ [קכז יא] תמה היאך יכתבו שטר
 שלא מדעת המתחייב. וצ"ל דתוס' הכא ס"ל דלא בעי דעת המתחייב.
בא"ד וא"ת וגט שחרור וכו'. ובתוס' **יבמות** [לא: ד"ה והא] כתבו דבעינן לידע מתי נאסר בשפחה והותר בבת
 ישראל. [ועיי"ש בראשונים].

בא"ד והיה אומר העבד לרבו שני וכו' דהעבד מוחזק בעצמו. המהר"ק הביא מתוס' דבכל
 ספק העבד נחשב מוחזק בעצמו. ובקצות [רמא ג] תמה עליו דהעבד הוא ממון האדון כשורו
 וחמורו, א"כ כל עצמו הוא ברשות האדון. ובקוב"ש [ב"ב תרטז] כתב דמ"מ נחשב תפוס בעצמו, ויש
 מקומות שגדר הספק שבי"ד מסתלקים ומעמידים על התפוס. ובקצות יישוב דדברי התוס' קאי דוקא
 הכא דהלוקח אינו מ"ק, ולכן הוה ספק מי קודם למי², אבל בעלמא ל"מ מוחזק דהעבד.

תוד"ה משום בת אחותו. כיון שהיא גרושה לפנינו וכו'. **המחנ"א** [אישות ג] הביא מדברי
 התוס' דס"ל דחזקה דהשתא במקום חזקה דמעיקרא הוה ספק³. אבל הפנ"י הקשה דבכ"מ
 קי"ל דחזקה דמעיקרא עדיף, ואפי' במקום דהשתא לפנינו השתנה. ובהגהות ברוך טעם
 [אה"ע יט] כתב ליישב דחזקה המכריע לא אלימה לחייב ע"פ מיתה, וכע"ז כתבו עוד
 אחרונים⁴. והפנ"י כתב לדון דהכא טוענת ברי ומהני, ודחה דל"מ.

ובפנ"י כתב דהעיקר דהמשך דברי התוס' 'אדרבה' הוא חלק מתי' א', ובזה כוונת התוס'
דחזקת כשרות דהאשה תהני לסייע לחזקה דמעיקרא, וכמו תרתי דריעותא דמקוה [ע' לקמן
 לא]⁵. ובש"ש [ג יד וכן באבנ"מ קכז ב] ורע"א הסכימו לדברי הפנ"י.

בא"ד ועוד אדרבה אוקמא אחזקת כשירה. הפנ"י כתב דהך סברא ל"מ בפנ"ע, דא"כ אף בלא גט נימא דודאי.
 ובשערי יוסף [ב ז] כתב דחזקת צדקת אינה חזקה של שינוי הגוף, ולא תליא בחפץ. אלא הוה גדר אומדנא,
 וי"ל דמהני בכל מקום דיש ספק לפנינו. אבל כשאין גט אין ספק לפנינו ול"מ אומדנא זו.

תוד"ה ר"ל אמר. ואור"י אפי' נתנו לאלתר אין הגירושין חלים עד הזמן. בר"ן ורא"ש כתבו
 דנחשב כאילו התנה שלא יחול עד אותו שעה. אבל הרמב"ן כתב משום דדמי ללאו כרות
 גיטא. והריטב"א ור"ן כתבו דאפשר דה"ה בכל שטר הקנאה מאוחר, שלא קנה עד הזמן
 הכתוב בו, דהוה כאילו התנה נותן.

והראב"ד [בהשגות א כה, והו' בראשונים בסוגיין] כתב דמותר להנשא בגט מאוחר אף לפני
 הזמן, ואומר אני שאוכל פירות עד אותו זמן, שלכך איחרה וכמי שהתנה עמו.

והרא"ש הקשה למה תפסיד האשה פירות אחר נתינה. וכתב דיש ליישב דאם הוא מדעת
 האשה, א"כ מחלה הפירות עד אותו זמן. והאחרונים נתקשו מה מהני מחילה על פירות
 עתידיים. ובאבנ"מ כתב דהוה כתנאי, ואע"ג דלא כפליה מהני ע"י גלוי דעת. ובקה"י [ג ד] כתב
 דאינו מתנה שיהא לו 'דין פירות', דאחרי דגירשה לא יתכן דין פירות, אלא שמתנה שתתן לו הפירות בפועל,
 ואם לא תתן אינה מגורשת. והאחרונים כתבו ד"ל דהוה גדר 'שיוור', ששייר לעצמו זכות הפירות.
 והב"י הקשה דלראב"ד אכתי ניחוש שמא יחפה בזמן, כיון דלא ידוע זמן הגירושין. וע' לח"מ וקה"י.

אבל הרמב"ם [א כה] פסק דגט מאוחר פסול. והראב"ד השיג. וכ"ד הרמב"ן, וכתב דאפשר דר'
 חנינא [הו' בתוס'] לא הכשיר אלא בשטרי חוב, אבל גיטי נשים לא. [ועיי"ש פ"י נוסף בגמ' שם].

1 ולדעת הראשונים דדוקא שטר להוציא ממון בעי דעת המתחייב, הכא לא נחשב שמוציאה ע"פ הגט, כיון
 דנתגרשה לפנינו היא כבר ברשות עצמה.

2 והאחרונים הק' אמאי ל"מ חזקת מ"ק דהמוכר ללוקח, ונכריע שלא נשתחרר, שזמן המכירה ידוע. וצ"ע.
 3 והאריך ליישב כמה סוגיות עד"ז. והביאו מהישועות יעקב [קכז א] דכתב דכיון דודאי נתגרשה לפני זמן,
 וא"א לקיים לגמרי חזקה דמעיקרא, ולכן חזקה דהשתא עדיף [ואכ"מ].

4 ובגר"ט ע"פ דברי הש"ש ד ח דרך במקום שהוחזק כבר ע"פ החזקה מהני לדיני נפשות.
 5 והאחרונים האריכו בזה, דלכאורה אין מקום לאומדנא שהאשה צדקת בתרתי לריעותא, דיסוד תרתי
 לריעותא אינה סיוע בעלמא, אלא כיון דחזקה דמעיקרא איתרע מהני חזקה דהשתא. ואולי זה כוונת
 התוס' חזקת כשרות, דאינה חייבת מיתה.

6 וי"ל דהוה מהלכות השטר, דאין כח ראייה בגט אלא מזמן הכתוב בו. וזה אינו, דלא בעינן שהשטר יקנה
 ויוכיח את זכות הפירות, אלא הוא תולדה מהגירושין, דכל שאינה אשתו אין לו פירות.

יז:

תוד"ה זנות. המהרש"ל ציין דלקמן כח. יש חילוק בין שמא מת לשמא ימות, ובאבנ"מ [קכז א] ביאר דהחשש שמא תזנה אחר החופה, אחר התקנה.

ובתוס' הרא"ש [וכן בשיטמ"ק כתובות ב:] תי' עוד דזנות דארוסה שכיחא, אבל נשואה בעלה משמרה. ורע"א הביא מקשים דלפ"ז בארוסה בעי זמן משום בת אחותו [והביא דלקמן כו: מבואר דלא בעי]. ודחה דקושיית הגמ' למה ר"ל לא ביאר את התקנה משום שמא יחפה, ומאחר שבנשואה זנות לא שכיחא ע"כ שהתקנה היתה משום פירות. אבל אין קושיה שיתקנו משום זנות.

עד שעת כתיבה. הרי"ף הביא מ"ד דקיי"ל משעת כתיבה, כדקיי"ל לענין הבחנה [לקמן יח.], ודחה הרי"ף דהתם ביחוד תליא מילתא, ואילו פרקונה תחת פירות, ולא פקע פרקון עד דמטא גיטא לידה. והרמב"ן חלק איני יודע מנין לו דלא ליפקע חיוב פרקונה בכתיבת הגט, לכשיגרש בסוף.

תוד"ה עד שעת נתינה. יתפרש בהמשך.

בשלמא לר' יוחנן היינו דאיכא בין ר' שמעון לרבנן. המהר"ם שייך כת' דלפ"ז פליגי בתרתי, דלר' שמעון יש לו פירות עד שעת כתיבה, ומשום הכי תקנו זמן. ואף דר' יוחנן קים ליה דרבנן פליגי דזמן משום שמא יחפה, והקשה מנלן דפליגי ג"כ דיש לו פירות עד שעת נתינה. וע' באחרונים דהאריכו בזה.

הרמב"ם בפיה"מ ביאר טעם ר' שמעון משום בת אחותו, ובין יום ללילה לא חששו לזה. והאחרונים הקשו דבגמ' יח: מבואר דהכשיר אף לאחר י' ימים, ותליא בכתיבה.

תוד"ה איפוך. ור"ל אמר משעת כתיבה. והר"ן ביאר דסתמא מאן דמתרץ דעתו להעמיד דבריו. אבל הרמב"ן נקט דאינו מוכרע. והרא"ש ורשב"א הביאו בשם בעל העיטור דאיפוך קמיתא, ע"פ הירושלמי, ועיי"ש שהאריכו לדחות דבריו.

א"ל אביי ג' גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר וכו' מה הועלו וכו'. רע"א הקשה דאף אם הולד ממזר, מ"מ פסול רק דרבנן, ומדאורייתא מגורשת היא, ואהני החיפוי ופטורה ממיתה. וכת' דדוחק לומר דהפקירו והפקיעו את הגט. [וע' לקמן פ.]. ותי' דעיקר החשש הוא שיחפה כדי שלא תהרג, ועי"ז יתירו ממזרים. ול"צ לתקן שלא תפטר ממיתה [ויל"ד לתי' האחרון בתוד"ה זנות].

אהני דלכתחילה לא תנשא. פרש"י ולא יחתמו עדים. ובתוס' ר"ד כ' דאין לחוש שיכתוב בכת"י בלא עדים ויקדים הזמן ויחפה, דהיכא דזינתה ובא להוציאה מכתב ידו לא משגחינן ביה, דאמר' לחפות כתבו'. אבל בתוס' ג: מבואר דשייך שמא יחפה אף בכת"י. ובתוס' הרא"ש כתב דלא חששו שהבעל יכתוב בעצמו, דרוב אינשי אינן בקיאים לכתוב גט מעצמן. ובתוס' ג: [ד"ה כתב] כתבו דכת"י פסול משום שמא ישנה את הזמן, ותתפוס האשה וכו' [ובקה"י יג ביאר דהתם הרי הבעל מודה באיזה יום הגיע לידה, ובזה תוס' ביארו דאף מלקוחות שייך קנוניה]. והקצות [סט א] הביא מזה ראייה דבשטר כת"י, אף דחיישינן לקנוניה, מ"מ אם תפס לא מפקינן מיניה³. וכן הביא המהר"ם [ג:] בשם רוב תלמידים לפרש דברי התוס'. והמהר"ם ביאר דכוונת התוס' דחיישינן שהאשה תתפוס את הגט קודם גירושין, וחשש זה רק בגט כת"י שהזמן אינו ראייה⁴, דבגט בעדים משנתן עיניו לגרשה אין לה פירות. והקצות חלק, והביא דברי הרמב"ן כאן דרק אם נתגרשה לבסוף אין לבעל פירות משעת חתימה. ובאבנ"מ [קכז יב בסופו] כתב דבגט כת"י הבעל אינו מפסיד פירות עד אחר הנתינה, דקודם נתינה לא נחשב שטר שראוי לגרש בו, דלר"ף ורמב"ם בעי עדים.

1 ורע"א תי' דאם יש לבעל פירות עד שעת כתיבה, נחוש שמא יכתוב ויניח אצלו כדי לעשות קנוניה על לקוחות [וכמ"ש בתוס' דל"ש בזה לא מקדים], ובמשך זמן זה תזנה ויחפה. וע"כ דמי שסובר שמא יחפה, סובר לא מקדים פרענותא, ואין רווח בהקדמת הכתיבה.

2 [ויל"ד האם כוונתו דיש אומדנא דנכתב עכשיו, או דאין כח בכתיבת ידו לעורר ספק שנתגרשה למפרע.
3 וצ"ב דמ"מ הרי חוששין לקנוניה, והודאתו אינו כלום כלפי הלקוחות. וא"כ אין ספק כלל. [ובפשוטו צ"ל דחשש קנוניה הוא חשש בעלמא]. ויל"ד דיש אומדנא ע"פ הודאתו, אלא דמחשש קנוניה אמר' דשמא הודה כדי להוציא מידי הלקוחות. ובמקום דל"מ הודאתו כלפי לקוחות, אלא כשיתחדש תפיסה, לא חיישינן שהודה עבור זה.
4 והקצות חלק דבשטר כת"י הוה 'כחתום' הכתיבה, ואין לו פירות. [ובי"ד לא יוציא פירות ע"פ זמן השטר].

גזייה לזמן ויהיב לה וכו'. **הרמב"ם** [א כו] פסק דאם גזייה לזמן כשר, ותנשא לכתחילה, וכמו כתוב בו לשבוע וכו'. **והראב"ד** השיג דהוה כאין בו זמן. וביאר **הרשב"א** דהרמב"ם למד כן מדברי הגמ' דאחרי התי' אהני דלכתחי' לא תנשא שוב מקשה מגזייה, ע"כ דבזה לכתחילה תנשא. ואבל רש"י פי' תי' הגמ' משום העדים לא יחתמו לו, והגמ' מקשה דהבעל יכול לבד וכו'. **והרשב"א** תמה דמ"מ איך הוכשר הגט ע"י 'מקום הזמן', מאחר דגזי'י. **והאחרונים** תי' דסגי דבשעת חתימה היה זמן והגט כשר¹.

תוד"ה גזייה. פי' שם בקונט' וכו' דמוקמינן בחזקת א"א וקטלינן. וכע"ז מבואר בטור [קכז] דכיון דתקנו זמן אם תאמר קודם הזנות נתגרשתי צריכה להביא ראיה. וכ"כ **הב"י** והוא שתברר בעדים שקיבלה גט קודם. **והב"ח** [ב] כתב דפשיטא דלא קטלינן לה אם לא תביא עדים, אלא דאם לא תביא עדים נאסרה עליו מספק ובניה ממזרים מספק². **והט"ז** [קכז א] כתב דכיון דיש הוכחה בזה ששינה, אמרי' דודאי לא נתגרשה וקטלינן לה³.

והקצות [ל א] כתב ליישב דכיון דהדבר נראה חשוד אמרי' דהוה כדין מרומה דבעי דרישה וחקירה⁴ [וע"פ דברי הנמוקי' [הו' בע"א] דבטלו לדרישה וחקירה מדרבנן כמו דיני ממונות, אבל בדין מרומה לא בטלו כדאי' בסנהדרין שם], ומאחר דהגט חסר דרישה וחקירה בטל כל העדות, וקטלי' לה⁵.

ועוד תי' **באבנ"מ** [קכז ב ובש"ש ג יד] דכיון דתקנו חז"ל דבעי זמן, העדים נפסלים ע"י דחתמו גט בלא זמן⁶, ולכן חזקת כשרות דהעדים מעמיד שהגט ניתן כמה שיותר מאוחר⁷. **ובתוס'** [בע"א ד"ה משום, ע"פ דברי הפנ"י] כתבו דיש כאן תרתי לריעותא ע"י גרושה לפנינו וחזקת כשרות דהאשה, והכא הרי יש חזקה נוספת כנגד, ומחייבים.

והאחרונים [קה"י ועוד] כתבו דגט שבא לפנינו אמרי' דמגורשת משום דמסתמא בהכשר נעשית, אבל במקום שזינתה חיישינן שמא נתן לה בצינעא ובלא עדי מסירה [וכמ"ש האחרונים ע"פ תוד"ה עד], א"כ בכל מקום שזינתה בעי עדי מסירה מדינא.

כתביה ואנחיה וכו'. **תוד"ה** עד שעת נתינה [לעיל]. וא"ת לר"י היאך כותבין גט לאיש וכו'. **האחרונים** כתבו דתוס' לשיטתו דקושיית הגמ' משום שמא יחפה, ובזה הקשה דניחוש שיקדים משום פירות וקנוניה.

בא"ד וגם מפרסמין וכו' קלא אית ליה וכו' אבל גט שצריך ע"מ וכו' ויאמרו אייתי ראי' וכו'. **ובתוס' יח.** [ד"ה הנהו] כתבו דיש קול ומסקי אדעתיהו לידע זמן המסירה. שם וי"ל דל"ש קלא אלא כשמגרש ע"י שליח וכו'. **והמהרש"א** ביאר דיש ב' רמות קול דכשמגרש לפני עדים יש קצת קול לענין לקוחות, ויאמרו אייתי ראיה. אבל עדיין חייש' לבת אחותו, דב"ד לא ידעו מתי נמסר. ורק כשנמסר ע"י שליח יש קול גדול, וכמ"ש תוס' דל"ש קלא אלא כשמגרש ע"י שליח וכו'. **ועפ"ז** ביאר דבצינעא דכתב בתוס' הוא לצדדים, דמשום חיפוי סגי במה שאינו נותן ע"י שליח. אבל **המהר"ם שי"ף** כתב דחיישינן שמא ימסור בינו לבינה בלא עדים לחפות. **וברא"ש** ותוס' הרא"ש מבואר ב' תי' האם בנותן בפני עדים יש קול, או רק ע"י שליח.

פסול גט מוקדם

סו"ד. **והרא"ש** כתב דלפ"ז אי מתרמי דלא נמסר הגט ביום הכתיבה תו לא מתכשר אלא

- 1 **ובאבנ"מ** [קכז י] כתב דע"כ דתקנת הזמן הוא על העדים, שלא לחתום כדי שלא לבוא לידי חיפוי. דהא מהני רק דלכתחילה לא תנשא. ולכן במקום שכשהעדים חתמו היה כשר לא תקנו, דאין טעם לפסול.
- 2 **וצ"ב** דבזה אף אם לא תקנו זמן, ומבואר דהוצרכו לתקן זמן משום כך, וע"י שתקנו צריכה להביא עדים.
- 3 **וצ"ב** היאך קטלינן לה ע"פ ריעותא בעלמא. **והט"ז** ביאר דזה כוונת הגמ' אהני דלכתחילה לא תנשא, דכשרות לא יתגרשו בגט כזה.
- 4 **והקצות** דהיינו לדעת **שו"ת ר' בצלאל** דבעי דרישה וחקירה כדיני ממונות ממש, ודלא כריב"ש דאינו נפסל באומר אינו יודע.
- 5 **ובקה"י** תמה דא"כ כל הגט אין עליו עדים, ולא תנשא בו. **והאחרונים** דנו דרק כשזינתה מיחזי כגט מרומה.
- 6 **[ומ"מ** הגט לא נפסל, שהעדים נפסלו רק בגמר הגט]. **והאחרונים** תמהו ע"ז דהיכן מצינו שיפסלו העדים במה שעשו גט דלא כתקנ"ח. והרי אין בזה שום שקר.
- 7 **ויל"ד** בזה דחזקת כשרות דהעדים הוא תולדה חיצונית, ואיך חזקתו תכריע את זמן הגט. **[ובשלמא** אם הנידון הוא האם נפסלו י"ל דהוה חזקת אומדנא, אבל במקום דהעדים ודאי נפסלו, והנידון מתי, א"כ איך חזקת העדים תהני לשורש].

ע"י שליח דאית ליה קול'. והר"ן כתב דדוקא בגיטין הבאין ממדינת הים הקילו בזה, או במשליש גט לאשתו והלך לדרכו, ומשום עיגונא. אבל הרמב"ן כתב דכיון דלא מקדים איניש פרענותא לנפשיה לא חששו, ואפי' אי אתרמי כשר. וכ"כ הנמוקי' [ב"מ י: בדה"ר בשם הרמב"ם ורמב"ן] דלא שכיחא ועוד דעיקר הגט לגירושין, ובזה הוא כשר גמור, ומשום חשש טירפא שלא כדין לא פסלוה, משא"כ בשאר שטרות.

כתביה ואנחיה בכיסיה. התוס' הרא"ש הביא להקשות גבי כתביה ואנחיה בכיסיה [בסמוך, דכיון דכל הקושיה למ"ד משום חיפוי] נימא דאהני לזמן דקמיה. ולא קושיה היא, דבשבוע וכו' נתגרשה בזמן הכתוב בגט, אלא שהזמן מרווח ויכול לחפות מידי דהוה על אותו יום דלא ידעינן אי מצפרא אי מפניא. אבל אנחיה בכיסיה לא נתגרשה בזמן הכתוב בגט. וכ"כ **האחרונים** [אבנ"מ קכז ד ועוד] דהיסוד דאהני לקמי משום דאין בגט שוב שקר².

הר"ן [לקמן פו. בסו"ד] כתב דאף דגט בלא זמן אם נשאת לא תצא, אבל גט במוקדם י"ל דפסול, דהוה בכלל שטרי חוב המוקדמין שפסולין, דיבוא לטרופ לקוחות שלא כדין, וה"נ תבוא לטרופ שלא כדין. ולכן אם נשאת תצא. והאחרונים כתבו דלפ"ז דקושיית הגמ' מפני מה תקנו זמן בגיטין אינה פי' למשנה, דהמשנה הוה פסול מוקדם³. וכ"מ ברמב"ם בפיה"מ שכתב דנכתב ביום ונחתם בלילה הוה עדות שקר לפי שהוא משנה זמנו⁴. אבל בתוס' במשנה מבואר דהחשש נכתב ביום ונחתם בלילה הוה משום חשש פירות ובת אחותו⁵ בפשוטו.

בשורת הרא"ש [מה ו' והו' בטור] פסק דגט מאוחר, ולא נודע עד שנתקדשה לאחר אי"צ גט משני. ובב"י תמה עליו דזמן בגט הוא רק מדרבנן, ומדאורי' הוא גט גמור. ומנלן דהעמידו דבריהם בזה כ"כ⁶. והב"ח כתב דכוונת הרא"ש דכיון דלא נודע פסולו, א"כ הו"ל קידושי השני קידושי טעות. ויש **אחרונים** שכתבו דכיון דהעדי מסירה לא ראו הזמן, הוה חסרון בעדות לקיומי. ובאור שמח [א כה] כתב דכוונת הרא"ש דעדי הגט פסולים⁷, כיון דהעידו עדות שקר⁸ [וכדמבואר בתוס' ב"מ עב. דעדי שטר מוקדם פסולים אא"כ היו אנוסים או טעו בעיבורא דירחא].

יח.

תוד"ה הנהו. וא"ת בהנהו למה תקנו זמן. **רע"א** פי' דהעדים יקיימו את הגט בידם עד שיראו ששולח ע"י שליח. והקשה **רע"א** דמ"מ א"כ לא יהא כ"כ רמאות לגזוז הזמן, ולטעון שבא לידה ע"י שליח.

בא"ד שמא יחפה על בניה ממזרים וכו'. **הרא"ש** כתב דעיקר הטעם משום בת אחותו, והנך טעמי משום סעד. ו**רע"א** הקשה דמה יהני חיפוי, הא מ"מ הו"ל ספק ממזר, דבזה ל"מ חזקת כשרות של האשה. וכתב דמ"מ יהני דין יכיר להכשיר. וכע"ז הקשו **האחרונים** לפי' בתוס' יז. [ד"ה משום] דל"מ חזקת הכרעה לחייב מיתה, מ"מ תהני לממזרות ולהתירה האשה לבעלה. וצ"ע.

בא"ד א"נ מהרה יבנה ביהמ"ק. יל"ד האם כוונת התוס' דמתרים בה השתא, ויהרגו אותה כשיבנה ביהמ"ק. ותליא בנידון האחרונים אי חשיב התראת ספק. או דכוונת התוס' דאף דבזה"ז אי"צ זמן תקנו, כיון דכשיבנה ביהמ"ק בעי זמן.

- והר"ן כתב דלפ"ז גט מוקדם [דנכתב בזמן מוקדם] כשר אם נתנו ע"י שליח. וכתב וזו קולא יתירה בעיני. [ובפתחת' קכז ז הביא אחרונים שדנו האם יתכן להכשיר מוקדם גמור ע"י שליח. וע"ע חזו"א פח ו, יח שדחה ע"פ הגמ' יח: דאינך עד י', וכה"ק רע"א ועיי"ש בשם החת"ס].
- ובחזו"א [פח טו] כ' דהנהיגו לכתוב זמן שלם, ואם יתאמץ לכתוב שבוע יודע שקרו. ומידת חכמים כן, דתקנו זמן, והרי הוא בכלל זמן.
- ובחזו"א פח ג האריך בזה.
- וביאר טעם ר' שמעון שאין הזמן תועלת מרובה. [ולכאורה הפי' דלא איכפת לן דהוה שקר, כיון דאין נפק"מ בזה].
- והאבנ"מ כתב דבנחתם בלילה, כיון דיש קול שלא נמסר בזמנו, אפי' שלא ידעו זמן המסירה, מ"מ ידעו דלא ניתן בזמנו ול"ש שיחפה.
- ועוד הקשו **האחרונים** דמבואר לקמן יט. דבשעה"ד קי"ל כר' שמעון, וכתבו האחרונים דהיינו רק במוקדם כתיבתו לחתימתו, ולא במוקדם גמור. [ועיי"ש בשם רע"א].
- וכיון שהעידו עדות שקר, כל עדותם בב"א נפסל, או מדין בטלה מקצתה [ואכמ"ל בזה].
- ויל"ד דמשמע שם דאיירי דלא שמו לב שטעו בזמן, א"כ אמאי יפסלו לעדות. וכי גרע מטעו בעיבורא דירחא. [ויל"ד דכיון דפשוט ולא שמו לב ללשון השטר שהעידו עליו, נחשב שמעידים שקר. ואילו טעו בעיבורא דירחא, מעידים על זמן מסויים, ורק היה להם טעות].

שמואל אמר משעת כתיבה. רע"א חקר האם היינו שעת כתיבה או חתימה, והביא מדברי ה"מ ברי"ף [הו' לעי'] דמשמע דתליא בשעת חתימה, וכמו פירות. והקשה מר' שמעון במשנה דנכתב ביום כשר, דניחוש שתנשא לאחר צ' יום משעת כתיבה, ועדיין לא עברו צ' משעת חתימה. ותי' דמבואר להנך פוסקים דהבחנה תליא בפירות, וא"כ ה"נ תליא במח' ר' שמעון ורבנן.

ע' תוס' לקמן צ. דנח' כשנתנו גט שני משום חשש לעז, האם צריך להמתין ג' חדשים מהגט השני. רש"י ד"ה המשליש. והוא הלך לדרכו. והר"ן [הו' לעי'] כתב דאל"כ אסור משום מוקדם, ורק כשהלך הקילו לאחר נתינת הגט. וע' רש"י. וע"ע תוס' בע"ב ד"ל דיש חשש פיוס.

רש"י ד"ה משתפגום. דגלי דעתה וכו'. ובתוס' ר"ד כתב דשמא נתפשרה ולא תגבה עכשיו כתובתה, ותי' דנזונת מהם. והאחרונים דייקו לשון רש"י שבדברי רב הדגיש דיש ב' חסרונות, שאינו עומד לפרעון, ומעשה ב"ד. ובדברי שמואל נראה ברש"י דיש רק חסרון א'.

תוד"ה מאימתי. שכר שכיר והקפת החנות. הכס"מ [שמיטה ט, וכן בב"י סז] כתב הטעם משום דהדרך להקיף לזמן מרובה ואינו עומד לפרעון. [והאחרונים הקשו דמלוה ל' שנים תליא בב' לשונות דשמואל במכות ג, והקפת החנות הוא משנה מפורשת]. אבל הרמב"ן [כתובות שם] ועוד ראשונים כתבו דאינו משמט אלא מלוה ממש.

וברש"י [ד"ה ותזקוף] כתב משום דמעשה ב"ד אינו משמט, וחל עליו שם שטר חוב. וכע"ז כתב רש"י בכתובות נה, ורע"א [שם] כתב דכוונת רש"י לפרש רק לרב דבעי פגמה וזקפה, ואילו הקפת החנות סגי בחדא [ולכן רש"י בכתובות כתב כרב, ודלא כהילכתא]. אבל יש אחרונים שכתבו דכתובה עדיף מהקפת החנות דאינו חיוב תמורת סחורה, אלא התחייבות וחוב ממון לחוד, ובזה כו"ע משמט, אי לא דהוה תנאי ב"ד.

והאחרונים דנו בגדר הא דמהני זקיפה, הרי אינה מלוה, וברמ"א [סז יד] הביא דכשקבע זמן פרעון נחשב זקיפה. וי"א משכתב כל החשבון יחד על פנקסו. [ולדברי הכס"מ נחא דגלי דעתיה דעומד לפרעון]. בקוב"ש [ב' ב"מ כו] הביא בשם הגר"ח דגדר זקיפה הוא שהוא מלוה לו את החוב הישן, והוה כפרעון והלואה חדשה.

מאימתי נזקפין במלוה משעת העמדה בדין וכו'. הרמב"ם ופוסקים [סז טז] כתבו רק לגבי אונס וקנס דבעי העמדה בדין, ולא לגבי כתובה. והאחרונים ביארו דבהנך יש חסרון נוסף, דאין עליו שם חיוב ממון קודם העמדה בדין [וע' תוס' הרא"ש], ורק בזה בעי העמדה בדין.

אבל עסוקים באותו ענין וכו'. הרמב"ם [גירושין א כו] כתב דמהני עסוקים באותו הענין רק בשאר שטרות ולא בגט. והרא"ש חלק. [וכן בתוס' יז. סוד"ה ר"ל מבואר דמהני עסוקין בגט].

והר"ן כתב דמהני עסוקים באותו ענין רק בשטרי הלואה דזוזי הוא דמשעבדי, אבל אם נתחייב בשטר אע"ג דאיכא קלא ל"מ דבמה נשתעבד.

תוד"ה אף. ואין נכון לעשות כן דלתוספת אין קול. אבל הרמב"ן כ' דבהווא הנאה דקא מיחתני אהדדי גמרי ומקני. וההג"א כ' משום דחל שעבוד בקירוב חתנות, ומהני נמי לתוספת דהכל יודעים שאין כתובה בלא תוספת, ויש קול.

יח:

רש"י ד"ה שמא פייס. והוי גט ישן. הרמב"ן הקשה דלקמן עט: איתא דהוה גט ישן רק כשראינו שנתייחד. ועוד שאם נתגרשה בגט ישן קי"ל דתנשא לכתחילה. ועוד הקשה הרשב"א דמשמע דמכאן ועד י' ימים מודה לפסול משום מוקדם, ולא שיש חשש חדש.

תוד"ה חיישינן. הרמב"ן כתב דכיון דכתביה ולא אחתמיה ש"מ מימלך בנפשיה [ובזה פליגי ר' יוחנן ור"ל]. וכן כשרמו תנאי אמרי' שמא לא גמר בנפשיה ודעתו לפייסה.

1 ע' לקמן לה. דמשתובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות, אלא דנתפשרו, ועדיין אינו עומד לפרעון.

2 וצ"ל דכוונת הכס"מ דאינו מוגדר חוב ממון אלא כחיוב תמורה. ובפוסקים הו' שמי שמכר סחורה, ולא פרע, יכול לתפוס כשלא זקפו.

3 ועדיין צ"ב לשון הברייתא דמשמע דקאי אף על כתובה.

תוד"ה שמא. אבל אם אחר י' ימים צוה וכו' דחוזר ומגרש בו. והרשב"א מביא בשם ר"י לדייק משם דהטעם משום שביטל את השליח, וגט גופיה לא ביטל, אבל הכא אין שליח וע"כ ביטל את הגט, ולכן אינו חוזר לגרש בו. והרמב"ן כתב דכיון דהגט לא נחתם הגט, הוה דיבור ואתי דיבור ומבטל דיבור. [וע' לקמן לב: דנח' בזה הראשונים, ובעזה"י יתבאר במקומו]. ו**תוס'** כאן תי' דהכא איירי דלא אמר וכו'. והרשב"א תמה דלשון הגמ' משמע דפסול לגמרי'. והרשב"א פי' דחיישינן שמא פייס וביטלו, ולר' שמעון דמשעת כתיבה אין לבעל פירות, מ"מ כשפייס חוזר ואוכל פירות עד שעת גירושין. ולכן זמן השטר פסול עי"ז.

אמר ר' יוחנן וכולם משום תנאי. בס' גט פשוט הקשה דהרי אין כאן משפטי התנאים, והביאו מדברי הרשב"א לקמן עו דכשמתנה עם השליחים לא עשאו שליחים אלא בענין זה, ולא בעי משפטי התנאים. [והאריכו האחרונים עפ"ז דכל תנאי ע"י שליח לא בעי פרשת תנאים].

הר"ן [י: ג: בדהר"ף] כתב דכיון דמשום תנאי הוא אפי' אחר שנשאת מצי מחתמי כדיני התנאים דיכול לקיים אח"כ. וכ"פ הרמ"א [קכ ט]. ובחלקת מחוקק תמה דרק בתנאי של ע"מ חל למפרע [לק' עד]. ובתור"ג [כט] כתב דכל תנאי מהני מעכשיו, ורק תנאי ד'אם' חל אח"כ. והבית מאיר דייק לשון רש"י [ד"ה וכולם] 'דלא להוי גיטא' דהבעל מקפיד שלא יחשב גט בלא כל העדים, וא"כ בעי לחתום קודם נתינה. [והביא דכ"כ הר"ן, וכתב דע"כ היינו למ"ד משום עדים].

הקצות [כא] הקשה אי הוה תנאי, א"כ למ"ד בירושלמי דאמר' דאונסא כמאן דעביד, כשמת א' נימא דנתקיים התנאי, דכמאן דעביד. וכתב דלגירסא בירושלמי דר"ל אמר כמאן דעביד א"ש, ולשיטתו דכולהו משום עדים.

ר"ל אמר כולם משום עדים. רש"י [ד"ה ומ"ד] כתב דלא הוי עדות שלימה עד שיחתמו כולם, משמע דיש חסרון בעדים הראשונים, וקבע דהגט יוכשר רק בי' עדים². והיה אפ"ל [לר"ד רש"י] דהוה תנאי שיעידו כולהו בתורת עדות כשירה.

ואינך מכאן ועד י' ימים. רע"א הקשה דאף למ"ד משום תנאי, יפסל כיון דהנתינה נתאחר מיום החתימה, ולדעת הר"ן והרא"ש [הו' לעיל יז:] נפסל בזה. ובשלמא לדברי הרמב"ן והרמב"ם לא פסלו משום דלא שכחא. וכתב דלדעת הרא"ש יש עצה למסור גט זה ע"י שליח. אבל הקשה דלדעת כמה אחרונים אף מוקדם גמור מתכשר ע"י שליח, א"כ אף למ"ד משום עדים יוכשר ע"י שליח³. והחת"ס תי' דהכא נמי בסוגיין איירי שנתנו את הגט מיד, ולמ"ד משום תנאי החתימו את שאר העדים אח"כ [וכדברי הר"ן], ולמ"ד משום עדים חוזר ונותנו שוב.

תוד"ה ואינך. ובמעמד כולם. אבל דעת הרמב"ן [לעיל יז:] דהדין גזירה אטו כולכם עדים⁴, הילכך גזרו על כל ב' עדים לחתום זה בפני זה ממש, דדמי לכולכם עדים. אבל כולכם סתם אי"צ זה בפני זה כלל.

רש"י ד"ה נמצא א' קרוב וכו'. וקי"ל עדותן בטילה. וכ"כ הראשונים. והאחרונים הקשו דתיפוק ליה דהעד הזה לא חתם בכשרות, והבעל קבע דבעינן דבריו בתורת עדות [שהרי לא ידע בפסולו]. ומבואר דאין בזה חסרון בעדות, כשהבעל התנה בעד פסול⁵.

תוד"ה א"נ. הכא לא שילי בפשיטא דחתמו לדעת הבעלים. וכ"כ הרמב"ן ור"ן דעדי הגט אינם רואים מעשה להעיד עליו, אלא מעידים מדעת הבעל, ואדעתא דבעל חתימי. אבל בשאר שטרות דמי דאמרי למסדה אתינן. ועפ"ז ביארו דאתי לאיחלופי בשאר שטרות, דודאי פסול [ודלא כמ"ש רש"י דיאמרו דקרובים כשרים בכל שטרות].

והרמב"ם [עדות הו] פסק דאם נמצא אחד מעדי השטר פסול, אם יש עדות ברורה שחתמו יחד לחתום בטל, ואל"כ כשר שהרי אפשר דהניחו מקום לגדול לחתום וכו' [ומבואר דיש חזקת כשרות, עד שיבא עדות שחתמו במעמד א']. והגר"ח [שם] הקשה דע"כ הרמב"ם לא ס"ל דהוה

1 ועוד הקשה דלקמן גבי ריב"ל אקשינן 'והאמר ר"ל', דילמא מעשה שהיה מדעת הבעל.

2 ויש דכתבו דהוה כמו שמבטל עדים [שבאים לטובתו] שבועות מב

3 וסיים וצ"ל ג' לדעתי וכו', וה' יאיר עיני. ובחז"א [פח יח] כתב דאין לסמוך על דעה זו כלל, דנסתר מהכא.

4 ומבואר בדברי הרמב"ן דכו"ע מודו ליכול לעשות כולם עדים, אלא דר' יוחנן ס"ל דאומדנא הוה גדר תנאי.

5 בפשוטו משום דאמדינן בדעת' דלא נתכוון לכך. ועו"ל דמתפרש הדבר שהוא יעיד, בין בכשרות ובין בפסול. [ולפ"ז כל הפסול בעדות העדים כלפי בי"ד, ולא משום תנאי הבעל].

נחלקה בב"ד [וכמ"ש התוס' בסוד"ה אמרי], דא"כ אף כשהעדים אומרים דלא כן אמאי יפסל, דכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד. וא"כ אמאי בסתמא פסול.

וביאר הגר"ח דיש ב' אופנים של צירוף קרוב או פסול בשטר, דבפשוטו הצירוף **בחתמת השטר**, דהוה כהגדת עדות דנחקרו כא' בב"ד [ובחתילת דבריו כתב דכן דעת התוס', ולשיטתם בתוס' **כתובות** כ: לחד תי' דשטר של ע"א לא חשיב שטר, ולכן בעינן צירוף העדים בשטר]. ודחה זה דכל עד נחשב נחקרה עדותו בחתמתו בפנ"ע, ולא חשיב צירוף עדים, וע"כ זהו הגזיה"כ של שטרות כ"א בפנ"ע. אלא דיש צירוף בראייה. אלא דאף זה תליא בשעת חתימה [וכמ"ש הרמב"ם], דעשיית השטר נחשב ראיית העדים, ובזה שמעידים יחד לעשיית השטר הוה צירוף לפסול, והעדות בטיילה. וביאר עפ"ז שראיית העדים אינו מההילכתא של שטרות, ולא שייך 'כמי שנחקרה', אלא דתולים בסתמא בכשרות. ומ"מ כשהעד מעיד דבפסול לא חשיב חוזר ומגיד. [ושב כתב דאף לתוס' הוה צירוף בראייה, אלא דיש נחקרה לומר דאין פסול מחמת 'קא"פ'].

תוד"ה אמרי' לה. נחוש דילמא אתי לקיומיה בב' קרובים. האחרונים הקשו דמ"מ בשעת חתימת השטר יודע שהשטר אמת, א"כ מה איכפת ליה שאח"כ יקיימו בעד פסול. [ותלילא בנידון תוס' ג. אע"פ שהדבר אמת וכו']. ובשעת קיום אם יתברר דהעד פסול, יצטרכו לקיים עוד חתימה.

בא"ד אבל נמצא מן האמצעים או אחרונים קא"פ עדותן בטיילה וכו' דאין מקיימין .. אלא מעדים של מטה. **המהרש"ל** כתב דלפ"ז ליכא בינייהו בסוגיין, דגט כולוהו פסולים. ובמהרש"א הביא בשם הרא"ש דראשונים לאפוקי אמצעים, דמ"מ כשרים. ובקרני ראם כתב דלשון תוס' מבואר דלא כן. וע"ע בש"ך [מה כג] ואחרונים.

והרמב"ן כתב [ע"פ הירושלמי וכ"כ הרשב"א בשם ר"ן] דמי שחתם ראשון הוא עיקר העדות, ולא איכפת לן שיעשה מילוי אח"כ בפסולים [ואפי' למעלה מהם]. [וכר"ת קודם חזרתו].

יט.

כדאי וכו' לסמוך. בגמ' בנדה ו: ועירובין מו. איתא דכיון דלא איתמר לא כמר ולא כמר, והוה יחיד ורבים, דבטלו דברי היחיד. ובזה חידש רבי [שם] דבשעת הדחק יכול לסמוך עליו'. [והיינו רק בזמן ריב"ל, אבל אחרי חתימת התלמוד כבר נפסק כרבים, ונדחו דברי היחיד].

בשעת הדחק. הרא"ש הביא בשם **רב האי גאון** דהביא איכא מ"ד דרק בחתם בי תרי ביומא, וחלק דמסתבר דבכ"מ הלכה כר' שמעון דמתני' בשעת הדחק.

רע"א כתב דהא דלר' שמעון פסול במוקדם גמור, הוא משום שחיישינן שמא תוציא פירות משעת כתיבה שלא כדיון. אבל כיון דהבתי דין נוהגים כרבנן, א"כ ל"ש הך חשש, וידעינן שלא תוציא פירות. ואי משום שמא יחפה, בשעת הדחק סמכינן על ר' שמעון.

בההיא כר"ל. הרא"ש מביא מכאן לפסוק כר"ל דכולהו משום עדים. אבל **הרי"ף ורמב"ם** פסקו כר' יוחנן [והרא"ש כתב דלא גרסו הכא כן], וביאר **הרשב"א** דכיון דלא אמר כן ריב"ל בהדיא, לא שבקינן דברי ר' יוחנן.

רש"י ד"ה לסמוך. שהלך לדרכו או נשאת. **רע"א** הקשה א"כ מה מקשה הגמ' לא הכשיר ר"ש אלא לאלתר, ומשום חשש פיוס, הרי דלשיטת רש"י פייס הוה גט ישן, ובגט ישן לקמן עט: עכ"פ שאם נשאת לא תצא [וכע"ז הקשו הראשונים לעיל].

שם. החזר"א [ס"ס פח] הקשה דמ"מ כיון דאינו כשר גמור יתבטל השליחות, וכמ"ש האחרונים [משכנות יעקב ה' בפתח"ת קלג ג] דבמקום שהבעל שלחם שליח, וכתבו גט שנפסל מדרבנן אמרי' דהגט בטל מדאורייתא, כיון דשינה מהשליחות ששלחם לכתוב גט כשר, ולגט זה לא שלחום. ועיי"ש בפתח"ת שהביא כמה אחרונים שדנו בזה. ובחזר"א הוכיח מסוגיין דלא כן.

משנה. רש"י במנחות [לד.] מבואר דגט בעי דיו, שנקרא ספר. ובתוס' [שם ד"ה כמה וד"ה נאמר] הקשו ממתני', ודאי קרי ספר לספירת דברים הוא דאתא [וכדלקמן כא:].

ובכל דבר שהוא של קיימא. המרדכי [שמ] כתב דצריך לייבש את הדיו לפני הנתינה, דדיו

1 וכע"ז מצאנו כללי פסק, דבשעה"ד יכול לסמוך על דעה שהו' בשו"ע וכדו'.

2 ומ"מ כיון דריב"ל עשה מעשה כר' שמעון, מזה למדו הפוסקים בסוגיין דהלכה כר' שמעון.

לח אינו מתקיים¹. ובפרי חדש נתקשה דמ"מ עומד להתקיים [וע"ע בפתח"ת קכד יח²]. ובב"י [קכד ט] הביא בשם סה"ת דכשלא התייבש יכול להזדיין.

הרשב"א [שבת קטו]. כתב דכל שמתקיים קצת, שדרכן של בני אדם לכתוב בהם לזמן א' כגון ספר זכרונות, חייב בשבת במלאכת מחשבת היא. אבל לענין ס"ת בעי מתקיים לעולם. ובביאור³ [שמ ד"ה במשקין] הביא מדברי הרשב"א דלא כחמד משה דלענין שבת תליא במתקיים ליום השבת, והביא⁴ הקשה דבסוגיין משמע דלענין שבת וגט שוה.

תנ"ה דיו דיותא. של עפצים לא מקרי דיו. ודעת **ריב"ן** [הו' בהג"א ובראשונים] דשרף ומי עפצים יחד נחשב דיו, אבל כ"א לחוד לא נחשב דיו. והרמב"ן כתב דסתם דיו הוא ע"י בישול עפצים, ואפצא הוא שריית עפצים. ויל"ד האם 'דיו' הוא מין מסויים⁵, או הגדרה של צורת הדבר [ולשון המרדכי דאינו אלא צבע, ובזה היה נידון במציאות של מי עפצים]. וע' מש"כ בחת"ס להגדיר מהו דיו.

ודעת הרמב"ם דמי אפצא וקנקנתום כשר בס"ת. וע' בפוסקים אר"ח [לב ג], ויר"ד [רעא ו].

תני ר' חייא כתבו באבר בשחור ושיחור כשר. **הרמב"ם** [ד א] פסק דכשר ואין כותבין בהם לכתחילה. וה"ה כתב דהלשון 'כתבו' היינו בדיעבד. ולגבי מי אפצא פסק הרמב"ם [ב] דכותבים לכתחילה, וביאר ה"ה דכיון דהגמ' דורשת מכלל לשון המשנה 'בכל כותבים' דהוה לכתחילה.

דיו ע"ג דיו פטור. האחרונים חקרו האם הוא משום שאין תוספת בכתיבתו על הכתב הקודם [משא"כ ע"ג סיקרא דיש בזה תוספת]. או כיון דיש כבר 'שם כתב' לא יתכן כתב נוסף בלא שימחוק את הכתב הראשון. ועוד דנו האחרונים [ע' דברי יחזקאל ד טו ועוד] האם הוא חסרון דלא נחשב שם 'כתב' או דלא נחשב מעשה כתיבה של הגברא.

וכן חקר הגר"ח [סטנסל קמה] בהא דדיו ע"ג סיקרא חייב ב', האם שורש הדבר דנחשב שמוחק את הסיקרא, ועי"ז חייב משום כותב [וכל שלא נמחק א"א לחייבו, וכצד הב' לעיל]. או דנחשב נמחק כיון דהדיו מכסהו, ולפ"ז כתב דלא תליא בהדדי, ואף אילו אינו חייב משום כותב, יתחייב משום מוחק. דמ"מ הוא מכוסה⁶.

עדים שאין יודעים לחתום וכו' והלא לימדתנו רבינו כתב עליון כתב לענין שבת. מבואר בגמ' דבעי שם 'כתב' לחתימת העדים⁷, וזה תליא האם נחשב כתב עליון לענין שבת. **תוס'** ט: [ד"ה מקרעין] הקשו [לרש"י] בהא דמסרטינ לעדים לחתום דהוה כתב ע"ג החקיקה. ובמרדכי ביאר דזהו קושיית הירושלמי שם. ומבואר דכיון דיש שם כתב על החקיקה, אין שם 'כתב' למה שכתב ע"ג [עכ"פ לצד דדיו ע"ג סיקרא לא נחשב כתיבה]. ואפי' שניכר לעצמו והוא אופן אחר של כתיבה⁸. ויל"ד האם הוא משום שהתוכן כבר כתוב, או צבע הדיו, ונפק"מ שכותב אותיות אחרות, או כשלא הושלמו אותיות הראשונות⁹. ובמאירי כתב דלא הוי כתב ע"ג כתב, דחקיקה מין אחר.

ע"ג סיקרא. ה"ה [על הרא"ש אות ה] כתב דכיון דאיתא במשנה דסיקרא הוה כתב גמור, א"כ כתב גמור דעדים אינו כתב כלל, וע"כ סיקרא דר' יוחנן הוא מין אחר. א"נ אפשר דאף דהוה כתב גמור, מ"מ הדיו אח"כ מוחקו והוה כתב. [וכן הפשטות].

מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. ע' רש"י. ובתוס' הרא"ש [לעיל ט: ביאר דכשכתב העליון 'חשוב טפי' נחשב כתב לענין שבת, ודוקא גבי סיקרא לא עבדינן מעשה [בסוגיין], דסיקרא חשוב קצת, אבל דיו ע"ג רשימא כתב גמור הוא.

אבל הרמב"ם [שבת יא טז] פסק דדיו ע"ג סיקרא חייב [חטאת]. ואילו גבי גט משמע דלא הוי גט

- 1 ובמנח"ח [מוסך השבת כותב י כתב דלפ"ז גם בשבת לא יתקיים אא"כ נתייבש אח"כ.
- 2 והביא בשם הגט מקושר דהוא משום שיכול להעבירו בקל.
- 3 וברמ"א שם הביא ע"פ קבלה בעינן דיו היוצא מן העץ. וע"ע בפתח"ת שם.
- 4 ובפרמ"ג לב טו דן דאם נפל דיו על אות [ואף בתוך קו האות], דאמר' דכתב מבטל כתב ופסול. שהרי אינו רואה את הכתב התחתון, והדיו שנפל אינו 'כתיבה'. [ובמשנ"ב לב טז ובביאור"ה שם לא פסק כן].
- 5 וע"ל ט: שצויין דנח' האחרונים האם הוא משום תורת עדות, או מדיני הגט. [ונפק"מ האם יחשב שטר ראיה, וכן בשטר שטרות].
- 6 ובתנ"ג דייק מהתוס' שם דאפי' דמרחיב את הסריטה עדיין נחשב כתב ע"ג כתב, ומ"מ הוא ע"ג מקום הכתיבה הקודמת. אבל בתוס' הרא"ש שם, ומאירי כאן בשם י"א תי' דכיון דמרחיב לא נחשב כתב ע"ג כתב. [וכ"ה למרדכי דזה תי' הירושלמי].
- 7 ובר"ן כתב ליישב דסרטו מקצת כל אות ואות. ויל"ד האם הוא משום דלחתימה סגי בגמר האות. או דכיון דכתב ראשון אינו אות, אינו כתב ע"ג כתב כלל. וכ"מ בתוס' הרא"ש שכתב דאינו כתב גמור.

כלל. והחת"ס [ועוד אחרונים] ביאר דנקט דמסקנת הגמ' דאין לדמות כתב לענין שבת לגט. והביאו שכן משמע בירושלמי [הו' ב"ח שבת קד:]: וכי מפני שאנו עוסקים בהלכות שבת נתיר א"א. וביארו האחרונים דלענין שבת סגי במה שיש תועלת בכתיבתו, ואילו לענין גט בעי שם 'כתב'. ובדברי יחזקאל [ד טו] ביאר ע"פ מש"כ דהחסרון בכתב ע"ג כתב שאין כאן 'כותב', ובזה לענין שבת סגי במה שיש מלאכת מחשבת, ותועלת ממלאכתו. ואילו בגט בעי כתיבת האותיות.

תוד"ה דין. שהכתב שני עושהו לשמה. האחרונים תמחו א"כ אף בסוגיין יכול לרשום לעדים, ואח"כ העדים יחתמו ויתוקן בזה שיחשב עדות. והמהרש"א כתב דאה"נ וסוגיין כר' אחא [לקמן כ.]. ובמהר"ם ש"ף ותורת גיטין תי' דבמה שמוסיף לשמה נחשב שמתקן את הכתב הראשון, אבל אינו כתב חדש בפנ"ע. ולכן ל"מ דמשלים לכתב הראשון, דאינה חתימה [אבל לענין לשמה סגי במה שוסיף חלק לשמה¹].

ורע"א כתב דכיון דקיי"ל כר' אלעזר דמדינא ל"ב לשמה בחתימת העדים, ולכן מה"ת לא נחשב שיש בזה תיקון לשמה. ואף מדרבנן בי"ד לא יכולים לפסוק ע"פ, דכיון דמדאורייתא אינה עדות כלל. והחזו"א תמה דאף בלא דין לשמה, הרי רשימה הראשונה אינה עדות, ומוסיף בכתב עליון עדות. וכתב דמוכח ברע"א דהוספת עדות אינה הוספה בגוף השטר, אלא תועלת להאשה להנשא, ורק תוספת לשמה נחשב תוספת.

בספר התרומות [וכן במרדכי שדמ] כתב דבמקום שנכתב חק תוכות ל"מ כתב ע"ג לתקנו, דל"מ לשווי' כתב, ולא דמי ללהוסיף לשמה. והגר"ח [שם] נתקשה היאך מהני תוספת לשמה אם אינה מעשה כתיבה. דבעינן שהכתיבה תהיה לשמה, והיאך יוסיף לשמה ממק"א, ומאחר שהכתב עליון ל"מ להחשב כתב איך נחשב לשמה. ותי' דדעת הסה"ת דכתב עליון נחשב הוספה, ושני הכתבים יחד נחשבים כתב.

הקצות [מח ב] כתב לדון בשטר שנמחל שעבודו האם מהני שהעדים יעבירו קולמוס על חתימתו, אינו חשיב כחתימה חדשה. ועיי"ש שהאריך בזה, ובסו"ד כתב דכיון דהכתב הא' היה 'כתב' קודם שנפרע, ובזה ל"מ הכתב שני כלל. ולא אמרי' בטר דנפרע דהוה כנמחק.

שם. הרמב"ן הביא בשם **רשב"ם** לתרץ דהא דלק' כ. איירי בכותב ע"ג דיו לח, ובזה אמרי' דאהני מעשיו. ובסוגיין איירי ע"ג דיו יבש. [והרמב"ן הקשה מהגמ' לקמן נד:]. והרמב"ן [ור"טב"א] כתב דסוגיין אתי לרבנן דל"מ דיו ע"ג דיו. ולרב אחא [לקמן כ.] דס"ל דרבנן פליגי רק משום ואנוהו, אפשר להעמיד את המשנה בשבת בסיקרא ע"ג דיו. א"נ איהו סבר דגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה בעינן, ולא אהני מעשיו כיון דכבר נכתב, ואף דנחשב כתב לענין לשמה. [אבל בגמ' בשבת קד: איתא דהמשנה דלא כר' יהודה, וס"ל דתליא חיוב שבת בדין כתב לענין גט].

בא"ד אפי' כתב גט או ס"ת וכו' בשבת חייב. רע"א הקשה דנימא אי עביד ל"מ, ואם לא יחשב כשר לשמה, לא יתחייב על הכתב לענין שבת [ונחשב שיתוקן האיסור, ולכן אמרי' דאע"ל"מ], והביא סברת הראשונים ד"ומא קגרים' לא אמרי' אע"ל"מ.

ועוד הקשה **המנה"ח** [כותב ד] דכיון דנעשה מומר ע"ז, נימא דמומר פסול לכתיבת הגט, וא"כ לא יחשב כתב.

והגר"ח דן במש"כ תוס' דבמקום שכתב העליון מתקן נחשב כותב בשבת, האם יתחייב גם משום מוחק. והגר"ח נקט מסברא דמה שמתקן ומוסיף בכתב השני אינו סיבה שיחשב 'מחיקה' על הכתב הקודם. וע"כ דבראשונים שכתבו דחייב ב', ע"כ הוא משום דאף בלא תוספת יש כאן מחיקה על הכתב הקודם [וכמו שהביא מדברי מהר"ם].

תוד"ה מוחק. ע"מ לכתוב וכו' ומקלקל לא הוי וכו' רישומא ניכר טפי [משמע דלמחוק ולחזור ולכתוב אותו כתיבה הוה מקלקל]. האחרונים חקרו בגדר הדין 'ע"מ לכתוב', וכן קורע 'ע"מ לתפור', האם החפצא של המלאכה הוא הכנה לכתיבה [דבפשוטו שיעור המלאכה הוא ע"מ לכתוב ב' אותיות], או דהוה רק תנאי שלא יחשב מקלקל [ומ"מ יתכן שתיקון חיצוני יחשב א"צ לגופא]. [וע"ע גהש"ס שבת עג: ובביאור"ה שמ ג ד"ה המוחק, וסע' יד ד"ה ולא. ואכ"מ]. ובתוס' משמע דהוה ב' סברות.

1 וע' משה"ק בזה המהר"ם ש"ף וקרני ראם.

2 וכ"כ הגר"ח ע' בסמוך. וכע"ז כתב החזו"א דנעשית כתב ראשון ושני כתב א' ומעורב בו כח לשמה, וסגי במקצת לענין לשמה, כיון דאינו אלא מחשבת הלב. אבל עדות צריך חתימת כולו, וא"א שמה ששמעון כותב, דאינו עדות כלל, יחשב כחלק מחתימת ראובן.

וברש"י [ד"ה מקלקל] כתב דלא הוי מקלקל כ"כ שהרי כתבו ניכר. ובפשוטו משמע דס"ל דלא בעי 'ע"מ לכתוב' דוקא. אבל לשון **התוס'** **הרא"ש** דחשיב ע"מ לכתוב 'כיון דכתבו ניכר'. וביארו **האחרונים** דנחשב ע"מ לכתוב כיון דתוצאת המחיקה דהוה 'כתוב' ב' אותיות. וכע"ז כתב **המשנ"ב** [שמ"י] בשם **ה"ח** דלסלק דיו או שעה שנפל על אותיות נחשב מוחק ע"מ לכתוב, דע"י מחיקתו מינכר האותיות.

ל"ק הא באברא הא במיא דאברא. **הרא"ש** וראשונים כתבו דאבר עצמו פסול, ורק מיא דאברא כשר, וכ"פ **השו"ע** ר"ס קכה. אבל **התוס' ר"ד** כתב להיפך דמיא דאברא אינה דבר המתקיים. והב"י [קכה] הקשה ד**הרמב"ם** סתם בזה ולא חילק כלל. וכתב ד**הרמב"ם** ס"ל דרב פליג אשמואל וס"ל דכשר בין באבר ובין מיא דאברא. אבל **הלח"מ** כתב ד**הרמב"ם** ס"ל [כתוס' ר"ד] דבמיא דאברא אינה כתב, ולכן סתם דאבר הוה כתב.

יט:

עבד עובדא בשאר שטרות ונגדיה רב כהנא. **הרשב"א** דייק מזה דהשטר כשר, אבל הביא איכא **מ"ד** דהשטר פסול, ונחשב מזוייף מתוכו וחספא בעלמא, וכ"ד **הרמב"ם** [מלוה כד ו, והשו"ע מה ד].

שאין יודעים לחתום קוראים לפנייהם וחותמין. **תוס'** לעיל ט: הקשו דהוה עד מפי עד. ותי' שאין צריכין להעיד על עיקר המעשה. ו**הרמב"ן** כתב הוא עצמו ראה את העדות, ומאמין רק שכן נכתב בשטר, וזו אינה עדות. [וע"ע לשונות שאר ראשונים].

ו**כתבו הראשונים** [וכן **תוס'** שם] דמסתבר דבעינן ב' עדים, א"נ חד ומסתפי מיניה כרב נחמן וסיפרא דיינא. ובתוס' **הרא"ש** ו**רשב"א** כתבו עוד ד"ל דמכיר קצת, ואין יכולין לקרוא אלא בדוחק. ו**ברשב"א** הוסיף דהכא שאני דהוה גילוי מילתא בעלמא, כיון דהגט מונח קמן ועבד לאיגלווי ע"י אחרים. וגלוי מילתא לא קרי ליה עדות, וכהי'א דאשתמודענהו [יבמות לט:; עיי"ש בר"ף], ודוקא גבי ממון חששו שמשקר.

רש"י ד"ה אקריאה. ודרב כהנא כשאין יודעים לחתום, ובזה הקפיד. אבל **ר"ח** פ' איפכא, דרב כהנא איקפיד אקריאה [ובש"ן [מה ג, ד] ביאר דאין לעשות שטר לכתחילה ע"פ מסיח לפי תומו. וכתב דבדיעבד ודאי השטר כשר]. והש"ן [מה ד] כתב דלענין קריאה ודאי השטר כשר בדיעבד. **רב פפא** ערכאות מגבי ממשעבדי. **פרש"י** דערכאות יש קול. אבל **הרא"ש** [לעיל יא. ובתוס' הרא"ש כאן] כתב דדוקא עדי ישראל מפקי לקול, וכתב דנראה כגירסא דגבי מבני חרי. [וכ"מ שגרס בתוס' ר"ד].

תוד"ה טעמא. ס"ד דמגורשת ודאי קאמר שמואל. **תוס' לקמן** [מ: ד"ה חיישין] הביא מכאן ד'חיישין' הוה ודאי [אבל הגמ' במסקנא חוזרת בזה]. ו**ברמב"ן** כתב דחיישין שלא תנשא, אבל נשאת לא תצא.

בא"ד וא"ת היכי ס"ד דמגורשת וכ' בדבר מועט מהימנין לבעל. והר"ן הוסיף אע"ג דאית' התם [ב"ב קלה]. זיל חוש לה, היינו שלא ראינו שנתן לה, אבל הכא שנתן דבר בידה נאמן. ובתוס' משמע דהוה רק בס"ד, אבל למסקנא שמואל חידש רק לחוש. אבל **הר"ן** כתב דאף למסקנא נאמן, אלא דשמואל חשש שמא נבלעו בשעת נתינה לגמרי. [ורע"א הקשה אמאי לא מהמנין לבעל לומר שלא נבלע].

וכי פליט מאי הוה השתא הוא דפליט. **פרש"י** וכשהיו בלועות לא היו כתב. ו**ברמב"ן** הקשה דבלשון שמואל משמע דחיישין שבמי מילין, אבל אי ידעינן דבמי מילין מגורשת, ועי"ש. ובפ"ח [ר"ס קכה] הביא שמקשים אמאי נחשב כתב מתקיים, הרי עומד להבלע. והביא בשם **ה"ח** דרישומו 'ניכר', אף שאינו עומד. וחלק וכתב דכיון דיכול להוציאו ע"י מיא דנרא נחשב מתקיים [ואף שכשהוא בלוע לא נחשב כתב].

תוד"ה ושמואל נמי. דכי לא בדקינן נמי איכא למיחש [וכמ"ש תוס' בד"ה טעמא, משום בעל שאמר גרשתי]. ו**הרשב"א** חלק דלא חיישין עד דבדקו ופלט.

צריכי למקרייה

כתב **הר"ן** אע"ג דס"ל לשמואל דבעל שאמר זה גט נאמן, שאני עדי מסירה דאין להם לסמוך בעדותן על אדם. [וע"ע בסמוך בדברי התוס'].
תוד"ה צריכי. וי"ל דנהי דאסורה להנשא בדלא קרייה מ"מ אם נשאת לא תצא. א"נ התם

בדעיילי וכו'. **הטור** פסק כתי' הא' בתוס' דאף אם לא קראו כלל, אם נשאת לא תצא. [הפוסקים דנו האם הת' הב' פליג בזה]. אבל **הב"י** מביא בשם **ר' ירוחם** דהוה ספק מגורשת [ותצא]. ו**כ"ד הרמב"ם** [א כב] דאם לא קראה הוה ספק מגורשת.

בא"ד ומיהו פשיטא דאם לא קראה קודם נתינה וקראה לאחר הנתינה דבר פשוט הוא דמתגרשת. [משמע אפי' שעדים אחרים קראה, ולא בעי דוקא עדי מסירה]. וב**מרדכי** [שמג] ר"מ חלק דבעינן דבשעת נתינה ידעו העדים דהוי גט'. ובפשוטו ו"ל דדעת **תוס'** דסגי דהעדי מסירה קוראים אח"כ, ולא בעי בשעת נתינה². וב**אבנ"מ** [לא ד] כתב דסברת התוס' דלענין עדי מסירה סגי דנתן באופן שיכול להתברר אח"כ. ואפי' לא קראו עדים כלל דעת ר' ירוחם דהוה ספק מגורשת³, וכן מש"כ בתוס' [בד"ה טעמא] משום בעל שאמר גרשתי היינו בלא קריאה כלל, ואפי' הכי הוה עדי מסירה כיון דיכולים לקרוא. והביא עוד מדעת הר"ף **ורמב"ם** דמהני עדי חתימה בלא עדי מסירה, משום דסגי במה שהגט יוצא מתחת ידה, ומציאות זה מהני במקום עדי קיום, ואפי' אם זרקא לאור ואין עדים כלל.

אבל **רע"א** [לעיל יא]. הביא מסוגיין דמקרי עדי מסירה כיון ששמעו לבעל, ויכולים להאמינו משום דבידו לגרשה.

וב**רמב"ם** [ו יד] כתב שדין השליח עם האשה כדין הבעל, ושליח שהביא גט צריך לקרותו. ואם לא קראה וזרקו לים הוה ספק מגורשת⁴. וה**ראב"ד** השיג דאם אמר השליח ב"נ הוה כב"ד של קיום שטרות דלא בעי לקרותו, והשליח כב' עדים⁵.

הרמב"ן [ור"טב"א ור"ן] כתב דגט בעדי חתימה אי"צ לקרוא [ולשיטתם דבעדי חתימה אי"צ עדי מסירה]⁶. ואף בעדי מסירה משכחת לה דכשר, כשהאשה מוציאה את הגט מתחת ידה, והעדים מעידים בטביעות עין [דעדיף מסימנים] שזהו הגט שנמסר לפניהם⁷.

ההוא גברא דזרק לביני דני. **הרמב"ן** פי' דאיירי שקראה ועיילי לבי ידה, ואפי' הכי כיון דלא שכיח' מזוזתא אינה מגורשת כלל. א"נ דאיירי דלא קראו כלל, ואי לא אשתכח מזוזתא מגורשת ואינה מגורשת⁸, השתא דאשכח מזוזתא אין חוששין לה. וכתב דכ"כ **הרמב"ם** [א כב]. אבל אם אשכח ב' וג' הוה ספק מגורשת [כיון דאמר הרי זה גיטך]. ועפ"ז דן **הרשב"א** דאם קראה ועיילי לבי ידה לא חיישין לאיחלופי אפי' אשכח חד מגורשת. [ולא הכריע]

כ.

תוד"ה אי. גרדי לשמה בגט יתבאר בעזה"י לקמן רפ"ג, דף כד.

וכ"ל ליחוש דילמא אקדים וכו'. מבואר בסוגיין דיתכן לכתוב לשם גט ולשם ס"ת, ולא אמרי' דב' מחשבות מוציאות זו מזו ונחשב שלא לשמה. אבל **תוס' במנחות** מב: כתבו דלשם תכלת ולשם טעימה נחשב שלא לשמה [וע"ע פסחים לח: שימור למצה ולחמי תודה]. וב**אור שמח** [ר"ה גירושין] חילק דדוקא התם דשימוש סותר לשימוש התכלת אמרי' דהמחשבות מוציאות זו מזו, אבל נתינת הגט אינה סותר מה שהוא ס"ת.

תוד"ה הא. משמע דלא כתבו כלל כשר אפי' לרבנן, הא ליתא וכו' דע"כ לר' מאיר בעי מוכיח מתוכו [משמע דלר"א אי"צ שם ושמה, וה**רמב"ן** כתב ע"ז ואינו נכון]. וה**רמב"ן** כתב דלא

1 והוסיף **הר"מ** דומיה דהכי אמרי' שיאמר ב"נ קודם נתינה או אח"כ תוכ"ד [משום עדי מסירה, ולא משום דהשליח דק או שיש פסול ביגרושין. ע' לעיל ה:]

2 ותליא בנידון הפוסקים האם מהני עדות קיום ע"י מה שנתברר אח"כ. [והאחרונים העלו צד דגט בעי עדי מסירה לאשווי שטרא, וגרע מעדות קיום דקידושין]. וב**פנ"י** העלה צד דכוונת התוס' בסו"ד דדוקא שקראו תוכ"ד, או בעסקים באותו ענין.

3 ואם אין ע"מ לא הוי אפי' ספק מגורשת. ויל"ד האם נימא דנראה ספק גירושין, ובזה יש עדות על ספק זה. **ורע"א** כתב דלסברתו, ע"י שליח אינה מגורשת כלל דבעי ע"מ, וב**רמב"ם** ל"מ כן.

4 והאחרונים דנו בזה, דכל שלא נתברר שיש לו גט בידו לא הימנוהו כתרי. ואכ"מ.

5 צ"ב כוונתו, דודאי צריך לקרוא עכשיו כדי להתירה להנשא, ואל"כ איך נדע שהגיע גט לידה. ואף לדין עדי מסירה קריאה מהני אחרי המסירה, ד**הרמב"ן** כתב כדברי ר"י [אא"כ נאמר דהעדי מסירה עצמן צריכים לקרוא]. וע"כ צ"ל דהיינו כשיודעים שזהו הגט הנמסר, וכמ"ש בהמשך [ודין קריאה תליא במסירה]. אבל בעדי חתימה סגי בקריאה בגט היוצאת מתחת ידה.

7 [ומבואר **ברמב"ן** דס"ל דהא דמהני קריאה אחרי הנתינה, כשהעדים יודעים שזהו הגט הנמסר. וי"ל דהיינו לשיטתו דאיירי בגט בלא עדי חתימה. אבל בגט בעדי חתימה סגי במה שמוציאתו מתחת ידה לראיה].

8 ודלא כמ"ש בת"ה הא' בתוס' דנשאת לא תצא.

9 והאחרונים דנו בזה דכוונת התוס' דלר' מאיר הוה דבר ברור, ומיהו אף לר"א פסול עכ"פ מדרבנן.

נחשב ספירת דברים של כריתות אא"כ כתב שמו ושמה. ובמרדכי [רפ"ג שנד] כתב בשם רבינו יואל דלר' אליעזר לא בעי שם האיש והאשה, וכ"כ התוס' ר"ד [פה:]; ורק כששינה פסול, דהוה מזוייף מתוכו. ובהג"א [רפ"ג] הביא מהא"ז דאם לא כתב השמות הוה הולד ממזר. ובא"ש [א א] הביא לחלק דמ"מ לא בעי שם האשה מדאורייתא, דהגט מעיד שכשהאשה מוציאה מתחת ידה דמגורשת, וזהו ספירת דברים של הגט. והביא מהירושלמי [הו' בראשונים כא: גבי עלה של זית] דכתב אני פלוני מגרש את אשתי כשר. אבל בהק"ע הגיה אשתי פלונית. [והפוסקים האריכו אם שינה בדבר שאין צריך לכתוב מדאורייתא מתי פוסל, וע' תוס' לקמן פ. ואכ"מ].

והרמב"ן כתב דשם עירו ושם עירה לאו דוקא, ואפי' תימא דבלא שם העיר נפסל מדרבנן, בסוגיין מבואר דאף מדאורייתא אין בזה חשש גירושין. והביא י"א דכיון דפסול מדרבנן, הפקיעו את הגט, דכל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש, ושוויה רבנן לחספא. והרמב"ן הביא פ"י נוסף בגמ' דכיון דלכתחילה ל"מ, לא חיישי' שיקדים דינר לסופר, כיון דאין מעשיו מועילים.

מעביר עליו קולמוס ומקדשן. ההג"מ [יסוה"ת ו א] הוכיח מכאן דאין איסור מחיקת השם בשם שנכתב שלא בקדושה. והגר"ח הוכיח מדבריו דאף לענין שבת חייב משום מוחק, ואף בכתב ע"ג כתב, אלא דהוה מקלקל.

דבעינא ואנוהו וליכא. המג"א [לג ז] כת' דאם עכ"ם צבע רצועות התפילין, מהני שיחזור ישראל ויצבע לשמן, דהא אמרי' בסוגיין מעביר עליו קולמוס ומקדשן. ואפי' לרבנן ל"פ אלא משום דמיחזי כמנומר [לקמן נד:]; הא לאו הכי שרי. וציין לאה"ע ס' קלא. והאחרונים [דגול מרבה, רע"א, מחצה"ש] ביארו דאע"ג דגבי גט רוב פוסקים פסקו כרב חסדא, מ"מ לענין צביעת הרצועות דהוה מח' אי בעי לשמה אפשר לצרף דבר זה.

המהרש"א [שבת קד:]; כתב דמ"מ אם עשה כן בשבת חייב, דמדאורייתא הוסיף לשמה, ד'ואנוהו' הוא פסול מדרבנן.³

אילימא משום דכתיב וכתב והא איהי קא כתבה ליה. תוס' לקמן כב: הביאו מח' האם בעינן שליחות בכתיבת הגט [וכדמבואר בסוגיות דבעינן ציווי הבעל], ולפ"ז זהו כוונת הגמ' דבעינן שליחות הבעל. [והאחרונים נתקשו דאף דהאשה נותנת השכר, מ"מ הבעל צווה והוה בשליחותו. ובשער חיים [מט ז] כתב דבעינן שהכתיבה תהיה מחמת הבעל, ולא מחמת סיבה נוספת. וצל"ד בזה]. ותוס' דחו דכוונת הגמ' לסמוך על 'ונתן', ולא יהיב לה מידי משלה [ולפ"ז הוא החסרון דלקמן בע"ב דאשה לא ידעה לאקנוי]. [ע"ע בראשונים לקמן כג.].

דילמא אקנוי אקנו ליה רבנן. הר"ן כתב דודאי הקנו לו, ולשון דילמא לאו דוקא. וע' בע"ב. רש"י ד"ה אקנוי. והוה כמאן דיהיב איהו דהפקר ב"ד היה הפקר. משמע דמהני הפקר ב"ד להקנות, להחשב שהבעל נתן דמים.⁴ [וע"ע לקמן לו דהאחרונים האריכו האם מהני הפקר ב"ד להקנות ואכ"מ].

איסור הנאה

כתבו על איסור הנאה. הקצות [ר ה] הקשה כיון דאין זכיה באיסור הנאה, א"כ איך זוכה בנייר, והוה כמו הרי זה גיטך והנייר שלי. והקצות הוכיח מזה דל"צ לזכות בגט, וסגי במעשה נתינה בתוך ידה. ובזה קונה מדין גיטה וידה באים כא' [לקמן עז:]; [והאחרונים דנו האם ע"י דין השטר קונה אף את גוף הנייר, או דלא בעי קנין הנייר. וע' בע"ב]. ועפ"ז כתב הקצות דל"מ שטר קנין באיסור הנאה.⁵

1 והש"ך [רעו יב] כ' דרך לצורך תיקון הותר למוחק. אבל דעת הפר"ח דאף שם שלא נכתב כתיקונו אסור למחק. ובפשוטו צ"ל דדיו ע"ג דיו אינו מחיקה כלל, ואף שמוסיף לשמה. [ובמשנ"ב לב קכח רמז לזה]. וע"ע בפוסקים שחלקו בין אם נתכוון לכתוב את השם, ואילו בסוגי' הוה מתעסק גמור [וכ"כ החזו"א].

2 והתם איתא דמודה ר"י בכמה אזכרות דהו' מנומר, אבל בחד לא נחשב מנומר. וביאר המחצה"ש דרבנן פליגי וס"ל דאף א' הוה מנומר.

3 ובמנח"ח כותב ד ציין דנח' רש"י ותוס' סוכה כט: האם ואנוהו הוא פסול דאורייתא. ומשמע דגדר הדבר דנחשב דהבעל הדמים ונשתעבד השכירות. [ולא שהקנו שיחשב שכותב עבור הבעל. או שיחשב שכותב בחינם].

5 והקצות נקט דבקנין ממון ל"ש באין כא', דבעי סיבת זכיה בנייר [ובאמר"מ כה ו כתב דבעינן זכיה גמורה בנייר רגע א', ועי"ז חל הקנין]. אבל דין נתינה מתקיים בידה, דזהו מקום קבלת הגט. [אלא דבעינן לדין באין כא' שזכות הבעל לא יעכב בנתינה]. והאחרונים האריכו בזה.

6 ולגבי שטר קידושין כתב דהוקש לגט, וסגי בנתינה בעלמא. אבל באב"מ קלט יג כתב דאף בקידושין ל"מ באיסור"ה מהך טעם.

ובברוך טעם [בגליונות הקצות ר ה] הקשה דמ"מ בעי שהגט יהא שייך לבעל, ואין זכיה באיסור הנאה. ותי' דכיון דיש לו זכות בנייר לכתוב בו גט, יש לו צד זכיה בזה ולא חשיב הפקר לענין זה.

הר"ן [י. בדפי הרי"ף] כתב דאע"ג דכתותי מיכתת שיעוריהו לא איכפת לן אלא במידי דבעי שיעור [ע"פ הגמ' עירובין פ: גבי לחי של אשירה]. והמשיך ומיהו באותן שצריכין להתבער מן העולם למ"ד כל העומד לישראל כשרוף לא הוי גט דכמאן דליתנהו דמי². וכ"פ הרמ"א [קכד א] ומשמע מזה דיש ב' דיני מיכתת שיעורא, במה דטעון קבורה אמרי' דוקא במידי דבעי שיעור. ובדבר הטעון שריפה אף במידי דלא בעי שיעור ל"מ. והאחרונים האריכו לתמוה בזה³. והגר"א [קכד ב] ביאר [והגיה] כוונת הר"ן דלר' שמעון דכל העומד לישראל, אמרי' מכתת אף במידי דלא בעי שיעור. ותמה על הרמ"א שפסק כן.

תוד"ה דילמא. וכן גבי תרומה חיטה א' פוטר את הכרי. אבל בנודע ביהודה [יו"ד ת רא] כתב דלענין נתינה יש שיעור⁴, וחיטה א' סגי רק להיתיר דין הטבל. וכ"ד התוס' רי"ד [קידושין נח:] והיראים [ס"ס קנא]⁵.

לא בכתב שע"ג הכיפה ואנדוכתרי. פרש"י לפי שאינו כתוב וקבוע אלא מוטל ותחוב, משמע דאילו היה מחובר לגמריה מהני. אבל הב"י [ס"ס קכה] הביא בשם העיטור ורבינו ירוחם דאותיות מרוקמות פסולות.

המג"א [שמ י] כתב דבסוגיין משמע דהתוחב אותיות על בגד מקרי כתב וחייב. והתוס' שבת ונשמת אדם ביארו כוונתו ע"פ המבואר ברש"י דרך תחב מהצד, והמג"א איירי במחבר גם באמצע, וע"י חיבור גמור מבואר ברש"י דחייב. ובמחצית השקל ביאר דהמג"א דייק מרש"י דהחסרון בגט דלא הוי כתב קבוע, וכאותיות פורחות באויר, והוה חסרון בגט דבעינן וכתב ספר כריתות ונתן, אבל לענין שבת אף באותיות פורחות חייב. והמג"א למד מרש"י דאין חסרון במעשה כתיבה, ואפי' תחיבת אות שעשויה כבר נחשב כותב.

חק תוכות. הרשב"א בשבת [קד] כתב ללמוד מהמשנה שם שהמגיה אות, והנוטל גגו של ח' ועשאו שני ז', לא איקרי חק תוכות, דאינו אלא כנוטל דיו שנפל ע"ג האות. ויסוד הדבר כתב המרדכי [שמה] והרא"ש דתיקון אותיות דבוקות לא נחשב חק תוכות, ואפי' בתפילין ומזוזה נחשב שנכתב כסדרן, אא"כ נפל טיפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת, אינו יכול להעביר הדיו ולתקן דה"ל חק תוכות. אלא שהרשב"א הוסיף דאף מחיקת גגו של ח' דהוה שינוי עצם האות. וכ"פ השו"ע לב יז, ועיי"ש במשנ"ב. והר"ן וריטב"א שם חלקו דאין ראייה משבת, דלגבי שבת כל דהוה מלאכת מחשבת חייבין עליו, בין תוכות ובין יריכות. ואע"ג דלא נחשב כתב לענין גט. ובדברי יחזקאל ביאר דחק תוכות נחשב 'כתוב', אלא שאין בזה מעשה כתיבה. וכתב דאף הרשב"א מודה בזה אלא דס"ל דלענין שבת ג"כ בעי מעשה כתיבה להחשב מלאכת מחשבת, ולא סגי שמוליד תולדה ממילא.

התור"ג כתב להסתפק האם יש איסור מחיקת השם בשם שנכתב ע"י חק תוכות. וכן בכתב שע"ג הכיפה. וכתב דאפשר דלענין בזיון ולהכניס למקום הטינופת גרע. וכמ"ש הט"ז [רעא ח] דאף לצד דאותיות דפוס לא נחשב כתיבה⁶, מ"מ אסור לנהוג בו בזיון.

שם. הב"י [ס"ס קכה ודרכ"מ קכה ב] הביא שלא לכתוב גט בעט ברזל [שנעשה חריטה], דהוה כמו חקיקה, דיותר טוב שלא לעשות שום חקיקה עדיף. וכ"פ הט"ז [רעא ח] גבי ס"ת⁷.

הרמב"ם [ד ז] פסק דהקורע על העור או רשם על העור תבנית כתב הרי זה כשר. [וברשב"א ושאר הביאו דברושלמי איתא דקורע כשר ורושם פסול ואילו בתוספתא גרסי' הרושם כשר וקורע פסול, או

1 ובמקום שהנייר היה של הבעל תליא בנידון האם נפקע בעלות באיסור הנאה. אבל כשהנייר לא היה משל הבעל, א"א לזכות באיסור^ה].

2 וע' תוס' יבמות קד. ב' תי' האם בדבר שצריך קבורה אמרי' דכתותי מיכתת שיעורא [או רק בדבר שצריך שריפה].

3 ובתוס' סוטה כה: ד"ה לאו כתבו דאף לרבנן דל"א כל העומד לישראל כשרוף, גבי איסור' אמרי' דמיכתת שיעורא, דלא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא.

4 [והשיעור אחד מנ' הוה דאורייתא במצות נתינה].

5 וכ"מ במהר"ם חלאוה בפסחים לב. ובתוס' הרשב"א [פסחים] כתב שתרומה אין לו שיעור, אבל מ"מ בעינן שוה פרוטה. [וזה תימה דבחיטה הרי אין ש"פ]. ובתוס' הרא"ש ב"מ תמה עליו.

6 ועיי"ש בט"ז שהביא נידון האחרונים האם דפוס נחשב חק תוכות, שהרי מצמיד את הדף לאותיות המסודרות.

7 [ולכאורה כוונתם דלכתחילה בעי כתיבה גמורה, וכמ"ש הרמב"ם גבי אבר וכו'].

להיפך. ומבואר דהרמב"ם גרס דתרווייהו הוה כתב]. וה"ה תמה דבהל' שבת [יא טז] פסק דבשבת קורע חייב ורושם פטור, אלמא שהרושם אינו כתב, א"כ למה כאן כשר. וכתב דאולי משום דבגט כשר ע"ג דבר שאינו מתקיים [ע' לקמן כא:] וצ"ע.

הכותב בשמאל פטור לענין שבת, דהוה כלאחר יד, ולכאורה היינו במעשה הכתיבה ולא שייך כלל לענין גט. דמ"מ נכתב כתיבה שלימה. אבל ה**סה"ת** [הו' בב"י לב] פסול שמאל אף לענין ס"ת, וע"כ דמה שהוא כלאחר יד הוא חסרון בעצם הכתב. והרמ"א [קכג א] פסק לכתחילה לכתוב בימין [וע' בי"ש קכג ד].

ב**מנח"ח** [כותב יא] דן האם כתובת קעקע נחשב כלאחר יד לענין שבת. והביא ראיה מהא דנחשב גבי גט לכתב [בע"ב], ולדברי הבי"ש כלאחר יד פסול, וע"כ דחייב אף בשבת.

לא היה כתבו שוקע וכו'. פרש"י וגבי ציץ כתיב מכתב פתוחי חותם אלמא כתיבה היא. בדברי יחזקאל [ד טז] הביא מדברי הרמב"ם [כלי המקדש ט ב] דמשמע שבציץ כתבו בדיו על החקיקה. ועי"ש שדן אמאי לא אמרי' שהוא כתב מטעם זה.

ולא כדינרי זהב, דהכא יריכות. פרש"י ודוחק יריכותיהן והן בולטות מעבר השני. ובתוס' הרא"ש הביא דר"ת פליג דלא נחשב כתיבה בענין זה, דדרך לכתוב בצד הקריאה, אלא לוקח הזהב במלקחיים ומגביה ועושה אותיות. [וע' ברמב"ם וראב"ד שם בדרך עשיית הציץ].

כ:

נתקבלה גיטה ונתקבלה כתובתה'. הרשב"א הקשה דכיון דנותן גופא של טס לכתובה הו"ל אותיות פורחות באויר. ותי' דהו"ל כאומר מחלי כתובתיך. והפר"ח [קכד ח] כתב דאי"צ לידחק בזה, דהכא קיהיב לה טס, אע"פ שנותן לה לשם פרעון, מ"מ אינו חוזר ונוטל ממנה. [וביאריו האחרונים דיש בזה נתינת גט שלם, ואף שאינה נתינה ממונית].

ה"ז גיטך והנייר שלי

רש"י ד"ה אינה מגורשת. דכיון דהנייר שלה לא נתן לה כלום דנמצאו אותיות פורחות באויר. אבל הרמב"ם [ח יז] כתב דאין זה כריתות. [ובריטב"א כתב ב' טעמים].

האחרונים [חי' ר' שמעון ה] דנו לדברי הקצות [ר ה] דא"צ לזכות בגדרי קנינים בנייר של הגט, אמאי אין בזה חסרון דהנייר שלי. וביותר קשה בגט על איסור הנאה, הרי א"א להקנות איסור' [וכמו שהקשה הקצות]. והאחרונים כתבו ד"ל [דכוונת הקצות] דע"י הדין נתינה דין התורה שזוכה אף בנייר [בדין שטר]. אבל הקה"י כתב דדוקא הכא שמקפיד שלא לתת הנייר, חסר בנתינת הנייר, אבל לא בעי שתזכה בפועל. תוד"ה ע"מ. בעזה"י יתבאר במקומו לקמן.

בעי רב פפא בין שיטה לשיטה. הר"ן כתב דהוה חסרון משום דעומד לקוץ [וכ"מ בתוס' כא: סו"ד ועי"ש תוס' הרא"ש]. וכתב הריטב"א דהשתא אין אותיות פורחות באויר, דלא שייך מקום האותיות [ומשמע דהחסרון רק משום כריתות]. ודייק הריטב"א מדבעי בין שיטה לשיטה וכו', מכלל דגליון הגט אם שיירו מגורשת [וע' לקמן כא: דהפנ"י כתב דלא כן].

ספר א' ולא ב' ספרים. כתבו הראשונים דכיון דבקצוץ דמי נחשב ב' ספרים, וכחתוך לב' חתיכות דמי. והגר"ח [סטנסל פ' עוד דכיון דב' ספרים פסול, ע"כ דהנייר המחבר נצטרך לגט, ועי"ז אמרי' שאם משיירו חסר בכריתות.

הרמב"ם השמיט ספק הגמ' דבין שיטה לשיטה ותיבה לתיבה. והתור"ג ביאר דכיון דפסק הטעם דחסרון כריתות [ע"פ הגמ' לעיל ט.], ולכן אין מקום לחלק בזה.

תוד"ה לא. כגון רגל כ' בט'. והרמב"ן כתב דלפי דעתו שזה יותר קרוב ליפסל, דחסר בצורת האות. ועי' בפוסקים דהאריכו בזה. ובפוסקים [קכח ו] פסקו דלכתחילה בעי מוקף גויל, ובמרדכי [שטז בשם סה"ת] כתב משום דאותיות מדובקות נראית כא'. וברא"ש כתב כדי שיהא נראה יפה.

1 הגר"ח סטנסל הק' דלמ"ד למפרע הוא גובה נמצא שהיה כבר משלה למפרע, ובעינן שהגט יהא שלו. [ויל"ד בזה דהיינו רק בדין ממון]

2 ובקה"י יז ב דן דמ"מ חליפין לא נחשב נתינה כלל, וכדאיתא בב"ב קנא

3 בקה"י [יד] דייק הלשון דהוא חסרון באותיות, ולא רק שלא נתן לה גט'.

4 ובריטב"א כתב דמוקף גויל לגמריה בעינן, ומבטל צורת האות.

בא"ד אבל גט ליכא קפידא דאפי' דיו וספר ל"ב. **והרמב"ן** הוסיף דכשר לכתב בכל לשון בין בגופן שלנו ובין בשלהן וכו' ולכן כל אות שקורא אותה תינוק כשר. **הסה"ת** [הו' במדכי שיד ובב"י קכה י] כתב דנהגו לשרטט גט, כיון שנקרא ספר. **והב"י** הביא דבשו"ת **הרשב"א** חלק בדיעבד ל"ש שרטוט. [ולסה"ת לכאורה הוא רק לכתחילה].

בעי רב"ח היו מוחזקין בעבד שהוא שלו. משמע דוקא שהיו מוחזקין מעיקרא, אבל כשהבעל לא היה מ"ק מהני, וכ"פ **הרמב"ם** [ד' ד' דבעבד סתם נאמנת. ובב"ש הקשה דמ"מ ידעינן דהאשה הקנתה לבעל לצורך הכתיבה, ושמא נתחרט ולא נתן לה. והבעל יחשב מ"ק. ובתור"ג [ז] תי' דהאשה יכולה להקנות לבעל במתנה ע"מ להחזיר, ולכן כשהאשה מ"ק מוחזקת, ונאמנת שהקנתה ע"מ להחזיר.

הגודרות אין להם חזקה. לאלתר, ועבדים יש להם חזקה בג' שנים¹. ובב"י [קכד ו] כתב דה"ה דמהני בגט כשהחזק ג' שנים. ובשעה"מ [קמ ג] הוכיח מזה דיש ראייה דאורייתא בחזקת ג' שנים. והט"ז חלק על דברי הב"י דל"מ דיהני בזה ג"ש.

הרמב"ם [ד' ד' פסק דבעבד שלו הוה ספק מגורשת. ובהג"א חלק שאינה מוגרשת כלל. וביאר הק"נ [ה] דכיון דהגט עדיין ביד הבעל מדינא. וסברת הרמב"ם דלענין גט אשה מכלל ספק לא נפיק.²

ולשון **הרמב"ם** שם שהאשה טוענת שנמסר לידה בעדי מסירה. הרי זו ספק מגורשת. ובאמר"מ [יט א ועוד אחרונים] דייק דבעינן עדי מסירה, ואף שדעת הרמב"ם דבעלמא מהני עדי חתימה בלא עדי מסירה, היינו כשיש ראייה ממה שיוצא מתחת ידה. אבל בגודרות דאין אנן סהדי, בעי דוקא עדי מסירה. [אבל במשנה דהוה עבד שלה, כיון שמגורשת ודאי, סגי בעדי החתימה דהוה אנן סהדי].

אבל **הגר"ח** [סטנסל] דייק [בספק לרמב"ם] דל"ב עדי מסירה, דבדיני השטרות יש דין אנן סהדי שהגיע לידו, דגודרות נחשב תחת ידה, וזה סגי להחשב ראייה למסירה בגדרי שטרות. אלא דבסוגיין אמרי' דכיון דהדין מ"ק מכריע את דין הממון שאינה ברשותה, עי"ז מגרע ראיית השטר שלא תוכל להנשא בו.

תוד"ה בכתובת קעקע. ואפי' הוא איסורא דאורי' מ"מ הוי גט. **רע"א** הקשה דנימא אי עביד ל"מ, ואף בשעת נתינה כבר עבר וכתב הגט, מ"מ מתגרשת ע"י עבירת האיסור. ותי' ע"פ יסוד האחרונים דרק שאם נימא דל"מ יתוקן האיסור, אבל בסוגיין האיסור דכתובת קעקע לא יתוקן כלל. **ועוד כ' לחדש** דרק במקום דהאיסור ניתן על דבר פרטי נאמר אי עביד ל"מ, אבל בסוגיין נזדמן במקרא לא ניתן לומר דכוונת צווי הכתוב דלא תהני הכתובת קעקע.

בא"ד איסור הנאה כשר וכו' דהא מתהני לאיסור הנאה. מבואר בתוס' דס"ל דאסור לגרש באיסור"ה. אבל **הפ"ח** [ר"ס קכד] דייק מהרמב"ם וטור דכותבים לכתחי', והב"ח ביאר שאינו מתכוון להנות. [והפ"ח פליג].

בעי רב"ח היו מוחזקין בטבלה שהיא שלה וכו' אקנויי אקניא. מבואר דבעי גט של הבעל, **והריטב"א** [כא]. הוכיח מכאן דאף דאמרי' דאקנויי אקני שטר סופר, אבל על נייר הגט לא אמרי' הכי. **והרא"ש** כתב דבעינן שיקנה את הקלף ודיו והקולמוס³, **והר"ן** חלק דהסופר קונה וזוכה עבורו. אבל כשהקלף משל סופר אינו קונה במה ששלו לאחרים, ובעי שיזכה ע"י אחר. והביא **אחרים** אומרים [וכ"כ הרמב"ן כ]. שבאותן דמים שנותנת לסופר אקנו רבנן לבעל הקלף ודיו וטרחו⁴, וסוגי' דוקא כשהיא כותבת לא תקון כיון דאין נתינת דמים. [וע' ב"י ופוסקים דהאריכו בכ"ז].

והב"י הביא בשם **הרמ"ה** דכששלחו הבעל לכתובה ונתינה ל"צ הקנאה, דזוכה ע"י נתינתו, וזכותו ונתינתו באין כא' ואכ"מ.

הקצות [קצא א] כתב דה"ה דבעינן להקנות הנייר בכל שטר קנין, דמדין ספר מקנה בעינן שהכתיבה יהיה משל המוכר. **והנתיבות** חלק דרק גוף הנייר בעינן משל המקנה שיהא ספר מקנה, אבל לא בעינן שכר הכתיבה. דלא אמרי' שהכתיבה שייכת לו מדין אומן קונה בשבח

1 ונח' הראשונים לענין גודרות בג' שנים, ע' חר"מ קלה וב"ב לו.

2 ואף שיש הכרעה על הממון מטעם מ"ק. מ"מ כיון שהאשה מחזיקה נחשב ספק לענין איסור.

3 ובמדכי דן האם בעינן הקנאת הקולמוס. והפוסקים כתבו דהוה לרווחא דמילתא, כיון שאינו ניכר בגט.

4 וכתב **הב"ש** דלפ"ז כשכותב בחינם צריך להקנות.

כלי. אבל הרמב"ן [ב"ב קסד] כת' אף בשאר שטרות אקני ליה רבנן.

תוד"ה וכותב. מה ענין שטר הלואה לגט, ואפי' מלוה ע"פ היה גובה וכו' [למ"ד שעבודא דאורייתא]. והקצות [סו כ] כתב ליישב קושיית התוס', דאף דהחוב משעבד, מ"מ ע"י השטר חוזר ומשעבד את הקרקעות, ולכן נחשב שטר קנין [ונפק"מ דנקנה בכתובה ומסירה למש"כ הש"ך שם]. ואע"ג דכבר משועבד, יכול לחזור ולהשתעבד. ובנתיבות [כג ע"פ מהד' שו"ע] כתב דדעת השו"ע דבעינן שטר קנין בכל שט"ח, דכיון דהפקיעו חז"ל את השעבוד שע"י ההלואה [כמו במלוה ע"פ, וכמ"ש תוס' ב"מ ד: ד"ה אין נשבעין], ולכן במלוה בשטר בעינן קנין שטר לשעבד'. והתוס' ר"ד כתב דשטר מלוה בעי שטר מקנה, שישעבד קרקעות בשטר.

בא"ד מסתמא היו עושים לו טובה ונותנים במתנה או מוכרים. [ובב"י י"ד ס"ס קס דן באיזה אופן לא יחשב רבית]. והרשב"א תי' שהיו מקנין שדותיהם בפרעון החובות. [ויל"ד אמאי תוס' לא כתבו כן].

כא.

זקן שאני ידיע לאקנויי. הרשב"א כתב אע"ג דהקונה לא נתכוון לזכות, מ"מ מהני דעת אחרת מקנה. [וכ"ד הראב"ד ב"ב מ ועוד ואכ"מ].

אלא אמר רבא מהכא ערב. פרש"י [ד"ה מנכסים] דאיירי דהשטר כבר היה מסור למלוה, ומבואר דקודם שנמסר מהני, ואפי' שהשטר שייך ללוה ולא לערב. [ויל"פ דנתחייב על עצם הערבות, מדין הוציא מעות ע"פ, והנידון רק לאחר מתן מעות?].

גיטה וחצירה באין כא' [עיקר הסוגיה לקמן עז:].

אמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדו וכו' ונתנו בחצירו. הראשונים הקשו אמאי לא חשיב טלי גיטך מע"ג קרקע. והמרדכי [לקמן עז: תלג] כתב דכיון דגיטה וחצירה באין כא' ה"ל כאילו זרקה בחצירה. [וכ"כ רש"י בסוגיין דמהני מדין גיטה וידה באין כא']. והאחרונים ביארו דנחשב שקבלת האשה מכח נתינת הבעל, שהוא מקנה את החצר ומסייע [ואף שהאשה עושה מעשה הקנין]. ובתוס' לקמן [עז: ד"ה ותיזיל בסו"ד] כתב דכיון דהגט בא מרשות הבעל לרשותה הוי כאילו נתנו לה, ולא הוי טלי גיטך. ויש אחרונים שביארו דאף כוונת התוס' עד"ז, והגר"ח [סטנסל] כתב משום דלולי הקנין היתה ברשותו נחשב שהוא ע"י נתינת הבעל. והאחרונים האריכו לדון האם החסרון בטלי גיטך משום דבעינן שהבעל יגרום הנתינה, או דסגי במה שמשתתף. והאבנ"מ [קלט יב] ביאר כוונת התוס' דאמר' דהחצר היתה עד עכשיו שלוהו של בעל, ולכן נחשב כאילו ששלוחו של בעל נותן [ועי"ש שדן דאין בזה חסרון דלא חזרה שליחות אצל הבעל].

אבל רש"י לקמן [עז: ד"ה הרי] כתב גבי תיחוד ותפתח דקונה באגב. והראשונים הקשו דאמאי בעינן דוקא 'ההוא דוכתא', הרי לקנין אגב סגי לקנות מקום אחר. והראשונים [לק' שם] חלקו דל"מ קנינים בגט. ובבית מאיר [קלו ז] תי' דבעינן 'בידה', דיש תנאי שמלבד קנין הגט בעינן שיבא הגט לרשותה⁴. אבל רש"י בסוגיין כתב מדין חצר, וכדעת שא"ר.

דעת הש"ך [רב ג] דהמקנה חצר ומה שבתוכו ל"ק חצירו [אלא באגב], שאין חצר קונה אלא כשהוא כבר חצירו, משא"כ הכא דחצירו ומתנתו באין כא'. וכ"כ הש"ך [קצח ז] דכשוכר מקום המטלטלין, קנה החצר תחילה ואח"כ מקנה לו המטלטלין⁵, אבל שניהם כא' לא⁶. והאחרונים הקשו דבסוגיין מבואר דמהני לקנות החצר והגט כא', דלא יתכן דהיה בזה

- 1 ובקוב"ש ב"ב תרכח העמיד בזה סתירה ברא"ש, דהרא"ש לקמן פ"ט ז כתב דשט"ח גובה ממשועבדים כיון דמסתמא נמסר לפני ע"מ, ומבואר דבעינן קנין שטר לשעבד. [ובתפארת שמואל ג הקשה דקיי"ל שעבודא דאורי']. ואילו הרא"ש לע' יא. מבואר דשטר ערכאות גובה ממשעבד, אילו יש קול, ואף שאינה שטר קנין. ולצד דכל שט"ח בעי שטר מקנה לשעבד נכסים, א"כ ילה"ק בכל ערב דאין ספר מקנה לשעבד נכסי הערב.
- 2 והגר"ח סטנסל הביא מעשה שהגט היה מונח במעטפה של הבעל, והאשה הגביהה, דבפשוטו קנתה את חצר הבעל [המעטפה] ותתגרש, והגר"ח כתב דל"מ כיון דלולי המעטפה הגט מונח בידה, ולא תליא בנתינת הבעל. והאחרונים דנו בזה.
- 3 ובקצות [רב ד] כתב דהוא משום חסרון כריתות, שאם הגט נמצא בחצירו הוה כמו משיחה בידו, דמבואר בב"מ ז דנחשב אגוד גביה וחסר בכריתות. [ולפ"ז כשהגט נמצא ברשות של אחר מהני הקנאת מקום אחר]. ובקה"י כתב דאין בזה חסרון אגוד גביה כיון דהאשה יכולה לקחת בלא שהבעל יעכב.
- 4 אבל דעת התוס' חיצוניות בשיטמ"ק ב"מ כו דל"מ חצר לקנות מה שהיה מונח בחצר קודם. ובקצות [קצח ב] כתב דמבואר דבדבריו כדברי הש"ך. והאחרונים הקשו דבדברי התוס' חיצוניות מבואר דאף אח"כ לא נקנה. והאחרונים כתבו דדברי התוס' חיצוניות הוא רק בסתמא, אבל כשמתכוון להקנות עי"ז מהני כא'.
- 5 אבל פשטות הראשונים דמהני מדין קנין חצר. והגר"א [רג לו] כ' דשכירות מקום הוה כעין משיכה, וכ"מ

אחר זה, דא"כ הוה טלי גיטך. ובהפלאה [כתובות פו, ה' בסמוך] כתב דמ"מ נחשב 'נתינה', ולענין גט לא בעי 'קנין חצר' אלא שהוא מונח בחצירו [וזה חידוש גדול דלא בעי אף חצר הראויה לקנין]. והקצות [קצח ב] כתב דסברת הש"ך הוא בקנין חצר, דמטעם שליחות [ע' ב"מ י: ולק' עז:], אבל חצר אשה הוא מטעם יד, ובזה לא בעי שהגיע לידה קודם. וכמה אחרונים כתבו דדעת רש"י לקמן דכתב משום קנין אגב הוא מטעם הש"ך, דמשום חצר קנה רק אח"כ.

חצר מהלכת ל"ק. האחרונים [גר"ח סטנסל] הביאו דנח' רש"י ותוס' ב"מ ט דלרש"י החסרון בחצר מהלכת הוא דאינו משתמרת מדעתו. ולתוס' אינה דומיה דידו [ועי"ש בתוס' שדנו אמאי ידו לא נחשב מהלכת, וכן ברמב"ן בסוגיין ואכ"מ].

הרמב"ם [ה יח] פסק דאינו גט עד שיגיע לידה. והרשב"א דייק מלשונו דכשלקחה מידו מגורשת מכח הנתינה הראשונה. וכמ"ש הראשונים לקמן עח. שאם נתן בחצירה כשאינה עומדת בצידה, דאינה מגורשת, כשלוקחת אח"כ מתגרשת, כיון שבא לרשותה ע"י נתינת הבעל. [ויש להאריך בזה לקמן]. והרשב"א חלק².

תוד"ה והילכתא. הרמב"ם [ה יז] פסק דעבד כפות [לבד] הרי זה גט, דכאילו הגיע ליד חצירה. ובעבד ישן [לבד] פסול [מדרבנן] ואם היה כפות מגורשת³. והרמ"ך השיג דתרתיו בעינן, וכ"כ ה"ה בשם הרמב"ן ורשב"א. וכתב הלח"מ דדעת הרמב"ם כא"ל דתוס', דכיון דכפות מהני, ישן ג"כ מהני. אלא דס"ל דגזרו ישן אטו לא ישן [וכס"ד דהגמ' גבי כפות]. ובכפות דלא שכיחא לא גזרו.

אמר אב"י מכדי וכו'. בפשוטו קושיית אב"י דילפי' דומיה דידו וחסר בשם חצר. והריטב"א ביאר דבעי ילפותא על חצר שקונה עכשיו, שאינו בכלל דין חצר שהיה לו קודם לכן. ובזה בעינן שיהא דומה ליד במדעתה ובע"כ. אבל האחרונים כתבו לפרש קושיית הגמ' דהוא חסרון בנתינת הגט, שלא תהא מסיעת בלקיחתו.

והא מתנה דמדעתה איתא בע"כ ליתא. ובפשוטו רבא פליג דנחשב דומיה דידה אף באופן דהוי מדעתה [וכ"מ בתוס' ד"ה אטו, דלא קפיד קרא דלהוי דומיה דיד]. אבל האחרונים כתבו דאף דקנתה את החצר מרצונה, מ"מ עי"ז הגט חל בע"כ [וכ"כ האו"ש א ו].

תוד"ה אטו. וי"ל דדוקא לענין שלא בפניו אמרי' דלא גרע משליחות וכו'. ביארו דחצר שלא בפניו נחשב 'ידה', אלא דיד לא קונה אלא בעומדת בצידה [ע' לקמן עז: וב"מ שם], ובזה ילפי' משליחות שה"ד יקנה ברחוק ממנה. אבל חצר מהלכת אינה ידה כלל. וכן החסרון דבעינן שיהא ראוי להיות בע"כ הוא חסרון בעצם היד, ובזה לא ילפי' משליחות. [ובגר"ח סטנסל כתב כן לתרץ את קושיית התוס'].

ובברוך טעם [בגליונות הקצות ר ה] כתב ליישב קו' התוס', דרק אי חצר מטעם יד אמרי' הכא דחצירו וגו' באים כא', אבל אילו מטעם שליחות בעי לזכות קודם בחצר. והוה טלי גיטך.

ואי בעית אימא שליחות לקבלה וכו'. הראשונים הקשו [וכע"ז בתוס' ד"ה איבעית] דמ"מ רוב שליחות שהוא רק מדעתה, ומ"מ מהני. וא"כ ה"ה חצר מתנה. וברטב"א תי' בשם רבו דיש ריבוי בשליחות. והריטב"א תי' דכיון דיש שום שליחות בע"כ, דמיא ליד. אבל חצר של שעת נתינה הוא ילפותא בפנ"ע, שאין לו צד בע"כ.

שכן אב מקבל. האור שמח [גירושין ג יב] דייק בזה דמשמע דהבת עיקר, והאב נחשב שליח לקבל עבורה גט. ואילו בקידושין מד: הנידון האם נערה היא כי אביה או כחצר אביה. וכתב דהתורה הפקיע לגמריה מנערה שיש לה אב, ולכן כשמקבלת היא צריך להגיע לתורת יד אביה. ואף שהעיקר הוא שלה. [ובאב"י עזרי שם הגדיר דהיד המקבלת הוא שלה, והאב הוא שליח. אלא שהתורה עשתו בעלים על היד].

וברטב"א [כאן] עמד על כע"ז שהקשה מ"ש גבי גט נחשב קבלת האב לבת בע"כ, ואילו בקידושין מהני ולא

ברמב"ם פיה"מ מעש"ש ה ט.

1 ויש שדנו דנחשב חצר הראוי לקנות, כיון דקונה אח"כ. וזה סגי לדין נתינה. ועוד י"ל דמתקיים בכך ה'ונתן בידה', ומיד אח"כ קונה בחצר [וכמו שהגיע גט לידה].

2 ובבית שמואל [קטל לא] הקשה דמ"ש ממש"כ הרשב"א לקמן דמהני כשאינה עומדת בצידה. ולכאורה מבואר מדברי הרשב"א דחצר מהלכת אינו חצר כלל.

3 והפנ"י תמה דכפות לבד מהני, א"כ אמאי חזר הרמב"ם ושנה כפות וישן.

4 ובתוס' כתבו אפי' בע"כ דאב, משמע דס"ל דקבלת האב לבתו לא נחשב בע"כ.

נחשב אישות בע"כ. ותי' דקטנה שאין לה אב מתגרשת ע"י עצמה, ולכן נחשב שהאב מקבל הוא בע"כ. אבל קידושין שאין לקטנה יד לעצמה כלל, נחשב רצון האב כרצונה ודעתה.

כא:

תוד"ה על. אבל הרמב"ם [ד ב] סתם דעל הכל כותבין. וה"ה [ז] דייק מזה דלא בעינן ע"ג דבר של קיימא. והרמב"ם לא סמך על התוספתא כיון דלא הוזכר בגמ' ². והאור שמח [א ו] כתב דהרמב"ם נקט דהחסרון בדבר שאינו מתקיים כמ"ד דבעינן ספר, וגמ' דילן ס"ל דספר לספירת דברים הוא דאיתא.

אמנם הרמב"ם בהל' שבת [יא טו] פסק דאינו חייב אלא ע"ג דבר המתקיים. וביאר ה"ה דבכל מלאכת שבת בעינן דבר המתקיים. וביארו האחרונים דלענין גט לא בעי ע"ג דבר המתקיים, כיון דאין חסרון בכתיבה. אבל למלאכת שבת בעינן שיתקיים.

במשנה יט. איתא על הקרן של פרה ונותן לה את הפרה, ונותן את העבד. והריטב"א ור"ן כתבו בשם הרמ"ה דדוקא שנותן לה בפירוש את הפרה, אבל אם אמר הא גיטך אינו במשמע שיתן לה כל הפרה וכל העבד. ולא אמרי' דהוה אוירא דמגילתא [וכדלעיל כ:], דכיון דיש להם חיות מה שנשאר הוא העיקר. וכ"כ הרשב"א, וסיים דבירושלמי לא משמע כן, אלא כל שנותן לה סתם הכל שלה.

בשר"ע [קכד ב] הלשון ש'מוסר' לו את הפרה. ומשמע בקנין מסירה [ע' קידושין כה: וב"ב עה:], אחזה בטלפה וכו'. [דלא שייך שתכניס את בפרה לידה. אבל הומ"ל דהכניס לחצירה]. ובהפלאה הקשה דקיי"ל דבהמה גסה אינה נקנית במסירה. וההפלאה חידש מזה דגדר ונתן בגט לא תליא בקנין הממון, ולכן מהני שמוסר לה להחשב נתינה³. שהרי מהני נתינת גט בע"כ, וקנין ל"מ בע"כ. [וכיסוד הקצות ר ה דנתינת תליא ב'נותן', ולא בקנינים. וצ"ב אמאי מסירה נחשב תפוס בידה]. אבל בתוס' כתובות [לא: ד"ה ר"א] כתב דלא צריך שום ראיה דמה שבתוך ידו נקנה, דנותן בידה אמר רחמנא [גבי גט, וכ"ש לקנין]. ודעת רש"י שם בפשוטו דבעינן הגבהה בגט. אבל הפנ"י [כ:] נקט דבעינן קנין המועיל בעבד ובפרה [וצ"ל דמסירה הוא אם משיכה].

ורע"א [שו"ת רכב כג] הביא דבירושלמי מסתפקת פרה במסירה נקנה מקח וכו'. וביאר דהספק האם מהני קנינים בגט [וביאר דס"ל דמסירה קונה, והספק האם נחשב 'בידה' לענין גט]. ורע"א כ' וביותר י"ל דדוקא במסירה שאוחזת בשערה או באפסר הוי כאוחזת קצת בבהמה ממש, וזה י"ל דסגי במקצתו בידה. ועפ"ז דן דבכל נתינת גט בעינן כולו בידה.

בשלמא יד עבד א"א למקצייה. הפנ"י הקשה דאף בלא קציצה יכול להקנות רק חלק מהעבד, וכמו לעיל כ: שמשיר לעצמו חלק מהנייה, מלבד בין שיטה לשיטה. ולמד מזה הפנ"י דחסר בכריתות, והתם מהני רק משום שיכול לקצוץ [וע' תוס' סוד"ה יצא]. ובתור"ג חלק דכיון דיד וגוף צריכים זל"ז, וא"א שיהא זה בעלים על היד וזה על הגוף, ע"כ נחשב שתף בכל העבד. והרי יש לבעל חלק במקום כתיבת הגט.

רש"י ד"ה לא אפשר. ואם חבל יצא לחירות [ע' מפרשים]. הרש"ש הקשה דכיון דיצא לחירות, א"כ הגט אינו שלו. וכתב דאולי כיון דיצא לחירות ע"י אבר זה, ולכן שייך היד לאדון.

יצא זה שמחוסר קציצה וכו'. הרמב"ן הקשה אמאי נקרא 'מחוסר' קציצה, דמחוסר לא נאמר אלא בדבר שא"א בלעדו. ובשלמא במחובר תליא בנידון האם יכול לתתו מחובר [ע' בהמשך]. אבל בקרן פרה, וכ"ש לחתוך מקלף גדול אמאי נחשב 'מחוסר' קציצה. וכתב דאיכא למימר דקרן פרה הוא גזירה משום מחובר גמור. ותי' עוד דמ"מ כיון דעתו ליתן לה הפרה מיקרי מחוסר, דהאיך נתינה אחריתי היא, ונתינה זו א"א בלא קציצה. והביא מרב האי גאון לחלק בין היכא דמתחילה היה דעתו לקצוץ דפסול, אבל קצצו אח"כ כשר⁵. וכתב הרמב"ן ומיהו גבי פרה המשנה סתמא פסלה בכל אופן, דאפי' אם נתן דעתו לתת כולו ל"מ, שהרי שוירו חשוב אצל הכל ושמו עליו בפנ"ע. והרשב"א הביא דגבי עלה של עציץ [בהמשך] חיישינן שמא יקצוץ, ואף שלא היה דעתו מתחילה לכך, דאמרי' דנתגלה בגוף הדבר שדעתו

1 וצ"ב דנערה שאין לה אב מתקדשת ע"י עצמה. ולכן יחשב בע"כ.

2 והגר"א קכד ז תמה שמעתי ולא אבין, כמה תוספתות שהביא הרמב"ם ולא הוזכרו בגמ'.

3 והביא עוד מקום לזה, מדברי הש"ך [רב ג ה' לעיל] דל"מ חצר בשעת קנייתו, ואילו בגט מהני.

4 והאחרונים דנו דקנין יד האם בעי כולו בידו, וכמו חצר. וע' קצות ונתיבות רסח.

5 אבל בתוס' מבואר דלא תליא בכוונתו אלא האם קצצו לבסוף.

לקצצו, אבל קלף אינו בגופו.

והריטב"א דן כשמת העבד או פרה כשר, דכיון שמת מה שנשתייר אצלו אינו עיקר. ועל"ש כשהמיתן בידים. הר"ן [יא. בדפי הרי"ף] דן כשהאשה עצמה כותבת גיטה, הרי מחוסר כתיבה הקנאה ונתינה, ואמאי כשר. וכתב דמתוך הדוחק ל"ל דהקנאה דאינה מעשה בגופו של גט לא מקיר מחוסר מעשה.

תוד"ה יצא. פ' רבינו שמואל דוקא בע"ח או מחובר וכו'. הריטב"א ביאר כיון דמשייר אצלו העיקר שיש בו חיות. ונשתנה שמו עליו דמעיקרא חי והשתא אין לו חיים.

בא"ד ונחלקו עליו גדולי הדור וכו'. והרמב"ן כתב דראיה דנחשב מחוסר קציצה אף במקום דלא הוה מחובר דהא קרן פרה יכול לתת את כל הפרה, ומ"מ נחשב מחוסר קציצה [וע' מה שה' לעיל בגדר 'מחוסר' קציצה]. והרמב"ן הביא י"מ דלא אמרו כן אלא בבע"ח דנחשב עוקר דבר מגידולו, וכמחבר דמי.

בא"ד אבל כשאינו נקוב משמע דאפי' יקטום כשר, וכ"כ הטור [קכד ה] בשם העיטור. וביאר הריטב"א דמה שגודל בעצין שאינו נקוב לא נחשב מקום גידולו.

בא"ד וכן ר"ת היה מחמיר וכו' דאין דרך לשוברו וכו' וה"ה עציץ שאינה נקוב. והקרבן נתנאל [כ] דייק מדברי הרא"ש דלר"ת רק מדרבנן נפסל כשקצץ כשאינה ממחובר [והביא כן מהב"ח], ועפ"ז ביאר דלא גזרו בעצין שאינו נקוב שמא יקטום, דהוה גזירה לגזירה. וכן הקשה רע"א על תוס', דמאחר שהביאו ראיות להכשיר וראיות לפסול בקציצת דבר תלוש אמאי לא תי' דפסול מדרבנן, ולא גזרי' שמא יתלוש.

בא"ד ועוד אור"י דמסתבר דל"ק אלא בפסיקת יניקה וכו' אבל במשיכת העציץ ל"ק דאכתי חשיב מחוברין. הבי"ש [קכד יב] כתב דאם עשה קנין חזקה בעצין מגורשת, דקנתה וניתן מיד ליד. [וכתב דתליא ברשב"א האם יש פסול נוסף במחובר]. אמנם בריטב"א דייק דמהני נתינת העציץ בלא פסיקת יניקה, דהתירו דאע"ג דחשיב כמחובר כיון דאפשר לקיים קרא כפשיטה מהני [ולשיטתו בגדר פסול מחובר ע' בסמוך].

ור"ש איגר [בשר"ת רע"א רכא ז] הק' דמ"מ יכול להקנות את העציץ בשטר או חליפין ותתגרש בו, וכתב דמבואר בתוס' דל"מ קנינים בגט² [והאחרונים חלקו בזה ע"ד הבי"ש דמהני קנין חזקה].

אבל התור"ג דייק מתוס' לאידך גיסא דמהני משיכה או הגבהה בגט, ולא תליא בנתינה בידה דוקא³. והתור"ג [כאן וקלט א] וחילק בין קניני מטלטלין לקניני קרקע. [ובקה"י ז ח הקשה דמ"מ כשמונח בחצירה יקנה בלא פסיקת יניקה, לצד דקרקע נקנה בחצר].

בא"ד וקמ"ל נמי אע"פ שצריך ליתן בפסיקת יניקה לא נחשב מחוסר קציצה. דאף דיש בזה שינוי ממחובר לתלוש, רק מחוסר מעשה נחשב מחוסר קציצה.

בא"ד ויותר נחשב מחובר קלף גדול מעפר עיר הנידחת וכו'. הרשב"א חלק דהתם לאו משום מחוסר תלישה לחוד קאמר, דוכי יקבוץ קרקע עולם עד התהום. וא"נ העפר יונק זה מזה וכעוקר דבר מגידולו הוא. ובריטב"א כתב דתולש עפר ממקומו מה שנשאר עיקר והשאר טפל ועוד דמחובר גמור בעיקרו בקרקע עולם⁴.

בא"ד ולר"ת דוקא נחתך מקלף גדול. ובב"י [קכד ג] הביא בשם בעל התרומה דדוקא שנחתך הרבה, יותר מכדי כתיבת הגט, דמה שחותך הוא העיקר. וכ"פ הרמ"א [שם].

בא"ד כדאמרי' גזייה לזמן וכו'. [ואף שהוא קודם נתינה]. ולדברי רב האי גאון יש לחלק בין כשהיה דעתו לגזוז, דנחשב מחוסר קציצה, להיכא בדשעת כתיבה לא היה דעתו לכך. [ומשמע דתוס' לא חילקו בזה]. והפוסקים דנו האם תליא בדעת הבעל או בדעת הסופר. ובתור"ג העלה צד דאפי' כשהיה דעתו לגזוז אחרי הנתינה פסול. [ומש"כ תוס' גבי בין שיטה לשיטה, כוונתו דכיון דנחשב עומד ליקצץ כקצוץ, וכמ"ש הראשונים, א"כ יחשב עי"ז מחוסר קציצה].

1 והרמב"ן האריך לדון דא"כ כל גוזז בשבת יתחייב משום תולש, וכן דן בהל' בכורות.

2 ורש"א הקשה דבתוס' יג. ד"ה תנו משמע דמהני שאר קנינים.

3 והקה"י [ז ח] דחה דדעת רש"י כתובות לא [למש"כ השיטמ"ק שם] בכל נתינה בעי ג"כ משיכה או הגבהה.

4 וצ"ב לשון במדויק. עכ"פ מסתבר דעפר נחשב גוף הקרקע, ובזה הוה מציאות אחר מעפר תלוש. משא"כ קלף דהכל מטלטלין. [וצ"ע דברי תוס'. ויתכן דלתוס' הגדרת תולש תליא במקום גידולו, ולא בשם מחובר. והחופר בשבת אינו חייב משום קוצר או גוזז].

תוד"ה שלא תלכי. וי"ל דכל יוצאי חלציו קרוי' בית אביו. ובמשנ"ל הקשה דמ"מ אם מכרו מותרת בו. ותי' דמ"מ התנאי קים כל שיחזור ויקנה. ובמהרש"א עירובין טו: כ' דאפשר שיקנה בית אחר, ואסורה בה. וברשב"א כתב דאירי כשאמר שלא תלכי לבית זה של אביך, ולכן אסור בו אפי' מכרו. והקשה דמ"מ אפשר שיפול הבית. וכתב דלא חיישינן לנפילה, ודוקא כשתלה בכל ימי חי' פלוני הוה כריתות [לקמן פג:], דמיתה שכיחא. א"נ אפי' נפל אסור לדרוך במקום זה.

והרשב"א הביא שהרמב"ם [ח יא] סתם דבית אביך אינו כריתות. והרשב"א ביאר דדעת הרמב"ם דכיון שמה שנאסר לא הותר לעולם, ועכשיו אינה מותרת בבית אביה אלא בבית נכרי, והוה כמו ע"מ שלא תאכלי ככר זו, שכל שהככר בעולם אסורה בו, אע"פ שנשרף הככר והלך לו.

והגר"ח [סטנסל קנב] ביאר דנח' הראשונים בגדר החסרון כריתות, דהרמב"ם ס"ל דכיון דעצם הגירושין תלוין בתנאי, והתנאי קיים לעולם, ולכן נחשב חסרון בעצם הגירושין, אף אם יש זמן שאינה יכולה לעבור על התנאי. והתוס' ס"ל דהחסרון הוא במה שנאגדת בו בפועל, דהגירושין חלו מתחילה אלא מה שאגודה בו מבטלת את הגירושין. ולכן כשבפועל אינה נאגדת אין חסרון.

פסול מחובר

משנה אין כותבין במחובר לקרקע. רש"י [לעיל ט: ד"ה האיכא] כתב דמחובר ממועט מדין מחוסר קציצה. וכל"כ הרמב"ם [א ו]. משמע דכל החסרון משום שדבעי לתלוש ולתת. והאחרונים דייקו דאילו היה אפשר לתת את הקרקע אין פסול, והקשו אמאי א"א להקנות את הקרקע ותתגרש בזה.

אבל בירושלמי ותוספתא ילפי' מ'ספר', מה ספר שהוא תלוש אף כל שהוא תלוש, דגט מחובר פסול¹. והראשונים הביאו דלגמ' דילן דרשי' ספר לספירת דברים הוא דאתא, וכתב הרשב"א דמ"מ קמ"ל מדאפקיה בלשון ספר. וברא"ש כתב דל"מ מחובר דבעינן ונתן בידה, ובתוס' הרא"ש הוסיף [וכ"כ הרשב"א בשם י"מ] דדרשי' בידה, דבר הניתן מיד ליד.

והריטב"א כתב דבעי לקיומי קרא כפשטיה ונתן בידה, וא"א לתתו בעודו מחובר בידו של חבירו ממש אא"כ קצצו. [ועפ"ז כתב דבעצין מהני כשעדיין מחובר, כיון דראוי לתת לו כפשטיה דקרא]. וברמב"ן כתב דבתוספתא [דיש פסול ספר] מבואר דיש אפשרות לתת מחובר, דיהיב אילן וקרקעו, דדמי למניח גט בחצירו וכתב שטר מתנה עליו, ואפי' הכי פסול. והחז"א הביא מזה דכוונתו שמקנה את החלק התחתון שבאילן, ועי"ז מקנה בחצר את שאר האילן. ובקה"י כתב ד"ל דכוונת הרמב"ן דהקנאת מחובר עצמו יחשב נתינה.

אבל לדעת רש"י ורמב"ם לכאורה מבואר דאין ה"ת למסירת מחובר. והאחרונים דנו אמאי ל"מ קניני קרקע להקנות. וכתבו דצ"ל דנחשב טלי גיטך². ובאר"ש כתב דבעינן נתינה מצד הבעל, ולכן מהני רק מה שהגט ברשותה, אבל קנין חזקה ושטר בעי קנין האשה, ואין זה ונתן. אלא שהקשה דמ"מ תהני קנין חצר, שהוכיח דחצר נקנה בחצר³ [ע' בסמוך]. והתור"ג כתב דאף למ"ד דמהני קנינים בגט, היינו רק קניני מטלטלין דנחשב בידו, אבל לא קניני קרקע.

ובאר"ש [א ו] דן דנימא דאף עבד דינו כקרקע, ואיך מהני על היד של עבד [והביא שכע"ז דן הב"ח י"ד ו]. וכתב דלטעם הירושלמי י"ל דהכא כל העבד ראוי להקרא ספר [ואף שהוא קרקע]. משא"כ מחובר לקרקע, כיון דהוא חלק מקרקע עולם לא נחשב ספר. ועוד כתב ליישב דרך לענין גדרי ממון אמרי' דעבד כקרקע, אבל לשאר דיני התורה נחשב מטלטלין, ולכן אפשר לשחוט בציפורן מחוברת, וכן לענין גט לא תליא בשם ממון⁴.

ר' יהודה פוסל עד שתהא כתיבתו וחתמתו. תוס' לעי' ד. [ד"ה עד] הקשו ל"ל דנקט

- 1 והחז"א [שם] הקשה היאך מהני על עלה דעציץ נקוב, ואף אם בשעת נתינה הוא ע"י פסיקת יניקה, מ"מ אינה ספר בשעת כתיבה.
- 2 ובחז"א [קמז עבדים טז] הוכיח מזה דאף בשחרור עבד ל"מ טלי גיטך. והו' לעיל י' דנח' בזה האחרונים. וכתב ד"ל דקרקע גרע דאינה נתינה כלל, אבל טלי גיטך הוה נתינה, אלא שאינה מידו.
- 3 והאחרונים דנו דקרקע ע"ג קרקע לא נחשב 'חצר' שלו. ועי' באבי עזרי מש"כ.
- 4 והביא דזה דלא כדברי רע"א [א נא] דדן דאדם הוא כקרקע, וצפורן מחוברת הוה מחובר לקרקע, ולכן פסול לשחיטה. והאר"ש חלק.

וחתימתו. ותי' באילן לח ונטעו. ובריתב"א [כאן] כתב וחתמו לאחר ג' ימים שנקלטי'. והרשב"א [וכן הטור בשם הרמ"ה] כתב דתלוש ולבסוף חיברו נחשב מחובר לענין גט, והרשב"א הוכיח כן דאל"כ לא משכחת לה מחובר בשעת חתימה. ובתוס' הרא"ש [ד.], וכן בריטב"א בשם רבו וכ"כ רע"א מסברא] כתבו דר' יהודה נקט חתימה שנדע דבעי חתימה לשמה.

הטור [קכד ה] כתב בשם הרמ"ה דאם כתב וחתם, ואח"כ חיבר ותלוש ונתן לה פסול, דהוה מחוסר קציצה. [ומקורו מהירושלמי]. אבל הרשב"א דייק מלשון ר' יהודה דתליא בשעת כתיבה וחתימה, וכן הביא רע"א מתוס' [לעיל ד. ד"ה עד].

רש"י ד"ה נייר מחוק. עדים נמי על המחק. משמע דשניהם על המחק. ותוס' כב. והראשונים חלקו דבכה"ג כשר. אבל הב"י [קכד ב] הביא בשם העיטור דהוא גזירה אטו, ואע"פ שאינו דומה נמחק פעם אחת וכו'.

אין כותבין טופס גזירה שמא יכתוב תורף, וגזירה שמא יחתום. הריטב"א כתב דלגבי לשמה ליכא למיגזר דלא שכיח שיחתמו בלא צווי הבעל, אבל מחובר כיון דאיכא צווי אתי למטעי ולחתום במקום שהגט שם.

כב.

רבא אמר פסול גזרה שמא יקטום. הב"י [קכד ה] הביא בשם העיטור שאם נתנו לה כשר [והוה רק גזירה לכתחילה], אבל בשאר ראשונים משמע דהוה פסול גמור.

רש"י ד"ה שמא. קציצה מן המחובר. הר"ן דייק דבתלוש אין בזה חשש. והקשה דברש"י [סוף כא: ד"ה דשקיל] כתב דאין לחוש שמא ישבור, משמע דאם שבר פסול. אף שאינן בע"ח. ובקה"י [טז] כתב לתרץ דלחתוך בעלמא לא נחשב מחוסר קציצה, אא"כ משנה את גוף הדבר [וכמ"ש הריטב"א ה' לעיל]. ובזה ס"ל לרש"י דאם שבר החרס פסול, דנחשב שינוי דמעיקרא כלי והשתא שבר.

מכר בעל הזרעים ל"ק עד שיחזיק בזרעים. הנהיבות [קצו א] הוכיח מזה דל"מ קנין משיכה בקרקע, אף כשאפשר למשוך³. ודלא כפנ"י [קידושין כב:] דהוא רק משום דא"א למשוך קרקע. ובחזו"א [קיד' שם] דחה דכיון עציץ נחשב מחובר לקרקע, חסר במשיכה, דנחשב משיכה במקצת.

ועוד הקשו האחרונים אמאי לא קונה את הזרעים בקנין חצר. והנהיבות [רמא ג] ס"ל דקרקעות אינן נקנים בקנין חצר. ובאר"ש [גיר' א ו] חלק דמבואר בב"ק יב דעבדים נקנים בקנין חצר. והאו"ש תי' דהעציץ לא נחשב החצר של הזרעים כלל, אלא הוה ככיסוי בעלמא. [וע' מש"כ בתוס' כא:].

רש"י ד"ה עד שיחזיק. ודינן כקרקע כגון שינכש או עידר דהוה חזקה. האחרונים העירו בזה, דלכאורה עפר העציץ נחשב תלוש⁴ [וכמו חרס העציץ], ומבואר דאפי' הכי מהני שמנכש את העפר התלוש, דמ"מ משיב חזק את הזרעים.

תוד"ה החזיק. וכן גבי שטר וכו' ושמא משום דשטר אפסרא דארעא הוא. ובגמ' קידושין איתא דאף לצד דבעי צבורין, שטר לא בעי צבורין, דאפסרא. ובזה תוס' נסתפקו האם מהני סברא זו לענין דלא בעי אגב וקני'. ועוד נסתפקו האם בעציץ שייך סברא זו. ובגמ' ב"ב עז: מבואר דשטר דמי לקנין אגב דעלמא, ואינו קנין מחודש, אלא דמהני לענין זה.

נקבו בארץ ונופו בחו"ל. אביי אמר בתר נקבו אזלי. הגר"ז [הל' תרומות א] כתב דהנידון בזה בגדר המחייב של מצוות התלויות בארץ, באיזה יניקה התורה תולה. אבל פשטות הנידון הוא בהגדרת עיקר היניקה ומקום חיבורו, דאמר' דיניקת העיקר מגדיר את עצם החיבור לארץ, והיניקה הנוספת נחשב תוספת בעלמא [וכן בתוס' חזין דשייכא לדין חיבור לענין הכשר וקבלת טומאה וכל התורה].

החזו"א [ערלה א טז י] נסתפק האם בעינן ג"כ שהזרעים יגדלו באויר א", או תלי' רק ביניקה.

תוד"ה בתר. למ"ד בדלעת הנטוע בעציץ שאינו נקוב וכו'. במשנה בעוקצין [ב ט ה' בגמ' וכתבו זמן מאוחר, שלא יהא נכתב ביום ונחתם בלילה.

1

2 [ולכא"ו הוא גזירה רק בגט, דבשאר שטרות איתא בב"ב דכשר].

3 ובעבדים מהני משיכה, דלענין דרבנן דינן כמטלטלין [וכ"כ הנהיבות רמא ג].

4 וכן נקט הגר"ח [ה' לעיל ז:]. אבל כמה אחרונים נקטו דע"י יניקת הזרעים אף העפר נחשב מחובר [וציינו לאפיקי ים ב מג, וחזו"א].

5 ונח' בזה הרמב"ם וראב"ד [מכירה ו יד] וע"ע בראשונים [ב"ב עז:].

חולין קכח]. איתא דהנטוע בעציץ שאינו נקוב, וגדל חוץ לעציץ. לת"ק ע"י יניקת הנוף הכל נחשב מחובר. [דכיון הנוף עומד מעל הארץ ויונק דרך האויר נחשב מחובר]. ולר' שמעון הטמא בטומאתו והטהור בטהרתו [דרך הנוף מחובר, ול"מ שיחשב מה שבעציץ למחובר]. ובתוס' בחולין כתבו ואע"ג דבעציץ נקוב נחשב הכל מחובר, ע"י יניקת השורש, ס"ל לר' שמעון דלא אלים יניקת הנוף למשוך את השאר.

ותוס' כתבו דה"ה אם עציץ בחו"ל ונופו נוטה לארץ דמהני יניקת הנוף לענין נוף גופיה. ומבואר בתוס' דנחשב שיש כאן חיבור נוסף ע"י הנוף, ועי"ז אזלי' לחומרא, דאף לאביי דביתר נקבו אזלי' [לחומרא בנקבו בארץ], מ"מ ביתר נופו אזלי' לחומרא [בנופו בארץ].

ובתוס' הרא"ש כתב ע"ז ונ"ל דל"ד דהתם מה שבתוך נעציץ אין לו יניקה כלל, הילכך יניקת הנוף חשיבה יניקה. אבל הכא [בעציץ נקוב] יש לו יניקה, ובטלה יניקת הנוף לגבי השורש. אבל אם זרע בעציץ שאינו נקוב ויצא נופו מתחייב במעשר כדאיתא התם. וכע"ז האריך המשנ"ל [ביכורים ב ט ד"ה ודע דפ"ב וכו'], ותמה על דברי התוס' דידן².

בא"ד מ"מ לא חשיבא יניקת נוף כיניקת שורש וכו'. המהרש"א ביאר דתוס' העמידו דבריהם לאביי, אבל לרבא דביתר נופו א"ש, דבסוגיין איירי דכל הנוף מחוץ לעציץ, ואילו התם חציו בעציץ. ולא מצאנו שימשוך מה שבחוץ למה שבפנים. אבל לאביי כיון דיניקת השורש גורד את הנוף, ה"נ יניקת מקצת יגרור השאר [וצ"ע]. ובמשנ"ל נסתפק לרבא מה הדין במקצת נופו בתוך העציץ [הנקוב] האם ימשך אחר שאר הנוף, וכרבנן.

בדאשורש כ"ע לא פליגי וכו' ב' גינות. הגרי"ז נתקשה במה שייך הגדרת ממון לדין יניקה לענין מצוות התלויות בארץ. וביאר דהא דמודה רבא בד'אשורש' הוא משום הגדרת שדינן נופו בתר עיקרו, וזה קובע לכל התורה. וכיון דנקבע מקומו בארץ מתחייב. וכתב ליישב עפ"י הא דהרמב"ם פסק דאילן הסמוך תוך ט"ז אמות למצר מתחייב במעשר, ולא אמרי' דהוה תערובת יניקה [וכדעולא, ב"ב כו:]; דכיון דשדינן כל האילן בתר עיקרו לא איכפת לן ביניקה. והא דבגמ' ב"ב [כז:] איתא דבעינן מפסיק צונמא היינו כאביי דל"ל שדינן³. [ועי"ש שהעלה אופן נוסף ליישב הא דעולא ואכ"מ]. אבל פשטות הגמ' דרבא מודה לאביי בדאשורש, דכיון דיונק טפי בארץ ממש, עדיף לגרור את הנוף. [ונידון בתר עיקרו וביתר נופו י"ל דהוה הגדרת עיקר היניקה בכה"ת. ובזה מבואר בגמ' דאף דיני ממונות תליא בהגדרה זו⁴].

הרמב"ם [תרומוס א כב] פסק דפירות א"י דיצאו לחו"ל פטורין מן המעשר וחלה. ופירות חו"ל שנכנסו לארץ נתחייבו בחלה וכן אם נקבעו למעשר ביד ישראל נתחייבו במעשר מדבריהם⁵. והגרי"א [שלא כט] הקשה דבסוגיין מבואר דתליא אם גדל בארץ או חו"ל, והרי אם בשעת קיבועתן היו בארץ נתחייבו, ואם נקבע בחו"ל פטורין. וע"כ דרך מדרבנן נתחייב כשנקבע בארץ. ודחה דל"ל דהברייתא איירי בפירות דא"י גורן להתחייב.

רש"י ד"ה טבל. שאין מעשרין ממנו על טבל ודאי. משמע דמיניה וביה מעשרין, שתולים שהיניקה בשוה. [ויל"ד דאפשר לעשר אף מטבל ודאי לפי חשבון]. אבל המאירי כתב דא"א לעשר מיניה וביה, דשמא יקח מהפטור על החיוב⁶.

1 ויש בזה חידוש גדול, דהתם הנידון לדונו כמחובר לקרקע עי"ז. ואחרי שהוא מחובר ממילא יש בזה מצוות התלויות בארץ. אבל לא מצאנו שם דהוה סיבה מחודשת לחיוב מצוות הארץ. ובתוס' מבואר דחו"ל נחשב העדר, ובמה שמחובר לא"י יש מחייב בתרומה.

2 [וע' סו"ד המהרש"א]. ובחז"א נדחק דכוונת התוס' לדון בעציץ שאינו נקוב, ובדין שדינן כמ"ש המהרש"א. [ומש"כ התוס' בחו"ל, לאו דוקא דאף בא"י עציץ שאינו נקוב אינו מתחייב]. אבל בנקוב אף לתוס' יניקת העיקר עדיף לאביי.

3 וצ"ב מנלן להמציא מח' אביי ורבא לענין שדינן, ואף דלאביי בלא"ה אזלי' בתר עיקר. [ולפ"ז לענין ממון יש מח' אביי ורבא ליהפך].

4 ויל"ד דאף דעיקר היניקה מאחד, מ"מ ודאי יש שותפות מהיניקה של השני. וא"כ אמאי לא אמרי' דהירק משותף. או עכ"פ יש לו דין משתרשי ושעבוד ממון על הירק. אמנם זה אינו דכך נקבעו גדרים שכנים דיש לו זכות ליניקה משל חבירו, דאם האילן עומד בשלו ממילא יכול לינק משל חבירו. [ואכ"מ בגדר הדבר].

5 ובכס"מ נתקשה דכיון דחלה ילפי' מקרא, ומשמע ברמב"ם דהכל נלמד זמ"ז א"כ הוה דאורייתא. ובחד תי' כתב דמש"כ הרמב"ם מדבריהם קאי כשנקבע בחו"ל. והאריכו בזה.

6 ובסוגיין הסברא נותנת שגדל משניהם בשוה, ולכן הוה חצי, ובזה מסתבר דלמ"ד אין ברירה הוה חצי חיוב וחצי פטור. וסברת המאירי לכאורה דתליא מהיכן יונק בפועל, ובזה אמרי' דכל חלק לעצמו הוה ספק. [ולא שייכא לברירה, ע' רש"י ותוס' לק' מח].

תוד"ה לא. שהכתב הנייר שאינו מחוק ועדיו על המחק. רע"א הקשה דבאופן זה ידעין שלא זייף כלל, שהכתב לא נמחק, אלא דהשטר פסול שמא ימחק והעדים יהיו חתומין על מה שיכתוב אח"כ. והקשה א"כ מה מהני עדי מסירה לר"א, דהא ידעין דאינו מזוייף, וכל החשש שיבואו לזייף עי"ז.¹ והחזר"א כתב דכיון דלא נחתם כדיני השטרות לא נחשב עדות כלל. וה"נ כיון דאפשר לזייף לעשות שטר על כל העולם לא נעשית כתיקון השטרות ונאמן הבעל לומר דחתמו שלא מדעתו ובשקר. וכע"ז כ' האבי עזרי [גירושין א יח] דעדות שאפשר לזייף וחתמו שלא כדין לאו שם עדות עלה. אבל לר"א מהני ע"י ע"מ. [ולא נחשב ע"י מזוייף מתוכו]. אבל הק' ע"ז דבתוס' [ד"ה מאן, וכן שא"ר] כתבו דפסול משום דלא הוה מוכיח מתוכו, ולא משום דאין כאן עדות. וכתב דע"כ דהוה פסול דרבנן.

הרמב"ם [א יח] פסק דאם הרחיק את העדים מהכתב ב' שיטין, אם יש ע"מ כשר. והראב"ד השיג שמא יתן תנאי שם, ונמצא זה כמזוייף מתוכו דאתי למיסמך אעדי חתימה. והגר"א [קל ה] כ' דדעת הרמב"ם דהשתא לית ביה פסול. והראב"ד ס"ל דדוקא דבר שיכול להזדייף דניכר לא חיישינן. [וע' אחרונים ואבי עזרי שם דהאריכו בזה אמאי לא אמרי' דהעדים בטלים לרמב"ם].

הריטב"א כתב דיכול להזדייף מהני דוקא בע"מ בלא עדי חתימה. דהו"ל מזוייף מתוכו, דאתי למיסמך בע"ח לחוד.²

וברמב"ן ושא"ר כתבו [להיפך] דאיירי שהשטר על המחק והעדים על הנייר.

ורש"י במשנה כא: איירי דתרווייהו על המחק, וגזרו בגט בזה וכ"כ הב"י בשם העיסור. ובפנ"י כתב עוד דהחשש בשאר שטרות שמא יגבו בב"ד, וב"ד יכולים להבחין בין נמחק פעם אחת לב' פעמים. אבל באשה יש חשש שתלך להנשא בלא ב"ד, ועדים אינם מבחינים בדבר.

כב:

ר' אלעזר היא דאמר ע"מ כרתי. בב"י [קכד] פסק דבעי' שיבואו עדי מסירה לב"ד, ולא סגי שיבואו עדי חתימה לברר שלא זייפו. וביאר ע"פ הראשונים דל"ב עדי מסירה, הכא הורע החזקה דנמסר כדין. ועוד כתב דנחשב מזוייף מתוכו [וביאר הח"מ דרק לענין זה שלא לסמוך על החתימות לבד, שהרי ניכר הדבר ולא יסמכו על ע"ח גרידא, וע' בי"ש ר"ס קכד]. והתור"ג [קכד ב] דבעי עדי מסירה, דכיון דהחתימות ל"מ לראיה לא אמרי' מסתמא בהכשר נמסר. ועוד תי' דכיון דאין חתימתן ראייה אין כאן שום עדות בשטר, ושטר בעי ע"ח או ע"מ.³ רש"י ד"ה ר' אלעזר. ולא סגי למיתביה בלא ע"מ. משמע מרש"י דלר' מאיר אי"צ ע"מ, ודלא כר"ת בתוס' ד.

בא"ד דע"כ בעינן עדים דילפי' דבר דבר וכו'. האחרונים נתקשו בלשון רש"י, דהרי בעינן עדות לאשווי שטרא לר"א, ואף בשאר שטרות. וברש"י משמע דרק משום רק מדין דבר שבערוה, אבל שאר שטרות לא בעי עדות כלל [לא חתימה ולא מסירה, וכ"כ האמר"מ טז א בדעת רש"י], ודלא כמ"ש הקצות [מב א]. אבל רש"י [י: ד"ה תני] מבואר דשטר קנין בעי עדים לאשווי שטרא. ובחי' הגר"נ [אות קט] כתב לפרש [ע"פ התורת חיים] דדעת רש"י דכל השטרות בעו עדים לאשווי שטרא מקרא דירמיה וכתוב בספר וחתום והעד עדים.⁴ אבל דין שטר של גט נלמד מקרא דוכתב לה, ובעי עדים רק לקיומא. ועוד כתב דס"ל לרש"י דמדין אשווי שטרא לר"א סגי בעדי חתימה או עדי מסירה, ובזה ס"ל לר"א דבדבר שבערוה בעי עדי חלות הדבר, ולכן בעי דוקא עדי מסירה. [ולר' מאיר עדי חתימה מהני אף לקיומא].

בא"ד אשה הבאה להנשא צריכה להביא ע"מ. ע' תוס' [כב]. וכ"כ שא"ר. בתורת גיטין [קכד ב] ביאר דעדי חתימה לא רמי אנפשייהו לזכור, כיון דסומכים על חתימתן. וברש"י מבואר דלר"מ אי"צ עדי מסירה, ולא בעינן מוכיח מתוכו. וע' לקמן כד:⁵

לא הכשיר ר"א אלא לאלתר. החזר"א [פז א] נסתפק האם הוא פסול דרבנן, או דכיון דאין ע"ז תורת שטר הוה חשש דאורייתא.

- 1 וכתב רע"א דאפשר דשניהם על המחק ג"כ בעי עדי מסירה, ולכן אף אם תמחקו אין חשש. ודחה דבפוסקים לא משמע כן.
- 2 [והלשון שם משובש, ואפשר דצריך להגיה באופ"א].
- 3 וכסברת הקצות ע' בסמוך, ודלא כמ"ש הנהיגות דנחשב חתימה.
- 4 דסגי בעדי החתימה, שכשהגט בידה הוא מעיד על המסירה, וזהו הדין 'וכתב' דשטרות.
- 5 וצ"י הראב"ד [מז. בדהר"ף] כ' דלר"א בעי ע"ח וע"מ דכתיב וכתוב בספר וחתום [ע"ח] והעד עדים [ע"מ].
- 6 והחזר"א [פז ו] כתב דאף לדעת הראשונים לקמן דאין חסרון מוכיח מתוכו כשיכול להזדייף, אבל הכא אין ראייה כלל מתוך עדי החתימה, דיכול להזדייף.

הרמב"ן מביא צד דכל הפסול עד י' ימים הוא דוקא היכא דאיכא עדי חתימה, חיישינן שהעדי מסירה יסמכו עליהם, ולא רמי אנפשייהו לזכור. והרמב"ן דחה דמבואר לעיל יא. דאף שטר של עכ"ם יש חשש שיכול להזדייף, ואף שלא סומכים על העדים.

תוד"ה אבל. דבעינן ראוי לעמוד ימים רבים וכו'. **הרמב"ן** כתב דאל"כ הוה כמזוייף מתוכו ופסול. **ובחז"א** [פז ג] הקשה דמ"מ העדים מכירין צורת השטר, ותי' דהכרת צורת השטר מהני רק מהלכות שטרות, ובשטרות לא הוכשר יכול להזדייף, ולכן אין כאן עדות. א"נ יכול לומר דכיון דהשטר פסול לא חש למוסרו. א"נ נאמן לטעון פרעת' וכמו לר' מאיר שטר בעדי מסירה לא נחשב שטר כלל.

בא"ד והא דפריך [לר' יוחנן] וכו'. [שהרי לר' יוחנן הוה ראוי לעמוד ימים רבים]. **ובחז"א** [פז ב] כתב ד"ל דאף לר' יוחנן לא שכיח שיזכרו ימים רבים, ואף שנאמנים, מ"מ השטר אינו ראוי לעמוד. **והריטב"א** ור"ן כתבו דשטר שיכול להזדייף [המצאות הוא] מעצמו הוא נמחק. **והרשב"א** כתב דאף ר' יוחנן לא הכשיר אלא עד י' ימים ולא זמן מרובה.

בא"ד ואת"ל לר' אלעזר דאמר אבל שטרות לא, מ"ש מאין עליו עדים וכו'. **והרמב"ן** [בתחילת דבריו] נקט דקאי אף בשטר בלא עדים, דל"מ לר' אלעזר דבעינן ראוי לימים רבים. ובזה תי' דבשטר שאינו יכול להזדייף העדים מכירים את השטר וכתוס'.

בא"ד אבל עוד קשה כתב על הנייר או על החרס וכו'. **והרמב"ן** הביא **י"מ** חקק על החרס.

בא"ד עשוי לקנות לפי שעה הוה כמו גט. **ובקוב"ש** [ב"ב רלא] הקשה דיסוד שטר קנין הא ע"י הראיה שבו [וכמ"ש **הנתיבות** לו י], ובשטר שאין כח ראיה איך יחשב קנין. וחי' דכוונת התוס' דבשטר קנין אמרי' דע"י ע"מ כשר גם לראיה, ובזה אין גזיה"כ דראוי לעמוד ימים רבים. אבל **הקה"י** [ד] כתב דמוכח בתוס' כאן דשטר קנין אינו מוכרח להיות שטר ראיה [ודלא כדברי הנתיבות הנ"ל].

הסמ"ע פסק דמהני שטר קנין בדבר שיכול להזדייף. **והב"ח** [קצא] פליג דהיינו דוקא ע"י עדי מסירה, אבל בלא ע"מ ל"מ. **והש"ך** [מב] וט"ז חלקו דבממון אי"צ ע"מ. **ובקצות** [מב א] ביאר דאף דקי"ל בכל שטרי ממון דמהני עדי חתימה, ואמרי' אנן סהדי דנמסר כדן, היינו כשיש עדי חתימה כשירים לאשווי שטרא. אבל שטר בלא עדים כלל ל"מ. **וה"נ** כיון דיכול להזדייף נחשב שטר בלא עדים [וכ"כ **החז"א** פז י]. **והנתיבות** [שם] חלק דשטר שיכול להזדייף, העדי חתימה נחשבינן עדים, דאי אתי הע"ח קמן ואמרי' דאינו מזוייף מהני.

הריטב"א [כתובות כא]. כתב דע"ג דבר שיכול להזדייף מהני אף לר' מאיר, דשטר קנין אי"צ אלא לשעתו ולא בעי ראיה. **והגר"ח** [בססנ' קח] ביאר דנחשב שעיקר העדות שלם, אלא דיש חשש זיוף, ולזה מהני עדי מסירה [ול"ד לב' יב"ש דבעי מוכיח מתוכו לק' כד: ע"ש]. **והגר"ח** דייק מדברי **רש"י** בסוגיין דכל החשש לר' מאיר משום חשש שהיה תנאי, אבל בשאר שטרות לא חיישינן. וכתב עוד דלדעת הראשונים דכשיש עדי חתימה אי"צ ע"מ [עכ"פ לר' מאיר], א"כ הכא אין ראיה על עצם המסירה, ולכן ל"מ בגיטין לר"מ ורק בשאר שטרות.

גדול עומד ע"ג

תוד"ה והא. התם איירי כשאינו מלמדו לכיון לשחוט אלא ראיה בעלמא. אבל **הרשב"א** [חולין יב. ובשו"ת א כו] הביא בשם **רבינו יונה** דבדבר שא"א לעשותו ע"י שליח אף עמידת בן דעת ע"ג ל"מ. ולכן ל"מ עומד ע"ג בחליצה ושחיטה. ומהני רק בגט שאפשר לשלוח שליח לכתיבתו, ולכוונת כתיבת שמו ושמה². וצ"ב מה תליא בהא דאפשר ע"י שליחות, לדין ע"ג. **והאחרונים** חקרו בגדר עומד ע"ג, האם ע"ז נחשב שיש לקטן כוונה, או דמהני כוונת הגדול שעושה עבורו. **והריטב"א** ור"ן כתבו דל"מ גדול עומד ע"ג במקום דבעי כוונה ע"מ לפטור, וחש"ו הוה כוונה לדעת עצמן. והכא סגי שיהא לשמה, ולזה מהני גדול ע"ג. [וצ"ב].

הגר"ח [יבוס ד] כת' דדוקא כתיבה לשמה ובחליצה מהני גדול ע"ג, דאין דין דעת בעלים רק כוונה על עצם המעשה. אבל בגיטין וקידושין נעשה ע"י הבעלים והם אוסרים ובעי דעתם, וכיון דקטן לאו בני דעה נינהו ל"מ אחרים מלמדים. וכע"ז כ' **בקוב"ע** [עו א,יד] דבמקום שהאדם הוא פועל החלות ל"מ ע"ג. ורק במקום דהמעשה עצמה הוא חל [ובזה ל"ש שו"ר או אתי דיבור ומבטל]³.

בא"ד וא"ת אכתי הא לאו בני שליחות וכו'. וי"ל דל"ב שליחות דוכתב אסופר קאי. ותוס' בקושייתם נקטו ד'וכתב' קאי אבעל, וכתיבת הסופר מהני מדין שליחות. וכ"כ בתוס' ט:

1 וע' מה שצויין בזה לעיל ד.

2 וביאר דבשחיטה הכל תליא בדעת השוחט, ואם שחט בהמת חבירו שלא מדעתו מהני. משא"כ בגט המגרש אשת חבירו לא עשה כלום.

3 והעמיד שם מח' האם האדם הוא פועל חלות הלשמה, ותלה בזה האם מהני ביטול על גט, ע' לקמן לב:.

[ד"ה אע"פ] דבעי שליחות בחתימה¹. והמפרש לרמב"ם [רפ"ב דגירושין] כתב שכתובת הסופר מהני מדין שלוחו של אדם כמותו. וכ"כ הטור בשם הרמ"ה.

והראשונים הביאו ראיה דבעי שליחות בכתובת הגט מהא דאמרי' [לקמן סו: ועא:]: דמילי נינהו ולא מימסרן לשליח, ומשמע דבעי מינוי שליחות². ועוד הביאו מהגמ' לקמן סג: עשו עדים שליחותם. והראשונים [רמב"ן ס' הזכות רשב"א ועוד] דחו דכל אלו צריך משום לשמה. וברמב"ן כד: כתב דאי הוה כתיב 'וכתב' לחוד הו"א דבעי שליחות, אבל השתא דכתיב וכתב לה גלי דמשום דבעי כריתות לשמה³.

והראשונים הביאו ראיה דלא בעי שליחות, דבגמ' זבחים [ב:]: דנו אמאי ל"מ סתמא לשמה בגט, ותהני כתיבה בלא צווי הבעל, ולא בעי שליחות. [והגמ' מתרצת דאשה לאו לגירושין קיימא ע"ל רפ"ג]. ובתור"ג [כד:] כתב דמשכחת חסרון לשמה, כגון שמנייה הבעל שליח לכתוב גט, והשליח כתב לשם אחר⁴. והאחרונים [ברכ"ש מא ב בשם הגר"ח, וכ"כ הגרנ"ט ובאמר"מ יח ב] דעצם כתיבת הגט לא בעי שליחות, ורק מדין הלשמה בעינן שליחות הבעל לאשווי לשמה⁵. בתוס' ישנים עירובין יג. כתב דכתיבה לא בעי שליחות, דמסתמא איירי קרא שכל אדם יכול לגרש אשתו, ואפי' ידיו קטועות.

וברשב"א [יבמות ל:; וכע"ז שא"ר שם] כתב דילפי' דמהני כתב ידו בגט, אף לר' מאיר מקרא ד'וכתב לה' דמשמע אפי' כתב לה הוא עצמו די לה בהכי. ובפשוטו דאף כשאחר כותב הוא מילוי שליחות זה, [אמנם דיוק לשונו משמע דהוא אופן נוסף לכתיבה]. והאחרונים הקשו דהרשב"א בסוגיין כתב דל"ב שליחות. ו"ל דלא בעי מעשה כתיבה בשליחות, אלא סיפור דברים ידידיה.

בא"ד אתי לכלל. בקוב"ע [ה יב] הביא שמקשים דאיתא לקמן מה: דקטן אינו בקשירת תפילין ולכן אינו כותב, ול"מ דאתי לכלל קשירה. ותי' דהכא בתוס' הוא חסרון בהיכי תמצא, דמה שקטן אינו מקדש ואינו מגרש הוא משום שאין לו דעת, אבל אילו היה יכול לעשות מעשה קידושין אפשר דהיה חל. ואפי' הכי אמרי' דנחשב לאו בר כריתות דבפועל אינו ראוי, אלא דבזה תי' התוס' דרק אילו לעולם לא יהא ראוי. וקטן, כיון דבעתיד יוכל לגרש, אמרי' דבעצם הוא ראוי. משא"כ בקשירת תפילין קטן אינו מצווה, ולכן אף בעשייה ל"מ, אף שאח"כ יבוא לכלל מצווה⁶.

בא"ד ונראה דלא שייך לפסול משום דלאו בני כריתות במידי דלא בעי שליחות ועדות וכו'. האחרונים חקרו האם אינו בתורת חסרון בהל' שליחות [וצ"ב אמאי בעדות יש חסרון], או דהוא סברא שאין לו כח לאשווי מעשה [וע' לקמן כג:]. ולצד הזה מש"כ תוס' דבמידי דבעי שליחות י"ל דהוא סימן דבעי עשיית המגרש. והרמב"ם [ג טז] כתב דעבד פסול לכתובת הגט דאינו בתורת גיטין. ומשמע בב"י שלמד מזה דס"ל לרמב"ם דבעי שליחות בכתובת הגט. והבית שמואל חלק דהרמב"ם ס"ל דיש פסול 'אינו בתורת' אף במידי דלא בעי שליחות.

הרמב"ן חולק וכתב דנראה דעבד כשר לכתובה, דעבד לאו אדעתא דנפשיה דהא שייך במצוות. [ובכתיבה לא בעי בתורת גט, וכתוס'].

בא"ד ועוד אורי' דמ"ל דסוגיה זו אליבא דר' מאיר וכו' [ובעי לשמה בכתיבה דרבנן או דאורי', וסוגיין דלא כגמ' ג: דר' מאיר לא בעי כתיבה לשמה]. אבל לר' אלעזר תוס' נסתפקו אח"כ אי בעי שליחות או דמהני בקטן עומד ע"ג. וכ"כ הרא"ש. [וע' בפוסקים דהו' מח' להלכה אי בעי שליחות]. ולפ"ז לר' אלעזר ל"מ כלל עע"ג.

כג.

עכ"ם אדעתא דנפשי'. פרש"י שמא הוא גמר בליבו לשם אחר. משמע ברש"י דהוה ספק.

- 1 והביא מקור מדבעינן לומר לסופר לכתוב ולעדים לחתום [לקמן עא] אלמא בעי שליחות. ומזה מוכח דבעינן אף שליחות בכתיבה. והפוסקים העמידו דתוס' התם סותר לתוס' דידן דנסתפקו האם בעי שליחות בכתיבה. ויש שחלקו דחתומה בעי שליחות ולא כתיבה.
- 2 ובתור"ג לעיל י: למד בדברי תוס' שם דאף בשאר שטרות בעי שליחות בכתיבה, דכתיב 'וכתוב', ולכן יש חסרון ואמר אמרו. וע' לקמן.
- 3 ומשמע מדבריו דעפ"ז מיושב הגמ' [לעיל כ.]. דכשנותנת שכר לסופר אינו נחשב כתיבה לשמה [כיון דמתייחס עליה אינו בצווי הבעל], ואע"פ דלא בעי שליחות. וצ"ע.
- 4 וביאר דאילו הבעל עצמו היה כותב גט שלא לשמה, וכי נאמר דחסר בשליחות. והדין הסופר כדין הבעל. [והאחרונים דנו בזה האם מהני מעשה שליח כשלא עשה ע"ד המשלח. ואכ"מ].
- 5 אבל בראשונים משמע דלפי' מקרא ד'וכתב'.
- 6 ובחי' הגר"ח [על הש"ס החדש] הו' דומה לזה.

וכ"פ הכס"מ וב"ש [קכג ה] דעכו"ם הכותב גט הוה ספק מגורשת לטעם זה [ואפי' כשאין עומד ע"ג]. אבל לרמב"ם פסול דבעי בר כריתות לכתובה.

והחכ"צ [א] הקשה שיאמר בפה שעושה לשם זה, וע"ז דברים שבלב אינם דברים. ותי' דהוה אגן סהדי וכאילו פירש דעושה אדעתא דנפשיה. ורע"א הקשה דמבואר בפוסקים דהוה רק בספק, א"כ אמאי ל"מ דגילה דעתו. והר"ש טויבש [ע"ז כז. בסוף הגמ'] כתב ליישב דדין לשמה תליא במחשבה, ובזה ל"מ אמירה. והאחרונים תי' דכיון דאמרי' אשר פיהם דיבר שווא, אין שום משמעות בדיבור העכו"ם.

אבל הגר"ח [תפילין א טו] כתב דהדין אדעתא דנפשיה אינו אומדנא אלא דמעשה נכרי נחשב מופקע מדין לשמה. כיון ד'אינו בתורת', ולכן מופקע גם מדין לשמה שלהן. והביא בשם הגר"ר שמחה זליג להוכיח כן מהא דמחלל שבתות דינו כנכרי [וכמ"ש הרמב"ם ג טו וע' בסמוך²], ומבואר דהוא חסרון דיני, דאל"כ אמאי נימא דמומר יש אומדנא³. וביאר דאמרי' דלא חייל דין צווי הבעל, ובלא צווי לא הוי לשמה.

וכע"ז כ' החזו"א [א"ח ו י] דעכו"ם אדעתא דנפשיה היינו דאינו ראוי לעשות דבר הצריך לשמה, ולשמה של נכרי אינו כלום מאחר דאינו מצווה. ונידון הגמ' שיהני כוונת הישראל, ע"י שנחשב העכו"ם חציו של ישראל, ובזה תי' הגמ' דבר דעת אדעתא דנפשיה ולא נחשב מעשה של הישראל.

תוד"ה עכו"ם. מילה סתמ' לשמה קיימא, ולכן אף עכו"ם מהני. וכ"כ תוס' בכ"מ. [דלא חשדינן דעכו"ם יחשוב לשם אחר, והא דאמרי' אדעתא דנפשיה היינו שלא לייחדו לשמה]. והרא"ש [הל' קטנות ס"ת ג] הביא בשם ר' ברוך דאם עכו"ם עושה עיבוד לס"ת, וישראל עומד ע"ג ומסייעו אמרי' דעכו"ם אדעתא דישאל עביד. [אבל הרמב"ם פסול]. ואע"ג דבסוגיין איתא דאדעתא דנפשיה, היינו בגט דבעינן דכל התורף לשמה, אבל בעיבוד סגי בתחילת העיבוד לשמה. וכיו"ב דר' יהודה בעי מילה לשמה, ואפי' הכי מהני עכו"ם, כיון דברגע נעשית ודאי עושה ע"ד ישראל.

וכ"פ הב"י ושר"ע [יא ב] גבי טוויט ציצית, דלרא"ש מהני עומד ע"ג. והפוסקים תמהו דטוויט לא נעשית ברגע, א"כ אף לרא"ש יפסל. ובמשנ"ב [סק"ט ובביא"ה ד"ה וישראל] כתב דדוקא אם הטוויט אינה נמשכת כ"כ. ובחזו"א [א"ח ו י] ביאר יסוד דברי הרא"ש דתחילת הפעולה ניכר שמתייחס לפקודת הישראל, ונחשב 'חציו'. וסגי בזה בעיבוד לשמה דכיון דהתחיל לשם ס"ת אמרי' דהוה סתמא לשמה, וסגי ברגע א' לגרור אחריו המשך המעשה. [דע"ז אמרי' דסתמא לשמה דאף עכו"ם כשר, וכמ"ש התוס'. ולפ"ז כתב דלא בעי עומד ע"ג אלא בתחילת העשיה]. משא"כ בגט דאף שהתחיל הכתיבה עבודה אמרי' דכל רגע עומד לפיוס ובעי לשמה מתחילה ועד סוף.

תוד"ה אימא. דרך הסופרים לכתוב ולחתום כדי להתלמד. האחרונים תמהו דהוה עדות שקר לחתום בלא צווי הבעל. והאמר"מ [יז] הביא דמבואר בדברי התוס' כאן כדברי הנתיבות [לט יג] דנחשב עדות במה שמוציא את השטר מתחת ידו. אבל הביא דבתוס' לעיל [ד. ד"ה מודה] פליגי דכתבו דלחתום לפני כתיבת השטר ליכא עדות כלל. אמנם החזו"א תמה איך העדים רשאיין להשאיר את השטר ביד הסופר, ולסמוך עליו שלא יתן לבעל אלא ע"פ דעת המתחייב. ואם כוונת התוס' דרק דסופר יחתום, מ"מ אינו אלא ע"א.

ורב יהודה אמר והוא ששייר מקום התורף. הרמב"ן הקשה דנגזור טופס אטו תורף, וכמו לקמן כו. וכתב דגבי שלא לשמה יש חשש דעשוי לכתוב משום רווח ביתא. אבל ע"י עכו"ם לא שכיח [וכ"כ הר"ן]. והראב"ד [על הר"ף י:] כתב דלא קיי"ל כרב יהודה, דקיי"ל לקמן כו דגזרינן טופס אטו תורף.

והראב"ד הביא עוד פי' דרב יהודה קאי אדברי רב הונא, ולא הכשיר רב הונא גדול ע"ג אלא בטופס, דגזירה בעלמא היא. אבל מחשבה דגדול ע"ג ל"מ לתורף. וכ"פ הרמב"ם [ג יח] דלגבי הטופס מהני קטן וגדול עומד ע"ג. והר"ן הקשה דכיון דל"מ גדול ע"ג בתורף, א"כ אף טופס

- 1 אבל עכו"ם קטן מהני מדין ע"ג.
- 2 אמנם תימה אמאי מומר נחשב מופקע מתורת לשמה דגט. ובשלמא בכתיבת תפילין יש מיעוט [לק' מה:] דאינו בקשירה, אבל בכתיבת גט מנלן. ויל"ד האם מומר יכול לכתוב בעצמו גט לאשתו [או רק ע"י שליח].
- 3 אמנם החכ"צ [א] כתב דמשומד גרע מעכו"ם, וכ"ש דאמרי' דאדעתא דנפשיה.
- 4 [ומשמע מזה דרך באופן דע"ג בעי לטעם אדעתא דנפשיה. אבל עכו"ם מעצמו פשיטא דאינו בר לשמה].

נגזור אטו תורף.¹ ובג"א [קכד י] סידר ד' שיטות בראשונים האם מהני והאם בעי ע"ג בטופס ותורף. והרמב"ם כ' דרך לכתחילה גזרו טופס אטו תורף, אבל לא גזרו שיפסול. והרמב"ן כתב דאינו מחזור. [וכ"כ הראב"ד לר"ף שם]. וע' לק' כו.

משנה הכל כשירין להביא את הגט חוץ מחש"ו וכו'. הראשונים הביאו דרב חנינא גאון אסר לשלוח גט ע"י עכו"ם /דואר/, שיתן לישראל שיהא שליח שיגרש בו. וכתב דאם נשאת לא תצא דקיי"ל כר' אלעזר דעדי מסירה כרתי. [והראשונים תמחו בכוונתו אמאי תליא בר' אלעזר]. והרא"ש [ושא"ר] חלקו דכיון דהעכו"ם עושה מעשה קוף בעלמא אין בזה חסרון, והבעל ממנה את השליח להולכה. וכתב דכן נוהגין ע"פ ר"ת לשלוח ע"י עכו"ם עם כתב מינוי שליחות. [וע' לקמן דף כט. וסו: בסוגיית אומר אמרו בגדר דבר זה].

הכל כשרין. בשו"ת הרשב"א [א תקסא] דייק ממתני' דשליח דמקבל שכר כשר להבאת הגט. ואף נאמן לומר ב"נ [דבגמ' בע"ב מבואר דקאי אף במקום דבעי ב"נ]. **והרשב"א** [בח"י, ולע"ה: כתב דה"ה גזלן דרבנן כמו שנאמן לעדות אשה, ה"נ נאמן לב"נ [וכדמשמע בע"ב דדמי אהדי]. אבל גזלן דאורייתא דפסול בעדות אשה אינו נאמן לב"נ.

וכ"פ הרמב"ם [ו ז] דהפסולים בעבירה דאורייתא שהביאו גט פסול. בד"א שנתקיים, אבל אם לא נתקיים אינו גט. **והראב"ד** השיג דמאחר דנתקיים איזה פסול יש בזה [וכה"ק שא"ר]. ועוד כשסמכו עליו למה אינו גט, אלא שלא תנשא. [ויל' דכוונת הראב"ד דהוה כמי שלא אמרו ב"נ, דאין כאן חשש יותר מזה]. **והכס"מ** כתב דאף לדעת הרמב"ם עכ"פ הוה ספק, וחוששין לקידושין. **ובחז"א** [קד ח] כתב דיל' דעת הרמב"ם דגרע והוה כגט בלא עדים, דאין חזקה שאינה מזוייף.

קיבל הקטן והגדיל. החת"ס מקשה לדעת **רש"י** [יבמות לד] דקטן יכול לקדש אשה לכשיגדל, א"כ ה"ה דיכול להתמנות לשליח לכשיגדיל. וכתב דאפשר דמתני' בחר"ל מפני שאינו יכול לומר ב"נ [וצ"ע].

פקח ונתחרש וחזר ונתפסק וכו'. בקוב"ש [ח"ב א] הביא דלקמן ע: יש ס"ד דכשהמשלח נשתטה בעי מינוי חדש כשישתפה [ובתוס' משמע דבשוטה גמור אף למסקנא בעי], א"כ בסוגיין בשליח הוא משום דאין מיעוט ששוטה לא יהא שליח, וכל החסרון הוא דאינו יכול לפעול עבורו שליחות. וכן יש חסרון במינוי דא"א למנות חרש לשליחות. [אבל הפשטות הוא דבזה אמרי' דסגי בתחילתו וסופו, ואף שיש הפסק אמרי' דנחשב שליח מכאן ולהבא. וע' לקמן דף ע].

רש"י ד"ה לאו בני דעה. איש בעינן ולא קטן. **בקוב"ש** [קוב"ב טז] דן האם חרש ושוטה לא מקרי איש, או דילפי' מקטן. עי"ש מה שדן בזה.

האחרונים [קוב"ש ח"ב א, ח' ר' שלמה] דנו אמאי בעי קרא למעט קטן משליחות, תיפול דאינו בר דעת לעשות מעשה [ולענין מידי דראוי בו, כגון הפרשת תרומה במופלא הסמוך לאיש, ע' תוס' לקמן סה]. ותי' דנפק"מ דל"מ מינוי מעכשיו.

הרמב"ם הקשה אע"ג דקטנה מקבלת גיטה [ומשמע דהוה שליח אביה], ודחה ידה יתירה זכה לאב. והקשה עוד דמהני צאי וקבלי קידושין [קידושין מה]. ודחה דהו"ל כאומר תן מנה לפלוני ומדין ערב.

תוד"ה עכו"ם נמי. הו"מ"ל דבעינן שלוחכם בני ברית [וכדאי' בע"ב]. ודעת **המשאט בנימין** [ה' במג"א תמח ד] דעכו"ם יכול להיות שליח של עכו"ם. **והמג"א** שם חלק, דלא התחדש בזה פ' שליחות.

הריא"ז [ה' בשלט"ג יב]. הביא בשם **הרמב"ם** [ג טו] דמומר דינו כעכו"ם לכל דבר [ופסול לכתובת הגט, וכ"פ השו"ע כג ב],⁴ והריא"ז חלק דקידושיו קידושין וגיטו גט, וה"נ יכול לעשות שליח לישראל גמור.

הרמ"א [קמא לג] פסק דמהני שליחות מומר [אבל אינו נאמן לב"נ, וכדין פסול עדות]. **והב"ש** [מז] וכן **המג"א** [קפט] הביאו דבתוס' **סנהדרין** עב: מבואר דמומר לא נחשב בן ברית, ועפ"ז

1 ובפשוטו משמע דמדינא מהני ע"ג ורק גזרו בתורף. והאחרונים דנו דגדול ע"ג מהני ללשמה, ולא לאשווי גיטא, ולא גזרו דבטופס בעי גדר אשווי שטרא.

2 **והחז"א** יישב דחיישין לפקדון, דלא אמרי' דיש בזה חזקת כשרות.

3 **וכ"כ הראשונים** קידושין שם, אבל **הרמב"ן** שם בתוספת מכת"י כתב דיד קטנה לא גרע מחצר אביה. [ומהני מדין קבלת הבת].

4 **וברמב"ם** ושו"ע כתבו כן רק לגבי כתיבת הגט ולא לגבי שליחות.

ובב"ש [קמא מז] כ' דמשמע ברמב"ם פ"ג דדין מומר כדין נכרי, ומיום שנעשה מומר הו"ל כאילו אינו בתורת גיטין וקידושין. וצ"ב דהא ק"ל דמומר שקידש קידושיו קידושין. וכן האריכו הפוסקים בדין גט של מומר. [וצ"ל דרך כלפי אחרים דנו דל"מ וצ"ב].

כתבו דה"נ אינו יכול להיות שליח¹ [וכדאי' בגמ' בע"ב דתליא בבן ברית]. והאבן העזר [קפט] חלק דהא איתא בתרומה דנפשיה².

רע"א כתב לדברי המג"א דמומר נחשב לאו בני ברית, א"כ לדברי המשאת בנימין [דעכו"ם לעכו"ם יכול להיות שליח], ה"ה נכרי יכול להיות שליח דמומר, אי לאו חסרון דלאו בר היתירא. [ולפ"ז יהני מומר שליח של מומר. אא"כ מומר נחשב אינו בתורת גט, וע' לעיל].

עכו"ם ונתגייר וכו'. **האבן העזר** [שם] הקשה דלדעת המג"א דמומר אינו נחשב בן ברית ואינו יכול להיות שליח, א"כ אף בזה הומ"ל קיבל ישראל ונעשה מומר. והאחרונים דנו דבמומר י"ל דאף תחילתו וסופו בכשרות לא יהני, שהרי פקע שליחותו כשהוא מומר.

תוד"ה ממי נוטלו. דצריך שיכיר וכו'.³ **הט"ז** [קמב י] דן מ"ש מחליצה דל"צ לברר עי"ש. **והחזו"א** [קד ג] הקשה אמאי לא יתן, ובי"ד יבררו אח"כ. ומשמע בתוס' דהוא דין על השליח לברר, דסתמו כפי' דמה שיוצא מתחת ידי שליח מעיד שהבעל מוסרו לו, ולכן צריך שיברר. ועוד דחיישינן דהגט מזוייף כיון דאינו יודע שקיבל מדעת הבעל. [והקשה דבפוסקים לא הוזכר דין זה. ושוב כתב ד"ל דאף לתוס' לא דוקא דצריך לשאול].

והרמב"ן [ור"ן] כתב דסומא נחשב שליח שלא ניתן לגירושין לפי שא"א לתתו אלא ע"י אחרים שיאמרו שזה פלוני וכו', אבל שאר בנ"א מלמדים אותן.

דבעי לומר ב"נ ע' תוס' לע' ו. [ד"ה סומא ושאר כאן ושם] דדן אמאי לא יוכל להעיד ע"פ שמיעה. **ורע"א** הקשה דל"מ 'קול' לבפני נחתם.

תוד"ה הוא הדין. שאני הכא אפי' אשה כשירה. וכ"כ הרמב"ן בשם הרב אב"ד דמשום עיגונא אקילו. והקשה היכי פשיטא לאב"י הך טעמא⁴. ולכן הרמב"ן [וכן הר"ן] כתב [דמסקנת הגמ' שם דפסול לעדות] משום דשמא לא מכוון שפיר. ואפי' מצי מכוון גזור רבנן. ובגט לא גזרו⁵. והאחרונים דייקו מהר"ן דבעדות ב"נ יש חסרון תחילתו בפסול⁶.

לקבל גט אשה מיד בעלה. **פרש"י** ה"ה להולכה דכולה חדא טעמא הוא. וכ"פ הרמב"ם [ג טו] דפסול בין להולכה ובין קבלה. **והרמב"ן** כתב דכ"מ בירושלמי. ומבואר ברש"י דאין מקום לחלק בין שליח להולכה לשליח לקבלה, וכן מבואר בגמ' שפושטת ממתני' גבי הולכה. וברמב"ן דחה דכוונת הגמ' דאם פסול לקבלה התנא היה צריך להזכירו.

אבל דעת הר"י מגאש דרק לענין קבלה פסול, אבל לשליח להולכה כשר. וביאר הרמב"ן דשליח להולכה אינו אלא שליח בעלמא, ובזה עבד הוא בכלל. אבל שליח לקבלה נחשב ידו לגירושין, ועבד אין לו יד לגירושין כיון דאינו בתורת⁷. **ובקובה"ע** [כט ו] ציין דכע"ז מצאנו ברמב"ם [ו ט] דשליח לקבלה בעי עדות לקיומי, דנחשב דבר שבערוה⁸. ואילו שליח להולכה לא בעי. וה"נ מי ש'אינו בתורת' לא יכול להחשב ידו לענין גירושין⁹.

והאבנ"מ [לה ט] כתב לפרש דברי הר"י מגאש, דשליח להולכה בגט א"צ אמירה [מה"ת], ואי"צ שליחות אלא לגוף הנתונה, ובזה סגי בעבד. אבל בקידושין שצריך אמירה מה"ת ל"מ עבד ובעי בר כריתות. **והקה"י** [יח] ביאר דשליח להולכה הוא רק שליח על מעשה הנתונה, שהוא

- 1 אבל הפוסקים נקטו דבעל מומר יכול לשלוח שליח, והאחרונים הקשו אמאי לא דרשי' דומיה דאתם, דאף המשלח בן ברית. וע' **אר"ש** ג טו.
- 2 **והאבן העזר** שם נקט דה"ה דמומר יכול למול. וע' **רמ"א** יו"ד רסד **ורע"א** שם שהאריכו בזה.
- 3 אבל המאירי הביא ל"מ דבסומא יש חשש שיסמוך על עצמו לתת לאשה, דמסתמא אינו לוקח שליחות ע"ד לשאול אחרים, אבל כשדעתו לשאול אחרים מהני אף בסומא.
- 4 **והחזו"א** נתקשה אמאי יחשב לא ניתן משום דבר חיצוני. וכתב לדחוק דכוונת הרמב"ן דהבעל לא צווה שיגרש, אלא להביא לאחר.
- 5 ובתוס' משמע דהוא כלל דכל דיני פסלות כשרים בב"נ.
- 6 [אבל משמעות **רשב"ם** ב"ב שם דלמסקנא הוה פסול דאורייתא, וכ"כ הפוסקים].
- 7 וע' **בפוסקים** יז ו האם יש חסרון תחלתו בפסול לגבי ע"א דמיתת הבעל. ובמהרי"ב ב"ל [שציין בהגש"ס] הוכיח לזה מתוס' דידן.
- 8 גדר שליח לקבלה דהוה יד האשה ממש, ואילו שליח להולכה הוא רק שליחות למעשה. [ואף דלחד צד תרווייהו נלמדים מחד קרא ד'ושלח' בקידושין מא].
- 9 **והקובה"ע** כתב דזה תליא בגדר חסרון 'אינו בתורת', דהוה מיעוט דלא חל השליחות. אבל אם נימא דאינו בתורת לפעול מעשה גירושין [אף שהשליחות חל], א"כ ל"ש חסרון זה בשליח לקבלה דאי"צ לפעול.

תנאי לגירושין [ונחשב שהבעל פועל חלות הגירושין ע"י מעשה הנתינה של השליח]. דעצם הגירושין הוא קניית האשה, ולכן שליח לקבלה נחשב שליח לגירושין אבל לא שליח להולכה.

כג:

תוד"ה אין. היה דעתו להתגייר. לכאורה סברא זו שייך שמינוי השליחות מהני לאחר שתגייר, ולא שהעכו"ם יחשב שלוחו מעכשיו.

לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין. רש"י קידושין מא: [ד"ה לפי] כתב דלא בעי קרא דמסברא אל"ל דמידי דלא שייך לא מתעביד עלה שליח. אבל רש"י ב"מ צו. למד דבעינן דומיה דאתם. ורש"י לעיל י: [ד"ה כריתיה] למד דבעינן כריתו בחתימה מדכתיב וכתב ונתן מי שישנו בנתינה ישנו בכתובה.

תוד"ה לפי שאינו. בעבד שלה היינו מטעם חצר. [ולפ"ז בעי חצר משתמרת וכו' וכדלעיל כא.]. והמהרי"ט אלגאזי [בכורות ד ג] הקשה מכאן לסברת האחרונים דאמר' יד עבד כיד רבו לכה"ת [וע"פ הגמ' ב"מ צו. וכמ"ש המחנ"א [שלוחין יא] דאמר' יד פועל כיד בעה"ב לענין מצוות מעקה]. וכתב דרק במילי דהעבד ראוי מצד עצמו אמרי' כן, משא"כ בקבלת הגט דל"מ, כיון דהעבד אינו ראוי לעצמו, וה"נ במה שהוא קנוי לרבו.

המקנה [קו"א לה י] חידש דאפשר לשלוח גט ע"י עבד של הבעל, דאמר' יד עבד כיד רבו. וסמך לזה אליעזר עבד אברהם. וכן הביא התוס' רי"ד גירס' 'עבד דעלמא', וביאר דעבד דבעל נחשב ידו לענין זה, ועבד דאשה נחשב ידה. אבל התוס' רי"ד דחה דיד עבד כיד רבו מהני רק שיחשב חצירו, והאומר טלי גיטך מחצירי לא אמר כלום, וכן חצר האשה בעי כפות, וכתב הילכך גירסא משבשתא היא.

תוד"ה העובד כוכבים. ע"ע קידושין מא:; ולק' מז. [ומבואר בתוס' דבלקוח דמדאורי' לא חל אף אם יפריש, ודלא כמ"ש המחנ"ח שצה ח].

מה אתם בני ברית. האבן העזר [קפט] דן מאי חזית דמרבין עבד וממעטין מומר, לדעת המג"א. ואכ"מ.

רבי היא דאמר המשחרר חצי עבד וכו' נעשית כמי שהקנה א' מאברהם. כ' הרמב"ן דאמר' גיטה ואותו אבר באין כא', ואע"ג שאינה יוצאת מרשות אדון, מהני גיטו וחציו כא' [וצ"ב]. אבל החזו"א [תמורה לג ד] הקשה דלא מצאנו משחרר אבר מסויים, ורק כשמשחרר חצי מכל העבד. וכתב דדוקא בעובר מהני, די ש לו דין בפנ"ע משום עתידותיו. וכל האם משתחררת כלפי זכויות העובר, וכולה משועבדת לחלק זה. ולכן נחשב ידו יד העובר לענין קבלת שחרור זו [ועפ"ז תי' קושית התוס'].

הרמב"ם [עבדים ז ה] פסק דהכותב לשפחה הרי את בת חורין וולדך עבד מהני [ע"פ הגמ' תמורה כה]. אבל הרי את שפחה וולדך עבד ל"מ שזה כמי שמשחרר חצי עבד. והראב"ד השיג דכיון דאמר בסיפא דנחשב ירך אמו, א"כ היאך מהני ברישא. אלא ברישא עובר לאו ירך אמו. וסיפא משום דאינו בעולם או משום דאינו מקבל מיד רבו של חברו. [והאחרונים האריכו טובא בדעת הרמב"ם בדין ירך אמו בכל התורה, ודין שיירו משויר ואכ"מ]. והגר"ח ביאר דדעת הרמב"ם דלגבי האם לא נחשב חצי. דרק כלפי העובר אמרי' דלא נגמר חיותיה וחיותיה תליא באמו, וחלות עבדות שלו הוא אגב אמו, ולכן נחשב חצי איש או דלא הוי כריתות. [וכתב דבין למ"ד ירך אמו, או לאו ירך אמו, נחשב עבדותו אגב אמו. והא דתליא בדין ירך אמו, היינו לענין שיהא חשוב 'ידו' לקבל הגט]. ברמב"ם [אישות י טז] פסק דאפשר לקדש עובר. [והאריכו האחרונים האם חלו הקידושין מיד, או דמהני לכשילד]. וע' רע"א [א קע, קעא] דדן אמאי לא נחשב כמו חצי אשה. ואכ"מ.

תוד"ה ונעשה. ידה כיד רבה. הגר"ח [שם] כתב עיקר קנין יד אינו במה שקנוי בגופה [מדין ממון], אלא דע"פ דין חשוב ידו לקבלה. וא"כ ידה יש לו דין יד כלפי העובר, ואף דקנוי לאדון. והגר"ח [בסנסל] כתב דאף תוס' ס"ל הך סברא, אלא שמ"מ כיון דבקנין ממון היד קנוי לאדון, הגט אגוד גבי אדון, ולא יצא מרשותו. והוה חסרון כריתות.

האשה עצמה מביאה את גיטה וכו'. כתב הר"ן דהמשנה קמ"ל דאפי' שיש לאשה מינו שיכולה לומר שכבר נתגרשה, ולא היתה צריך ב"נ, אפי' הכי כל שהיא אומרת שהיא שליח צריכה ב"נ. ורע"א והתור"ג [קמב יג] תמהו דמה שנאמנת כשאומרת שנתגרשה הוא משום דאמר' דהבעל לא יערער, וכמ"ש הר"ן [ב]. שכבר גמר הדבר. א"כ הכא דאומרת שהבעל לא גמר לגרש, וחיישין שיבא, א"כ מה מהני לה מיגו. ואם יבא הבעל לערער אין לה נאמנות. וצ"ע.

בא"י דאי אתי בעל ומערער משגיחין ליה. כתב הרמב"ן דלפ"ז אם אמרה ב"נ, דתו לא מצי מערער יכולה להביא. וכוונת הגמ' א"י היינו שנהגה מנהג א"י. אבל הרשב"א ס"ל דבכה"ג חששו, דכיון דידועת דאצל אחרים הבעל מצי מערער מקלקלת, ולאו דינא גמירי דב"נ עדיף. והרמב"ן תי' עוד דלא פלוג ופסול בין אמרה ובין לא אמרה, א"נ לא תקנו חכמים לחצאין דאתו למימר דשאר שלוחין צריכין לומר ב"נ.

הרמב"ן הקשה דמ"מ קא מפקא ליה מבעלה, והיה לנו לחוש משום זה. ותי' דאינו חוששות משום כך, דסבורה שישא אחרת במקומה. וכוונתה רק לקלקלה, לשמוח לאיד.

תניא כוותיה וכו' מק"ו ומה נשים שאמרו חכמים אין נאמנת וכו' נאמנות להביא את גיטה. החזו"א הקשה דלאב"י הא דנאמנת להביא את ביטה הוא משום דלא שייך שתקלקלה, א"כ בזה הוה כשאר נשים, א"כ מהו הק"ו. והאחרונים כתבו ליישב ע"פ דברי רע"א [א רכב] דב' ה' נשים חששו לב' חששות, א' שדעתן להוציאה מתחת בעלה, ב' שדעתן לקלקלה משום שנהא. ובסוגיין לאב"י לא שייך הטעם הב', וכוונת הק"ו מהטעם הא', דלא חששו לזה דלא מרעי נפשא שתתפס בשקר [וכע"ז כתב החזו"א].

ועוד כתב החזו"א דעיקר סברת אב"י דהא דשליח נאמן לב"נ, הוא משום דדייק דלא מרעי נפשיה שיתברר [בבירור גמור] דהגט מזויף. וה"נ בה' נשים סמכו על סברא זה, והא דאמר אב"י הטעם דאי אתי בעל לא משגיחין, נקט הדין שנלמד ממנו הטעם. אבל בא"י שאם ימצא שהוא מזויף, השליח פחות נראה שקרן, שהרי לא העיד ב"נ, ולכן הבעל יכול לערער. ולכן לא סמכו בה' נשים לומר שמדייקת.

כד.

אשה כי מטא גיטא לידה איגרשה. פרש"י ואי"צ להביאו בפנינו וכו' ול"ל לומר ב"נ. הרשב"א הביא דמכאן מקור לדברי הרמב"ם [יב ב] דאשה נאמנת להביא את גיטה, ואי"צ קיום נוסף. והר"ן [ב. בדפי הרי"ף] למד מכאן דשליח לקבלה אי"צ לומר ב"נ [ועי"ש מש"כ בזה]. והריטב"א הוסיף דאין לומר דכוונת הגמ' דאינה נאמנת לומר ב"נ, דא"כ נתרץ דא"ל אל תתגרשי אלא במקום פלוני, וקודם גירושין היא ודאי נאמנת [אף שאינה שליח]. ודחה הריטב"א דלא משמע לגמ' דתהא נאמנת אלא שליח בקמון גירושין ושעת גירושין דדייק טפי. והרמב"ן [שו"ת עו] דייק מדברי דקושיית הגמ' אמאי צריכה לומר ב"נ, אבל אה"נ נאמנת אף אחרי הנתינה [וזוה חידוש גדול], דכל זמן שהגט יוצאת מתחת ידה נאמנת¹.

אבל דעת הראב"ד [יב ב, וכן בעבדים ו ז] דאשה המביאה גיטה שנתגרשה בה צריך קיום מדינא, והלח"מ [עבדים] כתב דדעת הראב"ד דקושיית הגמ' דל"מ לומר ב"נ, ובעי דוקא קיום. [ועי"ע ריב"ש שפה].

כי מטית התם הוי שליח לקבלה². הרש"ש הקשה דהא ליכא נתינה [וי"מ דזה נכלל בחסרון לא חזרה ע' בסמוך]. וכתב דצ"ל דכיון דמתהפכת משליח להולכה לקבלה הו"ל כאילו מסרה לה. [ובשער"י ז ז] ביאר דנחשב נתינה מכח הבעל, שמכח שליח להולכה בא ליד שליח³.

לא חזרה שליחות אצל הבעל

רש"י ותוס' כתבו הטעם דיש תנאי בשליחות שיהא ראוי לחזור למשלח, ואל"כ אינו שליח⁴. והריטב"א כתב דהחסרון דהגט לא בא לידה מיד שליחותיה דבעל, ובשעת כניסתה לשם פקע שליחותיה מהולכה, ונמצא שהיא מקבלת הגט מעצמה. אין כאן שליח שכבר כלתה שליחות הבעל דה"ל כטלי גיטך מע"ג קרקע⁵. והחזו"א ביאר כוונת הריטב"א דאין הזוכה יכול לעשות שליח של נותן, וכתב דאף כוונת רש"י ותוס' עד"ז.

1 וכו"כ המאירי [ו]. הביא בשם קצת חכמי הדורות ללמוד מסוגיין דה"ה שליח לקבלה מהני אם יאמר ב"נ, ואם הבעל יערער לא משגיחין ליה. [והמאירי חלק ע"ז].

2 בהג' מים חיים דייק דהכא רצונה בתורת שליח לקבלה. אבל אילו היתה מקבלת מצד עצמה אין חסרון לא חזרה [וצ"ב מה שייך שליח עבור עצמה].

3 וצינו דהוה כמו שמצינו גבי חצר לעיל כא.

4 ובשער"י ז ספ"ז ביאר דבעינן שיעמוד במקום בעלים גם אחר שעשה השליחות, עד שיתהוה התכלית שיוצא מן הפעולה. [ומש"כ רש"י דבעי שיחזור לבעלים היינו דשליחות בעי ראוי למעשה מסוים, וזהו המעשה שלו].

5 ועפ"ז כתב הריטב"א לקמן סג: דבשליח מתנה לא שייך כלל חסרון זה, וע' בסמוך בדברי הפוסקים. ויל"ד האם כוונתו טלי גיטך הוא עצם החסרון, דלא יתכן שיחשב נתינה. ומשמעות דבריו דיש סברא דבעי חזרה, ופקע שליחותיה. וממילא נחשב טלי גיטך. וע' בסמוך דברי האחרונים.

המאירי מביא **י"מ** דשליח להולכה במקום בעל קאי, וכמו שאין הבעל עצמו אינו יכול לעשות שליח לקבלה, א"כ כל שהוא אומר לה להיות שלוחה לקבלה אינה כלום. וכע"ז כ' **התור"ג** [קמא א] דכמו שא"א למנות את הבעל שליח לקבלה, שממי יקבל, וא"ז שליחות. ה"נ בשליח להולכה, וכ"ת יניחנו ויסיים שליחותו הו"ל טלי גיטך¹. [וכע"ז כ' הרש"ש מדנפשיה].

בח' מכת"י ונמוק"י מביאים גירסא 'הלא חזרה שליחות אצל הבעל', ופי' דכיון דא"א לאדם א' להיות שליח להולכה וחזרה, כאילו לא קיבלו הגט מידו אלא מאיניש דעלמא.

תוד"ה והא לא חזרה. ובקו' לא פי' כן. **האחרונים** [פנ"י, מים חיים] ביארו דכוונת התוס' דרש"י כתב שהטעם משום שנתעשה בע"ד, ועפ"ז בשליח אין חסרון. ובזה כוונת התוס' דלק' סג: מצאנו חשש זה אף משליח לשליח, דלא הוה בע"ד. **והאבנ"מ** [קמא א ועוד אחרונים] ביארו דלרש"י בבע"ד ודאי הוה חסרון, ואילו גבי שליח הוה רק ספק לקמן [וע' תוד"ה חצרה].

ובתוס' [ד"ה חצרה] ציין דלקמן סג: מבואר דהטעם לא חזרה שליחות אינו ברור כ"כ, ומשמע דאף קושיית הגמ' בסוגיין הוא את"ל. **והרשב"א** [לקמן סג:] יישב דבסוגיין מתחילת השליחות לא היה ראוי לחזור, ולכן פשוט דהוא חסרון. ואילו לקמן הוא ספק, כיון דבתחילת השליחות היה ראוי לחזור, אלא שאח"כ מינהו לשליח לקבלה. **והריטב"א** [סג:] כתב דבסוגיין אינו ראוי כלל לחזור, שהרי כלתה שליחות להולכה לגמרי' קודם שיתחיל שליחות לקבלה. כיון דאיירי באשה עצמה, ואילו לקמן איירי בשליח.

הרמב"ם [ו יג] כתב דאם האשה אמרה לשליח [להולכה] שיקבל עבורה מגורשת ספק [וכבגמ' לק'] עד שיגיע לידה. **וה"ה** הביא דהוה ספק האם יכול להיות נעתק משליחות להולכה לשליחות לקבלה, כיון שעדיין לא נגמר שליחות הבעל. **והאבנ"מ** [קמא א] ביאר דבדוקא נקט ה"ה דהחסרון ד'לא חזרה' הוא שאינו יכול להיות שליח לקבלה, ולכן עדיין הוא שליח להולכה, ולכשיבא גט לידה מגורשת. [ודלא כרש"י ותוס'] דביארו דהחסרון מצד השליח להולכה. וא"כ כיון דפקע שליחותיה, אף כשיבא לידו ל"מ. אבל **האחרונים** נקטו דכוונת הרמב"ם דעד כמה דל"מ להחשב שליח לקבלה אמרי' דנחשב עדיין שליח להולכה, ולא סילק עצמו מלהיות שליח להולכה.

לא חזרה בממון - הש"ך [קפה א] הביא מהכא דמי שנותן לשליח דבר למכור, וא"ל אדם א' תהי' שלוחי לקנותו ממנו תליא בספק הגמ' [לקמן סג:] בחסרון לא חזרה שליחות. [ובאבנ"מ קג ז כתב עפ"ז דבמקום ששליח המוכר נהיה שליח של הלוקח הוא ספק. ולדעת רש"י בסוגיין אם קונה לעצמו והוה בע"ד ודאי ל"מ, וזה כוונת הגמ' מאן שם לך]. **והנתיבות** [שם] חלק דכל החסרון הוא גבי גט, דנחשב עי"ז טלי גיטך². אבל בקנין כיון שאמר לו שיעשה קנין אי"צ כלל לשליחותו³. וכבר חזרה שליחותו משאמר 'לך חזק וקני'⁴. [והביא לזה ראייה מדברי הר"ן לע' יא: דנחשב תופס לבע"ח⁵].

בזיון דבעל. עיקר הסוגיה לקמן סג:

תוד"ה וכי. שליח שלא ניתן לגירושין. מקומו לקמן כט:

תוד"ה אימר. לל"ק אינה אומרת אלא בשעה שמקבלת [ולכן לא בעי מינוי לשיחות בבי"ד, וכדלק' כט.]. **והרשב"א** חלק דזה תימה שתאמר ב"נ בשעה שהגט אינו יוצא מתחת ידה, לאחר שנגמר שליחותה⁶. **והרשב"א** כ' דאין הפרש בין ל"ק לל"ב, אלא האם בי"ד מינו שליח, או איהי. **והרמב"ן** [ור"ן] כתב דלל"ק סגי שהאשה אומרת בשעה שנותנת לשליח שני, ואי"צ אח"כ בשעת נתינה לומר שליח בי"ד אני. דכיון דהאשה יודעת מהקיום אין לה לחוש. ולל"ב לעולם תקנו דבעי בשעת נתינה דוקא, ולכן בעי שהשליח יחזור ויאמר שליח בי"ד אני.

הדרן עלך פרק המביא בתרא

- 1 ומשמע מדבריו דעיקר השליחות הוא על מעשה הנתינה [וכ"כ הנתיבות ע' בסמוך], אבל אין חסרון ב'דעת מקנה' [דבזה סגי כוונת הקנאת הבעל. א"נ סגי דעת הקנאה לפני המעשה, ולא בעי בשעת קנין]. ובזה תליא נידון הפוסקים בסמוך לגבי ממון.
- 2 וביאר משום דאינו יכול לעשות איש א' שיהא ידו וידה, ויהא בעצמו נותן ומקבל. וכמו דהבעל לא יכול להיות שליח לקבלה.
- 3 **ובמחנ"א** [שלוחין ד] הביא מח' אחרונים האם יש חסרון 'לא חזרה' בשליח מתנה. ולצד דל"מ היינו משום דבעינן דעת מקנה בקנין. וכ' דבמכירה ודאי בעי לסכם עם המוכר. [ואילו שליח מתנה הוה מעשה קוף].
- 4 **והאחרונים** דנו דתליא בגדר השתתפות המקנה בקנינים [ואכ"מ].
- 5 ועפ"ז כ' דבשחרור עבד ל"ש חסרון זה, כיון דמהני טלי גיטך. דנתינה לא הוקש לאשה. ועמש"כ בזה לע' י.
- 6 ויל"ד האם ל"מ דלא דק, או דלא התחדש תורת נאמנות אלא כשבידו ומוכיח. וע' תור"ג דדן דיש מיגו.

פרק כל הגט

סתמא לאו לשמה

כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול. בגמ' זבחים [ב:] איתא דהא דגט אמרי' דסתמא לאו לשמה, ואילו בזבחים סתמא לשמה, משום דאשה לאו לגירושין קיימא. ותוס' שם כתבו דאף נאסרת על בעלה, מ"מ לאו לגירושין בגט זה קיימא. ובפנ"י [ק"א ב:] הקשה דמ"מ כשהבעל צווה לכתוב גט, א"כ עומדת להתגרש בזה, ואמאי בעינן דאף הסופר יתכוון לשמה.

בגמ' סוטה כ: ועירובין יג. הו' מח' ר' יעקב ור' מאיר האם מגילת סוטה מוחקים מס"ת¹, או דבעינן כתיבה לשמה. הני תנאי כהני תנאי דלת"ק מגילת סוטה שנכתבה לשם אחת ל"מ לחברתה. ולר' אחי בר יאשיה כשר לסוטה אחרת. ורב פפא דוחה דילמא לא היא דאינתיק לשם רחל לא אינתיק לשם לאה, אבל תורה דסתמא מהני [אף לת"ק]. ורב נחמן בר יצחק דוחה דסברת ר' אחי ב"י דאיכתיב לשם סוטה בעולם. [וביאר בתוס' דבעי כתיבה לשם אלות].

והגמ' מקשה וכי ל"ל לר' אחא מתני' דידן. ומתרצת הגמ' דס"ל דסגי במחיקה לשמה, ולא בעי כתיבה לשמה.

ותוס' [לע' כ.] בתי' הא' נקטו דלת"ק דין מגילת סוטה כדין גט, ומ"מ לר' מאיר מוחקין מה"ת. [אלא דרב יוסף כ. לא סבר כהך מ"ד]. ובתי' הב' כתבו התוס' דמגילת סוטה אין הכהן מקפיד², ולכן סגי בסתמא [ע"פ הגמ' בזבחים דבאשה ל"א סתמא לשמה, כל שאין צווי הבעל נחשב סתמא]. והרמב"ן כתב דבעי וכתב לה לשמה, בעינן כריתות לשמה, שיכתוב הבעל או אחר ברשותו אע"פ שאינו שלוחו ממש. וכתב דזהו פי' הגמ' בזבחים דאשה לאו לגירושין קיימא. [וצ"ב היכן מרומז].

תוד"ה כל הגט. לענין גט מודה וכו'. וכת' הב' בתוס' לעיל כ., דגבי מגילת סוטה אמרי' דסתמא לשמה. ובתוס' בסמוך [ד"ה יתר, וכן בעירובין יג. ד"ה אבל] תי' עוד דסופרים העשויין להתלמד גרע, דלא נכתב לשם גירושין כלל ולכן פסול. אבל ס"ת נחשב שנכתב לשם כשרות לכל מה שצריך.

תוד"ה יתר. [בע"ב] דהו"א דהאי דכי כתיב לשם רחל לא הדר כתיב לשם לאה. בגמ' זבחים [ב-ג.] הגמ' דוחה דאין ראיה מהרישא דסתמא לאו לשמה, דסופרים העשויין להתלמד לא נכתב כלל לשם כריתות. והגמ' שם דוחה דמשמי כשמך י"ל דאינתיק לשם גירושין דההוא [ונחשב שלא לשמה, ולא סתמא]. וגבי ב' נשים אינתיק לשם גירושין דההיא. ומהסיפא אין ראיה דקמ"ל דאין ברירה. [ובר"ן ושאר בסוגיין כתבו דנהי דאין ברירה, מ"מ לא גרע מסתמא³. ושוב דחו דכיון דאין ברירה אמרי' דדעתו היה מתחילה לאחרת, ולדעתה נכתב וחשיב שלא לשמה⁵, ולכאורה כוונתם ע"פ הגמ' הנ"ל].

בא"ד ומיהו אפ"ה כריתות דס"ת אינו כשר לגרש. דל"מ סתמא לשמה בגט. אבל תוס' בעירובין [שם בתי' א'] כתבו דרך מדרבנן בעינן לומר לסופר בהדיא⁶. אבל מגילת סוטה לא שייך לפסול מדרבנן.

אבל הרמב"ן [בסו"ד] והריטב"א ור"ן כתבו דאף ת"ק דרב אחא ס"ל דלא בעי כלל כתיבה לשמה במגילת סוטה. דעשייה ידיה היינו מחיקה. אלא שאם עשה מעשה לשם אחר נחשב שנעקר, ול"מ המחיקה להחשב לשמה. ועפ"ז אין מ"ד דסתמא או ס"ת נחשב לשמה לענין גט.

ובתוס' ע"ז [כז.] סיים הילכך צריך שיפרש מתחילת הכתיבה שכותב לשם פלונית. וכן בס"ת וכו'. [וברא"ש הל' ס"ת ג הביא בשם ר' שמחה דנסתפק אי בעי לשמה בפה], והו' בב"ש קלא ח.

1 **ותוס' סוטה כ.** [ד"ה אמר] כ' דהיינו ס"ת שנכתב אחרי שתקבל אלות [דבגמ' שם יז: דבעינן קבלת אלות קודם לכתיבה].

2 פי' דהאשה עומדת כבר לשתיה [וכד' תוס' שם], אלא דאפ"ה בעי' עומדת בשטר זה, וכמ"ש תוס' זבחים. 3 יל"פ דיכול לכתוב בסתמא, שאינו מיוחד לשום א'. א"נ כוונתו דמדין אין ברירה אמרי' דלא חל, וא"כ היינו סתמא. [ויל"ד בזה].

4 ויל"ד בזה, דמאחר דסתמא כשר, א"כ אמאי נחשב ב' דברים הסותרים דאי להאי לאו דהאי, דנבעי ברירה ולא מהני תנאי. ואפשר דמ"מ מעשה הגירושין סותר זל"ז. א"נ הקביעות לשם אשה זו סותרת קביעות לשם אשה זו, דהשתא לא עשה דרך ברירה.

5 יל"ד האם בדחייה הוא אופן שונה, או דחזר בו בדין.

6 ובתוס' שם הוסיף דהא ל"ב שליחות, דהרי מהני גדול עע"ג [לעיל כג.].

ובפני [בק"א שם] ביאר דרך בזה נחשב וכתב לה לשמה, ואל"כ נחשב סתמא [ובמשנה לא הוזכר, כמו שלא הוזכר דל"מ סתמא]. **ובפני צין דמרש"י** כג. [ד"ה לדעתיה] מבואר דתליא במחשבה. **התור"ג** הקשה דבמשנה תיפ"ל דבעי שליחות לכתובה. [ולע"ז כב: הו' מש"כ לתרץ]. והאחרונים תי' דכל הדין שליחות הוא משום לשמה.

שמי כשמך וכו'. **הראשונים** הקשו היאך יכול לכתוב גט, הא קי"ל דאין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה. וא"כ ה"ה לא נכתוב להם גט שמא יתן לאשת חבירו. **ותי'** דהכא איירי דהבעל נמצא מחוץ לעירו, והסופר כאן אינו יודע האם יש יב"ש נוסף, ולא חיישין כיון דלא הוחזק. **והחז"א** [צא ב] תמה על קושיית הראשונים, דהא מתני' איירי בכתובה, ולא בחתימה, ובכתיבה אין שום חשש. [אמנם ע' רשב"א כו דאסור לכתוב מוקדם שמא העדים לא ישימו לב]. וכ' ד"ל דכוונתם בסופרים שחתמו וכמ"ש תוס' כג. [ועי"ש שדן בזה].

כד:

שנכתב שלא לשם גירושין ידיה. הב"ח [קלא] כתב דאע"ג דקרא כתיב וכתב ל'ה, ילפי' מיניה איש. **לשם גירושין הא. בקוב"ש** [ב"ב תרא] הביא להסתפק האם בעינן לשם אישות זו, או סגי לשם אשה זו. ונפק"מ כשכתב גט, ושוב גירשה בגט אחר והחזירה, האם הגט נחשב 'לשמה'. וכתב ושמה תלוי האם אישות הוא קנין או איסור.

הא קמ"ל דאין ברירה. ההגהות מרדכי [תסה] הביא בשם **רבי יוסף קלצון** שאם הבעל מצוה לסופר לכתוב גיטין שיהא טוב לדעת הרב, יש לחוש משום ברירה. הילכך טוב שהבעל יצווה על כל גט שכותבים. וכתב דנהגו כר"י דמהני. וכע"ז כ' **הנוב"י** [צ, הו' בפתי"ת קכט נה] שכשיש ספק בשמות, וכותב ב' גיטין, שנוהג שלא לגלות לבעל ולסופר ולעדים, עד אחרי שכבר נתן הגט ליד האשה [ואח"כ אומר שהיה טעות וכותב נוסף], כי חושש אני דמדאוריין אין ברירה. [והאריכו בזה האחרונים ואכ"מ]. **והאר"ש** [ג ד] כתב דחשש ברירה שייך רק בתנאי להבא, אבל תנאי לשעבר מהני לכתוב ע"ד מה שהוא כדין. וביאר דכוונת המרדכי משום שתלה בדעת הרב, והוא דבר עתידי, דאפשר שהרב יטעה וכדו'. [וע' מש"כ לקמן פו:].

זאת אומרת וכו' בע"מ ור"א. משמע בגמ' דלולי חשש נפילה מהני אף לר' מאיר, דמה שמחזיקה את הגט תחת ידה להחשב מוכיח מתוכו. וכ"כ **הנתיבות** [מט ח] דלמה דקי"ל דמוציאין שט"ח על אחרים נחשב מוכיח מתוכו. ובתור"ג [קלא ב] ובית מאיר [שם] תמהו בזה על הבי"ש [קלא ג] דמשמע דלא כן.

זאת אומרת ב' יב"ש מוציאין שט"ח על אחרים. הרמב"ן הקשה דנהי דנפשוט דלא חיישין לפקדון, מ"מ ניחוש דמסר לקנות ואין אותיות נקנות במסירה. [וע"ע תוס' ב"ב עז, ויבמות קטז ושא"ר שם].

והא אמר' ולא אחר יכול להוציא עליהם שט"ח. **הרמב"ן** כתב אע"ג דלא דמי, דהתם יכול לומר דחבירו לווה, וחייב לך. אבל הכא לא ניחוש לנפילה ואין בזה חשש, אעפ"כ יש לחוש שמא חבירו נתן עיניו, וכתב לה להוציאה מבעלה. [וע' רש"י ומפרשים].

תוד"ה בעדי מסירה. אבל לר' מאיר בעי מוכח מתוך ע"ח. וכ"כ תוס' [לעיל כב. וד.] דכל שטר בעי מוכיח מתוכו. ובקה"י [ב] הביא לחקור האם הוא מדין עדות קיום או מדין סיפור דברים של השטר.

בא"ד התם מיירי שכתב דורות או סימן וכו'. והרמב"ן [וריטב"א ור"ן] הקשו דמשמע דהוה ב' גיטין שווים. וכן הביאו **הראשונים** ראייה מהדין דאין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה, דבעדי מסירה לא מסתבר דיש בזה חשש [וכתבו דמש"כ התוס' דחיישין שמכיר, אבל לא שהיא אשתו הוא דוחק], וע"כ אף לר' מאיר כשר, ותקנו שלא לחתום לו גט אא"כ ידעינן שיתן לפנינו זה בפני זה. [וכן לר"א במגרש בלא ע"מ, לצד דמהני].

והרמב"ן כתב דהא דאוקמא כר' אלעזר משום דמתני' בעי כתיבה לשמה [ולא משמע דקאי אחתימה, וכמ"ש תוס' כג. ד"ה אימא], וכוונת הגמ' דכיון דאתי כר"א, ע"כ בעי ע"מ וא"כ אין ראייה דבעי מוכיח מתוכו.

והתוס' הרא"ש [ושא"ר] הביא דר"ת לא גרס כר' אלעזר.

ובראשונים הנ"ל מבואר דלא בעי מוכיח מתוכו, ובחז"א [צח יא] תמה בזה, דודאי בעי שהשטר יוכיח. ועוד הקשה דהראשונים לעיל כב נקטו דל"מ יכול להזדייף משום דבעי מוכיח מתוכו [מלבד

1 באור שמח [ג ד] כתב דתליא רק בבעל, דהסופר הוה שליח וכמקל בידו, ולכן לאיזה שארצה הוה תולה בדעת עצמו. ואם תלה בדעת הסופר יחשב תולה בדעת אחרים. [וע' קוב"ב ובהערות עליו].

הריטב"א כתובות כא]. וכן מבואר בגמ' ב"ב קעב: דשטר שכתוב לשון 'ממך' מהני לר' אלעזר ולא לר"מ. והחז"ר כתב דנראה דדוקא ב' יב"ש, דנחשב מבורר אלא משום היחיד. אבל ב' שטרות ביום א' וכן לשון 'ממך' כו"ע מודו דבעי מוכיח מתוכו שלשון השטר אינו מבורר כלל הענין לא חשיב עדי חתימה.

וכתב החז"ר א [צח יא] דאף לר' מאיר בעי דוקא ע"מ¹, דליכא למיקם עלה דמילתא דבעלה נתן לה ע"פ עדי השטר².

בתוס' כתובות צד איתא דב' שטרות היוצאין ביום א' לר' מאיר חל דתורת ודאי בסוף היום דבעינן מוכיח מתוכו. וכן בשטר שעבוד אף לר' אלעזר. [והרמב"ן לקמן פליג]. והר"ן [לקמן מז. בדהרי"ף] ביאר דודאי קנה מיד לשעתו ואינו יכול לחזור, אלא דכלפי קדימה לחבירו הוה כמשייר בקניינו שלא יקנה אלא בקנין ברי. רש"י ד"ה חוץ מן הראשון. דריח הגט פוסל לכהונה וכו'. בפשוטו משמע לקמן פב: [דיש אופן] דהוא דין דאורי'. וכן האריך השאג"א [חדשות ב], אבל הרמב"ם [י א] כתב דהוא דין דרבנן [ובשאג"א כתב דכוונת הרמב"ם דאינו מפורש בקרא].

כה. הקדמה לסוגיית ברירה

תוס' ב"ק סט. [ד"ה כל] כתבו דרך מה דבעינן שיחול למפרע תליא בברירה, אבל אם מתברר בשעה שחל מהני בלא ברירה [ואף שהמעשה היה בשעה שאינו מבורר]. ועד"ז השאג"א [צג] כתב דה"ה תנאי בלשון 'אם', דחל כשמתקיים התנאי, מהני כשיתברר, אע"פ שבשעת עשיית המעשה אינו מבורר סגי במה שהוא מבורר בשעת חלות. [והאחרונים דנו ע"ז מכ"מ ואכמ"ל].

בפשוטו סברת מ"ד יש ברירה ס"ל דמי שתולה דבריו במציאות עתיד, מהני ע"פ מה שעומד להיות בעתיד. והאחרונים דנו במה זה שונה מנידון הגמ' יבמות לה: האם אמרי' איגלאי מילתא למפרע בחולץ למעבורת, האם אמרי' דחל הדין היום ע"פ מציאות עתיד. וה"נ עושה לשמה בגט ע"פ איזה שתצא מהפתח, שהוא מציאות בעתיד, ואף עכשיו מהני ע"פ מה שיהא בעתיד. ובזה מהני אף בלא פרשת תנאים, דמילתא אחריתי מהני לבטל חלות המעשה. אלא דמתפרש המעשה [מעכשיו, או למפרע] ע"פ הגדרת העתיד. אמנם יש אחרונים שנקטו דלמ"ד יש ברירה חל עכשיו זכות בכל, וכשמתברר המציאות משתנה הדבר. [וע' בע"ב דיש אופנים דמי לזה].

ורע"א [במערכה עירובין לח ד"ה ונראה] הביא דנח' הראשונים למ"ד אין ברירה, דלתוס' בעירובין [לז:]: למ"ד אין ברירה לא חל כלל הפרשת התרומה. ואילו דעת מהר"י [בתוס' שם] דמספקינן האם הוברר מה היה עומד לכך, ועכ"פ קרא שם על א' מהם. והכל הוא ספק. והביא שכל"כ רש"י חולין יד. [ד"ה אוסרין, וכע"ז במפרש מעילה כב. דר' יהודה ל"ל ברירה וחייש שמא תרומה שתה, ומבואר דלמ"ד אין ברירה חל התרומה, אלא שאנו מסופקים בדבר. והביאו עוד דנח' בזה רש"י ותוס' לקמן עג:; דרש"י [ד"ה ומשני אמר רבה] כתב דלר' יוסי אין ברירה, ולכן הוה ספק על כל שעה שמא הוא סמוך למיתה. ותוס' [שם ד"ה תנא] חלקו והביאו מעירובין לז: דלמ"ד אין ברירה לא חל עירוב כלל. והאחרונים האריכו טובא בנידון זז, והביאו הרבה ראיות, ודנו דתליא בכמה מח⁴.

ורע"א תמה מה הצד שיחול ספק, שהרי לא יתכן דיחול על מה שלא עלה בסוף, דא"כ לא נתקיים התנאי. וכי בשביל שהיה עומד לכך אתמול מיקרי קיום התנאי. ולא יתכן שמה ששתה יהא תרומה, שהרי לא עלתה לבסוף. והביא שכן הוא מפורש בגמ' כו. שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים, ולא דהוה ספק מה שתה. ובקוב"ש [ביצה לה, וכע"ז בקה"י יט]

1 וכמ"ש הראשונים, וכ' החז"ר א דדוחק דמש"כ הראשונים בע"מ משום בירור הגירושין נקטי. דלברורי סגי בבעל שאמר גרשתי נאמן.

2 וצ"ב מה מהני עדי מסירה לר' מאיר, דלר' מאיר עדי מסירה אינם חלק מעצם השטר. אלא דלא בעי מוכיח מתוכו משום יחיד. א"כ ל"צ עדי מסירה. [ואולי כוונתו מדין עדות קיום. ול"מ ע"ח שיבואו לפנינו, דנמצא דהמסירה הוא חצי דבר. אבל מצד שטר קנין סגי במה שיש בשטר סיפור דברים ולא נחשב חסרון במוכיח משום היחיד. ולפ"ז בשאר שטרות ל"צ ע"מ בזה וצ"ע].

3 ובראב"ד בשיטמ"ק ב"מ כא: גבי יאוש שלא מדעת כתב דיש למבין להפליגו מדין ברירה [וצריך ביאור].

4 ובקה"י הביא בשם ספר כתנות פסים דרך בנידון דהוה ספק במה או מתי חל, אמרי' דחל מספק. אבל כשהברירה הוא האם חל כלל לכו"ע לא חל כלל.

5 ובקה"י [יט א] כ' דלמ"ד אין ברירה דברבנן ס"ל דלא חל כלל. אבל לדידן דקיי"ל דברבנן יש ברירה א"כ חל, אלא בדאורי' הוה ספק

דלמ"ד אין ברירה אמרי' דאפשר שישתנה ממה שעמד להיות, אבל לקיום התנאי סגי מה שהיה עומד להיות, שהרי א"א שיחול בספק ע"פ העתיד. אבל למ"ד יש ברירה אמרי' דע"פ העתיד ידעינן מה היה עומד להיות, וא"כ כשיבקע הנוד הו"ל טבלים. ובקה"י דייק כן מלשון רש"י חולין שם דהוברר שלא היה 'עתיד' לבא לידי הפרשה, ושתה טבלים למפרע.

הר"ן בנדרים [ר"פ השותפין] ביאר דלמ"ד אין ברירה הוא משום דאין ראוי שיחול הדבר על הספק¹ [ועפ"ז כתב דבשותפין שרובו מבורר מהני לחול, ומתברר כל דבר למי שייך²]. ובקוב"ש [ביצה לו] כתב דסברא זו היא לצד דלא חל כלל. ומ"מ באחין שחלקו ע"כ חל בספק [וע' בהמשך].

ור' יוחנן אמר אף אחרון נמי אינו פוסל. החז"א הביא מזה דלמ"ד אין ברירה אינה ספק כלל, אלא ודאי לא חל, ודלא כמ"ש רע"א לרש"י.

וצריכא משום דבעינן לה לשמה. וביאר תוס' [כד: ד"ה לאיזו] דבעי שיהא מבורר בשעת כתיבה [וברירה הוה רק אח"כ למפרע, או שאינו ניכר להחשב מבורר]. ובהג' מים חיים חלק על תוס', דדיחוי בעלמא היא, שהרי בגמ' בהמשך משמע דלשמה דגט ג"כ תליא בברירה.

ואי אשמעינן שדה משום דלחומרא. צ"ב דאדרבה אוקי ממון בחזקתו. וכתב השער המלך [גירושין ג ד] דהוה מצוה להחזיר. ובפנ"י כתב דיש חזקת מ"ק של תפוסת הבית. והאחרונים כ' דכיון דאינו מפסיד ממון, שביא לו חלק אחר כנגדו.

תוד"ה ואי אשמעינן. לקולא נמי וכו' כנגד עשרה. האחרונים הקשו דנימא דהוה עשירי ודאי ולא עשירי ספק [ואמאי בעי דין צאנך דברור]. ובשעה"מ [שם] כתב דבספיקא דדינא לא אמרי' כן. והארכו בזה האחרונים.

א"נ כתחילה. פרש"י יחזור ביובל לאיש א', פי' דדין חזרת יובל הוא אף דהוה חלוקה גמורה⁴. והרשב"א כתב דלא חשיבא חלוקה לגמרי לגבי יובל, דלענין יובל בעי חלוקה לגמרי בגורל ואורים ותומים [וחסר בבעלות].

אימנינהו מעיקרא. כתב הריטב"א קמ"ל דלא אמרי' דחזר בו כששוב אמר לראשון, דלא אמר כן אלא לזרזן.

והילכתא חוץ מהאחרון. כתב הר"ן דלאו דוקא פסול כהונה לחוד, אלא אף אם קידשה אחר צריכה גט, דכיון דקי"ל [ביצה לז:] בדברבנן יש ברירה⁵, א"כ הא דבדאורייתא אין ברירה היינו לחומרא אבל לקולא צריך לחשוש לברירה. והביא דכ"כ הרמב"ם [ג ד]. אבל המהרש"ל [ב"ק מט קונטרס ברירה] האריך דאף לקולא קי"ל דאין ברירה בדאורייתא. ורק בדברבנן תקנו דמהני ברירה.

תוד"ה והדר. דשפיר מותיב למאי דפשיט ליה. והרשב"א כתב דאינו מחזור שהאריך כ"כ, ופי' דמתמה אף ארב משרשיא דחזר והקשה, משמע דקיבל דבריו. [ובתוס' הרא"ש כתב דכל הספק של רב משרשיא מתחילה הוא האם יש לחלק בין תולה בדעת עצמן].

רש"י ד"ה אמר אביי. גילה בדעתו שהיה פוסח על שתי סעיפים. משמע ברש"י דנחשב שאין לו גמירות דעת להחיל כלל, ולא דחסר בברירה. [והאחרונים נתקשו דלדעת רש"י למ"ד אין ברירה חל במקום ספק, ואינו משום דלא גמר בדעתו].

ועד"ז כתב התוס' הרא"ש [בע"ב] דהא דלוקח יין נחשב תולה בדעת עצמו לא ברירא לי, דהטעם בתולה בדעת עצמו משום שהיה יכול לברר בשעת התנאי ומדלא בריר הו"ל פוסח על ב' סעיפים. אבל הכא בשעת התנאי א"א לברר יותר. אלא חשיב ליה תולה בדעת עצמו משום שמברר לבסוף.

1 ולכא' זה שייך בחלות שאדם עושה, אבל ירושה וכדו' דחל ממילא, א"א לומר שאינו ראוי לחול. [אמנם באחין שחלקו חל בספק, וע' לקמן].

2 ובנתיבות [סא ג] כתב [בדעת שול"ת הרא"ש] לפרש דכיון דבשעה שמתברר יכול לחול עדיין, מהני, וחל למפרע. וכל הנידון של ברירה הוא כשבשעה שמתברר אינו ראוי לחול. כגון גט שרק לאחר מיתה מתברר שעה הסמוך למיתה. [וכן לשמה חל רק בכתיבה].

3 אבל דעת הרמב"ן [נדרים שם, וכן בריטב"א כאן] דבדשותפין [לראב"י] יש לכל א' זכות בכלול, וזה נקרא ברירה, ולא שייך לדבר שמתברר.

4 ויל"ד דיש מ"ד המתנה אינו חוזר ביובל וכדו'. וע"כ ס"ד דסוגיין לא כהך מ"ד.

5 ורע"א [מערכה עירובין שם] דן האיק הקילו בספק דרבנן, ואמאי לא אמרי' דכל צד הוא לקולא. וכתב דלדברי רש"י דלמ"ד אין ברירה הוא ספק, א"כ הוה צירוף ספק נוסף, ול"ש ממ"נ. ולדברי התוס' תי' דכיון דחז"ל קבעו בדברבנן סמכין אברירה, א"כ עי"ז נוצר דאין בזה קולא לכל צד. והחז"א טז ו הביא מדברי תוס' עירובין פב. [ד"ה ש"מ] דהוה קולא דרבנן, אף דמדינא אין ברירה כלל [וכדעת היש"ש].

אבל בריטב"א כתב [הטעם דל"מ תולה בדעת עצמו] דהיכי מצי למימר דזכה, שהרי השתא הוא דמימליך, ואינו ראוי לחול למפרע. [והאחרונים נקטו דכוונתו דכל ברירה תלה דעתו בדבר מסויים, ונחשב שביירר החלות ע"פ דבר זה, ולמ"ד יש ברירה מהני אף שהוא בעתיד. אבל דעת עצמו שהוא עתידי עדיין אינו 'מציאות' כלל, ולא נחשב שתלה בדבר מסויים].

תוד"ה עשרה. ובתוס' סוכה כג: ויומא נו. [ד"ה עשרה] הביאו תי' נוסף דחיישינן שמא הכותי הפריש תרומה גדולה ולא מעשר, ולכן צריך להפריש כנגד כולו [וכ"כ הרמב"ן בחולין יד]. ודחו דלא חוששין בכותי לזה, שאם היה מפרש תרומה היה מעשר את הכל.

כה:

תוד"ה ומיחל. פ' בקונטרס מחלל וכו' ואין נראה וכו'. בפשוטו כוונת רש"י דמה שנקבע ע"י ברירה נחשב שקבע מקום מסויים, ומהני לפדות. וכע"ז כתב הרמב"ן [חולין יד]. בשם הגאון דלמסקנא [עירובין לז:]: ברירה נחשב שיריה נכרים למפרע. [אבל לחד לישנא בגמ' שם (הו') בתוס' כו. ד"ה התם] מבואר דאינו נחשב שיריה נכרים. [והרמב"ן [שם] הקשה על דברי רש"י, דאע"ג שהוא מחלל צריך לסמוך על ברירה, שאל"כ מעשר אין כאן וחילול אין כאן. והאחרונים כתבו דכוונת התוס' להקשות [כע"ז] דאם אינו עתיד להפריש, א"כ לא נתייחד חלק זה למעשר. ופשטות לשון רש"י דמהני שלא יצטרך להפריש אח"כ.

תוד"ה דברי. דאית ליה לר' מאיר ברירה. בקצות [סא ג] כתב ליישב דלר' מאיר דאית ליה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אי"צ לברירה, דיכול להפריש מדין דשבל"ע. ורק לדין בעי לדין ברירה. ובבית אפרים [עד, הו'] בסוף הקצות] השיג דמדין דשבל"ע חל רק כשיבוא לעולם, ואיך אפשר לשתות את היין בינתיים?

ברירה באינו מפרש דבריו

בא"ד ויש לחלק בין המברר דבריו ומתנה בפירוש. מבואר בגמ' בתמורה דלמ"ד יש ברירה יכול ליחד כבש א' כנגד הכלב, והשאר לא יחשב מחיר כלב. ותוס' תמורה [ל. ד"ה ואידך] הקשו א"כ כל איסור מעורב בהיתר ייחד א', ונסמוך אברירה³. והביא בשם מורי הרמ"ר כלל גדול דכל דבר שהוברר האיסור מתחילה ל"מ ברירה. אבל הני נולד האיסור בתערובת. ורע"א [י"ד טז] כתב לפ"ז דבמקום ספק אותו ואת בנו, שבשעת שחיתת האמא היה תערובת, יחשב לידת האיסור בתערובת ויהני ברירה. ובשעריי' [ג כב] חלק על דברי רע"א דאין בזה סברא כלל, וכוונת תוס' באופן שמעיקרא החיל באופן ספיקי. אבל בדין אר"ב במציאות לא ידעין איזה אמו והאיק ינהי.

אמנם לשון תוס' בכורות [נו: ד"ה לברור] דמסתמא כך דעתו מתחילה דאותו שיברור הוא כנגד הכלב. וכן בתנ"י יומא נה: כתב דהא דמהני לברור ד' זוזי ולשדי לנהרא [בתערובת מעות קנין, משום חטאת שמתו בעליה] הוא דוקא כשהתנו מעיקרא⁴. ועד"ז דנו האחרונים בגדר שותפין שחלקו דנחשב שנשתתפו ע"ד שכשיתחלקו יהא לכל א' חלק שיגיע לידו. [וכמ"ש הר"ן נדרים פ' השותפין]. ועד"ז י"ל באחין שחלקו, דמעיקרא חל דין הירושה ע"פ אומדנא זו⁵.

ובריטב"א בסוגיין האריך דעיקר הברירה הוא כשמתנה אם יהא כך, ואותו הברירה חל מעכשיו. ומיהו יש ברירה אחרת כגון שלקחו בעירוב, ולא התנו מתחילה. אלא מדין ברירה אמרי' שהוברר, ותליא במח' של ברירה. [ומשמע מדבריו כדברי התוס' בתמורה הוה גדר אחר של ברירה]. ועד"ז מיושב החילוק של תוס'. אבל לדברי תוס' בכורות לכאורה הוא אותו גדר של ברירה, דע"פ אומדנא תליא בעתיד, אלא דמ"מ יש לחלק בין היכא שמתנה בהדיא להיכא דהוה רק אומדנא.

- 1 אמנם תולה בדעת אחרים, אף שתלי ב'דעת', מ"מ נחשב דבר מסויים עתידי.
- 2 והקצות [הו' שם] השיב לו דמהני מעכשיו בדבר שלא בא לעולם לענין שאם נקרע השטר, א"כ התחיל הקנין ממש שלא יוכל לחזור. ודברי הקצות תמוהים, דאף ד'מעשה הקנין' חל, מ"מ היתר הטבל תליא בחלות הקנין. ועוד ילה"ק דהאחרונים נקטו בדבר הבא לעולם [ובסוגיין בא לעולם אלא שאינו מברר דבריו] אמרי' דאם נגמר מעשה הקנין ע"כ חל [דאל"כ אין חסרון כלתה קנינו לעולם].
- 3 וכע"ז הקשה תוס' סוטה יח. ד"ה חזר דהאריך דמהני ברירה לחלק תערובת מי מחיקת סוטה, ודמי לברירה דנשים שלקחו קינים בעירוב. ותוס' הק' א"כ כל תערובת בעולם יחזור ויחלק משום ברירה. ועוד בדבר לח ק"ל בילה א"כ ל"ש ברירה. ותי' הסוג' באופ"א.
- 4 ובפשוטו פליג על עצם היסוד דמהני ברירה לקבוע מכאן ולהבא, וברירה מהני רק כשחל מתחילה ע"פ העתיד [וחל בודאי, אלא דאנן לא ידעין]. אבל י"ל דלעולם הכוונה דחל בספק, אלא דהסברא שאפשר להגדיר ולקבוע שייך רק במקום שמתחילה עשה ע"ד כן.
- 5 והיינו כלפי המצב של אחרי חלוקה [ולא שייכא למש"כ הגר"ח בדעודו תפוסת הבית הוה גדר בעלות שונה, ואכ"מ].

הריטב"א ביבמות כג: הקשה אמאי מקדש א' מב' אחיות נחשב קידושין שאין מסורין לביאה, הרי כיון דאמר א' יכול לברר את מי, והובררה שזו האי שקידש 'למפרע'. וכה"ק **בריטב"א** קידושין נב. ונשאר בצ"ע. **ובאבנ"מ** [מא ב] הביא מזה דדעת הריטב"א כדעת תוס' תמורה דכל שנולד בתערובת מהני אח"כ ברירה לקבוע איזה. **ובשער"י** [ג כב] כתב דמהני רק הכא דחל חלות קידושין בין שניהם [ולא חל מתחילה קידושין על אשה מוסיימת שאינו ידוע, וחלות זו ניתן להגדרה מדין 'ברירה']. **ובריטב"א** יבמות ת' א' דקידושין שאינן מסורים לביאה איירי דלא בירר, שתלה בדעת אביו ומת. א"נ דהכא איירי דקידש בסתם ואמר ולא אמר איזה שארצה³, והכא ליכא דין ברירה [וכע"ז כתב התוס' ר"ד קידושין שם]. והחז"א ושער"י נקטו דכוונת התוס' ר"ד כדעת הת"י יומא ותוס' בכורות דפליג על כל היסוד שיועיל ברירה לברר מה שחל בספק⁴. א"נ [וכתב הריטב"א והוא עיקר] דבעינן קידושין הראויין לביאה מתחילתן, משעת קיחה.

הקצות [סא ג ד"ה וזוהי ניחא] הקשה לפ"ז בסוגיין נמי יהני שיקבע שהתרומה ומעשר 'בתוכו', ואח"כ ישתה ויברר את החולין שבו, לדעת תוס' בתמורה דמהני ברירה לברר אח"כ. וזוהי ל"ש חשש שמא יבקע הנוך, שהרי כבר חל התרומה בתוכו, ולא תליא בעתיד. ות' הקצות דבתרומה יש חסרון דאין שירה נכרי⁵.

תוד"ה רבי יהודה. ר' יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת אלמא יש ברירה. וכמ"ש תוס' לקמן עג: [ד"ה תנא] דמשמע כשמת ודאי מגורשת, ע"כ ס"ל דיש ברירה דאל"כ אף מה שרוחק יותר לא היה מהני, דלמ"ד אין ברירה לא חל כלל. אבל רש"י לקמן עג: [ד"ה ומשני אמר רבה] כתב דלר' יוסי אין ברירה, ולכן הוה ספק על כל שעה שמא הוא סמוך למיתה.

בא"ד עומד הדבר להתברר בודאי. **האחרונים** כתבו דלפ"ז הכל תלוי בלשון התנאי, ואם אמר על סלע זו אם תעלה מהני. וכן אם אומר לאשה זו אם תצא, ולאשה זו אם תצא, נחשב סופה להתברר.

המהרש"ל כתב דלפ"ז מתורץ קושיית הגמ' בר' יהודה, שהרי עומד ודאי להתברר אם יחיה או ימות. וכתב דרב משרשיא לא ס"ל לחלק בהכי [וכ"כ בתו"י יומא נו:]. **והמהרש"א** חלק לדברי התוס' [ד"ה מה] חל בשעה קודם המיתה ואינה מבוררת, ואין כאן דבר העומד להתברר. וצ"ב כוונתו ה"נ כל רגע עומד להתברר האם יחיה או יהא שעה סמוכה. **ובחז"א** [טז ב] ביאר כוונת המהרש"א דכשמתנה על ב' דברים [ע"פ דברי תוד"ה ולכי והרמב"ן שם] הוה ברירה אפי' דסופו להתברר. ועיי"ש שהקשה דדבר זה נסתר מדברי התוס'. **ובקצות** [סא ג ד"ה אמנם] ביאר כוונת המהרש"א דלא נחשב סופו להתברר, דשמא לא ימות מחולי זה⁶.

ובפנ"י הקשה לדברי המהרש"א, הרי אף לר' יוסי הוא ספק האם חל סמוך למיתה, ובתוס' הוכיחו דס"ל דהוה ברירה. **והאחרונים** תי' דל"ל דזהו שורש הספק לר' יוסי, האם חל עכשיו או אח"כ, דדעת האדם שיהני כדן, ולצד דיש ברירה אף בדבר דסופו להתברר דעתו שתחול סמוך למיתה. ואל"כ דעתו שתחול לאלתר.

בא"ד אבל שאר אמוראי סברי דאע"ג דלקוחות אין מחזירין דגזיה"כ הוא. וכוונת התוס' כדברי הגמ' בע"א. **והאחרונים** האריכו בדעת הרמב"ם בזה, ע' לקמן מה.

רש"י ד"ה ולכי מיית הוה גיטא. ואין זה כשאר תנאים דבידו ודעתו לקיימם, ולכשיתקיים התנאי הוה גט למפרע. [יל"ד אמאי בעי בידו ודעתו להחשב תנאי, האם פרשת תנאים בעי שיהא תליא ב'בעל המעשה', או דהוא דין דומיה דתנאי בני גד. וע' אחרונים]. **ובתוס' הרא"ש** כתב דכל היכא

- 1 וסיים ואב"י ורבא אית להו ברירה בפ' כל הגט. [והאחרונים דנו דל"מ שיפסקו כן בסוגיין].
- 2 מכאן ולהבא [ומש"כ הריטב"א למפרע, היינו ע"י סיבת הקידושין של אתמול. וצ"ת]. וזה יסוד חדש של ברירה שנלמד מתוס' תמורה.
- 3 קצת משמע בתי' הריטב"א דלא חזר בו מקושייתו, אלא דמעמיד את הסוגיה בהאוקימתא אחרת. א"כ י"ל דהריטב"א הקשה דהלשון א' מב' מתפרש ע"פ מה שיקבע בעתיד כדן ברירה [דאל"כ למה קידש אותן. וזוהי מתיישב לשון הריטב"א 'למפרע']. וזוהי תי' דאינו מתפרש. [א"כ כל דברי התוס' לא נקט דמהני לשנות קביעה אח"כ וכדברי תוס' בתמורה. והאחרונים לא נקטו כן].
- 4 אבל **באבנ"מ** שם נתקשה בדברי התוס' ר"ד אמאי ל"מ [ומ"ש מתוס' תמורה שם], וכתב ליישב דברירה באופן זה מהני רק מכאן ולהבא. ובתחילת הקידושין לעולם הוה אינו מסור לביאה [ותליא בתי' האחרון של הריטב"א. אמנם בריטב"א משמע דהוא ב' תי'].
5 [וכמ"ש הרמב"ן בחולין דהכא נחשב ניכרין הוא כיון שהגדיר ותלה ע"ש העתיד, אבל 'בתוכו' אינו נכרין].
6 **והקצות** כתב דדעת המהרש"ל דנהי דהשתא השעה שהוא סמוך למיתה מעורב, אבל בברירה סגי שיתברר בשעת החלות [וכמ"ש תוס' ב' ק סט, הו' כה], ובשעה שהוא סמוך למיתה הרי ליכא אלא שעה זו לפנינו ובודאי או יחיה או ימות, ועומד להתברר. [ויל"ד בזה].

דתולה הענין בדעת אחר א"א ליגמר בלא ברירה, אבל התנאי תליא בא' מבעלי הדבר כיון דבידם לקיים ממילא נתקיים הדבר בלא ברירה.

מתנה על ב' דברים

תוד"ה ולכ"ה ומיהו הכא וכו' ואותו שעה אינו מבוררת וידוע וצריך ברירה. ובתוס' יומא [נו. סוד"ה דברי] הקשה גבי אם יבא חכם למזרח [עירובין לו:] שהוא דרך תנאי, וקרי ליה ברירה. ויש לחלק לפי שמניח ב' עירובין. וכתב ואין נראה, והקשה עוד מע"מ שירצה אבא. ודעת הרמב"ן דהמתנה על ב' דברים, שיחול או ע"ז או ע"ז נחשב ברירה. ותנאי נחשב רק כשמתנה שיחול או לא יחול [וכ"כ הרמב"א ור"ן בסוגיא]. וה"נ בגט שהתנה 'מעת שאני בעולם' אינו מברר את זמן החלות, ולכן הוה כמתנה על ב' דברים. ועפ"ז כתב דתנאי שאם ימות לא תליא בברירה, ומיושב בזה הא דמהני לשמואל, ולהלכה תנאי בגט שכיב מרע¹. אבל הרמב"א הקשה דשעה הסמוך למיתה הוא דבר מסויים, וא"כ לא בעי ברירה. וכתב דכיון דלפעמים נטרפה דעתו, א"כ הוה שעה או שעתיים קודם למיתה נחשב אינו מסויים². ובסו"ד כתב דלא קי"ל כסוגיא, ואף זה נחשב דבר מסויים, ומהני תנאי ולא בעי ברירה.

ובדברי הראשונים תפסו את הלשון למזרח ולמערב, ומשמע דאם התנה לרוח א' מהני מדין תנאי. וזה דלא כדברי המקשן בעירובין שם דלרוח א' ג"כ ל"מ, אא"כ כבר בא חכם [וכ"כ הקצות סא ג ד"ה אמנם].

ורע"א תמה דבגמ' בעירובין איירי שמניח ב' עירובין, למזרח ולמערב, וכל א' מילתא באפיה נפשיה ותנאי לעצמו, ואמאי נחשב מתנה על ב' דברים⁴. ור' שמעון [בשער"י ז יח ובמערות הקנינים יג] האריך לבאר דמעשה בתנאי נחשב מעשה גמור, אלא שהתנאי עוקרו למפרע, ותנאי מילתא אחריתי היא. אבל היכא דכבר עשה מעשה עירוב א', א"א לעשות שוב מעשה עירוב נוסף בדרך תנאי. כיון דעדיין לא התבטל המעשה הראשון.

ועד"ז כת' הר"ן [לע"י ג, ו. בדהרי"ף] לבאר דמשתעבדנא לכל דאתי מחמתך אינו תלוי בברירה⁵, דיכול להתחייב לכל א', ורק במקום דאי דהאי לאו דהאי בעינן לברירה^{6, 87}. והאחרונים הקשו מהגמ' ב"ק סט. דכל המתלקט תלוי בברירה, ואף דאפשר לפדות כל א' בפנ"ע, ואין סתירה בין מעשה פדיון זה לאחר. והאחרונים האריכו בזה.

בא"ד ומ"מ כדברי רש"י כן הוא וכו' דהריני בועלך ע"מ שירצה אבא חשיב ברירה⁹. והרמב"ן תי' דע"מ שירצה הדבר מסור ללב. אין אומרים כשירצה מבורר שרצה משעה ראשונה. והתולה ברצון בין שלו ובין של אחרים, אע"ג דלא תלה בב' דברים¹⁰. ובחז"א [דמאי

1 ותוס' כתבו דס"ל לשמואל דמהני ברירה מברר דבריו או כשסופו להתברר. וביש"ש הביא מזה דלהלכה מהני ברירה כשסופו להתברר.

2 וצ"ב כוונתו, דאף בזה תלה בשעה קודם שתטרף דעתו, ואמאי נחשב פחות מסויים מאשר סמוך למיתה. אבל הקצות [בד"ה והנה הרמב"ן] כתב ליישב דבכל קנין העירוב צריך להתנות שאם לא יבא הריני כבני עירי, ולכן נחשב דמתנה על ב' דברין, דאל"כ לא קנה תחום ביתו. [דיש מ"ד בעירובין דהמניח עירוב ולא חל, אף בביתו לא קנה שביתה]. אבל לשון הראשונים משמע רק משום שהניח ב' עירובין, וכן נקטו האחרונים. וביאר החז"א דכיון שקונה תחום ביתו ממילא, ולא בעי מעשה.

4 והחז"א טז ד תי' דעיקר התנאי הוא על השביתה, בא' מב' מקומות. והפת הוה רק הכשר שיוכל לקנות שם שביתתו.

5 ודעת המרב"ן שם דתליא בברירה. ויל"ד האם חולק ביסוד הדבר, או דס"ל דהתם משתעבד שעבוד א' למי שיתברר בעתיד, ואין דעתו להתחייב בפנ"ע לכל א' בפנ"ע. [וכע"ז יש אחרונים שחלקו בכל המתלקט].

6 ובשעבוד אף שמשועבד לא' יכול לחזור ולהשתעבד לשני, משא"כ בעירוב דלא נחשב 'מעשה עירוב' כלל. ובקצות [שם] ציין דבשול"ת הרשב"א [ד קנא הו' בב"י קמא מד] כתב דהאשה ששולחת כמה שליחים לקבלה, ואומרת למי שהבעל ירצה תליא בברירה. והקשה הקצות דאין סתירה להיות כמה שליחים.

7 והקצות [שם] הקשה בריש המפקיד, יהא קנוי סמוך לגניבתו, אמאי אין חסרון ברירה. והחז"א [דמאי טז יג] תי' דלא אמרי ברירה לענין קנין ממון וכל תנאי שבממון קיים ואפי' תנאי שיש בו משום ברירה. [ובדברי הר"ן מבואר דלא ס"ל כן].

8 והנתיבות [סא ג] כתב דמשתעבדנא לך לא בעי ברירה, כיון דמכאן ולהבא יכול להשתעבד, ולכן מהני אף למפרע. וכע"ז כתב באמרי בינה. והגר"ש במערכת הקנינים [א] האריך לחלוק ע"ז.

9 והנתיבות [סא ג] כתב דסוגיאן כרב יהודה [לקמן עד]. דע"מ לאו כמעכשיו דמי, ובקידושי ביאה ל"ש לאחר זמן, ולכן ע"כ מהני משום ברירה. אבל לדידן ע"מ כמעכשיו למהני מדין תנאי.

10 רע"א [א קנט] הביא בשם השא"א צג דכל מחוסר מעשה נחשב ברירה, כמו ע"מ שירצה אבא. והחז"א

טז א] כתב דאפ"ל דתנאו על ריצוי האב של השתא, ריצוי של השתא הא ליתא בעולם, אלא שדעת של מחר מגלה על הדעת של היום. [וכ"כ בשער"י ז יח].

החזר"א [טז ה] כתב דהמקדש אדעתא דרבנן לא תליא בביריה, דלא בעי ריצוי, אלא הוה ע"מ שלא ימחה. ועוד שכבר קבעו חכמים את המקרים המבטלים הקידושין וכו'.

ע"מ שירצה אבא וכו' רצה האב מקודשת. בגמ' בקידושין סג: אי' ב' לשונות האם בעי שיאמר הן, או שלא ימחה. והרמב"ן כתב דסוגיין הוא ללישנא דבעי ריצוי, ולכן תליא בביריה [ולשיטתו], אבל להלכה קי"ל דתליא במחאת האב, ולא תליא בביריה².

והרמב"ם פסק דרצה האב מקודשת, והשאג"א [צג] תי' דדוקא קידושי ביאה בעי ברירה, דא"א שיחול אח"כ כשנודע. והרמב"ם איירי בקידושי כסף, ומה שיכול לחול אח"כ לא בעי ברירה, וכתוס' ב"ק סט.

כו.

ומקום הזמן. הרמב"ן [כו:] מביא י"מ דיתור המשנה קמ"ל דאף ארוסה בעי זמן [וחידוש המשנה דבעי זמן, שלא יהא מוקדם]. והרמב"ן חלק דיש דין נוסף 'להניח' שלא יטעו ויחתמו [והוה דין בכתיבת השטר להניח³]. ולדבריהם אי"צ להניח משום לשמה, דזמן אינו מכלל תורף הגט.

אבל רש"י [טו.] כתב דבעי ב"נ על הזמן. וכ"כ רש"י כא: [ד"ה תורף] דבעי שהזמן לא יהא במחור. ובב"י [קכג] כתב דכיון דהזמן מדרבנן יש לו דין טופס, וצ"ע, ואפשר דאלמוה רבנן כאילו היא של תורה. ובחלקת מחוקק [קכד טז] ציין שהב"י דן האם הזמן הוה בכל התורף ופסול אף מדאורי', או רק מדרבנן. והאחרונים ביארו הצד שפסול מדאורי' ע"פ דברי הרשב"א ד. דאף מה שלא צריך לכתוב, כיון שכתבו הוה בכלל עצם הגט⁴. ובאבנ"מ [קכז ג] נקט דמדרבנן הוה חלק מהתורף.

תוד"ה רבי אלעזר. מאי מיחזי כשיקרא שייך בטופס [וכ"ד רוב ראשונים והשו"ע מח א]. אבל דעת רש"י דאסור לכתוב אף טופס, והש"ך [ר"ס מח] חשש לדבריו, וכת' דאף בכתיבת הטופס יש חשש מיחזי כשיקרא. ובפנ"י ביאר דכיון דבשעת כתיבה לא נעשית כלום ממה שכתוב, א"כ הוה שקר, ואף שאח"כ הוסיף השמות. אבל התומים [מח א] והק"נ כתבו דרש"י ס"ל דפסול בשאר שטרות גזירה אטו גט. ובתורף פסול מב' טעמים, מיחזי כשיקרא וגזירה.

תוד"ה חוץ. בשחרור עבדים לא גזרו טופס אטו תורף. בפנ"י כתב דלא גזרו, משום דלא שכיח. ובקרי ראם כתב דהמשחרר עבד עובר בעשה, וע"כ איירי באופן א"כ סתם עבד עומד לשחרור, ואין לגזור בשחרור [דאף סתמא כשר ע"פ הגמ' ריש זבחים]. והרשב"א הביא דאיתא בתוספתא ר"א מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים, וכתב דהוא בכלל דברי הגמ' לעיל גבי לשמה, דלרבה הוה בכלל ב"נ, ולרבא מילתא דאיתא בקידושין, ואף גזירה זו בכלל⁵.

אמר רב יהודה אמר שמואל צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם. הרשב"א ור"ן נדרים ה: הביאו מסוגיין דשמואל לא ס"ל כר' יהודה דצריך לכתוב 'ודין' בגט [וע' בראשונים לקמן פה: דדנו איך קי"ל]. ומבואר דנקטו דלר' יהודה הוה בכלל גופו של גט, ודינו כתורף הגט. וכ"כ בריטב"א בסוגיין דצריך להניח הלשון 'ודין'. אבל בשר"ת הרא"ש [לה ה] כתב דאף לר' יהודה ל"צ לכתוב 'ודין' לשמה דאינו מעיקר הגט, אלא בירור שיחשב ידים מוכיחות.

ההג"א [פ"ב יז] הביא בשם הירושלמי דסגי בשם האיש והאשה לשמה, ודייק מזה דפליג על שמואל ול"ב הרי את מותרת לכל אדם.

תוד"ה וצריך. ומ"מ אין להוציא לעז וכו' שמאריכים לכתוב כמה לשונות וכו' [ובראשונים פה: שדנו בלשון]. וצ"ל דצריך לשון אחר לשמה.

גזר טופס אטו תורף. הרא"ש הביא י"מ דדוקא לכתחילה גזר ר' אלעזר, אבל בדיעבד תנשא, כדאמר' גבי מחובר תלשו וחתמו ונתן לה כשר. והרא"ש דייק כן מדקתני דומיה

טז ה תמה בזה.

1 [ויל"ד נפק"מ אם תקנו תקנה חדשה אחרי שהוא קידש].

2 ורע"א כתב דלמ"ד אין ברירה, הא [לקמן לג.] דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, היינו ע"מ שלא ימחו.

3 ויל"ד א"כ אף בשאר שטרות.

4 והב"י השווה לצד דזמן מוקדם פסול מדינא [וצ"ב דהתם עי"ז שקר. ואולי למד משם דהו' מעצם השטר].

5 והקרי ראם הק' דלא יגזרו בקידושין להחמיר. [ולשון הרשב"א מורה דמ"מ אינו דין בפנ"ע, והוה בכלל לשמה, דאיתא בקידושין].

דשאר שטרות, ובשאר שטרות ודאי לא פסלו בדיעבד. ודעת הרמב"ן ורמ"ה לפסול, דלא דמי למחובר דלא שכיח. [ע' לעיל כג. דנח' בזה הרמב"ם ורמב"ן גבי עע"ג].

כו:

וזימנין ה"ל קטטה וזרק לה ומעגן ומותיב. פרש"י כשהיא מגורשת [ובירושלמי יש מ"ד משום תקנה שלא יהיו מצויות להתגרש]. והרשב"א חלק דלשון עיגון ל"ש במי שמגורשת, אלא במי שיש לה בעל ואסורה. ולכן פי' דיזרק הגט ספק קרוב לו וכו'.

ע' תוס' ד. [ד"ה וחתמו] דבמצאו באשפה לא שייך הנך טעמים, ולכן כשר אף לכתחילה. [ועע"ש רע"א].

קא פסיק ותני. ע' תוס'. וברמב"ן כתב דדיוק הלשון 'צריך שיניח' משמע דאין אשה מתגרשת בלא זה. והביא ר"מ שמיתור המשנה מדייק מדקתני מקום הזמן, דכבר תנן נכתב ביום וכו', אלא לרבות ארוסה. [והרמב"ן חלק, ה' לעיל].

בסוגיין הנידון בגט שזמנו מוקדם [וכדאי' בתוס'] ובזה נידון הגמ' אי בעי זמן. ויל"ד לצד [הו' לעי' יז:] דגט מוקדם גרע דהוה שקר, א"כ צריך להניח שלא יהא מוקדם וגרע.

אלא מן האירוסין וכו' אלא למ"ד משום פירי ארוסה וכו'. רע"א הביא להקשות דאפשר דבארוסה חששו לשמא יחפה יותר, דזנות שאינה תחת בעל שכיח יותר [וכמ"ש השיטמ"ק כתובות ב:]. וכתב רע"א דבארוסה יכול לחפות כדין, ע"י שיבטל את הגט, וכדאי' לג. תוד"ה אפקעינהו, משא"כ נשואה לא יעשה כן שיהא בעילתו זנות.

שמעית משמיה דעולא. העיטור [הו' ברא"ש יז: פ"ב ס"ד] הביא מדברי עולא להוכיח דקיי"ל כר"ל. והרא"ש דחה דתי' אליבא דר"ל.

תוד"ה לכשאכנסנה. דכתב זמן דאחר נישואין. הרשב"א כתב דלדעת הרמב"ם [א כה הו' לעיל יז:] דגט מאוחר פסול, י"ל דאיירי דצווה קודם שכנס, אבל כתבו את הגט אחר שכנס. [ובזה אם לא קידשה קודם נחשב שאין צווי הבעל, אף שכתבו אח"כ]. וכתב ומיהו הרמב"ם [ג ו] משמע כרש"י דפסול לגמרי משמע.

והרמב"ן הביא פי' נוסף דחששו ברוסה יותר לגט ישן, דבנשואה לא יחששו לפסול הולד, שאין אדם תולה בעבירה. אבל בארוסה לא יתלו שנשא וגירש, שאין אדם עשוי לישא ולגרש וכו', וע"כ יתלו בעבירה.

הרמב"ם [ט כה] פסק דאם נתייחד עמה אחרי שצווה לכתוב גט הרי אלו לא יכתבו ויתנו, וק"ו הדברים אם הגט נכתב כבר [הוה גט ישן], כ"ש לזה שלא נכתב. והרמב"ן תמה דכיון דלא נכתב עדיין אינו גט ישן, ומה שייך ק"ו. וכתב ואפשר דכוונת הרמב"ם משום חשש לפיוס.

תוד"ה הכא. ואור"ת וכו' יחתמו אחר הנישואין. והרמב"ן כתב דחיישינן שמא יחתים עדים, וכוונסה אח"כ. ובשלמא נשואה לא חיישינן, דלא מקדים פורענותא [ע"י לעי' יז:], אבל כשמגרש ביום החתימה לא נחשב פורענות.

והרשב"א כתב דאסור לכתוב גט זה, דחיישינן דלאחר זמן העדים לא ישימו לב לזמן הכתוב [והביא כן מהירושלמי].

בא"ד וגם יפסידו הלקוחות פירות שלא כדון. החז"א [קה יג] כתב דאע"ג דכתב גט, לא אמרי' דאין לו פירות משעת כתיבה. אלא כה"ג יש לבעל פירות עד שעת נתינה.

ואפי' רבנן לא פליגי עליה דר' מאיר אלא בגיטי נשים וכו'. מבואר בהדיא בגמ' דלא בעינן כתיבה בשליחות בשאר שטרות. והקוב"ש הקשו מכאן לדברי הנתיבות [רמד ג ותור"ג י:]: דבעי שליחות בכתבת שאר שטרות. ובאמר"מ [טז ד בהג"ה] הוכיח דלא כנתיבות ממשנתינו. [וי"א דאף לנתיבות מהני כשעשה קנין אח"כ].

אמר ר' זירא וכו' אמר רב הלכה כר"א. הר"ן כ' הילכך לא התירו לכתוב טופס בגט, ולכן הר"ף השמיט דין הרי את מותרת. אבל הרמב"ם [ג ז] פסק כלשינא דתקנת סופר התירו, דדחינן דברי רבה ע"פ הגמ' לעיל גבי חש"ו. וכתב הר"ן וכבר כתבתי דיש לחלק דלא שכיח [הו' לעיל כא: וכג.]. והראב"ד [על הר"ף] למד מסוגיין לכל מקום דגזרינן טופס אטו תורף.

נמחל שעבודו. פרש"י [ד"ה שכבר] דהקרקעות אינן משועבדות שוב. קצת משמע דהוא טעם

1 דעובר בה' לאוין, והיא נמי לא תשמע לו. ועוד שאין קטטה ופיוס בין ארוס לארוסה.

שאינן בזה שטר קנין על השעבוד. והאחרונים דנו האם שטר שנמחל שעבודו הוא חסרון בשטר בעדות העדים, שמעידים רק על המעשה הראשון, וכ"כ הנהיגו [מח א] בשם התומים. והנהיגו חלק דראיית השטר נחשב דקאי אף להלואה הב', שהרי בכל שטר העדים לא ראו מסירת המעות, אלא דנחשב עדות השטר ע"פ מה שימסר, ואף הכא נמסר שוב. והאחרונים דנו בזה, דעדות השטר מעידה שכשיגיע לידו יהי. אבל להלואה הב' אינו נכלל בעדות כלל. ובקוב"ש [ב"ב תרא] נסתפק האם בגט יש חסרון נמחל שעבודו, אם החזירה אחר גירושין, האם יהי גט הראשון לגרש שוב'.

הסמ"ע [ר"ס מח] כתב דשטר שנמחל שעבודו גובה מבני חורין² [והאחרונים דנו האם הוא משום דלא בעי שטר שעבוד לבני חורין, או דהטעם למשועבדים הוא משום דאין קול]. ודעת הלבוש דאף מבני חורין אינו גובה, דאמר' בטלה מקצתה.

כתב המרדכי [שנה] בשם רשב"ם דאם הקנה לו פעם ב' בשעת הלואה הוה כשר, דבשאר שטרות לא בעי כתיבה לשמה, וכל פסולו דנמחל שעבודו וקנינו הראשון³. [ובפוסקים ס' מח דנו באיזה קנין כוונתו].

הרא"ש נדרים כז: כתב דמהני קנין מסירה בשטר שנמחל שעבודו, וחזר דקנין שטרות בעי כתיבה ומסירה. ואכמ"ל.

תוד"ה וליתא. דמסיק וליתא ורב לא סבר וכו' והתם פריך ללישנא דקאמר משמיה דרב הונא. ובתוס' כתובות [כא: ד"ה האמר] הביאו ר"ת דדרך הש"ס להקשות אפי' מדבר דלא הוה הילכתא הכי. ועפ"ז כתב ר"ת דאף הגמ' בב"ק ע. דלא כתבינן ארכתיה אמטלטלין משום מיחזי כשיקרא הוא דלא כהלכה.

בא"ד ואית וכו' וליתא לקושיה וכו' דדוקא באשרתא שהוא קיום השטר. ותוס' כתובות שם כתבו משום דהוה מעשה ב"ד.

הרמב"ן בכתובות [שם, וכע"ז בשא"ר שם] כתב דכל החסרון משום דלא היה מושב ב"ד לקיום, אבל בעלמא כותבין וחותמין ורואין המעשה, ומוסרין השטר לבעליו⁴. והרשב"א [כאן] כתב ונראה שכל דבר שגמר מעשיהו הוא אמת, אלא שנראה קודם לכן, לא חיישינן כיון דמ"מ לבסוף יהא הענין כאמתו.

ותוס' שם הביא פי' נוסף בשם ר"י מדגפיר דרק לכתחילה חוששין למיחזי כשיקרא, ובדיעבד לא חיישינן. ובסוגיין אמר' וליתא לענין דיעבד.

כז.

מצאו לאלתר כשר. שתולים שזהו הגט שנאבד. ואם לאו פסול. מבואר בגמ' דהוא משום דחוששין לגט אחר ששמו כשמו. וע' בסמוך.

רש"י ד"ה אם מכירו כשר. מילתא באנפי נפשיה ואו או קתני. אבל רש"י בר"ף איתא דמכירו מהני רק ע"י סימן. ויתבאר לקמן בתוס' כח.

סוגיית חיישין לב' יוסף בן שמעון

[כל הסוגיה נמצא גם בב"מ דף יח]

ואמר רב הונא חושש' לב' שוירי. תוס' ב"ב קעב: [ד"ה מינך] כתבו דרב הונא הסתפק בזה, ואמר בלשון שאלה.

ואשכח דתנן כל מעשה ב"ד. בגמ' ב"מ כ: רב עמרם השיב היכי פשיט מר איסורא ממונא, והשיב דיש ראיא משטרי חליצה. ומבואר בדממון ודאי לא חיישינן לב' שוירי.

ובתוס' [שם ד"ה איסורא] ביארו דאף דאין הולכים בממון אחר הרוב ובאיסורא הולכים, הכא החמירו בא"א, וכמו במים שאין להם סוף⁵. ועוד דהחשש ב' יב"ש הוא מדרבנן משום לעז, ובממון לא שייך לעז. והש"ש [ז כ] כתב ד"ל דדברי תוס' קאי על החשש ב' יב"ש כשלא הוחזקו, אבל בהוחזקו הוה חשש דאורייתא. אבל הפנ"י ורע"א [ש"ת קז] נקט דדברי תוס' חשש דאורייתא.

1 אילו אין בזה חסרון לשמה, ע' מש"כ לעיל כד:.

2 וכ"מ פשוט דברי רש"י כאן. וכן רש"י ב"מ יז. ד"ה שכבר, דהוה ליה מלוה ע"פ, וחיישינן שיגבה לקוחות שלא כדין. [ויל"ד דהוא כשיש מיגו דלא פרעו]. והפוסקים דנו בדיוקי לשון הרא"ש בנדרים [הו' בסמוך].

3 ומשמע דכיון דל"ב כתיבה לשמה, מהני עדות העדים אף למעשה החדש, דע"י הקנין נחשב שטר מחדש. [ונחשב עדות העדים ע"ז].

4 ובקוב"ש ב"ב תר הביא מלשונו כנתיבות לט יג דעדות העדים הוא במה שמוציאין מתחת ידיהם, ולא בעי שיהא אמת בשעת חתימה.

5 יבמות קכא, ודין מים שאין להם סוף הוא ג"כ דרבנן. א"כ לב' התי' הוה דרבנן.

קאי אף בהוחזקו דהוא רק מדרבנן. ובתורג' [קלב ד] נקט דבהוחזקו ב' יב"ש חיישינן אף לענין ממון. והשמעתתא [ז כ] כתב דע"פ דברי החכ"צ דיב"ש נחשב כמו סימן [אמצעי] אפשר ליישב קושיית התוס' הנ"ל, דבממון קי"ל דהולכים בתר סימנים, ולכן לא חיישינן לב' יב"ש. אבל להתיר א"א ל"מ סימנים [וע' בע"ב], וה"נ חיישינן לב' יב"ש. [והשמעתתא שם חלק דשם יב"ש עדיף מסימן]. והביא דברי הרא"ש דיש צד דסוגיין הוא חומרא, כיון דאפשר בגט אחר.

חיישינן לב' שוירי. רש"י בב"מ כתב אע"פ שבשוירי הידוע לנו אין בה יב"ש, שמא יש שוירי אחרת. והרמב"ן דייק מלשון רש"י דאיירי דידוע דאין. וכ"מ בתוס' ד"ה חיישינן. והרמב"ן [וריטב"א] חלק דכוונת הגמ' דב' יב"ש בעיר זו אפשר בבדיקה. והראב"ד [בהשג' לרי"ף, והו' בראשונים ב"מ] דאין חוששין ליב"ש נוסף דאלו איתנהו כאן קול אית לזה.

בש"ת הרא"ש [מה כא] כתב דאף דחיישינן לב' יב"ש, לא חיישינן לב' עיירות ששמותיהן שוות, והו' ברמ"א קלב ד. והב"ש וגר"א תמהו דזה נגד סוגיין. וע' תור"ג ובית מאיר דת' בכמה אופנים.

תוד"ה הא אמר תנו [הא]. הא אי לא חייש לנמלך² היו מחזירין את הגט אפי' אינה שלה, דאי"צ אלא לראיה. והאחרונים הקשו דתוס' [לע' ד.] כתבו דאע"פ שהדבר אמת אין לעשות אלא ע"פ עדות כשירה³. וכע"ז כתב הריטב"א דאע"פ שהיא מגורשת לא ניחא לן לאחזוקי מחמת גט זה שהוא פסול, דאפשר שנתחלף⁴. והאחרונים נקטו דכוונת התוס' דב' יב"ש הוה חשש בעלמא דהרי בממון לא חיישינן, וחששו רק על הצד שאינה מגורשת, ולא שתבוא להוציא בשטר פסול.

סוה"ד כיון דראינו הגט בידה פשיטא שיחזיר. ובתוס' ב"מ התר"י [בגליון] הקשה דניחוש דגט זה זמנו קודם, ותוציא פירות שלא כדין. ותי' דכיון דהבעל מודה, א"כ סבור שהוא אותו זמן. [ובמהר"ם שיף כתב דע"י נפילה יש קול ולא תגבה שלא כדין]. ורע"א כתב דבממון לא חיישינן לב' יב"ש, ולכן אין לחוש לזמן מוקדם.

תוד"ה כאן. מנא ידעינן שזהו שלו וי"ל כגון דידעינן שממנו נפל וכו'. וכ"כ הריטב"א בשם רבו דאיירי דוקא כגון שידעינן ודאי שזה עבר שם, דכיון דזה עבר שם לא חיישינן לאידך. והר"ן כתב א"נ כיון שזה תובע ואמר שנאבד ממנו, והלה שותק אין לנו לחוש. והאחרונים האריכו לענין עגונות כשידעינן באחד שעבר, במקום דאין השיירות מצויות, האם חוששין לאחר [ע"פ הסוגיה ביבמות קטו:]. והחכ"צ למד מסוגיין דמהני סימן אמצעי באופן כזה, וכמו דמהני בסוגיין יב"ש אפי' הוחזקו. והש"ש [ז יט] חלק דאמר' אין ספק מוציא מידי ודאי ואי"צ כלל סימן.

המהרש"ל כתב דלמש"כ תוס' בע"ב [ד"ה מעולם] דלא חיישינן דהבעל ישקר במזיד, א"כ סגי במה שאומר שממנו נפל. ונקט דתוס' כאן לא ס"ל מש"כ שם.

בא"ד ושמעתינן אתיא כר"א, דלר"מ אינו מוכיח מתוכו. ובחזר"א [צז ז] הקשה א"כ היאך ידעינן שהוא שליח של הבעל, וכתב דאיירי דיש לו כתב שליחות. והקשה הא מ"מ קי"ל דאין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה, ואם הוא בפניו, ומודה שהוא לא כתב לגרש, א"כ ודאי מזה נפל. ותי' ד"ל דסגי אם בשעת כתיבה היה לפני השני, ועי"ז חתמו לו העדים את הגט, וסגי בזה. [וכע"ז כתב בריטב"א עי"ש].

ובתוס' הרא"ש ותוס' ב"מ כתבו דהיינו דוקא בהוחזקו, אבל בלא הוחזקו ב' יב"ש נחשב מוכיח מתוכו לרק מאיר, דרך לענין נפילה חיישינן.

רש"י ד"ה לא לזה ולא לזה. ונתנו לי את הגט שלא תחזור ותגבה. נח' בגמ' [ב"מ יז: וכתובות פט] האם הוציאה עדי הגט גובה כתובתה, או בעי את הגט בעצמה. ויל"ד האם דברי רש"י קאי כמ"ד דבעי גט דוקא. או אף למ"ד עדי הגט, כיון שהגט בידו יש לו הוכחה דפרע הכתובה. [אמנם ל"מ בשום מקום שמחזירים את הגט,

1 שכתבו ד'ידוע היה', אבל בתוס' הרא"ש כתב אע"ג דלא הוחזק.

2 [צ"ב ס"ד זה דנחשיב האשה למגורשת ע"פ כתיבת הגט, כשאינה תח"י כלל. וצ"ל דזהו הקמ"ל נמלך]

3 ובשיעורי ר' שמואל ב"מ יח העלה צד דכל החסרון אע"פ שהדבר אמת הוא משום שבי"ד פוסקים ע"פ, והוה פסק שקר, אבל שתנשא לעצמה לא בעי פסק ב"ד. ורק בממון בעי ב"ד להוצאת ממון. וכתב דמ"מ בדברי התוס' לעיל מבואר דלא כן.

4 והוסיף הא למה זה דומה לעדים שראו באחד שהלוה מנה לחברו בשטר ואבד השטר מי יחבינו ליה שטר אחר מאותו הסך ומאותו זמן דליגבי ביה חוביה אע"ג דקושטא הוא הכי הא ודאי לא ה"נ לא שגא.

כז:

בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה ואפי' לזמן מרובה. השיטמ"ק בב"מ הביא בשם גליון
להקשות דיש כאן ספק ספיקא, דשמא כבר גירשה ואפי' לא גירשה שמא זהו הגט שאבד.
ויל' דבא"א אין הולכים אחר הרוב וה"ה ס"ס. ועוד ספק שמא כבר גירשה אינה ספק,
דהעמד אשה בחזקתה שלא נתגרשה. [והאריכו האחרונים בדבריו].

תוד"ה בזמן. והכא כשידוע לנו שלא בא וכו' אינו נאמן מכאן ולהבא יותר מלמפרע. דהכא
ל"ש פלגין, וכ"כ רע"א. והרש"ש ביאר כיון דאומר שגירש ב'גט זה', וידעינן דהיה אבוד רגע
קודם ל"ש פלגין. וביאר בש"ר שמואל [ב"מ] דס"ל לתוס' דמ"ד [בב"ב שם] פלגין, הוה רק פלגין
דיבורא, באופן ששייך לחלק את הדיבור, אבל ל"מ במיגו זה פלגין נאמנות. והרמב"ן [ושא"ר] כת' דקי"ל
[ב"ב קלה]. 'חוש לה', ובעל שאמר גרשתי אינו נאמן [ומשמע דמהני למ"ד דבעל נאמן דפלגין].

רבי ירמיה אמר כגון דאמר' עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט א' של יב"ש וכו'.
הרמב"ן כתב דע"כ ר' ירמיה [וכן רב אשי דמעמיד ע"י סימן] לא ס"ל כרבה דבעי שיירות
מצויות והוחזקו, דא"כ לא היה נדחק להעמיד ע"י עדים. ומיהו לא אשכחן מאן דמחמיר
טפי מלישנא בתרא, דר' זירא, דשיירות מצויות אע"פ שלא הוחזקו, וכ"פ הר"ף. וכתב
דלפ"ז ה"ה הוחזקו אע"פ שלא מצויות. [אבל הרשב"א כתב דהוחזקו ואין שיירות אף לר"ף לא
חיישינן]. והא דלא העמידו בלא הוחזקו ואין שיירות מצויות, דא"כ פשיטא. והשתא קמ"ל
דלא חיישינן לעדים כעדים וכו'. אבל ר"ח ובה"ג פסקו כרבה.

בגמ' ביבמות קטו: נח' אביי ורבא האם חיישינן לב' יצחק, והר"ף פסק כרבה דלא חיישינן, והקשה הבעה"מ
ביבמות מ"ש מסוגיין דחיישינן לב' יב"ש. וע' בראשונים [כאן ושם] דהאריכו בסברת רבא שם האם הוה משום
כאן נמצא כאן היה וכו'. והרא"ש כתב דהתם משום עיגונא הקילו, ואילו בסוגי' אפשר בגט אחר.

תוד"ה מעולם. אינו חשוד להכשילה במתכוון. המהרש"ל כתב דתוס' כאן הוא דלא כתי'
התוס' לעיל [בע"א ד"ה כאן] דאיירי דידעינן דאיבד הגט, א"כ לא צריך לזה. וע' מהרש"א
דפליג. והאריכו בזה האחרונים.

הב"ח כתב דהסברא דאינו חשוד להכשילה שייך אף על השליח, דחזקה שאומר אמת. וע' ב"ש [קלב יג].

סימנים דאורייתא

מספקא ליה אי סימנים דאורייתא או דרבנן. הפנ"י הקשה דהחשש ב' יב"ש הוא רק חשש
דרבנן, א"כ אמאי לא סגי בזה סימן דרבנן. והוכיח מזה דבדבר דעיקרו דאורייתא לא סמכינן
אסימנין, וכן האריך רע"א [קמא קז]. ורע"א דחה ד"ל דאיירי באופן דלא ידעינן דהיה ביד השליח,
דבזה הוה חשש דאורייתא. ובשמעתתא [ז כג] כתב ד"ל דבהוחזקו הוה חשש דאורייתא. והביא
מח' אחרונים גבי עגונות האם במים שאין להם סוף [דהוה דרבנן] מהני סימנים [דרבנן].

והחז"א [לב] כתב דבמקום דמדאורי' הוה ספק, אלא שיש בירור, וחכמים החמירו דהבירור ל"מ. א"כ בטלו
אף הסימן שנוסף בכלל בירור הגט, דאינו בירור בפנ"ע. דאינו נחשב איסור שחידשו חכמים, שתהני לזה בירור
דרבנן.

הקצות [רנט ב] הביא מדברי הרמב"ן ור"ן חולין צו דלמ"ד סימנין לאו דאורייתא אינה
משום דחיישינן דאיתרמוי איתרמי, אלא משום חשש משקר. והא דל"מ עדים על הסימן
בעגונות הוא חומרא דרבנן [וכמ"ש הרמב"ם]. והאחרונים האריכו להוכיח דהחשש משום איתרמי, וע'
קה"י [ב"מ כט] דנקט דיש בזה ב' חסרונות.

בקובה"ע [עז] כתב דודאי ל"מ סימנים מדאורייתא בדבר דבעי עדים, וכדאיתא בגמ' בחולין צו דלא קטלינן
ע"פ סימנים, אלא כיון דהקילו בעדות אשה בע"א, ממילא מהני ג"כ בירור סימנים. וה"נ בסוגיין מהני ע"א
בגט שנאבד.

1 וצ"ב מ"ש כשאומר דגירש ב'יום פלוגי' פלגין, ותלינן דגירש ביום אחר. ה"נ נפלג דגירש, אבל לא בגט זה.
וצ"ל דהגט נחשב עצם הגירושין.

2 והאחרונים ביארו דהוה לשיטתו דלא חיישינן לנפילה דיחיד.

3 והרמב"ם [ג י] כתב חיו לעדים סימן מובהק, והראב"ד השיג ה"ה לשליח. וה"ה כתב דהרמב"ם מודה בזה.

4 והחז"א הקשה א"כ היאך מהני טביעות עין.

בלח"מ [ג י] הקשה דהרמב"ם פסק סימנים דאורי', א"כ אמאי בסוגיין כתב בצד אות פלוני.

טביעות עין ודוקא צורבא מדרבנן אבל איניש בעלמא לא. **הראשונים** הקשו מ"ש דבמשנה מהני מכירו, ולא חלקו בין צורבא מדרבנן לאחר. ואילו בגמ' כאן יש חילוק. **ובתוס' כח.** [ד"ה מצאו] נקט דבמשנה איירי שאין עדים שנאבד, דיש לו מיגו [וכ"פ הבי"ש קלב יג]. אבל **הראשונים** נקטו דאף בלא מיגו, כיון שהוא מצאו מהני. **והרמב"ן** [במשנה] כתב דגבי איסור אין לחלק בין צורבא מדרבנן לאחר, ומשמע דפי' את הגמ' באופן אחר. אבל **התור"ג** [קלב ד] כתב ד"ל דבגט יש ג"כ נידון ממון, להחזיר את גוף השטר, ובזה בעינן דוקא דין צורבא מדרבנן להחזיר כאבידה [וכתב דבהוחזקו חיישינן אף לענין ממון]. **ובאחיעזר** [א יד] ביאר כוונת הרמב"ן דהחמירו מדרבנן בגט כמו בממון.

והריטב"א [חדשים בב"מ, ה' בב"ב ס"ס קנג] ביאר דכל אדם נאמן בטביעות עין בדבר שהוא שלו וברשותו, שהרי כל אדם מותר באשתו. אבל במה שבידינו אין לנו להאמין אלא לצורבא מדרבנן. ואילו הבעל עצמו או שליח או אשה נטלו בטביעות עין הרי זה כשר. וכ"כ **ה"ה** [ג ט] דוקא צורבא מדרבנן, כשמצאו אחר, אבל מצאו הוא נאמן **דל"א נאמן באיסורין**.

הריטב"א ו**ה"ר** כתבו דהא דהשליח אינו נאמן כשאינו צורבא מדרבנן הוא משום דחיישי' שמשקר משום הפסד שכרו, ו**הרשב"א** כתב עוד משום דלא להוי הבעל תרעומת עליו.

בב"ש [יג] נקט דה"ה דע"א אחר נאמן בטביעות עין, ולא רק השליח. ו**הב"מ** ו**תור"ג** חלקו. ו**הברכ"ש** [יבמות כב] ביאר דנח' האם עדות הטביעות עין נחשב חלק מבידור נפילת הגט. ו**בריטב"א** הכא מבואר דטביעות עין מהני רק לדידיה [ודלא כבי"ש], והאחרונים הביאו דמבואר מדבריו דל"מ ע"א באבידה, ודלא כמ"ש ה"ר חולין צו דמהני ע"א באבידה [ואכמ"ל].

והאחרונים [בית מאיר ו**תור"ג** קלב] נתקשו מה מהני דין ע"א נאמן באיסורין בגט, דהא הוה דבר שבערוה. ומ"ש **מלעיל ב:** דמבואר דלשמה נחשב דבר שבערוה, ואף דהוה בידור על הגט לפני הנתינה. וב**שער"י** [ו יד] ו**אחיעזר** [א יד] תי' דהכא אין נידון האם הגט הוא 'כשר', והוה רק בידור האם הוא שלו או של אחר ולכו מהני קודם נתינה. ועוד תי' האחיעזר דהתם הוה בשעת נתינה ולכן יש בזה חסרון. וב**קוב"ה"ע** [עז ה] הביא דברי ה"ר קידושין [כז]. בדפי ה"ר [ף] דלברר מי קידשה לא נחשב דבר שבערוה, וה"נ הנידון לברר של מי הוא הגט, ולא עצם דבר שבערוה, ולברר נאמן. וב**ברכ"ש** [יבמות כב] כתב דהשליח נאמן בעיקר הנפילה, ובזה נחשב בידור בעיקר הנפילה דהוה נפילת גט כזה, ולא נחשב עדות על הגט לפנינו.

רש"י ד"ה אירכס ליה. שליח היה. **ובתוס' ר"ד** כתב דאם הבעל עצמו אמר דיש לו טביעות עין, נאמן במיגו דהיה פוטרה בגט אחר. ו**רע"א** כתב ד"ל דדוקא שליח דכל החשש נוגע בעדות הוא מדרבנן, וכע"ז כתב **השמענתא** [ז כ].

תנוד"ה ודוקא. דע"ה נמי ידע בטביעות עינא. וכ"ד שא"ר. אבל **רש"י** ד"ה [לצורבא] משמע דע"ה לא ידע'. וכ"מ **ברש"י** על ה"ר [ף ע' בסמוך].

ה"ה דייק דהרמב"ם השמיט דין צורבא מדרבנן, וכתב דאינו מצוי בזה"ז. ו**באחיעזר** [א יד] הקשה דבהל' אבידה פסק הרמב"ם דל"ש. ועי"ש שהארין בזה.

שלא עבר שם אדם, שלא שהה שם אדם. **הרשב"א** הקשה דמ"מ ניחוש משום השיירות שכבר עברו, שהרי עיקר החשש משום נפילה דרבים [וכדאיתא בב"ב קעב: דלנפילה דיחיד לא חיישינן]. וא"כ אמאי תליא במה שעברו אנשים אח"כ. וכ' דמ"מ כיון שזה אבד גט, גיטו של זה להיכן הלך, וע"כ שנדרס ברגלי ההולכים. ומ"ד 'ששהיה' בעינן יותר סיבה לתלות. [אבל מ"ד שתעבור שיירא שפיר הוה נפילה דרבים²]. והקשו ע"ז מהירושלמי דתליא האם עבר ישראל או עכו"ם. וצ"ע.

כח.

הלכה שלא שהה אדם שם וכו' שלא עבר אדם. **ה"ר** פסק דמסתברא דבאיסורא אזלי'

1 והאחרונים ביארו דהיינו שב"ד לא עושים ע"פ, אבל לעצמו ודאי יכול לסמוך.

2 ו**רע"א** כתב דלהך מ"ד אין ראייה דחיישינן לנפילה קודמת. ובזה יישב דברי **רש"י** בב"מ שם דנקט כדי שתעבור שיירא, ודלא כהילכתא. ועי"ש שביאר דהוא משום דנקט דממנו נפל.

לחומרא, דאם עבר שם אדם והוחזקו ב' יב"ש חיישינן שמא ממנו נפל וצריך סימן מובהק. והבעה"מ הקשה דהר"ף חשש בשיירות מצויות אע"פ שלא הוחזקו, א"כ אף בלא הוחזקו תליא בשיעור זה. והראב"ד תי' דכל שלא עבר עכשיו שיירא נחשב שאין השיירות מצויות, ולכן כל שלא הוחזקו לא חיישינן.

והרמב"ם [ג ט] פסק דבמקום שהשיירות מצויות מהני שלא שהה שם אדם. אבל בהוחזקו ב' יב"ש חוששין הואיל ועבר אדם שם, ואע"פ שלא שהה. והראב"ד והרמ"ך השיגו דלא מצאנו חילוק בגמ' בשיעור לאלתר בין הוחזקו ללא. והרשב"א הקשה עוד דהרמב"ם חשש באדם ששהה, ואף דלא הוה שיירות מצויות. והר"ן כ' דבזה לא החמיר כ"כ כשיעבור אדם.

תוד"ה מצאו ומכירו אחפיסה ודלוסקמא קאי דאל"כ ל"ל דמצאו בחפיסה וכו' א"נ ומכירו פירוש או מכירו. וכ"כ רוב הראשונים, וכ"כ רש"י [לפנינו] במשנה. אבל ברש"י על הר"ף כתב דיש סימן בכלי, ומכירו. אבל בלא סימן ל"מ מכיר בטביעות עין אלא בצורבא מדרבנן. וכ"כ הרמב"ן ור"ן בשם רש"י. וכ"כ הרמב"ם [ג ט] דבעי תרוייהו. ותמה ע"ז הרמ"ך דלגבי נפשיה טביעות עין עדיף מסימן. ובשמעתתא [ז כג] ביאר דמדאורייתא השליח נאמן, דהא דנחשב נוגע בעדותו הוא רק חשש דרבנן. ובדרבנן מהני סימן. והתור"ג כתב דלענין גט מהני טביעות עין של אחר, ומ"מ מדיני השבת אבידה של הממון בעי' סימן.

אפי' זקן או חולה. רע"א הביא בשם הי"ש דאפי' זקן שהוא חולה. [ורע"א בשו"ע נסתפק בזה, והחת"ס כ' דדוקא זקן או חולה ולא תרוייהו].

נותן לה בחזקת שהוא קיים. הפוסקים [ע' פתח"ת קמא סז] דנו אם אח"כ שמע שמת, האם אמרי' דמת לפניך, והוה תרתי לריעותא [ע' לקמן לא:].

הגיע לגבורות. התוס' רי"ד כתב דבהגיע לגבורות לא תנשא בגט זה עד שיתברר אם חי או מת. אבל לשון הרמב"ם [ו כט] דלא יתן הגט לאשה. וע' בפוסקים דהאריכו איזה חשש שייך בזה.

תוס' יומא נה: [ד"ה והתנן] כתבו [בתי' הב'] דהא דהגיע לגבורות חיישינן היינו רק בגט משום חומר דא"א, ובשולח חטאתו לא חיישינן. ורע"א תמה דהכא ל"ש נידון איסור א"א, דאם מת כל הנידון הוא לאיסור לאו דיבמה לשוק. וע"ע משנ"ל מחו"כ ד.

רש"י ד"ה נותנת. שמא מת ובטל שליחותו. ודלא כמו שדייק הקצות [קפח ב] מרש"י לע' ט: ויג. דהשליחות לא מתבטל כשמת. וע' בע"ב.

גוסס. דעת רבינו יואל [הו' ברא"ש קידושין ד זט] דגוסס נחשב כמת ואינו יכול לגרש ולהקנות. והא דבסוגיין נותנין לולי הא דחוששין למיתה הוא משום שנתן את הגט לשליח לפני שנעשה גוסס, אבל משעה שנעשה גוסס אינו יכול לעשות שליח. אבל תוס' שם [עח: ד"ה לא] הוכיח מסוגיין דכל דברי גוסס קיימין.

הבי"ש [יז צד] פסק דאחרי ג' ימים אפשר להעיד על גוסס שמת, כיון דרוב גוססין למיתה. אבל בפתח"ת הביא דכל הפוסקים פליגי.

רש"י ד"ה איפליג. עד צ"י. וכ"כ התוס' רי"ד. והבי"ש [קמא קז] כתב דלפ"ז הא דבברייתא איתא אפי' ק' שנים הוא לרבותא. אבל הרמ"ה [הו' בטש"ע שם] כתב דק' דוקא. והרמב"ם [ו כח] סתם דבכל זמן יש חזקת חיים, דנדחו דברי רבא.

תוד"ה והניחו. דלענין יתומים החמירו טפי לחשוש. והרמב"ן ביאר דכיון דהדין מוטל על ב"ד, אין נזקקין אלא תקנו לגמרי' וחוששין לכל דבר שיוצא תקלה מתח"י.

אסורה לאכול בתרומה מיד. פרש"י דכל שעתא חיישינן שמא עכשיו ימות. והפנ"י ביאר טעם הדבר משום דודאי עשויה להשתנות דסוף כל אדם למיתה, ולאו חזקה גמורה היא.¹ [אמנם למסקנא מהני חזקת חיים, וכל נידון האחרונים [ס"ז י"ד שצז, ע' ש"ש ג] בחזקה העשויה להשתנות הוא במקום דיש ריעותא, דמת לפנינו, האם מעמידים על חזקה עד מתי שאפשר].

והרשב"א נדרים ג: כ' דחיישינן שמא ימות דסוגיין הוא מדרבנן. והאחרונים ציינו דכן מוכח מחילוק הגמ' 'תרומה אפשר'.²

1 והרש"ש ציין דבאבות ה' כא לא חשיב חלופי טבע חיי האדם אלא ב' שנים.

2 משמע מדבריו דהוה חזקה רעועה, ולכן יש טעם לחשוש לכתחילה.

3 אבל המהרש"ם ציין דמדברי הרא"ש קידושין [שהביא דברי ר"מ מיוני ע' בסמוך] מבואר דהוה דאורי'.

והפנ"י הקשה דמ"מ יש חזקת היתר לאכול בתרומה. ותי' הפנ"י דחזקה זו איתרע ע"י גט לפנינו, וכמו ספק קרוב לו דכתבו **תוס'** כתובות כג. דלכחילה לא מעמידים על חזקה¹. ובשער² [ב ט] השיג דדברי התוס' בכתובות הוה חומרא דרבנן לכתחילה. וכתב השער³ דהכא ל"מ חזקת היתר אכילה בתרומה [וכן חזקת איסור לשוק דהאשה שמבלת את הגט], דגדר החזקה הוא להכריע את ענין הספק, והכא חזקתה לאכול בתרומה אינו שייך כלל לענין הספק. [ובכל מקום שדורש הספק הוא לפנינו ל"מ חזקה², וביאר השער⁴ דרך במקום דהשוש אינו בעולם או אינו לפנינו מהני החזקה⁵].

שהרי אסרה עליו שעה אחת קודם מיתתו. **החת"ס** ביאר דלא שייך להתיר ע"פ חזקה, כיון דיש שעה אחת דממ"נ יעשה איסור. ובשער⁶ הקשה ע"ז אמאי נחשב שכל הזמנים של העתיד יחשבו נידון של עכשיו דנימא דהוה כבאו לשאול בבית אחת⁴. ובפנ"י כתב דהדבר מוטל על ב"ד לתקן שלא תעבור ודאי איסור. ועוד כתב **החת"ס** דמעולם לא ידענו בבירור שיחיה שעה אחת בעתיד, ולכן נחשב חזקה שלא נתבררה בשעתו, ובתוס' חולין יא. נקטו דל"מ חזקה דבהמה אינה טריפה, כיון דמעיקרא לא נתברר בשעתו, אלא ע"י שחי אח"כ י"ב חודש⁵.

ובשער⁷ [ב ח] פ' דהחזקה אינה מכרעת אלא על הספק שאנו דנים. ובזה סברת הגמ' דהמיתה אינו גורמת הדין שתתגרש, רק ע"י המיתה אנו יודעים איזה שעה היא, ולכן ל"מ חזקת חיים. וביאר דקושיית רב פפא דהוה כעין ס"ס, דאפשר שלא ימות לעולם בזמן התנאי. ולכן נחשב דהעמדת הספק הוא מחמת המיתה, ושפיר מהני חזקה.

תנוד"ה הא. זמן מרובה⁶. **השעה"מ** [סוכה ד] האריך בזה. והביאו **דמשנ"ל** [מעש"ש ג] מדברי הרא"ש נדרים ג: דזמן מרובה הוא ל' יום.

כח:

שמא ימות חיישינן. **הריטב"א** ביאר דכי הא ודאי חיישינן דסופו למות. וכ"כ הנוב"י [י"ד נה]⁷. אמנם בתוס' קידושין מה: מבואר דהשוה שמא יקדש ביתו לשמא ימות, ומשמע דכל דבר עתידי חיישינן, וזהו יסוד שמא ימות^{8,9} ובנוב"י [שם] כתב לפרש [ע"פ תוס' הנ"ל] דל"מ חזקה להכריע על העתיד, ורק על מה שהיה כבר, דבזה אין ילפותא מנגעים. ובברוך טעם [על הנוב"י שם] כתב דחזקה הוא חק התורה, וזה שייך רק בספק לפנינו, משא"כ כשדנים על העתיד.

והאחרונים הקשו דבתוס' לקמן [לג. ד"ה אפקיעהו] כתבו דיש חזקה שלא ישאל על נזירותו, ולא אומרים דהוה חזקה על העתיד. ובשער¹⁰ [שם] האריך לבאר דנחשב חזקה על הדבר שהספק בא ממנו, דהנידון האם היום יהא מותר למפרע.

תוס' בקידושין מה: הביאו דר' מנחם מיוני אסר קטנה שהלך אביה למדינת הים, שמא יקדשנה אביה במדינת הים, ואף דאם מת אביה לא חיישינן שמא קידש, שמא יקדש חיישינן. ור"ת חלק עליו דהשתא נמי יש לנו לומר דכל שעה היא בחזקת שלא קידש אביה. ובפשוטו משמע דכיון דבאו להתירה להנשא לאחר, א"כ צריך לדון על כל זמן הנישואין בעתיד, ולכן נחשב

וצ"ב מה ראה משם.

1 ובה ביאר הא דחזקת החיים עדיף מחזקת האשה דמותרת לשוק. דכיון דנתן גט, אמרי' דחזקת איסור לשוק איתרע, ולכן חזקת חיים עדיף. והוסיף עוד חזקת חי מכח רוב, דרובא דרובא בחזקת בריאים. אמנם האחרונים נקטו דהביאור בזה דאזלי' בתר החזקה בשורש הספק. וכיון דהוכרע השורש דיש לו חזקת חיים, ממילא אמרי' דמגורשת.

2 וכמ"ש הרמב"ן נדה יח, ובריתב"א קידושין עט ועירובין לו, כיון דודאי נגע.

3 והאחרונים האריכו טובא ביסוד זה [ואכ"מ], האם הוא משום דל"ש בזה גדר חזקה, או דנחשב דיש העמדה נגדית ע"פ שורש הספק. והאחרונים הביאו דמהני חזקה גבי אלמנת עיסה [כתובות יד], ואף דל"מ לבעלה שהוא שורש הנידון. [ועי"ש בבית יעקב].

4 ויל"ד דכוונת **החת"ס** דכאן הנידון על אדם א' ושאינ. א"נ העמדת הנידון הוא בין הכל, מתי ימות ול"ש הכרעה על כל שעה בפנ"ע.

5 וצ"ב להך טעם מה דחייית הגמ' דילמא איהי מייתא.

6 כתבו **תוס'** דאל"כ אשת כהן שתצא בעלה וכו'. ויל"פ דכשיצא מפתח ביתה בעיני עצמה נחשב עדיין ראייה ודאית, ולא נחשב שנתעורר שום ספק. ובזה מבואר בתוס' דכלפי העתיד תמיד מוגדר קצת ספק, דא"א להחשב העתיד כראייה ודאית. [שמעתי].

7 והאחרונים כתבו דלפ"ז צ"ל דאף שמא יבקע הנוד, הטבע הוא שנוד נשחק.

8 וכן מבואר ברשב"א [יבמות קט: וכן נמוק"י שם] גבי הלכה צרתה למדינת הים דחיישינן שמא תפיל ע"פ סוגיין, אבל לא חיישינן שמא הפילה כבר.

9 וציינו עוד לדברי **התוס' יז:** דחילק בין שמא תזנה לשמא זינתה.

שמה יקדש. והנוב"י [י"ד ק נו] ביאר סברת הר"מ דאסורה לינשא, שבתחילת ביאה צריכה לחוש דבעתיד יקדשנה אביה, והוה סוף הביאה באיסור. ובשערי [ב ט] חלק דלהכניס את עצמו לאונס נחשב נידון של עכשיו, וזוה מהני הכרעת שמא קידש. והשערי"י פי' דאסור משום איסור יחוד, דגדר איסור יחוד דאסרו חז"ל להתייחד עם אשה שבשעת ביאה תהי' אסורה עליו. וכיון דהספק הוא האם עכשיו היא אסורה נחשב ספק עתידי שמא יקדש¹.

חטאת העוף מספיקא לא עייל חולין לעזרה. רע"א הקשה על הלשון, דהא חטאת העוף בא על הספק [וע' תוס'] א"כ אמאי חשיב חולין בעזרה. ובקה"י [קידושין מד] הביא מהאחרונים שדייקו דנחשב 'חולין', דע"י דמת בעליו אמרי' דהקדשים יצאו לחולין. וכתב דהיינו דוקא בחטאת שמתו דא"א להקריבם, ולא בדמיהם ואין שום תועלת להקדש בכך. והביאו מהאחיעזר [ב יג] דאמרי' דאדעתא דהכי לא קידש, ע"פ הגמ' ב"ק קי.

תוד"ה והא. ולא אמרי' יעשה בלא סמיכה, דלכתחילה אין לעשות בלא סמיכה. וצ"ב דכיון דמחוייב בקרבן מה א"כ יתחייב להביא, אף בצורה בדיעבד. ומשמע דאסור להפריש קרבן כלל, באופן שיודע שלא יקרב כדין. ורק כשהפריש כבר יקרב כן.

בא"ד א"נ כגון שהיה עובר בבל תאחר יל"ד בזה דכיון דחז"ל קבעו שלא יביא, א"כ הו"ל אנוס, והאחרונים דנו האם באנוס נחשב בל תאחר. ואפשר דהכא איירי דאינו אנוס גמור. א"נ כיון דמדינא הוה חיוב גמור להביא לא העמידו דבריהם להחשב אנוס.

בא"ד וכן יורש מביא קרבן אביו אע"פ שאינו סומך. האחרונים [ע' קה"י זבחים מו ו] דנו דמבואר בתוס' דבדיוורש נחשב דהקרבן בעי סמיכה, ולא כקרבן נשים דלא התחדש דין סמיכה כלל.

בא"ד אינו ראוי לבילה. אבל התוס' הר"ד [כאן] כתב דנחשב אינו ראוי לבילה.

בא"ד וכי יטהר הזב וכו' ולא מנגעו. הטור"א [מגילה ח] הקשה דקרבן זיבה הוא קרבן עוף, וא"א ללמוד מכאן דסמיכה אינה מעכבת. ועוד דאיתא במ"ק טו דמצורע אינו משלח קרבנות, וע"כ קאי אטומאת משכב ומושב. וצ"ע.

תוד"ה אבל חטאת. תוס' נדה ע. [ד"ה ומביא] כתבו דגבי מצורע משום תיקוני גברא מקריבין מספק. אבל כשהבעלים במדינת הים אין לו דין חטאת להיות קרב ואז לא יקריבוהו מספק. [משמע דהחילוק בין ספק בגברא, וכ"כ הערוך לנר שם].

רע"א הקשה דהכא הוה ספק פסול מתו בעליה, ומצאנו רק שמביאין בספק האם חייב, אבל בספק פסול ל"ש חטאת העוף על הספק.

ספינה שאבדה. ברש"י [ד"ה מטורפת] משמע דהיינו שטבעה. והפוסקים האריכו מ"ש מטבע במים שאין להם יבמות קצא, דמדאורי' מותרת להנשא. אבל הרמב"ם בפיה"מ כתב דאבדה שנשברו כליו, ונשארה הספינה להנהגת המים, בלא עוגין ומשוטות. [וכ"כ בהלכות גירושין ו כט, ותרומות ט ב].

חמורי חיים וחומרי מתים. הריב"ש [שעט] כתב דבהנך דסוגיין אפי' נשאת תצא, דהוה ספק גמור. ואע"פ שרובן ליאבד, כיון דאפשר בהן ההצלה אין הולכין אחר הרוב. ואע"ג דרובא וחזקה רובא עדיף, הכא איכא ב' חזקות חזקת האיש שהוא קיים, וחזקת אשת איש. [והאחרונים האריכו בכונתו ואכ"מ].

הרא"ש הביא מהירושלמי דדוקא כרכום של אותו המלכות, אבל של מלכות אחרת כליסטים הם. והטור [ס"ס קמא] פסק דכרכום של מלכות אחרת אפי' הקיפוה יש עליו חומרי מתים. אבל הרשב"א הביא דברי הירושלמי אסיפא ולחומרא, דכבשה כרכום דמדינה אחרת אינו יושבת בטח, ואין עליו חומרי מתים [וכעין הא דאיתא בכתובות כז]. והק"נ הביא בשם רבינו ירוחם דמלכות אחרת נחשב ודאי מת, ותמה על דבריו.

הרי"ף הביא המשנה כצורתו, ודייק מזה הרשב"א דהחמיר כב' הלשונות, בין ב"ד עכ"ס ובין ישראל. אבל הרא"ש כתב דכוונת הרי"ף כלישנא קמא. והרמב"ם [ו כט] פסק כלישנא בתרא.

כט.

חלה וכו'. הראב"ד [בהשגות לרי"ף] כתב דקיי"ל דבאת הולך תליא בחלה, אבל בשליח בעלמא ילפי' דשליח עושה שליח, וקרא לא מפליג בין חלה או לא. והרמב"ן [ס' הזכות ובחי',

1 וביאר דסברת ר"ת דבעי ערוה בשעת יחוד.

וכע"ז בשא"ר ביאר דהרי"ף ס"ל דלחומרא מוקמינן¹.

ותי' דהפסוק בשגילה דעתו דאינו מקפיד [וכמ"ש תוד"ה רשב"ג], ואתו רבנן ופרשו דבחלה לא קפדי איניש. א"נ מדאורייתא בכולן משוי שליח, ואם שמע הבעל והקפיד בטלה שליחות², לפיכך חששו למקצת המקפידין שמא יקפיד ויערער. והפוסקים דנו במקום ששלח ביד אחר, האם פסול מדאורייתא או רק מדרבנן ע' פתח"ת קמא מא, ותליא בהנ"ל.

כתב רשב"א [קידושין מא. בתי' א'] סתמא דמילתא חלה דעת בעלים שימנה שליח אחר, והוה כאומר אמרו דשליח עושה שליח [ולהך מ"ד לא נחשב מילי³]. אבל בלשון התשב"ץ מבואר דהוא מדין שליח עושה שליח, אלא דע"י שמקפיד בטלה לשליחותיה, דהוה כאומר לגרש בימין וכו'. ולא שהתחדש שליח עושה שליח רק כשאינו מקפיד.

ורמינהו אמר לשנים. כתב התוס' הרא"ש דכוונת הגמ' להקשות אפי' באופן דאינו יודע לכתוב, וכדאי' לקמן סו: דילמדו לכתוב. ולא אמרי' דהוה אונס, והוה כמו חלה דישלחנו ביד אחר⁴. וכע"ז הקשה הפנ"י דהכא איירי דלא חלה. ותי' הפנ"י דס"ל לגמ' שמדאורייתא אין לחלק בין חלה ללא חלה. ורע"א הביא דמדברי הר"ן [ושא"ר] לעיל מבואר דמדאורי' יש חילוק בין חלה ללא חלה, וכתב דמ"מ אפשר לקיים תי' הפנ"י, דהתורה אמדה דעת האנשים דמקפידים רק לענין לכתחילה, ולענין בדיעבד אין מקפידין [ולכן בחלה מהני]. ובזה מקשה הגמ' דהתם מבואר דהגט בטל בדיעבד. רש"י ד"ה בזיון דבעל. אינו רוצה שידעו שא"י לכתבו. אבל ר"ח [בריתב"א] פי' שמקפיד שידעו שרוצה לגרש.

מילי לא מימסרן לשליח

פרש"י דברים אין להם כח להיות נמסרין. וגט אית ביה מששא. ועפ"ז כתבו הראשונים [רמב"ן ושא"ר כאן ולקמן סו:] דשליח לקבלה אינו עושה שליח אחר, דהוה מילי בעלמא. אבל המרדכי [תכ] כתב דשליח לקבלה יכול לעשות שליח דהוה גמר דבר, וכשנגמר הדבר אין חסרון מילי, ורק בכתובת גט דמחוסר נתינה⁵.

הרמב"ן [לקמן סו: ה' בר"ן לג. בדפי הרי"ף] הקשה מ"ט ל"מ אומר אמרו, הרי הוא עושה שליח שלא בפניו, ואמאי ל"מ. ותי' דכל החסרון הוא בגט, ומשום לשמה דבעינן וכתב לה שיכתבו במקומו ששמעו מפיו. אבל במתנה ודאי מהני אומר אמרו, שממנה את השליח שלא בפניו. והר"ן מביא דהרא"ה פליג דכשממנה שלא בפניו ודאי מהני, וכל החסרון באומר אמרו הוא משום שאומר לדעתך, ותלה בדעתו למנותו. [ובר"ן כתב כע"ז]. והאחרונים האריכו בזה בגדר אומר אמרו, וע' ח' ר' שלמה גרנ"ט ועוד.

והקצות [רמד] הקשה דבטור פסק כדברי הרמב"ן דמהני במתנה אומר אמרו, ומשמע דמהני אומר אמרו לדעתך. והקשה דבזה הבעל לא מינה את השליח. אמנם רע"א [סג] נקט דמהני מינוי 'לדעתך', ונחשב דהבעל ממנה את השליח הראשון ע"פ בחירת השליח. [ולא תליא בבירור כיון דחל מכאן ולהבא, וכמ"ש תוס' ב"ק סט].

שליח מתנה. ההג"א נסתפק האם קאי שטר קנין או אף בראיה. וכ' דברמב"ם משמע דאין חילוק. הנהיבות [רמד ג, ובתור"ג י:] הביא מסוגיין דבעי שליחות בכתובת הגט [וכמ"ש תוס' לעיל י: סוד"ה חספא], ולכן בעינן שיאמר לסופר. והאחרונים חלקו עליו דמבואר לעיל דף כו דאפי' מצאו באשפה כשר. והאחרונים הביאו מדברי תוס' לקמן סו: ד"ה הא, דאף לר' מאיר שייך מילי, דהיכא דהבעל צווה לכתוב את הגט צריך לעשות צויו. וה"נ י"ל בשטר מתנה שמקפיד לעשות ע"פ שליחותו. והגר"ח [אישות ג] כתב דרק בחתימה נאמר דין מילי לא מימסרן לשליח בשאר שטרות. ושוב דייק מלשון הרמב"ם [זכיה ד] דקאי אף אכתיבה. ותי' דהוה כמו תנאי דהם עצמן יכתבו. ועפ"ז כתב דל"ש חסרון אומר אמרו במתנה. ודין אומר אמרו מתחלק מדין מילי, דמילי הוא חסרון דאינו מעשה הבעלים.

- 1 וכתב הרמב"ן שאין הכרעה שלנו מכרעת לומר לשון זה מחוור או נכון מזה, שלא מכריעים הלכה מסברא להכריע כמ"ד בגמ'.
- 2 לשון תוס' היכא דאין הבעל מקפיד. ובתוס' הרא"ש כתב שנתן לו הבעל רשות.
- 3 משמע דע"י הקפידה בטלה למפרע.
- 4 ואח"כ כתב ומש"כ וכו' בחלה. וצ"ב א"כ במה קאי דין מילי לא מימסרן לשליח, למ"ד דמהני אומר אמרו.
- 5 ויש להעיר דחלה הוא התחדשות, ואילו כאן מתחילה מינה שליח דאינו יכול.
- 6 ומבואר מזה דכתיבת הגט ג"כ נחשב מילי, והקה"י [כד] הוכיח מזה דאין חסרון מילי בשליח הראשון.

המרדכי קידושין [תקה] הביא בשם **הקודש מדר"ש** [הו' בב"ש לה טו הקדוש מדר"ש] דשליח לקידושין אינו יכול לעשות שליח אחר. דמילי נינהו ולא מיסרן לשליח. ואפי' נתן טבעת בידה. ולא דמי לגט דמתגרשת בע"כ, ומיד כשהגיע ליד השליח הו"ל כאילו מגורשת הילכך לא הוי מילי דיכול לגרשה בע"כ דיד השליח כיד הבעל. אבל בקידושין ל"ש בע"כ. והקצות [קפב ב ורמד ב] דן דאחרי חרם דרבינו גרשום דאין מגרשין בע"כ, א"כ ל"ש שליח עושה שליח, דאינו בידו לגרשה. [ותי' דבאומר אמרו מהני באופן זה].

בתוס' ר"ד [ק' מא.] כ' דשליח לקידושי כסף הוי מילי, ואף שנתן כסף בידו, כיון דיכול לקדש גם בכסף שלו, ואין כח מיוחד בכסף שנתן לו המשלח. והקצות [רמד ג] דן עפ"ז דה"ה בשליח לכתיבת הגט ונתינתו, אינו יכול למסור ביד אחר אחרי כתיבתו, כיון דיכול לכתוב אח"כ גט אחר. וציינו דהחתי"ס פליג דרק בכסף דאינו מסויים לשליחות כלל, משא"כ גט, דאף דאפשר לכתוב גט נוסף מ"מ עכשיו השליחות בגט זה.

הרשב"א קידושין מא. הביא בשם **הרב אברצלונ** דכשעשה שליח בקנין אין חסרון מילי לא מימסרן לשליח, דאלימא טובא. וצ"ב.

תוד"ה משום. ע"י שיאמרו לאחרים ליתן ירגיש הבר ויקפיד. **הקצות** [רמד ג] נסתפק למ"ד משום מילי, האם אחרי שכתבו את הגט יכולים לתתו ביד אחר, והביא שבס' **גט פשוט** דן בזה, והביא ראייה מדברי תוס' דידן דרק למ"ד בזיון דבעל יש חשש, ולא למ"ד מילי, כיון דהגט כבר בעין בידו. והקצות פליג דיש בזה חסרון מילי [דאפשר בגט אחר, וכדלעיל].

ובפשוטו כל החסרון מילי לא מימסרן לשליח מצאנו בסוגיין היינו רק דשליח דמילי אינו יכול למנות שליח אחר. אבל **המהר"ט** [א קכז] כתב דא"א לשלוח שליח להקדיש, דהוה מילי ולא מימסרן לשליח. ומבואר דאף בשליח הראשון יש חסרון מילי. **ורע"א** [ר"פ השולח] כתב דנידון זה תליא במח' האם מהני אומר אמרו, דלמ"ד דל"מ אומר אמרו מבואר דל"מ שליח למנות שליח¹, דלא נתפס כלל שליחות במילי, ואף לשליח הראשון. ובזה פליג מ"ד אומר אמרו כשר, דכל החסרון דאין לו כח לחזור ולמסור שליחותו לאחר. והאחרונים [אמר"מ יח ו, וקה"י כד] כתבו לפרש דיש שייכות בין ב' החסרונות, דגדר הדבר דבמילי לא חל כלל שליחות עד שעת קיום השליחות. ולכן אינו יכול לעשות שליח אחר, וכן בדבר שלא תליא במעשה לא שייך שליחות כלל.

אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. **רע"א** תמה דאף על הגט עצמו נימא דאין רצונו שיהא ביד אחר. והוכיח דאף במעות אמר' אין רצוני, משום הפסד הממון אף כשאינו נידון על חפץ מסויים, וה"נ בגט דיצטרך להוציא הוצאות לגט נוסף. וכ' דכ"ש הכא דאם פשע אינו חייב לשלם בשטרות, ואף דין גורם לממון אין בזה, דהגט אינו שווה למכירה כלל [ואפי' ליב"ש אחר, שאינו לשמה].

כ"ט:

תוד"ה שקול. ע' **רמב"ן** ושאר פוסקים דדנו באופנים בזה להלכה.

רש"י ד"ה שליח דשליח. שנעשית בב"ד. **הפנ"י** דייק מזה דכל הנידון על שליח מחו"ל, אבל שליח בא"י ודאי משווה שליח, דמדאורייתא דשליח עושה שליח ואף שני עושה שליח. וכל הספק בשליח שאומר שליח ב"ד אני, דאפשר דכולי היא לא תקנו.

הראב"ד כתב דבחו"ל דוקא חלה², [והרמב"ן ביאר כוונתו דכיון שצריך ב"ד, שמא הבעל יקפיד]. **והרמב"ן** פליג דאין חילוק בזה.

ברי"ף מבואר דהא דהשליח השני עושה נוסף, איירי ג"כ בחלה. **והרמב"ן** בתחילת דבריו נקט דבזה הבעל אינו מקפיד. וכ"ד **הרמ"ה** [הו' בטור קמא לט].

כי קמבעי לן בב"ד או שלא בב"ד. **בתוס' ר"ד** ביאר דספק הגמ' האם אמירת שליח ב"ד אני שווה לבפני נכתב, ובעי ב"ד. **ובחזו"א** כתב דיל"ד מה ס"ד דמהני אמירת שליח ב"ד אני שלא בפני ג', ומ"ש מב"נ [לעיל ה:]. ועוד דן היאך השליח הב' נאמן להביא את הגט בלא אמירת ב"נ, וכתב דאפשר דמילתא דעבידא לגלויי הוא. [ובזה פושטת הגמ' דאמירת שליח

1 אבל **הקצות** [רמד ב] מ' דאומר אמרו הו' חסרון במינוי, דלא קיבל השליחות מבעל. וע"ע בשער"י ה כג.

2 **והראב"ד** ס"ל דבא"י בהולך סתם יכול לשלחו ביד אחר, אף דלא חלה.

3 **והחזו"א** נסתפק דאפשר דאיירי רק בשליח כשר שנעשה דיין.

ב"ד אני נחשב כאמירת ב"נ. ובר"ב ש [נג] כתב דאמירת שליח ב"ד אני הוה נאמנות כמו ב"נ, והשואל [שם] נסתפק בזה.

מת ראשון וכו' כולו מ"כ בעל. בפשוטו משמע דאין שליחים כלל דהשליח הראשון, אלא שהוא מינה שיהא שליח של הבעל. אבל הקצות [קפח ב] מביא בשם המהר"ם פדאוו דאם השליח הראשון ביטל את שליחות השני בטל, וע"כ דנחשב השליח השני שלוחו של ראשון². והק"י [כ ג] דחה דביטול מהני משום אתי דיבור ומבטל דיבור, והרי הוא מינהו, ואין מזה ראייה שהוא שליח שלו. והקצות הוכיח מזה דאף דמת השליח הראשון, עדיין השליח השני יכול לעשות במקומו. ולא אמרי' דבטלה שליחותה [וכדעת הרמב"ם דנשתטה המשתלח השליחות קיימת]. והאחרונים חלקו דאדרבה מדברי רב אשי מבואר דהשליחות מתבטלת, וכ"כ הבית אפרים [אה"ע קיא] דאף אי נשתטה השליחות קיים אבל כשהמשלח מת ודאי בטלה שליחות [וכדברי רש"י במשנה כח].

כתב הרמ"ה דאם מת שליח השני, יכול השליח הראשון למנות שליח נוסף.

שליח שלא ניתן לגירושין

פרש"י לאו במקום בעל קאי וכו'³. וכע"ז כתב התוס' ר"ד דאין ידו כיד הבעל. ומשמע דהחסרון שאינו יכול למנות שליח נוסף, כיון דאינו כיד הבעל.

תוס' לעיל [כד. ד"ה וכן] כתבו דכל החסרון דשליח שלא ליתן לגירושין הוא משום שמשנה משליחות הבעל, אבל לתת לאבא בר מניומי מהני. והאחרונים דנו האם נחשב שהשליח הראשון ממנה את אבא בר מניומי, ובזה חידש התוס' דמהני שליח שלא ליתן לגירושין כל זמן שלא שינה. או דהבעל מינה את אבא שלא בפניו. [וזה תליא במח' הרמב"ן והרא"ה ה' בע"א, האם אפשר למנות שליח שלא בפניו]. ורע"א [סג:] ביאר דזהו תי' התוס' דנחשב דהשליח ממנה את אבא, ויש לו כח מניו כל זמן שאינו משנה מדבריו. ובתור"ג [קמא לו] כ' דהכא ע"כ הוה שליח בעצם, ולא רק להעברת הגט, דאל"כ לא יוכל לומר ב"נ. ובשליחות זו נחשב מילי.

והריטב"א [וכע"ז הפני' הקשה דהרי הוא שליח למסור הגט לשליח, א"כ לזה גופיה יוכל להשלוח שליח.

ותי' בשם ר' פנחס הלוי דכל קושיית הגמ' היאך מצי למימר לפנייה ב"נ, ולא האמינו חכמים אלא לשליח דניתן לגירושין. וכתב דאפי' אשכחיה לאבא בר מניומי לא הוי מהימן. ומבואר מדבריו דהחסרון הכא אינו במה שממנה שליח, אלא דאינו נחשב שליח לומר ב"נ. וכן השואל בתשב"ץ נקט דהחסרון משום דאינו יכול לומר ב"נ, וכתב דבגמ' לעיל כד. מבואר דלא כן, דאשה יכולה לומר ב"נ אף דצריכה לתת לשליח אחר. [ועפ"ז דחה את סוגיין מהלכה].

והתשב"ץ [א כה צוין בגהש"ס כד.] כתב דלהביא לאבא בר מניומי מעשה קוף בעלמא הוא, ולכן ל"מ למנות שליח. אבל אם נתן לו למנות מי שרוצה, נחשב הוא שליח שניתן לגירושין. דכיון דהשליח יכול לגרש כ"ש משלחו, דלא יתכן דיהא לו כח יותר ממשלחו. ואף שמקפיד שלא לגרש אלא באופן מסויים הוה כמו תנאי שלא יגרש אלא לאחר ל' יום. ויכול לומר אף ב"נ. [ומשמע מזה דבסוגיין ל"מ ב"נ, וצ"ע א"כ היאך הביאו. והאחרונים דנו בזה].

הקצות [רמד ב] כתב דאינו יכול לעשות שליח אחר, כיון דהוה מילי, ואף דהגט בידו, כיון דתליא בקבלת אבא בר מניומי, וע"פ יסוד הקדוש מדרוש דמה שתליא בקבלת אחרים הוה מילי.

ל.

כי משוו ב"ד שליח בפניו וכו'. ברש"י מבואר דהספק האם בעינן שיהא לפני שליח הראשון. והרא"ש הקשה א"כ אמאי בעינן דב"ד ימנו את השליח, השליח ימנה את השליח

1 והאמר"מ [יח ו] האריך לדון בזה בחקירה האם גדר השליחות רק על ה'מעשה', או דהשליח נחשב 'מגרש'.
2 וכ"כ בתשב"ץ [ע' בסמוך] דאף דלא קי"ל כרב אשי, מ"מ כולו מכוחו הם באים.
3 ובתוס' הרא"ש כ' דשליחות מהיכא אתרבאי, מושלח ושלחה, כל היכא דשליח עומד במקום בעל שיכול לגרש גם יכול לעשות שליח.
4 וכע"ז כ' הפנ"י ובהו תי' הא דא"א לתתו לשליח אחר, דהבעל הקפיד שיהא בידו, ורק תורת שליח עושה שליח אמרי' דמהני. וצ"ב.

השני בפני ב"ד. [פי' שדייק מלשון המשנה דהב"ד ממנים¹].

והרא"ש הביא דברי הר"ף דספק הגמ' האם הב"ד ממנה את השליח שלא בפני השליח החדש. ועפ"ז דייק הר"ן דהבעל יכול למנות שליח שלא בפניו, ואף בשליח לקבלה. [וכמ"ש לעיל בסמוך גבי אומר אמרו].

אתא ופסקיה מברא. הקצות [נה א] הביא מכאן ראייה דאונס ביום אחרון נחשב אונס. [ודנו בזה האחרונים].

תוד"ה מ'. וביש"ש הקשה דנתת דברך לשיעורין. והתוס' הרא"ש כתב דמילתא יתירא קאמר, דאף אי יהיב תרקבא, מ"מ דילמא אי יהיב טפי הוה מפייסא.

הרמב"ן כתב דמבואר בזה דרך בגט אין אונס אבל בממון, מי שנתחייב לפייס חבירו וכו' נחשב אונס, דתולה בדעת אחרים הוא. אבל אילו אמר שאתן, ולא רצה לקבל פטור, דמשמע הלשון אילו רוצה לקבל, ולא תלה בדעת חבירו. והרמב"ן מביא י"מ דשאני אשה שהוא סבור שבידו לפייסה [ע"ש] אבל אדם אחר אמר' דאדעתא דהכי קביל.

אין אונס בגיטין. כתב הר"ן דהיינו אונס שכיח ולא שכיח. אבל אונס שכיח אפי' בממון אין אונס. ובאונס דלא שכיח כלל מבואר לקמן עג. דיש אונס אפי' בגט. וע' לקמן.

המלוה מעות את כהן וכו'

כתבו הרשב"א וריטב"א דהוא תקנה כדי שימצאו שילוו להם מעות. אבל מהר"י קורקוס דייק מהרמב"ם דאף כשלווה כבר מהני. הפתחת [י"ד רנו ה] הביא בשם הנוב"י דאם לא הלוה עד"כ נח' בירושלמי, ולמסקנא ל"מ. [ולכאורה נח' בזה דהרשב"א וריטב"א כתבו דהוה תקנה, ואילו מהר"י קורקוס נקט בדעת הרמב"ם דאי"צ תקנה]. והוסיף הנוב"י דמותר רק היכא בדלאו הכי היה נותן המעשר לעני הזה.

רש"י ד"ה במכרי כהונה. אסחי שאר כהני דעתייהו והו"ל כמאן דמטי לדידיהו דהני. האחרונים [וכ"כ הקה"י כא] ביארו דמתנת כהונה הוה ממון השבט. ועי"ז שנתייאשו שאר כהנים, ממילא הוה של אלו. והאחרונים הקשו דמבואר בב"מ מט: דמ"מ יכול לחזור בו. והקה"י כתב דכיון דזכותו בממון זה הוא מסיבת השבט, לכן כשיחזור בו שאר כהנים יש להם זכות בזה.

ובתוס' ב"ב כג: [ד"ה הכא] כתבו דמכירי כהונה נחשב מוחזק ע"פ הגמ' בסוגיין, והיינו טעמא משום דהוה מתנה מועטת ואסור לחזור, ואפי' בדברים בעלמא. [ע"פ הגמ' ב"מ מט: דטובת הנאה נחשב מתנה מועטת, וכיון שאמר שיתן לו אסור לחזור]. ואע"פ שיכול לחזור, מ"מ כל שלא חזר הוי כמוחזק [ובכור יורש פי שנים]. והקצות [רעח טו, ורז ט] למד מזה דאף שאין לו זכות ממון בזה, מהני מה שאסור לחזור להחשב מוחזק². ועפ"ז נקט דה"ה הנשבע לתת לחבירו. והנתיבות [רעח יא] פליג דדוקא מתנות כהונה דהוה ממון השבט. והקה"י [כא] ביאר דכיון דפקע דין נתינה משאר כהנים ממילא חזר דנחשב עומד לכהן זה [ע"ד מש"כ לרש"י].

ורבינו יונה [בב"ב שם בסו"ד] כתב דהוה מדין עשו שאינו זוכה כזוכה, דאף למ"ד זה הוה תקנ"ח. וכ"כ הריטב"א כאן.

בפשוטו דברי הגמ' מבואר דיש דין 'מכירי' עניים, דקאי אף אעני, וכ"מ ברמב"ם דמהני אף בעני³. אבל המש"ל [מעשר ז ו] הביא מהירושלמי דבעניים אין דין מכירי עניים. וכתב לחלק דבמתנות עניים דאין טובת הנאה ל"מ מכירים.

מזכה ע"י אחרים. הרשב"א כתב דהוא תקנ"ח, דאל"כ אחרי דזיכו לו ע"י אחר, היכי מצי הדר למישקיל מיניה, ואידך נמי לא מצי מהדר ליה. והריטב"א הוסיף דתקנו דנחשב זוכה אפי' כשהכהן צווח.

ע"י אחר. האחרונים הקשו אמאי בעי זכיה ע"י אחר, הרי אינו של הישראל, א"כ יהני שיזכה ע"י עצמו. ובקה"י [כא] תי' דנחשב דהישראל הוא המקנה, ואף למ"ד טובת הנאה אינו ממון, מ"מ הוא המקנה.

תוד"ה כיחידאה לא מוקמינן. אע"ג דשמואל פסיק כן, מ"מ מסתבר לאוקמי אפי' כת"ק.

1 ובה נקט דבשלמא אם איירי שלא בפני השליח א"ש, ובאופן זה הב"ד ממנים שליח, וסגי בזה ליישב הלשון דב"ד עושים.

2 ובקוב"ש כתב דע"י אמירתו נחשב קנין, אלא דיש זכות חזרה. ע' לקמן בע"ב.

3 וציינו שבפרי יצחק כתב דגבי עניים ע"י אמירה א"א לחזור, דהוה נדר. א"כ אי"צ לדין מכירי כהונה.

ותוס' לעי' (יג. ד"ה והא) ציין מזה דלא מעמידים סתם משנה כיחידאה, אף דהלכה כדבריו. אבל **תוס'** בכורות יח. [ד"ה עשו] תי' דאע"ג דשמאל פסק כר' יוסי בב"מ דילקט בנו אחריו, היינו משום תקנת עניים. אבל גבי חליפיו ביד כהן [בבכורות] פטור ממתנות לא פסק כר' יוסי.

וברשב"א הביא א"נ דכוונת הגמ' דכה"ג לא אמר ר' יוסי, דלא מקיים מצוות נתינה בכך, דדוקא בבכורות שנותן א' לכהן מהני כזה. וביארו האחרונים [קה"י כב] דסגי בנתינה של הממונות, ואף דלא נתן את גוף הבכור. והמחנ"א [זכיה ט] כתב דתקנו דאינו זוכה כזוכה רק אם חליפיו בעין ביד כהן בשעה זו.¹

והרמב"ם [בכורות] פסק כר' יוסי בדין חליפיו ביד כהן. אבל בסוגיין [מעשר ז' ו] פסק דדוקא כשמזכה ע"י אחר או מכירי כהונה, ולא אמרי' דעשו שאינו זוכה כזוכה. ובמהרי" קורקוס כתב דדעת הרמב"ם כתי' הרשב"א, דכוונת הגמ' דמשום מצוות נתינה ל"ש עשו שאינו זוכה כזוכה.

הרמ"א [רנז ה] הביא דיכול להלוואות לעני, ולהפריש עליו ממעשרותיו, ע"פ סוגיין. והש"ך [יג] הביא מדברי **סה"ת** דבעי לזכות ע"י אחר, דאל"כ לא מקיים מצוות נתון תתן, וכדברי הרמב"ם דכוונת הגמ' דבסוגיין ל"מ. וכתב דאפשר דכוונת הרמ"א לחלוק דמהני הפרשה סתם, דקיי"ל כר' יוסי.

נתייאשו. הקצות [קסג] הביא מכאן ראייה לדעת **המהרי"ק** דמהני יאוש בחוב, ודלא כמו שהאר"ך **החכ"צ** [בהגהת ט"ז קסג] דחוב הוא באיסורא אתי לידיה וברשותו ול"מ יאוש. וכן הפנ"י בסוגיין תמה בזה היאך מהני יאוש בחוב. והמחנ"א [זכיה מהפקר ז] כתב דהכא שאני דאסוחי דעתיה ומתייאש לגמרי' דאין לו שעבוד במק"א. והאר"ש [מכירה ו יב] כתב דרק בשעבוד החוב ל"מ יאוש, אבל בסוגיין מתייאש רק משעבוד הנכסים, ובזה אינו ברשותו ומהני יאוש.

רש"י ד"ה ואין בו משום רבית. ובשאר פוסקים בעי יצא השער, משמע דכאן הותר רק במה שלא יצא השער. **הרשב"א** כתב דמשמע מדברי רש"י דהוה בבא אחת, דכשער הזול אין בו משום רבית, וע' מהרש"א. וכ"כ מהרי" קורקוס בדעת הרמב"ם. ובתוס' [ד"ה ופוסק] כתב דאפי' פוסק פחות², וכ"כ הרשב"א דתרתני קתני. וכ"כ המהר"ם שיף בדעת רש"י.

תוד"ה הא. אר"י או תן לי כזה. **רע"א** תמה דמ"מ ת"ק פליג, ועוד דסברת ר' יהודה דע"י דהפסיקה לא מחייב, והוה כחזרה, ופוסק מחדש. והכא משמע דכך דינו מתחילה לפי שער הזול. וצ"ע.

כיון דלית ליה לא יהיב. הרמב"ן כתב דדוקא משום דמפסיד הכל קרן ופירות, אלא דמיא למה שעייזי חולבות ב"מ סד., וע' תוד"ה כיון. והביא ר"מ דלמדו מכאן דכל משכנתא נחשב רבית דרבנן כיון דאי ל"ל לא יהיב, והקילו בסוגיין משום תקנה³. והריטב"א כתב מהכא שמעינן להתיר 'הלוואות שעושין', כיון דאילו מפסיד, המפקיד מפסיד וכזביני דמי⁴. [ואכמ"ל].

דלא קרינן ביה לא יגוש. הרא"ש [מכות ג] בשם ר"ת הביא מכאן ראייה דמלוה ל"י שנים לא משמט תוך זמנו⁵. והרא"ש דחה דהכא גרע דיכול הכהן לחזור ולבטל המקח, ולא יבוא ליד נגיש. והאחרונים דנו ד"ל דאין לו תביעה עליו, אלא על הפירות ולכן גרע. ויל"ד דהראשונים לא כתבו כן.

אם בא לחזור. בעה"ב בכהן. פרש"י וזה לא היה לו למשוך כלום. משמע דדמי לכל מקח שיכול לחזור. והרשב"א הקשה דבדבר שלא בא לעולם שניהם חוזרים עד שיבא לעולם [ועי"ש שהאר"ך בזה]. והרמב"ן ורשב"א הביאו בשם **הראב"ד** דהכא נתן מעותיו בתורת הלואה, ואין לו שעבוד אחר עליו. דע"ד כן הוציא מועתיו, ופירות האלו אצלו אפותיקי מפורש

1 ודן נפק"מ לישראל לתת לכהן דמים לקנות את המעשר, ואף לא דרך הלואה. והאר"ך לדון ע"פ סוגיין.
2 והפנ"י הק' דהוה ככהן המסייע, ותי' דיכול לחזור בו כשהוקר. והחז"א כ' דיכול להוזיל יותר משתות, אבל רק כמה שדרך להוזיל.
3 ויל"ד בכונתו האם משום הכי מותר לגמרי', או דאסור מדרבנן, והכא הקילו.
4 ובנמוקי' הביא בשם הרא"ה דנתנו ק' בק"כ, אלא שאם אבדו, המלוה מפסיד הכל. כיון דאין הקרן קיים אין בו משום רבית.
5 והרשב"א כתב דלא אקשי פשיטא, דהוה תוך זמנו, דמלוה תוך זמנו הוא מימרא, ועוד דתליא בב' לשונות במכות ג: [ויל"ד האם כוונתו דדין י' שנים הוה חידוש, או דכאן הוה גדר אחר].

שאם שטפה נהר אינו גובה משאר נכסים. אבל כהן לבעה"ב כמוכר לו פירות ויכול לחזור.
ל:

תוד"ה תניא. ואסיפא קאי דע"י ב"ד אי"צ ליטול רשות מהיורשים, דהטילו חכמים את החוב רק על יורשים שצריכים לפרוע¹. אבל **הרמב"ן** כתב דקאי ארישא, דמהני רק רשות מיורשים דירשו, והיורשים חייבין חובת אביהם, ואם יחזרו בהם יצטרכו להחזיר המעות². וכ"כ **הריטב"א**. אבל אם ירשו רק מטלטלין א"כ כבר נאבד שעבוד החוב, ול"מ נתינת רשות דהוה כמפריש שלא על המלוה. וכן מבואר ברמב"ם [ז ז].

הראשונים הביאו מהירושלמי דגבי עני אינו מפריש בחזקת עניים 'דאין ירושה לעניות'. ובריטב"א ביאר דמתנות עניים אינן מחמת אביו, אלא מפני שהוא ג"כ עני. אבל ברמב"ם [ז ז] נקט גם גבי עניים דמהני יורשים. והדג"מ [רנז ה] כתב לפרש כוונת הירושלמי דוקא במקום דירשוהו הם עשירים.

שם עשאו תרומה ומעשר על מקום אחר. הרמב"ן הקשה הא לא אתי לידו והיאך עשאו תר"מ. וכתב דאיירי במכירי כהונה. וזה כדאיתא בגמ' ב"מ מט: דכיון דטובת הנאה נחשב מתנה מועטת אמרי' דאינו יכול לחזור מדיבורו, ולכן אע"ג דלא משך יכול לעשותו על תר"מ מקו"א. ובתוס' הרא"ש [ב"מ מט:] בשם רבנו מאיר תי' דאיירי במכירי לוייה דחשיב כאלו בא לידו [כדאיתא בסוגיין], אע"פ שלא קנאו בן לוי במשיכה ולא בהגבהה. והקצות [רד ג] הקשה דהרי מכירין אינו קנין, אלא איסור לחזור. והאחרונים ביארו דמכירי כהונה הוה ממון השבט, וכיון דנתרוקן להיות שלו יכול להפריש עליו³. והקוב"ש [ב"ב שעד] הביא מדברי תוס' כתובות קב. דמתנה מועטת נקנה בדיבור אלא דיכול לחזור בו, וכתב דמבואר דהוה קנין גמור בדיבור אלא שיש לו זכות חזרה, ולכן יכול להפריש עליו.

והתוס' הרא"ש תי' עוד אי נמי לא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרו על תבואה שלו [וכ"כ רבינו יונה ב"ב שם]. וכן הרמב"ן [כאן] הביא בשם הירושלמי דכיון דא"ל יש לך בידי, נעשה שלוחו ונמצא כתורם ברשות. והקצות [שם] תמה ע"ז דהישראל ג"כ אינו בעלים שיוכל לעשותו שלוח לעשות כולו מעשר⁴.

והקצות תי' ע"פ דברי ר"א ממיץ ה' ברא"ש נדרים לד: דיכול להקדיש ככר המונח לפניו ובידו לזכות בו, וה"נ כיון דודאי לא יחזור ה"ל כבידו לזכות, ובידו מהני לכל דבר לתרומה וכו'⁵.

רש"י ד"ה אין חושש. דאימת קני' האי לוי וכו'. הרמב"ן ביאר כוונת רש"י דמשמע דלא קני ליה לגמרי' למוכרו אלא זכות יש לו בו לעשותו תר"מ. והקשו א"כ היאך יכול ליטול דמים עליו. ובמחנ"א [זכיה ט] הביא כן מדברי רש"י דאינו יכול לתת דמיו, אא"כ משך אח"כ והקנה לו. [ודן דלפ"ז הא דיכול להפריש עליו הוא מדין מתנה מועטת אע"פ שלא זכה]. והא דאיתא בע"א דמהני לקחתו בחובו הוא במכירי כהונה, שנתייאשו שאר כהנים. אבל הכא הוה אמירה בעלמא. וכתב דתוס' שהקשו שיקנה בחצירו הוא משום שהעמידו במכירי כהונה אף בסוגיין [ועי"ש שהאריך בזה].

תוד"ה הילך. הא לא מחסר משיכה שברשות ישראל קאי [וקנה בחצר]. והרמב"ן כתב דקושיית הגמ' דמשכחת לה שהיה ברשות אחר. או בשדה שאינה משתמרת.

תוד"ה מעשר. והרמב"ן כתב דבכל מקום לא חיישינן. אלא הכא במעשר דהניחן ברשות

- 1 וכ"כ הבעה"מ דביאר דכשהלוה לפני ב"ד, הוה כמלוה בשטר [ע' ב"ב קעה:], וגובה ממשועבדים, ולכן מהני שירשו קרקע. והמלחמות האריך לתמוה דבסוגין אין שעבוד נכסים כלל.
- 2 וביאר דמאביהם אי"צ לבקש רשות דחזקה שהוא עומד בדיבורו, אבל יורשין צריך ליטול רשות.
- 3 ומבואר בתוס' הרא"ש דדוקא במכירי כהונה מהני, ולא מדין אמירה גרידא. [ולכאורה היינו ע"פ דברי רש"י דבעי יאוש דשאר כהנים].
- 4 ובפרי יצחק [פ ה] הוסיף דאף לאבא אלעזר [בסוף העמ'] דיש לו רשות לפרש היינו כשיעור תרומת מעשר ידיה. אבל לא לעשות כולו על מקום אחר.
- 5 ורע"א [ב"מ שם] הקשה דהתם מהני רק כשיבוא לידו. ואילו בסוגיין חל עכשיו.
- 6 ובקצות משמע דהוה גדר בעלות ע"י שהוא בידו. וע' רש"ש ב"מ דציין לזה דלא בעי בעלות להפריש תר"מ, אלא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. [ומ"מ הפרשת תר"מ בעי שליחות, דבמקום בעלים בעי שליחות מכחם]. והרש"ש בנדרים חזר בו.

אחר חיישינן. והביא י"מ דדוקא בחבר חיישינן, דע"כ עישר עליהם או עשאן על מקום אחר, וכיון דהניחום חוץ מרשותו חיישינן.

תוד"ה וכי נחשדו. וי"ל דמדרבנן אף תרומת מעשר בעי מוקף. אבל הרמב"ם [תרומות ג כ] כתב דתרומת מעשר לא בעי מוקף, ואפי' במדינה אחרת. ות"ח אין תורמין אלא מהמוקף. והראב"ד כתב דלמד כן מסוגיין ד'חברים' אין תורמין שלא מהמוקף, והקשה הראב"ד דאינו נקרא 'חשד'. והראב"ד חילק דהישראל יכול להפריש שלא מהמוקף, אבל הלוי אינו יכול להפריש שלא מהמוקף שמה ישכח, וכתב דקרא ד'והרמותם ממנו' מן המחובר קאי גבי לוי'.

והרמב"ן [לא]. כתב דכיון דהניחום ברשות עצמו במקום המשתמר ואין חוששין שמה אבדו ואין עשויין לרקוב מותר שלא מן המוקף. ולא אסרו אלא כשאינו ברשותו. ולא בעינן מוקף לא דאורייתא ולא מדרבנן. ובריטב"א מבואר דאף כשהניח ברשות אחרים, ומשתמר מדעתו מהני, אלא דהכא הישראל אינו שומר שלו ולא נחשב משתמר מדעתו.

תוד"ה לתרום. ואין נראה וכו'. בתוס' הרא"ש משמע דהבין מרש"י דקאי אף בתרומה גדולה וחלה, ובזה השיג דבעי מוקף מדאורייתא. והרמב"ן כ' דאפשר דאסמכתא היא, א"נ תרומה גדולה היא מדאורייתא, ותרומת מעשר לא בעי מוקף, אלא דחיישינן שיאבד וכמ"ש רש"י.

תוד"ה כיון. דאינו תורם מאומד בדבר שאינו שלו וכו'. התוס' הרא"ש כתב דבעה"ב אין לו רשות לעשות בעין יפה במה שאינו שלו. ואפי' יש לו רשות ירא להסתלק מן התרעומת של לוי וכהן וכו'. וכ"כ תוס' בכורות נח:.

לא.

תוד"ה כשם. הרמב"ם תרומות [ג י] פסק דא"א להפריש תרו"מ מאומד, דס"ל דפליגי רבנן עליה דאבא אלעזר.

תוד"ה במחשבה. ושרינן ע"י שתיקה. והרשב"א קידושין מא: הקשה דמשמע דרבנן פליגי על אבא אלעזר, ובגמ' שם איתא דמהני במחשבה. ותי' דרבנן לא פליגי וכמ"ש תוס' [ד"ה כך, אבל הרמב"ן כאן ס"ל דפליגי]. והביא י"מ דרבנן בעי או מעשה הפרשה או דיבור. וכ"כ השעה"מ והמנח"ח [שצו] לדייק מלשון הרמב"ם [ד תרומות טז].

ברש"י בכורות נט. הו' לשון אחר דמחשבה היינו בלא הפרשה, וכגון ג' לוגין שאני עתיד להפריש. וע"ש בתוס'. ובתוס' חולין ו: כתבו דרק בדמאי התירו במחשבה, אבל טבל ודאי לא [ויל"ד האם רק מדרבנן].

בא"ד ולהכי לא חשיב מתקן כיון דאפשר במחשבה. בפשוטו כוונת התוס' דכל האיסור משום הפרשה בשבת משום 'מקדיש', וזה דוקא בדיבור. וציינו דהא"ש ביאר דכיון דאפשר לאכול ע"י מחשבה, ולכן לא נחשב דבר המחוסר תיקון, שיחשב הפרשתו כמתקן כלי.

סו"ד דתחילת תיקונו לא שרינן דאפשר במחשבה. משמע דבמחשבה מותר, ועי"ז יהא מותר לאכול בשבת. ובשעה"מ [תרומות ד טז] האריך להוכיח דאין תקנה לטבל בשבת. והרש"ש תי' דמעש"ש ומעשר עני ל"מ מחשבה, דלא כתיב ונחשב. ולכן א"א לתקן טבל לאכילה. ויש שפרשו כוונת התוס' דתחילת תיקונו לא התירו ע"י מחשבה, ולא שע"י מחשבה מהני.

בש"ת רע"א [ל] הביא להקשות אמאי מברכים על הפרשת תרומה, למש"כ הב"י [תלב] דמה שאפשר במחשבה אין מברכין. ותי' רע"א דע"י ההפרשה יש גם מצוות נתינה. ואכמ"ל בזה.

מפריש עליהם בחזקת שהם קיימין. רע"א הביא מדברי הירושלמי שמקשה אמאי לא חיישינן שמה יבקע הנוד, ותי' דאין קלקול למפרע. וביאר רע"א דכוונת הירושלמי דשמה ימות חיישינן, ולא שמה מת.

תוד"ה המניה. בערבי שבתות וכו'. ובתוס' הרא"ש [וכ"כ הרמב"ן בשם תוס'] כתב דאיירי דיש קנקנים מלאים סמוכין זל"ז וחשיב מוקף. והרמב"ן הוכיח מכאן דבתרומת מעשר לא בעי מוקף, וסגי כשהוא ברשותו. והרמב"ם [ה כו] מעמיד בדיעבד אם עשה.

לא:

חלוקין עליו חבירו על ר' אלעזר דתנן מקוה וכו'. מבואר דדעת ר' אלעזר שמעמידים את הפירות ואת המקוה על חזקתן [שהוא שורש הספק], וממילא מהני נגד חזקת הטבל וחזקת הטובל. ורבנן ס"ל דאמרי' תרתי לריעותא [חזקת הטומאה וחסר לפניך²], ודחי לחזקת הפירות. ובגמ' נדה ב: וקידושין עט הו' דלרבנן תרתי לריעותא נחשב ודאי טומאה, ולר' שמעון הוה ספק טומאה.

והרמב"ם פסק דמניח פירות וכו' הו' ספק, ואילו גבי מקוה דודאי טמא, והאחרונים האריכו בזה טובא ואכ"מ.

רש"י ד"ה חלוקין. וכל הפירות שתקנו צריך לחזור ולהפריש. התוס' ר"ד [קידושין עט] הביא בשם רש"י דאף מה שכבר אכל צריך להפריש, ותמה ע"ז דכיון דכבר שתה מאי דהוה הוה. ולכן פי' כגון שהוא עדיין בעין. וכן מפורש ברש"י במשנה [ד"ה הרי] ואם לא אכלן צריך להפריש עליהם.

רש"י ד"ה כל טהרות. כל תרומות שנשתמשו בהן בכלים וכו'. הראשונים הקשו אמאי לא מעמידים את הטהרות בחזקתן [והוה חזקה נוספת נגד התרתי]. והרמב"ן [נדה יח, וכן בריטב"א עירובין עט] הוכיח מזה דדין הטהרות כדין הטובל, ול"מ חזקתן בפנ"ע³. והרמב"ן חלק בזה על דברי רש"י דמבואר דתינוק בצד העיסה מהני חזקת העיסה, ואמרי' סמוך חזקה למיעוטא, נגד הרוב דהתינוק טמא. [והאחרונים נתקשו בסתירת דברי רש"י. ולולי דברי רש"י י"ל דהנידון על הטובל, וכלפי טהרות שיגע אח"כ, וכ"כ השעה"מ בדעת הרמב"ם].

לשותפין פרש"י לענין למכור שלא מדעת חבירו, ואם מכר ונתייקר השער אין לו עליו כלום. והרמ"א [קעו יד] הביא ע"פ רש"י דאם מכר לפני זמנו הוה פשיעה וחייב לשלם⁴. ובקצות [ז] הקשה דאף אם פשע, הרי יתחייב רק כשעת היזק, ולא ע"פ מה שיתיקר אח"כ. א"כ קשה על מה מתחייב. [ויל"ד דאפשר דהוה בכלל התחייבות שותפין זל"ז, ושאר השותפות משועבד לזה, ולא מדין מזיק].

והראשונים כתבו בשם ר"ח והרי"ף דלפני זמנים אלו יכול כל שותף לעכב שלא למכור, וכדאיתא בב"מ קד.

הדרן עלך פרק כל הגט

- 1 והאחרונים האריכו בזה טובא במה פליגי רבנן, היאך מהני חזקת הטובל, דאינו בשורש הספק, נגד חזקת המקוה. ובשער"י תי' שהוא משום דהמקוה כבר אינו נידון לפנינו, שהרי ודאי חסירה.
- 2 ונח' תי' תוס' חולין י. ונדה ב: האם בעינן ג"כ שחשד ואתאי, אבל בדבר דיש לתלות שהחסיר בב"א חזקה דמעיקרא עדיף מחסר לפניך [ואכ"מ]. [ולפ"ז ה"נ בסוגיין אייר שמתקלקל קצת קצת].
- 3 והאחרונים האריכו בזה האם הוא משום דחזקת השורש עדיף, וכבר הוכרע הספק. או דאף בלא הכרעה א"א לדון על תולדה בפנ"ע.
- 4 [ויל"ד דאם מוכר שלא מדעתו לא חל המכירה, וא"כ אמאי א"א להוציא מיד הלוקח. ואפשר דהוה מדין תקנת השוק].

לב. פרק השולח

הקדמה

הרא"ש והרשב"א מביאים מהירושלמי דמינוי שליחות להולכה צריך עדים, ואין השליח עולה משום ב'. הלך שליח לבטל את הגט צריך לבטלו לפני ב'. [והשליח עולה משום ב']. והאחרונים דנו האם צריך עדים לקיומי במינוי וביטול השליחות או דהוה רק לברורי. ובתוס' לקמן לג. [ד"ה רבין] נסתפק האם ביטול בפני השליח צריך עדים כלל.

מינוי שליחות- הרמב"ם [ו ד, ט] פסק דמינוי שליח להולכה ל"צ עדים [ודלא כירושלמי], ורק שליח לקבלה דהוה ידו כידה. וכ"פ בהל' אישות [ג טו] בקידושין, דשליח האיש ל"צ מינוי בעדים, אבל שליח האשה צריך מינוי בעדים. והראב"ד [שם] חלק דאינו דומה לגט, דשאני גט דגיטו מוכיח עליו. וכ"כ הר"ן [קידושין כג: בדה"ר] דבגט נפיק גיטא מתחת ידה בדין הוא דיהא נאמן. ובאבנ"מ [לה ז] ביאר דההוכחה שמחזיק את הגט היינו עדיו לקיומי דהשליחות [וכתב דהוה כמ"ש הר"ן לק' מח. בדה"ר דכהשגט ביד האשה דהו"ל ע"ח כע"מ, שבידוע שהבעל מסרה לה]. והגר"ח [גירושין ו ט] כתב דבשלמא מה שהגט ביד האשה אמרי' דהשטר מעיד ע"ז, אבל בשליחות לא כתוב בזה כלל בשטר, והוה הוכחה בעלמא. וע"כ דמינוי שליחות לא בעי עדות לקיומי, וסגי בברור.

בגמ' קידושין נט: [בלישנא בתרא] נח' ר' יוחנן ור"ל כשהאשה שלחה שליח לקבל קידושין, וחזרה בה, דלר' יוחנן אמרי' אתי דיבור ומבטל דיבור, ומבואר דגדר ביטול שליחות הוא מדין כח דיבור שמבטל לדיבור. ור"ל פליג דלא אתי דיבור ומבטל דיבור. והגמ' מביאה ממשנתנו הגיע בשליח או ששלח אחריו שליח, דמהני חזרה בשליח, ותיובתא דר"ל. ובמרדכי [שסח] הביא דבירושלמי איתא דהכא בב"ד כח בי"ד יפה.⁵

תוס' בקידושין [ד"ה לא] כתבו דכל הסוגייה איירי שלא בפני השליח, דאם אמרה לשליח אין רצוני שתקדשני פשיטא דאינה מקודשת. ובמהרש"א משמע דכוונת התוס' דדיבור לשליח אלים, ובזה מודה ר"ל דאתי ומבטל.

אבל **התוס' הרא"ש** [קידושין] הקשה תמוה היא סברת ר"ל שיקדשנה שלוחה בע"כ אע"פ שעומדת וצווחת. ובאמר"מ [השמטה לס' כא, וכע"ז בעוד אחרונים] כתב דכיון דגילה דעתו שאין לו רצון בקידושין נחשב קידושין בע"כ. והאחרונים חלקו דכיון דמסרו לשליח, הוה מעשה השליח, ומהני דעת השליח אף בע"כ דבעל [דאל"כ בכ"מ שחוזר יהני אף שלא בפני השליח, שהרי גילה דעתו דהוה בע"כ. וכ"ש במקום דנדוע לשליח. וכ"כ בתור"ג [קמא ס ד"ה אבל] דאם מוסר מודעא אחרי שנתן גט לשליח ל"מ, דצריך דין ביטול שליחות וב"ד לבטל דיבור לשעבר. ובקה"י שם כתב דתליא בחקירת האחרונים בגדר שליחות, האם נחשב השליח כבעלים לגרש, או דהוה רק ידו כיד בעלים. ולצד דהוה ידו כיד בעלים בעינן דעת הבעלים בגירושין. ולכן כשמוחה אינו יכול לעשות בע"כ.⁶ ולכן פי' **הקובה"ע** [השמטה לס' כט] דיסוד שליחות דבעינן שיעשה בגרמת צווי המשלח, ומה

1 וביארו האחרונים [חי' ר' שמואל יט] דהוא משום שהשליח נחשב בע"ד, לדעת הירושלמי. אבל ק"ל לעיל ה: דשליח נעשה עד.

2 והרא"ש השמיט בבא זו. וע' ק"נ דדן האם קאי על השליח שמבטל, או השליח הראשון ועי"ש. ובחות"ס כתב דגזיה"כ שע"י דיבורו נעשה כמותו, ולא נזכר בקרא דיכול לבטל, אלא דסברא הוא דיכול לעקור.

4 ובמהרש"א שם הק' למש"כ תוס' שם דהיכא דאמר בעצמו לשליח אף ר"ל מודה דבטל השליחות, א"כ ל"ק מהרישא שהוא בעצמו א' לשליח [ומשמע דהגמ' מקשה מהרישא]. ותי' דשלח אחריו שליח, דלא אלים אמירת השליח השני להחשב דיבור לשליח גופיה. [וצ"ב]

5 והא דמהני ביטול בפני השליח, שלא בב"ד ע' בסמוך דבפניו עדיף. אמנם צ"ב היאך מהני ביטול בפני האשה [וע' לקמן לג.].

6 אבל רש"י שם [ד"ה וחזרה] כתב בין לפני שליח ובין שלא בפני שליח. והאחרונים דנו דתליא בזה הנידון דנשתתה המשתלח, האם בעינן שהיא לו דעת בשעת מעשה או לא [וי"מ דהחסרון בנשתתה הוא דהוה גברא דלאו בר הכי, אבל אל"כ מהני השליחות]. ואי בעי דעתו בשעת מעשה, א"כ כשצווח להיפך ודאי ל"מ.

8 ויל"ד דמהני הדעת של הבעלים בשעת מינוי [דהרי ודאי מהני נתינתו בלא ידיעת הבעלים. ול"ב גדר זכין על דעתו].

שעושה נגד צווי מפורש דהמשלח אינו בגדר שליחות¹. [וע"ע בזה בקה"י כה, ושערי חיים וחי' הגר"נ ועוד].

רע"א נסתפק כשביטל שלא לפני ב"ד והשליח והאשה, ושלח שליח להודיעם שביטל, האם אמרי' דאח"כ, דכיון דמודיע אין חשש ממזרות ועגונות. או דנימא דכיון דלא חל בשעתו לא מהני אח"כ². והוכיח דל"מ.

אם משהגיע גט לידה א"י לבטל. **הרשב"א** כתב אפי' תוכ"ד [וכ"פ הרמב"ם ו טז], כדקי"ל ב"ב קכט: ונדרים פז. דתוכ"ד כדיבור חוץ מע"ז וקידושין וי"ג אף גירושין. והרמ"ך כתב דאמרי' כן רק לחומרא ולא לקולא. [אבל הר"ן נדרים שם שביאר דהוה גמר דעת ואף מדאורייתא אינו חוזר].

התור"ג [קמב ח] כתב דאם נתן את הגט בלא אמירת ב"נ, יחזור ויתן, ול"מ שהבעל יבטל אח"כ דאחרי הנתינה נחשב מעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה³ [וסיים וצ"ע].

תנ"ה ולא. כיון שאינו מביא עדים על כך. **המהרש"א** ציין לתוס' לג. דביטול בפני השליח ל"צ עדים. והקריני ראם כ' דתליא בב' תי' שם⁴.

רש"י ד"ה ולא אמרינן. לצעורא בעלמא חדש או חדשים וכו'. **הרשב"א** הקשה מאי נפק"מ בזה, דאף אם דעתו לבטל רק לזמן אינו יכול לגרש תוך זמן זה. ולכן פי' **הרשב"א** דכוונת הבעל לבטל רק בפה לצעורי שליח, ובליבו אינו מבטל כלל. וכתב **רע"א** דיש כמה נפק"מ האם ביטל או רק עיכב את השליחות לזמן. א' לצד דבעינן עדים במינוי שליחות, א"כ אם ביטל השליח וחוזר וממנה בעי מינוי מחודש בעדים. ואילו הוה רק לצער לזמן אי"צ עדים אח"כ⁵. ב' אם אמר כן שלא בפני עדים, י"ל דמדין לצעורי אי"צ עדים, ואילו הוה ביטול בעי בפני ב' משום דבר שבערוה [לצד א' בתוס' לג.]. ג' אם השליח עשה שליח אחר, דלצד דהוה לצעורי, כשחזר הבעל חוזר למינוי הקודם, ואף השליח שעשה מהני. ואילו ביטל לשליחות, כשעושה מינוי חדש, צריך מינוי אף לשליח השני.

ומבואר ב**רשב"א** דפשיטא ליה דאף אם 'לצעורי' בינתיים אינו יכול לתת את הגט, וה**אחרונים** דנו מ"ט, דמאחר דאין כאן ביטול על השליחות י"ל דאינו יכול לעכב את השליח. [ויש אחרונים שנקטו שדעת רש"י דכיון דהבעל נתכוון לצעורי, לא חל הביטול, ויכול ליתן מיד]. וה**אחרונים** כתבו ע"פ דברי **תוס' קידושין** דכיון דאמר בפניו דאינו רוצה שיתן אסור לתת, ואף בלא דין אתי דיבור ומבטל דיבור. [וכסברת האמר"מ דאין כאן דעת גירושין, או כסברת הקובה"ע דשליח צריך לעשות ע"פ דברי המשלח]. אבל ה**ברכ"ש** [לט ב] כתב דכוונת הרשב"א דהוה חלות ביטול לזמן.

מהו דתימא לא אלימא שליחותא דבתרא משליחותא דקמא דלבטלה. רע"א הוכיח מזה דגדר הביטול הוא שהשליח מבטל, ולא שהשליח מעביר את ביטול הבעל⁶. אמנם החזו"א נתקשה דמ"מ יש כאן ביטול מכח הבעל, ואמאי ל"מ. והחזו"א פי' דהוה חסרון בנאמנות, דס"ד דהשליח אינו נאמן שהבעלים אמר לבטל. אבל התור"ג [קמא ס ד"ה שמבטל] כתב

- 1 והקובה"ע חקר האם שליח ששכח שהוא שליח, ועשה מעשה בסתם, דבאמת יש לו כח שליחות אלא דהמעשה אינו נעשית בצווי הבעלים.
- 2 וע' לקמן לג: דנח' הרשב"א ותוס' בכעין סברא זו [ויל"ד האם יש לחלק].
- 3 ויל"ד דאי"צ לבטל את הנתינה הקודמת של הגט, אלא שמבטל את השליחות כלפי שלא לתת שוב, ומה שעדיין לא נתן אינו מכח 'מעשה'. [ואם נאמר דבעי לבטל את כל השליחות למפרע, או עכ"פ מכאן ולהבא מדין בטלה מקצתה, י"ל דל"ש לבטלו כיון דחציו הוה כבר מעשה].
- 4 ויל"ד האם זה כוונת המהרש"א, או דס"ל דאף לת' הב' בתוס' שם לשליח ל"צ עדים, ורק לדין בטלה מקצתה.
- 5 ועד"ז י"ל אם חזר ומינהו שלא בפניו, דאין בזה חסרון דאומר אמרו.
- 6 והוסיף רע"א דכמו דלא נתפס כח השליחות אלא בעדים [לירושלמי], ה"נ לא נתפס הביטול [ולשון זה מורה משום עדות לקיומי, וע"ע לקמן לג].
- 7 ולכאורה הוא סברא בדין אתי דיבור ומבטל דיבור, דדיבור ע"י שליח קליש. וע' רש"ש דכתב דדמי להא דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו.
- 8 והתור"ג [קמא סו] הוסיף דאמרי' דאינו רוצה לעבור על תקנת ר' גמליאל, ולכן לא נחשב ביטול עד שהשליח יבטל בלשון המועיל.

דשליח של ביטול ל"צ עדי שליחות, דנאמן כדין ע"א באיסורין, כיון דאינו מוציא מיד חזקה. ורע"א הקשה אמאי אין בזה חסרון מילי לא מימסרן לשליח, למש"כ המהר"ט [א קכז] דל"ש שליחות להקדיש, דאף לשליח הראשון יש חסרון דל"מ שליחות במילי. ומקור לזה הביא מהר"ן [ריש פסחים] דל"ש שליחות בביטול חמץ. וכתב דתליא בדין אומר אמרו [לקמן סו:], דלמ"ד דל"מ אומר אמרו מבואר דא"א לשלוח שליח למינוי שליחות. וכתב רע"א דמ"מ היינו דוקא היכא דלא נגמר הדבר ע"י השליחות. אבל בסוגיין דנגמר הדבר ע"י השליח מהני שליח [ראשון] למילי. וכמו דמהני שליח להפרת נדרים [ונשאר בקושיה ע"ד המהר"ט]. [וע"ע מה שצויין לעיל כט].

תוד"ה איהו. תימה וכו' נזדמן אצל אשתו או שלוחו. המהרש"א פי' דהו"ל למכתב בחד נזדמן או אצל אשתו או אצל שלוחו, ול"ב תרוייהו. ורע"א הקשה מה שייך נזדמן שלוחו אצל האשה ממילא, הרי שלחו הבעל לבטל, ופי' דכוונת התוס' שאמר לשליח כשתזדמן אצלה.

תוד"ה מהו. דבאותו שעה לא נודע לשליח לאשה ולב"ד². רע"א תמה אמאי צריך להגיע לחסרון דברין שבלב, הא לא הוה ביטול בפני ב"ד, שבי"ד לא ידעו דכוונתו לבטל [ומבואר בתוס' דשלא בפני ב"ד פשיטא טפי], ועוד הקשה דאין כאן עדות לקיומי [וע"ל הנידון אי בעי עדות לקיומי בביטול³]. ובתור"ג תי' דכין דנתברר לב"ד הספק, דאחרי הנתניה יתברר הדבר.

ובריטב"א כ' דס"ד דאגלאי מילתא דבאותו שעה ביטל בפני ב"ד [וצ"ב], ובשם מורו כ' דאמר' הוכיח סופו על תחילתו דמעיקרא היה דעתו לבטל, וס"ד דעדיף מגילוי דעת שהרי מתפרש דבריו. וקמ"ל דגרע מגילוי דעת, דלא אמר' הוכיח סופו על תחילתו.

בא"ד דכיון דקצת דומה לדברים שבלב לא חשיב עקירת דבר מה"ת. רע"א כתב דכשיש סברא חשובה יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת [וע"ע לקמן לג.]. וכן בביטול שלא בב"ד כ' רע"א לפ"ז דהוא משום סברא חשובה. [וע"ע לקמן לג.]. אבל האבנ"מ [קמא ו] כתב דאף ביטול שלא בב"ד לתוס' הוא משום דדמי לדברים שבלב. וביאר דהוא משום דלא אלים לדיבור שלא בפני עדים לבטל מעשה [ע"ע לקמן].

בא"ד ועוד נראה לר"י דדברים שבלב אינם דברים אפי' היכא דנאנס מלפרשם וכו'. דלצד הא' כל סברת דברים שבלב משום שלא חשש לפרש, מתפרש הדבר דדעתו על כל הצדדים. [ובר"ן נדרים כח. כתב דהיכא דאיכא אונס, ע"י האנוס מתפרש דקאמר רק היום, כיון דלא אמר בפירוש להיפך⁴]. ובזה ס"ל לתוס' בתי' הב' דבכל אופן אינם דברים. דל"מ מחשבתו להחיל הדבר. [ויל"ד האם היינו רק בעשיית חלות או ביטול, או אף בכל תנאי דעלמא].

בא"ד [לעיל] אע"פ שנאמן לומר כך היה בלבי וכו'. אבל בחכם צבי [קטו] כתב דל"מ דברים שבלב כיון דאינו נאמן, ואכ"מ.

פסול הוא וכו'. פרש"י דמוציא עליו שם פסול, והא ליכא. הרשב"א הקשה ודילמא כוונתו דיש בזה שום פסול, ונאמין לו במיגו דמצי מבטל. ותי' דאם זה כוונתו היה צריך לפרש את הפסול, כיון דאנחנו רואים בחזקת כשרות.

למימרא דבטל לישנא דלבטיל וכו'. הרשב"א הקשה דאולי כוונתו דהוא כבר ביטל את הגט [וכרבי דבטלו מבוטל], ונאמין לו במיגו דמצי לבטל עכשיו. ותי' דקושיית הגמ' משמעות הברייתא דדמי לא"א בו.

רש"י ד"ה לא אמר כלום. ואם יש לו בע"ח גובה אותו. הרשב"א הקשה דכיון דרש"י כתב הטעם משום הודאת בע"ד, א"כ איך מהני הודאת בע"ד נגד המלוה. [וכדמוכח בכתובות יט דאינו

- 1 ורע"א הקשה ע"ז מתמורה י ואכ"מ.
- 2 משמע דאילו היה נודע לב"ד היה מהני [לכאורה מדין ביטול בפני ב"ד, או מדין דע"י מתפרש הביטול בפני השליח, שהבי"ד יפרשו כוונתו, ולפ"ז לכאור' כל עדים]. אבל בתוס' הרא"ש השמיט לב"ד.
- 3 וכתב רע"א דכע"ז ילה"ק בסוגיה דדברים שבלב [קידושין נ] ע"מ שאני כהן, דאף אי הוה דברים, מ"מ העדים אינם יודעים דתהני לקיומי. ותי' דהתם על עיקר הקידושין יש עדים, ורק על התנאי אין עדים.
- 4 והראשונים בקידושין נ האריכו בגדרי דברים שבלב, האם תליא דוקא כשסותר את דיבורו להדיא. ובסוגיין נחשב ביטול השליחות כסתירה למעשה מינוי השליחות.

יכול להודות דהשטר אמנה במקום בע"ח, ועי"ש ברמב"ן. וכ"פ הרמב"ם מלוה א ד דאינו יכול להודות דהשדה אינו שלו. ותי' דהתם הוא מוחזקת בידו, אבל מקבל מתנה מכח זכייתו הוא דבעי לטרפו נאמן לומר שלא קיבלו בתורת מתנה. והביא בשם הרב אב"ד דאיירי דוקא כשלא חב לבע"ח.

תוד"ה מבוטלת. בגמ' בכריתות איתא מאי לאו דבריו קיימין והדרא למרה. ולתוס' היינו אחרי שכבר זכה, וצ"ב הס"ד דיחזור לנותן. [וכתבו התוס' דכשאר לישנא דמעיקרא הוה כאומר על כל מתנות דאינם כלום. אבל במקום דאומר דאינו רוצה לקבל מתנה זו, ודאי חוזרת לנותן. וכ"מ בתוס' ב"ב]. אבל **רשב"ם** [ב"ב קלח.] ס"ל דמהני לישנא דמעיקרא ואמרי' דלא זכה בו, ויצא מרשות הנותן, הוה הפקר [ובזה קושיית הגמ' שם דהדרא למרה]. ו**תוס' ב"ב** והראשונים שם חלקו דהקנה רק עבורו, ואם לא זכה חוזר לנותן [ואכ"מ].

בא"ד וא"א לגרוס התם כדהכא. ובתוס' **ב"ב** שם [וכן בראשונים כאן] כתבו דהוה א' מסוגיות המתחלפות, והוה מח' הסוגיות בכוונת ר"ל. [וכן **תוס' מנחות** נח: ד"ה ואיכא הביאו בכלל שאר סוגיות הפוכות שבש"ס].

והריטב"א [וכן הר"ן בשם אחרים] כתב דב' הסוגיות קיימות, והכל נכלל בדברי ר"ל, דבסוגיין לשון עתיד ל"מ לחזור לנותן, כיון דכבר הגיע לידו, אבל מהני להיות הפקר, וכדאיתא בסוגיה שם. ולשון עבר מהני בסוגיין שיחזור לנותן, ובגמ' בכריתות איתא דלא אמר כלום, היינו שאינו הפקר.

בא"ד [בע"ב] ורש"י פי' וכו' והודאת בע"ד כק' עדים וכו' אהני דבריו והדרא למרה. [וצ"ב דכשמודה דשייך לנותן ודאי לא הוה הפקר, משא"כ כשמתלק בעלמא]. והגמ' בכריתות מתרצת לחלק בין מטלטלין לקרקע, והרשב"א ביאר לרש"י דבמטלטלין אמרי' דכיון דלא החזירו לנותן אמרי' דהוה הפקר. ואילו במתנת קרקע ע"י הסילוק הדרא למרה.

בטל ב' לשונות משמע. **הריטב"א** בשם רבו כתב דהלשון בטל כולל הכל, ולענין גט אית ביה נמי משמעות דבטיל יהא, ולענין מתנה דל"מ לשון עתיד, יש בזה ג"כ משמעות לשעבר. [אבל משמעות הגמ' דכיון דא"מ מוציא דבריו לבטלה מפרשים פי' הלשון, ולא דמהני ממילא].

לב:

שליח מתנה וכו' הולך לאו כזכי. **תוס'** לעיל יא: ד"ה כל למדו מכאן דיש חילוק בין מתנה לבע"ח בדין הולך כזכי [ולמדו מזה דה"ה לתלן כזכי, אבל הרמב"ם פליג בזה, עיי"ש]. וכ"כ תוס' יד. [ד"ה לא]. [ומזה למדו תוס' לחלק כע"ז בתן כזכי]. אבל רש"י יד. לא חילק בזה.

תוד"ה להולך. לסימנא בעלמא וכו'. וכע"ז כ' הר"ן דשליח מתנה ע"י הולך דינו כשליח הגט [בלא שמינה שליח לקבלה]. והרשב"א פי' דאיירי במקום יבם, דמיבעי בגמ' **יבמות** [ק"ח:] האם מהני זכיה, אבל הולך ודאי ל"מ. [וע"ע ברשב"א דהאר"ך בדין זכיה בגט, וע' לעיל יא:].

אבל **הרמב"ן** כתב דאיירי כשמינתה שליח לקבלה, ואפי' הכי אם אמר הבעל הולך, נחשב שליח להולכה [ע"פ הגמ' לקמן סג.]. וברשב"א הקשה ע"ז דלקמן סג: מבואר דשליח לקבלה אמרי' יותר הולך כזכי, ומבואר התם דהולך הוה ספק אי כזכי.

בטל מהו תיקו. **ברש"י** מבואר דהספק האם אמרי' בזה ב' לשונות משמע, כשלא אמר הוא. אבל **הרמב"ם** [ו כד] כתב דספק הגמ' כשארמר בְּטַל כמו חֶמֶק. [וה"ה נסתפק האם כוונת הרמב"ם רק בניקוד זו].

הר"ף השמיט ספק הגמ'. ורע"א כתב דע"פ דברי הרשב"א [בע"א] כיון דאמר בטל, ואף אי הוה לשעבר, אמרי' דהוא כבר ביטל, ונאמן במיגו. א"כ אין נפק"מ לדינא בספק הגמ', והגמ' קאי דלרשב"ג בטלו אינו מבוטל ויש נפק"מ.

מ"ש מהרי הוא הקדש וכו'. **הריטב"א** הקשה דגבי הקדש מהני הודאה, שמודה שהקדיש. ותי' דמשמע מהני אף להקדיש ולהפקיר לכתחילה בלשון הזה.

הרמ"א [כז ה] הביא דאם אמר 'הן קידושין' [ולא אמר 'הרי'], אינו מוכיח להבא. וכמו דבסוגיין 'בטל' ל"מ. **החלקת מחוקק** [טז] פליג דלשון 'הן' הוה כמו בטל הוא, ומשמע להבא וכמו לשעבר. [ועיי"ש בפוסקים דדנו מ"ש מלשון הקדש].

אתי דיבור ומבטל דיבור. **האחרונים** [שר"ת גליא מסכת ג, קוב"ש ח"ב מב, קה"י כה, חי' ר' שמואל יט חי' הגר"נ ועוד] חקרו האם יסוד אתי דיבור ומבטל דיבור הוה מכאן ולהבא או למפרע.

וציינו **דבש"ד** [ח'מ רנה ו] כתב דהתרת נדרים מהני מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, והתם ודאי מהני למפרע [דהיינו מכאן ולהבא ולמפרע למש"כ האחרונים]. והאחרונים הביאו מדברי **ש"ת הרשב"א** [ד פד] דהמבטל גט וחזר בו ורוצה שהשליח יגרש, ל"א שהדיבור של קיום יבטל את דיבור של ביטול. ובקוב"ע [עו יב] הביא מזה דל"מ ביטול למפרע. אבל בשערי חיים [נא] הביא מדברי הרשב"א דמהני ביטול למפרע, אלא דל"ש לבטל ביטול. והאחרונים הביאו מדברי **ש"ת הרא"ש** [לה ט] נראה דלא כרשב"א, דכתב דיכול לבטל תנאי, מדין אתי דיבור למבטל דיבור.

תוד"ה רב ששת. דאם כתב אדם ס"ת לשמה אינו יכול לבטלו. וי"ל וכו' דלא חשיב גמר מעשה. **הקוב"ע** [עו יא-טו] כתב דחלות שנעשית מעצמו, וכמו חליצה ל"ש דין אתי דיבור ומבטל, וכן ל"ש חזרה תוכ"ד. א"כ מבואר בדעת רב ששת דבגט גדר הלשמה הוא שהכותב מייחד את הגט לגירושין, ונחשב עשיית הגברא. ובעינן שהגט יהא מיוחד לגירושין עד מעשה הגירושין, ולכן נחשב דיבור ואתי דיבור ומבטל דיבור.

ובריטב"א קידושין נט: הביא בשם רבו [דס"ד דגמ' התם] דכיון דאמר מתחילה כתבו חתמו ותנו' ובשליחות עשאוה והוי לשמה, כל כמה דלא מטא לידה יכול הוא לבטל הגט לומר שבטלה השליחות למפרע, כאילו עשאוה מדעתם ופסול דלא הוי לשמה. והמחנ"א [גירושין ג טו] הוכיח מדעת רב ששת דשייך ביטול על גוף הגט דבעינן שליחות על כתיבת הגט, דא"ל דלא בעי שליחות כיון שנעשית לשמה מה שייך לחזור ולבטל². וכ"כ התור"ג דרך אי בעי שליחות שייך ביטול, וביאר דלצד דא"צ שליחות בכתיבת הגט, הוא מבטל את חתימת העדים³. והאחרונים הקשו דדעת הריטב"א דלא בעי שליחות בכתיבת הגט, וע"כ עיקר כוונתו משום לשמה, וא"כ הדרא קושיה היאך אפשר לבטל לשמה בגט, ומ"ש מס"ת. והאחרונים כתבו דלצד דאתי דיבור ומבטל דיבור מהני למפרע, ולכן נעקר כמי שלא נעשית לשמה למפרע⁴. ובקוב"ע [עו יג] הגדיר דבעינן שיהא הגט מיוחד לגירושין עדעת נתינה, וכיון דעוקרו נעקר מלהיות לשמה. ובברכ"ש [לט א] הביא דבעינן 'חלות גט', דנחשב שהגט פועל את הכריתות. משא"כ גדר לשמה דס"ת דהוה יחוד בעלמא.

תוד"ה התם. אבל בקידושין וכו' משמע דאם בטלו בפירוש דבטל. וכ"ד הרמב"ם [ו כא] שאם הגט ביד השליח חוזר ומגרש בו, אבל אם הגט ביד הבעל אמרי' דבטל ואינו חוזר ומגרש בו. והריטב"א הקשה ע"ז דהלשונות דהגט בטל וכו' טפי משמע דקאי אגוף הגט, אלא דסברת רב נחמן דל"ש ביטול על הגט, וע"כ דהוה ביטול על השליחות. אבל לדברי הרמב"ם צ"ב אמאי מתפרש טפי על השליחות.

בא"ד וכן צ"ל דגט לא חשיב מעשה כל זמן שלא בא לידו. [וכמ"ש התוס' בד"ה רב ששת]. ומשמע בתוס' דהצד הב' ס"ל דנחשב גמר מעשה, וכיון דנגמר המעשה אמרינן לא אתי דיבור ומבטל מעשה. אבל תוס' בקידושין כתב דא"א לבטל גט, וכמו דמעות אינן מתבטלות, דמאחר דהגט כתוב כהילכתו אינו יכול לבטלו⁵. וכ"כ הרמב"ן [כאן] וכי אם ביטל המעות, נימא דבכסף זה לא יוכל לגרש לעולם. ובקוב"ע ביאר דס"ל דלשמה הוה חלות דחל מאליה, ולכן ל"ש ע"ז ביטול כלל [ולא רק דהוה בגדר 'מעשה']. וע"ע בחי' הגר"נ דהאריך.

והראשונים הביאו מלשון הגמ' נה. דכיון דאמר כנסי שטר חוב, ס"ד דבטליה, ומשמע דאפשר לבטל את הגט. ודחו דהכוונה דבטליה לנתינת הגט.

בא"ד ועוד דשמא התם לא נחתם לא חשיב גמר מעשה. לכאורה תוס' לשיטתם דאף לרב נחמן שייך ביטול בגט, אלא דנגמר המעשה.

וע"ע במרדכי בשם סה"ת דהאריך בגדרי מסירת מודעא, וביטול לפני כתיבת הגט, ואח"כ.

- 1 ויש אחרונים שדייקו לשונו דלשון 'תנו', דהוה שליח על כל הגירושין.
- 2 וכתב דאף לגירסא דרב נחמן פליג דא"א לבטל הוא משום שאחרי שהגט נכתב הוה מעשה, ולא אתי דיבור ומבטלו, אבל בעצם שייך ביטול ע"ז.
- 3 וי"ל דלפ"ז כשמגרש בעדי מסירה לר"א יהני. ובפוסקים כ' דלפ"ז הוה רק חשש דרבנן דאינו מוכיח מתוכו.
- 4 ובחי' ר' שמואל דחה דאף אם גדרו 'למפרע', היינו דחל עכשיו מכאן ולמפרע, דלא יתכן לומר דאתי דיבור ומבטל דיבור 'מתברר' שלעולם הוא לא אמר.
- 5 ובתוס' קידושין ביאר לפ"ז הלשון מתורת גט לא בטליה, [אתה סבור שיכול לבטלו] ולא היא דגט אינו מתבטל. ורב ששת פליג על הך סברא, וס"ל דמתבטל וכדלעיל.

הריטב"א [ישנים ב"מ יז]. כתב דשטר מלוה שכתב ללוות ולא לזה, והלך לסופר ולעדים וביטל שליחותו, השטר הוה כחרס ונמחל שיעבודו, ואינו יכול לחזור וללוות בו. **והקצות** [סה ח] הביא מזה דלצד דאפשר לבטל גט, אפשר לבטל אף שאר שטרות [ואף דלא שייך בזה גדר לשהמה]. **והאחרונים** דנו דנמחל שיעבודו הוא גדר אחר.

תוד"ה רב נחמן. א"ל דרב נחמן לטעמיה. וכ"כ **הראשונים**, דק"ל ב' שדנו אין דיניהם דין, ובסוגיין קי"ל כרב נחמן דבפני ב'. אבל **הרמב"ן** הביא בשם **רב אחא גאון** דהכריע כר' אבהו דב' שדנו דיניהם דין, מדברי רב נחמן.

הריטב"א ור"ן כתבו דגבי פרוזבול דאין בו משא ומתן דיניהם דין. וכע"ז כתב **הרמב"ן**. **והאחרונים** דייקו דבתוס' משמע דאף בדבר דא"צ מ"מ אין שם ב"ד על ב', אלא דהקילו בפרוזבול. ובאמת אינו בגדר ב"ד.

בא"ד ואור"י דנפק"מ וכו' אבל בפני ב' דאיכא למיחש לממזרות וכו' ובהא אפי' רבי מודה. **האחרונים** ביארו דלרב ששת הא דל"מ ביטול בפני ב' הוא תקנה קדומה ומשום חשש ממזרות [ומה כח ב"ד יפה], והשתא הוצרכו לתקן משום תקנת עגונות. וכן לרב נחמן ביטל בפני ע"א הוה תקנה קדומה. ושוב תיקן ר"ג תקנה נוספת משום תקנת ממזרים. **והמהרש"א** הקשה דבתוס' לג. [ד"ה רבי] משמע דל"מ ביטול בפני ע"א משום דאין דבר שבערוה פחות מב'. ול"צ תקנה. [והאחרונים דנו דנפק"מ בביטול זה שלא בפני זה ע' לקמן. והאחרונים האריכו בזה טובא]. אבל **המגיה למשנ"ל** [ו יח] דייק לשון תוס' דרק לרב ששת אמר' דהוה ב' תקנות, אבל לרב נחמן בפני ב' החסרון משום דבר שבערוה.

אבל **הרמב"ן** כתב דמן הדין אין מבטלין שליחות אלא בפניו, דלא אתי דיבור גרוע שלא בפניו, ומבטל דיבור בפניו. וכתב דהוה כמו כל מילתא דעבידא באפי' י', לקמן לג., ואע"ג דלא קי"ל הכי, הכא כו"ע מודו. וכתב **הרמב"ן** **ועוד דאפשר** דלמ"ד משום ב', בעי ב' משום דבר שבערוה. [ומשמע דבעי ב' עדים לקיום הדבר, וע"ע בתוס' לג. ובתוס' ר"ד לד.]. ולמ"ד בפני ג' מעיקרא תקנו תקנה קודמת משום תקנת ממזרים, וכדברי התוס'.

לג.

הא קמ"ל לא שנה כתב בלשון וכו'. **הר"ן** כתב דאע"ג דלרב נחמן צריכה לגופא, מ"מ לא פליג על הך דין ל"ש כתב בלשון עדים וכו'. והקשה **הרמב"ם** [שבביעית ט] השמיטו.

הקצות [סז ו] הקשה האיך מהני שטר פרוזבול בלא דעת המתחייב, ובשלמא כשנכתב בלשון דיינים הוה מעשה ב"ד, אבל כשנכתב בלשון עדים מאי א"ל. ות"י דלמ"ד [לקמן לז] דנאמן לומר פרוזבול היה ונאבד, א"כ לא בעינן לה לראיה, אלא לקנין. ואינו אלא להקנאה לשעתו, ובה אין חסרון מפי כתבם [והוסיף כמו לר' מאיר בשטר קידושין וגט דעדי חתימה כרתי דמהני לשעתו, וצ"ב כוונתו].

תוד"ה ובי תלתא. אפי' הלוהו בפני כמה עדים וכו'. צ"ב דהכא הוה בגדר ב"ד, ובב"ד אמר' דיש קול [ומשמע בתוס' דביטול אינו גדר ב"ד, אלא דהתנא נקט לשון ב"ד לרמז דבעי ג']. **והקצות** [עט יב] הביא מתוס' דאף ב"ד של ג' אין לזה שם מעשה ב"ד דגובה ממשועבדים א"כ שלחו לקרוא לו [וכדעת הש"ך שם, ודלא כסמ"ע דבעינן 'שלחו' רק לכתוב שטר בלא דעתו].

תקנת עגונות. **פרש"י** כדי שהבעל לא יעגן אותה. וכ"מ בתוס' [ד"ה ושמה]. אבל **הרשב"א** פ' דחיישין שיבטל אחרי הנתינה, ותסבור דהיה קודם הנתינה, והביא כן מהירושלמי. **ובאב"מ** [קמא ה] כ' דרש"י יוציא לעז, ואהני נידון תקנת ר"ג הוא רק לכתחילה, א"כ עדיין קיים חשש זה³. וע"כ דהירושלמי קאי לרשב"ג, והאשה ל"צ לחוש לזה.

ולא להוסיף על תנא. מבואר דהבעל יכול להוסיף תנאי בגט [ואף שהוא ביד שליח, וכ"ז בכלל דין אתי דיבור ומבטל דיבור]. וע' **קוב"ב**.

המרדכי כתב בשם ר' שמחה דה"ה לענין קידושין ל"מ ביטול שליח שלא בפניו, דאף בזה שייך תקנת עגונות ותקנת ממזרים.

והביאו **דבריטב"א** [לב:]: משמע דפליגי אף בביטול שליח מתנה האם בעי בפני ב' או ג'. וצ"ב דהתם ל"ש

1 ובתוס' לב. משמע דהוה מדין דברים שבלב. וע' אחרונים.

2 ולשיטתם לעיל כו: דשייך תקנת עגונות כשלא נשאת כדן.

3 וי"ל דתקנו שלא יבטל יוציא לעז, ואהני דמי ניעשה כן עובר על איסור והוה לא שכיח. אלא דיל"ד דאף קודם תקנה אסור לבטל אחרי הנתינה, דהוה מוציא לעז בעלמא. [ואפשר דהיינו שיסבור שלא נתן עדיין].

סבר לה כרב ששת דאמר בפני ג', וג' אית להו קלא וכו' ותקנת עגונות הוא דאיכא. התו"ט ושאר אחרונים הקשו דברש"י במשנה [לב]. כתב בפני ג', והאשה א"י ונשאת בו, דהיינו תקנת ממזרים. ודלא כסוגיין¹.

אפקעינהו חכמים לקידושין

בגמ' יבמות צ: מביאה ממשנתנו ראייה דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. והגמ' דוחה כל דמקדש, וככל הסוגיה.

ובפשוטו מבואר דלמ"ד יש כח ביד חכמים לעקור אי"צ לזה, ולמ"ד אין כח ביד חכמים לעקור [בקום ועשה] אין אפשרות שיהני גט מדרבנן אלא ע"י אפקעינהו. אבל רע"א דייק מלשון **התוס'** [לב]. ד"ה מהו] דביטול שלא בפני ב"ד אי"צ גדר אפקעינהו, דכיון דהוא צורך גדול² יש כח ביד חכמים לעקור לכו"ע [ובזה השיג על התו"ט דכתב דל"מ ביטול שלא בב"ד כיון דאפקעינהו]. [וכיסוד זה כתבו התוס' בכ"מ, ובתוס' ב"ב מח דנו דיש אופנים דעשו שלא כהוגן ועקרו הקידושין מכאן ולהבא].

אבל **הפנ"י** מבואר דאף המבטל בפני ב' לרב ששת הוא בגדר אפקעינהו³. וכו מבואר ב**נוב"י** [או"ח ק לה] שכתב דאיסור נזיר נחשב איסור קל, כיון דאפשר לישאל. וכתב דאף איסור א"א אפשר להתירו למפרע ע"י שליחת גט ולבטלו, וכתב דאף לקי"ל כרבי ורב נחמן יכול לבטלו בפני א', ועי"ז מותר למפרע.

רש"י ד"ה אדעתא. ע"י גט זה. [וצ"ב]. וברשב"א [כתובות] כתב דבכדי לא מפקיעי רבנן קידושין אלא היכא דאיכא סודך גט, ולכן לא התירו במים שאין להם סוף וכו'.

תוד"ה כל דמקדש. ולכן אומר בשעת קידושין כדת משה וישראל. ובגמ' [כז ד] ציין דכ"ה בירושלמי. משמע דכוונת התוס' דסברת כל דמקדש הוא אף אילו לא אמר 'כדת', אלא תקנו לומר כן לברר הדבר. אבל **הריטב"א** [כתובות] כתב משום דתליא בדעתם, והוה כמו ע"מ שירצה אבא⁴.

תינח דקדיש בכספא אבל קדיש בביאה. פרש"י מאי אפקעתא א"ל בהא ביאה. ובתוס' כתובות [ג. ד"ה תינח] ביאר דאין לחכמים לעשות ביאתו זנות ועבירה. וביארו האחרונים דכל הנידון על ביאת הקידושין, דהביאה שאח"כ [וכן בקדיש בכספה] נחשבת כבר מיוחדת לו ולא נחשב ביאת זנות⁵. אבל בביאת קידושין עדיין אינה מיוחדת אא"כ חלו הקידושין.

אבל **הרמב"ן** [בכתובות] כתב דבשלמא בכסף אמרי' אדעתא דרבנן דכיון דאם ירצו יפקירו ממנו⁶, אבל בביאה מי אמרי' דאדעתא דרבנן. והאחרונים ביארו דיותר קשה לעקור מעשה קידושי ביאה, דהוה מעשה בעצם, מאשר קידושי כסף.

רש"י ד"ה בעילת זנות. ומרבתי קבלתי וכו' דקדושי כסף מדרבנן וכו'. בפשוטו מכאן מקור

1 והמגיה **למשנ"ל** כתב דכוונת רש"י לפרש אמאי ל"מ ביטול בפני ב"ד, ולא לפרש תקנת ר"ג. ולעולם תקנת ר"ג משום תקנת עגונות.

2 אבל **האבנ"מ** כתב דהוה משום דמי לדברים שבלב, וכ"מ לשון תוס' דהטעם דקצת דומה וכו'. ויל"פ דהרחיבו את הדין דברים שבלב מדאורי' [וה"נ י"ל דקבעו דביטול בעי ב"ד ואל"כ חשיב בינו לבין עצמו]. וניתן כח ביד חכמים להגדיר, ולא נחשב שעקרו לקידושין.

3 וכ"מ ברע"א לד. עי"ש [ובמנח"ש עו כתב ד"ל דכוונת רע"א [כאן] דאי"צ לגדר אפקעינהו, אבל אחרי שמצאנו גדר אפקעינהו י"ל דאף הכא כן. ועי"ש שדן מה עדיף לחז"ל לתקן].

4 ורע"א כתב דלא הוה ברירה, דהוה ע"מ שלא ימחה.

5 אמנם בשיטמ"ק כתובות כתב דלא נחשב ביאת זנות ואיסור משום שהוא נתכוון להיתר, וחכמים עקרו לו. ועי"ע במנח"ש עו דהאריך.

6 ולכן מתחילה מוכרח לעשות תנאי אדעתא דרבנן. [ושמעתי לפרש דהפקיעו חכמים כל קידושין דאינם עי"ד רבנן, ולכן הוה אומדנא דדעתו בתנאי זה].

7 ובתת"ס [אה"ע קט וכן בחי' כאן] ביאר כוונת רבותיו של רש"י דכיון דנלמד מגז"ש משדה, א"כ דינו כשדה דיש כח לחכמים להפקיר ולהפקיע שלא תחול הקידושין תמורת המעות. [וי"ל דכוונתו להפקיע ולקבוע שלא תחול האישות. דמכאן ולהבא ל"מ שיש להם כח להפקיע, דאין א"א יוצאת בלא גט]. וביאר דס"ל לרבותיו של רש"י דמי דנתן מעות [כהוגן] אינו בדין שבי"ד תפקיע ממנו בכדי. אלא דהפקיעו את הקידושין שלא תחשב תמורה למעות אלו.

לדברי הרמב"ם [אישות א ב] דקידושי כסף מדברי סופרים, והרמב"ן [סה"מ שרש הב'] האריך להקשות כקושיית רש"י. אבל ה"ה ביאר כוונת הרמב"ם דהוה מדאורייתא, אלא דמה שנלמד בגזירה שוה או י"ג מידות נקרא דברי סופרים, וחייב מיתה על ביאתה.

תול"ה ואפקעינהו. דאין לחוש וכו' כדין מחפה ומן התורה פטורה. רע"א הקשה אמאי תקנו זמן שמא יחפה שלא כדין, הרי בידו לעשות עצה זו להפקיע כדין. ותי' שמא אינו רוצה לעשות ביאתו זנות. והקשה דבארוסה הדרא קושייה.

בא"ד ועוד דאוקמינן אחזקתה שהיא עכשיו נשואה וכו'. בפשוטו משמע דהוה מדין חזקה דמעיקרא. והקצות [רמא ח] כתב אע"ג דחכם עוקר את הנדר למפרע אפי' הכי שייך חזקה. ולמד מזה דה"ה דמהני חזקה דלא נתבטל מקח ע"י תנאי, ואף דהביטול הוה למפרע. כיון דהוא בקום ועשה. ובשער"י [ב ט] הביא את דברי הירושלמי [הו' ברא"ש נדרים בהלכות ו ג] דאע"ג דחכם עוקר את הנדר מעיקרא, נחשב דבר שיש לו מתירין. ובזה ביאר דאין בזה חסרון דשמא ימות לא אמרי' [לע"י כח:], דהכא תליא בנפק"מ דעכשיו.

ובגב"א [תענית כד] ביאר דברי התוס' דאמרי' חזקה דלעולם יעמוד כמו שהוא עכשיו, וכן במדביק פת בתנור, ואף שיכול לטלו משם¹. ורע"א [בגהש"ס] ציין לדברי התוס' שבת ד. ומכות טו: דתי' דכל דמחוסר מעשה נחשב התראת ודאי. ויול"ד האם כוונתו לפרש דברי תוס' דידן, או תי' נוסף].

שם. המהרש"א הקשה דיותר ילה"ק דודאי ישאל כדי שלא ילקה. ותי' המהרש"א דכשיודעים דעבר על נזירותו חכם לא יתיר לו שלא ילקה. והוה רק ספק שמא לא ידע שעבר ויתירנו. והס"ז [יר"ד שכג ב] הקשה אמאי לא נתיר לו, ועי"ז יגרם שינצל מהאיסור. וכתב דמה שמתחרט מיראת העונש אינו נחשב חרטה. [וע"ע תומים עג ו].

בא"ד והא התראת ספק הוא וכו'. רע"א הקשה דהו"ל להקשות יותר דהאיך מלקינן ליה, והרי עדיין יכול לישאל, ונמצא דלא היה נזיר. [וכדאיתא בשבועות כח דכל זמן דלא לקה נחשב שהנדר עדיין קיים ויכול לישאל]. ותי' רע"א דאחרי שעבר ימי נזירותו וכבר לקה ודאי אין נשאלין. וכתב דאף בסוגיין אין הורגין את הבעול עד שתמות היא או בעלה [או יגרש], דשוב לא שייך שישלח לה גט ויבטל.

בא"ד אי ידעינן שלכך מתכוין לא מפקעינן וכו'. והרמב"ן [כתובות ג.] כתב שאם אין דעתו שתחזור לו אלא משום אפקעינהו לקידושין, א"כ אין ביטולו כלום. והביא בשם ר"ת דלא הפקיעו וכו', וחלק דכיון דהפקיעו הפקיעו לגמרי', שאין זו מדת חכמים. והרמב"ן כתב דמ"מ הוה ממזר דרבנן, ועדיין אסורה בקורביו מדרבנן. ובקה"י [כתובות יא] הביא מדברי האחרונים [ברית אברהם] דכשהפקיעו תקנו קידושין דרבנן עד שעה זו, ולכן בעי גט לאישות הדרבנן, ועפ"ז פשוט דהוה ממזר דרבנן².

והתוס' הרא"ש והרשב"א [וכ"כ הרמב"ן כתובות ג.] בשם הר"ש דאמרי' דאנן סהדי שאין בדעתו לבטלו, כדי שלא יהא בעילתו זנות³. והרמב"ן הביא דר"ת הקשה ע"ז דתינח נשואה, ארוסה מאי א"ל.

עדות שבטלה מקצתה בטלה כולו

הפני"י וחת"ס ביארו דהו' אומדנא, דאמדינן דעתו שמבטל את כל השליחים⁴. וכ"מ ברש"י בע"ב [ד"ה בעדי] כי היכי דבטלה להאי בטלה להאי. [משמע דהבעל מבטל את שאר השליחים, ולא שהתבטלו לבד].

וכתבו האחרונים דלא שייך כלל לדין עדות שבטלה מקצתה [מכות ו], דהוה גזיה"כ. ואילו בסוגיין לכאורה הוא סברא. וכ"כ הרמב"ן דסברת רבי דאע"פ שבטלה בע"ד מקצתה, שמא בזה הוא רוצה ובזה אינו רוצה. אבל הכל מודים דבמה שנתבטל מחמת פסול, דאמרי' בטלה כולה⁵.

אמנם יש מ"ד בשיטמ"ק כתובות ג דעקרו את הקידושין מכאן ולהבא.

1 וק"מ מדבריו דאינו בגדר חזקה דמעיקרא, אלא כיון דהוה מחוסר מעשה, וכמ"ש תוס' במכות.

2 אמנם בשא"ר לא משמע כן. ועוד לפ"ז אמאי הוה בעילת זנות [לצד דקושיית הגמ' משום איסור בעילת זנות], דהא בקידושין דרבנן לא נחשב בעילת זנות. וע"ע במנח"ש [עו] דהאריך בזה.

3 ולכאורה אף באופן דל"ש אומדנא זו אפקעינהו רבנן, אלא דבד"כ אמרי' דהביטול אינה כלום.

4 ועפ"ז כתב החת"ס דאם אמר להדיא דאינו מבטל כולם מהני.

5 קצת משמע בדברי הרמב"ן דשייך סברת בטלה מקצתה דעדות אף כאן, דחל ביטול בכל הכת, אלא דבזה

אבל **רע"א** מבואר דס"ל דשאר שלוחים ממילא מתבטלים. וביארו האחרונים דנחשב כל השליחים כשליחות א', וע"י שבטלה מקצתה הוה ביטול על כל השליחות. ולשון **החז"א** דכבר בטלה מינוי הראשון.

ובקה"י [כה] כתב דהוה כעין הא דאיתא בנדרים כז דנדר דבטלה מקצתה בטלה כולה, דביאר הר"ן דהוה משום דחכם עוקר את הנדר למפרע. וכתב הקה"י דעפ"ז נח' התנאים בסוגיין בחקירה האם דין אתי דיבור ומבטל דיבור [וביטול שליחות] מהני למפרע, או רק מכאן ולהבא [וא"כ לא אמרי' בטלה מקצתה].

תוד"ה רבי. אע"ג דאין דבר שבערוה פחות מב', כיון דלשליח עצמו אומר שהוא מבטלו. **רע"א** הקשה דלמש"כ בתוס' דהוה דבר שבערוה, וא"כ בעי עדי קיום, א"כ מה מהני דמבטל לפני השליח. וכתב דע"כ דכוונת התוס' דבעי עדים לבירור', ולקיום לא בעי עדים [ובזה נח' ב' תי' התוס' אי בעי עדים לקוימי בביטול השליחות²]. אבל **החת"ס** [לב]. כתב דהתי' הזה בתוס' ס"ל כתוס' קידושין נט: דבפניו ל"ב גדר ביטול דאתי דיבור ומבטל דיבור [הו' לעיל, וכפ' האחרונים ודלא כמהרש"א שם³].

ורע"א [ר"פ] כתב דלדעת הירושלמי דבעי עדות לקוימי במינוי שליחות, [וכן לדעת הראב"ד ור"ן דמהני משום גיטו מוכיח עליו], א"כ ה"נ בעינן בביטול השליחות. והאחרונים כתבו דא"כ דוקא בביטול השליח, אבל כשמבטל את הגט [כגון שהוא בידו לרמב"ם, וכן לרב ששת], א"כ לא בעי עדות לקוימי. אבל הקשו דברמ"א [קמא ס] משמע דאף בביטול גוף הגט בעי עדות לקוימי.

בא"ד א"נ אפי' ל"מ בלא ב' יכול לבטל ב' זה שלא בפני זה. הפנ"י ביאר דבתי' זה בעי עדים לקוימי לביטול השליחות⁴, דהרי השליח יודע א"כ אמאי ל"מ ביטול לפניו. והקשה הפנ"י א"כ היאך מהני ביטול זה שלא בפני זה, דהוה כמקדש בפני ע"א שחרית וע"א ערבית דל"מ, דכל מעשה ביטול הוה שלא בעדים [וע' בסמוך]. והאחרונים [דברי' לו] כתבו לחלק דביטול גט שונה, דעצם הביטול אינו מעשה, אלא דהוה חזרה, ולכן ב' מעשה חזרה מצטרפין.

ובס' **בני אהובה** חלק דכוונת התוס' דהכא בעי עדים [לבירור] על הביטול, כדי שנאמר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה [ולפ"ז השליח הזה בטל, וכל נידון התוס' כלפי שאר השליחים].

וה**חז"א** כתב דנידון התוס' האם בעי עדים שלא יחשב דברים שבלב, וכמו דאילו עמד בביתו ואמר שהוא מבטל נחשב דברים שבלב, ה"נ ס"ל לתי' זה בתוס' דכל שאין עדים, כיון דהשליח יכול להכחיש הוה דברים שבלב. אבל לא בעינן עדי קיום דביטול שליחות אינו קנין. ואילו היה צריך ל"מ כמו מקדש בע"א שחרית וע"א ערבית.

ורע"א הקשה [לסברת הבני אהובה] דעכ"פ אותו השליח בטל, ונימא בטלה מקצתה. ואי"ז ע"י מעשה ביטול דנימא דאין דבר שבערוה פחות מב', אלא דממילא מתבטלים⁵. [וכתב דכוונת התוס' דא"כ יש חשש ממזרים, ולכן תקנו דל"מ הביטול, וכמ"ש תוס' אח"כ].

צירוף ב' מעשים

הר"ן [לקמן לה: בדה"ר] כתב דהא דע"א שנתייחדה בשחרית וע"א ערבית אינו מצטרף [להחשב עדות על יחוד לקידושין], הוא משום דאישות שייך לדיני נפשות [וע' מש"כ בע"ב דהפוסקים תמהו דל"ה כנפשות], ולכן ל"מ עדות מיוחדת, אבל בממונות הלואה אחר הלואה מצטרפת.

יש סברא דאינו רוצה.

- 1 **ורע"א** לב: כ' דלבירור סגי שהבעל א' דביטל, דנאמן [לפני הנתינה] דהוה בידו [וכמ"ש הרשב"א]. וא"כ יהני ביטול אף שלא בפני שליח
 - 2 **והב"מ** [קמא ס] ביאר דלא איתחזק לא איסור ולא היתר, ובזה דן התוס' האם דבר שבערוה בעי עדים. **והאור גדול** הקשה דלחלות דבר שבערוה ודאי בעי עדות, ואף אם אינו נגד איתחזק.
 - 3 **והאחרונים** העירו דבזה ל"ש עדות שבטלה מקצתה, דאינו ביטול לשליחות אלא שגילה דעתו שאינו רוצה שהוא יעשה מעשה גירושין, וכלפי אינך הוה שלא בפני שליח דבעי תורת ביטול. [וכן לשון תוס' משמע דהוה גדר ביטול. ועוד דל"מ דנח' בזה תי' התוס'].
 - 4 **ובבי"ש** [קמא צ] הביא מח' בתוס' האם ביטול לפני השליח בעי עדים, ודעת הרמב"ם וטור דל"ב. וע' תוס' ר"ד לד. דדן בזה.
 - 5 ומבואר מדבריו דנקט דדין בטלה מקצתה הוא 'דין', ולא שהבעל מבטלם [ודלא כפנ"י]. ולכן לא בעי עדות לקוימי ע"ז.
- אמנם למש"כ **רע"א** דנידון התוס' משום עדות לברורי לא א"ש. דבעדות לברורי ל"ש כלל עדות שבטלה מקצתה, דכלפי מי שיודע הכל בטל, וכלפי מי שלא יודע לא בטלה כלל. [וי"ל פ' כוונת רע"א דלא בעי עדות לגוף המעשה, אבל כל שאין הביטול מבורר קמן לא חל כלל, וכעין מ"ש **החז"א**].

ורע"א [רכב יח] תמה דמלבד החסרון בצירוף העדות, הרי הוה מקדש בע"א ואין חוששין לקידושין, וכל מעשה קידושין בפנ"ע עצמו אינו כלום. והיאך יהני.

וכע"ז כתב **הבי"ש** [קלג א, ע"פ הגמ' לקמן בע"ב] דאם מסר גט בפני ע"א, ושוב מסר בפני עד אחר מגורשת. **ובפתח"ת** [שם] הביא שהבי"מ תמה דכיון דהוא בע"א, נחשב שכ"א לא ראה מסירת גט [ועוד הקשה מאן יימר דהוה אותו גט]. **ובקובה"ע** [עט ב] נדחק דכוונתם כשכל מעשה היה לפני ב' עדים, ורק ע"א בא לפנינו. אבל השער"י [ז ג] האריך דגדר עדי קיום הוה כמו דין עדות לבירור. וה"נ בעדות מיוחדת אם יש כח בירור ע"י העדים יהני אף להחיל ולהחשב מקדש ע"י עדים. [ונחשב שמקודשת ע"י צירוף ב' המעשים, וע"ש שדן האם יש בזה חסרון כלתה]. ועפ"ז מתיישב אף תוס' דידן דמהני צירוף הביטולים להחשב מעשה ביטול.

בא"ד וע"כ למ"ד משום תקנת עגונות לא דמי אהדדי. האחרונים דנו לש"כ תוס' לב: [ד"ה רב נחמן] דהוה תקנה קדומה דל"מ ביטול בפני ב', י"ל דתקנה זו הוא בכלל תקנה קדומה. [וע' מהרש"א ושאר אחרונים דהאריכו בזה].

והמשנ"ל [ו יח] דן דאפשר דתקנו דבעי לבטל לכולם, כדי להטריחו, ומשום תקנת עגונות. וכתב דא"כ אף בכולם שייך תקנה זו, וע"כ דלא תקנו להטריחו בחינם יותר מאשר בעלמא. וכתב דלפ"ז כשמבטל ג' מהשליחים בפניהם, ל"ש תקנת עגונות [שהרי טרח בפניו²], ולא תקנת ממזרים [שהרי ג' יודעים מזה]. **ורע"א והשעה"מ** הקשו ע"ז מדברי הגמ' בע"ב, ליבדרו, הרי צריך לחוש שיבטל בפניו בג' [וכעין קושיית הרשב"א עיי"ש]. וכתב רע"א דנכל בכלל התקנה לטרוח ולבטל כל שליח בפניו [ואף דביטול האחרים גדרו 'בטלה כולו' וכח התפשטות]. משא"כ בכולם דאינו מבטל כלל את שאר השליחים.

לג:

צריכי בי עשרה למשלפי. הרמב"ן [לעיל לב:] מבואר הטעם דלא אתי דיבור גרוע ומבטל דיבורו לטוב [וע' בסמוך]. **והרמב"ן** [כאן] **ורשב"א** דנו אי מהני בפני כל י', או דבעינן הנהו י' גופיהו, והכריע דל"מ ביטול בפני י' אחרים. [וע"ש שהביאו ראיה לזה, וע' **תור"ג** דהאריך בזה].

תוד"ה צריכי. כיון דמדאורייתא מהני ביטול. **המהרש"א** תמה אמאי מהני מדאורייתא, דאף מדאורייתא צריך י'. **והפנ"י** [וכע"ז בקרני ראם ותור"ג וחזו"א] ביאר דכוונת התוס' דמדאורייתא יכול לבטל את כל העשר ע"י ב"ד שלא בפניהם³, דהא דבעי י' למשלפינהו היינו שצריך לבטל את כולם, אבל אין קפידא לבטלם לפניהם. אלא מדרבנן כיון דל"מ שלא בפניו בעי שיהא בפני כולם [וכן משמע בתוס' **הרא"ש**]. ובזה הקשו בתוס' דיהני עכ"פ הביטול כלפי מי שביטל לפניו, ובזה תי' התוס' דכיון דתקנו דל"מ הביטול, ל"מ כלל. [והאחרונים הביאו דמבואר לפ"ז דהגדר צריכי בי י' הוא משום דבעי לבטל את כל השליחות. ולא משום 'מעמד הביטול' וכמו שמשמע ברמב"ן].

אבל **המהרש"א** כתב דדברי שלא במקומן, וקאי לעיל אאוקימתא דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ובזה הקשו בתוס' דכיון דמדינא כל השלוחים בטלים, אלא שתקנו משום תקנת ממזרים, עכ"פ השליח שביטל לפניו יפסל. ובזה תי' התוס' דכבר תקנו על כולהו.

באבנ"מ [קמא ח] כתב דלסברת ר"ש דאמרי' דא"א עושה ביעלתו זנות, ואנן סהדי דאין כוונתו לבטל, א"כ כיון דאילו יעשה שליח א' השליחות עקרו חז"ל לביטול, א"כ ה"ה אף בשאר שלוחים ע"כ תקנו דלא נתבטלו.

האחרונים הקשו דאף דמגדרי ביטול צריך י', לדברי **התוס'** קידושין נט: דביטול בפניו מהני [ע"פ דברי האחרונים דהוא בלא דין אתי דיבור ומבטל], א"כ ה"נ אמאי אלו דבפניהם לא יהני.

אמר לב' וכו' לזה בפנ"ע וכו'. רע"א הקשה דלפוסקים דבעי עדים למינוי שליחות א"כ

- 1 וצ"ב אמאי בעי ג' שליחים, אפי' מבטל שליח א' בפני ב"ד יהני.
- 2 **ורע"א** כתב דלרשב"א עדיין שייך תקנת עגונות, דכל דהוה שלא בפני מקצת שליחים יש לחוש שיבטל אחרי הנתינה.
- 3 ולמ"ד עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ממילא כולם בטלים [וא"כ יש בזה חשש ממזרים]. ולמ"ד לא בטלה כולה, באופן שמבטל כ"א בהדיא. [והוה בכלל תקנת ר' גמליאל דעלמא].

מאי עדיין צריך עדים [או ג'] למישלפה [מדין באפי י'], דנעשית לפני ב' או ג' [תליא האם השליח מצטרף]. והאחרונים כתבו דלסוברים דדין באפי י' הוא דבעי ביטול כל השליחים, א"כ לא תליא כלל איזה עדים היו שם. ולק"מ.

דילמא כר"י בן קרח. הב"י [חו"מ ל ו] הביא דמבואר דדין גיטין כדיני ממונות לענין עדות שבטלה מקצתה¹, ודלא כדברי הר"ן [לקמן לה: בדה"ר, הו' בע"א] דמקדש בפני ע"א שחרית וע"א ערבית אינו מצטרף דאישות שייך לדיני נפשות². וכה"ק הב"ש [קלג א] ולמד מזה דמהני מסירת גט בפני ע"א, ושוב ימסור בפני עד אחר³. והאריכו בזה האחרונים. ובשער"י [ז ג] תי' דכוונת הר"ן רק בגוף עדי קידושין דע"י חל דין נפשות, אבל בשאר בירורים, וכן לאשוויי גיטא לא נחשב נפשות, ומהני עדות מיוחדת.

והגר"ח [גירושין ו ט] הוכיח מזה דא"צ עדות לקיומי במינוי שליחות, דבקיומי ל"ש צירוף. וע"כ דהעדות אינו מעצם שליחות הגירושין, אלא עבוד הגירושין, ולכן סגי שיצטרפו במה שנוגע למעשה. [ועי"ש].

והאחרונים הביאו עוד דלכאורה מבואר דעדות העדים הוא ע"ד המתחייב [וכמ"ש הקצות מה ה], ולכן נחשב ב' ראיות שונות, דא"ל דהעד מעיד שהאשה מגורשת ע"פ הגט, בעדות זו השטר מעד כא', ולא נחשב הודאה אחר הודאה.

הרמב"ם [ו יח] פסק דאמר י' כתבו יכול לבטל זה שלא בפני זה, שלח הגט ביד ב' יכול לבטל זה שלא בפני זה, ומשבטלה א' מהם בטל הגט. והראב"ד השיג דקיי"ל כרבי דלא בטלה כולה. ופי' ה"ה דס"ל דלענין עדות אמרי' לא בטלה כולה, אבל לענין שליחות אמרי' דבטלה כולה. והר"ן כתב דמשמע דדרמב"ם דהוה ב' מח' בעדים ושלוחים.

תוד"ה ליבדרו. לרשב"ג אין ביטולו כלום אפי' מבטל זה שלא בפני זה. הרשב"א הביא כדברי התוס', דל"מ כיון דלא ביטל במעמד כולו, לפי שבשעה שביטל זו ל"מ ביטולו וכיון דביטולו בשעתו ל"מ אינו חוזר ונראה. וכתב וזה דחוק. ועפ"ז הוכיח דסוגיין כמ"ד צריכי בי י' למשלפי. [והרשב"א הוכיח מזה דצריך הנך עשרה, דאל"כ יעמיד י' אחרים כשמבטל כל א'].

לד.

בוררין. פרש"י כל אפוטרופוס. ובתוס' [ד"ה ב"ד] כתבו דהב"ד בוררין. והראשונים מביאים גירסא ובורר, ולפ"ז משמע דמעמידים אפוטרופוס א' לברור לכולהו. וע' חת"ס.

תוד"ה ב"ד. אר"ת וכו' ודוקא בדבר דשייך בו גוד או איגוד וכו'. בראשונים משמע דסברת ר"ת דרך חולקים במקום שיש זכות לכופ' בב"ד על חלוקה, אבל חלוקה דצריך דעתם ל"מ אפוטרופוס. ויל"ד בזה דאף חלונות וסולמות ודרך אין ע"ז כפייט ב"ד. ולכאורה הוא סביר דתקנה זו הוא רק ל'חלוקה' ולא מכירה. ועפ"ז משמע דנח' ר"י ור"ת האם גדר גוד או איגוד הוא חלוקה או מכירה [ע' ב"ב יג].

אביי סבר גילוי דעתא בגיטא ל"מ. התוס' ר"ד ביאר דבעינן ביטול בפה, ודברים שבלב אינם דברים. ובתוס' ר"ד [ב"ב קמו:] הוסיף אע"ג דאומדנא דליבא מוכיח שחפץ לבטלו [ובמקום שהמעשה מוכח אזלי' בתר הלב, כשאינו סותר למעשה], י"ל שבעבור זה שמח שעדיין לא נתנו לה והרי היא ברשותו אי ליתן או לבטל, אבל מיהו ביטול לא הוי עד שיבטל בפירוש⁴. ולפ"ז אם הוא אומדנא דמוכח ודאי יהני. והאחרונים הביאו צד אחר דהוה חסרון בדין אתי דיבור ומבטל דיבור, דבעינן דוקא דיבור, וכ"מ בחת"ס. וע"ע בחי' הגר"נ. והפוסקים [ע' פתח"ת קמג א] האריכו כשנתן גט ע"ד תנאי, ולא פי' התנאי בשעת נתינה האם אמרי' דהוה גילוי דעת בעלמא, וקיי"ל כאביי. או דהוה הוכחה גמורה בלא פקפוק וכאמירה [ומשמע דסברת אביי דוקא בגיטא, דבעי אומדנא יותר מאשר בגדרי ממונות, וע"ע שאה"מ אישות ו ב].

והחת"ס [ד"ה כנחמן] הביא שר"ת הר"ן דיכול לבטל שליח ע"י כתב, ואע"ג דכתיבה לאו כדיבור [לכמה

- 1 וכן לענין דרישות וחקירות דינו כדיני ממונות ע' סוף יבמות.
- 2 ובקובצה"ע עט ב הקשה דהעדות אינו כלפי נפשות, אלא דאחרי דהוחזק א"א ממילא יש חיוב מיתה. [והוכיח מזה דהר"ן לא ס"ל כסברת הרמב"ם דאחרי שהוחזק ע"י ע"א מחייבים ע"ז מלקות].
- 3 וע' מה שהו' בע"א לענין צירוף ב' המעשים.
- 4 ומשמע דכיון דאינו מוכח כוונתו הוה חסרון בהלכות דיבור. ולא דהוה ספק בעלמא.

פוסקים], כיון דמגלה דעתו שחוזר בו. וכתב דבעינן דיבור מפורש שנכנס לאוזן השומעים.

רבא אמר מילתא היא. התוס' ר"ד ביאר הכיא דאיכא גילוי דעת כאילו גילה בפיו דמי. ובחתי"ס כתב דנח' האם גילוי דעת נחשב מחשבה, ולא אתי מחשבה ומבטל דיבור, או דכיון דהוא ע"י מעשה כדיבור דמי. והאחרונים ביארו דסברת רבא דנחשב שיש כאן מעשה [בליבו ובלב כל אדם], אלא דהוא ספק בפירוש הדבר, והוא כמו לשון מסופק שמהני בירור אח"כ. והרשב"א [קידושין נ.] כתב דרבא סבר כיון שגלה דעתו אע"פ שאמר דברים סתומים, מ"מ לא הוי כדברים שבלב כמו אם לא אמר כלום. וסיים מיהו קי"ל דלאו מלתא היא עד שיפרש ממש. הב"ח [הו' בפתח"ת קלד א] כתב דלפני כתיבת הגט מהני גילוי דעת דאינו רוצה בזה. ובב"ש שם חלק.

אותיבו קרי באוניכו וכו'. התוס' ר"ד תמה דהכא ביטל בפיו, ומהני אפי' לאב"י, ומה מהני קרי שלא ישמעו, אטו בשמיעת עדים תליא הביטול, דעדים אינם אלא לברר שביטל. ות' [לפי הדחק] דהביטול בלא עדים אינו מועיל אע"פ ששניהם מודים [דבעי עדות לקיומא בביטול, וע' מש"כ בזה לב. ולג.]. וכתב והנכון בעיני דרב יהודה ס"ל דהלכה כרשב"ג, וביטול שלא בפני שליח ל"מ'. וברמב"ן [לב: בת' הא'] הביא מכאן דאף דודאי ביטל, כיון דלא שמעו העדים הוה ביטול שלא בב"ד, ודיבור גרוע ל"מ לבטל.

שם. המרדכי מביא בשם ס' החכמה דין האם מהני מסירת מודעא לבטל כל ביטול שיבטל בעתיד, והקשה א"כ אמאי לא הכריחו את חתניה דר' ירמיה לבטל ועיי"ש. הרי"ף ושאר ראשונים כאן הביאו כל דיני מודעא בגט, עיי"ש.

אין אונס בגיטין. האחרונים העירו דהוה אונס ביום אחרון. והגר"ח [סטנצל צט] כתב לחלק דבמקום דהזמן הוא מעצם קיום התנאי, דבעינן 'אי ביאה' של כל ל' יום, וקיום באונס ל"מ, ורק במקום דהזמן אינו מעצם התנאי אמרי' דאונס ביום אחרון אינו אונס. והאחרונים דנו האם סברא זו שייך כאן. תוד"ה ואי. הרשב"ש דיק מתוס' דאף לרבא ל"מ בסוגיין, דלא הוי אפי' גילוי דעת. וכתב דאפשר דבזה הלכה כרבא, דהוה מח' בפנ"ע.

והלכתא כנחמן וכו'. פרש"י דמבטלים לפני ב'. המרדכי הביא דר"ת הקשה דכיון דתיקן רבן גמליאל דאין לבטל שלא בפניו, מה צריך לפסוק כרב נחמן. והביא דקאי ארב נחמן דהגדילו אין יכולים למחות. והרשב"א [לג.] תי' דנפק"מ לבדיעבד, ושמעין מנה דבדיעבד לרב ששת בפני ב' אינו מבוטל, ואף לרבי. וכתב ומינה נשמע דלרב נחמן ביטל בפני א' אינו מבוטל [וכמ"ש תוס' לב.].

ורע"א הקשה דמ"מ אחרי שחידש דבטלו בפני ב' ל"מ, ממילא שמעינן דהלכה כרבי דבטלו מבוטל, דלרשב"ג אין נפק"מ, דשלא בפניו אינו מבוטל. וכתב ד"ל דבטלו מבוטל הוה ספק, ונפק"מ דב' אינו ספק. והקשה דלצד בתוס' לב. דרק לחומרא אינו מבוטל הדרא קושיה. לד:

בראשונה היה משנה שמו ושמה. הראשונים כתבו דכוונת המשנה דהיה עובר ממקום למקום [כגון בורח], והיה קורא לעצמו בשם חדש, ולכן כשהיה מגרש היה כותב את שם החדש, ואף שבמקום הנתינה יש לו שם אחר. ועי"ז היה מקלקלה, ולא שכוונת המשנה דהיה משנה שמו במתכוון.

והרמב"ן ביאר דלא חששו שמתחילה יבא לקלקלה, אלא כך הדבר יזדמן. ועוד אפי' יודה שהוא כתבו פסול דבעינן שמו ושמה, ואין זה שם מובהק שלו. ומבואר דתליא בב' תי' הרמב"ן האם יש פסול מדינא [קודם התקנה] במה שכתב שם של מק"א, או רק חשש לעז. וע' לעיל כ. דכתב הרמב"ן דבעינן שמו ושמה בגט משום ספירת דברים. ויש ראשונים [הו' שם] דבעינן שיכתוב את השם [עכ"פ מדאורייתא] רק לר' מאיר משום מוכיח מתוכו, ועי"ש מש"כ בזה.

תוס' כ. [סוד"ה הא] כתבו דהא דאיתא לקמן פ. שינה שמו ושמה פסול מדרבנן, לא איירי דשינה ממש, אלא שכתב שם דיהודה בגליל. והאחרונים דנו בכוונת התוס' האם היינו שכתב שם של מקום הכתיבה [או מק"א], וקי"ל דשם מקום הנתינה עיקר, ומדרבנן נחשב דלא כתב שמו כלל. או דכוונת התוס' דכתב רק מקום הנתינה ולא קיים תקנת רבן גמליאל, ובזה פסול מדרבנן.

1 **הריא"ז** [בשלט"ג יז. א] הביא בשם מז"ה [התוס' ר"ד] דאין סומכים על הלכה זו.

2 **ויל"ד** האם ר"ת פליג בזה.

שם עירו ושם עירה. הרמב"ן כתב דנכלל בתקנת ר"ג לכתוב שם העיר. ובמרדכי והג"א כתבו בשם ר"י דאם לא כתב שם העיר כלל כשר, ורק אם שינה הו"ל מזויף מתוכו. והאחרונים ביארו דכששינה שם העיר נחשב ששינה אף את שמו, דחלק ההגדרת השם הוא איש פלוני ממקום פלוני [וע' חי' הגר"נ]. ור"ת פוסל גם כשלא כתבו כלל. [והאחרונים נח' בכוונת תוס' פ. בזה].

והוא דאיתחזק בב' שמות. פרש"י שאין לנו אלא השם שבפנינו והוחזק בו. היש"ש [יד] כתב דדעת רש"י דכל שיש לו שם אחר במק"א צריך לכותבו [ודלא כתוס' דתליא רק במקום הכתיבה והנתינה], ובזה כיון דלא הוחזק א"צ לכותבו. וכתב היש"ש דלדברי התוס' דבמקום הכתיבה יש שם אחר מהנתינה, ומסדר הגט רואה דהוא שם אחר ממה שהוחזק לפנינו, כ"ש דלא יגרש בו [ואף דאנשי המקום אינן מכירים שם זה]. והביא מהמרדכי [שסח] דפי' דבעינן שיאה מוחזק שיש לו ב' שמות משונים [נפרדים], ביהודה ובגליל ואינן מכירין כל א' במקום השני. לאפוקי אם מכירים במקום זה דא"צ לכתוב שניהם, וכמ"ש תוס'. אבל הרא"ש כתב כעין מש"כ רש"י, ואף דס"ל כתוס'.

והרמב"ן כ' דלראב"ד יל"פ דרק כשהוחזק כאן ב' שמות מהני הלשון 'וכל שום שיש לו'. אבל אם השם השני הוחזק במק"א, ולא כאן, צריך לכתוב ב' שמות בפירוש. והרמב"ן חלק דהלשון משמע דאל"כ ל"ש תקנת המשנה, והרי מ"מ בעי לקיים תקנת ר"ג לכתוב השם הנוסף.

תוד"ה וכל שום. ואין נראה לר"ת דזימנין דאתי לידי תקלה וכו' ותיקן ר"ת לכתוב אני פלוני דמתקרי כך וכך. הראשונים הביאו ירושלמי הגע עצמך דהיה שמו ראובן ואפיך שמיה שמעון. אלא אני פלוני וכל שום שיש לי. והרמב"ן הביא דמבואר במסקנת הירושלמי כבה"ג, אבל התוס' הרא"ש פי' הירושלמי כר"ת.

והראב"ד [בהשגות לר"ף] כתב דיש ב' תקנות, לכתוב כל השמות [וכר"ת], ולכתוב לשון 'כל שום' כיון דרגילים בכינויים וחניכות. ובמקום דיש ב' שמות בב' מקומות צריך לכתוב את השם לעיכובא, ול"מ לשון 'וכל שום'.

הרמב"ן [פה:] הביא דבטופסי הגיטין הראשונים כתבו אף וכל שום וחניכא דאית לאבהתיה ולארתיה ולארתיה דאבהתיה. דאף על שם אביו והמקום יש תקנת שם דגליל עמו. והרמב"ן הביא דבכת"י הר"ף לא כתב כן.

תוד"ה והוא דאיתחזק. והשיב ר"ת חלילה להזכיר שם עכו"ם וכו'. ברשב"א משמע דסברת ר"ת דנחשב שיש לו ב' שמות, ולשיטתו דב' שמות במק"א סגי בא' מהם [עכ"פ בדיעבד], והכא יש טעם שלא לכתוב שם עכו"ם. אבל יש פוסקים דביארו דנחשב שם השיראל שם העיקרי, שבו עולה לתורה, ושם עכו"ם הוה כינוי בעלמא. והריטב"א וחי' הר"ן חלקו על ר"ת דכיון דנעקר ממנו שם ישראל, צריך לכתוב דוקא שם עכו"ם.

בא"ד אבל הוחזק ב' שמות במק"א כשר בדיעבד. [והר"ן כ' דלפ"ז יש תקנות בדברי ר"ג, דהיכא דמוחזק בב' מקומות מעכב, ובמקום אחד הוה רק לכתחילה. והקשה היכן מרומז במשנה]. והרשב"א נטה דכשר אף לכתחילה. אבל הרמב"ן חלק דבעינן לכתוב כל השמות, וכן מבואר בתוס' ר"ד דאל"כ הו"ל שינה שמו ושמה כפי מה שתיקן רבן גמליאל.

והרמב"ן כתב הני ישראל בחו"ל ששמותיהם כשמות ישראל [וחותם בשם ישראל], ויש להם שמות אחרים כשמות הגויים, אע"פ שהוא שם לווי, כיון שהוחזק בשם ורובא דעלמא קרי ליה הכי צריך לכותבו.

הרמב"ם [ג' יד] פסק דאם כתב שם הטפל לעיקר, פסול, ואף שכתב שניהם, והפוסקים האריכו בזה ואכמ"ל.

המרדכי כ' בשם ר' פרץ דאדם דנשתנה שמו מחמת חולי, אע"פ שקוראים לו תדיר בשם הא', השם השני הוא עיקר וכותבים אותו קודם.

- 1 והפוסקים [ס"ס קכט] האריכו לדון האם אף כששינה בדבר אחר, כגון שכתב כהן ואינו כהן, האם הוה פסול דאורייתא או דרבנן.
- 2 מבואר בתוס' דיש ב' טענות, א' אסור לכתוב וכל שם, דהוה שקר ומוציא לעז כשאין לו שם אחר. וב' דביאר תקנת רבן גמליאל דבעי לכתוב את השם השני מפורש, ולא רק לרמז שיש עוד שם.
- 3 ויל"פ דהרמב"ן כתב דיש חסרון בעצם הגט, דאינו ספירת דברים בשמו [ולא רק שיוציא לעז שהוא לא כתב], וא"כ כל שיש בתוכו לשון כולל לשמות נוספים מהני. והרמב"ן הביא עוד מלשון הירושלמי דצריך לכתוב כל שם שיש לי במקום פלוני.
- 4 קצת משמע דגדר תקנת רבן גמליאל דלא נחשב שכתב שמו עד שיכתוב את כולו.

בא"ד והכא עושה שם מקום הנתינה עיקר וכו' אבל בתוספתא וכו' [ע' מהרש"א] וכ"ד הרמב"ן להגיה בתוספתא כסוגיין. אבל החי' מכת"י חלק דמקום הכתיבה עיקר.

בשר"ת הרא"ש [מה ב] כתב ללמוד מסוגיין דכשיש שינוי בצורת כתיבת האותיות במקומות שונים, יש לכתוב כפי מקום הנתינה. וברמ"א [ס"ס קכט] כתב דה"ה כשיש שינוי בכתיבת השמות ממקום למקום, כותבים לפי מקום הנתינה, ואי"צ לכתוב שניהם כיון דשינוי בכתיבה אינו מעכב בדיעבד.

תוד"ה אין אלמנה. מתפיס לה צררי. **הקצות** [מא א] כתב דמשום חשש צררי אין כלל חזקה אין אדם פורע ת"ז בכתובה. אבל בש"ך שם מבואר דס"ל דאמר' כן, וביארו האחרונים דחיישין לצררי רק לענין לחייב כתובה.

לה.

דאישתירשי מקום דינר. **הרשב"א** כתב דש"מ דלך נדר אפחות מש"פ, דהא לישה בגודל דינר אינו שוה פרוטה. ובמצפה איתן כתב דאיידי בעני הסמוך עליה דאל"כ לא נחשב משתירשי, וציין לדין פרוטה דרב יוסף וכתב וצ"ע.

תוד"ה לא. ול"ל דלא ממעט אלא מקרבן אבל עונש איכ' [כמו בנשבע לבטל מצוה]. ודעת הרמב"ם דיש עונש שבועה [והו' בשו"ע רלט א].

בא"ד גבי פקדון הו"ל להיזהר יותר. וכ"כ הראשונים דפשעה מתחילה¹. [והרש"ש הק' דאיני יודע היכן אותביה חייב לשלם].

לא שנו אלא בב"ד אבל מחוץ לב"ד משביעין. כתבו כל הראשונים דיעשו מה שירצו היתומים, או ידירוה בב"ד או ישביעו חוץ לב"ד.

מודה רב בקופצת. הראשונים הביאו בשם ר"ח דקופץ נשבע לא נחשב שבועה כדין, וכדמוכח בב"ק קו², אלא כיון דקפצה ונשבעה, משביעין אותה משביעין אותה שבועה כתיקונה ע"פ ב"ד [וכן הביא המרדכי שעז בשם ר"ב ב"א]. [וצ"ב כיון דהשבועה הראשונה ל"מ, א"כ מה מהני שקפצה³]. **והרמב"ן** [ושא"ר] חלק דהוה שבועה להפטר, ורק לענין להחשב 'ולקח בעליו', וכל שקפץ לא נחשב ולקח.

תוד"ה מוריא. ובזה"ז תקנו חרם. [ומחרימים בב"ד]. **והמרדכי** [שעב] כתב דהאידינא משביעין בב"ד דשבועה שלנו אינו חמור כ"כ, שאינם משביעים שזה אמת, אלא שתאמר אמת אח"כ. וע"ע בתוס' ר"ד [בע"ב].

אם נהנתי מכתובתי. **הריטב"א** הביא בשם רבו [וכ"כ הר"ן] לדייק דמהני שבועה בלשון זה, שאם גנבה משל בעלה נחשב שנטלה מכתובתה, דאותו ממון שגזלה עולה לה לפרעון⁴. **והריטב"א** דחה דהגמ' נקט לשון קצר.

מזוני ל"ל. **הרמב"ן** מביא י"מ דכל אלמנה צריכה להשבע אף לקבל מזונות [וכ"ד הרמב"ם אישות יח יט, והראב"ד השיג, ובשו"ע צג יט הו' מח']. והביא דבסוגיין מוכח דמזוני לא בעי שבועה⁵. **ובט"ז** [כ] הקשה דהטעם משום שנשבעת בסוף, ואי"צ בתחילה, ובסוגיין לא תשבע בסוף [ואכ"מ].

תוד"ה ונודרת. ואע"ג דנדר חל אף על דבר שא"א לקיים וכו' אע"ג דעוברת לאלתר בבל יחל...משם ואילך לא מיתסרא. מבואר בתוס' דמי שנשבע מכל פירות, הנדר 'חל', ולוקה משום בל יחל, ומותר לאכול פירות. אבל תוס' **שבועות** [כט]. **והר"ן** [נדרים יד: וכה] נחלק

1 ובפשוטו משמע דפשיעה גרע מאונס, אבל יל"פ דשבועה כלפי חבריו תליא בזכות תביעת חבריו, וכיון דפשע נחשב תביעת ממון.

2 והביא עוד משבועות לח: דדיין שהשביע בלא נקיטת חפץ נחשב טעה בדבר משנה. **והמרדכי** דחה דכיון דבא לב"ד יש לעשות כראוי.

3 וצ"ל דכיון דנתברר ע"י שבועתה דראוי לה ליטול כתובה, ב"ד צריכים להגבותה, ואף דבעי שבועה נוספת. והביאו דגירסת ר"ח 'אלא' בההיא הנאה וכו', דבמסקנא אינו דחכמים חששו חומר השבועה, אלא דכיון דמורי היתירא לא סמכו על שבועתו.

4 פי' אפי' שנטלה בהוראת היתר, ולא בתורת פרעון. ועוד דאמר' מאן שם לך. מ"מ כלפי השבועה נחשב שנפרע לה כתובתה.

5 ובחי' הר"ן דחה דנפק"מ בקופצת, דכיון דתבעה בב"ד אין לה מזונות כלל. **והט"ז** [כ] השיג דא"כ תגבה כתובתה באותה שבועה.

ע"ז דדוקא בשבועה עובר משום שבועת שוא, אבל נדר שוא לא אשכחן, ולא חל כלל הנדר. ובדעת תוס' דידן מבואר דיש סיבת נדר, אלא דנחשב מחולל ועומד ומותר [ואף דנדר הוה איסור חפצא]. **ובקוב"ע** [יח ב, ולג, וכ"כ הינות אלם ז, וכע"ז בחז"א נדרים פט:] ביאר דהאיסור נדר הוא לחלל הדיבור, והכא תיכף שהוציא הנדר מפיו הדיבור מחולל, ולכן מלקין אותו, והמעשה מצד עצמו אין בו איסור.³

הר"ן בשבועות י. בדפ"ר, וכ"כ הריטב"א בסוגיין צד אחד] דחל נדר על כל פירות שבעולם, דהנדר אינו מתבטל מאליו⁴ [ואם יהא פיקר'נ יאכל, ולכן הוה נשבע לבטל את המצוה, ולא שבועת שוא]. ודוקא גבי שינה נחשב 'שוא' דהוה דבר שמתבטל מאליו. אבל בתוס' דידן וברמב"ם [שבועות ח] מבואר דאף שלא אוכל הוא בכלל שבועת שוא.

וברש"י משמע דגרס כל פירות, וא"כ הדרא קושיית התוס'. [ורש"י במשנה כ' מיני מזונות, והאחרונים דנו האם היינו כל הזן, או רק פת, וא"כ אפשר לקיימו]. ובחי' הגר"נ כתב ד"ל דחל הנדר רק אם תגבה אח"כ כתובתה שלא כדין, וא"כ הר"ל תנאי להבא וחל הנדר [וכתוס'].

בא"ד בשעה שנדר היה יכול לקיים. וכ"כ תוס' כתובות [עא]. דבתנאי עתידי מהני. **האחרונים** [ע' חז"א נדרים פט:] ביארו דע"ז לא הוה 'נדר שוא' בשעת דיבור. ועוד דנו דמ"מ על הצד שחל הנדר כל הנדר הוה מחולל. ומבואר דדנים את הנדר עכשיו על כל הצדדים, והצד שלא חל הנדר נחשב יכול להתקיים [דתנאי הוה חלק מהנדר].

לה:

תוד"ה גט. דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים עד שתחלוץ. ויל"ד דאף שלא הגיע למצב 'כשתנשאי לאחר', מ"מ כיון דנאסרת עליו נימא שנתברר שעומדת לחליצה, וע' כתובות פא.

בא"ד ומורי התירא דטרחא קמי אחי. הביאו דהפתח"ת [צו ח] הוכיח מזה דאף דביבמה אין יתומים, ול"ש טרחא קמייהו, מ"מ לא פלוג⁵.

וניחוש דילמא אזלה לגבי חכם ושרי לה. **בשר"ת הרשב"א** [מיוחסות רנה] הקשה האיך יתיר לה החכם הרי אינה מתחרטת, שאף מתחילה נדרה ע"ד כן כדי לקבל כתובתה. וחידש הרשב"א דנדר שנעשית בצורת קנס אי"צ פתח וחרטה להתירו. והביא כן משבועת משה דנשבע ליתרו, והתירו ואף שהיה נולד. וכן שבועת חזקיהו. [וע"ע בחי' הפלאה]. ובתור"ג הביא מדברי הרשב"א דההתרה הוה מכאן ולהבא ולא למפרע. [אבל בפשטות ודאי הוה למפרע, דחוזר ונשאל על כל הנדר מעיקרא, וכוונת הרשב"א דלא בעי שהתחדש 'פתח', כיון דלא היה לו דעת שלימה מתחילה].

המשנ"ל [נזירות ב יז] הביא **המהר"ט** [א סד] הוכיח מסוגיין דבעל יכול להפר אפי' נזירות שמשון, דאל"כ אפשר להדיר נזירות שמשון. והמשנ"ל דחה דבמשנה מבואר דמדירין כל מה שירצו היתומים ושמא ירצו שאר פירות ולא יין. והאחרונים תי' דכשלא נשאת מדירים מה שירצו יתומים, ובנשאת אין אפשרות אחרת.

תוד"ה אבל. ותאכל לאלתר בפניו. **והרמב"ן** כ' דמ"מ תשאל לחכם אח"כ, וחכם מתיר הנדר למפרע⁶. והאחרונים כ' דדעת התוס' דאחרי שאכלה כולה אפשר לישאל רק משום מלקות, אבל בלא התרו אין מלקות וא"א לישאל. וע' ראשונים שבועות כח.

בא"ד וא"ת ונדירה בפני בעלה וכו' ויל"ד דיפר בלחש. **רע"א** הקשה ניחוש שהיא תחזור בה תוכ"ד בלחש, וכתב לדון דל"מ לזרה תכ"ד כיון ב"ד מדירים על דעתם, וכמו דל"מ ביטול קודם. והאחרונים דנו עוד דבנדר אף תוכ"ד הוה בגדר שאילה, ובע"ד רבים ל"מ.

1 והרא"ש שם טו. כתב דבנדר איסורא הוא דאיכא.

2 ודלא כפשטות דקונם הוא חלות נדר ואיסור חפצא.

3 והאחרונים ציינו למח' הר"ן [נדרים טו] **והרמב"ם** כשהנודר מאכיל את המודר, דלהר"ן האוכל לוקה, ולרמב"ם הנודר, דחילל דבריו.

4 **ובריטב"א** משמע דעיקר הסברה דנדר הוה איסור חפצא, וממילא יעבור אח"כ. ורק לענין שינה והשוו איסור חפצא וגברא וצ"ב.

5 [ואף שתוס' כתובות צח. ד"ה מוכרת] הביאו מהלשון הזה דאיירי בנשואה [ולא רק בארוסה], מ"מ בארוסה אמרי' לא פלוג].

6 ואף דאסור לאכול כל זמן שלא נשאלת, מ"מ לא חמיר איסור זו כ"כ, כיון דגוף הנדר יעקר אח"כ למפרע. וע' בשעה"מ שם די"א דמותר לאכול כשדעתו לישאל אח"כ, ויעקר הנדר למפרע.

והרא"ש [בפסקי' ובתוס' רא"ש] הוסיף ושמואל ישאל על הקמתו'. והק"נ כתב דתוס' ס"ל דאפשר לשמור שלא ישאל כל יום שמעון. [ותליא בנידון האם כשנשאל על ההקמה יכול להפר שלא ביום שמעון, ע' תוס' כתובות עא:]. **ורע"א** כתב דמ"מ אם מיפר [אחרי שקיים] ביום שמעון, מהני אף שנשאל על הקמתו ביום אחר, וחל ההפרה למפרע.

והרא"ש [ומרדכי] הקשה עוד שידירוה בדבר שאין בו עינוי נפש, שהבעל אינו יכול להפר. ותי' לא תחוש ותידור. **ורע"א** הקשה דנשביע את הבעל שלא יפר לה, ותי' דיכולים לומר דהבעל אינו נאמן עלי, דרק לאשה צריכים להאמין לה ולא לאחר.

בא"ד דלענין נדרי אשתו אין לחלק וכו' דיכול להפר בלא חרטה. אבל **הרא"ש** כתב הטעם דנודרת על דעת בעלה, ואין לה כח לעקור דעתו ולתלות באחרים. וכע"ז כתב **הרמב"ן** דירדה תורה לסו"ד דאע"פ שאומרת כוונתה ע"ד בעלה, ואם בעלה ירצה יהא ע"ד רבים [וע' לק' פג בגדר נודרת ע"ד בעלה]. **והרא"ש** כתב ואפשר דאפי' יבטל בעלה דעתו ויתן לה רשות לידור ל"מ דסתם אשה נודרת ע"ד בעלה, ותלה הכתוב הפרתו בבעל, ויכול לחזור בו ול"ד לקיום.

ובזה פליג התי' הב' בתוס', דאף בזה שייך ע"ד רבים. וע' בסמוך דלכאורה תליא בגדר ע"ד רבים. ו**ברמב"ם** [אישות טז יב] סתם דנשאת אין מדיקין. והקשה **המשנ"ל** [נזירות ב] דקיי"ל ע"ד רבים אין לו הפרה. ותליא בתי' התוס'.

תוד"ה ליחוש. וא"ת בין חכם ובין בעל וכו' שלא בפניו. **הרמב"ן** מביא **יא** דבעל מפר אף שלא בפניו, ורק חכם בעי בפניו. [ויל"ד במאי פליגי, וצינו דנח' בזה הפר"ח ושע"מ שבועות ו ה]. **והרמב"ן** כתב דחיישינן שמה תלך לגבי חכם ולא ידע דהוה ע"ד חבירו, והיא תסבור שמותר ע"ז [ובאמת אף בדיעבד אינו מותר], ולזה תי' הגמ' דצריך לפרט. **ויל"ד** דבדיעבד מותר וכו'. [והש"ך רכח מו כתב והוא שפי' לחכם שלתועלת חבירו נדר, מדין צריך לפרט את הנדר].

והראב"ד הקשה דאדרבה אמרי' התם דצדקיה נענש ע"ז, ואת"ל דמותר בדיעבד, א"כ הם פשעו שהתירו לו, והוא לא פשע. ותי' **הרמב"ן** דכיון דיש חילול השם תליא גם בו. [וכל"כ הר"ן נדרים סה.].

והרמב"ן הביא עוד **יא** דאין לו הנאה להם באיסור פירות. ועוד תי' לצד דבעי' בפניו, פעמים דהיתומים קטנים⁷ והוה שלא בפניהם. ו**בריטב"א** הביא בשם **ר' פנחס** דיכולה לישאל ולומר לחכם שנדרה בדבר שבידה לקיימה, ובזה ל"ש חשד.

צריך לפרט את הנדר. **בשו"ע** [רכח יד] פסק דצריך לפרט אף טעם הנדר, ואל"כ לא חל ההפרה בדיעבד. אבל **בתוס'** ערכין כג. כתבו דאי"צ לפרט למה נדר אלא הלשון שנדר בו, וחייבו לידור שלא ינה מאשתו הפסולה, והחכם יבין שלא להתיר. והפרישה תמה דלא נהגו לפרט טעם הנדר, והש"ך כתב דאין ללמוד ממנה הטועים ולא מפרטים. אבל **המג"א** [אר"ח קכח נח] כתב דנהגו כן ע"פ תוס' בערכין.

תנן הנושא נשים וכו' וא"א אי"צ לפרט וכו'. יש ראשונים דל"מ להתיר נדר לדבר איסור, אפי' בדיעבד. והקשו א"כ ה"נ א"א להתיר. והש"ך [רכח כו] כתב דס"ל דהכא אוסר עצמו על פירות, בתנאי אם לא יגרש. וע' רע"א.

דמדיקין לה ברבים וכו' ע"ד רבים. **הרמב"ם** ו**רשב"א** ו**שו"ע** [אר"ח קכח מ] פסקו שמדיר ע"ד רבים. **והמג"א** [שם נח] הקשה אמאי בעינן ע"ד רבים, הרי קיי"ל צריך לפרט את הנדר. וכ"ת חיישינן שמה יבא לפני חכם שלא ידע דצריך לפרט את הנדר [כיון דלא נפסק כן מפורש בש"ס⁸], א"כ אף בגמ' דידן ניוחש להא. וכתב דבאיסורא חיישינן טפי ואף דבממון לא חיישינן. ועוד כתב ע"פ דברי התוס' בערכין, דצריך לפרט את הנדר אבל לא טעם הנדר, וא"כ בסוגיין סגי

7 **ובק"נ** [ע] כתב דהיינו לתוס' ערכין דאי"צ לפרט טעם הנדר, דאל"כ לא יתירו לו ההקמה.

8 **וע' ר"ן** נדרים [סה] דכתב דלכאורה הנידון האם מותר בדיעבד תליא בטעם האיסור.

3 ומבואר דנחשב ע"ד ולטובת היתומים, ולא לטובת הבי"ד, וכן שלא לטובת האפוטרופוס.

4 ולכאורה ה"ל למימר שיפרט חצי מהטעם, והחכם יסמוך עליו, וכמ"ש הרמב"ן, ויסבור דהותר נדרו אף שבאמת לא הותר. ואפשר דכוונת המג"א דכיון דאם חכם יפסוק כן לא הוי טעות בדבר משנה, ולכן בדיעבד הותר הנדר.

דכיון דאומרת שנדרה שלא נטלה מכתובתה לא יתיר לה החכם, אבל בנושא נשים בעבירה לשון השבועה שאסר על עצמו גרושות, ולא ידע החכם שהוא כהן¹. והדג"מ תמה דלשון תוס' בערכין דמדיר מאשה האסורה עליו, וזה לא יתיר לה החכם. ובמחצה² משמע דא"נ לתוס' משיבוע בלשון אשתו האסורה, אבל הרמב"ם תיקן לשון אחר, ובזה בעי ע"ד רבים.

לו.

רש"י ד"ה ע"ד. על דעתינו. הרשב"א ציין דכ"כ רש"י בשבועות כט: דמשה אמר לישראל הרי אני משיבוע ע"ד וע"ד הקב"ה, ונחשב ע"ד רבים. והרשב"א הביא מזה דסגי ע"ד ב". אבל בתוס' שבועות שם כתבו דשאני הקב"ה.

ובתוס' [לה: ד"ה אבל, וכן בכ"מ] משמע דהטעם ע"ד רבים הוא משום דתלה דעתו בדעת הרבים, ובזה אינו יכול לישאל בלא דעתם. והריטב"א הקשה א"כ בהסכמה דידהו לישתרי. ועוד א"כ שישאל על מה שנשבע על דעתם, ואח"כ ישאל על נדרו. אלא ודאי דלא תליא מידי בדעתם אלא הטעם משום דאלימא מילתא בנשבע ע"ד רבים ואין לה הפרה. [וכן רמז הרמב"ן ור"ן בסוגיין, וכ"כ הריטב"א בנדרים שם³].

הראשונים הביאו בשם הראב"ד דכי אמרי' ע"ד רבים אין לו הפרה, דוקא בנשבע לדבר מצוה, אבל לדבר הרשות יש לו הפרה. והביאו דהראב"ד חזר בו מהגמ' במכות טז. דאונס שגירש והדירה ע"ד רבים [נחשב ביטלו לעשה], ואף הוה דבר הרשות⁴.

בשר"ע [רכח יד] נפסק דע"ד רבים, אפי' התיירו לו בדיעבד אינו מותר [וכן מבואר בראשונים בסוגיין], וי"א דמותר בדיעבד [וכ"ד ר' אביגדור במהרי"ק, והב"י כתב דכ"כ בשו"ת הרשב"א בשם ר"ת]. והש"ך [סט] כתב דבגמ' מוכח דאף בדיעבד ל"מ, דאל"כ ניוחש שילך לגבי חכם ותשאל, ולא יאמר דהיה ע"ד רבים.

תוד"ה אבל. אור"ת דמסתמא נחא להו לרבים משום מצוה. הרמב"ן מביא בשם ר"ת [והו' בגר"א רכח נו] דדוקא בבני העיר שנדרו ע"ד כן, ומסתמא רוצים לישאל עבור בניהם. אבל מצוה אחרת דלא שייכא בהו אין הפרה. והרשב"א ביאר דאין חרסת רבים שווה, ופתחו של זה אינו כמו של זה וכו'. ועוד למיסר שוויהו שליו ולא להתיר. והראשונים הקשו ע"ז מהגמ' מכות טז. דמבואר דאפי' בכל מצוה.

בא"ד שאומר ע"ד פלוני ופלוני, אבל ע"ד רבים סתם לאו כלום הוא. ובשר"ע [שם] הו' י"א דאף ע"ד רבים סתם מתפרש לרבים שלפניו. אבל דעת הרשב"א והר"ן דאפי' אומר סתם ע"ד רבים [שלא בפני רבים] א"א להפר.

ועל דעת יחיד וכו'. ע"ל מו. דהוא משום שאינו מבטל דעתו מפני היחיד.

מפני תיקון העולם מדאורייתא היא. הרמב"ן [סה"מ שורש ב'] מקשה מכאן לדעת הרמב"ם דשטרות דרבנן. ובמגילת אסתר תי' דכוונת הגמ' דירמיה תיקן, ודאורייתא לאו דוקא [וע' ש"ך כח יד דהאריך לחלוק]. והאחרונים תי' דהכא קאי בשטר קנני [וכ"כ החת"ס כאן].

תקינו רבנן עדי חתימה. תוס' לעיל ג: [ד"ה רבי אלעזר] הוכיח דאף לכתחילה כשר בע"מ, דהא מכשירינן בדבר שיכול להזדיין. אלא ר"ג תיקן ולימד שיעשו כן. וכ"כ הרא"ש. והרשב"א הקשה דירמיה כבר אשמעינן תקנה זו, וכמ"ש רש"י [סד"ה לר"א] דעצה טובה קמ"ל. וכתב שהלשון וחתום קאי אתורף, או לרבות מקושר. וירמיה לא צווה חתימה.

אבל היש"ש [הו' בפתח"ת קל א] כתב דתיקן דחייבין עדי חתימה, ומיהו בדיעבד מגורשת בלא עדי חתימה, וכן האריך הבי"מ [קל א] דכ"ד הרמב"ם וטורשו"ע [קל א], וכן דייק לשון רש"י [לעיל ג:]: דלכתחילה תנשא, אבל אסור לגרש כן לכתחילה.

תוס' ב. [ד"ה המביא] כ' דתקנת ר"ג איירי בכל השטרות. [ויל"ד לדברי היש"ש בשאר שטרות ל"מ דין לכתחיל]. הר"ף [לקמן מח. בדה"ס] הוכיח מסוגיין דמהני ע"ח בלא עדי מסירה [ולעיל ג: נתבאר הגדר], דהרי מבואר

- 1 ובפרמ"ג שם הביא בשם המהרי"ט כע"ז דלמ"ד בסוגיה שם צריך לפרט, היינו אף את טעם הנדר. ובזה הרמב"ם פסק דצריך לפרט את הנדר, אבל לא בעינן טעם הנדר.
- 2 ואף ד'ברבים' היינו ג', לקמן מו, אבל ע"ד רבים סגי בב'.
- 3 ובנמוקי נדרים [כא: בדה"ס] כתב דלפ"ז הא דמהני לישאל במקום מצווה, הוא משום דחשיבות המצווה חשוב יותר מחשיבות רבים.
- 4 אמנם רש"י שם כתב כגון שמצא בה דבר עבירה [וי"ל דס"ל כראב"ד]. והתוס' [שם, וכן הרמב"ן כאן] חלקו דא"כ אינו מצווה לקיימה.

דאי מייתי ע"מ קיימי ע"ח. והראשונים חלקו דאמרי' דמסתמא בהכשר נעשית, וכמ"ש תוס' [ד. ד"ה דקיימא]. ומבואר דהר"ף לא ס"ל הך סברא לענין בירור כלל.

רב יוסף אמר וכו' מפרשין שמותיהן. הרשב"א כתב דהוה תקנה גמורה [לר' מאיר] וחיוב גמור, ולא עצה טובה בלבד. ומיהו בדיעבד אפשר דכשר. ובתוס' הרא"ש כ' דמסתברא דמיפסיל בכך. אבל הבי"ש [קל א] משמע דאף זה עצה טובה [והבי"מ שם חלק], ובבי"ש דן האידנא דקורעים את הגט מיד לאחר הנתינה, א"כ לא שייך טעם תקנה זו.

מעיקרא במאי אפקעינהו. פרש"י בשטרות ל"ל דהא אמרת התקינו [ומבואר ברש"י דהתקנה לפרש שמותיהן הוא אף בשאר שטרות]. **האחרונים** הקשו דקודם שפקיע אינו חתימה כלל [וכדמוכח בב"ב קסא: וע"ל פז:], ולא רק שמבטל תקנת מפרשים שמותיהן. [וע' מש"כ לק' פז:].

סוגיית פרוזבול

ועברו על מש"כ בתורה השמר לך פן וכו'. **החת"ס** כתב דלרבי דשמיטה בזה"ז דרבנן, א"כ אינו עובר בלאו זה¹, שהרי לא נמנע משום שביעית דאורייתא². אבל בספר החינוך [תפ] כתב דנכלל באיסור הזה בזה"ז, ואף דס"ל דשמיטת כספים אינו נוהג בזה"ז³. ודעת השערי תשובה [ג סז] דכל מי שנמנע מלהלוואות, ואף בלא שביעית עובר בלאו זה.

תוד"ה מי. ואע"ג דדרש' בספרי המוסר שטרותיו לבי"ד וכו'. וכן בתוס' הרא"ש הקשה מה הגמ' מקשה על פרוזבול, הא דאורייתא לא משמט דהא מסר שטרותיו לבי"ד. וי"ל דמ"מ לא היו להם להמנות ולעשות תקנה וללמד לעשות וכו' [וכמ"ש התוס']. ומפורש בהך תי' דפרוזבול מהני מדאורייתא.

ובתוס' הרא"ש הוסיף א"נ דרשת הספרי על מלוה על המשכון, ומוסר שטרותיו אסמכתא בעלמא היא [וכ"כ תוס' בשם רש"י]. וכ"כ הרמב"ן בסו"ד, והביא כן מהירושלמי מכאן סמכו לפרוזבול מה"ת.

רש"י במכות [ג: ד"ה מוסר שטרותיו] כ' דהוא פרוזבול שהתקין הלל וכו', דלא קרינן ביה לא יגוש דאינו תובע כלום. [ובפשטו משמע דאף פרוזבול דאורייתא, וכתוס'. אבל ברש"י בכ"מ מבואר דהוה תקנ"ה, וכ"כ תוס' בדעת רש"י, וע' בהמשך הגדר].

ובתוס' מכות [ג: ד"ה המוסר] כתב דהוה תרי מילי, דפרוזבול הוה תקנה, ומוסר שטרות מדאורייתא אינו משמט. וכן מבואר ברמב"ם [שמיטה ט טו] דמוסר שטרותיו אינו משמט דכתיב וכו' וזה ב"ד תובעין אותו. ובהל' טז הביא דהלל התקין פרוזבול. והרמב"ן בסוגין [בתחילת דבריו] כתב דהכא אינו מוסר להם, אלא כותב שיהיו במסורות בכ"מ שהם [ומשמע דג"כ הוה גדר דהוה נגוש ועומד]. ובריטב"א ור"ן הוסיפו דמהני פרוזבול אפי' במלוה ע"פ שאינו יכול למוסרו לבי"ד⁴.

ובגמ' לו. [סוף העמ'] איתא דהמוסר שטרותיו לבי"ד אינו משמט, דתפסי ליה בי דינא, ופרש"י והפקרן הפקר וגבי מלוה לא קרינן ביה לא יגוש. ואיתא בגמ' דכן במשכון תפסי ליה, דקני כדר' יצחק, ופרש"י הילכך כגבוי דמי לענין שביעית. ומשמע מזה דגדר פרוזבול משום דמסור לבי"ד, ובי"ד נוגשים. וצ"ב א"כ אמאי בעינן לומר דהפקרן הפקר⁵ [והאחרונים דנו ע"פ דיוקי לשון רש"י אי ס"ל דהוה דאורייתא או דרבנן, וברשב"ם ב"ב סו [ע' בסמוך לז]. משמע דהוה מדרבנן, וגדר הדבר דהבי"ד נוגשים ודמי למשכון]. ובס' תורת זרעים [סוף שביעית] כתב דיש ב' חלקים בשביעית, הפקעת החוב, ואיסור לתבוע. וכ' דהא דבי"ד הם הנוגשים מהני רק לענין האיסור ליגוש. אבל מ"מ גוף החוב פקע, לולי הפקר ב"ד. ויש שפי' דמדין הפקר ב"ד נקנה החוב, ועי"ז נחשב שעבר

- 1 וביאר בזה את דברי הכס"מ [הו' בע"ב] דתקנת פרוזבול לא היה סייג לאיסור, אלא תקנת העניים.
- 2 והוסיף דבה"ז כיון דאינו שמיטה דאורייתא, לא נכלל בהבטחת התורה וצוית את ברכת, וכמ"ש הסמ"ע [סז ב] ולכן בדין שימנע מלהלוות. [וע' בע"ב דהחז"א חלק דאף בזה"ז הוה בכלל וצוית את ברכת].
- 3 והאחרונים הקשו דכיון דמדאורייתא ל"ש כלל לשמיטה, אלא הוה מניעה בעלמא לגבות חוב, א"כ אינו עובר באיסור לא תקפץ. וצ"ל דנחשב שייך לשמיטה, ועי"ז חל איסור דאורייתא, וצ"ב.
- 4 והר"ן הביא מדברי הירושלמי דפרוזבול מהני אפי' שהשטר נמצא ברומי, וע' לקמן דהמרדכי הביא דברי הירושלמי לענין הבי"ד.
- 5 ולשון רש"י כתובות פט. הלל התקין וכו' שאינו תובעו כלום אלא הבי"ד תובעו, שהפקירם הפקר, והם יורדים לנכסיו. ויש שפרשו דכיון דהכח של ב"ד לגבות בלא הרשאה הוא מדין הפקר ב"ד.

החוב לרשות ב"ד, ועי"ז הבי"ד נוגשים. אבל בסה"ת כ' בשם ר"י אברצלוני דפרובול בעי קנין אגב.

הרמב"ן הקשה אמאי הוצרכו לתקן פרובול ולא אמרו דהלוה ימסור השטר לב"ד, וכתב דאפשר דאין העם רוצים למסור שטרותיהם ביד אחרים. ועוד מפני מלוה ע"פ. והקשה הרמב"ן ליתקן שילוו ע"מ שלא תשמט בשביעית. ותי' אי כו"ע עבדי הכי משתכח תורת שביעית. [והריטב"א מכות ג: הוסיף אבל ע"י פרובול יהא זכר לשביעית דאושא מילתא כשבאין כו"ע לעשות פרובול]. א"נ זימנין דלא דכיר בשעת הלואה, ופרובול יכול לכתוב אח"כ. והריטב"א [מכות ג:]: הוסיף דאינו רוצה להראות שמתייבא מחובו עד אחר שביעית¹.

תוד"ה בזמן שאתה משמט². ונראה לר"ת וכו' השמטת קרקע קרי ליובל, ולשביעית השמטת כספים וכו'. ומבואר דאף דין שמטת הקרקע מזריעה וקצירה תליא בהך דרשא, ונכלל בלשון השמטת כספים. אבל הכס"מ כתב בדעת הרמב"ם [שמיטה ד כה] דשמטת קרקע נוהגת שלא בזמן הבית מדאורייתא, ואף דשמטת כספים כתב הרמב"ם [ט ב] דתליא ביובל [וכרבי]. [וע"ע שמיטה י ט³]. ובשאג"א [חדשות טו] ובית הלוי [ג א] האריכו לברר דיעות הראשונים בכ"ז.

בא"ד ואר"ת דבבית שני יובל נהג. והרמב"ן הק' דבבית שני לא נתחייבו בחלה דלא מקרי 'בנאכס' דלאו כולהו סליק, וכדאי' בכתובות כה, וכ"ש שלא יקרא 'כל יושביה'. ובתוס' נדה מז. תי' דבנאכס משמע טפי ביאת כולכם.

בא"ד ושפחה חרופה היינו המאורסת לעבד עברי. והרמב"ן הביא דיש מ"ד בכריתות יא. דאפי' מאורסת לעבד כנעני⁴. ועוד אפי' קנה עבד ונרצע, וחרב הבית לפני היובל דינו לעולם כעבד עברי, ומותר בשפחה. ועוד דאפשר דקדושם לפני שיטל היובל [לרב חסדא דחצי שפחה תפסי קידושין⁵]. והרשב"א הקשה דמשגלו י' שבטים עד ימי עזרא היה קל"ג שנה ועוד⁶.

בא"ד ועוד דהא נהג בתי ערי חומה. והרמב"ן [ושא"ר] תי' דמדברנן נהג יובל ובתי ערי חומה⁷. בא"ד ולא תיקון הלל לדורו וכו' אלא לאחר החורבן. והרמב"ן הקשה ע"ז דהם יחושו לעצמם, ואמאי תיקון ופתח פיו לשטן שיחרב הבית. והרשב"א תי' דצפה שעתידים לתקן [שביעית בזה"ז] ונמצאת דלת פרוצה בפני לווים, וחשש שיהא תקנתם חביב עליהם ולא יחושו לכך, ועמד ותיקן כנגד תקנתם, וסיים וכ"ז תימה.

בא"ד [בע"ב] אבל במסקנא וכו' נמצא דהיו שם מי"ב שבטים. והרמב"ן הקשה דאיתא בעריכין [לב:]: דבעי' דכל שבט יהא במקומו, ובבית שני נתיישבו במה שרצו ולא נתחלקו לשבטים. אלא בעינן רוב כל שבט ושבט [דלא סגי בב' או ג' מכל שבט⁸].

בא"ד והא דאמר' מנו יובלות לקדש וכו' היינו למאי דס"ד וכו'. ולרש"י היינו מדברנן. וברמב"ן כתב דקאי לרבנן דפליגי על רבי, וס"ל דנוהג שביעית בזה"ז מדאורייתא. והביא מדברי הירושלמי [לחד מ"ד] דתליא במח' האם בטלה קודשת הארץ לענין תרו"מ, האם קדושה שניה עדיין קדושה [ע' יבמות פא]. ובס' הזכות בס"ד כתב דק"ל כרבנן, דלכה כרבים, וקיי"ל דקדושה ראשונה ושניה יש להם. וכ"ד העיטור דאף שמטת כספים בזה"ז מדאורי'.
לו:

תוד"ה ותקון. הא דלא תקון יובל דאין רוב הציבור יכול לעמוד בזה"ז וכו'. והרמב"ן כ' דתקנו יובל בזמן בית שני.

- 1 והאחרונים הקשו דיכול למחול על זכות הפרעון עד אחרי שמיטה, וע' דרך אמונה [שביעית ט].
- 2 המנח"ח [תעז א] נסתפק אם לא עשו שילוח עבדים וכו' [דיובל תליא בג' דברים], האם אמרי' דדין שביעית תליא האם בפועל קיימו יובל, או דשמיטה תליא רק בתנאי דכל יושביה עליה.
- 3 ועי"ש מש"כ הכס"מ. אבל המהר"י קורקוס ביאר דעת הרמב"ם דנוהגת שמיטה שלא בזמן הבית, ורק כשכל יושביה עליה. אבל שלא בזמן היובל אינו נוהג, ואין חילוק בין שמטת כספים לקרקע.
- 4 והרשב"א הוסיף דלרב ששת [לק' מג] לאו דוקא עבד כנעני, כיון דחל קידושין.
- 5 ואף דפקע דין עבד ממנו, מ"מ הקידושין לא פקעי [ולחך מ"ד לא בעי יחוד, שהרי מקודשת].
- 6 אבל ברמב"ן משמע דירמיה חזירן, ובטל היובל בחורבן בית ראשון.
- 7 והריטב"א ור"ן הביאו דבס' יוסף בן גוריון איתא דקדשו יובל בימי מלכי החשמונאים, והיינו מדברנן.
- 8 ובחז"ל כתב דתליא במח' בפ' חלק האם עתידין לחזור, ואם אין עתידין לחזור, א"כ מי שכבר חזר נחשב כל השבט.
- 9 והסמ"ע [סז ב] ביאר דבזה"ז אין הבטחת וצויותי את ברכתי וכו', משא"כ השמטת כספים [וצ"ב כוונתו דהרי תקנו שמיטה שנה א'. ועי"ש טעם נוסף בחו"ל]. והחז"ר [שביעית יח ד] כתב דב"ד מחוייבים בהשתדלות עבור הציבור, ואף כשיש הבטחת ברכה. ומסתבר דאף בזה"ז יש ברכה, דב"ד של מעלה עושים מה שגזורים ב"ד של מטה, והברכה הוא אחרי שעשו את ההשתדלות [או שפטורים מהשתדלות, ומסור לחכמים ברוח קדשם לקבוע עד כמה שיעור ההשתדלות].

והראב"ד בהשגות לר"ף [וכ"כ הסה"ת כה בשם הר"ה בשו"ת] כתב דנהגו יובל ושמיטה אף אחרי החורבן, אבל השתא ודאי אין היובל נוהג בארץ אפי' מדרבנן, שהרי אין יושביה עליה ואין ב"ד תוקעין, ולכן בזה"ז בטלה שמיטת קרקע וכספים אפי' מדרבנן. והאמוראים שמרו שמיטת כספים משום מידת חסידות¹. והרמב"ן [ספר הזכות יח. בדה"ר ובחי'] פליג דאחר החורבן דהארץ שממה ביד ישמעאלים ודאי לא נהגו יובל אפי' מדבריהם, ומ"מ נהגה שמיטה [כדמבואר בכ"מ], לרבי מדרבנן וכן למ"ד דקדושה ראשונה קידשה לשעתה. [והביא דהראב"ד חזר בו בחידושו ע"ז ט:].

והסה"ת הביא דעת הר"י אברצלוני שמיטת כספים אינה נוהגת בח"ל [בזה"ז²]. והתה"ד [שד] הביא סברא נוספת דתקנו רק בארצות הקרובים, ודומיה דתרומות ומעשרות. אבל הר"ף והרמב"ם [ט ב] ורוב ראשונים פסקו דשמיטת כספים נוהגת בכ"מ בזה"ז. ובשו"ת הרא"ש הביא דלא נהגו לחוש לזה, וצווה ולא אשגחו ביה³. וע"ע בפוסקים [ס' טז].

רש"י ד"ה ואמור. ונמצא הלוח גזלן על פיהם. מבואר דמי שאינו מחזיר חובו נחשב 'גזלן', וכ"כ החינוך [רכח] דעושה שכן שכיר עובר בלא תגזול. ובמנח"ח תמה דבכתובות פו מבואר דהוה רק עשה דפריעת בע"ח מצוה.

רש"י ד"ה שב ואל תעשה. ואינו עושה מצווה לפרוע חובו⁴. וברש"י על הר"ף כ' שב ואל תגבה חובו [דתליא במלוה שלא יתבע⁵]. והרשב"א הביא פי' אחר דס"ד דמקשה דצ"ל משמט אני, ולכן הוה קום ועשה. ותי' הגמ' דהוה שב ואל תעשה, שאומרים לזה אל תגבה חובך.

ובפשוטו נקטו האחרונים [ע"פ לשונות הראשונים] דשביעית משמטת ומפקעת את גוף החוב, וכ"כ בשו"ת הרשב"א [מיוחסות רנו] דאפי' נשבע לפרוע חובו, והגיע שביעית הוה כאילו נמחל, דאפקעתא דמלכא היא, ואי"צ לפרוע. ועפ"ז כתב המנח"ח דמי שעובר ע"ז וגבה חובו עובר ג"כ בלא תגזול, בנוסף ללאו דלא יגוש⁶. אבל יש אחרונים שכתבו דהחוב לא נפקע לגמרי, אלא דאין לו זכות לתובעו [וע"ל לז:].

ודעת היראים [קסד] דכל זמן דהמלוה לא אמר 'משמט אני' עדיין חייב לו, אלא שב"ד כופין [על המצות] שישמט⁷.

רש"י ד"ה רבא אמר. לעולם בין לרבנן וכו'. דאף בשביעית דאורייתא מהני פרוזבול מדין הפקר ב"ד. אבל בתוס' בע"א כתבו דלא היה לחכמים לפרסם דבר שעוקר מצוות התורה. וכ"כ בחי' מכת"י בשם הרמ"ה דאף ע"י הפקר ב"ד א"א לעקור מצוה מה"ת, כמו שאינן יכולים מצוות לקט וכו'.⁸ וכ"כ הרמב"ם [ט טז] דפרוזבול אינו מועיל אלא דשמיטת כספים בזה"ז שהוא מדברי סופרים, אבל לשמיטה של תורה ל"מ. והראב"ד השיג דרבא פליג

- 1 והרמב"ן השיג דאילו לא תקנוה לא היה חסידות להשמיט כספים ולנעול דלת לפני לווי, והפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט.
- 2 דמפורש בקידושין לח: דמדאורייתא נוהגת בכ"מ.
- 3 והביא טעם נוסף דנחשב כל שטרותיהם כמתנה ע"מ שלא תשמט שביעית, וחלק הרא"ש דכל שלא כתב כן מפורש ל"מ.
- 4 וכע"ז כתב בחי' מכת"י בשם הרמ"ה. ויל"ד האם נחשב שנפקע החוב ע"ז, או דרך נמנע מלהחזיר. [וע' קצות קד ב דלא רמי עליה לפרוע חוב כשאינו תובעו, והנתיבות שם פליג].
- 5 וכ"כ בתוס' הרא"ש בשם רש"י, וכתב דאין זה כהנהו דביבמות. ובחי' מכת"י הקשה לרש"י דתליא במי שעוקר בידים [ונחשב דהלוה עוקר בידים. ומבואר מדבריו דנקט שמה שהכסף מונח בידו הוה עקירה בידים, וכמ"ש רש"י בדעת המקשן דהוה גזלן].
- 6 ויל"ד האם האיסור מפקיע את החוב [דומיה דאיסורי רבית]. או דגדר הדבר דהשביעית משמטת, ובנוסף יש איסור נגיש. וברא"ש [לז:]: מבואר דיש איסור נגיש תוך שביעית, ואף קודם שנפקע החוב.
- 7 ובחי' הגר"נ דק דאף אחרי שמשמט אינו בגדר מחילה, אלא דחל ע"ז דין שמיטה. והביא דביראים [ישנים רעה] בתחילת דבריו כ' דאף דאמר משמט אני עדיין הלוה חייב לו והוה ליה רשע ולא ישלם [ולכן צ"ל אע"פ כן, וכדאיתא לז:]: אלא דהמלוה אינו יכול לתבוע.
- 8 והשואל במרדכי [שפ] סבר דבעי שיאמר משמט אני בשנת השמיטה, וכיון שעבר השמיטה צריך לפרוע. והמרדכי חלק דאפקעתא דמלכא אע"פ שלא אמר משמט אני. אלא דאם בא להחזיר מצוה רמיא עליה האמירה, אבל אם לא בא להחזיר אי"צ אמירה כלל. זכר לדבר נולד לו בכור בעדרו דמצוה להקדיש, אע"פ שקדוש מאליו משעת לידה.
- 9 וכתב אבל כשתקנו שביעית אין כאן עקירה, אלא לפנים משורת הדין שיהא המלוה עושה מידת חסידות להשמיט חובו. [ולכאורה כוונתו דאף בלא תקנה והפקר היה ראוי שיעשה מידת חסידות להשמיט חובו, ואין בזה עבירה].

דהפקר ב"ד הפקר'. וכ"מ ברמב"ן [ספר הזכות] דפסק שמיטה בזה"ז דאורי', ומהני פרוזבול².

רבי אלעזר אמר מהכא וכו' מנחילין כל מה שירצו³. היש"ש [יבמות י יט] כתב דמדרשת ר"א ילפי' אף דב"ד יכול להפקיע מזה ולהחליטו לחבירו. ומבואר דלא כדברי האחרונים⁴ דהפקר ב"ד מהני רק להפקיר ולא להקנות.

לדריה הוא דתקון נפק"מ לבטולי. הרמב"ן הקשה אי לדריה מה צריך תקנה לבטל, ותי' דמ"מ ב"ד דאלים להפקיע ממון יכול לכתוב, ולזה מהני לבטל. [ולדברי התוס' דמהני דאורייתא, לבטולי היינו לבטל הפרסום, ובחתי"ס כתב דאפשר דהיינו לאסור לעשות פרוזבול]. אבל הריטב"א ור"ן כתבו דלדריה היינו לפי מה שראה שבדורו נמנעו מלהלוות, וה"ה בכל דור כל שקיים צורך זה, אלא שתיקן שאם הטעם ל"ש בדור אחר שיתבטל התקנה [וכ"מ ברש"י].

והרמב"ן כתב דבמסקנא כתבין בב"ד שאינו חשוב, וע"כ דאינו בגדר הפקעת ממון, וקיי"ל דלדריה עלמא תקון. והר"ן חלק [לשיטתו] דהספק לא הוכרע לענין אילו בטל הטעם.

אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו. החת"ס דן האם נידון הגמ' שיתקנו דלא יעשו פרוזבול, או אף דעשה פרוזבול שישמט. בגהש"ס ציין לדברי תוס' ביבמות [עט: ד"ה בימין] דבדבר שבממון יכול לבטל, דהפקר ב"ד הפקר, מכ"ש ממה שיכול לתקן במידי דאורייתא. וכע"ז הקשה הפנ"י. וכה"ק המג"א [תרצ כב] דבסוגיין מבואר דאף בדבר שבממון א"א לעקור. ותי' דהכא נחשב מילי דאיסורא כיון דנמנעו מלהלוואות [ודלא כמ"ש הכס"מ ע' בסמוך].

אבל בדברי הרמ"ה [בח"י מכת"י ה' לעיל] מבואר דאף ע"י הפקר ב"ד א"א לעקור מצוות התורה, דאף דאפשר להפקיר הממון, מ"מ אסור לעשות נגדדיני התורה. ועד"ז לתוס' בע"א דקושיית הגמ' דאינו ראוי שיפרסמו עצה נגד דין תורה, וה"נ קושיית הגמ' דאין לב"ד ללמד לבטל דין ב"ד הקודם [ודלא כתוס' יבמות ה"ל].

וברמב"ם [ממרים ב ד] פסק דלפי שעה ב"ד יכולים לבטל דברי ב"ד חבירו, שלא יהא חמור מדברי תורה, וגם ע"ז ילה"ק מסוגיין [ורמ"ז לזה המג"א שם⁵]. [ועפ"ז י"ל דהכא נחשב שעוקר באופן קבוע את גוף התקנה הקודמת, ובזה כתב הרמב"ם דל"מ, וכמו דא"א לעקור דין שלם בדאורי'].

תוד"ה אלא. וי"ל דדוקא ב"ח דבר אפי' גדול אינו יכול לבטל וכו' שעמדו להם בנפשותיהם. אבל הרמב"ם [ממרים ב ג] פסק דכל שהוא משום סייג ופשט איסורו אין ב"ד אחר יכול לעקרו. [והראב"ד ב ב משמע דס"ל דבכל מקרה אין ב"ד גדול יכול להתירו]. וביאר הכס"מ דבמקום דהוה תקנה משום תקנת עניים וכדו' יכול ב"ד לעקור, ועפ"ז ביאר את הגמ' דתקנת פרוזבול הוא משום תקנת עניים, ולא משום סייג איסור לא תקפוץ [והא דאיתא בגמ' דהוה משום שהיו עוברים וכו' אינו איסור גמור].

וברמב"ם [ב ב] מבואר דאפי' בטל טעם התקנה, צריך מניין אחר להתירו, וצריך דוקא ב"ד מהם. והראב"ד השיג דאם בטל טעם התקנה ל"צ ב"ד גדול. ובפנ"י כתב דלכאורה תליא בסוגיין, דלרמב"ם איירי באופן דאכשור דרא [וכמ"ש רש"י], ואין חשש שימנעו מלהלוואות, ובזה בעי ב"ד גדול להתירו [ודלא ככס"מ דהוה משום דאינו סייג]. ואילו לראב"ד איירי כשלא בטל טעם התקנה, ובזה בעי ב"ד גדול.

תוד"ה דאלימין. ר"ת כתב דלא בעינן אלא ב"ד חשוב שבדור. הרא"ש מביא דמתחילה סבר ר"ת דאין כותבין פרוזבול בזה"ז, דאין אנו מומחין כרב אמי [וכ"כ הראשונים בשם העיסור]. ושוב חזר בו ר"ת דסגי בחשוב שבדור, דכולהו רבנן דבי רב אשי מסרו אהדדי, ולא לרב אשי. וביאר הרא"ש דס"ל דכולהו רבנן דבי רב אשי ב"ד מומחים משום דרב אשי היה גדול

1 והתנאים [כ] תמה דמ"מ אמאי הוצרך הלל לתקן אף כלפי שביעית דאורייתא לעתיד לבא, דסגי להו בדין דרבנן. ודן דאפשר דס"ל כדעת הרמב"ן דשמיטה בזה"ז דרבנן. והאחרונים כתבו דהוה משום דכעין דאורייתא תקון.

2 [וכ"כ בשו"ת הרשב"א המיוחסות רנו, דהפקר ב"ד הוה הקנאה להוציא מזה ולתת לזה].

3 והאחרונים כתבו דלכאורה היינו הנחלת ר' יוחנן ב"ב, אבל לרבנן דפליגי אין מקור מזה להפקר ב"ד.

4 כ"כ הגרש"א בשו"ת רע"א רכא ו, וכ"כ הנתיבות [רלה יג] בשם הגט פשוט [קל], והמחנ"א משיכה ב. [וכ"מ בדברי יונה ב"ב ק].

5 ובקובח"ע [סט לט] הקשה דתקנת ב"ד דלא מהני פרוזבול הוה בשב ואל תעשה, וכה"ג אף ב"ד אחרון יכול לעקור. וכתב דמ"מ לא יעקר גוף תקנת הלל, ויצטרך הלואה לשלם החוב, דהב"ד יטילו איסור לא יגוש על המלוה, ולא יהני שיפקע החוב [לצד דשב ואל תעשה הוה רק מניעת מעשה, וצ"ב שיתקנו אף הלואה דאי"צ לעשות מעשה להחזיר]. ועוד כתב דנפק"מ כשהב"ד האחרון מבטלים דברי ב"ד הראשון, ולא אוסרים לעשות כדבריהם.

הדור [והיו מהב"ד של הדור]. וכתב דלא מסתבר [דנחשבין ב"ד חשוב משום הכי'], אלא דהנך אמוראי בתראי ל"ל דשמואל דבעי ב"ד חשוב שבדור. והביא דהר"ף השמיט הא דשמואל. וכן הוכיח הרמב"ן דאפי' ב"ד אחר דלא אלים, דקיי"ל דלדרי עלמא תקון.² [והר"ן חלק].

והרמב"ם [שמיטה ט יז] כתב דבעינן ב"ד חכמים גדולים ביותר כבית דינו של ר' אמי ור' אסי שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם,³ אבל שאר בתי דינים אין כותבין. ובסה"ת [מה טז] כתב דבעי ב"ד בקיאים בדין שמיטה והמחווה עליהם. וכע"ז לשון השר"ע [סז יח] והרמ"א כתב ד"א דכותבין בכל ב"ד, ויש להקל בזה.⁴

המרדכי [שפ] כ' דיכול למסור לב"ד אפי' שלא בפניהם, דלאו ברוחקא וקורבא תליא מילתא, והביא כן מהירושלמי דאפי' במדי [והו' ברמ"א כ]. והתומים [כא] כתב דמדברי הראשונים ל"מ כן, דא"כ אמאי היה להם להקל בכל ב"ד, והרי יכול למסור לב"ד חשוב שהם במקומן.

לז.

יתומין פרש"י חוב של אביהן שמת. והוא משום דב"ד הם אפטרופוס הוה כמי שעשה פרוזבול.⁵ **והרשב"א** דן תיפול מצד טענינן ליתמי דהיה להם פרוזבול. וכתב דנפק"מ כשידוע שלא עשה.

אבל **הריטב"א** ור"ן כתבו בשם הרא"ה בשם הרמב"ן דהגמ' איירי במה שהלוו הם, דבזה נחשב מסור לב"ד. דמה שירשו מאביהם דרש'י בספרי כל בעל משה ידו ולא היורש⁶ [וממועט מדאורייתא]. ורש"י ס"ל דלא קי"ל כספרי, דרבנן פליגי.⁷ ובתומים [כה] הקשה דבמה שהיתומים הלוו אמאי משמט כלל מדאורייתא, כיון דלאו בני מיעבד מצוה הם.⁸ אבל **המנח"ח** [תעז ג] כתב דודאי משמט דהוה אפקעתא דמלכא.

רש"י ד"ה אלא על הקרקע. משום דמילתא דשכיחא וכו'. אבל הר"ש בשיעית כתב דע"ז חשיב החוב כגבוי ביד ב"ד, ואינו עובר בלא יגוש, וכמלוה שיש עליו משכון דמי. דקרקע חשיבא כגבוי טפי. וכ"כ **רשב"ם** ב"ב קנ. [ד"ה ואידין] דדמי כמאן דאית משכון, ולא קרינן ביה לא יגוש, ולא רצו לעקור תקנת שביעית מה"ת.⁹

והר"ן כתב דנפק"מ דאם היה לו קרקע בשעת כתיבת פרוזבול, ונאבד הקרקע עד השמיטה, דלרש"י אמרי' דחל תקנת פרוזבול, ואילו לסברת הר"ש בעינן שיהא כגבוי בשמיטה.¹⁰ והתומים [פז כב] כתב דלאורה לרש"י סגי דהיה לו קרקע בשעת הלואה, ולא בשעת פרוזבול, ודחה דתליא בשעת פרוזבול [והאריך בזה].

מזכה בתוך שדהו. הר"ן כתב דמזכהו שלא בפניו, אע"פ שנמשך ממנו חוב שהוא יותר על הזכות, דמתחייב בכך שאין שביעית משמטת חובו, ואפ"ה אמרי' דקנה¹¹. ומיהו בפניו ומחה

1 ולכאורה נח' בזה לענין הפקר ב"ד, האם דיינים ששייכים לב"ד חשוב שבדור הוא טעם שיוכלו להפקיע ממון [ומסתבר דתליא בשררה ולא בחשיבות]. אמנם ל"מ דבעינן חשוב שבדור להפקיע ממון ולתקן תקנת. ובר"ן נדרים כז: משמע דסגי בכל ב"ד חשוב.

2 וכתב דלכן סגי בב"ד דרב אשי, והביא עוד דלעיל [לג]. איתא דסגי בב' אלמא גריעי משאר דיני ממונות, וע"כ משום לדריה עלמא תקון.

3 **והאחרונים** העירו דבמק"א [סנהדרין כד ו] הרמב"ם לא הזכיר דלהפקיע ממון בעי' חכמים גדולים וכו'.

4 **והמנח"ח** דייק מלשון הרמב"ם [ט כד] דהוא מדרבנן, ונחשב שעשו פרוזבול, ולא שיש דין דאורייתא שאינו משמט. והמנח"ח תמה על החינוך דהזכיר הא דיתומין אינו משמט וכו', ואף דלא הזכיר תקנת פרוזבול [דרבנן] כלל, ומשמע דמהני סברא זו מדאורי'. והאחרונים תי' דנחשב כמו מוסר שטרותיו לב"ד, מדאורי'.

5 וכתב הר"ן דממועט רק יורש, אבל לוקח משמט, דשעבוד הגוף הוא אצל המוכר, דמכר רק שעבוד נכסים. [ויל"ד דסברא זו תליא במח' דמכירת שטרות].

6 **והב"י** כתב דלרש"י דבמה שהיתומין הלוו צריכין פרוזבול. **והתומים** [כה] ומנח"ח תמהו דאף בזה נימא דב"ד הם אפטרופוס.

7 וציין לראשונים ב"מ ע גבי רבית. ואכ"מ.

8 **ורשב"ם** ב"ב סו. כתב דכשיש לו קרקע הר"ל כמו משכון, שכל מה שיוכלו לתקן שלא יראה עוקר מה"ת תקנו. והביא בשם רש"י משום מילתא דלא שכיחא.

9 אבל **הריטב"א** כ' בשם רבו דמהני כשיש לו קרקע בשעת כתיבה, ומכרו אח"כ, דבאותו שעה החוב נגוש היה, ושוב אינו משמט. וצ"ב.

10 **והאחרונים** האריכו דמבואר דדנים את הזכות בעצם, ומבואר ד"זכין' לא בעי' אן סהדי דניחא ליה, דהכא ודאי לא ניחא ליה.

ל"מ. והר"ן דן במקום שמחה כששמע אח"כ דמ"מ היה לו קרקע בשעת כתיבת הפרוזבול¹, ותליא במח' רש"י והר"ש [הר"ל לעיל]. [והרמ"א סז כב פסק דל"מ בפניו כשמיחה, והגר"א ציין ב"ב קלח אפי' צווח אח"כ]. והריטב"א כ' דאם אינו לפניו וזיכה לו, דהקילו דמהני אפי' שמיחה לבסוף². וכתב הר"ן עוד ד"ל דמקולי פרוזבול הוא, וכ"כ הרא"ש. [וצ"ב, שבדיני ממונות ל"ק כלל, אלא דהוה קנין לגבי דין פרוזבול].

השאלו מקום בתוך שדהו. הנמוק"י הביא בשם הריטב"א דהוא משום דיכול לגבות הנאת שאילה עד זמן שהושאל לו. ואע"ג דאין השואל רשאי להשאיל, בקרקע רשאי [וכ"כ בשו"ת הרשב"א אלף קמה].

והא איכא מקומו. המהרי"ט [א סה] הקשה דאולי שכר ולא עשה קנין חזקה, דל"ק³. וחידש המהרי"ט דאף זה מקולי פרוזבול, דנחשב שיש לו קרקע אע"פ שלא עשה קנין. [וזה דלא כדברי הריטב"א הנ"ל. וע' דב"א ב יז דהאריך בזה, דאף דל"ש הטעמים דשעבוד נכסים כלל, מ"מ הקילו. והביא שהשואל בשו"ת חת"ס נ הקשה וכי איירי במי שיושב אקילקלא דמתא דאין לו מקום כלל. וכתב דאף לדברי המהרי"ט היינו דוקא בשעת שימוש, שהרי אין לו זכות ממון בזה כלל. והביא דבירושלמי מבואר דדוקא כשמשמש לבד ולא בשותפות. והאחרונים האריכו בכ"ז]. אמנם בחי' מכת"י כתב דהר"מ לשנויי כשלא אחזיק בדוכתי.

דמנח אסיכ. הרמב"ם השמיט הך אוקימתא. והאחרונים כתבו דהוא משום דפסק דמפסיק אוריא לא נחשב מחובר, וכצד בגמ' ח.

הראשונים הקשו דהרי יש מקום הסיכ. וברמב"ן תי' דלא השאלו מקום סיכ [ואף דמ"מ משתמש וע' לעיל]. וברא"ש כתב דהסיכ הם של בעל הקרקע. וביאר הק"נ [ט] שהקרקע אינו מושאל לו, אלא הסיכ. והסיכ אין דינו כקרקע⁴.

והרמב"ן כתב עוד כיון דלאו מקום חשוב הוא כלל לא כתבי' עליה פרוזבול [פי' דמקום העצץ הוה מקום חשוב, אבל כשעומד על עמוד בעלמא אינו חשוב]. והרשב"א הקשה וכי מגרע מקלח של כרוב, דכל שהוא דוקא. והחת"ס כתב דבשאלה בעי' חשוב קצת, ורק בקרקע הקניי סגי בכל שהוא. [וכ"כ בדב"א שם].

מסרי מילי אהדדי. הרא"ש כתב דהוה מכח תקנת רב נחמן, דאע"ג דלא כתב כמאן דכתוב דמי, וביאר דתקין דמהני אמירה גרידא [ומבואר דבאמת תיקן כן, ולשון הגמ' משמע 'אילו']. והרמב"ן כתב דהוה משום דקיי"ל דלדרי עלמא תקון.

והרמב"ם [ט כז וכ"פ השו"ע כ"ז] פסק דת"ח שהלוו זל"ז, ומסר הדברים לתלמידים מהני, מפני שהם יודעים ששמיטת כספים בזה"ז מדבריהם, ובדברים בלבד היא נדחית [ומבואר דל"מ בע"פ אלא בת"ח⁵]. והראב"ד כתב דדבריו סותרין זה את זה [דאי מהני מסירה זו מתקנה, א"כ אמאי תליא בידיעתם. ואם אינו בכלל התקנה ל"מ כלל, ובמה שייך לדברים בעלמא].

בשו"ת הר"ן [עז] הביא מדברי הרמב"ם האלו דשטר הפרוזבול בעצמו מפקיע, ולא שהשטר הוה רק ראיה על ישיבת הדיינים שמפקיע את החוב⁶. וכתב דהלל לא הוצרך לתקן קנין מסירה לב"ד, שהרי מסירה לב"ד מדאורייתא, ותקנתו במסירת מילי לבד [ובזה לעלמא בעי שטר למסירה זו, והקילו בת"ח במסירה ע"י דיבור].

כדר' נתן וכו'. הרשב"א [קידושין טו] דן דאף לולי שעבודא דר' נתן השעבוד נכסים משועבד לו, והראשונים ואחרונים האריכו בזה אי לא אמרי' דמשמעבד [לולי ר' נתן], או דאפי' הכי בעינן לדינא לר' נתן [ואכ"מ]. ויל"ד לפ"ד בסוגיין דסגי שיש לו חלות שעבוד, והוה מלוה דשכיחא. ויל"ד דנחשב שעבוד מטלטלין ולא פלוג.

תוד"ה שטר. אלים טפי כשמפורש השעבוד. והאחרונים נתקשו מ"ש שעבוד מפורש בשטר. [ובפשוטו מבואר דנחשב שמחזיק השעבוד בידו, אבל למ"ד אחריות ט"ס לא נחשב בגוף השטר,

- 1 וצ"ב דלמפרע מתבטל הזיכה, א"כ יחשב שבשעת פרוזבול לא היה לו קרקע.
- 2 ולפ"ז משמע דהוה קולא, אבל בר"ן משמע דאף בדיני ממונות נחשב זכות מש"ה. [אמנם לשון הריטב"א משובש, ואפשר לתקן בע"א].
- 3 והאחרונים חלקו דקנין שכירות נקנה דתחילת שימוש ואכ"מ.
- 4 והדב"א [ב יז] הקשה דיש לו זכות שימוש ע"ז בקרקע. וכ' דשימוש ע"י שותפות ל"מ לכתוב פרוזבול.
- 5 והרמ"א כתב ו"א דכל אדם יכול לעשות כן, וכדעת הרא"ש ורמב"ן.
- 6 הר"ן [וכן הגר"א סז לג] ציין דהוה כמו הא דהתירו ת"ח מלווין זל"ז ברבית [ב"מ עה.], שאינן מתכוונים לשם רבית. [ומשמע ברמב"ם דדוקא כשהלוה ג"כ ת"ח].
- 7 וביאר בזה הא דפרוזבול מוקדם לא אמרי' דהוה שקר.

ואכ"מ]. וברע"ב [שביעית י א] כת' דעי"ז יותר מיחזי כגבוי.

ובתוס' **שבועות** [לז: ד"ה ואין] הקשה דר' יוחנן אית ליה שעבודא דאורייתא, א"כ אפי' מלוה ע"פ יש שעבוד נכסים לא ישמט בשביעית. [וכונת הגהש"ס לציין דלדברי תוס' דידן בעי דוקא שהשעבוד מפורש בשטר].

תניא איך סיים לו שדה אחת בהלואותו וכו'. **הראשונים** [רמב"ן וכו'] כתבו דלא קי"ל הכי, דהא ר' יוחנן דחאה. ואפי' אפותיקי דיכול לסלקו משמט, וכדאית' בב"מ [סז:]: דיכול לסלקו משמט. אבל **הרמב"ם** [שמיטה טו] פסק דסיים לו שדה אינו משמט.

וכי מפני שאנו מדמין. הרמב"ן [בספר הזכות בסו"ד] הביא מכאן דקי"ל דשביעית בזה"ז דאורייתא¹. **והתומים** [סז ב] כתב דלפ"ז היה מקום להקל להלכה בזה"ז². אבל **הרמב"ם** ו**טושרע** פסקו דשביעית בזה"ז דרבנן, ואפי' הכי פסקו דשטר שעבוד משמט.

הרא"ש [מכות ג] כ' גבי חוב תוך זמנו, דקי"ל כל"ב דאינו משמט, ועוד דשביעית דרבנן. ולא אמרי' דספק ממונא לקולא. וביאר **הב"י** [סז י] דכיון דעיקרא דדינא דשמיטה איסורא אזלי', נהי דנפק"מ לענין ממונא³. **והאחרונים** הקשו ע"ז מהגמ' כאן דמבואר דמספק אינו משמט⁴.

ב"ש כגבוי. הקצות [פג ה] הביא מכאן דלא אמרי' שטר כגבוי אלא כשיש שעבוד נכסים. [ונפק"מ אף לב"ה דמהני מיגו כשיש שטר].

תוד"ה שאני. דמאחר דקני ליה שלא בשעת הלואה, אלים שעבודה אף בשעת הלואה. **והבעה"מ** כתב דמיגו דמצאנו בו **עז קנין**, מהני תפיסתו להחשב נגוש ועומד, ולא קרינן ביה לא יגוש הואיל ואיכא שם משכון בעולם דקני. **והמלחמות** כתב דאלו דברים בלא טעם. ולכן פי' [הרמב"ן שבועות מד ופסחים לא וב"מ פב וכן האריכו רוב ראשונים] דקי"ל דר' יצחק בין שעת הלואה ובין שלא בשעת הלואה, דבדרך אפשר הוזכר חילוק זה שם. **והש"ך** [עב ט] ביאר [ע"פ דברי התוס'] דהטעם דקני שלא בשעת הלואה משום הוא משום דל"ל שאר נכסים למיפרע מיניה, וכאילו מכרו בחובו. אבל בשעת הלואה יש לו שאר נכסים, וא"כ לא נתברר שיגבה חובו מזה. ופי' עפ"ז בסוגיין דכשיש משכון אינו משמט, דנתברר שיגבה חובו מהמשכון, שהרי אינו יכול לגבות משאר השעבוד⁵.

לז:

המחזיר חוב בשביעית. פרש"י ועברה עליו השמיטה, אבל בשמיטה עצמה לא, דקי"ל דאין שמיטה משמטת אלא **בסופה**. אבל **הרא"ש** [כ] הביא דאין כותבין פרוזבול בשמיטה⁶, ואע"ג דהשמטת שביעית הוא בסופו, אבל מ"מ מתחילת שמיטה יש איסור לא יגוש, וגם אין ב"ד נזקקין לגבות חובו, אבל אם יפרע לו לזה מעצמו אי"צ לומר משמט אני. והקשו א"כ מי שהלוח בשמיטה עצמה ל"מ פרוזבול. **והב"ח** [סז לב] כתב דהרא"ש מודה דמי שהלוח בשמיטה מותר לתבוע עד סוף השמיטה, וכל המח' כלפי חובות קודמים⁷ [וכתב דבזה לא מצאנו שהרמב"ם פליג].

זה דבר השמיטה. פרש"י צריך לומר דיבור של שמיטה. אבל **התוס'** **הרא"ש** כתב דילפי' דסוגי' דיבור פעם א'.

רש"י ותל. אם היה רוצה לחזור בו תולה על עץ עד שיאמר אע"פ כן. **והרא"ש** תמה דא"כ בטלת תורת שביעית. [והאחרונים הקשו דיותר הו"ל להקשות דה"ל גזל גמור ותלויה ויהיב]. **ובתוס' ר"ד** כתב דדוקא כשבא להחזיר אמרי' כן⁸, כיון דקיים מצוות דיבור של שמיטה, אבל אם

1 ואפ"ה מהני פרוזבול דהפקר ב"ד, וכדעת **רש"י** [לו:]: **והראב"ד**, ודלא כתוס' [לו. ד"ה מי] **והרמב"ם** [הו' לו].
2 דרך ר' יוחנן ס"ל קדשה לעתיד לבא.

3 ולדברי **היראים** דכל דין שמיטה הוא דין על המלוה לשמט, ניחא דבספק דרבנן אינו חייב לשמט.
4 וע' **שי"ר' שמואל** מכות שם [ואפשר דיש חילוק דהתם הוכרע שורש הנידון, ואילו הכא דר' יוחנן הסתפק, ונחשב ספק אף בתולדה].

5 וכ' דע"פ **הרא"ש** [ע' בע"ב] דכל השמיטה אינו יכול ליגוש חובו ניחא. וכתב דאף בלא זה בשעת השמיטה ידוע לב"ד דלא יגבה משאר נכסים. וע"ע **קה"י** קידושין יח. **וביונת אלם** [יד] דמשכון בשעת הלואות הוה בגדר ערבות, ואילו שלא בשעת הלואה הוה קנין שעבוד.

6 והביא כן [בס' יח] מהתוספתא דכותבין פרוזבול בער"ה דשביעית, אבל **הרמב"ן** [עה"ת] ו**רשב"א** [בשו"ת] הגיהו ער"ה דמוצאי שביעית.

7 וציינו דיש אחרונים דלא ס"ל כן.

8 וכע"ז כ' **הב"ח** [ס"ס סז]. **ובתה"ד** [ס"ס דש] דדוקא היכא דכבר החזיר החוב, ואמר משמט אני, אמרי' כן. [משמע דכבר קנאו ויל"ד].

לא הביאום כלל לא קיים דיבור של שמיטה¹. ובחי' הגר"נ כתב דמבואר ברש"י [כמ"ש לעיל] דלא פקע גוף החוב ע"י שמיטה, אלא דהוה מצוה על המלוה לשמט ולא לגבות, אבל הלוח מצד עצמו עדיין חייב². והאחרונים כתבו ד"ל דפקע רק הדין תשלום, וחייב הממון קים, והר"ל כמלוה ע"מ שלא לפרע, וכשכופהו נחשב שמחזיר את ממון החוב.

והראשונים כתבו בשם הערוך שיהא עיניו תלויות ויושב ומצפה עד שיאמר כן, וכ"ה בירושלמי אומר שמשמט בפיו, והימין פשוטה לקבל. וברמב"ם [ט כט] כ' דהמלוה מסבב עמו בדיבור עד שיאמר אע"פ כן, והכס"מ כתב דהוא קרוב לדברי הערוך. והראב"ד בהשגות לר"ף כתב דכשיאמר אע"פ כן לא יצניעם מיד, שלא יראה שלא גמר בליבו לשמט.

אשכחיה דהוה עציב וכו' אי הוה אמר מר וכו'. הריטב"א כתב בשם ר' פנחס דאביי באמת בא להחזיר משום דין רוח חכמים נוחה הימנו, ולא היה מרמה, אלא דקסבור אביי דרבה לא קיבל.

לא שביק היתירא. המרדכי [שעט] כתב ללמוד מזה ג"כ לענין רבית, דהלוח טוען שהיה רבית, והמלוה טוען שהיה עסק כדין, דאמר' לא שביק היתירא. והביא מח' ראשונים [אף לענין פרוזבול] האם מהני חזקה זה אף כשהלוח מכחיש [כגון דאמר קבלתי עלי ג' רועי בקר, ויודע ומכחיש].

הר"ף לא הביא דנאמן שאבד הפרוזבול, וביארו הראשונים דהוא משום דפסק הלכה כסתם משנה³. אבל שא"ר פסקו כרב.

הרמב"ם [ט כה, כו] פסק דאם יש נידון האם הפרוזבול קדם לחוב, וכן אם היה הלוח או הקפת החנות, המלוה נאמן במיגו דהיה אומר פרוזבול היה לי ונאבד⁴. [והאחרונים הקשו אמאי בעי מיגו, תיפ"ל דיהני חזקה לטענה זו]. ובסה"ת הקשה דהוה מיגו להוציא, ותי' להחזיק חוב אמרי'. והגר"א [נח] ציין מקור לזה מכתובות יב:.

סוגיית עבדים הקדמה

הראשונים [ע' רמב"ן לח: ועוד] כתבו דיש ב' קנינים בעבד כנעני, קנין הממון, וקנין האיסור⁵ שהוא מתירו בשפחה ואוסרו בבת ישראל⁶, דהוה כמו קנין אישות. וכשמוכר את העבד לחבירו, מוכר את ב' הקנינים, דאף האיסור נמשך אחר קנין הממון, והלוקח יכול לשחררו. אבל קנין איסור לחוד א"א למכור, וכן מוכח בהמשך הסוגיות. ויל"ד בגדר בשחרור העבד, האם מפקיע רק את האיסור, וממילא אינו עבד, ופקע קנין הממון. או דפועל ישיר על הממון והאיסור. או דהגרר אף בשחרור שדרך הממון פועל באיסור. וע' לקמן לט.

ומבואר בגמ' דעכו"ם אינו יכול לקנות גוף העבד, ויש ראשונים דביארו דהיינו קנין איסור, והקנין איסור נשאר אצל המוכר. וכן יש ראשונים דכתבו דהמקדיש עבדו, הקנין איסור נשאר ביד המוכר, ע' לק' לח: ובתוס' ר"ד ב"ק צ כת' דלר"א אף עבד של ב' שותפין, הקנין איסור אינו מתחלק [ע' לקמן תוס' מב.], ומ"מ כששותפין מוכרים את העבד הקנין איסור נמשך, וכמו עכו"ם שקנה עבד מירשאל, וחזר ומוכרו לישראל אחר, דהקנין איסור נמשך אחר הממון והקונה נהיה בעלים על כל העבד. [וכע"ז מבואר בראשונים בסוגיין, ע' לקמן, אבל התוס' ר"ד לח. כתב דלא כן]. ולכאורה היינו דוקא כשמוכר את 'גוף העבד' לענין ממון, דע"ז נגרר הקנין איסור [ואף עכו"ם יש לו קנין בגוף העבד], דהמוכר רק את המעשה ידים לכאורה אין סברא דיגרר אחרי זה קנין האיסור.

בגמ' קידושין טז. [הו' בתוס' לקמן לח. ד"ה המפקיר] אמא רבא עבד עבדי גופו קנוי, ול"מ מחילה, ולכן צריך שטר. דאל"כ לימא ליה 'זיל'. וברש"י ותוס' מבואר דהנידון האם האדון

1 ובחז"ס כתב דכוונת רש"י דכופה אותו מדין מתנה מועטת דאיסור לחזור, והתחדש דמתנה מכת הלואה לא נחשב מתנה מרובה.

2 והביא סה"ת שדן במוכר חוב אחרי שהשמיט שביעית, דאין אונאה בשטרות, ותמה דתיפ"ל דלא מכר לו מידי. וע"כ דגוף החוב קיים.

3 והמרדכי בשם הראב"ה כתב דהוא משום דבעינן ב"ד חשוב, ולא שכיח. והראשונים דנו במקום דלא נהגו לעשות פרוזבול, האם פותחים לו, והאם נאמן בזה, וי"א דבעי עכ"פ שבועה. וע' פוסקים.

4 ומבואר דבלא מיגו אינו נאמן, ולא אמרי' דהוה חזקת חיוב, וכספך פרעון [ואפי' במקום ספק].

5 ויל"ל דהיינו השם עבד' דנחשב שהוא עבד שלו. והוא אדון לשחררו, ולכאורה אינו גדר 'זכות' בעבד.

6 ובתוס' ר"ד ב"ק צ כתב דאינו יכול להתגיר מחמת קנין זה.

7 וע' תוס' לט: דמשמע דבאופן שפקע ממנו הוה גדר אחר של שחרור.

יש לו 'קנין' למעשה ידי העבד, ואז דהוה בגדר שעבוד, ובשעבוד מהני מחילה. אבל הרמב"ן ורשב"א וריטב"א שם כתבו דכוונת רבא לחדש דאף בעבד עברי יש קנין איסור, שאסור בבת ישראל ופוטרו במקצת מצוות. וצריך גט שחרור משום קנין הגוף הזה, דומה לקנין אישות שצריך גט להתירו¹. ובפשוטו משמע בדברי הראשונים דעל הקנין ממון מהני מחילה, ובעי גט רק משום קנין האיסור, דהמפקיר עבדו צריך גט שחרור, וכן הוא מפורש בריטב"א שם. אבל האחרונים [חזו"א, קובה"ע נז] כתבו דמסתבר דכוונת הרמב"ן דע"י שיש לו קנין איסור, א"כ אף הממון שבו הוא בגדר עבדות, ולא שעבוד גרידא.

ובגמ' ב"ק קיג: איתא דנחלקו אב"י ורבא האם ע"ע הנמכר לעכו"ם, דלאב"י נחשב הפקעת הלואתו. ולרבא הוה גזל, כיון דס"ל דגופו קני. והאחרונים הביאו דמבואר בזה דגופו קני קאי אקנין ממון, וקשה לריטב"א ד'גופו קני' היינו דיני איסור, ומהני מחילה על קנין הממון, דמבואר התם שנחשב גזל גופו משום הכי.

לפני יאוש וכו' אלא לאחר יאוש. הריטב"א כת' דקודם יאוש ודאי ל"ק שבאי, דאכתי יכול להציל, וכיון שכן לא מקרי כיבוש ביד השבאי. דאם אינו יכול להציל הו"ל כזוטו של ים דהוי יאוש. [וע' לח.].

הראשונים [ע' לח.]. הביאו דמבואר מכאן דמהני יאוש בעבדים, ולא אמרי' דעבדים הוקשו לקרקעות, וקרקע אינה נגזלת. ובתוס' ב"ב [מד. ד"ה דוקא] כתב דמהני יאוש בקרקע, ולא תליא בדין גזילה. אבל דעת תוס' סוכה ל': דלא מהני יאוש בקרקע אא"כ שנשתקע שם בעלים ממנו. והאחרונים [נתיבות ותרומת הכרי שעא ועוד] ביארו דהוא משום דל"מ יאוש ברשותו, ולכן קרקע דאינה נגזלת ל"ש יאוש.

אבל רבינו יונה [ב"ב מד] כתב דאין יאוש בקרקע דמצפה להוציאו מידו, אבל עבדים דאפשר לבריהם מהני יאוש.

והראב"ד [גזילה ט א] כתב דבעבדים מהני יאוש, דלענין זה לא הוקשו לקרקעות, ורק לענין דאינה נגזלים. והש"ך [שסג ג] כתב לדחות דאין ראיה מסוגיין דכיבוש מלחמה שאני. והאחרונים הקשו דבגמ' לט: איתא אף נתיאשתי מפלוני עבדי² [ולא מוזכר דאיירי דנשבה]. והרמב"ן [ושא"ר לח.]. כתבו דהא דאמון ומואב טהרו בסיחון, ונקנה ס"ל דקרקע נגזלת א"נ כיבוש מלחמה שאני.

והפנ"י הקשה יאוש כדי ל"ק. והתור"ג כתב דיאוש בגזילה ל"ק דלא אתי לרשות זוכה, אבל עבד זכה בעצמו תיכף, דהוה בהיתירא בידו ומשו"ה קנה עצמו ביאוש. והוסיפו האחרונים דיאוש בעבד נלמד מפרשת יאוש של אבידה. וע"ע קה"י כו.

לאחר יאוש לשום עבד אמאי ישתעבד. פרש"י קס"ד לרבו ראשון. אבל יתכן דישתעבד לרבו שני, וכדעת רבא בהמשך הגמ'. וכ"כ הריטב"א דס"ל למקשן דישתבד לרבו שני, והקשה אמאי ישתעבד לרבו ראשון. אבל הרשב"א נקט דכוונת המקשן דלא ישתעבד כלל, ויצא לחירות, ולא ס"ל כרבא דרבו שני קנה למעש"י, וכתב דכ"ד אב"י [וכ"מ בתוס' לח. ד"ה אלא, וכ"כ הריטב"א בתי' הב'], וביאר הרשב"א דס"ל דל"מ כיבוש לקנות העבד [וודרש לקרא באופן אחר].

קסבר וכו' מצוה לפדות את העבדים. הרשב"א הביא ב' פ'י האם רבנן פליגי דאין מצווה לפדות עבדים, אלא שתקנו תקנה שלא לשתקע בין העכו"ם. או דאף לת"ק חייבין מדינא, אלא דתקנו כדי שלא ימנעו מלפדות, ורשב"ג השיב דכו"ע ידעי דיש מצוה מצוה לפדות.

ובתוס' [לע' יב. ד"ה כז] הקשו דלענין צדקה נחלקו להיפך, דלרשב"ג כופין לשחרר בשני בצורת כדי שירחמו, ורבנן ס"ל אעבד מרחמי. ותוס' תי' שיש סברא יותר בפדיון שלא יטמע, ולחזור על הפתחים דסגי בדבר מועט. [ומסתבר דכ"ז בדעת רב"א, ולא בחיובי התורה].

תוד"ה דילמא. ולא שייך האי טעמא אלא כשפודהו לשם מצוה. [זהו טעם נוסף, מלבד הא דאינו ראוי להפסידו]. והתוס' הרא"ש הוסיף שרבו ראשון נותן לו דמים.

תוד"ה בין. כדי שירויח לענין מציאה ומתנה [ומבואר דקנין מעש"י ל"מ למציאה ומתנה, וע']

1 ובקובה"ע [נז] הביא דתוס' ביבמות ע מבואר דעבד עברי מותר בשפחה משום שנחשב עבדות רבו, ולפ"ז אילו פקע ממנו קנין ממון ודאי אסור בשפחה, ולא יתכן דנשאר עליו קנין איסור לענין זה. [וכן בחזו"א ה תמה דע"ע יחשב עדיין 'חפץ' אחרי שפקע קנין ממון].

2 ובאמת תוס' ב"ב מד. ציינו לדף לט: דמהני יאוש בעבדים, ודבסוגיין י"ל דהוה מדין כיבוש.

בסמוך. ומבואר בתוס' דאף אינו שייך לרבו ראשון, דהמוכר עבדו למעש"י מסתבר דלענין מציאה ומתנה הוה של ראשון. משמע בתוס' דע"י תקנת חזקיה נחשב עדיין עבד לענין מציאה. והחזר"א תמה דכיון דנתייאש הוה בן חורין [לשמואל דמפקיר עבדו יצא לחירות, ואף לחולקים מ"מ הקנין ממון פקע], א"כ האיק תקנו שיחזור להיות עבד, דאין כח ביד חכמים לעשות בן חורין לעבד. והאחרונים דנו דגדר הדבר דלא חל יאוש¹.

בא"ד ופעמים שהוא שונא. הרשב"א וריטב"א הוסיפו אע"פ שלא ידע מי יפדנו, רוצה להפסיד לרבו ראשון ותמות נפשי עם פלשתים.

בא"ד ומיהו נוכל לומר דל"פ רשב"ג את"ק אלא בפדאו לשם ב"ח. ולפ"ז בפדאו לשם עבד ישתעבד לרבו שני, ולשם בן חורין לראשון. וכ"כ הרשב"א בשם תוס'. ולפ"ז דוחק לשון רשב"ג בין כך ובין כך.

בא"ד משום דבר מועט לא יפיל עצמו לגייסות, והוסיף הריטב"א דכיון דהשני קנאו מדינא אין לנו להפקיעו מידו. והראשונים הביאו מהתוספתא דרבו ראשון נותן דמיו לפודה.

והרשב"א [וכן שא"ר] הביא י"מ דבין כך ישתעבד לרבו שני, דכיון דשתעבד ליכא חשש שיפיל עצמו לגייסות. והקשה ע"ז דכיון דפדאו לשם בן חורין היאך אפשר שישתעבד בו, ובמה קנאו.

אין קני ליה למעשה ידיו וכו'. הרשב"א כת דלהו"א ל"ק אפי' למעש"י, אבל למסקנא דילפי' מעמון ומואב קני אף גופו, אלא דל"מ לקנות איסורו [וכ"כ הב"ח רסז]. והריטב"א כ' דודאי יש לו קנין בגוף העבד, וה"ה לישראל. אלא דלא נחשב ידו כידו ממש, ואין קנין איסור. והוה קנין הגוף, ול"מ מחילה, וכמו ע"ע דנחשב גזל ולא הפקעת הלואתו².

והמאירי [כאן] כתב דאע"פ שהשבאי לא קנאו אלא למעשי ידיו, מ"מ כיון דהיה ברשות שבאי בשעת יאוש, [קנין הגוף] לא פקע, ועדיין אויר שתי רשויות שולט בו, שמהדין שבאי היה קונהו אף לגופו אלא שאין כח בגוי לקנות קניה חזקה כ"כ, וכשנכנס מרשותו לרשות הישראל חזר לענינו ונתרוקנה רשות בעלים ראשונים לבעלים שניים, וכ"ש למי שסובר שעדיין צריך גט שחרור מראשון להתירו בבת חורין. וכע"ז כתב המאירי [יבמות מו]. שישראל הקונה מהשבאי יש לו קנין הגוף, אע"פ שהשבאי אינו קונהו אלא למעש"י שמן הדין קונהו אף לגופו אלא שאין קנינו חזק כל כך וכשישראל קונהו ממנו קונהו על הדרך שהיה השבאי קונהו מן הדין.

וכע"ז דייק הגר"ז [בכורות ג] מלשון הרמב"ם [ח טו] דכל הפודה לשם עבד ישתעבד בו, והרי הוא שלו. משמע דקנה אף גוף העבד, וכמאירי דנתרוקנה³ [ואי"צ מעשה קנין חדש, וכדעת רש"י].

אבל התוס' ר"ד [לה]. כתב דאע"ג דישתעבד לרבו שני, אין רבו שני יכול לשחררו ולהתירו בבת ישראל, עד שיחפוץ רבו ראשון, דשבאי ל"ק אלא למעש"י שהוא קנין דמים, אבל קנין האיסור שצריך גט, שהוא קנין הגוף, נשאר אצל רבו ראשון. ומה שיש לשבאי מכר לשני אלא משחרר ראשון, והשני מתייאש ומפקירו [דאל"כ קנין השני מעכב על השחרור, ע' בסמוך]. וכן המוכר עבדו לעכו"ם, וחזר ומכרו לישראל אחר, השני אינו יכול לשחרר, דקנין האיסור אצל הראשון. [אבל התוס' ר"ד בב"ק צ כתב להיפך, ע' לעיל].

רש"י ד"ה למעשה ידיו. למעש"י בכספא ולגופיה בטבילה וכו'. התוס' הרא"ש כתב דרבו שני קנה למציאה ומתנה, דקנה גופו בטבילה. ומבואר דאחרי שקנה מהשבאי מהני שוב ע"י טבילה. והאחרונים הביאו מזה דדעת רש"י ד'טבילה' הוה מעשה קנין לקנות גופו. והמאירי

- 1 וכן משמע בתוס' ר"ד שכתב דדוקא ביאוש בע"כ תקנו, אבל הפקר מדעת לא תקנו דל"מ.
 - 2 ומשמע מס"ד דהוה כעין קנין פירות, ואילו מתחילת דבריו משמע דהוה קנין ממון לכל דבר, ורק דאין קנין איסור.
 - 3 והריטב"א סתר משנתו [בקידושין] דבע"ע הקנין ממון פוקע, ורק קנין איסור לא פקע.
 - 4 ובגר"ז ביאר דכל שיש לו קנין למעשה ידיו נתהוה מזה קנין הגוף, דלא הוה ב' קנינים. אלא שבעכו"ם לא אפשר למהו כ"א מעש"י.
- וכן המאירי ביבמות מו. הביא י"מ דאף בקונהו משבאי אינו קונהו לגופו אלא בטבילה לשם עבדות [והמאירי שם כתב דישאל הקונה עבד מהגוי בטבילה ניתוסף לו עליו קנין הגוף שנעשה הענין כאלו כבשו במלחמה]. וציינו לדברי ר"א מן ההר ביבמות שם דמבואר דהוה מעשה קנין.

הקשה איני יודע מהו. והתוס' הרא"ש דחה דהא דאמר' ביבמות [מון] דכקנה גופו בטבילה, היינו כשקנה גוי דאהני טבילה להתחייב במצוות, הילכך מהני לקנות גופו, אבל זה שכבר היה עבד הך טבילה אינה כלום. ולכן הקונה ל"ק גופו, וכדעת תוס' [ד"ה בין] דמציתא ומעש"י לעצמו. ולכאורה ס"ל לתוס' דהקנין איסור הוא עדיין אצל רבו ראשון [וכדעת התוס' ר"ד], אלא דלכאורה כיון דנתייבש ממנו פקע הזכות ממון מיניה והוה מעוכב גט שחרור, דמציתא לעצמו [ודלא כתוס' ר"ד דזכות השבאי מונע שלא יפקע קנין הראשון].

בא"ד ונהי דישאל נפיק ביובל אבל עבד משתעבד לעולם. הגר"ז [שם] העיר דיציאת יובל הוא דין מסויים בע"ע, ולא הגבלה בקנין מעש"י, ועכ"ל שקונה עכ"ל למעש"י ילפי' בעלמא, ומה ס"ד שיצא ביובל.

לח.

עכ"ל לישראל מנלן דכתיב וישב ממנו שב. רש"י בסוגיין כתב כגון עבד זה דשייך במצוות. וכן רש"י בחומש [כא א] כתב דהיתה שפחה. וברמב"ן כתב דאין עכ"ל קונה ישראל גמור [אף בכיבוש]. והגר"ז [בכורות ג] ביאר דקנין שבי ל"מ להחשב ע"ע. אבל הרשב"א כתב בשם ר"ת דאף ישראל גמור נקנה בכיבוש. והרשב"א הוכיח מזה דמהני כיבוש מלחמה בלא יאוש, דהרי אינו מתייבש מגופו [כדאיתא בב"ק סח:]. וכ"כ הריטב"א דסוגיין סבר דהוה ישראל גמור, ודלא כמ"ד [במדרש] דהיה שפחה.

בגמ' ביבמות מו איתא דמלך ששעבד עבור חיוב כרגא, בעי שטר שחרור' [ועי"ש ש כמה ראשונים ביארו דברי הגמ' באופ"א]. והרמב"ן [שם] כתב דכוונת הגמ' דאפשר להטביל את העבד בע"כ [דלפני טבילה ודאי ל"ק גופו], א"נ דקנין המלך עדיף ומשוו להו עבדים בלא טבילה. ומבואר דע"י דינא דמלכותא גופו קנוי. ובראשונים שם כתבו דדינא דמלכותא הוה מדין כיבוש מלחמה. ובדב"א [יא ח] הקשה דברשב"א בסוגיין מבואר דע"י כיבוש קנה רק למעש"י. והדב"א כתב דהתם איירי בעודו תחת הכיבוש, ואילו הכא הנידון אחרי שפקע הכיבוש. והאמר"מ [כג ו] חלק דכוונת הרשב"א שם ג"כ קנין הגוף כלפי מעש"י, וכ"כ הריטב"א שם. [אמנם למש"כ הרשב"א דלמסקנא קנה אף גופו, וכדעת הב"ח, ניהא דהתם הוה במסקנא. אבל כע"ז הקשה האחרונים ברמב"ן, ועוד דהרמב"ן כתב דלישראל גמור ל"מ].

ובכס"מ [עבדים ט ד] נסתפק האם היינו רק לענין שאם מכרו לישראל הוה גופו קנוי, וכדמבואר בסוגיין דל"ש גופו קנוי ביד עכ"ל. או דדינא דמלכותא אלים, ומהני לקנות גופו, ובסוגיין איירי בשבאו עצמו בלא דינא במלכותא. וע' מחנ"א [עבדים בג], דהאריך בכ"ז, והביא מדלקמן מה. דאין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם, ולא הוזכר משום גזל השבאי [וע' לקמן].

רש"י ד"ה לגופו. שיהא צריך ממנו גט או אם יברח ויתגייר מותר בבת ישראל וכו'. האחרונים דנו האם כוונת רש"י דאין גופו קנוי כלל, והוה שעבוד דמהני מחילה [וע"פ הגמ' קידושין טז]. דלולי הא דע"ע גופו קני מהני לומר זיל. אבל דעת הראב"ד [בהשגות לר"ף], וכן הריטב"א דבעי גט חירות משום קנין מעש"י. וכן מבואר בגמ' ב"ק קיג דעכ"ל יכול לקנות קנין הגוף כלפי מעש"י, דנחשב קנין ממון, דאיתא התם דאף ע"ע הנמכר לעכ"ל נחשב גופו קני [והוה גזל ולא השמטת הלוואתו]. ויל"פ כוונת רש"י דאין קנין איסור, ולא בעי גט מהלוקח. ואף דעדיין הוה עבד, ובעי גט שחרור מהראשון, אבל אין לרבו שני קנין איסור למנוע [וכדעת התוס' ר"ד]. [ע"ע תוס' הרא"ש ב"ק קיג].

תוד"ה אבל חזקה לא. דחזקה של כיבוש מלחמה איירי. וכ"כ הראשונים בסוגיין. ומשמע מדבריהם דחזקת כיבוש מלחמה מהני אף בלא קנין אחר. והדבר אברהם [א י] דן האם רש"י ס"ל דמלבד הכיבוש בעי ג"כ מעשה קנין על הקרקע, או דרש"י פליג על גדר כיבוש, והוה רק מדין יאוש. והביא שם מהגמ' סנהדרין נט. דעכ"ל לאו בני כיבוש, ופרש"י דלא ניתנה להם לרשות לכבוש. ע"ש שהאריך. והביא מדברי החת"ס דרק בסוגיין ס"ל לרש"י דל"מ לנכרי כיבוש, כלפי קנין אישות.

ובתוס' ר"ד כתב דסיחון קנה בכח ובחזקה שנתייבשו אמונו ומואב מהם. ומשמע דבעי יאוש [ואף דמשמע בדבריו דהוה גדר כיבוש, ולא קנין חזקה]. ויש אחרונים שנדחקו בכוונתו דע"י היאוש נחשב כיבוש, דכל עוד הבעלים מצפים שיחזור אינו כיבוש גמור [ע' בסמך]. ובדב"א [א יא ח] ביאר דפקע כיבושו של סיחון כשחזרו ישראל וכבשו מסיחון, וקנין כיבוש מהני כל עוד הוא תחת יד כיבושו, ורק מדין

1 והראשונים כתבו דע"כ דוקא כשמכרו לישראל, דעכ"ל אינן בתורת גט, ול"ש גט. ובריתב"א [יבמות] גיטא דחירותא היינו דל"מ דהכרזה בעלמא, אבל הפקר [וכן שטר מתנה] ודאי מהני דאין קנין איסור. [ולכאורה כוונתו לגמ' קידושין דגופו קנוי, ויל"ד דלשיטת הריטב"א הגמ' שם ל"ש לדין מחילת ממון].

2 מבואר ברש"י בדכלל הקנין איסור של עבד יש 'זכות' של האדון למנוע דהעבד לא יתגייר. וע' חי' הגר"ח [איס"ב שם] דדן בדיעת הרמב"ם דיש לו קנין גוף זה אף קודם טבילה [ועי"ש דלכאורה היא נגד הגמ' ביבמות, ועי"ש שהאריך].

הַרְאֵב"ד [על הַר"ף] תִּמְהָ דִּהְשָׁבַי הוּא גִּנֵּב בַּעֲלָמָא, וְאִילוּ קָאִי בַּהֲדִי בְּדִינָא וּדְאִי יוֹצִיא מִמֶּנּוּ, וְאִין לֹא קִנִּין בּוֹ כִּלְלָא. וְהָ"נִי הַיִּשְׂרָאֵל שִׁקְנָה מִמֶּנּוּ אִינוּ אִנֶּסְךָ, וְאִין לֹא זְכוּת בּוֹ. [וְהָאֲחֵרוֹנִים דְּנוּ הָאֵם כְּוֹנֵת הַרְאֵב"ד לְהַקְשׁוֹת דְּל"ש בְּשָׁבַי קִנִּין כִּיבוּשׁ, דְּהוּא גִּזַּל בַּעֲלָמָא. אוֹ דְּקוּשִׁיתּוֹ דְּכִיבוּשׁ מִלַּחְמָה הוּא קִנִּין רַק בְּעוּדוֹ כִּבוּשׁ תַּחְתִּין, וְהִכָּא כְּשִׁמוּכָר זְכוּתוֹ לְאַחֵר פִּקֵּעַ דִּין כִּיבוּשׁ דִּידֵּיהּ].

וְהַרְאֵב"ד כָּתֵב דְּלִפְנֵי שְׁבֵרַח הוּא בַּחֲזָקָתָא הַשְׁבָּא, וְאִילוּ אַחֵר הַשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבַד חֵיִיב לְשַׁלֵּם לְשָׁבַי, כְּמִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּבִהְמָתוֹ, וְלִכְּן חַל שֶׁם עֲבֻדוֹת כִּיּוֹן שִׁישׁ שׁוֹם שְׁעֵבֻד, וְצִרִּיק גִּט חִירוֹת מִמֶּנּוּ, וּמִשָּׁה יִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ הַקּוֹנֵה.¹

וְהַרְמֵב"ן [וְרִיטְב"א וְר"ן] כָּתְבוּ דִּהְכָּא אִירִי דִּהְבַּעֲלִים נִתְיָאֵשׁוּ, וְקִי"ל דִּהְעֵבֵד לֹא זָכָה בַּעֲצָמוֹ [דְּלֹא כְּשִׁמוּאֵל וְע' בַּסְמוּךְ], וְלִכְּן הַשְׁבָּאִי זָכָה בּוֹ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה מִשְׁעָתָא יֹאשׁ לְמַעֲשָׂה יְדִידוֹ.² וְהַלּוֹקֵחַ זָכָה כְּדִין יֹאשׁ וְשִׁינוֹי רִשׁוּת. וְלִפ"ז מְבֹאֵר בְּסוּגִין דְּמַהֲנִי יֹאשׁ בַּעֲבָדִים, וְע' לְעִיל. [וּמְבֹאֵר בְּרַמְב"ן דְּל"מ כִּיבוּשׁ בְּלֹא יֹאשׁ הַבְּעָלִים. אֲבָל הַרִיטְב"א כָּתֵב הַטַּעַם דְּאִינוּ כִּיבוּשׁ כְּשִׁמְצָפָה שִׁיחֲזָרוּ].

וְהַרְשֵׁב"א חָלַק דְּמִשְׁמַע דְּמִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה זָכָה בּוֹ לְהַשְׁתַּעֲבֵד, מִדִּין כִּיבוּשׁ מִלַּחְמָה. וְאִינוּ דוּמָה מִחֲזִיק בְּמִלַּחְמָה לְגִזַּל. וְהָאֵל דְּמְבֹאֵר בְּגַמ' לְעִיל דְּקוּדָם יֹאשׁ חוֹזֵר לְרַבּוֹ רִאשׁוֹן, וְדַמִּי לְמִי שִׁקְנָה עֲבֵד לְמַעֲשֵׂי לִזְמַן וְחוֹזֵר וּמַחֵל הַלּוֹקֵחַ עַל מַעֲשֵׂי, שְׁחוֹזֵר לְרַבּוֹ הַרְאֵשׁוֹן.³

הַתּוֹס' ר"ד מִקְשָׁה אִיךָ קִנְאוֹ שְׁבָאִי, וְיִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ רַבּוֹ שְׁנִי [לְרַבָּא], דְּמִשְׁעָתָא יֹאשׁ הוּא מִפְּקִיר עֲבָדוֹ וְיוֹצֵא לְחִירוֹת [לְשִׁמוּאֵל]. וְהַתּוֹס' ר"ד תִּי' דִּהַמְּפָקִיר עֲבָדוֹ אִינוּ עִיּוּמָד תַּחַת שׁוֹם אָדָם, אֲבָל זֶה עוֹמֵד בִּיד הַשְׁבָּאִי שִׁקְנָאוֹ בַּחֲזָקָה, וְאִפִּי' כָּתֵב רַבּוֹ רִאשׁוֹן שֶׁטֶר שְׁחֲרוּר אִין כַּח בִּידוֹ לְשַׁחֲרוּר וְלִהְיוֹצִיאוֹ מִתַּחַת יַד הָאֲחֵרִים. וְכֵן הַמוּכָר עֲבָדוֹ לְמַעֲשֵׂי אִינוּ יִכּוֹל הַמוּכָר לְהַפְקִיעוֹ מִיַּד הַקּוֹנֵה.⁴ אֲלֹא דְמַהֲנִי הַהִפְקֵר וְהַשְׁחֲרוּר לְכַשִּׁיבֵרַח מִמֶּנּוּ. אֲבָל הַרְמֵב"ן כָּתֵב דְּרַבָּא לֹא א"ש לְשִׁמוּאֵל, דְּכַבֵּר פִּקֵּעַ ע"י יֹאשׁ.

וּבַפְּשׁוּטוֹ סִבֵּרַת הַתּוֹס' ר"ד ע"פ הַרְשֵׁב"א דְּקִנְאוֹ שְׁבָאִי לִפְנֵי יֹאשׁ. אֲבָל הָאֲחֵרוֹנִים כָּתְבוּ דֹּאף לְדַעַת שֶׁא"ר מַעֲשָׂה וּמִצִּיאוֹת הַכִּיבוּשׁ קִיָּיִם קוּדָם, וּמַעֲכָב שְׁלֹא יַחּוּל הַשְׁחֲרוּר. וְכֵן מְפֹרֵשׁ בְּדַבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים, וְהַרִיטְב"א כָּתֵב דְּמִשְׁעָה שֶׁלְּקַחָהּ בְּמִלַּחְמָה זָכָה בּוֹ הַעֲבֵד, דְּכִשְׁתִּיִּיאֵשׁ הוּא דִּידֵּיהּ, וְאֵע"ג דְּל"ק לְאַלְתֵּר, קִנָּה מִשְׁעָה זֹאת לְכִי מִיֵּאֵשׁ מְרִיָּה. וּבַחִי' מִכְתָּבִי כָּתֵב ל"ק חֲזָקָה עַד לְאַחֵר יֹאשׁ, וּבִבְיַת הַגּוֹי יֵשׁ עָלָיו חֲזָקָתָא כִּיבוּשׁ. וְהָאֲחֵרוֹנִים כָּתְבוּ דְּלִפ"ז א"ש אִף לְשִׁמוּאֵל, דְּזָכוּת הַשְׁבָּאִי קוּדָם וּמוֹנֵעַ שְׁלֹא יַחֲשַׁב שְׁאִין רִשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו. וְלִפ"ז דְּנַחֲשָׁב שִׁישׁ רִשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו, דִּהְשַׁעֲבֻד קִיָּים. וְעוֹד פִּי' הָאֲחֵרוֹנִים דִּי"ל דְּזֶה פִּירֵשׁ לַחִיִּים, וְכִדְאִיתָא בְּקִידוּשִׁין כְּג., דְּבִשְׁעָתָא הַפְּקֵקָה עוֹמֵדָת בְּרִשׁוּתוֹ. וְכ"כ הַמַּאֲיָרִי [ה' לְעִיל]. אֲבָל הַרְמֵב"ן מְבֹאֵר דְּלֹא כֵן, וְהַרְמֵב"ן כָּתֵב דְּהַכִּיבוּשׁ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה מִשְׁעָתָא יֹאשׁ, וְלִכְאוּרָה מִשָּׁכָה שְׁעָה א' לֹא דוֹקָא ע' אַחֲרוֹנִים.

וְאִמֵּר רַבָּה בְּר"ח א"ר יוֹחָנָן כָּל מְקוֹם שֶׁשֶּׁנָּה רִשְׁב"ג בְּמִשְׁנֵתֵינוּ הִלְכָה כְּמוֹתוֹ. הַר"ף הֵבִיא שֶׁהַגָּאון פִּסַּק כְּרַבְנָן [וְשִׁיטַת הַר"ף בְּגִט פְּשׁוּט דְּלֹא קִי"ל כַּהֵן כִּלְלָא]. וְהַרְאֵב"ד פִּסַּק כְּרַשְׁבִּיג, וְכַחֲזָקָה, וְכָתֵב דְּכ"ה בִּירוּשְׁלַמִּי. וְהַרְמֵב"ן כָּתֵב דְּחֻקִּיהָ לְפִרְשׁ טַעְמִיָּה, וְלֹא ס"ל כֵן. וְהַרְאֵב"שׁ פִּסַּק כְּרַשְׁבִּיג בְּמִשְׁנֵתֵינוּ.

דְּאִמֵּר שְׁמוּאֵל הַמְּפָקִיר עֲבָדוֹ אִי"צ גִּט שְׁחֲרוּר, אִין רִשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו. הָאֲחֵרוֹנִים הָעִמִּידוּ דְּהַקְצוֹת [ו' ה'] נִקְטָה דְּסִבֵּרַת שְׁמוּאֵל דְּעֵבֵד שְׁאִין לֹא בַּעֲלִים מִמִּילָא פִּקֵּעַ דִּין עֲבֻדוֹת שְׁלֹן, וְאִי"צ מַעֲשָׂה הַפְּקֵקָה. וְהָאִמֵּר"מ [כַּג ב', וּמָא] דִּיִּיק מִלְשׁוֹן הַרִיטְב"א [קִידוּשִׁין טז] דִּהַמַּעֲשָׂה שֶׁל הַפְּקֵקָה

1 [מִשְׁמַע דְּכוּוֹנְתּוֹ דְּחַל ע"י הַכִּיבוּשׁ שֶׁל אֲתָמוּל שֶׁם עֲבֻדוֹת, וְכִיּוֹן דְּחַל עֲבֻדוֹת יִכּוֹל לְמוֹכְרוֹ. וְאִפְשָׁר דְּקוּשִׁיתּוֹ הַרְאֵב"ד הִיתָה דְּבִשְׁלָמָא כְּשִׁמוּכָר שְׁאֵר חֲפָצִים נִחְשָׁב שֶׁנִּמְשָׁךְ הַכִּיבוּשׁ, אֲבָל בֵּן חוֹרִין ל"ש קִנִּין, וְא"כ כִּיּוֹן שִׁיֵּצָא מִתַּחַת יָדוֹ פִּקֵּעַ שְׁעֵבֻדוֹ. אֲבָל מִשְׁמַע בְּרִאשׁוֹנִים שֶׁהִבִּינוּ דְּקוּשִׁיתּוֹ הַרְאֵב"ד דְּל"ש כִּיבוּשׁ מִלַּחְמָה כִּלְלָא, דְּהוּא גִּזַּל. וְכָתְבוּ דִּהַרְאֵב"ד לֹא הִעֲלָה תִי' בְּרוּר כִּלְלָא].

2 וְכָתֵב לִפ"ז לְשִׁמוּאֵל ל"מ קִנִּין ע"י יֹאשׁ, וְע' בַּסְמוּךְ.

3 וְלִדִּין אִף דְּפִקֵּעַ קִנִּין הַמִּמּוֹן דְּעֲבֻדוֹת ע"י יֹאשׁ, עֲדִיין הוּא בְּגֵדֵר 'עֲבֵד', וְכַשְׁחֲזָר וְכַבְּשׁוֹ הַשְׁבָּאִי וְהַלּוֹקֵחַ יֵשׁ לָהֶם בּוֹ קִנִּין עֲבֻדוֹת, וְאִף דְּבִיִּשְׂרָאֵל גְּמוּר ס"ל לְרַמְב"ן דְּל"ש קִנִּין עֲבֻדוֹת. וְהָאֲחֵרוֹנִים [ע' חֲזו"א יא] דְּנוּ בְּהַמְּפָקִיר עֲבָדוֹ הָאֵם יִכּוֹל לְחֲזוֹר וּלְמַכּוֹר עֲצָמוֹ לְרַבּוֹ, לְחֲזוֹר עֲבֻדוֹתוֹ, אֲבָל בְּפִשְׁטוֹת נִקְטוּ הָאֲחֵרוֹנִים דְּפִקֵּעַ מִמֶּנּוּ הַשֵּׁם עֲבֵד לְעִנִּין מִמּוֹן. [וְצ"ע].

4 וְהַרְמֵב"ן בְּהַשְׁמָטוֹת כָּתֵב דְּהוּא מִשׁוּם דְּס"ל דְּקִרְקַע נִגְזַלְתָּ, א"נ מִלַּחְמָה שְׁאִנִּי.

5 וְהָאֲחֵרוֹנִים דְּנוּ בְּדִין הַזֶּה, דְּבִקְנִין מַעֲשֵׂי לְכְאוּרָה לֹא שִׁיךְ מַחִילָה. [וְע' כְּתוּבוֹת פֶּג]. עכ"פ כְּוֹנֵת הַרְשֵׁב"א דְּאִילוּ פִּקֵּעַ זְכוּתוֹ שֶׁל לּוֹקֵחַ, סִיבַת בַּעַל קִנִּין הַגּוֹף קִיָּיִם עַל כָּל הַצָּדִידִים.

6 דֹּאף דְּאִיתָא לְקַמָּן מ: דִּהַפְקֵר מִפְּקִיעַ מִיָּדִי שְׁעֵבֻד, אֲבָל קִנִּין פִּירוֹת מַהֲנִי לְעַכְבָּ שְׁלֹא יַחּוּל הַשְׁחֲרוּר.

7 וְהַרְמֵב"ן כָּתֵב דִּירוּשְׁלַמִּי ס"ל כְּאִבִּי, דְּרַשְׁבִּיג אִמֵּר דִּינָא, וְחֲכָמִים אִמְרוּ תִקְנֵתָא, וְלִכְּן מְסִבְרָא אֲזִל' בְּתֵר דִּינָא. וְכֵן קִי"ל לִפְנֵי יֹאשׁ לְכָרִיעַ לְרַבּוֹ רִאשׁוֹן. [וְעוֹד דֹּאִין לְפִסְק הִלְכָה ע"פ הִירוּשְׁלַמִּי]. אֲבָל אַחֵר יֹאשׁ לֹא קִי"ל כְּרַשְׁבִּיג.

הממון נחשב שפועל אף כלפי האיסור.

רש"י ד"ה יאוש. הוה הפקר. וכ"כ רש"י לט: [ד"ה נתיאשת] לשון הפקר הוא. אבל תוס' בב"ק סו. כתב דיאוש אינו כהפקר גמור. והאחרונים הוכיחו כן דהא מהני יאוש מדבר דאינו ברשותו, ומבואר בב"ק סט. דא"א להפקיר דבר שאינו ברשותו. והנתיבות [רמג ב'] כתב דגדר יאוש הוא סילוק, ולא יצא מרשות בעלים הראשונים עד שיזכה בו אחר. ובתור"ג כתב דבעבדים ל"ש חילוק זה, דמיד העבד זכה בעצמו דבהיתירא אתי לידיה, ויצא לחירות.

ובתוס' ב"ק שם כתבו דבסוגיין כי היכי דמפקיר עבדו א"צ גט שחרור לשמואל לפי שאין רשות לרבו עליו ה"נ נתיאש אין לרבו רשות עליו. [ואף דיש עליו שם בעלות הבעלים, מ"מ נחשב שבפועל אין עליו רשות].

תוד"ה ואינהו. מבואר בתוס' דאף שמואל [דמפקיר עבדו יצא לחירות] יכול לסבור דקני ליה משבאי למעש"י, וצ"ב דכיון דאין רשות לרבו עליו הרי יצא לחירות [וכ"כ הרמב"ן, ע' לעיל]. ובתוס' ר"ד כתב דזה שעומד תחת שבאי אין כח בדינו לשחררו [משמע דיש עיכוב דלא חל ההפקר], ועי"ז נחשב עדיין ברשות בעלים הראשונים לענין האיסור. והאחרונים כתבו דאף בלא זה י"ל דכיון דבפועל יש לשבאי עליו קנין שעבוד למעש"י א"כ יש עליו רשות אדון, ולא נחשב שאין רשות לרבו עליו. [וכ"כ הגר"ז בכורות ג, ובחזו"א. וע"ע אמר"מ כב טו].

תוד"ה אלא. כאב"י ס"ל וכו'. מבואר בתוס' דאב"י פליג ארבא, וס"ל דל"א דקנה מהשבאי [וכרשב"א]. והריטב"א כתב ליישב דהכא לא פדאו ע"ד שתהא להם לשפחה, ופדאו ע"ד שמואל, ואפי' אי ידעי דלאחר יאוש היו שולחים לשמואל. ולאחר יאוש פקע זכות שמואל וזכתה בנפשה. [וכע"ז כתב הרשב"א]. והרשב"א הביא דלסברת התוס' [לז: ד"ה בין 'נוכל לומר'] דבפדאו לשם עבד, לחזקה ישתעבד לרבו שני, א"כ מדשדרו קמי ע"כ ס"ל דהוה לפני יאוש [וע' מהרש"ל].

תוד"ה המפקיר. גופו קנוי ול"מ לשון הרי את לעצמך [שהוא לשון השטר שחרור], אבל לשון הפקר שמסלק רשות מעליו מהני לשמואל אפי' בלא שטר [בע"כ, ובע"ע כו"ע מודו]. וכ"כ הריטב"א [השמטות] דאע"ג דעבד כנעני אין לו יד לזכות בעצמו, ול"מ מחילה דהוה כמתנה ואין לו יד לזכות, ידו כיד רבו. אבל במפקיר כיון דנסתלק זכותיה ממנו, הו"ל כמי שאין לו בעל זוכי בנפשיה.

הפנ"י הקשה היאך יכול להפקיר עבדו, דל"ש שאחרים יזכו בו, דאפי' ע"ע א"א למכור, א"כ הו"ל הפקר רק לעבד, וקי"ל דהפקר לעניים אינו הפקר. ובקה"י [קיד' כד ב] תי' דהכא סילק מעליו רשותו לגמרי' מהני, אפי' שאין מי שיוכל לזכות. דכל החסרון הפקר לעניים כשמשייר זכותו כלפי אחרים.

החזו"א כתב דגדר שחרור אינו הקנאת העבד לעצמו, דלא שייך קנין חזקה או מוחזק בעצמו, ושחרור הוה התחלפות בדינים והפקעת העבדות, ולא אמרי' דכח קנייתו וקנייתו באין כא.

לשום איתתא. תוס' נדה מז. כתבו דעבד ושפחה מותרים להנשא לעכו"ם.

שדר ליה גיטא דחירותא. רע"א בגהש"ס הקשה דהעבד אינו ברשותו, וכמו דאינו יכול להקנותו, א"א לשחררו. והאחרונים [אמר"מ כד יח, או"ש גניבה] כתבו דעיקר השחרור על הקנין איסור, ולא דמי להקנאת ממון דבעי שיהא ברשותו, דכל עיקר קנין איסור ל"ש לרשותו. וע"ע שער"י [ה יג]. וסברת רע"א לכאורה דהשחרור פועל אף על הקנין ממון, ועי' לקמן לט: [וכתב החזו"א דמש"כ רע"א דנחשב אינו יכול להוציא בדיונים, היינו במקום דהוה אחר יאוש, והשבאי קנאו למעש"י. דאילו משום דאין כח ב"ד תקיפה, בפשוטו נחשב יכול להוציא בדיונים, שיוצאינו מיד בנו. אמנם הביאו דבנוב"י אה"ע ת עז נקט דאף ביד השבאי נחשב אינו ברשותו והאריכו בזה האחרונים].

תוד"ה כל המשחרר. התם כיון דאין היורשין רשאים לשעבד בה. המחנ"א [זכיה כט] הביא מדברי התוס' דמצוה לקיים דברי המת פועל קנין [וע' לע' יד:], ולכן נחשב שכבר חל שחרור על הממון². אבל בש"ת מהר"י מבית לוי [שצ"י הגהש"ס] כתב דמשום מצווה לקיים דברי המת אסור להם לשעבד, ודחי בשב ואל תעשה. וכיון דאסור להם שעבד מותרין לשחרר.

1 וכ"כ הקצות [תו ב]. אבל החזו"א ס"ל דיאוש מהני להוציא מיד הבעלים וכהפקר, וכוונת התוס' ב"ק דיאוש אינו נפעל ע"י עשיית הבעלים.

2 ולכאורה השכיב מרע עבר על העשה בדיבור, וכן המפקיר עבדו. [ולא תליא במעשה שחרור לאיסורין].

הרשב"א הקשה דבלשון עשו לה קורת רוח [ע' לקמן מ.] לא נחשב שהאב שחרר, ואפי' הכי כופין לשחרר [לרש"י שם, ע"ש]. ובתוס' **הרא"ש** כתב אף בזה דפקע שעבודו משום מצוה לקיים [וצ"ב וע' לק']. והרשב"א תי' דאמר' דמסתמא עשתה לאב קורת רוח, והוה כנתן דמי עצמו ומוכרו לו. ואין איסור עבור גמילות טובה¹. אבל רבן גמליאל שחרר משום מעשה, אבל לא משום שהעבד עשה לו טובה, ולכן נחשב איסור, לולי דהוה צורך מצוה [וע' בסמוך].

לח:

חציה שפחה וכפו את רבה וכו' מנהג הפקר נהגו. מבואר בגמ' דאיסור משחרר עבדו שייך אף בחצי עבד, אבל **ברשב"א** [שבת ד, יתבאר לקמן מא:] דכתב דבחצי עבד כיון דבחצי ב"ח לא קרינן ביה 'תעבוד', ואינו עובר בעשה. והאחרונים הקשו ע"ד מכאן. וע"ע קה"י כז.

אפשר דמייחד ליה לעבדא. התוס' הרא"ש ביאר דאפשר בקצת נטירותא, אבל אם לא היה איסור, היה כופין כדי שיהא שמירה שלימה. והפוסקים פסקו כרבינא דבכל שפחה כופין, משום מילתא דאיסורא. והש"ך [רסז ק] כתב דהוה רשות, ואם ירצו אפשר דמייחד לעבד.

מצוה שאני. הרמב"ן [והר"ן] הקשה וכי מצוה דלהתפלל בציבור דחי עשה שבתורה. ותי' ואפשר דלא אמרה תורה לעולם בהם תעבודו אלא שלא ליתן להם מתנת חנם, כענין איסור לא תחנם². אבל כשהוא משחררו מפני שנתן דמי עצמו או משום מצוה וצורך הרב, דליכא חנינה, אין איסור. והמג"א [צ"ל] תמה ע"ז דבגמ' **ברכות** מז: מקשה דהוי מצוה הבא בעבירה, והגמ' מתרצת דמצוה דרבים שאני, וכן רמז הב"י [רסז]. ומבואר דיש איסור אף בזה. והאחרונים נקטו דכוונת הר"ן דיש בזה מח' הסוגיות. והראמ"ה בברכות כתב דמ"ש יש בזה איסור דרבנן.

והרא"ש [ברכות שם] כתב דאלימ עשה דרבים, דכתיב ונקדשתי בתוך בני, ואפי' קדיש וקדושה דהוה דרבנן ואין לו עיקר מה"ת, דלא מסתבר דאיירי לפרשת זכור³, דמשמע דבכל ענין מייירי. והרמב"ן [כאן] כתב עוד ואפשר נמי דאתי האי מצוה ודחי, דאמר' [ברכות ו:] כיון דבא הקב"ה לביהכ"נ ולא מצא י' מיד כועס. והריטב"א כ' דהך קרא אסמכתא בעלמא. והר"ן כתב דאינו עשה גמור.

ובספר החינוך [שמז] ביאר דעשה דלעולם בהם תעבודו עיקרו להרבות עובדים לכבוד שמים, ולכן נדחית מפני מצווה אחרת.

רש"י ד"ה בערב שבת. ואיכא דמפרשי ע"ש ממש, שיכנס לשבת שהוא שבע. והרמב"ן אף דקי"ל כר' יוסי דמותר לאכול עד שתחשך, היינו פעם אחת מפני הצורך, אבל אסור לעשות כן לעולם, דמיחזי כשמזלזל בכבוד שבת. ועוד אפשר דלא היו מסדרים שולחן ואוכלים משתחשך, אלא שהיו מקדשים וטועמים קצת. והרשב"א כתב בשם ר"ח שקבעו סעודה בער"ש, ומתוך כך נמנעו מלהתעסק עבור שבת.

והרמב"ם [שבת ל ד] פסק דאף דאוכל והולך עד שתחשך, אבל אסור לקבוע סעודה ומשתה בע"ש, ואסור כל היום. והראב"ד השיג דרך מחצות אסור. וה"ה כתב דמקורו בסוגיין, ואסור סעודה שאינו נוהג בו בחול. וכ"פ השר"ע [רמט] וע"ש בפוסקים.

המקדיש עבדו

הפנ"י הקשה דאיך משתחרר בדיבור בעלמא, וכדאיתא לקמן מ., וכתב דכוונת הגמ' דנתחייב לשחרר. והאחרונים נתקשו בזה. והחז"א כתב דאמר' דכיון דדעתו שיהא עם קדוש, חל ע"ז שיהא הפקר, ובזה פקע השעבוד.

תוד"ה גופיה. וא"ת אמאי לא קאמר קדוש לימכר וכו' וי"ל כדפי' בקונ' בסמוך [ד"ה א"ה] דהוה כמתפיס תמימים. אבל ברש"י משמע דלדמי לא קאמר היינו דמיו עלי. [והיינו חיוב על הגברא, כשווי החפץ. ובזה הקשו התוס' דה"ה במתחייב דמי חבירו עליו⁴]. ובזה ל"ש גדר מתפיס

- 1 ואף דהאב קיבל את הטובה, נחשב שהיורשים משחררים מחמת קבלת האב.
- 2 ויש ליישב ע"פ מש"כ הדב"א שם, דרך קודם תקנת חלוקת ימים נחשב שאין בו דין עבדות לעולם. אבל אחרי תקנת חלוקת ימים שוב אסור. ובחצי עבד לא תקנו כלל חלוקת ימים למשנה אחרונה, ומותר לשחרר. אבל בשפחה תקנו חלוקת ימים, ואף שאח"כ נגרס צורך לשחרר, אסור דהוה משחרר דין עבדות.
- 3 והרשב"א הקשה ע"ז דאפי' לגר תושב אוכל נבילות מותר ליתן מתנת חנם, וכ"ש לעבד כנעני. ובקוב"ש הקשה עוד דאחרי שזכה הוה ישראל גמור, ולכן הזוכה הוה ישראל גמור.
- 4 וברא"ש מבואר [ע"פ ס"ד] דמה"ת בעי י' לקריאת פרשת זכור. וי"ל דכוונתו דהוה עיקרו מה"ת.
- 5 והרמב"ן הביא בשם תוס' חכמי צרפתים דגופיה לא קדוש כלל [וכמ"ש תוס' בסו"ד], ולדמי לא קאמר היינו לר' מאיר דאומר כשיבואו לעולם, א"נ אפי' לרבנן כיון דעבד הקדיש דמים נמי כמי שבאו לעולם דמי. וכע"ז כתב בחי' מכת"י בשם ר' יונה דהוה כמקדיש דקל לפירותיו. [וע' לקמן סו, וחסל זכות גוף לפירות להקדש, וי"ל ד בזה].

תמימים, ולקמן הקשה רש"י כשהקדישו מפורש¹ לצורך הקדש לימכר [וכ"מ במים חיים²].
 וכ"כ התוס' [בסו"ד] לפרש ד'לדמי לא קאמר' היינו קדוש למכירה [דאין שום התחייבות על
 הגברא, אלא שעומד לרשות הקדש לשימוש מכירה³].

בא"ד ומיהו קשה אי מדמינן למקדיש תמימים, נימא דצריך פדייה. **התור"ג** [וכע"ז שאר
 אחרונים] כתב ליישב דעת רש"י אין לנו לכופ לעבד לתת דמים כנגד קדושתו, ועוד דקדושת
 בן חורין תפסה מאלה אף אם אין לו דמים. והביאור בזה דס"ל לרש"י דהסברא דמתפס תמימים
 הוא דפשטה קדושה עליו ממילא [והביאו כן בשם מהר"פ פערלא לרס"ג ל"ת רסד], וה"נ פשטה לעבד
 קדושת בן חורין, וממילא לא יתכן קדושת דמים [וא"צ פדיון]. ובפשוטו כוונת התוס' להקשות דחל
 קדושת בדק הבית. ודין מתפס תמימים מהני רק להחשב שעומד להיות בן חורין, ומ"מ
 בינתיים קדוש לבדק הבית. והוה מחוסר מעשה שחרור, וכמו דבעי להקדיש למזבח.

והתוס' הרא"ש כתב דמתפס תמימים הוא גזירה, שלא יאמרו דקדשי מזבח יוצאין בפדיון.
והרמב"ן [ורשב"א וריטב"א] כתבו דרבנן תקון משם דלא שכיחי תמימים. אבל **המשנ"ל** [ערכין ה
 ה] דייק מלשון **הרמב"ם** דמדאורייתא אינו יוצא מידי מזבח לעולם [ואכ"מ].

בא"ד ועוד מאי פריך מאך כל חרם דלשון חרם ל"ש להוי עם קדוש. **והרמב"ן** הביא בשם **הראב"ד** דאפשר
 דהוה לשון שחרור, דאסרי' אכ"ע כחרם, שלא יהא רשאי לעבוד עבודת עבד, והוה כמו לשון הפקר.
 וכע"ז הקשו **הרמב"ן** [ושא"ר] בגמ' בהמשך דהקדש כל נכסיו, ואיך יתחלק לשון א' דלנכסים לבדה"ב, וכלפי
 העבד הוה לשון שחרור.

בא"ד ונראה לפרש גופיה לא קדיש לאסר בהנאה וכו' ואפי' במחובר איסורא מיהא איכא.
 [משמע בתוס' כדעת השר"ת **הרשב"א** [הו"ב ב"י ס"ס רכא] דאסור מדאורייתא, אלא דנתמעט מפרשת מעילה⁴].
 ולא נתפרש בתוס' אמאי בעבד לא שייך שיהא קדוש לענין שעוקר ממנו [שערותיו] יתחייב
 במעילה, ואיסורא מיהא איכא.

ובתוס' הרא"ש הוסיף על דברי התוס', דקים ליה לרב דלא חל הקדש על גוף האדם, והביא
כן מסנהדרין טו אדם מי קדוש. דלא דמי לבהמה טמאה דקדוש לימכר דהתם חל שם
 קדושה על גוף הבהמה. ובזה הגמ' מקשה דבבביתא דעבדיו משמע דחל עלייהם קדושת
 חרם על גופו. הילכך נמי כשאומר לדמיו נחשב קדושה בגופו.

ובחי' מכת"י כתב דאין קדושה נתפסת בגופו, דפירט הכתוב בית ובהמה טמאה, ולא כתב עבד. והביא בשם
הרמ"ה דבהמה טמאה מיגו דגופן שלו [של מקדיש], שמוכרן לגוים או להאכיל לכלבים, חל הקדש. אבל עבד
 ל"ל רשותא בגופיה.

והרמב"ן כ' דב' קנינים יש בעבד, קנין ממון למעש"י, וקנין הגוף שהוא אסור דומיה דקנין
אישות, דלא פקע אלא בגט שחרור. ולרב אין הקדש קונה לעולם קנין הגוף בעבדים, ובזה
 פליגי עליה בבביתא דיכול להקדיש קנן האיסור, דהא הגזברין יכולים להוציאן לחירות.
 ובזה קושיית הגמ' בהמשך דאם אמר 'לדמי' אין להקדש אלא קנין דמיו⁵, ומאי עבדיתייהו להוציאם לחירות.
 ע' **תוס'** לעיל [יב. ד"ה אמר] אמאי לא אמרי' דידו קדוש למלאכתו.

רש"י ד"ה אין הגזברין. שאין גופן קנוי להקדש, וזו דרך שחרור הוא ולא דרך מכירה.
 ומבואר דדעת ת"ק דהוה קדוש לדמיו, ודלא כרב. אבל אף לברייתא ל"ש שגופן יהא קנוי
 להקדש. ובזה פליגי רבי דהוה דרך מכירה, ולא דרך פדיון [וכמ"ש רש"י בד"ה מפני]. [ומשמע
 דס"ל דלא בעי 'בעלים' לשחרור כסף, וסגי בהא דיש לו זכות מכירה. והאמר"מ [כד טו] כתב דלרבי גדר שחרור
 כסף הוה קנין לעצמו, דהבעלים נסתלקו לגמרי⁶].

- 1 ובסתמא מתפרש יותר 'עם קדוש', מאשר קדוש לדמיו. אבל תוס' נקטו דאף בסתמא נחשב קדוש לימכר,
 והוה בגדר מתפס תמימים.
- 2 וכ"כ **הפ"י** דרך באומר להדיא שיהא קדוש לימכר כתב רש"י דתליא בדין מתפס תמימים, אבל בעלמא
 במקדיש עבדו לא, ובזה תי' קושיית התוס' דצריך פדיון.
- 3 ובגרי"ז [תמורה לב:] הביא מתוס' דידן דקדושת דמים, היינו שגופו קדוש לימכר, ולא התחייבות דמים.
 ומשמע שם דרש"י פליג על היסוד הזה. ולמש"כ רש"י ע"כ מודה לזה, אלא דלשון הגמ' 'לדמי לא קאמר'
 פ' דקאי אהתחייבות דמים, וצ"ב אמאי.
- 4 וע' **שעה"מ** אישות ג ועוד אחרונים.
- 5 וכ' **הרמב"ן** דאע"ג דבהמה טמאה אמרי' דקדוש ומועלים, עבד אין גופו ממון, ואף מאן דפליג על רב,
 כשפרש דמיו הוה רק חוב דמים.

בא"ד אבל מוכרין אותן לאחרים וכו'. **והרמב"ן** הקשה ע"ז כיון דלא קנה הקדש אלא קדושת דמים, ואין לו יד בשחרורו, דקנין הגוף ביד בעלים הראשונים, והם צריכים לשחרר. ואחריני [הקונים מהקדש] מאי עבדיהו לשחרר. וכתב ואפשר דנתנו הני רשות לבעלים האחרונים מאחר שנסתלק רשות הראשון מעליו, כמו המוכר לעכו"ם וחזר ומכר לישראל. וקנה קנין הגוף אע"פ שבא מכח הגוי, עדיף מגוי. וזה כמ"ש התוס' ר"ד ב"ק צ דקנין האיסור נגור אחרי הקנין ממון. [וכע"ז במאירי ה' לז:]. **והאמר"מ** [כג יג] כתב דאין סברא שיגרר קנין איסור אחרי המעש"י, ולכן כתב דכוונת הראשונים דיש לו זכות קני ע"מ להקנות, דאף דעכו"ם והקדש אינם יכולים להיות בעלים על קנין הגוף, אבל ניתן להם הזכות למכור אף את קנין הגוף.

והריטב"א כתב בשם **בעה"מ** דל"מ שחרור כסף בהקדש, דהכסף מהני רק למעש"י, וקנין הגוף נחשב מתנה. אבל בהקדש ל"ש שיתן מתנה². אבל כשמוכר לאחרים, נתרקן זכות ההקדש כולו לקונה, ואפי' קנין איסור.

והרמב"ן הביא בשם **מקצת מפרשים** דדעת ת"ק דכסף אינו גומר [וכר' שמעון לט:]. **והרמב"ן** [בתחילת דבריו] ל"מ שחרור כסף, דהוקש לשחרור בשטר, דהו כמתנה. ובמקום שאין שטר גומר אין כסף גומר. ורבי סבר דעבד זה ראוי לשחרור שטר, אלא דההקדש ל"מ בהו. **והרמב"ן** במסקנא כתב דהגזברין אינן יכולים לשחרר דאין להקדש אלא קנין דמים [ה' לעיל]. אבל **תוס'** [ד"ה אין] כתבו דהוה רק סברא דמיחזי שמזלזל בנכסי הקדש. וכ"כ **הראשונים** בסו"ד.

א"ה גזברין מאי עבדיהו. **תוס'** סו"ד פ' כוונת הגמ' דאותו שהקדיש הוא יפדה, משמע דאף דהוה קדוש לימכר מ"מ הבעלים יש לו זכות לפדות קודם [וע' מהרש"א, ויתבאר לקמן]. אבל **הרמב"ן** ו**ריטב"א** פירשו כוונת הגמ' דלא זכה הקדש בקנין איסור.

לט.

אין אדם מוציא דבריו לבטלה. החי' מכת"י הביא בשם **רבינו יונה** להקשות דהכא להוי עם קדוש אינו לבטלה. ות' דודאי ידעינן דנתכוון להקדש, ולר' מאיר כיון דיכולים לקיים דבריו שיתפרש לחיוב דמים אמרי' הכי.

והרמב"ן הקשה אדרבה נימא דקדוש לדמיו, ואינו לבטלה. ות' דאין לך בו אלא מיעוט הקדשות, והיינו דמיו. והביא י"מ דעבדו כגופו, וכמו שמקדיש עצמו חייב דמים, ואילו שורו כממונו. ועוד ת' **הריטב"א** דכי היכי דלהוי דמי למקדיש עצמו.

וכן הוא שהקדיש את עצמו. **הרמב"ם** [ערכין ו כ] פסק דהמקדיש עצמו נותן דמי עצמו. **והמשנ"ל** הקשה דבסוגיין מבואר דאתי כר' מאיר, ולא קי"ל כוותיה. **והאחרונים** כתבו דבזה קי"ל טפי א"א מוציא לבטלה.

ענבים העומדות ליבצר, ר"מ סבר כבצורות דמי. תוס' סנהדרין [טו. ד"ה בענבים] כתבו דגבי בע"ח מודו דלא גבי מדבר העומד לגזוז דלא סמכא דעתיה. וכ"כ **תוס' ב"מ** [ב"מ ק: שבעות מג]. דלענין שבת כו"ע מודו דנחשב מחובר, ולענין בע"ח כתלוש, ונחלקו לענין שבעה וכדו'. **ובתוס' כתובות** נא. [ד"ה סוף] הוסיפו אבל אין לומר דבמה דאי קיימי מכחשי כו"ע מודו דכבצורות דמיין, דבהשולח משמע דהכא נמי פליגי.

אבל **הריטב"א** כתב בשם **רבו** דיש ג' חילוקים, וכשנפסדין ד"ה כבצורות, ובמובשלין כ"צ אבל משביחין וממתקין ד"ה כקרקע, וכשאינן נפסדין ואינן משביחים פליגי. ובר"ן שבעות [כד. בדפי הר"ף] כתב דאיירי דוקא כשצריכין עדיין לקרקע, וכוונת הגמ' דאי קיימא טובא מיכחיש כחשי, ולכן אף כשהגיע ליבצר הדבר ידוע שלא ישהנו.

גר שמת - זכו בעצמו

תנוד"ה קטנים. דעת אחרת מקנה אותן שאני. ומבואר דמהני מדאורייתא [והקצות] [רלה ד] כתב דלתוס' הוה משום דהמקנה משתתף, וכתב דדעת הרמב"ם דהוא מדין זכין. אבל **התוס' ר"ד** [מ:] כתב דאף דעת אחרת מקנה ל"ק מדאורייתא, וכ"ד **הש"ך** [רמג ו]. והש"ך שם כתב דקטן דהגיע לצרור וזורקו [ע' לקמן סד] זוכה מדאורייתא. [ולכאורה אף בסוגיין]. עיקר הסוגיה לקמן סד:

1 וצ"ב בדברי רבי אחתי קשה, דהא לא קנאו כלל. ולדברי האמר"מ קצת י"ל דלהקדש יש זכות קני להקנות, וסגי לקנות זה להשתחרר.

2 וס"ל דהקדש הוה בעלים על גוף העבד, אלא דאינו יכול דרך שחרור.

הנתיבות [רעג] כתב דבסוגיין משמע דאף מפקיר עבדו קטן ל"ק לאבא שאול, והקשה דדעת רש"י ב"מ יב דהפקר נחשב דעת אחרת מקנה, א"כ יזכה הקטן בעצמו. ותי' דרק לענין חצר משתמרת נחשב דעת אחרת מקנה ולא לשאר מילי.

תוד"ה וכי. והיינו כשמואל דאין רשות לרבו עליו אינו קרוי עבד. משמע דסברת רבנן דלא מקרי עבד בלא בעלים. [ומסקנת הגמ' משום דהוקש לאשתו]. ומשמע דאינו בגדר זכייה. אבל **הריטב"א** כתב דלרבנן יש לקטנים יד לענין לזכות בעצמן, אע"פ שאין להם יד כלפי עלמא. והתוס' **הרא"ש** כתב דכבר זכו בהם מן השמים.

בגמ' בקידושין כג. איתא דיהודה הנדאווה היה גר שאין לו יורשים, וקדמו והחזיקו בעבדיו בשעת מיתה, דאמר' זה פירש למיתה וזה פירש לחיים, ולא יצא לחירות. ובגמ' יש ב' לשונות אי איירי בגדול או קטן, ולרש"י לכו"ע מהני זה פירש לחיים, דכיון דהעבד לא היה רגע א' בלא אדון. ור"ת בפ' הב' כתב דלרבנן לא מהני זה פירש לחיים, דהעבד קודם לזכות בעצמו כיון דיש לו יד, ואפי' בעבד קטן [ולא מהני דאחר משעבד בו בשעה זו]. ור"י בתוס' שם כתב דלרבנן ילפי' מה אשה מיתת בעלה מתירתה כגט, ואילו היה נותן גט מי היה יכול אחר לזכות בו. ורק לאבא שאול דבעי' שיזכה בעצמו. והכא שעבד עצמו בשעת מיתה, ואין דעתו לזכות בעצמו הוה כמו קטן. ומבואר דנחלקו בדעת רבנן, דלר"ת הוה גדר זכיה [ממילא], דהעבד זוכה בעצמו. ואילו לר"י א"צ לזה [עכ"פ למסקנת סוגיין], וילפי' יציאה דומיה דאשה.

האחרונים העמידו דדעת רש"י [ושא"ר] דהילפותא בסוגיין דיש 'תורת יציאה' דמיתת האדון, שנלמד כמו גט באשה. אבל מלשון רש"י משמע בכל הסוגיה דעבד שהוא הפקר לא בעי גט. דכתב רש"י [ד"ה עבדו דגר כאשתו] הפקר שלאחר מיתה ל"ב גט. דילפי' מאשה דעבד בלא אדון פקע עבדותו [ואין כאן מעשה משחרר].

בא"ד וטעמא דאבא שאול דחשיב רשות רבן עליהם כיון שאין להם יד בעצמן. והחז"א [ח] כתב דהוא משום דראוי כל אדם לזכות בהם, ומיתלא תאלי. ולפ"ז אף מפקיר עבד קטן, לא יצא לחירות, דהוה רשות לרבו עליו, וכל הקודם זוכה אף בקנין ממון. וכתב החז"א [ו] דאפי' אם רבו הראשון יתן שטר שחרור אחרי שהפקיר ל"מ², ואחר יכול לזכות בו.

הטור [רסז סה] מביא בשם הרמ"ה דאם היה קטן בשעת מיתתו, ושוב גדל אח"כ, אין לו תקנה, וכיון דבמיתת הגר לא פקע, כשגדלו נמי אח"כ הממון פקע, אבל איסורייהו לא פקע, דבמאי פקע השתא הא ליכא מיתת האדון דליפקע איסורייהו מינייהו. [ע' לקמן מ. דכ"מ ברא"ש]. והב"י חלק דחזינן דבאותו שעה שזכה בממון מת האדון. ובקוב"ש [ב כח] ביאר סברת הב"י דהאדון אינו חי לפנינו, וההעדור הוא המתיר. ובדברי הרמ"ה מבואר דרק שעת המיתה מתרת³. וכתב דיש לדמות נידון זה לנידון האם אשת אליהו מותרת, דהא לא מת, אבל אינו חי בינינו. **האמר"מ** [כד יז] הקשה דאף בעבד גדול, רק רגע אח"כ זכה בעצמו, א"כ בשעת היתר מיתה היה עליו רב. [והקושיה חזקה לדברי הרמ"ה].

לט:

רש"י ד"ה אין לו תקנה. ולא בשפחה. ע' תוס' מ. ד"ה אותו.

מ"ט דרבי גמר לה לה מאשה. התוס' הרא"ש הקשה דמשמע [מרש"י] דבעי קרא, ואל"כ אסורים, ואילו בדברי שמואל [לעיל לח]. מבואר דבעי קרא דעבד שאין רשות לרב ועליו יצא לחירות. ולכן פי' **התוס' הרא"ש** מ"ט דרבי דמהני שטר.

רש"י ד"ה וקא. ובדידיה ס"ל דיש לו תקנה בשפחה דלא קנה עצמו בהפקר. מבואר ברש"י דהנידון בסוגין כשלא מת האדון, אלא שהפקירו, האם נחשב שזכה בזכות ממון [וכשיטת

1 ורש"י כתב שהעבד רגע בלא אדון, יל"ד האם כוונתו דרק במצב 'הפקר' פקע העבדות [לשמואל, ולר"י עכ"פ הקנין ממון], או דהדין זוכה בעצמו צריך שיהא רגע א' ראוי לקנין [אבל תוך כדי שמשועבד לאחר ל"מ].

2 וצ"ב אמאי לא מהני שחרור על האיסור [וכמו באינו ברשותו ע"י לעיל דהאחרונים חלקו על קושיית רע"א]. ולכאורה כוונתו דקנין הממון שהוא ביד אחר [ההפקר], מונע את שחרור.

3 יל"ד דקאי לדעת אבא שאול, והגדולים ג"כ צריכים לזכות בעצמן,

הריטב"א דסברת רבנן דקטנים יש להם יד לזכות בעצמן]. אבל **שא"ר** כתבו דהנידון כלפי הילפו' דעבדו של גר, דילפי' מאשה דל"ב גט.

וקא **דייקת וכו' התור"ג** הקשה במה הביאו מדברי ר' יהושע בן לוי, הרי ספק זה אפשר להסתפק אף בלא זה. וכתב דלרבנן י"ל דנחשב דאף דהפקיר לא פקע קנין הממון לגמרי', ובזה אי"צ קרא דומיה דאשה. אבל לשון רבי 'אין לו תקנה אלא בשטר', משמע דל"מ שחרור כסף [וכדלקמן], וא"כ ע"כ פקע כספו ובעי ללמוד תורת שחרור מחודש מאשה. ובזה הגמ' דנה ללמוד האם מהני אף כשיש ממון. ועי"ש שהאריך.

איסורא ולא ממוןא. צ"ב למש"כ הריטב"א דסברת רבנן שאף קטנים זוכים בעצמן, א"כ ה"נ אין ממון, וכעבד גדול. והביאו דבח' **הבית יוסף** תי' דמ"מ נחשב דזכו בו שמיא. ובסר"ד נשאר בצ"ע.

תוד"ה מה. ואור"י וכו' שטר כתוב בהדיא בקרא וכו'. בקוב"ש הקשה דגמ' מא: מבואר דעיקר שטר ילפי' מגז'ש 'לה לה' מאשה, וכמ"ש תוס' שם ד"ה דכ"ע. ובתור"ג מבואר דיש ב' גדרים שטר שחרור למסקנא, דילפי' מ'או חופשה' לשחרור עבד שיש בו ממון ואיסור. ומגז'ש ד'לה' ילפי' תורת שחרור לאיסור לחוד². והאחרונים האריכו בזה.

שחרור כסף

והתניא רבי אומר אף הוא נותן דמי עצמו, מפני שהוא כמוכרו לו. **האמר"מ** [כד] ושאר אחרונים האריכו לדון בגדר שחרור כסף, האם הוה קנין, שמוכרו לעצמו וע"י שהעבד שייך לעצמו פקע העבדות [וענין מש"כ **הקצות** לגבי שטר שלא לשמה], ואף האיסורין נגררין אחרי הממון. או שנתחדש דהוה תורת שחרור [ובחז"א האריך מסבא כצד הזה, דעבד אין לו יד להיות בעלים על עצמו, וגדר שחרור הוא התחלפות ופקע שם עבד מיניה]. ובאמר"מ [כד] כתב לדיק דברי רש"י לט: דתליא במח' רבי ורבנן, דלרבנן הוה גדר שחרור, ולכן גזברין אין להם זכות לשחרר. ובזה רבי השיג דהוה כמוכרו לו, והוה גדר קנין.

הראב"ד [ערכין ו יח] פסק כרבי דנותן דמי עצמו ויוצא, שהרי קי"ל דכסף גומר בו [ומשמע מדבריו דרבנן דפליגי על רבי הוא משום דס"ל כר' שמעון, ובעי ג"כ גט שחרור, ולכן אפוטרופוס אינו משחרר].

הקצות [ר ה] הקשה אמאי שטר שחרור שלא לשמה לא מהני, ומ"ש משטר מכירה שמוכר עבדו לחבירו, וה"נ מוכרו לעצמו. ועי"ז לשמואל יחשב שאין רשות לרבו עליו. וכ' דכשנותן לו את השטר לא זכה בו, דל"ש בזה גיטו וידו באין כא' אלא בתורת נתינת גט. אבל בהקנאת קרקע, ל"ש לומר דיניח את השטר בחצר ויקנה כא', החצר ושטרו [שהרי אין נתינה שיחשב סיבה והתחלה לקנין]. וכתב דלפ"ז יחייב לזכות ע"י אחרים בשטר שלא לשמה, וצ"ע³.

והאי פקע ליה כספיה. מבואר דל"מ כסף על קנין האיסור לחוד. ובאבנ"מ [כט ב] הביא מכאן דגדר קנין כסף הוה שווית ולא מעשה קנין גרידא. והאחרונים [חי' ר' שמעון קיד' ב] דחו דהכא החסרון הוא בדבר הנקנה, דקנין האיסור לא נקנה בכסף. והאמר"מ הוסיף לצד דשחרור כסף הוה גדר כמוכרו לעצמו, ושייך מכירה רק ע"י הקנין ממון⁴.

תוד"ה אמר. פרש"י משום דברי שכ"מ וכו'. צ"ב האיך יחייב דברי שכ"מ דרבנן להפקיע האיסור. ואפשר דכוונת רש"י דעי"י דברי שכ"מ פקע הממון ובעי גט, א"נ ע"י שפקע האיסור אי"צ גט.

תוד"ה משום. חליפין ככסף. וכ"כ תוס' **קידושין** ג. [ד"ה אשה] בהר"א, אבל מסקנת תוס' שם דאיתנהו בפחות מש"פ, א"כ אינם מטעם ככסף אלא קנין אחר. ורע"א הקשה דתוס' הכא סתרי למש"כ שם [ובחי' מכת"י משמע כתוס' שם]. והאחרונים הביאו דברא"ש שם משמע דאף למסקנא מטעם כסף, אבל ל"ק באשה כיון דשייך בו פחות מש"פ. [ול"כ עוד ראשונים שם].

והראשונים הביאו בשם ר"ח דעי"י חליפין יוצאת מידי שעבוד, אבל צריכה גט שחרור.

1 דלתוס' דהמח' בגדר הפקעת 'לה לה', המפקיר עבד קטן, ולא מת, לכו"ע לא פקע עבדות ידיה.

2 והיה אפ"ל דהוה רק גילוי מילתא זה ע"ז.

3 ודברי הקצות קאי אשמואל, א"כ הלכה דצריך גט שחרור ל"מ, אבל האחרונים כתבו דיתכן דבמעשה קנין על עצמו נכלל גם קנין האיסור, וסברת שמואל אף בהפקר דפקע ממילא.

4 [אמנם יש הו"א בקידושין ה. דאשה מתגרשת בכסף וצ"ל דאחרי דילפי' דל"מ באשה, א"כ קנין כסף שייך רק כלפי ממון].

והאחרונים הביאו מזה דה"ה דיהני שאר קנינים, וכן שטר שלא לשמה להפקיע את השעבוד עכ"פ וכדברי הקצות. וע' מש"כ בזה החז"א [ט].

אבל דעת הרמב"ם [עבדים ה ג] דל"מ חליפין כלל. והראב"ד הביא מסוגיין דהקנין היא ככסף, והלכה דמהני שחרור כסף. וכ"ד הרמב"ן דלא הוזכר בסוגיה בקידושין כב: דקונה את עצמו, וביאר דכוונת הגמ' דל"מ מדין קבלת אדם חשוב, וככסף. וכתב עוד דלישנא בעלמא קאמר דאילו נתנה סודר שלה דשוה פרוטה יהני מדין כסף. והאמר"מ [כד יג] כתב דלכאורה ס"ל דשחרור כסף הוה מעשה מחודש, ואין ללמוד מגדרי הקנין. [ובזה תליא המח' בסוגיין].

מ.

עבד שנשא וכו' יצא לחירות. גירסת הר"ף ולא עוד אלא שכופין את רבו וכותב לו גט שחרור. והרא"ש כתב דמדינא מותר בבת חורין, אלא דכותבין לו גט שחרור שלא יוציא עליו לעז בעתיד. אבל דעת הרמ"ה [וכ"כ בחי' מכת"י] דע"י הודאת האדון חיישינן לענין איסורא ואינו מותר בבת חורין [וכ"כ הריטב"א ור"ן בע"ב]. וע' בע"ב.

איהו עבד איסורא. הבית מאיר [אה"ע טו א] הביא מסוגיין דיש איסור לקדש אשה האסורה עליו, דהוה קירוב לביאה [וע' תוס' יבמות י]. ודייק מלשון רש"י דהנידון כאן על הנישואין. וכתב דבשפחה דלא תפסי קידושין ודאי מסתבר דאין איסור כלל.

כשרבו הניח לו תפילין, ה"נ כשרבו השיאו אשה. רע"א כתב דאין ראייה מתפילין, דיש לחלק דאין איסור להניח תפילין, ולכן בעינן שהרב יניח לו ויעשה מעשה בן חורין. אבל בקידושין דהוה איסור, אפ"ל דאף בפניו צריך למחות. וי"ל דכוונת הגמ' דיש לדחות כן. אבל למסקנא דאירי בצאי בו והתקדשי בו, אף נתקדש בפניו. והקשה דהפוסקים כתבו דאף בקידושין דוקא ע"י. [וע' ב"ח ס' רסז, ומהרש"ל על הרא"ש דכתבו דאף לפניו].

הרמב"ם [עבדים ח יח] פסק דאסור ללמד את עבדו תורה, ואם למדו לא יצא לחירות.

צאי בו והתקדשי בו. תוס' יבמות מז: [ד"ה שם] הקשו היאך תתקדש, והרי לא טבלה. ומבואר התם דעבד שמשתחרר בעי טבילה. ות' התוס' דאירי שטבלה קודם לשם שחרור, שהטבילה של שחרור קודמת לגט. ובנמוק"י [שם, וכן שא"ר שם] תי' דטבילת שחרור הוה רק מדרבנן, ולכן תפסי קידושין.

אבל הרמב"ם [איסור"ב יג יב] כתב דמטביל אח"כ, והוא גמר גירות. והגר"ח [שם] דייק מזה דמדאורי' בעי טבילה, ודוקא אחר הגט שחרור. וכתב הגר"ח דדרשי' מקרא ולא חופשה וכו' הא חופשה מקודשת גמורה, וס"ל לרמב"ם דפקע העבדות, וממילא תפסי קידושין. דבעבד ל"ש קידושין משום עם הדומה לחמור, וע"י שחרור נפקע העבדות. ואף שמחוסרת טבילה וגמר גירות לקדושת ישראל, היינו לתוספת קדושת ישראל שנוסף לו על גירות לשם עבדות. אבל תפיסת קידושין תליא בסילוק שם עבד. [ועיי"ש שהאריך בזה].

רע"א הקשה היאך מהני צאי בו והתקדשי בו, והרי בשעת כתיבת שטר קידושין הרי היא שפחה, ולא בת קידושין, א"כ יחשב שלא לשמה וכמו כותב גט לאשה לפני שקידשה וכדו' דמבואר ביבמות נב: דהוה שלא לשמה. וכתב דלר' מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם י"ל דנחשב ראוייה למעשה קידושין ולשמה, אלא דהקשה ע"ז א"כ י"ל דלרבנן צאי בו והתקדשי בו הוה לשון קידושין, אלא דהוה שלא לשמה. ובקה"י [כח] תי' דלא דמי לכותב גט לפני שקידש, דהאישות אינה בעולם, וצריך לגרש אישות. ולכן נחשב שלא לשמה. אבל הכא השפחה היא המתקדשת, והרי היא לפנינו¹, אלא דיש פסול שא"א לקדשה עכשיו, ובזה אין חסרון לשמה.

ורע"א כתב דצ"ל דכיון דמהני בב"א, נחשב שבשטר זה ראוייה להתקדש. [ויל"ד עוד דאף נתינת השטר הוה למי שאינה ראוייה לקידושין. וצ"ל דמהני לזה באין כא'].

ועוה"ק רע"א דלס"ד דמהני משום הודאתו, רק בשעת קידושין הודה ששחררה, ובשעת כתיבה לא הוי לשמה.

ועוד הקשה רע"א היאך יתכן דשטר א' ישמש כשטר שחרור וקידושין, נימא דלאו כרות גיטא [לדעת הר"ף

1 ולא דנים את השפחה כבהמה כלפי קידושין, משום עם הדומה לחמור, דנימא דרק ע"י השחרור נוצר האשה הראוי לקידושין.

לעיל ט.], כיון דיש לאדון זכות בשטר זה. ותי' דרק במקום דהוה זכות בעצם השחרור אמרי' הכי, ולא שעי' חל חלות קידושין.

רש"י ד"ה ר"מ סבר. יש בלשון הרי את מקודשת וכו' ראוי להתקדש לי בו, והתקדשי. והריטב"א כת' מקודשת בקדושת ישראל ותהיה לי'.

רש"י ד"ה ועושין לה קורת רוח. ואם רוחה נתקררה בלא שחרור ישחררה. אבל הרי"ף כתב דהיינו שלא יכריחו אותה לעבודות שאין רצונה. ומשמע דאין כופין לשחרר. ומדין מצווה לקיים דברי המת היורשים חייבים לימנע ממלאכות אלו. וכן פ"ה השו"ע [רסז עז], והרמ"א כתב דה"ה דאין יכולים למכור [דחיישין שהלוקח ישעבד שלא כצווי האב].

תוס' ב"ב קמט: הקשה אמאי יש מצווה לקיים דברי המת בסוגיין [למ"ד דחייב לשחרר], והרי בעינן שיהא מושלש לכך. ותי' בתוס' דגבי שחרור יש לנו לומר יותר מצווה לקיים דברי המת מאשר בשאר דברים. וברמב"ן [ושא"ר] לעיל יג. כתבו דזכו בו מן השמים³.

אמר המפקיר עבדו אין לו תקנה. ואיסורא לא מצי מקני. [ע' לקמן מב. מש"כ בתוד"ה בעבד]. ע' לעיל לט: דילפי' מאשה דניתן לשחרר איסור לחוד בלא ממון, ודלא כהך לישנא דאמימר. האמר"מ [מא] כתב דשמואל דס"ל דהמפקיר עבדו נחשב שאין רשות לרבו עליו, היינו משום דס"ל כאמימר דאילו לא היה משתחרר אין לו תקנה, ולכן נחשב שאין שום רשות לאדון עליו, שהוא שלו לענין לשחרר.

המהרש"א [לח: בתוד"ה גופיה] כתב להמקדיש עבדו לדמיו, הקדש אינו בעלים על קנין האיסור, והלוקח אינו יכול לשחרר, אבל רבו ראשון אינו יכול לשחררו אא"כ חזר וקנאו מהלוקח, וציין כדאיתא לקמן דא"א לשחרר קנין איסור בלא קנין ממון, וכוונתו להך לישנא דרבינא. ובקרני ראם הקשה דלא קי"ל כהך לישנא, וכתב דהיכא דיש עליו זכות אחרים כו"ע מודו. ויל"פ כוונתו כמ"ש התוס' ר"ד לח. דבעלות הקנין פירות מעבד שלא ישחרר, ועוד ביארו האחרונים דכו"ע מודו לסברת אמימר דבעלים על איסור לחוד אינו יכול לשחרר, בשחרור בעלמא. אלא דילפי' מאשה דיש תורת שחרור לאיסור לחוד. אבל במקום דהאיסור ביד אחרים ל"מ.

תוד"ה אותו. לרש"י מעוכב גט שחרור אסור בשפחה. בקובה"ע [מז ה מהג"ר נפתלי] הביא דמבואר ברש"י דהיתר עבד כנעני בשפחה גדרו נחשב עי"ז עבודת רבו, אבל במקום דאינו עבודת הרב אסור בשפחה. והגר"ח [שם] כתב דלרש"י בעי 'עבד גמור' להיתר שפחה, וכתב דאף תוס' מודו לזה אלא דס"ל דקודם שחרור הרי הוא עבד ממש.

ותוס' הקשו ע"ז מדברי רשב"ג דמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה, וע' לקמן מב: דהגמ' מסתפקת בזה [ויתבאר בעזה"י]. ומשמע בתוס' דלכו"ע מותר בשפחה, דלא תליא בקנין רבו.

בא"ד ואין נראה וכו' בתור"ג כתב ליישב דשאני בורח מבית האסורין דהשבאי קנאו בכיבוש, ומדינא חייב לעבוד את השבאי. ולכן נחשב אף עבד של רבו מדין שעבודא דר' נתן, ועדיין מותר בשפחה. ודוקא נתייאש או הפקירו רבו אמרי' דפקע לגמרי'. ועוד כתב דאף אם פקע שעבוד האדון מלבד זכות ולדות, מ"מ נחשבת ברשות האדון לענין זה.

בא"ד וכן הא דאמר בירושלמי דהיכא דאמר שחררו. המחנ"א [זכיה כט] הביא מתוס' דע"י צווי האב פקע קנין הממון, משום מצוה לקיים דברי המת. והביא מזה דדין דברי שכיב מרע הוה מעשה קנין [וע' תוס' לח. 5]. ולכאורה כן מוכח מדברי הגמ', דמקשה על אמימר מדברי ר' דימי.

א"ד אמר אמימר וכו' איסורא לבריה לא מורית וכו' והילכתא כרבינא. הרא"ש כתב דלמסקנא המפקיר עבדו ומת אי"צ גט שחרור, דמיתה מתרת כיון דאין קנין ממון [וכ"מ בתוס' ד"ה הא]. אבל הרמב"ן כתב דלרבינא יש ירושה על איסור, והוה בכלל והתנחלתם. ולפ"ז אף המפקיר ומת צריך גט שחרור. וכ"ד הרי"ף ורמב"ם ופוסקים.

1 [וכתבו דלפ"ז לשון הרי את מאורסת ל"מ, ויל"ד דבעבד ג"כ יהני לשון קדושת ישראל].

2 ולכאורה ל"ש בזה חסרון בעלות בעבד.

3 ולכאורה כ"ז כלפי שחרור העבד, אבל לדין לא להשתעבד בו ל"ש סברות אלו, וצ"ל דאין להשתמש בממון שלו ל"צ הושלש.

4 ובדעת רש"י יל"ד דתל' בנידון מעוכב גט שחרור בתרומה, אבל האחרונים נקטו דס"ל דאיסור שפחה גרע.

5 ובתוס' הרא"ש שם. ובחי' מכת"י הקשה בעשו לה קורת רוח, איך כופין ע"פ דין דרבנן. וכ' אא"כ נאמר דהפקירו ב"ד את השעבוד.

אתו לקמיה דרבינא א"ל זילו אהדרו וכו'. הרא"ש הקשה שיצאו במיתת האדון, וכמו מפקיר עבדו ומת, דמיתה מפקעת איסור. וכתב בשם ר"י דשאני הכא דהיו ברשות העכו"ם שקנאום בשעת מיתת בעלים הראשונים¹, וכה"ג אין מיתה מפקעת איסור. [ומשמעות לשונו כדעת הרמ"ה ה' לעיל לט. דמיתה מתרת רק בשעת מיתה. אבל החז"א כתב דהכא בשעת מיתת האדון היה רשות אחרים עליהם, ולכן הבן שפיר יורש. והקנין איסור הוה ברשות הבן. והבן לא מת להתיר]. ועוד תי' דהוה מדרבנן [וכעין מש"כ תוד"ה הא לגבי הפקר, דאין רשות אחרים עליו].

רש"י ד"ה אהדרו. ובקשו מהם לכתוב. משמע דאין כופין. וע' אחרונים. ועוד יל"ד אמאי אינם צריכים לחזור ולהשתעבד לבני מרוותא, ומ"ש ממש"כ הרשב"א [לז:]: דבמקום דפקע קנין פירות חוזר לבעל קנין הגוף. ויתכן דהכא היה יאוש כלפי זה [ויל"ד בגדר הדבר].

מ:

תוד"ה וכתב. ואע"ג דפעוטות מקחן מקח וכו' היינו בממון דוקא דהפקר ב"ד הפקר. ובדעת רש"י מבואר דשחרור כסף אף הוא מהני מדין הקנאה [וכ"כ האמר"מ כד יא]. אלא שתוס' הקשו דהוה רק הקנאה דרבנן, והיאך מהני לשחרור דאורייתא. ובבאר יצחק [אה"ע א, ה' בדב"א א לט בהג"ה] כתב דמהני הפקר ב"ד על קנין איסור של עבד, דהוה בכלל הדרשא דהאבות מנחילין לבניהם [לעיל לו:]: [ויל"ד עוד כמ"ש התור"ד].

התוס' ר"ד כ' דהקטן זכה רק מדרבנן, דאין זכיה לקטן מדאורייתא [ואפי' בדעת אחרת מקנה, ודלא כתוס' לט.]: וצריך גט מהקטן להפקיע עבדות דרבנן², וכופין את אביו לשחררו מדאורי'.

בא"ד הפקירוהו ב"ד ונתנו לאפוטרופוס. ר' שלמה איגר [בשר"ת רע"א רכא ו] הביא מכאן דמבואר דהפקר ב"ד מהני להקנות. ודחה דהכא האפוטרופוס אח"כ יעשה מעשה קנין בעבד לפני שמשחרר.

בא"ד והפקירו ב"ד תבואה של תינוק. האחרונים [מנח"ח שצה, וחז"א] האריכו לדון דהוה באופן שאינו נפטר מתר"מ מדין הפקר או לקוח. וע' לקמן נב. דדעת שא"ר דאפוטרופוס מפריש מדינא.

בא"ד ר"ת דרך מכירה, נותן דמי עצמו ויוצא. צ"ב באיזה כסף, דמבואר בתוס' דקרקושי זוזי היה שלא יצווח [והוה דבר מועט]. ומשמע ברא"ש דהשטר התחייבות מהני להחשב נותן פדיונו. והדב"א [א לט ד] הביא מזה דמהני שטר התחייבות לקנין כסף, והביא שכ"כ המחנ"א [מעות ה] בשם רב האי גאון. ועי"ש שהאריך דנח' הראשונים בדין זה. [וע' מש"כ בזה לקמן מא:].

המרדכי [ס"ס שפא] כתב דמקרקש ליה זוזי של אביו, וחוזר ומוכרו לאביו, ואח"כ כותבין שטר שחרור בשם אביו.

הרמב"ם [ז ח] אפוטרופוס כותב שטר, והראב"ד השיג דאינו אדונו לכתוב, אלא משחרר בכסף והשטר בשם הקטן משום לעז.

הטור [רסז סג] כתב דדוקא שהקנה לו, דהוה שלא כהוגן, אבל אם ירש קטן לא כופים להוציא. וכ"כ הרשב"א מב.

רש"י ד"ה וכולן בשטר. אבל באמירה בעלמא לא פקע וכו'. אבל הרמב"ם [ח יז] כתב דמכאן אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא לשון שחרור מפיו שמשמען שלא לו נשאר עליו שעבוד, ושגמר בליבו לדבר זה כופין אותו לכתוב לו גט שחרור אע"פ שעדיין לא כתב. והב"י נקט דכוונת הרמב"ם דע"י דיבורו נפקע שעבוד הממון [והאחרונים דייקו כן מהלשון 'גמר בליבו']. ובמחנ"א [על הרמב"ם] כתב דאע"ג דגופו קנוי ל"מ מחילה, מ"מ סילוק עדיף. אבל הט"ז [רסז לט] כתב דכוונת הרמב"ם מדין הודאה. וע' חז"א.

והרמב"ם הסמיק כן על הדין דהניח תפילין לפני רבו, או שנדר נדר ולא כפה אותו לעבור עליו. ובפשוטו כל אלו הוה מדין הודאה, א"כ היאך למד מזה לענין סילוק. ובחז"א [עבדים הב' ו] כתב דהרמב"ם כלל ברישא בין דברים דמשמע דשעבר, ובין דברים שמורה שאינו משעבדו להבא.

האומר עשיתי וכו' חיישינן שמא זיכה וכו' תוס' והרא"ש כתבו דהוה ודאי. והריטב"א ור"ן כתבו דאסור בבת חורין בלא גט שחרור³, דומיה דעבד שנשא אשה בפני רבו, שכתב הרי"ף דבעי גט שחרור. והרמ"ה [ה' בטור] כתב הטעם דמשום אומדן דעת מפקין ממונא,

1 ולא פקע קנין האיסור, וכמ"ש התוס' ר"ד לח. גבי שבאי [והתם ה' חידוש גדול דהקנין אינו מכח האדון].

2 ומבואר דאף דשחרר האב מדאורייתא, עדיין בעי שחרור לקנין דרבנן.

3 וכן ברש"י [סוד"ה אמר] משמע דבעי גט שחרור כשהאדון מודה. ויתכן דעדיפא מיניה קא מקשה.

אבל גבי איסור לא אזלי' בתר. [ויל"ד דלפ"ז בהודאה מפורשת יהני, ודלא כריטב"א ור"ן]. והרא"ש כתב דהתם בעי גט שחרור מדרבנן.

והראב"ד [על הרי"ף] בתחילת דבריו כתב דחיישינן, ואם נשא לא יוציא. וכתב עוד שמתירין בבת ישראל לכתחילה, דע"א נאמן באיסורין ואפי' בדבר שבערוה הואיל ובידו לשחררו'. ואף דאיתא בב"ב קלד. גבי א"א דחיישינן, אבל לגבי עבד מהני. והא דאיתא בסוגיין חיישינן משום שהוא טוען שלא עשאני.

תוד"ה הודאת. בנותן לו אמרי' הכי דפעמים סבור שקיבל וכו'. **והר"ן** כתב סברא דהנותן קדמה לו מחשבה ליתנה, וסבור שנתנה לו².

הרשב"א כתב דכיון שזה מודה וזה מודה העמד קרקע בחזקת בעלים הראשונים [דהוה ברשותו]. **והקצות** [פח ט] הביא מדברי **המלחמות** [ב"ק כ: בדה"ס] שציין לסוגיין דבמקום הודאה נגד הודאה אוקי ממונא ביד מאן דתפיס ולא מזדיקנן ליה. וביאר **הקצות** דדנים הודאה נגד הודאה כמו בתרי ותרי, ולכן ל"מ גדרי חזקת ממון, אלא מעמידים ביד התפוס³. **והנתיבות** [ד] כתב דהכא ל"מ מוחזק כשמודה דאינו שלו, אבל חזקת מ"ק הוה מטעם חזקה דמעיקרא, וכמו באיסורין, ולכן מהני אף בלא טענתו.

והקצות הביא בשם **אחיו** להקשות דהעבד מוחזק בעצמו [וכמש"כ הראשונים להוכיח דל"מ תפיסה בקנס מהגמ' ב"ק עו], א"כ אמאי אמרי' הודאת בע"ד דלא קיבל [וברשות אדונו], אדרבה א"א להוציאנו מידו. ותי' **הקצות** דכיון דמה שקנה עבד קנה רבו, א"כ העבד נחשב שמחזיק בחזקת רבו, ובמקום ספק לא נחשב מוחזק בעצמו ורק לענין קנס דהוה תפיסה ודאית מהני. **ובקצות** [רמא ג] הוסיף דמ"מ הוה ספק מוחזק, אלא דספק מוחזק ל"מ נגד מ"ק. ואכ"מ.

ולא פליגי הא באבא. הריטב"א כתב בשם ר' **פנחס** דאיירי דהאבות נח' כשהן קיימין משלשין, אבל אל"כ הן זכה. אבל **הרמב"ן** [בהשמטות] כתב דהא דלעיל חיישינן שמא זיכה ע"י אחר, אבל בבן לא. משום דכיון דהול"ל לא ידעתי וטוען טענה רעועה לא נתת לאבי.

והריטב"א הביא דל"מ הודאתו במקום שחב לאחרים, כגון שיש בע"ח.

הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד

הפנ"י הקשה בחמץ אמאי בעי' לגדר הפקעת שעבוד, תיפ"ל דנאסר כיון שהוא באחריותו. **והאחרונים** תי' בכמה אופנים, ואכ"מ¹. **ובמערכת הקנינים** [ספ"א] כתב דלולי דין הפקעת השעבוד היה זכות העכו"ם מעכב, וכלפי מצב שיגבה חובו לא היה נאסר מחמת זכות הישראל.

ובפשוטו הלשון 'מפקיע' מידי שעבוד היינו דאינו יכול לגבות, ומונע מהשעבוד לגבותו. אבל יש אחרונים שפירשו דיש כאן תורת הפקעה, ואלים ההקדש להפקיע את זכותי השעבוד, ואל"כ לא חל ההקדש מעיקרא.

תוד"ה הקדש. פי' בקו' דוקא קדושת הגוף דלא פקע וכו' אבל קדושת דמים לא אלים הקדש מכח מקדיש כיון דיש לו פדיון. **הקצות** [קיז ב] הביא בשם תוס' דהשעבוד הוה כפדיון, וכנתינת דמים. **והקובה"ע** [נב ה] האריך להקשות דאין כאן פדיון, ותפיסת קדושה על דבר אחר, ואפי' בשטרות לא חל פדיון. ולכן פי' [וכ"כ ר' שמעון במערכת הקנינים יב] דסברת התוס' דקדושת דמים תליא בזכות ממון, דכיון דפקע בכדי אמרי' דחל רק לפי זכותו, ולכן השעבוד גובה ממנו.

הר"ן [נדרים מו:] כת' דכשהמשכיר מקדיש ביתו, מותר לשוכר לגור בו לרש"י, דהקדש בדק הבית אינו מפקיע שעבוד. ולכן יש לו זכות להמשיך לגור בו. אבל לר"ת אסור [דקדושת דמים ג"כ מפקיע שעבוד]. אבל דעת **תוס'** [ב"ק נא: וב"ב נז: ועוד] דכיון דאין גוף הקרקע יוצאת מתחת ידו אסור לגור בו, ולא מהני הא דהקדש אינו מפקיע שעבוד. וע' **בקובה"ע** [נב] דהאריך להעמיד דעת התוס' בכמה אופנים.

- 1 והאחרונים הקשו כיון דמהני מטעם בידו, אמאי כתב משום ע"א נאמן באיסורין, וע' לעיל ב: ואכ"מ.
- 2 [ותולים בסברות אלו, אף נגד הודאתו. דבמקום הודאה נגד הודאה אזלי' בתר סברא. א"נ טענת 'טעות' אינו נחשב נגד הודאה [וע' לעיל יד.], אלא דבעלמא לא חוששין לזה].
- 3 **והקוב"ש** הקשה למ"ד תרי ותרי ספיקא דרבנן [ומעמידים על חזקת מ"ק]. ויל"ד דהודאה נגד הודאה לכר"ע כמאן דאיתא.
- 4 והאחרונים הקשו דמ"מ אח"כ כשחוזר בו יהני מוחזר ידיה.

הקצות [ק"ז ה] דייק מלשון תוס' דאף קונם כללי נחשב כקדושת דמים, כיון דיש לו פדיון. אבל קונם פרטי אין לו פדיון, ולכן נחשב כקדושת הגוף ומפקיע שעבוד, וכדמבואר בכתובות נט, אבל **הקצות** [קעא] הקשה דבר'ן נדרים כט כתב דקונם פרטי פקע בכדי, דקליש ואינו כקדושת הגוף. וע"ש מש"כ בזה. ור' שמעון [שם יב] כתב דקונם פרטי במקום שחל, לא פקע בכדי, אלא דיכול לחול על זכויות, ולא רק על עצם הגוף, ולכן יכול להחשב לזמן.

ודעת ר"ת דאפי' קדושת בדק הבית מפקיע מידי שעבוד. והרשב"א כתב דהיינו דוקא במטלטלין, אבל בקרקע כיון דכגבוי הוא, לא קרינן ביה מה ביתו שלו.

והקצות [ק"ז ב] הביא מלשון רש"י פסחים לא. דהא דקדושת דמים אינו מפקיע מידי שעבוד הוא משום דנחשב אינו ברשותו, שלענין זה הוה אינו ברשותו. וביאר לפ"ז דקדושת הגוף מפקיע הוא משום שחל אף על מה שאינו ברשותו. והאחרונים כתבו דכוונת רש"י דהזכות כלפי השעבוד אינו ברשותו, ונחשב שיש לבע"ח זכות קודם.

הרמב"ם [ערכין ז יד] כתב דהמקדיש נכסיו [לבדק הבית], אשה ובע"ח אינם גובים, דההקדש מפקיע השעבוד שקדם, אבל כשימכור הקדש ותצא לחולין יש לבע"ח לגבות מהפודה שהרי שעבוד עומד על קרקע זו. והראב"ד השיג מהגמ' בערכין. והנ"ל העמידו דהרמב"ם ביאר את הסוגיה בערכין באופ"א.

בא"ד כל לוח יפקיע נכסיו מהמלוה שיאסר עליו בקונם. וברא"ש כתובות [ה טז] כתב דהבע"ח יכול ללוות מאחרים, ויגבו מדין שעבודא דר' נתן. והר"ן כתב דכופין ב"ד לישאל על נדרו.

בא"ד [בע"א] ולאביי דאמר למפרע אמרי' דשפיר אקדיש וכו'. מבואר בתוס' דלמ"ד למפרע הוא גובה חל שחור, אפי' לפני שגבאו. ויל"ד דלכאורה חל רק בשעת גביה למפרע [ואכ"מ].

מא.

רש"י ד"ה ויאמר. על בניו. בנהש"ס הקשה דה"ל למימר על עצמו. ובחי' רע"א [בסוגריים] כתב ליישב דאם מוציא על העבד, אפשר לכופו אח"כ לכתוב שטר. אבל לבניו בעי שטר מחיים.

כופין את רבו שני, וכותב עבד שטר על דמיו. המאירי כתב דהיינו אם החוב יותר על דמי העבד, אבל אם דמי העבד יתירין על החוב, כותב רק בכדי החוב [דאין לשני זכות יותר מזה].

רש"י ד"ה על דמיו. העודפין על החוב. הרש"ש כתב דפשטות הראשונים דאף כנגד החוב אינו מפסיד, דהרי לא גבאו בחובו, אלא דגרם לו להפסיד.

רש"י ד"ה היזק שאינו ניכר. אלא העבד לפי הנאתו מהשחרור. [ויל"ד האם כל משחרר עבד יכול לתבוע מהעבד דמיו, ואפשר דוקא הכא דמשחרר בע"כ, וכגדרי מבריה ארי. ואפשר דכלפי העבד אינו נחשב ממון, לפי שווי מכירתו, והוה תקנה שלא יפסיד האדון]. ומשמע דלמ"ד שמייה היזק העבד אינו חייב כלל, ואין דין רצה מזה גובה [או ערב], והתור"ג תמה במה יופטר העבד מלשלם דמי הנאתו.

תוד"ה במזיק. אין לך פרעון אלא מזה דאל"ה עדיין חייב לו חובו. והראשונים הוסיפו וא"כ אינו מזיק שעבודו. אבל רש"י במשנה משמע דהוה אפותיקי סתם. והאחרונים כתבו ד"ל דכוונת רש"י לאוקימתא דעולא, אבל לאוקימתא דרב איירי באפותיקי מפורש.

בא"ד אפי' מאן דפטר וכו'. דעת הרא"ש דיורש שמוכר בנכסי אביו, אינו חייב ללוקח מדין מזיק שעבודו דדוקא היכי דהיזק גופו של קרקע, והא לא היזק גופו של קרקע. ובגידו"ת הקשה על הרא"ש מסוגין, דלא היזק בגופו של עבד אלא הפקיע שעבודו. והקצות [ק"ז ו] כתב דהוה קלקול גופו של עבד, דמעיקרא עבד ועכשיו אין כאן עבד, משא"כ בקרקע דהקרקע קיים אלא דאינו יכול לגבותו. ובאבנ"מ [צג טז] דהשעבוד קיים אלא דאינו יכול לגבות.

הרמב"ם [חובל ז יח] פסק כרשב"ג במזיק שעבודו, וביאר הר"ן דקיי"ל דינא דגרמי. אבל הראב"ד השיג דהתם דבחבריה קעביד מעשה, אבל הכא דנפשיה קא עביד, ופסק כרבנן.

- 1 ולכאורה היינו כלפי מצב שיגבה חובו. והאחרונים האריכו בזה, ואכ"מ.
- 2 ויל"ד האם הוה חיוב תשלום מדין נהנה [שקיבל ממנו שחרור, וע"ז אין לעז. ואף דהעבד אינו רוצה], או דגדר התקנה דמשום לעז נחשב קצת עבדו.
- 3 ויל"ד דעבד של ב' שותפין, ששחרר חלקו, אמרי' דפעל רק בחציו, ולא אמרי' דנחשב מזיק בחציו של חברו. א"כ ה"נ רק כנגד החוב הוה אפותיקי, א"כ לכאורה שחרר רק חלק זה, ורק על חצי זה יצא שם בן חורין. ולכאור' אין טעם לחייבו לשחרר יותר מחלק זה, אלא דא"ל לחלק. וא"כ אמאי חייב כל דמי העבד. [ולכאורה נפק"מ כשאביד שאר נכסיו אח"כ].
- 4

תוד"ה בהיזק. לרב חשיב שפיר היזק ניכר. הרשב"א [לקמן נג:] כיון דמדינא משוחרר, אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, דהעבד אינו עומד לפניו. דהוה כנוטל כיסו ונותנו לחבירו.

תוד"ה גובין. אם רצה מוכר את אלו והן גובין מהשאר. משמע בתוס' דכששניהם לפניו גובה מהאפותיקי. וכ"כ בתוס' ר"ד. אבל הר"ן ס"ל דאף לא שטפה נהר יכול לגבות משאר נכסים. וכתב דאם רצה לגבות ממנו הבע"ח אינו יכול לדחותו לשאר נכסים [אבל במעות יכול לסלקו, וכדאיתא בב"מ טו:]. והראשונים כתבו דסתם משכנתא דינו כאפותיקי שאינו מפורש. [אלא דעדיף דאינו יכול למוכרו כלל תוך הזמן].

תתרגם שמעתיה דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו. והוה אפותיקי מפורש. דעת רש"י ב"מ סו: דאף הלווה אינו יכול לסלקו בזוזי. והרא"ש [שם פ"ה כט] חלק דא"כ לא מקרי אפותיקי, אלא מכר מקצתו או כולו.

רש"י ד"ה אינה. כלומר דוקא הטילה אחריות כתובתה על שדה זו וכו'. יל"ד בכוונת רש"י אי איירי דאמרה הכי בהדיא, וא"כ ה"ל אפותיקי מפורש [וצ"ב א"כ במה פליג ת"ק]. או דהוה אומדנא דכל אפותיקי סתם דכתובה דינו כאפותיקי מפורש [לרשב"ג, ויתכן דת"ק פליג בזה]. או דכוונת רש"י לאו דוקא והוה תקנ"ח.

תוד"ה אשה. תוס' כתבו דאם מכרה בטל לגמרי. ע"פ הירושלמי. ובזה נח' רש"י ור"ח האם תקנו דיש לאשה זכות תביעה לבטל המקח שיעמוד השדה אצלה, או דהמקח בטל ממילא, ואף הבעל יכול לבטל.

אבל דעת ר"י בתוס' ב"ב [נ. ד"ה אילימא] דהמקח בטל רק משעת טריפה. [וסברת רשב"ג מהני רק לענין שיכולה לגבות מאיזה שתרכזה, ולא רק מהאחרון]. וע' בסוגיה דיבמות סו:

דעת הרמב"ם [מלוה יח ד] דיכול למכור לשעה, אבל אינו יכול למכור לעולם. וה"ה [וכ"כ הר"ן בסוגיין] ביאר דהיה לו לפרש ללוקח שיטול הבע"ח שדה זו, אף שימכור אח"כ נכסים אחרים. לפיכך אינה מכורה כלל².

חצי עבד

עובד את רבו יום א' וכו' תקנתם את רבו³. משמע דדין משנה ראשונה שחולקים לימים הוה מכח תקנה. וביארו האחרונים דלולי תקנה לא היה אפשר שחצי שעשה יהא לעצמו, דמה שקנה עבד קנה רבו⁴. ובדבר אברהם [א לט] כתב דהוא מטעם דאינו יכול לשעבד בבן חורין, וכע"ז כתב החת"ס.

הקצות [קעא] כתב לחקור האם יש חלוקה בגוף העבד כלפי זמנים [וכעין מש"כ הר"ן נדרים מה: דכל שותפין הגוף מחולקת לפי זמנים], או דהוה רק חלוקה למעש"י. ונפק"מ למציאה ביום של רבו וכו'. והביא דבגמ' מב. מפורש דאיסורא לא קאמרי, ד'גוף' העבד אינו מתחלק. והקצות [בסי' רמט] הביא דלכאורה נחלקו בזה הבבלי ירושלמי, ודעת הירושלמי דמתחלק לימים. וכתב ד"ל דנחלקו במח' אב"י ורבא [נדרים כט] האם קדושת הגוף פקע בכדי.

ונחלקו הראשונים בחקירת הקצות, דברבינו גרשום [ב"ב יג] כתב שביום שהוא עבד לרבו, רבו קונה כל מה שהרוויח ביום שהוא לעצמו, דאמרי' מה שקנה עבד קנה רבו⁵. ובתוס' ר"ד כתב דמכח דהקנה א"כ מצא מציאה, ביום של רבו הכל לרבו, וביום של עצמו הכל לעצמו. ובתוס' ר"ד ב"ב [יג.] כתב כן בשם ר"י, והתוס' ר"ד חלק דאע"ג דעבוד תקנה למעש"י, מ"מ קנין הגוף יש לשניהם עליו תמיד⁶.

תוד"ה לישא. משום פרו ורבו לא מחייב בה כיון דאנוס הוא. לשון תוס' מורה דאנוס אינו חייב כלל. ובתוס' ב"ב יג. הוסיפו דא"כ בכל העבדים נכוף כדי שיתחייבו בכל המצוות. והאחרונים [קובה"ע מח יד, קה"י ב"ב

1 משמע דבזה לא פליגי [ע' רמב"ן], א"כ לא נחלקו שמואל ור' יוחנן כלל.

2 יל"ד האם הוא תקנה שבזה נראה שמפקיע שעבודו, או דמגדרי המקח אין לו זכות למכור. וע' או"ש.

3 ע' תוס' חגיגה ב:

4 ובתוס' ר"ד כתב שאומר האדון עבדי הוא ואתם עושים אותו שותף לי. וצ"ב.

5 [ויש חלוקת גוף לימים לענין זה. והאחרונים הביאו דמבואר דבדבריו דהאדון קונה נכסי העבד שהיה לו קודם, ולא רק שזוכה עכשיו, והקצות רמט דן בזה].

6 והוסיף דהרי ביום שעובד לעצמו אינו מותר בבת חורין, וכיון דהגוף קנוי לשניהם תמיד מה שקנה עבד קנה רבו, הלכך מציאתו לשניהם. [ולכאורה נח' האם יש חלוקת 'הגוף' כלפי ממון].

שם ועוד] האריכו בזה. ובפשוטו משמע בתוס' דשבת כופין אף דפטור, דהוה מצוה רבה. ובאתון דאורייתא [יג] כתב דבמקום דעיקר המצווה הוא התוצאה, אף אנוס נחשב מצווה.

בא"ד וא"ת ליתי עשה דפרו ורבו ולידחי לאו דלא יהא קדוש. כתב **המהר"ם** בפשוטו כוונת התוס' דישא בת חורין, ויעבור על לאו דלא תהא קדישה, ותוס' נקטו לשון לא יהא קדוש אגב. **והמהר"ם הביא פי'** אחר דכוונת התוס' דישא שפחה, וקיום שבת כל דהוה דחי. והאחרונים האריכו להקשות על פי' זה. [ובתוס' **הרא"ש** כתב להדיא דישא שפחה או בת חורין].

הטורי אבן [חגיגה ב] הקשה היאך ידחה עשה לל"ת, הרי העשה הוא על הצד חירות, ואילו הלאו הוא על הצד עבדות. והטור"א הביא דמצאנו כע"ז בזבחים צז דבשר קודש שבלע מותר אמרי' דיבוא עשה וידחה ל"ת, ואף דאינו באותו חתיכה. ובקה"י [לב] חלק דכל הגוף יש לו תורת עבדות ותורת ישראלות, ולא נחשב שיש כאן ב' גופים. [ועיי"ש שהאריך בחקירה זו, האם עומד כל חצי בפנ"ע, צד עבדות וצד חירות. או דגדר חצי עבד הוא השתייכות לכל צד. וע' בסמוך חקירת השמעתתא].

והגר"ח [סטנסל קנז] כתב דהא דעבד פטור מפרו ורבו הוא על החפצא של העבד [כיון דאין לו חיים], ולא ילפי' למעט מאשה [וא"כ הפטור היה על הגברא]. ולכן כתב דאף חצי העבד חייב פרו ורבו, דחפצא של הבן חורין שלו, א"כ שפיר דחי. ובזה הטור"א דימה לבשר חטאת שבלע מפסלות. אבל אילו היה פטור בגברא, ל"ש שחיוב של חצי גברא זו ידחה חציו דגברא זו¹.

בא"ד אפשר לקיים ע"י כפייה. הטור"א [חגיגה ב] תמה דמ"מ העבד אין לו עצה לקיים, א"כ ידחה. ומבואר דכוונת התוס' דב"ד תקנו שישחרר, ועדיף להו שישחרר ולא לדחות ל"ת².

המהרש"א הקשה דאדרבה נימא דיבא עשה דלעולם בהם תעבודו וידחה ל"ת דלא יהא קודש. ובקה"ר תמה דהעשב לא הוי בחד גברא ול"ש שידחה. [ולכאורה קושיית המהרש"א אמאי עדיף לחז"ל לתקן ע"י כפייה].

בא"ד ועוד דכי מעקרא לאו לא מקיים עשה, דחזיא להתעבר. **בטור"א** [חגיגה ב] תי' על קושיית התוס' דאף הכשר מצווה דוחה ל"ת³.

המנח"ח [א יד] תמה על תוס' דקיום המצוה בשעת לידת בנים, וזה ודאי אינו באידנא [ועוד דהוה ספק האם יקיים]. **והאחרונים** הביאו מדברי התוס' דמקיים מצות פריה ורביה בשעת גמר ביאה [שהתורה לא צוותה מה דאינו בידו]. אבל **הקוב"ע** [סט כז] תי' דהגמר ביאה נחשב **מעשה המצוה**, שזהו מה דרמיא עליה [דלידת הבנים אינו מעשה ידיה], ואף שקיום המצוה הוא לידת הבנים, ודין באידנא תליא במעשה המצוה.

בא"ד ועוד בדידה ליכא עשה האחרונים [מהר"ם חביב, מנח"ח א טו] מקשים דבגמ' **כתובות מ** [גבי מצוות ולו תהא לאשה דאונס] איתא דעשה דוחה ל"ת. ומבואר דעשה ידידה דוחה לאו ידידה [ובחד תי' בתנ"י זהו תי' הגמ']. וכן גבי יבום דחייבי לאוין מצאנו דעשה שלו דוחה ל"ת ידידה⁴. ובמנח"ח חילק דבעריות איסור ידידה תליא באיסור ידידה, משא"כ באיסור קדש. והאריכו בזה **האחרונים** ואכמ"ל.

בא"ד אפי' אין לו אשה ובנים הא איכא למ"ד. האחרונים האריכו דל"מ בהדיא מ"ד כזה. ע' רש"ש.

בא"ד וי"ל דגבי כלאים לא אסר תורה אלא ב' מינים, אבל הכא אתי צד עבדות ומשתמש בצד חירות. משמע בתוס' דהחילוק בגדר האיסור, וכ"כ **האחרונים** [מנח"ח רמז ט ועוד] ביארו דגדר איסור עבד בבת ישראל הוא משום שהעבד פוגע בקדושת ישראל, דהוה גדר איסור שונה מאיסור כלאים. אבל **התשב"ץ** [ב' ד' הו' בהקדמה לשמעתתא אות מ'] ביאר תי' תוס' לחלק בין פירות דהוה הרכבה מזגית⁵, ואילו חצי עבד נחשב הרכבה שכונית⁶. ולכן

- 1 ויל"פ דבחפצא [גוף העבד] הוה מקצתו עבד ומקצתו בן חורין, אבל הגברא ודאי אינו 'מתערב'. וסברת הקה"י דאף הגברא הוה מזגי.
- 2 ולפ"ז מבואר דיסוד אפשר לקיים היינו דעדיף לבי"ד שלא יעבור על הלאו. ולא דגדר הותרה תליא רק במה שהאיסור מחייב. וצל"ד.
- 3 והאחרונים ציינו דבתוס' מבואר דלא כפסקי תוס' זבחים סט דהיכא דא"א בענין אחר לא בעי באידנא. [ובפשוטו אין מצוה על האשה, אלא שהתורה קבעה את המצוה בצורה זו].
- 4 [ועל"פ הגמ' **חולין** סט דמבלבל זרעיה], דכל הפרידה נוצר משניהם, והו' מציאות מחודשת שבא מב' סיבות.
- 5 שא"א להגדיר דיש מציאות משולבת בין עבד לב"ח, וע"כ דחלקו עבד וחלקו בן חורין [ואף זה צ"ב וכי היאך יתכן דיש חצי גוף ישראל].

אתי צד זה ופוגע בצד זה^{1,2}.

בא"ד וכו' דאתי צד עבדות ופוגע בא"א. כוונת התוס' לגמ' **יבמות** מה: דחצי עבד שקידש בת ישראל, דצד עבדות שבו משתמש בא"א, ויש צד ממזרות בולד. והאחרונים הקשו דמ"מ הוה אשתו שלו [ולא מסתבר דחצי עבד נחשב ב' אנשים]. וצ"ל דיש איסור אישות לעבד.

מא:

וכותב שטר על חצי דמיו. **המנח"ח** [תקסח בקומץ המנחה] הקשה לצד דמהני שטר חוב להחשב שחרור כסף, א"כ אמאי בעי תרת, כופין לשחרר, ועוד נותן שטר על דמיו. וכתב דלצד דמעוכב גט שחרור נפקע השעבוד ממון נוחא [וע' לקמן מב. בתוד"ה בעבד, ומב:], דכיון דפקע קנין כספו ל"מ שחרור בכסף, וכדאיתא לעיל לט:.. **והדבר אברהם** [א לט יד] עוד דקודם התקנה דחלוקת ימים, ל"ש כלל לשעבדו, ולכן פקע קנין כספו. וה**מנח"ח** כתב עוד ליישב דבעבד ל"ש שיתחייב גופו חוב, דמה שקנה עבד קנה רבו, א"כ ל"ש שיתחייב להחשב קנין כסף. ולא אמרי' בזה גיטו וידו באין כא', דבעינן קנין גמור.

תוד"ה לא. והא דלא כפינן בחצייה שפחה וכו'. **המהרש"א** הקשה דאפשר לישא ע"ע³. וחידש **המהרש"א** דאיירי דאין לרבה ע"ע, ודוקא רבה מותר למסור לו שפחה כנענית, אבל ע"ע אסור בשאר שפחות. והאחרונים תמהו על דברי **המהרש"א** דמבואר בגמ' בתמורה ל דע"ע מותר בשפחה של אחרים. וב**קובה"ע** [נז] כתב דמ"מ יסוד דברי **המהרש"א** ניתן לקיים, דהיתר ע"ע בשפחה הוא משום דנחשב עבדות רבו, ומותר דוקא ע"ע מסירת רבו. ובגמ' בתמורה רבו שכרה, והוה ע"י מסירת רבו.

תוד"ה כופין. חטא כדי שיזכה⁴. ובתוס' **שבת** [ד] תי' דהוה מצוה רבה. [ובפשוטו צ"ב מ"ש, והרי אפי' לחיוב חטאת הנידון, וכ"ש עשה. והאחרונים כתבו לפרש דעשה ד'שבת' הוא תועלת העולם, ולא נחשב כמצוה פרטי].

והרשב"א [שבת ד] כתב דלא שייך בחצי עבד לעולם בהם תעבודו, משום צד חירות שבו⁵. ויש **אחרונים** [והביאו ש"כ ה**נוב"י** אה"ע ת קד] שביארו כוונתו דרק בעבד שמתקיים בו גדר 'לעולם', שייך איסור שחרור, משא"כ חצי עבד דאינו עובד לעולם. וה**דב"א** [א לט בהג"ה] כתב דכוונת הרשב"א דלולי תקנת חלוקת ימים אינו רשאי לעבוד כלל, ולכן אינו מפקיע לעבדות. אבל **הקצות** [קעא] הקשה דמ"מ אחרי שתקנו חלוקת ימים, א"כ ביום של רבו משועבד כעבד, וא"כ שוב יש איסור לשחרר⁶. וה**קצות** ביאר דכוונת הרשב"א דאף ביום של רבו אינו רשאי לעבוד עבודת פרך, דרק בקנין הממון מחולק, והגוף ואיסורין אינן מחולקים, נמצא שמשעבד בישראל, ומצווה משום לא תרדה בו בפרך⁷. [וע' לקמן מב.].

הטור"א [חגיגה ב] הקשה ע"ד התוס' דכיון דחז"ל הפקיעו את השעבוד [דלקמן מב: נחשב מעוכב גט שחרור, וע' בסמך הגדר בזה], א"כ אינו עובר בעשה⁸. וב**אמר"מ** [מא] תי' דהפקעת

1 וע' ר' **אלחנן** [בקובץ ענינים חולין וקובה"ע מו ה'] הוכיח כצד דהוה מזגי, שהרי אף צד החירות נשתנה ע"י השחרור, כדמבואר ברש"י גיטין מג: דאם נשתחרר החצי עבד פקע הקידושין, כיון דנשתנה. ותלה בזה מח' **הראשונים** במכות כב. דמבואר דהמנהיג פסולי המוקדשין לוקה, דעשאו הכתוב ב' גופים. וביאר המפרש דהוה חולין וקדשים מעורבים ואף בגוף אחד יש כלאים. ואכ"מ.

2 וכ"מ בלשון **רש"י** חולין עט, והרמב"ן ור"ן שם, משמע שהוא חילוק בין פרידה לחצי עבד. וה**ראשונים** הוסיפו דמטעם זה מותר לרכוב ע"ג פרידה ואין בזה משום ב' מינים. והביאו דבתוספתא כלאים ה' ובירושלמי פ"ח הו' דדעת איסי בן יהודה דאסור לרכוב ע"ג פרידה מק"ו. ואמרו לו רבנן הכתיב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה.

3 וצ"ב קושייתו, דע"ע בזה"ז מי איכא [והגמ' לעיל בזה"ז]. ולכאורה כוונת **המהרש"א** אמאי לא תקנו ב"ש. וע' לעיל לח דדעת הרמב"ן והחינוך שמז דלא נאסר כלל במקום מצוה. ודעת הריטב"א ור"ן דאינו איסור גמור.

5 והאחרונים הקשו ע"ז מלעיל לח ע' קה"י כז. [וברשב"א לח. ג"כ סתר משנתו].
6 ויל"ד דלמשנה אחרונה, מיד כשנשתחרר חצי חל תקנת חיוב שחרור, א"כ לא חל כלל תקנת חלוקת ימים.

7 וה**מנח"ח** שמז הקשה דלאו זה מצאנו רק בעבד עברי. וה**קה"י** [כז] ותי' דכיון דמשועבד לעבוד בע"כ הוה בכלל לאו זה.

8 וכע"ז יש להקשות דכיון דכותבין שטר על דמיו למש"כ הרשב"א לח. אין איסור. ובפשוטו בתוס' מבואר

השעבוד הוא תולדה ממה שחייבו לשחרר, א"כ לעולם קשה דנחשב שתקנו לעבור על הדין.

המשחרר חצי עבדו. הפנ"י הקשה דהגט אגידא גביה, דל"ש דנתינה זו גיטה וידה באין כא', דרך חציה משתחרר. ותי' דאייירי דוקא במזכה ע"י אחר [ובאו"ש ציין דכ"מ בירושלמי]. וכבר הקשה כן בתוס' לעיל כג: ד"ה ונעשה. ובאו"ש [שלוחין ד] כתב דהיד משמש את כל העבד והוה ידו, ומקום קבלתו גיטו דחצי העבד. [וכע"ז כתב הגר"ח סטנסל, ה' לע'].

מה אשה חציה לא. פרש"י דאין אשה מתגרשת מבעלה לחצאין. משמע דא"צ קרא לזה, אלא דעצם גירושין ל"ש לחצאין. ויל"ד דמצאנו גירושין חוץ מפלוני לקמן פב. ובקוב"ש [קוב"ב עמ' כד] כתב דהמגרש חצי אשה הוה פסול במעשה הגירושין, דלא הוי כריתות. ולא בתוצאת החצי גירושין. אבל המקדש חצי אשה הוה חסרון בחלות הקנין, ולכן אף ב' חצאין יש חסרון זה. אבל יתכן לגרש ב' חצאין בב' גיטין בב"א, דנחשב גירושין א". ועפ"ז ביאר הא דמהני שחרר חצי ונתן חצי [לקמן מב.], דמצטרף להחשב מעשה א' [וע"ע לקמן].

שטר בין כולו ובין חציו. יל"ד אמאי אין בזה חסרון כריתות שאגוד גביו כל ימי חייו. ואפשר דילפי' מהא דאין בזה חסרון, ואף ע"מ שלא תשתה יין לא יהא חסרון. א"נ 'חצי' לא נחשב אגוד גביה, דהחצי עבדות שנשתחרר אינו משעבדו, ולא איכפת לן דיש דבר אחר שמשעבדו. [ובקוב"ש שם כתב דלא כן]. וע' בדברי הר"ן מב.

רש"י ד"ה דכו"ע. אין אדם דן ג"ש מעצמו. משמע דהיקש אדם דן מעצמו. אבל רש"י סוכה לא. [ד"ה לא] כתב דלא ניתן לדרוש מעצמו כל י"ג מידות אלא ק"ו. ובמשנ"ל [ק"פ ב יג] כתב דרש"י התם קאי רק למ"ד דהתם [ועע"ש שדן בדברי רש"י בסוגין].

תוד"ה דכו"ע גז"ש. דעיקר שטר מגז"ש נפקא [ע' מש"כ בזה לעיל לט:]. ובתוס' זבחים [מח. ד"ה דכו"ע] בתי' הא' תי' דהכא ההיקש לא נתבטל לגמריה, דשמא צריך למילי אחריני. ואילו התם טוב לעשות גז"ש למחצה שלא לבטל ההיקש. וע"ע בשיטמ"ק שם.

כח דהיתירא עדיף. רע"א הקשה דהטעם כח דהיתירא משום דהמסתפק צריך להחמיר [ע' לקמן עד:], דהכא אף מה דאינו משוחרר הוה חומרא דמתירו בשפחה.

מב.

תוד"ה בעבד. שותפין דהתם היינו לזה גוף ולזה פירות וכו'. דע"י הקנין פירות נחשב כאינו ברשותו, ואינו יכול למכור. והרמב"ן [ב"ב נ. כתב דלענין יציאת ראשי אברים בעינן מיוחד כולו, ולענין מכירה קאי רק לזה גוף ולזה פירות, והוה דימוי בעלמא. ולכאורה לפ"ז ה"ה דיכול שותף לשחרר]. והתוס' ר"ד [ב"ק צ] כתב דדעת ר"א דקנין איסור שאסור בבת חורין אינו מתחלק לב' שותפין, ולכן אינו שלו לשחרר. ואף שכשימכרו לא' יכול לשחרר, דהאיסור נמשך אחר קנין הדמים, שהרי המוכר עבד ע"י הקנין ממון זכה אף בקנין האיסור, והלוקח משחרר. ואפי' ישראל שמכר לעכו"ם, כשהעכו"ם מוכרו לישראל נמשך קנין האיסור אחר קנין הדמים [ה' לעיל לז:].

בא"ד והא דקאמר וכו' היינו משנה אחרונה וא"ת והא אממר גופיה וכו' המהרש"ל הקשה דהמשנה אחרונה גופיה יש להקשות דמבואר דאף דפקע קנין הממון [וכדמבואר בגמ' בע"ב דנחשב מעוכב גט שחרור], ויש תקנה בשחרור, ודלא כלישנא דלאמימר דמפקיר עבדו אין לו תקנה בשטר. ואף ד"ל דדוקא הכא דיש קנין מעשי, אמר' דבעל הקנין הגוף [איסור] אינו יכול לשחרר, אבל התם פקע שעבוד הממון [וכעין תי' התוס'], מ"מ קשה ללישנא הב' באמימר. ותי' המהרש"ל דהתם הם הפקיעו, והם תקנו שיכול לשחרר, דאי לאו התקנה יש לו חצי עבד². וכע"ז כ' המהר"ם³. ובפנ"י כ' דלא הפקיעו את זכות הממון אא"כ אינו משחררו, ולכן אינו יכול לשעבד בו [בפועל], דחייב לשחררו. אבל כשבא לשחרר נחשב שיש לו שעבוד הגוף. והאמר"מ [מא] כתב דסברת אממר דהמפקיר עבדו אין לו תקנה הוא משום דנחשב שהפקיר אף הזכות לענין שיחרור, אבל חצי עבד למשנ"א חז"ל תקנו והפקיעו את השעבוד, והזכות הזה לא הפקיעו.

ובמהרש"א כתב על דברי המהרש"ל דא"צ לדוחקים אלו, דאפ"ל דהמשנה דלא כר"א [ולפ"ז אף הך לישנא

דלא כן. ואפשר דתחילת התקנה שישחרר, ואח"כ תקנו דמים והוה איסור.

1 ויל"ד דהפוסקים הביאו דרשא ספר ולא ב' ספרים.

2 וצ"ב כוונתו, וכי נימא דהשחרור רק מדרבנן. וע' בסמוך.

3 וז"ל דהא דנקרא למשנה אחרונה אין לו בגוף העבד היינו משום שכופין אותו לשחררו וזולת זה יש לו בגופו לכך יכול רבו לשחררו.

דאמימר הוא נגד המשנה.

ובקוב"ש כתב עוד דע"כ הך לישנא דאמימר ס"ל דלא הפקיעו את השעבוד במקום דמעוכב גט שחרור, ודלא כגמ' לקמן.

ובתוס' לקמן מג: [ד"ה אבל] כתבו [דבמוכר לעכו"ם] לא הפקיעו ממנו חכמים עד אחר שיכתוב לו גט שחרור.

אמר רבה וכו' אבל נתן חציו כיון דקנפיק מיניה כוליה. בפשוטו משמע דהחסרון בחצי שחרור הוא במה שנשאר חצי עבדות [דומיה דנשאר חצי אישות]. אבל י"ל דנחשב דהמעשה שחרור פועל על כל העבדות [ואישות], בצירוף המתנה¹.

רש"י ד"ה אבל. ומכר תחילה חציו או בב"א. צ"ב דאם מכר תחילה, היינו שותפין ממש². ובר"ן [בסמוך] כתב דבאמת איירי בנתן תחילה³.

רש"י ד"ה הכותב. זיכה לשליח בב"א. ובהמשך הגמ' מתרצת דל"מ ב' עבדים בגט א'. **האחרונים** [חזו"א] הקשו דעכ"פ יהי מדין שטר מתנה, ולדברי הקצות במזכה ע"י אחרים מהני שטר שלא לשמה, מדין שטר מתנה.

רש"י ד"ה הא דאמר כולו. דילמא חד פלגא ואיכא שויר. **הרמב"ן** חלק דביני ממונות מי שנותן לכ"א חציו, ודאי שכ"א זכה בחציו. והתור"ג הקשה אמאי כתב רש"י משום דין 'שויר' [דמשמע דהוה כמו בברייתא בסמוך], תיפול דיכול לדחותו, ובאמת לא הקנה גופו. וכתב דכוונת רש"י דבאמת בגדרי הממון אינו יכול לדחות, אלא בשחרור בעינן מבורר טפי.

תוד"ה הא. ונראה לרבינו שמואל דרבה לטעמיה דכל שאינו בזה אחר זה. **החזו"א** ביאר כוונת הרשב"ם דכל שטר בפנ"ע אינו ראוי לקנין, ואין כאן מקום פתח לקנין שיחול. אבל כשכתב לכ"א כולו כל שטר ראוי בפנ"ע, ומהני אף דהשטרות עוזזין זל"ז. [ומ"מ דוחק, דלפ"ז אינו שייך כלל לרבה דכל שאינו בזה אחר זה, היינו שסותר את חברו. ועוד אדרבה בכגון זה אמרי' גיטו וידו באין כא', ומהני להשלים זל"ז].

בא"ד אלא ודאי ל"ש כל שאינו בזה אחר זה אלא כשהראשון מונע את השני מלחול. **תוס' זבחים** ל. [ד"ה דבריו] כתבו דהמתפיס לעולה ולשלמים, הוה חציו לזה וחציו לזה, ולא אמרי' 'כל שאינו' וכרבה. דרק בדבר דא"א לקיימו משום שסותרים [כגון מקדיש ב' אחיות, וקיים ומופר לכי, וד' אמות דעירובין], דהי מינייהו מפקת, אבל הכא מקיימי תרוייהו. והביא כן מסוגיין דכולו למר, אע"ג דבזה אחר זה א"א, דקמא קני ובתרא ל"ק, אבל בב"א אפשר לקיים שניהם. ועוד כתב **התוס'** שם דהמקדש חציין בחצי פרוטה וחציין בח"פ [קידושין ז:]: דהתם אינו משום דכבר חל הראשון [דהי מינייהו מפקת], אלא שבזה אחר זה אינו לא זה ולא זה, ובב"א תפסי תרוייהו. וזה כוונת תוס' דין דרבה ייסד דכל שאח"כ מונע מלחול, מונע אף בשעתו.

והגר"ח [הל' נדרים] כתב דדעת הרמב"ם דרק במקום דרק במקום דהמעשה מונע את השני מלחול אמרי' דאינו בזא"ז, **דבגמ'** נדרים סט: איתא דקיים ליכי ומופר לייכ בב"א תליא בדברי רבה, ולא חל לא הקמה ולא הפרה [והתוס' ציין דזה נחשב שסותר זא"ז]. אבל **הרמב"ם** פסק שהקמה חל ולא הפרה, וביאר הגר"ח דדעת הרמב"ם דרק כלפי הפרה שייך 'כל שאינו', דההקמה מונע מההפרה מלחול, ונדר שהוקם אלים וא"א להפר. אבל מה שא"א להקים נדר שכבר הופר, הוא משום שאין נדר כלל, ואינו סותר ומבטלו, ול"ש כלל 'כל שאינו' כלפי ההקמה⁴. וזה חידוש יותר גדול מתוס' דין דבממון לא נחשב סתירה.

והריטב"א השיג עוד [לרשב"ם] דמשכחת לה בזה אחר זה, כגון שמכר חצי תחילה לאדם א'⁵.

ובקוב"ש [הו' לעיל מא:]: כתב ליישב ע"ד הרשב"ם מהגמ' בקידושין דמקדש חציין בפרוטה [דהקשה תוס' זבחים], ויש חילוק בין קידושין לגירושין, דבקידושין החסרון חצי אשה הוה חסרון במעשה הקידושין, וב' זבחים].

1 וע' לעיל בשם הקוב"ש. וע"ע בסמוך.

2 ואין טעם לומר דמשום דנקבע שם בעלותו על כולו, לענין 'אישות' זו אין הפקעה עד שיתן כולו.

3 או באופן שכתוב כולו למר וכולו למר.

4 **והחזו"א** [בגליונות] השיג מקושיית הגמ' בקידושין נא ממעשר [מבואר דאף דבר דלא חל משום שהמקום כבר 'תפוס' נחשב סתירה, ע"פ דברי התוס' זבחים]. ודנו האם סברת הגר"ח רק במסקנת הגמ' בקידושין. או דאף הכא אין כח בעלות להפריש פעמיים. ואכ"מ].

5 ועוה"ק החזו"א דאף קידושין אינו מעכב על חברו, אלא גורם שתהא ערוה, ואמרי' בזה כל שאינו בזא"ז. ויל"ד בדעת רשב"ם דבעינן בצורת הקנאה זו ראוי בזה אחר זה. א"נ התם ע"י שמכרו נוצר שחצי העבד הוא 'שלם', אבל בב"א נחשב הקנאה על 'חצי'.

מעשים משלימים זה את זה להחשב מעשה קידושין. ואילו הגירושין הוא חסרון ב'תוצאה', ובזה נחשב דיש ב' מעשי גירושין פסולים, ולכן כיון דבזה אחר זה ל"מ, אף בב"א ל"מ.

בא"ד ואין לדמות ממון הראוי לחלק ואיתא לחצאין. **המהר"ם** ביאר דכוונת התוס' לטעם נוסף דבממון ל"ש כל שאינו בזה אחר זה, דהגמ' קידושין נא. מחלקת דאיתא לחצאין. והאחרונים כתבו עוד ד"ל דהוא הסבר לחילוק התוס' הקודם, וכמ"ש תוס' זבחים ד'כל שאינו' הוא משום הי מינייהו מפקת, ולכן נחשב סותר. [וע' תוס' עירובין נ. ואכ"מ].

הרמב"ן כתב לפרש דלא מהני חצי חצי, דכשמקנה חצי נכסים שמין את הנכסים ונוטל חצי מדיהם, ואינו נוטל חצי כל כלי וכלי. ולכן נחשב שהעבד עצמו אינו בכלל החצי נכסים. והר"ן הקשה ולא ידעתי מנין לו זה, ולמה לא יזכה במחצית כל דבר.

והריטב"א הביא בשם **ר"י הלוי** דכשנתן חצי נכסים לזה זכה בחציו ונעשה חצי עבד וחציו ב"ח. וצד עבד אינו יכול לזכות, נמצא כשנתן לראשון את חצי חבירו זכה רק ברביע, והרביע נשאר לבד, וכן אידך. אבל כשאמר כולו אינו משייר כלום לעצמו ונתן כולו לצד חירות, ונתרוקן זכותו לגמריה².

והר"ן [על הר"ף] כתב דבעינן שלא יהא שיעור כלל בשטר שביד העבד, והכא מתוך השטר יש שיעור, שזכה רק בחצי. ול"מ ששטר חבירו מוכיח. וכתב וכי אמר' שחרר חציו ונתן חציו [בגמ' לעי'] היינו שנתן תחילה, דאין שיעור כלל במעשה השחרור, או שכתב המתנה בשטר שחרור. **והט"ז** [רסז כז] כתב דלדברי הר"ן אף אם כתב בכל שטר שחרור דנותן כל הנכסים לפלוני ופלוני עבדיו, ל"מ. **והחז"א** חלק.

שייר קרקע כל שהוא. ע' לעיל ט.

רש"י ד"ה לא יצא. דלא ידעינן וכו' דלא פלגינן דיבורא. **רע"א** הקשה דזה דלא כמסקנ' הגמ' ט. ועי"ש שהאר"ך.

הקדמה - גדר חציו עבד וחציו בן חורין

בגמ' ר"ה [כט.]. איתא דחצי עבד וחציו בן חורין אינו מוציא בתקיעת שופר, דלא אתי צד עבדות ומוציא צד בן חורין. ורב נחמן אמר דאף עצמו אינו מוציא³. והאחרונים חקרו בגדר החצי עבדות, האם נחשב דחצי מגופו הוה ישראל, ובמעשה התקיעה יש חסרון שבא מכח כל חלקי גופו. או דשייך בו דין עבדות בכולו וכן דין ישראלות בכולו. ומכאן זה חייב במצוות, אלא דאין עליו דין ישראלות שלם. **ובקה"י** [ב"ב יא] ביאר דהוה כעין מש"כ **הרמב"ן** [נדרים מה:]: דגדר שותפין דהוה כולי להאי וכולו להאי⁴. [ויל"ד האם שורש הנידון בגדר בעלות שותפין, או האם יתכן שיתחלק דין עבדות⁵].

ובש"ש [בהקדמה אות מ] הביא חקירה זו בשם **התשב"ץ**, האם הוה הרכבה מזגית, שמתמזג לצורה ומין חדש. או דהוה שכוני. ויש בזה נפק"מ לכמה נידונים, וע"ע בהמשך הסוגיה. [וע"ע קה"י גיטין לב, ב"ב יא].

בגמ' בע"ב מבואר דלמשנה אחרונה נחשב מעוכב גט שחרור, ומשמע דאינו יכול לשעבד בו כלל, דחכמים כבר הפקיעו את הקנין ממון. או משום דעומד לכפייה. וכ"כ **הראשונים**. אבל **המאירי** כתב דמכל מקום כל שב"ד לא הספיקו לכופו, הדין דעובד את רבו יום א' ואת עצמו יום א'. וכן נגחו שור ביום זה לעצמו.

בגמ' בחגיגה ב. איתא דלמשנה ראשונה חצי עבד אינו חייב ראיה, דיש עליו אדון אחר.

1 לכאורה לא תליא בהקדמתו בזמן, אלא דשורש זכיותו בנכסים הוא ע"י שזוכה בעצמו, וכיון דזכותו בעצמו ובנכסים הוא מוגבל לחציו, א"כ חצי זה מתחלק.

2 **ובחז"א** [סק"ד הב'] הקשה כע"ז מסברא, דנשאר חצי מכל"א ביד האדון, דמה שקנה עבד קנה רבו. וע"כ נתן בסתמא המתנה לחלק הבן חורין לחוד. וכתב דעד"ז יל"פ סברת הגמ' [בסמוך] דקרי להו עבד, דעי"ז בטל הסתמא.

3 אבל דעת רב הונא דמוציא את עצמו. ויל"ד בזה.

4 אלא דהתם הוה גדר ממון, ונחשב שאין בזה סתירה, אבל בישראלות ועבדות הרי יש בזה סתירה. [ולכא' משכחת חצי עבד אף בג' שותפין, ושחרר שליש, ובזה כח הישראלות שבו חל חלקי לפי יחס וכו'].

5 דמסברא לא יתכן דגוף א' יתחלק לב' דינים שונים, ויחשב כב' אנשים נפרדים, ולכן אף אי גדר השותפות הממונות נחשב חציו למר, מ"מ בדין הגבר, מוכרח להיות כולו לזה, ויש עליו ב' דינים [ואף ששותרים]. **ובקוב"ע** מו ה הוכיח מזה דאף ב' שותפין בעבד, לא אמר' דהוה חציו למר, וכמו בבהמה [ביצה לז] דינקי אהדדי, אלא דהוה חצי מהכל. [ובתוס' רי"ד ב"ק צ הו' לעיל ל"ש כלל קנין איסור בשותפין].

[ומגזיה"כ אף חצי בן חורין פטור, דאף חצי זה משועבד לאדון]. אבל למשנה אחרונה חייב בראיה, ופרש"י דלמשנה אחרונה יש על ב"ד לכוף לאדונו לשחררו, והו"ל כאילו משוחרר. ובפסחים פח. איתא [לרש"י] דלמשנה אחרונה אוכל ק"פ משל עצמו, ואילו למשנה ראשונה אינו אוכל לא משלו ולא משל רבו.

ובתוס' חגיגה ד. הקשו דמשמע דחצי עבד חייב במצוות, הא קרא דאו חופשה, דמיניה ילפי' לה' לה' מאשה קאי בחצי שפחה. וכתב דע"כ קרא קאי אצד עבדות שבו.

אבל הרמב"ם [חגיגה ב א, וק"פ ב יג] פסק דאינו חייב בראיה, ואינו אוכל ק"פ לא משל עצמו ולא משל רבו. וברמב"ם בפיה"מ [פסחים וחגיגה] משמע דס"ל דקאי למשנה אחרונה הא דאינו אוכל. וביאר בשו"ת ר"א בן הרמב"ם דלמשנה ראשונה עבדין תקנה שיצא יד"ח, אבל למשנה אחרונה לא עשו תקנה [עי"ש שהאר"י]. והחת"ס ביאר דדעת הרמב"ם דלמשנה אחרונה אמרי' דיצא מכלל עבד ולכלל בן חורין לא בא, ולכן אין עליו כלל חיוב מצוות [וכ"כ הפנ"י במשנה דס"ל לרמב"ם דפטור מכל המצוות]. אבל למשנה ראשונה כיון דתקנו חלוקת ימים נחשב ביום של עצמו שאין עליו אדון, ומהני לזה חלוקת הימים.

נגחו שור יום של רבו וכו'. התוס' הרא"ש הקשה תינח שבת קטנה אלא שבת גדולה למה ביום רבו ינתן הכל לרבו הרי מפסיד עצמו למחר. ותי' דכיון דחלקו חכמים דכל מה שיעשה בו ביום רבו הוא לרבו, וביום עצמו לעצמו, הואיל וממון הוא וראוי ליחלק [פי' דחלקו אף את גוף העבד]. והחזו"א [קמ"א] כתב דבשאר שותפין לא אמרי' הכי, אלא כל א' מקבל לפי מה שמפסיד [וכן מבואר מהתוס' הרא"ש ע' בסמך]. וביאר החזו"א דבכל שותפין הוה רק חלוקה של הפירות, ואילו חצי עבד ל"ש שהאדון יקנה פירות של ב"ח, וע"כ דיש לו זכות גמור ליומו כאילו הוא כולו עבד, ולמחר יש לו זכות ב"ח. וחייב חבלה נחשב רוח כולו היום, אע"ג דנגרם עי"ז נזק לשותף למחר.

והחזו"א דייק דבין למ"ד דנותן שבת גדולה, ובין למ"ד שבת שבכל יום, נותן את הכל לבעלים של אותו יום, והוכיח מזה דדגדר חיוב שבת הוה מדין נזק, דהרי הדקיה דאידרונא אינו חייב. אבל האבה"א כתב דשבת קטנה מתחלק לפי מי שמפסיד כל יום, וכן משמע בקושיית התוס' הרא"ש וכדלעיל.

אלא מעתה ביום של רבו וכו'. התוס' הרא"ש כ' דעל המשנה ל"ק, דבמשנה חולקין עבודת הימים ואין הא' נפסד בכך. אלא דכיון דאמרת דמהני החלוקה אע"פ שנפסד עי"ז, אלמא ביום של רבו עבד גמור הוא וא"כ ישא שפחה.

איסורא לא קאמרי'. הקצות [קעא, ורמט ב] הביא מסוגיין [דלמסקנא] ל"מ חלוקת ימים לענין גוף העבד, ורק לענין מעש"י. ובזה פשט מה שחקר בגדר החלוקת הימים דסוגיין, האם מהני החלוקה גם לדיני הגוף² ונפק"מ למציאה וכו', או דהוה רק חלוקת פירות. ואילו היה חלוקת הגוף [בתולדה מדין הממון] היה מהני לענין איסורא.

ושוב הביא הקצות דבירושלמי מבואר דמצא מציאה יום של עצמו לעצמו, וכתב דהירושלמי פליג על הבבלי. והאחרונים ציינו דרבינו גרשם [ב"ב יג.] כת' דמה שקנה העבד ביום של עצמו נהיה שייך לאדון ביומו³. ובדין מציאה ביום של רבו נח' הראשונים [הו' לעיל במשנה]. ומבואר דנח' האם יתכן חלוקת גוף לענין ממון, ורק לענין איסור לא יתכן חלוקה.

והקצות [רמט ב] הביא מהירושלמי דקידש ביום של רבו אין חוששין לקידושין, וביום של עצמו מהני. וביאר הקצות דהירושלמי ס"ל דמהני החלוקה אף לענין איסור, וביאר דס"ל כדעת אב"י [נדרים כט] דקדושת הגוף פקע בכדי. אבל החת"ס כתב דלא יתכן דתהני חלוקה לזה, דא"כ יהא מותר מו לישא בת חורין ביום של עצמו, ויכול לקיים פריה ורביה. [והחת"ס ביאר כוונת הירושלמי

- 1 ובהק"י ב"ב יא תמה א"כ האיך מהני חלוקה זו לענין דיני נזיקין, דהיאך מהני שישתעבד שיהא הנזק לרבו.
- 2 דהוה חלוקת הגוף כלפי זה, וכמ"ש הר"ן נדרים מה: דשותפין נחשב שהגוף מתחלק ע"פ הזמן שמשתמש בו [ומהני בזה ברירה עי"ש].
- 3 והחת"ס בסוגיין ביאר כן ככוונת הירושלמי. [אמנם יש לדון להוכיח בראשונים [בב"ב שם] דס"ל דיכול להרוויח כסף, ויהא שמור לו].
- 4 ויל"פ לקצות דמהני רק לענין מעשה האדם, ומעשה הקידושין וכדו'. אבל עצם הגוף מעורב, ודיני איסורי ביאה נקבע לפי עצם הגוף.

דביוס של רבו אין לו ממון, ולכן אינו יכול לקדש].

תוד"ה יום. דלמשנה אחרונה מעש"י לעצמו וכו'. וכ"כ שא"ר. אבל הרמב"ם [חובל ד יב] פסק דאם חבל בו ביום רבו לרבו וכו', ואף למשנה אחרונה. וכ"פ [נזק"מ יא א,ב] דמעוכב גט שחרור אין לו קנס, אבל חצי עבד יש לו קנס [והראב"ד השיג דלמשנה אחרונה אין חלוקת ימים, אלא או הכל לעצמו או הכל לרבו דהני ממון נינהו ולא קנס וכותבים הרשאה. וה"ה נדחק דאיירי בשפחה. ועוד כתבו דכוונת הרמב"ם ביתומים קטנים]. ובמאירי כתב דלמסקנא אינו מעוכב גט שחרור משום דין כפייה, דדחייה בעלמא הוא דמ"מ אדון הוא, והביא שו"ד גדולי המחברים [הרמב"ם]. וכ"כ בהג' מים חיים דמעוכב גט שחרור ל"ל שום שעבוד גביה, אבל חצי עבד הוה דין כפייה בעלמא, וכל זמן דלא שחרריה הוה עבד גמור לכל מילי.

בא"ד מכי שחרריה וכו' זכה העבד בעצמו והוה ליה מעוכב גט שחרור ואינו יכול להקנות אלא צה שיש לעצמו בו. בפשוטו היינו משום דפקע ממנו קנין הממון [וכדאיתא בע"ב דנחשב מעוכב גט שחרור, וע' לעיל דנח' האחרונים האם הפקיעו חז"ל, או דנחשב שפקע ממילא]. ולכן אף אילו עכשיו אינו עומד לשחרור, מ"מ כבר זכה העבד. אבל האמר"מ כ' דכוונת התוס' דאינו יכול להקנות כיון דאינו ברשותו, דאל"כ כיון דעכשיו אין חיוב לשחרר א"כ לא הפקיעו חז"ל את השעבוד.

מב:

חצי כופר לירשיו. תוס' ב"ק מ. [ד"ה כופר] כ' דאף דדרשי' כופר שלם ולא חצי כופר, הכא היינו כופר שלם ידיה. וכע"ז כתב הרמב"ן [ושא"ר] דמצד בן חורין משלם כופר שלם, אלא שכופר שלו פחות משאר בני אדם כיון דחציו עבד.

כליא קרנא. החז"א ביאר דהקן אינו מתחלק ובכל יום הם שותפין על הקן.

איבע"א שהכהו אדם וכו'. אבל הרמב"ם [חובל ד יב] פסק כן אף בשור. ובלח"מ העמיד דאיירי דחבל בו, ולא אפחתיה מכספיה, ובה שור חייב, ואף דלא כליא קרנא. ובהג' מים חיים כתב דלמסקנא אף בכליא קרנא תליא באיזה יום, ע"ש.

תוד"ה ושור. יש שרוצין לפטור כיון דסופו לחזור ולתרפאות. וכ"ד תוס' סנהדרין [פד: ד"ה הכחישה] דחייב רק על הכחשה דלא הדרא, דאי הדר ל"ש נזק דמקרי שבת' מידי דהוה אהכהו אידו וצמתה וסופה לחזור, ובהמה ל"ש ד' דברים. ובמרדכי ב"ק [קטז] מבואר דפטור אף מרפוי. והנתיבות [שמ ג] כתב דאם אין סופו לחזור בלא רפואה הוה נזק, ונדחק דהמרדכי איירי באופן שבלא רפואה יקח יותר זמן לחזור. וע"ע חזו"א ב"ק יג. [וע"ע תוס' ב"ק נו: דחילק בין שומר לאדם המזיק].

בא"ד ור"ח אומר וכו' שור בכלל נזק דפתחו דמיו למכור. וכ"כ תוס' ב"ק לג. [ד"ה לפוטרו] דאדם ע"כ צריך לרפאות עצמו אבל שור יכול למכור. [וכ"כ הרא"ש ב"מ ח ד]. ובשו"ע [שו ו] הו' ב' דעות.

אדון קרינן ביה. תוס' חגיגה [ד. ד"ה לא] הקשה דמבואר התם דלמשנה אחרונה נחשב שאין לו אלא אדון א' ומחוייב בראייה, א"כ במה הגמ' מסתפקת האם נחשב אדון לענין קנס. ותי' התוס' דהתם הוא משום דעומד לכוף את רבו לשחררו כמאן דמשחרר דמי, אבל הכא כיון דמת איגלאי מילתא דלא היה עומד להשתחרר [והאחרונים האריכו בדבריו ואכ"מ]. אבל התוס' הרא"ש [וכן תוס' ערכין ב:]: כתב דלמשנה אחרונה מעש"י לעצמו, וכוונת הגמ' שם דאינו אדונו לענין ממון לעכבו לעלות לרגל משום מלאכתו, אבל מ"מ אדונו הוא דלא משתרי בבת חורין אלא ע"י.

מאי לאו כמשנה אחרונה. הריטב"א כתב כיון דכופין לעשות לו גט שחרור, מיד פקע קנין מעש"י ואינו אלא מחוסר גט שחרור. [וע' לעיל מש"כ בזה]. וברש"י חגיגה ב משמע דהוא משום שעומד להשתחרר כמשוחרר. וע"ל דהמאירי כתב דלרמב"ם למסקנא אינו כן.

מעוכב גט שחרור. החז"א [ד] הקשה אמאי אמר שמואל דאין רשות לרבו עליו, הא הוה ידיה לענין חבלות וכן אמיר. וכתב דלולי דברי רבותינו דדוקא לענין קנס דזכתה תורה מפני העתיד, והכא שהוא חייב לשחררו אינו מפסידו. אבל בשאר דינים הוה עבד גמור.

יוצא בשינו ונותן דמי עיניו. הרמב"ן [ושא"ר] כתב דאע"ג דהוה קנס, ואין העבד זוכה

- 1 והרש"ש הקשה דתיפ"ל דכיון דליכא גביה אלא קנין איסור, לא מצי מקנה.
- 2 משמע דתליא בסברת אב"י ורבא מה מוגדר שבת ומה מוגדר קרן [וכ"מ בנתיבות]. ויל"פ דהנך ראשונים ס"ל דאף שמפחיתו בדמיו, כיון דהתורה הגדירו [גבי נזקי אדם] 'שבת' ו'רפוי', דהיינו הפחתה זמני, א"כ אינו בכלל חיוב נזקי בהמה.

בעצמו אלא משעת העמדה בדין. מ"מ כשעומד בדין זוכה למפרע משעת הפלת שינו. ומ"מ לענין להוריש לבניו בינתיים נחשב קנס, וכן שייך בזה כאשר זמם בב"ק עד.¹, וכ"כ תוס' ב"ק לג.². והרשב"א הביא עוד לפרש דאיירי כשכבר עמד בדין.

תוד"ה תבלי ביה אחריני. דמה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא, ובתוס' הרא"ש משמע דהך לשון שייך אף בשבת.³ הפנ"י תמה דחיוב נזיקין הוא חיבו ממון למי שהפסיד, והכא אין לו שום זכות ממון בעבד, ובמה תליא בשם אדון. וכתב הפנ"י דלא קאי בד' דברים, אלא בנזק לחוד אמרי' דגזיה"כ הוא. והוסיף דלדעת הרמב"ם [חובל ה' ו] דחובל הוה קנס [שאם מודה מיפטר] נחא. והתור"ג כת' דכל חיוב נזק הוא גזיה"כ, דבן חורין אין לו דמים לימכר,⁴ אלא דחייבה תורה כדמי עבד [ולכן לא תליא במי מפסיד]. וכע"ז כתב הגר"ח [טו"נ] דאף דחובל הוה חיוב ממון, שאני משאר נזק"מ דהוה חליפי הממון שהפסיד, אבל חובל התחלת חיובו הוא בתשלום עצמו [דבן חורין לא נחשב הפסד ממון, אלא דחייבה תורה לשלם לפי שוויו, וכמו ריפוי ובושת. אבל הוה גדר כמו כופר דהתורה גזרה לשלם לבעלים, וכ"כ הגר"ז במכתב בסה"ס]. ולכן בסוגין חיובו לאדון. והגר"ח [סטנסל קכא וקסז] כת' דמדברי הרמב"ם מבואר דיש אופן של חבלה דלא אפחתיה מדמיו, וי"ל דסוגין איירי רק בזה.

הגר"ח [סטנסל שם] הביא דמסוגין מבואר דעצם החיוב חבלה הוא לרבו, ודלא כמ"ש הקצות [תכד] דאף הרב דחבל בעבד יש חיוב חובל, אלא דזכה ממנו מדין מה שקנה עבד קנה רבו [ולכן הרב שחבל בעבד ש"פ אינו לוקה, דנחשב אינו לוקה ומשלם, הו' לעיל יב:]. דמבואר בסוגין דאף שמעש"י לעצמו, ושאר דיני ממון לעצמו, מ"מ אמרי' מ"ל קטלה כולו, והחיוב לאדון. והביא כן מהגמ' ב"ק מט שנחשב חמרתא מעברתא. והגר"ח כת' דע"כ דדברי הקצות איירי רק לענין בושת.⁵

כמ"ד אי"צ גט. הרמב"ם [עבדים ה' יד] פסק דהמפיל שן עבדו וסימא עינו, יצא לחירות ונותן דמי עינו. אבל בהל' חובל [ד' יא] פסק דמעוכב גט שחרור אין לו קנס, ואחרים שחבלו א"א להוציא מהם, ולא האדון שהרי לא נשאר לו קנין. לפיכך המפיל שן ואח"כ סימא אינו נותן דמי עינו, ואם תפס אין מוציאין מידו. והראב"ד תמה בסתירת דברי הרמב"ם,⁶ ובמגד"ע כתב דהתם איירי דכבר יצא לחירות [שעמד בדין], אבל כשהפיל בב"א או בזה אחר זה לפני שנגמר דינו דחייב. ותמהו האחרונים דאיפכא מסתברא. וביאר בשער"י [ז' כא ד"ה ולענ"ד] דקודם גמ"ד יש סיבת קנס השן ומשום העין, ובזה ילפי' מדרשא ד'ולא תחת עינו ושינו' [ב"ק עד] דחייב לשלם דמי העין מדין השחרור דשן ועין, ואינו מפרשת חבלות. [וכע"ז כתב הגר"ח סטנסל שם].

תוד"ה הואיל. אור"ת דחיישינן שמא ימצאנו. והוה מדרבנן. ובתוס' קידושין כד: [ד"ה הואיל, וכן בתוס' הרא"ש כאן] הביאו בשם ריב"א דשן ועין עליהו כתיב לחפשי ישלחנו, דמשמע חפשי מעיקרא, ולכן אי"צ גט שחרור. אבל שאר ראשי אברים דלא נפקי אלא מיתורא גמירי שילוח שילוח מאשה, ובעי גט שחרור.

הר"ף פסק כר' עקיבא דצריך גט שחרור. והראשונים הקשו דהוה קנס, ולא דנים בזה"ז [א"כ מאי נפק"מ].

1 ואף דהעבד תפוס בעצמו ממילא, זה מהני רק לענין שא"א לשעבד בו וכו', אבל מ"מ יכול להודות ולהפטר. [וכעין מ"ש הראשונים גבי תפיסה בקנס בזה"ז ואכמ"ל].

2 והתוס' שם משמע דהוא נלמד מדרשא דלא תחת עינו ושינו. אבל הראשונים כאן כתבו דהך דרשא לאו דוקא, וע"ע בסמוך.

3 ולשון התוס' הרא"ש אע"פ שבטל ממלאכת גופו שלעצמו, חבלה יש לו להיות לרבו, כיון דמחמת חבלת גופיה קאתי, וקנסא לרבו ומה לי קטלה פלגא.

4 והאחרונים האריכו בזה דאינו קנס ממש. ואכ"מ. והנתיבות לשיטתו בכ"מ דמה שא"א למכור נחשב שאין בזה שווי.

6 וכ"כ הנתיבות שסג ב לגבי שבת, דאין חיוב בשבת בהמתו, אלא דעבד חייב במצוות, והחיוב לעבד והאדון זוכה ממנו. והקד"ה ב"ק מ תמה דהעבד לא הפסיד. וע"כ דהחיוב לאדון, ומ"מ נאמר דין שבת במשבית אדם, ותליא בחפצא שהשבית, ואף דסיבת החיוב כבהמה.

7 והאחרונים כתבו דכוונת הקצות ודאי בכל נזק, וע"ז תי' דנחשב חובל ש"פ, וחיוב דמים. והאחרונים ביארו סברת הקצות דע"כ סיבת החיוב הוא משום חובל בישראל, דאי משום גדר חמרתא מעברתא ל"ש אלא חיוב קרן, כבהמה. וע"כ דהכא שורש החיוב הוא מדין חבלת העבד, אלא דהאדון הוא בעלים על חיוב זה. [ומ"מ יש בזה חידוש שיחשב לוקה ומשלם, וכמ"ש הקצות].

8 ובכס"מ העמיד כשכתב גט שחרור לפני שהפיל את עינו. והרדב"ז כתב דאיירי כשתפס, ולא נחת לפרש. והפנ"י כתב דכוונת הרמב"ם בצער ריפוי שבת ובושת. והגר"ח [סטנסל שם] כתב לשיטתו דרק בנזק דלא אפחתיה שייך לאדון.

וּכְתַבּוּ הָרִאשׁוֹנִים דֶּהֱכָא הָעֶבֶד תְּפֹס בַּעֲצָמוֹ, וְאִינוּ רִשְׁאֵי לְהִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ, וְלֹכֵן כּוֹפִין אוֹתוֹ לְכַתּוֹב גִּט שַׁחֲרוּר.

מַעֲוֹכָב גִּט שַׁחֲרוּר אוֹכֵל בְּתֵרוֹמָה¹. תּוֹס' יְבֻמוֹת סו. הִבִּיא [מְדַבְּרִי רִשְׁב"ג דְּאוֹכֵל בְּתֵרוֹמָה] דְּלַעֲנִין תְּרוֹמָה תְּלִיא בְּקִנֵּין הַגּוֹף [וְלֹא בְּעֵי קִנֵּין פִּירוֹת וְכִמוּ לַעֲיִן יוֹם או יוֹמִים]. וְהַפְּנִי כ' דְּלַעֲנִין תְּרוֹמָה מִקְרֵי קִנֵּין כִּסְפוֹ, אַע"ג דְּלַעֲנִין קֶרֶבֶן פִּסַּח לֹא מִקְרֵי 'מִקְנָה כִּסְפוֹ' כִּיּוֹן דֹּאִין רִשּׁוֹת רַבּוּ עֲלֵיו. וּבִאֲבַנְמ' [שְׂרִית יז] הִבִּיא דִּמְבוּאָר דִּנְחֻשָּׁב קִנֵּין כִּסְפוֹ מִשּׁוּם קִנֵּין הָאִיסוּר, שֶׁהִרִי אוֹכֵל בְּתֵרוֹמָה אִף שֶׁפִּקֵּעַ הַקִּנֵּין הַמִּמּוֹן, וְתִלִּיא בְּקִנֵּין אִיסוּר, כִּמוּ בִּאֲשֶׁת כֶּהֵן שֶׁאוֹכֵלֶת מִשּׁוּם קִנֵּין הָאִיסוּר. וְהִאֲבַנְמ' בִּיאָר שֶׁהִסְפֵּק שֶׁל הַגִּמ' הוּא מִשּׁוּם דַּעוּמָּה לְהִשְׁתַּחֲרֹר. וְכַע"ז כְּתַב הַפְּנִי שֶׁהִסְפֵּק שֶׁל הַגִּמ' דֶּהֱכָא גִרַע דֹּאִף קִנֵּין הַגּוֹף אִינוּ מִיּוֹחַד דַּעוּמָּה לְהִשְׁתַּחֲרֹר². וּבִקְוִבָה"ע [מז ז] כְּתַב דְּדִין קִנֵּין כִּסְפוֹ דֹּאֲשֶׁת כֶּהֵן שֶׁאִנִּי, דֶּהֱוּא מִשּׁוּם דִּנְקִיטָה ע"י כִּסְפָּה³. אֲבָל בַּעֲבַד הַדִּין קִנֵּין כִּסְפוֹ הוּא מִשּׁוּם קִנֵּין הַמִּמּוֹן, וְכִמוּ בִּהְמַת כֶּהֵן⁴. וּבִזֶּה הַגִּמ' מִסְתַּפֶּקֶת הָאֵם סָגִי בִּזֶּה קִנֵּין הָאִיסוּר, או דְּבַעֲי קִנֵּין הַגּוֹף.

תוֹד"ה מַעֲוֹכָב. הֵךְ בְּעֵי לֹא אֵתִיא וְכו'. וְכ"כ הָרִאשׁוֹנִים דֹּאֲע"ג דְּבִסּוּגִין לֹא אִפְשִׁיטָא, אִפְשִׁיטָא הֵתִם. וְכ"כ הַמַּלְחָמוֹת [בִּרְכוֹת יב. בְּדֵה"ס].

בִּא"ד א"נ מַעֲוֹכָב גִּט שַׁחֲרוּר ע"י הַפֶּקֶר. מְבוּאָר בְּתוֹס' דְּכִשְׁהַפְקִיר אֵין כּוֹפִים אוֹתוֹ לְשַׁחֲרֹר. וְע' אַחֲרוֹנִים.

בִּא"ד וְהִכָּא אֵיירִי בַּחֲצֵי עֶבֶד. הַתּוֹס' הָרִאשׁוֹנִים תִּמָּה הֵיאֵךְ יֹאכֵל צַד חִירוֹת בְּתֵרוֹמָה, דַּעַד כֹּאֵן לֹא מְבַעֵי לִיָּה אִלָּא לְהִתְחַיֵּיב חֲצֵי קִנְס, אֲבָל קִנְס שְׁלֵם פְּשִׁיטָא דִּלָּא מַחֲיִיב. וְכַה"ק הַמַּהֲרֵש"ל. וּבַפְּנִי הוֹסִיף לְהִבִּיא דִּמְבוּאָר בִּיבְמוֹת סז. דַּעַבֵּד שִׁישׁ לִזְר שׁוֹתְפוֹת בּוֹ אִינוּ אוֹכֵל בְּתֵרוֹמָה⁵. וְהַמַּהֲרֵש"א כְּתַב דִּלָּא יִדְעָנָא תְּמִיּהֶתּוּ, דֶּהֱא לִקְמֵן מִיבַעֲי הָאֵם אִף צַד בֵּן חוֹרִין יִכּוֹל לִקְדֹשׁ. וּבִיאָרוּ הָאֲחֲרוֹנִים כּוֹוֹנָתּוּ, דֹּאִין כֹּאֵן ב' צַדִּים מַחֲלוּקִים, אִלָּא דִּישׁ עֲלֵיו דִּין עֲבָדוֹת. וּבִאֲבַנְמ' [שְׂרִית יז] וְתוֹרָג מִשְׁמַע דֶּהֱכָא נִחְשָׁב כֹּאִילוּ קִנֵּין שְׁקֵנָה קִנֵּין, ע"ש. וְהַחֲזוֹרָא כְּתַב דּוֹדָאִי אִסוּר לְצַד בֵּן חוֹרִין לֹאֲכּוֹל בְּתֵרוֹמָה, אִלָּא דִּמ"מ יֵשׁ נִפְק"מ כְּשֶׁאֲכַל, הָאֵם מַחֲיִיב עַל כּוֹלוֹ או חֲצִיו⁶.

הַכִּי הִשְׁתָּא הֵתִם אִם יִבָּא אֲלֵיהּ וְכו'. הָאֲחֲרוֹנִים הִקְשׁוּ דְכִיּוֹן דִּמְסַפֵּק אֵין לוֹ זְכוּת מִמּוֹן בּוֹ, נִימָא דְחַל דִּינֵי הַמִּמּוֹן דֶּהֱמַמַּע"ה, וְכַמ"ש הָאֲחֲרוֹנִים דִּנְחֻשָּׁב 'לִכְס', וְשִׁלּוּ בְּתוֹרַת וְדֹאִי⁷. וּבִקְוִבָה"ע [עא ו] בִּיאָר דְּגִדְר הַמַּמַּע"ה לְהִנְהִיגָה שֶׁהוּא וְדֹאִי שִׁלּוּ, אֲבָל כִּלְפֵי שְׁמִיא גִלִּיא לְמִי שִׁיִּךְ בִּאֲמַת, וְלֹא נִשְׁתַּנָּה הַדִּין. וְלֹכֵן בְּמָקוֹם שֶׁבֹא עֲלֵיו מִכַּח מִמ"נ מוֹצִיא מִידּוֹ. וְה"נ יֵשׁ מִמ"נ כִּלְפֵי אֲכִילַת תְּרוֹמָה⁸. וְהַקְה"י [ב"מ יא] הִבִּיא עוֹד לְתַרְץ דְּבַעֲבַד הוּא רַק גִּדְר סַפֵּק מוֹחֶזֶק, וּמִדִּין תְּפֹס, וְכַמ"ש הַקְּצוֹת. דַּעַל הַצַּד שֶׁהוּא עֶבֶד אִמְרֵי דִּמָּה שְׁקֵנָה עֶבֶד קִנָּה רַבּוּ, וְל"מ הֵא דֶּהֱעֶבֶד מוֹחֶזֶק בַּעֲצָמוֹ.

עֶבֶד שֶׁמְכָרוּ רַבּוּ לְקִנְס

תוֹד"ה עֶבֶד. דִּלָּא דְּמִי לְדַקֵּל לְפִירוֹתֵיו שֶׁהִפִּירוֹת יוֹצֵאִין מִגּוֹף הַדְּקֵל, וְעֵבֶדִּי דֹּאֲתוֹ. הָרִשְׁב"א הִבִּיא בְּשֵׁם הָרַמְב"ן דְּבִזֶּה הַגִּמ' מִסְתַּפֶּקֶת, הָאֵם שִׁיִּךְ מַכִּירָה עֶבֶד לְקִנְסוֹ, בְּדַבָּר שֶׁאִינוּ יוֹצֵא

1 הַמַּנְחָח [לב כב] נִסְתַּפֵּק בַּמַּעֲוֹכָב גִּט שַׁחֲרוּר, הָאֵם רַבּוּ מִצּוּוֹה עַל שְׁבִיתָתוֹ בְּשִׁבְתָּ. או דְּלִשּׁוֹם דְּבַר לֹא מִקְרֵי עֶבֶד. וְצִיִּין לְפִסְק הָרַמְב"ם דֹּאִינוּ אוֹכֵל בְּתֵרוֹמָה. וּבַמַּנְחָח [תַּקְסֵט] כְּתַב דְּלִדְעַת הָרַמְב"ם מַעֲוֹכָב גִּט שַׁחֲרוּר חֲיִיב בְּכָל הַמִּצְוּוֹת [ע' לִקְמֵן מַה].

2 וְל"פ דְּכוֹוֹנָתָם לְפָרֵשׁ ע"פ דְּבִרֵי הַתּוֹס', דֶּהֱכָא גִרַע מִמְּפַקִּיר עֶבֶד, וְאִף דִּמְשַׁמַּע בְּתוֹס' בִּיבְמוֹת סו דְּדַבָּר פְּשׁוּט הוּא דְּתִלִּיא בְּקִנֵּין הַגּוֹף.

3 וְהִבִּיא מִכְתּוּבוֹת נַח דְּתִלִּיא בַּמַּעֲשֶׂה קִנֵּין בְּכִסְפָּה, וְקִידוּשֵׁי בִיאָה מֵאֲכִילִים מִשּׁוּם דֹּאִיתְקוּשׁ לְהַדִּיד.

4 וְהִבִּיא כֵּן מְדַבְּרֵי הָרַמְב"ם בִּפְיָה"מ לְעִיל יב. וּבִזֶּה בִּיאָר הֵא דְּשַׁפְחָה אוֹכֵלֶת בְּתֵרוֹמָה, וְאִף דֶּהֱוּא זוֹנָה.

5 עִי"שׁ שֶׁהֶאֱרִיךְ בְּדִין זֶה. וְהָרִשְׁב"שׁ כְּתַב דְּאוֹכֵל ע"י שׁוֹתְפוֹת. וְע"ע בַּמַּנְחָח רַפ ה שְׁדֵן דַּעַבֵּד שֶׁל ב' שׁוֹתְפִין יֹאכֵל בְּתֵרוֹמָה בְּיוֹם שֶׁל הַכֶּהֵן, ע"פ דְּבִרֵי הָר"ן נִדְרִים מַה; וְקִנֵּין מִמּוֹן לַעֲנִין תְּרוֹמָה מִתְחַלֵּק. וְשׁוֹב דֵּן הָאֵם נִחְשָׁב 'כִּסְפוֹ הַמִּיּוֹחַד לוֹ'.

6 וְעוֹד הִבִּיא דִּישׁ נִפְק"מ לַעֲנִין לְהַדִּילֵךְ נֵר שֶׁמֶן תְּרוֹמָה, דֹּאֲמִרִי דִּיכּוֹל הָיִשְׂרָאֵל לְהִנּוֹת אֲגַב הַכֶּהֵן.

7 הָאֲחֲרוֹנִים הִקְשׁוּ כְּשֶׁגִּדְלוּ אֵיךְ מִשְׁחַרְרִין זֶה אֶת זֶה, הִרִי מִדִּין סַפֵּק מִמּוֹן אִינוּ בְּרִשּׁוֹתוֹ [וְאִינוּ יִכּוֹל לְהוֹצִיא בְּדִינֵיהֶם], וְכִמוּ שֶׁהִקְשָׁה רַע"א בְּגַהֲש"ס לַח. וּבַנְּחָל יִצְחָק כְּתַב לִיִּישֵׁב ע"פ מִש"כ הָאֲחֲרוֹנִים דֹּאֲפִשֵׁר לְהַקְנוֹת דְּבַר שֶׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתוֹ לְגוֹזֵל [וְה"נ הָעֶבֶד מִשְׁלִים הַחֲסוֹרִין]. וּבַשְּׁעָרִי [ה יג] הוֹכִיחַ דִּלְשַׁחֲרֹר ל"צ שִׁיָּהָ בְּרִשּׁוֹתוֹ, דֹּאִינוּ הַקְנָאָה אִלָּא הַפִּקְעָה.

8 וּבִקְוִבָה"ע שֵׁם מִשְׁמַע דְּזֵהוּ סִבְרַת הַמַּקְשֵׁן בְּסוּגִיָּין. אֲבָל בְּלִשּׁוֹן רִשְׁי מִשְׁמַע דֹּאִף הֵתִם הוּא מִשּׁוּם שַׁעוּמָּה לְכַפִּיָּה. וְדַחֲיִית הַגִּמ' שְׁמָא יִתְבָּרַר וְלֹא יִכּוּפּוּ.

9 וְכַע"ז כְּתַב הַקְה"י בְּשֵׁם הַחֲזוֹרָא דֹּאִף דְּמִדִּינֵי הַמִּשְׁפָּט נִחְשָׁב דֶּהֱוּא דִּין מִמּוֹן וְדֹאִי שֶׁל מִי שֶׁהוּא מוֹחֶזֶק בִּידּוֹ, מ"מ לֹא פִקֵּעַ מִיָּנִיָּה הַבְּעִלוֹת הָאֲמִיתִי, וְהוּא ג"כ סַפֵּק שֶׁל הַשֵּׁנִי.

מגופו. והקשה הרשב"א דמבואר בירושלמי דמהני מכירת חורבה לאוירא, ואף דאינו יוצא מגופו. ודחה ואולי נאמר דאזיר הוה כ' מחלקי החורבה.

וכיסוד זה כתב הרשב"א כתובות נט: דל"מ ידיים למעשיהם, דאינו יוצא מגופו, וכמו שא"א למכור ולהקדיש מצודה לפירותיו¹. והביא דכ"מ מסוגיין דל"מ מכירה עבד לקנסו בלא עבידי דאתו², וכן ל"מ בהמה לכפל ר"פ המפקיד³.

הקצות [רט ד] הביא בשם מהר"ם אלשיך דא"א לזכות במעות כלפי פירותיהם, כיון דאינו יוצא מגוף המעות, וע"פ דברי תוס' דידן. וכ"כ רע"א בתחילת דבריו, דספק הגמ' האם אפשר למכור דקל לפירותיו בדבר שאינו יוצא מגופו, או דל"מ לרבנן, ורק לר' מאיר מהני מדין מכירת הקנס עצמו⁴. ושוב כתב רע"א דכוונת התוס' דכיון דעבידי דאתי נחשב כמו יוצא מגופו, כאילו כח השבח ההוא בגוף העבד⁵.

והקצות כ' דכל סברת התוס' משום דלא עבידי דאתו, דיש כמה מי יימר, ואל"כ מהני אף דאינו יוצא מגופו, וכמ"ש תוס' ב"מ לג: משום דלא עבידי דאתו⁶. אבל רע"א כ' דלשון תוס' דידן משום דאינו יוצא מגופו. ובמק"א כתב רע"א דאזיר או קנתי.

ורע"א פירש כוונת התוס' דדבר שבעצמותו בר הקנאה, מהני אף שאינו יוצא מגופו, דע"ז נגרר בתר קנין גוף החפץ. אבל קנס [אילו אינו נחשב עבידי דאתו ול"ש קנין בעצמותו] אינו נגרר בתר קנין החפץ, ולכן ל"ש למכור עבד לקנסו. משא"כ בדבר היוצא מגופו, אף אי הוה לא עבידי דאתו אפשר למכור אגב גוף החפץ. [והאחרונים האריכו בדין מעות לרווחיהם שאינו יוצא מגופו, וע"ע לקמן סו.].

הגר"ח [מכירה כג] חקר בגדר מכירת קנס, האם מוכר את גוף העבד, וע"ז החיוב קנס הוא ללוקח עצמו. או עיקר החיוב הוא לאדון שהוא בעלים על הבהמה לכל מילי, אלא דהלוקח קנה הזכות שיש לו בו, והבעל השור מתחייב לבעלים, והלוקח נהיה בעלים על חיוב זה. וכתב דמסתבר דעיקר חיוב קנס וכופר הוא על הריגת העבד, ולא מחמת זכות הממון, א"כ בזה לא שייך מכירה, וע"כ המכירה רק על הזכות⁷. ושוב הוכיח הגר"ח דחלות התשלום לאדון, דהא מעוכב גט שחרור מבואר בגמ' לעיל דהזכות לאדון, ואף דאינו מפסיד בכך כלל. וביאר הגר"ח דאף דסיבת התשלום משום האדון, אבל הלוקח קנה את הזכות לקבל תשלום⁸, וע"ז חיוב התשלום הוא ישיר ללוקח. ולכן נחשב שמכר לו זכות בעבד כדי לקבל קנס, והוה דקל לפירותיו, ומהני רק כשעבידי דאתי. אבל ל"ש למכור את הגוף כדי שיחשב שהוא הנפסד.

והרשב"א הקשה עוד דאמאי לא אמרי' דהמוכר עבד לקנסו מכר לו את גוף העבד ועשאו שותף שיהא שלו ממש לענין קנס, שלכשיגחנו השור הקנס שלו, ולשאר דברים כגון למלאכתו לעמוד לפניו יהיה של חברו, דאטו שותפין שקנו עבד והתנו ביניהן כך מי לא הוה קנסיו לשותף זה, ומ"ש הא"ע. וצ"ע⁹. **והקצות** [רצה ד] כתב דלמש"כ התוס' מג. ד"ה מי בתי' הא' נחא [אבל שא"ר תי' כתי' הב'].

ובאר"ש [מכירה כג ג] דן האם מהני מכירת עבד לחבולתיו, וע"ש שדן ע"פ הצדדים הנ"ל. וכת' דמ"מ במחוסר גט שחרור פקע בעלותו לזה

- 1 דאל"כ אמאי הוצרכו לתקן משום כדי חייו. אבל הקצות הביא דבטש"ע [ריג א] נפסק דמהני מצודה לפירותיו. וע"ע רבנו יונה ב"ב פ.
- 2 וצ"ב דהגמ' מסתפקת בזה, ואף לרבנן, א"כ היאך הכריע הרשב"א דל"מ. וע' בסמוך.
- 3 אבל הרשב"א לא הקשה מחורבה, והקצות כ' דאזיר חורבה נחשב א' מחלקי החורבה, ויוצא ממנו קצת.
- 4 וכתב דצריך קנין אגב קרקע.
- 5 ורע"א כ' דזה נסתר מדברי הרשב"א [ע"ל] דהקשה מחורבה לאוירא, דהתם ודאי אתא, א"כ יחשב ממנו.
- 6 והריטב"א כתב דהכא הוה עבידי דלא אתי, וגרע מעכ"ם שיתגייר וכו'. אבל תוס' ב"ב עט: הביא חילוק דהתם הגוף בעולם, ול"ב עבידי דאתו. או משום דלא הוה ב' מי יימר.
- 7 ובה ביאר שהרמב"ם [כג ג] פסק דמספק דהוה של האדון, דהוא מ"ק. ואילו במכר בהמה לכפל [דהוה חיוב עבור הממון], פסק הרמב"ם [שאלה ח] דבספק חולקים.
- 8 והרשב"א הק' כן אף בב"מ לג: גבי מקנה פרה לכפל דהו"ל כמקנה לו הפרה לענין כפילא. והקצות ביאר דעת הרמב"ם לגבי כפל עד"ז.
- 9 ולכאורה כוונת הרשב"א דעבד לקנס הוה רק זכות לענין קבלת התמורה [ע"ד מש"כ הגר"ח], אבל שותף נחשב דאף ההפסד וסיבת החיוב מחמת השותף. [ויל"ד האם שייך זכות כזה].

מג.

תוד"ה מ. וע"ל דאפי' מוכרו כולו אינו מכור דהא אינו שוה כלום וכו'. הקה"י [ב"ק ל ב] הביא מכאן דדבר שאינו שווה ממון אינו במכירה [וע"ע באחרונים לעיל יב:]. והביא לדחות דכוונת התוס' דהלוקח אינו מתכוון לקנות את הגוף הגמרי אלא זכות עבד לקנסו¹.

ועוה"ק הרשב"א דיכול למכור סמוך לנגיחתו, וע"פ הגמ' ב"מ לד, ועי"ז הקנס של לוקח. וכתב דה"מ לדחות. מי שחציו עבד עבד וכו' הא לא חזיא לכוליה. הרשב"א קידושין ז. הביא בשם הראב"ד דדרשי' איש ולא חצי איש למעוטי חציו עבד, דודאי הוה חצי איש. והקשה הרשב"א דבסוגיין אמאי לא פשיט ליה מקרא.

המקדש חצי אשה אינה מקודשת דשייר בקנינו, אבל עבד לא שייר בקנינו. הגר"ש איגר [שו"ת רע"א קע] דן במש"כ הרמב"ם [אישות ז טז] דיכול לקדש עובר, אם תלד אשתך נקיבה [ונקט דהקידושין חלים בעודה עובר, ועי"ש באחרונים ואכ"מ], הרי הוה חצי אשה, למ"ד עובר ירך אמו [וכדאיתא לעיל כג: דהוה חצי עבד]. וכתב דכיון דאינו יכול לקדש יותר נחשב לא שייר בקנינו, והרמב"ם פסק דמהני קידושי חצי שפחה. ורע"א [קעא] כתב דאין ראייה מסוגיין דשפחה לאו בת קידושין בעצמה, וקידש כל הצד שיש בו תפיסת קידושין. אבל בעובר, אמה הוה בת קידושין אלא שנשואה לבעל. [ובקוב"ש בכ"מ ציין דנח' האם שייר בקנינו הוא שלא הגביל את מעשה הקידושין, או דנחשב עי"ז אשה שלימה].

תוד"ה ואי. ול"ד לעריות דתפסי בהם קידושין לעלמא². ולשון הרא"ש דאפי' צד חירות אינו בר קידושין בשום מקום. [והמהרש"א מב: בתוד"ה הרי ציין מזה דאף צד ב"ח יש לו דיני עבד]. מבואר ד'חייס' שייך לתפיסת קידושין, ואף דבנו מהפנויה יורשו היינו משום דראוי לקדש. והקוב"ש [קוב"ב] הקשה דאף עכו"ם יש להם חייס³. ויש שפירשו דיש שם עבדות על כולו [וכמ"ש הקה"י⁴]. ואף שיש שייכות בן חורין, כיון דלא שייך בו קידושין ואישות, א"כ לענין אישות נחשב כולו עבד. ובחי' מכת"י הביא בשם הרמ"ה דכיון דמיוחס רק לחציו, פלגא לחודיה לאו בר ירושה. וכע"ז כתב החז"א [יב]⁵.

ראוי ליטול ואין לו. כ"פ הרמב"ם [נזק"מ יא ב] דנותן חצי קנס לרבו, והחצי ראוי ליתן ואין לו מי יקחנו⁶. וה"ה הביא דהרמ"ה פליג דהיינו למשנה ראשונה, אבל למשנה אחרונה אין לו קנס [וע"ע לע'].

הרשב"א הביא דבגמ' ביבמות מה: איתא דחצי עבד שקידש בת ישראל [והרמב"ן כתב דאיתי כצד בסוגיין דתפסי' קידושין, ולא הביאו מזה בסוגיין משום דלא קאי למסקנא], אתי צד עבדות ומשתמש בא"א ואין תקנה לולד. והקשה הרשב"א דמ"מ אמאי הוה ממזר הא אין לו קידושין לעלמא [ואיתא התם דלחד מ"ד עכו"ם ועבד אינן עושים ממזר כיון דאין להם קידושין אף לעלמא⁷]. וכתב הרשב"א דרבא דחזיה בעלמא דחי, ולקושטא דמילתא קידושין קידושין.

אבל שאר ראשונים נקטו דלא איפשיטא, והוה ספק האם חל קידושין. וכ"ד הרמב"ם [ע' בסמוך]. והחז"א ביאר דלרמב"ן [דל"ל סברת הרשב"א] היינו משום דבמינו תפסי קידושין, ולא בעי שיתפוס קידושין אצלו, ויש לחלק ממזרות מיחוס.

רע"א הקשה [וכה"ק בשא"א חדשות טו] דהוה קידושין שאין מסורין לביאה ולרבא ל"מ, והכא הקידושין גורמין לאיסור⁸ ע"פ הגמ' ביבמות שם דאיתי צד עבדות ומשתמש בא"א. ורע"א הוסיף ואף שצד עבדות אסור אף לפני הקידושין, ומ"מ נאסרת מחמת הקידושין, וכי המקדש ב' אחיות ממזרות לא יחשב שנאסרו ע"י הקידושין⁹. ובקוב"ש [מב יב] כתב דהכא הצד

- 1 וצ"ב דהרי יודע שאח"כ יהא הלוקח בעלים על כל העבד, ומה איכפת לן אמאי קנה כן.
- 2 משמע מזה דאילו יש עריות דלא תפסי קידושין לכל העולם לא היה בנו מתייחס אחריו. וכע"ז כתבו תוס' ביבמות מט: גבי יבמה דאילו לא תפסי קידושין לכל העולם אין הולד ממזר. [ואין להקשות אשת איש שנאסרה על בעלה לא יהא יחוס, דהתם החסרון באשה אבל האיש ראוי לאחרים, ועוד דהוא מצב זמני, ואינו בגוף האשה, משא"כ עבדות דהוא עצם האיש].
- 3 ויל"ד דיחס של ישראלות שאני.
- 4 והחז"א ביאר דדמי לנידון קידושין, דכמו דל"מ קנין מכח חצי, ה"נ לענין יחוס, ועי"ש.
- 5 והאחרונים העירו דהרמב"ם פסק דספק יש לו קידושין, וה"נ יהני תפיסה.
- 6 והביא הרשב"א עוד דרב האי גאון שם גרס דתליא האם בנו מתייחס אחריו, וגם לזה קשה דבסוגיין מבואר דאין בנו מתייחס אחריו.
- 7 דכתבו תוס' בקידושין נא. דבעי שיהא מחמת הקידושין.
- 8 ואף דאין איסור חל ע"א, ואין כאן כולל ומוסיף, מ"מ איסור יש לקוברו בין רשעים גמורים. [והוסיף

חירות מותרת לו, אלא שהצד עבדות מונע בפועל, א"כ מה לי חדא איסור ומה לי ב' איסורין.

וכתב רע"א דרבא כתב ראוי ליטול, בודאות [ולא דילמא ראוי], לשיטתו דל"מ קידושין שא"ר לביאה. וסוגין להלכה כאביי [דקדושין שא"ר לביאה מהני], והוה ספק. והאחרונים תמהו דמשום דאינו ראוי למעשה קידושין אין סברא דהבן לא יתייחס.

ובאבנ"מ [מא א] הוסיף להקשות דדעת הרשב"א [קידושין נא] דמח' אביי ורבא רק במה שאסור בתורת ספק, אבל היכא דאסור בתורת ודאי כו"ע מודו דאינו ראוי לביאה. והכא הרי אסור בתורת ודאי. ובקובה"ע [מב ב] כתב ליישב דכוונת הרשב"א דבמקום דבעצם אסורה עליו נחשב לכו"ע אינו ראוי לביאה, והמח' במקום דבפועל אינו ראוי לבא עליה, ובזה ספק נחשב שמחמת הספק בפועל אינו ראוי לבא עליה. וה"נ בסוגיין הצד עבדות מונע את עצם הביאה, אבל מדינא ראוי לבא עליה, שהרי לא נתקדשה אלא לצד חירות, ולצד חירות אין איסור א"א. אבל החת"ס כתב דחצי הבן חורין נחשב ראוי לביאה, ורק החצי עבד אינו ראוי, ובחצי עבד לא חלו הקידושין כלל¹.

הפר"ח [בשר"ת מים חיים ב] הוכיח מסוגיין דזכר טריפה אינו מוליד² דאל"כ יתכן ששחררו אח"כ, והוליד³. וכשימות בנו תובע את הכופר. והאבנ"מ [שר"ת ח] כתב דא"כ לא מתחייב החצי קנס. דכיון דנשתחרר קודם העמדה בדין ויצא מרשות האדון, אין חיוב קנס. וכמו בקנס של נערה, שאם בגרה עד שלא עמדה בדין תו לא זכה האב בקנס. וא"כ ממ"נ, אם איירי דנשתחרר [והוליד] יתכן כופר אבל לא קנס⁴. והחת"ס תי' דלמסקנא דכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה, א"כ גדרו חיוב דמים ליורשים, והכא לא חסר כלל ליורשים, דאלו נולדו בשעה שהיה טריפה ולא הפסידו כלום, ובשעה שנטרף לא היה לו כלל משפחה ודין ירושה. והחזו"א כתב דאינו יורשו אלא משעה שראוי ליחוס ואילך.

ההפלאה [הו' בחת"ס] דן דיתכן יורש לחצי עבד, בישראל שבא על חצי שפחה, והבן הוה חצי עבד [דבשפחה הולד בתרה], ואביו יורשו.

קידושי שפחה חרופה

חצי שפחה וחצייה ב"ח אין קידושיה קידושין, ואם לחשך וכו'. **הרמב"ם** [אישות ד יז] כ' דחצי עבד שקידש הוה ספק, אבל חצי שפחה קידושין תופסים. והר"ן [קידושין ב בדה"ר] הקשה מ"ש הא מהא, הא לא שייך בקניינו. וכתב דאיכא למימר דגלי קרא בשפחה חרופה, אלמא בת אתרוסי היא. והמהר"ט הקשה א"כ נילף מיניה חצי עבד⁵. ובאבנ"מ [מד ג] תי' דחצי איש יש חסרון במעשה הקידושין⁶. והקה"י [לב] כתב דל"ל דחצי עבד נחשב שחלק מהגוף הוה עבד, אבל נפשו ונשמתו אינו מתחלק. ובאשה המתקדשת הקידושין חלים על הגוף, ואילו האשה המקדשת תליא ב'גברא', ובזה יש בו שם עבד וב"ח יחד. והאחרונים כתבו עוד לפרש דפרשת שפחה חרופה הוה פרשת קידושין מחודשת [וכלשון הרמב"ם], ובזה חייבה תורה אשם [וע"ע בסמוך דינים נוספים], ואינו רק גילוי על הדרשא דחצי אשה. [ולכן אין ללמוד מזה לחצי איש].

הגר"ש איגר [שם בתו"ד] כתב דקידושין דחצי אשה קלושים, והתורה לא חייבה עליו

דמשכחת לה בסומא לר' יהודה [ב"ק פז] [לצד דאינו מצווה אף בלאוין], דאינו מזהר על א"א, אבל קידושיו תופסים].

1 **ובקה"י** [לב] ביאר דנחשב כב' גופין, ונחשב כדבר חיצוני שמונע את הביאה [ע"ד מש"כ הקובה"ע], ואף דיני ספק נחשב אינו ראוי לביאה, היינו משום דחל דין על החפץ, אבל הכא הוה רק מונע חיצוני.

2 דנחלקו בגמ' בחולין האם [נקיבה] טריפה יולדת, ודנו הראשונים האם זכר כו"ע מוליד. ובפר"ח הוכיח מסוגיין דאינו מוליד. ומ"מ תמה רע"א [שר"ת רד] דהיה אפשר להעמיד הברייתא כמ"ד דטריפה מוליד.

3 **והחזו"א** [קמז ט הב'] כתב דהיה אפשר להעמיד כשלא נעשה טריפה, דבזה לכו"ע מוליד.

4 וביאר בזה כוונת הגמ' ראוי ליטול, דיש נפק"מ בדין, שיש אופן שיטול, אלא דאופן של התנא אינו כן. וא"כ מוכח בסוגיין דיוולד.

5 **והיש"ש** תי' דדבר הנקנה יותר קל לקנות.

6 דחצי עבד אינו יכול לעשות מעשה קידושין, וכל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי משווי שליח [והא דאחרים מוציאים אותו במצוות אינו בגדר שליחות ממש]. אבל באשה המתקדשת א"צ 'מעשה' ידיה, אלא הסכמתה, וכמ"ש הר"ן נדרים כט.

7 **והאחרונים** תמהו א"כ אמאי אין לו יחס. דאין סברא שמשום חסרון בהיכי תמצא יחשב שאין לו יחס. [ול"ד בזה דבפועל בגברא זה אין קידושין. א"נ י"ל דכיון דאין אפשרות למעשה קידושין, לכן לא ילפי' מחצי שפחה, ולכן נשאר הסברא דהוה חסרון דחצי אשה].

אלא אשם תלוי. ורע"א חלק עליו דהקידושין גמורין, אלא כיון דהביאה הוא רק בחצי א"א, לא חייבה התורה בזה חיוב מיתה אלא אשם.

רש"י ד"ה ואם לחשך. וה"ה לישראל וכו'. אבל תוס' [לו. ד"ה בזמן] נקטו דלא שייך שפחה חרופה בזמן דע"ע אינו נוהג, דבעי דוקא עבד עברי. וברשב"א שם הביא דלדברי רש"י משכחת להך מ"ד שקידש ישראל גמור.

מיוחדת. הרשב"א כתב דבעינן מעשה קידושין, ואף דאין קידושין תופסים, מ"מ עושה יחוד להתחייב באשם תלוי. אבל החזו"א נקט דלא בעי קידושין.

הרא"ש הקשה היכי מצי למימר דל"מ קידושיה דהיינו שאין חיוב אשם [דאף למ"ד דמהני הוה חיוב אשם], הרי אפי' אי מוקי קרא בשפחה כנענית, מ"מ חייבת אשם. ובתפארת שמואל תי' דע"י קידושין לחוד לא הוה יחוד. והרא"ש הביא בשם הרמ"ה דאין קידושיה היינו דיכול לגרשה בלא גט, ומותרת לאחר. ובקרבן נתנאל כתב דרש"י בכריתות יא. כבר עמד בקושיה זו, וכתב דנפק"מ כשקידש ישראל, דכיון דאסורה עליו לא נחשב יחוד, אבל למ"ד דתליא בקידושין חייב אשם.

מתייבמת ללוי. הב"ח [מד] כתב דה"ה אם מתה בעודה שפחה חולצת או מתייבמת ופוטרת צרתה. אבל החלקת מחוקק [יג] פליג דאינה אישות גמורה לפטור צרתה. והחזו"א כ' דאין כלל דין יבום באישות חצי שפחה מפרשת שפחה חרופה.

מג:

תוד"ה ואין. שמה יאמרו ב' יבמות וכו' מתייבמות, וזה ל"ש הכא. בגמ' ביבמות נח' האם עיקר הטעם משום גזירה משום צרתה, שיאמרו שפוטרת צרתה, והוה רק ספק. והמהר"ם הקשה דטעם זה שייך אף הכא [למש"כ הפוסקים דלא פטרה צרתה]. ובפנ"י כתב דאף לטעם זה בעינן דיהא דומיה לאשת ב' מתים, וזה לא שייך הכא. וע"ע תור"ג.

הפנ"י הקשה אמאי לא משכחת אשת ב' מתים, אם חזרה ונתקדשה לאחיו קודם שנשתחררה, דהכא אינה אישות גמורה אלא גרע מחייבי לאוין, ובחייבי לאוין תפסי קידושין [אבל הבי"ש [מד יז] כתב דלא תופס קידושי אחר]. ובאבנ"מ [מד ד] חיזק קושייתו דבגמ' בקידושין סז: מבואר דהא דלא תפסי קידושין בא"א הוא משום דהו חייבי כריתות, והכא הרי אינו חייבי כריתות. ותי' הפנ"י דע"י קידושין לא תפסי קידושין של אחר, ובלא"ה אין קידושין אחר קידושין דכיון שתפסו קידושי ראובן הוה ברשותו, ואין לה יד לקבל קידושין מאחר. וכתב הקוב"ע דמ"מ בעינן לטעם דלא תפסי משום דהוה ערוה, דמטעם זה הוה הולד ממזר. ועוד המקדש ב' בב"א הוא לא חל משום דהוה ערוה, אבל אילו משום דהאשה תפוסה ע"י אישות הראשון היה חל. אבל האבנ"מ נקט דלא תפסי קידושין רק משום הטעם דערוה דחיוב כרת, ובשפחה חלו קידושי שני. ועפ"ז דן האבנ"מ כשתשתחרר האם גמרי קידושי ראשון או שני. והאבנ"מ תי' דהכא ל"ש שאחיו יקדש, דאף דהתורה גילתה דאין חיוב א"א בקידושין אלו, אלא חיוב אשם. אבל על איסור קרובים לא גילתה תורה, וכלפי אחיו לעולם הוה חייבי כריתות.

תוד"ה מה. ונר' דמספקא אי גמרי או פקעי. מבואר בתוס' דאילו פקעי קידושי ראשון מותרת באחיו, והאחרונים הקשו מ"ש ממת אחיו דאסורה עליו. והאחרונים חקרו במקום ד'פקעי' קידושין [כגון אילו נעשית ערוה אח"כ, דלדעת רש"י יבמות מט פקעו הקידושין] האם נשאר אסורה בקרובים, ומדברי התוס' משמע דמותרת. [ובאבנ"מ שם כתב דלכן רש"י פי' הספק אי חלו מעיקרא קידושין, דאי חלו אסורה לעולם בקרובים]. ובקוב"ע [יב א] ביאר דבמיתה יש 'מתיר' כלפי איסור א"א, אבל איסורי קרובים כדקאי, אבל בפקעי כל האיסורין פקעו מסברא. אבל החזו"א הקשה אמאי מותרת הרי לא פקעו הקידושין למפרע [דא"כ אף מי שבא עליה אתמול לא יתחייב אשם], והחזו"א למד מדברי התוס' דבאישות המחודשת דשפחה חרופה אין כלל איסור קרובים. ועפ"ז כתב החזו"א דבעודה שפחה לא שייך כלל דין יבום.

החלקת מחוקק [מד טו] כתב דאפשר דאין איסור מחזיר גרושתו דאורייתא באישות אלו. והאבנ"מ [ז] חלק דאינו קידושין קלושים, אלא קידושין מעליא הוה, אלא דחידשה תורה

1 וביאר דכיון דכוונתו לקידושין גמורים הוה מקח טעות. ועו"ל דמעשה קידושין לחוד ל"מ, דבעי ג"כ חופה להחשב מיוחדת, וכמו אישות דבני נח. והק"נ כתב דהרא"ש שהקשה סבר כרשב"א דיחוד הוא ע"י קידו'.

2 והיינו דנח' בגדר החידוש של שפחה חרופה, האם הוה גדר 'קידושין', או יחוד. וכדבסמוך.

3 וביארו האחרונים דאיסור קרובים לאחר מיתה הוה משום דנחשב שנשאר חלק מהאישות לענין זה. א"נ גדר פקעי היינו דכלפי מצב זה לא היתה מתחילה ראויה לקידושין ידידה, עכ"פ באישות שפחה חרופה.

לפוטרה ממיתה ולחייב אשם.

רש"י ד"ה פקעו. שהרי נשתנה גופא והוה כקטן שנולד. בקוב"ע [מו ה] הקשה דהרי רק צד עבדות נשתנה, וצד בן חורין כדקאי קאי. והוכיח מזה דס"ל לרש"י דלא אמרי' דהוה חצי גופו עבד, אלא דכל הגוף יש לו דיני עבד ודיני בן חורין.

תוד"ה גמרו. והא דאמרי' בהמה של ב' שותפין וכו' הא לא הקדישה לא גמרי וכו'. [האחרונים ביארו דקושיית התוס' דנימא גמרי, דל"ש פשטה אלא במעשה ההקדש, וכ"כ הגר"ז]. התור"ג הקשה דהתם הוה קדושת דמים, ואיך נאמר ע"ז דין גמרי. והגר"ז [מכתב בסה"ס עמ' עח] למד מזה דהוה גדר קדושת הגוף, אלא דכוונת הגמ' שם דיש לו דיחוי להקרבה. ועי"ש שהאריך לבאר תי' התוס' דגמרי הוא רק כשמוכר לחול, ואילו בקרבן יש אפשרות למכור. או דכיון דשייר מתחילה בקנינו, ע"ז נחשב שהקדושה אינה גמורה.

בא"ד דא"א שתהא חציה מקודשת. בקוב"ע [מו ג] הביא דכוונת התוס' דלא יתכן קידושין בחציה [ואינו חסרון רק דין במעשה הקידושין], דחצי לא מקרי אשה². [והביא רש"י פליג בזה, וכתב דהוה כקטן שנולד, דמשום דנעשית חצי אשה לא יפקע הקידושין, ומשמע דהוה חסרון במעשה הקידושין³. וכתב לדחות דכוונת רש"י לפרש אמאי לא אמרי' גמרי⁴.]

הרמב"ם [אישות ד טז] פסק דהמקדש חצי שפחה, אינה מקודשת קידושין גמורין עד שתשתחרר, וכיון שנשתחררה גמרו קידושה, כקידושי קטנה שגדלה⁵, וא"צ קידושין אחרים⁶. בא אחר וקידשה אחר שנשתחררה הרי זו ספק קידושין לשניהם. והראב"ד השיג, דמשמע מתחילת דבריו דגומרין הקידושין מה"ת, א"כ איך תפסי קידושי שני. אלא כתב הראב"ד דלא אמרי' גמרי וצריך לחזור ולקדש כדי שתהא לו אשה גמורה.

וה"ה נדחק דכוונת הרמב"ם דהוה ספק האם גמרי, אלא דע"י שנבעלה אח"כ אמרי' דגמרי הקידושין⁷, ובסיפא איירי דנתקדשה קודם שנבעלה. וכ"כ הר"ן [קידושין ג בדה"ר]. והכס"מ הוסיף דכוונת הרמב"ם דמותרת לו בלא קידושין אחרים, דכיון דיש צד קידושין בקידושין הראשונים, לא גרע מקטנה דמותרת לו ליבעל מחמת הקידושין דרבנן⁸. והאחיעזר [כט ט] כתב לחדש דהוה פרשת קידושין מחודשת, ואף דנשתחררה מ"מ [למ"ד פקעי] תפסי קידושי שני, ובזה מ"ד פקעי ס"ל דקידושי השני מפקיע לקידושי הראשון. וס"ל לרמב"ם דלמ"ד פקעי לא פקע מיד כשנשתחררה. ובשאג"א [חדשות טו] כתב דדעת הרמב"ם לחלק בין מקודשת לעבד עברי, אבל מקודשת לאחרים ל"מ.

המוכר עבדו לעכו"ם

רש"י ד"ה יצא. אם ברח מהעכו"ם וכו'. הט"ז [רסז מח] כתב דהו"א דכיון דלא מכר לעכו"ם אלא קנין פירות, א"כ כיון דפקע הקנין פירות הדר לקנין הגוף⁹.

בא"ד או שקנסוהו ב"ד לפדות. הריטב"א כתב לא איירי מתני' לענין פדיון, וזה חידוש ריב"ל [בגמ' מד.]. והביא בשם רבו דהעבד זכה במעות [של המקח], לפדות בו [לתנא דמתני']. והריטב"א כתב דמכי גמר למכור לעכו"ם אינו רשאי להשתעבד בו ואפי' בטל המקח [ולכאורה דוקא כשעשו קנין, אלא שהיה ביטול מקח], אבל רבו פליג דבהא לחוד לא יצא.

לחו"ל פרש"י מפני שהוציאו מהארץ לחו"ל. וברש"י [לעיל ח]. הוסיף דעבד שייך במצוות ואסור לצאת מהארץ לחו"ל. אבל התוס' ר"ד כתב דהפקיעו מהמצוות הנוהגות בא"י.

1 והגר"ז זבחים יב: הוסיף דגדר 'גמרי' בסוגיין הוא דבחצייו נגמר הקידושין להיות קידושין שלימין, ועי"ז מוכרח להתפשט בכולו.

2 והק' דכל אשה שמתה הרי אינה 'אשה', א"כ אמאי לא פקעי קידו'. [והביא דלאחר מתה דנחשב שארו].

3 והק' דלכא"ו נח' בסברות הפוכות ביבמות מט, דרש"י ס"ל דכשנעשית ערוה נפקע הקידו'. ולתוס' לא פקע.

4 אבל בחי' מכת"י הביא ב' פי' כרש"י וכתוס'.

5 [ופשטות כוונת הרמב"ם ע"פ הגמ' ביבמות קט: דקטנה שנתקדשה, גדלי קידושין בהדה. אמנם כל הראשונים כתבו דהיינו כשנבעלה, ומדין א"א עושה בעילתו זנות].

6 וכ"פ הרמב"ם [איס"ב ג יג] דשפחה חרופה המקודשת לע"ע, הא חופשה חייבין מיתת ב"ד, דה"ה מקודשת גמורה, כמ"ש בהל' אישות

7 ומש"כ באיסור"ב דחייבין מיתת ב"ד ע"כ היינו אחרי שנבעלה.

8 והחז"א הק' דמ"מ מאן דתקנו בזה קידו' דרבנן. וכ' דאפשר דכוונתם דמיוחדת לו, ולא תקנ"ח דוקא.

9 וכעין מש"כ הרשב"א לעיל לז: ולכאורה קמ"ל דהפקיעו זכותו בזה.

הרמב"ם [עבדים ח ט] כתב דדין זה מוכר לחו"ל נוהג אף בזה"ז. וכ"פ הרמ"א [רסז פב]. והגר"א ציין דזה דלא כר"ח כהן בתוס' כתובות קי: דאינו נוהג בזה"ז. [דא"א ליהזר במצוות התלויות בארץ].

תוד"ה אבל. וע"כ לא משחרר עד שיברח, דאי לאלתר היכי מסר לעכו"ם וכו'. **במהרש"ל** ביאר כוונת התוס' מדבדרי רשב"ג משמע דסגי בהכי ולא כפינן יותר [שאם נחשב שגזלו ומסרו לעכו"ם לכאורה חייב לפדות בכל מחיר].

ובתוס' קידושין ו: כתבו כשתברח ממנו [מהעכו"ם], ולא משחרר מעכשיו [כשתברח ממני], דא"כ יהא בן חורין ויתחייב מיד במצוות, וא"י לקיים בבית העכו"ם, ונמצא דהוה רע לו.

אבל הריטב"א הביא פירוש אחר, דהיו רגילים לכתוב שטר כזה בשעת מכירה, כדי שידעו הכל שהוא מכר העבד ואין לו עליו כלל. וקמ"ל רשב"ג דלשון זה סגי לשחרור. ומיהו לא קי"ל כוותיה כיון דלא נתכוון לשחרר [ות"ק פליג].

בא"ד אכתי פש גבי ישראל ממנוא דקנס וולדות. **החז"א כ'** דה"ה מציאה ומתנה [דמכר רק קנין מעש"י]. **המהרש"ל** הקש' דלע"מ. מ. מבואר דדסקרתא דעבדי דמכרו לעכו"ם נחשב כמפקיר עבדו, ולאמימר אין לו תקנה, והרי מכר רק זכות מעש"י וכמ"ש **התוס'**. ות"י דהתם נתייאשו המוכרים ויורשיהם מהם, וכדמוכח דבני המוכרים לא תבעום חזרה לעבדים. וביאר הפנ"י דמסתמא מכרו אף לולדות וכו', אלא שמדינא לא חל המכר, דאין לעכו"ם קנין הגוף, ולכן נתייאש הישראל.

אבל המהרש"א כתב דרך בעודם ברשות העכו"ם נחשב שיש עליהם אדון, אבל אחרי שכלו העכו"ם אין זכות מעש"י וא"א להנחיל לבניהם [ואיירי דמת הישראל אחרי העכו"ם]. והפנ"י וקרני ראם תמהו דמ"מ יכול להורישו לקנס, דירושה הוה ממילא.

אין לי עסק בך. **הגמ'** לקמן פה: וקידושין ו: מביאה מכאן דאין לי עסק בך הוה לשון שחרור. **ובתוס' ב"ב מג.** **והרשב"א** [כאן] כתבו דאע"ג דאע"ג דגבי שדה ל"מ אין לי עסק בו, דבשדה ל"ש 'את לעצמך' והוה סילוק דו"ד, וגבי עבד מהני שיכול לזכות בעצמו.

תוד"ה הא לגופא. ותימה כיון דלא מטא זמנא מה שייך לומר אין לו פירות. והאחרונים תי' לרש"י דנפק"מ כשמכרו לישראל לפני מירוח².

מד.

שאני התם דקא משתרשי. וכ"ה בגמ' **חולין** קלא. דאע"ג דמזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור [דהר"ל ממון שאין לו תובעין או מגזיה"כ], אבל משתרשי חייב³. וביאר **התוס'** דבמקום זה הניח להם שאר ממון. אבל רש"י כתב דחייב מעשר רמי עליה [וע"ע קה"י חולין לז].

מכרו חוץ למלאכתו וכו'. **החת"ס** ביאר דכל נידוני הגמ' מה נכלל בשם **מכירה**, דבי"ד קדום תקנו שאם מכרו יצא לחירות⁴. אבל **המהר"ט** [ב י"ד מ] כתב דבכל הספיקות ודאי אסור למכור, והנידון רק האם יצא לחירות.

חוץ משבתות. **החת"ס** ביאר דעיקר הקפידא הוא משום שבת וי"ט, דהרב מצווה על שבייתת עבדו כמו על בהמתו. ואם העבד מחלל שבת כאילו הרב מחלל שבת⁵.

החת"ס הקשה הרי אפי' מוכרו לחו"ל דמפקיע רק ממצות התלויות בארץ יצא לחירות, א"כ כ"ש שאר מצוות. ות"י דהתם אינו מקיים שום מצוה, דכל הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוה [כתובות קיא.]. והוסיף דכ"ז בעבד כנעני אבל גדולי ישראל ת"ח עוסקי התורה, עליהם נאמר בכל מקום מוגש לשמי וכו' [מגילה כט.].

כותב. **הרמב"ם** השמיט כותי, וביארו הראשונים דבזה"ז עשאוהו כגויים גמורים, וכדאי' בחולין ו. והש"ך כ' די'ש ללמוד מזה לצדוקים בזה"ז. אבל **הרא"ש** נקט כותים. והב"ח [ס"ס רסז] ביאר דסוגיין מאוחרת יותר מהגמ' בחולין, וס"ל לרא"ש דלענין סוגיין לא עשאוהו כגויים גמורים. אבל **שאר פוסקים** כתבו דהרא"ש שיגרת לישנא נקט כותים.

- 1 **הפור"י** כתב דהיינו שהוא בעלים למוסרו לשפחה, אבל הולדות אזלי' בטר השפחה ואין לו בעלות בהם.
- 2 וצ"ב קו' התוס' [ומשמע בתוס' דאם אין לו זכות בפירות אלו, לא יחשב כלפי זה בעלות ישראל למעשר].
- 3 ויל"ד דהמקשן בסוגיין סבר דתליא בשם מכירה, ולכאורה הוא דלא כגמ' שם.
- 4 ויל"ד מדבדרי תוס' מג: הא דתליא במזלזל בתקנה.
- 5 וצ"ב דהרי מכור, ואם מכר בהמתו אין איסור שבייתת בהמתו. וי"ל דבעבד תליא בקנין איסור, והקנין איסור ביד הישראל].

מהו. הרא"ש פסק דלא איפשיטא ולא יצא לחירות. והטור ביאר דכיון דתיקו לקולא כיון דהוה איסורא דרבנן.

אבל **הרמב"ם** [עבדים ח ד] פסק דמספק אינו חייב לשחררו, אבל אם תפס העבד כדי דמיו אין מוציאין אותו מידו. **והראב"ד** השיג דכיון דל"מ תפיסה בקנס אלא במי שמחסרו ממון. והכס"מ **ומגד"ע** כתבו ד"ל דמה שמפקיעו מהמצוות אין לך חסרון גדול מזה, ועוד שירדה בו בפרך. **והש"ך** [תקפו כהן לט] דלא ירדו לכוונת הראב"ד, דהראב"ד סל דל"מ תפיסה בספיקות בקנס בלא פסק דין, ובזה לא תי' כלל. **והקונה"ס** [ד ט] כתב דכוונת הראב"ד דקנס דהוה יותר ממה שהזיק לא תקנו דמהני תפיסה [וכמ"ש הראב"ד גניבה ב], אבל חצי נזק קנס מהני תפיסה [ובזה תי' הכס"מ דלא נחשב יותר ממה שהזיק]. **ובש"ש** [ד כה] כתב דבכל קנס דרבנן מחייב בהודאת עצמו, ולכן מהני תפיסה, ורק בקנס זה דמוכר עבדו דנו אותה כקנס של תורה.

ובהג' **מים חיים** הקשה אמאי איירי הרמב"ם בתפס כדי דמיו, הרי הקנס הוא עד י' בדמיו. **והמהרי"ט** [שם] כתב ליישב דכיון שקיבל באיסור את המעות של המכירה, המוכר אינו נחשב מוחזק בהם, ורק בהם מהני תפיסה². **והאחרונים** דנו עוד ד"ל דיש ב' גדרים בקנס, כדי דעיקר הקנס הוא כדי דמיו, ובזה העבד נחשב בע"ד. ויש דין נוסף דהאדון חייב לפדות בכל אופן עד י', אלא שבזה אינו זכות במעות.

הלח"מ דן דהעבד מוחזק בעצמו, ועכ"פ לא יוכל להשתעבד בו כשברח. **ורע"א** ציין לדברי הקצות [פח ט] דהעבד אינו מוחזק בעצמו במקום ספק, דמה שקנה עבד קנה רבו. [וע"ע משנ"ל עבדים ד].

המוכר ביתו לעכו"ם. פרש"י משום לא תחנם. **הרש"ש** תמה א"כ אמאי לא קנסו שיחזור ויפדה. [ועוד ילה"ק אמאי הדמים נאסרים]. אבל **הרמב"ם** [ע"ז ט יג] הביא דאיירי במוכר לע"ז עצמה, לעבוד את הבית.

עד ק' בדמיו. בהג' מים חיים הביא דנסתפקו האם היינו מדמי מכירתו, או במה ששווה עכשיו, ונקט דזה העיקר.

עד י' בדמים. רבינו בחיי [עה"ת בראשית מה כב, והו' בדרישה ס"ס רסז] ביאר עפ"ז את הפסוק שיוסף נתן לבנימין שלש מאות כסף, דהאחים נתחייבו כן עבור מכירתו, דהמוכר עבדו לעכו"ם קונסים אותו עד י' בדמיו, ודמי העבד הם ל' [כמו לענין קנסו]. וצינו דמקורו מהמדרש. **וברא"ש עה"ת** הוסף דמכאן סמכו רבותינו לשיעור זה.

מילתא דלא שכיחא, ולא גזרי בה רבנן. צ"ב א"כ לא נגזור כלל, ואמאי תליא רק בשיעור הגדול יותר.

הר"ף פסק דהוה קנס ואין גובים בבבל. **והמרדכי** [שפד] **והרא"ש** חלקו דבקנס דרבנן גובין בבבל, דבי"ד רשאי לקנוס מעצמן, וכדאיתא ביבמות צ: דבי"ד מכין ועונשין שלא מהדין. והו' **ברמ"א** [חו"מ א ה]³. **והגר"א** [שם כה] ביאר דדעת הר"ף דכל דיין יכול לקנוס כפי שיראה לשעתו ומקומו, אבל קנס קצוב שקבעו רבנן דינו כקנס דאורייתא ואין גובים בבבל. **והשמענתא** [ד כה] דייק דבכל קנס דרבנן אי"צ מומחין, אלא דגדר קנס זה דמוכר עבדו לעכו"ם שאני, דעשוה כקנס של תורה [ולא ביאר טעם החילוק].

רש"י ד"ה מהו שיקנסו בנו אחריו. לפדותו. אבל **רש"י** במ"ק יג. כתב דקנסו שאם ברח אינו משעבד בו, ואם מת אין בניו יכולין לכופו. [משמע דלצד דלא קנסו בניו, אף יכולים לשעבד בו, ולא אמרי' דכבר פקע הזכות ממון].

מד:

לדידיה קנסו וכו' או דילמא לממונא והא איתא. משמע דהספק בגדר הקנס, האם חל שעבוד ע"י הקנס.

ובתוס' הרא"ש כתב דבשטר שיש בו רבית, אף בנו אינו גובה בו, דכיון דקנסו לדידיה זכו בו הלוה ולא מצי להוריש מה שאינו שלו, וכן בב' שהפקידו דלר' יוסי [ב"מ ג.] ז"א מאתים שלי

1 משמע משום דהאיסור למכור לנכרי הוא דרבנן. ולכאנ' אף בלא זה, הקנס דיצא לחירות ודאי הוה דרבנן.
2 וצ"ב אמאי ע"י איסור דרבנן נחשב שאינו מוחזק במעות. ועוד דלשון הרמב"ם דתופס 'כדי דמיו', ולא רק מעות אלו.
3 **והתומים** הקשה דבס"ס רסז שתק הרמ"א לדברי המחבר דאין גובין בבבל. והנתיבות [ו] כתב דכוונת הרמ"א לפסוק כמרדכי רק בקנס שרואה הב"ד לפי שעתו, ולא קנס דנקבע במשנה וברייתא.

הכל יהא מונח עד שיבוא אליהו, פקע הממון כיון שיש לחבירו רשות בו [וצ"ב]. א"נ התם אי היה חוזר לבנו לא היה מודה.

כיון מלאכתו במועד ומת לא קנסו. בפשוטו היינו לענין דנחשב דבר האבוד אצל הבן. והריטב"א כתב דה"ה כיון מלאכתו ועשאו [באיסור] במועד, דלא קנסו את בנו. אבל ה"י [או"ח תקלח] מביא בשם י"מ בנמוק"י ור' ירוחם דאם האב עשאו באיסור קנסו בנו אחריו. וביאר דס"ל דמלאכת חוה"מ דאורייתא. והפוסקים הקשו דמ"ש מצורם אוזן בכור, דאף בדאורייתא לא קנסו. ותי' הס"ז דהכא כיון מלאכתו, ושוב עשה, ונחשב עי"ז תרתי לריעותא. והמג"א תי' דכשהאב עשה המלאכה, דינו כמעשה שבת, שאסור אף לבנו¹.

ובחמץ שעבר עליו הפסח אסור אף שמת אח"כ, וביארו האחרונים דהתם חל איסור על כל העולם. [וע"ע מהר"ט אלגאזי בכורות ה מג].

תוד"ה נתקוצה. דשביעית לא מיפטר משום מלאכה שאי"צ לגופה. התור"ג תמה דאי איירי כשאינו מדעת בעל השדה א"כ מה שייך קנס, ואי הוה מדעתו, א"כ אף בשבת הוה צריכה לגופא. וע' חת"ס.

והחז"א [שביעית יט ב] הקשה עוד דאף בשביעית מצאנו בכמה מקומות שנאסר רק כשכוונתו לשבח את הקרקע².

טמא טהרותיו וכו' לבריה לא קנסו רבנן. הסמ"ע [שפה ב] פסק דאפי' עמד האב בדין אין חיוב על הבנים, וכדאי' בס' קח ב דמי שחייבוהו בי"ד קנס לא קנסו בנו אחריו, מלבד במוסר. והש"ך [ג] חלק דהכא כיון שחייבוהו כמו שהזיק, כשעמד בדין הו"ל חיוב ממון. ובסי' קח איירי שגזרו עליו לשלם קנס בעלמא, ובזה לא נחשב חיוב ממון.

תוד"ה לחוצה לארץ. דמיד כשמכרו קנסו פן ישדלהו [וע"ע מהרש"א וק"ר]. וכ"כ הרא"ש. אבל הריטב"א כתב דדוקא הוציאו, דכל היכא דלא הוציאו ליכא איסורא גביה.

פלוגי אנטוכי. בחי' מכת"י הקשה ניהיזי לוקח היכי קאי, ואמאי תליא בלשון השטר. וכתב דמסתמא השטר נכתב ע"ם מה שהוא. ועוד תי' דהכא קנסו למוכר, כשהוא עדיין אצלו, וזה תליא בלשון השטר. והרש"ש כתב דתליא לשון המוכר דעיקר האיסור עושה המוכר, ואף שהקנס אצל הלוקח כיון דהעבד אצלו. והריטב"א כתב דהלכה כת"ק דאפי' בסתמא קנסו.

תיבעי למ"ד הדין עמה וכו' או דילמא כיון דמשעבדי ליה לפירא. הריטב"א הקשה דאפי' למ"ד הדין עמה נחשב שלו לענין שן ועין. ותי' דלא ירדה ע"ד מכר אע"פ שהן כמוכרין לו, דלא חשיב מכר לענין קנס.

כיון דמשעבדי ליה לפירא. הרש"ש כתב דלהך טעם הספק הוה אף בנכסי מלוג.

למ"ד הדין עמו או דילמא כיון דלא קני ליה לגופיה כדידה דמי. פרש"י דאי מיית או מגרש הדרי לה. הרשב"א הקשה דלמ"ד הדין עמו, ורוצה לתת דמים אינו חוזר לה. ותי' דמסתמא להגבותן הם עומדים, וכשהן קיימין אין לה תביעה אלא עליהם. והמהרש"א תי' דאם אינו נותן דבר אחר אינו יוצא מרשותה. והקרני ראם תי' דהכא עיקר הקנס ללוקח [הבעל], והכא אם נבא לקונסו לא ירצה לתת דמים. והריטב"א כתב משום דיכול להגבותן באותה סך שמתחילה, ועוד דאין עשוין מטלטלין אצל בניו. ועוד שמתחילה לא ירדה ע"ד מכר.

הדרי זבינ. הריטב"א כת' דנפק"מ לענין אגב. ועוד כתב בחי' מכת"י דנפק"מ אם עדיין לא נתן מעות, דא"א לתבוע דמים משום דין מתנה.

יצא העבד ומכר שם רבו. כתב הש"ך [רסז קיב] נ"ל שבזה לא הפסיד הלוקח דמיו שהרי בחו"ל קנאו והמוכר הוא שחייב בדבר שהוליו לחו"ל ומכרו שם. [וע' לעיל בשם הריטב"א].

מה.

חורא גנב. הרמ"ה [הו' בחי' מכת"י וטור] כ' דאפי' לא נתן הלוקח מעות עדיין, אלא דקנאו בשאר נקנינים קנס' ללוקח וחייב לתת דמים.

א"ר אחי ב' יאשיה בעבד דברח מחו"ל לארץ. הריטב"א ור"ן כתבו דאם רצה לשעבד בו

1 וציין לס' שיח. והביא"ה [תקלח] הביא דהבית מאיר תמה דבמעשה שבת קנסו רק לידיה, ולא לבנו. והכא תליא ביורש.

2 והחז"א נסתפק למ"ד תולדות דאורי' האם מותר משום דאינו מתכוון, או דהתירו רק דבר דיש בו שינוי.

בארץ יכול לשעבד, או למוכרו למי שגר בארץ. אלא שאינו יכול לכופו לצאת. והרא"ש כתב דאינו רשאי לשעבד בו בארץ, דחיישנן שמא ישדלנו להוציא, אבל יכול למוכרו לבן א"י. [וביאר שלכן כותבים שטר על דמיו, ואילו במוכר לעכ"ם וכדו' לא כותבים].

וכן הוא בגירסת הגמ' כתובות ק': דאמר' דבני הכא זזיל משום ישוב א"י. וכ"כ ה"ר יוסף ב"ר יצחק [בתוס' שם] דאיירי דאינו מוצא למכור בארץ. ור"ת דחה דכוונת הגמ' למוכרו לעצמו, דהיינו שיכתוב שטר על דמיו. ואינו יכול למוכרו. וכ"ד הרמב"ם [ח י] דאין מחזירין אותו לעבדות, ואם הרב אינו רוצה ב"ד מפקיעין את שעבודו. והמנח"ח כ' [תקסט] דדינו כמעוכב גט שחרור. אבל במים חיים כתב דלא הפקיעו כלל, ואם חזר לחו"ל יחזור וישתעבד. אלא דהוה דין לאדון לשחרר.

והרמב"ם [ח יא] כת' דעבד שברח דינו כגר צדק והוה בכלל גר לא תונו. והמנח"ח ביאר דס"ל לרמב"ם דמעוכב גט שחרור נתחייב במצוות, וביאר דהרמב"ם לשיטתו [תרומות ט ה] דאינו אוכל בתרומה, וכמשוחרר. ובמים חיים ציין דדוקא לענין אונאה דינו כבן חורין. וציין דבקריית ספר משמע דהרמב"ם קאי אחרי ששחרר.

רבי אומר בלוקח עבד ע"מ לשחררו, הרי עצמך קנוי לך מעכשיו. רש"י הביא מהגמ' יבמות דרבי ס"ל כר' מאיר. הריטב"א כתב דמהני לשון 'מעכשיו' שאם רצה לחזור בינתיים אינו יכול². וכתב דמ"מ בעינן שהשטר יהא בידה או בחצירה כשיבוא לעולם. [והאחרונים ביארו דנחשב דהמעשה קנין נגמר, אף שהחפץ אינו בעולם].

אבל דעת תוס' [קידושין סג. ד"ה כגון] דמעכשיו מהני דלא אמרי' דכלתה קנינו, ואפי' אם נקרע השטר או שמונח במקום דאינו ראוי לקנין. אבל כתבו שיכול לחזור בו כל שלא בא לעולם. [וכע"ז נח' הראשונים בכ"מ, ואכמ"ל].

ותוס' שם הקשו א"כ אמאי מזהיר קרא לא תסגיר עבד [הרי יכול לחזור בו], וכתב דמ"מ ניחא ליה דליקו בהימנותיה, ובסתמא נשתחרר מיד בשעת קנין.

רש"י ד"ה הרי. הו"ל משוחרר למפרע. וכ"כ רש"י בקידושין [סב]. והריטב"א תמה דל"ל דחל למפרע דבאותה שעה אינו שלו. [ועי"ש ברש"ש. ולכאורה כוונת רש"י דחל ע"פ מעשה הקנין של אתמול].

רש"י ד"ה דמשמע להו. לכן לא שלח להו כדרכי. רע"א תמה דאין הלכה כרבי, והו"ל כר' יאשיה. וציין שבשעה"מ כתב דדעת רש"י דהלכה דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

מכדי דמיהם. בפתח"ת [רנב ה] הביא בשם המהר"ם דהיינו כמה שמוכרים עבד בשוק [וכ"כ רש"י כתובות נב:]. [והמהר"ם כתב דבמקום דאין רגילים למכור עבדים ישומו ב"ד לפי מה שהיה ראוי להיות שווה]. והביא בשם הרדב"ז דהיינו כמה שרגילים לפדות שבויים עכ"ם.

אין מבריחין את השבויין. המחנ"א [עבדים ג] כתב דתליא במח' הרשב"א והרמב"ן [לעי' לח.]. האם כיבוש מלחמה קונה בישראל גמור, ולדעת הרשב"א אסור להבריה עבד שנשבה מחמת המלכות, דהוה גזל עכו"ם. ולפ"ז מתני' איירי בגזלנים בעלמא שלא מחמת המלכות. הפתח"ת [רנב ו] הביא דודאי מותר לשבוי בעצמו לברוח, ואף אין בזה משום מידת חסידות.

תוד"ה דלא. שאני אשתו דהוה כגופו. ורשב"ג [בכתובות שם] פליג דאף לגבי אשתו אין פודין יותר מכדי דמיהם.

הרמב"ן [כתובות שם] הביא מדברי רשב"ג להוכיח דהחשש משום דלא ליגרבו, דאילו לטעם דוחקא דציבורא ל"ש כשפודה את אשתו. וכ' הרמב"ן דאע"ג דבסוגיין לא הוכרע, אזלי' בתר הגמ' שם. והר"ן [כאן ושם, וכ"כ התוס' הרא"ש כאן] פליג דכיון דכופין את הבעל לפדות,

1 משמע דהוא משום ישוב א"י להרבות אנשים בו, אבל טעם זה לא מוזכר בסוגיין. אלא דהעבד רוצה לקיים למצוות. וצ"ע. [ואולי נפק"מ דטעם זה שייך אף בעבד דלא מל וטבל. אבל הפוסקים כתבו דלא שייך כל הנך דינים אלא בעבד שנתחייב במצוות].

2 וכתב דכה"ג אשכחן בכ"מ דלא חל עדיין ואינו יכול לחזור, וכמו קידושין לאחר ל' לר"ל [נט.]. דלא אתי דיבור ומבטל דיבור. אבל ציינו דהריטב"א ב"מ טז כתב ע"ז דאינו כלום, דהתם ראוי לקדש מעכשיו, אבל הכא אמאי אל יוכל לחזור.

3 וכ"ד רש"י שם [בפשוטו] דל"מ כיבוש בישראל גמור. אבל הפשטות הסוגיה [וכ"ד שא"ר] דאף בישראל מהני כיבוש.

ואינו פודה מרצונו הוה כמו דלא ליגרבו, ואין פודין ביותר מכדי דמיהן. והרשב"א כתב ד"ל דנח' רשב"ג ורבנן בב' הטעמים בסוגיין, ודחה דמשמע מלשון רשב"ג דלרבנן אין תקנה כלל. והר"ף שם פסק כרשב"ג, וביארו הראשונים משום דס"ל דסתם מתני' דידן כרשב"ג דאין פודין יותר מכדי דמיהם. והרא"ש [כתובות שם] הביא דהרמ"ה פליג וס"ל דאשתו כגופו [וכתוס'].

בא"ד ור' יהושע דפרקיה, לפי שהיה מופלג בחכמה. וכ"כ הרמב"ן מסתברא דת"ח פודים אותו בכל ממון שבעולם, שאם יאבד לישראל וכו' [אין לחוש] דהרבה יש לנו כיוצא בהם, אבל ת"ח אין לנו כיו"ב, וקודם לפדות למלך כדאיתא בהוריות [יג.]. ועוד כתב הרמב"ן דאפשר דר' יהושע סבר כת"ק דמשום דחוקא דציבורא.

ובתוס' לקמן [נח.]. כתבו דכי איכא סכנת נפשות פודין יותר מכדי דמיהם. והרמב"ן חלק דלא מסתבר, דכל שבי כולהו איתנהו ביה [ב"ב ח:], ועוד גבי אשה לא חששו אע"ג דאיכא חשש עריות. ובפתח"ת [רנב ד] הביא מח' אחרונים בזה האם להלכה פודין במקום סכנת נפשות. והביא שם בשם ס' כנסת יחזקאל דתליא בב' הטעמים, דל"ש בזה דחוקא דציבורא אבל לטעם דלא ליגרבו אסור.

אתא עורבא וקא קרי וכו'. בגהש"ס ציין דהערון הביא מסוגיין דר' עיליש ידע לשון הציפורים, והסדר הדורות הקשה דאדרבה היה צריך לשאול. ובס' שיחות מוסר ביאר דרב עיליש שמע בעצמו, אלא שידע שטבע האדם לשמוע מה שרוצה לשמוע, ולכן לא סמך על עצמו, ולכן שאל את העכו"ם. ואילו לא הבין בעצמו לא היה סומך על עכו"ם.

מה:

הא בכדי דמיהם לוקחין. הרא"ש למד מזה דיש חיוב לפדות ס"ת שנמצא ביד עכו"ם, וכ"פ השו"ע [רפא א.]. ובמשנ"ב [לט יז פסק אפי' בפסולים, אבל לא בכתובים אפיקורס]. הג' מים חיים דן לחלוק עי"ש.

ועוד כתב במים חיים למה דקי"ל הטעם דלא ליגרבו ולכן אין לחלק בזה בין בעלים לאחר [דלא שייך בזה 'כגופו', ויל"ד מדין 'קב שלו'].

אמר רב נחמן כתבו מין ישרף. לשון הרמב"ם [יסוד"ה ו ח] דאינו מאמין וכותב אזכרות שבו שלא לשמן, ויש מצוה לשרוף שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם. [והפוסקים לט ד נחלקו לענין תפילין].

בגמ' שבת קטז. איתא דאין מצילין ספרי מינין ר' יוסי אומר קודר אזכרות שבהן וגוונן, והשאר שורפן, ר' טרפון אומר שורף אותם ואת האזכרות שבהן. ובתוס' [ד"ה ספרי] העמיד פלוגתתם בנמצא ביד מין, דכתבו מין לכר"ע ישרף בסוגיין [ודוחק דסוגיין כר' טרפון]. אבל הרמב"ן [כאן] כתב דהא דאיתא ישרף הוא לכל מאן כדאית ליה.

יגנז. ה"ז [רפא א] הקשה דאף דאינו כשר לקרוא בציבור, מ"מ ישתמש בו ליחיד. והוכיח מזה דאסור לקרוא בו אפי' ביחיד, דכיון דהפסול אינו ניכר חיישינן שישתמש בו לקריאה ברבים. והש"ך [בנה"כ] חלק דמותר לקרוא ביחיד.

תנוד"ה אמרי. פ"ה דהוה ס"ס. הש"ך [כללי ס"ס טו] הביא דבס' שארית יוסף הביא מזה דהוה ס"ס כשאינו מתהפך. והש"ך דחה דהכא יש סדר להסתפק, ובא ספק א' מתוך הב'.

בא"ד דרב נחמן קאמר יגנז וכו' אפי' כתבו למכור לישראל, דכל שאינו בקשירה. כוונת התוס' אף ד"ל דכל שאינו בקשירה הוא מח' תנאים [ע' בסמוך], מ"מ מדברי רב נחמן גופיה משמע דכתבו עכו"ם פסול בכל אופן. כ"מ בתוס' הרא"ש ורמב"ן ומהרש"א.

כתבן עכו"ם, אינו בקשירה. תוס' ע"ז כז. [סוד"ה וכו'] הקשה אמאי בעי קרא לעכו"ם, תיפוק ליה דסתמא עביד, ואינו לשמה. [וקושיית התוס' לפי האמת, אבל יש צד בסוגיין דלא בעי כתיבה לשמה, ובעינן לפסול זה]. ותי' התוס' דאגב אחרני. ורע"א כתב דיש נפק"מ דמשום דאינו לשמה הוה רק ספק [וכ"כ הפוסקים הו' לע' כג.], וכ"כ הרמב"ן בסוגיין, ואם אין לו תפילין אחרים יניח אלו. ועוד אם הגוי יודע דעשה לשמה, ושוב נתגיייר יכול להניחם, ועוד בנמצאו בידו יהא נאמן במיגו שהיה אומר דישאל כתבן.

ובתוס' מנחות [מב.]. תי' עוד דסתמא כשר, וביאר דהגמ' לקמן נד: לא דק וכוונתו שכתבו להדיא שלא לשמה [וע"ע בתוס' בסמוך]. א"נ דוקא לאזכרות בעי לשמה, והדרשא לפסול אף לשאר הכתיבה.

קטן. מבואר בסוגיין דקטן נחשב לאו בר קשירה. אבל תוס' לעיל כב: כתבו דנחשב

1 ויש שהביאו מדבריו דמשום דנכתב ע"י עכו"ם שלא לשמו [ומש"ה אסור לקרוא ליחיד]. אבל פשטות דבריו גזירה שלא יקרא בציבור.

2 אבל הגר"ח [ע' בסמוך] וחז"א כתבו דכתיבת עכו"ם אינו נחשב אפי' סתמא לשמה, דלאו בני לשמה נינהו [והו' לעיל כג.].

בתורת גיטין לכתובת הגט. ועוד מבואר בחולין יב דקטן כשר לשחיטה, ונחשב בר זביחה. והביאו בשם הנוב"י דקטן ג"כ אסור לאכול נבילות, וביאר בקוב"ע [ע"ה] דקטן הוא בכלל סיבת האיסור באיסורי לא, אבל בעשה אין בזה חסרון. ועוד כתב בבית אדם [א] דיש לחלק דהדרשא דבר קשירה תליא במי שקושר בפועל, ואילו בר זביחה הוא במה שראוי בעצם, וכשיגדל.

ישראל מומר. פרש"י מומר ומסור הרי פרקו מעליהן עול. והר"ן מביא שדעת הרמב"ם דמומר פסול מדאורייתא. [והפוסקים האריכו האם מומר היינו מחלל שבת או אפי' מומר לדבר א', והמג"א חילק בין אי הוה להכעיס וע"ע בפוסקים].

ובתוס' ע"ז כז. [ד"ה איכא] ביארו דלענין הך דרשא תליא במצי שאינו מקיים קשירה, ומומר אינו חפץ לקשור ומבטל מצוות קשירה מעליו. והמג"א הביא מזה דמומר למצוות תפילין נחשב אינו בקשירה, ואף דאינו מומר לשאר דיני התורה. וכתב דמ"מ אם אינו מניח רק לתאבון, כגון שהולך לעסקיו, נחשב עדיין בר קשירה [וכע"ז כתבו הפוסקים לגבי בר זביחה, דמי שאוכל נבילות לתאבון כשר לשחיטה]. והמג"א [ה] כתב דמי שנקטעה ידו נחשב בר קשירה, וכמו דאמר' דפומיה הוא דכאיב'.

והר"ן הביא דאחרים כתבו דמומר הוא רק פסול דרבנן. וכ"ד הריטב"א.

והט"ז [לט א] כתב דמוסר עשאהו רבנן כמי שאינו בר קשירה. [והאחרונים דנו האם כוונתו דאף מומר הוה דרבנן וכר"ן, או רק במסור, שמקיים שאר מצוות התורה].

תוד"ה כל. דאין אשה אוגדת לולב. כ' המג"א [תרמט ח] כתב דאע"ג דק"ל דא"צ אגד, מ"מ נוי מצוה כגוף המצוה.

בא"ד ואין נראה וכו' מכלל דאשה כשירה. [וכ"פ הש"ע יד א, והרמ"א הביא דעת ר"ת לכתחילה].

בא"ד ודוקא ס"ת וכו' דכתיב וקשרתם וכתבתם דרש"י הכי. בחי' מכת"י כתב דכתיבת ס"ת הוקש לתפילין [וכע"ז כתב הרא"ש]. והתוס' ר"ד כתב אע"ג דאשה חייבת במזוזה, כתיבת מזוזה לא גרע מכתבת ס"ת ותפילין, וכל שפסול לזה פסול לזה. אבל השאג"א [לה] כתב דלמזוזה פסולים דהנהו קראי גבי מזוזה כתיבי, וההיקש תלה כתיבת מזוזה בהנחת תפילין, וה"ה דס"ת דילפי' מיניה, אבל מנלן דאינו מתחייב בכתיבת ס"ת.

בגר שחזר לסורו, מחמת יראה. הרמב"ן כתב דלפ"ז אף הברייתא דלעיל קאי בגר שחזר לסורו [והמהרש"א כתב דדוחק לומר כן, ומשמע דג' ברייתות איירי בנכרי]. והתוס' הרא"ש כתב דאף ת"ק דלוקחין מגויים היינו בגר³, וכמו דברי רשב"ג [ומבואר בדבריו דגר שחזר לסורו לא נחשב בר קשירה, וע' בסמוך], והשתא הברייתא דלעיל דקוראים בו לא אתיא כהך תנא. והמהרש"א כתב דכיון דרשב"ג פליג אברייתא דאינו ראוי לקשירה, כל ידיעין דכותב לשמו כשר⁴. [אבל דברי התוס' הרא"ש משמע דלרבנן דלא בעי עיבוד לשמה אף לא בעי כתיבה לשמה, וכל קושיית הגמ' מק"ו].

הש"ע [לט ג] פסק דגר שחזר לסורו מחמת יראה כשר לכתוב תפילין. והמג"א [לט ז] כתב דהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין גר שחזר לסורו, דס"ל דמ"מ היה לו להניח תפילין בצינעא, ונחשב לאו בר קשירה. [וכתב תלמי בפ"י לעיל, וע"ע במפרשים].

תוד"ה עד. גוילין שלו לא עבדתי לשמן. ומזה הוכיח תוס' כרשב"ג, ולת"ק א"צ עיבוד לשמן. והבעה"מ [סוכה ט, ד: בדה"ס] כתב דכל המח' לענין תשמישים, אבל לעצם הקדושה לכו"ע בעי לשמה. ולכן לכתובה עצמה וכן לעיבוד העור בעי לשמה⁵. וכל המח' רשב"ג הוא ברצועות התפילין [ומשמע מדבריו דאף עור בתי התפילין אינו עצם הקדושה⁶]. וכ"כ תוס' מנחות [מב: ד"ה עד] בשם י"מ

1 [וע"ע בקוב"ע ה יב עד"ז, ה' לעיל כב:]. ובבית אדם כתב דעפ"ז יש לחלק במומר בין שחיטה לכתבת תפילין.

2 ובקוב"ע [ה] הביא מזה דמבואר דכל שאינו בקשירה לא תליא במעשה קשירה בפועל [וי"ל דאף אינו מניח תפילין לתאבון הוא עד"ז]. ועוד ציין [מח יד] מזה דאונס אינו 'פטור' מהמצווה.

3 אבל המהדורא בתרא כתב דת"ק ברשב"ג איירי בגוי גמור, והיינו תנא דס"ל קוראים בו [ולא בעי כתיבה לשמה, ולא בר קשירה].

4 והקרני ראם תמה היכי ידיעין, דלעיל כג. הוה ספק דאדעתא דנפשיה קעביד. וכתב דאפשר דקה"ת הוה דרבנן, ואפשר להקל מספק.

5 וכתב דאע"ג דבסוגי' ילפי' כן אליבא דרשב"ג מק"ו, אלומי אלים לקושיה, למירמי ידיה אדידיה בדרך ק"ו. והגר"ח הק' הרי הבתים והפרשיות הן התפילין, וכ' דסברת הבעה"מ דקדושת הבתים מכח הפרשיות. ע"ש.

7 דהברייתא קאי אעור הבתים. והגר"ח כתב עוד ליישב [ע"ד המלחמות שם] דחילוק זה תליא באב"י ורבא,

דלא פליגי בעור של תפילין דתשמיש הוא, ודחה דהא ש' של תפילין דהוה עיקר קדושה. והרמב"ם [תפילין ג טו] כתב דעור הבתים אי"צ עבוד לשמה, שהרי אי"צ עבוד כלל. וביאר הגר"ח [תפילין א יא] דאילו בעי עבוד מדינא, צריך לשמה משום עצם עשייתו. אלא כיון דל"ב עבוד מדינא, אלא דמ"מ אילו הזמנה מילתא וחל עליו שם עור תפילין, בעי עבוד לשמה משום זה. [ועי"ש מה שביאר עד"ז במזוזה].

תוד"ה עיבוד. דלמא כתיבה לשמן ל"ב דמסתמא לשמן קאי. פי' כיון שהתחיל עשייתו ועיבוד העור לשם סת"ם עי"ז ההמשך והכתיבה נחשב לשמה. א"נ כתיבה הוה מעשה מובהק יותר. והגר"ח כתב הטעם דכתיבה הוה מעשה סת"ם בעצמותו, משא"כ עבוד דהוה מעשה הכשר. ומבואר בתוס' דאילו סתמא לשמן מהני כתיבת עכו"ם, וכמ"ש התוס' [לעיל כג.] דעכו"ם כשר במה דסתמא לשמן.

ותי' א' בתוס' מנחות [הו' לעיל] ס"ל דאמרי' בכתיבה דסתמא לשמה. וכ"מ ברמב"ם. והגר"ח [תפילין א טו] הקשה על דברי הרמב"ם מסוגיין, דמבואר דילפי' בק"ו מעבוד, והרמב"ם פסק דבעי עבוד לשמה [וכקושיית התוס']. והגר"ח כתב ליישב דלרמב"ם כוונת הגמ' דנכרי פסול מק"ו משום דבעי 'דין לשמה', ואף דסתמא לשמה, מ"מ נכרי נחשב מופקע מעצם עשיית לשמה [והו' לעיל כג.]. אבל בישראל סגי בסתמא.

והגר"ח הקשה דלתנא בסוגיין [עכ"פ להו"א] דכתיבת עכו"ם כשירה [דלא בעי כתיבה לשמה], הרי האזכרות ודאי בעי לשמה, וכדאיתא לקמן [נד:]. [אמנם ברמב"ן משמע דק"ו דהגמ' קאי על האזכרות, וכ"כ באר"ש שם. וכ"מ בתוס' מנחות הנ"ל, דלהך תי' אף אזכרות ל"ב לשמן]. וביאר הגר"ח דגדר לשמה של אזכרות הוא בצורת מעשה הכתיבה, דנכתב בתורת שם, ובזה אף עכו"ם עצם מעשה הכתיבה הוה בתורת קדושת השם. ואילו שאר גדרי לשמה הוה דבר נוסף על הכתיבה, ועכו"ם אינו בכלל. [וביאר בזה דעת הסור דבכתיבה לשמה בעי אמירה, ואילו באזכרות סגי במחשבה].

המוציא את אשתו משום נדר

לא יחזיר. הרי"ף הביא מהגמ' ביבמות דאם החזיר לא יוציא. והראשונים דנו דאין ראייה משם, ועי"ש שהאריכו.

שאינ צריך חקירת חכם. משמע בראשונים שכו"ע ידעי דאפשר להפר, ולא שייך בזה לעז. וכתב הרש"ש דהתרת חכם אינו מפורש בקרא, ולכן יכול לטעון שלא ידע. אבל בראשונים האריכו משום שלא ידע שיתכן בזה פתח.

הראב"ד כתב דהיינו שתלה נדרו בדבר, שאמר קונם משום שגנבה את כיסי, ונודע שלא גנבה. שהיה צריך לחקור אם הוא אמת. והרמב"ן האריך בזה.

מו.

תוד"ה אי. בכ"מ מהני גילוי דעת, הכא מדבעי ר' מאיר תנאי כפול [וכדאיתא בגמ' בסוף מו:]. וכו'. [ולא נתבאר בתוס' מתי מהני גילוי דעת, דלמסקנתם הכא לא סגי בגילוי דעת]. ובתוס' הרי"ד כתב דלמ"ד דחייש לקלקולא אזלי' בתר מחשבת הלב מפני שהוא גילה מחשבתו בפירוש [דהוה בכלל הדברים דסגי בגילוי דעת]. וביאר דלא דמי לגילוי דעתא בגט דל"מ, דהתם מעיקרא נתכוון לגט, ובתר הכי ביטל. אבל הכא מעיקרא גילה דע"ד כן יהבי. ור' יהודה לא חייש לקלקולא דדברים שבלב אינם דברים כיון דלא פירש, ומחשבת ליבו לא חשיב תנאי.

אבל הרמב"ן ור"ן [וכן בספר הזכות עה:] כתבו דאין דיני תנאים אלא בדבר שאפשר לקיימו או לבטלו, אבל המגרש ע"ד מה שעבר אינו דיני תנאי אלא בגילוי דעת לחוד מיפסל. [דתנאי לשעבר המעשה נעשית על הצד, דפרשת תנאים הנלמד מבני גד הוא רק כדי לבטל המעשה שחל בשעתו, דלא אתי דיבור ומבטל מעשה. וכ"כ בקוב"ש ח"ב מב.]. אלא דלר' מאיר בעי כפליה, דל"ל מכלל הן אתה שומע לאו בשום מקום. ובקוב"ש ביאר דכוונת הגמ' לרמב"ן דר' מאיר ל"ל בשום מקום מכלל לאו אתה שומע הן, ואף בלא פרשת תנאים, וכדמבואר בנדרים יא. [והאחרונים האריכו בזה בכ"מ האם סברת ר' מאיר דמכלל לאו לא נחשב הן בגדרי דיבור, או בפרשת תנאים. ועי"ע לקמן עה].

ואביי לא מחלק בין עצם הקדושה, שהרי יליף הזמנה דתשמישי קדושה מעצם הקדושה דעגלה. ועי"ש.

והקוב"ש [ועוד אחרונים] הביאו דבש"ת הרא"ש [לה ט] מבואר דאף בתנאי לשעבר בעי פרשת תנאים. בא"ד כיון דידוע שאסור להחזירה וכו' ולא חש. האבנ"מ [י ז] כתב דלפ"ז [לרש"י] צריך לומר כן לפני הגירושין, וכ"מ ברמב"ם. ואילו לתוס' סגי שיאמר אחרי הגירושין, ולא יוציא לעז להחזירה.

תוד"ה שלא. והשתא א"ש דמייתי תניא כל"ק מדר"מ, דשייך במוציא ש"ר משום קלקול. והוסיף התוס' הרא"ש דר' מאיר לא פליג אלא בנודר אבל בשם רע לא פליג. וכ"כ הרמב"ן. ושוב הביא י"מ דלל"ב כולה משום פירצותא, ואף לר' מאיר נדר שצריך חקירת חכם הוה יותר פירצותא. ור"א סבר דנדר דלא תליא בבעלה לא הוה פריצות, ורק עינוי נפש דמבזה בזה את בעלה ונודרת להתגנות עליו.

תניא כל"ק תניא כל"ב. הרמב"ם [גירושין י יב] פסק דאומרים לו הודיעה במפני זה אתה מוציאה כדי לייסרה, ודע אתה שאין אתה מחזירה לעולם. וכתב ה"ה דהרמב"ם פסק כב' הלשונות לחומרא, דאף דלא אמר לה בשעת גירושין, משום פריצותא. וכשאמר לה חיישין לקלקולא. והוסיף דלמד כן מהסוגיה בע"ב, דמשום קלקולא. והרמב"ן ושאר פסקו משם בלישנא דמשום קלקולא.

כי נשבעו להם נשיאי העדה. התרומת הדשן הביא מכאן דשייך שבועה ע"י שליח. והקצות [קנ"ג ד] האריך להביא דשבועה ונדר ונזירות נחשב ליתא ע"י שליחות. וכתב הקצות דמהני הכא מדין טובי העיר דיש כח בשבועתם אפי' בע"כ של בני העיר [ומתחייבים בכך בני העיר].

תוד"ה כיון. הא הוי נשבע לבטל את המצוה וכו'. התשב"ץ [הו' באבנ"מ שו"ת יד] הביא מסוגיין דאם לא ידע בשעת שבועה שהוא מבטל מצווה, חלה השבועה דלא נחשב לבטל את המצוה. ובאבנ"מ הביא דמדברי התוס' ושאר בסוגיין מבואר דלא כן. ועוד הקשה דהכא דהוה שבועה ע"י שליח, א"כ אין שליח לדבר עבירה, ואף דהשליח לא ידע, א"כ ודאי לא חל.

בא"ד עד שלא יכנסו לארץ, אבל משנכנסו משמע דלא היו יכולים להשלים. המנח"ח [תקנז] כתב דכוונת התוס' כדעת רש"י [עה"ת דברים כ י] דרק במלחמת הרשות נאמר דין לקרוא לשלום [והרמב"ן שם האריך לחלוק]. אבל הרמב"ם [מלכים ו א] פסק דאף במלחמת מצווה אין עושים מלחמה עד שקוראים לשלום [שיקבלו ז' מצוות² והרי הן למס], ואף בז' אומות ועמלק. והראב"ד השיג אא"כ קיבלו מצוות [משמע גירות ממש]. והרמב"ם [ה] כתב דהגבעונים לא ידעו דמשפט ישראל לפתוח בשלום, והא דנענשו עליהם מפני שכרתו להם ברית, ודינם למס לעבדים, והואיל שהטעום בדין שיהרגום [וכ"כ הרמב"ן בחי' ועה"ת]. והראב"ד השיג דאחרי שעברו את הירדן אין מקבלין אותם [וכמ"ש התוס'].¹

בא"ד וי"ל דע"כ באין רוצים להשלים וכו'. וצ"ב דא"כ הדרא קושיה אמאי הוצרכו להערים. ובתוס' הרא"ש כתב דעדיין לא באו להתגייר [וכמ"ש תוס' בסו"ד]. והמהרש"א כתב דמ"מ אין חיוב לקבלם³. אבל המהר"ם כתב דכוונת תוס' בתי' דהגבעונים לא ידעו שישאלו בשלומם [וכרמב"ם].

בא"ד וא"ת מ"ט דר' יהודה וכו'. אם איתא דיש לו הפרה לא היה חילול השם. ועוד הקשו הראשונים דהנשבע לחבירו אין מתירין אלא בפניו, וא"כ בעי התרה בפניהם ומדעתם⁴. ובתוס' הרא"ש כתב דר' יהודה למד מדתלה קרא כי נשבעו נשיאי.

בא"ד כיון דבאין להתגייר יכול בעכ"ם שקיבל וכו'. הרמב"ן כתב דאפי' קיבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז [וכ"כ התוס' הרא"ש]. וכ"ד הרמב"ם דבאו להשלים כולל לקבל ז' מצוות. אבל בראב"ד משמע דבז' אומות בעי קבלת מצוות לגירות. ויש להסתפק בכוונת התוס'.

וכמה רבים. הרמב"ם בפיה"מ כתב דדעת ר' יהודה דכיון דנתפרסם לי' או יותר נחשב פריצות. ורע"א תמה עליו דמשמע בג' דבעי י' שלא יהא לו הפרה, ולא משום שהוא שיעור בפריצות.

תוד"ה רב נחמן. [בע"ב] ומיהו לפ"ז לא היה היתר לחרמות בזה"ז. האחרונים כתבו דמשמע בתוס' דע"ד הקהל נחשב א' וצ"ב. וי"ל פ' כוונת התוס' דלמד משם דהלשון ע"ד סתם נחשב ע"ד רבים, ובזה דחה דלא נחשב שנשבע ע"ד אלא לאפוקי שלא ירמה.

1 ובתוס' הרא"ש הביא י"מ דר' מאיר ור' יהודה מפרשים מילתא דת"ק, ונח' הנך לישנא בפלוגתא דר' מאיר ור' יהודה לגבי נדר, ובזה הוסיפו ב' לשונות בגמ' אף לגבי שם רע.

2 והראב"ד השיג דא"מ קבלת ז' מצוות.

3 אם לא שבאו להתגייר, וכמ"ש התוס' בסו"ד.

4 אבל דעת רבו ראשונים דאף דבעי בפניו, לא בעי מדעתו. וע' לעיל לו

אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד. המרדכי [שפה] הביא דהיראים למד מכאן דל"מ התרת נדרים ע"י שליח [ובר"ן נדרים ח: הביא בזה מח']. ור"ת דחה דאפי' ע"י שליח אינו רוצה שתתבזה. ובר"טב"א כתב דלצד דרך ע"י שליחות הבעל נוחא, דכ"ש דאינו רוצה להתבזות. והביא י"מ דאינו רוצה שישמעו נדריה.

התור"ג כתב דהקפידא בנדרים הוא משום שהיא אשה נדרנית, ולכן כשאינו רוצה שתתבזה ותשאל אצל חכם אכתי נחשבת בכך אשה נדרנית. ואף אם אח"כ נשאלה לחכם ונתבזה אין לעז, שע"ד כן לא גירש. דאדרבה בזה הוה אשה נדרנית יותר. אבל אילו הקפידא משום עצם הנדר, הרי נשאלה על הנדר, והותר.

אבל נדר הוא יחזיר. התוס' הרא"ש ביאר דכיון דנדר לגרשה ודאי לאו חביבה עליה ולא יבא לקלקל. ועו"ל דבנדר בעצמו יודע אדעתא דמה נדר ויוכל למצוא חרטה, אבל נדרה היא שמא נדרה אדעתא דהני וכו'. וכע"ז כתב הרשב"א. וע"ע ברמב"ן שדן בזה [וע"ע אבנ"מ י ח]. אבל דעת הראב"ד דאף בנדר הבעל יש חשש קלקול, ובזה ר' יוסי הביא סיוע לר"א דאיירי דאינו צריך חקירת חכם.

מו:

הנודר כאילו בנה במה. הר"ן בנדרים כב. ביאר דסליק אדעתיה דמצווה קעביד, שהוא מוסיף על איסורי התורה, וקאמר דאדרבה הוה כבמה דנהי דלהקריב בפנים הוה מצוה, אזהריה שלא להוסיף לבנות בחוץ. וה"נ כי מוסיף פשע.

משום אילונית. ה"ה [י ג] כתב דבאילונית לכו"ע הטעם משום קלקולא, והביא בשם הרמב"ן ורשב"א דהיינו דוקא דאמר לה [וכמו בנדר ל"ק], אלא שהקשה דהרמב"ם לא הזכיר כן, וכתב דאפשר דאילונית כיון דהוא מום גדול סתמו כפירוש, ומצי מקלקל אף כשלא אמר.

תוד"ה המוציא. אילונית, משמע דלא בעי גט. האבנ"מ [לט ג] כתב דאילונית נחשב מקח טעות, וכחפץ אחר, ולכן אינה קידושין כלל אפי' אי לא נודע לו. והכא איירי בספק אילונית.

אבל רש"י [ד"ה משום] כתב דבעי גט משום דא"א עושה בעלית זנות, ואף באילונית גמורה. ולפ"ז מבואר בסוגיין דיתכן דיהא לה בנים מאחר, ויש רפואה לאילונית. וכתב הפנ"י דרוב אילונית אין להם רפואה, אבל זימנין דאיתרמי דיש להם רפואה. ואי"צ חליצה דאזלי' בתר רוב [אבל בעי גט לשיטת רש"י בסוגיה בכתובות שם, ועי"ש שהאריך]. [מבואר בדבריו דעל הצד שתתפרא בעי חליצה].

הר"ף כתב דאמר' השתא הוא דברייתא [וכדאיתא ביבמות סה. גבי עקרה]. והבעה"מ תמה דאילונית אין לה רפואה, אלא דנתברר דאינה אילונית. והמלחמות תי' דכיון דיש לה מקצת סימנים אמר' דהוה מחמת עקרות ושאר חולי, ולכן אמר' דהדר ברי. אבל הפנ"י כתב דדעת הר"ף כרש"י דיש רפואה לאילונית.

תוד"ה אומר לה. אם איתא דתתבע כתובה. וע"ע תוס' יבמות סה ואכ"מ.

ר' מאיר דאמר בעינן תנאי כפול. פרש"י כתנאי בני גד ובני ראובן. משמע דהוא מפרשת תנאים. והאבנ"מ [י א] כתב דלרש"י לשיטתו יש רפואה לאילונית, א"כ בזה הוה תנאי להבא, ובעי תנאי כפול מהלכות תנאים. אבל לרמב"ן כוונת הגמ' דכפל מדין מכלל לאו אתה שמוע הן, ועי"ז נחשב דגירש ע"ד כן [ומהני מדין תנאי לשעבר]. ובתוס' בע"א [ד"ה אין] כתב דהכא קאי דלא כפליה למילתא, ועי"ז אפי' לעז ליכא. ומבואר דגדר הלעז תליא בכפילה בלשון, וע"ד דברי הרמב"ן².

הב"ע דלא כפליה לתנאיה. הרמב"ם [גירושין י יב, יג] סתם דיש חשש קלקול, ותמה הלח"מ דכיון דפסק [אישות ו] כר' מאיר א"כ רק בדכפל חיישינן. וכתב דבזה לא קי"ל כר' מאיר [עי"ש³]. וכ"כ הגר"א [י ט] דדעת הרמב"ם דאנן לא קי"ל כר' מאיר במקום גילוי דעת. אבל דעת עוד ראשונים דקי"ל כר' מאיר רק לחומרא.

1 ויל"ד האם הוא משום דאמר' איגלאי מילתא דאילונית זו יש לה רפואה. או דמכאן ולמפרע נוצר דהוה בריאה, ובעי גט, וצ"ב.

2 אמנם מבואר בתוס' [שם] דאילו נחשב גילוי דעת דע"ד כן עשה את המעשה, ומכלל הדברים דאי"צ תנאי, לא היה מקום לחלק האם כפליה למילתא. דכפילה הוה רק בגדרי לשון. והכא אי"צ לשון, ויל"ד בזה.

3 וכ"כ המחנ"א [גירושין ג לה] כיון דסתם ע"ד כן.

הני מרגל רגילי. המאירי כתב דבמקום דרגילים עכו"ם להכריחם מצד חובות, אף בפעם הראשון פודים. וכ"כ היש"ש.

מז.

אבל פודין את הבנים משום קלקולא. צ"ב דאף בלא זה, דלכאורה על הבנים לא שייך קנס, דלא מכרו את עצמן, וכל הקנס על האב.

רש"י ד"ה משום קלקולא. ובחיי אביהם מינטר להון אבוהון. הש"ך [רנב ו] למד מזה דדוקא היכא דנמצאים יחד, אבל נשבע כ"א למקום אחר פודים את הבנים.

האי ישראל מומר הוא וכו' אימא לתאבון. הש"ע [ר"ס רנא] פסק דאפי' מומר לתאבון אין חיוב לפדות, והכא רב אמי רצה לעשות לפנים משורת הדין, אבל מומר להכעיס אסור לפדות.

תוד"ה לוקח. דקנסי' ליה לחזור וליקח וכו' ומיהו קשה דילמא מפני תיקון העולם קאי אמה דחייבוהו ליקח. אבל רש"י [בע"ב] כתב דחייב לקנות דביכורים הוה כחובת הגוף [ויתבאר בע"ב]. והרמב"ן כתב ואינו מחזור.

בא"ד ואור"ת לוקח מביא, וגריסת ר"ח הלוקח מביא. וצ"ב דמשמע דכל לוקח צריך להביא, והרי הקרקע אינו שלו ול"ש חיוב ביכורים, וכה"ק הפני. ובתור"ג כתב דכך תקנו כדי להוציא מיד עכו"ם [ואף דלא גדל מארצו]. ובתוס' הרא"ש כתב מי שלקחה עם פירותיה [משמע רק מי שלקח את השדה. והחת"ס כתב דיש לגרוס הלוקחה]. וכו' מבראב"ד [ביכורים ב טו] שכתב אע"פ שביכורו ברשות הגוי.

יש קנין לעכו"ם

ר"א אמר יש קנין לעכו"ם להפקיע תרומה. הגר"ח [תרומות א י וביכורים ב טו] כתב דבפשוטו ע"י קנין העכו"ם נפקע שם א"י, והוה כחול"ל. והגר"ח ביאר דכ"ז לולי קרא ד'כי לי הארץ', אבל לר"א מהני קנין לנכרי רק כלפי הפירות [דעצם הקרקע לא נמכר לעכו"ם לצמיתות], ובזה אמר' דחל על הקרקע דין דהגידולים הם דנכרי. ובזכרון שמואל [יז] ביאר עד"ז הא דרבה בעי קרא דאין קנין [ולולי קרא ה"א דיש קנין], ואילו לר"א בעי קרא להפקיע, דר"א ל"ל דהקרקע נפקעת מעצם הקדושה.

אבל החזו"א [שביעית א ב] כ' דהוה רק פטור מדין תרומה וכן מביכורים, דילפי' מקרא, ואינו הפקעה על עצם קדושת הארץ, אלא דילפי' דקרקע של נכרי שמגדלת פירות, שאין בזה מצוות הארץ. [ועפ"ז דן לענין כלאים לא יפקע קדושת הארץ ושוב הביא מהירושלמי דלמ"ד יש קנין מהני לכלאים. אבל לענין ערלה כתב בשו"ת הרא"ש [ב א] דנוהג בשל נכרי, דלענין זה אין קרא למעט. והביא דלק' סב. אין עודרין עם הנכרי בשביעית, דלדין עבודת הארץ לא פקע קדושת הארץ, אבל תוס' שם כתבו דפקע].

והאחרונים הקשו אמאי לא נפטר מה שגדל ברשות עכו"ם, וכדין גדל שליש ברשות הקדש [וכ"מ גלגול עכו"ם נפטר מחלה], ואמאי בעינן לגדר 'קנין להפקיע'. ותי' האחרונים דהקדש הוה פטור, אבל עכו"ם מוגדר העדר. [וע"ד החזו"א י"ל דסברת ר"א מטעם זה, ורבה יליף מקרא לחיוב. וע"ע בסמוך לדעת הרמב"ם].

תוד"ה אמר רבה. אשכחן ר' מאיר דסבר יש קנין. ובתוס' ב"ב פא. הקשה א"כ אמאי בעי קרא למעט דעכו"ם פטור מהביכורים לר' מאיר, וכתבו דשמא מהכא הוא דגמר בכ"מ דיש קנין [והאחרונים הקשו דבסוגיין ילפי' מקרא אחרינא. ומשמע דנח' ר' מאיר ורבה]. אבל בתוס' ע"ז כא. ד"ה הא הביאו י"מ דביאר באופ"א. והיפ"ע הביא דירושלמי איתא דר"מ סבר אין קנין.

דעת הרמב"ם - הרמב"ם [תרומות א י] פסק דנכרי דקנה קרקע לא הפקיע מהמצוות, והרי היא בקדושתה לפיכך אם חזר ישראל וקנה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפריש הכל מה"ת. ובהל' יא כתב דמה שגדל אצל הנכרי, אם מרחן נכרי פטור, ואם חזר ישראל וקנאם חייב. וכע"ז כתב הרמב"ם גבי ביכורים [ביכורים ב טו]. והמהר"י קורקוס והכס"מ נקטו דכוונת הרמב"ם דבעודו ביד העכו"ם לכו"ע מהני קנין הנכרי לפוטרו, והא דבסוגיין אין קנין היינו

1 דא"כ כשחזר לרשות ישראל אמאי יחזור ויתחייב [וע' בסמוך בדברי הרמב"ם]. ואי הוה כחול"ל אמאי לא יקנה זכות לחפור בורות.

2 וכתב הרמב"ם דהמוכר שדהו לנכרי וחזר ולקח ממנו מביא ביכורים מה"ת, שאינה נפקעת מהמצוות בקנין הנכרי. והראב"ד השיג דאפי' ביכורו ברשות נכרי.

3 והמהר"ט הקשה אמאי כשישראל לקח הפירות מתחייב בהל' יא. והאחרונים תי' דלא גרע ממש"כ הרמב"ם דאף פירות חול' שנכנסו לארץ שמתחייב במעשר, ודעת הכס"מ דהתם הוה דאורייתא.

כשיקח ישראל ממנו. ולמ"ד יש קנין, אף כשחזר ישראל וקנה ממנו שוב אינו מתחייב [דפקע שם א"י], וכ"כ הגר"א [שלא ח] דהרמב"ם למד כן ממשנתו שהלוקח מביא ביכורים רק משום שאין קנין [או תקנה]. והמהר"ט [א מג] תמה דמפורש בכל סוגיין דמה שגדל בעודו ברשות הנכרי תליא בדין יש קנין.

והכס"מ ביאר דהרמב"ם פסק בזה דאין קנין להפקיע, ואף דבכ"מ בפיה"מ כתב להדיא דיש קנין להפקיע, והיינו דבעודו ברשות הגוי מופקע ממעשר. ובמהר"ט [א מג] ביאר דכוונת הרמב"ם לפסוק דאין קנין להפקיע מיד תר"מ², ואף בעודו ברשות הגוי לא נפקע קדושת הארץ וחייב בשביעית [וכדעת אביו המב"ט דנוהג שמיטה בפירות נכרים ואכמ"ל]. אלא דהרמב"ם ממעט מקרא דדגנך ולא דגן עכו"ם דפירות שגדלו ברשות העכו"ם לא חל עליהם חיוב תר"מ, דממעטין מה שגדל ברשות הגוי [וצ"ב בדסוגי' מבואר דמהך קרא ילפי' דאין קנין]. ובשו"ת רב"א [א] כתב דהרמב"ם ס"ל דיש קנין כלפי הפירות, ורק כלפי עצם הקרקע אין קנין.

והגר"ח [תרומות א י] כתב דבין לרבה ובין לר"א בסוגיין אין קנין להפקיע את השם א"י, וזהו כוונת הרמב"ם לפסוק דבזה אין קנין. אלא דפליגי דרבה ס"ל דקנין העכו"ם אינו מפקיע כלל מקדושתו. ור"א פליג דאילו היה העכו"ם קונה גוף הקרקע היה נפקע מקדושתו, אלא דמש"ה נאמר הדין [מקרא דוהארץ לא תמכר לצמיתות ע' לקמן] שלא חל קנין העכו"ם בגוף הקרקע. אלא דחל הקנין כלפי הפירות שגדילים שנפקעים מקדושה. ולכן נידון סוגיין כשהקרקע ברשות העכו"ם [ובזה פסק הרמב"ם כר"א].

[ועד"ז כתב החזו"א ג דלכו"ע אין קנין להפקיע שם א"י, זה כוונת הרמב"ם לפסוק. וכל המח' בגדרי הפטור ממצוות משום דנחשב שגדל שלא בקדושה. ובסוריה פטור בגדל שלא בקדושה, אבל לא חל הפקעה על קדושת א"י].

יש קנין לעכו"ם לחפור בה בורות וכו'. הרשב"א ביאר [דלמ"ד יש קנין לעכו"ם] אינה קנין פירות לחוד שאינו יכול לחפור בה בורות, ואף הלוקח שדה בזמן היובל אינו יכול לחפור בורות וכדאיתא בירושלמי. ומשמע מדבריו דלר"א [דאין קנין לחפור בה בורות] נמכר לעכו"ם רק ק"פ, וכמו המוכר בזמן היובל [לקמן מה.]. והחזו"א כתב דלפ"ז מבואר דאפי' שאין לו קנין הגוף קנין העכו"ם מפקיע מתר"מ. והחזו"א הביא דמפורש בכמה מקומות דשכירות לא מפקיע מתר"מ, וע"כ דמכירה חשיב קנין הגוף רק שאינו רשאי לחפור בורות. ובקה"י [שביעית א] כתב דכשהישראל מכור לעכו"ם, ודאי כבר אינו שייך למוכר [דלא מסתבר דיש לו בעלות לענין למנוע שלא יחפור בורות]. ועוד דמהא דיש קנין להפקיע מידי קדושה מוכח דהעכו"ם קנה קנין הגוף, אלא דהוה דין איסור על העכו"ם לשנות צורת קרקע א"י⁴.

האחרונים הקשו מאי נפק"מ האם מותר לו לחפור בורות, הרי לא ישמעו לנו⁵. ובחי' מכת"י הביא בשם הרמ"ה דנפק"מ כשחזר העכו"ם ומכרו לישראל אחר, דאין תביעת הראשון עליו. [ומבואר מדבריו דנחשב ברשות הישראל הראשון לענין זה]. ובחת"ס כתב כע"ז דנפק"מ דלא הוי גזל בידו, ומותר לישראל להנות מחפירה שחפר.

תוד"ה מר סבר. רש"י קידושין מא: ת"ק דהתם ס"ל דאין קנין, ומירוח עכו"ם אינו פוטר. [ודלא כמ"ש כאן דלמ"ד אין קנין ע"כ דמירוח עכו"ם פוטר]. ובתוס' שם חלק עליו דאיירי בגדל שלישי וכו' [וע"ד מש"כ תוס' לע' כג:]. וע"ע תוס' מנחות סז.

מירוח עכו"ם. הראשונים נחלקו האם תליא בבעלים בשעת מירוח, או מי ממרח בפועל. ואכ"מ.

דעכו"ם ולקטנהו ישראל, טעמא דהפקיר וכו'. הריטב"א ביאר דאף למ"ד דאין קנין להפקיע, וחייב במעשר, מ"מ בעי הפקר, דהעכו"ם אינו חייב בלקט, דלאו מצוה התלויה

1 והחזו"א האריך לתמוה דלפ"ז בזה"ז אין קדושה בסוריה, דנקנה שעה אחת ע"י כיבוש העכו"ם, ובסוריה קי"ל דיש קנין להפקיע [וכדאיתא בגמ' בסמוך], ושוב לא יחזור לקדושתו. [וסתיתם הרמב"ם ושא"פ דאף בזה"ז שייך דין סוריה].

2 והרמב"ם חזר בו ממש"כ בפיה"מ דיש קנין לעכו"ם להפקיע.

3 וקצת משמע דאין לעכו"ם קנין בגוף הקרקע, וכמו דאין לו קנין על גוף עבד וכדלע"ל לח. וכ"מ ברמב"ן בסה"מ ל"ת רכז, ה' לק' מח

4 ויל"ד האם יהני נתינת רשות של המוכר. ולצד דנשאר קנין הגוף ביד המוכר, לכאורה מהני נתינת רשות לזה. אבל לסברת הקה"י יל"ד.

5 [שהרי אין ידינו תקיפה עליהם. ולצד דהוה דין 'איסור', יתכן דלא נצטוו, ואין דין לבי"ד לכופם]. והיעב"ץ הוסיף ואי משום דאסור למכור להם [אלא בתנאי שלא יחפור], מ"מ אסור למכור משום לא תחנם. [ומשמע מדבריו דל"מ נתינת רשות דהמוכר ודלא כמש"כ].

בארץ בלחוד הוא, אלא עליה דבעלים רמי להפקיר.

אדעתא דעכו"ם מי מפקרי. **רש"ש** כת' בפשטות כוונת הגמ' דהתורה לא התירה להם [אבל רבנן התירו להם כדאיתא לק' נט:], ולא משום דהוה טעות. **הריטב"א** הקשה דכיון דאיהו אפקריה, ואיכא עניים בעיר מסתמא הוה הפקר, ופטור מהמעשר. והעמיד הריטב"א דאיירי דליכא עניים הכא ובמקום שאינו ראוי לבא עניים. והתורה אמרה לעניים ולא לעורבים ועטלפים [חולין קלד:] והיינו דקאמר אדעתא דעכו"ם לא מפקרי. [דלא היה ראוי להניח פאה כלל].

ובמשנ"ל [תרומות ב ט] הביא מסוגיין דפאה נפטר ממעשר רק כשזכו בו העניים¹, ולא משעת הפרשה². דאי משעת הפרשה אף מה שליקט העכו"ם הופרש [לולי דברי הריטב"א]. והקשה ע"ז מפאה [ה ב] דשבלת של לקט שנתערב וכו', ותי' שאני לקט דתליא בדעתו של בעה"ב. **ורע"א** תמה דאיירי הכא אף בלקט. וכתב דעצם סברת המשנ"ל אינו מובן דילפי מקרא דובא הלוי, והא יש לו חלק עמהם. וכתב דע"כ כריטב"א דאיירי בדליכא עני. **ובקה"י** [לג] הביא **דהברכ"י** הקשה עוד מהגמ' ב"ק כח. דהניח פאה בצד זה, ולקחו עניים מצד אחר דפטור ממעשר. ותי' הקה"י דהתם מתבטל השם פאה, וע"ז הוה הפקר. ואילו הכא ראוי להיות פאה, ולכן לא שייך לבעה"ב שיהני הפקר שלו.

תנוד"ה אדעתא. צ"ב כוונת תוס' דעיקר דין לקט התורה נתנה זכות רק לישראל, ולא תליא בדין הפקר לעניים. [וע"ע קה"י שם ורש"ש].

בסוריא וקסבר כיבוש יחיד ל"ש כיבוש. **הספר התרומות** נסתפק דלפ"ז אף בזה"ז, דתרומה בזה"ז דרבנן, נימא דיש קנין להפקיע את הארץ מקודשתו, וכמו בסוריא. [והו' בגר"א שלא ו].

אבל **הרמב"ם** פסק דאין קנין, אף דתרומה בזה"ז דרבנן. **ובבית הלוי** [ג א ו, וכע"ז בגר"ח סטנסל] כתב דסברת הסה"ת שייך רק לצד דקדושת הארץ בזה"ז דרבנן, דתליא בקדושה שניה, ופקע קדושה שניה בחורבן הבית. אבל הרמב"ם ס"ל דקדוש אף בזה"ז, אלא דיש מיעוט דשביעית אינו נוהג בזמן דאין יובל נוהג, ובעינן רוב יושביה עליה, וכן יש מיעוט מתרו"מ. אבל עצם קודשת הארץ דאורייתא ולא יפקע ע"י מכירה לנכרי.

מז:

רש"י ד"ה טבל. אין לך כל חיטה וחיטה. משמע דלמ"ד אין ברירה לא נחשב ספק כלל ע"פ העתיד, אלא חל לחצאין. **והאחרונים** הקשו דרש"י לעיל כה. כתב דלמ"ד אין ברירה איכא למיחש שחלק שנטל זה היה ראוי לאחיו והחליפו. וכ"כ לקמן מח. [ד"ה לקוחות]. **ובקוב"ש** [ביצה לח] כתב דכיון דאחרי דלמ"ד אין ברירה, כיון דלא יבא לידי בירור החלקים, הו"ל כמי שאינו עומד לחלוקה ולכן הוה שותפין בכל חיטה [ודברי רש"י לעיל הוה טעם אמאי לא אמרי' ברירה]. אבל **הקה"י** [לד וכע"ז בעוד אחרונים] כתב דרש"י קאי רק בשותפין שנשתתפו אדעתא דהכי, אבל אחין שחלקו [ובשאר מקומות דאין ברירה] רש"י מודה דלמ"ד אין ברירה הוה ספק. **בא"ד** ולא מטביל גמור עליו, דהוה מהחויב על הפטור. וצ"ב שיפריש לפי חשבון חציו. וכ"כ **רש"י** חולין קלה: דיפריש ממק"א לפי חשבון.

תוד"ה טבל. יש לו בודאי חלק בו דמצי מקדיש, והמותר מצי מקדיש להו. **השאג"א** [צ] הקשה לתוס' אמאי צריך להקדיש, הרי אף חלק שהוא לקוח מתחייב בהבאת ביכורים [ובקנין פירות מביא ואינו קורא, ולא מצאנו שצריך להקדיש]. והשאג"א כתב דתליא בגמ' ב"ב פב. האם כשיש חיוב הבאה ודאי מצי לקרוא מספק.

והשאג"א יישב בזה לדעת רש"י דאין חיוב מחמת קנין הגוף בחצי חיטה, דהא דמ"מ אין כאן כל גידולים מארצו, וגרע מדברי עולא [ב"ב כו:]: דכשיונק בשדה אחר אינו מביא ביכורים. **ובמק"ח** [תמח א] הקשה ע"ז דגמ' חולין קלה מבואר דשותפין חייבין בביכורים. **ובקוב"ש** [ב"ב צח] **וקה"י** [לד] תי' דשותפין החייב ביכורים חל על תרוייהו יחד, ובזה הוה

- 1 **ובמקד"ד** [נה ג] הביא כן מדברי **הרא"ש** פאה ה ד.
- 2 ויל"ד האם לא חל שם פאה וממון עניים ע"י הפרשה עד שיזכו העניים. או דאף דהוה ממון עניים לא מיפטר. וע' אחרונים.
- 3 **והאחרונים** חקרו האם מה דידו שווה מפקיע במעשר, או השם פאה והפקר. ואכ"מ.

כל גידולים מארצו, ואילו בסוגיין הצד קנין פירות אין בו חיוב הבאה, וכיון דיש צד לאו בר חיובא בפירות פוטר.

בא"ד סו"ד וכל המעשרות והתרומות יתנו לכהן וללוי. והאחרונים הביא ומכאן דיש חיוב נתינה בתר"מ אף במקום ספק. והאריכו בזה האחרונים [ע' קונה"ס סוף כלל א. והרש"ש ציין לתוס' ב"ב פא:]. ובשער"י [ה ז] הביא דחיוב נתינת מתנות כהונה לא תליא בדין הממון, אלא הוה מצוה בפנ"ע.

רש"י ד"ה מדאורייתא. לענין קדושתה ברשות ישראל הוא וכו'. המפרשים כתבו לדברי רש"י מתורץ משה"ק תוס' [בע"א ד"ה לוקח, וכתבו דתוס' לא גרס לה]. אבל הרמב"ן דחה לדברי רש"י. והחזיר"א תמה אטו קדושה מידי מששא אית ביה שישאר בעלים עליו. ועוד כיון דהפירות שייכים לנכרי למה ינהגו בהם קדושה. ועוד במה יתחייב המוכר לקנותם יותר מאחר. ובקוב"ש [ח"ב יד] כתב דמבואר ברש"י דאף למ"ד אין קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר, היינו משום דלענין קדושה לא חל מכירה, אבל אילו היה חל מכירה היה נפקע הקדושה, דאינו אר"י אלא כשהיא ברשות ישראל. אלא נחשב בבעלות לענין דיני הקדושה, וכאילו משכנו לעכו"ם¹. ואף שבדיני הממון קנאו העכו"ם ואפי' לחפור בורות [לרבה]. ובקה"י [לד] העיר דמ"מ אין לו קנין בפירות, והרי בעל קנין הגוף שמכר ק"פ אינו מביא ביכורים [וכדבסמוך²]. ותי' דבמכר לנכרי נחשב לענין קדושה ברשות ישראל, ואף הק"פ. אבל המוכר ק"פ לישראל הוה מכירה לענין קדושה.

בא"ד ולא דמי למעשר וכו' ולא מצוה דרמי עליה אא"כ אוכלן או מוכרן. אבל הס"ז [י"ד א יז] כתב שמצות הפרשת תרומה הוא חוב עליו, ואפי' אינו רוצה לאכול מהתבואה עדיין, והוה מצוה כשאר מצוות. ולא הוה משום איסור אכילת טבל, וכמו שחיטה דאין חיוב כשאינו רוצה לאכול. ורע"א חלק דלא מצאנו דחייב אא"כ רוצה לאכול, והביא ש"כ המג"א [ח] לגבי חלה. וה"ה למעשר.

תקינן דליתו. רע"א הקשה אמאי לא תקנו לחייבו בתרומות ומעשרות מהן טעמא. ובתוס' ר"ד כתב דהחשש שיראו שאינו מביא ביכורים, ולא ידעו דחנטו הפירות ביד הגוי, ויד הגוי באמצע לפטור מביכורים. ועפ"ז ביאר דרך בביכורים חייבוהו מפני שצריך הבאת מקום, ואם יראה שאינו מביא נפיק חורבא, אבל תר"מ מפרש בינו לבין עצמו.

סוגיית קנין פירות

ר' יוחנן אמר מביא וקורא קנין פירות כקנין הגוף דמי. פרש"י ויכול לומר אשר נתתי לי. וכ"מ בכ"מ דלמ"ד ק"פ כקה"ג נחשב כיון דזכות השימוש הוה ברשותו נחשב בעלים בגדרי התורה ע"ז. ועי"ז נקרא [בב"ק צ] תחתיו לענין יום או יומיים וכן ליציאת שן ועין. ובב"ב קל: אית' דבעל קה"ג אינו יכול למכור חלקו כיון דק"פ כקה"ג⁴.

בברכ"ש [ב"ב ס] ביאר דלמ"ד ק"פ כקה"ג נחשב בעל קנין הפירות בעלים אלא שזכות בעל הקנין הגוף ליטול ממנו ממונו [משמע דנחשב קה"ג כזכות בעלמא, ולא עצם החפץ]. ולמ"ד ק"פ לאו כקה"ג נחשב זכות קלישא, ולא בגוף החפץ אלא כשכירות. ויל"ד האם שורש המח' איך הגדרת התורה למצב של קנין זה [לענין להחשב 'שם בעלים' בגדרי התורה], או דנח' באומדנא⁵ מה גדר הקנין שמוכר לו [כמה מכר לו].

ומ"מ בשכירות בעלמא לכו"ע ק"פ לאו כקה"ג [ע"ל מח.]. וכתב המהר"ט [הו' במשנ"ל מלוה ד יד] דכשיש זכות ק"פ לעולם [כגון הקדש עניים, דהקדש שייך לבעלים והקנין פירות לעולם לעניים] לכו"ע אמרי' דק"פ כקה"ג.

ר"ל אמר מביא ואינו קורא ק"פ לאו כקה"ג. רשב"ם [ב"ב קלו:] כתב דחייב בהבאה דכתיב אשר תביא מארצך, שהרי שעבד לו יניקת הקרקע לפירותיו [ולענין קריאה ממועט מקרא אשר

1 ועפ"ז ביאר דדין בעלות לענין ביכורים לא תליא בבעלות לשאר דיני הממונות, ולכן בספיקות, אף דהוכרע דהממע"ה אינו יכל להביא ביכורים, ובזה תי' קושיית החמד"ש גבי ב' אילנות [ב"ב פא]. וכע"ז כתב בשער"י ח.

2 וכתב הקה"י דכן מבואר לדברי רש"י דטבל וחולין מעורבין, וע"פ מה שביאר בשאג"א דיש לכ"א קנין פירות בחציו של חברו. ולכן אין חיוב ביכורים מדין שותפות.

3 [וכתבו האחרונים דדמי לאינו ברשותו].

4 אבל לענין להאכיל עבד בתרומה תוס' יבמות סו. כתבו דל"מ ק"פ כקה"ג, דאזלי' בתר קנין הגוף. וכדמוכח גבי מעוכב גט שחרור [כריתות כד; וכן לעיל מב:]. ובפשוטו מבואר דדין זה תליא בקנין הגוף לכו"ע. [אבל האבנ"מ [ש"ת יז] למד דתליא בדין קנין איסור].

5 או בלשון התורה, מה נחשב זכות 'פירות'. ועפ"ז יתיישב הצריכותא [ע"ל מח.] דיש אופן דלכו"ע ק"פ כקה"ג, ולכו"ע ק"פ לאו כקה"ג.

נתת לי]. **ובתוס'** [שם ד"ה מביא] חלקו דשתקנו חכמים להביא משום ק"פ, אבל לא תקנו קריאה. **והרמב"ן** שם כתב דמספקא ליה אי קרינן לק"פ מארצך [לכאורה כוונתו אשר נתת לי], ואף דלאו כקה"ג. ומביא ביכורים מספק [ויל"ד האם צריך להקדיש].

תוד"ה ולביתך. דרך הנשים שנותנות פירות לבעליהם וכו'. [ומבואר בראשונים דהיה מקנים לבעל זכות בקרקע לזה. והוסיף בזה **הרשב"א** דזהו מוהר ומתן שאמרה תורה [בראשית לד יב]. וכה"ג איירי קרא. [ובאופן כזה נאמר גילוי דולביתך, לצד דהוה גזיה"כ].

תוס' יבמות [לו: ד"ה קנין] כתבו דקה"ג דאשה עדיף דאין לבעל פירות אלא מכחה, ועוד דאין לבעל פירות אלא בתקנתא דרבנן² [ולכן יכולה למכור בנכסים, ובעינן תקנתא אושא]. וכע"ז **בתוס'** ב"ב קלו: **ובתוס'** ב"ב נ. כתבו דהבעל לא היה לו קנין הגוף מעולם, ול"ד למוכר עבדו ע"מ שישמשנו ל' יום שמתחילה היה כולו שלו. [וצ"ל דכל החילוקים האלו הם רק לענין זכות הקה"ג, דאף למ"ד ק"פ כקה"ג, דקה"ג דאשה יש 'שם בעלים' אבל דיני הבעל מדין ק"פ כקה"ג מבואר הכא דלבעל יש דין ק"פ שנחשב כקה"ג [ומבואר בקושיית הגמ' דאין מקום לחלק בזה].

שאני הכא דכתיב ולביתך. כתב **הריטב"א** דכוונת הגמ' דולביתך אינו אסמכתא אלא גזיה"כ משום אשתו כגופו, ואע"ג דאין לו זכות כלל בקרקע. וע' לקמן דהתוס' הרא"ש הביא בשם ר"ת דילפי' מהכא דלבעל יש זכות ק"פ כקה"ג מגזיה"כ.

תוד"ה מתה. דהו"ל כקונה פירות ואח"כ קנה השדה. **הרשב"ש** כתב דכוונת התוס' ע"פ הירושלמי דמסתפקת האם הלוקח שדה בקמותיה אינו מביא ביכורים, אבל אם קנה מהשוק וקנה אח"כ את השדה לא. אבל **הרמב"ם** [ביכורים ב יד] פסק דמביא ואינו קורא. [יל"ד מדברי הראשונים במשנה].

תוד"ה בצרן. פרשב"ם הבעלים יכולים לקרוא. מבואר דבעינן בצירה והבאה בא', ולא ע"י שליח [דאף דחשיב כמותו, לא נחשב יד אחד'], אבל לא בעינן הבאת בעלים.

ודעת **ר"ת** דלקיחה הוה הוצאה מהבית. [וע' **מנח"ח** תרו ה וא"ש ביכורים ד יג אי בעי מהבית ממש]. **והרמב"ן** ב"ב פא: כתב דסגי ביציאה מבית הבעלים, וטהכנסה לעזרה, אבל לא בעינן שכל הדרך יהא ע"י הבעלים. והביא י"מ דפליגי. ולכאורה כ"מ בתוס' דידן אליבא דרשב"ם.

תוד"ה מביא. האחרונים ביארו דיש ב' גדרי הבאת ביכורים, א' דתליא בדין קריאה, ועוד התחדש בפסוק דין הבאה בלא קריאה. ואכ"מ.

מח.

מוכר בזמן היובל – גוף לזמן

בזמן שהיובל נוהג. פרש"י כל מכירת קרקע לפירות שהרי חוזר ביובל. משמע שדין התורה שיחזור ביובל מגדיר את המכירה להחשב ק"פ, כיון דעתיד ליפקע בעלותו, וכן נקטו הרבה אחרונים. [וע' בסמוך לדברי רב חסדא]. **ובמערכת הקנינים** [ט] כתב דסברת הגמ' משום שלא גמר להקנות³, ולא משום עצם ההפקעה העתידה. והחז"א הקשה דא"כ לא מתקיים דין החזרת השדות של התורה, שהרי לא נמכר אלא לשעה [ואיתא בר"ה ט דשלשתן מעכבות, ואם לא החזירו השדות לא נחשב יובל]. **והקוב"ש** [קידושין מו] כתב דודאי עצם דין יובל הוה אפקעתא דמלכא, ואילו יתבטל היובל השדות שנמכרו קודם ישארו ביד הלוקח⁴. והחז"א הקשה עוד דהמוכר שלא בזמן היובל [ונמכר קנין הגוף], שוב כשיתחדש יובל, וכי לא יצא. והחז"א [אה"ע עה ב] כתב דודאי נחית אדעתא דגופה, וכדאיתא בגמ', אלא משום הפקעה עתידה נחשב כדין ק"פ, והמוכר מוחזק. וביאר דהלוקח מתחייב לקיים דין אפקעתא דמלכא, וזהו שעושה דין ק"פ.

הר"ן בנדרים [כט] הביא מסוגיין דכל קנין שאינו עולמי מקרי קנין פירות. [ובפשטות כוונת דכיון דיש דין הפקעה, התורה מגדירתו דנחשב קנין פירות, ואינו קנין מושלם]. **והקצות** [רמא ד] הביא

1 **והרמב"ן** הקשה ע"ז דא"כ נימא הכי אף לגבי קונה ב' אילנות, ובגמ' ב"ב משמע דאין צד שיש דין להביא משום ק"פ [והעירו דמשמע ברמב"ן דבב' אילנות יש ק"פ, וע' מח., ויל"ל דכוונת הרמב"ן דהגמ' יכולה לדחות כן]. אבל בתוס' ר"ד כז. ופא. כתב כן אף בב' אילנות.

2 **והאחרונים** ביארו כוונת התוס' ע"פ דברי **האר"ש** [רוצח] דלבעל אין זכות בעצם החפץ כלל, אלא תקנו לו זכות בפירות האשה. [וזה חידוש גדול דאף בזה יש הגדרת ק"פ כקה"ג, וע' אבי עזרי. ובפשטותו תקנו לבעל קנין פירות גמור, אלא דלא אליס, וקה"ג קדם].

3 ולפ"ז אחרי שחידשה קרא דין יובל, שוב לא מתקיים דין התורה דהחזיר השדות, דלעולם מכר לזמן. וצ"ל דעיקר דין התורה שלא יהא לצמיתות וזה מתקיים.

4 וכדאיתא ברמב"ן לעיל לו דעבד עברי שנמכר בזמן היובל לא יצא אח"כ.

מדברי ר' אביגדור כ"צ [הו' בשו"ת הרא"ש לה ב] דמתנה ע"מ להחזיר הוה קנין הגוף לשעה [ואי"צ קנין כשמחזירו], וכתב הקצות דהוה כמו שותפין דאמר' ברירה ובשעה שמשמש הוה הגוף שלו. וכן מצאנו כששכ"מ מקנה 'אחריק' לפלוני, דקנוי הגוף לזמן [ויכול להקדיש ולמכור]. וכתב דדברי הר"ן קאי רק בקנין אישות דלא יתכן לשעה [וצ"ב כוונתו]. והנתיבות [רמא ה] חלק דהר"ן הביא ראיה מסוגיין. והקצות [רנז ג] כתב דסברת ר"ל דאף קנין הגוף לשעה אינו נחשב 'אשר נתת לי' וכדין ק"פ [ובזה לא קי"ל כר"ל, ע' בסמוך]. ובחי' ר' שמעון [מערכת הקנינים ט] חלק דכוונת הר"ן דיש אומדנא דקנין שאין עלומי דעתם לק"פ [דאל"כ אמר' דתו לא פקע, וכרא"ה, מלבד אחריק דהוה הקנאה עתידית חיצוני].

אבל הריטב"א וחי' הר"ן [לקמן פג:]: הביאו בשם הרא"ה שהנותן לחבירו גוף ופירות יום א', זכה המקבל בקרקע ואמר' כיון דפסקה פסקה [וכמו לענין אישות בגמ' שם]. והאבנ"מ [כח נג] כתב דהר"ן כתב כן בשם הרא"ה והוא לא ס"ל. ובקובה"ע [נו וכן בקוב"ש קיד' מח] כתב דיש ב' אופנים קנין גוף לזמן, דהרא"ה איירי דתוך הזמן הוה קנין גמור לכל מצבי הגוף, ואחרי זמנו יהא קנינו נפקע. ובהו כתב דאמר' פסקה ואי דבר שיפקיע את הקנין. ואילו בנדרים איירי הר"ן דאף תוך הזמן נחשב שיש לו רק זכות זמני. ור' שמעון כתב דלשיטתו דסברת הר"ן דנחשב ק"פ היינו משום דדעתו רק לפירות, אבל אילו יתכוון לכל הגוף לזמן הוה קנין הגוף, אלא דלא פקע, וכדעת הרא"ה.

והרמב"ם [מכירה כג ה,] כתב דמה הפרש בין המוכר קרקע לזמן קצוב [וכוונתו לגמ' דמוכר לס' שנים ב"מ עט.]: ובין המקנה אותו לפירותיה, דהקונה לפירות אינו יכול לשנות צורת הקרקע ולא לבנות ולא להרוס, אבל הקונה לזמן קצוב הרי הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה בקנין לעולם. וכתב ה"ה דמקור הרמב"ם דמי למוכר בזמן היובל, דעושה כל חפצו אע"פ שיודע שיחזור לבעליו ביובל. והראב"ד השיג דל"מ מוכר לזמן קצוב דבונה והורס אלא בנכסי לך ואחריק לפלוני וכו', ועוד אפשר דהמוכר לס' שנה עושה כל חפצו כל ימי המכר מפני שהוא כמוכר בזמן היובל. [ומשמע בראב"ד דנסתפק האם מוכר לס' שנים דמי למוכר בזמן היובל לענין זה]. והמשנ"ל [שמיטה יא] הקשה ע"ד הראב"ד מהירושלמי דמשמע דמוכר בזמן היובל אינו יכול לחפור בורות, וכן הביא הרשב"א לעיל מז.

וצריכא וכו' אדעתא דארעא. ובגמ' ב"ב קלו: איתא דצריכא [לב' מח' שם] דסד"א דאבא לגביה בריה אחיל, והוה ק"פ כקה"ג. או מטעם דכל לגבי נפשיה עדיפא ליה, וק"פ גרע ואינו כקה"ג. משמע דע"י דדעתו להקנות נחשב יותר ק"פ כקה"ג. [ויש לפרש ע"ד מש"כ לעיל]. ובקצות [רנז ג] כתב דכוונת הגמ' דאינו רק ק"פ, אלא הוה גוף לזמן [דרשאי לחפור בורות וכדעת הראב"ד, ומ"מ מקרי ק"פ לר"ל דהוה קנין שאינו עולמי]. והקצות ביאר בזה דברי רשב"ם [הו' לעיל] דק"פ נחשב 'מארצך', וכמו דנחשב 'לכם' לדברי ר"א כ"צ. ומ"מ לא נחשב אשר נתת לי [לקריאת ביכורים] כיון דהאדמה השתא אינו שלו אלא לשעה [לר"ל, ע' בהמשך].

הקונה ב' אילנות. הרשב"א נתקשה דמ"מ יש לו זכות פירות בקרקע [ויחשב ק"פ כקנין הגוף]. ותי' דהתם קנה גוף הקרקע לפירות, אבל הכא גוף האילן הוא שקונה, והקרקע אינו אלא כשאלו לו לימי העץ. [משמע דאין לו כלל קנין פירות, אלא זכות בעלמא לינק, וע' גר"ח ביכורים ב יג]. וכע"ז הקשה תוס' ב"ב [כז. ד"ה לא], דר' מאיר אית ליה ק"פ כקה"ג. ותי' דק"פ כקה"ג הקרקע קנוי לזמן קבוע, והכא מיד כשיתייבש אין לו בקרקע [וצ"ב דאף ק"פ לל' יום אמר' כקה"ג, וצ"ל דהכא הוה למצב היניקה וגרע. א"נ הוה סימן דאינו אלא זכות יניקה]. א"נ התם הקרקע קנוי לכל מה שירצו אפי' לאוקמי ביה חיותא, ואילו הכא אין לו אלא יניקה לבדה. וכ"כ הר"ש [ביכורים א ו]. והאחרונים הביאו מזה דל"ש ק"פ כקה"ג כלפי שימוש מסויים, והקשו ע"ז מהגמ' בשבת קלה: ועי' קה"י [ב"ב יז].

הראשונים הקשו שהגמ' תתיר דאיירי דמוכר ע"מ שלא תשמיטנו ביובל, והוכיחו מכאן דל"מ תנאי. [והאריך בזה הרמב"ן מכות ג ועוד מקומות. והביאו דדעת הרמב"ם דמהני תנאי, וליתא לפנינו]. והר"ן ביאר דל"מ תנאי כיון דכתיב כי לי הארץ רחמנא בעי שידעו בקדושתה של א"י ושהיא שלו. והרמב"ן כתב דמקרא מלא דיבר הכתוב והארץ לא תמכר לצמיתות דא"א.

הרמב"ם [שמיטה יא א] פסק דא"י אינה נמכרת לצמיתות שנאמר ומארץ לא תמכר לצמיתות, ואם מכר לצמיתות שניהם עוברים בל"ת ואין מעשיהם מועילים אלא תחזור השדה לבעליה ביובל. והרמב"ן [סה"מ ל"ת

1 וכתב הגר"א [ריב] דכוונת הרמב"ם דאע"ג דהגמ' מדמה ק"פ למוכר לזמן קצוב, מ"מ לא דמי לגמרי.

רכז] הקשה דיוכל אפקעתא דמלכא, ואיך עובר באיסור זה. והביא בשם רש"י [בחומש] דהוה אזהרה ללוקח שלא יכבש את השדה. אבל מדברי הרמב"ם מבואר דהוה איסור על המכירה. ודן משום תנאי ע"מ שלא תשמט יובל. והרמב"ן כתב דהפסוק הוה מניעה שלא להצמית את הקרקע ביד עכו"ם, שלא נעזבנו בידיהם כמו שאין להם קנין בגופותינו, דהעכו"ם לא ינהגו דין היובל. [וצ"ב כוונתו האם באמת אינו קנין הגוף כלל, והגר"ח [תרומות] כתב דהתורה חידשה שלא יהא לו קנין 'צמיתות'. וע' מש"כ בזה לעיל מז].

דא"ר חסדא מח' ביובל שני. פרש"י שמנו ישראל וכו'. אבל המאירי כתב דביובל ראשון אין דעת המוכר סומכת שתהא חוזרת לו, אבל אם אחרי שחזרה עליו ביובל חזר ומכרה, סמכה דעתו דמוכר שתחזור לו ואינו אלא ק"פ. וכן מבואר ברמב"ם [ביכורים ד ז] דאיירי שחזר ומכרה אחרי שחזרה לו.

במהרש"ם ציין שהשואל ומשיב הקשה דיוכל אפקעתא דמלכא, ואמאי תליא דעתו. ובמערכת הקנינים הביא מכאן דעצם הפקעת היובל הוה אפקעתא דמלכא אח"כ, ומתחילה הקונה זכה בזכות עולמי, והא דבסוגיין נחשב ק"פ הוא רק מצד אומדנא. [ויל"ד האם הוה מח' רב חסדא ולישנא קמא בזה]. והחז"ר א"כ דהוה משום התחייבות הלוקח לקיים דין היובל.

הקדישה ואח"כ מת אביו. פרש"י כשהיא יוצאת ביובל מתחלקת לכהנים וכו'. האחרונים [אמר"מ יג ח, קוב"ש ב"ב, גר"ז ערכין יד] הקשו דפשטות המשנה בערכין [כו: וכו"ה ברמב"ם [ערכין ד כו] איתא דמקדיש שדה מקנה חוזר ביובל משום דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, וה"נ בסוגיין בשעת הקדש הרי אינו שלו, ואינו יכול להקדישו. ובסוגיין מבואר דאין בזה חסרון דדבר שאינו שלו, דיוכל אפקעתא דמלכא הוא, אלא דתליא בשם 'שדה מקנה' [והמשנה נותנת רק טעמא דקרא]. ובקה"י [ערכין ז] כתב ליישב דהכא כיון שהוא יורשו, נתברר דלא יצא יותר ביובל, ועי"ז הוה קנין הגוף והוה שלו להקדיש.

ק"פ כקה"ג ובהא במיתת אביו הוא דלא ירית מידי וכו'. בקצות [קלב א] מבואר דלא נאמר בזה כלל דין ירושה, דכיון דקה"פ היו כבר שלו כקה"ג, כיון דפקע ומת בעל הקנין הגוף ממילא זוכה בעל ק"פ. דק"פ כקה"ג מהני לזכות כשיסתלק קנין הגוף [וכדמבואר ב"ב קלו:], אא"כ אחר יורשו. [וביאר עד"ז דעת רשב"ם ב"ב קלט לגבי בעל שירוש את אשתו, דאי"צ לדין ירושה על הגוף]. אבל האחרונים כתבו דפשטות כוונת הגמ' דלא חשיב ירושה ידידה, דכיון שהיה שלו קודם ירושה, ונחשב שעדיין עומד בידו כשדה מקנה. [וע"ע שי"ר שמואל יש נוחלין אות קמא].

תוד"ה לא דכ"ע. דיחויא בעלמא הוא. והרמב"ן כתב איכא למימר דר"ל אמר שאני יובל דאפקעתא דמלכא היא [ודלא כר"ל בסוגיין], אבל התם כספו של שני הוא, וק"פ בהא לאו כקה"ג. א"נ כסברי רבנן דשמעתין במדרש דקרא פליגי מר בעי תחתיו ומר בעי כספו [וכתב דהוה דלא כגמ' ב"ק שם].

תוד"ה אי. וקיי"ל נמי בדאורייתא אין ברירה. והתוס' הרא"ש כתב ד"ל דקיי"ל ברירה אף בדאורייתא, והא דאיתא בביצה דקיי"ל כר' אושעיא היינו במה דאמר דמדרבנן יש ברירה.

בא"ד ואמרי' האחין שחלקו לקוחות הן פחות משתות וכו' אין להם דרך וכו'. התוס' הרא"ש דחה דאדעתא דהכי פלוג דלהון כלקוחות לעניין מחילה ואונאה וביטול מקח. ודעתם להסתלק זמ"ז שלא יהא שום עסק. וכע"ז הקשו רע"א והרש"ש על תוס', דאף דהוה יורשים, מ"מ כשחולקים חלק כנגד חלק שייך אונאה².

בא"ד והא דקיי"ל כראב"י וכו' אלא משום ויתור. ולפי' מותרין רק ליכנס לחצר, אבל להשתמש בשאר שימוש אסור. והרמב"ן כתב דויתור הוה דרבנן, ובדרבנן קיי"ל דיש ברירה. אבל הרמב"ן [נדרים מה: כתב דקיי"ל כראב"י דשייך כולו לשניהם, ולא תליא בברירה. והר"ן שם כתב דכיון דרובו מתברר עדיף ואמרי' ברירה.

בא"ד וי"ל דדוקא בההיא קי"ל כר"ל וכו' דאבא לגביה בריה אחיל. וכצריכותא של הגמ' ב"ב קלו:, אבל בעלמא ק"פ כקה"ג. והרמב"ן [ב"ב קז] כתב לתרץ דשאני אחים דאבא לגבי בריה אחולי אחיל. והקצות [רנז ג] כתב דאין לזה ביאור כלל לגביה חלוקת אחים³. וכתב דט"ס ברמב"ן, וכוונתו כדברי

1 משמע דתלי' בסמיכת דעת המוכר, ודין יובל שני תליא במוכר, וממילא הלוקח קונה לפי מה שהוא מוכר.

2 ולכאורה דעת תוס' דק במכר שייך אונאה.

3 ואולי יל"פ דכוונ' הרמב"ן דאף אחים גמרי ומקני אהדדי, ובזה קיי"ל ק"פ כקה"ג, אף דבעלמא לאו כקה"ג.

התוס' דקי"ל כר"ל רק בסוגיה דב"ב דאבא לגביה בריה אחיל.

התוס' הרא"ש הביא תי' נוסף [וכ"כ הרמב"ן שם בשם הרב (ר"ת)] דקי"ל כר"ל בכל דוכתא בר משדה אחוזה וביכורים דכתיבי בהו קרא, דדרשי' ולביתך. והוסיף התוס' הרא"ש מהכא לא גמרי' לעלמא דשאני הכא דסוף הגוף לבא לידו.

בא"ד ועי"ל דשאר אמוראים ס"ל מכר אמר רחמנא דתהדר [וכגמ' לעיל כה.]. **בתוס' ב"ק** פח: כתבו דאף חלוקת יהושע היה במה שכבר זכו ירושה מאבותיהם, אלא כיון דהיה ע"פ הדיבור אמרי' דלא חוזרת ביובל. ונח' האם גמרי' מיניה.

בא"ד כיון דתחת זו תחזור לו אחרת. משמע דחוזרים ועושים גורל מחדש. אבל **רש"י** כה. כתב דהדרי שקלי כדמעיקרא. וכ"כ **הפנ"י** ע"פ דברי **הרמב"ם** [שמיטה יא כ] דחוזר כ"א לחלקו. [וביאר הפנ"י דלענין ממון מהני דין ברירה, כיון דהוה מוחזק. ועד"ז האריך בברוך טעם שער ו].

והאחרונים הקשו דלדעת **הרמב"ם** הדרא קושייה, דפסק [שמיטה יא כ] דמחזירין זל"ז ביובל. ופסק גבי מוכר בזמן היובל [ביכורים ד] דביובל שני מביא ואינו קורא [ואף בזה ק"פ לאו כקה"ג]. **והלח"מ** [זכיה יב יג] כתב דאנן סהדי דמשום שלא לבטל מצוות יובל גמר ונותן קה"ג. ועוד תי' **האחרונים** [ע"ד מש"כ תוס' בסו"ד] דכיון דיחזור חלקו ביובל, א"כ סמך דעתו. ובפנ"י הוסיף דדעת הרמב"ם דיחזור ויקבל חלקו, א"כ לא נחשב ק"פ. וקשה ע"ז מדברי רב יוסף, דא"כ אף לר' יוחנן יתכן לומר כן. וביארו **האחרונים** דס"ל לרמב"ם דרב יוסף ס"ל כל"ק, דבכל יובל מביא ואינו קורא. אבל לדעת רב חסדא דדוקא ביובל שני, א"כ תליא בדעת הקונה, ובזה אמרי' דגמר ומקנה.

ובשאג"א [צ] תי' דהרמב"ם דכיון דעכ"פ יש לו ק"פ, ויש חיוב הבאת ביכורים, יכול לקרוא מספק [דהרמב"ם פסק כלישנא בב"ב פב. דילמא אתי לאפטורי, ואילו סוגיין אזל לצד דמשום מיחזי כשיקרא].

והקצות [רנז ג] תי' דרק בק"פ דעלמא קי"ל כר"ל, אבל יובל הוה הקנאת גוף לזמן. ובגוף לזמן קי"ל דק"פ כקה"ג.

מח:

בכור נוטל פי שנים בשדה החוזרת. מבואר דלמ"ד ק"פ כקה"ג, ירושת קנין הגוף לחוד נחשב ראוי. וע' **בראשונים** ב"ב קכה:

אבל נחית אפירי מיגו וכו'. **הרשב"א** כתב דמשמע דהוה מדין שליחותיה, וכדאיתא בכתובות צד. דשותפין דקם חד ועביד דינא לא מצי איך למימר לאו בע"ד ידידי את. ודוקא דאיתא במתא ולא מיחה. ובקצות [קעו ט] הביא **דבריטב"א** כת' דאשה נחשב ליתא במתא. וכ' דמדברי הרשב"א הנ"ל מבואר דלא כן [ולריטב"א ע"כ הכא הוא זכות אחר].

הטור [קכב] מביא בשם **שו"ת הרא"ש** דה"ה קרקע שאין עושה פירות מצי הבעל לדון עליה בלא הרשאה. והביא **דרב האי גאון** פליג', וכתב **הב"י** דכ"מ בראשונים בסוגיין.

הרשב"א כתב דכיון דבעל אינו יכול למכור נכסי מלוג, משום רווח ביתה [וכדאיתא בכתובות פ:], א"כ אין הודאתו הודאה, אבל מ"מ נחשב בפנינו לענין קבלת עדות.

חדון עלך פרק השולח

1 והחזר"א הקשה דמ"מ יש לבעל זכות למכור את הקרקע, ולקנות דבר שעושה פירות. א"כ יחשב בע"ד כלפי זכות זה. וכתב דיכול לדון לענין למכור הקרקע, אבל לא נחשב מחמת זה בע"ד בכולו. ושוב כתב דס"ל דהזכות למכור את הקרקע אינו נחשב זכות בעצם הקרקע דנימא מיגו דנחת.

פרק הניזקין

תוד"ה וכתובת. הפקיעו חכמים דינה שמא תקניטנו ויגרשנה¹ וכו' אשה נמי משום חינא תהא בבינונית. כתב המהרש"א דמטעם 'שמא תקניטנו' מפקיעים דין דאורייתא, לר' מאיר לבינונית ולת"ק לזיבורית [אף למ"ד דאורייתא], אבל מטעם 'אשה רוצה לינשא' [כדאיתא בגמ' מט:]: אין טעם להפקיע דין דאורייתא. ובקרני ראם [וע"ע פנ"י] העיר דל"ל דלמ"ד כתובה דאורייתא נחית חד דרגא בדרבנן בבינונית, וכלשון הגמ' בכתובות י 'הואיל ותקנ"ח היא לא תגבה אלא מהזיבורית', משמע דלמ"ד דאורי' אינו גובה מזיבורית. וכ"כ הריטב"א [בתי' הב'].

והרמב"ן כתב דלמ"ד כתובה דאורייתא סמכו חז"ל דיש מוהר לבתולות, מדאפקיה [לאונס] בלשון מוהר, אבל אל ילפי' משם שיעור כתובה [וכדמשמע מתוס']. וכתובה מדאורייתא אין לו שיעור, אלא לפי כמה שיכתוב הבעל, וחכמים תקנו מאתים. ותוס' סוטה [כז. ד"ה איש] כתבו דאפי' לרשב"ג דכתובה דאורייתא לאו ממש דאורייתא אלא דאית ליה סמך דאורייתא.

תוד"ה אין [הא']. למ"ד שעבודא לא"ד לא גבי וכו'. הפנ"י הביא דמבואר בתוס' דאף מלוה בשטר אמרי' דשעבודא לא"ד, ול"מ שעבוד ע"י השטר. ודלא כמ"ש הש"ך ר"ס לט. ונח' בזה הראשונים [קידושין יג. וע' לקמן נ.]. וכ"מ בתוס' שאח"כ, ויתבאר לקמן נ.

שם. ויל"ד דעכ"פ כיון דשעבודא דרבנן, א"כ חל חלות שעבוד נכסים, ובזה מפני תיקון העולם גבי מזיבורית, ולא מבינונית. [ואולי זה כוונת התוס']. ולכאורה כוונת התוס' דכיון דחכמים לשעבוד, א"כ אין לו אלא הפחות, וזהו דין זיבורית.

מפני תיקון העולם. בר"ן [על הר"ף] משמע דכולהו מתקנת רבן גמליאל [והוה המשך של המשניות לב. ולד:].

סוגיית מיטב

רש"י ד"ה בעידית. שנוח לו לגבות מועט מקרקע עידית ולא לגבות הרבה מזיבורית. הפנ"י הביא דמבואר ברש"י דהתקנה הוא דוקא בקרקע עידית, דהיה מקום לומר שהתחדש שגדר זכות עידית הוא שניזקין יכולים לתבוע בכל מקום שהוא. [ותליא בגמ' בב"ק ז: האם יכול לתבוע בינונית טפי פורתא]. ובאמת משמע בגמ' שם דאף לצד דיש לו זכות טפי פורתא, הוא מדין דנכלל לו זכות על קרקע בינונית מדין עידית. אבל אין צד שיש לו זכות לקבל איזה קרקע שרוצה.

ומבואר בהנחבע יכול לדחותו מקרקע לקרקע אחרת שיש לו, אלא שדין עידית מחייב לתת רמה מסויימת של קרקע. והאחרונים חקרו בגדר חיוב מיטב האם הוא דין בצורת התשלום או תוספת בחיובו ובכלל השעבוד² והאחרונים העירו דמעלת עידית הוא פחות משווה פרוטה, דהא בינונית טפי פורתא שווה אותו שווי, ומ"מ הוה זכות בחפץ. והאחרונים [קה"י בב"ק ו] כתבו עוד דיל"פ דמעל עידית הוא משום שעיקר זכותו הוא שווה כסף, ומה דקפצי עליה זביני אפשר להפוך יותר בקלות לכסף.

ורע"א [בסוגיין] נסתפק כשקנה שדה עידית אחרי שעת נזק, האם אמרי' דעידית תליא בשעת נזק, או בשעת תשלום. [ולכאורה נח' בזה הראשונים לקמן נ. עי"ש]. ובגמ' בב"ק ח איתא דכשהיה לו עידית ומכרו, דין בע"ח במה שהיה קודם בינונית ידיה, ולא אמרי' דהשתא הוה עידית. ויש אחרונים שנקטו דה"ה נשתדפה תליא בשעה ראשונה, אבל הנתיבות [קב ב] כתב דדוקא מכרה שביטל את דינו בידים, אבל נשתדפה תליא דבהשתא [ועוד יל"ד מתוך הסוגיה שם ואכ"מ]. ועוד יל"ד בגמ' כתובות קי. דזה גובה וזה גובה ואכ"מ. ובחז"ר שמואל [ב"ק ז] כתב דמסתבר דחל דין דין מיטב בשעת נזק, וכל ספיקו של רע"א כשקנה שוב קרקע, האם משתנה הדין מיטב. ורע"א כתב אטו אם ילך הניזק ויקנה קרקע יצטרך מזיק לתת, וה"נ י"ל למ"ד משל מזיק תליא הכל בשעת נזק. וצ"ע לדינא. והאחרונים כתבו דמ"מ מסתבר דלמ"ד עידית דניזק דתליא רק במה שהיה לניזק בשעת ניזק [אבל רע"א נסתפק אף בזה].

רש"י ד"ה מן. שאם אין לו מעות. הרש"ש דייק אבל אם יש לו מעות חייב דוקא מעות. והקשה בדגמ' בב"ק ט. מבואר דלא כן, דיכול לומר או כסף או מיטב. [ור"ת בתוס' שם [וכ"כ התוס' ר"ד בסוגיין] ביאר דניזקין שאני

1 ובתוס' כתובות י. ד"ה הואיל כתבו שלא יפרשו בני אדם אם יצטרכו למכור עידית או מטלטלין, וחשו כדי שיקפצו עליהם בני אדם.

2 והאחרונים ציינו דהראשונים [ב"ק ה] נח' האם עדים זוממים שזממו לחייב בינונית חייבים בעידית [דכשאר זמם בכל נזיקין].

אכלה כחושה אמאי משלם שמינה. הרשב"א משמע דסברת ר' ישמעאל דלפי מידה משלם [וביארנו האחרונים דחייב נזק הוא החזיר את החפץ שהחסיר, ולא תליא בממון שחסר. ולפ"ז קושיית הגמ' דאין סברא לזה כלל]. אבל בתוס' משמע דהוה קנס, ובזה קושיית הגמ' דלא מסתבר דישתנה הקנס. [והרשב"א הקשה מה קושיית הגמ', הרי מצאנו בכ"מ דהתורה קבעה סכום כגון ל' של עבד. וכתב דצ"ל דכוונת הגמ' דלא מסתבר דתליא במה שיש לו].

שאכלה ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן וכו' אמר רבא אילו ידעינן וכו' הממע"ה. רע"א הקשה דנימא דאיירי דהניזק טוען ברי, ואב"י ס"ל [כתובות יב: וב"ב קלה: עי"ש] דברי ושמא ברי עדיף. ועוד הקשה הפנ"י דהוה חמישים ידענא וחמישים לא ידענא [ותליא בדין לא הו"ל למידע ואכ"מ], דיש דין מתוך שאינו יכול לישבע. ות"י הפנ"י דהכא הוה כפירת שעבוד קרקעות, וליכא שבועה דאורייתא, ואיירי שיש קרקע למ"ד מיטב שדהו דבניזק. ורע"א הקשה דשמא קנה קרקע אח"כ [ונסתפק האם יש בזה דין מיטב, וכדלעיל].

רש"י ד"ה המוציא. ודאורי' היא בב"ק מו: דכתיב מי בעל דברים. הפנ"י הקשה דמסקנת הגמ' דלמה לי קרא סברא הוא, דמאן דכאיב ליה ליזיל לבי אסיא. וכתב דרך למ"ד דברי ושמא וברי עדיף, והולכין בממון אחר הרוב הוה סברא, אבל למ"ד דמהני חזקת ממון במקום ברי ורוב צריך קרא. ועוד שמעתי לפרש דאילו הממע"ה הוה סברא, יתכן דגלי קרא נגד הסברא, ולכן בעי קרא.

מט.

אהני קרא וכו' ולא שויא כעידית דניזק דמשלם ליה ממיטב. הריטב"א פי' דמאחר דא"א לקיים עידית דניזק משלם עידית דמזיק. וכתב ומיהו אי אית ליה בינונית דשויא טפי מעדית דניזק, נותן לו. וכן הביא הרא"ש [ב"ק א ב] בשם אית דאמר'. והרא"ש פליג שנותן עידית דלעולם בעינן מיטב דניזק או דמזיק [וכ"כ הריטב"א בשם איכא רבוותא]. וכתבו האחרונים [ע' ב"ק שם] דמבואר בדעת הרא"ש דגדר 'אהני קרא' דכיון דאינו מתקיים מיטב דניזק, חל דין מיטב מזיק [והוה ב' גדי מיטב]. וביאר ר' א"ל מלין [נב, ועד"ז בחי' ר' שמואל ב"ק ז] דל"ש בזה בכלל מאתיים מנה, דלא חל תביעה וחייב תשלום לתת לו את הקרקע הטובה יותר, שיקבל מתוכו את הדין מיטב¹, ולכן בשעבוד לא נתקיים דין מיטב, ואהני קרא דחל דין מיטב דמזיק. והאחרונים כתבו דל"ד במה הריטב"א פליג, האם ס"ל דשייך בזה בכלל מאתיים מנה, ונחשב שנותן עכשיו מיטב בניזק. או דפליג על כל היסוד, דלא חל כלל דין מיטב דמזיק, אלא דגלי קרא שיוסיף על דינו כדי שעכ"פ יקבל דינו. וכ"כ רע"א ב"ק ז: דלא מסתבר דניתנו ב' דיני מיטב.

תוד"ה כגון. ואינו חייב לקנות. האחרונים הקשו דאף דאינו חייב לקנות, מ"מ אילו קנה, האם גובים ממנו. [ותליא בספיקו של רע"א].

בא"ד ומיהו אי בשל עולם וכו'. בגמ' ב"ק שם מסתפקת האם גדר מיטב תליא בשלו² או בדעלמא, לקבוע שם עידית בינונית וזיבורית. והחז"ר³ חידש דאף למ"ד בשלו, אם שווה עידית שלו כבינונית דעלמא, וחזר ולקח עידית יותר, חייב [ולא תליא בספיקו של רע"א]. דלא חל 'שם עידית' במה שאינו עידית דעלמא [אלא דאינו חייב לקנות יותר].

רע"א הקשה דנימא נפק"מ כשאין לניזק כלל קרקעות, שהמזיק חייב לפי מיטב ידיה. וכן מבואר בדברי ר"ש מרודש [בתוד"ה ועוד] דע"כ דבמזיק שיימין כשלא שייך דין מיטב דניזק. וכתב דכוונתו ע"פ הגמ' דאהני קרא [ותליא בנידון האחרונים בדעת הריטב"א ה' לעיל]. [ויל"ד דכוונת התוס' דצריך לשלם כמה שיותר מספק, ולא מסתבר].

הרי עלי מנה לבדק הבית, לא יהא אלא בע"ח בבינונית. בשער המשפט [קב א] נסתפק במי שנתחייב מנה לחבירו האם גובה מבנונית, או רק בבע"ח שייך סברת נעילת דלת. והאחרונים הביאו דמלשון הגמ' כאן מבואר דדינו בבינונית. וע"ע לקמן נ. לגבי נדוניה דכתב הרשב"א דלא אמר' לא פלוג. ובגמ' כתובות נד: איתא דתוספת כתובה ככתובה לענין זיבורית, משמע דאל"כ דינו בבינונית, ואף דהוה התחייבות.

1 אבל ברש"י ב"ק ח. מבואר דבע"ח שיש לו ב' קרקעות צריך לתת יותר לקיים דינו. ואכ"מ.
2 דהקרקע הטובה נחשב עידית, והשני בינונית והאחרון זיבורית. [ויל"ד כשיש לו הרבה קרקעות האם דנים לפי סוג הקרקע, או לעולם יש לבע"ח זכות בקרקע הב'].

תוד"ה שור. והשתא כולהו נזיקין ילפי' מאדם דיותר ראוי לחייב אדם המזיק בידים וכו'. ובתוס' **ב"ק** [ז.] כתבו דילפי' בצד השווה מקרן אדם ומבור שפטור בשור פסולי המקודשים¹. ורש"י **ב"ק** ט: ד"ה נכסים] כתב דנפקא כולהו נזיקין משור רעהו². [ובחי' ר' א"ל מלין נה ביאר דס"ל לרש"י דגדר הפטור בקרן הוא משום שרשות הקדש אין דין תביעת נזיקין, ולא תליא דוקא בדין 'קרן', ולכן לא שייך פירכא].

האחרונים [קוב"ש ב כ ועוד] האריכו לדון האם פטור הקדש תליא בהא דהחפץ הוא קדוש [דומיה דשור פסולי המקודשין], או דשייך להקדש. ונפק"מ באבני בנין דהוה ממון הקדש.

ודעת **הראב"ד** [ב"ק שם, והו' ברשב"א כאן] דמזיק הקדש בשן ורגל חייב לשלם, ול"ש ק"ו דכיון דאין מיעוט למעט הקדש, א"כ הוה בכלל כל דיני מזיק, ולא בעי קרא בפנ"ע. [וע' רע"א שכתב לפלפל עד"ז].

הרמב"ם [גניבה ג יג] מבואר דהגונב מהקדש חייב קרן. ובקוב"ש [ב"ק קטז] דן לענין שאר נזיקין. ובאמר"מ מ כתב דנלמד מפרשת מעילה.

מט:

מפני החמסנין. **הריטב"א** כתב בשם **הרמב"ן** דחמסנים לאו דוקא, דחמסן יהיב דמי, ואינו גובה משאר קרקעות. וכ' דהגונב פירות משלם בבינונית. וע"ע לקמן נ.

מפני מה אמרו בע"ח בבינונית וכו' תוס' [מח: ד"ה וכתובת] משמע דהוה טעם אמאי לא תקנו, וכ"כ **הרשב"א** דכיון דתקנו משום נעילת דלת אמאי לא תקנו בעידית. והר"ף והרא"ש גרסו מפני מה אמרה תורה, והפנ"י דייק דלהך ברייתא בע"ח מדאורייתא בבינונית. והקרבן נתנאל חלקו דאשכחן טובא דנקטו לשון תורה אדינים דרבנן, וכ"כ **הקצות** [קב]. והקצות הביא דיש מ"ד בירושלמי ד'האיש' קאי אשליח ב"ד, ושליח ב"ד יקח מבינונית³.

הנמוקי' [ב"ק ב: בדה"ר] בשם **הרמ"ה** דלהך ברייתא בע"ח מדאורייתא בעידית, ופליג אדברי עולא [ג]. דדריש דבע"ח מדאורייתא בזיבורית. [ובזה ביאר כוונת הגמ' ב"ק ח דמ"ד ל"ל דעולא, דכיון דהיה לו עידית ומכרו, לא נתבטל הדין דאורייתא].

ת"ש האיש אינו מוציא אלא לרצונו. תוס' כתובות [סג: ד"ה אבל וכ"כ **הרשב"א** וריטב"א בסוגיין] הביא דר"ת הוכיח מכאן דלא כופים את הבעל לגרש באומרת מאיס עלי, ודלא כ"מ [והוא דעת **הרמב"ם** אישות יד ח]. ודחה דרק כשיש רגליים לדבר יכולה לטעון כן, וכיון דלא שייך ברוב נשים לא תקנו למיעוט.

ת"ש ר' מאיר אומר וכו' אילמא מיתמי ל"ל לר' מאיר וכו' רע"א הקשה דאה"נ ל"ל דס"ל דכתובה דאורייתא. ודעת רבא דנזיקין מיתמי בעידית [ע' לק' ג]. ובאלמנה ל"ש שמא תקניטנו, אלא משום שלא יהא דין יתומין גרע ממנו. אבל הכא למ"ד מיניה בבנונית, ה"ה מיתמי.

תוד"ה בקבלן. פ' בקונט' שהתפיסה בנו מטלטלין וכו'. ובתוס' הקשו דכיון דקיבל בידו, נחשב שהוא הלוח, וקבלן הוא היכא שנותן לו ע"פ. וכ"כ **שא"ר** דאי"צ נשא ונתן ביד. והרשב"א ביאר דכוונת רש"י דכתובה שהיא אינה נותנת כלום לא שייך קבלנות אא"כ יתן לה כסף כתובתה. ובהג' **מים חיים** כתב דאיירי דאמר לשון ערבות, ובזה כשנשא בידו נחשב קבלנות.

וכע"ז כתב **רשב"ם** ב"ב מז. [ד"ה קבלן] דערב קבלן שקיבל מעות מידו של מלוה ונתן לידו של לוח, וממי שירצה יפרע תחילה. והש"ך [לז טז] תמה מהגמ' לקמן קעד דכה"ג אין למלוה על הלוח כלום.

תוד"ה אלא. דאי אית ליה נזקין אמאי בעידית וכו' מ"מ לא היה להם לגבות כי אם זיבורית. וכן תוס' ב"ב מז. [ד"ה קבלן] הביא מסוגיין דאם יש ללוה רק זיבורית, גובים מהקבלן מזיבורית. [דחיוב הערב הוא להעמיד חובת הלוח, וכיון דהלוח אינו חייב יותר מזיבורית אף חיוב הערב

1 ותוס' שם הקשו מה לשן דיש הנאה להזיקו, ותי' דיותר ראוי לחייב אדם המזיק בידים [אבל משמע דעיקר הילפו' מהצד השווה].

2 וכ"כ **רש"י** ב"ק ו: שור רעהו וה"ל לכל שאר נזיקין שאם מזיק הקדש פטור. והביא ל"א דלא משכחת לה שדה הקדש, ואין מעילה בקרקעות [וצ"ב ואכ"מ].

3 וכת' **הקצות** דתליא במח' ב"מ קיג, וקי"ל כשמואל דשליח ב"ד נמי אינו רשאי ליכנס לביתו של לוח, א"כ לא קי"ל כמ"ד בירושלמי.

בזה⁴]. והרמב"ן ורשב"א חלקו על תוס', וכתבו דהכא איירי בקבלן, ויכול לגבות ממנו תחילה לא תליא בחיוב הערב. והרמב"ן כ' דהכא מיירי דאין נכסים לירוש', דהיתומים יכולים לסלקו בזיבורית, דאף דבקבלן יכול לפרע תחילה, אבל כשהלוה רוצה לפרוע אינו יכול לחזור על הקבלן, אבל אם גובה מהקבלן גובה כדינו. והריטב"א הביא בשם רבו דכתובה איירי בקבלן, אבל אינך כדקאי, והדין בערב דתליא אי יש ליתומים נכסים, דאמר' דחיוב הערב נגרר בתר הלוה [ומבואר שחלק על דברי התוס' רק לגבי קבלן, אבל בערב בעלמא משלם זיבורית לפי מה דהבע"ח משלם].

וכתב הריטב"א דלתי' הגמ' דה"ל ואישתדוף, איירי דאישתדוף בחיי האב. אבל אם בשעת מיתתו היו נכסים, חל החיוב כלפי הבנים, ואף הקבלן דינו בתר היתומים.

בא"ד וקשה דהכא איירי בקבלן. בהג' מים חיים כתב דדעת רש"י דקבלן דכתובה דינו כערב דעלמא. ובהג' בן אריה הביא דכ"כ העיסור.

רע"א והרש"ש הקשו דבפוסקים לא הו' דין זה דדין ערב דכתובה לגבות זיבורית. וכן בכל ערב כמו דינו אצל היתומין. [ואף דמר זוטרא איתותיב, מ"מ עיקר סברת רב אחא ב"י קיימת]. וכתב רע"א דאף דקיי"ל דערב דכתובה לא נשתעבד, מ"מ לענין נכסי צ"ב, למש"כ הרשב"א דדינו בזיבורית, ומתחייב ע"ז ערב.

ואבע"ל דה"ל ואישתדוף. בפשוטו הומ"ל כשמכר נכסיו. ובנמוק"י [סוף ב"ב פא. בדה"ר] נסתפק כשמכר נכסיו ויש בני חורין אצל הקבלן, האם הלקוחות יכולים לדחותו אצל נכסי הקבלן.

ג.

תוד"ה מצוה הוא דעבד. כגון שנעשה ערב לאחר נישואין. **המחנ"א** [ערב א] תמה דהוה כערב לאחר מתן מעות, ולא נשאה על פיו, וא"כ במה מתחייב. וכתב דע"כ דתוס' איירי דנתחייב בקנין וכדין ערב לאחר מתן מעות.

והרמב"ם [מלוה כה ו ואישות יז ט] כתב דערב דכתובה אפי' נתחייב בקנין אינו חייב לשלם [והמחנ"א כתב דכ"ד תוס'], והראב"ד השיג.

רבינו ירוחם [הו' בב"י קכט] כתב דערב למי שנתחייב ממון לחבירו [בקנין], אפי' לא קנו [מיד הערב], משתעבד. **והמחנ"א** תמה דמבואר בגמ' ב"ב קעג: דערב מתחייב בההיא הנאה דקא מהימן גמר ומשעבד. והביא מדברי **האחרונים** דג"ז נחשב הוציא ממון ע"פ וכמו ערב דכתובה שנשא ע"פ. [והאחרונים העמידו מח' ראשונים האם נחשב שהוציא מעות עבורו וכאילו קיבל המעות, או דבההיא הנאה הוה קנין כסף. אבל דעת **הרמב"ם** [מכירה יא טו] דערב משתעבד בדיבור בעלמא, וכוונת הגמ' דלא נחשב אסמכתא משום בההיא הנאה ואכ"מ].

בא"ד תרתי בעינן וכו' או עביד מצווה וחסרית. **בתוס' הרא"ש** ביאר כגון נכסי צאן ברזל. וכ"כ **הרשב"א** דערב דנדוניא מתחייב דחסרית. ובמרדכי [סוף ב"ב, וכן בהג"מ אישות יז ז] הביא מח' בערב כלפי החתן על הנדוניא שהתחייבו להכניס לו, האם נחשב דלא חסרית, או דחסרי דנתחייב ע"פ חיובי האישות. וק"מ טעם דעה הא' דאף חסרי אמר' מצוה הוא דעביד. והו' ב' דיעות ברמ"א [אה"ע קב ו].

אמר רבינא ת"ש מעיקרא דתקנתן וכו' תיובתא. **בגמ' כתובות נד:** איתא דאף תוספת כתובה גבי מזיבורית, דתנאי כתובה ככתובה [וברשב"א הביא דבירושלמי פליגי בזה], והרשב"א כתב לדון האם נדוניא ונכסי צ"ב ג"כ גבי מזיבורית, דאין כאן נעילת דלת ואוקמא אדאורייתא. והו' ב' דיעות ברמ"א [ק ב] וביארו הפוסקים דס"ל דאף בזה שייך נעילת דלת. כדעולא דבר תורה בע"ח בזיבורית שנאמר וכו'. [ע' מה שהובא לעיל מט:]. והאחרונים הקשו דאף בלא קרא בודאי יתן לו הפחות.

4 ויש לחלק דהכא דין היתומין בזיבורית, ואף הערב חייב במקום היתומין. אבל מי שאין לו בינונית, וגובה זיבורית, יתכן דהערב יתחייב כדינו, דהגביה ממנו הוא בפ"ע. [ולכאורה כע"ז בשעבוד קרקעות מיתמי, דאם אין ליתמי קרקע נחשב גביה מהאב, ובבינונית. אבל כשיש ליתמי קרקע נחשב גביה במקום היתומין, וצ"ע בפוסקים].

5 ולכאורה מבואר מזה דחיוב עידית או זיבורית חל בעצם החוב, ולא רק צורת תשלום. ולכאורה ערב לנזיקין יהא תליא בעידית דמזיק, ולא דערב. אמנם כשאין לו קרקע תליא בערב.

בגמ' בב"ב קעה: הו' מזה דעולא ס"ל דשעבודא דאורייתא, ובתוס' שם הקשו דאף אי שעבודא לא"ד בגבייה מיניה תליא בדין מיטב. **והריטב"א** [קידושין יג:]: תי' עוד דלמ"ד שעבודא לא"ד לא איצטרך קרא דודאי מצוה עליה רמי לפרוע במה שירצה, ושוב אין כופין. וביארו **האחרונים** דכיון דשעבודא דאורייתא יש לו זכות בכל קרקע, ואינו יכול לדחותו בפחות [אמנם ודאי דיכול לדחותו משדה לשדה].

תוד"ה פחות. וה"ה כשנותן קרקע נותן לו הפחות, דבמטלטלין כל מילי מיטב [משמע דהוה בכלל הדרשא¹]. **וברמב"ן** [ב"ב קעה:]: כ' דקרא איירי במשכון, ובמשכון לא שייך סברת אי לא מזדבן הכא מזדבן התם, ולכן סובין אינו מיטב².

תוד"ה כיון. דסבר שעבודא דאורייתא. **והרשב"א** כ' **ועוד נ"ל** דכל ששעבדו בפי' מהני אפי' למ"ד שעבודא לאו דאורייתא, ולא נח' אלא בשט"ח שאין בו אחריות מפורש. ועפ"ז **הרשב"א** [בקידושין יג:]: דחה מש"כ הראשונים לפסוק שעבודא דאורייתא משום דרבא הוא בתרא, וס"ל בסוגיין ש"ד. ודחה הרשב"א דהכא איירי ששעבד להדיא.

וכ"ד **רש"י** קידושין יג: [ד"ה לאו] דמלוה בשטר ששעבד להדיא לכו"ע יש שעבוד מדאורייתא. **והריטב"א** שם פליג דאפי' במלוה בשטר פליגי, דלמ"ד שעבודא לא"ד א"א לשעבד דאין הקנאה לחצאין, ולא חל שעבוד על הנכסים. ובפנ"י הביא דכ"ד תוס' ריש פירקין, וכן תוס' ב"ב [קעה:]: ד"ה דבר [דא"א לשעבד נכסים, למ"ד שעבודא לא"ד].

בא"ד צ"ל דקסברי שעבודא לא"ד א"נ לא פלוג רבנן. **הקצות** [לט א] כתב דלפ"ז למה דקי"ל שעבודא דאורייתא היה צריך לפסוק כרבא, ואילו **הרי"ף** ו**רא"ש** פסקו כאב"י. ודוחק לומר דפסקו לטעם לא פלוג, דא"כ אף נזיקין. ולגבי נזיקין פסקו דגובה מעידית. ובחי' ר' **שמעון** קו' השעבודים ג א כתב דיש לחלק דאמר' לא פלוג במלוה ולא בנזיקין. וכתב לתרץ דכמו דאין קנין לחצאין וא"א לשעבד בקנין לדעת הריטב"א ותוס' ב"ב. וחידש דאף מ"ד שעבודא דאורייתא מודה ליסוד זה אלא דס"ל דהחוב משעבד³. אבל שעבוד הלוה ל"מ, ולכן ל"מ פירש את השבח, דתוספת זו לא חייבה תורה. ולכן בנזיקין גובה מיתומים מעידית, אבל לא בפי' את השבח. ובחי' ר' **שמעון** [שם] חלק דאף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא יכול לקבוע שצורת הפרעון של החוב יהא בעידית, וכמו שיכול לקבוע מארנקי חדשה. אלא דלמ"ד שעבודא לא"ד הוה רק שעבוד על הגברא, ואין שעבוד על הנכסים אלא לפי התקנ"ח, אבל למ"ד שעבודא דאורייתא כיון דקבע צורת פרעון החוב בצורה זו, ודאי דחל על הנכסים.

הרי"ף פסק כרב נחמן ואב"י דהוה רבים נגד רבא. **והרמב"ן** כתב דהני מילי בסתמא, דאין עוקרין תקנ"ח בסתם, אבל אם פירש גבה מעידית בין ממני ובין מירשי מהני, וכמו בכתובות פז. גבי פטור שבועה. וכ"כ **הרשב"א** בשם **רבינו יונה**. [וצ"ב היאך מהני, ומשמע דכל סברת רב נחמן דלא נתכוון לשעבד כלפי יתומין, וצ"ב בגמ'. ולצד דהוה לא פלוג ניהא].
והתני אברם חזאנא. בסדר הדורות הגיה אבימי. וע' מהר"ץ חיות שדן האם האיסור לקרוא לאברהם אברם קאי אף במי שנקרא על שמו.

רש"י ד"ה שפאי. לאחר שהזיק, אזל ליה דינו. **והרמב"ן** הקשה על רש"י דאין חיובו אלא בשעת תשלום⁴. וכה"ק **המאירי** מפני מה אינו גובה משאר נכסים, דחיובו בעידית שבשעת תשלום, הגע עצמן אדם שאין לו עידית וחזר ולקח עידית מי לא משתעבד. ומפורש בדבריו כצד ברע"א דתליא רק בשעת תשלום, ולפ"ז נחלקו בספיקו של רע"א, ולרש"י חל גדר מיטב בשעת נזק. **והאחרונים** כתבו ד"ל דהראשונים מודו דנקבע שומת העידית בשעת נזק, אלא דהקשו על רש"י דלא חל זכות על השדה אלא בשעת גבייה⁵. ובהו ס"ל לרש"י דנחשב ששעבודו עומד על קרקע זו כיון דעומד לגבייה.

- 1 והביאו **מתוס' תלמיד ר"ת** בב"ב שם שכתב דאם אינו ענין למטלטלין תנהו ענין לקרקע. וע' מהר"ם שי"ף.
- 2 ומזה ילפי' לדין מיטב דעלמא. [ומשמע מזה דדין מיטב הוא מעלה בעצם, ולא דאפשר להשיג ממנו כסף. דמשכון אינו עומד למכירה].
- 3 אמנם **הקצות** [סו כ, הו' לעיל כ:]: נקט דהשטר משעבד, ואף למ"ד שעבודא דאורייתא [ואולי כוונתו שם דמהני זזה מתקנ"ח].
- 4 אבל **בתוס'** הקשו רק דמדין הוראתו כחו יכול לגבות משאר נכסים [ע"פ הסוגיה בב"ב ק ח. ואכ"מ], א"כ השעבוד לא מוטל על שדה זו דנימא דאזלה ליה דינו.
- 5 **ובראב"ד** [על הרי"ף] הקשו לרש"י היכי דמי אי קודם גביה אמאי נחשב דאישתדף, ואי אחרי חליטה אינו

תוד"ה מאי. סו"ד אבל הזיק שפאי עידית¹, דלא חשיב נזיקין דלהכי קיימי וכו'. ובתוס' **הרא"ש** הוסיף דאע"ג דהוה שלא מדעת בעלים, להכי קיימי, ומיקרי כיורד ברשות בעלים [וע' מהר"ם שיף]. [אמנם לכתחילה ודאי אסור ליטול דבר שעומד למכירה, אא"כ גילה הבעלים בהדיא, ע' ס' שנט]. **ובריטב"א** [מט:]: כתב דהגוזל פירות או אכל מהשדות אינו משלם עידית, דלא הוי בכלל מזיק אלא כמלוה בעלמא. [וצ"ב דאף גזלן הוקש לענין עידית בב"ק ה].

הקצות [שצא ב] כתב דבמקום שחייב על שן בהמתו מדין נהנה נראה דמשלם מזיבורית, דהא בע"ח מדינא מזיבורית אע"ג דנהנה ממעותיו, והכא שלא מדעת בעלים לא שייך נעילת דלת. **והחזו"א** [ב"ק יא יח] הביא דמדברי התוס' מבואר דאמרי' לא פלוג, ואפי' חוב שלא מחמת הלואה גבי מבינונית [ויל"ד דהכא נחשב עומד להכי]. [ועי' לעיל מט. בשם השעה"מ. וברשב"א לעיל בסמוך מבואר דגבי נדוניה לא אמרי' לא פלוג].

ובתוס' נקטו דמ"מ הברייא דאפי' הן עידית, היינו שדה גרועה, וזה מגבים [ורק רבא קאי בהזיק שפאי עידית]. אבל **הרמב"ן** [ושאר ראשונים] כתב דאף תני ר"א ניותא קאי אפי' הזיק שפאי עידית.

והראב"ד הביא לפרש דאיירי דהזיק וזקפן עליו במלוה, ואע"פ שעיקרו נזק גובה רק מבינונית.

בגמ' כתובות קי. איתא דבע"ח שתפס בינונית מיתמי מהני, והר"ן ביאר דאוקמא אבינונית דראוי לגבות ממנו.

דלא מסיק אדעתא דמית. הרא"ש ורשב"א הביאו בשם **רבינו יונה** דה"מ לענין בע"ח אבל נזיקין מדאורייתא בעידית, לקטנים עבדינן תקנה אבל לא לגדולים. אבל **המהרש"א** דייק מלשון תוס' [מט: ד"ה אלא] דאף בנזיקין גובה מזיבורית ביתומים גדולים. וכן דייק ה"ה [נזק"מ ח יא] מסתימת **הרמב"ם** ודלא כרבינו יונה.

הקצות [קט ב] הקשה דבכל מקום חששו טפי לקוחות, א"כ אמאי בלקוחות גבי מעידית [היכא דלקחו בב"א]. וכתב דלסברת הרא"ש ניחא דלקוחות כגדולים. ועוד כתב דלמש"כ בגמ' הטעם דלא מסיק אדעתא, הכא מסיק אדעתא דימכור שדהו. [והקשה ע"ז א"כ כשמת אף מלקוחות יהא דינו מזיבורית, והביא מהגמ' ב"ק דלא כן].

רש"י ד"ה לשבועה. דלמא הוה טעין אישתבע לי דלא פרעתך, וטענינן. וצ"ב לפ"ז מה ס"ד דלא נטעון ליתומין גדולים, הרי אף שלא בפניו טענינן [ואינו קולא גבי יתומין קטנים]. אבל דעת **תוס' שבועות מא.** דשבועת הבא ליפרע הוה תקנ"ח בפנ"ע לגבי היתומין. אבל ל"ש טענינן, דהך שבועה דהבא ליפרע הוא רק בטענת ברי.

נ:

תוד"ה יתומין. ולר"ת מותר לקבל ממנו שבועה וכו'. ע"ע **תוס'** בכורות ב:.. והו' מח' זו באו"ח קנו. **בא"ד א"נ** כדמוקי לה בירושלמי כשנעשה ערב. [ובמהרש"א ביאר דהערב נשבע דלא אתפס צררי]. ולכאורה כוונת התוס' דהערב שילם וחוזר ותובע את היתומים [וצ"ב איך גובה הרי כבר אינו מתרבה רבית].

גדר אין נפרעין מנכסים משועבדים

בעי רב אחדבוי ב"א במתנה היאך, תקנתא הוא דעביד רבנן וכו'. **הרשב"א** תמה הרי אין נפרעין מהערב תחילה, ושעבוד קרקעות ה' גדר ערב, ואף במתנה. וכן אמאי הוצרכו לתקן, הא מדינא לא משתעבד. ותי' דבערב הוא משום דלא גמר ומשעבד וכו' אבל גבי נכסים עיקר אסמכתייהו עלייהו. [אמנם איתא בב"ב קעד דאף גבי שעבוד נכסים אין נפרעים מהערב תחילה].

מקבל כלל דנסתחפה שדהו.

1 **והראב"ד** הביא בשם **הגאון** דאיירי דהזיק שפאי עידית הגרועים יותר דחייב בבינונית, ועשינו כשאר חובות אע"פ שעיקרו נזיקין. והקשה אמאי לא יחשב מזיק, וכ"ת דלא מקרי 'שדה' מ"מ במה גרע משאר אבות נזיקין. [והביא כע"ז מהירושלמי, אבל תמה עליו].

2 **בהג' מים חיים** הקשה דהיה אפשר לתרץ ברבית דרך קנס, דיח כמה אופנים דהתירו הפוסקים.

3 ויל"פ דהוה תקנה שיוכל לגבות, דכיון דהערב שילם במקום שהדין על היתומים, דין הוא שיחשב אף כלפי הערב שאין רבית אוכלת בהם. א"נ נחשב בע"ח של יתומים, ששילם במקומם. ובזה גובים אף מיתומים [ורק בע"ח של אביהם אמרי' דלא בני מיעבד מצוה].

4 וביארו דבגמ' שם איירי בלא לתבוע בדין, ובזה הדין דכל חיוב הערב הוא להשלים דין הלואה [וכן איתא בבכורות מח גבי ב' יב"ש דלא שייך חיוב ממ"נ מהערב, כיון דאין חיוב אצל הבע"ד]. ובסוגיין הבע"ח עמד בדין, אלא דיש סברא דהערב לא התחייב כשיש ללוה אפשרות לשלם. ובזה כתב הרשב"א דתליא באומדנא, ובקרקעות ל"ש אומדנא זו.

אבל **הראב"ד** [על הרי"ף] כתב דהיכא דיש בני חורין הלכות כמו ערבים, ולא יתבע מהערב תחילה. ומשמע בדבריו דהוה סברא מדינא, והא דבעינן תקנ"ח הוא במקום ששוב מכר את השדה [או מיתומים] דהכל הוה מדין וערבות ושעבוד. ובחי' ר' שמואל [ב"ק ט] כתב דודאי כוונת הראב"ד מכח תקנת משנתינו, אלא דכוונתו דזהו גדר התקנה.

ובגמ' **ב"ק ח** מבואר דבמקום שמכר ב' הקרקעות הבע"ח גובה ממה שמכר אחרון דאמר הנחתי לך מקום וכו'. ומה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו². ובפשוטו היה משמע דהוה סברא דאורייתא דאדעתא דהכי מכרו, אבל מבואר שם ח: דהוה גדר תקנ"ח³. ובחי' ר' **שמואל** [ב"ק ט] חקר האם הוה תקנ"ח בפנ"ע⁴ וצ"ל דהוא נכלל במשנתינו, דספק הגמ' גבי מתנה בסמוך קאי בתרוייהו בנ"ח, או דהוה בכלל תקנת משנתינו דאין נפרעין במקום שיש בנ"ח, ונחשב בנ"ח לענין זה. ולצד הזה הספק של הגמ' במתנה הוא אפי' במקום בני חורין, עכ"פ ליטול דינו מבינונית].

הראש"ש [ב"ק א ג] הביא בשם **ריב"ם** במקום דמכר ג' שדות, ומכר זיבורית באחרונה, ובאו בב"א נזיקין [שקדמו] ובע"ח לגבות, דמי שזכותו קודם נוטל דוקא מהאחרון. והקודם משלפניו. והניזקין לא יכולים לקבל את העידית שנמכר ראשון. והראש"ש כתב דהניזקין יכולים לפייס ללקוחות הראשונים שיאמרו א"א בתקנ"ח [כיון דבלאו הכי יגבו מהם], ועי"ז יקבל את דינו.

ובגמ' **כתובות** צה. [והו' ברי"ף כאן] מסתפקת באישתדוף בני חרי, האם חוזר וגובה ממשועבדים, דהיינו דע"י הך תקנה חל שעבודו על קרקע בני חורין, דהניח לו מקום. ולא הוה רק קדימה בגדר השעבוד. ומסקנת הגמ' דחוזר וגובה ממשועבדים [אבל במקום דהמלוה מחל על השעבוד אמרי' הנחתי, ולא כ"כ לגבות מקרקע הקודם].

א"ד מתנה נמי אי לאו דאית ליה הנאה מיניה. **הרש"ש** כתב דק"ל כהך סברא דמתנה אי לאו דאית ליה הנאה מיניה בכ"מ [ב"ב קנו ומגילה כו:]. אבל הקצות ביאר דמסקנת הגמ' משום דאף בלא 'דין לקוחות' מי שאחרון נחשב דאמרי' הנחתי.

שכיב מרע שאמר וכו'. בפשוטו מבואר בסוגיין דמתנת שכיב מרע דינו כשאר מתנה לענין דין משועבדים [וע' תוד"ה שמע], והראשונים הקשו דבגמ' ב"ב קלג. לגירסת הרי"ף⁵ מבואר דמזון האשה והבנות גובה ממתנות שכיב מרע, דלענין זה דינו כירושא. והרמב"ן [שם] כתב דה"ה לענין מלוה ע"פ. **ורבינו יונה** [וכן הרשב"א שם] תי' דרק לענין קדימה אמרי' בסוגיין דדינו כמתנה, דכיון דאין הפסד גמור ללוקח, במה שגובה מזיבורית [והו' בקצות רג ה]. והרשב"א ור"ן [בסוגיין] מכח קושיה זו העמידו דוקא במתנת שכיב מרע במקצת ע"י קנין.

והקצות [קיא א, ורנג ה] הביא מדברי **התוספתא** כתובות דגר שמת, ובזבזו נכסיו, ויצא שטר חוב גובה מהאחרון [ואפי' שהקודם בינונית⁶]. אין לו גובה משלפניו. ומבואר דאף דהוה ירושה, יש גדר הנחתי דחל השעבוד על האחרון והלוקח מוקדם קודם. וכתב הקצות דהיינו למסקנת סוגיין דאף במתנה אמרי' כן. וכתב הקצות דעפ"ז מיושב קושיית הראשונים, דאף דמתנת שכ"מ כירושא דינו לגבות מהאחרון [וכ"ש במתנת ברי].

רש"י ד"ה גובה מכולם. כלומר כולם נפסדים וכו' שהדין לחזור ולחלק וכו'. קצת משמע

- 1 ויש לדחות דהראב"ד העמיד את המשנה ביתומים, דהכל הוה גדר שעבוד נכסים, ואף דנקרא בשם בני חורין. אבל מיניה לא הוזכר.
- 2 וע' **רש"י** כתובות צד דהיינו רק לגבי הבע"ח, אבל וקח ראשון שמכר ללוקח שני, כיון דתרווייהו משעבדי אמרי' רצה מזה גובה. ואכ"מ.
- 3 ויל"ד האם ל"מ מדאורייתא מה שמכר אדעתא דהכי. או דלא נחשב בסתמא דמכר אדעתא דהכי. ואף אחרי שתקנו חז"ל, מקנה על דעת שיהא בתקנ"ח, ולא חוזר להחשב דאורייתא.
- 4 והגר"ש הביא מדברי הרי"ן לעיל מא. [כב: בדה"ר] דיפה כח אפותיקי שאם מכר קרקעות אחרות אח"כ, טורף מהאפותיקי. ומ"מ כשיש בני חורין גובה מהם.
- 5 דאיתא התם השתא ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מנכסיו, מתנת שכ"מ דרבנן מיבעי. אבל גירסת **רב האי גאון** שם דדוקא כשראו לירשו, וכוונת הגמ' שמקבל את חלק המגיע לו מדין ירושה. ודעת **הראב"ד** [הו' ברמב"ן שם וע' אישות יט יג] דדוקא לענין מזונות אלמנה מהני, דנחשב תפסה מחיים. [וכ"ד **הריטב"א** בסוגיין דכתב דמתנת שכ"מ כמתנה לכל דבר].
- 6 ולכאורה אפשר לחלק דבמקום שזכותו בינונית עדיף וגובה מהקודם [ובזה בעינן לתקנ"ח דאין נפרעין], והתם איירי שכולם שוות [ובזה הדין 'הנחתי' הוה מדינא]. ומשמע בקצות דלא חילק בזה [ויל"ד].

דהבע"ח לוקח שדהו של א', והנידון לחזור ולחלק¹. דכיון דשניהם משועבדים בשווה, א"א לדחות את הבע"ח לחבירו. והבע"ח גובה ממי שרוצה, וחוזרים וחולקים בשווה². אבל **רשב"ם** [ב"ב קלח] משמע דגובה מכ"א לפי חלקו [דכיון דשניהם שווים, יש לכל א' זכות לדחות את הבע"ח בחציו].

וכע"ז מצאנו לגבי יורשים **תוס'** [ב"ק ט. וב"ב קז] כתבו דשטר חוב היוצא על יתומין גובה מכ"א לפי חשבון [וכדמבואר בב"ב כד גבי בכור שגובה לפי חשבון], והא דאיתא דבע"ח נטל חלקו של א' איירי דעשאו אפותיקי. והרמב"ן [ב"ב שם] פליג דרצה מזה גובה ורצה מזה גובה³. וה"ה [מלוה כה] למד מזה דה"ה ב' ערבים, יכול לתבוע את כל החוב מא', וכמ"ש הרמב"ם שם. וכמו בשעבוד נכסים דאמר' דכל קרקע משועבדת לכל החוב. והרא"ש [בב"ק שם] כתב דאם ירשו ד' שדות, הבע"ח נוטל א' מזה וא' מזה. אבל אם ירשו ב' שדות, יש לבע"ח זכות לקבל חובו במקום א', ולא ידחוהו חצי מזה וחציו מזה.

ואחריו לפלוני. **הריטב"א** [ב"ב קלח]. כתב דאע"ג דהוה מתנת שכ"מ דחל בשעת מיתה, הוה כאומר בהדיא שרוצה שיזכו לאחר מיתה בזה אחר זה, וכדאמר' נכסי לך ואחריו לפלוני⁴. [משמע דמהני מתנת שכ"מ אף לאחר זמן לאחר המיתה, וכ"כ הקצות רנב א ואכ"מ. א"נ כוונתו דמשייר שיהא זכות עדיף לראשון, והוה כמי שחל בזא"ז].

ולמשמעות תוס' לעיל יד: דמתנת שכ"מ חל למפרע מחיים, ניחא, דאחרי מיתה חל למפרע בזה אחר זה.

אע"ג דקמא בינונית ובתרא זיבורית. **הרשב"א** נסתפק האם מבואר כאן דיש לראשון זכות לבחור קרקע בינונית, ומה שישאר לאחרון. או דחולקים בשווה, ואיירי באופן שזכה קמא בבינונית. והפ"י הקש' דאדרבה נימא דדינם כבע"ח הגוברים מיתמי, והראשון נוטל זיבורית דוקא. וע' תור"ג. **תוד"ה תנו**. אבל אם היה נתן לכולם בשווה וכו' מדלא אמר תנו ו' מאות וכו'. והראשונים פליג, וכ"כ הרמב"ן [ב"ב קלח] לדייק מרשב"ם.

תוד"ה גובה. כ"א נותן לפי חלקו. וביאר **התוס' הרא"ש** [ושא"ר] שיחלקו לט' חלקים, בעל ר' יטול ב', ובעל ש' ג' ובעל ת' ד'. וע"ע שם בסוגיה לרש"י. ור"ח דימה למתני' דיצא ג' בעלי חוב של מנה מאתים וג' מאות, דעל מנה שעבוד כולם שווה וחולקים בשווה, ובמנה השני יש שעבוד רק לב' וחולקים בין שניהם, ומנה שלישית כולה ובעל ש'. ובזה כתב **התוס'** דיש לחלק. וכ"כ **הרי"ף** [ב"ב שם] דהכא משום אומדן דעתא הוא⁵, אבל גבי בע"ח פליג לפי שעבודא.

ולחזי שטרא דמאן קדים, דליכא שטרא. כתב **הרשב"א** דכוונת הגמ' דליכא סהדי כלל. שאם יש עדים מי קודם אמר' דיש קדימה במלוה ע"פ. וכ"ד הטור [קד]. אבל **הריטב"א** כתב דאע"פ דמלוה ע"פ נינהו, אין בהם דין קדימה, וכ"ד הר"ן [כתובו' צד] דאין קדימה כלל במלוה ע"פ. **תוד"ה הכא**. וכן הלכה במקרקעי. אבל במטלטלין מה שגבה גבה [וכ"כ בהג' מים חיים]. ונח' בזה הראשונים ע' תוס' כתובות צ.

הרשב"א כ' דמבואר בסוגיין דאף למ"ד מה שגבה לא גבה, מ"מ לענין זיבורית ובינונית גבה. וביאר **הריטב"א** כיון דהניח לו מקום לגבות חובו. [והאחרונים חקרו בסברת מה שגבה לא גבה, האם הוה כדין טריפת בע"ח מלקוחות, דהשדה משועבד לו. או דהו' דין במעשה גביה, דאין לו זכות. ואכמ"ל].

- 1 וכדאיתא בגמ' בסוף בחד לישנא בסיפא.
- 2 ותליא במח' רב ושמואל האם חוזרים וחולקים בשווה [דאחין שחלקו יורשים הם. או לקוחות באחריות]. [ויל"ד אי הכא שאני].
- 3 והביא לדחות דאיירי באפותיקי [וכתוס']. א"נ כשיש אצל א' בינונית, והבע"ח נוטל את דינו בכ"מ. [והקצות קז ט תמה דאיירי מיתמי ול"ש בנונית כלל, וצריך נגד ובר נגר]. ומבואר ברמב"ן דאף לצד דיש דין הנחתי על חציו, מ"מ יכול לגבות בנונית כדינו, ודלא כקצות.
- 4 וכע"ז כתב הרמ"ה ב"ב שם ואע"ג דכולהו קנו במתנת ש"מ, דלא קניא אלא לאחר גמר מיתה, ואשתכח דכי חייל קנינהו בהדי הדדי הוא דחייל, אפי"ה כיון דלא אקני ליה נותן לשני מידי אלא במאי דמשתתיר מממונא לבתר דגבי ראשון הוה ליה לבעל חוב כמי שהקנה לזה היום ולשני למחר, דאידי ואידי שייך ביה טעמא דהנחתי לך מקום לגבות ממנו.
- 5 ברשב"ם ב"ב מבואר דהברייתא איירי ג"כ כשהנכסים לא הספיקו לכולם. ויל"ד כשיצא בע"ח האם מוגדר דאחרי גבייתו הנכסים לא ספקו [דמה דהבע"ח נתן אינו בכלל הנתניה]. או דהוה בגדרי הנחתי לך מקום, ובזה מתחלק כ"א לפי חשבון.
- 6 דהנותן כוונתו לתת לכ"א זכות 'הנחתי' כלפי חבירו לפי חשבון.

לפי שאין קצובים

דעת הרמב"ם [מכירה יא טז] דא"א לחייב עצמו אפי' בקנין דבר שאינו קצוב, כגון שנתחייב לזון ה' שנים¹. והראב"ד חלק. [וביאר דסברת הרמב"ם דהוה כאסמכתא ולא גמר דעתו, ובמשנ"ל הביא י"מ דע"י שבועה מהני]². והרמב"ם [הלכה יז] כתב דהפוסק עם אשתו לזון את בתה חייב, מפני שפסק בשעת נישואין והדבר דומה לדברים הנקנים באמירה.

והבעה"ת [הו' בבי חו"מ ס] הביא דהרמב"ן חלק על הרמב"ם, והוכיח מאכילת פירות ושבח קרקעות, דמשתעבד ואף דהוה דבר שאינו קצוב. ובמשנ"ל הביא מהר"ש חיון לתרץ דהרמב"ם מודה דתמורת תשלום אפשר להתחייב דבר שאין לו קצבה, דאגב זוזי גמר ומשעבד, והמשנ"ל פליג. וע"ע מש"כ הקצות [ס ב] לגבי אחריות דשבח פירות [ואפי' במתנה].

תוס' כתובות קא: [ד"ה והיא] הקשה אמאי מזון הבנות לא נחשב קצוב עד בגרות. ותי' לגבי האב ל"ק קלא ידעינן כמה בנות יהא לו. אבל האחין ששעבדו קשה, דבההיא שעתא הוה קצוב [ויחול שעבוד ע"י נישואי האב, דמכאן ולהבא הוה קצוב]. וכה"ק **תוס' כתובות נ:** [ד"ה ומאי], והוכיחו מזה דכיון דאין קצבה למטה, דאפשר שתנשא קודם, לא נחשב קצוב. [והקשו ע"ז מעישור נכסים ע' בסמוך]. ותוס' דחו ואין לומר שמא תצטרך רפואה והוה בכלל מזונות דהא אמרי' [בסמוך] דפסק לזון בת אשתו ה' שנים נחשב קצוב. [ומבואר בתוס' דנתחייב לזון את בת אשתו מחייב לרפאותה, ואפי' הכי נחשב קצוב. וע"ע בשך [ס י] שהאריך בסוגיין] וזן האם חייב לרפאות את בת אשתו].

תוד"ה לפי: בנות נמי מי לא עסקינן דהוה בעולם דגירשה ואהדרה. **התור"ג** תמה דהכא איירי דהחזיר בסתמא, וא"כ הנישואין השניים אינם מחייבים מזונות לבנות שהיו קודם. אלא דעדיין מחייב ועומד מחמת הנישואין הראשונים [וכמ"ש הרמ"א קיב א]. [ויל"ד ע"פ מש"כ האחרונים דהמגרש את האשה ומחזירה נחשב כהמשך החיוב כתובה הראשונה, וכדאיתא בגמ' דע"ד כתובה הראשונה, וי"ל שמתחדש בנישואין האלו חיוב בזה, ולא הוה כבנות מאחר, דהכא הוה בנות מאישות זו].

תוד"ה רבי חנינא. ר"ל לא מיבעי ליה אי קצובין וכתובין בעי. תוס' לא פירשו אמאי. וברשב"א הביא י"מ דהספק של הגמ' האם ר' חנינא קאי אמתני' או על דברי ר"ל [וכ"כ המהר"ם]. והרשב"א פי' דדעת ר' חנינא דמזון האשה והבנות נחשב כתובין [ולא ניחא ליה לומר דאין כתובין כלפי משועבדים], ומשום כך תליא טעמא משום דאינו קצוב. [וכ"כ הרש"ש].

נא.

תוד"ה או. דוקא מלוה דמאן דיזיף בצינעא אבל שאר מילי הוה כמכר. וכע"ז כתב **תוס'** ב"ק [יד: ד"ה שמע] בשם ר"ת דלמ"ד שעבודא דאורייתא נזיקין גבי ממשעבדי, דאין תקנת הלקוחות גבי נזיקין, ול"ד למלוה דמאן דיזיף בצינעא יזיף, אבל מזיק לא דייק ואית ליה קלא. [ואף ר' חנינא ס"ל דשעבודא דאורייתא, וכ"ה לרש"י]. אבל הרמב"ן ורשב"א כתבו דאיירי במוכר שדהו בעדים, ונתחייב אחריות בשיעור קצוב, ומבעי האם אמרי' דיש קול אף אאחריות והוה בכלל המכר.

וברשב"א [מח:] הקשה אמאי לא תנן המלוה ע"פ לא גבי ממשעבדי מפני תיקון העולם. וכתב דלמ"ד שעבודא לא"ד הוה מדינא. ולמ"ד ש"ד איתיה בכלל אין מוציאין לאכילת פירות, וכ"ש הוא. וכתב דרבי חנינא דטעמא משום דאין קצובין ע"כ ס"ל שעבודא לא"ד.

גדולה מזו שנינו מוציאם לפרנסה ואת אמרת שניה ויתרה. **התור"ג** הקשה דאין זה ק"ו, דכשהבנות ירשו בטלה סיבת התקנה וכמ"ש רש"י. וכתב דכוונת הגמ' דהא דמוציאין לפרנסה הוא ראייה שחל החוב תיכף במיתת האב ונשתעבדו הנכסים, וא"כ אין סברא שיפקע החיוב ע"י הנישואין. [ודעת ר' יוחנן משמע דחל בשעת הנישואין, ומ"מ משתעבדים הנכסים³].

רש"י ד"ה ונטלה. בשעת בגרות. רע"א תמה דאינה מקבלת עישור נכסים בשעת בגרות [אלא דיש מ"ד צריך מחאה בשעת בגרות] וצע"ג.

1 אבל דעת תוס' כתובות נ דמזונות לזמן מוגבל נחשב דבר קצוב.
2 והש"ך [ס יב] האריך דמבואר בכמה מקומות דיכול להתחייב דבר שאינו קצוב. וכתב דהרמב"ם יחיד הוא, ואף ל"מ לומר קים לי במקום שכל חכמי ישראל חולקים עליו.
3 ויל"פ דשעבוד נכסים חל ע"פ סיבת החוב.

והא פרנסה מיקץ קייצי. **הרשב"א** הביא דמכאן הוכיחו בעלי התוס' דהא דשמינ באב בפרנסה לא למעט מד"ת, אלא להוסיף על עישור נכסים [ומ"מ נחשב קצוב, ואף שיתכן שיהא יותר]. ובתוס' **כתובות** נ: הוכיחו מסוגיין [להיפך] כדברי ר"ח דשמינ באב רק למעט מהשיעור עישור, דאת"ל להרבות אינה קצוב. ואע"פ שאין לה קצבה למטה, כיון דיש לה קצבה למעלה יכולים לקוחות ליזהר ולהניח כדי עישור נכסים. ותוס' בסו"ד דחו דאפשר ללקוחות לברר ע"פ ב"ד ולשום דעתו של אב בין למעלה ובין למטה.

רש"י ד"ה ניזונת אלמא כיון קייצי לה' שנים וכו'. **הרשב"א** פליג דלא נחשב קצוב דפעמים השער מוקיר ופעמים מוזיל. ובתוס' כתובות [הו' לעיל] מבואר דנחשב קצוב. [והש"ך כתב דתליא בדין חיוב רפואתה].

והראשונים הביאו בשם ר"ח דקושיית הגמ' ממזון האשה פריך אתרוייהו, דנחשב דלא כתיבי ולא קייצי ואתרוייהו פריך. ובזה תי' הגמ' דקנו מידו, ואלימ כח הקנין מכח כתיבה. [אבל תוס' כתובות קב: כתב דהמ"ל דכתב לה].

גירשה ואהדרה. הרמ"א [קיב א] פסק דאפי' גירש את אשתו חייב לזון את הבנות משום תנאי כתובה, וכ"פ **הרמב"ם** [אישות כא יח]. **והאבנ"מ** [קיב ב] כתב דמוכח כן בסוגיין דגירשה ואהדרה נחשב איתא בתנאי ב"ד. **והאבנ"מ** הביא מדברי **הרשב"ץ** דכשגירשה אמרי' דנמחל תנאי כתובה הראשון, ואף כשמחזיר אינו חייב על בנות שהיו קודם. ותמה האבנ"מ דהוה נגד סוגיין.

והאחרונים דנו בגדר חיוב מזונות [שנתחייב בכתובה, וכן י"ל במזונות שנתחייב לבת אשתו], האם הוה נתחייב לבת, או נתחייב לאמה [וצורת הפרעון אצל הבת]. ובגמ' יש צד לחלק בין היו בשעת קנין, ומשמע דהוה חיוב לבת. והביאו מדברי **הרמב"ם** [אישות יט יב] דאין חיוב מזונות לבת כשהאשה מחלה כתובתה. **והראב"ד** תמה דאף אם פרע כתובתה הבנות נוטלות מזונותיהם, ומחילה כפרעון.

אימר צררי אתפסיה. תוס' כתובות קב: [ד"ה אימר] כתבו דהא דבעינן לטעם דאינו קצוב או כתיבה, כשהאב הודה ומת. ובפנ"י תמה היאך מהני הודאתו ללקוחות¹. **והתור"ג** כתב דהכא מדינא לא חיישינן לפרעון [תוך זמנו], אלא דיש חשש דאתפס צררי, והוה בגדר משכון. ובזה מהני הודאתו.

תוד"ה אימר. וצ"ע דלענין משעבדי חיישינן במזונות טפי לצררי מדכתובה. **ובאבנ"מ** [קיב א] כתב ליישב דמדינא אף בכתובה היה צריך לחשוש לצררי, אלא דכתובה תנאי ב"ד ואלמא דלא נאמן לטעון צררי. אבל במזון הבנות דסוגיין מדין תנאי ב"ד אינו גובה ממשעבדי, ולכן חיישינן לצררי.

סוגיית ר' יצחק – משיב אבידה

אמר ר' יצחק ב' כיסין מצאת לי. **הבעה"מ** כתב דאירי דהכריז שמצא אבידה, ותובעו שאם מצא א' ודאי מצא השני, וטוען ברי ע"פ טענתו². [ובזה תליא בדר' אלעזר ב"י בהמשך]. **והקרבן נתנאל** [ט, ועוד אחרונים] כתב דכן משמע מדברי **רש"י** [ד"ה והלה] והו"ל טענתו ברי אחרי שא' בידו. וכע"ז כתב בד"ה שני, אע"פ שלא ראה כשמצאם, הו"ל טענה ברורה. **והרמב"ן** חלק דבלא תביעה לא שייך צד שבועה, והכא קדמה הודאה לתביעה, ובעינן שיודה ע"פ תביעתו [וכדאית' בשבועות מ]. ועוד דהוה משיב אבידה. וכתב דאפי' לדעת הר"י **מגאש** דל"מ מיגו לאפטורי משבועה אבל בלא תביעה, הפה שאסר ודאי מהני. [ומבואר דנחלקו הרמב"ן והבעה"מ בגדר החסרון קדמה הודאה לתביעה. וע"ע בר"ש ב"מ ד דהאריך בזה].

והרמב"ן [בספר הזכות באריכות] העמיד דראה כ"ס א' בידו, ותובעו שאם א' אצלו ודאי שהשני אצלו, והודה שמצא א'. **והתוס'** **הרא"ש** העמיד כגון שראהו מרחוק ואינו רואה כמה מצא. אבל הרמב"ן הביא מהירושלמי שאם ראהו מרחוק שמצא, אף בשוורים חייב שטוענו ברי³. **והרמב"ן** [בחי'] כתב ע"פ הירושלמי דאירי דהודה לו לפני עדים דמצא ב' כסים, ושוב תבעו, וטוען שהחזיר א'. **והריטב"א** הביא לפרש שהיו ג' כסין, והכריז שמצא כ"ס א', ותבעו ב' נוספים, והודה בא', דבזה תבע ואח"כ הודה. ועוד כתבו הראשונים דע"כ אירי כגון שהוציאם דאל"כ הוה

1 ולכאורה מהני הודאתו ללקוחות שקנו מהבנים אח"כ.

2 ויש חידוש נוסף בדברי הבעה"מ דנחשב טענת ברי ע"פ הודאתו [ומבואר דאף הריטב"א מודה בזה], שטוען אם מצאת א' מצאת את השני [ואף הודאת בע"ד הוא רק על גוף הממון, מ"מ טוען שלפי המעשה ססיפר יש חיוב]. ויל"פ דלכן נחשב משיב אבידה לרש"י.

3 **והרשב"א** הוסיף לדחות דאל"כ לא היה פוסט מפני תיקון העולם.

תוד"ה כיסין. אבל הכא מי ימר שלא מצא אלא א'. והר"ן ביאר דכל מילתא דלא שכיחא טענת ברי מיקרי.

רש"י ד"ה שני שוורים. והחזרתו. הוה ליה מודה במקצת טענה ברורה. התומים [כללי מיגו קיג, וכן הק"נ] הקשה דיש לו מיגו שהיה אומר שמצא רק א'. וכתב דמבואר ברש"י דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרי², וכדעת הר"י מגא"ש [שבועות מו; והו' בראשונים בסוגיין]. וכתב דכן משמע מרש"י בכ"מ.

ור' יצחק ל"ל המוצא מציאה וכו'. תוס' ביארו דקושיית הגמ' מהמשנה. והריטב"א ור"ן ביארו דנהי דאיירי באופן שחייב מדינא, בטענת ברי, חכמים פטרוה כדי שלא ימנע מלהחזיר אבידה³. ואע"ג דשומר אבידה כשומר שכר לרב יוסף, ולא תקנו משום דאתי לימנע, דבזה אין חשש, דלא מסיק אדעתא שיאבד.

וברש"י [בע"ב ד"ה הוא] ביאר תי' הגמ' דכשטוענו ברי לא נחשב משיב אבידה. [ויל"פ דהמקשן הקשה דסתימת המשנה דאף בטענת ברי הו"ל משיב אבידה ומעין].

תוד"ה תניא. ועוד לפי המסקנא ר' יצחק דאמר כמאן וכו' [בסו"ד] יאמר אנא דאמרי כברייתא. וכו"כ הראשונים בשם ר"ח. אבל רש"י [בע"ב ד"ה על] כתב דלמסקנא כשתובעו בן המת דמי לדברי יצחק. וע' בסמוך דדנו הראשונים אי למסקנא ר' יצחק קאי כראב"י.

בא"ד [בע"ב] לרבותא נקט דלא מיפטר במיגו דטעין טענה מעלייתא וכו'. ואף דבטענה זו הוה ג"כ מודה במקצת, מ"מ הטענה מתקבלת יותר [וכע"ז מיגו דכתובות יב:]. קמ"ל דאערומי קא מערים, ול"ש להאמין במיגו בלא זה [הא לאו הכי מהני מיגו של טענה מעלייתא].

נא:

ור"א ב"י ל"ל משיב אבידה פטור. רע"א [שבועות מב] הקשה למה דהגמ' סברא דאיירי דהודה מעצמו, א"כ הו"ל להקשות דאין חיוב שבועה בלא טענת ברי. [וכע"ז הקשה רע"א במשניות על דברי ראב"י]. והמגיה [במשניות שם] חלק דמבואר בסוגיין דרק משום משיב אבידה פטור. והרמב"ם [טוען ה ט] כתב דאין נשבעין בטענת קטן, בין בא בטענת אביו ובין בטענת עצמו, שזה המקצת שהודה בו הוה כמשיב אבידה. וכן בשבועת ע"א שתביעת הקטן אינו תביעה גמורה. ורע"א [שו"ע צו] דייק דבמ"ב הרמב"ם כתב רק משום משיב אבידה, ולפ"ז בשבועת העדאת עדים חייב [וכ"כ הבית יעקב כתובות יח], ואילו בשבועת ע"א אמר' דתביעת הקטן אינו תביעה, וה"נ נימא הכי במ"ב, ול"ל טעם משיב אבידה.

והקה"י [כתובות יז] הביא דמקור קושיית רע"א ע"פ הגמ' ב"מ ד. ע"י טענה וכפירה הם באין. וכתב דמבואר דדעת בעה"מ [הו' לעיל] דלא בעי טענת ברי. והאריך דתליא במח' הראשונים [ע' בסמוך] האם שבועת ע"א בעי 'טענה'. ובברכ"ש [ב"מ ד] דייק דאף המלחמות לא הקשה על הבעה"מ דבעי טענה, וביאר בשם הגר"ח דהתורה קבעה דגדר הדין טענה במודה במקצת הוא שלא יחשב משיב אבידה, ואין דין טענה בעלמא כמו בע"א. ולפ"ז קושיית הגמ' משיב אבידה היא עצם דין הטענה, ולא רק חסרון חיצוני שלא יהא פטור הפה שאסר.

תוד"ה ורבי. מיגו מה"ת. האחרונים דנו האם כוונת התוס' דהוה סברא דאורייתא או דילפ' מיגו מדין הפה שאסר [כתובות כב]. ע' בסמוך.

תוד"ה אלא. דבעינן תביעה ונתינה כא' שוין וכו'. וע' בברכ"ש [ב"ק מא] דהאריך להעמיד מח' הראשונים האם חק דרשא דשוין כא' הוא מיעוט בפרשת שומרים, או בפרשת שבועה.

בא"ד לכך נראה דקרי ליה טענת עצמו משום דמעין וכו'. ולפ"ז קאי דוקא בבנו גדול. והריטב"א הקשה דלפ"ז קשה הלשון 'אלא בדרכה וכו'', דלא השתנה הסברא במה פליגי, אלא האוקימתא

- 1 והריטב"א כתב דבעינן ד' תנאים כדי לחייב משום מודה במקצת, א' שיהא טוענו ברי דאל"כ הו"ל משיב אבידה, והפה שאסר סברא דאורייתא. ב' טענה ואח"כ הודאה. ג' שלא יהא הילך. ד' שלא יהא שום מיגו.
- 2 והלבוש וש"ך [ר"ס רצו] כתבו שאין ראייה מדלא טעין ליפטר משבועה, דלא איכפת ליה לישבע. והאחרונים כתבו דכיון דחל עליו חיוב שבועה צריך להעמיד ראייה ברורה. והאחרונים כתבו טעם נוסף דמיגו הוה כח הטענה, במקום חיוב שבועה בעי בירור.
- 3 והרמב"ן כתב דכולי אנשי לאו דינא גמירי להבדיל בין טוענו ברי לטוענו שמא.
- 4 וכתב בברכ"ש דדין תביעה וטענה מהני מה שחוזר ותובע אח"כ, ובזה מודה הרמב"ן.

דמעז בבנו גדול. והרמב"ן וריטב"א כתבו בשם רש"י דמעיקרא קס"ד דמחייב ראב"י בטענת הקטן [וכוונת ראב"י טענת עצמו דקטן אינו טענה, משום דאי"צ טענה], ובזה הגמ' מתרצת דכוונת ראב"י דנחשב טענת עצמו משום דמעז. ופליגי רבנן וראב"י בין בגדול ובין בקטן [ובבא בטענת אביו משיבין בטענת קטן, דהוה טענת אביו], אלא דפליגי אי הוה משיב אבידה. והביאו ר"מ דאירי בקטן דוקא.

תוד"ה מפני. שיפטר במיגו וכו'. הראשונים הקשו מכאן לר"י מגאש, דמבואר ברבה דמהני מיגו לאפטורי משבועה. והראשונים [כאן, ושבועות מב, וב"מ ג, וב"ק קז] כתבו ד"ל דהוה הפה שאסר, ובזה מודה הר"י מגאש. ועוד פירשו דרבה מפרש טעמא דקרא [וכ"כ ר"ח ב"מ ד:]. [ועד"ז ה"אין לומר' בתוס', דהקשה אמאי פטור כופר הכל, והתוס' הרא"ש והרמב"ן כתבו דזה כוונת רש"י ב"ק קז שכתב דבפקדון כופר הכל חייב שבועה, כיון דמעז]. ועוד כתב התומים [שם] ע"פ רש"י [ב"מ ג.] דקושיית הגמ' ד'לא חשבו כמשיב אבידה לפטור', וקושיית הגמ' אחרי תקנת משיב אבידה [והלשון 'אמרה תורה' לאו דוקא].

בא"ד או נילף מהכא. בהג' מים חיים הקשה דתוס' [בד"ה ורבי] כתבו דמיגו הוה מה"ת, ותי' דכוונת התוס' דקשה קרא אקרא.

בא"ד דאיצטריך היכא דהבעלים אינם יודעים. והר"ן [שבועות יט. בד"ה ר] הביא דדעת רבינו אפרים והר"י מגאש דאין שבועת ע"א אלא בטענת ברי [ע"פ הגמ' ב"מ ד. דהצד השוה שבהן שבא ע"י טענה]. והביא ר"מ דקאי אפי' בשמא, וכ"נ ברי"ף. וברמב"ם [גזילה ד יג וז] משמע דלא בעי טענת ברי', והראב"ד פליג דבעי ברי. ואכ"מ.

אין אדם מעז. מבואר דבמקום שאינו מעז לא מהני מיגו [או הפה שאסר. לפשטות הראשונים. אבל אי קושיית הגמ' טעמא דקרא, או תקנ"ח דמשיב אבידה אין ראייה]. והראשונים הקשו דבכ"מ [ב"ב לו. עיזי דנהרדעא] מצאנו דמהני מיגו דהעזה, דמכיר בשקרו [וע"ע תוס' ב"ב נב:]. והרמב"ן [שבועות שם ועוד ראשונים] כתבו דמיגו דהעזה אמרי' לאפטורי מממון ולא לפטור משבועה².

תוד"ה ובכול. ליכא למימר דהתם מדרבנן הוא דחשיד וכו'. מבואר בתוס' דאילו היה חשוד לשבועה מדרבנן לא היה דין נסכא דר' אבא. דנחשב דין מתוך דרבנן. והאחרונים נתקשו בזה, דמ"מ עיקר השבועה דאורייתא, ואינו יכול לישבע³. ואכ"מ.

בא"ד לכן נראה וכו' אלא קושטא קאמר. בפשוטו כוונת התוס' דיש חזקה דאין אדם מעז, ועי"ז יפטר דאי"צ להשביע. [יל"פ דמהני נגד הריעותא דהודה במקצת]. אבל הרמב"ן כתב דקושטא קאמר, דאל"כ הרי מעז ויש לו מיגו.

בא"ד וא"ת מדאורייתא מ"ש לאו דעדות מלאו דשבועה. רע"א [כתובות יח:] הקשה דלעדות בעי שיפסקו ב"ד ע"פ, א"כ צריכים שיהיו מנוקים מעוון, אבל שבועה בא לפטור את עצמו, וא"כ כל שאינו חשוד [גמור] נאמן ליפטר.

ועוד נתקשו האחרונים דבעדות יש פסול מגזיה"כ, ובשבועה אין פסוק ואמאי יפסל⁴. ובקוב"ע [כא ד] ביאר דכוונת התוס' להקשות ע"פ הגמ' ב"ב קנט דגזלן חשש משקר, ולכן ל"מ שטר שזמנו לפני שנפסל. והך דין חשש משקר ידיעין מסברא ולא מקרא.

בא"ד ועוד י"ל אממון אחר חשוד, שמממון אחר לא פירש. והראשונים [ב"מ ה] פי' דכיון דטעים טעם איסור חיישין שנעשית לו כהיתר.

אישתמוטי וכו' עד דהוה לי זוזי ופרענא ליה. התוס' הרא"ש הקשה כיון דאישתמוטי א"כ בודאי יפרע לו, א"כ מה לנו בשבועה זו. וי"ל דאיכא למיחש כיון דהתחיל לכפור ויצא מב"ד זכאי, ידחה ושוב לא יפרע.

- 1 ומ"מ מבואר ברמב"ם טוען ה'ט ה'ל לעיל דקטן ל"מ, ומבואר דאף בעי 'ברי', מ"מ בעינן טענת גדול.
- 2 והרמב"ן בשבועות ביאר דלא עקרה התורה למיגו [דהעזה] לגמרי אלא שלא העמינתו בלא שבועה. והר"ן שם כתב דמיגו גרוע לא אלים לפטור משבועה אבל מהני לאוקמי ברשות מאן דתפיס. [והאחרונים האריכו בדיון זה, דמשמע דבעי מיגו אלים לאפטורי משבועה. ובתומים כתב דמיגו דהעזה הוה ספק מיגו. ובקוב"ש ב ג כתב ד"ל דמיגו דהעזה הוה רק כח הטענה דאין בו בירור, ובמקום חיוב שבועה בעי בירור. והקצות [פב יד] כתב דבממון כיון דחשדינן שגזלן בודאי יעז, אבל במקום לאפטורי משבועה אינו מיגו].
- 3 ורע"א ב"מ ג: הוסיף להקשות דאינו חשוד אממוןא, אלא דאמרי' דאילו חשיד אממוןא אף אין טעם להשביע, א"כ אדרבה נימא דכפירת הממון שלו יש בזה בירור שבועה.
- 4 ובתבואות שור [ב יב] כתב דילפי' לפסול חשוד לשבועה מפסול לעדות. וע"ע סמ"ע ר"ס צב.

בבנו מעיז. הראשונים העמידו דברי ראב"י בתובעו ברי, כגון ששמע בשעת מיתה שהודה לאביו, וקשה א"כ מכיר בשקרו ואמאי בבנו מעיז יותר בבנו. והרמב"ן כתב דל"מ דאירי בבנו קטן, ולכן מעיז. אבל בבנו גדול אף לרבנן אינו מעיז ונשבע. אבל לשא"ר אף בגדול מעיז. והרמב"ן כתב דאע"ג דהודה בפני הברך בשעת מיתה, שמא היה חייב לו בצד אחר, או שהודה בטעות היה או משום קנוניה שלא להשיב, או שהודה שלא תטרף דעתו עליו. והרמב"ן בשבועות כתב דאפשר שפרע אח"כ, ולכן מכחיש שלא לוזה.²

אבל הראב"ד כתב דהכא איירי בטוען ברי ע"פ צווי אביו, ואינו מכיר בשקרו מעצמו.³ והרמב"ן [ספר הזכות, וכן שבועות מב] תמה עליו דקיי"ל בב"ב [קלה] דברי ע"י אחר אינו טענת ברי. והר"ן [שבועות שם כג. בדה"ר] כתב דל"ל דלראב"י ברי ע"י אחר נחשב ברי, ורבנן פליגי, וכן קיי"ל. ובקה"ל [כתובות יז] כתב לחלק לדעת הראב"ד דבברי ושמא בעינן בירור ע"י טענתו, ובזה ל"מ ע"י אחר. ואילו לשבועה סגי ב'טענה', ובזה סגי ע"י אחר. אלא שהקשה דדעת הראב"ד דבעינן ברי בשבועת ע"א, ומבואר דברי ע"י העד לא נחשב אפי' תביעה [ואכ"מ]. וכתב דאפשר דהכא טוען ע"פ צוואת אביו, ואף אביו היה בעל דבר, ולכן נחשב טענתו ע"י ברי של בע"ד. אבל ברי ע"י אחר דעלמא ל"מ.

בבנו מעיז. ומדלא העיז משיב אבידה הוא. בראב"ד משמע [כ"פ בספר הזכות כוונתו] דפטור מדרבנן משבועה, והוא בכלל מתני' דהמוצא מציאה לא ישבע. ובזה פליג ראב"י ומחייב אף הודה מפי עצמו, והלכה כסתם משנה. והרמב"ן פליג דמבואר בגמ' דבבנו מעיז, ולכן יש לו מיגו ופטור משבועה מדאורייתא כדברה.⁴

אבל ראב"י ס"ל בבנו אינו מעיז, ולפ"ז אינו משיב אבידה כלל. ועפ"ז כתבו התוס' [לעיל] דלמסקנא לא פליגי כלל במשיב אבידה. אבל התוס' הרא"ש הביא ר"מ דאפי' לרבנן דאין לו מיגו [דבנו אינו מעיז], מ"מ הדבר ידוע דרגילות להעיז יותר בבנו. ואם איתא דיש תיקון העולם במשיב אבידה, ה"נ היה להם לתקן בבנו.

הר"ף [בשבועות כג. בדה"ס] הביא רבותיו דקיי"ל כרבנן, והר"ף פסק כראב"י⁵ דהלכה כמותו בכל מקום⁶, והביא עוד דבגמ' שבועות מז. איתא דמנה לאבי ביד אבי, אם טוען ברי מ"ש הברך מאביו. והרמב"ן כתב דראה זו הוא ע"פ הצד בראשונים דלרבנן אף כשתובעו גדול מעיז ואין חיוב שבועה, דאל"כ הומ"ל דבגמ' שם איירי בתובעו גדול. וכתב דדעת רבותיו של הר"ף דבבנו גדול כו"ע משביעים. והראב"ד תי' דהכא בברי ע"י אחר, והגמ' שם איירי בברי גמור.

והבעה"מ הקשה א"כ אמאי לא פסק הר"ף כר' יצחק. והמלחמות משמע דאה"נ, והר"ף כאן הוא קודם שחזר ופסק כראב"י, ושוב כתב הרמב"ן [וכ"כ הרא"ש] דמבואר מדברי הר"ף דלמסקנא ראב"י לא תליא כלל בדר' יצחק, דכיון דקאי בבנו גדול ובזה ס"ל דמעיז א"כ אינו משיב אבידה כלל. וכגירסת ר"ח [ותוד"ה תניא] דתניא כוותיה דר' יצחק, ובאמת הוה נגד משנתנו.

נב. אפוסטרופוס

בגמ' קידושין מב. בה"א לומדת מקרא 'נשיא אחד' [בחלוקת הארץ] דשלוחו של אדם כמותו. ותסברא קטנים בני שליחות ניהו. אלא ילפי' שזכין לאדם שלא בפניו מהך קרא. ותסברא דחובה נמי איכא, דאיכא דניחא ליה בהר. והר"ן דייק מדברי הגמ' דזכי' [בזכות גמור] מהני בקטן, דלאו מטעם שליחות. [ותליא בגירסאות בגמ' ב"מ עב: זכיה 'מדרבנן' יש להם. והאריכו בזה הראשונים שם ובכ"מ. ודעת תוס' בכ"מ {כתובות יא, סנהדרין סח:} וכ"כ לעיל יא: ד"ה שמע {זכיה מטעם שליחות}. וכתב לדחות דלס"ד ילפי' זכיה מקרא ואפי' בקטן, אבל למסקנא הוה מטעם

- 1 ואף דנחשב ברי גמור, ובי"ד מחייבים ע"פ הודאה זו, מ"מ לא נחשב מכיר בשקרו.
- 2 וצ"ב דקיי"ל דהאומר לא ליתיה כאומר לא פרעתי, ואף אי באמת פרע אח"כ נחשב שהודה שחייב. וצ"ל דהעזה תליא בדעת בני אדם.
- 3 והרמב"ן בשבועות הוסיף ויש מסייעין לסברא זו מב' כיוון, דאע"ג דאינו ברי גמור, כל מילתא דלא שכיחא מקרי טענת ברי. [ולכאור' כוונתו דטענת ברי היינו שנראה לו כן באופן ודאי, ואי"צ ידיעה אמיתית]. והקשה לראב"ד אמאי הגמ' מביאה את דברי רבה בסוגיין.
- 4 ובר"ן בשבועות הביא דמתחילה פסק כרבנן, ושוב מחקו ופסק כראב"י. [וכ"מ בראב"ד].
- 5 והראב"ד חלק דלא קיי"ל כוותיה במקום רבים. ובספר הזכות האריך לחלוק.
- 6 אבל התוס' ר"ד פסק כר' יצחק נגד סתם משנה, דקאי ראב"י כוותיה.
- 7 ובתוס' כתובות יא. [סוד"ה מטבילין] כתבו דבזכות גמור יש זכיה לקטן [אבל זכית ממון, וכן הפרשת תר"מ לא נחשב זכות גמור].

שליחות ואין זכיה בקטן.

ומסקנת הגמ' אלא כדרב גידל ליתומין שבאו לחלוק שבי"ד מעמידים להם אפוטרופוס שנאמר ונשיא א' [ע' בסמוך].

והריטב"א בסוגיין כתב דזכות האפוטרופוס למכור בנכסי יתומין הוא מדין זכיה [ותליא בגמ' שם]. אבל **הרשב"א** [בסמוך] משמע דאפוטרופוס עדיף מזכין בעלמא, ע' בסמוך. ובתוס' רי"ד כתב דהא דמוכרים עבדים לאחרים והקונה משחרר ומותר בבת ישראל¹, דבי"ד הפקירו את הנכסים, והאפוטרופוס קונה מדאורייתא מדין הפקר בי"ד².

חייב לעשר פירותיהן. תוס' לעיל מ: [ד"ה וכתב] כתבו דהוה מדין הפקר בי"ד, והפקירו בי"ד תבואה של תינוק ונתנוהו לאפוטרופוס שיוכל לתרום ולא יאכל טבל. והמנח"ח [שצה ז] דן דהפקר פטור ממעשר, ועי"ש. שנקט דהפקירו את התבואה והאפוטרופוס צריך לזכות בו³. אבל החזק"א [לעיל מ:]: כתב דכוונת התוס' דרבנן הקנו [ובאופן דלקוח אינו פטור ממעשר]. וכ"כ **הריטב"א** ור"ן דמהני מדין הפקר בי"ד. [ולכ"ה הרמב"ן ורשב"א בפי' הא'].

והרמב"ן כתב עוד שכל מה שהאפוטרופוס עושה לטובת היתומין מהני מן התורה, דזכין לאדם שלא בפניו, וכדאיתא בקידושין מב, ואע"ג דפרכי' דהתם אינו זכות גמור, אבל בזכות גמור מהני. **והרשב"א** כתב דמדינא מהני כל שיעשו, **ד"ד אפוטרופוס כ"ד היתומין**. אבל **הריטב"א** ור"ן כתבו דמהני רק מדין הפקר בי"ד, ואף שכתבו דאפוטרופוס יכול למכור מדין זכין. ומבואר דבהפרשת תרומ' ל"מ זכין בלא ידיעתו. והקצות [רמג ח] הביא מדברי **הרשב"א** [נדרים לו] דל"מ זכין בהפרשת תרומה דבעינן מה אתם לדעתכם, והקצות ביאר דאמרי' רק זכין לזכות לאדם, ולא להפריש תרומ' דאין לו בזה זכות. ומשמע מדבריו הטעם דזכין מאדם לא אמרי'. אבל דעת **התה"ד** דשייך בזה זכין. **והאחרונים** כתבו דתליא עוד במח' הראשונים לקמן סו. תוד"ה כל, האם סגי בגילוי דעת דניחא ליה להפרשת תרומ' והר"ן שם כתב ע"פ הגמ' ב"מ כב. דבעינן דעתו. [וה"נ לשיטתו בעי הפקר בי"ד].

הש"ך [בנקה"כ י"ד ש.ה. הו' בקצות רמג ז] הביא מסוגיין דאף בפדיון הבן [שמת האב], אפשר לפדות את הקטן מדין זכיה, ודלא כט"ז [שה יא] דהוה חובה דניחא ליה למיעבד מצוה בעצמו. וחלק **הש"ך** דמהני הכא מדין זכין, דהמפריש מפירות היתומין נחשב שהם עושים המצוה בממונם, וכמו בעצמן⁵. וכתב עוד דע"י בי"ד מהני⁶, וכרשב"א כאן, ע"פ הגמ' בקידושין דבאו לחלוק בי"ד ממנים וכו'. והקצות חלק דחלוקת השותפין הוה גילוי מילתא [וכמ"ש הר"ן שם], ול"צ זכין ודין בי"ד.

אתם ולא אריסין, ולא התורם את שאינו שלו. פרש"י שהוא טעם לכולהו. וכ"כ תוס' כתובות ב: **והרשב"א** כתב דלמש"כ דהוה סברא שלא יזלזלו א"כ הוה קרא אסמכתא. **והרמב"ם** [תורמות ד ח,י] פסק דשותף שתרם מהני, וכן אריס. ובכס"מ הביא בשם מהרי" קורקוס דהרמב"ם נקט דרק לכתחילה אינו יכול לתרום. א"נ לא פסק כהך ברייתא [ועי"ש ואכ"מ].

כאן להניח. הרשב"א בתחילת דבריו כתב ע"פ דעת תוס' דלא תקנו להניח, ואף בדיעבד ל"מ. א"נ מדינא יכול להפריש אלא דאסרו שלא יראה כמזלזל בממון יתומין. **והרמב"ם** בהל' תרומות [ד י] סתם דאפוטרופוס יכול לתרום. **והכס"מ** הקשה אמאי לא חילק להניח, וכתב דסמך על מש"כ בהל' נחלות. **והש"ך** [בנקה"כ שם] ביאר ע"ד הרשב"א דהרמב"ם ס"ל דמהלכות תרומ' יכול לתרום אף להניח, ולכן בהל' תרומות סתם. אלא שמדיני אפוטרופוס אסור שלא יראה כמזלזל, וזה פסק בהל' נחלות.

להניח. פרש"י כשיגדלו, יעשרו הם. **והתוס' הרא"ש** כתב דרק לצורך אכילתם הפקירו בי"ד, אבל מה שימכרו לא התיירו, ואם ימכרו יודיע ללוקח שהוא טבל ושאינו לו רשות

1 [ויל"פ כוונתו דמה שמוכר בנכסים הוה קנין דרבנן [וקנין דרבנן ל"מ לדאורי], אבל בעבדים מוכח דקנה מדאורייתא, ומדין הפקר בי"ד].

2 אבל **תוס'** מ: כתבו כן רק התם דהאפוטרופו' עצמו משחרר, משמע דהקונה משחרר ל"ק, וי"ל מדין זכין.

3 [ולכ"ה הגר"ש איגר בשו"ת רע"א רכא ו, לדיוק מלשון התוס' דהפקר בי"ד מהני להפקיר ולא להקנות].

4 **והאחרונים** הקשו על יסוד זה מכמה מקומות. ובסוגיין **לריטב"א** האפוטרופוס מוכר מדין זכין [ואף כשלא קיבל מעות, ע' לקמן].

5 **והקצות** כ' לחלק דהפרשת תרומ' הוה כחלוקת ממון הכהן מתוך ממונו. ויש כח ביד אפוטרופוס לעשות חלוקה. משא"כ בפדיון הבן.

6 ועפ"ז השיג על דברי תוס' כתובות יא דגר קטן מהני מדרבנן, הרי מהני מדין זכין.

לתרום. וכ"פ הרמב"ם [נחלות יא ט] דימכרו טבל והרוצה לעשר יעשר. והראב"ד השיג דאין הדעת נוחה דאפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם. אלא יניח המותר ממזונותיהם עד שימצא מקום להרויח. והטעם שאינו שליח אלא לצורך שעה.

תוס' שבת נד: כתבו דאפוטרופוס של ר' אלעזר בן עזריה הפריש מעשר בהמה [לפני החורבן]. והחכ"צ [לג] תמה דאפוטרופוס מעשרין רק להאכיל. וע' מפרשים. [ויל"ד דתרו"מ אינו מצוה דרמי עליה, וכמ"ש רש"י מז:; משא"כ מעשר בהמה דהוה חיוב, והרי אינו טובל].

לחוב ולזכות, ע"מ לזכות. פרש"י אם דנו כדי לזכות והפסידו אין היתומין נפסדין. אבל ה"ה כתב [בדעת הרמב"ם] דא"א שיזקקו לדין, ואם יצליחו זכו, ואם נתחייבו לא עשו כלום. דא"כ לקתה מידת הדין¹.

והרמב"ם [נחלות יא ז] כתב דאין רשאין לחוב ע"מ לזכות שמא לא יזכו ונמצא החוב קיים. וביאר ה"ה דאיירי כשאחר מערער על נכסיהם, ונקרא לחוב כיון דאפי' יזכה לא נתוסף רווח ליתומין [וכע"ז כתב הריטב"א בשם רבן]. וה"ה ביאר דס"ד ד'לזכות' היינו בדבר שקרוב לשכר, קמ"ל דאינן רשאין שאם לא יצליחו נמצא החוב קיים.

והראשונים הקשו דבגמ' בקידושין מב. איתא [גבי אפוטרופוס לחלוק] אף לחוב ע"מ לזכות. ובתוס' [שם ד"ה אלא] פ' דהתם קאי לענין חלוקה, אבל בסוגיין בתביעת חובות ואין רשאין להעמיד אפוטרופוס לזה, דשמא לא יתבעום כשהם גדולים.

למכור ברעה ולקנות ביפה. הראשונים הביאו מהתוספתא אא"כ נטלו רשות מב"ד. והר"ן כתב בשם הרא"ה ודוקא דנטלו רשות כל שעה ושעה חלפי מה שיראו ב"ד, ואין כח לב"ד ליתן רשות לעולם.

אבל מוכרין וכו' רשב"ג אף לא למכור עבדים וליקח שדות. הריטב"א פסק כרבנן, אבל הרמב"ם פסק כרשב"ג². אינן רשאין להוציא עבדים לחירות. פרש"י שאין גופן קנוי להן לשחרר. וכ"פ רש"י לח: גבי גזבר [וע' מש"כ בזה לעיל³]. ובתוס' [וכן שא"ר שם] חלקו דאסור דרך מכירה דמיחזי כמזלזל בנכסי יתומין והקדש, אבל דרך מכירה ידעי כו"ע דבשוין.

וצריך לחשב עמהם באחרונה רשב"ג אומר א"צ. המרדכי כתב דנראה דמח' דצריך לחשב תליא במח' אבא שאול ורבנן האם משביעין, דרשב"ג ס"ל דא"צ לישבע א"כ עכ"פ צריך לחשב עמהם. והרשב"א כתב בשם העיטור דדוקא באחרונה א"צ לחשב, אבל בתחילה צריך לחשב ולעשות שטר כמה הן מקבלין.

ואם מינן אבי היתומין הרשות בידו. הרשב"א וריטב"א הקשו פשיטא. והאחרונים דנו איזה זכות יש לאב לקבוע מי יהא אפוטרופוס לאחר שיצאו הנכסים מרשותו. [ולא משמע דהוה מדין מצווה לקיים דברי המת⁴]. והריטב"א כתב דס"ד דאלו מפסידים הנכסים, ונסלקם, כמו אפוטרופוס שמפסיד לנכסים.

והרשב"א פ' דאם מינן האב בחייו על נכסיו, מוכיח דנאמנין וזריזין הן, והרשות ביד ב"ד למנותם [וגרס הרשות בידם]. [ועפ"ז ביאר את הגמ' כתובות פח: דהאשה נעשית אפוטרופוס אחרי מיתת בעלה, ובתוס' שם העמיד ע"י מינוי האב].

הריטב"א הביא בשם רבו דאפוטרופוס שמינהו האב עושה כל מה שרוצה, שהרי הכל תלה בדעתם, ובלבד שלא יפסיד לגמרי. והביא דדעת הרמב"ן דכל הברייטא קאי בין מינהו האב, ובין לא. וכ"כ שא"ר.

יתומין שסמכו תנן. הריטב"א ור"ן הביאו בשם הרא"ה דיתומין שסמכו הוה אפוטרופוס רק במה שמסרו בדיהם, אבל מה שנמצא אצל אחרים אינו ברשות לתבוע. והריטב"א [בע"ב]

- 1 וצינו דהשעה' מ ו דן כע"ז גבי שונא. [יל"ד האם כוונתו דא"א לכוף לבע"ד לדון עמו. או דהוא סברא דאף מדעתו אין לב"ד לדון כן].
- 2 והמפרשים הקשו דלא קי"ל כרשב"ג במקום חכמים, והגר"א [רצ כג] ציין דאפשר שהרמב"ם גרס דברי רבי, רשב"ג אומר.
- 3 [משמע מרש"י דאפוטרופוס הוה בעלים לענין מכירה, ול"מ לשחרור. ואינו בגדר שליחות במקום ביתומים, דא"כ מ"ש קנין האיסור].
- 4 דמשמע דבי"ד יכולים לסלק אפוטרופוס דמינה אביהם. [ויל"ד אם מצוה לקיים דברי המת אינו 'קנין' האם שייך גבי יתומין קטנים].

הביא שיכולים ב"ד לסלקם כל זמן שירצו ולמנות אחר.

תוד"ה יהבי. אבל יתמי מה"ת דינם כהדיוט ולא קנו בכסף, ולא קיימי אפי' במי שפרע. [ע"פ הגמ' ב"מ עד: דבשליח אין מי שפרע]. וכוונת הגמ' בקידושין גבי הקדש דכנגדו בהדיוט יש מי שפרע [ולא שבהקדש שייך מי שפרע]. אבל **התוס' הרא"ש** כתב דגבי הקדש הוה גנאי, וביתומין לא חששו לגנאי. [ובמרדכי כתב דאינו זילתא דיש להם ב' כוחות].

אבל **הרמב"ם** [מכירה ט ב] פסק כן אף לגבי הקדש דגזבר שקנה להקדש או מכר ידו על העליונה. דאם הוזלו הפירות חוזר שהרי לא משך. ולא יהא כח הדיוט חמור מההקדש. והראב"ד הסכים לדבריו. וה"ה והר"ן [קידושין] תמהו על דבריו מהגמ' שם. והרמב"ם בעצמו [ערכין ז ג] פסק הך דין דפדאו ולא הספיק למשוך. והאריכו בזה **האחרונים**. ויש שביארו דבגמ' בקידושין איירי דעשה חלות פדיון, ואילו הרמב"ם הכא איירי ב'קנין' כסף, ולא באופן של פדיון.

נב:

תוד"ה דאתו. מסתברא דברשותם נמי נשרפו. והתוס' הרא"ש ביאר דלא רצו לגרוע כ"כ למוכר [וכ"ז טעם לתקנה]. אבל **הרמב"ן** כתב הדין נותן דלענין משעה ראשונה קנו עד שיחזרו בהם. והאחרונים [קה"י ב"מ מא] הביאו דכ"ד **הבעה"מ** [ב"מ מח] דהא דביטלו חז"ל קנין כסף, מהני לענין שיכולים לחזור בהם, אבל כל זמן דלא חזרו בהם הוה ברשות לוקח, ואם נשרף הלוקח הפסיד¹ [והאחרונים דייקו כן בדעת רש"י ב"מ מז:]. אבל דעת שאר ראשונים שם דאף לאחר שנשרף יכול לחזור, ומשמעות תוס' בכ"מ דחכמים בטלו קנין כסף לגמרי [וחל רק קנין לענין מי שפרע, ואדרבה כשנשרף לא קאי במי שפרע]. והריטב"א כאן הוסף דאע"ג דגבי קנין כסף קי"ל דיכול לחזור אפי' אחרי שנשרף, שאני התם דאף המוכר היה יכול לחזור בו, אבל כאן שהמוכר אינו יכול לחזור, בסתמא עומד ברשותם².

בלא אכרזתא. הריטב"א כתב בשם רבו דה"ה דמוכרין שווה מאתיים במנה אם א"א בלאו הכי.

קא לביש מיתמי כי היכי דלישתמעון מיליה. הרמב"ם ושר"ע פסקו דיכול לקנות מלבושים מנכסי יתומין, כדי שישמעו לו. וכע"ז בב"ב קלט. והסמ"ע [רצ י] ציין דהיינו כל זמן שלא מחו בו.

אימר מציאה אשכח. **הרמב"ן** כתב דהיינו רק במינהו אבי היתומין, דכיון דהימניה לא מסלקינן ליה בספיקא. אבל מינהו ב"ד מסלקינן, דב"ד ממנה גברא מהימן, וכיון שיש קול לא חזי להכי. וכ"כ **הרמב"ם** [נחלות י ז]. והרשב"א חלק דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן, וכיון דהורידוהו לנכסיו לא מסלקים.

אייתי לי סהדי דמפסיד. רע"א [רצ ה] ציין דבשר"ת הריטב"א כתב דאין מקבלים עדות זו אלא בפניו, אבל בשר"ת **הרמב"ן** אף שלא בפניו.

דבי רב שילא אמרי לא מסלקנן ליה. ה"ה [נחלות י ז] כתב דקאי במינהו אבי היתומין [ולכן ס"ל לא לסלק, ועי' מש"כ לע' בשם הריטב"א].

אתי לאימנועי. פרש"י מתחילה. והרמב"ן הביא כן מהתוספתא דלאחר שהחזיק בנכסי יתומין, והרמ"א [רצ כג] הוסיף או התחיל להתעסק³, אינו יכול לחזור בו. והקצות [ה] ביאר דכל שומר יכול לחזור בו כדין פועל⁴, דחוזר אפי' בחצי היום דילפי' מקרא דעבדי הם ולא עבדים לעבדים. אבל אפוטרופוס מצוה קעביד⁵ והו"ל עבד ד'.

והראב"ד [על הר"ף, והו' ברמב"ן] דיתומין שסמכו אצל בעה"ב אין משביעין אותו, דק"ו דיש לחוש דמשום שבועה ימנע. וקורא אני בזה משיב רעה תחת טובה. אבל הרא"ש חלק דאיכא למיחש לאדם שאינו הגון שימשוך את היתומים.

- 1 ואחרי שנשרף אינו יכול לחזור, דאינו מחזיר החפץ.
- 2 משמע דהוה סברא בקנינים דכיון דתרווייהו יכולים לחזור א"כ לא חל קנין כלל [ועי"ז בטל קנין כסף, אבל גבי יתומים הקנין לא בטל]. א"נ הוא סברא בגדרי האחריות, דכיון דתליא ברשותם וידם על העליונה, הסברא נותנת דחל הקנין לענין אחריות זו.
- 3 והגור"א [מד] ציין ר"פ האומנין דתחילת מלאכה עדיף מקנין חזקה [ומבואר דהא דאינו יכול לחזור מישך בגדרי פועל].
- 4 ויל"ד דהיינו רק כשמחזיר למקום המשתמר, ולכן אפוטרופוס אינו חוזר דאין לו מקום המשתמר להחזיר. אבל לפ"ז תליא במה שהוא 'ברשותו', ולא שהתחיל כפועל.
- 5 והקשו דבקצות [שלג ז] כתב דחזן ומלמד אינו נקרא עבד ד', והוה בכלל דין ולא עבדים לעבדים.

תני רב תחליפא אפוטרופוס שמינהו אבי היתומין וכו' נושא שכר, את איית קבא וכיילת ליה. **בתוס'** מבואר דאפוטרופ' חייב רק בפשיעה, ולא מוזכר שיתחייב בגניבה ואבידה כדין שומר שכר. אבל **הרמב"ן** כתב דמינהו ב"ד ה"ל כשומר שכר משום פרוטה דרב יוסף. וקושית הגמ' את אייתת קבא וכיילת ליה הוה רק במינהו אבי היתומין¹. [והגמ' מתרצת דלא מימנע, בהנאה דמקרי מהימן, אע"פ שאינו ש"ש משום כך. אבל משום פרוטה דרב יוסף לא טרח ומימנע]. וכ"פ **הש"ך** רצ כד.

תוד"ה הלכה. תוס' הביאו מח' למ"ד דחיישינן דלמא אתי לאמנויי האם נפטר מכך מחיובי תשלום, והא דאיתא בהמפקיד דחייב היינו למ"ד דיש חיוב שבועה [למ"ד במינהו אבי היתומין, ולמ"ד במינהו ב"ד]. וכן הביאו תוס' ב"מ [מב: ד"ה נימא] וב"ק [לט. ד"ה דאי]. ודעת **הרמב"ן** [כאן] דאפוטרופוס שמינהו אבי היתומין חייב בפשיעה [למ"ד].

הר"ף כתב דה"מ בטענת שמא, אבל אם טענו היתומים ברי [משגדלו] משביעין. **והספר הזכות** ביאר דפטרו משבועת אפוטרופוס, אבל משאר שבועת היסת או מב"מ חייב. וע' ראב"ד.

והמדמע. הקה"י [ב"ק מב] הקשה דהפירות ההיתר כדקאי קאי, אלא שאסורים עליו מספק, ולא ניזוקו בעצם², ומוכח מזה דהמזיק ע"י שעשאו ספק איסור חייב [עכ"פ מדין היזק שאינו ניכר או גרמי, ע' בסמוך].

והמנסך. בגמ' חולין מא. הו' מח' האם אדם אוסר דבר שאינו שלו, והגמ' מקשה ממשנתנו דמנסך, ומתרת בשותף. ואמר רב נחמן דאפי' למ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו, ה"מ בעכו"ם [וישראל מומר], אבל ישראל בעלמא אמרי' דלצעורי קמכוון [ולא נחשב לשם ע"ז]. **ולתוס'** [ד"ה בישראל] אפי' שותף אמרי' לצעורי קמכוון בחלק חבירו. אבל **רש"י** שם כתב דהומ"ל בשותף. וכ"פ **הרמב"ם** חובל [זו] במנסך אין אדם אוסר דבר שאינו שלו [והראב"ד כת' דלצעורי קא מכוין]. אא"כ יש לו בה שותפות או מומר, הרי זה אוסר וחייב לשלם.

והפוסקים הקשו סתירה בדברי **הש"ע**, דבח"מ [שפה] פסק כרמב"ם דשותף שניסך חייב לשלם, ובי"ד [ד ד] הו' ב' דיעות האם שותף אוסר דבר שאינו שלו. **והסמ"ע** חילק בין ניסוך לשחיטה, והש"ך תמה עליו. **והש"ך** [ד ה] כתב דלענין איסור הוה ספק, אבל לענין שלם צריך לשלם, כיון דלא מצי למימר ליה אנא קים לי שמותר לשתיה, שא"כ יאמר לו א"כ תיקח ותשתה [וצ"ב כוונת דבריו וע"ע פרמ"ג ותבואות שור]. **והאחרונים** הביאו מזה דמי שמזיק חבירו ועושהו ספק איסור חייב לשלם.

והאחרונים הקשו דבגמ' ב"ק צט: גבי מגרומתא דהאומן עשאו ספק טריפה ופטור מלשלם, **וה"ה** [שכירות י ח] למד מזה דכל האוסר ספק טריפה פטור לשלם. [והאחרונים] כתבו דלר"ת בתוס' שם הוה רק חומרא, אבל ספק מדינא י"ל דחייב. וה"ה קאי כר"י בתוס'. **והאר"ש** [שכירות שם] כתב דספק היזק נחשב היזק שאינו ניכר, דעל הצד דאינו נבילה הוה ענין צדדי שאינו בגוף הבהמה, ואף דאסור עליו בודאי. ובמזיד חייב מדין היזק שאינו ניכר [וקנס], ובאומן לא איירי במזיד. [וכע"ז כתב הדברי יחזקאל [לז] **והשער"י** [א ט] ביאר דאיסור מחמת ספק הוה איסור על הגברא ולא על החפצא⁴. **והקה"י** [ב"ק מב] כתב דאיסור גברא אינו מונח בחפץ, והוה חיצוני ולכן הוה רק כמו גרמי.

שמואל אמר מערב. האחרונים העירו דשמואל [ע"ז עד] פסק כרשב"ג דימכר לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך [א"כ אינו הפסד גדול]. וברש"י ב"ק ד: כתב דהך מנסך היינו ניסכו ממש, דא"א לומר דהיינו מערב, דהא יכול למכור לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו. **והאחרונים** [ע"ש במהרש"א, ופנ"י רע"א תור"ג כאן, וכן נוב"י חו"מ ת סא ועוד] האריכו לפלפל בזה.

רש"י ד"ה דאגבהה. ע"מ לגזלה. **האחרונים** דייקו דדוקא ע"מ לגזול [ולקחתו], אבל ע"מ לנסך לא מתחייב באונסים. ודנו דתליא בנידון גזל ע"מ לאבד. [ולפ"ז כוונת הגמ' דיש אופן של מנסך דמתחייב, אבל יש מנסך בלא הגבהת גזילה דחייב].

תוד"ה מנסך. דא"א לניסוך בלא הגבהה. התוס' הרא"ש הוסיף דהוה יותר צורך מאשר הגבהה

- 1 אבל מינהו אבי היתומים הוא כשאר מצוות חסד, דלא אמרי' העוסק במצווה פטור מהמצוה. [ואכ"מ].
- 2 ויל"ד דהיינו במערב פירות יבשים, אבל לח בלה, או שבלע טעם איסור הוה איסור וזנק בגוף החפץ [וכ"מ בפרמ"ג ע' בהמשך].
- 3 וכוונתו להשיג דלא תליא בא"א אוסר דבר שאינו שלו, אלא סברא חדשה דלצעורי. וברמב"ם משמע דמישך להדדי.
- 4 והביאו מדברי הר"ן ע"ז נט דעכו"ם דנגע ביין אינו חייב לשלם [מדינא] לצד דאסור משום גזירת בנותיהם, דאנחנו אסרנו על עצמינו.

לאכילה, וכתב והא דאמר בע"ז [נט] דשכשוך בעלמא אסור היינו מדרבנן, ואניסוך דרבנן לא גזרו לחייבו. והחזו"א ביאר דעיקר הניסוך הוא במה שנשפך החוצה, ובזה בעי הגבהה או עכ"פ הטיה. אבל רש"י ד"ה מנסך מבואר דסוגיין איירי בשכשוך. אבל המהר"ם שיף כתב דהכא א"א לנסך בלא הגבהה, דלא קנאו ואינו אוסר דבר שאינו שלו.

בא"ד ורב סבר כאידך שינויא דהתם וכו' [דתליא האם מעשה ההגבהה מחייב את הניסוך] א"נ אפשר דר' ירמיה פליג אדברי אבין וכו'. ולפ"ז אין קלב"ם כלל מתחילת המעשה [והאחרונים האריכו בדעת הרמב"ם, ואכ"מ]. והריטב"א כתב דמשעת הגבהה לא ידענא להתחייב באות שעה. [וצ"ב כוונתו, וצריך להגיה לשונו].

בא"ד [בע"א] דכמו דאם נסכו אחר אומר לו הרי שלך לפניך וכו' כיון דקלב"מ בפשוטו כוונת התוס' דעשה ב' מעשים לחייבו. ומצד ההגבהה הוה גזלן, אלא שיכול לומר הרי שלך לפניך, דהניסוך הוה מעשה אחר. ומצד מעשה הניסוך אמרי' קלב"ם. ובזה פליג רב וס"ל דהמחייב של הגבהה מחייב אף על הניסוך. וכ"כ הדברי יחזקאל כו. אבל רע"א [כתובות לא] למד כוונת התוס' דכשניסך במזיד נחשב היזק ניכר אף כלפי הגזילה, אלא שתוס' כתבו יסוד בגדרי קם ליה ב"מ, דכיון דאילו עשאו אחר היה פטור, א"כ נחשב דמעשה שיש בו חיוב מיתה גורם לחיוב ממון. ואף דאינו חלק ממעשה חיוב ממון, אמרי' קלב"ם אף על תנאי החיוב. ומזה למד רע"א לגבי חיוב אונס, למש"כ תוס' [יבמות נט ועוד מקומות] דהחיוב קנס הוא על גמר הביאה, מ"מ שייך קלב"מ על תחילת הביאה. דכיון דאם עשה אחר תחילת הביאה [ולא היתה בתולה מתחילה] היה פטור, ה"נ נחשב שהמיתה גורמת לחיוב ואמרי' קלב"מ. ורע"א [כאן] ביאר דסבר רב דכיון דניסך בידים קנסו שיחשב היזק ניכר, וממילא לא שייך הרי שלך לפניך. ובזה פליג שמואל דאמרי' קלב"מ וא"א לחייב מחמת מעשה הניסוך, א"כ הוה כאילו עשאו אחר וכלפי הגזילה נחשב עשאו אחר ואינו היזק ניכר. [ובמק"א כתב רע"א דרב מודה ליסוד כאילו עשאו אחר, אלא דס"ל דבקנס נחשב היזק ניכר לכל דבר].

נג.

מקנסא לא ילפי' בגמ' ב"ק קיז. דעת רב הונא בר חייא דמקנסא לא ילפי', והביא ראיה מברייתא דבראשונה וכו' דמקנסא לא ילפי', ודוחה הגמ' מעיקרא סבור להפסד מרובה חששו וכו'. מעיקרא סבור כדר' אבין דזורק חץ, ולבסוף כדברי ירמיה.

והרשב"א [ב"ק קיז. וצינו הגר"א שפה] כתב דלמסקנא גמרי' מקנסא. אבל הרמ"ה [בשיטמ"ק ב"ק קטז:] כתב דכל קנס דרבנן לא ילפי' למילתא אחריתא, דלא גזרו אלא לצורך שעה. וכן הרי"ף [ב"ק פא] נקט דמקנסא לא ילפי'.

הריטב"א כתב דהלכה דמקנסא לא ילפי', דקיי"ל כשמואל בדינא. וכ"כ הרמב"ן [דינא ד"ג כמה פעמים] דקיי"ל דלא ילפי' מקנס, והביא כן בשם ר"ח [והו' בש"ך שפה א]. אבל הרמב"ם [חובל ז א, ג] פסק דכל היזק שאינו ניכר קנסו [כרב]. וכ"פ בהלכה ו דמנסך חייב דמשעת הגבהה נתחייב.

היזק שאינו ניכר

הרמב"ן [וכן ריטב"א ור"ן כאן ובדינא דגרמי] כתב דהיזק שאינו ניכר מצי אמר הרי שלך לפני. [קצת משמע דבאמת הוה מזיק, אלא כיון דאין שינוי בחפץ נחשב שיש כאן השבה]. אבל בתוס' בע"ב מבואר דבמזיק ל"ש הרי שלך לפניך.

הרמב"ם [חובל ז א] כתב דהמזיק היזק שאינו ניכר פטור, שלא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו. אבל מדברי סופרים הואיל והפחית דמיו³. ובקוב"ש [ב"ק קכח, וב"ב י] דייק מהרמב"ם דגדר היזק שאינו ניכר, דאינו נזק מוחשי אלא רוחני [ונחשב דבר חיצוני המונעו]. והביא מדברי התוס' [ע' בסמוך] דנחשב אינו ניכר כיון דלא ניכר על החפץ, אבל אילו הטומאה ניכרת אף

1 אבל הרא"ש בע"ז [ד יג] הביא מכאן דעיקר ניסוך בהגבהה והורקה, והא דאיתא התם דהורקה הוה רק דרבנן [ועיקר ניסוך בשכשוך] היינו שלא בפני ע"ז. [ולכאורה הוא היפך מש"כ כאן].

2 ולכאורה כוונתו לצד דלא ילפי' קנסא מקנסא. [א"נ בתקנה הראשונה דגזרו רק בהנך ג', בזה לא מסתבר שיאסרו. אבל לאמת גזרו חכמים אף כשעושה איסור דרבנן].

3 משמע ברמב"ם דגדר החיוב דרבנן משום שמפחיתו בדמיו. ויל"ד לסברת חזקיה האם נחשב דהאיסור נחשב ניכר, או דהפסד הדמים.

נזק דיני נחשב היזק ניכר. ודן דתליא במח' בב"ק צז. האם מטבע ופסלתו מלכות, אומר הרי שלך לפניך, דלא נשתנה טעמו וריחו. [וגדרי שינוי בגזילה שייכי לדין מזיק היזק שאינו ניכר, ע' בע"ב].

תוס' ב"ב [ב: וכן בב"ק ק: ד"ה חייב] הקשו גבי מחיצת הכרם שנפרצה, אמאי חייב, הא הוה היזק שאינו ניכר. ותי' דשניכר שהוא כלאים כשרואה הגפנים בשדה¹, אבל גבי טהרות אע"ג שרואה שרץ על הטהרות מי יודע אם הוכשרו [והתור"ג כתב דלפ"ז בשרץ ע"ג משקין חייב, דניכר²]. והרמב"ן [דד"ג ד"ה והנך] הוסיף דאע"ג דיכול עקור את הגפנים מ"מ שינוי החוזר לברייתו הוה שינוי. וכתב דלא דמי למגע שרץ דהערבוב שינוי הוא [אלא שחוזר לברייתו]. ובקוב"ש ביאר דנח' הרמב"ן והתוס' דלתוס' בעינן ש'מעשה' המזיק יהא ניכר, אבל לרמב"ן בעינן שהדבר הניזוק יהא ניכר בו הנזק.

והריטב"א כתב בשם ר"י הלוי וכ"כ הרמב"ן [שם פי' נוסף] דבאמת כלאים הוה היזק שאינו ניכר, ואפי' הכי קנסו, אלא דילפי' ממנו דין גרמי, ומה הכא דמדינא היזק שאינו ניכר ל"ש היזק עבדי גרמא כמעשה, כ"ש בהיזק גמור. וכללו של דבר כל שחייב במעשה לרבנן חייב בגרמי לר' מאיר. והיזק שאינו ניכר פטור בגרמא לר' מאיר.

[ובתוס' [ב"ב וב"ק שם] דחו דאין לומר דהוה קנס, דא"כ במזיד דוקא היה לו לקנוס³. ובתוס' [ב"ב] הוסיף דהכא ליכא למיחש שילך ויערב, דבעה"ב נמי מפסיד⁴].

הפרמ"ג [בהנהגת השואל סוף חלק ב', והו' בפתח"ת שפה] כתב דהמערב איסור בקדירת חבירו, דנחשב היזק שאינו ניכר. וכתב דמסתבר דמין בשאינו מינו נחשב היזק ניכר, דניכר בטעמו.

גרמי - הרמב"ן [דד"ג ד"ה ומשום הך קושיא] הביא **איכא מ"ד** דהקשה שיש לחייב מטמא ומדמע משום גרמי. והוכיח מזה דגרמי הוה קנס, וכתב הרמב"ן למה דקיי"ל דלא קנסו שוגג אטו מזיד אין חיוב גרמי אא"כ נתכוון להזיק [וכ"ד ריב"ס בתוס' ב"ב כב: ⁵], וכ"פ הש"ך שפן⁶. ובח' מכת"י כתב דיש לחייב היזק שאינו ניכר משום גרמי, אלא שפטרו כדי שיודענו. [משמע דגרמי חייב מדינא, אלא דסוגיין לא נחית להכי. ודוחק].

והרמב"ן [וכן הריטב"א כאן] חלק דלא עדיף גרמא לר' מאיר ממעשה לרבנן, וכל שחייב במעשה לרבנן חייב בגרמי לר' מאיר. והיזק שאינו ניכר פטור בגרמא לר' מאיר. אבל דעת האי' מ"ד והחי' מכת"י דשייך חיוב גרמי אף כשהניזק לא ניכר בחפץ.

הריטב"א כתב דמוחל שטר חוב ההיזק ניכר, שאינו יכול לומר הרי שלך לפניך שהרי אין שעבודו קיים. וכן שיחרר עבדו, אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, דאין שעבודו קיים בעבד. [יל"ד האם כוונתו דגדרי ממון נחשב 'ניכר' [ומוחשי]. או דבעי להעמידו לומר הרי שלך לפניך].

כדי שיודענו. הרשב"א [נד:]: הביא בשם הראב"ד להוכיח מכאן דע"א נאמן לאסור [ודלא כדעת ר"ת בתוס' נד:], דאל"כ אף אם יודיענו לא יהא נאמן. והרשב"א חלק דמ"מ היה לו להודיע דשמא יהא נאמן עליו כבי תרי.

והפנ"י והג' מים חיים [בע"ב] כתבו לדון דלר' יוחנן מהני הטעם כדי שיודיענו כדי שלא

- 1 ובקוב"ש ב"ב י תמה דאף בכלאים אינו ניכר האם נחא ליה.
- 2 עכ"פ בשעת מעשה הנזק. ומשמע מתוס' דכיון דניכר שעה אחת חייב, דהנזק הוכר. [ויל"ד דנימא אח"כ הרי שלך לפניך, לרמב"ן].
- 3 ובגהש"ס [ב"ק שם] הקשה דכיון דבריייתא דהתם כר' מאיר, א"כ י"ל דס"ל דמקיים כלאים אינו דאורייתא, וקניס ר' מאיר אף בשוגג [וכגמ' בע"ב]. והאחרונים הקשו דנימא ר' יהודה היא וכלאים דאורייתא, וקניס שוגג אטו מזיד ע' בע"ב.
- 4 והאחרונים הקשו דמבואר בגמ' בחולין מא. דמתני' דמנסך קאי בשותף, ואפי' הכי חיישינן [וע' רע"א]. ובתור"ג תי' דהמנסך 'השתמש' בחלקו לניסוך, ולא נחשב הפסד. ובקוב"ש כתב דשותף שניסך, עכ"פ חלקו אסור ומעורב, ומש"ה שייך קנס.
- 5 ובתוס' שם סיים ואפשר דבשוגג נמי קניס לר' מאיר כי היכי דקניס במטמא שוגג. [היינו לר' מאיר, אבל לדין אף דקיי"ל כוותיה בגרמי לא קניס⁷ שוגג אטו מזיד].
- 6 והרמב"ן הקשה דלפ"ז לא נקנס בנו אחריו, וכמו במטמא, וכדמבואר לעיל מד:; והש"ך נקט דבאמת לא קנסו בנו אחריו.
- 7 והאחרונים הקשו באיסור הנאה האיך אומר הרי שלך לפניך, לצד דאינו שלו.

נקנוס שוגג אטו מזיד. אבל הקצות [שצח יא] הביא דדעת המהרש"ל, דאף בקנס דרבנן מודה פטור. א"כ בזה לא שייך כד שיודיענו.

ומה טעם אמרו מזיד חייב כדי שלא יהא כ"א הולך ומטמא. הרשב"א הקשה א"כ נחייב אף בשוגג, שלא ילך ויזיק ויאמר שוגג הייתי, וכעין הא דאיתא לקמן נד: דחיישין שיאמר מזיד הייתי. ות"י הרשב"א דמשום כך גזירה שוגג אטו מזיד לא קנסו להוציא ממון ממי שהוא שוגג גמור. ומהני דהך טעם רק לאסור פירות. [וע' לקמן].

החז"א [ב"ק ה ג] כתב לדון האם קנסו מזיד דוקא כשיודע שמזיק, או אף בפושע וכוונת מצויה. [וע' בהמשך].

תוד"ה שלא. הקשה ה"ר אפרים דן את הדין והא שוגג הוא. ובתוס' ב"ק [ק. ד"ה טימא וכע"ז סנהדרין לג:] תי' דבזכרם שייך לקנוס אף בשוגג כדי שידקדק בדין יפה.

בא"ד ו"ל דאין רגילות לחזור אלא ע"י אחרים. ובתוס' ב"ק שם תי' דזכרם בעל הוראה ודאי יודיענו.

כהנים שפגלו. הרמב"ן הקשה דאין חיוב גניבה בהקדש [וכן מזיק]. וכתב דחייב מדרבנן דתקנו חכמים שלא יזלזלו בהקדשות [וקושיית הגמ' משום דמשמע דתקנו תקנה אחרת]. א"נ הכא חייב לבעלים, שהרי הם חייבין באחריות להביא קרבן אחר. וכ"כ רש"י [בפ"י הא']. והפנ"י הקשה דהיינו רק לר' שמעון דס"ל דגורם לממון כממון. וכתב דאף לרבנן חייב קרן, וכל המח' כלפי דין דר"ה. [והקשה ע"ז מהגמ' ב"ק עו. דנדחקה בקדשים קלים ור"י הגלילי].

ורש"י כתב עוד וא"נ נדבה היא קשה בעיניהם וכו'. להך לישראל² מבואר דקדשים נחשב ממון הבעלים אף בלא 'גורם לממון'. ואף דקדוש קדושת הגוף, הקנין ממון שייך לבעלים, ויש להם הנאה ממנו להתכפר. ובקה"י [ב"ק לט] הביא דמבואר מכאן דיש חיוב נזיקין על ממון שאינו יכול למכור, דמ"מ יש לו בזה שימוש לבעלים. ודלא כמ"ש הנתיבות [קמח א].

שפגלו. תוס' ב"ק [ק. ד"ה טיהר] הוכיחו מכהנים שפיגלו דמזיק בדיבור חשיב מעשה [ולא דינא דגרמין] והוי מזיק גוף הממון בידים, ומזה למדו התוס' דה"ה דן את הדין וקם דינא נחשב מזיק במעשה [ובת"י הב' תי' דדוקא דנשא ונתן ביד. ולכאורה לפ"ז מזיק בדיבור אינו מעשה]. [ובשיטמ"ק ב"מ מג: הביא מזה ראייה בפיגול בעי דיבור, דאמחשבה בעלמא היכי מחייב³. אבל בקוב"ש [ריש ב"ב] פשיטא ליה דאף פיגול במחשבה יחשב מזיק, דמ"ש מדיבור⁴].

אבל הריטב"א הקשה דהשחיטה הוה מעשה [וההיזק ניכר], דשחיטה שאינה ראויה הוה כנחירה [וכע"ז הקשה הש"ך [כה ה ו] על תוס' דאין ראייה דמזיק בדיבור הוה מזיק, דהכא הוה מעשה שחיטה⁵]. ויסוד זה כתב הרמב"ן [דד"ג ד"ה והדור] דטבח שקלקל נחשב היזק ניכר, דכיון דלא שחט כראוי אין זו שחיטה אלא מתיז ראשה, והרי ניכר בין חיה לשחוטה.

והריטב"א תי' דקושיין משאר עבודות. א"נ כי אמרי' דשחיטה הוה היזק ניכר כגון שנבלה דאינו שחיטה אלא נחירה, אבל פיגול שחיטה ראויה היא אלא שדבר אחר גרם לפסול. וכ"כ הרמב"ן [שם] דמפגל עיקר שחיטתו כראוי ואיסור אחר גורם לו, והרי הוציאתו מידי נבילה.

המשנ"ל [חובל ז ד] הקשה אמאי דוקא פיגול [דהיינו חוץ לזמנו⁶], דאף במחשבת שלא לשמה

1 והביא דכ"כ רבינו יונתן בשיטמ"ק ב"ק צא. והש"ך שם פליג.

2 ובפשטות משמע ברש"י דאינו מח' ב' פי', אלא ב' אופנים.

3 והביא ראייה דהא העושה מלאכה במי חטאת פטור מדיני אדם אפילו לחזקה אע"ג דאסח דעתיה, דלא חשיב כהיזק הואיל דליכא אלא במחשבה בעלמא [וכמ"ש רש"י בסוף העמ' ד"ה ותדוש]. והחשק שלמה כתב ליישב דאף לראשונים דפיגול הוה במחשבה י"ל דהכא איירי דפיגול בדיבור. [וצ"ב אמאי לא נחא ליה ליישב כן].

4 והקשה בזה על הרמב"ן [דד"ג] גבי כלאים דאינו חייב על מה שנתיאש, דמשמע דאין חיוב מזיק במחשבה.

5 והאחרונים פירשו דכוונת התוס' להוכיח דמשמע דאף שאר עבודות. ובש"ך משמע דנחשב היזק שאינו ניכר [דהרי הגמ' מקשה מכאן], אלא דנחשב ע"י מעשה.

6 והקשה עוד דהמ"ל אף מחשבת חוץ למקומו. ושוב הביא דהרא"ש [נדרים לה] כתב דאיירי אף חוץ למקומו. וכ"כ בחי' מכת"י כאן.

[דהקרבן כשר ולא עלו] מזיקו במה שלא עלו לבעלים. ודן דבנדבה אינו חייב באחריות, ודחה דמ"מ הרי לדורון נתכוון, ע"פ דברי רש"י. וכתב דאפשר דמ"מ הביא דורון, אף דאינו מצוה מו המובחר. וצ"ח לב"ק עח דמשום מצוה מן המובחר אינו מחייב בגנב.

העושה מלאכה במי חטאת וכו' פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים. הרמב"ן [דד"ג ד"ה אבל עדיין] כתב בשם ר"ח דפטור מדיני אדם, דמקנסא לא ילפי'. אבל הרמב"ם [חובל ז ד] פסק דבמזיד חייב לשלם [דס"ל דכל היזק שאינו ניכר קנסו מזיד]. והראב"ד השיג דלמ"ד לאו שמה היזק פטור [ובזה לא קנסו], והגמ' קאי למ"ד שמה היזק. וטעמא דמילתא דאין מתכוון להזיק אלא להנאת עצמו. והש"ך דייק מדבריו דס"ל דילפי' מקנסא, ולכן צריך טעם לחלק.

הגר"ח [חובל שם] כתב דדעת הרמב"ם דאפשר להעמיד את הברייתא בשוגג¹. והגמ' לא ניחא לה לתרץ כן, דמ"מ הוה שואל שלא מדעת וגזלן [שהרי השתמש בחפץ], ולכן לחזקיה אינו יכול לומר הרי שלך לפניך. [ובדין גזלן לא נאמר הפטור כדי שיודיעו. והחז"א חלק דבמזיק בשוגג אף שהגביה פטור כדי שיודיענו]. והגר"ח שם כתב דאחרי שהוא גזלן, כל דיני מזיק שבו הוא חייב רק מדין הגזילה, ולא מדין מזיק [וע"ש מש"כ לפ"ז], והחז"א חלק.

רש"י ד"ה וחייב בדיני שמים. פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד ממון ישראל. בגמ' בב"ק נו מבואר דהוה מדין גרמא, דחייב בדיני שמים. ומלשון רש"י מבואר דגרמא חייב בד"ש רק כשמתכוון להפסידו. ועוד משמע ברש"י דאינו בגדר חיוב ממון, אלא עונש על מעשיו [אלא דע"י שמשלם מתקן ההיזק]. [וכן הביא המאירי ב"ק שם בשם רש"י].

תנוד"ה העושה. דעביד בידים וניחא ליה לעושה. תוס' ב"מ [ל. ד"ה אף] תי' ב' תי' כגון שהיה שותף, א"נ סגי בניחותא דעובד [וכתוס']. וכ"כ בחי' מכת"י, וכ' תי' ג' דבמלאכה בידים לא צריך נוחותא. [ודוקא בנעשית מאליי בעינן נוחותא. ולת' הב' הגדר דסגי בדעת העושה].

תוד"ה בדיני. ונראה דהא דסתם שוורים לאו למזבח קיימי לא עביד ליה אלא כהיזק שאינו ניכר. [ובקוב"ש ביאר דתוס' לשיטתם דנחשב היזק ניכר כשרואהו, וה"נ כיון דאינו יודע האם הוקדש אינו ניכר]. וכ"כ תוס' ב"ק בתי' הב' דרבה ס"ל היזק שאינו ניכר ל"ש היזק, דלמ"ד שמה היזק כ"ש דצורים חייב. אבל תוס' בקושיה נקטו דסברת 'סתם שוורים' הוה סברא בפנ"ע. ובתוס' ב"ק צח. [ד"ה הצורים] תי' דסברת היזק שאינו ניכר איצטריך בפרה שהוקדש כבר, או פרה אדומה דדמיה יקרים וסתמא עומדת לגבוה. וביאר דקושיית הגמ' ממים [שאינן מוקדשין] מהא דנקט מלאכה דלא מינכר לרבותא.

נג:

כנגדן. ע' רש"י. והראשונים הביאו בשם ר"ח פי' כנגדן ששקל אבן שלא לצורך, ובאותה אבן חזר ושקל בשר. אבל שקל בכף מאזניים עם הבשר נחשב בגופו. וכיון דלא לצורך שקל האבן לא נחשב דומיה דעבד, וכשרה.

והרמב"ם [פרה י ה] כתב דמי חטאת ששקלן אם הסיח דעתו פסול, אבל אם שקל דברים אחרים במי חטאת הואיל ועשאן משקולת פסולן שאין זו משמרת. והראב"ד השיג דאינו הולך ע"ד סוגיין. וע' כס"מ דחק כוונת הרמב"ם ע"ד רש"י. והאחרונים ביארו דהרמב"ם למד בגופן, היינו ששקל את מי חטאת עצמן, ובה כשר כשלל הסיח דעתו.

והגר"ח [חובל שם] כתב דהרמב"ם פי' באופן דלא השתמש במים להנאתו, וא"כ לא הוי שואל שלא מדעת. וכתב דמ"מ היה מקום לדון מצד גזול ע"מ לאבד. וחידש דדין גזלן ע"מ לאבד תליא בדין מזיק, ולמ"ד היזק שאינו ניכר ל"ש היזק לא חשיב נזק. מתיב רב פפא וכו' ואי אמרת היזק שא"נ שמה היזק. התוס' ר"ד כתב דלמ"ד לא שמה היזק ניחא, דאף דקנסו במזיק, בגזלן לא קנסו², ואדרבה הרבה תקנות לגזלן שיעשה תשובה.

תוד"ה גזלן. דהא המכחיש, ובהכחשה דממילא אומר הרי שלך לפניך. הקצות [שז ג] כתב דכוונת התוס' הכחשה דהדרא, וכדעת ר"ח [בתוס' לעיל מב: ד"ה שור] דכחש בבהמה נחשב נזק שמפחיתו מדמיו [אבל אינו שינוי], ולא שבת [ודלא כש"ך שם דתוס' לא הכריעו אי חשיב שבת. וע' שם].

1 והחז"א תמה דלא היה לברייתא דוקא שוגג. ועוד בשוגג ל"ש חיוב בדי שמים.
2 ויל"ד הקשה דנקנסו לגנב בעלמא [אף דל"ש הטעם שלא ילך]. או כשהיזק במזיד [ומשמע ליה דפטור אף כשהיזק, ודלא כתוס' בע"א].

רש"ש. דאי הכחשה דלא הדרא, הא מבואר בב"ק צד. דנחשב שינוי.

בא"ד אומר הש"ל הואיל ועדיין בעין. והקצות כתב דמבואר בתוס' דמזיק אינו יכול לומר הרי שלך לפניך. ובקוב"ש [ב"ק קכו] כתב דהרמב"ן [בסוגיין ובדד"ג] מבואר דהיזק שאינו ניכר פטור משום דאמר הרי שלך לפניך. וכתב דלפ"ז אף בשומר בעינן לדין הרי שלך לפניך, ונפק"מ אם לא החזיר ונאבד החפץ אח"כ. [ותי' בזה קושיית התוס' שאנ"ץ ב"ק נו]. ולרמב"ן אף המזיק פירות שהרקיבו מקצתן אומר הרי שלך לפניך, וכמו גזלן.

בא"ד וי"ל דכיון דהיזק שאינו ניכר שמה היזק א"כ חשיב ליה ניכר ואין לך שינוי גדול מזה. היינו בנטמא וכדו', דע"י הטומאה עצם הפרי מקולקל. ולפ"ז כשדואה שרץ על משקין [דנחשב היזק ניכר לכד"ע, למש"כ תוס' ב"ב], יחשב שינוי. אבל מ"מ התפסי שורו לב"ד אף דנחשב היזק ניכר, ודאי לא נחשב שינוי בגוף החפץ. **הקצות** הקשה למש"כ הרמ"א [שס ו] דשינוי [מעשה] נקרא שינוי רק כשנשתנה שמו ע"ז, הרי בהיזק שאינו ניכר, אף אי שמה היזק מ"מ לא נשתנה שמו, דחמץ מעיקרא לחם והשתא [שעבר עליו הפסח] לחם. [ויל"פ דכוונתו דלחם פגום אינו לחם, ולמ"ד היזק שאינו ניכר שמו לחם פגום].

בא"ד והשתא אי חשיב היזק שאינו ניכר אפי' אתפסי בידים פטור. **המשנ"ל** [גזילה ג ד] תמה על דברי התוס' שאם התפסי בידים [במזיד] חייב אף בהיזק שאינו ניכר. וכי בשביל שהיה כבר גזלן אושומר עליו יפטר יותר. ורע"א והתור"ג תי' דכיון דע"פ דין חייב להתפסי ליד ב"ד, לא שייך בזה קנס. ועוד כתב התרומת הכרי [שסג] דקנסא מקנסא לא ילפי', ובזה לא תקנו. והגמ' בב"ק היא רבה, והביא דבב"ק צח מוכח דרבה ס"ל דלא ילפי' קנסא.

בא"ד ועוד אי כשתפסו פטור, גם כי מתפסו בידים יחא פטור דסוף סוף היו תופסים אותו. **המשנ"ל** [שם] תמה דמ"מ הוא מזיקו בידים, וקיי"ל דהזורק חץ, ובא אחר ושברו פטור. והאחרונים תירצו דהכא הפסק דין נחשב שחל בחפץ, ודינו כמנא תבירא [אלא דאינו ניכר. ובמה שעשאו היזק ניכר לא הפסידו]. והעושה היזק שאינו ניכר, ושוב מזיקו לגמרי פטור [ויל"ד לרמב"ן דבעי לומר הרי שלך לפניך].

בא"ד מה שנופל ביד ב"ד חשיב היזק ניכר וכו'. **הקוב"ש** [ב"ק קלט] העיר דע"כ איירי שהבריחוהו מב"ד, דאיירי שאמר לו הרי שלך לפניך, ובעודו ביד ב"ד אינו מעמידו לפניו. א"כ אחרי שברח מב"ד כבר אינו ניכר הנזק. ועי"ש.

תוד"ה תיובתא. אע"ג דמייתי אח"כ תנאי, משום דהכי הילכתא. ועוה"ק הראשונים דהול"ל כתנאי כדלעיל מא. דשחררו רבו שני, אלא דסוגיין ס"ל כרב. והריטב"א כתב בשם הרמב"ן כיון דאשכחן חד מתני' בהדיא קשה ליה, צריך הוא ג"כ סיוע מוכרח לדבריו, אבל כל היכא דאיכא למידחי דחינן ליה ולא מוקי כתנאי.

קנסו שוגג אטו מזיד. בהג' מים חיים הקשה דנימא כו"ע קנסו, והכא בשוגג פטור כדי שידוענו. [וע' מה שהו' בע"א]. אבל הרשב"א [הו' לעיל] כתב דלא קנסו להוציא ממון ממי שהיה שוגג.

הרמב"ם [שביעית א יב] כתב דנוטע בשוגג קנסו, דאל"כ המזיד יאמר שוגג הייתי. ודנו המפרשים דמשמע דזהו גדר הקנס שוגג אטו מזיד [וע' רש"י נד]. וכן משמע ברשב"א [נג]. דשוגג אטו מזיד שמה יאמר שוגג הייתי. אבל בגמ' נד: משמע דהעירמה הוא טעם נוסף.

התוס' רי"ד כ' דדוקא מטמא ומנסך דאית בהו מעשה קנסו שוגג אטו מזיד, אבל היזק שאינו ניכר לא קנסו שוגג, כדמו' גבי מחיצת הכרם שנפרצה, דדוקא כשהתרה בו. ובתוס' ב"ב כב: נסתפקו האם קנסו [לריב"ם דהוה קנס, וע' לע'].

רש"י ד"ה למוצאי שבת. לאחר שהמתין בכדי שיעשה. וכ"ד בה"ג והרמב"ן [חולין טו]. דאף במלאכת ישראל אסור בכדי שיעשו. אבל הרמב"ם [שבת ו כג] פסק דבמלאכת ישראל מותר במוצ"ש מ"ד. וכ"ד רבינו יונה. וכ"פ השו"ע שיח א.

דעת **רש"י** [ביצה כד: ועירובין לט:]: דהאיסור מעשה שבת משום שלא יהנה ממלאכה האסורה, ועפ"ז מבואר דאף במלאכת ישראל בעינן כדי שיעשו. ובתוס' [חולין טו. ד"ה מורין] הקשה א"כ המבשל בשבת אף בשוגג

- 1 בשומר, אבל במזיק מיד נחשב שהושב לבעלים, והרי שלך לפניך.
- 2 ורש"י כתב נפק"מ בזה בב' יו"ט של גלויות מספק, דאמר' ממ"נ אינו נהנה ממלאכת יו"ט. ובתוס' חלקו דמ"מ כיון שבפועל אינו יכול לבשל מספק, איכא למיחש שיאמר לנכרי.

יאסר כדי שלא יהנה ממלאכת שבת¹. והתוס' חלקו על רש"י דהוה קנס שלא יבא לבשל, ולא משום שנהנה ממלאכת שבת. ועפ"ז כתבו הרא"ש ור"ן שם דמהאי טעמא חששו רק באמירה לכנרי דקיל, וכן מלאכה שנעשית מאליה. אבל ישראל שעשה מלאכה בשבת לא קנסו בכדי שיעשו. והמג"א [שיח ב] כתב דאף לסברת רש"י י"ל דמלאכת ישראל לא שכיח ולא גזרו.

בא"ד אבל בשבת לא, דקניס שוגג אטו מזיד. אבל מזיד אסור לו לעולם. **הרשב"א** [חולין טו] ביאר דלא קנסו לעולם, דאחרי שבת יכול לעשות בהיתר, ולא שייך קנס שלא יאמר שוגג אני. ובמהרש"ל שם כתב דדיינו שקנסו בשבת.

רש"י ד"ה בדברי יוחנן דהסנדלר גרס יאכל. כ"כ בהג' מים חיים. אבל בדר' מאיר גרסי' יאכל. וכמ"ש רש"י 'הוא עצמו אף בשבת'. ולפ"ז במזיד לא יאכל דר' מאיר קאי למבשל, ודלא כתוס' דבו ביום אסור לכו"ע. [וכן דייק השיטמ"ק כתובות לד].

רש"י [חולין טו]. כתב דלר' מאיר [במזיד] בו ביום אסור אפי' לאחרים דלא להנות מאיסורא³ [ומשמע דאינו גדר קנס]. ולר' יהודה במזיד קנסו לו [ולא לאחרים] עולמית, ולא קנסו שוגג אטו מזיד. וכל זה נסתר מסוגיין, דלפ"ז ר' יהודה לא קנס שוגג אטו מזיד. ור' מאיר אסור מטעם הנאה מאיסורא ולא קנס. והמהרש"א [בחולין] ביאר דס"ל לרש"י דנח' הסוגיות, דלסוגיין אסור בו ביום משום קנס רק לעצמו, דל"ש קנס לאחרים. אבל בגמ' בחולין מוכח דאסור אף לאחרים [וכמ"ש בתוס' ד"ה המבשל], ונקט רש"י דע"כ הוה מטעם שנהנה מאיסורא. [וע"ע שיטמ"ק כתובות לד].

הרמב"ם [שבת ו כג] פסק כר' יהודה, דמבשל בשבת אף שוגג אסור, ומזיד אסור לו לעולם. וכ"ד הר"ף והגאונים, וכ"פ השר"ע [שיח א]. אבל תוס' והרא"ש חולין [שם] פסקו כר' מאיר, וכ"פ הרמ"א והגר"א שם. [וע"ע נד.] והפרי"ח למד מזה דבדאורייתא פסק הרמב"ם דקנסו שוגג אטו מזיד. [וע"ע בהמשך].

רש"י ד"ה מטמא ומדמע. כיון דלאו שמיה היזק אין כאן איסור דאורייתא [ובתוס' הרא"ש כתב ואין כאן איסור גזילה⁴]. מבואר מרש"י דבמקום דהוה מזיק בגדרי התורה הוה איסור דאורי⁵ [וכמ"ש בברכ"ש ב"ק ב דנלמד מקרא ד'ולא ישמרנו']. אבל היזק שאינו ניכר אינו איסור דאורי⁶ [ודלא כמ"ש הרמ"ה ה' בקה"י ב"ק א דאסור מכלל דין השבת אבידה⁶]. אבל **האחרונים** תמהו דלא יתכן שמותר מדאורייתא להזיק. [ואפשר דהוה סברא דאורייתא, וכיון דאינו קרא ל"ש קנס].

הרשב"א הקשה דמטמא תרומה איסור דאורייתא, דכתיב ושמרתם את מטמאת תרומותי. ונראה מכאן דאינו דאורייתא וקרא אסמכתא [ושוב דחה מדברי רש"י סא דמטמא חלה אסור מדאורייתא]. א"נ ליכא אלא עשה ולא חמיר כ"כ. **ומסתברא** דקאי אמטמא חולין. והרש"ש כתב די"ל בתרומת פירות דרבנן [אבל תרומה בזה"ז לא ע' בסמוך].

משום חומרא דעבודת כוכבים בדילי. **רע"א** הביא מקשים דאיירי בישראל מומר [ע' לעיל], ובמומר ל"ש בדילי. וכתב דרך מזיד איירי במומר. אבל שוגג לא איירי במומר. וכתב **רע"א** דמומר אסור את היין בנגיעה [מדרבנן] והפסידו, ואף ששוב ניסך אין ע"ז חיוב מזיק, כיון דכבר הופסד היין. א"כ הא דאיתא בסוגיין דהוה איסור דאורייתא לא קאי במומר.

ורמי דר' מאיר בדאורי⁷ וכו'. **המהרש"א** כתב דלא ניחא ליה לפרש דשביעית בזה"ז דרבנן. [משמע דאה"נ שביעית בזה"ז דינו כדרבנן. ויש **אחרונים** שכתבו דעיקרו דאורייתא, ונחשב בכלל הדאורייתא. וכ"מ ברמב"ם [שמיטה א יב ע' בסמוך] דלא חילק בזה"ז].

הנוטע בשבת מזיד יעקר. הביא"ה [שיח ד"ה אחת] כתב דאע"ג דמבשל אסורו רק בו ביום,

1 והרא"ש שם תי' דלרש"י דלא שכיחא שישראל יעשה מלאכה בשבת [אפי' בשוגג] ולכן לא גזרו. [ורק מטעם קנס]. אמנם לפ"ז ל"ש סבתו כדי שיעשו.

2 וביארו האחרונים כוונתו דהשו"ע בהל' יו"ט תקטו פסק כרש"י, והכא פסק דאסור. וכתב דלר' יהודה שוגג אע"ג דליכא סקילה, איסורא מיהא איתא. משמע דבזה פליג ר' מאיר דלא נחשב איסורא. ולכאורה נפק"מ במעשה שבת במתעסק [לצד דאינו איסור].

3 ומשמע דאיסור מזיק שייך לאיסור גזילה. ויל"פ כוונתו דהוה גזלן על החיוב תשלום [וכגוזל ע"מ לשלם].

4 ודלא כמשנ"ל [רוצח ב ב] וקרי"ס [נזק"מ ה] דכתבו דהוה איסור דרבנן.

5 והקה"י שם ציין לדברי רש"י כאן דהוה איסור דאורייתא להזיק. אמנם מבואר כאן להיפך דרק במקום דיש חיוב תשלום.

7 וציינו דהשער המשפט לד יג הביא בשם הפנים מאירות נפק"מ לרש"י, דמוסר אינו פסול לעדות מדאורי'.

אבל נוטע וזורע דאינו נהנה מהם לאלתר, לא מינכר הקנס אא"כ יעקור.
נד.

רש"י ד"ה תא. איכא למיחש מתוך דהדבר ניכר אתו למישרי נטיעה בשביעית. יל"ד האם כוונתו דהוה טעם חדש. או דהוה גדר לקנסו שוגג אטו מזיד. וברמב"ם [שמיטה א יב] פסק הנוטע בשביעית דאף שוגג יעקור, גזירה שמא המזיד יאמר שוגג הייתי. וביאר הכס"מ דפסק כסתם משנה נגד ר' יהודה. והפר"ח ציין דאף בזה פסק דבדאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד [וס"ל דנחשדו על השביעית].

בשוגג תשלומין תשלומין וכו'. רש"י ותוס' מבואר דהיינו ששילם בשוגג. אבל תוס' ותו"י יבמות צ. כתבו בשם ריב"א דקאי אאכילה, ואי אכיל במזיד תשלומיו תשלומין. דכיון דאין תשלומין נעשים קודש יכול לשלם אף מפירות טמאין, וכמו סובין. והת"י כתב דלשון הגמ' מוכח כן תבא עליו ברכה, דהוה תשלומין מעליתא¹. אבל האחרונים כתבו דמבואר הכא דלא כדבריו, דא"כ אמאי תליא בדין קנסו שוגג אטו מזיד, ומבואר דשוגג קאי אתשלום. והאחרונים כתבו דיתכן דריב"א אמר כן רק בדעת המקשן, אבל אחרי החסורי מחסרה קאי אתשלום.

הרמב"ם [תרומות י יח] פסק דאף האוכל תרומה במזיד צריך לשלם מחולין מתוקנים [הראויין להיות קודש], ואף דהתשלומין לא נעשין קודש. והנ"כ תמהו מנליה וע' גר"ז. והאר"ש כתב דהרמב"ם למד כריב"א, ולמד כן מסוגיין דהתחדש דיכול לשלם חולין טמאין, ונחשב ראוי להיות קודש.

תוד"ה אכל. דלא גרע מגזלן כדאמר' התם דכל היכא דמעיקרא שווה ד' וכו'. הפנ"י כתב דלרש"י כוונת הגמ' בפסחים דכיון דהגביה נתחייב מדין גזלן על כל שווי החפץ, אבל אינו בכלל דין תשלומי תרומה. ותוספת זו צריך לשלם בכסף ואינו נעשה קודש. וכ"כ רע"א בנהש"ס בפסחים להקשות ע"ד הגמ' שמקשה לא גרע מגזלן. ועוד תי' האחרונים [ע' קה"י פסחים כז וזכרון שמואל ב ג] ד"ל דכוונת הגמ' שם דבאופן שהוא גזלן חייב לפי שעת הגזילה, והכא איירי כשאכל תרומה שלו. או שלא בדרך גזילה.

והפנ"י כתב דבתוס' מבואר דהדין לא גרע מגזלן הוה מכלל דין התשלומי תרומה, ואף ע"ז נאמר הדין דנעשו קודש. [ולפ"ז ל"מ מחילה על חיוב זה]. וכ"כ החזו"א [פסחים שם] דמבואר בתוס' דהכל נכלל בדין תשלומי תרומה.

בא"ד אא"כ ישלם כשיעור ששוין להסקה כשיעור ת"ט שאכל. וכ"כ הרמב"ן ושאר בפי' הא'. והרמב"ן [ושאר] כתבו עוד ד"ל דבתר נתינה אזלי', וכיון דבשעת נתינה שוין דמי חולין טמאין כדמי התרומה פטור, ואע"פ שאח"כ נעשית תרומה.

המשנ"ל [תרומות י יח ד"ה נסתפקתין] נסתפק [לצד דלפי דמיון] האם משערין כמה היה שוה דמי תרומה [ובשווי זה משלם מפירות חולין], או שמשערין את הפירות כאילו הוא חולין [ואחרי שהתשלומין נעשו תרומה יהיו שווים כמו התרומה שאכל]. והאחרונים ציינו דבדברי תוס' דידן מפורש דבעי שאחרי התשלום יהא שווה לפי הדמים שאכל. וה"מ בראשונים ס"ל כצד במשנ"ל דתליא בפירות קודם תשלום. ובקה"י [פסחים כז] ביאר דדין תשלומי תרומה אינו בגדרי השלמת הממון, אלא דין תשלום על הפירות.

ומשמע בראשונים דבאו לפרש בזה את דברי רש"י. ובזכרון שמואל [ג] העיר דרש"י כתב דרק למ"ד משום מידה משלם. וביאר דלמ"ד לפי דמים ודאי תליא בשווי ממון של אח"כ, ולכן פי' רק למ"ד לפי מידה דסגי במה שהפירות [קודם פרעון] היה ראויין לזה.

ת"ש המעשר בשבת, המטביל כלים בשבת שוגג וכו'. פרש"י כל הני רמי ר' מאיר אדר' מאיר דקניס שוגג. הרמב"ם [שבת כג ח,טו] פסק דשוגג ישתמש, ואף דבמבשל בשבת פסק כר' יהודה. והגר"א [ר"ס שיח] ציין מזה דבאיסור דרבנן ס"ל לרמב"ם דלר' יהודה לא קנסו שוגג אטו מזיד. ואין איסור מעשה שבת בכל איסור דרבנן בשבת. ובביאור"ה ציין דכ"פ החיי אדם, אבל הפרמ"ג ס"ל דאסור. והמג"א [שלט ז] כתב דהמפריש תר"מ בשבת בשוגג מותר, דדינו כמו המבשל בשבת וציין ר"ן ורמב"ם. והאחרונים נתקשו דאדרבה לרמב"ם לא דמי למבשל, דהכא קיל. וע"ע שעה"צ כד.

1 ורש"י [ד"ה וקמשלם] נדחק מיכוין לשלומי, ולא ידע שנעשין תרומה. ובת"י חלק מה לנו בכוונתו.

נד:

לא יעלו דברי ר' מאיר. [דברדבנן קנס]. **תוס' ב"ק ק.** הקשה גבי טמא את הטהור ועירבו עם פירותיו, דאמרי' מה שעשה עשוי, הא לר' מאיר קנס מבטל איסור לכתחילה אפי' בשוגג. ותי' שווג כי האי דעשה ע"פ חכם לא קניס. א"נ דוקא בנפלו ונתפצעו דנאסרו בתחילת תערובת קניס ר' מאיר [דיבא לבטל להציל מה שכבר נתערב לו, אבל לא חששו כ"כ שיבטל לכתחילה כדי להרויח פירות האיסור]. א"נ לא קאי כר' מאיר [ואף דמחייב בדינא דגרמי].

ובתוס' ע"ז ז. ד"ה ר"מ] כתבו דבצובע צמרו ל"ש לקנוס שוגג אטו מזיד¹, דלטובתו נתכוון [משמע דהוא ע"פ הגמ' נד.].

מדאורייתא חד בתרי בטיל. הר"ן כתב בשם **הראב"ד** דאע"ג דר' יהודה ס"ל דמין במינו לא בטיל, היינו לח בלח, והכא איירי ביבש. והאחרונים הביאו דמבואר דאף ערלה מדאורייתא בטל ברוב [וכמ"ש **תוס' ב"מ גג**], ורק מדברבנן בעי מאתיים.

משמע בגמ' דהטעם משום שכבר נתבטל, אבל אם עירב איסור לתוך היתר [שלא נתבטל עדיין] היו דאורייתא. וכ"ד **הראב"ד** [על הר"ף כאן, וכ"ד בחולין צו; הו' בר"ן שם] דמדאורייתא אסור לבטל לכתחילה. אבל דעת **התוס'** [ורוב הראשונים] דהאיסור לבטל איסור לכתחילה הוה איסור דרבנן. וכתב **הפליתי** [צט ה] דצ"ל דכוונת הגמ' לרבותא, דאפי' נימא דיש איסור לבטל, הכא כבר בטל. ודעת **הנוב"י** [יו"ד ת מה, הו' בפתח"ת צט ג] דבביטול יבש ביבש לכו"ע אסור לבטל לכתחילה מדאורייתא [שהרי האיסור קיים בעיניה אלא הותר], וכל המח' באיסור לח שנתערב.

ורע"א הביא צד דאיסור הנאה לכו"ע אסור לבטל לכתחילה, שהרי מתרבה כמות ההיתר ע"ז, ונהנה ממנו. ובאבנ"מ [שו"ת יח] כתב דאסור לבטל תרומה, שעובר על איסור משמרת. ועפ"ז נחא דבסוגיין בעינן לסברא שמדאורייתא כבר בטל.

והפ"ח [צט] כתב דאם ביטל איסור דאורייתא, לר' יהודה קניסי' שוגג אטו מזיד. **והפליתי** [שם] חלק דכוונת הגמ' לרבותא, ובלאו הכי קי"ל דאיסור אין מבטלין לכתחילה הוא דרבנן. **ורע"א** תמה דמ"מ באופנים הנ"ל דאסור לבטל מדאורייתא לא הזכירו הפוסקים לאסור.

הט"ז [צט ח] העמיד סתירה בש"ע האם קנסו שוגג אטו מזיד בבטיל איסור, וכתב לחלק בין כשנתערב בינו לבין עצמו, דיש לו מיגו דלא נתערב, א"כ ודאי מהנינן ליה דלא עירב במזיד. אבל היכא דנדוע דנתערב לא קנסו. וע"ע בפוסקים.

ר' יוסי אומר אף המתכוון ללקט. פרש"י דמדברבנן אינו בטל במחובר דחשיבא [אבל מדאורייתא בטל], וביטל דרבנן לכתחילה. ובהג' **מ"ם חיים** העמיד דדעת **הרמב"ם** [מאכ"א טז כה] דאף במחובר בטל, אלא דס"ל לת"ק דאסור ללקט דתקנו כדי שיבא לידי בירור. ובזה לר' יוסי מותר לכתחילה ללקט. [וציינו רע"א במשניות ערלה].

הכהנים שפיגלו. ע' מש"כ בזה לעיל נג.

טהרות שעשיתי נטמא

אמר אביי כל שבידו נאמן. פרש"י **והר"ח** לטמא ולפגל. אבל **הראב"ד** [על הר"ף, והו' בראשונים] כתב דכוונת אביי שעומד ברשותו. [והוה נאמנות בדבר ברשותו. ובזה ס"ל לרבא דאף לאחר שהחזיר, כל שלא מצאו שוב].

האחרונים נקטו בדעת **רש"י** דנאמן משום מיגו. **והרא"ש** [ס' יג ובמרדכי יבמות עד²] הקשה דל"ש מיגו שאם יטמא בעי שלומי, ועוד גבי תורם אטו בשופטני עסקי' שיעשר משלו על של חברו. אלא כיון דבידו לתקנו הו"ל כבעלים.

והט"ז [קכז ו] נקט עפ"ז דה"ה בעלים נאמן, ואפשר להקנות לעד שיעיד. **והאחרונים** תמהו דלא מצאנו דבעלים יהא נאמן על שלו, ואדרבה משמע בגמ' **יבמות פח**. דנאמן רק מדין 'בידו' [וכ"כ **הרא"ש** בחילוק ג']. **ורע"א** והש"ש [ו ו] נשארו בצ"ע. **ובשער"י** [ו ד] **והחזר"א** [נג ז] כתבו דכוונת הרא"ש דנחשב בעלות על האיסור ושולט על גדרי האיסור של החפץ. אבל בעלים על ממון אינו שולט להתיר את ממונו. ועפ"ז כתבו דבעלים נאמן לאסור שלהם,

1 לכאורה יש לתרץ כרשב"א דלא קנסו שוגג אטו מזיד להוציא ממון [ומבואר דתוס' לא ס"ל כן].

2 **והרא"ש** והמרדכי שם מנו י"ד חילוקים בגדרי נאמנות באירוסין עיי"ש.

אבל להתיר בעינן גדר בידו כבעלים.

תוד"ה אמר. דהכא אפי' רבא לא מהימן אלא לפי שהיה בידו תחילה [ולרא"ש בגדר בעלות]. ור"ת נקט דהגמ' קידושין דנטמאו טהרותיך הוא מדין הודאתו [והאריכו הראשונים והאחרונים אם הוה גדר הודאה גמורה, או דהוה עי"ז גדר העד, ואכמ"ל].

ותוס' קידושין [סה:]: הוסיף דהא לאו הכי ע"א נאמן להתיר ולא לאסור. וכ"כ הרא"ש [מ"ק ג לב] וכ"פ השו"ע [קכז ג]. והגר"א [קכז כא] הקשה היכי דמי אי איתחזק, ע"א אינו נאמן להתיר, ואי לא איתחזק א"כ ע"א נאמן לאסור ומ"ש הא מהא.

אבל דעת הרמב"ן ורשב"א [כאן ובקידושין שם] דבעלמא ע"א נאמן אף לאסור. וכתב הרשב"א דאע"ג דמיבעי ביבמות פח. האם ע"א נאמן להתיר נגד איתחזק איסורא, אבל לאסור ודאי מהני, דלא מצאנו איתחזק היתירא¹. ועוד כתב הרשב"א דקיי"ל דע"א נאמן אף להתיר נגד איתחזק.

והרמב"ן ורשב"א ביארו דאיירי הכא בפועל שמיד היה לו להודיעו מה שאירע לו². וכתבו עוד דכיון שקיבל עליו לעשות טהרות, ופשע, אינו נאמן שפשע. אבל ע"א בעלמא נאמן. ובתוס' ר"ד כתב עוד דכיון דשמירת הטהרות מוטל עליו, נראה כי הוא משים עצמו רשע שלא עשה פעולתו שהיתה מוטלת עליו. ובשער"י [ו ב] כתב דודאי אינו אומדנא אלימתא לסתור דברי העד, אלא דכיון דיש סברא של ריעותא מתוך דברי העד, בכה"ג לא אמרה תורה דין ע"א באיסורין.

שורת הדין אינו נאמן. פרש"י הדין נותן. אבל הרמב"ם [פסוהמ"ק יט טו] כתב דשורת הדין אינו נאמן, אבל הרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח [וכעי"ז כתב בכ"מ]. והריטב"א ור"ן פ' דכוונת הגמ' ע"פ הגמ' בהמשך דאם חייב לשלם נאמן, ומעיקר הדין אין חיוב תשלום, ולכן אינו נאמן. אבל השתא דתקנו דהיזק שאינו ניכר חייב במזיד, א"כ נאמן מתוך שנאמן להפסיד שכרו [וכבגמ' בהמשך].

דילמא דשמעניה דפגיל. השיטמ"ק [ב"מ מג:]: הביא מכאן דפיגול הוה בדיבור. ודחה דאף אם פיגול מהני במחשבה, מ"מ הא דנאמן בפיגול [כל השנה] דוקא כשפיגל בדיבור. אבל כשפיגל במחשבה אינו נאמן אלא בקרבו שלו.

דילמא בתר הכי. הרמב"ן כתב דסתמא לא פלוג בין יצא מיד ללא יצא מיד, ואילו פיגל היה יוצא מיד.

והרשב"א הקשה מכאן לראב"ד דהכא עדיין תחת ידו. אבל הרא"ש וריטב"א ור"ן כתבו דרבי אמי אמר לו דאינו נאמן, וכאביי. ובזה השיבו רבי אסי דהתורה האמינתו, וכרבא. לרש"י כיון דהיה פעם בידו. ולראב"ד דברשותו.

אזכרות שבו לא כתבתי לשמן. תוס' מנחות מב. דייק מהלשון דסתמא לאו לשמה, דאל"כ הול"ל כתבתי שלא לשמן. ובת"י הב' כתב דלא דק, והכוונה שלא לשמן. ועוד תי' דדוקא האזכרות בעי כולי האי [ועי' מש"כ מה:].

ס"ת ביד מי. הרשב"א הקשה דלאביי אפי' ביד לוקח, כיון שנגמר שוב אינו בידו לכתוב שלא לשמה. וכתב דקאי מעשה דר' אמי כרבא. והקשה דאדרבה מעשה דטהרות כאביי. וכתב דאפשר דקיבל ממנו. וכתב יכול יטול אזכרות ולגרור ולכתוב.

נאמן אתה להפסיד שכרך. תוס' ב"ב לג. [ד"ה ה"ג] ביאר דכיון דהוה ביד לוקח כאילו יש עדים שנכתב לשמה, ומ"מ מפסיד שכרו כיון שמודה שאין חייבין לו כלום³. [ואפי' שבפועל יכול להשתמש בס"ת, ולא שייך בזה ממ"נ].

נהי דהפסיד שכר אזכרות. הרשב"א פ' דס"ל דבעינן אזכרות לשמן רק לכתחילה. א"נ הס"ת אינו נפסל, דיכול להעביר קולמוס ולקדש. ואפי' הכי הפסיד שכר אזכרות דכיון דנפסלו כאילו לא כתבן. ויכול בעה"ב לומר אני אעביר.

1 ובקובצה"ע [סז א] ביאר דהיתר נחשב העדר איסור. וכתב דאע"ג דבכ"מ יש חזקת היתר, אבל גדר 'איתחזק' הוא גדר אחר. ואכמ"ל.

2 ובזה מודו אביי ורבא, אלא דרבא סבר שכל זמן שלא הוציא מלאכה מתח"י, או שהוציא ולא מצאו לומר לו, אע"פ שאינו בידו נאמן.

3 ולא דמי למודה שאכל ג' שנים, דאמרי' ממ"נ דאי מהימן במאי דאכל, דדידיה אכיל. דהכא מודה דהעמיד דבר שאינו שווה.

כל ס"ת וכו' אינו שוה כלום. המרדכי כתב דאכתי ראוי להשתמש כחומש, ולא הפסיד כשכר חומש, וכ"פ הרמ"א [רפא]. והמהרש"ל [חכמ"ש ויש"ש] וכן הטי"ז [רפא ה] כתבו דכיון דאין פסולו ניכר אסור להחזיקו אפי' לקריאה כחומש¹ [והש"ך הנה"כ לט"ז א חלק דלא חיישין לזה].²

גוילין שלו לא עבדתים לשמן. תוס' לעיל [מה:]: הביאו מכאן דקיי"ל כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן. אבל הרמב"ן [וראב"ד ושאר] כתבו דאע"ג דלגבי תפילין נחלקו רשב"ג ורבנן אי בעי עיבוד לשמן, בס"ת מודו, והביא דכ"ד הר"ף.

מתוך שנאמן להפסיד שכרו וכו' אימור קושטא. הר"ן כתב דחזר להיות דין ע"א באיסורין, אבל בממון לא שייך מתוך, שהאומר אני ואתה חייבים לפלוני אינו נאמן על חבירו.
נה.

רש"י ד"ה התם. וסבור שלא יפסיד אלא שכר אזכרות. והרמב"ן הקשה דלא מצינו חילוק בין הפסד מרובה למועט³. והביא בשם ר"ח דטעי שסבור שיעביר קולמוס ויקדשם ואינו חושש לטורח זה כדי לצעור.

חרשת. הריטב"א והר"ן כתבו דאינה כשוטה שמשלחה ואינה חוזרת, אלא יש לה קצת דעת. [וביבמות קיג: איתא דיש שוטה מתגרשת].

תוד"ה ועל. תרומה דרבנן. וכ"כ רש"י ד"ה שאוכלת בתרומה, דרבנן. והרשב"א חלק דאוכלת אף בתרומה דאורייתא, דפסק דקטן אוכל נבילות ואין בל"ד מצוין להפרישו. והרשב"א הביא כדברי התוס', דמאכילים בידים או שאומרים לה לאכול, ודוקא בתרומה דרבנן מותר, דאיתי נישואין דרבנן ומאכילים תרומה דרבנן. והקש' דבגמ' משמע דאף בחרש שייך להאכיל משום אוכל נבילות⁴. ולכן כתב דכוונת רש"י לצד דבי"ד מצוין להפרישו.

ואם מתה בעלה יורשה. הגמ' ביבמות פט: מביאה מכאן דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, ודוחה דבממון הפקר בל"ד הפקר.

אמר רבא וכו' לא בעינן דעתה וכו'. הראשונים הקשו דלקמן עח. מבואר דבעינן שיאמר הא גיטך [וע' מש"כ בזה לקמן שם]. ובתוס' שם תי' דהכא אומר לעדים, והם יגידו לה ועי"ז הוה משלחה ואינה חוזרת, ובעינן אמירתו רק שיהא משלחה ואינה חוזרת. אבל הראשונים [ע' בעה"מ ור"ן לקמן, וכ"כ הריטב"א כאן] כתבו דבעינן דמוכחא מילתא דדעתו לגרש. והכא איירי שהיו עוסקין באותו ענין, אלא כיון דאמר כנסי שט"ח הנתניה גרועה מבטלת האומדנא, ולכן בעינן דאמר לעדים ראו גט זה.

הב"ח [קט"ו] כתב דהא דאשה מתגרשת בע"כ ילפי' מקרא, דלגבי בעל כתיב 'אם לא תמצא חן בעיני', דאינו מגרש אלא לרצונו. אבל אשה לא גלי לן קרא, ולכן אפי' בע"כ. ובפרישה הביא דדרשי' מדתלה רחמנא בו, וכתב לה, ונתן בידה, ושלחה מביתו, אפי' בע"כ משמע.

מהו דתימא בטולי בטלי. בפשוטו משמע דמהני לבטל גט אחרי שנכתב, ונח' בזה הראשונים לעיל לב: למסקנא. והריטב"א כתב כלומר דלא הוי נתינה לשם גירושין.

קמ"ל. תוס' יבמות קיג: [ד"ה מהו] כתבו דזה לא שמעינן מהמשנה, ואמילתא דרבא פריך פשיטא. [וכ"כ הריטב"א כאן].

1 ויש להעיר דהיינו אילו ידעינן דלא נכתב לשמו. אבל השתא דאינו נאמן, א"כ מותר אף לקרוא בו בציבור, ולא חל חזרה שמא יקרא בציבור, א"כ אף לפי דברי הודאתו הרי הוא שווה כחומש. [ומבואר דאמרי' דאילו כלפי שמיא גליא דפוסל לקריאת ציבור, א"כ חל איסור להשתמש כחומש, והוה פסול דרבנן. ופלי הודאתו אף אינו ראוי לחומש].

2 והגליון מהרש"א הביא יד אלהיו דהקשה דיכול לנקדו, ועי"ז לא יטעו להשתמש כס"ת. ותי' מ"מ הוה שכר מרובה לנקד. ועוד כתב דאסור לנקדו, דחיישין דהוה ספר כשר ואסור לנקד. [ואינו נאמן בכך].

3 והרמב"ן כ' הא דאיתי לע' מה: ללמוד לס"ת השתא לרשב"ג עיבוד לשמה בעי וכו', ה"ה דרבנן מודו בס"ת, אלא בעי לאקשוי לרשב"ג.

4 משמע דל"מ הודאת בע"כ כלפי אחרים, אף לולי חשש קנוניה. [והאחרונים דנו דיש ראייה ע"פ הודאתו].

5 וא"כ אם אומר דרך דף א' לא עבד לשמה, לא יהא נאמן. והרשב"א חלק דאף דף א' נאמן לגבי אותו יריעה לגמרי, והוה הפסד כולו.

6 והאחרונים תי' דבזה לא שייך גזירה אטו, ומה דאיתא בגמ' 'ולכיל' היינו דאין לגזור משום הכי. וע' בסמוך מהריטב"א.

רש"י ד"ה ואילו חרשת. שלא השיאה אביה. אבל הרמב"ם [תרומות ו ד] כתב דחרשת אינה אוכלת בתרומה, אפי' קידשה אביה, גזירה אטו חרש בחרשת [והכס"מ הקשה דהרמב"ם לא הביא את המסקנא]. וע' קרא [יבמות קיג] ומנח"ח [רפ יד].

ולכול דקטן אוכל נבילות. פרש"י איכא למ"ד וכו'. והריטב"א כתב דאפי' למ"ד בי"ד מצווין להפרישו כיון דאיהו לא עבד איסורא אל שייך לגזור. [וע"ע במהרש"א מה שפי' בסוגיין]. וליכול בתרומה דרבנן. הרשב"א כתב דקושיית הגמ' דתיכול עכ"פ בתרומה דרבנן, ואליבא דאמת קטנה אוכלת בתרומה דאורייתא. ותליא בת' התוס' האם למ"ד קטן אוכל נבילות אוכלת לכתחילה תרומה דאורי'. רש"י ד"ה בפקחת. קטן ל"ל נישואין אפי' דרבנן. ובתוס' יבמות קיג. חלקו על רש"י ואין נראה דמשיאן סמוך לפרקן מעלייתא היא. וציין לתוס' יבמות סב: ד"ה סמוך דלהכי תקנו חכמים דלא הוי בעילתו זנות, אבל לא תקנו קידושין.

מריש. הגמ' ב"ק סז. מפרשת דאין כאן שינוי השם, דמריש שמו עליו. וע' קצות [שס ג] דדין שקבעה בבנין יחשב שינוי.

שלא נודעה לרבים. הרשב"א הביא בשם הירושלמי דרבים היינו ג'.

רש"י ד"ה נמצא. ואי קשיא וכו' שב ואל תעשה. הרשב"א חלק דהוה קום ועשה, שמקריבים את האימורים, והכהנים אוכלים את הבשר [אף אי נודע לפני אכילתם]. וכתב דהטעם משום הפקר בי"ד, דאוקמא ברשותיה [וכדאיתא בע"ב לתוס', ודלא כרש"י שם]. וכן מבואר בתוס' בע"ב ד"ה כי. אבל רש"י [בע"ב ד"ה אוקמא] כתב כי היכי דאוקמא ברשותיה לענין כפרה [משמע דגדר התקנה דהקנו לו]. ורע"א כת' ד"ל דהיינו למסקנא דאוקמא ברשותיה לחייב. תוד"ה מאי. ובמרובה נמי אמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה. הפ"י דן דנימא דיאוש קני מדרבנן, וכדא' לרבה ב"ק סו., והאריך דתליא במח' האם ע"י קנין יאוש דרבנן אם קידש אשה מתקדשת מדאורייתא [ע"פ הרא"ש בב"ק סו ואכ"מ], וה"נ בסוגיין יהא קרבן מדאורי'.

בא"ד ואומר ר"ת וכו' רק לענין קרבן שהיא כשר להקרבה, דמצוה הבא בעבירה היא. הראשונים [ע' שיטמ"ק ב"ק סז] נחלקו לדעת ר"ת האם משום מצוה הבא בעבירה לא חל ההקדש [וכ"כ הרמב"ן כאן בשמו], או דחל ההקדש אלא שאינו ראוי להקרבה.

ובתוס' סוכה ט. ד"ה ההוא הביאו מכאן דמצוה הבא בעבירה הוה דאורייתא¹. ותוס' שם חלק ע"ז דמצוה הבא בעבירה מדרבנן, דהא בסוגיין מפורש הטעם דיאוש ל"ק [ופי' סוגיין דאינו בעלים, ע' בסמוך].

בא"ד ונראה לר"י וכו' יאוש ושינוי השם מצוה הבא בעבירה וכו' ומיהו אי הוה קנוי לו קודם הקדש לא חשיב מצוה הבב"ע. ובדעת ר"ת מבואר דאף זה מצוה הבא בעבירה. ורע"א הביא דנחלקו ר"י ור"ת במקום דבעידן מצוה כלתה העבירה, האם שייך חסרון מהבב"ע. ורע"א ציין לדברי הירושלמי שדן המוציא מצה בשבת דרך רה"ר הוה מצוה הבב"ע [ואף דכלתה העבירה]. [ודן אי בעינן עבירה בגוף המצוה והאחרונים האריכו בזה הרבה].

בא"ד כדמוכח בסוכה וכו'. הקה"י [סוכה כא] כתב דבמקום שיש שינוי [בחפץ] ר"ת מודה, דאפי' אתנן מותר ע"י שינוי. והכא הוה רק יאוש [ושינוי רשות]. והקה"י הביא מדברי המהרש"א [סוכה שם] דפי' [לרש"י] דאף דכלפי קנין היאוש הוה מצוה הבא בעבירה, מ"מ קנה שוב בשינוי, ובזה לא הוי מצוה הבא בעבירה. והקה"י תמה מה שייך קנין אחרי הקנין².

תוס' בסוכה ט. כתבו לדחות דאף לעולא מצוה הבא בעבירה לאו דאורייתא. והא דבסוגיין פסול משום דכיון דקודם הקדש לא שלו הוה ממעט מהקרבה, דבעינן קרבנו בשעה שהוא מקדיש³. והרמב"ן כ' כע"ז בשם ר"א דאפי' בלא טעם מצוה הבא בעבירה הקדיש דבר שאינו שלו, והוא כמי שאין לו בעלים, ולא נקרא קרבנו. וכ"כ המלחמות [ב"ק מא: בדה"ר]. [והחז"א ב"ק יז יז כתב דיש לפרש דלענין להחשב 'קרבנו' בעינן שיהא לו בעלות רגע א' לפני ההקדש, א"נ אף דיש לו זכות להקדש מכח קניני הגזילה, ועדיף מטובת הנאה, מ"מ אינו נותן משלו ממש]. ורע"א כתב דהריטב"א

1 וכ"מ אף לר"י דהמשך תוס' דידן. וכ"כ תוס' סוכה ל. ד"ה הא.

2 וצ"ב לר"ת איך תקנו משום תקנת המזבח, ומשמע דהוה גדר אוקמא ברשותיה והרי כבר קנאו ואינו גזלן שוב [ודוחק דהקנו למפרע שיחשב שאינו גזלן מעולם]. ומשמע דנחשב דעכשיו הוה שלו מחמת התקנה ולא מחמת הגזילה, וצ"ב דמה שייך קנין אחר קנין.

3 והרשב"א כתב דקני הקדש, אלא דנחשב והבאתם גזול.

בקידושין פליג על סברא זו, וס"ל דבמקדש ביאוש ושינוי רשות נחשב שהיה הממון של הבעל [וע' בסמוך]. והמלחמות בסוכה [רפ"ג] הקשה על סברא זו דנהי דמקדיש לא קני, אבל להוי כשוחרט שלא לשמה דכשר ולא עלו. [וכוונתו להקשות דכיון דחל עצם הקדושה לא מצאנו דבעינן 'שם בעלים']. ורע"א הקשה דלפ"ז היה מקום לאמר דחטאת עכ"פ פסול [דלא שייך כשר ולא עלו] א"כ מנא לגמ' דעולא פוסל בשאר קרבנות. והגמ' בע"ב המ"ל דחייב כרת בחוץ בשאר קרבנות. וכתב הקה"י [ב"ק לח] דהגזלן הוא המקדיש [דמכח קניני גזילה יש לו כח להקדיש], וקובע שהקרבת יהא לכפרת חטא זו. וא"כ בחטאת סגי דמקדיש לשם המתכפר, ועי"ז נחשב לשמו. וכל נידון הרמב"ן כלפי נדבה, דאינו בגדר מתכפר, אלא תליא בדין בעל הקרבן.

הרשב"א הקשה דכיון שיאוש כדי ל"ק היכי מצי מקדיש ליה. ותי' כיון דשינוי השם או שינוי רשות קנו, הקדשו וקנייתו באין כא"י. וכתבו האחרונים דע"כ צ"ל דיש לגזלן כח להקדיש [דמכח קניני הגזילה נחשב ברשותו, או עכ"פ מדין יאוש], דאל"כ אין בזה התחלת מעשה הקדש כלל, אלא דכוונת הרשב"א דבהקדש בעינן מכח בעלים, ובזה מדין באין כאחד נחשב מכח בעלים. והריטב"א קידושין נב: כתב דמהני קידושין ע"י יאוש ושינוי רשות, דכיון דאיהי קנאה אף הוא קנה אותה, אע"פ של"ק עד שיהא ברשותה. ורע"א כתב דמבואר בריטב"א דנחשב דהממון של הבעל, דאל"כ אינה מקודשת [והאחרונים האריכו בזה, האם בעי ממון כלפי המקדש, או דסגי במה שהאשה מקבלת ממון? ואכ"מ], ובזה תי' הריטב"א דמהני, וכיסוד הרשב"א. [ועפ"ז יחשב בעל הקרבן, ודלא כ"מ].

נה:

רש"י ד"ה כרת. לענין הקרבה ולא לענין ההקדש. הרשב"א כתב דמשמע מזה כר"ת [וס"ל דחל ההקדש]. והאחרונים דנו דיל"פ כפי' התוס' בסוכה והרמב"ן דהוה קרבן בלא בעלים.

לגזיותיה וולדותיה. ר"י [בתוס' בע"א] הביא דמבואר כאן דיאוש ל"ק אף לקנין הממון יאוש [ודלא כר"ת]. והרשב"א כתב ליישב לר"ת דאיידי קודם יאוש, דס"ל לעולא דאוקמה ברשותיה משעת גניבה [אף בלא יאוש], דלענין התקנה לא תליא ביאוש [וכ"כ רע"א לדייק מלשון רש"י במשנה דהתקנה לא תליא ביאוש, אבל הביא מדברי הרמב"ם, ע' בסמוך, דתקנו רק במקום יאוש]. ועוד תי' דאף דעולא ס"ל יאוש קני, רבא אליבא דנפשיה דס"ל יאוש לא קנה כלל.

תוד"ה כי היכי מי לא עסקינן דשחט אחר. המים חיים כ' דלרש"י קנסו לאוקמא ברשותיה כדי לחייבו אם הגב ישחוט, וממילא הוה ברשותיה אף כששוחט אחר. [וברש"י מדויק דע"י קנס זה מהני ג"כ להתיר הקרבה וכמ"ש תוס', ולפ"ז ע"י הקנס זה גדר תקנת המשנה, ולמסקנא אי"צ יש כח ביד חכמים]. והחז"א כתב דלרש"י אף בשאר קרבנות [ולא רק חטאת משום תקנת כהנים עצבים] קנסו לאוקמא ברשותיה [וכן סתימת הרמב"ם], דכיון דגב חשו רבנן שיבא לעבור איסור נוסף.

בא"ד אוקמה ברשותיה [שיתכפר], וממילא מחייב עליה. רע"א דן האם אוקמה ברשותיה אף כשנודע שגזול, אלא דפסול מדרבנן. וכתב דאפשר דהוה רק איסור דרבנן להקריב.

הרמב"ם [מע"ה ק יח יד] פסק דמי שגב והקדיש העמידה בידו משעה שהקדישה⁵ כדי שיתחייב, והוא ששחטה אחר יאוש. והלח"מ הקשה דהרמב"ם פסק כרב יהודה, א"כ מנלן לדין זה. [והאריכו בזה האחרונים].

סיקריקון

רש"י ד"ה מקחו בטל. דאמר' מיראה עבד א"נ השני נוח לי. [וכ"כ רש"י נח. לפרש את דברי רב דמהני שטר]. ולפ"ז הטעם דלא היה לו כוונה למכור אלא להסתלק ממנו. ובזה ניחא טפי דסברת נחת רוח עשיתי לבעלי [בלקח מן האיש וכו'], דהוה דיבור בעלמא ולא נתכוונה למכירה. והרשב"א [נח]. תמה דמשמע דנחשב אונס, דמשום איבה ויראה מכר. ועוד דבמכר

- 1 והחז"א דן דאין ראייה מדין כשר ולא עלו, דהרי א"א להתנדב אשם, ומ"מ בשלא לשמה כשר ולא עלו. וי"ל דבתחילת ההקדש גרע.
- 2 והקצות [שנג ושסב] כתב דסברא זו שייכת רק לצד דשינוי רשות הוה סיבה לקנות, דאי הוה רק העדר, דאצל הלוקח לא הוה באיסורא אתא לידיה, א"כ ל"ש בזה באין כא'. [ואכ"מ].
- 3 [ובשלמא בשינוי רשות בעלמא י"ל דנכנס לרשות הקונה].
- 4 ונפק"מ באיסור הנאה שאסור עליו, כגון קונמות או חליפ' איסור'ה. או שהיא חולה שיש בו סכנה.
- 5 והכס"מ תמה אמאי תליא דוקא במה שאוקמא ברשותיה בשעת הקדש.

לא שייך טענת השני נח ל'. ולכן כתב דנחשב אונס. והראשונים [ריטב"א ור"ן כאן, ובב"ב מ:] הביאו בשם ר"ת ללמוד מהכא דאף במקום שאין כופין ממש, אלא עושה מעשה מחמת ראה, נחשב גט מעושה ותליוה ויהיב.

לקח מן האיש וכו'. **רשב"ם** [ב"ב מט:] כתב ונתן לה דבר מועט. דאמר' נחת רוח עשיתי לבעלי, כתב דאע"ג דתליוה זבין הוה זבינא, הכא אינו אנוס כ"כ. [והראשונים שם הקשו על דבריו, דא"כ כ"ש דהוה דבריה קיימין]. וכתב הרמב"ן אלא דהתם משום דלא יהיב זוזי. שלקח מהבעל וחתמה היא, דומיה דרישא דסקריקון. **בגמ'** ב"ב [מט: נ.] איתא דקאי בג' שדות [שכתב לה בכתובתה, ושיחד לה, ושהכניסה לו שום משלה ע"ש רשב"ם ותוס'], וכ"ש בשאר נכסים [של הבעל]. אבל לא בנכסי מלוג.

מקחו בטל. דעת רש"י דבטל לאלתר [וכ"כ תוס' לעיל מא.], ותוס' ב"ב [נ.] ד"ה למעוטי] כתבו דהיינו דוקא בג' שדות. ומש"כ הגמ' כ"ש שאר נכסים קאי אסברת נחת רוח עשיתי לבעלי. אבל דעת ר"י [בתוס' שם] דבטל רק משעת טריפה.

ב"ד של אחריהם אמרו הלוקח מסקריקון נותן לבעלים רביע. **הרמב"ן** כתב דהוה מפני תיקון העולם, שלא תהא הארץ חלוטה ביד עכו"ם תקנו דכל הקודם ליקח יקח². אבל מדינא הסיקריקון ל"ק דקרקע אינה נגזלת [ע' בסמוך]. דאל"כ כיון דקנה מסקריקון למה נותן לבעלים, משלו הוא נותן לו. אלא תקנו דהוא קודם. והרמב"ן כתב דלפ"ז אינו נוהג בחוץ לארץ כלל [אבל השו"ע [ח"מ רלו] סתם דאף בחו"ל]. ובמטלטלין ליכא דין סקריקון, דנתייבאש וקנה ביאוש וש"ר.

אימתי בזמן שאין בידם ליקח אבל יש בידם ליקח הם קודמין לכל אדם. **הטור** [רלו] פסק דאם קנאו אחר [תוך י"ב חודש], הבעלים חוזר ולוקח ממנו. **והסמ"ע** [א] דייק מלשון **הרמב"ם** [גזילה י ג] דיש לבעלים קדימה רק מיד הסיקריקון, אבל אחרי שהבעלים קנאו מיד הסיקריקון אינו יכול להוציא ממנו. ומשמע דמיד שקנה הלוקח אינו מוציא מידו³. והאריך לתמוה ע"ז. והגרא הקשה עוד מסברא, דוכי גרע מבר מצרא דמוציאים מיד הקונה. ובתו"ט הביא מדברי רבינו ירוחם דאם לא היה ביד הבעלים ליקח, זכה הלוקח ושוב אינו מוציא מידו [אלא רביע]. אבל אם היה בידו ליקח, הבעלים חוזר ומוציא מיד הלוקח.

רבי הושיב ב"ד ונמנו שאם שהתה י"ב חדש וכו'. **הרמב"ן** כתב דרבי תיקן כדי שלא יהיו נמנעים מליקח, שיחששו דהבעלים יוציא מידו. **והריב"ש** ביאר דאמר' כיון דלא תבע [לעכו"ם בדין] גמר ואקני. א"נ דקנסי' לבעלים דלא תבע.

ובירושלמי איתא דאם הנגזל אומר שהיה בידו ליקח, והלוקח אומר שלא היה בידו ליקח [והראשונים העתיקו כן על אחר י"ב חודש, אבל לדברי ר' ירוחם קאי מיד]. השדה בחזקת בעליה. **והראשונים** העתיקו דאין מוציאין מיד לוקח⁴.

הילכך קמייטא ומציע' אגב אונסא גמר ומקני. **פרש"י** וקיי"ל תליוה זבין זביניה זבינא. **הרשב"א** הק' דהכא הוה תליוה ויהיב [וכ"כ רשב"ם ב"ב מז:]. **והרשב"א** כתב דהכא אינו מצפה עוד לחזור לנחלתו, ולכן אמר' אגב אונס מקני. ולגזירה הג' לא מקנה דסבר למחר נקיטנא בדינא. **והב"י** [ס"ס רה] כ' עוד דמחמת אונס גדול אמר' דגמר ומקני. [ודחה ע"ש].

והמרדכי כתב דהוה כאילו מוכרו עצמו לו בדמי קרקעו. **והריב"ש** [רצ] כתב דלא נחשב הכא תליוה ויהיב משום דנתן את הקרקע בפדיון נפשם, והקנו לו בדרכי ההקנאות. אבל אילו הסיקריקון נטל את הקרקע בלא שהבעלים אמר שא והניחני והקנו לו, הלוקח ממנו אבד מעותיו. וכ"כ **הב"י** [שם] דכיון שנותנו לו מרצון לפדיון נפשו לא נחשב תליוה ויהיב. **והאחרונים** [קוב"ש כתובות י, חי' ר' משעון כתובות נ ועוד] כתבו דכע"ז מצאנו בכ"מ דמעשה מחמת כפייה

- 1 **והרשב"א** כתב דכ"ד **אדמון** כתובות קט, אבל **לרבנן** איבד את זכותו. ובב"ב ל: אי' דמודו רבנן בדיבור בעלמא, אבל הכא הוה מעשה.
- 2 וכ"כ **הריב"ש** דאתי לימנע ולא זבין, וא"כ לא יהא לבעלים הנאה ממנו. ואם יש לו מעות יקח מהלוקח, ואל"כ יתן הנאת רביע.
- 3 **והגרא** ציין דלכן הרמב"ם לא פסק דין לקח מסקריקון וחזר ולקח מבעה"ב, דקאי רק למשנה ראשונה. אבל לתקנה אח"כ קנה.
- 4 ואף דמהדין הלוקח ל"ק, כמ"ש הרמב"ן, מ"מ גדר התקנה דיכול לקנות, כשאין בידו ליקח, והו' קיום תנאי.
- 5 והביאו **מש"ת הר"ד** [כב] דרב [נח]. ס"ל דתליוה זבין הוה אפי' בלא נתינת מעות [ואפי' תליוה ויהיב].

לא נחשב מעשה, אבל אם בחר להתרפאות עי"ז נחשב מרצו. [וכמ"ש הרמב"ם יסוה"ת ה].
ובתוס' ב"ב מד. כ' דבשמעת' דסקריקון מוכח דמהני יאוש בקרקעות. [ועפ"ז י"ל דהכא הוה מדין יאוש בקרקע]. וע"ע לק' נח:

נו.

סבור רבנו לקרוביה משום שלום מלכות וכו'. **המג"א** [תרגו ח] כתב דמשמע קצת הכא דמותר לעבור על ל"ת משום אימת מלכות.

יאמרו בע"מ קריבין. הקובה"ע [מט ז] כתב דע"כ היה נחשב פיקוח נפש, שהרי לא חששו ללאו דבעל מום. והקשה א"כ כ"ש שידחה גזירה דרבנן שילמדו ממנו. וכתב דהלאו נדחה משום פיקוח נפש ולא נעשית איסור כלל, אבל גזירנן שילמדו ממנו, שאם יקריבו בע"מ [שלא במקום פיקוח נפש] יעברו איסור. ושוב הביא להקשות דהאיסור לפני עוור ג"כ נדחה בפני פיקוח נפש, ואילו אנסוהו להושיט כוס יין לנזיר, מותר משום פיקו"נ, ואף דהנזיר עושה איסור במזיד. וציין לדברי **המאיר** ב"ק פ דגזירה דרבנן [משום גזל] אינו נדחה משום פיקוח נפש.

נו:

מי כמוך חסין י'ה וכו'. **המהרש"א** [ח"א] הביא דבקרא דלעיל כתיב ונורא על כל סביביו, שמידת הקב"ה לדקדק אם סביבותיו כחוט השערה, וכן ברשעים לנקום מיד. ובזה דרשי' מי כמוך חסין וקשה, דבגלות י"ה הוא שם הגלות שותק ומאריך אף עד בא קיצם.

נז.

כרך ביתר וכו' רחוקה היתה מיל. התי"ט [חלה ד ו] הביא בשם **הכפתור ופרח** דביתר הוא ג' שעות [הליכה] מדרום לירושלים. והקשה עליו דהכא מבואר דהוא מיל מים הגדול. אי נימא דהוה אותה ביתר.

נז:

מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. **החזו"א** [י"ד קנז ה] הביא מכאן דמקבלים גרים מעמלק, וכן מבואר ברמב"ם **וראב"ד** [מלכים ו]. [והא דאיתא דאין מקבלים מעמלק היינו בשעת מלחמה]. ודחה ד"ל דנתערבו באחרים וקבלום.

תוד"ה קפצו. דהכא היו יראים מיסורין כדאמר' אלמלי נגדו לחנניה וכו'. [תוס' בכתובות לג: הקשו דמשום יסורין ג"כ אסור לעבור ג' עבירות, ות' דהפסל לא היה ע"ז. אבל השיטמ"ק שם הביא ראשונים דמשום יסורין שאין להם קצבה יעבור באיסורי התורה¹]. **ובתוס' ע"ז** [יח. ד"ה ואל] הוסיפו שהיו יראים שיעבירו עכו"ם ע"י יסורין שלא יוכלו לעמוד בהם, אז הוא מצוה לחבל בעצמו [והביאו מסוגיין]. [והדין יהרג ואל יעבור דג' עבירות הוא אף בקום ועשה].

ורבינו דוד [פסחים נג:] הביא י"מ דבמקום דיהרגוהו מותר לחבל בעצמו וליטול נפשו, וכדאיתא [במדרש] יכול נרדף וכו' ת"ל וכו'.

בא"ד ועוד דע"כ היו מענין אותן. האחרונים הקשו דא"כ לא עושים מעשה והוה קרקע עולם, ובסנהדרין עד: דבעריות קרקע עולם יעבור ואל יהרג. והביאו דצ"ל דכוונת התוס' **כתוס' ע"ז** כז: [ד"ה יכול, וכ"כ הרא"ש שם והו' בשו"ע י"ד קנז] דאם רצה להחמיר על עצמו ליהרג בשאר עבירות רשא² [כשאינו להנאת עצמן]. וקרקע עולם לא גרע משאר עבירות. אבל דעת **הרמב"ם** יסוה"ת [ה א] דאסור למסור נפש.

נח.

תוד"ה כל. כי איכא סכנת נפשות. ע' מש"כ בזה לעיל מד.

אמר רב וכו' אבל בשטר קנה. הגמ' ב"ב מח. מביאה מדברי רב דתלויה זבין זביני זביני. וכתבו בתוס' שם דאמר' דאי לאו דקיבל דמים לא היה כותב את השטר [ומשמע שם דפליגי רב ושמואל באומדנא זו]. **אבל רבינו יונה** [שם] **והרשב"א** [כאן] הקשו דכ"ש דיש לנו לומר שכתב השטר מחמת אונס. וכתבו דאע"פ שלא קיבל מעות אמר' דכיון שאנסו בכתובת שטר שוב אינו מצפה שיחזור עליו, וגמר ומקני. [והרמב"ם [כאן] כתב דודאי לא חיישינן שהיה הסקריקון כופהו לכתוב אחריות, ומעצמו כתב, ש"מ אחולי גביה, וכ"כ רבינו יונה שם].

תוד"ה אבל. אאשה נמי קאי. [ומבואר דסברות רב ושמואל שייכים בין במקום אונס גמור, ובין

1 וכ"מ בכוונת תוס' דידן, דאל"כ אמאי הוזקקו לראיה מהתם דיש אפשרות של יסורין. [ואולי להוכיח דיש מצב דא"א לעמוד בהם].

2 וכ"כ **הרמב"ן** ושאר כתובות יט. בשם **יש מפרשים** דהוה מידת חסידות למסור נפש בשאר עבירות. והראשונים חלקו ע"ז.

במקום נחת רוח, לראשונים משום אונס, ולרש"י משום שלא דדיבורא בעלמא עבדא משום השני נח לי ומשום נחת רוח].

בא"ד התם כשחתמה בשטר של בעל והכא כשכתבה שטר בפני עצמו. תוס' בכתובות [צה]. הוסיפו דהואיל ויכול להוציא שטר שלה בלא שטר של בעל לא אמרי' נחת רוח. ובכתובות איירי שאינו יכול להוציא שטר שלה בלא שטר של בעל¹.

בא"ד ועוד דהתם נתרצת במכירה של בעל. ובתוס' ב"ב [מז:] כתבו בשם ר"י דאיירי בשטר ראה לאחר הקנין, דכ"כ ייפתה כוחו. וכע"ז **בתוס'** כתובות שם בשם ר"י דבעינן לך חזק וקני בהדי השטר. והקשה ע"ז דבסוגיין אמרי' תניא כוותיה דרב, ולא חלקו בזה.

ותוס' ב"ב תי' עוד א"נ חתמה [בכתובות] הוה לשון גמר [וכמו תורה חתומה נתינה לקמן ס.].

בא"ד ולמאי דמפרש הר"א משנזא דפליגי באחריות ט"ס. הרשב"א הקש' דהתם קי"ל כרב דאחריות ט"ס, ואילו בסוגיין תניא כוותיה דשמואל². והביאו בשם **רב האי גאון** דפסק דכל שלא פי' בהדיא שלא באחריות מקרי מכירה באחריות [דאמרי' אחריות ט"ס, והכא קי"ל כשמואל]. וכתב הרשב"א דהכא במוכר באונס ודאי לא אמרי' דנתכוון להתחייב אחריות³. **והרמב"ן** הקשה עוד דאיירי דמקבל אחריות על מכירת הסקריקון, ובזה ודאי ל"ש ט"ס.

נח:

רש"י ד"ה טוענין ליורש. ואכלה ג"ש וכו' דסתם מאן דזבין מסקריקון מידע ידע ולא שדי זוזי בכדי. **הרשב"א** כתב דלפ"ז אפי' אכלה המוכר יום א', וכ"פ **הרש"ע**. והרשב"א הקשה דכיון דהמוכר אמר שירד לשדה מחמת סקריקון היאך עלתה לו חזקה, דהבעלים לא יוכלו למחות מיראת הסקריקון. ודן דאילו הראשון החזיק שנה ושוב מכר, תו לא איכפת ליה לסקריקון [ועי"ש שדחה לזה]. **והריטב"א** הביא בשם **רבו** דאצל לוקח אמרינן דיכול למחות. ועוד הקשו דהרי ירד לשדה מחמת האנס [ותליא במח' הראשונים האם בקרקע יש חזקה למי שירד שלא ברשות, ושוב טוען שקנאו, ואכ"מ]. וכתב **הריטב"א** אע"ג דידוע דלקחה מסקריקון אינו ידוע שירד מחמתו, דיכול לומר לקחתי ממך.

והרשב"א כתב לפרש [ע"פ דברי רש"י] דהכא יש חזקה דאין אדם נותן מעותיו ויבוא בעה"ב ויוציא מידו, וחזקה שלא לקח מסקריקון עד שלקח מבעה"ב. והקשה א"כ אף תוך ג' שנים. וכ"ת דיש ריעותא דאחוי שטרך, לא היא דכל שיש חזקה לטענתו אפי' תוך ג' אין ריעותא דאחוי שטרך [עי"ש]. וכתב דדוקא אכלה ג' שנים איכא רגלים לדבר שנתן לבעלים רביע, דכיון דתקנה ידוע היא סמכינן ע"ז. ועפ"ז ביאר 'כגון זו', לאפוקי שאר לוקח מגזלן. דלא עשו תקנה והנגזל מוציא מידו בלא כלום, ואין הלוקח עשוי לקנות מהגזלן ולחזור עוד לקנות מהגזלן. [ורש"י כ' דלוקח ראשון ג"כ יש ראייה, אלא דיש ריעותא דלא טען]

תנוד"ה כגון. ולא מצינו שם פלוגתא. **הפני** כתב דכוונת רש"י למח' רב ור' חייא ב"ב מא: אי בעינן עדים דדר ביה המוכר חד יומא. דהכא מה שגר הוא מכח הסקריקון, ואינו נחשב ע"ז חד יומא. [ויל"ד בגדר דר בא חד יומא עי"ש ואכ"מ].

הבא מחמת חוב. אין בו משום סקריקון. פרש"י אפי' שהה י"ב חודש, מחזיר לו הקרקע בחינם. **והראב"ד** [גזילה י א] פי' דמחמת חוב, לעולם אינו נקנה ללוקח, ואפי' לאחר תקנת רבי. שמאחר שאינו גזלן מפורסם אינו משתקעת בידו, וסופו של בעלים לדון עמו. ועד"ז ביאר **הריב"ש** [רצ] דכיון דאנסו ליתן מחמת חוב, ולא גבה לא בב"ד של ישראל ולא של עכו"ם, לא קנה. ואפי' שהה י"ב חדש ל"ק, דהבעלים שתק ולא תבע בדיניהם דסבר כיון לעכו"ם איזה טענה עליו. אבל **ה"ה** [גזילה י ב] ביאר כוונת **הרמב"ם** שם דהבא מחמת חוב, והנגזל מודה דחייב לו מעות, זכה העכו"ם ומקחו קיים. ואע"ג דלא גבאו בדין, מ"מ כיון דהיה חייב לו נחשב פרעון. והלוקח אי"צ להמתין כלל.

אנפרות. הרשב"א כתב **דרש"י** בכ"מ [ע' לעיל מד.] פי' דאנפרות שאנס ולקח בלא נתינת דמים, וה"נ תליוה ויהיב הוא. אבל דעת **בעלי התוס'** [בעלמא] דאנפרות נותנין מקצת דמים. והקשה הרשב"א א"כ נימא תליוה

1 ולכאורה לפ"ז סברת נחת רוח דאינו חתימה חשובה, דלא נתכוון למכירה. ולא דהוה מכירה באונס.

2 ובתוס' ב"ב מז: הקשו מהסוגיה שם כע"ז.

3 ולכאורה הרשב"א ס"ל דט"ס' הוא דנתכוון להתחייב אחריות. ולרה"ג [ור"א בתוס'] עצם המכירה הוה באחריות כשלא התנו. ואכ"מ.

וזבין. והביא לדון האם בפחות מכדי דמיו נחשב תלויה וזבין או תלויה ויהיב. וכתב דלתוס' י"ל דהכא איירי באנפרות דלא נתנו דמים.

רש"י ד"ה אין בו משום סקריקון. אלא מחזיר לו הקרקע בחינם. תוס' [ב"ק נח., וב"מ לא: וכתובות קח.] הביאו מרש"י דא"צ להחזיר דמים לקונה מהעכ"ר, דנחשב מבריה ארי. והביאו תשובת רבינו גרשום דאם השר אנס ביתו של ישראל, ובא חבירו ופייסו בדמים, הבעה"ב צריך לשלם הדמים לחבירו. ואינו בכלל מבריה ארי [ודלא כרש"י]. והתוס' דנו דאפי' קנאו בשווי צריך לשלם כל דמיו, דאם היה משתקע ביד העכו"ם לא היה חוזר לו לעולם, ודמי למקדים ברועים ומקלות שחייב לשלם כל דמיו, ונפק"מ לכושרא דחיותא. ועוד כיון דיצא הבית מחזקת ישראל לא נחשב מבריה ארי. והרא"ש [ב"ק ו ז] כ' דחייב רק כמה שנהנה, ולא כל מה שהוציא, ולא דמי להקדים ברועים¹.

כיון דאיכא בי דוואר ולא אזיל אימא אחולי אחיל. וכ"פ השר"ע [רלו ח.]. והאחרונים [כן רמז הש"ך רלו ז, וכה"ק הכפ"ת סוכה לא, ורע"א בשו"ע ועוד] הקשו דדעת השר"ע ס' שעא דאין יאוש בקרקע. [והביאו דבתוס' ב"ב מד. הוכיח מזה דיש יאוש בקרקע]. והתירו"כ [שעא והו' שם בקצות] תי' דהכא אמרי' דגמר ומקנה, ואינו מדין יאוש. והנתיבות [שעא] כתב דקרקע שאינו יכול להוציא בדינים אינו ברשותו ומהני יאוש².

תוד"ה אנן. התם היו נשמטין בדין וכו'. ותוס' ב"ב נד: [ד"ה באגין] העמידו דאמרו מרוותיהו לבני באגא שיחרשו הקרקע ויאכלו פירות ויפרעו טסקא עד שיחזרו³.

גידל בבר רעילאי וכו' רב פפא סבר למיכתב טירפא אבני באגא. ברש"י משמע לגבות מבני באגא מה שנתן להם. והראב"ד [על הרי"ף] העמיד דנתנו לגזברי המלך ישראלים, המלך שינה את הגזברין, וצריך לשלם שוב מס.

תוד"ה למכתב. אמרוותא קמאי. משמע שנחשב ששילם את הטסקא עבורו, ולכן חוזר וגובה מהם. [וע' מפרשים].

אבל הרמב"ן [ושא"ר] כתבו דפרש דרב פפא סבר לגבות את כל הפירות של השנים ששלמו לטסקא, שדן שקנו את הזמן הזה, וכדין סקריקון. אבל מה שהפירות שווים יותר מהמס נחשב שאוזיל גביה, ושייך לבעלים, וכדין רביע דסקריקון. ובזה פליג רב הונא בר"י דנהי דמעות יש לו פירות אין לו. וישלם כמה ששלמו הם. ורב הונא בר"י חזר בו דכיון שכן אף מה שהוציא זה הפסיד, דהו"ל כפורע חובו של חבירו דפטור.

מר סבר נכי רביע זבין. לשון השר"ע [רלו א] דשייך לבעלים כיון דאוזיל מחמת שהוא שלהן [וצ"ב גדר זה]. הרמב"ן [נה:]: כתב דכיון דמדינא ל"ק לוקח אלא משום תקנה, לכן תקנו שמה שמוכר יותר בזול שייך לבעלים.

ויד בעלים על העליונה. ולשון השר"ע [שם] ואם לא נתן הרי הרביע גזל בידו. אבל הנתיבות כתב דמ"מ כל זמן שלא עמדו בדין הלוקח אוכל פירות [ולא אומרים דרביע זה שייך עדיין לבעלים].

נט.

רש"י ד"ה מן הצד. שלא ילמד חובה והשאר נכנעין משום לא תענה על רב. בפשוטו משמע דאסורים לענות⁴. ובתוס' [סנהדרין לו.] כתבו דדרך שאלה מותרין לענות. אבל הריטב"א [כאן וכ"כ הנמוק"י סנהדרין יג: בדה"ס] דודאי מחוייב להשיב, אלא דחששה התורה שמא לא יכניס דבריו בפני מי שגדול ממנו⁵. וחששו רק בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות לא חששו לדבר⁶. אלא שרבי היה גדול מאוד, וחשש אפי' בדני ממונות שלא ישיבו לפניו.

תוד"ה דכולהו. אלא משום ענוה וכו'. וכ"כ רש"י סנהדרין לו.

1 ועי' נתיבות רלו ז דדן דבפשוטו תליא האם פדאו ע"ד עצמו, או להחזיר לבעלים. וכתב דכיון דהוא תקנה ידוע נחשב ע"ד הבעלים.

2 [וכיון דלא תבעו לבי דואר מוכח דאינו יכול להוציא בדינים, ודוחק].

3 ועפ"ז כל סוגיין כשמסרו בשליחות בעה"ב.

4 ויל"ד האם היינו דרך משא ומתן, או אף בפסק הדין.

5 [וכן משמע ברש"י סנהדרין לב. דלא ירצו לחלוק עליו].

6 ובתוס' סנהדרין לו. כתבו דבדיני ממונות לא חיישינן, דסגי במה שיכולין לענות דרך שאלה.

חרש. הגר"א [רמג כז] ציין דמשמע במשנתנו דדמי לתקנת פעוטות מקחן מקח. וכ"כ **הרמב"ם** [מכירה כט א] דהוה משום כדי חייו. ו**ברמב"ם** שם מבואר דאף חרש שמדבר ואינו שומע אינו מוכר קרקע דאין דעתו שלם. וע' לקמן עא:

קופץ. פרש"י עקימת שפתיים אינו ניכר כרמיזה. אבל **הראב"ד** [על הרי"ף] ו**הריטב"א** פי' דקופץ הוא שלוקח חפץ מידו, ונותן לו מעות ברמיזה. ובזה עדיף מרומז.

רש"י ד"ה מהו דתימא אף במטלטלין. וכ"ש בגיטין דקילי [מדברנן] אבל מטלטלין שנפלו בירושה לא. והתוס' **הרא"ש** כתב דמהו דתימא דבמטלטלין קאי את"ק, דאף במטלטלין בעי רמיזה. ובן בתירא ס"ל דמהני קפיצה. וכ"כ **הרש"ש**.

הבית שמואל [קכא ט] כתב דחרש שקידש בקפיצה יכול לגרש בקפיצה¹ [ואף דאיתא בסוגיין דל"מ לגרש בקפיצה]. וכ"כ לגבי כתיבה. ובבית שמואל שם כתב דאף דחרש אינו בר שליחות לכל התורה, לענין הגט מהני, דהקילו כשם שכונסה ברמיזה.

כבר שית וכו' כבר עשר. הרמב"ם [מכירה כט] פסק דמשש עד גדלות בעי בדיקה. אבל הטור הביא בשם **הרמ"ה** דמי' ואילך אי"צ בדיקה [דסתמא חריף]. ודעת **הרא"ש** דמבן י' אף דאינו מבין במו"מ תקנו, כל שאינו שוטה.

משום כדי חייו. הרמב"ן כתב דה"ה יותר מכדי חייו, דאמר' לא פלוג. ובשם רב האי גאון כתבו דמיוחדים לו דבר מועט שיתרגל למו"מ בזה, ובשאר לא תקנו. ובגמ' **כתובות** ע. איתא דבד"א שאין לו אפוטרופוס, אבל כשיש לו אפוטרופוס לא תקנו. [והראשונים האריכו בדינים אלו, ואכ"מ]. [והראשונים כתבו דל"מ בקטן קנין חליפין. וכ"ש אגב. וע' בפוסקים רלה].

וטעותו וכו' עד שתות כגדול. פרש"י וקנה ומחזיר אונאה. והנתיבות [רלה ז] כתב דקטן צריך להחזיר אונאה, ואע"ג דאם גנב ואכל אי"צ לשלם, לענין מו"מ תקנו חז"ל דהו' כגדול. ו**הרמב"ם** [מכירה כט] פסק דעד שתות הוה מחילה [כגדול]. ו**הראב"ד** השיג דל"מ מחילת קטן [והאחרונים דייקו מזה דדין עד שתות דאונאה הו' מחילה בעלמא, ולא מגדרי מו"מ]. אבל **תוס'** [בכ"מ כתובות קז]. כתבו דקטן דהגיע לעונת הפעוטות מהני מחילתו.

נט:

מנה"מ וכו'. האחרונים הקשו מה הגמ' מקשה מנה"מ, דמפורש במשנה דהו מפני דרכי שלום. ותי' **בהג' מים חיים ורש"ש** דה"ק מנ"ל דכהן יש לו קדימה לפני לוי.

ר' חייא ב"א אמר מהכא וקדשתו. **תוס'** חולין פז. [וכן **הרא"ש** שם, וכ"פ השו"ע יו"ד כח] דמי שחטף וקרא לפני כהן אינו חייב ד' זוזים. דהא דדרשי' וקדשתו אסמכתא היא. ולא גבינן מיניה בבי"ד². ו**המג"א** [רא ד] תמה דבהדיא בסוגיין דהוה דאורייתא, וכן מנאו **הרמב"ם** [סה"מ לב]. והביא **שבירושלמי** בסוגיין הוה מח'. והנתיב **חיים** [שם, וק"נ כאן] כתב דכוונת התוס' דלאינך לישני הוה דרבנן. [וע"ע בפרמ"ג שם].

לכל דבר שבקדושה וכו'. פרש"י לכל דבר כבוד וכו'. ו**הרא"ש** [נדרים סב] פי' לכל דבר שבקדושה, לכל דבר שיראה גדול ומקודש.

ובמג"א כתב וצ"ע למה אין נזהרין בזה, ויש לזהר מאחר שהוא מדאורייתא. וכתב ואפשר שאין בקיאין ביחוסי כהונה. [וע' בבאר היטב ס"ס קכח]. והאחרונים הקשו דמ"מ נימא ספק דאורייתא לחומרא, ואמאי ל"מ לזה חזקת כהונה. וביארו דנחשב כעין הוצאת ממון לחייב אחרים לכבוד.

בגמ' הוריות יג איתא דכהן קודם ללוי וכו'. ובטור [רא] הו' מח' האם יש להקדים לוי בברכה"מ³. ובמג"א [רא ד] הקשה לדגבי צדקה קי"ל דלוי קודם לישראל, וא"כ ה"ה לשאר דברים דאין לימוד למחצה. והביא בשם **הירושלמי** [הוריות, וכע"ז] כתב **רש"י** דברים יב יט ע"פ הספרין דאין קדימה ללוויים אלא בשעת הדוכן, אבל בזה"ז אין להם מעלה. והקשה לגבי

1 ועוד כתב שם דאי"צ בדיקה לגירושין, כיון דכנס בחרשות.

2 דמשום דרכ"ש היינו רק קדימה לכתחילה, ואין חיוב תשלום [ע"ע לקמן ס:]. אבל אי הוה זכות קדימה מה"ת נחשב דהוה מצוה שלו.

3 **והמג"א** הביא דתליא בב' נוסחאות בחרוז נודה לשמן [דסעודת ברית] כהנים ולויים, או כהנים ולויים [דכהנים איקרו ולויים].

צדקה [י"ד רנא] לא קי"ל הכי. והדרישה [י"ד שם] כתב דלגבי צדקה אף בזה"ז צריך להחיותו, שהיום או מחר יבנה בהמ"ק ויחזור לעבודה. אבל לכבדו לפי שעה לא תליא בזה. והמ"א חלק על סברא זו.

תנ"ה וליטול. אבל במידי דשותפות אמרי' דנותן עיניו במנה יפה אינו רואה סימן ברכה. ורש"י כתב דאחרי שחלקו בשווה. וכ"כ התוס' ר"ד והוסיף דנוטל ע"י אמירת חבירו. והתוס' מ"ק [כח:]: כתבו דיש לשותף ליתן לו, אבל הוא אין לו ליטול. וכתבו ומיהו נ"ל דכהן, דזהו דינו, רואה סימן ברכה.

ואם בא לחלוק רשות לאביו או למי שגדול ממנו הרשות בידו. המרדכי מביא בשם המהר"ם דהכהן יכול למחול, אפי' למי שקטן ממנו, ואע"ג דכתיב וקדשתו בע"כ היינו לענין איסורי כהונה. אבל לכבד דרש' דכהונה הוה דידיה. והביא דעת ר' שמחה דאינו יכול למחול. וכ"מ ברמב"ם [סה"מ לב, וכן חינוך רסט] דאינו בבחירת הכהן דדרש' וקדשתו בע"כ. ובט"ז [ס"ס קכח] נקט מזה דה"ה לענין שימוש בכהן ל"מ מחילה. ועי"ש במשנ"ב. והאחרונים דנו דאף דמקדשו בע"כ, מ"מ זהו כבודו שיעשו כרצונו.

ל"ש אלא בסעודה. וכ"פ בא"ח קסז יד לגבי ברכת המוציא, ובס' ראב"ג לגבי ברכה"מ. ואיתא התם דת"ח קודם לכהן ע"ה. ומ"מ אם ירצה להקדימו שרי, דהרי יכול למחול על כבודו. אבל אם מקדימו דרך חק כהונה אסור, עי"ש.

תנ"ה אבל ב' וה' לא. לדידן כמו י"ט. השע"צ [קלה יב] דן דכשמתפלל בביתו ב' לא שכיחא רבים ולא תקנו. וכ' צ"ע סתימת הפוסקים.

המהר"ק [הו' בב"י] דקהל שיש להם מנהג דבשבת בראשית מוכרים את העליה הראשונה, הוה כדין, ואם יש כהן מוחל על כבודו ויוצא מהביה"כ. והחת"ס כתב דהיינו רק כשהיה כבר מנהג קבוע, והסכימו לכך הכהנים מתחילה [ואף דל"מ מחילתם משום אנצוי, כשקבעו מנהג קבוע אין חשש]. אבל אסור לקהל לתקן תקנה זו בלא רשות מהכהנים.

בירושלמי אי' דעיר שכולה כהנים וישראל א', קורא קודם מפני דרכ"ש [והו' בשו"ע קלה יב].

תוד"ה דאפי'. אפי' גדול מכל בני עירו. ע"ע בראשונים. אבל הטור [קלה ד] הביא דעת רב עמרם ורב נטרונאי [הגאונים] דבמקום כהן, אפי' ע"ה, אין רשות לישראל [אפי' נשיא] לקרוא קמיה. והב"י תמה דהוא נגד הגמ' דידן דרב הונא קרא בכהנא. וכתב דכוונתם דכשהכהן מקפיד יבואו לידי אנצוי ושוב יש בכך משום דרכי שלום³. וכוונת הגמ' דידן דבמקום שהוא מופלג מותר לכהן לחלק לו כבוד, ואין בזה משום אנצוי. והט"ז כתב דס"ל דרבי חלבו פליג [ס.], דס"ל דכהן קודם לפרנסין על הציבור.

הרמב"ם בפיה"מ כתב דמה שמפרוסם דכהן קורא ראשון, אפי' שהוא ע"ה. זה דבר שאין לו שורש בתורה ולא נזכר בתלמוד, ובסוגיין הוא דוקא כשאין חכם גדול ממנו, אלא שכולם שווים במדרגה א'. וכדאיתא בהוריות [יג.]. דאפי' ממזר ת"ח קודם לכהן ע"ה⁴. אבל בהלכות תפלה [יב יח] פסק רק דהמנהג הפשוט דאפי' כהן ע"ה קודם לת"ח. והב"י כתב ליישב המנהג דכיון דתקנו דכהן קורא ראשון והוה תקנה קבועה, שוב ליכא זילותא דת"ח כלל.

רש"י ד"ה נתפרדה⁵. לא יקרא כלל [למורי הזקן]. הב"ח [קלה] ביאר שלא יקרא ראשון, שלא יעלו אותו לכהונה. ולא יקרא בשני, דחיישינן שיעלה את הישראל הראשון לכהונה שקרא אחריו לוי. ואם יקרא שלישי הוה הורדת כבוד הלוי, דעד עכשיו קרא שני ועכשיו שלישי. אבל הפוסקים דנו דיכול לקרוא בשלישי והלאה, אלא דנהגו דכהן ולוי לא יקראו

- 1 ויל"ד לתוס' דידן האם אסור לו לבחור כלל [דנותן עיניו בחלק], או דאף חבירו אי"צ לכבדו משום הכי. ואפשר דס"ל לתוס' דלא נאמר דין לכבד בממון שלו. אלא במה שיש דין חלוקה.
- 2 והב"י פליג דהיכא דידוע הדבר ל"ש בזה פגם. וכ"כ האבודרהם דלא מצינו פגם ללוי [כשלא יקראו לו] דיש לתלות שמא שגגו.
- 3 משמע דכוונתו האם מדינא אין לכהן זכות מדין וקדשתו, אלא משום דרכי שלום.
- 4 ומשמע ברמב"ם דע"ה לאו דוקא, אלא כל שאינם שווים. אבל בריטב"א מבואר דאם דהכהן ת"ח, בעינן דוקא כפופין לו וכדבר הונא. אבל כהן ע"ה, כל ת"ח קודם לו.
- 5 המרדכי ביאר דנתפרדה, דטעמא דקדים משום כבודו דכהן שהוא משבטו. אבל ש"פ כתבו דכיון דבטלה צורת התקנה.

בשאר מנין ז' [משום פגם]. [וע"ע אריכות בפוסקים ס' קלה]. והרמ"א [קלה ו] פסק דיכול לעלות ראשון. ובפשוטו פליג אשו"ע דכתב שלא יעלה, והמג"א [י] ביאר דכוונת הרמ"א דלא יעלה במקומו, אבל יעלה ראשון, אם הוא גדול מהישראל.

תוד"ה נתפרדה. [לר"י הלוי] במקום הראוי לו. האחרונים כ' דהיינו שיעלה ראשון [וכוונת התוס' דראוי במקום כהן, או דראוי לפי גדלותו].

כהן אחר כהן לא יקרא וכו'. במדכ"י מבואר דאפי' בשאר עליות, ודן דחתן תורה וחתן בראשית מותר דהוה ב' ספרים, או מפני שמאריכים בפיוטים בינתיים. ועוד כתבו משום שאינו עולה למנין הקרואים. וע"ע בפוסקים קלה. ורב עמרם גאון כתב דאם אין ישראלים למנין ז' יחזור ויקרא שוב כהן לוי ישראל. אבל השר"ע קלה יב כתב דאם אין בעיר ישראלים כדי סיפוקם ל"ש פגם, דהכל יודעים.

אלא אמרי' ממזרת ונתניה נסיב ופסליה לזרעיה. מבואר בגמ' דלוי שנשא ממזרת, בנו אינו לוי. ובקוב"ש [קוב"ב] כתב לדון האם הוא משום הדין הלך אחר הפסול, ולכן מיוחס לאמא ולא לאביו. או שעצם הממזרות מפקיע קדושת הלוי. והביא משר"ת הרשב"א דכתב דכהן ממזר [כגון שנתעברה מביאה ראשונה דעדיין לא נעשית זונה] פסול לכהונה מק"ו מאלמנה לכה"ג. והקשה בקוב"ש תיפ"ל דהממזרות מפקיע ממנו קדושת הכהונה.

ה"נ אמרי' גרושה או חלוצה נסיב ואחליה לזרעיה, סוף סוף לוי מי קא הוי. דחלל מופקע מקדושתו, וגרע מלוי. [והאחרונים דנו האם כהן יצא מכלל לוי, או דנשאר עליו השבט, וחלל גרע.]

רש"י ד"ה הא קא. דסליק למנין ז'. מבואר דאילו קראוהו בטעות אינו עולה למנין הקרואים. והפ"ח [קלה] כתב דמ"מ אם לא ראו שהיה שם כהן, וקראו לאחר, עולה למנין ז'. ואינו בכלל קראו באיסור'. וצ"ב אמאי קראו באיסור אינו עולה למנין ז'. ובפרמ"ג [א"א ח] דן דהוה משום אי עבד ל"מ, א"נ דפגם גרע.

ס.

אחריהם קוראין וכו'. כל הסדר הזה הו' בא"ח קלו. והפוסקים האריכו בדיני החיובים לעלות לתורה. [ויל"ד דלא הוזכר לעשות סדר מי יקרא שבוע זו, ומי שבוע הבא].

מהו לקרות בחומשין בביה"ב. הריטב"א ומדכ"י כתבו דהיינו חומש שלם שעשוי כתיקון ס"ת, אבל חומשים שלנו פשוט דאין מברכין עליהם. וכ"כ רבינו משולם [הו' במגדל עוז תפילין ט טו]. [ומשמעות הב"י דיש ראשונים דפליגי].

ס"ת שחסר יריעה אחת אין קוראין בו. תוס' מגילה ט. דייקו דדוקא יריעה שלימה, אבל אם חסר פסוק א' כשר. והרשב"א חלק דאפי' אות אחת מעכב וק"ו מתפילין הקל, והרמב"ן [מגילה יז] הוסיף להקשות דבטעות כל דהוא פסול² [כדמבואר כשיש טעות צריך לתקן], וכן בדין דתורת ד' תמימה, על כל אות שבה מדרש וכו' [וכ"ד הרמב"ם תפילין י א]. ודעת הרמב"ן [מגילה יז, וכ"כ הרשב"א כאן בשם רבותיו] דהכא דחסר יריעה אחרונה, שעדיין לא הושלם. אבל החסיר באמצע אפי' אות א' ודאי אין קוראין בו. ובשר"ת הרשב"א [א תריא] כתב עוד לומר דבחומש שוקרא בו מעכב כל אות, אבל בשאר חומשים מעכב רק יריעה שלימה [ולשיטתו דסגי דחומש זה שלם, ע' בסמוך]. וע"ע שיעורי ר' שמואל ב"ב יד.

משום כבוד הציבור. הרשב"א כתב דכיון שהוא רק משום כבוד הציבור, א"כ כל שהספר שלם, שהחומש שקורא בו לא חסר, אינו חושש. שאינן מעכבין זה את זה אלא לכבוד בעלמא, שלא יראה כעושה מעשיו בעניות. ומשום מחסר מילתה נמי ליכא, דהך חומש לא חסר³. והחז"א תמה דלא נתפרש לרשב"א אמאי לא מקרי מחסר במילתיה.

הב"י [א"ח קמג, ויו"ד רעט] הביא בשם שר"ת הרמב"ם דבמקום שאין ס"ת כשר, מותר לקרוא ולברך על ס"ת פסול. והביא דבשר"ת הרשב"א פליג, והרשב"א כתב דהרמב"ם [הלכות ס"ת י א] חזר בו וכתב דס"ת פסול אין קוראים בו. ועפ"ז כתב הרשב"א דאם מצאו פסול

1 ובמג"א [יא] כתב דאפי' התחיל לברך, וראו שיש כהן לא יפסיק. וכתב הפרמ"ג דס"ד דדין וקדשתו ידחה ל"ת דברכה לבטלה. והביא מהלבוש כתב דקמ"ל דוקדשתו דרבנן [ע"פ דברי התוס' ע"ל] [וכ"כ האבודרהם דלא אתי דין דרבנן דוחי ברכה לבטלה]. והפרמ"ג כתב דאפי' אי הוה דאורי' דמשום כבוד אחר לא דוחים ל"ת, וכדאיתא בכתובות מא אי אמרה לא בעינא וכו'.

2 ובב"י דין דטעות גרע.

3 והר"ן הביא שהרשב"א כתב כן להלכה ולא למעשה, אבל ברשב"א כת' להדיא להלכה ולמעשה. והרמ"א קמ"ד הביא כשאין ס"ת כשר

בס"ת, צריך לחזור לתחילת הקריאה ולברך. והב"י כתב דכוונת הרמב"ם דפסול מדין כתיבת ס"ת, ועוד נפק"מ אם יש לו ס"ת אחר שאין לקרוא בפסול. והב"י הביא בשם מהר"י בירב דכשמצאו פסול בס"ת, מברך בדיעבד עליו בסוף, ויצאו בדיעבד בקריאה והברכה בס"ת הפסול. [וע"ע פוסקים קמג].

הב"י [קמג] דיק מרבינו ירוחם והמרדכי דמהני מחילת הציבור לטעם כבוד הציבור. והט"ז [נג ב] חלק דהדין כבוד הציבור הו' כבוד שמים.

דלא ניתן ליכתב. הריטב"א כתב והו"ל כקורא דברים שבכתב על פה. [וכע"ז מבואר בתוס' שבת קטו, ע"ע בע"ב].

ובחי' ר' א"ל מלין [לו] כתב דחזינן דכתיבת דברי תורה ניתנה רק באופנים ותנאים כפי שניתנה. ועפ"ז כ' דשרטוט הוה מהלכות כתיבתם.

בראב"ד [ז יד] כ' דכשיש שאר פסולין אין איסור לכתוב מגילה לתינוק. [ובחז"א כתב דהדין שלא ניתן ליכתב דתורה שבכתב, והדין דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבן, הוה ב' גדרים איסור. ואף דתרווייהו הותרו משום עת לעשות לד'].¹

בגמ' יבמות קו: איתא דכותבים מגילת חליצה הפסוקים שאמרו, והגמ' מקשה דלא ניתן ליכתב. ומסקנת הגמ' והלכתא כמר זוטרא שכותבים. ופרש"י דלא דמי לכותב מגילה לתינוק להתלמד בה דהתם אדעתה דפרשתא כתיב ליה דתיהוי כמגילה קטנה וקים לן תורה חתומה ניתנה אבל האי ספירת דברים הוא ולא בקדושתיה הוא הלכך הלכתא כמר זוטרא דבמקום מצוה שרי.

עת לעשות לד'. החז"א [ידיים] דן בגדר היתר זה, האם נחשב דיש בזה מעלת ספר במקצת. או דהותר כתיבת דברי תורה בלא דין ספר. וכתב לחלק דתורה שבע"פ גדר ההיתר לכתוב, בכל לשון ובכל כתב, משום עת לעשות, ואינו עליו גדר ספר. אבל בספרא דאפטרותא וכן מגילה לתינוק [ע' בסמוך] יש עליו גדר ספר.

והביא מהתוספתא [ידיים] דהכותב מגילה לתינוק אע"פ שאינו רשאי, מטמא את הידים [דיש עליו שם ספר]. אבל מקרא שכתבו תרגום אינו מטמא את הידים. וכן ספר שכתבו סם וסיקרא [מצילין מפני הדליקה], ואינו מטמא את הידים.

הלבוש [או"ח רפד] תמה אמאי לא נהגו לכתוב ההפטרות כדין ספר, וכתב דאין יוצאים בספר המודפס כיון שלא נכתב ככל הלכות סת"ם. והט"ז [ס"ס רפד] והמג"א [ר"ס רפד] חלקו עליו דבסוגיין מבואר דספר שיש בו רק הפטרות אסור לכתוב, אלא משום עת לעשות לד', א"כ עדיף בספרים המודפסים דנחשב ספר והוה שלם². ואפי' דהוא על נייר, ובלא דין דיו. והאחרונים האריכו בזה האם דפוס יש לו דין כתיבה³. והחז"א [ידיים] נקט דדפוס לא הוי כח אדם אלא ככתבו כוף, א"כ אין נפקותא בין ספר שלם למגילה. ובחז"א חקר האם עכ"פ צריך קלף בספר אפטרותא, דמה דאפשר עבדינן. או דילמא כיון דאינו ספר שלם אין נפק"מ בכתיבתו ומותר בכל אופן, וכתב דכן מסתבר. וכתב דאפשר דעדיף לשונותו שלא יראה כס"ת ונ"ך [ודחה דזו לא שמענו]. ובמשנ"ב [רפד א ע"ש בשעה"צ ד] כתב דלכתחילה ודאי ראוי ונכון שיהיה לכל ציבור נביאים על קלף כדין.

א"ל אין כותבין מ"ט לפי שאין כותבין. וכ"פ הרמב"ם תפילין [ז יד]. אבל הר"ף כתב כותבין מגילה לתינוק להתלמד בו. והרא"ש הקשה דלא מצאנו מי שחולק על רבה, ואפשר משום דר' יוחנן ס"ל תורה מגילה ניתנה ולא חייש לדחיית הגמ' כיון דאידיבק. ועוד ראה להקל משום דלא אפשר. והר"ן [שבת קטו] משום עת לעשות לד'. ונשתנה המציאות מימי הגמ' ובחז"א דן האם ראיות הגמ' הם על נידון זה האם כתבי' בשעת הדחק. והסיק דראיית הגמ' דמותר לכתוב מדינא. אף היא עשתה טבלה של זהב. החז"א הקשה דאף למ"ד מגילה ניתנה, מ"מ בעי כתיבה על קלף ובדיו. ועי"ש.

בא' ב'. פרש"י ראשי תיבות. והריטב"א כתב דכל האותיות היו שם, אלא מפוזרות.

1 וכתב דכמו דלענין תפילין ומזוזה בענין שעצם התפילין יהיו שלימים, ה"נ בכתיבת ס"ת. אבל לדין קריאה סגי שיהא רובו כתוב.

2 והחז"א חלק דדרך הדבקות ראשי הדפים לא מקרי שלם, אלא דרך מגילה.

3 והאליהו רבה [הו' במשנ"ב] נקט דעכ"פ השמות לא נכתבו בקדושה.

סירוגין. פרש"י ראשי תיבות. והרמב"ם [ז יד] כתב דלכתוב ג' ג' תיבות בשיטה מותר. והכס"מ כתב דכן פירש דין סירוגין דסוגיין.

תוד"ה תורה חתומה ניתנה. בהג' מים חיים כתב עפ"ז דפרשת בראשית מותר לכתוב לתינוק, דבזה אמר' מגילה ניתנה [וצ"ב דמפורש בגמ' דנחלקו ר' יהודה ורבנן אף בזה]. והביא פי' אחר דלמ"ד תורה חתומה כתבו באותו ספר, ואילו למ"ד מגילה מגילה כתבו כל פרשה על מגילה בפנ"ע, ורק בסוף צירפום.

ח' פרשיות נאמר. ע' חז"א [א"ח כה] דהאריך בזמן אמירת ונתינת פרשיות התורה. [האם נצטוו בכה"ת מסיני, או כל פרשה כשניתנה].

ס:

רש"י ד"ה רוב. רוב התורה תלויה במדרש שכתובה וכו' ושאר מידות. הבאר שבע [הוריות ד] הקשה וכי פליגי ר' יוחנן ור' אלעזר בדבר שאפשר לספור. וכתב לדייק מרש"י דנחלקו האם דבר שנלמד מ"ג מידות נחשב תורה שבכתב או תורה שבע"פ.

דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ. הריטב"א כ' בשם רבו דכשקוראם ע"פ ליכא למדרש חסרות ויתירות וכו'.

תוס' תמורה [יד: ד"ה דברים] הקשה איך אמר' מזמורים בע"פ. וכתב דאין להקפיד רק מה שכתוב בחומש, ושוב הקשה מק"ש. ובש"ע [א"ח מט] פסק דדבר הרגיל ושגור בפי כל מותר. וע"ע בפוסקים כמה דעות בזה. ובתוס' תמורה תי' עוד וי"ל דאין להקפיד אלא בדבר שמוציא הרבים ידי חובתם [דקאי על קה"ת]. [וכ"פ הגר"א ס' מט].

תוס' שבת [קטו. ד"ה לא] הביאו בשם הרב פורת דלמ"ד דספרים לא נכתבים בכל לשון, כיון דלא ניתנה לכתביה אסור לקרוא, דהוה בכלל דברים שבכתב א"א רשאי לאומרו בע"פ. [ותוס' חלקו דאינו בכלל אמירה ע"פ, דאינו אומר בלה"ק]. ומשמע בתוס' דאף שקורא מתוך 'כתוב' ל"מ כשאין עליו שם 'ספר', שלא ניתן לכתב. והחז"א [ידיים] כתב דמשמעות הראשונים דבכל כתיבה סגי שלא יחשב בע"פ. וכתב ד"ל דתוס' שם חלקו על הרב פורת בזה. [והא דאסור שם לקרוא משום דאינו כבוד התורה דמחזיק בכתביה בזויה].

דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבן. הריטב"א ביאר דכשאין כתובים כל אחד מוסר זל"ז בדקדוק, אבל כשנכתבו אינו עומד על כוונת הכותב. ומיהו עכשיו כותבין משום עת לעשות לד' [דנתמעטו הלבבות, וכדאיתא בע"א].

ובש"ת הרמ"א [לד] כתב דאפשר דהראשונים הנהיגו לכתוב ולהדפיס² ספרים שלא בכתב אשורי [אלא כתב משיט"א - כתב רש"י], דאפשר דכל האיסור לכתוב באשורי דתורה שבכתב נכתב בו, אבל כתב אחר לא³.

בור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום. יל"ד מ"ש מכל דבר של שותפות דאמר' חלוקת ימים, וגורל וכו'. וה"נ מ"ש. ובגמ' סנהדרין לב: איתא דילפי' מקרא ד'צדק' לפשרה, דשתי ספינות שעוברות בנהר וכו' טעונה קודמת, ואינה קרובה [לעירה] קודמת. שניהם שווים הטל פשרה ומעלות שכר זו לזו. ומשמע דהכא הוה תקנה מסויימת.

באמה המתהלכת ע"פ בורו. הרשב"א בשם רבינו יונה כ' שהיה הבור חפור לפני שהביאו אמת המים, דאל"כ עשו שלא כדין לחפור שם בור.

רש"י ד"ה כל דאלימ. ול"ל דהילכתא כשמואל בדיני. ולפ"ז להלכה קי"ל כשמואל. וכתב הרשב"א דלפ"ז הא דלא טעמינהו לפירא משום דעשה לעילאי שלא כדין. אבל הראשונים כתבו דכיון דהגמ' מסתפקת בהדיא, אף לדידן הוה ספיקא, ולא תליא בכלל דהלכה כשמואל. [וע' תוס' ד"ה והשתא]. והריטב"א ור"ן כתבו דהא דאמר' כל דאלימ ולא שודא דדייני לפי שהוא דבר שצריכין לו תמיד, ומיחזי כחוכא לעשות זימנין הכי וזימנין הכי. [ויל"ד דבטל ענין דרכי שלום. וצ"ל דמ"מ קבעו תקנת חכמים, והזכות קיים אף אם הטעם בטל].

1 והחז"א האריך דתרגום יש לו ב' דינים והגדרות, דהוה תורה שבע"פ, ולמ"ד דנכתב בכל לשון הוה ג"כ צורת כתיבת התורה.

2 ולמש"כ האחרונים דדפוס שלנו אינו כתיבה כלל, כ"ש דהותר. [ולדעת הפוסקים דהוה כתיבה לפ"ז יש להקפיד להדפיס דוקא בכתב רש"י].

3 ובתחילת דבריו שם כתב דמטעם זה אין קדושתם חמור כ"כ כיון דאינו אשורי.

תוד"ה כבי תרי. דמה נפשך מיצעני לא שתו ואעלאי ותתאי שייך כל דאליס. **והרשב"א** הוסיף דמאן דעביד כתריוי' ממ"נ גזיל לחד, והוה כמו גזלן של רבים [ב"ב לה: זה אומר של אבותי וז"א של אבותי, ובא אחר והחזיק, דקיי"ל דמוציא מידו].

[ויל"ד דמ"מ יש לשני זכות קדימה על פני השלישי [דאם הא' לא ישקה, יש זכות לב']. וא"כ העליון צריך לגבור אף נגד האמצעי. והאמצעי יכול לומר לכ"א שאינו מוותר על דינו להיות לפניו. וצ"ע. ואפשר דמ"מ ממ"נ גזל מאחד, ואסור לכתחילה כיון באין עליו מב' צדדים].

תוד"ה לא טעמינהו להודיע וכו' דאין כאן גזל אלא דרכי שלום בעלמא. וצ"ב דאף אי המים הוה גזל גמור, מ"מ הפירות הם שלו.

תוד"ה סליקו. פר"ח דלעילאי אמר, דבמסקנא אמר לעליונים שאין להם זכות תביעה. **והריטב"א** כתב דצ"ל דהוה גרמא בניזקין, דאי הוה גיריה דיליה על המזיק להרחיק את עצמו. אבל **לרש"י** במסקנא חייבם לבטל את השינוי, וביאר **בתוס' הרא"ש** דאין להם כח לשנות היולך הנהר להזיק לאחרים¹. [אמנם משמע בגמ' דאם היה אפשרות לתקן היה מוטל על העליונים להרחיק את עצמן. ורק כשאין אפשרות חייב את העליונים לבטל את השימוש. ויל"ד בזה]. **והתוס' הרא"ש** כתב דהעיקר כרש"י, והעליונים הביאו את בני חרמך עמהם לפני אביי.

תוד"ה מצודות. ולא דמי למרחיקין מצודות הדג וכו'. **המרדכי** [תח] כתב בשם **ר"י** דלכתחילה מרחיקין אבל גזל ליכא. ומבואר **בתוס' דס"ל** דחיוב 'מרחיקין' משום אומנתו גרע מדרכי שלום, וכ"מ במרדכי [בת' הב'] שכתב דהתם א"ל חיותיה שקלת אבל הכא ליכא גזל. [משמע דפסקת לחיותיה הוה זכות ממון. ובמשאת בנימין [כז, הו' במג"א תמח] למד מתוס' דאם ירד לאומנותו להרויח מוציאין מידו. והמקור חיים [תמח ססק"ה] תמה דעד כאן לא מצאנו אלא דכופהו בדינים שימנע מלירד לאומנות, אבל לא שהדגים נקנו לו].

סא.

כי פליגי בלחי. המחנ"א [חצר יא] הביא מהכא דדוקא כלי שיש לו תוך קונה בחצר, והקשה ע"ז מהגמ' **ב"מ סז:** דע"ג מחצלת קנה², וכתב לחלק דלקנות בע"ח ל"מ. והאחרונים חילקו דכלי שאין לו תוך נחשב אינו משתמרת, ובעינן עומד בצידה.

גזל גמור מדבריהם. **הגמ'** בשבועות מא. מביאה מדברי ר' יוסי דאף בשבועה דרבנן נחתנין לנכסי. ו**בתוס'** [שם ד"ה ולרבי] הקשו דאף רבנן מודו דבגזל דרבנן נחתנין לנכסי, אלא דס"ל דהוי רק גזל מפני דרכי שלום, והתם נמי האיכא שבועה דרבנן. [ומשמע דיש בזה מח' כללי בין ר' יוסי ורבנן האם תקנו הנהגות דרבנן, או דתקנו דחל ע"ז דין ממון].
ובגמ' לעיל ל. איתא דדעת ר' יוסי דעשו שאינו זוכה כזוכה, ורש"י ציין לסוגיין.

תוד"ה ליקט. המשנ"ל [גזילה יז ח] הביא בשם **המהרי"ט** דהוכיח מתוס' דידו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וק"ו מחצירו. **והמשנ"ל** הביא **תוס' ב"ב** [נד. ד"ה אדעתא] כתבו דהיכא דידע שנכנס לחצירו ולא היה לו דעת לקנות ל"ק, ודוקא היכא דאילו היה יודע שנכנס לחצר אמרי' דקנה שלא מדעת. וכתב דכוונת תוס' דידן דקמ"ל דיש אומדנא דדעתו לקנות. אבל **הרשב"א** הביא מהירושלמי דאיידי דנתכוון ללקט, דאי נתכוון לזכות פשיטא. [ומבואר דלא כמשנ"ל]. וכן הביא **המחנ"א** [משיכה ד] וכ' דמבואר בתוס' דכל דמתעסק בזכיה, אע"ג דלא נתכוון לקנות בהגבהה זו קנה. [ותליא במח' הראשונים בכ"מ לגבי קנין המועיל ואינו מועיל, ועי"ש].

תוד"ה שדי. ומי לא היה חושש לדרכי שלום. **הרמב"ן** ו**ריטב"א** כתבו דסבר שהיה גוי, ובגוי ליכא דרכי שלום. ואע"ג דגזל גמור דעכו"ם אסור משום חילול השם. אבל זה לא נראה כגזל. א"נ סבור שאינו רואהו³. **והרש"ש** כתב עוד דאפשר דרק במתנת עניים תקנו משום דרכי שלום, אבל בהפקר בעלמא לא. [ודייק כן מלשון הרמב"ם ושר"ע].

רש"י ד"ה עם מתי ישראל. אם מצאום הרוגים עם ישראל. **הראשונים** כתבו דמשמע מזה

- 1 וקצת משמע דהטעם דגרדי השכנים נקבע לפי מה שהיה מעיקרא, והכא בני חרמך שיסתמו מסיבתם.
- 2 ויש לדון דבמקום שיש רשות להניחו, נחשב דאורי מעל הכלי שייך לכלי. אבל הכא הניחו במקום הפקר, דאינו מתייחד המקום שע"ג.
- 3 יל"ד האם כוונתו דגזל גמור דעכו"ם מותר כשאינו רואהו. או דסמך עמש"כ דאינו גזל גמור, אלא דמ"מ אם רואהו שייך חילול השם.

דדוקא בשעה שמתעסקים במתי ישראל, דבזה שייך איבה טפי שקוברין אלו ומניחין אלו. והרשב"א וריטב"א ור"ן חלקו דפשוטות התוספתא משמע דבכל אופן חייבין, וה"ק כשם שמתעסקים עם ישראל וכו'. וכ"כ הס"ז [י"ד קנא ט]. אבל הגר"א [רנא ב] דייק מלשון הרמ"א [שם] דמפרנסין עניי עכו"ם דוקא עם עניי ישראל, אבל בפנ"ע לא, וכתב דכ"ד המרדכי.

בגמ' בע"ז כו. רב יוסף ס"ל דמותר להוליד אשת עכו"ם בשבת, ולהניק בן עכו"ם, ולהעלות עכו"ם מבזבז, משום איבה. ואביי פליג דמצי אמר בני קאי אאיגרא וכו'. וכתב הרמב"ן דאף לאביי מותר לרפאות משום איבה, אלא דס"ל דיש לתלות בעילה כל דהוא.

משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית. הרשב"א [וכן תוס' בכורות יא: ד"ה הרי] דייק דסתם ע"ה אינו חשוד על שביעית. וכ"ד ר"ת בתוס' כתובות [כד. ד"ה של]. ודעת הר"ש ב"א בתוס' הנ"ל דסתם ע"ה חשוד על השביעית.

אבל לא תבור ולא תטחן עמה. פרש"י משום מסייע ידי עוברי עבירה בשעת עבירה. והריטב"א כתב דאע"ג דאין איסור בטחינה, אלא משום דיש איסור באכילה¹ אסור לסייע כלל. אע"ג דגבי חלה האיסור דוקא באותו מלאכה [וכדאיתא בסוגיה בע"ז נה: - נו. הו' בתוד"ה רישא], אכילה חמיר. ועפ"ז כתב החזו"א [שביעית יב י, יג] דבידוע שלא יעשה, אסור לבצור עמו בין בחינם ובין בשכר, שהרי יאכל הפירות באיסור. ועוד למש"כ רש"י ע"ז שם בצירה ודריכה נחשב חדא מלאכה, וחשיב מסייע בשעת גמר מלאכה.

תוד"ה משאלת. ול"ל דהתם לא שרי אלא מפני דרכי שלום. אבל הרמב"ן [כאן] כתב דמותר רק משום דרכי שלום, דאל"כ לא היה לו להכניס עצמו לבית הספק ולהשאל, שאינו נהנה מכך כלום. אבל מכירה לצורך עצמו התיירו.

בא"ד דבמכר לא שייך דרכי שלום. אבל הרמב"ן [ע"ז טו:] כתב דלגבי אומן דלכו"ע זבין ולהאי לא מזבין איכא משום איבה. והרשב"א כתב דבמכירה תולים בצד היתר, אף בלא דרכי שלום, כיון דיש לו הנאה ממנו².

בא"ד וההיא דירושלמי לא הוי תליה גמורה. החזו"א ביאר דמשום דרכי שלום סמכו על תלייה רחוקה. אבל מסייע בידי עוברי עבירה גמור לא התיירו. [ומ"מ הגמ' ע"ז טו: לומדת מזה למכירת בהמה גסה, ואף דהוה איסור מכירה ודאי, דראוי לחכמים להקל ע"פ תליית שחיטה].

המג"א [שמז ד] הביא מסוגיין דאסור להשאל כלי מלאכה למי שחשוד להשתמש בשבת דהוה מסייע ידי עוברי עבירה [ואף כשאינו לפני עוור]. אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכת היתר, ודוקא דבר המצוי, אבל דבר שאינו מצוי אסור, אם לא מפני דרכי שלום.

ומשמע בסוגיין דאיידי שיכול ליטול לבד והוה איסור מסייע דרבנן. דרך בתרי עברי דנהרא עובר בלפני עוור דאורי'. והאחרונים דנו בדין ספק לפני עוור, האם נחשב ספק דאורייתא, או דיש לתלות וכמו בסוגיין.

רוב ע"ה מעשרין. האחרונים [קובה"ע עה ו] חקרו בגדר איסור דמאי, האם תקנו לחשוש לצד דאינו מעושר, או דהטילו על הפירות איסור חדש ודאי דרבנן. ויל"ד להך צד דבסוגיין דמ"מ הוה מסייע ידי עוברי עבירה [באיסור דרבנן]. ואפשר דהע"ה עצמו יודע אם הוא מעושר, וכלפיו אין איסור דמאי.

תוד"ה רבא אמר בע"ה. אביי מיקל טפי לסייע במעשר מבטומאה וטהרה דרבנן. רע"א כתב דהוה מ"ל דהיינו רק בה"א דבשעת טחינה לא הוכשר, אבל במסקנא אף לאביי איירי כשהוכשר, ואין חוששין לטומאת חולין. וקושיית הגמ' אח"כ קאי אף לאביי, ובזה ניחא הא דאביי [בע"ב] הוזקק לתרץ [ודלא כתוס' שם דנדחקו בזה]. וכן פירש הרע"ב במשנה, דרישא קמ"ל גם מצד טומאה וגם מצד טבל לא חיישינן.

הרמב"ם [בכורים ח יג] פס' דאשת חבר מרקדת עם אשת ע"ה [אף דחשודה על הטבל, כאביי]. ורע"א הקשה דק"ל כרבא בכ"מ. והחזו"א כתב דדעת הרמב"ם דרבא לא פליג אאביי בדין סתם ע"ה לגבי מעשר [אלא דמתני' לא איירי בהכי, ואפשר דא"צ לזה דרכי שלום³]. ומה שתי' בגמ' לחדש דרישא

1 והחזו"א הקשה דאין איסור לאכול פירות טמאים, וכל האיסור לטמא חולין לכתחילה. וכתב דאכילת פירות שטמאו באיסור נחשב אכילת איסור.

2 וצ"ב אמאי הרמב"ן לא כתב כן.

3 ולפ"ז קושי' מ"ש אינה דמשום טבל היה צריך להחמיר, אלא רק משום טומאת חולין. ודוחק בלשון הגמ'.

כשהוכשר¹.

ורע"א כתב דיש לפרש דרבא קאי לשיטתיה בב"מ נה: דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, ואף בדמאי דרבנן [ובמסקנא שם קאי רק כר' מאיר]. ואב"י התם פליג דמיתת ב"ד חמירא.

תוד"ה רישא. [בע"ב] וי"ל דהתם אם מפריש קודם גלגול אין שם חלה עליה כלל, אבל התם חל שם תרומה, ואסור באכילת קבע. המהר"ם שי"ף דייק מלשון התוס' דאף אחר נתינת מים קודם גלגול א"א להפריש חלה. והקשה דבמשנה בחלה [ג א] משמע דלא כן. ובר"ש שם כתב דהוה תקנה דרבנן להפריש משתתן את המים כדי שלא יבא לידי טומאה, אבל עיקר דין הפרשת חלה אחרי גלגול. [וצ"ת במקומו].

והר"ש [שם] הביא בשם הירושלמי דאוכלין ארעי מהעיסה עד שיתגלגל, אבל קבע אסור² מפני שמערים לפוטרה. והרא"ש שם דייק דבעינן טעם חדש, ואינו אסור כמו תבואה קודם מירוח, לפי שאין שם עיסה עליו קודם גלגול. [והאחרונים האריכו בזה].

אבל ברשב"א מבואר דיכול להפריש חלה משעה שהטיל המים. וכ"ד הרמב"ן קידושין מו: דנתינת מים לגבי חלה הוה כהבאת שליש לתרומה. וגלגול העיסה הוה כמירוח.

בא"ד וא"ת דבפ"ק דנדה וכו' והכא אסרינן משתטיל למים. והרשב"א הביא פי' דהכא נמי קאי משנתגלגלה [וכ"כ הריטב"א בשם רבן], דאל"כ לא הוטבל לחלה [וכמ"ש התוס' לעיל].

בתוס' ע"ז [נו. ד"ה שמותר בסו"ד] הביא ר' יהודה בשם רש"י דהא דאיתא התם מותר לגרום תרומה לחולין היינו שיאכלנו עכו"ם או בימי טומאתו, אבל ישראל שיאכלנו טמא, ולכן עומדת דריכתו אסור.

הרשב"א הקשה דכיון דהעיסה נטמא קודם גלגול, מותר לכתחי' לעשות בטומאה, וא"כ ודאי דמותר לסייע. ואם חיישינן רק לטבול יום שלא מטמאה לחולין, א"כ כל זמן שלא הפרישה את החלה מותר לכתחילה לגלגל, ותקרא שם על החלה אח"כ [בלי לגעת, וכדאי' בנדה ז.]. ות"י דלחומרא דנים את הע"ה כטמאה. אבל לא להקל שנתיר שוב לטמאו. והרש"ש ביאר שאח"כ מניחתו בכלי טמא. והריטב"א כתב דאע"ג דכבר נטמאת, אסור לטמא בידים תרומה וחלה שכבר נטמאת³. והביא י"מ בפירות שלא הוכשרו, דא"כ כבר נטמאו, ומותר בטומאה.

סא:

וילחוש. תוס' שבת פד: [ד"ה שטהורין וב"ק כה: ד"ה ומה] הביאו מכאן דדבר המוקף צמיד פתיל נטמא דמדורס, כיון שעומד לפתיחה נחשב ראוי למגע תוך [ולא ממועט דבעינן ראוי למגע תוכו, וכמו פכים קטנים].

תוד"ה וילחוש. לא גזרו עליו חומרא יתירא כגון משכבו ומושב והיסט דאין הציבור יכול לעמוד בזה. והר"ש טהרות ז [ה] כתב דאע"פ שגזרו דע"ה כזבים לענין צינורא, לא רצו לגזור היסט דאין לך מעביר חבית [דסתם מעבירי חבית ע"ה]. והקשה אמאי לא גזרו משכב ומושב, וע"כ דהטעם משום דהוה חומרא יתירא דאין הציבור יכול לעמוד בו.

בא"ד והר"ר משה מפונטיז"א דלשום דבר לא עשו ע"ה כזב. אלא מדין נושא בגדיו, דהנושא מדרס [בשעת משא טומאה בחיבורים] מטמא כלים, אבל לא אדם וכלי חרס. [ומש"כ תוס' אח"כ כלי חרס ט"ס היא]. והרש"ש הקשה א"כ הגנבים שנכנסו לבית אמאי מטמאו לכלי חרס. [ויל"ד דחיישינן שהבגדים שלו נגעו].

בא"ד דאם בועל נדה הוא נטמא הוא ובגדיו כנושא רוקו של זב. תוס' בקושייתם [וכן הר"ש טהרות ז, ותוס' בכ"מ] פשיטא להו דרך של בועל נדה מטמא אדם, דנתחדש פרשת מעיינות בבועל נדה [וכזב]. אבל הר"ש כלים [א ג] נסתפק האם יש טומאת מעיינות בבועל נדה. וכתב שם דאין ראייה מהגמ' נדה לג ד"ל דחיישינן משום דנגע בשפתי, ונטמא כדן משקה. [ועפ"ז ל"ק על הר"מ, וכ"כ הרש"ש].

בא"ד וא"ת דמשמע הכא דאפי' לתרומה אין היסט לע"ה ובתוספתא וכו'. והרמב"ן הביא עוד בשם י"מ דאף לענין היסט דינו כזב, אלא דהכא הוה חשש בעלמא ובדרבנן הקילו.

1 וברמב"ם בפיה"מ כתב דמשתטיל המים הוכשר לק"ט. וע"כ היינו להו"א.

2 ותוס' דידן קצת מדוייק דמותר אף קבע, וצריך לדחוק.

3 וצ"ב דהא אמר' שבע ליה טומאה [מנחות כד], ואין בזה תוספת טומאה. וצ"ל דמ"מ כשיש מעשה מגע נחשב 'סיבה' חדשה.

[והקשה ע"ז מהגמ' בסמוך סב. דמניח בפשוטי כלי עץ, והע"ה נוטלו]. ובתוס' חגיגה [יט: בסו"ד] הביא תי' דלגבי תרומה גזרו דע"ה כזב לטמא בהיסט. וכתבו דהגמ' דמניח בפשוטי כלי עץ, איירי עדיין לא קרא ע"ז שם חלה.

בפירות שלא הוכשרו הכס"מ כתב דלפ"ז נדחו דברי אביי [דכהן חשוד, דלבו גס ליגע], דבפירות שלא הוכשרו ל"ש חשש זה, ואביי איתותיב. והחזו"א כתב [דע"פ הא דכתבו הראשונים ע' סו"ד תוס' ד"ה ליחוש] רק בתרומה חיישינן להיסט ולא לחולין, כיון דמכירו דאוכל בטהרה.

הרמב"ם [תרומות יב ח] כתב בכלי חרס המוקף צמיד פתיל ובלבד שלא הוכשרו הפירות. והראב"ד השיג דאם לא הוכשרו כי תסיטם מאי הוה. וכתב הכס"מ דהרמב"ם ס"ל דגזרו בזה מעלה בתרומה¹.

בחזקת למעשר. הראב"ד [מעשר יא ג] כ' [בטוחן עכו"ם] דאם מפני ספק זה [שהחליף בשל ע"ה] הלא הוא ספק ספיקא. ומהר"י קורקוס וכס"מ כתב דדעת הרמב"ם דמאחר דקיי"ל דרוב ע"ה מעשרין, ואפי' הכי החמירו לחשוש למיעוטא, ה"ה דהחמירו בס"ס. [ועי' רע"א].

ולשביעית. תוס' כתובות כד: כתבו [לר"ת דסתם ע"ה אינו חשוד על השביעית] הכא נקיט שביעית משום כותי. א"נ בודאי חשוד איירי.

תוד"ה התם. פ' בקנן לטובה אני מכוונת וכו'. הש"ך [קט ט] כתב דלפ"ז במקום שאינה מתכוונת לטובתו, וכן המציאות בזה"ז, לא חיישי' לאיחלופי. ולתוס' מורי"א כיון דטרחא, וכ' דלפ"ז אם נותן לה שכר אין בזה חשש².

סב.

דאמר' אי נגעת הדרא לטיבליה. וכ"כ הרמב"ם [תרומה יב ט, וביכורים ח יב] דאומרים לו היזהר שלא תחזור לטבילה. ובפשוטו הוה איום בעלמא, אבל החת"ס כתב דאם באמת נגע אמר' דהדרא לטבליה, וצריך להפריש שוב עליו מדרבנן. ואע"ג דנפיק מיניה חורבה [שיבא להפריש מהחייב על הפטור] תקנו משום כדי חייו. וכתב ומיהו אפשר דהכא כיון דהגבל הוא שלוחו אמר' לב ב"ד מתנה, והשליחות בתנאי.

תוד"ה אין עודרין. א"נ קסבר יש קנין לעכו"ם להפקיע משביעית. וסוגיין סוברת אין קנין³. ובחזו"א הביא מדברי הפוסקים דהביאו דין זה, דקיי"ל אין קנין לנכרי להפקיע קרקע מידי שביעית [ע' לעיל מז], ואף בזה"ז ודלא כדעת סה"ת [הו' בגר"א שלא ו].

אחזוקן. המג"א [שמז ד] כתב דדרך ארץ לומר למי שעוסק במלאכה תצלח מלאכתך ואפי' לעכו"ם. אבל מי שעוסק במלאכת איסור אסור לומר לו כן [כדאיתא בסוגיין].

רב חסדא מקדים ויהיב להו שלמא. המהרש"ל מביא בשם הר"ן, שאם הגוי היה מקדים לו שלום היה צריך לכפול שלום [ע"פ מנהגיהם] ולכן הקדים קודם. ובמהר"ם שי"ף כתב דהקדים לקבוצת עכו"ם, שלא יצטרך לומר לכ"א.

המהרש"א [ח"א ברכות ו:] דייק מהגמ' שם דאם יודע בחבירו שרגיל ליתן לו שלום, יקדים לו שלום, אבל אם אינו רגיל לא. דיש לחשוש שלא יחזיר לו שלום, ויקרא עי"ז גזלן. והקשה מהכא דרב חסדא הקדים אפי' לעכו"ם. ותי' דאפשר דהיה רגיל ליתן לו שלום א"נ מפני דרכי שלום, ובעכו"ם אין לחוש אם לא יחזיר ויקרא גזלן.

תוד"ה שלמא למר. וצ"ע שלא יהא גונב דעת הבריות. והאחרונים [ע' הגהות וחידושים] כתבו דאין בזה משום גניבת דעת, דאיהו הוא דאטעי אנפשיה [וע' חולין צד]. והביאו כן בשם הזוהר.

ושואלין בשלומן. רש"י במשנה כתב דאע"פ שמטיל ש"ש על העכו"ם. משמע דיש בזה היתר בדבר האסור, ולא שנאמר תקנה לעצם השאלה, ובלא שם שמים שרי בלאו הכי. והאחרונים הקשו מקושיית הגמ' השתא אחזוקי וכו' שואלים בשלומן מיבעי, הרי יש חידוש בשאלת שלום. והמהרש"א [ח"א] תי' דלמסקנ' דאיירי ביום אידם אי"צ לזה.

הדרן עלך פרק הניזקין

- 1 [וצ"ב גדר מעלה זו, דהרי הפרי לא נטמא כלל].
- 2 [והביא דלכאורה תליא במח' תוס' שבועות מח: והרמב"ם, וכתב דאפשר דהרמב"ם מודה הכא].
- 3 והאחרונים הקשו א"כ אמאי לא תרצו תוס' עפ"ז את רש"י. ולא מצאנו דלמ"ד יש קנין לעכו"ם להפקיע יהא אסור מדרבנן.
- 4 והביא כן מהגמ' בשבת פט דמשה עלה למרום וכו'.

פרק האומר התקבל

רש"י ד"ה יחזור. דגש חוב הוא לה. הראשונים הביאו דברי הירושלמי בכל דוכתא התקבל כזכי, והכא ל"מ דכיון דחוב הוא לאשה. והגע עצמך שהיתה צווחת להתגרש, אני אומר שמא חזרה בה. והריטב"א כתב ומיהו במזכה גט במקום יבם ובמקום קטטה מבעי ביבמות קיח; וחולצת ולא מתיבמת. ובב"י [קמ] הקשה דבמקום קטטה לפנינו התם איפשיטא. וע' מה שהו' יא:.

לפיכך אם אמר הבעל א"א שתקבל לה. רש"י פי' דבאופן שאומר א"א יש לו אפשרות לחזור. והר"ן כתב דהלשון לפיכך אינו נח בכך. והר"ן פי' דס"ד דכשהאשה עשתה שליח לקבלה, והבעל אמר א"א שתקבל לה בתורת שליחות דידה, אלא שיזכה מחמת הבעל, והולך ותן לה [למ"ד הולך כזכי או בהילך]. קמ"ל דאפי' דגלי דעתה דניחא לה אמרי' שמא חזרה בה, וכדאיתא בירושלמי דאמרי' שמא חזרה בה. ורע"א הקשה דזכין הוה ג"כ גדר אנן סהדי דשליחות, ומהו א"א. וכתב דיש נפק"מ ע"פ דברי הר"ף [ע"ל לעיל יא:]: דהזכין צריך שיבא אח"כ לידו [מדין תנאי].

ועוד הקשה רע"א אמאי לא מהני באמת זכין, דכיון דמינתה שליח אין לחשוש לחזרה [דבכל שליח קבלה לא חיישינן שחזרה בה]. והאחרונים [חזו"א] תי' דבמידי שהוא חוב בעצם, ואף שעושה שליח אמרי' דניחא לה רק ע"י שליחותה.

תוד"ה איש. משום דאשה בהולכה לא שייכא וכו'. רע"א פי' דספק הגמ' כיון דבשליחות בעינן איתא דבנפשיה, וכדאיתא לעיל כג דעבד אינו בתורת שליחות גט אשה, והגמ' מסתפקת האם בעינן איתא לדנפשי' על אופן שליחות זה. או דסגי במה שהוא בר גיטין, וקבלה והולכה ענין א' הם.

אבל רש"י [ד"ה איפכא מאן] פי' כיון דהוא עצמו לאו בר קבלה שלוחו שאר זכרים נמי לאו בני קבלה, וכן באשה וכו'. ומשמע דספק הגמ' דהבעל עצמו מופקע מקבלת הגט [כיון דהוא המגרש], ואף שאר אנשים נחשבין שייכים לבעל, וצ"ב. והמהרש"א הקשה דהאשה עצמה מביאה את גיטה [ולא אמרי' דהמתגרשת מופקעת מדין הגט].

מאי לאו בחד שליח. האחרונים דנו דלדעת הרמב"ם [ע' בסמוך] איירי בשליח להבאה דהוה שליח של האשה. ומבואר דאף שליח להבאה צריך להיות בר שליחות להולכה.

פשוט מינה שכן אב מקבל גט לבתו. רע"א פי' דע"ז נחשב איתא בקבלה. [ואף מי שאין לו בת, נחשב ראוי לכך].

בפשוטו מבואר מבואר בגמ' דאב נחשב שליח של בתו, וכדאיתא בגמ' כא. [וע' לקמן סד:]; ובזה הגמ' מביאה דע"כ דהתורה עשאתו שליח. אבל לדברי רע"א ניחא טפי אי נימא דנחשב שהאב הוא בעלים על קבלת גט, ונחשב איתא דבנפשיה.

ת"ש אף הנשים וכו' ש"מ. רע"א כתב דבפשוטו במסקנא אמרי' דסגי במה דאיתא לנפשיה ביסוד גיטין. ולפ"ז אף איש לקבלה לא בעי' לטעם שכן מקבל גט, וסגי במה דאיתא בפרשת גיטין. והביא שהר"ף נקט גבי איש 'שכן אב מקבל' ומשמע דבעינן סברא זו אף למסקנא, וכתב דלפ"ז מבואר אף האשה עצמה כיון שמביאה את גיטה נחשב איתא לנפשיה³ [ורע"א הקשה אמאי נחשב איתא בדנפשיה].

ורע"א הקשה דלפ"ז בן חורין לא יוכל להיות שליח לקבלת גט שחרור, דקבלת גט שחרור ליתא דבנפשיה. ולולי דביר הר"ף ז"ל דבמסקנא אי"צ לזה, אבל לר"ף צ"ע.

ורע"א הקשה עוד דלדברי הר"י מגא"ש [לעיל כג] עבד כשר להיות שליח להולכה, דלא בעינן שהשליח להולכה יהא בתורת גיטין [דלא נחשב שהוא המגרש, אלא שליחות על המעשה], א"כ מה הגמ' מסתפקת באיש להולכה. וצ"ע.

1 והריטב"א כתב עד"ז בשם רבו.

2 [וזה דלא כמס"כ האחרונים דכוונת הר"ף דמי לשליח להבאה, דבאמת מהני מדין שליח להבאה].

3 והאחרונים העירו דלמסקנת הגמ' כד. האשה אינה עושה נתינה, אלא נותנת לשליח אחר לתת לה. ובתוס' שם כתבו דנחשב לא ניתן לגירושין, ובשליח כזה מסתבר דלא בעינן בר כריתות.

ובחי' רא"ל מלין [מה] ייסד דיש ב' חסרונות של אינו בתורת, דבסוגיה לעיל כג הנידון שאינו בתורת חלות גט, דכיון דמופקע מהפרשה אין על מעשיו תורת מעשה גיטין וקידושין [ולא תליא דוקא בשליחות]. ובזה סגי שישנו בפרשת גיטין וקידושין. אבל בסוגיין הנידון משום חסרון נוסף, דבפרשת שליחות נתמעט מי שאינו ראוי למעשה זו, ובזה ס"ד דאף איש אינו שייך למעשה קבלה. וחסרון זה שייך אף בהולכה, דבעי שליחות. והר"י מגאש קאי במסקנא דאין בזה חסרון.

המהרש"א הקשה דהיה אפשר להסתפק גבי קידושין האם אשה הוה שליח לקדש, ואיש לקבל קידושין. ועי"ש.

שליח להבאה

הבא לי גיטי וכו'. פרש"י בב"מ עו. תיעשה שליח של בעלי לגרשני כשמגיע גט לידי, דשליח להולכה על הבעל לעשות. וכ"כ הראשונים סה. בשם ר"ח דהאשה אינה יכולה לעשות שליח להולכה כלל. אבל הרמב"ם [גירושין ו ד, וכ"ד הרמב"ן והרשב"א סה, וכ"פ השו"ע קמ ה] כתב דהאשה יכולה לעשות שליח להביא לה גט מיד בעלה, ומתגרשת כשיגיע לידה, ואין שליח להולכה והבאה צריך עדים¹.

והר"ן הקשה דאם הבעל אינו רוצה שיהא שלוחו כלל היאך תתגרש דהא לא בא הגט לידה מיד הבעל או שלוחו כלל². ותי' דכיון דשלוחה כמותה הו"ל כמי שקיבלה את הגט, אלא שהיא מתנה שאינה רוצה להתגרש אלא כשיגיע גט לידה. [וכע"ז כתב תוס' סה: ומשמע דהוה שליח לקבלה בעלמא בתנאי]. והאחרונים [חי' ר' שלמה ז, אמר"מ כ] הביאו בשם הגר"ח להקשות דא"כ צריך עדים למינוי וכמו שליח לקבלה. ועוד הביאו האחרונים דבר"ן לקמן סה [לא: בדה"ר ד"ה עד] כתב דהתם הוה שליח לקבלה שתתגרש לאחר ל', ולדעת מי שאומר דאשה עושה שליח להולכה א"ש דמשעה ראשונה נעשה שליח להבאה מחמתה [ומבואר דשליח להבאה הוה גדר שונה משליח לקבלה שתתגרש לאחר זמן].

ובארו האחרונים [אמר"מ, חי' ר' שלמה, אבן האזל ו יא ושכירות ט] דשליח להבאה הו' שליח רק לענין שיחשב 'ונתן בידה' ולא הו' טלי גיטך, אבל לא הוה שלוחה לענין זכיית הגט ועצם הגירושין אח"כ. וכדמבואר לקמן עה. דמהני נתינה עכשיו בידה [כשהיא ישינה או לשם פקדון], ותתגרש אח"כ כשיאמר הא גיטך. דאינה זוכה בגט בנתינה ראשונה, ומ"מ מהני להתגרש אח"כ שהגט נמצא בידה מכח נתינה [ועי' לקמן הגדר בזה]. וה"ל הוה נתינה ביד השליח כידה, ואח"כ כשהשליח נותן לידה הוה כמו שהאשה מחלפת מיד ימין ליד שמאל, דלא נחשב טלי גיטך. [ועד"ז ביארו תן כזכי בשחרור דלדעת הר"ף לעי' יא: אינו משוחרר עד שיבא לידו, וזכה רק לענין שלא יוכל לחזור. והאחרונים יא: האריכו].

הבא לי גיטי ואשתך אמרה התקבל וכו'. אף כשיגיע אינה מגורשת, אדיבורא דידה. האחרונים הקשו לדעת הרמב"ם אמאי לא תתגרש כשיגיע לידה וכדין שליח להבאה, דשליח להבאה ל"צ מינוי הבעל. ובתור"ג [קמ ח] כתב דהבעל מקפיד שיהא נתינה שתתגרש לאלתר. [ויל"ד דאין לו דעת לגרש כשיבא לידה דחלות הגט הוה כשמגיע לידה].

אדיבורא דידה, אדיבורא דידה. פרש"י וה"ק אנא לא ידענא אלא כדאמרה היא. [קצת משמע דהבעל מסתפק ע"פ דברי השליח]. ולכאורה הספק בפי' הלשון, האם כמו שאמרה היינו מה שבאמת אמרה, או דסמך עליה.

סג.

אי אתמר איפכא התקבל לי גיטי, ואשתך אמרה הבא, כיון שהגיע גט לידה מגורשת, אדיבור' דידה. **רע"א** הקשה דלדעת הרמב"ם שליח להבאה הוא שליח דהאשה, א"כ הכא האשה לא מינתה את השליח. ואף הבעל לא נתכוון למנות שליח להולכה. ורע"א תי' דנחשב שליח לקבלה, אלא שהבעל התנה שיבא לידה³. ובחי' רא"ל מלין [מו וכע"ז באו"ש]

1 והאר"ש [ו ח] כתב דכ"ד תוס' סה: בת"י הב', ויתבאר במקומו.

2 וכה"ק הריטב"א בשם ר' פנחס, והוסיף דאף דמהני שליח קבלה כגופה ה"מ שמתגרשת לאלתר, ואף אי רמא בה תנאה מ"מ הגט בא לאלתר ליד מי שראוי להתגרש בקבלתו. אבל שליח להולכה כיון דאינה מתגרשת בקבלתו לא קרינן ביה ונתן בידה. ועוד היאך אפשר שהאשה תעשה שליח במה שאין בידה לעשות, שהולכת הגט אינו בידה.

3 [ולפ"ז במקום דהולך לאו כזכי ניחא ליה שיזכה בגט בתנאי שתתגרש אח"כ, ויוכל לבטל הגט. ויל"ד בזה].

הביא מדברי הר"ף כתב דלא עקר לשליחותיה אלא מעוטי הוא דמעט. וכ"פ הרמב"ם [ו יב] כיון שהגיע גט לידה מגורשת, שלא עקר השליחות שאמרה אלא שגרעה. וביארו האחרונים דכוונת הרמב"ם לשיטתו דשליח להבאה הוה כיד האשה לענין קבלת הגט, ובזה גרע לשליחות לקבלה [דהוה ידו כידה לגמרי], ועשאתו כשליח להבאה.

משום דעקריה לשליחותיה לגמרי וכו'. לרש"י הכוונה דלא קיבל עליו שליחות הבעל [וכ"כ בסו"ד אלא דמעיקרא לא קיבל עליו להיות שליח הבעל להוליד], וכ"כ בחי' מכת"י דאין אדם נעשה שליח בע"כ. ולפ"ז הלשון 'עקריה' דוחק. והריטב"א כתב עוד לפרש דהבעל אינו מתכוון למנות שליח להולכה, דאם השליח משקר א"כ אינו רוצה להיות שליח להולכה, ואף הבעל אין דעתו למנותו. והא"ש [ו ח] כתב דלדברי הרמב"ם מתיישב טפ', דהאשה עשתה שליח שיחשב שיד השליח כידה לענין נתינה, והשליח עקר את גדר שליחות להבאה, ואף אינו נחשב מעשה נתינה.

והא"ש שם הביא מח' אחרונים האם שליח יכול לבטל מעליו את השליחות, וכשחוזר ורוצה להיות שליח צריך מינוי נוסף [והביא דבשרת פנ"י ס"ל דאי"צ מינוי נוסף, ובמגיה למשנ"ל ס"ל דבעי]. [והרמ"א סדר הגט צא הביא שמשביעים את השליח שלא חזר בו, ובפתח"ת שם מג הביא מדברי הס"ז [קמא ב] דאם חזר בו בטל השליחות [ע"פ סוגיין], והביא שהאחרונים פליגי דהשליחות אינו מתבטל]. והאחרונים הביאו מלשון הגמ' כאן דהשליח 'עקר' לשליחות, ודחו דהכוונה דהשליח לא קיבל שליחותו. וע"ע בחי' ר' שמעון קו' שליחות ז דנח' על העונג יו"ט קמז האם אפשר למנות שליח בע"כ, ועי"ז יחול שיהא ידו כידה.

והאחרונים הקשו [לרמב"ם] דאף דעקריה ולא מסרו לשם קבלה, מ"מ מסרו לשם הבאה, והנתינה נעשתה כדין, א"כ כשיגיע גט לידה, אף בלא שליחות תתגרש. והאבה"א [שם] הוכיח מזה דבעינן שיבא לידה מכח הבעל, ושליח להבאה מהני משום דנחשב כל זמן השליחות כהמשך ידה. אבל ל"מ להוציאו, ושוב יגיע לידה.

תוד"ה בשלמא. המ"ל משהגיע גט לידה אלמא אדיבורא דידה סמיק. הראשונים [רמב"ן ר"ן בתי' א', וכ"כ המשנ"ל ו יא] תי' דרב אשי סבר דהאמת דעקריה לשליחותיה, א"כ לא יתכן כשיגיע לידה תתגרש. [ולתוס' סברת עקרי הוא דחייה].

ורש"י בב"מ עו: גבי 'איפכא' [התקבל ואשתך אמרה הבא] הקשה דנימא דעקריה לשליחותיה, ואמר שהוא להבאה, ותי' שהקבלה בכלל הולכה לענין הטורח. ורע"א כתב דמבואר ברש"י כראשונים, דעקריה לשליחותיה הוה סברא מוחלטת, ולכן צ"ל דכיון דקיל לא עקריה. וכתב לדחות דכוונת רש"י דאילו אמר כיון שהגיע גט לידה מגורשת, הוה משום דיבורא דידה, נימא דהוה משום דעקריה לשליחותיה. ולכן הוה שליח להולכה ע"פ צווי הבעל.

ובראשונים [ריטב"א וכ"כ המשנ"ל] מוזכר סברא דכיון דהבעל עשאו שליח להולכה, אדיבורא דידה. ואף השליח שתק וקיבל ע"ד כן. והא דאמר רב נחמן דאינה מגורשת הוא משום אדיבורא דידה, ולא קיבל ע"ד כן.

למסקנא משמע בגמ' דהוה ספק אי סמיק אדיבורא דידה או דידה, וכ"כ הר"ן. [בין לענין גט ובין לענין פועלים בב"מ]. אבל הרמב"ם [ו יב] סתם כשהגיע גט לידה מגורשת. ובלח"מ נדחק דכוונתו דהוה ספק מגורשת עד שיגיע לידה, ומגורשת ודאי משהגיע. אבל המאירי הביא שהרמב"ם פסק דעל דיבוריה סמיק. וצ"ב מהיכן למד לפסוק כן. ובאבה"א כתב דהרמב"ם ס"ל דלמסקנא בגט אמרי' דעקר לשליחותיה, ואף בשליח לקבלה אמרי' כן, וכמ"ש הרמב"ם דגרעי לשליחותיה [הו' לעיל], והוה שליח להבאה ולכן הוה גט כשיגיע לידה.

התם אדם יודע. רע"א כתב דלפ"ז במקום יבם דהוה ספק אי מהני זכיה ל"ש אדם יודע, ואף מטא לידה ל"מ, והקשה דסתימת הפוסקים אינו כן.

מאי לאו קבלה אקבלה וכו'. דלרב נחמן הבעל אמר רק תתקבל, ולא אמרי' תתגרש כל היכא דתתגרש. אבל העיטור כתב דרב נחמן קאי דוקא דאמר הילך כמו שאמרה, אבל אם הבעל אמר תתקבל לה הוה גט כשיגיע לידה. והרשב"א תמה ע"ז מקושיית הגמ' כאן.

והבי"ש [קמ יא] הקשה דהולך הוה ספק אי הוה כזכי, ואי הוה כזכי הרי לא מינהו שליח

1 והריטב"א כתב נפמ"מ אם הלך השליח מיד, דלרש"י מהני שגילה דעתו דלא עקר שליחותיה, ולפי' הב' ל"מ דהבעל לא נתכוון למנותו.

להולכה, והיכי מהני כשיגיע לידה. וכתב די"ל דהברייתא קאי כר' נתן דפשיטא ליה דהולך לאו כזכי, אבל קשה לרמב"ם ושו"ע [קמ ח] דפסקו הולך כזכי, וכתבו כלשון הברייתא. ורע"א תי' דרך התקבל אמרי' דכוונתו שתתגרש רק לאלתר, אבל משמעות הולך הוה ג"כ שליח להולכה, ואף אי הוה ג"כ כזכי. ובתור"ג [קמ ח] תי' [כע"ז] ע"פ הרמב"ם דהוה שליח להבאה, ובלא מינוי הבעל. אלא דבלשון התקבל אמרי' דקפיד שיחול לאלתר, אבל בלשון הילך ל"א כן.

הולך ותן לה. הראשונים כתבו דהיינו הולך או תן, ו'תן' הוה ג"כ מח' רבי ור' נתן אי כזכי [וכ"ד תוס' לעיל יא:]. אבל בי"ש [קמ ט] והגר"א [יח] כתב דלדעת הרמב"ם [זכיה ד ד] דתן כזכי גבי מתנה, א"כ הכא איירי דאומר 'הולך ותן' יחד.

הולך כזכי. הרשב"א כתב מספקא לי אי צריך להולך ולתת לה, כאילו התנה שיזכה מעכשיו בתנאי שיוליך. אלא שאם חזר או מת מגורשת. וכ"ד הרמ"ה [הו' בטושר"ע קכה ד, הו' לעי' יד.] דבעי שיבא לידו. והקצות [קכה ג] העמיד דדעת הרשב"א דהתנאי יכול להתקיים לאחר מיתה, והקצות כתב דהר"ף והרמב"ם [עבדים ו א] פליגי וס"ל דבעי שיבא לידו מחיים דאין גט לאחר מיתה, ולא נחשב מעשה נתינה [ואף דהוה תנאי בעלמא], אלא דמהני התנאי שאינו חוזר. [ורע"א כאן האריך בזה וע"ע אבי עזרי עבדים ו].

תוד"ה רבי. סתמא דמילתא דאדעתא דהכי יהיב ליה. האחרונים כתבו דלפ"ז כשהבעל לא ידע שהאשה עשאתו שליח לקבלה לא אמרי' דהולך כזכי. וע' בסמוך דנח' בזה הראשונים. אבל רש"י סב: ד"ה אלמא מבואר דהנידון הולך כזכי דסוגיין תליא במח' במתנה. [וכן רש"י יד. משמע דהמח' במתנה ובפקדון תליא בהדדי, ודלא כמ"ש תוס' יד. ויא:].

סג:

והא איתמר הולך מנה לפלוני וכו'. הרמב"ן הקשה היכי מדמי גט לפקדון, דהרי במתנה לא אמרי' הולך כזכי [וע' תוס' יא:], וגט כמתנה. ואפשר כיון דמינתה שליח לקבלה ומחזרת להתגרש אף הוא גומר ומגרש והוה כעין פקדון, או חוב [וע' תוס' בע"א]. משא"כ מתנה דמדעתיה יהיב ורוצה ליתן במתון ונמלך.

והרמב"ן כתב דקי"ל כאב"י לעיל לב: דשליח הגט כשליח מתנה, להולך לאו כזכי, ולכן קי"ל דאפי' שמינתה האשה שליח לקבלה הוה כמתנה [ופליג אגמ' דידן, ולא דמי לפקדון אלא למתנה דמדעתיה יהיב]. וברשב"א כתב דאפשר דכוונת אב"י הוה ספק. ובשליח מתנה אמרי' דמספק ל"ק דמעמידים בחזקת מ"ק. א"נ אף דגט הוה ספק, אבל מתנה ודאי ל"מ [ובזה ספק הגמ' אי גט דינו כמתנה]. ועוד כתב הרשב"א דמסתברא דאב"י לדוגמא בעלמא נקטיה, ואיירי דלא מינתה שליח לקבלה, ולכן ל"מ משום דחוב הוא לה [וכ"כ בתוס' שם ד"ה להולך], אבל בסוגיין בשליח לקבלה מספקא לן. [והאריכו בזה כל הראשונים].

חייב באחריותו ואם לחזור אינו חוזר. ע' לעיל יד. בגדר הדבר אמאי חייב באחריותו, כיון דכבר זכה המשלח. ספק ממונא לקולא. ברשב"א מבואר דמספק מעמידין את הפקדון ביד בעליו. [דספק האם השליח הוא שליח דבעלים או שומר, מעמידים ביד מ"ק]. וצ"ב דהרי היתה ברשות השומר, ואמאי מוציין מספק מידו.

בזיון דבעל. הרמב"ן ורשב"א דנו למ"ד בזיון, האם מדאורייתא בטל, דאנן סהדי דקפיד. ואפשר דכולהו משום גזירה דרבנן שמא יקפיד ויוציא לעז, או שאם יקפיד קפידתו קפידא. [וע' מעין זה לעיל כט.].

להוי ביד. הראב"ד כתב דאיירי דאמרה להוי לי בידך דהו"ל קבלה לאשה, אבל אל"כ אינו לשון קבלה. והר"ף גרס ליהוי פקדון בידך. וביאר הר"ן דכוונתו ע"ד הראב"ד שיחשב פקדון של האשה, ע"י שיקבל לה.

אם איתא. הר"ף פסק כר' חנינא מדאיסתפקא אליביה אם יש חסרון לא חזרה, אבל משום קבלת השליח פשיטא ליה ודלא כרב, והביא שם רב האי גאון. וכ"פ ר"ח כיון דר' חנינא הוא רבו של רב [וכ"ד הרמב"ם ו ט]. אבל הרמב"ן חלק דרב נחמן אם איתא קאמר, וכ"פ בה"ג כרב [והרמב"ן הוסיף דסתמא דגמ' לעיל כד. קאי כרב], ונפק"מ במקום דרב מודה, כגון שהאשה מינתה שליח קודם [לצד דגזירת חצירה לאחמ"כ] או דידעינן דהבעל אינו מקפיד. ועוד דנפק"מ לדאורייתא, דהטעם לא חזרה שליחות אינו גט כלל.

והרמב"ן הביא איכא מ"ד דהכא ליכא בזיון דבעל כיון דלשה. ודחה דסתמא קאמר דחיישין לזביון, כיון דלא הפסיקה ללוש [וכ"כ הר"ן].

לא חזרה שליחות אצל הבעל. פרש"י דשליחות שאינו ראוי לחזור ולהגיד אינו שליחות. משמע דהוה חסרון בשליח הראשון. [וע' אבנ"מ קמא א, ה' לעיל כד.]. ומבואר דלולי החסרון בשליחות נחשב המעבר מרשות שלו לרשות שלה כמעשה נתינה [וכ"כ התור"ג קמא א דהוה כמו נתנה בחצירו והקנה לה ע' תוס' לקמן עז:], וע' רש"ש לעיל. ובריטב"א [לעיל כד.]. מבואר דגדר החסרון דאין כאן נתינה¹. וע' מה שהו' לעיל כד. בזה. אבל בחי' מכת"י הביא בשם הרמ"ה דסתמא דמילתא אח"כ השליח רפי, ושוב קמיט לידו².

והפוסקים [ר"ס קפה] דנו בממון בשליח למכור, האם שייך חסרון 'לא חזרה', הו' לעיל כד.

נתישב הדבר. הראשונים הקשו דהכא הגמ' מסתפקת בטעם לא חזרה, ואילו לעיל כד. משמע דפשיטא לגמ' דיש בזה חסרון. ובתוס' לעיל [ד"ה חצירה] מבואר דאף התם קושיית הגמ' מספק. וברשב"א תי' דהכא מעיקרא היה ראוי לנתינה כדין, אבל באשה לא היתה ראוי לנתינה כלל³. והאבנ"מ [קמא א] תי' בדעת רש"י דהתם נעשה בע"ד ולכן גרע, ואילו הכא נעשה רק שליח.

עשו עדים שליחותם. בראשונים לעיל כב: כתבו דאי לא בעינן שליחות בכתובה, כוונת הגמ' דליכא צווי הבעל.

בתוס' רי"ד כתב דה"ה שטרי ממון אמרי' דעשו שליחותם, ואינם יכולים לכתוב שטר אחר. ובתוס' ב"ב קעא. נסתפק לפרש בזה את הגמ' שם, דאם השטר נקרע העדים אינן יכולים לכתוב שטר אחר, דהוא משום סוגיין [והתוס' דחו דהתם הנידון לכתוב מזמן ראשון]. והריטב"א והר"ן כתבו דה"ה בשאר שטרות דלא נמסרו יכול ים לחזור ולכתוב [וכמסקנת סוגיין], אבל שטר שאינו מחוסר נתינה מיד שנכתב אמרי' דעשו שליחותם. [וע' בפוסקים חו"מ מט.]. אבל דעת שו"ת הרשב"א [הו' בב"י ורמ"א מט ו] דבמשטרי ממון סגי בדעת המתחייב בעלמא, וכותבין ונותנין אפי' כמה פעמים. וכע"ז כתב הראב"ד [על הר"ף] דהתם המלוה עדיין קיימת אבל הכא סלקה לגמרי'.

מי שאמר וכו' כותבין ונותנין אפי' ק' פעמים. הבי"ש [קכב א] כתב אפי' פסול מדרבנן. והגט פשוט כתב דלפ"ז כששליח כותב גט, ויש בו פסול דרבנן, אמרי' דלא שלחום הבעל לגט זה, והגט בטל מדאורייתא [וע"ע פתח"ת קלג ג.]. והתור"ג [קכב ב] חלק דא"א לומר כן כלל. אלא דכוונת הבעל היה שיוכלו לכתוב גט נוסף.

תוד"ה כותבין. מסופקין בו אם נעשה כתיקון וכו'. והרא"ש כתב כגון כמה חומרות שנהגו להחמיר ואין להם שורש ועיקר מה"ת. הש"ך [מט ו] כתב דבכל ספק פסול אין חוזרין וכותבין, והקצות [ג] חלק דבספק גמור חוזר וכותב, דלא עדיף מפסול דרבנן, אלא דוקא בחומרא שאין לו שורש, וכלשון הרא"ש. והנתיבות חילק דבספק יש צד שהוא כשר ואין בו שום פסול, ועדיף מפסול דרבנן⁵. אבל הריא"ז [הו' בשלט"ג] כתב דאפי' דחומרות בעלמא חוזרין וכותבים [ומשמע שם דכל שלא נמסר גט א'].

והפוסקים דנו דאחרי שנמסר גט א', יכול לחזור ולכתוב גט נוסף, ממ"נ. דאם כבר מגורשת אי"צ לכך. ואם אינה מגורשת תתגרש בו. אבל בחי' מכת"י כתב דאין כותבין גט נוסף ממ"נ [שיהא לה לראיה], דהעדים אינן

1 ויתכן דנחשב שאינו נתינה בתולדה מכח הדין לא חזרה, דלולי 'לא חזרה' נחשב שהתהפכות השליחות כהקנאה מחמת הבעל, ונחשב נתינה. וע"י לא חזרה בטלה שליחות הבעל, ונחשב שהגיע לשליח האשה בלא נתינה. ושליחות הקבלה אינו נחשב מחמת צווי הבעל.

2 ועי"ז נחשב נתינה, ואף שלא יצא מידו כלל. [אבל לשונו שם שלא יחשב חצירה הבאה לאחר מכן]. ולכאורה הוה שליח להולכה עד מעשה נתינה זו.

3 ואף דעושה שליח להולכה לתת לה, מ"מ ע"י שליחות עצמה אינה ראוי כלל.

4 והריטב"א כתב דהתם כלתה שליחות ההולכה לגמרי קודם שתיחול שליחות לקבלה, אבל הכא אינו כלה שליחות ההולכה עד שיגיע גט לידה, ואפשר שנחשב חזרה שליחות. וצ"ב. [ומש"כ דגבי אשה כלתה השליחות לגמרי, לכאורה הוא משום דלא יתכן שתהי' מגרשת ומגורשת כא'. משא"כ בשליח].

5 ובתור"ג [קכב ב] חילק בין ספק גמור שהניחו חכמי הש"ס בספק, בזה ודאי הגט אינו ראוי. אבל היכא דלא הסתפקו חכמי הדור, אלא שחכם העיר מסופק, בזה נחשב חסרון ידיעה ואינו גדר ספק.

יכולים לחתום דהוה עדות שקר, דלא צוום הבעל לגט זה.

כתבו ותנו לשליח וכו'. פרש"י מי אמרי' דעשו כל שליחותם ונסתלקו [וע"ד זה מבואר ברמב"ם, ע' בפוסקים]. אבל הר"ף פי' דלא מצי אינהו למהוי שלוחים להולכה, דחיישינן דילמא סלקינהו, והוה שליח שלא ניתן לגירוש¹.

רש"י ד"ה כתבו. לשליח שלי שמיניתי. רע"א מביא בשם שו"ת הרשב"א לדייק מרש"י דאילו הכותב היה ממנה שליח, היה נחשב שלא נגמר שליחותו, ויכול לחזור ולכתוב [וע"ע פתח"ת קכב י]. אבל הקצות [רמז ג] הביא מרש"י דהכותב אינו יכול למנות שליח למסור, דנחשב מילי, ואף דבשעת מסירה לשליח הב' כבר נכתב הגט [וע"ע לקמ סו:].

צריכה ב' כיתי עדים

הרמב"ם [אישות ג טו] פסק דצריך עדים לעשות שליח לקבלת קידושין [וה"ה כתב דילפי' מסוגיין דצריך עדים למינוי שליח לקבלת גט²], אבל איש שעושה שליח לקדש אי"צ עדים, אלא לברר אמיתת הדבר, לפיכך מהני אם הודו משלח ושליח. וכמו שליח הגט ושליח להפריש תרומה דאי"צ עדים. והראב"ד השיג דאין ראיה משליח הגט דגיטו מוכיח עליו³. והגר"ח [גירושין ו ד"ה ובפ"ג] כתב דהרמב"ם ס"ל דאף דמה שהגט בידו נחשב הוכחה שהוא שליח, מ"מ לעדות לקיומא לא מהני הוכחה בעלמא [חיצונית], ומזה הוכיח הרמב"ם דל"צ עדות לקיומא למינוי שליחות. ואף דדעת הרמב"ם דמהני עדי חתימה בלא ע"מ, דהגט מוכיח כשהוא תח"י האשה, דהתם השטר גופיה מעיד שבהא ליד האשה, והשטר אינו מעיד על השליחות. ומבואר ברמב"ם דמינוי שליח לקבלה בעי עדות לקיומא [והגר"ח דן דלראב"ד בעי עדות מדין מקצת הגירושין, ולא מצד עצם השליחות]. [ובקה"י יחביאר דשליח לקבלה כיון דנעשה ידו כידה, נחשב דבר שבערוה ובעי עדים].

וב' שיאמרו בפנינו. תוס' ג. [ב: ד"ה ורבנן] כתבו דצריכין עדי מסירה שידעו שעשאו הבעל שליח [להולכה]⁴. ורע"א תמה דבמתני' דידן מבואר דמהני בעדים אחרים, וע"כ דנחשב שהעדי מסירה רואים מעשה גירושין, והוה גילוי מילתא בעלמא שיתברר שהוא שליח, והוה מעשה גירושין. [והאחרונים האריכו בכמה מקומות כשיש ספק חיצוני האם יש חסרון בעדות לקיומא ואכמ"ל].

המרדכי בשם מהר"ם למד מכאן דכשנא לפנינו שליח לקבלה ואין לו עדים, אפשר לתת גט לידו. ויביא אח"כ עדים. ומ"מ לכתחיל' לא יתן לה הגט עד שיתברר, והו' ברמ"א [קמא ח], וברג"א [כא] ביאר שהוא משום לעז.

שנים אומרים. הראשונים כתבו דאם השליח עד כשר, סגי בע"א. וכ"כ הסור [קמא ט] בשם העיטור. והביא דמהרא"ש [ר"פ השולח] בשם הירושלמי משמע דהשליח אינו מצטרף. [והאחרונים דנו דאפשר דהיינו רק בעדות לקיומא].

תוד"ה אפי'. הול"ל שמא שכרתם⁵. והרמב"ן חלק ד'אפילו' אינו לרבנותא, אלא שאם רצו אפשר למעט בעדים.

בא"ד וא"ת לר' עקיבא דאמר דבר ולא חצי דבר וכו'. מבואר בתוס' דלרבנן ניהא ולא נחשב חצי דבר. ובב"ב נו: איתא דבשתי שערות אף רבנן מודו דהוה חצי דבר, והראשונים ביארו ג' אופנים מתי נחשב חצי דבר לרבנן. א' דעת רשב"ם ב"ב נו: וכן תוס' ב"ק [ע: ד"ה למעוטי] דכשראו כל מה שיכולים לראות באותה שעה נחשב דבר שלם. ב' דעת הר"ף ותוס' ב"ב [נו: אלא למעוטי בשם רשב"א] דסברת רבנן דכיון דמועיל עדותם לגבי פירות נחשב דבר שלם. ג' רש"י ב"ק ע: כת' דעדות חזקה נחשב דבר שלם, שכולם מעידים שהחזיק בו. וביאר הרמב"ן [בחי' ב"ב, ומלחמות ב"ק] ששערה אחת אינו התחלה של גדלות, אבל בחזקת ג"ש כ"א מעיד שמחזיק בו כאדם המחזיק בשלו. [ואכמ"ל בכ"ז].

- 1 והראב"ד הביא דהוה כ"ש מלעיל כט: דמעיקרא מינה לגרש, ושוב אמר לתת לאבא מניומי, ובמסקנא אמרי' דלא ניתן לגירושין, שמתפרש ולא את [וע' בראשונים שם האם המסקנא דאמר' מי אמר ולא את], כ"ש הכא מעיקרא לא מינה להולכה.
- 2 והראשונים למדו מכאן דבעי עדים לקיומי [ע' לקמ'], והאחרונים ביארו דאילו היה נידון לברר היה גילוי מילתא, ולא היה צריך עדים.
- 3 ובהג"מ גירושין ו ב הביא דסה"מ הביא מהירושלמי דשליח להולכה צריך להחזיקו בפני עדים.
- 4 [והאחרונים דנו האם הוא כדי שיחשב עדות לקיומי, או משום דין עדי מסירה כרתי להחשב שטר].
- 5 והרשב"א כ' דמ"מ טפי עדיף הן הראשונים דלא מיחזי כחצי דבר. [משמע דלמעשה עדיף עדים אלו לכתחילה, ולא הו' בפוסקים].
- 6 וע"ע ברי' מגאש ב"ב, ובשיטמ"ק ב"ק חילוקים אחרים.

בא"ד וי"ל דלמ"ד שליש נאמן וכו'. אבל **תוס' ב"ק** [שם] הקשה דאפי' למ"ד שליש נאמן, מ"מ צריך שנראה הגט בידו נחשב חצי דבר. ובשיטתם"ק שם בשם ר' ישעיה תמה עוד דבלא עדי מסירה אינה מגורשת כלל. ותוס' שם כתבו [ע"פ סברת רשב"ם] דאתי מתני' כרבנן דר' עקיבא. והקשה דלסברת הר"ף לא אתי אף כרבנן.

ובפשוטו נח' **תוס' דידן ותוס' ב"ק** בעדות על מקצת דבר, שההמשך יושלם ע"י חזקה או הודאתו, דלתוס' דידן מהני כיון דאין צריך צירוף עדות. ובברכ"ש [ב"ב מט] הוסיף דבירור זה הוה גילוי מילתא, ולכן נחשב שהעדים רואים דבר שלם. ודעת **תוס' ב"ק** דאף במה דבעי חזקה נחשב שאינו דבר שלם. ובתור"ג כתב דפליגי דלתוס' גיטין החסרון חצי דבר נקבע בשעת ראייה, והכא נחשב דראו דבר שלם. אבל לתוס' ב"ק קפיד תורה על שעת הגדה.

והרמב"ן [וכ"כ הרמב"ן ב"ב נו] כתב דלא הוה חצי דבר כיון דמינה שליח לקבלה נעשה ידו כידה מעכשיו, ולכשיתן יהא גט. והאחרונים הביאו לפרש ע"פ יסוד הא"ש דבמה שהוא חלק מהמחייב לא שייך חצי דבר, דחל מקצת זה ע"י העדים, וכל החסרון חצי דבר במה שהוא בירור [וכע"ז כתב האחיזרז אה"ע ח לפרש את הראשונים]. והקה"י [סנהדרין יט] כת' דפשוטו לשון הראשונים דחלות הדין שליחות הוא נידון בפנ"ע, דחל על האדם שידו כידה.

הסור [קמב] מביא בשם הרמ"ה דבמקום שצריך עדות על שליח להולכה [מדין אתיהו בי תרי], צריך שהם יהיו עדי המסירה, דאל"כ הו"ל חצי דבר. וע' שער"י [ז יג] דביאר כוונתו ע"פ הראשונים הנ"ל, דבשלמא שליח לקבלה הוה ידו כידה, אבל שליח להולכה הו"ל חצי דבר.

בא"ד ואפי' למ"ד בעל נאמן. כיון דאם אין ג' בעיר כוליה דבר הוא. התור"ג ביאר דכיון דבשעת מעשה היה ראוי לכך נקבע דהוה דבר שלם. הפנ"י ורש"ש כתבו דהמ"ל דאם היה הבעל מודה היה נאמן³. ובמהרש"א דן אמאי לא יחשב חצי דבר משום עדי החתימה. והאחרונים ת' דחתימה מילתא אחריית היא. והמהרש"א העיר עוד דאירי אפי' בגט בלא עדי חתימה [ע' בגמ' בהמשך], ובזה ודאי דשליש אינו נאמן.

סד. סוגיית הימניה

רש"י ד"ה בעל. והייתי שליח לקבלה. וכ"כ **תוס' רוב ראשונים**, והעמידו דיש עדים שהוא שליח לקבלה [ע"ע בסמוך]. ובתוס' ר"ד ביאר דשליח להולכה הבעל נאמן במיגו שיבטל⁴ [ונפק"מ רק אחרי שהגיע לידה]. אבל בשו"ת הר"ף [הו' בראשונים] העמיד סוגיין בשליח להולכה, ואיירי דהגט יוצא מתח"י האשה. ולא אמרי' דאינו נותן לידה משום כיסופא, כיון דדעתו לגרשה. וחישינן רק במקום שיש רגליים לדבר לכיסופא כהוא דלעיל נה: כנסי שט"ח וכו'.

והרשב"א ביאר דאשה המוציאה גט מתחת ידה נאמנת שמגורשת, ואם הבעל טוען שמזויף צריך קיום, אבל לא חיישינן לנפילה, ולא חיישינן שיפקיד אצל האשה⁵. אבל גבי שליח חיישינן לפקדון, דאפשר דהבעל לא ידע שהוא שליח [ואפי' ידע כיון דעקר לשליחותיה דאמר א"א וכו' מיקרי ומפקיד]. ובזה אמרי' דכיון דהפקיד גביה הימניה.

והש"ך [חו"מ נו ה] האריך להביא מדברי הראשונים כשטוען שגנבו ממנו אי אמרי' הימניה, או שטוען שהפקיד אצלו שלא לשם גט, ואיירי בסוגיין דוקא כשטוען שהפקיד לתת לה יותר מאוחר או בתנאי.

תוד"ה בעל. וא"ת והנהו דמצרכי בעיר א' מה הועילו בתקנתן. והרמב"ן תי' דכיון דתקון בכ"מ שאין עדים מצויין, צ"ל אף בעיר א', ואף דל"מ תקנתן לגמרי', ולא פלוג. ומביא א"ד דבשליח לקבלה יש אומדנא זו דהיה נותן, אבל שליח להולכה [השליח] נאמן, שלא רצה ליתן לה מיד שתתגרש. ועוד תי' הרמב"ן דמשהגיע גט לידה שוב הבעל אינו נאמן. אע"פ שאינה טוענת ברי, דהא הימניה ועביד הימנותיה. ושם סברת רב הונא דיש ראייה מזה שהשליח לא מסר

- 1 ובתור"ג תי' דתוס' דנו מצד נאמנות שליח, וכשהוא בידו מגורשת אף בלא עדי מסירה, דמדין נאמנות שליח הוה תנאי ע"ד כן.
- 2 ובברכ"ש הביא בשם הגר"ח דהחסרון חצי דבר הוא בצירוף, ולא בעצם העדות. ועי"ש שחקר האם יש חסרון חצי דבר בעדות לקיומי.
- 3 והתור"ג כתב דבעינן הודאת הבעל, וכיון דמחוסר נאמנות נוסף נחשב חצי דבר. [ובתור"ג נקט דבעי הודאת הבעל, אבל משמע בראשונים דבמקום שהבעל אינו מכחיש מהני משום נאמנות שליח].
- 4 אבל בב"ש קמא יד פסק דכיון דהימניה לשליח מהני אפי' שיש לבעל שליח.
- 5 והוסיף וגדולה מזו אמרי' יבמות קטז דשמו כשמו לא מפקיד.

לה מיד. והרשב"א הוסיף כיון דמסר לה, נאמן היה בשעת מסירה ותפיסתה מוכחת עליו. [ומבואר בתוס' דאפי' כשהגיע ליד האשה הבעל נאמן, דכיון דידעין שהגיע מיד שלישי, אבל בגט בעלמא שנמצא ביד האשה הבעל אינו נאמן לטעון שהגיע מיד נפקד].

והרא"ש [פ"ק ב] כתב דכי היכי דהימנו לשליח לומר ב"נ הימנו לומר שהוא שליח, כיון דהגט יוצא מתחת ידו¹. דאל"כ מה הועילו חכמים דצריך קיום כתב שליחות וכו'. והאחרונים כ' דעפ"ז מיושב קושיית התוס' דבמקום ב"נ א"א לערער.

רש"י ד"ה דאיתיהיב למחילה. נתרצה בהבטחתו עליו למחול ממנו ולהאמין כל מה שיאמר. משמע מרש"י דהוה מדין מחילה, וכמ"ש תוס' והראשונים. ובחי' הר"מ כתב דודאי לא נתכוון לתנאי כפשוטו, דא"כ השליש יהא רשאי לשקר אם ירצה. וא"כ אינו תורת 'נאמנות'. אלא אמר' דקיבל עליו הדין כנאמן עלי אבא, ואם ישקר הוה עדות שקר. ואם באמת הוא חייב לא מחל כלל, והלוה חייב לשלם מעצמו אם יודע שהשליש משקר. אלא דכמו דהרשות ביד אדם לעשות בממונו מה שרוצה, ויכול למחול או להתחייב, ולכך אמרה תורה הודאת בע"ד כק' עדים, ה"נ הרשות ביד האדם על ממנו לקבל עליו להאמין פסול לדון ע"פ שהיא כעדים. ומ"מ אינו מוחל אם הוא משקר, וכמו בב' עדים ממש. דבדבר שבממון תנאו קיים במתנה עמש"ב, וזה הוא ענין נאמנות.

תוד"ה שלישי. ואין לפרש מטעם מיגו כדפי' בקונט'. כ"כ רש"י [ד"ה מי] דהשליש נאמן שיכול למסור בידו². והאחרונים הביאו דבתחילת הסוגיה פרש"י מצד נאמנות, ופי' דס"ל דתרווייהו איתנהו. וביארו דרש"י שם נקט דשליש נאמן אף בלא עדי אמירה, וזה ע"כ משום מיגו שהיה נותן בידה. ושאר פליגי דכשאין עדי אמירה ל"מ נאמנות שלישי [וכמ"ש בתוס' דהאשה לא היתה מקבלת].

בא"ד עד"כ מסר לו שיהא לגירושין אם יאמר. [וכ"כ תוד"ה שאני]. בפשוטו משמע בתוס' דהוה תנאי בעלמא [וקשה קושיות החי' הר"מ]. והרמב"ן הוסיף דהוה כאומר תהא נאמן עלי, וכענין שאמרו [לעיל כט; וכע"ז עו:]: נאמנת עלי לומר שלא פייסתי. ומשמע דע"ז הוה גדר נאמנות, ולא רק תנאי בעלמא³. וצ"ב. ובחי' הר"מ כתב דטעם ר"ח נראה דאף בגט האמין כנ"ל, ואף דאין בידו להאמין בדבר שבערוה על הצד שאם אינו אמת, מ"מ אמר' דכיון דמסרו בידו שוב אמר' שבאמת נתרצה שיהא לגירושין. והוה רק כתנאי. [וצ"ב].

בא"ד ולפ"ז מהמנין אפי' בדברים העשויים להשאל, אלא אומר בתורת פקדון. [ע' אחרונים]. כוונת התוס' דכיון דמסר לידו הימניה, ואף דאינו 'ברשותו' משום דשייך חשש שאלה. והש"ך [נו ה] דייק דאילו מסר בתורת שאילה לא אמר' הימני.

בתוס' משמע דסברא זו היא רק לרב חסדא, אבל לרב הונא לא שייך הימניה באיסורא [וכן משמע ברש"י]. [וצ"ב אמאי כשאנים בעיר אחת כו"ע מודו]. והר"ן תמה דאף בגט שייך הימניה, כיון דנתן הגט עד"כ וכענין שאמרו נאמנת עלי שלא פייסתי [וכמ"ש הראשונים לרב חסדא], א"כ מהו סברת הגמ' ממון דאיתיהיב למחילה. והר"ן תי' דכוונת רב הונא דבאשה לא עביד איניש דמחיל, ומסתמא לא יהבי אדעתא דהכי.

תוס' בתחילת הדיבור, אפי' אומר שמסר לו בעדים, מ"מ סמך עליו דזימנין מייתי וכו' [וכ"כ הראשונים]. משמע מזה דאם השליש מכחיש לעדים אינו נאמן. וכ"כ התוס' הרא"ש דמילתא דתימה הוא דהימניה אפי' במקום עדים, בין באיסור בין בממון. אבל בפסקי תוס' כתוב צ"ע כשמכחיש לעדים. וכ"כ הרשב"א דהימניה אפי' נגד עדים. ובשבוועות מב. מבואר דמהני הימניה נגד עדים [בממון], אלא דבסתמא אמר' דרך הימניה יותר מנפשיה. [והכא אי הוה תנאי כפשוטו, ודאי לא תליא במה שאמרו העדים].

תוד"ה ר"א. ומיירי שאין עדים חתומין. אבל לשון רש"י ר' אלעזר דאמר אין גט כשר בלא עדי מסירה. וכ"מ בתוס' ר"ד כי פליגי אלביא דר' מאיר דגט שיוצאת מתח"י נאמנת שמגורשת ואי"צ להביא ע"מ. אבל הרשב"א כתב דכוונת רש"י דוקא כשמודה שבא לידה

1 וברא"ש משמע דאף המביא מחו"ל נאמן הבעל לערער דלא עשאו שליח, לולי נאמנות ב"נ. ולא אמר' דיש נאמנות שלישי.

2 ובתור"ג כתב דהוה מצד בידו, דעדיף ממיגו.

3 ולשון השו"ת הרשב"א [ב מ] דשליש ע"ד כן מוסרו לו שיהא כבעלים, ואפי' בגט החמור. ומעתה הוא מכתבו לשמה ומוסרו בידו לגירושין אם יאמר לגירושין. אלמא שלישי כבעלים משוי ליה לגמרי.

בלא ע"מ. אבל לאו למימרא שצריכה להביאם לבי"ד. [ע"ע לעי' כב: ולו].

מי קא נפיק גיטא מתותי ידה. משמעות הדבר דשליש נאמן רק כשעדיין בידו [ע' ראשונים]. והראב"ד דחה דכוונת הגמ' מאן לימא דהוא שליח, אבל לא בעי שהגט עדיין תח"י. ולהימניה לבעל וכו' בעל שאמר גרשת. **הרשב"א** הקשה דבמסקנא [ב"ב קלה]. אמר' חוש לה, ואינו נאמן לקולא, וכ' עדיפא מינא קאמר.

תוד"ה אסור. ואפי' באו כל הקרובים, לא סמכי' אדיבורא בעלמא. **והרשב"א** הביא בשם **תוס'** דנאמנות הן להתיר עצמן, אבל לא להתיר אחרים. **והרשב"א** חלק דאף להתיר עצמן הוא כלפי הבעל דהוה לאחרים.

אבל **הרמב"ן** כתב דאלו באו ואמרו לא קידשנו מהני, דע"א נאמן באיסורין וכו"ש הכא דלא איתחזק איסורא וחששא בעלמא הוא [וביאר **האחרונים** {ש"ש ו ג ועוד} דנאמנות שאין כאן דבר שבערה נחשב איסורין]. וכו"ש הכא דמתוך שנאמנות על עצמן. **והר"ן** תמה היאך מותר בעדות ע"א, דהו"ל דבר שבערה [אילו אסור מדינא] ובעי' ב' אע"ג דלא איתחזק איסורא.

ורע"א הקשה סתירה מדברי **הר"ן** קידושין סג. גבי קידושין וא"י למי קידשתי דמהני ע"א. ובבית הלוי [ב לז ט] תי' דהתם ידעינן שהיא מוקדשת, ואין שינוי בקידושין, אלא מתברר למי הוא. משא"כ כאן על כל אשה מתברר שאין עליה קידושין. [ועע"ש שהאריך בסתירות הראשונים בזה].

בא"ד ונראה דקנסא בעלמא הוא וכו' אבל מן הדין מותר דאי"ז חזקה גמורה דאינה בידו וכו', ועוד דאזלי' בתר רוב. **הפוסקים** [ח"מ לה כז, בי"ש לא, משנ"ל אישות ט ו, משנ"ל בכורות ד] דנו נפק"מ בטעמים האלו כששלח שליח לקדש אשה מסוימת. ובדרכ"מ [לה ח] כתב דל"ש קנס דלא צווה לקדש סתם.

אבל **הרמב"ן** חלק דחיישינן מדינא, מ"מ כל הנשים מותרות לינשא דהן בחזקת פנויה, אבל אין חזקת הקרובות שאינן באות בפנינו מועלת לו. ובנוב"י [יו"ד ו] הקשה אמאי ל"מ חזקת הקרובות אף שלא באו לפנינו. **והאחרונים** [קובה"ע כז ועוד] כתבו דיש ליישב לדעת רש"י [קידושין סו] דל"מ חזקת האם כשאינה לפנינו לבת.

בא"ד והא דמשני אמינא לך וכו' לאו משום דתחשב כקבועה שלא תתבטל ברוב [האחרונים ביארו דכוונת התוס' לפרש מש"כ דמדינא אזלי' בתר רוב, דאינו קבוע], דבדבר המתערב ואינו ניכר לא אמר' קבוע וכו'. [האחרונים חקרו בגדר היתר בקבוע שאינו ניכר, האם הוא משום פרשת ביטול ברוב [ובפרשת ביטול לא נאמר חסרון קבוע], או דהו' מדין זיל בתר רוב, ובדבר שאינו ניכר במקומו אין מעלת קבוע. ודעת הרמב"ן מבואר דאף קבוע שאינו ניכר אסור. **והאחרונים** דנו האם היינו מדאורי' [וכדעת הר"ן חולין צה], או דהוה דרבנן [מדינא].]

סד:

תוד"ה הני מילי. אפי' לרב ששת. אבל **תוס'** בעירובין לב. הביאו שר"ת הביא מסוגיין לפסוק כרב נחמן, דבדאורי' לא אמר' חזקה לקולא.

דאמר רב המנונא וכו' נאמנת חזקה וכו'. **הרשב"א** הקשה האיך נתיר ערוה דאורייתא על חזקה זו. והביא איכא מרבוותא [הראב"ד אישות אישות ד יג, טז כו] דמהני רק שנשאת לא תצא. ואיכא מרבוותא דאפי' לכתחילה תנשא [וכ"ד הרמב"ם שם **והרמב"ן** כתובות כג]. [וע"ע לקמן פט:].

והרש"ש הקשה דהכא לא שייך העזה דהבעל אינו יודע.

תוד"ה נערה. פי' בקונ' קטנה אביה ולא היא. [ברש"י כאן ליתא, **והאחרונים** ציינו לרש"י סה. ד"ה וכנגדן בקטנה. וברש"י קידושין מג: יש ב' לשונות]. וכ"ד **הרי"ף** **והרמב"ם** [ב יח] דבחי' אביה אינה מתגרשת ע"י עצמה.

1 דבפשוטו תליא במה שנח' הראשונים לעיל ב: האם בעי עדים בדבר שבערה רק נגד חזקה, או אף להחזיק. וא"כ הקשו האחרונים דהרמב"ן סתר למש"כ שם [וע"ע בבית הלוי ב לז], וע"פ יסוד זה חילקו האחרונים, דנחשב שמתברר שאינו בכלל דבר שבערה.

2 ועוד דנו **האחרונים** דיש כאן ס"ס, דשמא לא קידש. ואכמ"ל.

3 [וצ"ב דברי התוס' דקבוע שאינו ניכר אסור מדרבנן בכל התורה, ואמאי כתבו דהוה קנס בעלמא].

בא"ד והביא ראיה ריב"מ וכו'. והמלחמות כתב ליישב דלרבא יד אביה יד יתירה, א"כ ה"ה קטנה [דידה עיקר]. אבל לרב נחמן הנערה אינה אלא כשליח אביה, ולכן קטנה אינה יכולה להיות שליח של אביה, ואין לה יד בשל אחרים כלל. והראשונים הביאו בשם הראב"ד דכשנתן לה רשות לקבל גיטה, דה"ל כמי שמוחל אותו זכות שיש לו עליה לאותה שעה, והרי היא ברשות עצמה לקבל גיטה. והאחרונים חקרו בגדר המחילה, האם הוה כדין צאי וקבלי קידושין [קידושין יט], או דלענין גט אף לקטנה יש יד, אלא דהגדר שזכות יד הבעל מונע, ולכן מהני סילוקו נתינת רשות. והרשב"א הקשה על הראב"ד א"כ תוכל אף למנות שליח.

והאחרונים [אר"ש ג יב, ואבי עזרי] האריכו לדון בגדר גירושין ע"י אביה, האם עיקר מעשה הגירושין לאב² [וכדמשמע הגמ' בקידושין שם לפשטות], או דהוה רק כידה וכעין שליחות [וכדמשמע לע' כא. דאב נחשב שליח המקבל גט לבתה קטנה ע"כ]. [וע' מש"כ לעיל סב:]. ובר"ן קידושין [ט] דן שצריך לכתוב בגט 'בתך מגורשת', ולא הרי 'את'. אבל דעת שא"ר דכותב הרי את. והאחרונים נקטו דעיקר הגירושין הוא כלפי הבת, אלא דהתורה קבעה דה"ד' ומעשה הגירושין הוה של אביה.

נערה המאורסה וכו'. פרש"י בקידושין מג: אבל נשואה יצאה מרשות אביה. ורע"א בגהש"ס ציין שרש"י ביבמות קט. וסנהדרין סט. כתב שמקבל גיטה אף כנשואה. ובתוס' קידושין י. ד"ה [ומקבל] נסתפקו האם אב מקבל גט בתו קטנה אפי' נשאת [כיון דאביה קיבל קידושה], והאחרונים דנו האם תוס' איירי אפי' בנערה.

קטן זוכה לאחרים

תוד"ה כל. סברת רב יהודה איפכא לגמרי מדרב חסדא וכו' ואין זוכין לאחרים עד שיביא ב' שערות. וברמב"ן תי' דשמואל לאו משום שאין לו דעת, אלא משום דלעולם אין יד לקטן לזכות לאחרים. ובחי' רא"ל מלין [מז] כתב דתוס' הקדימו בדבריהם דשיעור פעוטות מהני לגט, ע"כ דהוה שיעור ב'גברא', ולא רק בדעת [ובזה קושיית התוס' אמאי לא סגי בשיעור גברא זה].

האי שפחה היכי דמי. הרשב"א וריטב"א [וכן תוס' ב"מ יב: הוכיחו מהכא דאשה [גדולה] אינה מוכרת את עצמה להיות עבד עברי, והביאו כן מהספרי. אבל דעת הרמב"ן [עה"ת משפטים כא ה] דאשה מוכרת את עצמה [והו' במשנ"ל עבדים א ב].

תוד"ה אלא. ואור"ת לר' יוחנן דאמר גדול הסמוך על שולחן אביו זהו קטן, ה"ה כאן. [דנחשב שאין לבן יד לזכות לעצמו כלל]. והרמב"ן ב"מ יב: חלק דלענין זה זכיית עירוב אף לר' יוחנן תליא בגדול ממש, כיון דהאב מזכה ע"י לא שייך איבה, ואף דמציאתו לאביו³. וכ"ד הרמב"ם [עירובין א כ] שסתם דמזכה ע"י בנו הגדול [וכ"כ ה"ה]. ובשו"ע שסו י הו' ב' דיעות]. וע"ע מחנ"א זכיה ומתנה ב.

שאני שתופי מבואות דרבנן. תוס' [ד"ה שאני] משמע דמדרבנן כו"ע מודו דזוכה לאחרים⁴. [אלא דל"מ לדאורייתא]. והר"ן הקשה דכיון דזכי מדרבנן, אמאי ל"מ לשיתופי מבואות הא קי"ל הפקר ב"ד הפקר [וקנין דרבנן יהני לדאורי']. ותי' ומיהו אשכחן קנין דרבנן דקלישא מזכייה דאורייתא⁵, דמכירת שט"ח דרבנן ולכן יכול למחול⁶. והקשה היאך הגמ' מקשה

1 והבי' [קמא] הביא בשם מהרלב"ח שלא לסמוך על דברי הראב"ד, שהרי דעת הר"ן קידושין יט דצאי וקבלי קידושין ל"מ אלא בקידושי כסף, ומדין ערב. א"כ לא יהני בקבלת גט. [אבל לצד דהוה מחילת יד יתכן דשאני לענין גירושין, אבל לקידושי ל"מ וכו'].

2 ויש שדנו עפ"ז במח' רש"י ותוס' [ד"ה וכל] כשיש לה אב אי משלחה ואינה חוזרת [דלתוס' מהני שמירת האב, דאינו שומר חיצוני].

3 ועי"ש שמשמע אפי' קטן, וצ"ע.

4 ולפ"ז מדרבנן קטן זוכה לאחרים, ומשמע בכל דיני ממונות [ומשמע אף בלא תקנת פעוטות]. והקצות [רמג ג] כתב דהיינו רק במידי דאיתיה דבנפשיה, דומיה דלמ"ד דזוכה דמאורייתא. ועפ"ז כתב דל"מ קנין חליפין ומעות אלא במשיכה. ולכן ל"מ להקנות ע"י בנו ובתו הקטנים [אפי' אינן סמוכין על שולחנו או לשמואל], ועפ"ז תי' קו' תוד"ה אלא. ועפ"ז תי' מש"כ תוס' בעירובין מט דא"א לזכות ע"י קטן, דקאי למ"ד דליתא לקטן בעירוב ולכן אינו קונה ע"י אף מדרבנן [וסוגיין כמ"ד דעירוב משום דירה, ויש לקטן עירוב].

5 לשון הר"ן מורה דסתם קנין דרבנן מהני לדאורייתא, אלא דיש מקומות דל"מ לדאורי'. וביארו האחרונים דאין לקטן קנין מדאורי' כלל, ולכן גדר התקנה דהוה קנין דרבנן, וכן מכירת שטר חוב. אבל קנין משיכה דרבנן, קבועה במקום קנין דאורי', ומדין הפקר ב"ד.

6 ויל"פ כוונתו דהוה גדר בעלות קלישא, ועדיין נחשב המלוה עיקר הבעלים וקנין דאורייתא, ולכן הוה

בפשיטות דל"מ¹. ובמחנ"א [משיכה ב] כתב לדחות דהפקר ב"ד מהני להפקיע ולא לקנות² [ועל"ש שהאריך בדין קנין דרבנן מהני לדאורייתא. והאריכו בזה האחרונים בכ"מ, ע"ע אבנ"מ כח לג]. ולכן כתב הר"ן כרש"י דאף מדרבנן ל"מ זכיית קטן [ודייק כן מהרי"ף]. והגר"ח [זכיה] כתב דעפ"ז תקנו שיחשב שלו לענין דבר שהוא מדבריהם, ואף דל"ק קנין ממון [ודייק כן מלשון הרמב"ם עירובין א כ.].

תוד"ה שאני. אע"ג דמציאת חש"ו וכו' הכא שאני דדעת אחרת מקנה אותם שאני. שקנה מדאורייתא, וכ"כ תוס' בכ"מ, וע' תוס' סנהדרין סח. וכו"פ בשו"ע רמג. ובריטב"א תי' עוד דהתם אין דעתו של קטן לזכות לעצמו, אלא מריצה אצל אביו [וכדאיתא בב"מ יב.], אבל דבר אחר זוכה לעצמו.

אבל האחרונים הביאו דברי רש"י סוכה מו: [ד"ה מקנא] דרבנן תקנו זכיה לנפשיה, ומבואר דמדאורי' אינו קונה. וכ"כ התוס' ר"ד לעיל מ: שאין זכיה לקטן מדאורי' כלל, וכל מה שנותנים לו מתנה לא קנה אלא מדרבנן³.

וברמב"ן [סה. בתי' הב'] כתב דנח' בזה רב יהודה ושמואל, ולשמואל [רב חסדא] אף דעת אחרת ל"מ מדאורי' [וכ"מ בתוס' ר"ד סה.]. וכתב אע"פ שמתגרשת מידי דהוה אפיקחת בע"כ [דס"ד דגירושין נחשב זוכה לעצמה, דדעת אחרת מקנה].

והש"ך [רמג ו] חלק על תוס' דדוחק להמציא חילוק דלא מוזכר בתלמוד, בין דעת אחרת מקנה. וגם אין סברא לחלק בכך דאם יש לו כח לזכות לעצמו במתנה ה"ה בהפקר. והש"ך הביא מדברי הירושלמי דמציאת חש"ו מפני דרכי שלום היינו בשלא הגיע למדה שזוכה לעצמו. אבל משהגיע למידה זו זוכה לעצמו אף מהפקר מדאורייתא⁴. והנתיבות [ט ושאר אחרונים] חלקו על הש"ך דבירושלמי איתא להיפך, דרק משהגיע למידה זו זוכה לעצמו מדרבנן [והקצות דן דשיעורי הירושלמי שאני משיעורי גמ' דידן]. והקצות [רמג ה] כתב דיסוד הסברא הוא ע"פ דברי בראב"ד [הו' בראשונים ב"ב מא ועוד מקומות] דמהני דעת אחרת מקנה כשהזוכה לא נתכוון לזכות, וה"נ קטן אין לו דעת לזכות, ומהני דעת אחרת מקנה. ועפ"ז ביאר הקצות דכשהוא פחות משיעור צורו וזורקו אף דעת אחרת מקנה ל"מ, דאין לו יד לקנות כלל, דהוה כשוטה שאין לו יד. ולא רק חסרון בדעת. [אבל הקה"י [יבמות ל ז] נקט דקטן יש לו 'דעת' לקנין, אלא דאינו יכול לעשות 'מעשה קנין', ובזה מהני דעת אחרת מקנה דחלות הקנין מצד המקנה ולא מצד הקונה. וכן לשון כמה אחרונים].

והקצות [רלה ד] הביא מדברי הרמב"ם דמבואר דדעת אחרת מקנה בקטן מהני מדין 'זכין' [אבל תוס' הקשו ע"ז דזכיה מטעם שליחות⁵].

המהרש"א הקשה אמאי תוס' העמידו דבריהם זוכה לאחרים, הרי אף מה שזוכה לעצמו הוא מדין דעת אחרת מקנה. ובחי' רא"ל מלין [מז] תי' דתוס' למדו מזוכה לאחרים דמהני עשיית הקטן לזכות לאחרים, דלא סגי בהקנאת המקנה, וע"כ דע"י זכיית אחרים נחשב דהקטן זוכה. [ומבואר דאף ע"י דעת אחרת נחשב עשיית הקטן, וצ"ע להגדרת האחרונים ה' לע'].

בא"ד וי"ל דאין למעט קטן בשליחות מקרא אלא במילתא דליתא. המהרש"א [סה.]. כתב דלפ"ז ה"ה מופלא הסמוך לאיש [למ"ד דהוה מדאורייתא] מהני שלוח להפרשת תרו"מ. ובקצות [קפח ג] הביא רש"י [ב"מ עא:] דאין שליחות לקטן דכי כתיב בראוי לתרום וכו'. [וכ"כ תוס' תוס']

בעלים לענין למחול ולהפקיע החוב, וממילא פקע אף זכות הלוקח. ומזה הוכיח הר"ן דקנין דרבנן ל"מ מדין הפקר בי"ד, אלא דהתירו השימוש.

- 1 וכתב הר"ן דבשלמא מכירת שט"ח הם אמרו והם אמרו.
- 2 והאריכו בזה האחרונים, וע' מש"כ לעיל לו:
- 3 [וציין למש"כ ס"פ הניזקין, והיינו גבי מציאת חש"ו. אבל בתוס' ר"ד שם לא כתב בזה כלל]. ומשמע דקאי בכל קטן [ודלא כש"ד].
- 4 והאחרונים הקשו מלעיל לט. דעבדים קטנים אין להם יד לזכות בעצמן. ולכאורה איירי בפחות מכאן.
- 5 ותוס' לשיטתם בכ"מ דזכיה מטעם שליחות, וכן אין זכין לקטן [ע"י גדול] מדאורי'. אבל לדעת הראשונים דזכיה לאו מטעם שליחות מהני זכין לקטן. וה"נ בסוגיין קטן זוכה מהלכות זכיה, ולא תליא בהל' שליחות. [וצ"ע דהראשונים בסוגיין כתבו כתוס'].

דין מאתם גם אתם¹. ודן דעפ"ז למ"ד מופלא הסמוך לאיש יהני שליחות קטן. וכתב דמ"מ אינו בעיקר הפרשת תרומה². אבל רש"י קידושין מב. כתב דקטן ממועט מדכתיב איש בפרשת שליחות [גבי גט].

והפנ"י הקשה א"כ אמאי קטנה אינה יכולה לעשות שליח לקבלה לגט, דהוה מילתא דאיתא בנפשיה³. והאחרונים [תור"ג] תי' דכיון דמתגרשת בע"כ לא נחשב עשייה דידה [וע' בסמוך]. ועוד כתבו האחרונים דמ"ה הרמב"ם כ' טעם נוסף.

הר"ן כתב דשמואל [ורב חסדא] פליג דקטן לאו בר שליחות הוא כלל [ואף במידי דאית ביה]. אבל האחרונים כתבו דיתכן דלא נחשב אית ביה, כיון דהזכיה פועל ע"י המזכה. [וכ"מ באחרונים שדנו דאף למעשה דעת הרמב"ם כתוס'].

בא"ד דס"ד וכו' דהוי לענין פסח כמו גדול וכו'. תוס' נסתפקו דיהני אף בלא דעת אחרת מקנה, ולא תליא בזכיית ממון. והעירו דלכאורה זה דלא כדברי הגרי"ז [הל' ק"פ] דגדר מנוי בפסח הוה זכות ממון בבשר.

ובתוס' פסחים [צא:] כתבו דמהך קרא דאין קטן זוכה ילפי' דאין שליחות לקטן. אבל לזכות לעצמו מהני דעת אחרת מקנה. [ולא אמרי' דמהני במידי דאית ביה זכיה].

סה.

מתב' רב אויא וכו' ופדו בהם מעש"ש. בתוס' [סוד"ה ופדו] כתבו דמהני הפרשה לאחרים למ"ד מופלא הסמוך לאיש, כמו דמהני זכין [וכע"ז בתוס' סנהדרין סח: עי"ש לשונו]. דנחשב שליחות לאחרים במילתא דאי' בנפשיה [וכ"כ המהרש"א]. ולפ"ז אינו מדין זכין לאחרים אלא דימוי בעלמא.

והרמב"ן תי' דנחשב זכיה לאחרים בעצם החילול, משום שאמר להם פדו לי משלכם, [שהפודה אינו זוכה בפירות וחזור ומקנה לו], אלא מזכין מיד ההקדש ליד בעה"ב. וכע"ז כתב הריטב"א דפדיה נחשב זוכה לאחרים וכאילו זוכה מיד המעשר. וכע"ז כ' הגר"ח [זכיה ב, באופן הב' דאף שאינו מדין זכיה, דאף בתורת פדיה אינו בתורת לזכות לאחרים].

ועוד כתב הגר"ח [דיש חסרון אף אם פודה הקטן לעצמו] דחילול מעשר בעי דין בעלות [וכדאיתא בב"ק סט דל"מ אינו ברשותו]. ונחשב זוכה לאחרים שמעשיו תלויין בבעלים, דהוה ע"י הבעלים וברשותו.

ועוד תי' הרמב"ן כיון דס"ל דאינו זוכה לאחרים ס"ל שאין זכיה לקטן מה"ת. א"כ לא זכו במעות מדאורייתא [ולשמואל הא דזוכה לעצמו הוה דרבנן].

הב"ע במעשר בזה"ז דרבנן וכו' בעציץ שאינו נקוב מדרבנן. הריטב"א [וכ"כ הרש"ש] כתב אילנות וירקות נחשב יש לו עיקר מה"ת, אבל עציץ נקוב נחשב שאין לו עיקר מה"ת. ומבואר בזה דמעשר בזה"ז נחשב שאין עיקרו מדאורייתא, ולכן ל"ב כעין דאורייתא, וכ"כ הפנ"י. [והחז"ר דמאי ט כתב דלאו לכל מילי תליא בהדין].

צרור וזורקו, כנגדן בקטנה מתקדשת למיאון וכו', הפעוטות, כנגדן בקטנה מתגרשת בקידושי אביה. כ"ג רש"י ובה"ג. והתוס' רי"ד הקשה דיותר דעת צריך לקידושין מבגירושין דבע"כ [ויל"ד דהכא מדין משלחה ואיה חוזרת אתינן עלה, ולא עצם המעשה]. והר"ן תי' דלא רצו להתיר אישות דאורייתא בפחות מכן⁵.

אבל הרי"ף גרס להיפך צרור וזורקו מתגרשת בקידושי אביה, ופעוטות מתקדשת למיאון. והר"ן פי' [וכ"כ בעה"מ בשם רב האי גאון] דבקידושין איכא קידושי כסף דמעות בעי שמירה טפי.

- 1 ובתור"ג כ' דמ"כ התוס' לאו דוקא, דא"כ אין לחלק בין ראוי לכך ואינו ראוי. אלא דהוה סברא בעלמא.
- 2 אבל הראב"ד [הו' בסמוך] כתב דקטן ממועט מאתם גם אתם. והקצות כתב דהראב"ד לשיטתו [נזירות ב ג] דפסק מופלא הסמוך לאיש דאורייתא. [ועי"ש שנראה כמסתפק בדבר. ועוד דהא מח' היא בגמ' נדה מו, ולא מסתבר דתליא בהנ"ל].
- 3 בתוס' קאי דהקטן יהא שליח לאחרים, והאחרונים למדו מזה דה"ה דאחרים יהיו שליחים דקטן, דמ"ש.
- 4 שהגר"ח הקשה דקטן אינו בר קנין וחילוף, וכתב דע"כ דעיקר מעשיו אינן אלא הפדיון, והקנין וחילוף גריר בתריה.
- 5 משמע דשיעור זה הוה מדרבנן, ואם נתגרשה בפחות מכן מדאורייתא הוה מגורשת.

רש"י ד"ה וכןגדן. בקידושי אמה או אחיה או בקבלת עצמה אם יתומה היא. **הב"ש** [קמה ה] הביא מרש"י דקטנה יכולה לקבל קידושי עצמה [וכ"ד הרמב"ם אישות ד], ודלא כ**ר"א** [הו' ברמ"א קנה ב] דדוקא ע"י אביה ואחיה, דמעשה קטנה אינה כלום¹ [ויש שפי' מש"כ רש"י אם יתומה היא, היינו שאין לה אמה, ורק באופן זה מתקדשת ע"י עצמה]. ובראב"ד [על הר"ף] כתב דמשיוועת לשמור קידושיה בהשיאוה אמה או אחיה לדעתה, אבל קידשה עצמה דוקא פעוטות.

ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ'. ע' ב"ב קנו. והראשונים האריכו בזה בכמה נידונים. תוד"ה צרור. בחליפין דאין מבחין. והריטב"א כתב דקטן אינו בדרכי הקנאה כלל [אלא במטלטלין דהוא תח"י]. וכ"פ הרמב"ם [מכירה ט ט] דל"מ חליפין בקטן והראב"ד פליג.

תוד"ה וכןגדן. [תוס' והראשונים האריכו ליישב דברי רבא, האם קאי אף להלכה]. ובראב"ד פ' דהיינו שהגיע לבן י"ג, דנדריהם נדר אפי' אינם יודעים לשם מי נדרו [וכ"כ הראשונים בנדה שם, ודנו עפ"י דעת הרמב"ם].

קטנה וכו' שאין הקטן עושה שליח. הרמב"ם [ו ט] כתב שקטנה אינה עושה שליח לקבלה, אע"פ שחצירה קונה לה גיטה [דחצר מטעם יד, וכדאיתא בב"מ י:], מפני שהשליח לקבלה צריך עדים ואין מעידין על הקטן דאין בו דעת גמורה. והראב"ד השיג דרש"י מה אתם בני דעת, נמצא שהשליח ומשלח צ"ל בני דעת. והקצות [קפח ג, וכ"כ האר"ש, וכן בפנ"י סד:] דנו ליישב דהרמב"ם ס"ל דיש שליחות לקטן במידי דאית ביה, ולכן מהני בשליח לקבלה. אבל הגר"ח [שם] הביא דהרמב"ם [שלוחין ב] כתב דאין שליחות לקטן, ות"י דאף באופן דמהני מדין זכין, וכגון במקום קטטה [יבמות קיח:], ל"מ בקטנה דבעי עדים².

ובפשוטו כוונת הרמב"ם ע"פ הגמ' ב"ק קיב דאין מקבלים עדים על קטן. והגר"ח הביא דמצאנו בכ"מ דמעידים על הקטן, בעדות לברורי. ומהני עדים כשקטנה מתגרשת, כיון דמתגרשת בע"כ לא הוה מעשה דידה כלל, ורק כשהעדים הם לקיומא מילתא למעשה דקטן ל"מ³. וה"נ בשליח לקבלה בעי עדים לקיומא לשליחות [והו' לע' סג:].

הבא לי גיטי ממקום פלוני. התוס' ר"ד כתב דאפי' דקפדה אין בכך כלום, דאינו שליחותה אלא שליחות הבעל. וה"ה [ו ד] הקשה דפשיטא דלא תליא בקפידא דידה, והביא מזה ראיה לדעת הרמב"ם דהאשה ממנה שליח להבאה, וקמ"ל דמהני אפי' הביאו ממק"א כיון דמתגרשת כשמגיע לידה בע"כ [ולכן אינה מקפדת], אפי' דהוה שליח שלה.

סה:

תוד"ה גיטא. א"נ מבבל ועד מתא מחסיא הוה הכל שליח לקבלה, והו"ל כאומר לא תתגרשי עד לאחר ל' יום. וכ"כ הרמב"ן ורשב"א [בת"י הא']. האמר"מ [כ ו] הקשו דהיאך מהני התנאי של האשה, הרי אינה בעלים בגירושין. ואם הבעל נותן סתם, או שיחול מיד או שבטלה השליחות, והיאך תתגרש לאחר זמן⁴. והריטב"א הוסיף ועשתה תנאי שלא תתגרש עד לאחר ל', והבעל נתנו ע"ד תנאי שלה⁵.

והרמב"ן ורשב"א כתבו עוד לתרץ דמשעה ראשונה שליח להבאה, וכי מטי להתם הו"ל שליח לקבלה, ולא שייך בזה 'לא חזרה שליח' [דשליח להבאה הוא שליח האשה⁶]. [וכ"כ האר"ש ואמר"מ בדעת תוס', אבל בראשונים מבואר דהו' תי' בפנ"ע].

- 1 ועוד ציין הב"ש דמשמע דמהני בקבלת אמה ואחיה, ודלא כדעת הרמב"ן דאין שליחות לקטן, ובעי קבלה שלה, מדעתם.
- 2 ויל"ד דבמקום זכין אינו מעיד על מעשה הקטן, אלא שזיכו עבורו, ולדברי הגר"ח נוחא דהחסרון בעדות קיום עבורו.
- 3 ועפ"י כתב הגר"ח הל' יבום ד דחליצה לא נחשב עשיית הבעלים, ול"צ דעת בעלים אלא התורה מתירה כשיש כוונה, ולכן לרבנן מהני חליצת קטן. ואין חסרון דאין מעידים על הקטן.
- 4 והאחרונים כתבו ד"ל ע"פ יסוד ר' שמעון, דכיון דאילו יחול יתבטל התנאי, ע"כ חל במקצת. [וע"ע לקמן פג.]
- 5 ויל"ד האם השליח אמר לבעל מפורש [וכ"ה לת"י הא' בתוס'], או בסתמא. ובתור"ג [הו' לע' סג] כ' דהבעל מקפיד דתתגרש לאלתר.
- 6 ובגמ' כד. א"א לתרץ כן, דאשה לא יכולה להיות שליח להבאה של עצמה, דאם הבעל נתן את הגט מגורשת לגמרי.

עירב לי בתמרים וכו'. תוס' ב"מ [מב: ד"ה מי] הקשה דמבואר התם דלא נחשב פשיעת השליח כיון דלא אמר מהאי לא תרמי, ותי' התוס' דבב' מינים או שלא היו במקום אחד נחשב קפידא. והתם איירי במקום א' לא נחשב קפידא.

הרמב"ם [עירובין ו כג, וכו"פ השו"ע או"ח תט י] סתם דהוה קפידא, וה"ה כתב דפסק כרבה דבכל אופן הוה קפידא. וה"ה הוסיף דאף רבא לא יישב ב' הבריות ע"ד זה, וע"כ דלא ס"ל חילוק זה. וה"ה ציין דהרשב"א [עבוה"ק ה יז] פסק כרב יוסף. ובמחנ"א [גירושין ט, ושלוהין ג] האריך במח' רש"י ותוס' אי חשיב כל שינוי כקפידא.

גירשוה. הראב"ד [על הר"ף] כת' דגרשוה מהני רק במדבר על עסקי גיטה, דאל"כ אולי כוונתו גרש את האמה [וכ"פ הבי"ש קמא כ], וכן שאר הלשונות בסוגין אין חוששין אא"כ דיבר על עסקי גיטה. והמפרש על הרמב"ם [ב י] פליג דמשמע דאפי' בסתמא מהני.

רש"י ד"ה פרנסוה. לא ידעינן אי צרכי גט וכו'. הבי"ב [קמא כא] הביאו מלשון רש"י דהוה ספק. אבל הרמב"ם [ב י] כ' דהגט בטל, ואינו כלום. והב"ח חלק דבודאי נתכוון לדברים אחרים, דאילו נתכוון לגט היה מפרש דבריו.

ר' נתן דבבלאה הוא ודייק בין פטורה לפטורה. הפוסקים לא חלקו בזה, והבי"ב [קמא טו] כתב דאע"ג דאנן גרירן בתר בני בבל, כיון דאנן לא משתעינן בלשון ארמי הרי אנו כבני א"י. אבל הראב"ד [על הר"ף] כתב דבבל הלכה כר' נתן, ואנן נמי כוליה גמ' בלשון ארמית.

היוצא בקולר. פרש"י ליהרג במלכות. והראשונים הביאו מהירושלמי דאפי' על עסקי ממון, וכ"פ הרמב"ם [ב יב].

ר"ש שזורי אומר אף המסוכן. פרש"י חולה. אבל הר"ף כתב שקפץ עליו חולי. וכ"פ הרמב"ם [ב יב]. [ונפק"מ לענין מצווה מחמת מיתה, כדאיתא בסמוך].

סו.

אף גיטו אם עמד חוזר. ע' לקמן עב:

בשלמא מתנה איתא לאחר מיתה, אלא גט לאחר מיתה מי איכא. רע"א תמה דמדינא אף מתנה ל"ש לאחר מיתה, דתקנו והפקיעו מהירוששים, וה"נ אם תקנו גט היה מהני ע"י אפקעינהו לקידושין².

שאני הכא דמצווה מחמת מיתה. דכיון דטרוד נחשב בסתמא מחמת מיתה, ואפי' במתנה במקצת א"צ קנין.

הר"ף למד מזה דכל הד' נחשבין כשכיב מרע שהם מצווים מחמת מיתה. והרא"ש [כאן וב"ב ט יח בשם רבינו יונה ב"ב קמז, וכו"כ רבינו ירוחם בשם תוס'] פליג דקאי רק איוצא בקולר ומסוכן, אבל מפרש ויוצא בשיירא נהי דלענין גט טרידי, אבל לענין מתנה יצאו מדעתם, ודעתם לחזור, ולא אמרי' דהוה מחמת מיתה [ואפי' בכל נכסיו ובעי קנין]. ובדברי רבינו יונה מבואר דאם עמד חוזר, ואף דבעי קנין, וכ"כ הקצות [רנ ט].

ותוס' [סוד"ה כדן] כתבו דקמ"ל רב הונא דאפי' יוצא בקולר יש לו דין שכיב מרע. וכ"כ הרשב"א דקמ"ל רב הונא דא"צ קנין אע"ג דהוה במקצת, דהנהו נמי חששו שלא תטרף דעתו עליו כיון דטרידי. [משא"כ כל חולה, אם אין אומדנא דהוה כל נכסיו]. ובתוס' הרא"ש הביא עוד בשם ר"ת דאתא לאשמועינן דאע"ג דקנו מידו אמרי' דהוה ליפות כוחו.

תוד"ה דמי חמרא. הו"ל כמו דקל לפירותיו וכו' א"נ וכו'. הקצות [רס ד] הביאו מתי' הא' בתוס' דמהני הקנאת חפץ לדמיו, ודלא כדעת מהר"ם אלשיך דכיון דאינו יוצא מגופו [וע"פ מש"כ תוס' לעי' מב: ד"ה עבד, ועי"ש עוד דברי הראשונים בזה. ובמשנ"ל מכירה כג ציין כמה שו"ת בזה]. ורע"א דן האם תי' הב' פליג על התי' הא', דל"ש להקנות יין לדמיו [וכנ"ל], או דכוונת התוס' דאילו אמר בהדיא יין לדמיו היה מהני, אלא דבסתמא נחשב כפירות דקל, ול"מ אא"כ אמר כן להדיא. והביא מדברי הכס"מ [מכירה כג ט] דבשובך כיון דטפל לפירות

1 ובגליון מהרש"א הקשה דהבי"ב [שלא לו] כתב כרב יוסף.

2 [וציינו לדעת הסוד רנ דמתנת שכ"מ מהני למפרע מחיים, ע' לעיל יד:].

ל"צ לומר 'לפירותיו', ואף כשאומר פירות שובך קנה, משא"כ דקל דאינו נטפל. [ועפ"ז דן דדמי שכירות אינו בטל, וצריך לומר בהדיא בית לדמי שכירות].

תוד"ה כדי. דמן הדין אין לו להפסיד אלא לפי חשבון. **והרמב"ן** והרא"ש בשם **ריצב"א** כתבו דמפסיד הכל, דמראה לו מחומץ וכדאיתא במנחות קח: דהמוכר בית מבתי ונפל א' מהם מראהו נפול. **והרשב"א** חלק דדוקא בדבר מסויים יכול להראות לו נפול, אבל חמרא שווה ד' מאה אינו מסויים, והכל מעורב בו [ולכן הוה שותף בכולו, וההפסד לפי חשבון]. אבל **הרא"ש** [טז] כתב דכיון דחלקו לא היה מבורר מעולם אמרי' דהוה שותף בכל היין, ולא דמי למפקיד טלה דאומר לו הממע"ה. והיה דמקנה חצי שדהו מעיקרא מכר לו הכחוש וחלקו מבורר. **ורע"א** תמה דבגמ' מנחות קח: מפורש אפי' נפל או מת אח"כ.

והרשב"א מביא דבגמ' כתובות נד: איתא דאם הוקר, הרווח ליתומין. **ורש"י** שם פי' דשעבד היין, אבל לא זכה ביין עצמו¹. והביא **שהראב"ד** גרס התם מ'דמי חמרא', ולכן אם הוקר רווחא ליתמי, אבל מחמרא לחוד הוה שותף בו לכל דבר. **ור"ח** פי' דליפות את כוחו שלא יוכל לדחותו לשאר נכסים, אבל לא גבי משאר נכסים [ע"פ הגמ' נדרים נה.]. **והרמב"ן** כתב דנפק"מ בזה דאמר דמי חמרא שהוא אינו צריך לטרוח למכור היין.

כל השומע. **הרמב"ן** כתב דמסתבר דהאומר כל השומע קולו, אפי' יש שם ג' אי"צ לכתוב במעמד כולם, דלא נתכוון להרבות עדים אלא ליתן רשות לכל ב' מהם.

תוד"ה כל. תוס' בקושיה הבינו דאסור במודר הנאה משום עצם הדין שליחות. ובזה תי' התוס' דכשלא צווה בעצמו אין איסור בשליחות. **והב"ש** [קמא כז] הקשה דבגמ' בכתובות ע מבואר דמודר הנאה אסור להעמיד פרנס, והרי לתוס' כל הרוצה מותר במודר הנאה. **ובאבנ"מ** [ע י, קמא ג] תי' דהתם יש לו הנאה בגוף הממון ולכן אסור, אבל בתרומה אין לו הנאה בממון, אלא דנחשב הנאה משום דעביד שליחותיה, ובכל הרוצה לא עביד שליחותיה.

שם לאו משום דלאו שליחותיה עביד, דבתרומה בעינן שליחות וכו'. אבל **תוס'** בקושיה [וכן בת' הב' ס"ל דהאומר 'כל הרוצה' מהני להפרשת תרומה, ואף דלא נחשב שליחות². וכ"כ **הרמב"ן** דאינו אלא כנותן רשות, וגבי תרומה אפי' גילוי מילתא מהני כדאמרי' באלו מציאות [ב"מ כב.] גבי כלך אצל יפות. **והר"ן** הקשה דבמסקנא התם אמרי' דבעינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם. ול"מ זכיה בהפרשת תרומה אא"כ מינה שליח. **וברשב"א** [נדרים לו:] הביא [מחולין יב] דהאומר לחבירו צא ותרום, חיישינן שמא אדם אחר שמע והלך ותרם ורחמנא אמר מה אתם לדעתכם. ואע"ג דהתם ניחא ליה שיתקנו את כריו. ול"מ זכין ובעי שליחות. **והקצות** [ומג ח] ביאר דאמרי' רק זכין לזכות לאדם, ולא להפריש תרומה דאין לו בזה זכות. ומשמע מדבריו הטעם דזכין מאדם לא אמרי. **והחז"א** [זרעים ליק' ו] חלק דבכ"מ מבואר דמהני זכין מאדם. אלא כוונת הרשב"א דאינו זכות [בעצם] בשעה שעושה המעשה, דבידו להפריש בכל שעה בעצמו או ע"י שלוחו, ואפשר שרוצה ע"י עצמו. אבל משלו על של חבירו הוה כמו הקנאת מתנה דלא יזמן לו רווח זה. וע' לעיל נב.

ורע"א [ב"מ כב.] כתב דלדעת הרמב"ן מסקנת הגמ' שם דיש גזיה"כ דבעינן ידיעה בשעת שליחות דניחא ליה, ולא מהני מה שמתברר אח"כ דניחא ליה [מדין יאוש שלא מדעת]. וה"נ בסוגיין גילה בדעתו דניחא ליה. וכ"כ **התה"ד** [קפח] דמפריש חלה ע"י זכין במקום שתתקלקל העיסה. וביאר דכוונת הרמב"ן להוכיח מהתם דהפרשת תרומה הוה זכות בעצם [לולי סברת 'ניחא לי' למיעבד מצוה בעצמו³], ולכן סגי בגילוי דעת³. [והקצות חלק על התה"ד ע' לע' נב.]. **וליחוש שמא שד.** **המשנ"ל** [ט כז] הקשה דע"כ לא היו שם ג', דשד אינו נראה לג', ובעינן סופר וב' עדים, והוכיח מזה דמשום עיגון מותר חתם סופר ועד. **והפור"י** תי' דמשכחת רחוקים זמ"ז. [והחז"א כ' דלצד דמהני אומר אמרו ניחא, ולצד דל"מ, חתם סופר כשר וכדאי' סז.].

בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין. **הר"ן** הביא בשם **ר"ח** דמ"מ בעינן לברר

1 ולכאורה א"כ לא יהא הדין שיפסיד לפי חשבון, אלא כל שעבודו קיים. ובראשונים משמע דהוה שותף מוגבל לשווי זה.

2 ויש אחרונים שדנו דהוה שליחות של מסירת כח הבעלים, ולא בעינן שיעשה מחמתו.

3 ולא דמי לגט דאף דצווחת להתגרש בעי דרך שליחות [וכדאי' בירושלמי ריש פירקין], דגט הוה חוב בעצם.

שאינו שד, דשעת הסכנה מהני רק שלא נחוש לצרה. אבל **הריטב"א** [יבמות קכב, ובנמוק"י שם] הביא בשם **הרא"ה** דבשעת הסכנה אין חוששין לשד, ואף דלא חזו בבואה. וכ"כ **הר"ן** לדיק מסתימת **הרמב"ם** [ב יג].

רצה לשחק בה. רבינו גרשם בחולין לט: כתב כלומר ואין כותבין. אבל לשון **הרמב"ם** [ב יב] דכותבים גט, אלא שאין נותנים. ורע"א תמה דאמאי נחשב 'משחק' בה כשכתב גט ולא נתן. והרש"ש העמיד כשנסע דרך רחוקה, דיש אומדנא דרצה לתת לה [אלא שלא היה בהול], קמ"ל דרצה לשחק. והאחיעזר [כח ב] הביא דאיתא לקמן פא: דאיכא דקרי לנתינה כתיבה, א"כ הוה בכלל לשונו. אלא דאמר' רצה לשחק בה.

הוכיח סופו על תחילתו וכו'. **הרשב"א** כת' דרבנן לא פליגי עליה דרשב"ג. ואף דנח' רשב"ג ורבנן במזכה לאחר ושתק ולבסוף צווח, דלרשב"ג אמר' הוכיח סופו על תחילתו. הכא שאני דאמר כתובו וכדאי' בחולין לט:.

אם מעצמו נפל הרי זה גט. רש"י [חולין להט: ד"ה ונפל] כתב וכבר כתבו ונתנו העדים גט לאשתו. דלאחר שמת א"א לכתוב. והאחיעזר [כח ב] הקשה היאך כתבו מספק הא לא הוה לשמה. ובדברי יחזקאל [מ ח] הקשה עוד דהאין העדים חתמו בלא לדעת צווי המתחייב. ות' כדעת הרמב"ם דהבעל ודאי אמר כתבו, אלא שלא צוה לתת. ונתינה לא בעי לשמה, וכדאית' לקמן פו: ועוד הקשה הדברי יחזקאל דהעדי מסירה אינם יודעים אם נתגרשה, וחסר בעדים לקיומם. וכתב האחיעזר דלדעת הרגמ"ה דרצה לשחק ואין כותבין, צ"ל דכתבו אחרי שנפל. וכ"ה בתוספתא דכותבין ונותנים [אחרי שנפל] כל זמן שיש בו נשמה. [וכתבו הראשונים דבעי בדיקה, וכדאי' ר"פ מי שאחזו].

הרמב"ם [ב יג] פסק ע"פ הירושלמי, ספק הפיל עצמו הרי זה גט עד שיודע בודאי דהרוח דחפתו. והרשב"א ורמ"ך תמהו דכל ספק איסורא לחומרא. והגר"א [קמא מא] כתב דשאני אומר, ובסתמא תולים כן.

ועוה"ק **הרשב"א** דבתוספתא איתא דלאלתר תולים דהפיל עצמו, ולאחר זמן שהרוח הפיל. [וע"ע בפוסקים].

סו: סוגיית כתבו ותנו – וע"ע לעיל כט. בסוגיית מילי

כתבו ותנו. המחנ"א [גירושין ג טו סוד"ה וראיה] הקשה דל"מ מינוי שליחות בדבר שלא בא לעולם [וכדאיתא ביבמות נב], ות' כיון שהוא בידו קרוי בא לעולם, דעכשיו בידו לכתוב גט [אבל יבמתו אין בידו לבא עליה בע"כ]. ורע"א [שו"ת ס"ס קמא] הקשה דמבואר בתוס' נזיר יב. דבשליחות בדבר שלא בא לעולם ל"מ בידו, וצע"ג¹.

והנתיבות [רמג ו] ייסד מזה דגדר שליחות כתבו ותנו הוא שעשאו כבעל לענין לגרש², וממילא השליח כותב והשליח נותן את הגט. אבל שליחות לנתינה לחוד ל"מ. ובקוב"ש [קוב"ב לו] הקשה ע"ז מלעיל סג: עשו עדים שליחותם, ולדברי הנתיבות נחשב 'מגרש' ועדיין יש לו את הכח הזה כמו קודם כתיבה. וע"כ דהוה שליחות בפנ"ע.

הרי אלו יכתבו ויתנו. הקצות [רמד ג] דייק מזה דאף אחרי שכתבו את הגט צריכים למסור הם, ואף המסירה נחשב מילי. כיון דבשעת מינוי הבעל אף הנתינה הוה מילי. והביא שנתספק בזה **הגט פשוט** [קכ]. והביא הגמ' לעיל סג: דמהני כתבו ותנו לשליח, וסתומת **הרמב"ם** דמהני בכל אופן. אבל **רש"י** שם כתב שליח שלי שמינית, משמע דל"מ שיאמר לשליח למנות שליח אחר [וע"ל מש"כ בזה]. [וע' מה שהביא מתוס' כט. ד"ה משום]. ובפשוטו הוא משום דבשעת מינוי הבעל הוה מילי, ולא איכפת לן דאח"כ הוה מעשה. אבל הקצות כתב דכיון דאם נאבד הגט יכולים לכתוב אחר נחשב מילי, ע"פ מש"כ **התוס' רי"ד** [מא]. דקידושי כסף נחשב מילי, דיכול לקדש משלו³. והאחרונים [תור"ג, אמר"מ יח] חלקו דלא דמי דכוונת התוס' רי"ד דאין ראה מכסף דאינו דבר מסויים, משא"כ גט, אף שאפשר לכתוב אחר.

- 1 והאחרונים דנו דהכא הוה בעלים כבר, אלא שקיום השליחות תליא בדבר שלא בא לעולם. וזה נחשב בידו. [וע"ע קוב"ש].
- 2 אמנם ודאי נחשב כל מעשיו מכח שליחות הבעל, ובכל שינוי תליא בקפידת הבעל, אלא דגדר השליחות הוה על הכל כאחד. [וצ"ע].
- 3 וע"ע רמ"א [לה ו] שהביא דדעת המרדכי דקידושין לא הוי מילי, כיון דמסר לה כסף. ודעת הקודש מדרוש דהוה מילי, כיון דאינו בידו דתליא בקבלת האשה. [ובקצות רמד ב האריך עד"ז, וע"ע מה שהו' לעיל כט].

מפני שעשאן ב"ד. הריטב"א והר"ן כתבו דר' מאיר סבר דנהי דא"א למסור מילי לשליח, אבל אפשר למסור לב"ד [והחזו"א תמה מה שייד בזה דין ב"ד]. ור' יוסי פליג דלא ממסרין לב"ד וכמו לשליח. ועוד כ' הר"ן [וכ"כ שאר ראשונים] לדר' מאיר האומר לג' הו' כאומר אמרו.

האמר שמואל הלכה כר' יוסי דאמר מילי לא ממסרין לשליח. בפשוטו דכל המח' לעיל כט. האם משום מילי או משום בזיון דבעל קאי אליבא דר' מאיר, אבל לר' יוסי פשיטא דהוה משום מילי. וכ"כ בעה"מ [וכ"מ בתוס' כט.]. אבל הריטב"א כתב דלאב"י אף דברי ר' יוסי משום קפידא דבעל, ור' יוסי מודה באומר אמרו, אלא דאף בג' מצווה שהם יחתמו. וחתם סופר ועד לכו"ע לא תעשה.

מילי לא ממסרין לשליח. פרש"י ודברים שנאמרו לשליח זה וכו'. משמע מדבריו דשליחות דברים הוא שליחות קלישתא, ואינו נמסר. [ומשמע דהחסרון דשליח מילי אינו עושה שליח שני]. [וע"ע מה שה' לעיל כט.].

אבל רש"י [לק' עא: ד"ה דאמר] כת' דלמ"ד דאמר' מילי דרך ארץ הוא לעשות שליח לדברים, והוי בדברים שלוחו של אדם כמותו. משמע דלמ"ד מילי לא ממסרין ל"מ שליחות כלל לדיבור, ויש חסרון בשליחות הראשון. וכ"כ המהר"ט [א קכז] דא"א לשלוח שליח להקדיש, דהו"ל מילי. ורע"א [לעיל לב.] הקשה ע"ז מכמה מקומות דמהני שליחות לדיבור. וכתב דע"כ דבמקום שנגמר הדבר ע"י אינו נחשב מילי בשליח הראשון [וכמ"ש המרדכי, ע' בסמוך].

ורע"א כת' לתלות הנידון האם חסרון מילי הוה בשליח הראשון, או רק במה שאינו עושה שליח במח' אומר אמרו. דלמ"ד דל"מ אומר אמרו היינו משום דא"א לשלוח שליח למינוי שליחות, ואילו למ"ד דמהני אומר אמרו החסרון רק בשליח הב'. [ועפ"ז האחרונים פירשו דרש"י הכא קאי למ"ד דמהני אומר אמרו, וכתב דאינו עושה שליח. ורש"י עא: לר' יוסי].

הרמב"ן כתב דשליח לקבלה אינו עושה שליח, דהו"ל מילי ולא ממסרין לשליח [וכ"פ השו"ע קמא מג], אבל המרדכי [תכ] כתב בשם ספר החכמה [והו' בקצות רמז ג] דשליח לקבלה הוה גמר הדבר, ולא נחשב מילי. [ולפ"ז החסרון בשליח דמילי דאינו שליח למעשה גמור].

והקצות כתב דעפ"ז יתכן דחתימת הגט יחשב גמר דבר, ואינו מילי, ועפ"ז יתפרש ספיקו של שמואל. אבל במסקנא מבואר דהוה מילי.

תוד"ה והאמר. אבל ממתני' דר' מאיר דאמר לב' לא מצי למיפרך [ואף דשמואל איירי דאמר לב', דאף ר' מאיר מודה] וכו' והו"א דבכתיבה ליכא בזיון. והרמב"ן חלק דעיקר בזיון הוא בכתיבה דאינו יודע לכתוב. ולכן תי' דהכתיבה הוה כאומר אמרו [וכבגמ' בהמשך].

תוד"ה כתב. הוי כאילו אמר להם בפ' שישתפו אחר עמהם [וסברא זו מהני רק בב', אבל באמר לג' צריך שיכתבו הם, והאחרונים הקשו מקושיית הגמ' דב"ד הגדול]. אבל רש"י משמע משום דאינו מקפיד אכתיבה נחשב אומר אמרו.

תוד"ה הא. א"נ היכא שצוה לכתוב מודה ר' מאיר דצריך לעשות צוויו וכו'. מבואר בתוס' דמשום קפידת הבעל חל שם כתיבה בשליחות ובעי אמירת הבעל [שיהא חסרון מילי], והאחרונים נתקשו בזה. והפנ"י עמד בזה דאף דהבעל אמר אמרו, והם לא שינו מצוויו, אלא דהוא רצה שיכתבו בשליחותו, וטעי בדין דכה"ג נחשב שליחות, ואפי' הכי ל"מ. אבל החזו"א כ' דבאומר אמרו ודאי מהני לתי' זה, וכוונת התוס' רק דעצם המשנה אפשר ליישב.

הנתיבות [רמז ג ותור"ג י:] למד מתוס' י: דאף בשאר שטרות בעי כתיבת הבעל, ואף לר' מאיר, מקרא ד'וכתוב', ולכן יש חסרון מילי. והאחרונים [הו' לעיל כ"פ] תמהו על יסוד זה, והביאו דבתוס' דידן מפורש דלא כן.

והפוסקים דנו ע"פ דברי התוס' דה"נ לר' אלעזר בחתימה אומר אמרו יפסול מדאורייתא, דכיון דהבעל מקפיד, וגרע ממזויף מתוכו דרבנן.

אומר אמרו

נעשה כאומר אמרו וכו'. בכס"מ [ב ו] מבואר צד דאומר אמרו פסול מדרבנן משום גזירה אטו בלא אומר

1 ועפ"ז כתב התוס' הרא"ש דאפשר דשמואל דאמר מתנה הרי היא כגט, דמילי ממסרין לשליח קאי לר' יוסי, אבל לר' מאיר ס"ל משום קפידא דבעל, וע"פ תי' קושיית תוד"ה והאמר.

אמרו. ורע"א תמה דהרמב"ם ס"ל דפסול דרבנן אם נשאת לא תצא, א"כ בסוגיין אמאי אמר תצא והדבר צריך תלמוד. וע"כ דל"מ מדינא.

הרמב"ן הקשה אמאי ל"מ אומר אמרו, הרי היא עושה שליח שלא בפניו. וז"ל דלא אמר ר' יוסי אלא באומר אמרו מדעתכם, לא משמע הכי. ותי' הרמב"ן דשאני גט דבעינן לשמה, ובעינן וכתב דבעל¹. ואין הסופר ועדים עומדים במקום בעל אלא כששמעו מפיו. ועפ"ז כתב דבשליח מתנה ודאי מהני אומר אמרו, וכן שליח לקבלה. והר"א² [הו' בר"ן וריטב"א] הקשה א"כ דיש חסרון משום לשמה, מאן לימא לן דיש חסרון דלא מימסרין לשליח. והר"ן תי' דאילו מילי מימסרין לשליח, כיון דשלוחו של אדם כמותו, הרי הם כשומעים מפי הבעל.

והר"א³ כתב דהחסרון אומר אמרו הוא כשאומר מדעתכם, אבל אם ממנה שליח מסויים שלא בפניו מהני. וכתב דאף לא נפיק מיניה חורבא, שכל החשש כשעושיין ע"ד עצמן. והר"ן חלק דודאי איכא למיחש לזה לחורבא.

ודעת הר"ן דכל שבירר עדים והבעל ממנה מהני אפי' שלא בפניהם, ולא פסיל ר' יוסי אלא באומר אמרו לדעתכם. ולא חיישינן לחורבא שיתכוונו לעשות שלא כדון, ודוקא דאומר אמרו כסבורים שבידם לשנות, ומה שאמר פלוני ופלוני אינו אלא כמראה מקום, דאל"כ למה הבעל ממנה אותם שלוחים.

והסו"ר [רמז] הביא בשם הרמב"ן דמהני אומר אמרו בשליח מתנה. והקצות [רמז א] הקשה דברמב"ן אייאי דוקא כשמינה שלא בפניו, אבל לדעתכם ל"מ [ועי"ש]. ורע"א ביאר דהבעל יכול למנות שליח שאינו מסויים [מדון ברירה וחל בשעת בירור, וכה"ג מהני ברירה].

תוד"ה חתם. כתב סופר ועד לא נפיק חורבא. והרמב"ן תי' דלשמואל אף בכתב סופר נמי נפיק חורבא, שלא יחתים עד נוסף ויסמוך על כתיבת הסופר, בסופר מובהק.

תוד"ה מתני'. ולמאי דמסיק דכשר ולא תעשה לא מתוקמא כר' מאיר. הרמב"ן ביאר דכוונת תוס' להקשות על רש"י דלמסק' קאי מתני' כר' מאיר, כיון דכשר ולא תעשה. ודלא כרב חסדא, הרי כל עיקר קושיית הגמ' היתה מדרב חסדא. והרמב"ן כתב לתרץ דעיקר תי' הגמ' דשמואל פסק כן בשם רבי, ורבי ס"ל כשר ולא תעשה [וגרס סז. אמר רב הונא אמר רבי]. בא"ד לר' מאיר חיישינן לתקלה אחריני וכו'. והרמב"ן הקשה דהו"ל לגמ' לפרש חשש זה. ועוד החשש דתשכור עדים שייך אף לר' מאיר, ונאמר דכשר ולא תעשה².

בא"ד [בע"א] ותי' ר"ת, דכשר ולא תעשה. והרמב"ן חלק וליתא דיכתבו משמע לכתחילה. ותי' דאיידי דהבעל עצמו אמר לסופר לכתוב, ושוב אמר לב' או ג'. ובתוס' הרא"ש כתב ונראה דליכא למיחש משום הסופר אלא כשהבעל בירר הסופר, דבזה חיישינן שיאמר כמו שהבעל ביררני וירצה לחתום וכו'. אבל כתבו ותנו ליכא כיסופא [ובאמר לג' תנו יש חשש דשלשתם מינוהו לר' מאיר, ויש חורבא וכמ"ש ר"ת, דלא תליא בבעל³].

סז.

תוד"ה אמרו. לא דמי לעד מפי עד. כאן עיקר העדות נמסרה לא נמסרה אלא לאלו, והראשונים וכו'. וכע"ז כתב הרשב"א [כט.] בשם תוס' שלא חשיב עד מפי עד שהם שלוחי הבעל ובמקומו הם עומדים^{4,5}. וברמב"ן [כט.] תי' דאלו אינן מעידים שהיא מגורשת, אלא שהם יכולין לעשות מעשה והם שלוחין לחתום וליתן הגט, ואלו עדים אחרונים הם שלוחי הראשונים במקומן ואינם מעידים כלום. וצ"ב כוונתו דחתימת העדים ודאי הוה עדות, ולא מעשה שליחות בעלמא.

והאחרונים [ברכ"ש ד] כתבו דיש ב' חסרונות בעד מפי עד, א' דהעדים הראשונים אינם

1 והב"ש [קכ ז] הביא מדברי הרמב"ן דבעי שליחות בכתביה, אבל הרמב"ן כג. כתב דל"ב שליחות בכתביה.
2 וכתב וז"ל דבג' עשאן ב"ד ולא חיישינן להכי. ועי"ש שדחה.
3 אבל כשג' צריכים בעצמם לחתום דייקי טפי ולא מחתמי אחר עמהם.
4 והרשב"א כתב דדוקא ע"פ שנים כותבין אבל ע"פ אחד לא. [דס"ד דנחשב גילוי מילתא ולא בעי עדות].
5 ובתוס' הרא"ש [סו:] כתב דאינו עד מפי שהרי השנים אינם מעידים העדות ששמעו מפי הראשונים אלא כותבין הגט ע"פ עדות הראשונים שהעידו שהבעל עשאם שליח לכתוב, וכה"ג לא מיקרי עד מפי עד.

נאמנים דלא העידו בבב"ד.¹ וב' דהעדים האחרונים אינם מעידים ע"פ ראייתם או ידיעה, ול"מ שמיעה מעדים.² ובסוגיין יש ב' חסרונות אלו.

והנתיבות [כח ז ותור"ג] ביאר דא"צ בב"ד כיון שאין עדותן על גמר הדבר, דרך בעדות על גמר דבר כגון שהיא מגורשת צריך בב"ד. אבל כאן שמעידים רק על צווי הבעל אין בזה דין עדות בב"ד. ומתקבל עדות הראשונים [עדות שאינו בנידון דבר שבערוה או ממון מתקבל חוץ לבב"ד]. [וכתבו האחרונים דבזה מתורץ רק החסרון הא'].

ובברכ"ש הביא בשם הגר"ח [לפרש דברי התוס'] דנחשב שהעדים אחרונים ראו מעשה צווי הבעל ע"י שלוחו [ובענין שהצווי יהא ע"י תורת שליחות, ועי"ז נחשב מעשה צווי הבעל]. ואף שלא נתברר להם אם ראו צווי הבעל, אין חסרון עד מפי עד דאין צריכים להעיד להתיר האשה, אלא עדותם הוה לאשווי גט. [וסומכים על עדות הראשונים, ועי"פ דברי הנתיבות]. ואחר שחל דין גט, מהני אף לראיה, מדין הגט.

ובחז"א [פד ז] ביאר דכוונת הרמב"ן דנחשב דהעד האחרונים חותמין בשליחות הראשונים, ואף עדות הראשונים נחשב עי"ז שנתקבל בבב"ד. נמצא ב' כיתי עדים מתאחדים ונעשים כת אחת.

אבל **הראב"ד** [על הרי"ף] ס"ל דהוה עד מפי עד, דאיך יחתמו העדים במצוותן של אלו, ואיך יכתוב הסופר בלא ששמע מפי הבעל נמצא לשמה דגט זה עד מפי עד.³ ובשלמא אומר לג' תנו דעשאן בב"ד מהני. וכתב דכיון דהבעלים מוסרים את השטר לא קפדינן שאין העדות נגמר אלא במסירת השטר [וא"א למסור בלא ששמעו מפיו]. והוסיף דאין פסול עד מפי עד אלא בעדות ע"פ דהעדות נגמר ע"פ, אבל בעדות בשטר אין חסרון.

ושמואל סבר לה כוותיה בחדא וכו'. [הרמב"ן כתב דשמואל אמר כן בשם רבי, ואף רבי סבר כן ותנא ופליג]. וכתבו הראשונים לפ"ז היה נראה לפסוק דמהני אומר אמרו, וכ"כ בשם ר"י דכשר ולא תעשה. אבל הרי"ף פסק דאומר אמרו פסול, ע"פ הגמ' לקמן עב. והרמב"ם [ב ו] כתב דקרוב להיות הגט בטל, וביארו הנ"כ דנסתפק האם אומר אמרו ל"מ כלל מדינא [והגט בטל], או דהוה גזירה דרבנן.

והרי"ף פסק דחתם סופר ועד כשר. והר"ן כתב דזה ניחא לשיטתו דאומר אמרו פסול מדינא. אבל הר"ן תמה שאף הרמב"ם פסק דחתם סופר ועד כשר, והר"ן תמה דכיון דהרמב"ם נסתפק אי קיי"ל כמ"ד דמהני אומר אמרו, הו"ל לפסול חתם סופר. ותי' דאפשר דמ"מ כיון דלדין לא שייך הך גזירה. וחלק דכיון דמספקא דינא אית למיזל לחומרא.

רב חסדא כשר ולא תעשה. הרמב"ן הקשה דא"כ אמאי אמר דמתני' כר' יוסי [לרש"י]. וכתב דלמה דאפיך ניחא. וכתב דרב חסדא ס"ל דגזרי' אף אי לא תעשה, דמ"מ חיישינן.

סז:

אחד כותב ע"י כולם. הח"מ [קכ טז] נסתפק האם יכולים לכתוב ב' כ"א חצי. [ושוב דן האם דרש'י וכתב ולא ב' שכתבו].

הר"ן כתב דאין חסרון דהסופר חותם אח"כ בכולכם, דחתם סופר כשר היכא דאיכא ב' עדים כשרים מלבד הסופר, דליכא למיחש לכיסופא דמידע דידע דהבעל קפיד לרבות עדים.

מנה מקצתייהו. הר"ן תמה שהרי"ף והרמב"ם השמיטו ספיקות אלו. [וע"ע בפוסקים שדנו בדינים אלו].

איתקין רב יהודה בגיטא וכו'. בפשוטו משמע שקבע נוסח זה שלא יאמרו כולכם, אבל אף אם אמר סתמא כתובו הדין כן. וכ"כ הפוסקים. אבל הראב"ד [על הרי"ף] כתב דהתקנה הועיל דאף דאם אמר 'כולכם' סתמא נעשה כאומר ע"פ התקנה, דהיינו כל תרי מינייכו.

הדרן עלך פרק האומר התקבל

1 והאחרונים דנו דיתכן דכל החסרון בעדים הב', אבל אילו היה מהני להעיד את על עדות, היה נחשב שהעדים האחרונים מביאים את עדות הראשונים לבב"ד. עי"ז יתקבל עדותם בבב"ד.

2 אף אילו לא היה חסרון מצד נאמנות העדות הראשונים.

3 ומבואר בדבריו דיש חסרון גם בכתיבה לשמה, דהסופר אינו יכול לסמוך על עדות העדים, שלא בבב"ד.

4 וצ"ב היאך מהני תי' זה לגבי הכתיבה, דבעינן שמעשה הכתיבה תהיה לשמה.

פרק מי שאחזו

תוד"ה מי. ואפי' אמר כתבו ותנו. דאם לא אמר תנו פשיטא דאין נותנין [וכדאיתא לעיל סו.]. והראשונים כתבו דכוונת המשנה דאף אין כותבים עד שיתרפא.

סח.

תוד"ה איכא. הכא משמע דלאבני אפוד בעי שמיר. אבל הרמב"ן בחומש [שמות כה ז] כתב דאבני אפוד לא בעי שמיר, אלא אבני חושן. וכתב דכוונת הגמ' לאבני חושן, דאף החושן נקרא ע"ש האפוד. וכתב הרש"ש דלפ"ז נדחה ראיית התוס' דהיה שמיר בבית שני, דמעשה דדמא י"ל דהיה לאבני אפוד.

בא"ד ואור"י דע"י שמיר אינן נעשות חלקות וכו'. ע' חזר"א ס"ס קמו דהאריך בסוגיה זו.

סח:

מלך והדיוט. המהרש"א [ח"א] הק' דכתיב מ' שנה מלך בירושלים. והביא מהתרגום דנטרד על שעבר על מצות ד', ומבואר דרק לעת זקנה עבר על המצות. וכתב דא"כ י"ל דבסוף מ' שנה נטרד [וע' יעב"ץ]. אבל המהרש"ל כתב דלמ"ד מלך והדיוט היינו שלא חזר כעין מלכותו הראשון, ושוב לא ישב על הכסא להיות מלך על עליונים ותחתונים. [ובמגילה יא: הו' דאחרי שנטרד שוב לא מלך בכיפה על כל העולם].

לדמא דרישא וכו'. המהר"ל [בלקוטים, הו' ברע"א י"ד שלן] כתב דאסור לנסות הרפואות שבכל התלמוד, משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרן וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגלו על דברי חכמים. והמהרש"ל [יש"ש חולין ח יב] הביא דיש חרם קדמונים שלא לסמוך על רפואות שבתלמוד. דיבוא להוציא לעז על חכמים הראשונים, ולא ידע שיש שינוי בטבעים וכו'.

סט.

תוד"ה לברוקת. ואור"י דכל מה שאינו עובר מאיליו או ע"י רפואה קלה חשיב מום קבוע. ובתוס' בכורות לח: האריכו לדון בזה. לפ"ז יתכן מום קבוע בקדשים ששוב תתרפא. ובחזר"א [בכורות כה יט] כתבו דנחשב מום קבוע לענין לפדות, ואפי' נתרפא אח"כ [וכן בכור נחשב כנתרפא]. אבל אם לא פדאוה ונתרפא חוזר לכשרותו וקרב, וכדין מום עובר. וכן אם הקדישוה כשהוא בע"מ ונתרפא, הקרבן קרב.

רש"י ד"ה פפי. לחש הוא. בגמ' בשבת סז. וחולין עז: איתא דכל דבר שהוא משום רפואה אין בו משום דלכי האמורי, ופרש"י [בשבת] שנראית רפואתו, אבל לחש יש בו משום דרכי האמורי. והראשונים תמהו עליו דבכמה מקומות מצאנו בגמ' רפואה ע"י לחש. וברש"י בחולין כתב דאף לוחש על המכה נחשב רפואה, אבל שלא על החולי דומה לניחוש. ובראשונים [וע"ש חילוקי הלשונות] כתבו דכל שניכר שמרפא אין בזה משום דרכי האמורי, והרשב"א הוסיף אפי' אם הוא רק ספק, ולא אסרו אלא מה שבדקו דלא מהני.

אימר אתמוחי. פרש"י ולא נשתייר הימנה כלום. אבל בב"י ורמ"א [יו"ד מא ג] הביאו מהרוקח דנימוק הכבד הוה טריפה אפי' נשתייר ממנו ב' כזיתים. והט"ז וש"ך חלקו דכוונת הרוקח רק כשלא נשתייר ממנו, וכרש"י.

סט:

רש"י ד"ה ואי לא. אי ליכא תנורא. המהרש"ל דייק מזה דכל מקום שהוזכר 'ואי לא' הרפואה הראשונה עדיף ומועיל בבירור יותר, ואם לא ימצא יעשה השני. והוכיח כן מדלעיל ליתב תותי מרזבא, דודאי היא קלה יותר למצוא מאשר מה שהוזכר קודם. שהיה אפשר לכתוב דאם לא נתרפא בראשון יעשה את השני.

ע.

תוד"ה רב שימי. רש"י ע"ז כו: [ד"ה לאפוקי] כתב דבחינם אסור לרפאותו, דהא אמרן לא מעלין ולא מורדין. והגר"א [קנח ג] דייק דבשכר מותר, והביא דהרמב"ן פליג דהתירו בשכר רק משום איבה [ובתוס' שם משמע כן אף בדעת רש"י]. והכס"מ דייק מהרמב"ם דאם אינו עובד ע"ז מותר לרפאות בשכר [אפי' שלא במקום איבה]. וגר תושב מצווה להחיותו, ואפי' בחינם.

והרמב"ם [ע"ז י ב] סיים דמשום איבה מותר בשכר אבל לא בחינם, אבל הרמ"א [יו"ד קנח] כתב דמשום איבה מותר אפי' בחינם. והגר"א ציין מקורו לעיל סא מבקרים עניי עכו"ם עם עניי ישראל, והביא דלרמב"ם בחינם יכול לישמט ממנו, והכל לפי הענין.

ע: נשתטה המשלח

ר' יוחנן אמר אין כותבין אלא כשישתפה וכו' מדמי ליה לשוטה וכו'. מבואר בגמ' דבשוטה כ"ע מודו דאין כותבין. אבל בירושלמי הו' דנח' אף בשוטה [והגירסא שם דלר' יוחנן כותבין, ולר"ל אין כותבין].

הרמב"ם [ב טו] פסק שאם כתבו לנתנו קודם שיבריא הרי זה פסול. [והרמב"ם י א כתב דכל היכא דכתב פסול היינו מדרבנן, ואם נשאת לא תצא]. וכ"כ בתוס' ר"י הזקן [קידושין עח:]: דפסול רק מדרבנן. והריא"ז [בשלט"ג] חלק על הרמב"ם דאינו גט כלל, ואף אינה פסולה לכהונה. וכן מבואר בטור [קכא] דפסול דאורייתא. והב"י [וכ"פ בשו"ע קכא ב] כתב דהרמב"ם מודה בשוטה גמור, אלא דס"ל דקורדייקוס נחשב שוטה רק מדרבנן. ובט"ז [ג] כתב דיש ספק האם חולי זה הוה כשוטה. אבל החלק"מ [ב] וכל שאר אחרונים חלקו לדעת הרמב"ם אפי' שוטה גמור השליחות לא בטלה מהתורה. והחזו"א [פו ה] כתב דמוכח דהשליחות בטלה מה"ת, ואין ללמוד מהרמב"ם דהוה דרבנן, ואולי הוא ט"ס.

ובפר"ח ביאר דהרמב"ם ס"ל דהשליח נכנס במקום הבעל, ולכן לא איכפת לן שהבעל שוטה. אלא דהוה משום גזירה שמא יאמרו דשוטה מגרש. ובכמה אחרונים כתבו דנח' האם הדין ד'כל מילתא דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי' [נזיר יב] תליא בשעת מינוי או בשעת עשיית השליחות. ובאר"ש [ב טו] העמיד דנח' הרמב"ם והטור בגדר שליחות, דלרמב"ם נחשב שהשליח מגרש [שהבעל מסר לו כח הגירושין], וסגי בשעת מינוי שהמשלח ראוי לגירושין. והטור ס"ל שמעשה השליח מהני לבעל [התייחסות המעשה] ולכן ל"מ לשוטה. ועי"ש שהאריך להעמיד דכמה נידונים בשליחות תלויים בחקירה הנ"ל. [והאחרונים האריכו הרבה בחקירה זו]. והאחרונים דנו לדעת הטור דפקע השליחות, דל"ש להיות שליח למי שאינו ראוי לעשיה זו [וע"ע בסמוך דכ"כ התוס' הרא"ש].

והקצות [קפח ב] כתב דעפ"ז לרמב"ם אף כשמת המשלח מהני השליחות², אלא דיש חסרון דכבר פקע האישות. והביא ש"כ רש"י ט: יג. עי"ש. והאחרונים הביאו דרש"י כתובות ב: ד"ה מת כתב ומאן קמגרש לה מהשתא אין המתים מגרשים. והאחרונים [בית אפרים, ואבה"א עבדים ו] דנו דל"ל דמת גרע, דאין שליחות למת, וכמ"ש רש"י כח. דכשמת בטלה השליחות].

ובחי' ר' שמואל [יב] הביא דל"ל דנח' בהא דשוטה ממועט מפרשת שליחות [וכמו קטן], האם ממועט מעצם פרשת שליחות או רק ממניני שליחות³. [אבל אילו השליחות קיים מהני עשיית השליח לשוטה].

אבל הפנ"י הביא דבירושלמי איתא דהנותן גט לאשתו ולא תהא גט עד למחר ואחזו קורדייקוס תליא במח' ר' יוחנן ור"ל⁴.⁵ וביאר הפנ"י דסברת ר' יוחנן דבשעת חלות הגירושין בעינן שיהא בר דעת, וטעמא צ"ע. וביאר בחי' הגר"ש ובקוב"ש [ב א] דבשוטה יש חסרון בעצם כח המעשה, ולא רק בדעת המעשה. ולכן ל"מ שמעשה יהא מיוחס לשוטה, וכן שיחול חלות גירושין ע"פ מעשה שעשה מאתמול. [וע' בשאר אחרונים שכתבו מעין זה].

אין כותבין. הפנ"י הקשה לדעת הראשונים [ע' לעיל כב:]: דלא בעי שליחות בכתובה אמאי אין כותבין כשהוא שוטה. וחידש הפנ"י דדרש' וכתב ונתן, דבעינן שיהא ראוי לנתינה בשעת כתיבה. [ורע"א דן עפ"ז דלרמב"ם אם מינה שליח ואמר לו כתבו ותנו נחשב ראוי לנתינה, אבל אם מינה רק לכתובה, אף לרמב"ם הוה אינו ראוי לנתינה, וע"ע באחיעזר כח ט]. ובתור"ג [קכא א] כתב דבעינן דעת ללשמה כמו שליחות⁶. אבל רע"א [תנינא פד] כתב דאה"נ למ"ד דל"ב שליחות בכתובה מדאורייתא אפשר לכתוב, ורק א"א לתת. ובאחיעזר [שם], ועי"ש שהאריך בכל הצדדים

1 ולכן בעינן שהבעל יהא ראוי לעשיית מעשה [ובאמר"מ יג א ביאר דלא שייך שליחות על רצון, ולכן בעי 'בר רצון'. וישן איקרי 'בר רצון']. אבל בכל שליחות מהני דעת הבעלים להחיל ע"פ מעשיו של השליח. ובחזו"א [פו א] ביאר דבכל שליחות וקנין לאחר ל' מהני רצון הבעלים של היום [שעת מינוי], אף דמחר לא שם לב והוה בע"כ. ועוד דנו האחרונים דמהני גמירות דעת השליח עבור המשלח, אלא דשוטה אינו ראוי שיתייחס עליו דעת ורצון [ע' בסמוך].

2 ובחי' מכת"י כתב דמחוסר מעשה הוה כאינו ראוי לבילה, אבל ישן כיון דראוי לבילה אין בילה מעכבת. והקצות הביא דה"ל שליח עושה שליח, ומת הראשון, מסקנת הגמ' כט: דלא בטלה השליחות. ונקט דמבואר דהוה שליחות מכח המת. ע' מש"כ בזה לעיל כט:.

3 והביא דנח' בזה רע"א ור"ש איגר [כתובות יא] האם יש שליחות לקטן במקום דא"צ מינוי. והקשו דמבואר בב"מ י: דלמ"ד חצר משום שליחות אין חצר לקטן, ואף דחצר לא בעי מינוי.

4 והירושלמי לשיטתו דנח' אף בשוטה גמור [דאילו לבבלי בשוטה גמור כ"ע מודו דל"מ].

5 ורע"א [בשו"ע] נסתפק בזה האם מהני כשנשתטה לפני החלות. וע' בסמוך דהמחנ"א מחלק בין דבר שבא לעולם, ודלא כירושלמי.

6 ובחזו"א [פו ג] כתב דצריך בשעת כתיבה כוונת הבעל [ומתאחדין הבעל והסופר כוונתם לדבר א'] לעשות לספר כריתות. ואף דמהני כשהבעל ישן, שצואתו הקודמת שוררת וכו'.

הנ"ל] דן דאם צווה לכתוב, א"כ בעי' שיעשה בשליחותו, ע"פ התי' הב' בתוס' לעיל סו: ד"ה הא].

הרשב"א הביא בשם **תוס'** דכל החסרון בשעת כתיבה, אבל בנתינה לא בעי' שיהא לו דעת [והרשב"א חלק והביא ראייה מדין מעת שאני בעולם. וע' ריטב"א כה.]. **ובב"ש** [קכא ה] כתב דבנתינה אף הטור מודה דהוה רק פסול דרבנן. **ורע"א** שם **והאחרונים** תמהו דהנתינה ודאי בעי' שליחות, ובר דעת יתור מבכתיבה. ותי' האחרונים [אחיעזר כח י בשם בית אפרים קיא] ע"פ יסוד דעת הרמב"ם, דס"ל דכיון דמסר לשליח מהני דעת השליח במקום המשלח. אבל כתיבה כיון דל"ב שליחות, והוה רק צווי בעלמא ל"מ לייחד לשמה מכח השוטה¹. ובחזו"א [פו] כתב עוד דבכתיבה בעי' דעת הבעל לייחד לשמה, ואילו בנתינה מהני דעתו ע"י השליח. וע' כע"ז בברכ"ש מ.

דלכי מתציל ל"צ למיהדר. **התוס' הרא"ש** הקשה היאך כותבין כשישתפה, כיון שהוא שוטה בינתיים כבר בטלה השליחות, ובירושלמי מדמה לקרבן דנחשב דיחוי. [ובגט פשוט [קכא י] הביא מזה ראייה לדעת הרמב"ם, דהשליחות אינו מתבטל מדינא², דהא אי"צ לחזור ולמנות]. ותי' דדוקא בעוד שאחזו קורדייקוס הוה כדיחוי לענין גט כמו קרבן, אבל לאחר שנשתפה לא הוי דיחוי דכיון דידעינן דעתיה דניחא ליה הוי כאילו עתה עשאו שליח. ובפשוטו משמע דהשליחות בטל, אלא דיש מינוי חדש ע"י האומדנא [והאחרונים] הקשו דדעת הרא"ש דבעינן מינוי מפורשת, ע' עב.]. ובחי' הגר"ש שם כתב דאף אם השליחות בטל, מ"מ מינוי השליחות קיים³. אבל **במגיה למשנ"ל** [ב טו] כתב דכשחוזר ונשתפה השליחות מתחדש, דסגי דהוה תחילתו וסופו בדעת, וכדאיתא לעיל כג. [כשהשליח נשתטה, וה"נ במשלח⁴].

תנוד"ה ומי' הקשה ר' אלחנן לר"ל נמי תקשה. **וברשב"א** כתב בשם **תוס'** דר"ל לא אמר בהדיא דשוטה ל"מ, ואנן הוא דאמר' [ע"פ המסקנא], ושמא המקשה סבר דלר"ל אפי' שוטה כותבין [וכדעת הירושלמי]. **והרשב"א** כתב עוד דבשחט בו ב' סמיה בין דעבדינא ליה סמתי וחיי⁵ [ב"מ קז:].

תוד"ה התם. דל"ל דבדקוהו בשעת נתינה. הראשונים הביאו מזה דבשחט בו ב' מעמידים אחזקתו ואי"צ בדיקה. דכיון דידעינן דנשתתק מחמת שחיטתו לא חיישינן שמא נטרפה דעתו. **והרמב"ן** כתב דה"ה נשתתק מתוך חולי אי"צ בדיקה. **והר"ן** חלק ע"פ הירושלמי, בד"א משתתק מתוך בוריו, אבל נשתתק מתוך חליו דיו בפעם א', אלמא בעי' בדיקה פעם אחת. וכתב דהגמ' לא נחתה לדיני בדיקה, אלא דבעצם נחשב בר דעת.

בא"ד אומר ר"י דצריך ליזהר שלא יתקלקל בין כתיבה לנתינה. **המהרש"א** תמה דכיון דשפוי בשעת כתיבה ובשעת נתינה, מנין שיפסל שנתקלקל בינתיים. **וברא"ש** ושאר ראשונים כתבו רק שלא יתקלקל בשעת כתיבה. **ובב"י** [קכא הו' בק"נ] הביא דמפורש במתני' דכותבים כשישתפה, ולא איכפת לן שנתקלקל בינתיים. **ובב"י** כתב לפרש דכוונת התוס' דאם נתנו בשעת קלקול ושוב נשתפה לא אמרי' איגלאי מילתא שהיה תונבא. **ובט"ז** [ד] תי' דאם נתקלקל אחרי כתיבת הגט בטל הגט, ובמשנה איירי שנתקלקל קודם כתיבה. **והאחרונים** ביארו דאמר' דנחשב יחוד לשמה מכח הבעל, וע"י שנתקלקל מתבטל יחוד הלשמה. **והרש"ש** כתב דהוה כדיחוי⁷.

1 וצ"ב דאף אי לא בעי' שליחות, מ"מ כשעשאו שליח מהני מתורת שליחות. **ובאמר"מ** [יח ד] תי' דשליחות כתיבה הוה גדר מילי, ונחשב שלא חל השליחות עד שעת עשייה [ע"ל כט.], ולכן אינו יכול לעשות כשנעשה שוטה.

2 **ובקוב"ש** ב א כת' דאף לטור החסרון מצד המעשה, אבל עצם השליחות אינו מתבטל [אבל בתוס' הרא"ש מבואר דהשליחות מתבטל].

3 [וצ"ב א"כ אף מי שממנה קטן והגדיל נימא דהמינוי קיים, ובמשנה כג. מבואר דל"מ. ועוד צ"ב דהבעל נתכוון לעשות חלות א' של שליחות, ולא היה דעת להחיל שוב לאחר זמן].

4 אבל **בקוב"ש** [קוב"ב טו] כתב לחלק בין נשתטה השליח למשלח.

5 וצ"ב א"כ היאך מעידין עליו. ואפשר דבמסקנא א"א לרפאות. א"נ לא שכיח לרפאות, כיון דהרוח מבלבל. [והרשב"א אח"כ דן דהוה טריפה, ודן האם שיש טריפות שאדם אינו דומה לבהמה. ויל"ד האם מבואר בזה דשייך לעשות רפואה בטריפה].

6 ממילא בלא מעשה, ומ"מ לא אמרי' דהיה כישן כיון דלא היה בידינו. רש"ש.

7 **ורע"א** דימה לכתבו על התלוש וחיבר אח"כ, דפסול לרמ"ה [הו' לע' כא.], אבל הרשב"א מכשיר, ורע"א דיק דכ"ד תוס' ד.]. וצ"ב דהתם יש שם פסלות' דמחובר, אבל הכא אמאי יחשב לא לשמה, אף אם אין בעל.

בא"ד ומספקא אי חשבינן ליה כשוטה או שמא תונבא בעלמא דנקטיה. וברא"ש [ותוס' הרא"ש] כתב או שמא אפי' לר' יוחנן כישן דמי דרגיל שתתישב דעת מאליו.

גוסס. דעת רבינו יואל [הו' ברשב"א ושא"ר כאן, וברא"ש קידושין עח; ובתוס' קידושין עח: הביאו כן ע"פ רש"י שם] דגוסס חשוב כמת ואינו עושה מעשה, ואפי' דעתו מיושבת אין קנינו קנין² ואינו מגרש את אשתו [ועפ"ז ביאר את הגמ' שם דאין לו מיגו להקנות נכסים שנופלים כשהוא גוסס]. ודוקא למידי דממילא נחשב כחי. ובתוס' קידושין עח: הקשה עליו דמבואר הכא דשחט בו ב' ומגוייד, ואין לך גוסס גדול מזה. ובגט פשוט [קכא לב] חילק דשאני גוסס בידי אדם.

וברא"ש [קידושין שם] משמע דלרבינו יואל אם שלח גט קודם שיעשה גוסס מהני [וכ"כ במהרי"ט שם, אבל הק"נ ועוד אחרונים נדחקו בלשון הרא"ש שם] ועפ"ז מתיישב הגמ' לעיל כח. דהניחו גוסס, אבל ברשב"א [בסוגיין] כתב דל"מ כשעשה שליח ושוב נעשה גוסס. [והאחרונים דנו ע"פ הצדדים בנשתטה המשלח].

ובתוס' קידושין כתב דודאי גוסס דבריו קיימין, והא דנקט התם נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, משום דמסתמא גוסס אינו יכול לדבר. והגט פשוט ביאר כוונת התוס' דאין לו מיגו, דאינו יכול לומר שרוצה להקנות. וע"י הרכנה אינו יכול לבדו בלא שישאלוהו. והקצות [רנ ח] חלק דבגמ' שם איירי אף שהקנה לכשיבא לידו, ובזה לא צריך דיבור, וע"כ דכוונת התוס' דכשאינו יכול לדבר הוה בחזקת שאינו שפוי³. [ומבואר דל"מ שעשה הקנאה לאחר ל' ונשתטה אחר"כ, וכמו שה' לעיל מהירושלמי]. והקצות הקשה ע"ז מהגמ' ב"ב קלז דמהני גט שיחול עם גמר מיתה, ואף דהוה גוסס בשעה זו. וסיים וצ"ע. ובמחנ"א זיכה טז כתב לחלק בין דבר שלא בא לעולם, דמעולם לא מצי להקנותו קנין גמור לא בתחילה ולא בסוף, אבל אילו היה ברשותו להקנותו לא איכפת לן דנשתטה בשעת חלות. והאחרונים האריכו בזה].

תוד"ה חיישינן. אבל במזיד לעולם חייב, ושמא יש שום דרשא. ובתוס' הרא"ש כתב דגבי גלות כתיב ויפל עליו וימת, דמשמע דמה שהפיל גורם למיתה ולא דבר אחר. אבל גבי מיתה אפי' מצמצם בתוך המים או כפתו לפני ארי חייב [סנהדרין עח].

אבל הריטב"א כתב דאתיא כמ"ד הכוהו י' בנ"א ב' מקלות כולם פטורים. ומבואר דאף במזיד פטור, וכ"ד הראב"ד [רוצח ה ב]. וברשב"א ב"ק כז. הקשה א"כ בטלת פרשת רוצחים [להך מ"ד]. ותי' דלא פטרי' אלא כשעשה אחר, ודלא אמרי' בלבול הרוח אלא לענין גלות. [והאחרונים האריכו בזה ואכ"מ].

ובתוס' כתובות [לג: ד"ה דלמא] כתבו בחד תי' דדוקא שחט בו ב' חיישי', דבקל הרוח מבלבל אבל בשאר חבלות אין הרוח מבלבל כ"כ. וכ"כ הראב"ד [שם, וברמב"ם משמע כתוס' וע"ע באבה"א].

תוד"ה דבי. דל"ל דשיחיא נקטיה וכו' כיון שאינו טועה וכו'. בפר"ח [קכא ה] ביאר שמרמז שהפרי אינו בנמצא, וזה מוכיח שיש לו דעת.

תוד"ה וניחוש. ולמה לנו לחושבו כשוטה וכו'. והתוס' הרא"ש הוסיף ולא שנחוש להקל. אלא יש לבדוק באופן אחר. וכ"כ הרשב"א.

עא.

חרש שיכול לדבר מתוך הכתב וכו'. בתוס' [ד"ה אמר רבי זירא] כתבו דכוונת הגמ' דלגבי גט אי"צ הגדה בפה [וזה חידוש ראשון, דאי"צ צווי מפורשת, וע' לקמן עב. דנח' בזה הראשונים למסקנא], ורב כהנא חידש עוד דחרש נחשב יכול לדבר מתוך הכתב, א"כ הוה דיבור מעליא. ובפשוטו משמע דכתיבה נחשב לבדיקה [ועדיף מהרכנה]. ולפ"ז הא דחרש נחשב שאין בו דעת, היינו בסתמא, אבל אם בדקוהו נחשב בר דעת. [וכ"כ התור"ג דהוה בחזקת שוטה עד שיבדקוהו].

והאחרונים כתבו לפרש עוד דיסוד רב כהנא דכתיבה נחשב דיבור, וכיון דיכול לדבר מתוך הכתב נחשב 'מדבר', וחרש המדבר נחשב בר דעת. וכ"כ החת"ס דהלכה למ"מ דחרש הוה

- 1 ורע"א הקשה דהרא"ש [כתובות פ"ב א] הביא בשם הרמ"ה דעיתים חלים ועיתים שוטה שיזכו לו נכסים כשהוא שוטה ל"מ, ולשיטת הרא"ש יחשב כישן כיון דרגילות שתתישב מאליו.
- 2 ובקוב"ע סח הקשה דהיכן מצאנו דמת אינו 'בר קנין', דהא דאין שטר לאחר מיתה י"ל דהוה משום שכבר זכו יורשים.
- 3 אבל בגט פשוט הקשה דבסוגיין מבואר לרמב"ן דנשתתק מחמת חליו אי"צ בדיקה.
- 4 ובריטב"א יבמות קכ: כתב כתוס'. [ובתוס' שבועות לד. ד"ה על דחו דאין ראייה לחייב במזיד]. וע' אבה"א ועוד אחרונים.

כשוטה, ודוקא ע"י כתיבה הוה כדיבור. והתוס' הרא"ש כת' דחשיב כתב כדיבור דמשוי ליה כפקח. אבל הוכחה אחרת שהוא בר דעת ל"מ וכדאית' בגמ' בע"ב אע"ג דחזינן ליה דחריף. ובגליון מהרש"א ציין לדברי האחרונים שהאריכו בדין כתיבה כדיבור בכל התורה.

תוד"ה אמר רב יוסף. מדמי רב יוסף הרכנה דאלם לכתובה דחרש, יש הוכחה שמבין בטוב. [ופשיטא ליה לרב יוסף דאם מהני בדיקה בנשתתק, ה"ה כתיבה לחרש להחשב בר דעת]. והרשב"א הקשה ע"ז דמבואר לקמן עב. דהרכנה דחרש עדיף מכתובה [לענין צווי גט], דהרכנה כדיבור דמי [והאחרונים ביארו סברא זו דהרכנה נחשב כמדבר לחבירו, אבל כתיבה הוה לעצמו ולא כלפי חבירו]. וכתב הרשב"א דהשתא לא ס"ל למקשה הכי. [וע"ע לקמן]. אבל דעת תוס' דהמיעוט לקמן קאי רק אחרש, דע"י כתיבה לא נחשב בר דעת. אבל נשתתק מהני בדיקה.

בא"ד אם שאלוהו בכתב וכו'. **רע"א** הקשה אמאי בעי' ששאלוהו בכתב, אף כשכתב מעצמו יש נפק"מ בזה. **בא"ד** אע"פ שאם שאלוהו בכתב והרכין אינו מועיל כלום. בפשוטו כוונת התוס' דבחרש [שהוא כשוטה] ל"מ בדיקת הרכנה [ורק ע"י כתיבה דנחשב כדיבור]. אבל בתוס' הרא"ש כתב [בת"י ה"ב] דלא שייך הרכנה בחרש, שאינו שומע מה שאומרים לו, ואפי' אם כתבו לו נכתוב גט לאשתך אין להאמין הרכנתו, דאינו מתכוון למה שכתבו לו אלא כמתעסק בעלמא.

בב"י כתב דלפ"ז ה"ה נשתתק מהני כתיבה, ואי"צ בדיקה ע"י הרכנה. ודייק כן מלשון הרמב"ם [מכירה כט ג] לגבי מכירה והוא שיבדוק כדרך שבדקין בגיטין או יכתוב בכת"י. והאר"ש [ב טז] הקשה ע"ז דהרמב"ם בהל' נחלות [ד א] כתב דכשכתב בעי ג"כ בדיקה, וכ"כ גבי עדות אשה [גירושין יג כח]. וע"ע.

אלם קאמרת. הרשב"א למד מזה דאלם מעיקרא ג"כ בעי בדיקה. וכ"כ הר"ן. והב"י [קכא] כתב דאי"צ בדיקה דכשם שכונסה, דאילו היה שוטה אין קידושיו קידושין. וע"ע בפוסקים.

וזה וזה כפקחין לכל דבריהם. הרמב"ם [מכירה כט ב] פסק דחרש שאינו לא שומע ולא מדבר או שמדבר ואינו שומע כלום מוכר ולוקח ברמיזה במטלטלין אבל לא בקרקע. וה"ה תמה ע"ז מסוגיין דמדבר ואינו שומע הוה כפיקח². והכס"מ תי' דהוה כפיקח דאי"צ בדיקה, אבל יש דינים שאינם כפיקח. ובגרא [רלד נד] ביאר דבכ"מ דהוזכר חרש ושוטה יחד, המדבר אינו בכלל. אבל לגבי מטלטלין הוזכר חרש לבד, וזה כולל אף מדבר ואינו שומע. וכ"כ ה³נתיבות [רלה כ] דקים להו לחז"ל לדענין מכירת קרקע אין לו דעת³. ובכס"מ תי' עוד דבכ"מ איירי ששומע קצת, והרמב"ם כאן הדגיש כשאינו שומע כלל. ובנתיבות שם תמה ע"ז מכמה מקומות. וע"ע בבית הלוי ג ב דהאריך בכ"ז.

תוד"ה והא. אמירה ודאי לא הוי אלא בפה. והרשב"א הוסיף דכתיב [קהלת י כ] בעל כנפיים יגיד דבר.

שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם. רש"י [דברים יט] כתב דילפי' שלא ישלחו העדים כתב ידם לב"ד, והראשונים הביאו מזה דהוה מיעוט מכל עדות בכתב [אא"כ הוה שטר, וכ"כ הר"ף יבמות לא]. אבל ר"ת [בתוס' ב"ב מ ויבמות לא:] כתב דחשיב עדות, ולא ממעטינן אלא אילם דאינו בר הגדה. אבל ראוי לבילה אין בילה מעכבת.

והש"ך [מו צג] נקט דלדעת ר"ת אילם פסול לחתום גם בשטר. אבל לדעת רש"י אין פסוק למעט אילם יותר מכל עדות בשטר [ועפ"ז הקשה סתירה בשו"ע]. וכ"מ ברשב"ם [ב"ב קכח. ד"ה ונתחרש] דאלם לאו פסול עדות הוא אלא שאין בו כח להגיד. אבל בתוס' ר"ד [כאן] כתב דאילם אינו יכול לחתום על שטר, דכיון דאינו ראוי להעיד בב"ד ל"ש לומר נעשה כמו שנחקרה עדותו בב"ד.

והקצות [מו יט] הקשה א"כ אמאי בעינן פסוק נוסף 'אם לא יגיד', הא ממעטינן מפיהם ולא מפי כתבם⁴. ובתור"ג כתב דבעינן קרא למעט כשתבעו לחתום בשטר. ובתוס' חד

1 וראיתי לחלק דבעדות כלפי אחרים בדיקה, ודוקא לעצמו לא בעי. וצ"ב החילוק.
2 ויש אחרונים שדנו דהיינו דוקא בפיקח מעיקרא, דאל"כ היאך למד לדבר. ואכ"מ.
3 ולכאורה לענין מטלטלין מוכר מדינא, ואי"צ תקנה כפעוטות. ואפי' הכי נכללו בלשון א'.
4 וכן הקשה תוס' הרשב"א כתובות כ, ודן בדין ע"א בכתב לחלק בין זוכר עדותו או לא. [וני' כוונתו מדין עדות בכתב וע"ד ר"ת, וע"ש].

מקמאי [יבמות לא:] הקשה אמאי אין שבועת העדות באילם כשתבעו לחתום בשטר, ותי' דל'ש כיון דאינו תובעו להעיד עכשיו בב'ד.

והקצות כתב דנתחדש דאילם הוה פסול הגוף, דכיון דגילתה תורה דכתיבה לא נחשב דיבור לענין עדות, וממילא נחשב שאינו עד והוה פסול הגוף. ופסול אף בעדות דא"צ הגדה כגון עדות לקיומיו, ולכן נחשב פסול עדות אף בשטר. וכתב דלפ"ז יש בזה דין תחילתו בפסלות [ודלא כרשב"ם הנ"ל]. וכ"כ הרא"ש [ב"ב פ"ח כד] דאלם פסול מואם לא יגיד אע"פ שיכול להגיד בכתב, דבעינן ראוי להגיד בפה.

רש"י ד"ה ולא. דלא דמי לשטר דההוא אורחיה בהכי. הקצות [כח ו] כתב דדעת רש"י כבעה"מ דבשטר אין חסרון מפי כתבם, כיון דהוה מדעת המתחייב נחשב מפי כתבו. והברוך טעם ציין דברש"י דידן לא משמע כבעה"מ, ומשמע דהוה מגדרי שטר.

בעדות אשה דאקילו ביה רבנן. ברי"ף [סוף יבמות] הביא מהירושלמי מח' במצאו כתוב בשטר איש פלוני מת האם תנשא אשתו. והראשונים כתבו דהרי"ף פסק בסוגיין דמהני כתב בעדות אשה, ואף דשם לא הכריע, וסמך אמש"כ כאן. והריטב"א תי' עוד דהתם כשמצאו כתוב, אבל הכא בא להעיד, ועדות מכוונת חשיבא טפי.

רשב"ג אומר וכו' פיקח ונתחרש הוא וכתב ואחרים כותבים. פרש"י והיינו כרב הונא. דעי' שכותב נחשב פיקח. והאחרונים הביאו מכאן [וכן מתחילת הסוגיה] דלא כדעת הרמב"ם [פיה"מ ריש תרומות, וכן ברע"ב שם] דפיקח ונתחרש נחשב פיקח לכל דבר. והביאו דבירושלמי איתא דלרשב"ג כל פיקח ונתחרש נחשב בר דעת.

רש"י ד"ה אבל פיקח. שלמד לכתוב מדעת צלולה. לפ"ז ל"מ אם לא כתב קודם שנתחרש. ובמהרש"ל כתב דאפי' נתחרש בקטנותו קודם שיבא לידי דעת מיושב. [ובפשוטו לרש"י תליא רק בכת"י של דעת, ולא בעינן שיהא לו דעת מעיקרא].

כשם שכניסתה ברמיזה וכו'. דהוה קידושין דרבנן, והם אמרו והם אמרו. [ומשמע דהוא סברא במעשה רמיזה, וכעין ממ"נ, וע' לעיל נח:].

ודעת ר' אלעזר [יבמות קיג.] דקידושי חרש הוה ספק דאורייתא, והגמ' מסתפקת האם הוא משום דדעתא קלישתא, והוה ספק אי מהני לגיטין וקידושין, ומ"מ אם כנס מוציא בממ"נ. או דהוה עתים חלים ועתים שוטה, ואינו יכול לגרש את אשתו [והמשנה דלא כר"א].

רש"י ד"ה ביבמתו. דגט ידידה לא מפקע זיקה דאורייתא. רע"א תמה דכיון דנשאה נעשית כאשתו, והוה א"א דאורייתא, ולא רק זיקה. [וצ"ל דכוונת רש"י אישות מחמת זיקה]. אבל במאירי [כאן בפ"י א'] כתב דיבום של חרש אינו מעליא להפקיע זיקה ולעשותה כא"א אלא כעין מאמר.

עא:

עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים לחתום. תוס' בעירובין יג. הקשו אמאי פסול, הא קיימא לגירושין, והגמ' מדמה גט למגילת סוטה, ומגילת סוטה כה"ג נחשב לשמה. [ותוס' הוסיפו לא בעי שליחות לכתובה כדמוכח לעיל כב: עי"ש בתוס']. ותי' דפסול מדרבנן. א"נ בסוטה אין הכהן מקפיד, אבל בגט מסתמא לא ניחא ליה לבעל. ובתוס' זבחים ב: כתבו דבעינן שתהא עומדת להתגרש בגט זה. [ועי' מש"כ בזה ריש פ"ג]. והרמב"ן לעיל סו: כתב דבעינן שיהא צווי בפניו להחשב כתיבת הבעל.

רש"י ד"ה טעמא. מקפיד היה בדבר וכו' שבושת הוא לו שא"י לכתוב. משמע דכוונת רש"י כאביי [לעיל כט]. דטעמא דר' מאיר משום קפידא דבעל. וכן הוא לשון הגמ' ר' מאיר דאמר מילי מימסרין. [ולרבא אף ר' מאיר

- 1 והאחרונים העירו דלמש"כ הקצות רמא א דבעינן עדות לקיומיו שיהא ראוי לבא לידי בירור, א"כ בלא"ה ל"מ אלם, דאינו יכול להעיד.
- 2 והביא ד' שיטות אמאי בעדות בשטר אין חסרון מפי כתבם. א' הבעה"מ [יבמות לא] דנחשב מפי 'כתבו' כיון דאין כותבין אלא מדעת המתחייב. ב' דעת הרמב"ן דנוסח שטר הוה כמי שנחקרה. ג' לר"ת אין חסרון מפי כתבם בראוי להגיד. ד' לרמב"ם מהני רק מדרבנן.
- 3 וכ"כ הנמוקי' [ב"ק יט. בדה"ר]. אבל הש"ך [יר"ד א כב] כתב דפיקח ונתחרש הוא כשוטה.
- 4 [והאחרונים כתבו דל"מ גילוי דאינו מקפיד, דא"כ עדיין קשה, אלא כיון דמקפיד בעי' לשמה מכח הבעל].
- 5 אבל דעת הר"ח הו' בראשונים כט. הוה קפידא שידעו שרוצה לגרש.

מודה לטעם מילי, ובאמר לג' תנו בפשטות הטעם דהוה אומר אמרו, ועי' לעיל סו:].
 רש"י ד"ה דאמר מילי. והוה בדברים שלוחו של אדם כמותו וכו'. משמע דלמ"ד דל"מ מילי הטעם דלא נתחדש שליחות כלל במילי [אף בשליח הא'], וע' מש"כ בזה לעיל סו: וכת.
עב.

תניא כוותיה דרב אשי. הריטב"א כתב דהר"ף פסק כר' יוסי דאפי' אומר אמרו ל"מ [ע' מה שה' בזה לעיל סו:], כיון דסתם מתני' כוותיה הכא, והוה מח' ואח"כ סתם. וסדר הפרקים התקבל ואח"כ מי שאחזו, וכך הם סדורים בספרי הגאונים².

תוד"ה קולו. וי"ל דמסתברא דהרכנה מהני כמו קול, דקים לן שמתרצה וכו' אלא למעוטי חרש. לתוס' החסרון בחרש משום דעת, ולא משום חסרון צווי הבעל דגט. [ודוחק שהסמיכו על הלשון 'קולו', והוה מיעוט בעלמא על חרש].

והראשונים הקשו על תוס' דבתוספתא נוסף על ברייתא זו³, ולא עוד אלא אפי' כתב בכתב ידו לסופר כתוב ולעדים חתומ. והראשונים למדו מזה דלמסקנא אפי' פיקח לא מהני שישלח כתב לגרש את אשתו. **והרא"ש** [סו"פ התקבל, ובתוס' הרא"ש כאן] הוסיף דהרכנה עדיפא דמראה בגופו⁴ [וכ"כ הרשב"א]. **והאחרונים** ביארו ע"פ דברי הרמב"ן סו: דלא נחשב 'וכתב' של הבעל עד שישמע מפי הבעל [וביאר החזו"א [פה] דבעי שיתייחדו כוונת הבעל והסופר לכתובה]. ולפ"ז במסקנא לא קי"ל כרב כהנא משום דממעטין מ'קולו' דבעינן צווי מפורשת מהבעל.

ועפ"ז דן החזו"א דאם כתבו לפני הבעל י"ל דהוה צווי, והתוספתא איירי בשליחות שלא בפניו [וביאר בזה כוונת הקונדריסין שהביא הב"ן]. וכ"כ התור"ג [קכ כד]. אבל הביאו בשם **משנת ר' אהרן** דכתיבה הוה כאומר מעצמו, ולא כאומר לחבירו, ולכן אף בפניו ל"מ.

והרא"ש כתב עוד א"נ נשתתק דא"א בענין אחר הקילו ביה משום תקנת עגונות [ומבואר דהוה חומרא דרבנן⁵]. **והפוסקים** דנו עפ"ז דבמקום עיגון יהני שהבעל ישלח כתב לסופר לכתוב ולעדים לחתום. **והחזו"א** [פה] כתב דאין לסמוך ע"ז כיון דרוב הראשונים ס"ל דלא נחשב לשמה כלל בלא התייחדות צווי הבעל לפניו.

בא"ד כמו תן גט לאשתי [יא: ובתוס' הרא"ש הביא עוד מיבמות קיח: המזכה גט במקום יבם], כיון שהיא מתרצה הוי כשלוחה. ומבואר בתוס' גדר 'זכין' הוה משום דנחשב שליח ע"י אנו סהדי כפשוטו. ועי"ז נחשב כמינוי⁶. ולא כדברי הקצות [קה א] דאף למ"ד זכיה מטעם שליחות הוה מינוי שליחות ע"י התורה. **והרא"ש** כתב [לדחות] דלענין שליח לקבלה אי"צ מינוי בהדיא, דדוקא לענין צווי הבעל בעינן שידבר בפניו. [ומבואר ע"ד הרמב"ן דהוא דין רק בכתיבה].

מהיום ולאחר מיתה

משנה. הרי זה גיטך לאחר מיתה. **תוס' כתובות** [ב: ד"ה הרי] כתבו דלאחר מיתה הוה טעמא דכולהו [ואינו מקרה בפנ"ע].

מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט. [ורבי בברייתא בע"ב חולק]. **בראשונים** משמע דה"ה מעכשיו ולאחר מיתה. אבל **הרמ"ה** [טור קמה ג] כ' דמעכשיו ולאחר מיתה לכו"ע הוה גט. וביאר הב"ח דהלשון מסתבר דתנאי הוה. ודוקא מ'היום' כיון דלא גמר לגרשה מיד הוה ספק תנאי.

רש"י ד"ה מהיום. דבשלמא גבי ממון איכא למימר גופא מהיום ופירות לאחר מיתה. מקורו מהגמ' ב"ב קלו. שמפרשת דגבי גט אמרי' מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט, ולגבי

1 אבל **לרש"י** סו: [ד"ה והאמר] אמרי' מדלא קפיד הו"ל אומר אמרו, א"כ י"ל דאף לרבא תליא בסברת קפידא דבעל.

2 אבל **רש"י** [עא: ד"ה טעמא] כתב לקמן פרק התקבל. וכן היה סדר הפרקין לפני **תוס'** [סב:]. **והרא"ש** [ובק"נ כתב דט"ס] ובתוס' **הרא"ש** הוכיח דסדר הפרקים התקבל ואח"כ מי שאחזו, אבל השאיר את הסדר כמו שהיה.

3 אבל **המרדכי** כתב דהוה תוספתא בפנ"ע, ולעולם כל החסרון מדין חרש. וכ"כ החזו"א שם.

4 ובחת"ס כתב לדון דהרכנה נחשב 'קולו' מדין מדין שומע כעונה.

5 יל"ד האם כוונתו ע"ד תוס' בעירובין [הו' לעיל] דכל היכא דגילה הבעל דעתו נחשב לשמה מדאורייתא, ובעינן צווי הבעל רק מדרבנן. או דודאי בעינן צווי ממש, אלא דצווי בכתב הוה חומרא.

6 ומבואר דלא בעי צווי מפורש בכלל [ולא שכתובה נחשב דיבור].

מתנה קנה דהוה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה¹. וגבי גט הוה ספק תנאי וספק חזרה.

וברשב"א מביא שהירושלמי מקשה גבי אשה שמא שייר מעשה ידיה, ותי' לא מצינו אשה לזה ומעש"י לזה [ע"ל פה]. וכן גבי שחרור עבד², וכן גבי הקדש³, וכן המפקיר שדהו מעכשיו ולאחר ל' לרבי הוה הפקר, ולרבנן אינה הפקר. וביאר הרשב"א כלומר דאף הפקר א"א שיהא גופו הפקר ופירות לבעלים [והמשנ"ל עבדים ה' ג תמה בזה]. ובקצות [רנח] ביאר דבהפקר בעי ונטשתה כשביעית [וע"ש שדן בזה].

בגמ' בקידושין נט: נח' רב ושמואל במקדש מעכשיו ולאחר ל', דלרב הוה ספק תנאי וספק חזרה. [ורש"י פ' דהיינו תנאי אם לא אחזור בי תוך ל', והרמב"ן חלק דהוה תנאי אם יחיה עד ל']. ושמואל פשיטא ליה דהוה תנאי. ובגמ' מבואר דתליא במח' רבי ורבנן [הו' בע"ב] גבי מהיום ולאחר מיתה [אלא דיש לחלק דלרחוקה קאתי וכו']. ולפ"ז מתני' כרב.

ור' יוחנן [שם ס.] ס"ל דהחלות מתחיל מעכשיו ונגמר לאחר ל', כי שרגא דליבני⁵. והגמ' מקשה דאם מת, הרי נתבטל הגט דאינו כריתות. ורבא תי' מה ששייר גט גמרתו מיתה. ואביי תי' דהגט מתבטל ומתני' משום גזירה⁶.

תנאי. ורע"א הקשה היאך אפשר לומר דהוה תנאי [מהיום ולאחר מיתה, וכן במח' רב ושמואל בקידושין], והרי לא כפל לתנאו, ונימא דהתנאי בטל והמעשה קיים. [ודן דאפשר דאה"נ, אבל ברש"י לא משמע כן]. וכתב דיש ליישב לדעת הרמב"ם [ע' לק' עה]. דתנאי דמעכשיו אי"צ כפילה, אבל לשא"ר צ"ע. ודן דאפשר דפליגי רב ושמואל בפ' המשנה, ואיירי כשכפל, ודוחק.

אם מת. בפשוטו הוה תנאי דאם, דלאו כמעכשיו [וכבגמ' עד]. ובבב"ש [קמה א] הקשה דא"כ נימא דהתנאי בטל והמעשה קיים, וכתב דאמר' דדחה החלות ודעתו שיחול הגט לאחר מיתה, ולכן אין בזה חסרון תנאי כפול. וכ"כ הלח"מ [ט כ] ד'אם מת' [לדעת הרמב"ם] אינו מדין תנאי שימות [אא"כ כפל תנאו, וגילה דדעתו לתנאי], דכיון דתלה במיתה עצמה אמר' שדחה חלות הגירושין עד לאחר מיתה. ובתור"ג כתב דבמקום שהתנאי מתקיים מאליו אמר' דהוה כדחיית החלות, ורק בדבר שמחוסר מעשה הוה תנאי.

והאבי עזרי [ט יב] הביא מהגמ' ב"ב קלז. דמוכיחה מהמשנה אם מת' וכו' לא אמר כלום, דמתנת שכיב מרע קונה לאחר גמר מיתה, ואין גט לאחר מיתה [דלמ"ד שקנה בשעת גמר מיתה הוי גט]. והתם הוה דחיית זמן החלות, ולא גדר תנאי דלאו מעכשיו.

רש"י ד"ה ורב הונא. למה נכתב זמן בשטר מתנה. **במהרש"א** [כתובות ב:] הקשה דהוצרך לכתוב זמן בשטר, דכיון דתקנו זמן בגיטין כל גט בעי זמן [וכה"ק הפ"י כאן, ע"ש מה שכתב]. ותי' המהרש"א דהיה יכול לכתוב שבוע או חודש וכו'. ובתור"ג [וכ"כ בקרני ראם שם ועוד אחרונים] חלק דכיון דתלה הגט במיתה לא בעי זמן כתיבה, אלא זמן החלות.

וברמ"ה [ב"ב קלו [אות קעז], והו' בטור ורמ"א רנח] כתב דבמקום שתלה את התנאי אם לא יבא עד י"ב חודש, הוצרך לכתוב הזמן בשטר לדעת זמן התנאי, ולא אמר' זמנו של שטר מוכיח עליו. ודוקא כשהתנאי בע"פ אמר' זמנו של שטר מוכיח עליו אף בתנאי י"ב חודש⁸.

אבל **האבי עזרי** [ט יב] כתב לפרש דעצם לשון השטר הוא שנתגרשה בשעה מסויימת [והביא מתוס' לעיל יז. דגט מאוחר חל לפי הזמן שבו], א"כ אמר' זמנו של שטר מוכיח אף במקום שלא שייך סברת על חנם.

תוד"ה מהיום. כתב ר"ת מהיום, לא ידענא וכו'. **רע"א** כתב דלפ"ז ה"ה זמנו של שטר מוכיח רק מסוף היום [ותליא בספק של תוס', דהרי בגמ' הושוון]. ודן דלפ"ז ה"ה אם כתב בגט

1 **ורע"א** [ת פח] ביאר דקנה את כולו מהיום, אלא ששייר זכות פירות עד שעת מיתה, ולאחר מיתה ממילא הכל הוה שלו. אבל דעת **הבית מאיר** [הו' שם] דבשעת מיתה זוכה בזכות פירות, ונחשב הקנאה ממילא, ולכן לא איכפת לן דהוה לאחר מיתה.

2 **והמשנ"ל** עבדים ה' ג הקשה דמ"מ לרבנן מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט, והוה ספק, ונימא דמוחזק בעצמו בספק. ובקצות [רנח א] תי' דעבד אינו מוחזק בעצמו. ע' לעיל מ:

3 [ועי"ש בקצות שדן דלדברי רש"י הוה תנאי שיוכל לחזור בו, א"כ אף לצד דהוה תנאי יכול לחזור].

4 ואף לגבי הקדש דנו האחרונים אמאי לא שייך שיעור פירות. וע' מש"כ בזה ב"ב עא:

5 כ"כ רש"י ותוס' שם, אבל יש ראשונים שם דהוה מדין שיעור חוץ ממי שיקדש תוך ל'.

6 וע' **רע"א** דהאריך דלפ"ז ל"ק קושיית הגמ' בע"ב, מדלרבנן בסיפא חולצת וכו'.

7 ובקרנ"ר [למהרש"א כת' ב:] חלק דהיה צריך לכתוב אם לא באתי עד זמן פלוני, ואמאי תלה בזמן כתיבה.

8 אבל **הש"ך** [רנח ב] לא ראה חילוק הרמ"ה בין התנה בע"פ, והקשה עליו מהגמ' בע"ב.

שבוע או חודש, הוה בכלל ספיקו של ר"ת אי חל בסוף הזמן, כשמת תוך שבוע. וכן בגט מאוחר, דאפשר דזמן השטר מוכיח דחל בסוף הזמן. והביא תוס' בכתובות ב: [ד"ה דלמא לאפוקי] כתבו [להעמיד המשנה שם] דאיירי בגט בלא זמן, א"נ שכתבו שבוע או חודש, א"נ במאוחר, [ולכן ל"ש זמנו מוכיח]. ועי' שמש"כ לפ"ז.

דעת הרמ"ה [בטור קמה] דאפי' מת בו ביום מגורשת [כרבינו אלחנן], אבל בעי עדים שהגיע לידה מחיים. דעדי חתימה אינם עושים אותו לגט אלא אחר היום, והו"ל ספק מגורשת. **והתור"ג** [קמה ד"ה אלא] ביאר כוונתו דנחשב שהגט אינו מוכיח מתוכו, לדעת הר"ף [לקמן פו] דכשיש עדי חתימה אי"צ עדי מסירה. ולכן בעי עדי מסירה. והאמר"מ [טז טז] חלק דשטר בלא זמן חל מיד בשעת נתינה אף לר' מאיר [וכמ"ש הר"ן פו], ורק כלפי הקדימה נחשב אינו מוכיח מתוכו.

תוד"ה הכי. אין זה אלא שופרא דשטרא. [וע' לקמן עז]. דהראשונים האריכו בזה האם רב חשש לב"ד שלא יפסקו כר' יוסי].

אבל **הר"ף** [ב"ב סב: דה"ס] כתב לחלק בין איסור לממון, ובאיסור לא קיי"ל זמנו של שטר מוכיח. **והרמב"ן** [עז. ובסה"ז שם] כתב דאין מקום לחלק בין איסור לממון, וכדמוכח בסוגיין. אלא דהר"ף חשש לחולקים על ר' יוסי לגבי איסור. [ורע"א הקשה דהגמ' דידן על רב הונא דאמר חולצת, הרי אף רב דפסק כר' יוסי בממון, לגבי גט חולצת].

אבל **הרמב"ם** [גירושין ט יב] לגבי גט לא פסק כר' יוסי אף לקולא [ולגבי ממון בהל' זכיה יב טו פסק כר' יוסי]. **והראב"ד** השיג. **והר"ן** [בסוף הפרק] הקשה דאין מקום לחלק בין איסור לממון [וכדמוכח בסוגיין, ור' יוסי עצמו איירי בממון]. **ובאב"י עזרי** כתב ליישב דדעת הרמב"ם דסוגיין ס"ל כדעת 'רבותינו' [לקמן עו:]: דאף בגט אמרי' זמנו של שטר מוכיח, אבל הרמב"ם פסק רק כר' יוסי דקאי בממונות. וביאר החילוק דבגט צריך לכתוב הזמן משום תקנת זמן [וכקושיית המהרש"א], ולכן ל"ש סברת לא על חנם נכתב [וכ"פ הרמב"ם].² אבל 'רבותינו' ס"ל דמ"מ שייך זמנו של שטר כיון דעצם השטר מעיד על גירושין בשעה זו [ואף דלא שייך סברת על חנם].

וה"ה [ח א] כתב דהרמב"ם פסק לחלק דרך לגבי מ'היום ולאחר מיתה' אמרי' דזמנו של שטר מוכיח עליו, דידוע שא"א לגרש לאחר מיתה. אבל מהיום ולאחר ל' אף לר' יוסי לא אמרי' זמנו של שטר מוכיח עליו. אבל בסוגיין מבואר דבכל אופן אמרי' זמנו של שטר מוכיח, והיינו כדעת רבותינו [לקמן עו:], אבל הרמב"ם לא פסק כן אלא כעיקר דברי ר' יוסי.

והרמ"ה [ב"ב קלו]. אות קעז] כתב טעם נוסף דבגט בעינן לזמן לדעת מתי עברו חדשי ההבחנה, וכמ"ד דמונין משעת כתיבה. וכתב דדעת ר' יוסי דמונין משעת נתינה. [ונח' במח' רב ושמואל לעיל יח.].

עב:

תוד"ה אי. אם מבטל בדיבורו, כיון שאין כתוב מהיום. **הרש"ש** דייק דאם כתוב מהיום ואמר בע"פ לאחר ל' נחשב מהיום ולאחר ל'. אבל **ברש"י** [ד"ה אי] משמע **חזר בו** מכל הכתוב בשטר, ולפ"ז אף כשכתב מהיום [וכ"כ הפנ"י].

ועי' דברי **רש"י** **והראשונים** לקמן עז. לגבי כשתצא חמה.

כזה גט למעוטי דרב. **ורע"א** תמה דדברי ר' יוסי דקאי האם כותבים לפני י"ב חודש לא שייך כלל לדרבי, ואמאי אמרי' דבא למעט 'לאחר' [ועי' שפ"ל].

רש"י ד"ה אף. אפי' לא התנה אם עמד חוזר, דמסתמא אדעתא דמיתה יהיב. **בראשונים** הקשו מה הגמ' שואלת מהמשנה, וכשהתנה אף בלא רב הונא חוזר. וביאר **הרמב"ן** [ורשב"א ור"ן] דרב הונא ס"ל דבגט שכיב מרע אזלי' בתר אומדנא וכמו במתנה [בין התנה ובין לא התנה], וכיון דהלך [בלא משענת] הוא סבור שניצל לגמרי ובטל הגט. ומאן דמקשה ס"ל דתליא בלשון התנאי, והרי מת מחולי זה. ואומדים אם מת מחמת אותו חולי.

תוד"ה אמר. לר"ת רב הונא קאי בשכיב מרע שהתנה, דמתפרש התנאי כמו דין מתנה [וי"ד האם כוונתו ע"ד הרמב"ן דתליא באומדנא, או בלשון התנאי]. אבל דעת שאר ראשונים כרש"י דלרב הונא בסתמא חוזר.

1 **ורע"א** דן דמ"מ גט מאוחר אינו חל עד זמן הכתוב בו, וכמ"ש תוס' לעיל יז, ועי' איירי שמת אחר הזמן. והקשה אמאי לא אמרי' זמנו מוכיח משם ואילך.

2 וכע"ז כתב **התור"ג** דתליא בטעמים האם תקנת זמן תליא בשעת כתיבה או בשעת נתינה.

בא"ד ולא דמי למתנת שכ"מ, דמתנה אינה חלה כלל אלא לאחר מיתה. האחרונים ביארו דלפ"ז הא [ב"ב קמו:] דבשכיב מרע אזלי' בתר אומדנא, היינו שיחול לאחר מיתה, ולתוס' לא אמרי' דיש אומדנא שאם עמד יחזור. אבל לרש"י מבואר דמתנת שכיב מרע חוזר משום אומדנא דדעתו לחזור כשעמד. וע' קה"י [ב"ב מא] ועוד אחרונים שהעמידו מח' זו [וע"ע אחיעזר ב כב]. וכתבו דבפשוטו דעת הרמב"ם וש"ע [רנ ט] כתוס', דס"ל דמתנת שכ"מ שכתב מהיום אם עמד אינו חוזר. [והאחרונים הקשו דבסוגיין הרמב"ם ס"ל כרש"י, וע"כ דכשגילה דעתו שרוצה לחול מהיום גרע]. אבל דעת הנמוקי' [ב"ב, והרשב"א לעיל יד] דאף במהיום כשעמד חוזר. [וזה מבואר כשיטת רש"י]. ורע"א הקשה דבתוס' לעיל ט. מבואר דהמשחרר עבדו במתנת שכ"מ [מדינא] אם עמד חוזר. ואף דע"כ חל מעכשיו [וסותר למש"כ תוס' כאן]. וצ"ע.

רש"י ד"ה אע"ג דלא אמר תנו. כדתנן וכו' אף המסוכן. רע"א הקשה אמאי כתב רש"י מסוכן [דהיינו שכיב מרע בעלמא], דהא פשיטא. ובתוס' לעיל סו. כתבו דחידוש רב הונא גבי יוצא בקולר, דכל היכא דמועיל כתובו לא בעי קנין.

הרמב"ן כתב דשמעינן מינה דשכיב מרע שאמר 'אם מתי' [וכן תיקן שמואל עה:] ונתרפא אינו גט, דמחולי זה קאמר. ולא אמרי' דנתכוון אם ימות לעולם, דא"א שיחיה לעולם. וא"א לומר דכוונתו אם מתי בחיך [לפטור מיבוס] דבברייתא עג: איתא הימים שבינתיים יורשה ומטמא לה [ומגורשת אפי' דמתה לפניו].

עג.

אידך לא בעי אומדנא. פרש"י [בע"ב] אע"פ שניתק מחולי זה, יש בו מחולי הראשון. הרשב"א פי' דכוונת רש"י לשיטתו [בסוף העמ'] דכל שמת מתוך החולי הוה בכלל, ולא בעינן מחמת החולי. [וכתב ואינו מחוור]. והרשב"א [ושא"ר] פי' אידך, שהלך בלא משענת, לא בעי אומדנא, כרב הונא דאפי' אילו הוה מחמת החולי הראשון אינו גט.

רש"י ד"ה מתנתו מתנה. וגבי גט הוא דבעינן אומדנא משום דמחולי זה קאמר. והרמב"ן כת' דמוכח כן במשנה [עב]. דאם מתי סתם לא בעי אומדנא, ורק בסיפא דאמר מחולי זה. אבל הרי"ף [ב"ב עא]. כתב גבי מתנת שכ"מ [בסתמא] דהלך על משענתו בעי אומדנא, ואם הלך בשוק בלא משענתו מתנתו בטילה. וכ"פ הרמב"ם [זכיה ח כה]. וזה"ל תמה בזה.

ורע"א הקשה [על קושיית ה"ר] דמ"מ קיום התנאי היתה באונס, דניתק מחולי לחולי מת מחמת אונס, [ומיתה הוה אונס ואינו שכיח], ואף דבגט אמרי' אין אונס בגיטין [כתובות ג.], אבל בממון נימא דאם נתקיים מחמת מיתה אונס המתנה בטילה [ולכן בעי אומדנא לרי"ף]. ובחי' ר' שלמה [יא] תי' דרק בקיום תנאי באונס אמרי' אונס רחמנא פטריה, אבל בסוגיין רצונו שיהא מתנה, וכל דאסיק אדעתיה הוה בכלל כוונתו. ע' בסמוך.

רש"י ד"ה לא. דהיכא דלא אמר אם מתי. ולר"ת [בתוס' בע"ב] ע"כ אף באמר אם מתי. והרמב"ן כת' בין בסתם ובין שהתנה 'אם מתי', דאינו חוזר מחמת אומדנא, אלא משום לשון התנאי. ואף דהלך בשוק מ"מ הרי מת מחולי זה. [וכן מוכח בדעת המקשן דהקשה ארב הונא ממתני']. והר"ן חלק דסברת רבה ורבא משום גזירה דיאמרו גט לאחר מיתה, וכיון דהתנה בהדיא ל"ש גזירה. ונח' רק בסתמא, וכמ"ש רש"י [והמקשן לעיל אינו כדעת רבה ורבא].

אפקעינהו חכמים לקידושין. ע' מש"כ בזה לעיל לג. וברשב"א [כתובות ג.] משמע דכיון דתקנו חכמים [ע"י אפקעינהו, ממילא הוה בכלל תנאו] דאינו רוצה שיהא בעילתו זנות.

רש"י ד"ה אינו גט. דאונסא דלא שכיחא ולא אסיק אדעתיה. בחי' ר' שלמה [יא וכע"ז עוד אחרונים] ביאר דבסוגיה כאן הנידון באונס דלא שכיח, אף בממון כשקיבל עליו כל אונס, הוא משום דלא אסיק אדעתיה אונס זו, ולכן נחשב שלא קיבל עליו אונס זה. ונידון זה לא שייך לנידון הגמ' בכתובות ב: ונדרים כז. משום אונס רחמנא פטריה, ומקרא ד'ולנערה לא תעשה דבר' [וכדאיתא בנדרים כז.], דהתם גדר הדבר דמחמת אונס נחשב שמתקיים התנאי. [ובתוס' דנו לחלק מצד תקנת פרוצות, והאחרונים כתבו דאף לתוס' יש חילוק בדיון אונס, אף כלפי ממון].

ור' שלמה ביאר דבסוגיין לא שייך דין פטור אונס, דהרי ניחא ליה שיהא גט [או מתנה], שהרי כתבו משום מיתה¹, ואפ"ה אמרי' דלא אסיק אדעתיה ולא קיבל עליו ע"ד כן. בתוס'

1 והביא שכן מבואר בשיטה ישנה בשטמ"ק שם דאונס חולה אסיק אדעתיה [אלא משום רחמנא פטריה].

[כתובות ב: ד"ה דלמא] הקשה דבסוגיין אמרי' אכלו ארי הוה גט, ולא אמרי' דלא נחא ליה דטיפול קמי יבם, ומ"ש מהא דאיתא בגמ' שם [דאף למ"ד יש אונס בגיטין] כשמת אמרי' דע"ד כן התנה. ותי' התוס' דבאונס דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה שירצה שיהא גט. [ובזה לא מהני סברת לא נחא ליה].

והרא"ה [כתובות ב: כ' דפטור אונס שייך רק בתולה בדעת עצמו, אבל בתולה בדעת אחרים ל"ש פטור אונס. והאחרונים הקשו דבסוגיין תלה במיתה, ואפי' הכי דנו מצד אונס. וביארו האחרונים דהכא הנידון משום דלא שכיח, ואפי' תלה בדעת עצמו אינו בכלל קבלתו.

אבל התור"ג [קמה ו] ביאר דברי התוס' שם ע"פ התי' הב' בתוס' [ד"ה איתיביה]¹, דאיירי באופן דאינו נכלל הכלל לשונו, אלא דאי אסיק אדעתיה היה רוצה שתתגרש, ועי"ז נכנס ללשון התנאי, קמ"ל דלא אסיק, ולכן התנאי מתפרש בגרמת המחלה. והתור"ג הקשה דמ"מ כיון דאסיק אונסא דשכיח, א"כ כבר נתכוון שבמשמעות לשונו שימות מתוך החולי.

תוד"ה מאי. בירושלמי מפרש, ובסיפא הרי לא עמד וכו'. והראשונים הביאו בשם ר"ח שנקט חילוק זה, ופירש דכוונת הגמ' 'אנו אין לנו', היינו ע"פ חילוק זה.

בא"ד אלא בכולם משמע שימות מתוך חולי זה, ולא מחמת החולי. אבל הרמב"ן והרשב"א כתבו דאף בסיפא מתפרש מחמת החולי, שאם לא יעמוד מחמת החולי, והכא הארי גרם שלא עמד. וקושיית הגמ' דבסיפא מבואר דאונס דלא שכיח, ואף דברי שא הטעם דאינו נכלל בלשון התנאי.

הרמב"ם [ט יז, יח] פסק דאם מתי מחולי זה ונפל עליו הבית אינו גט. אבל אם לא יעמוד מחולי זה ה"ל ספק מגורשת. וה"ה ביאר דהרמב"ם למד מהלשון אנו אין לנו דהוה ספק [וצ"ב א"כ אף ברישא]. והרא"ש כתב דנסתפק האם הלכה כגמ' דידן או כירושלמי.

והגר"ח [סטנצל קסה] ביאר [דיש חילוק בין תנאי קיום לתנאי ביטול], ובסיפא אף שלא עמד מהחולי מחמת אונס, וכיון דאונס לאו כמאן דעביד נחשב שאין כאן ביטול התנאי. נמצא דהתנאי עדיין קיים, אם לא יעמוד, והוא לא קבע לזה זמן. ולכן הוה ספק לעולם. ובזה יש חילוק בין רישא לסיפא, דברי שא כיון דתלה במיתה, א"כ כיון דמת באונס לא נחשב קיום התנאי [ושוב לא ימות לקיים התנאי]. אבל בסיפא תלה במה שלא יעמוד, ואין כאן ביטול תנאי [וביאר דזה כוונת הירושלמי]. ומ"מ קושיית הגמ' דידן מ"ש רישא, היינו שיחשב ספק, דכיון דברי שא אמרי' דיש טענת אונס א"כ אמאי בסיפא מגורשת ודאי, והיה צריך להיות ספק [וכמו שפסק הרמב"ם].

תוד"ה איתיביה. ואורי' דאיכא ג' גווני, דליכא למיגזר וכו' דלא שכיח. [משמע בתוס' דהחילוק רק בגזירה]. אבל הרשב"א ור"ן הוסיפו לא עדיפא היכא גט מהיכא דקיבל עליו מבפורש בממונות, ואפי' הכי אמרי' דלא אסיק אדעתיה אונס דאינו שכיח. [והאחרונים ביארו בכוונתם דגזרו משום צנועות ופרוצות רק במקום אונס רחמנא פטריה, ולא במקום דלא אסיק אדעתיה. אבל תוס' ס"ל דהגזירה שייך בכל אונס]. ובתי' הב' כתבו התוס' דלא שייך גזירת צנועות בדבר דאינו מפשטות לשון התנאי.

לא תתייחד וכו' אפי' ע"פ שפחה. פרש"י משום איסור יחוד פנויה. ורש"י [כתובות כז:] כתב דהוה גט ישן, ותוס' שם הקשה דלא פירש לשיטתו, דכיון דניתן הגט על תנאי אינו גט ישן. אבל הרמב"ן כתב דכיון דאם לא מת אינו גט אסור להביא אותה שתתגרש בגט ישן [וצ"ב].

תוד"ה לא. לר' יהודה הוה משום גט ישן. אבל הרמב"ם [ח ב] כתב דבין תנאי של 'אם' או מעכשיו לא יתייחד עמה, ואם נתייחד בפני ב' הוה ספק מגורשת, שמא נבעלה ובטל הגט. והרמ"ן תמה דכיון דמתקיים התנאי אינו יכול לבטל הגט, והר"ל למימר שמא נבעלה וגמר ובעל לשם קידושין. והב"י תמה דבתנאי של 'אם' עדיין היא אשתו ומה שייך קידושין. וע' מש"כ הבי"ש קמח ז. [וע' לקמן עד. בדעת הרמב"ם גדר תנאי 'אם'].

חוץ משפחה וכו'. בגמ' כתובות כז: איתא דאף דנחשב יחוד כשהשפחה רואה, מ"מ לגבי שבויה אף שפחה ידיה נאמנת, דלא תעיד שקר.

1 והאחרונים הקשו דבתוס' כתובות ג. דחו לתי' הב' דתוס' דידן.

2 ובתור"ג [שם] נקט דכוונת הרמב"ם משום ביטול הגט, ובעי ב' עדים לבטל הגט [וציין לתוס' לג.]. ושייך לבטל גט הניתן בתנאי. וצ"ב.

חוששין משום קידושין

במשנה לקמן פא. נח' בית שמאי ובית הלל כשנתייחד עם גרושתו אי בעי גט שני, דלביית הלל [למסקנת הגמ'] אמרי' הן הן עדי יחוד הן עדי ביאה וצריך גט¹. ולר' שמעון בן אלעזר בברייתא כו"ע לא אמרי' הן הן עדי יחוד, אלא דכשרואה שנבעלה נחלקו האם אמרי' דאדם עושה בעליתו בעילת זנות.

הרמב"ם [י יז, יח] פסק דאם חזר ובעלה בפני עדים [אפי' ראו שנתן מעות] הרי זו בחזקת שקידשה, ומקודשת קידושי ודאי וצריכה גט שני. ואם נתייחד בפני עדים חוששין שמא נבעלה והן הן עדי יחוד, וצריכה גט מספק והרי היא ספק מקודשת. והגר"א [קמט ו] כתב דאפי' ודאי ראוה שנבעלה אינו אלא ספק קידושין. וכמ"ש בסוגיין 'חוששין'. [וצ"ב דבראיה שנבעלה הרמב"ם כתב דהוה קידושי ודאי, וכיון דהלשון חוששין הוה ודאי, א"כ יתכן דאף בלא ראוה הוה חזקה וודאי].

האחרונים הקשו היאך יתכן דהוה קידושי ספק, דא"כ אין עדות לקיומם, דהעדים אינם יודעים אם נתקדשה [שראו יחוד, והוה ספק אם נבעלה, וכן לגר"א כשראו שנבעלה ולא יודעים האם נתכוון לקדשה²], ולא נחשב עדות לקיומא כמ"ש הבל"ש [ל ט] דאם העדים אינם יודעים אם היה קרוב לו או קרוב לה דאינה מקודשת כלל³. ובאפיקי ים [א טו] הוכיח מזה דהוה קידושי ודאי [והאחרונים העירו דהוה נגד הרמב"ם והשו"ע]. ובפשוטו מבואר דסגי שהעדים ראו מעשה מסופק להחשב ספק קידושין [וצ"ע]. וע"ע קה"י קידושין ו.

הרי"ף מביא מהתוספתא ראוה שנתייחד צריכה גט שני, בפני א' שחרית וא' בין הערבים אינן מצטרפין ואי"צ גט [ובירושלמי בסוטה הגירסא אין זה יחוד]. ובחי' מכת"י הביא בשם הרמ"ה דמקדש בלא עדים אינה מקודשת, וקמא קמא לא תפסי קידושין. אבל בפני ב' שחרית ובפני ב' ביה"ע, א' מכל כת מצטרף, דק"ל דהלואה אחר הלואה מצטרף [סנהדרין ל]. אבל הר"ן כתב דאע"ג דגבי ממון אמרי' הלואה אחר הלואה מצטרפין⁴, לגבי אישות דשייך בדיני נפשות [דכיון דנפק"מ מזה לחייב מיתה למי שבא עליה⁵]. ובב"י [ח"מ ל] הקשה ע"ז מלעיל לג:, וע' מש"כ בזה שם. ורע"א תמה אמאי בעי לזה, הא הוה מקדש בלא עדים. ובנתיבות [פא ו] כתב דכיון דמצרפין לעדות, לא חיישינן על כ"א דמשקר ונחשב עדות⁶. [וע' מה שהו' בזה לעיל לג.].

והר"ן הביא עוד בשם הרשב"א דדוקא כשהבעל והאשה ראו שיש עדים שנתייחדו, דא"כ הוה כמקדש בלא עדים, ואף שראוהו מהחלון.

תוד"ה נתן. ומיהו לר' אלעזר דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה שייך שפיר חוששין. רע"א ציין לתוס' יבמות [סט. ד"ה לא] דאף לר' אלעזר נראה דלא מיפסל בתרומה, דאי"ז לאיש זר. ואסורה רק לכהונה, והכא היא כבר גרושה ואסורה לכהונה. ורש"י כאן כתב דאי לכהונה כבר פסלה, וביאר רע"א דכוונתו כר' אלעזר, ונפסלה רק לכהונה ולא לתרומה. ומבואר דלתוס' דידן לר"א נאסרת בתרומת בית אביה. והאחרונים [אפיקי ים א טו, קוב"ש] כתבו דתליא [בת' תוס' יבמות] מהיכן לומדים פסול זונה ואכ"מ. והתור"ג כתב דכוונת התוס' דחוששין ללקות ב', ומשום זונה.

ורע"א הקשה אמאי תוס' לא העמידו בכהן המגרש, וגרושה הוה מפסולי כהונה, וניחוש שנתחללה בביאתו ליאסר בתרומה. וכתב רע"א דע"כ סוגיין לא איירי בכהן, דא"כ לא שייך א"א עושה בעילתו זנות, דבלאו הכי אסורה עליו. והביא שדעת הרי"א [במשנ"ל י יח] דאם היתה נדה אין חזקה דא"א עושה בעילת זנות. וכתב

- 1 ונחלקו בגרושתו, אבל המתנייחד עם אשה מעלמא לא אמרי' הן הן עדי יחוד. אא"כ נתייחדו ע"ד קידושין. [אבל הרמב"ם י ט הביא בשם מקצת גאונים דכל אשה שתבעל צריכה גט, והרמב"ם פליג].
- 2 ומשמע בגר"א דהוכיח דבר זה דהן הן עדי יחוד הוה ודאי, דא"כ אין כאן ראיית מעשה קידושין כלל. אבל במקום ספק אם נתכוון לקדשה נחשב עדות ראייה. וצ"ע. [ובדעת הרמב"ם י"ל להיפך וצ"ע].
- 3 ועי"ש בפתח"ת בשם הקהלת יעקב דהטעם דהעדים יוכלו לדקדק יותר.
- 4 ובגר"א יא טז הביא דהירושלמי אתי' כרבנן דהלואה אחר הלואה אינו מצטרף, ולהלכה מצטרף.
- 5 ובקוב"ה עט ב תמה דנימא דהוה תולדה מעיקר הנידון של הקידושין, דכיון דמקודשת ממילא הבא עליה חייב. וע' מה שהו' לעי' לג:.
- 6 ובשער"י ז ג האריך לדון דמהני עדות לקיומם ע"י צירוף הכיתות. ובמשו"ב [שם] נדחק דהר"ן איירי כשכל מעשה קידושין היו ב' עדים.

דאף למשנ"ל שחולק בנדה, דמה דמצי למיעבד בהיתירא עושה, מ"מ בגרושה לכהן אסורה עליו יותר כשמקדש, וכדאיתא בקידושין עח.

והרמב"ן ביאר דלרש"י הלשון 'אין חוששין שמא נתעסקו בד"א' היינו שיחשב ע"ז גט ישן.

תוד"ה אם. דהדני תרי מילי סתנן אהדדי וכו'. **רע"א** הקשה אמאי לא ניחוש לתרווייהו מספק, למש"כ תוס' בדיבור הקודם דחוששין שנפסלת ע"י כך. [ובשלמא לרש"י הפי' חוששין לזנות הוא דאין חוששין לקידושין]. והביא דלפי' **התור"ג** ניחא, דא"א להלקותו מספק. **והאפיקי ים** [א טו] כתב דע"כ הא דחוששין לקידושין הוה ודאי, דאל"כ אין עדות קיום [וע' מש"כ בזה לעיל בסמוך], וא"כ לא יתכן לחשוש אף לזונה.

נתן לה כספים. האבנ"מ [קמט] העיר האיק מהני דנתן לה מעות אחר המעשה, דאחרי שיש עדות אינו נאמן לומר שלא נתכוון לקידושין. והוכיח מזה הוכחה ניכרת מתוך מעשיו עדיף ומהני. [ובזה תי' קושיית המשנ"ל י יח על שו"ת הרא"ש [מה ט] דלא אמרי' דבעל לשם קידושין כשהבעל היה סבור שהגט עדיין ביד השליח. והמשנ"ל הקשה האיק נאמן נגד החזקה]. אבל דעת **הרי"א** דאם שניהם מודים דלא בעל מהני [הו' בב"ש קמט ד, והבית שמואל תמה עליו].

תוד"ה תנא. אין ברירה. **לרש"י** לעיל כה: כל תנאי שאין בידו ודעתו לקיימו תליא בברירה, וא"כ כל גט שכיב מרע מהני רק למ"ד יש ברירה. ובתוס' [כה: ד"ה רבי] כתבו דגט שכיב מרע ודאי עומד להתברר, ור' יוסי ושמואל ס"ל בזה ברירה. אבל לדעת **הרמב"ן** [כה:]: כל תנאי א"צ ברירה כיון שמתנה על דבר א', והגמ' הביאה רק מגט מעת שאני בעולם, דזמן החלות אינו מבורר והוה מתנה על ב' דברים.

בא"ד ואין נראה לר"י וכו' משעת מיתה ואילך לא תהא מגורשת ודאי. רע"א [עירובין לח, הו' לעיל כה]. העמיד דדעת **רש"י** [חולין יד] דלמ"ד אין ברירה חל בספק [ותליא במח' בתוס' עירובין לח:], **והאחרונים** ביארו דרש"י בסוגיין לשיטתו דאמרי' דהגט חל בספק. ובקה"י [יט] ביאר דחל ע"פ מה שהיה עומד להיות, אלא דמה שנתברר לבסוף אינו קובע לנו המ היה עומד להיות [וע' מה שה' לעיל]. אבל **תוס'** חלקו [ע"פ הגמ' עירובין לז:]: דכיון דאין ברירה לא חל כלל.

והראשונים הקשו על רש"י ב' קושיות [וע' מהרש"ל מהרש"א בדברי התוס'], א' א"כ אף אם לא מת בסוף יהא ספק גט. והר"ן תי' דעל הצד שלא מת הוברר הדבר שלא חל הגט כלל, ויש תנאי שלא תחול הגט כשלא מת, וככל תנאי בעלמא דלא תליא בברירה¹. והר"ן כתב דרש"י דייק כן דהגמ' כתבה אליבא דר' יוסי 'ובלבד שימות' טפי מכולהו תנאי.

ב' עוד הקשו אף כשמת לבסוף, שמא עדיין לא חל הגט [דשמא היה עומד לחול בזמן מאוחר יותר]. וצ"ל דס"ל לר' יוסי דלענין זה מהני ברירה שיתברר דחל על א' מהזמנים לפני מיתה [וצ"ב]. ובפנ"י ביאר דמהני ברירה האם ימות, דנחשב סופו להתברר וס"ל לר' יוסי ברירה כשעומד להתברר ודאי [וכמ"ש תוס' כה: ד"ה רבי], אבל ל"מ לברר באיזה שעה חל. ועפ"ז הא דהגמ' לעיל כה: מביאה ממתני' דיש ברירה, היינו מדברי ר' יהודה דבימים שבינתיים הוה א"א. אבל הר"ן כתב דלרש"י הוה מגורשת ואינה מגורשת לר' יוסי אף אחרי שמת.

ובתוס' הרא"ש כתב דרש"י לא נתכוון 'אין ברירה' כמו בעלמא [שאינו מתברר ע"פ העתיד], אלא הכא ר' יוסי ס"ל דאף דאמרי' דהגט מתברר, מ"מ בשעה שבא עליה לא היה ברור, וחייב אשם תלוי כיון שהכניס עצמו לספק כרת. ולא דמי לאכל חתיכה, ונתברר לו שאכל חלב, דהתם בשעה שאכלו א"א שלא יהא חלב [ומתברר שהיה חלב]. אבל הכא בשעה שבא עליה אפשר שיהא שעה הסמוך למיתה [ותליא בעתיד²]. הילכך אע"ג דחי [ומתברר דהיתה א"א] חייב אשם תלוי לכשימות. אבל אם לא מת נתבטל התנאי ופטור³. וכ"כ בתוס' ר"ד דמביא אשם תלוי ולא סמכינן אברירה אלא דנים אשעת בעילה. שמי יודע אם ימות ותהא זו שעת קנין הגט, ולא מהני ברירה. ולא דמי לאכל ספק חלק, ונתברר אח"כ שאכל חלב דמביא חטאת, דאם אצלינו הוא ספק היה יכול להתברר אצל אחרים⁴.

1 וכו' דהוא ע"פ דעת **הרמב"ן** דבכל תנאי דעלמא אין חסרון ברירה, אבל **לרש"י** לעיל כה: דכשאינו בידו ובדעתו לקיים הוה ברירה צ"ע.

2 ומבואר מדבריו דמעת שאני בעולם היא שעה אחת קודם למיתה [וכדלעיל כה:]. [ושעה זו תליא בעתיד].
3 דבמה שמתברר שהיה מותר לא אמרי' דבשעה שבא עליה הכניס עצמו לספק כרת. א"נ רק בגדי ברירה תליא בעתיד, אבל ביטול הגט הוה מדיני תנאים אף בלא ברירה.

4 והתוס' ר"ד סיים דה"נ אמרי' לעיל כה: דפליגי דלר' יהודה אמרי' ברירה ולר' יוסי לא אמרי' ברירה.

ובתורה כתב כע"ז דברירה ל"מ להחשב ודאי למפרע, ואף דמכאן ולהבא אמרי' ברירה מ"מ קודם שהוברר
היה ספק איסור, ול"מ הברירה לברר למפרע.¹

תוד"ה אמר. נעשה כאומר מעת שאני בעולם. ולפ"ז איירי בגט דמהיום אם מתי, דאיתא לעיל עב.
דמשמע מעכשיו [בתנאי], וע"פ סוגיין אמדינן כוונתו דחל שעה אחת קודם מיתה.² וכ"כ תוס' כה: ד"ה
מה. והרשב"א הוסיף דאע"ג דסבר ר' יוסי זמנו של שטר מוכיח, הכא מסתפק דהוה כמפרש
בהדיא בשעה אחרונה שהוא בעולם ועקר זמן השטר.

בא"ד מ"מ קשה דאילו לא נהרג היתה בת שבע א"א. האחרונים ביארו דתוס' מקשים על הגמ' בשבת נו דכל
האומר דוד חטא אינו אלא טועה [ומשמע לתוס' דאף לא היה ספק עבירה, אבל תוס' בכ"מ נקטו דנחשב
שלא חטא כיון דנתברר לבסוף, אף שבשעתו היה ספק, וכלשון הגמ' ב"מ נט ספק א"א]. ובתוס' [ב"מ שם]
הקשו דהרי חזר אוריה מהמלחמה. ובהפלאה [כתובות ט] תי' דאח"כ חזר למלחמה, והוה כחזר והכביד חוליו
דהוה גט.³

ס"ד ונראה לר"ת שהיו כותבין גט גמור וכי'. בהפלאה [שם] העיר ע"ז דאוריה אמר 'אבא אל ביתי ואשתי'.

עד.

תוד"ה רבי יוסי. ולא בעי חתיכה מב' חתיכות. אבל תוס' כתובות כב: [בחד תי'] וכן כריתות יז: כתבו דכיון
דיש חזקת א"א נחשב איקבע איסורא ולמ"ד דסגי באיקבע איסורא מביא אשם תלוי. וכן פשטות הרמב"ם
[שגגות ח ג, וכ"כ הפנ"י כאן] וע"ש באחרונים. ואכ"מ.

א"ב דר' זירא, מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה. [דכיון דמעוכבת מחמתו להנשא].
והר"ן ביאר טעם המ"ד דאין חיוב מזונות, דכיון דהדבר עומד להתברר אינו חייב מזונות
[ולכאורה על הצד שהיא א"א יש לה זכות מזונות מדינא].

ובחי' מכת"י הביא בשם הרמ"ה ורבינו יונה דאם לוותה ואכלה, ועמד מחליו, חייב מזונות למפרע.⁴

תנאי 'אם' וע"מ כמעכשיו

רב הונא אמר והיא תתן. מבואר [בגמ' בסוף העמ'] דהוא משום דהאומר ע"מ כאומר מעכשיו
דמי. המחנ"א [זכיה ומתנה טו] נסתפק האם נח' בפירוש הלשון ע"מ', או דהספק בסתם תנאי,
האם הוה כמעכשיו. ונפק"מ למי שאמר הלשון 'על תנאי'. והביא שהב"י [רז יד] והרדב"ז
[יא] נקטו ד'על תנאי' לא הוי כמעכשיו. וכתב המחנ"א דמהגמ' קידושי' ח. [הו' בתוד"ה רב
הונא] מבואר דאפי' בסתמא אמרי' 'כמאן דאמר ע"מ דמי', ונחשב כמעכשיו, ואף דלא אמר
לשון ע"מ'. וכ"כ התורה"ג [קמג ב ד"ה מהיום], וביאר דהספק באומדנא האם רוצה שיחול
מעכשיו, ולא בלשון התנאי.

רב יהודה אמר לכשתתן. דלא הוה מעכשיו. בפשוטו הוה מפרשת תנאים [ע' בסמוך], אלא
דלא הוה מעכשיו. אבל המקנה [קידושין ס] העלה דסברת רב יהודה דהוה כמו קובע זמן
שתתגרש בשעת נתינה, וכתב דלפ"ז ניחא הא דהגמ' לא אמרה איכא בינייהו אי בעינן תנאי
כפול, לדעת הר"ף ורמב"ם דתנאי דמעכשיו א"צ תנאי כפול [ע' לקמן עה:].

הרמב"ם [ח א] הביא דמגרש על תנאי [בלשון 'אם'] הרי היא מגורשת משעה שתתקיים
התנאי. לפיכך יש לבעל לבטל הגט או להוסיף על תנאו כל זמן שלא נתקיים התנאי, אע"פ
שהגיע הגט לידה. ואם מת או נשרף קודם שיתקיים התנאי אינה מגורשת. והרמב"ם בפרק
ט [א] דהמגרש לאחר זמן קבוע⁵ הרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי. שהמגרש על תנאי גירש,
וזה עדיין לא גירש עד שיגיע אותו הזמן. [וביאר האחרונים דלא נגמר מעשה הגירושין].

[ומבואר דסברא זו שייך למ"ד אין ברירה לעיל. אבל בתוס' הרא"ש משמע דאף ר' יוסי ס"ל ברירה דהתם,
אלא דבנידון אשם תלוי ל"מ].

1 והביא כע"ז ביבמות פ. כשהביא סימני סריס, דלשמואל קטן היה באותו שעה ולא אמרי' איגלאי מילתא
למפרע, דאמרי' דלא אסרה כיון דבשעת האיסור לא היה מבורר. [אבל בפשוטו לשמואל הסימני סריס
הוה סיבת גדלות רק מכאן ולהבא. וע' בגר"ח אישות ב ט].

2 ויל"ד האם נגמר המעשה, ותליא בפרשת תנאי ד'אם' [מדין תנאי ב"ג], או דמהני כדן מעשה לאחר ל'.
3 ובהפלאה פלפל דתליא במח' רב הונא ורבה ורבא [בע"א], וכתב דכיון דמהני מדין אפקעינהו מתוך מה
שהקשה בתוס' כאן דעדיין לא היתה מגורשת, דמ"מ אח"כ אפקעינהו למפרע.

4 [ויל"ד אף אם לא עמד, למ"ד דחל בתורת ודאי סמוך למיתה].

5 ובהלכה ד' הוסיף וכן אם תלה במעשה, מתגרשת לאחר שתתן המעות.

6 והגר"ח [אישות ו ד] כתב דבתנאי נגמר המעשה בקנינו, והתנאי מעכב להגמר. ובשער"י ז ח ביאר דבתנאי

והגר"ח [סטנסל קסא] כתב דע"כ דכבר זכתה בנייר, והקשה דאף בקובע זמן ע"כ הנתינה הראשונה היתה לשם גירושין, אלא דכיון דקבע זמן נחשב שיור במעשה]. לפיכך אי"צ לכפול דבריו ולא שאר משפטי התנאים. [ובהלכה ה' ביאר נפק"מ דהמגרש על תנאי סגי שהגט קיים, ואי"צ שתהא ברשותו, שהרי הגיע לידה מתחילה בתורת גירושין. אבל בריטב"א קידושין ס: מבואר דאף תנאי ד'אם' בעי שיהא ברשותו].

והראשונים [עה:]: הביאו מהירושלמי דהמקדש ע"מ שירדו גשמים לר' מאיר בעי תנאי כפול. אבל כשאמר לאחר שירדו גשמים לכו"ע אי"צ תנאי כפול². ושאני תנאי בני גד וב"ר שמיד החזיקו בארץ.

איכא בינייהו שפשטת ידה וקבלה קידושין מאחר. הר"ן [קידושין כה. בדה"ר] הקשה דרב הונא ס"ל דא"א שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר צריכה גט [לקמן פט: דהוה כאומרת לבעלה גרשתני, וחזקה שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה], א"כ אף לרב הונא בעי גט³. ותי' דל"ש חזקה זו, דהאשה סבורה דאינה מקודשת כיון דלא נתקיים התנאי.

תוד"ה איכא. ולעיל גבי גט המ"ל שפשטה ידה. **ובתוס'** קידושין [ס:]: כתבו דגבי גט א"א לומר כן, כיון דאף לרב יהודה הוה ספק [וכמ"ש תוס' לק' בע"ב], א"כ צריכה גט מספק. [ובמהרש"ל כתב דתוס' כאן פליג]. **ובמהרש"א** ביאר דכוונת תוס' דידן דאם קיבלה קידושין משני, ושוב נתקדשה לשלישי, דלרב הונא קידושי שני הם ודאי אי"צ גט משלישי.

בא"ד וה"נ המ"ל שנקרע שטר קידושין. **ובתוס'** [קידושין ס.]: כתבו דלא מצי למימר שנאבדו הקידושין, דשעבוד המעות קיים. ובפשוטו כוונת התוס' לגבי כסף הקידושין. אבל **המהרש"א** כתב דס"ל לתוס' התם דגם בשטר קידושין מהני שנאבד. והאחרונים תמחו דל"ש בזה שעבוד קיים.

איכא בינייהו התוס' רי"ד [כאן וקידושין ס] כתב דה"ה דהמ"ל נפק"מ אם הבעל ביטל את הגט, דלרב הונא אינו יכול לבטל. וכ"כ **הרמב"ם** [ח א] דבתנאי 'אם' הבעל יכול לבטל ולהוסיף על תנאו, אבל בתנאי דע"מ ומעכשיו אינו יכול לבטל ולהוסיף על תנאו משהגיע הגט לידה [ע"פ הגמ' לעיל לב.]. אבל דעת **העיסור** דאף בתנאי דמעכשיו יכול לבטל לפני שנתקיים התנאי [ויבואר לקמן עו.].

הרמב"ם [ח א] פסק [בתנאי דאם] דלכתחילה לא תנשא עד שיתקיים התנאי, ואם נשאת לא תצא אא"כ לא נשאר בידה לקיימו. **והרמ"ך** תמה דאינה מגורשת עד שיתקיים התנאי, ואם נקרע הגט או נאבד קודם לא הוי מגורשת, ואמאי לא תצא⁴. וכע"ז הקשה **הר"ן**⁵. **ובה"ה** הקשה דעדיין היא א"א גמורה, ואפ"י את"ל כשמתקיים התנאי למפרע נמצא דלא בא על א"א, ורק קודם שיתקיים התנאי יכול לבטל. מ"מ ניוחש שלא יתקיים התנאי. [ובאבי עזרי ביאר ע"ז, דס"ל לרמב"ם דתנאי ד'אם' חל למפרע, אלא דבעינן שבשעת קיום התנאי תהא מעשה גירושין, שהגט יהא קיים והבעל לא חזר בו, וכן אם פשטה ידה [בקידושין] לא שייך מעשה קידושין].

ובכס"מ הביא בשם **התשב"ץ** דהקשה ע"ז דמבואר **ברמב"ם** [אישות ו טו] גבי קידושין דמקודשת לשני [וכדמבואר בגמ' שפשטה ידה וקבלה קידושין משני]. וכתב דכוונת הרמב"ם דאינה צריכה לצאת משני לאחר שתתקיים התנאי⁶, אלא שהקשה דמ"מ בשעה שבא עליה היה

¹ 'אם' אין חסרון בכח המעשה, אלא שהתנאי מונע שלא יחול [ובזה בעינן פרשת בני גד וב"ר], ואילו לאחר אין כח קנין כלל [ולא שייך בזה מחילת התנאי, דמ"מ לא נגמר המעשה]. [ועי"ש שדן אמאי אין בזה משום אסמכתא].

² **ובגר"ח** סטנסל קסא הביא כן ע"פ תוס' ב"מ טז. ועי"ש שהאריך בזה.
³ **וברמב"ן** [ושאר] בתחילתו משמע דס"ל דהיינו תנאי 'אם', ואי"צ משפטי התנאים [ונקט דהבבלי פליג]. ואח"כ הביא דהרמב"ם חילק.

⁴ [ורע"א הביא מדברי הר"ן דאמר' חזקה זו אף מהאירוסין, ודלא כגט פשוט הו' במשנ"ל דרק בנשואה אמרי' כן].

⁵ **והרמ"ך** כתב ליישב דברי הרמב"ם דבדיעבד סמכי' דזמנו של שטר מוכיח עליו, והוה מעכשיו. אבל בדברי הרמב"ם מבואר דלא אמרי' זמנו של שטר לגבי גט כלל. [ומבואר בדברי הרמ"ך דכל תנאי 'אם' מהני זמנו של שטר להחשב מעכשיו].

⁶ ומשמע בר"ן שגרס ברמב"ם דאף אם נקרע לפני קיום התנאי, לא תצא. והנו"כ דחו דהרמב"ם רק משום שאח"כ מתקיים התנאי.

⁷ וזה דחוק בלשון הרמב"ם א"כ לא נשאר בידה לקיים, דמשמע דסגי דבידה לקיים, ולא בעי קיום בפועל.

באיסור, ואסורה מדין סוטה'. ובפנ"י [עד:] כתב דדעת הרמב"ם דהוה כמו לר' יוחנן מעכשיו ולאחר ל', דאמר' רוחא שביק. וה"נ בתנאי 'אם' תופס קידושין של אחר כיון דרווחא שביק, ולכן אין איסור סוטה. ואף דהקידושין לא הושלמו.

ולאחר לא תנשא עד שתתן. משמע דאסורה לינשא עד שיתקיים התנאי. והראשונים הקשו דלקמן פג. משמע דמותרת לינשא קודם שתקיים את התנאי. ותוס' לקמן פב: [ד"ה שרבי] כתבו דבמקום שיש לחוש שיתקיים התנאי בע"כ אסורה לינשא, ובסוגיין יש לחוש שיאבד כל אשר לה. וכע"ז הביא הר"ן בשם אחרים דכל דבר שהוא בידה מותרת לינשא, ובסוגיין אסור דחיישינן שמא ילך למדינת הים ולא תוכל לתת לו [אבל אל"כ מותרת לינשא אפי' בתנאי דקום ועשה].

והרמב"ם [ח א] פסק דבתנאי דמעכשיו [וכן ע"מ] מותרת לינשא מיד [ואפי' בקום ועשה], ואין חוששין שמא לא יתקיים התנאי [וה"ה כתב דבתנאי שהוא ביד אחרים הרמב"ם מודה]. וה"ה כתב דהרמב"ם דחה את הברייתא דהכא מתוך הסוגיה לקמן פג.

והר"ן הביא עוד לחלק דבתנאי דשב ואל תעשה מותרת לינשא, אבל תנאי קום ועשה אסורה לינשא² עד שיתקיים התנאי. וכן תנאי שהוא ברשות אחרים. [וכ"ד הראשונים לקמן פג., וע"ע בגמ' פד:].

והר"ן כתב דלפ"ז משמע דהנותן מתנה בתנאי שהוא בקום ועשה, על המקבל להביא ראיה שקיים תנאו. אבל ע"מ שלא תעשה על הנותן להביא ראיה שלא ביטל. [ומשמע בר"ן דהוה סברא בעצם התנאי. וכ"כ המהרי"ט [הו' בקצות רמא ח] דמסתמא הטילו הראיה עליו. אבל הקצות [שם] כתב דהטעם משום דמוקמין הדבר על חזקתו, שלא נתקיים התנאי³. ובבית מאיר [סח ח] הוסיף דאמר' דאנן סהדי שלא תעבור על התנאי להפסיד גיטה. וע"ע לקמן עו:].

אבל התוס' ר"ד [פב:] כתב דבסוגיין אסורה לינשא כיון דתלה קיום הגט בעשיית המעשה, משום הכי אין הגט קיים אלא בעשיית המעשה. אבל כשהתנאי ע"מ 'שלא' עשיית המעשה אינה באה לקיום הגט, אלא לבטל הגט. והוה גט מיד ובלבד שתזהר שלא תעשה המעשה שיתבטל הגט למפרע, ולא חיישינן שתעשה המעשה הזו. וכע"ז כתב ה"ה [ח כב] בדעת הרמב"ם דבתנאי דאם לא באתי בעינן שיתקיים התנאי בפועל, ועד שיתקיים אינה מגורשת [ולא משום בירור]. [אבל בתנאי דמאתים זוז לא בעינן קיום בפועל, וזה היפך מדברי התוס' ר"ד]. וע' מש"כ בזה לקמן עו:.

לי ולא ויורשי. הרשב"א הביא בשם הירושלמי דה"ה כשקידש אשה ע"מ שאתן לך מאתים זוז, ומת, לרשב"ג אביו ואחיו נותנים לה והיא זקוקה ליבום וחליצה. אבל בשו"ת הרשב"א [הו' בב"י רז] כתב דאמר' לי ולא ויורשי. [וע' לעיל יד:]. וע' מחנ"א [זכיה כב] שהאריך בזה. [ודן ע"פ הגמ' עה: דלהרווחה נתכוון ולא איצטריך]. ועוד ציינו הראשונים דבמשייר זכות [שאינו מסויים] אמר' דשייר לעצמו ולא ליורשיו, וכדאיתא בב"ב סג.

נותנת וכו' או לא' מהיורשים. הרש"ש מביא שואלים דאם אין לו אחים, א"כ מאי נפק"מ בזה. וכה"ק הריטב"א קידושין ס: ועי"ש ובאחרונים כמה תי'.

הרמב"ם [ח כב] פסק דאם לא קבע זמן, ומת קודם שתתן, אינה יכולה לתת ליורשים, ומ"מ לא בטל הגט שהרי לא קבע זמן [ואינה יכולה להתייבם]. ולא תנשא לזר עד שתחלוץ. ובעינן ביטול התנאי בפועל לבטל הגט [ויתבאר לקמן עו:].

הת"י יומא יג: כתב דהמגרש בתנאי ומתה האשה קודם שתתקיים התנאי, אינו גט. [אבל לאחר מיתת הבעל מהני קיום תנאי]. ואכ"מ. [ודעת רבנן סבוראי דל"מ קיום התנאי לאחר מיתת הבעל אא"כ יש יורשים, ויתבאר בעזה"י לקמן פג:].

רש"י ד"ה לא נחלקו. דרבנן מספקא להו אי תנאה אי חזרה. התוס' הרא"ש כתב דהיינו אליבא דרב [קידושין נט:], אבל הכא קאי בשם ר' יוחנן דס"ל [שם ס.] דהוה גט רק מדרבנן [דמתחיל מעכשיו, ונגמר לאחר ל', וכשמת בטל משום דלא נחשב כריתות].

1 ולדברי ה"ה כיון דנעקר למפרע, י"ל דפקע איסור סוטה.

2 ובחי' מכת"י כתב בשם הרמ"ה דאפי' נשאת צריך לגרש, וע"פ הגמ' יבמות לו: דגזרו להוציא בגט. אבל הב"י נקט דהכא לא גזרו.

3 ולא א"ש לשון הר"ן 'ולפ"ז'. ויש לדחוק דה"נ מותרת לינשא משום חזקה שלא תבטל תנאה.

תוד"ה אדמפלגי. דמספקא ליה באומר ע"מ אי כאומר מעכשיו וכו' דלר' יוחנן ע"מ הוה טפי מהיום ולאחר מיתה וכו'. וצ"ב כוונתם דבמהיום ולאחר מיתה הוה ספק משום דהוה ספק תנאי וספק חזרה, אבל בע"מ לא אמר מעכשיו כלל.

ובמהר"מ שיף כתב ליישב דכוונת הגמ' לאשמועינן מהיום ע"מ שאמות, דהוה ספק תנאי וספק חזרה, וכ"ש מהיום ולאחר מיתה. והאחרונים חלקו דמהיום ע"מ שאמות לכר"ע הוה מעכשיו.

מחולים לך

תוס' בערכין [לב. ד"ה מדאיצטריך] הקשה במה איירי רשב"ג דמהני דמים, דאי איירי שקבל הדמים מדעתו, א"כ תליא בספק הגמ' האם מהני מחולים לך. וע"כ דאיירי שנותן בע"כ, וא"כ תליא בגמ' בסמוך לגבי נתינה בע"כ. ותוס' כתבו דהספק של מחולין לא קאי אליבא דרבא [דנתינה בע"כ]. והרשב"א כתב דהכא נתכוון בקבלת המעות לקיום התנאי, והא לא איקיים לרבנן. אבל אם נתכוון לבטל לתנאי, תליא בספק [וכתב ודומה לזה לעיל ל. חזו דאתאי לקיומי תנאי קמכוון ולא נתקיים, ולא נתכוון לבטל הגט].

והרא"ש [סס"ז] כתב יראה דאם קבלו מדעתו הוה גט [אף לרבנן], ולא דמי למחולים לך דלא ציערו, אבל הכא דיהבה ליה וציערה, יכול למחול על גופו. [והאחרונים ביארו דכוונתו ע"ד הרשב"א, דספק הגמ' כשקבלם סתמא ולא מחל התנאי].

א"ל אינה מגורשת. הרשב"א כתב דנפשט בין לרבנן ובין לרשב"ג [וכ"מ בתוס' עה:] אבל בחי' מכת"י הביא נפשט לרבנן, אבל לרשב"ג מהני מחילה.

איתיביה וכו' הריני כאילו התקבלתי. פרש"י הוי כאילו קיבל מעות דמחילה כקבלה. **הרשב"א** [נדרים כד.] ס"ל דוקא בקיום מעשה שייך לומר כאילו התקבלתי, שאפי' היה מקבלו היה יכול להחזיר לו, ואפוכי מטראתא למה לי, אבל בביטול לא שייך לומר דהוה כאילו לא הלכת. והר"ן שם חלק דאפי' כשאינו קום ועשה, כל שהתנאי הוה רק להשלים רצונו, ועכשיו שאינו חושש נשלם רצונו [וע"ד כן נדר]. [וע"ע בר"ן כתובות עג., לג: בדה"ר דהאריך בזה]. [וע"ע לק' עו: דעת הרמב"ן]. ובשו"ת הרא"ש [מו ב בתחילת דבריו] כתב דכל תנאי דאינו לצער אמרי' דמחילת התנאי הוה קיומו.

לצעורה קא מכוון. הרשב"א הקשה דמ"מ נימא דכיון דמחל התנאי, להוי גט בלא תנאי. ותתגרש מכאן ולהבא כיון דהגט כפקדון אצלה, וכדלקמן עח. לרבי' [אבל לר' שמעון ב"א בעי ליטול ולחזור ולתת לה]. ותי' דהכא לא אמר להוי גט בלא תנאי, אלא מחל המעות לבד.

ורע"א דייק דקושיית הרשב"א רק אחרי שכבר ביטל התנאי, אבל כל זמן שהתנאי קיים עדיין מתלה תליא ושמא קנתו להפסל, וא"א שוב להתגרש בו. והקשה רע"א שיאמר הרי זה גיטך, וכשיתברר שלא נתקיים התנאי תתגרש מעכשיו. [ויל"ד ע"פ דברי האחרונים [ע' לקמן עו:] דכל זמן דלא נתבטל התנאי בפועל, עדיין הגט גט. א"כ עדיין א"א להתגרש בו שוב³].

הרמב"ם [ח כג] פסק דאם נתן גט ע"מ שתתני לי כלי פלוני ואבד, אע"פ שנתנה לו דמיו אינו גט, עד שיבטל תנאו. **וה"ה** ביאר דכוונת הרמב"ם דע"י אמירתו עכשיו מתגרשת, ואי"צ ליטול הימנו [וכדעת הרשב"א]. אבל בשו"ת הרא"ש [מו ב, לה ט, הו' בטור ס"ס קמג] ביאר דאע"ג דלצעורא ול"מ מחילת האיציטלית ולתת דמיו, אבל מהני מדין ביטול התנאי ועי"ז יתקיים הגט. והרא"ש ביאר דמהני מדין אתי דיבור ומבטל דיבור. דילפי' חידוש מתנאי ב"ג וב"ר דיש בכח התנאי לבטל המעשה, דהמעשה הוא בפני עצמו וראוי להתקיים, אלא שהתנאי מעכבו. והתנאי עומד בפנ"ע, ואמרי' אתי דיבור ומבטל דיבור התנאי⁵. וממילא

1 דבידה שלא לקיים תנאה, ובטל הגט לגמרי, וכיון דלא קנאתו [אף ליפסל לכהונה] אי"צ לחזור וליתן לה [וכדאיתא לקמן פג:].

2 [וצ"ע בלשונות הראשונים האם הוא דוקא].

3 ועד"ז דעת הרשב"א דמקדש ע"ת א"א לגרש כשעדיין לא נתקיים התנאי.

4 וזה דלא כדברי הרא"ש דמדעתו מהני נתינת דמים.

5 ובקוב"ש [ב"ב תלט] הקשה דהרא"ש איירי בתנאי במומים, דהוה תנאי לשעבר. והוכיח מזה דאף תנאי לשעבר בעי משפטי התנאים, והוה מילתא אחריית. [ועוד הוכיח מזה דאתי דיבור ומבטל דיבור למפרע, דהרי כבר נתבטל הקידושין בשעת מעשה, וכתב דפליג אמש"כ בשו"ת הראש"א ד פד דל"ש אתי דיבור

מעשה הגירושין הראשון קיים [למפרע].

ובברכ"ש [ב"מ לז ב וע"ע בס' גר"ח עה"ש השלם החדש] ביאר בשם הגר"ח דהעושה מעשה בתנאי נחשב שדעתו במעשה על כל האופנים¹, ונגמר המעשה אפי' לא יתקיים התנאי. אלא דעושה חלות אחרת [תנאי] לבטל המעשה, ותנאי מילתא אחריתי היא, וגזיה"כ דחל דין תנאי לענין שהמעשה תלוי בתנאי, ואם יתבטל התנאי יתבטל המעשה. [וע"ע בסמוך]. [ובשער"י ב ט הביא מזה דתנאי אינו ספק שמתגלה אח"כ למפרע, דא"כ ל"ש בזה ביטול דהוה מעשה ולא דיבור, אלא דהקיום פועל את קיום או ביטול מעשה הגירושין, ועי"ז חל למפרע וכמו שחכם עוקר הנדר למפרע, וכדאיתא ברא"ש נדרים ז ע"פ הירושלמי דהוה יש לו מתירין. וע' לקמן עו:].

וברמב"ם [אישות ז כג] כתב דהמקדש על תנאי, וחזר וביטל התנאי אפי' בלא עדים מקודשת. והראב"ד חלק דבעי עדים. והאחרונים [ע' ח' ר' שמואל קי' יב] דנו האם כוונת הרמב"ם דמהני מחילה בקידושין, דע"ד כן התנה [ובקידושין לא אמר' לצעורא מכוון], וכדעת הר"ן. [וכ"כ הגר"ח סטנסל]. או כדברי הרא"ש מדין אתי דיבור ומבטל דיבור [ואפי' הכי לא נחשב נידון דבר שבערוה]. אבל אילו בעי קידושין מחודשין [וכמ"ש ה"ה] ודאי בעי עדים.

הא לא איצטריך. הרשב"א הקשה דכתובות קא: מבואר דאם נתחייב לזון את בתה, ולא צריכה צריך לשלם לה דמי מזונות. ולא אמר' הא לא איצטריך. וכן איתא התם קג. שהשכיר ריחים והתנה לטחון בה, ומחזיר דמי שכירות. ותי' דכא התנה על השקאת שדה זו, ואם ישקנו אחר הגשם תפסד, וכן א"א לסלק את הגשמים. הילכך הו"ל כמתנה אם איצטריך. אבל במזונות יכולה לומר לכל א' זון אתה ואיני חפצה במזונות אידך. וכן ברחיא. ובנדר לא הותר אא"כ אמר כאילו התקבלתי. [ואכ"מ].

רש"י ד"ה דלצעורה איכוון. הילכך מספיקא אמר' לצעורה איכוון, ולא תלינן לקולא. **הב"ח** [קמג] למד מדברי רש"י דהוה ספק מגורשת, דשמא לצעורא מכוון. **והבי"ש** [שם ח] הביא דהפוסקים נקטו הלשון דהגט בטל, וכתב דאף כוונת רש"י דמסתמא אמר' דמקפיד. וכ"כ הר"ן דבגיטין כל היכא דאכיא למתלי בצערה והרווחה אמר' לצעורי קא מכוין.

הרא"ש [סוכה מא:] הביא דעד כאן לא פליגי רבנן אדרשב"ג אלא בגט דלצעורה, אבל מי שמתנה בממון יכול ליתן דמים, אלא שבמתנה ע"מ להחזיר באתרוג מקפיד שיחזירו את האתרוג דוקא. וכ"פ בקידושין [א כ, וכ"פ הרמ"א רמא].

ובשרית הרא"ש [ו יט] כתב דאמר' דשוה כסף ככסף. **ובאבנ"מ** [כז ד] הקשה דשוה כלי ככלי לא אמר'. **ובדברי** [לח] כתב דיסוד שוה כסף ככסף הוא משום שאפשר להשיג בזה כסף, וה"נ בכלי.

תוד"ה רבה. ומיד כשהתנה זכה בשליש שדה. **וכ"כ הר"ף** [כאן] דאריס כשותף דמי, וכיון דקיבל עליו קנאו. ולא פקע זכותו משום שלא צריך. אבל **תוס'** ב"מ עז. לא הזכירו משום שכבר זכה בקרקע, ומשמע הטעם דהאריסות הוא הסכם על כל הזמן יחד. וע' בפוסקים חו"מ שלד. **והראב"ד** [על הר"ף] כתב דאפי' קבלנות, כיון דנחית לעבידתא כל רווח דאישתכח בו שלו הוא, וכמו אלו צריך טירחא יתירא. **והראב"ד** מביא **יא** דאפי' בפועל. וע' בראשונים שהאריכו בזה. [והאחרונים דנו דלכ"ע כל אריס זכה בגוף הקרקע וממילא שלו השביח, אלא הכא דהוסיף תנאי דנו האם לדון תנאי זה בפנ"ע].

תנוד"ה הא קי"ל. מדלא קאמר והא בהא קי"ל כרבה. **ובתוס'** קידושין ט. **ותוס'** הרא"ש כאן הביאו דיש גורסים 'בהא'.

בא"ד ודלא כאומר וכו' דוקא במילי דאיפלגו בב"ב. **וכ"ד הבעה"מ** [שבת נג: בדה"ר]. **והמלחמות** [שם נד.] הביא מכאן דקיי"ל דרבה, וכתב דאע"ג דגבי שומר אבידה קיי"ל כרב יוסף, כל הכללים שבש"ס אמר' 'חוץ', ומיהו היכא דלא אשכחן בהדיא סמיכנן על הכלל.

כדי שיהא חלוט לנ. בס' **האגודה** [הו' בב"י חו"מ רז] למד מסוגיין דאונס **ביום אחרון** אינו נקרא אונס. דמאיצטריך להלל לתקן, ולא אמר' שהיה אונס במה שלא פדאו. וכיון דאונס

למפרע]. אבל **האחרונים** דנו דאף הרא"ש ס"ל דגדר תנאי דמומים הוא אם ידע ויקפיד. והוה תנאי להבא, ולא לשעבר.

1 **והאחרונים** ביארו דמעשה הוא דבר מוחלט, ואין אפשרות לעשות מעשה על הצד. וכ"כ **בשער"י** [ז ח] דכמו דלא שייך תנאי בפעולת הידים, שיעשה על הצד. וס"ד דה"נ בקידושין. וע"ע לקמן עה: בדעת הרמב"ם בתנאי דמעכשיו. וכן בנידון תנאי לשעבר.

רחמנא פטריה לא יחלט הבית [והנתיבות ביאר דאונס דאתי ע"י הלוקח אמרי' רחמנא פטריה, אבל במה שהמוכר אינו יכול לפדות לא נחשב אונס], וע"כ משום שהיה בידו לפדות את הבית כל י"ב חודש¹. [וברמ"א י"ד רלב יב הביא מח' בדין אונס ביום אחרון].

והקצות [נה, וכ"כ רע"א בשו"ע או"ח קח יא] חלק דאין ראה מבתי ע"ת, דהוה מכירה גמורה אלא שהתורה צוותה שיוכל לפדות. וכיון דבפועל לא פדה, לא אמרי' דאונס כמאן דעביד [וכדאמרי' בס' כא³]. והנתיבות חלק דבתי ערי חומה הוה מכירה בתנאי⁴, ואם לא פדאו הוה הלואה [כדאמרי' ערכין לא. דהוה רבית גמורה אלא דהתורה התירתו. והאחרונים האריכו בגדר זה, ואכ"מ. ודעת הריטב"א ב"מ סג. דאף דהוה מכירה אמרי' דהתורה ירדה לסוף דעתו, והוה רבית]. **והקצות** [במשובב] הביא מדברי הרשב"א [ע' בסמוך] דהוה מכר, **והנתיבות** [מהד' שו"ע] כתב דאף כוונת הרשב"א דע"י תנאי מתבטל המקח. והאחרונים הקשו דאף דהוה ספק הלואה, מ"מ תליא במעשה ביטול ע"י הפדיון. וכה"ג לא אמרי' אונס כמאן דעבד [וכן משמע במג"א קח יא]. ורק במקום שמתקיים התנאי ע"י אונס אמרי' דאונס כמאן דעביד. ומבואר באגודה דמה שאינו פודה כמשך שנה הוה 'מקיים' למקח⁵ [וזוה סברא מחודשת], ובזה דן דקיום העדר פדיה היתה ע"י אונס.

שובר את הדלת. הגר"ז [הו' בחי' ר' שמואל כתובות ב] דייק מלשון זה דבעי קנין, ואע"ג דתיקן דחישב גאולה להפקיע זכות הלוקח, אבל אינו חוזר ונקנה למוכר אלא במעשה קנין⁶ [דהמלוה לא זכה במעות]. ובחי' הגר"ש הביא דבריטב"א [ב"מ סג.] מבואר דאי"צ מעשה קנין.

עה. נתינה בעל כרחיה

הבי' [קמג ד] הביא בשם מהר"י בי רב דלמ"ד נתינה בע"כ שמייה נתינה, אפי' לא קיבלם בפועל, כל שזה רוצה ליתנם לו נפטר מידי תנאו. וכ"מ במרדכי [תכח]. אבל במחנ"א [זכיה כד] הביא משו"ת הרשב"א [ב רכט] דמ"ד נתינה בע"כ שמייה נתינה היינו דוקא כשזרק לתוך חיקו או לתוך חצירו או לתוך ד' אמותיו. והמחנ"א הביא דכ"כ רש"י ערכין [לב. ד"ה בעל כרחו] שהטילתם בביתו.

רש"י ד"ה מכלל. וגבי גט דאיסורא לא תקון. משמע דבתנאי בממון מהני תקנת הלל [ולא רק בבתי ערי חומה]. וכ"כ בחי' מכת"י. אבל הרשב"א כתב דהיכא דתקין תקין והיכא דלא תקין לא תקין, ומבואר דבשאר ממון לא תקנו.

ובתומים [עד ג] הביא דמש"כ הש"ך שם, דהיכא שהלוה מפסיד תקנו שיכול לתת את החוב לבי"ד הוא ע"פ תקנת הלל. ובנתיבות [שם] חלק דרק לבתי ערי חומה תקנו.

תוד"ה מכלל. וי"ל דבפניו לא היה יכול להעזיז וכו' וגם יעשוהו בי"ד לקבלם בע"כ. ובמהר"י בי רב [בב"י שם] למד דכוונת התוס' דכיון דהכניסו לרשותו הוה נתינה, אף למ"ד דל"מ נתינה בע"כ, כיון דקבלם בפועל. אבל הרשב"א כתב דבי"ד היו כופין לומר רוצה אני, וכ"כ 'החולק' [על מהר"י בי רב בב"י שם. וציינו דהוא מהר"ם אלשאקר לב].

ותוס' ערכין [לב. וכן בתוס' הרא"ש כאן] כתבו דראיית רבא, דאם איתא דבפניו הוה נתינה, א"כ אף שלא בפניו [ואי משום ליחודי מקום שיתן המעות] אפשר לזכות ע"י אחר. וזה חידוש גדול, דאינו זכות כלל. ורב פפא דאתקף ל"ל הך סברא. והקשה הרשב"א דאשה מתגרשת בע"כ, ואין מזכין לה גט ע"י אחר. לפי שחוב הוא לה. [וע' חת"ס].

בא"ד וכי אם יתן אדם מתנה לחבירו יקבלם בע"כ [והראשונים הביאו מב"ב קלח. דהנותן מתנה לחבירו, והלה צווח, דלכו"ע ל"מ]. ואורי' די"ל דתלה הדבר בדעתו ו'עליו' לקבלם וכו'. ולשון

1 וביאר הנתיבות דהאגודה קאי רק במקום דתליא בגדר אונס רחמנא פטריה, ולא נחשב פטור כל זמן שכל המעשה לא היה באונס. אבל במקום דאמרי' דאדעתא דהכי לא התנה, אף כשנאנס בסוף הזמן אמרי' דהוה אונס.

2 ובקצות הק' דלפ"ז כשבכל י"ב חודש המוכר לא היה מקבל המעות, דהאונס לכל הזמן, ולא היה נחלט. וברשב"א לקמן עו: הביא בזה מח' בירושלמי.

3 והנתיבות הוסיף דבמקום דהמוכר התנה בתנאי שבדוק עושה אמרי' דאונס לאו כמאן דעביד, אבל כשהתנה בתנאי שהוא בעצמו צריך לעשות חשיב פטריה.

4 וע"פ יסוד הגר"ח [סטנסל] דאם לא באתי עד ל' יום נחשב שמתנה שאי-ביאה ל' יום תקיים את הגט, ובאונס לא נחשב אי-ביאה. ולא שנחשב שבא ע"י האונס.

6 וכצד באחרונים דהוה קנין גמור, וחוזר ונגאל. ודלא כאומרים דע"י קיום התנאי נתברר דהוה הלואה.

הרשב"א היכא שהוא **חייב מהדין**, כגון פדיית בית. כיון שהתנה בדעת האשה ה"ל כמי שהוא חייב לקבלם. והרשב"א כתב עוד נראה דבנתינה בע"כ הנותן פטור, וזכה במה שבידו בקיום תנאו. וזכה הלה בבית בקיום תנאו. אבל אינו נתינה כלפי מי שנתן לו בע"כ. שא"א לזכות לאדם בע"כ. [וסגי בהעמדת הממון לפרוע החוב, ולא בעינן שיזכה במעות. וכ"מ לדעת מהר"י בי רב והמרדכי].

והתור"ג כתב דלפ"ז אף בפרעון חוב בע"כ, לא זכה המלוה במעות, רק שהלוה נפטר מחובו. ומ"מ שום אדם אינו יכול לזכות בהם, דהמעות אינן הפקר. דהמעות משועבדים למלוה, דלא אזיל שעבוד הגוף ממעות אלו¹. ונעשו כאפוקטיקי מפורש. אבל בסוגיין שנתנה מעות לקיום תנאי הגט, אם הבעל לא נתכוון לזכות המעות הוה הפקר, [והבעל לא היה לו מעולם שעבוד ע"ז], וכל הקודם זוכה.

נתינה בע"כ. והרשב"א הקשה נידוק מקרא, דכתיב בגט ונתן בידה, ובע"כ הוה נתינה. וכתב דמסתברא דלא אמרו אלא כשמפסיד המקבל, אבל אשה קנויה לבעל, ובעלה אינה קנויה לה [שנאמר שהיא מפסדת], שאינו מקיח את עצמו. אלא שיש לאשה שעבוד עליו בעודה תחתיו. ויכול לסלק השעבוד בע"כ, דאל"כ ה"ל כמי שמחייב את שלו. אבל שדה זו [בתי ערי חומה] ממכר קרייה רחמנא ולא משכונה. אלא שזכי רחמנא למוכר שיוכל לגאול. ומ"מ ממכר גמור הוא, אלא כמי שהתנה שיחזיר לו. [וע' מש"כ בזה לעיל].

להלכה. הראשונים כתבו בשם **העיסור** בשם **רב האי גאון** דהלכה כלישנא בתרא דרבא, דהוה נתינה. אבל הרשב"א רא"ש ור"ן נקטו דהוה ספק. והרמב"ם [ח כא] פסק דהוה פסול, וביאר הב"י דס"ל דמדינא מהני [כעיסור] אלא דהחמיר בערוה חמורה².

רש"י ד"ה והנייר שלי. ורחמנא אמר ונתן בידה. ורש"י לעיל כ: כתב דנמצאו אותיות פורחות באויר. וברמב"ם כתב דאין כאן כריתות. וע' קה"י.

מ"ש רישא. הרשב"א כתב דאינו אותו טעם, אלא כוונת הגמ' להקשות דלא מתקיים התנאי עד שתחזיר הנייר, ולא מתקיים הגירושין. א"נ י"ל דהכא והכא משום דליכא נתינת ספר בשעת כריתות³.

אפשר דמפייסא ליה בדמי. הרשב"א כתב [דלכאורה] משמע דכיון דאפשר לפייסה מגורשת, אע"ג דלא פייסה. והקשה דהגט אינו חל עד שתחזיר, ואיך יהני. ולכן פי' דלכי מפייסה תתגרש.

היכא דאיתיה בעיניה מי אמר. **התרומת הדשן** [שיא] למד מזה דהא דקיי"ל דבתנאי בממון יכול ליתן דמיו, דהא להרווחה מכוון, היינו דוקא כשאבד, אבל כשעדיין בעין לתת החפץ דוקא. ובקצות [רמא ז] הביא דברי הרא"ש גבי קידושין [א כ] דמי שקיבל מתנה ע"מ להחזיר יכול לקדש בו אשה, ומתקיים התנאי בחזרת דמים. והב"ח הקשה דכשהוא בעין צריך להחזירו דוקא. ובקצות תי' דכשמכרו או נתנו [וה"נ בקידושין] הוה כמי שליתא בעין, ויכול ליתן דמיו. אבל הפתחת' [רמא ט] הביא פנים מאירות דמשמעות הרמ"א [שם] דבתנאי בממון אף כשהוא בעין יכול ליתן דמיו.

פרשת תנאים

תוס' כתובות נו. [ד"ה הרי] הקשה האיך יתכן דהתנאי בטל והמעשה קיים, [גבי מתנה ע"מ שכתוב בתורה] הרי התנה בפירוש שאם יהא כן שאינה מקודשת, ואיך תהא מקודשת. ור"י תי' דאי לאו דילפי' מתנאי ב"ג וב"ר ה"א דשום תנאי אינו מבטל את המעשה, ואפי' לא יתקיים בסוף. והשתא דילפי' דוקא במה שאינו מתנה עמש"כ בתורה. ובתנאי כתב בשם ר"ת דהוה מפליגה בדברים. [וע"ע בסמוך בדברי הרשב"א].

ובש"ת הרא"ש [מו ב ולה ט] כתב דמתנאי בני גד וב"ר ילפי' שיש כח בתנאי לבטל המעשה, דהמעשה נעשית על כל הצדדים. ואין לך בו אלא חידוש, ולכן ילפי' דצריך לעשות ככל צורת התנאי. ואל"כ אין לתנאי כח לבטל המעשה. וביארו האחרונים דא"א לעשות את גוף המעשה על הצד, אלא שגדר פרשת תנאים דהתנאי הוא מילתא אחריתי שיש לו כח לבטל ולעכב

1 וצ"ב דאין שעבוד על גוף המעות, אלא על האדם שיפרע החוב. וביארו דכוונתו דכיון דיש דין על המעות, חל בעלות בלא מעשה קנין.

2 ומשמע דהרמב"ם חשב לדעת רב פפא, דלא מצאנו בזה תקנת חכמים.

3 [משמע דהוה תנאי בגירושין, אבל מצד עצם המעשה סגי שהיה נתינה קודם].

החלות. ואם לא עשה כהלכות תנאים המעשה קיים.

תנאי קודם למעשה. פרש"י דהתנאי הוזכר קודם המעשה. וכ"ד הראשונים, וביארו הראשונים דכיון דהזכיר המעשה, אמרי' דדעתו לגמור המעשה, והתנאי שאח"כ אינו בדוקא [ולכן נחשב דבר שהוא סברא, וילפי' מתנאי ב"ג וב"ר]. וכתב הר"ן דלפ"ז לשונות המשניות בכ"מ שלא בדקדוק.

במש"ל [ו א] נסתפק האם גם בכפילות בעינן להקדים [ביטול] התנאי קודם למעשה. ועי"ש.

אבל דעת הרמב"ם [אישות ו ד] דמעשה קודם לתנאי היינו שעשה מעשה הגירושין¹. שפסק דאם נתן לה מעות הקידושין, ואח"כ אמר התנאי, התנאי בטל מפני שהקדים המעשה, ואע"פ שהכל תוך כדי דיבור. והראב"ד חלק דתליא באמירת התנאי. והרמ"ך השיג על הרמב"ם דכיון דקיי"ל [נדרים פז]. דלא אמרי' תוכ"ד כדיבור בגיטין וקידושין, א"כ אמאי בעינן חסרון בפרשת תנאים, תיפוק ליה דכיון דגמר המעשה אינו יכול לחזור [וכע"ז] הקשה הטור לח. ובכס"מ כתב דכיון דדברים אחדים הם בלא הפסק וסמיך אסוף דבריו הול"ל דחל ע"פ התנאי. והגר"ח [ו ד] חקר האם החסרון [שנלמד מב"ג וב"ר] מצד המעשה, דכיון דנגמר המעשה לא שייך להטיל תנאי [וכעין החסרון דליתא בשליחות], או דאף לרמב"ם הוה חסרון בלשון התנאי. והר"ן הקשה מהגמ' [בע"ב] דלא יהא גט אם לא מתי נחשב מעשה קודם לתנאי, ודלא כרמב"ם דדוקא היכא שעשה המעשה [וע' מש"כ הלח"מ]. ועוד הקשה הלח"מ מקושיית רבא [כאן], ד"ל דהברייתא איירי שעשה המעשה אח"כ.

והגר"ח נקט דהרמב"ם מודה בכתב התנאי בשטר, דכיון דכתב את התנאי לאחר המעשה מתפרש שהתנאי יחול אחרי המעשה. וביאר הגר"ח דבתנאי ב"ג וב"ר נגמר הזכיה ע"י הדיבור, ועי"ז הו' גם מעשה בפועל, ואילו היה המעשה קודם לתנאי א"כ הקנין נעשית אלא דהתנאי מעכב גמר הזכיה. והרמב"ם מודה דאף כשעדיין לא נעשית המעשה, ילפי' בעי שיתפרש שהתנאי קודם למעשה. אלא דבמקום שהמעשה כבר נעשית, שוב לא יתפרש דהתנאי קודם.

תוד"ה לאפוקי. וא"ת וכו' היכי ילפי' מהתם וכו'. ותוס' כתובות [עד. ד"ה תנאי] כתבו דלא ילפי' אלא דבר שהוא סברא [שהרי לא אמרי' דלא הוה תנאי אלא בקרקע], ובזה נח' ר' מאיר ורבנן בהך דאינו סברא כ"כ. אבל אפשר לקימוי ע"י שליח יש טעם גדול, דהתנאי מסור כ"כ בידו, סברא הוא שיכול להטיל בה תנאי². אבל בתוס' הרא"ש כתב דאיכא יתור לאשמועינן דבעי כפול, מעתה כולה מילתא דתנאי ב"ג וב"ר הוה בדוקא, דאין מועיל תנאי אלא באותו ענין, ואותו לשון המפורש, ומיניה ילפי' לכוליה תנאים.

בא"ד ש"מ דבעינן ממש כה"ג וכו' רוב מצות ע"י שליח. רע"א הקשה דהמעשה הוא השכר, והמצוות הם מעשה התנאי, ויותר הול"ל דהשכר אפשר ע"י שליח. ובמהרמ"ש הוסיף דהרבה מצוות א"א ע"י שליח. והביאו בשם החת"ס דכוונת התוס' ע"פ הגמ' בב"מ פו: דמצוה שעושים ע"י שליח השכר הוא ע"י שליח.

בא"ד ונראה דהלכה כר' מאיר וכו'. וכ"פ הרמב"ם [אישות ו א]. אבל רשב"ם [ב"ב קלז:]: כתב דהא דשמואל פסק כר' מאיר בגיטין, היינו לכתחילה לרווחא דמילתא. ומיהו גבי דיני ממונות לא בעי תנאי כפול, אלא גילוי מילתא הוה כתנאי אפי' לא פי' כלום. והרמב"ן פי' כוונתו דאף בגיטין וקידושין הוה רק לכתחילה, והתוס' רי"ד [עו. כ] דשמואל תיקן שלא תאסר עליו עכשיו אם הוא כהן. והתוס' הרא"ש הקשה דאדרבה נפיק חורבא היכא דאתני ולא כפל, שיתירו א"א.

והראשונים הביאו דהר"ף [בשו"ת] פסק דבממון לא בעינן תנאי כפול [וכ"כ הרמב"ם זכיה ג ח, ואישות ו יד בשם מקצת הגאונים]. ותוס' קידושין מט: [וכן הראב"ד על הר"ף והרמב"ן] הקשו דעיקר תנאי כפול בממון כתיב בתנאי ב"ג וב"ר. [והרמב"ן כתב דכוונת הר"ף דלא קיי"ל כר' מאיר בממון, ורק בגיטין חששו שצריך תנאי כפול, וכרשב"ם]. והראב"ד [זכיה ג ח] כתב דיש טעם גדול יש לזה, דאיך יתכן שזה מוכר קרקע, ואומר שאינו מוכר אא"כ יעשה כך, ונוציא אותו מידו

1 וצ"ב דמגליה לרבא דאיירי הכא בכה"ג.

2 [והאחרונים בכ"מ האריכו לבאר דמהני תנאי רק במקום שהאדם עושה את החלות, אבל חליצה נחשב חלות של התורה].

כשלא קיים התנאי. אבל גיטין וקידושין אומדן דעת הוא מכיון שנתן לגרש ולקדש אין התנאים אלא כמפליג בדברים, ואין תנאי מועיל אא"כ חזקו בכפילו וכו'. ונחלת ב"ג וב"ר לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינו דומה לקרקע המוחזק לו לאדם. וביארו האחרונים [ש"ר שמואל קיד' שעא] דקיני ממון הוה הסכמת האדם, ובזה מהני שעושה את המעשה ע"ד כן [ומהני מעשה על הצד, ודוקא מעשה אלים ל"מ על הצד]. וכן חלוקת הארץ הוה חלות גמור ע"פ הדיבור.

והראשונים הביאו דדעת ר"ח דלענין תנאי קודם למעשה קי"ל כר' מאיר, כיון דתני לה גבי הילכתא פסיקתא בב"מ צד, דבזה הוה סברא וילפי' מתנאי ב"ג וב"ר, ורק בתנאי כפול קי"ל כר' חנינא ב"ג דצריך הדבר לאומרו.

בא"ד ובכ"מ בעינן ת"כ אלא דוקא בשותי יין דהו' איסורא. אבל לדעת הר"ף לכאור' מתפרש הירושלמי להיפך.

בא"ד וג' ענינים יש, ויש מקומות דלא בעי אלא גילוי דעת וכו'. [וכ"כ תוס' בכ"מ]. ובתוס' כתובות [צז. ד"ה זבין] כתבו דבמקום דאין רגילות למכור מטלטלין כדי לעלות ל"מ גילוי דעת, ובעי תנאי כפול. [וצ"ב דמ"מ הרי גילה דעתו דעושה עד"כ, ומבואר דבעינן שיתפרש בכך המעשה]. והאחרונים דנו בגדר הזה, האם לא בעי' לשון תנאי. או דהאומדנא נחשב דיבור.

ובבעה"מ [ביצה כ, י. בדה"ר] כתב דכשהוציא התנאי בפיו בעי תנאי כפול, אבל אם לא הוציא בפיו אמרי' דאם הוציא בפיו היה מוציאו כהלכה¹. [והרמב"ן חלק דאין לתלות דיני ממונות בגזיה"כ אלא בדבר שהדעת נוטה]. והרשב"א כתב דטפי עדיף גילוי דעת מתנאי דאינו כהלכתו, דכיון דהתנה ולא התנה כהלכתו גלי דעתיה שאינו חושש בקיומו, ואינו רוצה בביטול המעשה, אע"פ שתתבטל התנאי. והרשב"א הוסיף א"נ דכל מקום דמהני אומדנא לא אתי כר' מאיר. וכ"מ ברשב"ם [ב"ב קלז:] דלר' מאיר ל"מ אומדנא [דילפי' מפרשת תנאים דבעי תנאי ע"י דיבור].

עה:

תוד"ה דתנאי. שהתנאי סותר למעשה. ובתוס' [ב"ב קלז:] וקידושין ו' כתבו בחד תי' [וכ"כ הרא"ש שם] דרבא ל"ל דרב אדא בר אהבה. משמע דאף למ"ד ע"מ כמעכשיו התנאי בטל, כל דהוה בדבר א' אף דאינו סותר. [ובגור"א לח ד ציין לדברי רש"י ד"ה בדבר, וביארו דזה כוונתו]. ובאבנ"מ [לח ו'] הק' דהרא"ש כאן הביא דברי רב אדא, ומ"מ פסק דמהני מתנה ע"מ להחזיר. ותי' דהרא"ש לא פסק דיש חסרון תנאי ומעשה באותו חפץ וכרב אדא, אלא דס"ל דכוונתו לפסוק דבאופן שסותר המעשה הוה כמפליגה בדברים, וזה חסרון נוסף בהלכות תנאים³.

התור"ג [לעיל כ:]: הקשה המגרש אם מתי נימא דהתנאי סותר למעשה, ולא הוה תנאי. ותי' דדוקא ע"מ שתחזירהו, דסותר המעשה מצד לשון התנאי, ואין חסרון בדבר א' כשיש סתירה מצד הדין. [וכע"ז כתב בקוב"ש ב"ב תסט]. ובקה"י [קיד' יא] כתב דהחסרון בדבר א' הוא כשסותר למעשה גירושין, אבל לא לחלות הגירושין.

רב אשי וכו'. הר"ף [לקמן עו.] כתב דבתנאי דמעכשיו [וע"מ כמעכשיו] לא קי"ל כר' מאיר ואי"צ משפטי התנאים⁴, ורק בתנאי ד'אם' בעי תנאי כפול. וכ"פ הרמב"ם [אישות ו יז]. והרמב"ן ביאר שפירשו דתי' רב אשי להעמיד את הברייתא כרבי, ולכן דאי"צ לכל התנאים האלו. [והראשונים הקשו מדברי שמואל, ע' בסמוך]. והראשונים הביאו בשם הראב"ד לפרש דבתנאי דמעכשיו דהמעשה חל מיד בתנאי, דהשתא מתנה עמו. אבל בתנאי ד'אם' כיון שהתנאי בא לבטל שלא יחול המעשה עתה, אין לו כח לבטל אא"כ כפל. וה"ה [ט כ] הוסיף [דבתנאי ד'אם'] התנאי בא לבטל המעשה שלא יחול לפיכך צריך חיזוק יותר.

ובחי' הגר"ח [סטנסל חליצה מוטעת] כתב דהרמב"ם ס"ל דהוה מעכשיו חל מעשה על הצד⁵,

- 1 ומשמע הגדר דבאומדנא נחשב כאילו שיש לשון תנאי, אבל אם אמר בהדיא ל"מ האומדנא.
- 2 והחזיר"א [נ] ביאר דאחרי הגזיה"כ דהלכות תנאים, כולם יודעים דיש דינים בתנאי, ואם לא חקר לדעת משפט התנאים גמר בליבו לבטל התנאי. [וכתב דכ"ע מודו לסברא זו, אלא דהקשו דאינו סברא דאם אמר לשון גרוע דגרע, ולכן אין סברא ללמוד מב"ג וב"ר].
- 3 [וצ"ב אליבא דאיזה מ"ד בסוגיין קאי].
- 4 והאחרונים כתבו דלפ"ז ניחא הא דכל המשניות כתבו ע"מ בסתם, ולא דקדקו במשפטי התנאים [ובתוס' והראשונים נדחקו בזה].
- 5 ודלא כסברת האחרונים דא"א להחיל מעשה על הצד. ורק בתנאי עתידי ל"מ.

ואי"צ משפטי התנאים. והאחרונים [חז"א, חי' ר' שמואל קי' יב] הוכיחו דאף תנאי דמעכשיו הוה מילתא אחריית, אלאדלא בעינן תנאי אלים כ"כ כיון דלא חל המעשה [וכמ"ש ה"ה], ולכן אין סברא ללמוד כל פרטי תנאים מב"ג וב"ר. [והוכיחו כן דהרא"ש הו' לעיל עד: נקט בדעת הרמב"ם דמהני ביטול בתנאי דמעכשיו, וע"כ דאף בזה הוה תנאי מילתא אחריית].

והרמב"ן הקשה אמאי ילפי' דאף בתנאי דמעכשיו בעי' אפשר ע"י שליח. והגר"ח [אישות ו ד] כתב לחלק בין דינים שהם בלשון התנאי, למה שהוא בעצם פרשת תנאים. וליתא בשליחות שייך לצורת המעשה, ואף בתנאי דמעכשיו בעי'. ולמס"כ האחרונים דאף תנאי דמעכשיו הוה גדר פרשת תנאי מילתא אחריית, אלא דלא בעינן תנאי אלים, בזה י"ל דהסברא הוא דאף בתנאי דלא אלים בעינן איתא בשליחות.

והראשונים הביאו מדברי הירושלמי [הו' לע' עד]. דתנאי ב"ג וב"ר מיד החזיקו בארץ, ולדברי הרמב"ם צ"ל דלא היה מעכשיו. ובאבנ"מ [לח ב] כתב דלר"ף ורמב"ם היה תנאי על השליחות [ודלא כראשונים עו:]. והאחרונים דנו די"ל דדין ירושת הארץ ע"פ הדיבור נחשב שהמעשה מיד, ואף שזכו בנחלה רק אח"כ, ובגדר תנאי אס'.

והרמב"ן הקשה דמבואר בירושלמי דלר' מאיר אף תנאי דמעכשיו בעי כפילות, ואדרבה 'לאחר' לא בעי כפילות [הו' לעיל עד]. והאחרונים כתבו דמפורש בר"ף [וכן ברמב"ם פיה"מ קידושין סא] דלר' מאיר אף מעכשיו בעי כפילות, אלא דלא קי"ל בזה כר' מאיר. ובתור"ג [עו:] ביאר דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן בכל התורה [וכדאיתא בנדרים יא ושבועות לו:], אבל אנחנו קי"ל כרבנן דאמרי' מכלל לאו אתה שומע הן, אלא דבעינן כפילות משום משפטי התנאים.

ובקוב"ש [ב"ב תלז] הקשה דכיון דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן, אף במה דלא תליא בדיני תנאים [בנדרים יא], א"כ מנלן דבעי ת"כ. והביא בשם הגר"ח דלרבנן [בנדרים שם] מכלל לאו אתה שומע הן נחשב דיבור, א"כ לא צריך כפילות [דנחשב כאילו כפל]. אבל לר' מאיר אע"ג דמבינים כוונתו, מ"מ אינו 'דיבור' [לענין נדרים], ומפרשת תנאים ילפי' דבעי דיבור [ולפ"ז ר' מאיר דבעי ת"כ הוא משום ב' חידושים, דלשון תנאי בעי דיבור, ועוד דמכלל לאו לא נחשב דיבור]. ובקוב"ש הקשה ע"ז מדברי הר"ן [ע' בסמוך] דאף במקום דלא בעינן פרשת תנאים בעי כפילות, דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן. ולכן פ' הקוב"ש דר' מאיר בעי ת"כ מב' טעמים, דל"ל מכלל לאו, ועוד משום דפרשת תנאים בעי דיבור מפורשת [ולא סגי בזה מכלל לאו]. והרמב"ם פסק כוותיה בחדא [וס"ל לענין נדרים מכלל לאו אתה שומע הן, אבל בהלכות תנאי בעי לשון כפול מפורש]. והאחרונים האריכו בזה.

המשנ"ל [אישות ו א] נסתפק האם תנאי לשעבר בעי כפילות, וכל משפטי התנאים [ע"פ דברי הרמב"ם, דלא גרע ממעכשיו]. [והאחרונים דנו מהגמ' קידושין סב. ואכ"מ]. והאבנ"מ [לח ה] ציין לדברי הר"ן [ורמב"ן] לעיל מה: דמבואר דאי"צ משפטי התנאים. ומ"מ לר' מאיר צריך לכפול הדברים, דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן [ולא מדין פרשת תנאים].

אתקין שמואל. הראשונים הוכיחו מדשמואל דאף תנאי מעכשיו בעי תנאי כפול. אבל הרמב"ם [ט כ] הביא תקנת שמואל בשכיב מרע דלא רצה לגרשה מעכשיו כדי שלא תטורף דעתו. וה"ה תמה דאם איירי בלא מעכשיו הוה גט לאחר מיתה, וכדמבואר בגמ' עב. אם מתי. וה"ה כתב דאפשר דבסתמא אם מתי משמעותו שיחול לאחר מיתה [ולא בתורת תנאי], ולכן הוה גט לאחר מיתה, אלא כיון דכפל הוציאו ממשמעות לאחר מיתה, ומכניסו לכלל לשון תנאי. [ותנאי ד'אם' מהני לאחר מיתה, ואף דיכול לחזור, וכשנקרע השטר ל"מ²]. אבל הלח"מ [ט כ] כתב דדוקא תנאי דאם מתי, דהתנה שיחול בשעת מיתה מהני [וביאר ע"פ הגמ' ב"ב קלו. דאם גמר מיתה], אבל כשתלה במעשה אחר שמתקיים לאחר מיתה ל"מ.

הן קודם ללא. המשנ"ל [ו א] נסתפק מה נחשב 'הן' קיום המעשה או מה שהוא בחיוב [ונפק"מ במקנה ע"מ שלא ילך]. וכתב דלשון הרמב"ם דמה שמקיים את המעשה נחשב 'הן'. אבל תוס' קידושין [סב.] כתבו דמה שהוא רוצה נחשב הן. והאחרונים האריכו לתמוה

1 ובעשרי' [ז ח] ביאר דבתנאי מעכשיו, לפי דעתו אינו עושה דבר והיפוכו, ולכן אין סברא דבעי תנאי כפול [ולא ילפי' אלא מה שהוא סברא]. אבל אפשר ע"י שליח הוא סברא דמהני תנאי רק בדבר שהבע"ד עושה את החלות, וה"נ במעכשיו.

2 ובאבי עזרי' [ח א] ביאר דתנאי 'אם' חל למפרע, אלא דבעינן 'מעשה' גירושין בשעת קיום [וה"ה חידש דכשמת נחשב מעשה גירושין].

ע"ז, ובט"ז [בהקדמה ליו"ד] הקשה דבסוגיין אינו רוצה למות. [והאחרונים ביארו כוונת התוס' באופן אחר, ואכ"מ].

אלא אמר רבא אם לא מתי לא יהא גט. הר"ן ביאר [דלא איכפת לנו שפתח בלאו], דמאי דבעי הן קודם ללאו שלא יסיים דבריו בהן, דבגמר דבריו אדם נתפס ונמצא מעשה קיים ותנאי בטל. וכ"פ הרמ"א [לח ב]. והח"מ [לח ב] כתב דלפ"ז אם אמר הן לאו הן, לא מהני, דבגמר דבריו אדם נתפס. אבל הבי"ש [ג] כתב דדוקא בשכיב מרע תקנו לשון זה, אבל בעלמא לא יאמר לאו הן לאו [והמשנ"ל ו א חלק דהרמ"א סתם, וע"ש שהאריך בכ"ז]. אבל רע"א כתב דלולי דברי הר"ן היה אפ"ל ד'אם לא מתי' אינו חלק מהתנאי, אלא לסימנא מילתא שלא להתחיל בפורענות. והביא כן מס' אורים גדולים. וכתב רע"א דלפ"ז ראוי לומר בלא ו' [וכגיר' בגמ'], שלא לחבר את הלשון התנאי להקדמה, אבל הביא דהפוסקים כתבו עם ו'.

והמשנ"ל [ו א] נסתפק האם גם בתנאי קודם למעשה מהני כשהקדים המעשה לתנאי, ואח"כ אמר ב' חלוקות כדין, דנימא בגמר דבריו. והאבנ"מ [לח ד] הביא לשונות הראשונים דהחסרון בתנאי קודם למעשה דכיון שפתח במעשה כבר נתקיים המעשה, וא"כ ל"מ אמריתו לתקן.

התוס' ר"ד הקשה דבכמה משניות א' הרי זה גיטך אם מתי וכו', והרי הוה תנאי קודם למעשה², ות' ו"ל דהתנא קיצר לשונו, וה"ק הרי זה גיטך אם מתי יהא גט. [בפשטות דלא כאבנ"מ]. והאחרונים כתבו לפרש דלשון 'הרי זה גיטך' אינו חלק מלשון התנאי, אלא הקדמה.

תוד"ה מת. ואין נראה דמת האב וכו'. דלגבי האב כל הזמן להניק הוא כל ימי חייו, והרי נתקיים. והרא"ש כתב [דלרש"י] י"ל דנקטו מת האב אגב מת הבן.

ולתוס' כיון דמת הוה גט, אפי' לא נתקיים התנאי כלל. אבל רש"י [עו. ד"ה אלא] נקט מסברא דבעינן שיתקיים עכ"פ חלק מהתנאי [וביאר ש' לא יצא התנאי לבטלה]. והבי"ש [קמג יז] הביא מכאן דה"ה בהתנה ע"מ שתתן לי ר' זוז [וק"ל לי ולא ליורשין], אם נתנה זוז א' מחיים, נתקיים התנאי במקצת סגי [כיון שהעכבה אינה ממנו]. והפתח"ת בשם יד אפרים חלק דדוקא גבי הנקה דהדרך הוא יום יום, אבל במאתים זוז ל"מ קיום מקצת דכוונתו דתיתן הכל בבת אחת ואינו תלוי בזמן.

בא"ד דלא איכווין אלא להרווחה וכו' ואפי' לרב יוסף. [פי' דאמדינן דעתיה דלא נתכוון להרווחת המעות, אלא לפטור מעליו עול זה].

והר"ן פירש דאין לנו לפרש כוונתו אלא בא' מב' דברים, או שנתכוון לצורך הנקתו, ולכן בעי ב' שנים. או שנאמר דכוונתו למעשה הנקה יום א'. ולרבנן כיון דלצעורא קמכוון תופסים לשונו מה שמצער יותר, והיינו כל זמן שצריך להניק. ואע"ג דנולד מזה קולא שאם מת לאלתר פטור. דא"א לתפוס הלשון לב' חומרי דסתרי אהדדי. [ומבואר בדבריו שמתפרש הלשון בתורת ודאי. וצ"ל דסברת לצעורא מכוון מפרש את גדרי הלשון, וע"ז אמר' דיש לזה תורת לשון ודאי. ואם נתכוון דלא כלשון שקבעו חז"ל היה צריך לפרש. וע' נתיבות [ס ח] שדן בסוגיין בגדרי לא מחית נפשיה לספיקא].

אינו גט. הבי"ש [קמג יד] ומשנ"ל הקשו לרמב"ם [ח כב, ע' עו:] דמשמע דהגט בטל לאלתר, ואף דלא קבע זמן, וא"כ תאסר לעולם. ועי"ש.

תוד"ה כלל. הק' ר"א מנתינה בע"כ. [ועוד הקשו ע"מ שתתני לי לעיל עד, דמשמע דעד כאן לא פליג רשב"ג את"ק אלא דס"ל דלי וליורשי, אבל אי לאו הכי הגט בטל. ואע"ג דהעכבה אינו ממנו]. ובחי' מכת"י תי' דהתם בשעה שהתנה היה בדעתו לקבלם, ואף עתה יכול לשנות דעתו ולקבלם. אבל הכא תלה באב. ובראב"ד [ח כא משמע דגרס כן ברמב"ם] כ' דאם מחל ומת, תו לא אמרי' לצעורא קמכוון.

והרשב"א הביא מהירושלמי דדנו בטעם רשב"ג מדין אונס כמאן דעביד. [וע' פוסקים חר"מ כא].

בא"ד והלכה כרשב"ג במשנתנו. כ"פ תוס' בכ"מ. אבל הר"ף והרמב"ם פסקו כאן כרבנן, דס"ל דלא קיי"ל כהך כללא [דנח' האמוראים לקמן פא:] אלא כשיש טעם מסתבר. וכן נקטו בכמה מקומות. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א.

1 שהביא מי שתיקן תנאי אם לא באתי [דתליא במח' תוס' והרמב"ם האם לא באתי הוא הן או לאו], שיאמר ג"פ, וממ"נ ההן קודם. והאורים גדולים פליג דכיון דנתכוון שיהא חלק מלשון התנאי ל"מ.

2 וע' לקמן עו: דהתוס' ר"ד הסיק שם דלא בעינן תנאי קודם למעשה.

רב אשי אמר כל סתם כמפרש יום א'. **הרשב"א** [והו' ברין וה"ה ח יט, וברמ"א ח"מ ס ג] כתב שבע"ז לגבי תנאי שבממון, שנתן בית ע"מ שתזון את בני, דלרבא צריך לזונו כל ימי חייו. ולרב אשי סגי ביום א'. וכתב ואיכא למימר דלגבי ממון לכו"ע סתם כמפרש כל ימי חייו, וסברת רב אשי לגבי גט דלצעורה מכוון, והא ציערה. וצריך תלמוד. ובמשנ"ל [שם] ביאר כוונתו כדברי רב חסדא [בתי' הא'], וכמ"ש רש"י דלגבי הרווחה אמר' דכל זמן שהוא צריך קאמר. אבל בשרית הרא"ש [ו' יט] כתב דאפי' לרבא דוקא גבי גט לצעורה קמכוון, ולא סגי ביום א', אבל גבי תנאי בממון סגי בפעם א'. [והמשנ"ל ביאר דהיינו ע"פ מסקנת רב חסדא, ותמה למה הרשב"א לא נקט כן].

תוד"ה כאן במפרש. וקמ"ל דוקא הניקתו וכו'. **והרמ"ה** [הו' בחי' מכת"י ובטור קמג] כתב דקמ"ל הברייתא דמפרש בעי יום א' כלילי שבת ויומו, ולא סגי מעת לעת. אבל בסתם ודאי מהני שעה אחת. וע' תוד"ה ורמינהו.

עו.

רש"י ד"ה אלא. ע"כ מת ולא הניקתו כלל, וקשיא אמאי הוה גט. [ולרבא איירי דוקא שהניקתו, וע' תוס' עה: ד"ה כלל].

אבל **הרמב"ם** [ח יט] פסק דאם מת קודם שתניק אינו גט. **וה"ה** [ור"ן] פירש דקושיית הגמ' מ"ש רישא, דאם נתקיים כאן וכאן הוה גט, ואם לא הניקה כלל אינו גט.

הרי"ף ו**הרמב"ם** פסקו כרב אשי [דבותרא הוא] אע"פ דקאי בקשיא. אבל הרי"ף הביא י"מ שפסקו כרבא. וכ"ד הרא"ש.

לפי שלא אמר אם וכו' דברי ר' מאיר. **הרי"ף** כתב דק"ל כרבנן, דע"מ כמעכשיו אי"צ תנאי כפול [אבל בתנאי דאם' פסק כר' מאיר בגט. ונתבאר לעיל עה:]. אבל דעת ר' מאיר דאף בתנאי דע"מ בעי תנאי כפול.

שני כתובין הבאין כא' הרא"ש [ועוד אחרונים] העיר דלא דמי לשאר שני כתובים, דהוה יתור אמאי איצטרך לכתוב. דהכא הוצטרך להתנות בכל תנאי כדין. וכתב דכוונת הגמ' דאף אם התורה לא היתה כותבת הכפילות היינו לומדים דכוונת הגמ' דאיירי דכפל.

רש"י ד"ה אמר לה. ולא מסר לה. דאי מסרו לה איגרשה, ותו לא מצי לאתנויי וכו'. וכ"כ **הראשונים** בשם **תוס'** דכיון דקיי"ל ע"מ כאומר מעכשיו אינו יכול לבטל דבריו הראשונים. **והראשונים** הביאו מזה דאם אמר תנאי בפני עדים [אפי' לא אמר לאשה את התנאי], ושוב מסר הגט בסתם, דאמר' דהוה ע"ד התנאי, דלא גרע ממודעא.

רש"י ד"ה וחזר ואמר. ומסרו לה. משמע דמסר לפני העדים האחרונים. **והרמב"ן** חלק דא"כ מסר הגט ע"פ התנאי הב', וביטל את התנאי הא'. ודוקא כשמסרו סתם אמר' דהוה ע"ד התנאי. [והרשב"א חלק על סברא זו]. וכתב ליישב ע"ד רש"י דלא מסר אף בפני העדים הב', ושוב מסרו בסתם, דאמר' דהוה על דעת ב' התנאים.

והראשונים העמידו דכבר מסר לה הגט בפני ב' עדים, ושוב התנה תנאי נוסף. וכתבו הראשונים דאם איירי בתנאי 'אם' א"ש דיכול להוסיף תנאי, כמו שיכול לבטל לפני שחל הגט [וכ"כ ה"ה ח יח לצד א' בדעת הרמב"ם]. **והר"ן** כתב דהברייתא קאי כמ"ד ע"מ לאו כמעכשיו. אבל אם איירי בתנאי דמעכשיו אינו יכול לבטלו.

והרשב"א מביא בשם **בעל העיטור** דאיירי שהתנה ונתן הגט לפני העדים הראשונים. ואע"ג דאמר' דע"מ כמעכשיו, היינו לענין שאם נקרע הגט, אבל מ"מ כל זמן שלא נתקיים התנאי, הבעל יכול לבטל את הגט. והביא ראיה מדברי רבא [עה]. דבעינן שתתן מדעתו, ואע"ג דהתנה ע"ז, יכול לומר איני רוצה בתנאי זה [וצ"ב]. **והראשונים** [כאן ובע"ב] חלקו דכיון דנתן הגט בתנאי דמעכשיו אינו יכול לחזור, וכ"פ **הרמב"ם** [ח א]. [ומשמע בעיטור שמבטל את הגט ולא את התנאי.

1 אבל בשו"ע [קמג ח] משמע דכוונת הרמ"ה דאף בסתם [לרב אשי] בעי כלילי שבת ויומו. **והב"ש וגר"א** כתבו דדוקא במפרש, אבל בסתם סגי בשעה א'.

2 וצ"ב כוונתו דאדרבה התם הנידון האם מתקיים בכך הנתינה, ולא מדין ביטול התנאי [וע' לעיל עד: בשם הרשב"א גבי מחולים]. ועוד דמשמע בעיטור דכוונתו משום דיכול לבטל הגט, כיון דלא חל, ולא ביטול התנאי. [וודאי לא משמע התם דמבטל לגט].

ואף שכבר נתן גט יכול לבטלו, וה"ה שיכול להוסיף על תנאו]. ובשער"י [ב ט, וכן בחי' גיטין ו] ביאר דברי העיטור דגדר תנאי דמעכשיו דע"י קיום התנאי חל למפרע, ולכן כל זמן עדדין לא נתקיים התנאי התנאי הבעל יכול עדיין לבטלו. דאילו הגירושין חלו על הצד, ויתברר אח"כ, א"כ איך יוכלו לברר אח"כ. [ועוד אחרונים ציינו ללמוד מדברי העיטור דתנאי מילתא אחריתי]. [אבל בב"י ס"ס קמג משמע דסברת העיטור הוא מצד שתלה התנאי בדעתו [וע"ד דעת הרמב"ן ע"ע בע"ב], ולא מצד דין ביטול התנאי].

החז"ר [נג ג] כ' דדברי העיטור הוא היפך מדברי שו"ת הרא"ש [ה' לעיל עד:]: דלרא"ש כיון דתנאי מילתא אחריתי, יכול לבטל את התנאי, וע"ז המעשה קיים. אבל העיטור ס"ל דיכול לבטל התנאי, ויתבטל הגירושין. אבל הגר"א [קמג יז] צין דשו"ת הרא"ש ס"ל כעיטור וצ"ע.

והתור"ג מביא שהעיטור כתב דרך הבעל יכול לחזור בו, אבל האשה אינה יכולה לחזור בה [וכדאיתא בגמ' עד. דנפק"מ שפשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר].

והרמב"ן תי' דהכא איירי דעשה את התנאי הב' מדעת האשה, ובתנאי שהיא לטובתה יכולים שניהם לבטל התנאי, ולקבוע שלא יחול ע"פ קיום התנאי [ועי' בע"ב מש"כ בזה הרמב"ן]. [וכ"כ הר"ן בשם אחרים, וחלק דכיון דנתנו בע"מ שהוא מעכשיו איך בידם לבטל].

מהו דתימא כל לקיומי תנאי מצטרפין קמ"ל. המהר"ט [אה"ע לח, ה' בשער המשפט ל ה] הביא מכאן דל"מ עדות מיוחדת בדבר שבערוה, וכמו בדיני נפשות. [וכדעת הר"ן לעיל עג:]. וכן הרמ"א [חו"מ ל ו] אחרי שהביא דברי המרדכי דעדות מיוחדת מצטרפת בדבר שבערוה, ציין וע' אה"ע קמג י [דהו' דין סוגיין]. והב"ש [קמג כ] חלק דלא דמי, ואף בדבר שבערוה ב' עדים מצטרפין [ועי' ס' קלג], ושאיני הכא דכל תנאי אחר. וכ"כ בחי' מכת"י דכי מכשרינן עדות מיוחדת בממון דוקא דמצטרפין תרויהו אמנה, דאמר' בכלל מאתים מנה. אבל בגט אינו מצטרף. ובתור"ג ביאר דאין חוב על האשה לקיים התנאי, דנימא דיש חיוב ממ"נ, אלא דהגט מתקיים ע"י המעשה שתעשה. ואם עושה מעשה זו מתקיים ע"י, ול"ש בזה צירוף.

רש"י ד"ה תנאו בטל. ושוב אינו כשר לגרש בו וכו' וביטל הגט שהרי בא. בפשטות משמע ברש"י דהגט בטל, ואינו יכול לחזור ולתת לה [ע' רש"ש]. אבל הראשונים [ה' לעיל] נקטו דנתן גט על תנאי, ולא נתקיים התנאי, יכול לומר הא גיטך, ותתגרש עכשיו, וכדין גט שניתן כפקדון. וי"ל דכוונת רש"י דביטל את התנאי הראשון, וצריך גירושין מחודשים.

עו:

למימרא דעכו במדינת הים וכו'. **תוס'** ב. ושאר'ר [כאן ושם] כתבו דעכו חציו אר"י וחציו חר"ל, מ"מ ההולך פוגע תחילה בחציו אר"י.

דאסור לצאת. העירו אמאי לא הותר משום מצות לוייה [דהרי הותר משום מצוה כל דהו ע' מג"א תקלא ז]. [ויל"פ דמשום סרך איסור לא ליוו, ואף שמותר.

רש"י ד"ה שאסור. לבני א"י לצאת. משמע דכל האיסור לבן א"י [דמוריד בקדושתו]. אבל בן חו"ל אין עליו איסור [ואינו משום שיש היתר שדוחה]. וצינו דכ"כ במהריט"ץ [א פה].

ולגט ישן אין חוששין שהרי לא נתייחד עמה. הרשב"א [לעיל עג]. הקשה דכיון דגירש על תנאי דמעכשיו שוב אינו גט ישן, דהרי היא כבר מגורשת, ובאמת גיטה קודם לבנה. [וכעין מש"כ תוס' עג. ד"ה לא]. וכתב דאי איירי בתנאי דאם [ע' בסמוך] ניחא. והביא דהראב"ד העמיד סוגיין כשנתן את הגט לשליח, ולא איירי שנתגרשה כבר.

וליחוש שמא פייס. בפשוטו קושיית הגמ' על הברייתא [דתניא כוותיה דר' יוחנן]. וכן היא לשון הגמ' בסמוך מאן דמתני' אברייא. והמהרש"א הקשה דאמאי לא הקשו כן על המשנה דשנוי בלשון הזה.

שם פייס

פרש"י ונתייחד עמה. ותוס' [לעיל יח: וכן שא"ר] הביאו בשם רש"י דהוה חשש גט ישן. והקשו הראשונים דגט ישן הוה רק לכתחילה [וכדאיתא לקמ' עט:], א"כ אמאי ניחוש לזה.

1 וע' לק' בסוף עו: מש"כ עוד בזה. ולמש"כ שם יש לחלק דיש אופנים דחל כבר, ובעי דין תנאי לבטל. ועפ"ז בכה"ג העיטור יודה. וצ"ע

2 ומשמע ברא"ש דכולהו מצד דתליא התנאי בדעתו, וכמ"ש הב"י [ולכאורה כוונתו לתחילת דברי שו"ת הרא"ש דכ"כ, וצ"ת]. והגר"א ציין עוד דכ"ד האחרים בר"ן [והחז"ר חלק דהאחרים בר"ן הוא דעת הרמב"ן דמדעת שניהם אפשר לקבוע את גדרי התנאי, וכ"ד הרמב"ם לצד א']. והגר"א ציין עוד דכ"ד הראב"ד [ט ט]. וע' בע"ב דהחז"ר א נקט בהראב"ד איירי בתנאי ד'אם' [ובזה הרמב"ם מודה].

ובתוס' ר"ד כתב דגט ישן דהכא חמיר, דחיישינן שמא קידשה בביאה¹, וגט לא עקר אלא קידושין ראשונים.

ובתוס' יח: כתבו דקושיית הגמ' שמא פייס [על המשנה], היינו שבא, ונתקיים התנאי. ולפ"ז מבואר דחיישינן שמא נתבטל התנאי, ואף בתנאי דתליא במעשה הבעל. וזה דלא כר"ן [לעיל עד. ה' ברמ"א לח לט] דבתנאי בקום ועשה עליו להביא ראיה שביטל התנאי, דמעמידים על חזקתו שלא בא. ובבי"ש [קמד יד] כתב דהכא לא נחשב תנאי בקום ועשה, דפעמים שבא מחמת שום עסק². ובאבנ"מ [לח כו] חלק דהוה קום ועשה אף שהוא שלא בכוונה. ובאבנ"מ הביא סברת המהרי"ט [א קנב] דהטילו חובת בירור בקו"ע על הבעל, כיון דבידו לברר, אבל כשמת הוה ספק. ועוד כתב דבקום ועשה מדאורייתא מעמידים על חזקתו, וכוונת הגמ' כאן לחוש מדרבנן.

והראשונים הביאו בשם ר"ח דכוונת הגמ' דחיישינן שמא ביטל את הגט. [שעי' שנתפייס חוזר בו, וכמ"ש תוס' יח:]. והרשב"א כתב דיל"פ דהבירייתא קאי בתנאי 'אם', וכה"ג אפשר לבטל ולהוסיף על תנאו. [וכע"ז כתבו תוס' יח: דבבירייתא ניוחש שמא ביטל הגט, כיון דאינו גט עד שתעבור לו יום]. והרשב"א כתב דאם גרסי' בבירייתא ע"מ לא א"ש, דבתנאי ע"מ כבר חל וא"א לבטל הגט. וכתב דלגירסא זו נוחא דברי הברייתא ולאחר לא תנשא עד ל', דבתנאי 'אם' פשיטא דאינה מגורשת.

והרמב"ן הביא ל"מ דאף בתנאי דע"מ יכול לבטלו, דכיון דעל תנאי ולא נתקיים התנאי יכול לבטלו [וכדעת העיטור, ה' בע"א]. והרמב"ן חלק דכיון שאם נקרע הגט או שאבד הוה גט, אין משגיחין עליו, כ"ש שביטלו.

והראשונים הביאו בשם שו"ת הר"ף דחיישינן שמא מחלה לו התנאי, ובטל הגט. והרמב"ן ביאר דאף בתנאי דע"מ כמעכשיו, מהני ששניהם יבטלוהו, ועי"ז אין התנאי כלום. וכשיתקיים התנאי אח"כ כאילו לא נתקיים התנאי. [משמע דבידם לשנות את עצם התנאי, ולקבוע דמעשה זו אינה בכלל]. וכ"כ הרמב"ם [ט ט] דחיישינן שמחלה לו, וחוזר וביטל הגט. והראב"ד השיג איני יודע מחילה זו מהי. אלא שביטל הגט בידה, ואע"פ שאמרו משהגיע גט לידה א"י לבטלה, אבל בתנאי יכול לבטל [ובגר"א קמג יז ציין דהיינו כדברי העיטור, אבל החזו"א כתב דהראב"ד איירי בתנאי 'אם', וכמ"ש הרשב"א].

והרמב"ן כתב דהיינו דוקא בתנאי דע"מ שתתני לי, דבידה שלא לתת לו, ולא תקיים התנאי והגט בטל. אבל תנאי דמעכשיו אם מתי א"א לבטל הגט, דמתקיים התנאי בע"כ [ולכן לעיל עג. לא חיישינן משום ביטול התנאי. וע' לעיל בדעת הרמב"ם]. והר"ן הקשה דלעיל עד: מסקינן דמחולין לך אינה מגורשת [וע' לעיל בשם הרשב"א והרא"ש]. וכתב דדוקא בתנאי דהוא להנאותה מהני מחילה, ומסתמא הכא איירי דהתנה להנאותה, שלא תתעגן מחמתו. אבל ע"מ שתתני מאתים זוז ודאי ל"מ. [והאחרונים כתבו דלדברי הר"ן אינו משום 'ביטול תנאי', אלא דאמר' דהתנה ע"ד הנאותה, וכ"ז בכלל התנאי. וכמ"ש הר"ן כתובות עג דמהני מחילה שאינו מקפיד. וע' חזו"א נג שהאריך בכ"ז].

נאמנת. ר"י [בתוס' יח:]: כתב דכיון שהאמינה שוב לא יוציא לעז. וכ"כ בחי' מכת"י [ועיי"ש]. אבל הרשב"א וריטב"א כתבו דע"ד כן התנה, וכ"ז בכלל התנאי [לצד דפייס וקיים התנאי, וכ"כ תוס' יח:]. והראשונים סד. הביאו דדמי להימני [והוה בכלל התנאי]. והאחרונים כתבו דאף לצד דהוה דין ביטול תנאי, כיון דבשעת עשיית התנאי הימני הוה כמסירת מודעא.

וברש"י [ד"ה באומר] כתב כמאה עדים. משמע דהימני מהני נגד עדים [וע' לעיל סד]. ובבי"ש [קמד יד] כתב דבסתמא ל"מ נגד עדים אא"כ פירש. וכתבו האחרונים דכ"ז לגבי החשש של קיום התנאי. אבל במקום חשש גט ישן ודאי ל"מ הימני נגד עדים.

מאן דמתני' אמתני' כ"ש אבריייתא. הרא"ש פסק כלישנא בתרא, ולהחמיר באיסור דאורייתא [ומבואר דהוה חשש דאורייתא]. אבל הרמב"ם [ט יא] פסק דדוקא כשהוא בעיר חוששין שמא פייס, אבל אם לא בא לעיר אין חוששין שמא בא, דאין דרך לבא בסתר. והר"ן כ' דאף דאם פייס הגט בטל מדאורייתא, אבל כשלא ידעינן הוה חשש דרבנן בעלמא.

כתבו ותנו אם לא באתי. התוס' ר"ד [עז]. הקשה דהוה מעשה קודם לתנאי, דכתבו ותנו הוה מעשה. ובע"כ דוקא קתני מדפליג ר' יוסי בסיפא. והוכיח מזה דלרבנן לא בעי תנאי

1 וצ"ב דאם אין עדים שנתחד עמה, היאך נחוש שקידשה בביאה.
2 וילה"ק דלשון הגמ' שמא פייס, ולפ"ז אדרבה החשש שמא בא שלא בכוונה.

קודם למעשה. והר"ן [וכן הרמב"ן עה] הביא מזה דתנאי ע"י שליח לא בעי כפילה, ולא חד מהנך תנאים. דאחכי משוי ליה שליח ולא להכי.

והאחרונים דנו האם כוונתו דשלח שליח לעשות בצורה מסויימת, ואם שינה אינו שליח. אבל בדבר דלא תליא במעשה השליחות בעי גדרי תנאי. או דהוה גדר תנאי, אלא שמתנה על השליחות, ודוקא במעשה דאליים בעינן משפטי התנאים. אבל שליחות לא אליים לא בעי פרשת תנאי דב"ג וב"ר [אבל הוה גדר תנאי]. וע"ע פתח"ת קמד ג. [וע"ע ראב"ד ביצה כ].

ואם אין ידוע מגורשת ואינה מגורשת. הריטב"א [בתי' א'] העמיד די' ב' כיתי עדים [ותרי ותר' ספיקא דרבנן], ואל"כ מעמידים על חזקת חיים [וכדלעיל כח.]. ועוד תי' הריטב"א [וכ"כ הר"ן] דלא מוקמינן בחזקת חי, לומר שמת לאחר י"ב חודש, דכיון דהשתא מת לפנינו, מסתפקים שמא מת תוך י"ב חודש. והאחרונים הביאו דברי הס"ז [יו"ד שצז ב] דכיון דסוף האדם למות, נחשב חזקה העשויה להשתנות, ולכן כשמת לפנינו אל מעמידים על חזקת חיים לומר שמת מאוחר יותר. והש"ש [ג ח] כתב דהכא יש חזקה א"א נגד החזקת חיים, והוה כתרתי לריעותא. והקשה דא"כ חזקת א"א יכריע בצירוף חזקה דהשתא [ולדעת תוס' תרתי לריעותא הוה ודאי, אבל לרמב"ם תרתי הוה ספק]. וכתב דהכא החזקת א"א אינה שלימה עכשיו, דהשתא ודאי פנויה, אלא שזקוקה ליבם. [והאחרונים דנו דהכא ידעינן זמן הגט ואכ"מ].

או דילמא לאחר י"ב חודש דהא איקיים ליה תנאה. תוס' כתבו דע"כ הוה גזירה [וכ"כ הרא"ש]. אבל הר"ן כתב דכיון דעשה תנאי לא גמר ומגרש אלא לאחר י"ב חודש, שלא חשש למיתת עצמו. ומש"ה חיישינן ולא מתירים לפני קיום התנאי. [ומשמע דנגמר הגירושין בקיום התנאי, לאחר מיתה. וצ"ב]. וה"ה [ח כב] כתב דשמעינן מינה דאע"פ שא"א בשום פנים שיתבטל התנאי, מ"מ אינה מותרת לינשא עד שיתקיים בפועל [דבעינן קיום התנאי בפועל, והתנאי הוא מה שלא בא י"ב חודש. ולא אמרי' דהגט מקיים, וכשיבא הוה ביטול].

וה"ה כתב דזה מקור לדברי הרמב"ם [ח כב הו' לעיל עד.]. דאם אמר הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז ומת, לא בטל הגט שהרי לא קבע זמן. ולא תנשא לזר עד שתחלוץ. וביאר ה"ה דאע"ג דא"א בשום פנים שיתקיים התנאי, מ"מ הגט אינו בטל כדי שתוכל להתייבם עד שתהא התנאי מבוטל בפועל, וכיון דלא קבע זמן אינו מבוטל בפועל. וזה דקדוק נפלא מורה על שכל רבינו. ובשער"י [ב י, וכן בחי' הגר"ש גיטין ו] ביאר דאף דנתברר שבעתיד לא יבא, לא אמרי' דנחשב די' בזה קיום התנאי שלא יבא. אלא דבעינן שקיום התנאי בפועל יקיים את המעשה. דומיה דהיתר חכם שפועל להתיר את הנדר למפרע [מכאן ולמפרע], ואף אם ידעינן שבעתיד החכם יתיר הוה אסור².

והאחרונים הקשו דברמב"ם [ח א] מבואר דבתנאי דמעכשיו מותרת לינשא קודם קיום התנאי, ומבואר דלא בעי קיום התנאי בפועל. וע' בשעה"מ [ח כב] דהאריך לחלק מתי בעינן קיום התנאי בפועל. ור' שמעון ביאר די' אופן שהתנאי מקיים את המעשה, דאין רצונו לגרש אא"כ לא יבא, ובאופן זה גדר התנאי שמעכב את המעשה שלא יחול כל עוד שלא בא. אבל בתנאי דמאתיים זוז גמר לגרש, אלא שהטיל תנאי דאם לא יתקיים התנאי יתבטל הגירושין. [ועי"ש שדן האם תליא באומדן דעת המגרש, או האם הדבר תלוי בידו או בידה]. ועי"ז הוה גדר תנאי מבטל, שמבטל את חלות הגירושין למפרע, אבל כל זמן שלא נתבטל הגירושין הגט קיים, ואינה יכולה להתייבם. [וכן מוכח מתוך דברי ה"ה דבתנאי של מאתיים זוז, בעי ביטול בפועל, ובינתיים הוה גירושין³. ואילו בתנאי שלא יבא, דקיום התנאי בפועל הוא המקיים, וכל זמן שלא בא אינה מגורשת].

אבל הפור"י הביא מדברי הירושלמי דחיישינן שמא יחזור לחיות ויבא. [ועי"ש שדן האם חיישינן למעשה ניסים]. והביא דבקה"ע הקשה א"כ כל אשה שמת בעלה ניוחש שיחזור ויחיה. והפור"י

1 דנח' בזה ר' שמעון ורבנן נדה ב: אי תרתי לריעותא הוה ודאי. ע' לעיל לא:.

2 וע' לשון התוס' ר"ד לק' פב. [והו' לע' עד.]. שכתב כע"ז. אלא דהתוס' ר"ד מבואר דאם לא באתי אינו כן.

3 ולכן אסורה להתייבם [ויל"ד דא"כ תנשא לאחר, מאחר דלעולם לא יתבטל התנאי. וצ"ל דבסוף נחשב ביטול, ויתברר למפרע דהיתה א"א]. ואפשר דכוונתו דגדר התנאי דהוה ספק בינתיים עד שיתברר, ומדינא אסורה לינשא ולהתייבם.

ת' דמיתה מתרת אפי' אם יחזור לחיות, אבל בסוגיין גירשה בתנאי, וחיישינן שיקיים התנאי [וזקוקה ליבוס].
וע"ע בחיד"א [ברכי יוסף אה"ע יז א].

עז.

רש"י ד"ה לכי נפקא. ואי מיית בלילה. הרמב"ן הוכיח מזה דמהני דזמנו של שטר מוכיח אפי' לשעות, ודלא כר"ת [בתוס' עב.].

בא"ד וליכא למיסמך אזמנו של שטר, דהא בהדיא אמר לכשלא אבא, אבל לא מעכשיו. והרמב"ן ושאר הוסיפו דר' יוסי קאי בגוף מהיום ופירות לאחר מיתה, דמהני זמנו של שטר לקנות גופו מהיום, ואפשר לקיים שניהם. אבל הכא הלשון לכשלא אבא משמע ולא מעכשיו. והראשונים כתבו דלפ"ז אביי פליג ארב הונא [לעיל עב.]: דבלאחר ל' אמרי' דזמנו של שטר מוכיח. ורע"א [ועוד אחרונים] הקשו דא"כ איך הגמ' עב מקשה פשיטא, ומי מספקא ליה, ומנלן דרב הונא חולק על אביי בזה. וכתב רע"א דיל"פ דרב הונא ס"ל כר' יוחנן, דאף מהיום ולאחר ל', מתחיל מעכשיו, ואין בכך סתירה [ואף דהוה דוחק], ואביי ס"ל כרב ושמאל דהוה תנאי וחזרה, ובזה לא אמרי' זמנו של שטר. ועי"ש מה שהאריך לפ"ז.

אבל תוס' [עו: ד"ה הכל] כתבו דכוונת הגמ' דהוה ספק, וכ"כ רש"י [ע"ז לז.]. דלר' יוסי הוה גט ואינו גט.

כתבו גט על תנאי. הריטב"א ביאר דמדלא אמר 'אל תכתוב' אמרי' דלא הקפיד אלא על הנתינה. וכ"כ בחי' מכת"י. אבל רע"א כתב דסברת ר' יוסי דכיון דמילי לא מימסרין לשליח [סו:]: א"כ מינוי שליחות הוה ליתא בשליחות, וכיון דליתא בשליחות הוה ליתא בתנאי. [ומבואר בדבריו דהוה בגדר תנאי לשליח, ולא מפרשים שצווה רק לעשות מעשה בזמן מסויים. וע' לעיל בע"ב בדברי הר"ן].

לאחר שבוע שנה וכו'. פרש"י שאם יבוא בשנה ח' מתקיים התנאי. אבל הרמב"ם [ט כג, כד] כתב דאם אמר כתבו ותנו לאחר שבוע אין כותבין אלא עד שנה אחרי שביעית, ואם נתאחר וכתבו אחרי השנה הגט פסול [מדרבנן]. והר"ן הקשה דכיון דהקפיד שיכתבו דוקא תוך שנה א"כ אינו גט. והבי"ש וגר"א כתבו דדעת הרמב"ם דכשצווה לכתוב ביום מסויים, הוה ספק האם מקפיד שלא יאחרו, ולכן פסול. אבל אם הקדימו הוה בטל.

הגמ' בפסחים קו. איתא דאם לא הבדיל במוצ"ש יכול להבדיל עד יום ג', וכמו לענין גיטין. וכע"ז יש פוסקים דיכול לקרוא שנים מקרא עד יום ג' [הו' בס' רפה ד]. ובשבת יט. איתא דאין מפליגים בספינה [ועוד דינים] פחות מג' ימים קודם לשבת.

ולית הילכתא כוותיה. הר"ן כתב הילכך לא איתפרש כמה הוא 'אחר' של רגל. והביא י"א דהוה ג' ימים וכמו בשבת. והביא בשם הרמ"ה ושר"ת הר"ף דהוה חצי הזמן בין רגל לרגל, ואחר הפסח היינו חצי הזמן עד שבועות [וכ"פ השו"ע מג כט]. וכתב הר"ן דלפ"ז אם נשבע אחר הסוכות יש לו ג' חדשים. והראשונים הביאו בשם ר"ח אפי' לא עברו אלא ט"ו ימים די. וביאר הרא"ש דאפשר שהוא מחלק ל' יום, אע"פ שאינו דומה². והש"ך [ח"מ מג מז] הכריע כר"ח, דכל דבריו דברי קבלה. והביא מקור לזה מהא דשואלים על הגשמים ט"ו יום אחרי סוכות, כדי שהאחרון יגיע לביתו, א"כ עדיין עסוקים ברגל עד ט"ו יום.

רע"א [א"ח רצט הו' במשנ"ב שם] הביא ס' לשון חכמים דאם לא הבדיל במוצאי יו"ט אין לזה תשלומין, דג' ימים אחרי יו"ט אינן שייכים ליו"ט [וזה דלא כר"א בר"ן]. ורע"א נקט דיום א' יכול להבדיל. ובשע"ת [תצא] הביא בית יהודה דיכול להבדיל כל השבוע אחרי יו"ט, הבר"י חולק.

הדרן עלך פרק מי שאחזו

- 1 והרא"ש הביא בשם הרמב"ם דיכתבו דוקא לאחר שנה אחרי שביעית [נזדמן לו ט"ס]. והרא"ש חלק אמאי לא יכתבו לאלתר.
- 2 ובקרבן נתנאל ביאר דעת הסוברים דל"ש זה לגבי יו"ט אלא גבי שבת, דשבת הוא נקודה אמצעית, ויום ד' הכנה לקבל נפש דנשמה חדשה. ויום ה' לקבל רוח, ויום ו' לקבל נשמה לשבת הבאה. ויום א' השארת הסתלקות נשמה. ויום ב' רוח, ויום ג' הנפש. משא"כ ביו"ט דאינו משוייך.

פרק הזורק

אפי' הוא עמה במטה. התוי"ט פי' דקאי אגט. אבל בתוס' רי"ד משמע דהבעל עמה במטה. [וצ"ב].

רש"י ד"ה ת"ל. מדלא כתיב ובידה ובידה יתנונו. והרמב"ן הקשה דאין בזה שום יתור. אלא תרי ותנן בידה כתיב בפרשה. ולתוס' כוונת הגמ' כלל ופרט וכלל.

רש"י ב"מ י: כתב דחצר משום ידה, דידה רשותה משמע, כדכתיב ויקח את כל ארצו מידו. וכ"כ הטור [קלח] מדלא כתיב ונתן 'לה', אלא בידה משמע ברשותה. והב"י הקשה דמשמע הכא דבעינן ריבוי [וכן היא בגמ' ב"מ נו: להוכיח מכאן דאי לאו ריבוי אמרי' דידה ממש, ושאיני ויקח כל ארצו מידו דל"ל הכי]. ובב"י ביאר כוונתו דאחרי הריבוי ד'ונתן מ"מ, א"כ דידה משתמע אף רשותה.

וצריכא. רע"א והנתיבות [פתיחה לס' ר] הקשו דחצר דגניבה הוא משום שליחות [וכדאיתא בב"מ י:], ומהני אפי' אינה עומדת בצדה, ואילו חצר דגט הוה משום ידה, ובעינן דוקא עומדת בצדה [וכדאיתא בע"ב]. ומה שייך בזה צריכותא. וכע"ז הקשה הרש"ש דאי ילפי' מגניבה ה"א דחצר ה"א דהוה שליחות ואין חצר לקטנה, ולא בעי עומדת בצדה.

משום דבע"כ. האחיזר [א לא] כת' לפרש דנתינת גט לא בעי קנין, אלא סגי בנתינה בעלמא [וכמ"ש הקצות, וע' בסמוך].

ורע"א והנתיבות הקשו עוד דנילף קידושין מגיטין [ויצאה והיתה], ושוב נלמד מקידושין². [ועי"ש בנתיבות שפלא].

רש"י ד"ה אימא. ונעל בפניה. [וכ"כ בחי' מכת"י דאינו חייב אא"כ נעל, דמוכחא מילתא דברצונו הוא]. הקצות [שמח ב] הביא מדברי רש"י דבעינן מעשה גניבה, ולא סגי שנתכוון לגנוב. והאחרונים האריכו בזה. ואכ"מ.

חצירה מה שקנתה אשה וכו'. פרש"י ואכתי לא נפיק גט מידי דבעל. האבנ"מ [קלח א וקצות שיג א] ביארו דכוונת הגמ' דשימושי החצר שייכים לבעל, וחצר קונה משום דהוה ברשותו, ולכן יקנה לבעל. וכמו שחצר מושכרת קונה לשוכר [כדעת רוב ראשונים ב"מ קב.]. והאבנ"מ הוסיף דרבא ס"ל דק"פ לאו כקה"ג צ"ב דגוף החצר שייך לאשה. [וע"ע בתוס' בע"ב דעת ר"ת]. אבל המגיה לאבנ"מ שם כתב לדייק מרש"י דקושיית הגמ' דגט בעי כריתות, ועדיין לא נפיק מרשות הבעל לגמרי [והוה חסרון אגיד, ע"ע עח:].

תוד"ה בכותב לה. דכתב דו"ד אין לי בפירותיהן. הרמב"ן כתב דל"צ לכתוב ובפירות פירותיהן, ואף דהבעל אוכל פירי פירות, מ"מ אם לא הותירה אין מחייבין אותה, ולכן לא נחשב מה שקנתה אשה קנה בעלה. [אבל לדעת הרמב"ם הפירות משועבדים לבעל לפירותיהם, והאחרונים דנו האם עי"ז אמרי' מה שקנתה אשה קנה בעלה, או דהוה רק שעבוד כשיבואו פירות]. ממקום אחר. פרש"י שאינה מה"ת. [וכ"ד תוס']. והר"ן כתובות פג. כתבו הטעם דנחלת אבותיו נחשב שכבר בא לו, ולכן א"א להסתלק.

תוד"ה וכדרב כהנא. שאני התם דעושה תנאי גמור. דע"מ שאין לך שאר וכסות מהני מדין תנאי. ואף דל"מ סילוק. וצ"ב מה שייך בזה תנאי [והאחרונים דנו האם הוה כמו ע"מ שתמחול, וע' כתובות נו.]. ובקוב"ש [ב"ב ריא וכן בחי' ר' שמעון] ביאר דכיון דהתנה דלא יחולו הקידושין כשיש חיוב שאר וכסות, ולכן אמרי' דא"א שיחולו חיוב שאר וכסות, דאילו יתחייב יתבטל הקידושין ע"י התנאי, ונאמר בזה כלל שלא תחול חיוב שאר וכסות [וע"ע לקמן פג. ביסוד זה]. והגרי"ז [הל' נזירות] חידש דנחשב שיש כח מבטל מפרשת תנאים על החיוב שאר וכסות [וכמו דמהני פרשת תנאים לבטל את גוף הקידושין, הכא מהני לבטל חיוב שאר וכסות].

בא"ד תקנ"ח. מבואר בתוס' דידן דסילוק מהני במה שמגיע מתקנה. אבל תוס' כתובות פג. כתבו מה שמגיע ע"י מעשיו, ודנו האחרונים בכוונתם האם מהני סילוק גם בירושת בעל דאורייתא. וע"ע משנ"ל אישות כג וקצות רט יב. ואכ"מ.

עז: באין כאחד

גיטה וחצירה באין כא'. הקצות [ר ה] דן האם כשכותב שטר מתנה על בית, ויניח את השטר בתוך הבית, האם יהיני מדין שטר וחצירו באין כא'. [וכן שטר שחרור שלא לשמה יהני מדין

1 בגמ' שם איתא דאין חסרון שליח לדבר עבירה אלא בבר חיובא, או היכא דאי בעי לא עביד.
2 ועוד הקשה הנתיבות דבגמ' בב"מ יא. לחד מ"ד ילפי' מציאה מגט [הר' בתוס' עח:], והיאך ילפי' דאיתא הכא דגט בע"כ וא"א ללמוד.

שמקנה לעבד את עצמו¹. וכתב הקצות דפשיטא דל"ק דהשטר לא יצא מרשות המוכר, ואיך יהא שייך ללוקח. וביאר דרך בגט ושחרור מהני דא"צ לזכות בגט, וסגי בנתינה בעלמא². שהרי אשה מתגרשת בע"כ, ואפי' שאינה רוצה לזכות בגט, וכן שוטה אין לו זכיה בממון כלל, ולע' נה. דבר תורה שוטה מתגרשת. ובזה אמרי' באין כא', עם נתינתו. אבל בשטר מתנה בעינן לזכות בשטר.

[וכ"כ ההפלאה [כתובות פו] דגדר ונתן בגט לא תליא בקנין הממון, שהרי מהני נתינת גט בע"כ, ול"מ קנין בע"כ. ועפ"ז יישב הא דמהני 'מסירת' פרה להתגרש [ע' לעיל כא:], לא בעינן חצר דוקא. וכן מש"כ הש"ך [רב ג, ע' בסמוך] דל"מ לקנות חצר ומה שבתוכו בב"א, היינו בגדרי קנין חצר, אבל בגט סגי בנתינה. אבל תוס' כתובות לא: למדו מ'ונתן בידה' דגט, דפשיטא דהוה קנין בעלמא].

ובקוב"ש [קידושין קלח] דגם לענין נתינה ל"מ באין כא', דכיון דקודם נתינה אינו חצר שלו, א"כ אין כאן זכיית ממון. ואם מהני באין כא' בדין נתינה, א"כ ה"ה בזכיית הממון. ובאמר"מ ביאר דכוונת הקצות דאילו בעי לקנות את הנזיר, ושוב חל השחרור, לא נחשב כאחד. ובחזו"א כתב דל"ש באין כא' בדבר שצריך סיבה מחודשת לזכייתו, ודוקא ביד האשה דהיד ממילא הוה שלה, ובעי רק לסלק זכות הבעל ממנו.

ובקוב"ש ביאר דיסוד גיטו וידו באין כא' הוא דהדין נתינה ליד האשה הוא משום דוהא ידה ומקום קבלת הגט. אלא דיש חסרון דכיון דשייך לבעל ואדון, עדיין לא יצא מרשות הבעל. וחסרון זה הוא תנאי בעלמא, וכיון דיש סיבת זכיה אמרי' דבאין כא' ומתקיים תנאי זה. וכ"כ בחי' הגרי"ר [ר' איצל, קידושין ה].

ובחי' מכת"י [עח]. הקש' מה מהני באין כא', אע"ג דכי אנחיה בחצר לאו חצירה היא, כיון דהונח שם מחמת נתינת הבעל, והדר יהיב ליה במתנה מגורשת. דכולה נתינה אריכא היא.

רבא יד עבד קשיא ליה וכו'. **האחרונים** דנו האם כוונת רבא דיש בזה ילפותא, וא"כ לר"ש ב"א דל"מ שטר ע"י עצמו לא למדנו דין באין כא' [וע' ראשונים קידושין כג.]. ובאבנ"מ [לה יג] הביא מדברי הרמב"ן [יבמות מו] דלא אמרי' בכל דוכתי באין כא', אלא במה דילפי' מאשה וע' ברשב"א לעיל נה. שכתב דקניית גניבה ע"י הקדש דמי לבאין כא'. [וצ"ב הגדר שם].

ועוד דנו **האחרונים** לס"ד דרבא היאך מהני שחרור בעבד, וכתבו לפרש דרבא ידע סברת באין כא' בשחרור, ובסוגיין נסתפק האם ללמוד מזה דה"ה דמהני בחצר מדין זה.

תוד"ה ידה. וי"ל דכיון דקנוי לו לפירא וכו' אבל מעש"י מעלמא קאתי. **רע"א** ביאר דכיון דהמעש"י אינן צומחים מגוף היד. ובתוס' כתובות מז: [ד"ה זימנין] חילקו דגדר תקנת פירות הוא ידיו כידה, וזוכה בגוף הקרקע [לפירות³]. אבל מעש"י אינם בעין, דלא שייך לומר שיזכה בגוף הידים.

ובתוס' ר"ד כתב דגוף היד אינו של בעל לעשות כל תשמיש שרוצה, כ"א מעש"י שהם קצובים וכו' ואינו יכול להכריחה לעשות יותר. אבל חצר כל התשמיש קנוי לבעל. [ועד"ז כתב **רע"א** דרך המלאכות שייכים לבעל, ולא שימוש היד]. ועוד כתבו **הרשב"א** ו**בחי' מכת"י** דמתוך שזוכה במה שאחר נותן לה ע"מ שאין לרבה רשות בה, ונחשב דיש לה יד לענין זה, וחצר הוה כיד עבד דאין לו זכות לעצמו כלל⁴.

ובאבנ"מ [קלח א, וקצות שיג א] תי' קושיית התוס' דקנין חצר הוה משום דהוה רשותו, ובזה חצר שכורה נחשב רשות השוכר. אבל כתוב בתורה שקונה ביד, ואינו משום שהיד הוא קנינו.

בא"ד ועוד יכולה לומר אינה נזונת. משמע דמשום דאינה קנין גמור, כיון דיכולה לומר [ולא דאומרת כן]. אבל **הרשב"א** כתב דכי מקבלת גיטה כמי שאומרת איני נזונת דמי. **והראשונים** דנו דלפ"ז קשה למ"ד [כתובות מז] דא"א לומר איני נזונת ולהסתלק מחיוב מעש"י. ועוד הקשה

- 1 והקצות נקט דעבד יצא לחירות ע"י שקונה את עצמו. אבל **החזו"א** האריך לחלוק דמהני רק כגדרי יציאת התורה, הו' לעיל לט:
- 2 ומשמע מדבריו דאינו קונה כלל את הנזיר. **והאחרונים** הקשו א"כ מה החסרון הרי זה גיטך והנזיר שלי. [ובקה"י ח ב כתב דכשמעכב את הנזיר לעצמו גרע]. **והאחרונים** [ברכ"ש מה, חי' ר' שמעון ד] הביאו מדברי הירושלמי תמן התורה זיכתה לה, דע"י מעשה הנתינה אמרי' דמתגרשת, וזוכה אף בנייר. [ובחי' ר' שמואל נקט דאף הקצות ס"ל כן].
- 3 אבל **האר"ש** [רוצח ב טז] חידש דאף בחצר גדר תקנת נכסי פירות שזוכה מהאשה, ול"ק גוף הקרקע, ומ"מ יש לבעל זכות לעכב קנינה.
- 4 והוסיף ואע"ג דעבד מקבל גט מיד רבו של חבירו [לעיל כג:], מ"מ לנפשיה אין לו כח לזכות מיד אחרים.

האבנ"מ שם דלדעת הר"ן [כתובות כד. בדה"ר] עדיין משועבדת לשאר עבודות בעלה. והאבנ"מ כתב דבמלאכות אלו, כ"ע מודו דכיון דנתן עיניו לגרשה אין לו פירות¹.

תיזיל ותפתח. הראשונים הביאו בשם ר"ח שהקשה שיקנה את החצר מדין מתנת שכי"מ [ומצווה מחמת מיתה אפי' במקצת ל"צ קנין, וכדלעיל סו.]. ותי' דמתנת שכיב מרע לא קנה אלא לאחר מיתה, ואנן בעינן שיגיע גט לידה מחיים. אבל **המרדכי** [תלג] תי' דמתנת שכיב מרע מהני רק מדרבנן, ולגבי גט בעי קנין מדאורייתא. [והאריכו בזה האחרונים בדיון קנין דרבנן]. והאחרונים דנו דמבואר בדבריו דמהני אם קבעו שיקנה מתנת שכיב מרע מחיים.

תיחוד. הרא"ש [ושא"ר] וכן **תוס'** ב"ב [נג.] וב"ק [גב.] הביאו מכאן דנעילת דלת לחוד² הוה קנין חזקה, ולא בעי תיקון מנעול [וכדעת **רשב"ם** ב"ב נג. דנעילה לחוד הו' מבריה ארי], דא"א לעשות מנעול בשבת דאסור דאורי'.

רש"י ד"ה תקף. ואסור לטלטל גט בשבת³. והרא"ש כתב בשם **רשב"ם** [וכ"כ בשם **העיטור**] דהגט מותר בטלטול אלא שלא היו יכולים להביאו דרך רה"ר. והרמב"ן ושא"ר הקשו א"כ יכול לעשות שליח לגרש שם.

והראשונים הקשו אמאי לא התירו איסור מוקצה משום שכי"מ [ע' בסמוך]. והרמב"ן כתב דהתירו רק תיחוד ותפתח דאינו נראה מעשה כ"כ. והריטב"א כתב דלא רצו להתיר שמא ימות לפני שיתן, ונמצא טלטול שלא לצורך. אבל הרא"ש כתב דאפשר דאילו היו צריכים היו מתירין.

תוד"ה ותיזיל. בשכיב מרע הקילו. והראשונים כתבו דהקילו שלא תטרף דעתו עליו⁴. והראשונים הוסיפו דה"נ אסור לקנות בשבת, אלא דהתירו משום שכי"מ, וכמו שהתירו מתנת שכי"מ בשבת⁵. ובתוס' [ב"ב קנו: ועירובין עא. ד"ה ומקני] כתבו בשם **רשב"ם** דמותר אף קנין גמור, ומתנת ברי בשכיב מרע שלא יטרף דעתו עליו⁶. אבל הרמב"ן כתב לא התירו קנין ברי, ושאינו תיחוד ותפתח דנראה כנועל את ביתו. וכן משמע ברמב"ם [זכיה ח ג] דהתירו לעשות קנין בשכיב מרע, כיון דלא נקנה ע"י מעשה הקנין אלא בדיבור. והלח"מ כתב דכיון דדיבור אינו ניכר התירו.

בא"ד ולא הוה כמו טלי גיטך, כיון שהגט בא מרשות הבעל לרשותה. מבואר בתוס' דהנתינה ע"י קנין חצר [וכדעת הראשונים, ע' בסמוך. ודלא כרש"י דמדין אגב]. [וכע"ז מצאנו לעיל כא. דאמר רבא כתב גט ונתנה ביד עבדה או בחצירה, וכתבה שטר עליו, דקנאתו ומתגרשת. ורש"י שם ביאר מטעם קנין חצר]. והפנ"י הקשה דמ"מ כיון שנועשית על ידה הוה טלי גיטך, וכ"ש ממש"כ **תוס'** עח: ע"י קפיצת היד. והאבנ"מ [קלט יב] ו**תור"ג** [קלט א] ביארו דכוונת התוס' דחצירו הוה כשלוחו, והגט ניתן משליח הבעל לשליח האשה. ובאמ"ר [כ ג] חלק דחצר משום שליחות שייך רק לענין שיחשב רשותו, אבל לא יתכן דפעולת החצר יחשב כהקנאה.

ובמרדכי [תלג] כתב דכיון דגיטה וידה באין כא' הוה כאילו זרקה בחצירה. [ולשון המאירי הואיל ומקנה לה הקרקע]. והאחרונים נקטו דלפ"ז עיקר הסברא דכיון עיקר ההקנאה נעשית ע"י הבעל, ולכן לא נחשב טלי גיטך. [וע"ע בחי' ר' שמעון ד דחידש דיש חסרון, ולא שתקח הגט. ובחי' ר' שמואל יב דן דנחשב מכח הקנאת הבעל. ועד"ז ביארו כוונת התוס', ואף שתוס' לא הזכיר כח הבעל. וע"ע בחי' הגר"ח סטנצל].

קנינים בגט

רש"י ד"ה הרי זו. ותנן נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות. מבואר דקונה את הגט בקנין אגב, וקנינים מועילים בגט. והראשונים הקשו א"כ אמאי צריך

1 ובמצפ"א כתב דסוגיין [דמה שקנתה אשה קנה בעלה] לא קאי למ"ד [יז:]: כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות. וע"ע באבנ"מ.

2 והרא"ש מביא י"מ דסגי בפתחה או נעילה. וחלק דדוקא נעילה מוכיח שהבית שלו. וע"ש ובשא"ר בב"ב האם בעי ג"כ פתיחה. ואכ"מ.

3 וע' תוס' רא"ש ומרדכי [וכ"כ הרשב"א בשם תוס'] דדוקא גט דמוקצה [מיועד] לראיה, אבל שאר שטרות ראויין לצור ע"פ צלוחיתו. והביא בשם **הסמ"ג** דגט בזה"ז ראוי ללמוד ממנו הלכות, אבל בזמנא אסור שהיו לומדים הלכות בע"פ.

4 ובחי' מכת"י חלק דלא היה מחזר לגרש, אלא היא מחזרת שלא תיפול קמי יבם.

5 אבל המרדכי כ' בשם **הסמ"ג** דהכא היה קנין שאילה [וכמ"ש תוד"ה מה], אבל קנין גמור לא הותר בשבת.

6 והרשב"א כתב דמותר [לקנות את החצר] אף ע"י חליפין, אלא כיון דאפשר דלא מינכרה מילתא.

7 ורש"י לעיל [כא. ד"ה חצירה] כתב דלאו מכח בעל קאתי, משמע דבאופן ד'מכח בעל קאתי' מגורשת.

להקנות דוקא את המקום שמונח בו הגט. אלא ודאי בעינן ונתן בידה, והא ליכא. [וכע"ז ילה"ק דא"כ יהני אגב ע"י גוף השדה, ומה איכפת ליה לרבא בגמ' בהמשך דיש בזה קנין פירות]. ובקצות [רב ד] יישב דלרש"י יש חסרון דאגיד גביה [ע"ע עח:], ואם הקנה אגב קרקע אחר אינה מגורשת דהגט עדיין מונח ברשות הבעל.¹ ובבית מאיר [קלו ז, וכו'] החשק שלמה כאן] דאף לרש"י בעינן שהגט יהא ברשות האשה, אלא דמ"מ הכא חסר בנתינה [ורש"י לא ס"ל כדברי התוס'], ולזה פירש רש"י דבעינן קנין אגב להקנות את הגט. ועי"ז מהני מה שהגט בידה.

והאחרונים הקשו אמאי לא פירש רש"י דמהני משום חצר, ועוד דרש"י [לעיל כא. ד"ה קנאות] כתב להדיא דמהני מדין חצר, וגיטה וחצירה באין כא', ומ"ש הכא דלא פירש כן. ובפני"י פי' דבסוגיין רבא עדיין לא ס"ל גיטה וחצירה באין כא', ולכן כתב מטעם אגב, ורש"י כא. קאי למסקנא. [והאחרונים הקשו דלא היה חסרון משום שעבוד פירות ע' בסמוך].

והאחרונים [דברי אמת ועוד אחרונים] כתבו ליישב דרש"י ס"ל דל"מ ע"י חצר, דס"ל דא"א לקנות חצר ומה שבתוכו בבת אחת, וכדעת הש"ך [קצח ז, ורב ג], אלא דבעינן קודם לקנות את החצר ואח"כ מה שבתוכו.² ובזה ס"ל לרש"י דנחשב טלי גיטת.³ ועוד כתב בדברי אמת דהכא איירי בחצר שכורה [וכמ"ש תוד"ה מה], וס"ל לרש"י דהשוכר אינו יכול לקנות בחצר מהמשכיר [וכמו חצר שותפין, ועי"ד דעת הרמב"ם שכירות ו ה]. אבל לע' כא. איירי בהקנאה גמורה.

ועוד תי' האחרונים [חי' ר' שמעון ד, ובחי' ר' שמואל יא] דס"ל לרש"י דבסוגיין יש חסרון טלי גיטת, כיון דהאשה עושה את מעשה הקנין, ומכניסה את הגט לרשותה. ולכן פרש"י דמהני ע"י אגב, וע"י קנין אגב מוגדר שהבעל מקנה את הגט⁴ [וה"ל דמתגרשת ע"י קנין חצר, כיון שהבעל מקנה את גוף הגט]. ועפ"ז תי' דבקנין שטר נחשב הקנאת הבעל, ולכן בדף כא. מהני מדין שטר.

והרמב"ן ושאר הוכיחו מזה דלא מהני קנין אגב בגט, וביאר הר"ן דבעינן ונתן בידה וליכא. ובפשוטו כוונת הראשונים דל"מ להקנות הגט, אלא בעינן דוקא 'בידה'.

ורע"א [רכב כג, הו' כא:] הביא ספק הירושלמי האם בעינן נתינה על כל הפרה בידה, ורע"א כתב דבפשוטו הירושלמי מסתפקת האם מהני קנין בגט, או בעי נתינה. ושוב כתב דמסתבר דספק הירושלמי האם נחשב נתינה ע"י אחיזת מקצתו, ופשיטא דל"מ קנינים בגט. ועפ"ז פסק דבעינן דכל הגט יכנס ליד האשה, ע"פ ספק הירושלמי, דאל"כ לא קנאו בחצר. אבל התור"ג [קלט טו] כתב דמשיכה והגבהה מהני אף לדברי הראשונים, דהוה בכלל קנין יד, ולפ"ז לא בעי כולה בידה. [והביא כן מדברי תוס' כא: דמהני משיכה או הגבהה בעצין, ומבואר שם דל"מ חליפין, וכ"כ ר"ש איגר]. ור"ש איגר ציין עוד לדברי הר"ן [יג. ועל"ש בתוס'] דמשמע דאילו היה מהני מעמד שלשתן בשטרות, היה מהני אף בגט, דמהני קנינים בגט.

והגר"ח [סטנצל, וכן בברכ"ש מה ב] כתב דאף דכתב רש"י דמהני נתינת גט ע"י קנין [מדעתו], ובזה בעינן זכיית ממון. מ"מ רש"י מודה דיש אופן נוסף של נתינה, ע"י נתינה לרשותה [אפי' בע"כ] בלא זכיה, וכדברי הקצות [ר ה].

ובתוס' הרא"ש כתב דקנין סודר ל"מ, דגט לאו בר קנין [ב"ב קנא]. והקצות [רב ד] כ' דאף לדברי רש"י ל"מ חליפין דהוה דרך מקח וממכר.

תוד"ה מה. אין הבעל אוכל פירות. הרמב"ן כתב להעמיד דהגט מונח בחצר השליח, והוה מתנה מיד אחרים דהבעל אוכל פירות.

- 1 ולפ"ז אילו הגט מונח ברה"ר יהני אגב קרקע אחרת.
- 2 ובקה"י יז כתב דהראשונים ס"ל דאין חסרון אגידא גביה כשמונח ברשותו, והחסרון שאגיד ביד הבעל [ועוד דן דהוה חסרון בנתינה].
- 3 אבל הקצות [קצח ב] כ' דהש"ך מודה בחצר האשה דמשום יד. [וההפלאה הביא מזה דסגי בנתינת גט, ואף דלא מהני בזה קנין חצר].
- 4 אבל האמרי"ם כ' ד"ל דמ"מ נחשב מעשה נתינה לחצר הראויה לקנין, ואין בזה חסרון 'ונתן', וזוכה אח"כ.
- 5 ואף דהפעולה בפועל נעשית ע"י האשה. מ"מ מוגדר עשיית הבעל.
- 6 אבל האבי עזרי [אישות ג א] דייק דבראשונים משמע דתליא בלשון 'ונתן', וביאר דס"ל דע"י הקנאה לא נחשב נתינת הבעל.
- 7 והביא עוד מדברי רשב"ם ב"ב פו, ע"ע בסמוך.

בא"ד ור"ת מפרש, כיון דאם מכרה ונתנה אינו קיים, אינו יכול לקנות ע"י. ובתוס' ב"ב נא: הוסיפו דרבא ס"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף. [והאחרונים כתבו דעפ"ז מתורץ מה שהקשו בתוס' מדברי הירושלמי, די"ל דהירושלמי ס"ל ק"פ כק"ג, אבל החזו"א כתב דמש"כ תוס' ק"פ לאו כק"ג לרווחא דמילתא נקט]. **ותוס' ב"ב** הקשו על ר"ת דתקנה מידי דהוה אשכירות, וחצר שכורה קונה לשוכר¹. ותוס' תי' דגדול קנינו של שוכר דאפי' מת בתוך הזמן יש ליורשים רשות.

בא"ד דאם מכרה ונתנה אינו קיים. החזו"א וכן ר' שמעון [מערכת הקנינים יט] כתבו דאינו יכולה למכור משום תקנת אושא, דאינו בגדר תנאי או שיוור [דלא מסתבר דא"כ יחשב חסרון בבעלות].

אמר עולא והוא שעומדת בצד ביתו. תוס' עירובין [צב: ד"ה אשה] כתבו **דברש"י** מבואר דלא סגי שעומדת 'אצל' ביתה, אלא 'בתוך' ביתה ממש קאמר. וכ"כ **הרשב"א**. והנתיבות [רב ה] תמה דבעבד לא שייך עומדת בתוכו ממש². ובדבר"י [נו ח] כתב דאם עומד צמוד בלא הפסק נחשב בתוכו. אבל **הריטב"א** עט. כתב דכל היכא דמשתמר בראייתה נחשב עומדת בצדו.

בגמ' ב"מ יא. לגבי מציאה דבעומד בצידו לא בעי חצר המשתמרת, **והרשב"א** [שם] הביא מהכא דבעינן שיעמוד בתוך החצר. [והו' בה"ה אבידה יז ח, ורמ"א חו"מ ר א]. **והריטב"א** [ב"מ שם וכן הרמ"ד בשיטמ"ק] חולק דכיון דמשתמר ע"י מהני. והפוסקים דנו לענין גט, בחצר גדולה [המשתמרת], האם סגי שעומד בתוכו או דבעינן שמקום נפילת הגט יהא משתמר ע"י.

תוד"ה והוא. בב"מ אמרי' דדוקא בגט דחוב הוא לה בעינן עומדת בצדה. דאף דחצר משום ידה אתרבי, לא גרע משליחות, ולכן לא בעינן סמוכה. אבל בגט חצר מטעם יד בלבד ובעי סמוכה. [ועי"ש רש"י]. **והרמב"ם** [ה ב] כתב דכשאנינה עומדת בצד חצירה אינה מתגרשת, שחב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו. ומשמע מדבריו דאף בגט שייך זכין ע"י חצירה, אלא דהוה חב. אבל בפשוטו בגט לא נתחדש חצר משום שליחות. וע"ע **לח"מ** [גירוש' ו ט מ"ב]. והאחרונים האריכו בזה.

והרשב"א דן לעולא האם מהני כשנתן הגט מדעתה ורצונה, דלא בעי עומדת בצדה. וכתב דמסתבר דל"מ. אבל אם אמרה תזכי לי חצירי מהני, דהוה כמינתה חצר להיות שליח לקבלה³.

וברשב"א מבואר דמהני שאומרת תזכי לי אחרי שנתן בו את הגט. והר"ן תמה דכיון דלא היה ידה בשעת נתינה, א"כ הוה טלי גיטך [אא"כ יחזור ויאמר הא גיטך, וע' לקמן]. ודעת **הרמ"ה** דאפי' אמר הא גיטך ל"מ. **והאמרי"ם** [כ ד, ט] ביאר דלרשב"א גדר 'ונתן' לא בעי במקום הראוי לקנין, ומתקיים אף בחצירה שאינו דומיה ידה, ורק לענין עצם הגירושין בעינן סמוכה.

ועוד כתב **הרשב"א** דהיכא דזרק לה לתוך ביתה שלא מידיעתה, אלא שאמר לעדים ראו גט זה, כיון דיש לה יד, אף חצירה קונה לה. דלא אמרו אלא בשינה דלאו בת גירושין, אבל ניעורה יש לה יד. [וע"ע לקמן].

אושלא מקום. מקשים מכאן לדעת הרמב"ם [שכירות ו ה] דחצר מושכר ומושאל קונה למשכיר, ולא לשוכר, א"כ מה מהני דאושלא. **והש"ך** [שיג א] תי' דהיכא דיש דעת אחרת מקנה לאשה מהני. [ודוקא במה דשייך שהמשכיר יזכה אמרי' דנחשב רשות בעלים. ויש בזה חידוש דאף לא נחשב אגידא גביה]. ועוד תי' **האחרונים** דמהני כיון דהשאל כדי לקנות בו.

חד מקום אושלא וכו'. וכן מצאנו לקמן עט. ומשמע בסוגיין דשייך לגדרי רשויות לענין שבת לקבוע מה נחשב חד מקום. וצ"ב דלכאורה תליא באומדנא. וכן איתא **בתוס' עירובין** צב: דביארו את הגמ' בעירובין דחצר קטנה וחצר גדולה, דתליא האם אשה גדולה וגט בקטנה [דהגדולה נחשב מחולקת מהקטנה, אבל לקטנה אין מחיצות כלפי הגדולה. ובגמ' שם הו' דנפק"מ לענין עירובין, וכן לענין האם רשות מחולקת לענין צוואה להתפלל], דקאי לענין אושלא חד מקום, ותליא בגדרי רשויות ומחיצות.

הרמב"ם [ה ט] פסק דאם הוא תוך ד' אמות דידה מגורשת, אפי' שנפל לפיסלא. **והרמ"ך** תמה ע"ז. והר"ן הביא בשם הרמב"ם דכל שתוך ד' אמותיו חד מקום מקרי.

וה"ה [שם בפי' א'] כ' דאיירי דאמר שמשאל את מקום נפילת הגט, ולכן בעינן שיעמוד בצד ד' אמות שהגט שם, א"כ אינה עומדת בצד 'מקום הגט'. [וע' **אבנ"מ** קלט ט דביאר עד"ז לשון

1 והביאו כן מדר' גמליאל ב"מ יא. [אבל לדעת **הרמב"ם** שכירות ו ה חצר שכורה קונה למשכיר, ואכ"מ].
2 וכה"ק **הנתיבות** [ר ג] גבי כליו, וכתב דע"כ מהני משום חצר משום שליחות. וצ"ב דבגט מהני רק משום ידה. [וי"ל דלא בעינן עמידה ברגליו, ומסתבר דאם מניח עליו יד נחשב עומדת בתוכו].
3 ויל"ד אי בעי עדות לקוימי באמריה זו.
4 ובבית מאיר [קלט א] כתב דרש"י [לעיל כד. ד"ה משום] מבואר דל"ש כלל שליחות בחצר גבי גט.

הרמב"ם דאם נפל הגט תוך ד' אמותיה, ושוב נתגלגל חוצה לה מגורשת. דהשאל מקום נפילת הגט, וכיון דנפל סמוך לה מתחיל הזכות שלה מכאן, ועד מקום הנפילה הוה שלה, ועי"ז נחשב חצר א'.

עח.

כליו של לוקח ברשות מוכר. רשב"ם [ב"ב פה] מבואר דהנידון האם הכלי בטל אגב הרשות [פי' האם תוך הכלי נחשב מונח בכלי, או מונח ברשות]. וע"ע לקמן עט: אבל **תוס'** ב"ב פה: [ד"ה כליו] העמידו את הספק האם משאיל לו המקום ועי"ז נחשב דיש לו רשות להניח.

והחזו"א כתב דהא דאיתא בסוגיין שאין אדם מקפיד, היינו דאינו מקפיד באופן קבוע, ועי"ז נחשב דאינו מתבטל לרשות החצר. דהא כל הנידון כליו של לוקח איירי כשנותן לו רשות לקנות. וע"ע **בריטב"א** ב"ב שם. ו**תוס'** [ד"ה כגון] כתבו דלרחוקה קאתי גרע, וצ"ל דעי"ז נחשב מקפיד יותר, ואינו מבטל רשותו [ואף דדעתו עכשיו לגרשה].

לא צריכה שגבוה י'. פרש"י דהוי רשות לנפשיה. ו**הרשב"א** הקשה א"כ כי קפיד במקום כרעי מאי הוה, הרי זרקו למעלה מ' דלא קפדי². ועוד הקשה דאפי' למעלה מ' הוה אויר חצירו, ואי משום לבד סגי בגבוה ג'. ולכן פי' יכול להשתמש תחת המטה ואינו מקפיד.

תלויה בן. רשב"ם [ב"ב פה:]: כתב דדמי להגבהה. ו**בתור"ג** [קלט טו] הביא מזה דמהני קנין הגבהה בגט³. אבל **האמר"מ** [כ ג] כ' דהכא מתקיים ה'ונתן' לתוך כליו, אלא שהחסרון 'ברשות המוכר' מונע שלא יקנה, ולזה מהני הגבהה. אבל **בחי' מכת"י** ביאר כל האוקימתות האלו הם דעי"ז לא קפיד.

מוכר קלתות. פרש"י שיש לו בית מיוחד לכך, ואינו מקפיד. וע"ע **רינו יונה** שם דכתב שאם יבוא קונה יתן לקונה קלתה. אבל **הר"י מגאש** בב"ב פה: ביאר שמכר לה הקלתות, ולכן יש לה רשות להניחו כאן. [ול"ד הרמב"ם מכירה ד א].

אמירת הבעל בגט

אמר לה כנסי שט"ח. בפשוטו משמע דבעינן ידיעת האשה בגירושין, ו**הראשונים** הביאו דלעיל נה. הגמ' למדה דלא בעינן דעת האשה. ו**בתוס'** [ד"ה אינו] ביארו הא דבעינן שיאמר לה שיהא מגורשת, דאל"כ הוה משלחה וחוזרת⁴, ולעיל סגי שאומר לעדים⁵. ו**הרמב"ן** ו**רשב"א** כתבו דהחסרון דלא נתן ע"ד גירושין, דאמר' בטולי בטלה לנתינה זו [ע"פ הגמ' לעי' נה.], ו**בריטב"א** שם האריך עד"ז⁶, שלא תהא נתינת גט, אלא למשחק כנתינת שט"ח דאינו מגרש [ובזה צריך שיגלה דעתו לעדים או לאשה, כדי לפרש את המעשה]. ומיהו לא ביטל את גוף הגט.

והבעה"מ הביא בשם **הראב"ד** דביטל את גוף הגט, והקשה הבעה"מ דלרב ששת אינו חוזר ומגרש בו. אבל **בתוס' הרא"ש** כתב דכיון דאמר אח"כ הא גיטך גילה דעתו דלא נתכוון לבטלו.

והבעה"מ כתב דבעינן שיוציא הבעל השילוחין מפיו אחרי הכתיבה בענין שיתבונן הדבר לעדים או לאשה. והביא מקידושין ו. מדבר על עסקי גירושה אלמא בעינן שיוציא מפיו. ולעיל נה. סגי שפירש הדבר לעדים, ואי"צ דעת האשה. וכן חרשת אע"פ שאנה שומעת די לנו בשמיעת העדים.

והבעה"מ הביא בשם **הראב"ד** דהא דאיתא בקידושין ו. דמקשה הגמ' מנא ידעה, ומבואר דבעינן עסוקין באותו ענין [אף בגט], קושיית הגמ' רק מקידושין, אבל בגט לא בעינן עסוקין באותו הענין. אבל **לתוס' הגמ'** שם הוה מדין משלחה ואינה חוזרת. ולדברי **הרמב"ן** [ושא"ר] הוא כדי שיתפרש דהנתינה לשם גירושין. ו**הרמב"ן** הביא בשם **הספרי** ונתן בידה ושלחה מביתו, מכאן אמרו כנסי שט"ח זה אינו גט.

והרמב"ם [א א] כתב י' דברים שהם עיקר הגירושין, שיתננו לה לשם גירושין. ו**בהל' ט** מנין

1 [והאחרונים נתקשו בזה ואכ"מ].

2 [ובדעת רש"י מבואר דלמעלה מ' הוה רשות בפנ"ע, ופחות נטפל. וסגי דלא קפדי. אבל כשקפיד אגב כרעי, קפיד אכולו].

3 **ובחלקת יואב** [אה"ע יב ג] דחה דעי" קנין הגבהה נחשב הכלי ברשותו, ועי"ז מתגרשת ע"י קנין כלים, ואינו מזיק רשות החצר.

4 ויל"ד אמאי לא סגי שקוראת את הגט. [ויש שפי' דהוא דין דהבעל יעשה 'מעשה שילוחין'].

5 **ובאבנ"מ** [קלו ב] נקט דעי' שהעדים אומרים לאשה אח"כ מתגרשת למפרע. אבל **התור"ג** [קלו ה] כתב דמהני אפי' לא אמרו לה העדים לעולם, כיון דבשעת גירושין היה עומד להיות משלחה ואינה חוזרת.

שיתננו לתורת גירושין, שנא' ספר כריתות ונתן בידה, דבעינן נתינה לשם גירושין. אבל אם אמר כנסי שט"ח אינו גט, אא"כ אמר לעדים ראו גט זה וכו'. ומבואר דמהך קרא ילפי' דבעי נתינת גירושין. ובהל' יא כתב דאם נתן סתמא פסול רק דרבנן, ע' בסמוך.

כנסי שטר חוב. הראשונים הקשו אמאי איירי דאמר כנסי שטר חוב, הא אפי' נתן נתינה גמורה אלא שלא פירש אינה מגורשת כדאיתא בקידושין ו. דל"מ נתן ולא פירש, אא"כ עסוקין באותו הענין. והמלחמות ורשב"א ור"ן תי' דה"נ איירי בעסוקין באותו הענין, וכיון דאמר כנסי שטר חוב גרע. ועוד תי' הרשב"א דאיירי בלא עסוקין באותו הענין, וה"ה נתן בסתם, וקמ"ל דאפי' אמר כנסי שט"ח מהני אח"כ הא גיטך. אבל ברמב"ם [א יא] מבואר דאם נתן לה הגט סתם, הגט פסול [מדרבנן]. ובמקום שאמר כנסי שטר חוב אינו גט.

ובריא"ז [שלט"ג מ. בדפה"ר סוף אות א] כתב והוא שיאמר לה באותו מעמד מיד. ובתור"ג [קלו ה] תמה בזה. והאחרונים ביארו דכוונתו ע"ד מש"כ התוס' הרא"ש דע"י שאמר הא גיטך מתברר דלא נתכוון לבטלו.

או שמצאתו מאחורין. הרמב"ן כתב דאע"ג דהוה נתינה [כדמבואר בגמ'] מ"מ כיון דלא אמר לה כלום אינו גט, שצריך שיאמר לה [כמו שהו' לעיל]. אבל הריטב"א ור"ן כתבו דנתינה ע"י ערק חרציה הוה נתינה גרועה, ובנתינה גרועה מהני ל"מ עסוקים באותו ענין, וצריך לומר בהדיא הא גיטך.²

הר"ל טלי גיטך וכו' שלפתו נמי הא בעינן ונתן בידה. החשק שלמה ביאר דיש ב' חסרונות, דמשום החסרון טלי גיטך סגי במה שמקרב עליה הגט. אלא שיש חסרון 'נתן', ולא שתטול מעצמה, ובעי שהבעל יסייע בעצם הנתינה. [ועד"ז הביא בחי' ר' שמעון ד לדיק מהרמב"ם דיש חסרון ולא שתטול מעצמה. וע"ע בחי' ר' שמואל]. והאחרונים דנו לדחות דכוונת הגמ' דלהוכיח מונתן דיש חסרון טלי גיטך אף כשנוטלתו ממנו.

עריך ליה חרציה. הרשב"א כתב דל"מ מה שפתח ידו, אא"כ נתנו לתוך ידה, או שיקריבהו לה שמייע בלקיחתו. והרא"ש כתב דכיון דעיקם מתניו הוה כאילו קירב לה ידו והיא לקחה גט מתוכו. אבל אם היה ידו פתוחה ל"מ, דהא לא קירב עליה, דאין זו נתינה. והרא"ש הביא בשם ר"ח דהגט היה דחוק במתניו, וצמצם מתניו ונתחלחל, ונטלתו והוה כאילו הוא נתנו לה. וכתב הרא"ש דצ"ל דג"כ קירב עליה, דבעינן תרתי שיסייע בנתינה ושיקרב הגט אליה. [וע"ע לקמן בע"ב בתוד"ה אס].

והרמב"ם בפיה"מ כתב דמהני כשמרמז לה שתקבלנו כשהוא בידו וכו', ולא ע"ג קרקע, אמנם אחר שהגיע לידה אינו מועיל שום דבר וכו'. ובאבנ"מ [קלח ב] ביאר דנתינת 'ערק חרציה' מהני רק כשמתגרשת מיד בנתינה זו, אבל אל"כ לא נחשב נתינה. והא דאיתא במתני' דמהני אמירת הא גיטך היינו בשעת נטילה ראשונה. [וע"ע שכתב עד"ז בדעת הרא"ש וע"ע לקמן עח:].

ובדרכ"מ [קלח ב וכן ברמ"א] כתב דמהני רק כשהבעל מצווה ליטול [דנחשב גמר הנתינה מכחו]. ובאבנ"מ הקשה לצד דסגי במה שקירב עליה את הגט, והיא נטלתו, א"כ אמאי ל"מ מה שמניח ברה"ר ואומר טלי גיטך, הרי הקירבתו שתטול³. והאבנ"מ הוכיח מזה דבעינן דוקא שיאמר הא גיטך בשעת סיוע, ואל"כ אינו מיוחס לנתינתו.

עד שיאמר הא גיטך [לרבי]. הריטב"א ור"ן ביארו דמהני מה שאומר אח"כ, ואע"ג דנתינה ראשונה לאו כלום היא, דקרינן ביה ונתן בידה, שהרי מיד הבעל בא לחצירה. אבל אם דחאו הרוח ונתנו לחצירה ל"מ, דה"ל טלי גיטך.

והריטב"א הוסיף דה"ה אם הבעל נתנו לפקדון, מצטרף הנתינה שאח"כ⁴. והאבנ"מ [קלו ב] למד מזה דכל שהגיע מידו לידה נחשב שאינו טלי גיטך, וכשאומר הא גיטך נחשב 'ע"י נתינה'. והאמר"מ [כ ג]

1 **ובמשנ"ל** [א ט] כתב דכיון דגילה דעתו שרוצה גירושין, כשאמר כנסי שט"ח בעי לדין ביטול. דהרי בגירושין לא בעינן דעתא.

2 [משמע דהטעם דבנתינה גרועה לא אמרי' דנמסר על דעת האמירה].

3 **ובפיה"מ** מבואר דדוקא ע"י דנטלו מע"ג גופו, ויל"פ ע"פ האחרונים דהחסרון ע"ג קרקע הוה חסרון נוסף, דלא נחשב שהגיע מהבעל.

4 **והרמ"ה** [הו' בטור וחי' מכת"י] כ' דה"ה מסר מודעא, וביטל המודעא לאחר שנתן מהני שיאמר הא גיטך. [ולא נחשב כמסר לפקדון].

האריך דסברת הר"ן דאף נתינת פקדון מתקיים 'ונתן' לגירושין, דרך בקנין הגט בעי כוונת גירושין. אבל בתוס' הר"ד כתב דדוקא שנתנו מתחילה לשם גירושין [ואף שאמר לה כנסי שט"ח זה, מ"מ אילו היה אומר לעדים מעיקרא היה מהני], אבל אם מתחילה נתן לה בתורת פקדון ל"מ, דנתינה זו אינו כלום. והאבנ"מ [קלו ב] הביא מדברי הרא"ש [לקמן בע"ב] דמהני רק ע"י שהנתינה הראשונה היתה נתינה גמורה לגירושין, ועי"ז תתגרש לאחר ל', ודייק האבנ"מ דל"מ לשם פקדון, כיון שלא היה נתינה. והאבנ"מ ביאר דלדבריהם הא דמהני הא גיטך בסוגיין הוא משום שמגלה למפרע דהנתינה הראשונה היתה לשם גט [וכמ"ש בתוס' הרא"ש²].

ישינה דלאו בת גירושין. הרשב"א כתב בשם הראב"ד דל"מ ישינה דבעינן דעתה [והרשב"א חלק]. והרא"ש כתב דישינה גרעה מחרשת דל"ל דעת כלל [ובק"נ ביאר כוונתו דאין לה יד כלל]. והרשב"א כתב דישינה אין לה יד כלל, וכשוטה, וגרע מחרשת דידועת לשמור את גיטה³. אבל הר"ן כתב דישינה נחשב חצר שאינה משתמרת, ולכן אינה מגורשת. [ובחי' מכת"י כתב בשם הרמ"ה דאם נתנו לה בעודה ישינה, ואמר לעדים ראו גט זה, מתגרשת כשניעורה⁴, דכולה נתינה אריכתא היא. כמו גיטה וידה באין כא' שבשעת נתינה לא היה ראוי לגירושין, וכמו גירושין לאחר ל'].

והמחנ"א [חצר יב] כתב דנפק"מ [בין דברי הרא"ש והר"ן] לגבי מתנה האם מהני לתת ביד ישן, דלרא"ש [ורשב"א] אין לו יד כלל. ואילו לר"ן הוה חצר שאינו משתמרת, וזבה מהני דעת אחרת מקנה.

ובבב"מ [קלט ד] למד מזה דסגי במה שנותן למקום שלבסוף נעשית ידה, דאיתגלאי שע"י כח הראשון יחשב נתינה לידה. שהרי בשעה שהיא ישינה אינה ידה, ושוב נעשית ידה ומתגרשת. והתור"ג [קלט א] תמה ע"ז דא"כ אמאי ל"מ חצירה הבאה לאחר מכן [לעיל כא.], שנתן לרשות אחר, ושוב מכר לה⁵. [ולדברי הר"ן נחא דהוה ב"דה, ואף שאינה יכולה להתגרש כיון דאינה משתמרת, וע' בסמוך]. ובאמר"מ [כ ד] כתב [לדעת הר"ן] דיש גדרים 'ונתן' ו'בידה', ולענין ונתן סגי ביד ישינה דנחשב רשות לענין 'ונתן', ואף שאינה ראויה לגירושין [לענין גמר הגירושין]. והגר"ח [סטנסל קמט] ביאר דנחשב שאין כאן חסרון בעצם הרשות, ועי"ז מתקיים 'ונתן' דבעל, ואינו משתמרת הוה חסרון דרשות כזה אינו קונה.

ובבב"ש [קמ ה] נסתפק כשנתן גט ליד אחר, ושוב אמרה תזכי לי [במומר דמהני זכיה⁶], האם מהני דנעשית המקום שליח לקבלה. או דוקא בחצר דהנתינה מיהת לחצר שלה⁷, אבל כאן לא היתה תחילת נתינה. [ובפשוטו תליא בנידון הבית מאיר ותור"ג].

נפל מידה הרא"ש כתב בשם הרמ"ה דאם הגט אינה בידה בשעה שניעורה, אינו גט עד שיטלנו ממנו ויחזור ויתן לה. דמה שנתן בידה בשעה שהיא ישינה אינה נתינה כיון שנפל שוב מידה.

והאחרונים [אמר"מ כ, וגר"ח סטנסל] הביאו דמבואר ברמב"ם [הו' בסמוך] דמהני נתינה ליד עבד, ואף דאח"כ בא לידה [ואינו מונח באותו מקום]. וכן ביארו האחרונים יסוד שליח להבאה לרמב"ם [הו' לעיל סב:] דמתקיים הנתינה ליד השליח, וקנין הגירושין ע"י שבא לידה, ואף דאינו באותו מקום. ומבואר בדעת הרמב"ם דמתקיים ה'ונתן', ולכן לא איכפת לן שהאשה לוקחת את הגט לא ונחשב טלי גיטך, ואף דגמר הגירושין הוה בתוך ידה⁸.

1 ומבואר בדבריו דנחשב שנתכון לגירושין, אלא דחסר תנאי. [ואמירה לעדים אינו משנה את עצם הנתינה].
2 והאבנ"מ כתב דכן מבואר לתוס' [ד"ה אינו] דכל החסרון דמשלחה ואינה חוזרת, וכיון דאמר לה הא גיטך שוב לה תחזור, ומגורשת למפרע. [והאחרונים דנו דהתנאי משלחה ואינה חוזרת הוה תנאי במעשה].

3 והרשב"א דן [לשיטתו] דבעודה ישינה לא יהי אף לתת לחצירה, דלא עדיף מידה, וזו הואיל ואין לה יד כשוטה, היאך יש לה חצר. ודחה דישינה אינה מחוסרת מעשה, וראוי להיות לה יד. ומהני דהחצר משתמרת. אבל הר"ן כתב דל"מ לתת לחצירה, דבעינן עומדת בצדה, ונחשב שאינה עומדת בצדה. אבל מהני כשנתן ליד שליח לקבלה.

4 ומבואר בדבריו דבעודה ישינה לא מהני, ומ"מ נחשב נתינה לאח"כ.
5 וכה"ק בחי' מכת"י ותי' דהא יהיב לה בידה, ואינה היא דלאו בת גירושין.
6 משמע מדבריו דרך מדין זכין מהני. אבל שליח לקבלה אח"כ פשיטא ליה דלא מהני. [ויל"פ דשליח עשייתו עבור האשה, וכיד אחר].

7 ורע"א [שם] הוכיח מלעיל סה: דהבעל הקפיד שלא יהא גט עד שיבא לשם, והראשונים דנו דהו טלי גיטך.
8 ורע"א הקשה דבשעת נתינה החצר של בעל [לפירות], וכיון דנתגרשה לאחר זמן ל"ש גיטא וידה באין כא'.
9 אבל בחי' ר' שלמה ז כתב דנחשב שהאשה מעבירה את הגט מיד ימין ליד שמאל, כיון דהגט כבר ברשות

בחצר והר"ן כתב דה"ה כשנתנו לחצירה, כשאינה סמוכה לה, ואח"כ כשעומדת בצדה אומר לה הא גיטך, מהני. [דגמר הנתינה הוה מכח נתינה ראשונה. ודעת הרשב"א דמהני נתינה כשאינה סמוכה, כשאח"כ באה סמוך בלא הא גיטך, הו' לעיל]. אבל הרמ"ה [הו' בחי' מכת"י והטור קלט] ס"ל דאם נתנו בחצר שאינה סמוכה לה ל"מ אא"כ יטלנו ויחזור ויתנו לה, דמה ידה סמוכה אף חצירה סמוכה בשעת נתינה.

בגמ' לקמן פג: איתא דרבי מודה דבמקום שהנתינה הראשונה היה בפסול שצריך ליטול ממנה ולחזור ולתת לה, דקנאתו ליפסל מהכהונה. [וה"ה בכל נתינה פסולה מדרבנן לא מהני לומר הא גיטך]. והרמ"ה [הו' בחי' מכת"י וטור] כתב דה"ה אם נתן לה הגט במתנה ל"מ כיון דקני ליה [לנייר] בנתינה קמייתא, ודוקא היכא דנתן בתורת פקדון 'כנסי שט"ח'.

ניעור אינו גט, דהו"ל חצר המשתמרת שלא לדעתה. **פרש"י** דהעבד משמר את עצמו [בפשוטו חסרון דהגט אינו משתמר משום שהעבד יכול לטלו. אבל לשון רש"י משמע דהטעם דשמירת העבד מגרע, וע' בסמוך]. והאחרונים הקשו אמאי לא יהני שהעבד שומר עבור האשה, דהא מבואר דמהני שמירה ע"י שליח². ובחי' ר' שמעון [ב"מ יד] חידש דמה שמהני שמירה ע"י אחר, דנחשב שהוא מסייע בקנין, ולכן יש חסרון בעבד דאינו בתורת גיטין, ול"מ שמסייע בקנין.

וכ"ת ישן שאני והא אמר רבא וכו'. הרא"ש ביאר דחצר מהלכת ממועט מגזיה"כ דומיה דידו³, ולכן בעינן ניה תמיד ולא ישתנה לעתים⁴. אבל לענין משתמר ישן נחשב משתמר לדעת, דלאו גזיה"כ אלא סברא דאין אדם רוצה שיהו חפציו מונחים אלא במקום המשתמר לדעתו. ולכן בישר סברא דמהני.

כפות. תוס' [לעיל כא.] כתבו דבעי' כפות וישן. וכ"כ הראשונים כאן. אבל כפות בלא ישן לא נחשב משתמר. והרא"ש הביא בשם **ריצב"א** דאם יד העבד קשורות, והיא אוחזתו בחבל, נחשב משתמר, אבל עדיין הוה חצר מהלכת [דומיה דקלתה לולי הא דממטי ב"מ ט:]. ולפ"ז היכא דידי ורגליו כפותות קנה אע"ג דאינו ישן. והרא"ש חלק דכיון דיש לו דעת לעצמו נחשב משתמרת שלא לדעתה.

והר"ן מביא אחרים דכפות מהני בין ישן ובין ניעור. וכתב דכ"ד **הרמב"ם** [ה יז] דעבד כפות [לבד] הרי זה גט, דכאילו הגיע ליד חצירה. והרמב"ם כתב עוד דבעבד ישן [לבד] פסול [מדרבנן]. והקשו בדגמ' מקשה בפשיטות מרבא, משמע דאין חילוק. והלח"מ כתב דהרמב"ם פי' [כלל בתוס' כא.] דתי' הגמ' דכיון דכפות מהני ישן ג"כ מהני. אלא דס"ל דגזרו [ע"פ הגמ' כא.].

והרמב"ם [ה יח] פסק דאם נתן ליד עבד, אינו גט עד שיגיע לידה. והרשב"א דייק מזה דאף כשהאשה לקחה מידו מגורשת, מכח הנתינה הראשונה [וכמו לעיל גבי חצר]. והרשב"א חלק. ומבואר ברמב"ם דעבד מהלך נחשב חצר לענין שיתקיים בזה הגדרת 'ונתן'. והגר"ח [סטנסל קמט] ביאר דהרמב"ם ס"ל דאין חסרון חצר מהלכת בשם החצר, אלא שחצר מהלכת אינו קונה [כמו אינה משתמרת, וע"פ רש"י ב"מ].

ובב"ש [קלט כט] הקשה מ"ש דבחצר שאינה סמוכה דס"ל לרשב"א דמהני. ותי' דשם הנתינה הראשונה כאילו נתן לידה, ועכשיו שהיא בא לשם מתגרשת. אבל הכא אינו כפות [ואף עכשיו אינו נחשב חצר שלה], וכתב דלפ"ז אם כפתו לעבד אח"כ יהני אף לרשב"א. והאמר"מ ביאר [ע"פ דברי הבי"מ] דקך כשאותו מקום נהפך להיות משתמר נחשב נתינה למקום שסופו להיות ידה. אבל מה כשאשה לקחה, א"כ יד העבד אינו סופו להיות ידה. אבל אם יכפתו את העבד, מהני נתינה ראשונה. אבל **הגר"ח [שם]** ביאר דדעת הרשב"א דחצר מהלכת לא נחשב כלל ידה, ולכן אין כאן נתינה.

האשה, ודברי הרא"ש כשמחוסר הכנסה לרשותה.

- 1 **ובאב"מ** קלו א העיר דלפ"ז לרמב"ם כשנתנה בשתיקה דפסול מדרבנן לא יהני לומר הא גיטך, ורק בנתינה גרועה דלא מהני מדאורי'.
- 2 ובחי' הגר"ש הוסיף דבתוס' עט: משמע דאפי' בסתמא נחשב שמור ע"י שליח [וע' פוסקים ואכ"מ], ולא בעינן שישעבד עצמו לשמור.
- 3 אבל רש"י ב"מ ט כתב דהחסרון בחצר מהלכת הוא דאינו משתמרת מדעתו. ותוס' שם כתבו דאינה דומיה דידו. וע' בגר"ח סטנסל דהאריך בזה. [ועיי' ש בתוס' וברמב"ן לעיל כא שדנו אמאי ידו לא נחשב מהלכת].
- 4 ואף דגבי ממון חצר משליחות אתרבי ושליח מהלך הוא, ילפי' מקרא דיד [לעיל עז:], ואע"ג דמפרשין רשותו כמו ויקח את כל ארצו מידו, מדאפקיה רחמנא בלשון יד בעינן דומיה דיד.

ורק בחצר שאינו משתמרת מהני נתינה.

קרוב לה - ד' אמות

הרמב"ן כתב דטעמא דמתני' בין לרב ובין לר' יוחנן [בע"ב] משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש¹, דהא ד' אמות לא קנו דבר תורה. אלא תקנ"ח בגיטין, ומשום ליתא דגיטין תקנו ג"כ בקידושין. אבל הר"ן כתב דכיון דחכמים תקנו, ואמרו שיהיו קונות, הקנום **ועשאו כחצירו**, דהפקר ב"ד הפקר. [והריטב"א הביא ב' תי'].²

ובפשוטו סברת **הרמב"ן** דל"מ קנין ד' אמות מדאורייתא דס"ל דקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא. ובאבנ"מ [ל ה] הקשה א"כ היאך מהני לקידושין, דאין כח ביד חכמים לעשות קידושין דאורייתא. ועדיין תפסי קידושין של שני [וכתב דלא משמע דהוה קידושין רק לענין שצריך גט, דהרי אף מחצה על מחצה צריך גט].³ וכתב **האבנ"מ** דהרמב"ן ס"ל דלא הקנו לו מקום הד' אמות כלל, שהרי אחרי הקנין המקום אינו שלה.⁴ אלא דגדר קנין ד' אמות דהוה מעשה קנין על מה שבתוכו. וס"ל לרמב"ן דלקידושין מהני דקנין דרבנן מהני לדאורי', אלא דלענין גט לא מהני קנינים [דאינו נחשב תוך חצירה].

והאבנ"מ הוכיח עוד דקנין ד' אמות הוה קנין על החפץ, דאילו כרכו ב' שטרות של ב' בנ"א כא', וזרקו לד' אמות שניהם, דלא יתכן דהרשות שייכת לכולם. והאחרונים כ' דאף הר"ן מודו דאינו קנין גמור בשטח ד' אמות, והוה רק קנין לענין לזכות בו בדבר זה בחצר.⁵

ורע"א כתב דהרא"ש ס"ל כדברי הר"ן בקנין ד' אמות, דכיון דהקנו לו לכל דבר, אין קנין לחצאי.⁶ אבל לר' יוחנן דאפי' ק' אמות קונות לו, ע"כ דהוה תקנ"ח מדין אפקעינהו [וכ"כ בר"ן], דאין סברא שיקנו לו כל מקום שיכול לשמור. ודייק כן מלשון הרא"ש דגבי ר' יוחנן כתב דמהני מדין אפקעינהו, ולגבי שמואל סתם.

אבל בחי' מכת"י כתב דד' אמות בגט הילכתא גמירי לה דכחצירה. וכ"כ בתוס' רי"ד [ב"מ י: דקבלה מסיני דד' אמות קונות בגט אשה, ור' יוחנן אמר התם קרוב לה שנינו אפי' מאה אמה [משמע דאף ק' אמות דאורייתא]. אבל במציאה ד' אמות קונה דוקא בסימטא, ואין ללמוד דבר אחר מגט.⁷ וכ"מ בבעה"מ שבת [לו: בדה"ר] דד' אמות קונות והוה כרשותו מדאורייתא.⁸ ובפנ"י [עז]. כתב לדייק מדברי רש"י דמרבין מ'ונתן' אפי' אינה שלה, אלא דומיה ידיה שמשתמרת לדעתה.

ולוחזי הי מינייהו קדים. התוס' הרא"ש והרשב"א [בשם תוס'] כתבו אם הוא קדם, אע"פ שנכנסת לד' אמותיו לא קונה לה. כיון דאיהו קדים כדידיה חשבינן לגמרי, וכדאיתא דד' אמות שלו הוה קרוב לו.

בבי"ש [קלט כה הא'] מבואר דה"ה אם בא אחר קודם, אין לאשה ד' אמות. ורע"א חלק דמסתבר דאין קנין גמור בד' אמות, אלא שקודם לענין לזכות, אבל לגבי הגט אין שייכות לאחר, ולא איכפת לן שאחר יקודם. וכן במתנה מי שבא שני יכול לזכות בד' אמות, דלגבי זה אין שייכות לאחר [וכ"כ התור"ג]. וכתב רע"א דכשהבעל קדם מהני לענין שהאשה אינה קונה בד' אמות, דנחשב שהבעל זכה לענין שאין קנין לאחר להוציא מרשותו.

- 1 והרמב"ן [בע"ב] הוסיף דאע"ג דלא תקנו להפקיע קידושין אלא במקום שיש חשש קלקול, ושמא המשנה הוראת שעה היתה או משום שעת הגזירה.
- 2 ויל"ד בזה דמ"מ הוה קידושי ודאי, ומותרת לו. ואי"צ לקדש שוב.
- 3 והביא מדברי תוס' יבמות פט דלא מקנים ע"י הפקר ב"ד, במקום דאח"כ לא יהא שלו.
- 4 [ודנו דתליא בנידון האם יתכן זכות רק לענין קנין חצר].
- 5 ורע"א [ח"מ רע"א כב] מסתפק בעומד ברה"ר [למ"ד דלא הקנו לו ד"א ברה"ר] סמוך לסימטא, האם קונה בסימטא עד ד' אמות ממנו.
- 6 וצ"ב כוונתו בזה, דהרי בגזילה ל"מ ד' אמות. א"כ מה דהקנו לו במציאה אינו סיבה שיהא קנוי לו לענין גט. ולכאורה כוונתו דכיון דמצאנו שהקנו לו המקום לענין מציאה, מסתבר דזה הגדר לענין גט.
- 7 ובמאירי [ב"מ שם] הביא להקשות דכיון דד"א [במציאה] תקנ"ח היא, א"כ היאך מהני בגט. וי"א שהפקירו כל אותן ארבע אמות. ואני אומר שבגט הוה מן התורה, אחר שאין כאן מערער הרי הוא כידה, אבל בדבר שיש בו מערערים אחרים הוצרכו לתקנת חכמים.
- 8 דביאר דמעביר ד"א ברה"ר הוה תולדה דרה"י לרה"ר, לפי שד' אמות של אדם בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין [ברה"ר], וכשמוציא מחוצה להם כמוציא מרה"י לרה"ר דמי.

דאתו תרוייהו בהדי הדדי. לס"ד הוה כחצר השותפין. [וכ"כ הפוסקים סי' ל]. והתוס' **הרא"ש** [קידושין ח:]: הביא דמבואר הכא דבב' עומדים תוך ד' אמות הוה מגורשת ואינה מגורשת, והקשה על רש"י דבסלע של שניהם מקודשת מדין חצר, דהול"ל מקודשת ואינה מקודשת [וכ"כ האבנ"מ ג.]. וכתב ומיהו במסקנא הכא קאי בב' כיתי עדים. [ושוב הקשה על רש"י [כתוס' שם] דקיי"ל חצר השותפין אין קונין זמ"ז].

הראשונים הקשו דנימא אגיד גביה [כקושיית הגמ' בסמוך]. ובתוס' **הרא"ש** תי' דהוה כחצר השותפין דאיכא מ"ד [ב"ב פד:]: דקונין מקח זמ"ז, אבל לקמן כל א' הוא רשות בפנ"ע. והרשב"א כתב דכיון דכולה בתוך ד' אמות דידה כמו שלו דין הוא דתהוי מגורשת ואינה מגורשת. והגר"ח [סטנסל] ביאר דכיון שנשלם הנתינה אין בזה חסרון אגיד [ע' בסמוך]. והריטב"א חלק ולא נהירא דכל שהגט ברשותו נחשב אגיד גביה. והר"ן כתב דלא נחשב אגיד כיון דד' אמות בין שניהם, ויש לו רשות להניח כליו, ולא גרע ממשאל מקום [וע"ע מש"כ בע"ב].

אבל **האחרונים** העירו דע"פ דברי רע"א דהבעל אינו 'זוכה' בד' אמות, אלא מונע שהאשה תזכה, א"כ אינו חצר השותפין, אלא הוה ספק האם זכתה. והחז"א כתב [דאף במציאה] דאילו באו בבית אחת לא הוה שותפות, אלא רק א' קנה. ומוטל בספק מי קנה, דהוה כמו שהקנה מתנה לא' משניהם, דלא אמרי' דכל א' זכה בחצי, אלא הוה ספק. וכתב דלפרש עפ"ז הא דלא מעמידים על חזקת א"א, דטבע קנין זה נותן דין תערובת לשני הראויין לזכות.

והא א"א לצמצם. תוס' חולין כח. [ותוס' הרא"ש] כתבו דאע"ג דקיי"ל דבידי אדם אפשר לצמצם, הכא הוה כבידי שמים דבסתם לא נתכוונו לצמצם.

האחרונים הקשו לדברי הבי"ש [הו' לעיל] דכשקדם אחר לד' אמות ל"ק האשה, א"כ אפשר להעמיד כגון שאחר הקדים, ואח"כ באו הבלע והאשה, ובשעה שהאחר הלך, נשאר הבעל והאשה בבית אחת. **ורע"א** והתור"ג [כאן, וקלט יד] הוכיחו מזה דלא כבי"ש.

הרש"ש מקשה דסתמא דמילתא כל אחד בא מצד אחר, וד' אמות הסמוכות לו הם שלו, וכשבאו תוך ח', הוא הקדים בד' הסמוך לו, והיא קדמה בד' הסמוך לה, ועד שהתקרבו לד' אמות. א"כ הוא קדם בחלק מהד' אמות, ובחלק היא קדמה. ולא תליא בצמצום. וכתב דלדעת **הראב"ד** [ב"מ ט ה' בפוסקים רסח] דמהלך אין לו ד' אמות נוחא.

הרמ"א [ח"מ רסח ב] כתב דשנים שבאו כאחד בתוך ד' אמות או שעומדים שניהם ונפל מציאה בתוך ד' אמות שלהם קנו שניהם. [ובגר"א ה ציין לסוגיין]. והקצות תמה דתליא מי קדם, ונדחק דכוונת הרמ"א דהוה ספק מי קדם, ומספק יחלוקו. והנתיבות העמיד דאחר היה בד' אמות קודם וזכה, וכשהוא נסתלק זכו שניהם בב"א בד"א.

עח:

הא אגיד גביה. בפשטות לשון הגמ' משמע דבעצם הקנין אין חסרון, אלא דהוה חסרון בכריתות [וכמו בב"מ ז.]. ע' לקמן בסמוך]. ובאבנ"מ [ל ו] נסתפק האם בכסף קידושין יחייב שחציו ברשותו, ובפשוטו בעינין דיכנס כולו לרשות [וכדאיתא בשבת צא אגד כליו], ושוב כתב דכיון דאילו הוה תוך ידו ממש אמרי' [בב"מ ז.]. כמאן דפסיק, א"כ ה"ה שיקנה מקצת שבחצירו, וכמו תוך ידו. ורק בקנין משיכה יש חסרון אגיד. והתוס' **הרא"ש** כתב דהאמת נקט דהוה חסרון אגד, אבל המל"ל דהוה חציו חוץ לחצירה ולכן אינה מתגרשת⁵.

אבל **רש"י** כתב דבעינן ונתן כולו, משמע דכוונת הגמ' דאין כאן נתינה. והגר"ח [סטנסל קנד] הביא מזה דכיון דהוה חסרון כריתות לא נחשב נתינה, ולכן בד' אמות של שניהם [אילו אפשר לצמצם] כיון דנתינה מקרי יש כאן כריתות.

שניהם יכולים לשומרו זהו מחצה על מחצה. כתב **רע"א** דלא הוי ספק, אלא כן הוא מעיקר הדין כיון ששניהם יכולים לשומרו יד שניהם שוה בו, והיא קצת מגורשת. [וצ"ב].

1 ויל"ד לס"ד אמאי הוה מגורשת ואינה מגורשת, ומ"ש מחצר השותפין. וע' בסמוך.

2 ויל"ד ד"ל דכשהראשון נסתלק מי שהגיע שני זוכה ממילא.

3 ולפ"ז צ"ל דכל תורף הגט נכנס לד' אמות דידה, וסגי בזה, אלא דיש חסרון דהוה אגיד בחלק שברשותו.

4 והאחרונים העירו ד"ל דרך ביד אמרי' כמאן דפסיק, אבל בחצר בעינן שכולו יכנס לרשותו.

5 והחז"א כתב דאפשר דרב כהנא סבר דסגי דמקצת הגט בחצירה חשיבה נתינה בידה, ומה שמקצת באויר הבעל לית לן בה.

הרמב"ן הקש' דמ"מ כיון דתליא בשמירה, שמירת הבעל אגיד ביה אינה מגורשת. ואפשר לפרש דתוך ד' אמות אפי' אינו יכול לשומרו. והרמב"ם כתב דלא נחשב אגיד, כיון דאינו תוך רשותו ולא ד' אמותיו. וכע"ז כתב הר"ן דהחסרון אגידא הוא במקום שמקצת גט בתוך שלו לגמרי, אבל הכא מקום זה בין שניהם, וכיון שאינו מיוחד לו מסתמא הבעל משאיל המקום¹.

תודה רבי יוחנן. דיליף מציאה מגט, משמע דלר' יוחנן אינה מגורשת אלא בד' אמות. **רע"א** הקשה דגדר ד' אמות היינו שנחשב רשותו, ובזה ילפי' מציאה מגט, דכמו דרשות וחצירה של קטנה קונה בגט, ה"נ קונה רשות במציאה. ובזה ל"ש למילף כמה הוא חצר².

בא"ד ועוד קשה לרב אשי ברה"ר לא תקנו ד' אמות וכו'. ולפ"ז ל"ק ד' אמות ברה"ר בגט. **והתוס' הרא"ש** [בתי' א' וכו' דהה"מ גזילה יז, והו' באבנ"מ ל ד] כתב דבדעת אחרת מקנה מהני ד' אמות ברה"ר במתנה ובגט³. [וכן לראשונים הו' לעיל דבגט מהני ד' אמות מדאורייתא, ה"ה ברה"ר].

והרשב"א [וכן בר"ן בהמשך הגמ'] כתב בתי' א' דבגט קונה ד' אמות אפי' ברה"ר, דתקיניו רבנן משום תקנת עגונות⁴. ועד"ז התי' הא' בתוס' דמהני יכול לשומרה. ולכאורה הוה ע"ד תקנת ר' יוחנן, אלא דרב אשי ס"ל כן רק תוך ד' אמות.

תודה והא' דלישנא דמחצה ע"מ לא משמע הכי. **המהרש"א** הקשה א"כ אף בתרי ותרי לא משמע הכי. וברמב"ם כתב דכיון דלכ"א מסייע ליה עדים זהו מחצה [ויש לו שייכות לזה], משא"כ הכא ספק מעיקרא⁵. אבל הרמב"ן כתב דאי לא ידעינן הוה מוקמינן לה אחזקת א"א, ולכן העמיד בב' כיתי עדים.

המרדכי [תנא הו' בבי"ש ל ט] כתב דדוקא כשב' עדים אומרים שהיה קרוב לו וב' עדים דקרוב לה, אבל אם ב' עדים לא ראו אם היה קרוב לו או קרוב לה, אינה מקודשת, כיון שהעדים לא ראו את המעשה נחשב שאין עדים. [אא"כ קרוב לודאי, וע"ע לקמן פא:]. **והאבנ"מ** [ל ט] כתב דעפ"ז מתורץ קושיית התוס'.

בא"ד ספיקא דרבנן. בפשוטו כוונת התוס' מדין תרי ותרי [דרבנן החמירו לא להעמיד על חזקה]. אבל החז"א כתב דבכל ספק קרוב לו מבואר התם דמחמירים [וכעין מש"כ תוס' כתובות כג. ד"ה תרוייהו דכיון דיודעים דודאי זרק לה גט לא מעמידים על חזקה לכתחילה], דהא אפי' אילו המשנה איירי משום דא"א לצמצם [וכקושיית התוס'] הדין דמגורשת ואינה מגורשת.

שמואל שינא כדי שתשות. פרש"י הוא דהויא קורבא דמתני'. **והרא"ש** כתב דכן מבואר בר"ף שהעתיק רק דברי שמואל, והשמיט רב ור' יוחנן ומבואר דפליגי'. **והרא"ש** הקשה דליכא מאן דפליג אהא דד' אמות קונות, וכ"ש בגט משום עיגונא⁷. **והרמב"ם** כתב דשמואל קאי ברה"ר, דל"מ ד' אמות. אבל בסימטא מודה בד"א. **והרא"ש** כתב דשמואל אמר דראוי להחמיר אילו האיש תוך ד' אמות, ואף שהיא קדמה, שאינו גט אא"כ תשוח ותטלנו [והגר"א חו"מ קכ ביאר דלדעת הרא"ש הוה הכל חומרא]. ועוד החמיר שמואל עד שתבא לידה.

והרמב"ם [ה יג] פסק דאם היא יכולה לשומרו, וקרוב לה כדי שתשוח ותטלנו הגט פסול עד שיגיע לידה, ואח"כ תינשא לכתחילה. ולגבי קידושין פסק בהל' אישות [ד כב] דתליא רק אם יכולה לשומרה ולא הוא. וע' **רשב"א** ור"ן וה"ה שהאריכו לדון. ובגר"א ביאר דס"ל דבגט נחשב כמחצה על מחצה עד שיהא תוך שיעור זה.

- 1 וצ"ב דהרי אין שום דין' לבעל במקום שהוא יכול לשומרו, שצריך שאילת מקום ידיה. [וע' מש"כ האחרונים בגדר קנין ד' אמות]. אלא דכיון דהמקום אינו מיוחד לאשה, לא נחשב מקום שלה.
- 2 ומב' בדבריו דק' אמות הו' כחצר. ולמש"כ דבק' אמות אינו גדר 'קנין לו' צ"ל דכוונתו דקונה דומיה דחצר.
- 3 וכע"ז כתב **במצפה איתן** דהטעם דלא מהני ד' אמות ברה"ר משום דשייך לרבים, אבל בגט שייך רק לבעל ואשה וא"כ יהי אפי' ברה"ר. [אבל בפשוטו הטעם דרה"ר אינו מתייחד לשימוש שלו, ואין לו רשות להניח שם כליו, ולכן לא תקנו ד' אמות].
- 4 וכ"כ **הבי"ש** קלט כ **לרמב"ם** [ה יג] דמהני יכול לשומרו ברה"ר או בחצר שאינו של שניהם. [אבל בדין יכול לשומרו ודאי מהני רה"ר].
- 5 ובחז"א כתב כע"ז דכשהספק הוא על הד' אמות, מי זכה בהם, ולא שייך לגט לא נחשב מחצה. אבל ב' כיתי עדים הוה ספק על הגט.
- 6 אבל הר"ן כתב דהר"ף ס"ל כאידך מ"ד, אלא שקיצר שלא ילמדו להקל, והביא רק דברי שמואל דלא לעביד עובדא עד דמתי לידה.
- 7 והוכיח עוד דבסוף העמ' אליבא דרב יהודה דמהני תוך ד' אמות. וכתב דגם ר' יוחנן לא פלי אד' אמות [וכמ"ש בתודה ר"י].

תוד"ה ואת לא תעביד עובדא. ומיהו בערוך אפי' זרקו בתוך חצירה וכו'. וכ"כ הראשונים בשם ר"ח דקבלה מרבתינו שאפי' זרקו לתוך חצירה אסורה עד שמטיא לידה. והראשונים הקשו דרבא [דהוא בתרא] עביד עובדא בגט ע"י קנין חצר [בתיחוד ותפתח לעיל עז:1]. ושא"ר כתבו דרק בקרוב לו החמירו, אבל ברשותו ממש מהני, וכן הר"ף הביא דיני חצר לדינא. והריטב"א כתב דאפי' תוך ד' אמות כחצר מהני מדינא.

בא"ד המחמיר שבכולן עד שיתננו לידה. מבואר בתוס' דבעינן שיבא לידה מיד הבעל, ול"מ שנוטלת מהנתינה הא'. אבל בתור"ג [קלט ב] דייק מלשון הרמב"ם דסגי שהיא נוטלת לבד, ואי"צ שיחזור ויתן לה. [דומיה דיד עבד, ע' לעיל].

זרק חוב

וכן לענין חוב. פרש"י [במשנה] ואבד. והמרדכי [תלח] הקשה דאם אבד החוב אמאי לא אמרי' הממע"ה [וע' תוס']. ולכן פ' דאיירי דהמעות בעין, אלא שהלוח חוזר בו ואומר החזירם לי שעדיין לא הגיע זמנו. ובספק הדין יחלוק, ומבואר דהממון אינו בחזקת המלוה, ולא בחזקת הלוח. והתור"ג הקשה מדברי הרשב"א לעיל סג: דבספק זכין בפרעון חוב [ורוצה לחזור] אמרי' דהממון בחזקת המלוה. והתור"ג תי' דהתם אחר זמן פרעון ושוב אין ללוה שום זכות בהם.

זרק לי חובי ותפטר. הרשב"א וריטב"א הקשו א"כ קרוב ללוה אמאי חייב, וכתבו דה"ק זרק לי תוך רשותי, דכל שהוא קרוב ללוה לא בא לרשות המלוה.

תוס' ב"מ קיב. הביאו ראיה מכאן דמחילה אי"צ קנין [ודחו דאפי' דאיירי בקנין] וכ"כ הרא"ש שם, והו' במשנ"ל [מלוה טז א]. [ומבואר בזה דאינו בגדר פרעון, וע' בסמוך²]. והאחרונים דנו דיל"ד דיחשב שהגיע לידו מדין ערב. ואכ"מ.

תוד"ה מחצה. הכא ל"ש הממע"ה דאין כאן ספק. המהרש"א כתב דהניחא לצד דהוה ד' אמות דתרוייהו, או שמור לשניהם [דנחשב בתורת ודאי רשות משותפת, וע' לעיל בגדר מגורשת ואינה מגורשת]. אבל לרבה ורב יוסף דהוה תרי ותרי א"כ הוה ספק. וכתב המהרש"א דלרבה ורב יוסף ע"כ הנידון שהלוח רוצה לחזור בו, וכמ"ש המרדכי. ורק בשאר אוקימתות "ל כרש"י. ורע"א והקצות [קכ ב] כתבו דבזרוק תוך ק' אמות [לר' יוחנן] המלוה אינו זוכה במעות, דאינו תוך חצירו דמלוה [אלא דמהני מחילה לפטור את המלוה], א"כ הלוח יכול לחזור בו אף אי הוה קרוב למלוה. ולכן לפי ר' יוחנן ע"כ צריך לפרש כרש"י, שנאבדו המעות. אבל האחרונים כתבו דבמרדכי משמע דאף בק' אמות מהני שלא יוכל הלוח לחזור בו. ויסוד זה כתב הנתיבות [שדמ א] דפרעון חוב אי"צ קנין, וכיון דיחדו לחובו, ממילא המעות שייכים למלוה⁴.

שם הממע"ה. מבואר בתוס' דבמקום ספק הדין הממע"ה [והלוח פטור מלשלם]. והתומים [הו' בקצות עה ו] הקשה דאדרבה נימא דיש חזקת חיוב, והוה כאיני יודע אם פרעתיך. והוכיח מזה כיון דודאי פרעון לפנינו לא נחשב איני יודע אם פרעתיך, והמע"ה [ועפ"ז דן לדברי הס"ז כשנמצא מטבעות הפרעון ספק מזויף, וע' קצות דחילק]. אבל הרשב"א [ותוס' הרא"ש וריטב"א ור"ן] כתבו [גבי תרי ותרי] דכנגד חזקת אוקי ממונא אית ליה למלוה חזקה שהלוח נתחייב לו קודם לידת הספק, ולכן יחלוקו. וכתבו דלא דמי לאיני יודע אם פרעתיך⁵, דהכא יש דגלים לדבר, והרשב"א הוסיף הרי נולד ספק זה לפניך, הילכך יחלוקו. והקצות [שדמ ה ועה ו] הביאו מזה דדעת הרשב"א בכל מקום שיש בפרעון ספק לפנינו, הדין יחלוקו.

גט בידה ומשיחה בידו וכו' בגמ' ב"מ ז. הקשו מכאן על הא דמבואר שם דסגי דמקצת מהסודר ביד הזוכה, דאמרי' כמאן דפסיק. ודוחה הגמ' דאיכא נתינה, אלא דבגט בעינן

- 1 ובאבנ"מ כתב דיל"פ עפ"ז הא דכתב רש"י לעיל דמהני מדין אגב, דבחצר מחמירים.
- 2 והביאו בשם השערי חיים דיל' דכוונת התוס' דע"ז הוה פרעון, אלא דרק אי מחילה אי"צ קנין מהני פרעון כזה, דאינו זוכה במעות.
- 3 והאחרונים העירו דמדברי התוס' ב"מ [הו' לעיל] דכתבו דמהני מדין מחילה מבואר דלא נחשב פרעון בלא קנין. [וע' הערה קודמת].
- 4 [וע' לעיל עה]. דברשב"א מבואר דבפרעון בע"כ לא אמרי' כן, ועי"ש בשם התור"ג.
- 5 והקצות הביאו בשם המשנ"ל דאף דהוה שמה ושמה, ס"ל דבלא הו"ל למידע חייב כשא"י יודע אם פרע. ובקוב"ש [ב"ב תרנז] ביאר דהטעם משום דהוה ודאי חיוב וספק פרעון, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

כריתות וליכא. והאחרונים חקרו האם הוא פסול דחסרון בכריתות, או דע"ז נחשב חסרון בנתינה [וע' בסמוך, ולעיל בתחילת העמ'].

תוד"ה אפ. כיון דבשעת נתינה היה יכול להביאו אצלו, ומה שקופצת ידה, היא עושה. **האחרונים** הביאו מדברי התוס' דמבואר דכשמישיחה בידו נחשב שעדיין לא נמסר הגט, ולא שיש תנאי חסרון כריתות. **ובאבנ"מ** [קלח ב] כתב ליישב בזה דמשמע **ברמב"ם** דאין בזה חסרון שהאשה קופצת, משום דלכל מילי נחשב נתינה, אלא דיש תנאי של כריתות. והכא בשעת גמר גירושין אינו אגידא גביה, ולא איכפת לן שהבעל יקיים את התנאי.

בא"ד ור"ת מפרש כשהגט כבד וינתק המשיחה. אבל **הריטב"א** כתב בשם **ר"ת** דאמר' אילו קפצה ידה והמשיחה נפסקת מגורשת, אבל אם יקרע הגט אינה מגורשת דאגיד ביה וכאילו אוזח בראש הגט.

בא"ד ונראה דכשר דלא גרע מערק ליה חרציה ושלפתו, **אע"ג** דביד הבעל להדק. משמע בתוס' דלמדו משם דסגי בזה להחשב נתינת הבעל. אבל **הרשב"א** כתב בשם **ר"י** דכיון דקפצה ידה **מדעת הבעל** הוה כערק ליה חרציה. וכ"כ **בדרכ"מ** [קלח ב בדעת הרא"ש] דכיון דקפצה ידה בצווי הבעל מהני. [והאבנ"מ הקשה דל"מ טלי גיטך, ואף דלוקחת בצויו].

והרא"ש כ' בשם ר"י [והקנ"כ כ' דאינו ר"י תוס' דידן] דשפיר מיקרי נתינה, כיון שהוא התחיל הנתינה, ואף דגמר הנתינה עשאו האשה, דומיה דהרי זה גיטך ותתגרשי במקום פלוני [לעיל כד]. כיון דתחילת הנתינה ע"י נתינתו לא קרינן ביה טלי גיטך'. ודחה **הרא"ש** דלא דמי דהתם מעיקרא נתינה מעלייתא היא², ואע"פ שהיה הפסק מתגרשת ע"י נתינה ראשונה.

והפוסקים דנו ליישב דעת **ר"י ור"ת** דיש חסרון נתינה, ומ"ש מערק חרציה. **ובאבנ"מ** [קלח ב] כתב דבעינן שיאמר הא גיטך דוקא בשעת סיוע שלו לנתינה, ואילו הכא נתן ואח"כ היא לקחה [וכ"מ בתוס' הרא"ש ב"מ ז.].

קטפרס. הרמב"ן הקשה אמאי ל"ק הא איתא בב"מ יב. דמתגלגל כמונח. ותי' דהכא אין מקום לנוח בידה [והוה חסרון ביד]. **והרשב"א** חלק דמשמע דרבא לא חילק בזה, אלא גט שאני כל שלא נח ממש ברשותה אינה מגורשת, דבעינן ונתן בידה שינוח ברשותה. והא דמהני אויר מחיצות ותוך ג' לגג התם נח באויר דראוי לנוח ברשותה.

ויתגרש מאוירא ד' אמות. הראשונים הק' דהו אויר שאין סופו לנוח, ומבעי בב"מ יב. [וע' בסמוך], וכתבו דכוונת הגמ' להקשות לצד דקני [ולפשוט מכאן דלא קני]. ועוד תי' **הרמב"ן** דהכא משעה ראשונה הוה סופו לנוח, אלא שנטלתו הרוח, אבל התם מעיקרא לאו למינח קאי.

תוד"ה ותתגרש. אע"ג דלא מינטר עשאוה כמינטר. [בפשוטו בכלל תקנת ד' אמות שהחשיבו חצירו, וה"נ לענין זה. וע' בסמוך דהמהרש"ל הביא דברי תוס' באופן אחר].

עט.

אויר שאין סופו לנוח - משתמר

רש"י ד"ה והא לא מינטר. ואירע לו וכו' הא בעינן אויר שסופו לנוח. **הבי"ש** [קלט ה] דייק מדברי רש"י שאם בסוף נפל לחצר, מגורשת משעה שנכנס. וכל החסרון משום שאין סופו לנוח. וביאר **הבי"ש** דס"ל לרש"י דנחשב חצר המשתמרת כיון דאחר אינו יכול לקחתו, ולא בעינן שיהא משומר מהרוח. **ובאבנ"מ** [ג] חלק דבעינן שמירה אף מרוח, אלא דאיירי דיכולה לתפוס ולשומרו מהרוח. **ובאבנ"מ** כתב דלפ"ז כל החסרון בגט שהוא קל, ועף ברוח, אבל דבר כבד נקנה אף למעלה ממחיצות החצר.

והפנ"י הקשה דאויר שאין סופו לנוח הוא ספק דרבא בב"מ יב. [וקב.]. ולפ"ז אם אינו תוך ג' לגג הוה ספק מגורשת [וע' תוד"ה דרך]. וכתב **דפוסקים** משמע דאינה מגורשת, ומבואר דס"ל דהוה חסרון שאינו משתמר. וכ"כ **בח"י מכת"י** דבעינא חצר המשתמרת דומיה דידה. **ורע"א** הביא דמבואר מדברי התוס' [בע"ב] דהנידון משום חצר משתמרת. ועפ"ז דנו **האחרונים**

1 ומבואר בדבריו דס"ל דלא נגמר מעשה הנתינה, דהוה עיכוב רק על החלות. [ובזה פליג הרא"ש].

2 **ובאבנ"מ** קלח ב למד מזה דל"מ נתינה לשם פקדון וע' לעיל.

3 וז"ל התם סייע הבעל בנתינת הגט כשבא ליד האשה, אבל הכא נתינת הגט שנתן ליד האשה אינה כלום שיכול לנתקו ולהביאו אצלו.

דבדעת אחרת מקנה, דלא בעי חצר משתמרת¹ [למ"ד בב"מ יא:], יקנה אף מעל מחיצות החצר. ורע"א כתב ד"ל דהכא מעל המחיצות החצר אינו משתמר בעצם, וגרע ולא מהני שמירת הנותן. ורק במקום דהחצר הוה משתמר לשאר דברים מהני שמירת הנותן כשאינו משתמר עכשיו. והקה"י [ב"מ יט] הוסיף דכיון דבדרך כלל אינו משתמר, נחשב שמקום זה אינו מיוחד לשתמישו, ול"ק בחצר. וכע"ז כ' החזר"א דמקום שאינו תוך המחיצות אינו נחשב חצירו לענין קנין. ולא תליא האם הרוח יכול להפריחו². ובתוס' הרא"ש כתב דאזכור מקום גבוה לא חשיב אזכור לקנות.

ובתור"ג כתב דאף כוונת רש"י דלא מקרי כלפי זה אזכור הגג כלל, כיון דלא מינטר מחמת זיקה. [לא משום דחפץ זה אין סופו לנוח, וכספיקו של רבא בב"מ³].

הכא בפחות מג' סמוך לגג. בב"ש [שם] כתב דרש"י למד מכאן דהחצר בסוגיין משום דאין סופו לנוח, דאי משום משתמר מה מהני הא דתוך ג'. והרשב"א [בסוף העמ'] נקט [בקושייתו] דע"י לבוד נחשב שנח ממש על הגג, ולא בעי משתמר [והקשה א"כ אף בטרסקל]. ותי' דגג משתמר קצת מפני שהוא רחב⁴ [והאחרונים דנו דמשמע מדבריו דהוה בצירוף שמונח ברשות]. אבל המהרש"ל כתב דתוך ג' אמרינן דמאחר שהתורה עשאו כנח, א"כ ה"נ חשיב אינו משתמר כמשתמר דומיה דד"א [לתוס' עח:]. והחזר"א דן [במקום שנכנס תוך ג' מחיצות וכמ"ש תוד"ה כגון] דמ"מ הרוח תטלנו, ויחשב כקדמה דליקה [ע' בסמוך], וכתב דאפשר דכל רוח נחשב שקדם הגט.

תוד"ה כגון. וא"ת דאמר' זורק לי גניבותיך. האבנ"מ הקשה [דאם החסרון משום שאינו משתמר] בדבר כבד הרי משתמר, דודאי יפול והרוח לא יזיזנו. והקה"י כתב דאף תוס' ס"ל דהחסרון דמעל המחיצות אינו נחשב חצר לשימוש, ולא תליא בדן אינו משתמר.

כמאן כרבי. הרשב"א הקשה דרבי איירי דנכנס לפתח זה ויצא מאחר, ולענין קנין הוה אזכור שאין סופו לנוח ותליא בבעי דרבא. וכתב לפרש דרבי איירי אפי' דנשב הרוח אח"כ. ובתוס' הרא"ש [ב"מ] כתב דאין לפשוט בעי דרבא, מדרבי דקלוטה, דדילמא שאני קנין חצר דמשום אינטורי ולא מינטר.

קלוטה כמי שהונחה. האחרונים [אבני נזר, תוצאת חיים יא, וע"ע קה"י שבת ו] חקרו בגדר קלוטה, האם נחשב 'מונח' במקום שמתחתיו, או דנחשב מונח באזכור [ותליא בזה מהלך הסוגיה שבת ד. ועי"ש שהביאו לשונות הראשונים לכאן ולכאן].

הגר"ח [סטנצל קסב] כתב דנידון הגמ' כאן הוה רק לענין גט, אבל לענין מציאה ומתנה פשיטא לגמ' דתוך אזכור מחיצות קונה. וביאר דלענין קנינים החצר קונה ע"י אזכור, אלא דלענין גט בעינן דוקא 'גוף החצר'. והגמ' הביאה מדברי רבי דמדין 'קלוטה' אף האזכור נחשב גוף החצר. ודוחה הגמ' דלענין גט סגי באנטורי, וע"י אנטורי נחשב גוף החצר ממש. וכע"ז חקר הקה"י [ב"מ יט] בגדר קנין אזכור חצר, האם נחשב שנקנה בגוף האזכור, או נחשב שמונח למטה [ע' בסמוך].

תוד"ה כמאן כרבי. כר"ע לא מתוקמא מדמצרכת מחיצות תחתונות עודפות וכו'. דר' עקיבא ס"ל קלוטה אפי' כשאינו תוך המחיצות, ומשמע דה"ה יהי גט מעל המחיצות [וסוגיין דלא כר"ע]. והגר"ח [שם] כתב דכיון דלר' עקיבא קלוטה מהני אף בלא מחיצות, וע"כ אינו גדר דנעשית גוף החצר, אלא דמהני להתחייב לענין שבת⁵. אבל לרבי דקלוטה בעי מחיצות [אף לסוגיין דלא בעי מקורה], א"כ הגדר דאזכור חצר נחשב כגוף החצר.

- 1 בתוס' שם משמע משום דמהני שמירת הנותן. אבל דעת ההג"מ דאף בלא שמירת הנותן, וסגי בקנין המקנה. ואכ"מ.
- 2 והחזר"א כתב דהחסרון דאינו משתמר בעלמא תליא בהא דאינה משתמרת מחמת בני אדם, אבל הכא לא נחשב לענין זה חצר כלל.
- 3 והקה"י כתב דספיקו של רבא כשהמקום משומר, אלא אלא דמעורב כח הזורק. [ולאבנ"מ י"ל דאיירי כשיכולה לתופסו].
- 4 והב"ש הקשה דלשון הגמ' דתוך ג' 'כגג', והול"ל כמינטר.
- 5 משמע מדבריו דלר' עקיבא הוה גדר מונח למטה בקרקע, ובגט לא סגי לייחסו לרשות שמתחת, אלא בעינן שגוף האזכור יקנה.

והוא קא מינטר. **הראב"ד** [על הר"ף לט: וריטב"א] הקשה אמאי בעי מינטר, הא עומדת בצדה, וכל שהיא עומדת בחצר לא בעי חצר משתמרת, כדאיתא בב"מ יא: ותי' דהתם משום שהיא משמרת מה שבתוכה, אבל הכא אפי' כשהיא עומדת אינה יכולה לשמור מאויר הגג, דאיירי אפי' רחוקה ממנה [אבל תוך ד' אמות לידה מהני, כמו אויר ד"א לעיל עח:].

תוד"ה דרך עלייה. דרך עלייה אין דומה כ"כ שיהא עומד לנוח. ולשון **הרשב"א** דמינכר טפי שמתרחק מהנחה. ובאבנ"מ [קלט ו] כתב דדרך עליה נחשב שהגט עדיין בידו, דקיי"ל דהוגבה מכוחו נחשב הגבהה [תוס' ב"מ ט. וחור"מ רסט ד]. וכיון שהגט ביד הבעל לא נקנה בחצירה.

הרמב"ם [ה י] פסק דזרק גט לרשותה ועבר רשותה אינה מגורשת עד שינוח ברשותה. וביאר ה"ה דהרמב"ם פשטה מהא דדרך עליה. [וע' בסמוך דעת הרמב"ם דהוה רק תנאי שינוח ברשות]. אבל **הגר"ח** [סטנסל] כתב דרק לענין גט מבואר הכא דל"מ, ולענין הגדרת 'גוף החצר' מבואר דאינו נחשב רשות החצר. אבל רבא נסתפק לענין מציאה ומתנה האם מהני 'קנין' החצר, ובזה הוה ספק באין סופו לנוח.²

לא שנו וכו' אבל קדמה דליקה לא. **הראשונים** הקשו נפשוט מהכא בעי דרבא דל"מ אויר שאין סופו לנוח. ו**ברמב"ן** [עח:] תי' דהתם איכא אויר, אבל הכא אויר דליקה הוא. וגרע מהא דאיתא בב"מ קב. דמפסיק כלי ל"ק באויר חצר. וכע"ז כתב **בתוס' הרא"ש** [ב"מ שם] דאי אמרת כמוןח הרי הוא כמוןח באש. [ובקה"ב ב"מ יט ב העמיד דמדברי התוס' הרא"ש מבואר דגדר קנין אויר חצר הוה 'כמוןח' דנחשב שנמצא למטה בגוף החצר. ואילו בלשון הרמב"ן משמע דהסברא דלא נחשב אויר החצר, כיון דתחתיו יש דליקה].

והרמב"ן כתב עוד ואפי' אי לא מפסקא דליקה, כגון שהיתה דליקה בראש השני של החצר, אינו גט דמאבדו לדעת הוא, דמעיקרא לאבוד זרק.³ **והרמב"ן** [ב"מ] הוסיף מה שאין כן הכא הכא שמא ניח בביתו.⁵ **והאחרונים** דנו דלכאורה אי"צ לזה, דכיון דהחפץ אינו הולך לאיבוד, לא איכפת לן שינוח מחוץ לרשות.

הרמב"ם [ה ג] פסק דכיון דהגיע הגט לאויר המחיצות או לפחות מג' לגג מגורשת, ובלבד שינוח. אבל אם נמחק או נשרף שינוח אינה מגורשת. **והראשונים** תמהו דבגמ' מבואר דהגיע לאויר מגורשת, ואפי' לא נח, ולא משמע כוונתו דקדמה דליקה [ובהלכה ה פסק דקדמה דליקה ל"מ]. **וה"ה** ביאר דלדעת הרמב"ם דדרך ירידה אם נמחק דרך **תנועתו הטבעית** מגורשת [מיד], אבל כשהיא בראש הגג הוה דרך עלייה, ובזה לא הוה תנועתו הטבעית, ואינה מגורשת אא"כ נח בסוף. אבל אילו נח בסוף מגורשת משעה שנכנס לאויר מחיצות. ונפק"מ כשקידשה אחר או שהבעל מת או ביטל הגט קודם שינוח.

נעץ קנה ברה"ר ובראשו **טרסקל**. ציינו דבגמ' שבת ז. ל"ג **טרסקל**, ואיירי דנח על הקנה. וכ"פ **הרמב"ם** [ה ו] קנה או רומח. **והרשב"א** כתב דנקט **טרסקל** לרבותא לענין גט, דאפי' הכי לא מינטר.

הרשב"א הקשה דכיון דנח ע"ג **טרסקל** נימא דכיון דנח ברשותו ממש לא קפדינן אמשתמר, וכמו בתחילת העמ' דמהני נח תוך ג'. ותי' דאיכא למימר ד**טרסקל** קצר ביותר, ואזיל מיניה אפי' ברוח מצויה ולכן הוה כמאן דלא נח דמי. אבל גג מינטר קצת משום שהוא רחב. **והמהרש"ל** כתב דהתם הוה מדין לבד [הו' לעיל].

עט:

תוד"ה והא. שמואל פסק כר' שמעון. דעת חכמים עירובין פט. דאסור לטלטל מגגו [או חצר או קרפף] ראובן לגג של שמעון [כשלא ערבון], ור' שמעון שם חולק דכל האיסור לטלטל מגג ראובן ל'בית' שני, וכן כלי שקנה

- 1 וע"פ מש"כ **תוס'** עח: ד"ה ותתגרש בתי' הא'. ויל"ד לפ"ז האם תוך ד' אמות ממנה יהני מעל אויר המחיצות. [ותליא באחרונים לעי'].
- 2 וכן **ברשב"א** עח: מבואר חילוק בין גט לשאר קנין. אבל דעת שאר **הראשונים** מבואר דאין חילוק בין קנין חצר לגט. ויל"ד האם כל קנין חצר בעי 'גוף החצר', או דאף בגט סגי ב'קנין'.
- 3 **והאבנ"מ** קלט ה כתב דכוונת הרמב"ן דתליא בבית מעיקרא, או בתר תבר מנא [ב"ק יז:]. ויל"ד דאיירי אפי' ביכולה להציל.
- 4 **ובשיטמ"ק** ב"ק יז: בשם **מהר"י** כץ הקשה דנפשוט מהכא דקדמה דליקה, דבתר מעיקרא, ואינו גט [והוה ספק שם]. ועי"ש.
- 5 **והקה"י** דייק מלשון הזה דכל הספק של רבא במקום דהוה ספק, אבל אם ודאי לא ינוח ל"מ.

שביתה בגג חבירו אסור להכניס לביתו [וכ"פ שמואל].

והחזו"א [א"ח מ כה] למד מדברי התוס' דאף גשמים שירדו בשבת קונה שביתה [להחשב דשבתו בגג פלוני] באמצע השבת [וכמ"ש התוס' דקולט מהאור]. והביאו דמפורש בראשונים [עירובין צט] דל"ק שביתה באמצע השבת, והכא אסור להעביר ישיר מגג חבירו לביתו, אף בלא קניית שביתה.

הרמב"ם [ה יא] פסק דאם נפל על גג אחר, אם יכולה לפשוט ידה וליטלו הרי זו מגורשת, דאין בני אדם מקפידין על מקום כיוצא בזה. ומשמע בדברי הרמב"ם דנפל על גג חבירו, ומהני הא דיכולה לפשוט ידה [משמע דיכול לפשוט נחשב נתינה לרשותה מצ"ע, ואף בלא בעלות]. והראב"ד ורמ"ן השיגו. ובאו"ש [ה י] העמיד דהגט עבר תוך ג' לגג שלה² [דומיה דקליטת מי גשמים], אלא דס"ל לרמב"ם דמגורשת רק בתנאי שינוח על הגג [וכמ"ש ה"ה בהלכה ג', וכן מוכח בהלכה י'], וסגי במה שנח בגג השני, כיון דרשות הגג אינו מחולקת, כיון דמשתמר דיכולה לפשוט ידה. ועי"ז מגורשת למפרע משעה שהיה בגג שלה.

כיון שהגיע לאויר חיצונה. הרמב"ן [וכ"כ הראב"ד על הרי"ף] כתב שהגיע הגט כנגד אויר הפנימית, אלא שלא ירד תוך מחיצותיה. כיון שירד לתוך מחיצות החיצוניות מגורשת. דאויר שכנגד הפנימיות משתמרת בגובה החיצוניות.

תוד"ה פנימית. הא אינו משתמר מבני חיצונה וכו'. **המהרש"א** כתב דלולי דבריהם היה אפ"ל דהתם נחשב אינו משתמר, שיטלוהו בני פנימית. אבל הכא באויר אינן יכולים ליטלו. והאבנ"מ [קלט ג] תי' דמה שהוא משתמר גבוה באויר ל"מ דאינו משתמר מחמת החצר,

בא"ד א"נ שוכר הוה כמו שלוחו. הביאו מכאן דמהני שמירת חצר ע"י שלוחו [ע' לעיל עח.]. וצ"ב דהכא השוכר לא נתמנה לשמור. ויל"פ דהכא הוה משתמר מעלמא, אלא שמחמתו אינו משתמר, ובזה סגי שהמציאות שעומד כאן הוה בשליחות.

שאין לה שוליים. הראב"ד [בהשגות לרמב"ם ה' בסמוך] כתב לקופה החיצונה, אבל לקופה הפנימית לא איכפת לך³.

הרמב"ן הביא בשם **רש"י** דאיירי שמונח ע"ג קרקע שלה. והקשה ולא נהירא שכיון שאין לה שוליים ופנימית שלה הוא בדין הוא שלא תפסיק. ולכן פי' הרמב"ן שמונח בסימטא [או במקום אחר שקונה כליו].

בב"ש [קלט יג] [העמיד דעומד בחצר האשה⁴] כתב ללמוד מזה דכלי של לוקח בתוך כלי של מוכר, ועומד בקרקע המוכר, לא קנה, דאל"כ למה הגמ' מעמידה כשאין לה שוליים. והקצות [ר ו] כתב דזה לא יתכן לדעת הרא"ש דכליו של לוקח הוה ספק אי אזלי' בתר הרשות או בתר הכלי. וכן דין כליו של מוכר תליא בספק ז', וכמ"ש הטור [ח"מ ר בשם הרמ"ה] דאי אתרמי גבי חד לוקח חד מוכר גם כליו דלוקח ברשות מוכר וגם כליו דמוכר ברשות לוקח, ואמר' דממ"נ קנה א'. וכ"ש כאן [בכלי בתוך כלי בפעם אחת] דאי אזלי' בתר רשות, הרי עומד ברשות האשה, ואי בתר כלי, הרי הכלי של האשה.

וכתב הקצות דדברי הבי"ש יתכן רק לפי דעת הרמב"ם דכלי לוקח ברשות מוכר ל"ק בתורות ודאי, אלא דאף בזה י"ל כיון דאיכא תרתי גם רשות וגם כלי יקנה, אע"ג דמפסיק כלי המוכר.

ורע"א [בשו"ע] כתב דאף אי בסוגיין איירי בעומדת ברשות האשה שהוא נכסי מלוג, כיון דלבעל יש בזה קנין פירות יש לו רשות להניח כליו, וכלי הבעל חוצץ מפני הרשות, כיון דאינו בטל לגבי הרשות. אבל בכל מוכר ולוקח אמרי' ממ"נ. ובחזו"א חלק דכיון דאמר' גיטו וידו באין כא' נחשב מקפיד.

רש"י ד"ה דהא. אין מחיצות כלי עשויין לשמור, אלא להניח. **הקצות** [ר ב] דבעינן שיהא

1 וע"ד מש"כ הפני [עז]. דמרבין מ'נותן' כל שהוא משתמר ע"ד, אף שאינה שלה. [אלא דבעלות של אחר מעכב, ובגג לא קפדי].

2 או תוך מחיצות הגג. אבל השו"ע לא הזכיר שעבר.

3 אבל הראב"ד על הרי"ף כתב דלתרויהו אין שוליים.

4 דכתב שם דאילו עומד בסימטא ל"ק כלים. והקצות ורע"א תמהו עליו דבב"ב פד: מפורש דלכו"ע מהני כלים לקנות בסימטא.

משתמר מחמת גוף החצר, והכא כיון דאינו עשוי לשמור בתוכו הוה כאינו משתמר. ועפ"ז כתב בדמקח וממכר קונה באוירן [בסוגיה בע"ז] דכיון שדעת אחרת מקנה אי"צ משתמר. ועד"ז כוונת רש"י דמחיצות חצר 'משועבדות' לחצר [ע' תוס'י], דע"ז נחשב מגוף החצר, ומשתמרת מחמת עצמה.

תוד"ה דהא לא נח. דבפ' בתרא דע"ז משמע דאויר כלי קונה. והראב"ד [הו' בראשונים ע"ז עא:] הקשה דמשמע בסוגיין דאויר כלי לא קנה. ותי' הראב"ד דלענין גט ל"ק אויר כלי, דכיון שאין מחיצות כלי עשויות לשמור מאוירן נחשב לא מינטר. אבל לענין קנייה מדמטא לאויר כליו קנה^{2,3}.

והרמב"ן הביא ליישב הגמ' בע"ז דכיון דנקט ליה בידיה עדיף, וקני אפי' דאויר. [וכן לשון רש"י ע"ז מדין הגבהה]. והרמב"ן כתב ואינו מחזור.

והרמב"ן כתב דבסוגיין לא קנה אויר הכלי, כיון דעומד תוך מחיצות החיצוניות. וכיון דהגט משומרת אף במחיצות החיצוניות אינה מגורשת. [דאויר הכלי שייך לב' הכלים, כיון דלאו להכי עבדי. וצ"ב].

הרמב"ם [ה ז] הביא דין ב' קופות בשהיתה מוטה על צדה ואין לה שוליים. והראב"ד השיג. וה"ה ביאר דכשהוא מוטה אינו ראוי לתשמיש, והבעל אינו מקפיד על מקומו [ועי"ז כלי הפנימי קונה, ולא הוה ברשות מוכר].

גט ישן. הרשב"א כתב אע"ג דר' יוחנן [פא:] ס"ל דלא אמרי' הן הן עדי יחוד, התם מגורשת וסני לה. אבל הכא עדיין אינה מגורשת איכא למיחש⁴. ובית שמאי סברי כיון דכתב גט מזוהמת. ורע"א כתב דל"ק מלקמן, דהתם צריך עדים שיהא חשש קידושין, והכא יש חששא בעלמא.

ועו"כ הרשב"א דלענין גט ישן חיישינן אפי' בארוסה, ואף דאחרי הגט לא חיישינן בארוסה.

תוד"ה ב"ש. הילכך מזוהמת היא בעיניו. ה**ב"ש** [קמט ד] כתב דלפ"ז אם גירשה משום ערות דבר מודו בית הלל⁵. וכ"כ המאירי פא. בשם יש חוככין דאם גירשה משום ערוה גבי לנה עמו לא חוששין. והמאירי חלק דהירושלמי כתב הדין ע"פ רוב, ולא פלוג.

רש"י ד"ה גיטה. שמא ישהה את הגט ב' שנים וכו'. הרשב"א כתב דאח"כ יגרש ע"י שליח דיש קול, וכדאיתא לעיל יז. דאל"כ פסול משום מוקדם. ומ"מ לענין גיטה קודם לבנה ל"מ קול זה. וע"ע באחרונים ופוסקים דהאריכו בזה.

רש"י ד"ה אם. והלך בעלה למדה"י, תנשא לכתחילה. והב"ש [קמח ג] כתב דסתמת הרא"ש מבואר דלא כן.

בגמ' יבמות יד: איתא דלא נמנעו בית שמאי ובית הלל מלישא נשים זמ"ז, דהיו מודיעים להם מה שאסור לשיטתם, ופרשי. והו' מתני' דידן. ותוס' הקשו דמאחר דנתגרשה מותרת לינשא, א"כ ל"צ להודיע. והרש"ש כתב דלדברי רש"י א"ש.

תוס' לעיל כו: הביאו בשם ר"ת דהיכא דודאי בא עליה הגט פסול בדיעבד.

והרא"ש [וכן בחי' מכת"י] הביא בשם הרמ"ה להקשות דבגמ' לעיל יח. ועו: איתא דלגט ישן אין חוששין שהרי לא נתיחד עמה, והרי אף אם היינו חוששין לגט ישן תנשא לכתחילה⁶.

1 ובחז"א דן האם תליא משום דיכול לסותרן.

2 והראב"ד הוסיף וגט נמי מדמטא לאויר חצרה דמנטרא מגורשת, ובכל מקום אויר רשות כרשות דמי, לבד משבת דפליגי ר' ורבנן בקלוטה כמו שהונחה דאפילו תוך שלשה צריך הנחה על גבי' משהו לדעת רבנן. [וצ"ב מה בא ללמוד].

3 ומשמע כדברי הקצות דמקח וממכר לא צריך משתמר. א"נ ע"ד הגר"ח דבגט בעי 'עצם הרשות'.

4 ויל"ד לפ"ז במגרש על תנאי, לכאורה לא תילא האם התנאי במעכשיו או לא, ואילו ברשב"א לעיל עג. מבואר דתליא בדין חלות הגט.

5 ויל"ד אם גירשה לבית שמאי שלא מחמת ערוה [באיסור], האם אמרי' דאסורה [וא"כ אין מח' למעשה]. או דלא גזרו משום המיעוט.

6 [ובדף עו:] הרי כבר נתנו את הגט. ובתפא"ש וק"נ כתבו דלדברי רש"י ניחא, דרק כשהלך למדינת הים תנשא. וכ"כ הב"ש קמח ג.

וכתב הרמ"ה לחלק דדוקא כשהבעל בעצמו נותן את הגט, דאם איתא דבא עליה היה חושש לפגם, היה כותב גט אחר. אבל אחרי שנתן את הגט, או גט ביד שליח חיישין.

תוד"ה וצריכה. אבל מה"ת צריך גט משני וכו'. [וכ"כ הראשונים]. והולד מהשני ממזר דרבנן, ומהראשון ממזר גמור. ובתו"ט כתב דרש"י ס"ל דלר' מאיר כל המשנה ממטבע בטלו את הגט לגמרי, ועשאוה ממזר גמור ומותר בממזרת. וכ"כ הבי"ח קכח בדעת ר"ח. ובפנ"י כתב לפרש דאמר' דכל דמגרש אדעתא דרבנן, שהרי כותב כדת משה. ועוד כתב לפרש ע"פ דברי הגט פשוט דשליח שכתב גט שפסול מדרבנן, אמר' דלא קיים שליחות הבעל, והגט בטל מדאורייתא² [ע' מש"כ בזה לעיל יט.]. ועוד כתב לפרש דמדאורייתא עדות הגט בעי דרישה וחקירה, אלא שתקנו חכמים שאי"צ [ע' לעיל יז.], ולכן במקום שהגט פסול מדרבנן הם אמרו והם אמרו שיתבטל מדאורייתא³.

אין להם כתובה. בגמ' יבמות פט. מבואר מ"ט תקינו רבנן כתובה [ופי' תוס' באלמנה דכתובתה אינה מה"ת] כדי שלא תהא קלה להוציא, והא תהא קלה.

ולא פירות. [בגמ' יבמות שם איתא תנאי כתובה ככתובה]. פרש"י דין פירות פרקונה. והרמב"ן מביא בשם הירושלמי שאינה יכולה להוציא פירות שאכל.

והרשב"א כתב דהיינו דוקא פירות שאכל לפני שנודע, אבל מה שאכל אחרי שנודע יחזיר.

ולא זה זה מטמאין לה. בגמ' יבמות צ: דרש"י לא יטמא בעל, דאינו מטמא לאשתו פסולה.

רש"י ד"ה מטמאין לה. אם כהנים הם. המהרש"ל כתב לאו דוקא [דהרי אחרי שנתגרשה ודאי אסורה לכהן], אלא א' נזיר. ורע"א ושאר אחרונים תמהו דנזיר אינו מטמא לקרובים, וא"כ אפי' אשתו גמורה. א"נ אין מחוייבין לטמא לה. [וכמ"ש רש"י ב"מ יח. וע' רע"א].

ולא זו"ז זכאין במציאתה. בגמ' יבמות צ: פי' הא תהוה לה איבה. ולא מיפר נדרה, טעמא דבעל מיפר שלא תתגנה, הכא תתגנה ותתגנה.

נפסלת מן הכהונה. המהרש"ל תמה דהכא היא גרושה, ואסורה לכהונה. וכתב דהוה ג"כ זונה, ונפק"מ להתראה. ומדרבנן הוה זונה גמורה אף לענין מלקות. א"נ תנא ליה אגב'. ובמהרש"א כתב דלרש"י איצטריך למתני' דנפסלה לכהונה, שהרי הגט בטל, ואף מדאורייתא אינה גרושה, אלא הוה זונה.

פ.

תוד"ה שינה. לא שינה ממש. המפרשים פירשו כוונת התוס' אמאי כתב 'שינה', דה"ה שלא כתב כלל פסול [וע"ל כ. דעות הראשונים האם גט שלא כתב שמו פסול מדאורייתא]. ויש גירסא 'לעיל לד': וא"כ כוונת התוס' דמשמע דדין משנתינו מה שכתוב שם בראשונה היה משנה שמו ושמה, וודאי דלא היה עושה שינוי גמור⁵. וכ"כ תוס' יבמות צא: [ד"ה ת"ש שינה] כגון שיש לו ב' שמות א' ביהודה וא' בגליל. [דחייב לכתוב שניהם משום תקנת ר"ג, לעיל לד, ועע"ש]. והב"י כתב דכ"ד הראשונים [ע' לע' לד: ב' שמות]. אבל הריטב"א כתב דאיירי בשינה ממש, ולכן מודו רבנן [וכדאי' בע"ב, וע"ש].

תוד"ה ושם. אבל עיר שנולד בו אי"צ לכותבו כלל. ודוקא שינה עיר דירתם פוסל. והמהרי"ב [הו' ברע"א] למד מזה דדעת התוס' דצריך לכתוב עיר דירתם [וכ"מ במהרש"א], דבמה שאי"צ לכתוב יש כלל אינו פוסל. אבל הרא"ש כתב דאף שם עירו ושם עירה אם לא כתבום לא פסל, אלא דאם שינה פסול, דכיון דידוע דכל אדם נקרא ע"ש דירתו, וכשרואים שינוי מקום יאמרו לא גירש זה אלא אחר [אבל מקום הלידה אינו ידוע ולכן אם שינה כשר]. ורע"א ביאר דלדברי מהר"י ב"ל הרא"ש פליג אתוס' וס"ל דאף אם שינה דבר שאינו מעכב פוסל. וזה מוכח לשיטתו דאי"צ לכתוב מקום הדירה. [וע' בפוסקים קכח ב דהאריכו האם צריך לכתוב מקום הדירה].

- 1 קודם דגירש השני. אבל אחר שגירש הוה רק סוטה. [והראשונים דנו באשה שהלך בעלה האם הולד מהשני אחר שגירש הא' הוה ממזר דרבנן. ואכ"מ].
- 2 וצ"ב א"כ אמאי תליא בר' מאיר דמשנה ממטבע שטבעו. [ועוד לפ"ז אם הבעל עצמו כתב הדין ישתנה].
- 3 ועוד שמעתי ד"ל שהפקירו את הנייר.
- 4 ובראמ"ה כתב דנפק"מ בקידושין דרבנן, דע"י גט שפסול מדרבנן אינה גרושה כלל, אלא משום זונה.
- 5 אבל בפיה"מ לרמב"ם לעיל [ד ב] כתב דדמי לרישא, דבראשונה היה מבטל הגט כדי להכשילה, וכן היה כותב שם אחר כדי לאוסרה.

אבל המהרש"ל ביאר דדעת התוס' כרא"ש, דאף דא"צ לכתוב מקום דירתם, אפי' הכי אם שינה פסול. וביאר דכיון דמקום דירה ידוע ניכר השקר, וכאילו מעידים עדים דלא גירש פלוני [משמע דהוה חסרון דאורייתא, דאינם מעידים ע"ז]. ורע"א הביא מדברי הרא"ש דפסול משום לעז.

והפוסקים [קכט] האריכו בדין זה, אם שינה בשם האב, האם פוסל דכיון דא"צ לכותבו, או דילמא דמיחזי כשקר, ומעידים על איש אחר. ורע"א דן במקרה שכתבו דאבי האשה שהוא לוי, ובאמת לא היה. ועי"ש שדן בכ"ז.

בא"ד ולא דמי לאשתמודעינהו וכו' עביד לאיגלווי. מבואר בתוס' דסברת אשתמודעינהו משום דעבידי לאיגלווי [ומתקנה שלא תתעגן]. אבל הר"ף [יבמות לט, יג. בדה"ס] כתב הטעם דלאו אמילתא דאיסורא קמסהדי, אלא גילוי מילתא בעלמא הוא דמגלו שהוא קרובו.

בא"ד דאין מעלין משטרות ליוחסין וכו' דעדים לא קיימי אלא אעיקר מעשה. י"ד האם כוונתו להוכיח דבר שא"צ לכתוב אינו מעיקר סיפור דברים שבגט {לאפוקי שלא נאמר דעי"ז בטל השם, והוה איש אחר}, אבל משמע דפשיטא לתוס' דאינו מעיקר המעשה, ודנו דמ"מ העדים קיימי עליהו, ועי"ז יהא דין בטלה מקצתה. ובתור"ג הביא מזה דשינה שם האב פסול, דהוה בכלל העדות, וה"נ שמו בלא שם אביו הוה כהוחזקו ב' יב"ש, דכמה יוסף איכא בשוקא.²

שלום מלכות. הפנ"י העמיד דמדברי רש"י משמע דתקנו כדי שיהא שלום עם המלכות, ועיקר התקנה שייכתבו את המלך [ולפ"ז עבר על התקנה גם כשלא כתב זמן אחר, וצ"ב בצריכותא של הגמ']³, ואילו דעת תוס' דתקנו משום קפידת מלכות, שלא יכתוב בשם מלכות אחרת. ובזה כתבו תוס' [בע"ב³ ושאר] דבזה"ז אין מלכויות מקפידות.⁴

והראשונים [פז]. כתבו דגט שאין בו זמן לא מיפסל משום שלום מלכות, דאין המלכויות מקפידות אלא למלכות אחרת. [וצ"ב למש"כ הפנ"י בדעת רש"י].

וברמב"ן הביא י"מ דדוקא אלו שהם לשם מלכות, וחורבן הבית ג"כ זכרון לתקפו של נבוכדנצר. ועוד חשיבותא הוא שמונין להפסק המלכות שלנו. אבל מה שמונין ליצירה אין אדם מקפיד לכבוד שמים.

רש"י ד"ה שאין להם לא כתב ולא לשון. אלא משל אומה אחרת.⁵ ותוס' [ע"ז י.] הקשה דכל האומות שעמדו אחר דור הפלגה נלקט לשונם מאומה אחרת. ותי' [בוע"ל] דהאומות שעמדו מישמעאל ובני קטורה ירשו לשון אומה שאבדה [אבל רומי הוה לשון שהמציאו⁶]. ור"י פי' שאין להם כתב לשון חשוב שהמלכים משתמשים בו.

אלא לא אסופר. תוס' יבמות [צא: ד"ה היה] הקשה בשלמא עדים יש קפידא שיכולין לבוא לידי הזמה, אלא סופר מאי קפידא איכא. ושמא י"ל דסופר לאו דוקא, אלא משום עדים, ואורחא דמילתא דהעדים חותמין במקום שהסופר. וכ"כ הרא"ש דכוונת הגמ' רק אעדים. אבל בתוס' [ד"ה כי] מבואר דסופר וה"ה עדים [וכ"כ בסו"ד דבעינן שהסופר יבוא למקום בזמן שבשטר].

ובתוס' יבמות [הנ"ל] כתבו הטעם דבעי מקום העדים משום עדות שא"א יכול להזימה. וכ"כ בתוס' הר"ד בסוגיין. והאחרונים האריכו בזה האם עדות בשטר בעי יכול להזימה⁷ [ואכ"מ], והקשו מ"ש מהא דלא בעי זמן משום יכול להזימה [ועי' מה שהו' בזה לעיל יז.]. ובתור"ג כתב דתקנו לכתוב המקום, כיון דכתבו הזמן ע"פ המלכות, ובכל מקום מנו לפי מלך אחר⁸. ולכאורה הוה טעם למה תקנו, אבל אחרי שתקנו מקום עמידתם פסול מדין מיחזי כשיקרא].

1 אבל אם אינו ניכר, אינו בכלל עיקר עדותם.

2 אבל האחרונים כתבו ד"ל דהוה בכלל השם, ועכשיו מתפרש דהוא יוסף אחר.

3 ועי"ש במפרשים דביארו דנח' האם אף לר' מאיר אמרי' כן.

4 ויל"ד מתי אמרי' דכלדבר הנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו.

5 ובהג' ר"א חבר ביאר דכיון דאין להם לשון אין מציאות בבריאה, דכל הנבראים ע"פ כ"ב אותיות.

6 ועי' חת"ס שביאר דכל האומות הלשון הוה לפי התכונות והמזל, אבל כאן בדאו איש מליבו.

7 ויל"ד האם כוונת התוס' כפשוטו כדי שיוכל לבוא לידי כאשר זמם, או דבעינן דין דרישות, ועי"פ הגמ' סנהדרין מא: מדין יכול להזימה.

8 ובב"ש קכח א כתב דע"ג דכל לשון השטר הוה אמירת הבעל, א"כ מה לי מקום העדים. וכתב דבמנין שאנו מונין כאן מתייחס לאמירה לעדים.

תוד"ה כ"י מ"מ בשאר שטרות אם כתב בהיני כשר. וכ"כ רש"י סנהדרין לב. דלא מיפסיל בהכי, ועצה טובה קמ"ל. אבל בח"י הר"ן הביא בשם הרא"ה דה"ה שאר שטרות אא"כ כתב בו איחרונו וכתבנוהו. והר"ן האריך לחלוק על דברי הרא"ה, וכתב דנהי דודאי שיקרא חיישינן, שמא יזדמן הדבר שיהא מיחזי כשיקרא לא חיישינן.

בא"ד גט מאוחר. ע' מש"כ בזה לעיל יז.

פ:

אבל חכמים אומרים דהולד כשר. בגמ' לקמן פו. איתא דלרבנן תצא [בכל הרישא דהמשנה, אבל לר"ת בשלום מלכות מגורשת]. וכן העתיק תוס' פא:.. [ומבואר בפו: דכשיש לה בנים לא תצא]. אבל דעת רב האי גאון [הו' בראשונים לקמן פו.] דלמסקנא בכל פסול דרבנן לא תצא, וכ"פ הרמב"ם [י ב.]. [וע' לקמן].

ומודים חכמים לר' מאיר בשינה שמו. התוס' ר"ד כתב מפני שהוא פסול תורה. וכ"ד הריטב"א [וה"מ ברשב"א] דאייירי בשינה שמו ממש. וכן נקטו האחרונים בדעת הרמב"ם [ג יד]. אבל דעת תוס' [בע"א] ושא"ר דאייירי הכא בפסול דרבנן, ובזה החמירו חכמים דהוה ממזר דרבנן. והפוסקים ביארו שהחמירו משום דשייך בזה לעז.

הרמב"ם [י ד] פסק דבכל מקום שהוזכר דהגט בטל [מדאוריתא], צריכה גט מהשני מדרבנן, וכל הדרכים האלו בה. [וכולוהו בכלל התקנה].

דבר המנונא. תוס' סוטה יח: הביאו דדרשי' לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, לא תהא בה הויה לזר, אלמא משוי ליה כערוה¹. [ובקוב"ע סד ב נסתפק האם הוה לאו גמור, או איסור קל]. ואפי' לרבנן דאין ממזר מחייבי לאוין.

תוד"ה נישאן. והכי פירושו מדלא נקט זינ² דהוה משמע תרוייהו וכו'. [וכ"כ הרשב"א]. והרמב"ן ור"ן כתבו דהשתא לא ידעינן טעמא דמיחלפי, וע"כ הטעם דנאסרה עליו הוא משום דזינתה, וכדבר המנונא.

בא"ד וה"ה דהוה מצי למידחי הא מני ר' עקיבא דמשוי חייבי לאוין כערוה וכו' בתוספתא וכו'. מבואר בתוס' דלגמ' דידן המשנה קאי אף לרבנן, ואף דמדאורייתא יבמה לשוק אינו עושה ממזר, קנסו דכל הדרכים האלו בה³. וע"ע תוס' יבמות צב דהאריכו בזה, דאפשר דתליא בב' לשונות שם האם המשנה קאי כר' עקיבא, וכירושלמי [ותוספתא] ודלא כסוגיין.

אבל רש"י במשנה [ד"ה וכל] כתב דמוקמי' לה כר' עקיבא. והר"ן ביאר דאע"ג דהולד מהראשון [באשה שהלך בעלה] מדרבנן הוה ממזר, אבל לרבנן דאין צד ממזרות דאורייתא לא מסתבר שגזרו בזה ממזרות. ורק במקום שהולד מהשני ממזר דאורי' גזרו אף אראשון.

ולפ"ז קשה אמאי הגמ' דנה לרב המנונא, הרי לר' עקיבא ודאי אסורה עליו. וכתב הר"ן דרק הדין ממזר במשנה אליבא דר"ע, אבל הגמ' סברא דבשאר הדרכים מודו רבנן.

ובתוס' יבמות [צב: ד"ה נותן] דנו האם ה"ה יבמה שנשאת לשוק במזיד קנסו, וכל הדרכים האלו בה, והולד ממזר מדרבנן. או דמזיד לא שכיח ולא קנסו אלא שוגג.

רש"י ד"ה זינ². קם ליה בלא יבנה. המהרש"ל הקשה דאחרי שנשאת לאחר שוב הוה כגרושת אחיו, וקם באשת אח ממש וחייב כרת. והמהרש"א ושאר אחרונים חלקו דאיסור אשת אח אינו חוזר, אף אחרי שנשאת לאחר.

רש"י ד"ה דלא. קנסינן דלא המתונה. בגמ' יבמות [צא] דעת רב ששת דנשאת ע"פ עדים אמרי' מאי הו"ל למיעבד, ואינה נאסרת עליו, דכיון דמיאנס אנסה לא קנסו. והגמ' מקשה עליו מכל הבהות במשנה כאן, מאי הו"ל. ותי' הגמ' דיבמה איבעי ליה לאימתוני. ובגט איבעי ליה לאיקרוי לגיטא [ופרש"י לפני חכם, וידעו שהגט פסול. ועי"ש תוס' דביארו מה ס"ל לכל מקשן]. אבל במסקנא רב הונא בריה דר' יהושע החמיר, דכל הני מתני' משמע דאף במאי

1 ובקוב"ע הקשה איך אפשר ללמוד יבמה הקל מא"א החמור. ועוד לשאר דינים אינה כא"א, וקרובות היבמה אסורות רק מדרבנן, ומ"ש להך דינא דחשיבי כא"א.

2 החזק"א הביא דבסוגין מוכח דאף ע"י זנות קנסי', וכל הדרכים בה. ודלא כרע"א [רו] דאשה שהלך בעלה למדינת הים, וזינתה לא גזרו.

3 [שהרי קנסו דאף מראשון הוה ממזר, ואף דזה ודאי אינו מדינא].

הול"ל אסורה, ואשנויי ליקו ונסמוך. [ורש"י פי' הצריכותא בסוגיין ע"פ סברת התרצון].

כל זמן שעסוקין באותו ענין. **הריטב"א** כתב דהיינו דוקא שהיא אומרת שנתן לה גט, והוחלף אח"כ, ומשעמדו אמרי' שמא בתוך שהיו טרודים לא ראו, אבל בעודם יושבים א"א שלא ראו. דאם היא אינה טוענת כן מאיזה טעם נכשיר. ומיהו דרב אדא אתי שפיר שהיא מודה לו, אלא דלאו כ"כ.

נשאת. הרשב"א הביא **דבירושלמי** נחלקו מה הדין בנתארה. [ויל"ד דמשום שעבוד הבעל, הוה אף בארוסה. אלא שלפני נישואין לא נחשב כ"כ להוציא מתחת בעלה].

זכותו של שני, זכות הראויה לשני. בחי' מכת"י בשם הרמ"ה ביאר דכיון דהוחזקה בפנויה לאו כ"כ.

תוס' לעיל יט: הביאו ב' פירושים האם איירי דלא קראו כלל, ונשאת באיסור [אלא דהדין לא תצא]. או דקראו את הגט, והעלה לידו והתחלף, ואבעי לקרוא אחר הנתנה שוב. [וכ"כ הראשונים כאן].

רע"א הק' [דבאופן שהאשה מודה שנתחלף הגט] הא שויא אנפשא חתיכה לאיסורא. [ואף דבעלמא האשה משועבדת לבעל ואינה יכולה לאסור עצמה מדין שויא אנפשי' [וכמ"ש הר"ן נדרים צ:], כוונת **רע"א** הכא אסורה דאומרת דלא נשתעבדה, כיון שהיתה אסורה קודם. והאריכו האחרונים בנידון זה. ואכ"מ].

פא.

כתב לגרש בית שמאי אומרים פסלה מהכהונה. בפשוטו הוה משום דית' הגט [ע' לקמן פב:; ודנו שם האם הוה דאורייתא, אמנם לכר"ע יש אופנים דדרבנן]. **והתוי"ט** הביא מהגמ' שהיו מחמירים בקדושת יוחסין [וכמ"ש **רש"י** בסמוך] [משמע דהוה דרבנן]. **ובחי' מכת"י** כתב דגזרו כתיבה אטו נתינה. אבל **החת"ס** כתב דהטעם דכיון דלבית שמאי אסור לגרש אלא משום דבר ערוה, א"כ בכתיבת הגט יצא קול ערוה, ואסרו עליו משום זונה [ואינו מסיבת הגט].

וב"ה אומרים **אע"פ שנתן לה ע"ת וכו'.** **בשר"ת הרא"ש** וב**מרדכי** [והו' אה"ע ו א] כתבו דאף לכתחילה מותר לכהן לגרש את אשתו בתנאי, וכדאיתא ביומא יג. [לר' יהודה דחשש שמא תמות אשתו, והכיננו אשה אחרת] דהכה"ג היה כותב גט לאשתו על תנאי' [שלא יהא חשש ב' בתים]. וכן תקנו גט שכיב מרע אף בכהן [לעיל עג].

ורע"א הקשה דלקמן פג מבואר דהמגרש את אשתו ע"מ שלא תנשאי לפלוני נחשב ריח הגט לפוסלה לכהונה [ועי"ש דהאחרונים דנו דיל"פ כוונת הגמ' דבע"מ לא נאסרת], ומ"ש משאר תנאים דאינו פוסל. ונשאר בצע"ג. וב**מהרי"ט** [א נ] הביא בשם הר"מ **קשטאל"ץ** דלמד מזה דבתנאי דשב ואל תעשה, וביד האשה לקיימה ולהיות מגורשת, אסור לכהונה. והמהרי"ט חלק. [ויש אחרונים חלקו באופנים אחרים, אבל סתימת הפוסקים דבכל תנאי מותרת לכהן].

וב**פורת יוסף** הקשה לבית שמאי היאך הכה"ג גירש את אשתו בתנאי [ביומא יג, והאחרונים דנו דבפשוטו מוכח מבית שמאי דלא כר' יהודה]. ותי' דצ"ל דלבית שמאי אסור רק מדרבנן. [ויל"ד האם כוונתו דלכה"ג לא גזרו, או דאף שאסורה באיסור דרבנן נחשב 'ביתו'].

לא מבטלי קלא. פרש"י שמא יוצאו קול שמחזיקין ידי עוברי עבירה. דאין חשש שאסורה עליו מדינא כיון דנתברר ע"פ עדים דהקול שקר [וכמ"ש **תוס'** ד"ה ובנהרדעא, וכ"כ **רש"י** לקמן פט. לפי' א']. [ועפ"ז מש"כ בתוס' לחלק בין תרומה דרבנן צ"ל דיש פחות לעז. והאחרונים דנו במקום דלא נתברר האם הקול אמת, האם הוה חשש איסור, דהקול מעורר ספק. או דאוסרים משום לעז על הבי"ד²].

כל קלא דבתר נישואין. תוס' יבמות צב. [ד"ה כל] הביאו **ל"מ** דדוקא כשתחילת הנישואין הוה באיסור לפי הקול, דאמר' מדעביד נישואין מסתמא דייקו דכשר. ור"י הקשה דמבואר הכא דאף דיצא קול שנאסרה על בעלה אח"כ לא חיישינן.

האבנ"מ [מו ה] הקשה דע"י קול ברור הוה עד מפי עד [וכדאיתא לקמן פט.], א"כ אמאי לא אסרי' משום זה.

1 ולא מסתבר שהיו עושים גט האסורה עליו. א"נ אם היא אסורה [אפי' מדרבנן] לא היה נחשב 'לביתו'.

2 וכן משמע **ברש"י** [ד"ה מהו] 'שלא יאמרו', ואף דעדיין לא חדשו דהקול שקר.

והוכיח מזה דאף לדעת הרמב"ם [סנהדרין טז ו] דע"א נאמן באיסורי כהונה¹, אבל אחרי שנשאת לאסור על בעלה ודאי בעי עדים.

דלמא ונתן קאמר. בפשוטו משמע דאסורה מספק, שמא נתכוונו לנתינה. אבל הרמב"ן כ' דהטעם דאמר' ע"כ נתכוונו לנתינה, דלא הוציאו את הקול אלא להוציאה מתחת בעלה.

הרמב"ם [איסור"ב יז יט] סתם דאסורה לשני. והר"ן הקשה דתליא האם במקום זה מסירה נקרא כתיבה. והחלקת מחוקק [ו ה] כתב דהרמב"ם פ' דהיה ספק לחכמי הגמ' האם נקרא, ולכן לעולם חוששין. והב"ח הביא בשם חכ"א דפ' הגמ' תצא מספק, משום שהדבר צריך תלמוד. וא"א לעמוד ע"ז.

רש"י ד"ה מאי תצא. אם מת כהן זה ונשאה כהן אחר. הפוסקים דנו דלמסקנא אין נפק"מ במה שהראשון כהן², דהנידון כלפי השני. וע' בפוסקים [אה"ע ו] דדנו האם הוה לרבותא.

והפוסקים דנו אם יצא קול על נשואה שנתקדשה קודם לאחר, האם כשתתאלמן או תתגרש צריכה גט משום הקול לפני שתנשא לאחר. או דבזה לא שייך כ"כ סברת הגמ' סמוך למיתה גירשה.

תנוד"ה טרקסמון. ועוד צ"ע אם [ירק] טרקסמון פטור אף מדרבנן. כ"ג האחרונים, ומשמע דתוס' ס"ל דירק זה פטור ממעשר [אבל שאר ירקות ודאי חייבין במעשר מדרבנן]. וצ"ב א"כ מה הקשו דה"ל ירק סתם.

תוד"ה דרך. אבל אכילת קבע אסורה. [דלא עדיף מלפני ראיית פני הבית]. אבל תוס' מנחות סז: כתבו בשם ר' אפרים דמותר אפי' אכילת קבע כיון דאינו יכול לבוא לידי חיוב.

תנוד"ה רובי יוחנן. אבל אין לתרץ, דרך חצר לבית וכו' דדרך החיצון לא יוכל לבא. הרש"ש כתב דתוס' ב"מ פח. הביאו פ' זה [בשם אין לומר] דבעינן שיבא דרך 'שער החצר' לבית. ועפ"ז י"ל דיבא דרך חור או למעלה מכותליה לפנימית.

ולנה עמו בפונדקי. רע"א הביא דמבואר כאן דמהני קידושין בלילה, ודלא מהר"י מינץ דהוקש לגט, ול"מ בלילה דדומה לדין.

מח' כשראוה שנבעלה. תוס' לעיל עט: [ד"ה ב"ש] כתבו רק ללישנא דלא ראוה שנבעלה שייך סברת הירושלמי דמחמת ערוה מזוהמת בעיניו, אבל במקום שראוה שנבעלה אין לחלק משום דמזוהמת בעיניו. אבל הרשב"א כתב דאף להך לישנא אמרי' דכיון דמזוהמת בעיניו ודאי לא יחזירנה, וע"כ דבא עליה דרך זנות.

פא:

דבית שמאי סברי א"א עושה בעילתו זנות. דעת הגאונים [הו' ברמב"ם י יט] דמי שבא על אשה בפני עדים צריכה גט, דאמר' חזקה אין אדם עושה בעילתו זנות³. וכ"פ הראב"ד דאמר' לא שביק היתירא ועבדי איסורא, אא"כ הוחזק בפריצות. אבל הרמב"ם חלק דלא אמרו חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד, דבאשתו חזקה דאינו עושה בעילתו זנות עד שיפרש. אבל בשאר נשים הו' בחזקת זנות עד שיפרש לשם קידושין⁴. וכ"כ הרא"ש ורשב"א כאן.

המחנ"א [על הרמב"ם י יט] העיר דלבית שמאי אינו מגרש את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר [וכדאי' צ.], א"כ אסורה עליו [אבל האחרונים [ע' לקמן צ.]. דנו דלבית שמאי מותר לגרש מחשש זנות, אף כשאינה אסורה מדינא], ומבואר דאי ס"ל דא"א בועל בעילת זנות מקודשת. והוכיח מזה דאמר' א"א עושה בעילתו זנות אפי' באשה שאסורה עליו, ודלא כמ"ש הרדב"ז [הו' במשנ"ל י יח] דבנדה לא אמרי' חזקה, דמאן דעבר איסור כרת לא חייש לבעילת זנות⁵.

אבל הריא"ז [בשלט"ג לה: בדה"ר] כתב דאם נשאת לאחר ונתאלמנה, ושוב בא עליה בעלה הראשון, אי"צ גט, דאין בעילתו לשם אישות, שאם יבעל לשם אישות הוא לוקה. ורע"א כ' דבזה גרע מנדה, דמחזיר גרושתו בלא קידושין אינו לוקה, א"כ ע"י קידושין אסורה יותר. אבל במקום שאסורה עליו מאיסור אחר עדיין י"ל א"א עושה בעילתו זנות. [וע"ע לעיל עג:].

1 אבל דעת התוס' ר"ד קידושין סו דכל איסור כהונה בעי עדים.

2 אלא דמעשה שהיה איירי בכהן, וכדאיתא בגמ'.

3 וכן הבא על שפחתו, אמר' דודאי גירשה [הו' ברי"ף יבמות ה. בדה"ס]. והרמב"ם פליג אף בזה.

4 והפוסקים דנו בנישואים אזרחיים ואכ"מ.

5 ורע"א הקשה דה"נ בסוגיין יש איסור נדה משום דם חימוד. ובחתי"ס כתב דדם חימוד לא חמיר לאינשי.

ואי בשראזה שנבעלה מה לי מן האירוסין. האו"ש [י יט] הקשה דלרמב"ם יש מקום לחלק דדוקא מן הנשואין דהיתה נשואה לו אמרי' אין אדם עושה בעילת זנות, אבל מהאירוסין אמרי' דנתכוון לזנות. ועי"ש מה שתי'.

הן הן עדי יחוד. בתשובות מיימוני [נשים א, מהר"ם רוטנברג] נסתפק האם הוה קידושי ודאי או קידושי ספק¹. [והו' לעיל עג: דברמב"ם מבואר דהוה קידושי ספק, אבל בשו"ת הרא"ש כתב דהוה קידושי ודאי].

המרדכי [הו' בבי"ש מב יב] הוכיח מ'הן הן עדי יחוד' דסגי כשרואים דבר המוכיח על נתינה, ואי"צ לראות המעשה ממש, וה"ה בקידושי אי"צ לראות נתינה ממש. אבל המהר"ם [שם] כתב דהיינו דוקא בחזקה זו, אבל בקידושי כסף והעדים לא ראו מסירת המעות ל"מ, דלא חזו דקידשה. וכ"כ בשו"ת הרשב"א [אלף קצג] הו' ברמ"א [מב ב] דצריך שעדי קידושין יראו נתינת הקידושין ממש.

והמהר"ם ביאר דדוקא בביאה אמרי' כן, דביאה א"א לראות כמכחול בשפופרת, ולא מסרו הכתוב אלא לחכמים². וגם י"ל אש בנעורת וכו'. ועוד דלבו גס בה³. [ועי"ע פתח"ת יב].

הרמב"ם [אישות ג ה] פסק דבקידושי ביאה סגי במה שראו שנתייחד עמה ע"ד כן, וציינו מקורו מסוגיין.

בריא"ז [בשלט"ג לה. בדה"ר] כ' דאם שניהם מודים שלא נבעלה נאמנים, ואי"צ גט. והבי"ש [קמט] תמה ע"ז.

הכל משלימין. התוס' רי"ד כתב דהשלמה זו צריך להיות מדעת הבעל, שיצוה להם לחתום, דאל"כ היאך יחתמו עדות שקר.

גזירה משום כולכם. פרש"י מסתמא למנין קשריו היו עדין. [משמע דחיישין דגט זה היה כולכם]. ו**בתוס'** [פב. ד"ה גזירה] הקשו א"כ היאך מהני פסול, ותליא במח' [ר' יוחנן ור"ל לעיל יח:]: דכולהו משום תנאי. וכתבו עוד דבגט מקושר מודו דהוה תנאי [והר"ן ביאר דתקנו דמהני שהעד שלישי פסול, ע"כ דתקנו משום תנאי. הילכך גם כשמוסיף עליהם הוה בתורת תנאי]. ובר"ן הוכיח דע"כ דמשום תנאי, דאל"כ כשיבואו לבי"ד אחר אכתי יפסלוהו שיאמרו שנמצא א' פסול. ועוד כתב הר"ן ד"ל דבעדים כשרים אמרי' כולכם משום עדים, ומ"מ לא יבואו לפסול, דהתקנה היתה שיכולים להחתים פסולים, והם אינם מדין עדים. [ועי' לעיל יח:].

והר"ן הקשה לצד דכולכם משום תנאי, אמאי כנסה בגט קרח תצא וכו', תיבדק אם אמר כולכם⁴, אכתי יכולה לקיים תנאה אפי' לאחר שנשאת, ומ"ש משאר תנאים דאפשר דקיים אחרי הנישואין [וכדאיתא לקמן פג.]. וכ"כ הר"ן [לעיל ג: בדה"ר] דכולכם מהני להחתים את שאר העדים אחרי שנשאת. והחלקת מחוקק [קכ, וכן רע"א כאן] תמה דבתנאי 'אם' חל הגט רק כשיתקיים התנאי. ובתור"ג [כט] כתב דכל תנאי מהני מעכשיו, ורק תנאי ד'אם' חל אח"כ. והר"ן תי' דמאחר שהתנאי בגופו של גט אין רצונו שתתגרש אלא לאחר שיהא גט שלם.

אבל הראב"ד [פב.] ביאר [וכ"כ המהרש"א] דהוה גזירה שיראה כאילו לא חתמו כל המוזמנים, ואתי לאיחלופי בגט דעלמא דכולכם. ולכן לא בעי תורת עדות⁵.

דאתו למימר וכו'. תוס' [פב. ד"ה צא] מבואר דאף בשאר שטרות אסור להחתים פסול מטעם גזירה זו. אבל הרשב"א כתב דבשאר שטרות ידעי דב' הם עיקר העדים, והשאר אינו צורך השטר. ולא יכשירו פסולים. ודוקא במקושר דאצריכו רבנן חתומין כקשריו אמרי' כשרין הם. וכ"כ התוס' רי"ד דדוקא הכא דאנו מורים לו להחתים.

קשריו שבעה וכו' בחי' מכת"י למד מכאן דלא עושים גט מקושר יותר מ' קשרים. והעירו דל"מ כן ברש"י.

1 ועי' לעיל עג: מה שהו' בזה. [והביאו דבעין יצחק ביאר דהצד דהוה קידושי ספק, ומ"מ יש עדות קיום, יל"פ דיש רוב שבא עליה. ומהני עדותם מדין רוב. ומ"מ כלפי האשה הוה ספק, דהחזקה הוה נגד הרוב. ועוד דהוה רוב התלוי במעשה. [ועדות קיום הוה על המעשה, ולא בעינן שידעו דין ודאי באשה]].

2 וקבעו שנחשב ראית המעשה ממש.

3 ולפי טעמים האלו תליא בכל מקום לפי האומדנא.

4 ומשמע דכוונתו דכיון דאילו אמר כולכם יש תקנה, לא מסתבר דתקנו דכל גט קרח תצא, דלא גרע מכולכם. [א"נ הכא נמי ימלאו עדים נוספים בצווי הבעל, ועי"ז יחשב כאילו נתקיים התנאי. דגדר הגזירה להחשיב שהיה כאן תנאי].

5 וכן משמע ברש"י ד"ה הכל. וצ"ע. [אבל ברש"י פב. מבואר דבעי לחתום זה בפני זה].

לא הכשירו אלא ע"א קרוב בלבד. ולטעם זה בשאר שטרות ל"מ כלל. ועוד הקשה הראב"ד [על הר"ף] דמשמע דחזקיה הכשיר מלאוהו בקרובים, אפי' יותר מא'. ותוס' לעיל יח: [ד"ה אמרי] הקשה בזה אמאי לא חששו שמא יקיים ע"י קרובים. וכתבו דאין מקיימין ע"י העדים שלמעלה [ועי"ש שדנו בזה, וע"ע בראב"ד כאן]. והראב"ד תי' דכשחותמים קרובים למילוי צריכים לכתוב לא חתמנו אלא לכבוד. והתוס' ר"ד כתב דבשטר פשוט לכתחילה אסור להחתים פסול בשאר שטרות¹, וחזקיה קאי בדיעבד שאם מלאוהו קרובים כשר.

דילמא אתי לקיומי בתרי קרובים. ה"ז [חו"מ מה] הקשה דכיון דבשעת חתימה ידעין דהשטר כשר, א"כ מה איכפת לן שיקיימו ע"י קרובים. והקצות [מה ד] כתב דחששו חז"ל שלא לסמוך אקרובים, ואע"ג דהדבר אמת [ע"פ תוס' לעיל ד]. דאין לעשות אלא ע"פ עדות כשירה. והקצות כתב דעפ"ז יל"פ דדעת הרמב"ם דרק בסוגיין בגט חיישינן להכי, אבל בשאר שטרות לא איכפת לן היכן יחתמו הקרובים [ודלא כמ"ש תוס' יח:].

פב.

תוד"ה צא. דהך דהכא פליג אדחזקיה, דמשמע דוקא קרובים. ובתוס' ב"ב [קסב: ד"ה דאמר] הוסיפו דאין הלכה כחזקיה דדוקא קרובים כר' עקיבא, אלא כבן ננס, דכ"פ ר' אמי בדוכתי [ודברי חזקיה לא הובאו במקומו]. ועוד דסתמא דגמ' לעיל יח: קרוב או פסול. והרשב"א פליג דקי"ל כר' עקיבא מחבירו, ודברי רב אמי נדחו. וכתב דבשאר שטרות כו"ע מודו דמהני קרוב [וכדלעיל].

בא"ד ור"ת הביא ראיה דלישנא דהשלם וכו'. אבל הראב"ד כתב דהכא יכולים לחתום בסוף כיון דבאמת אין כאן חשש כולכם, אלא גזירה אטו כולכם בעלמא. ולכן הוה חתימה בעלמא².

בא"ד גילה דעתו שלא יהא גט עד שהחתים שלישי. והר"ן הקשה דזה תליא במח' לב: האם גט מבוטל חוזר ומגרש בו, דאילו למ"ד כשר אין גילוי דעת כלום, כיון שהוא חוזר ומגרש בו. [ועי' מש"כ תוס' לקמן פח. ד"ה ודלמא דאם בטלו קודם שנגמר הגט לכו"ע אינו חוזר ומגרש בו].

הדרן עלך פרק חזורק

1 יל"פ דאין בזה נידון עדות שקר, אלא משום דמכשיל את הב"ד של הקיום לעשות שלא ע"פ עדות כשירה. וזה נידון לכתחילה.

2 וצ"ב דמ"מ כיון דחותם ע"פ צווי הבעל, עי"ז הוה בגדר כולכם [ואף דסיבת התקנה לא היתה משום כולכם]. ואפשר דכיון דהוה ע"פ צווי הב"ד הבעל לא נתכוון שיהיו בגדר עדים כלל.

פרק המגרש גירושי חוץ

ויאמר הרי את מותרת לכל אדם. הר"ן כתב בשם הרא"ה דצריך לומר לשון זה, דאם אומר הא גיטך סתם הוה ע"ד התנאי הראשון. אבל הרמב"ם [ח יז] כתב דסגי שיאמר הרי זה גיטך. וכ"כ בתוס' ר"ד. [ובב"ש קלז ב היא מח].

האי אלא חוץ הוא או על מנת. הראב"ד [על הר"ף] ביאר דסתם אלא בכל הש"ס הוא ע"מ [מלשון 'אם לא'], אלא כיון דעד כאן המשנה איירי בלשון ע"מ, ושינה לשונו משמע דהוה חוץ [מלשון 'אך לא']. ועוד דמסתבר דדינו ככל תנאי בעלמא.

חוץ הוא. בחי' ר' שמעון [יבמות לט] הביא דמבואר מהא דשייך אישות כלפי איש מסויים, דעיקר קנין אישות הוא במה שאסורה לעולם. ובשערי חיים [נט] כתב ע"פ דברי האחרונים דבכל אישות יש קנין ואיסור, וכן הגירושין פועל בשניהם, וגירושי חוץ מסלק את הקנין לגמרי, אבל לענין איסור עדיין אסורה לכל העולם. אבל באבנ"מ [קלז ב] הביא מדברי שו"ת הרא"ש [עד, ה] בפוסקים חו"מ קיב] דאפשר להקנות קרקע חוץ מהבעל חוב, שמקנה ע"מ שלא יהא למלוה זכות בו,³ ומבואר באבנ"מ שדימה לגדרי 'חוץ' בגט [ע' בע"ב].

הטור [קלז] הביא בשם הרמ"ה דהאומר ע"מ שלא תהא מותרת לפלוני' הוה שיוור כחוץ [והט"ז קלז ד ביאר דכיון דלא תלה במעשה דידה, שממילא מותרת, א"כ הוה שיוור ולא תנאי]. והרא"ש חלק. ובאבנ"מ [קלו ה] כתב דלדברי הרא"ש אמר' דעשה דרך תנאי ולא דרך שיוור. וכיון שהתנה בגוף ההיתר ל"מ דהוה תנאי ומעשה בדבר א'. והחז"א כתב דל"מ משום דהוה מתנה עמש"כ בתורה. [והאחרונים דנו מ"ש מע"מ שלא יהא לך עלי שאר כסות ועונה. וע"ע שערי חיים נט].

בחוץ הוא דפליגי אבל בע"מ מודו. ברי"ף מבואר דלהך לישנא נח' רק בחוץ, דאין צד דנח' בשניהם [דמסברא מהני ע"מ כמו כל תנאי, וכיון דפליגי בחוץ מנלן דל"מ ע"מ]. אבל הרמב"ן כת' דכוונת הגמ' דאפשר דבע"מ מודו, אבל לא הוכרע למסקנא. והביא דהתנאים פג. ס"ל פליגי בתרווייהו [עי"ש]. ועפ"ז פסק דל"מ אף תנאי ע"מ⁴ [והו' ברמ"א קלז א].

רש"י ד"ה אבל. דבגט לא שייך שהתירה לכל אדם אלא שהתנה וכו'. ובריטב"א כתב א"נ אינה אסורה לאיש זה מחמתו אלא מחמת התנאי. ולכן לא מקרי שיוור בגט. [וע"ע לקמן פג].

ובקוב"ש [כתובות קעב] כ' דע"מ נחשב כריתות משום דתנאי מילתא אחריית דבהמעשה מצד עצמה יש כח להתיר בהחלט אלא דהתנאי מעכב. אבל חוץ לא עשה אלא חצי המעשה. והאחרונים דנו [דמבואר בשו"ת הרא"ש ה' בע"ב] דאף חוץ הוה חלות שיוור כלפי פלוני.

תוד"ה אבל בע"מ. לכאורה וכו' ע"מ שלא תבעלי הוה שיוור. בפשוטו הטעם דהוה חסרון כריתות כיון דאסורה עליו בכל הצדדים, והבעה"מ [מד. בדה"ר] הביא ו"א כיון שלא הותרו בשום ביאה לעולם שיוור הוה בגט, דבעינן שיתירנה לכל איש ואיש. אבל תוס' [יבמות י. ד"ה לעולם] כתבו דבע"מ שלא תנשאי ולא תבעלי אי חשיב שיוור א"כ כשנשאת לאחר מותרת לו [וכמו בחוץ ע' לקמן], ומבואר דהוה גדר חוץ ממש. [וצ"ב].

בא"ד ומיהו נראה לר"י דאפי' בע"מ וכו'. אבל הרא"ש כתב בשם ריצב"א דרק למ"ד בחוץ פליגי ורבנן מודו בע"מ, א"כ כל תנאי ע"מ שווין, דאמר' מסברא מידי דהוה אכל תנאי בעלמא, אלא דבחוץ דרש' עד שיתירנו לכל איש ואיש, ותנאי נחשב שהתיר. אבל ללישנא דפליגי בע"מ, א"כ פליגי בסברא האם דמיא לכל תנאי בעלמא, [וסברת ר' אליעזר] כיון שהותר אצלו בזנות, אבל ע"מ שלא תבעלי הוה כמו חוץ. [וצ"ב אמאי לא נימא דלהך לישנא סברת ר' אליעזר מידי דהוה אכל תנאי].

אלא א"א ע"מ הוא, ע"מ דלא מיטמא בתי עכ"ם וכו' ועוד בתי עכ"ם מי מטמא. [צ"ב ס"ד דהגמ' לדחות

1 כ"כ בסוף התשוב' דמהני בלשון 'חוץ' [ואף דתחילת דבריו דן דדמי למקנה לעבד ע"מ שאין לרבו זכות בו].
2 והאחרונים ביארו דהוה גדר שיוור זכות זה, ואכ"מ.
3 ובשו"ת מהר"א ששון מבואר דמהני שיוור זה אפי' כשמקנה לבנו, ושוב מת. והתומים תמה דהבן יורש את השדה אף החלק שמשיוור. ובקצות [קיא ג] תי' דלא שייך ירושה בחלק השיוור, דהוה כטובת הנאה דליתא בירושה. [דהבעלות 'כלפי פלוני' אינו גופו ממון].
4 וכן מבואר במדכ"י בשם רב נטרונאי גאון. ובאבנ"מ [קלז ו] כתב דל"ל דתליא בסוגיה בחולין קלד האם ע"מ הוה שיוור. [והרא"ש [ב"ב סג] פסק דהוה תנאי, אבל רב האי גאון פסק דהוה שיוור].

המשנה שם]. והראב"ד [על הר"ף] ביאר דלפ"ז הפי' במשנה דכל הבתים רואים בהם נגעים על סדר האמור, 'אם לא' קנאו מעכ"ם, דאם נראה ביד עכו"ם, והוסגר, כשקנאו ישראל יראה בתחילה.

פב:

אפי' לא התירה אלא לאיש א' וכו'. הרשב"א הביא מזה דלר"א מהני מתיר רק לפלוני, ומגורשת לאותו פלוני.

אפי' לא נתגרשה אלא מאישה נפסלה מהכהונה. ובתוס' [ד"ה אפילו] כתבו דפשיטא דאפי' לר"א לא הוי גט כלל. אבל לשון רש"י אלמא גט הוא'. ורש"י יבמות צד. כתב שלא נתגרשה זו לגמרי אלא מאישה נפרדה². והלבוש [הו' בשו"ת מהר"ם לובלין קנא] למד מזה דיתכן גירושין ממנו שאינן מתירין לעלמא³. והלבוש חידש דפרשת גירושין נאמר באופן דמגרש מחמת שנאה כדכתיב בקרא', אבל אל"כ אינה מותרת לשום אדם, וילפי' מקרא דלא נתגרשה אלא מאשה דחלו הגירושין להוציאה ממנו, ומהני שלא תפול ליבום⁵. והאחרונים [בית מאיר קנא] חלקו דלא יתכן כלל.

אבל בתוס' הרא"ש כתב דלר"א אינה מתייבמת [ודלא כתוס'], דמקרי גרושת אחיו. [למאן דילף מאיסורי כהונה].

ורבנן איסור כהונה שאני. משמע בגמ' דריח הגט אוסר מדאורייתא. [וכן משמע ביבמות צד. דאיתא דהוה ליה [לר"א בן מתיא שם] לדרוש מרגניתא [דרשא זו], משמע דדרשא גמורה היא]. אבל הרמב"ם [י א] כתב דזהו ריח הגט דאסורה לכהונה מדבריהם. וה"ה נתקשה דא"כ הו"ל לגמ' למימר דלרבנן הוה דרבנן, ואולי לדברי ר' אליעזר השיבו לו. או שהוא סבור דסברת הגמ' איסור כהונה שאני הוה לדבריהם. והלח"מ דן דל"ל דפסק דר' ינאי. [ובשא"א חדשות ב האריך לדחות כ"ז]. והשא"א כתב דצ"ל דאף כוונת הרמב"ם דהוה דאורייתא, וכתב דהוה מדבריהם כיון דלא כתיב בהדיא. ובקובה"ע [סו ב] כתב דדעת הרמב"ם דעיקר ריח הגט פוסל מדאורייתא, אילו משכחת לה גרושה מאשה. אלא דלא משכחת לה בהכי תמצא, דגט שאינה מתירה הוה חסרון כריתות. ולכן פסק הרמב"ם דהוה מדבריהם.

תוד"ה אפילו. פשיטא דאפי' לר"א לא הוי גט כלל. הפנ"י הקשה מהיכן פשיטא להו'. והאחרונים ביארו דכוונת התוס' דיש 'פסלות' במה שאינה מותרת לכל אדם, וכדאיתא פה. דבעינן ויצאה והיתה, שהגט יתיר לינשא לאחר. והאבנ"מ [קלז א] כתב דתוס' למדו כן מדברי הגמ' בסמוך גבי קידושין דבעי לאסור אשום אדם. אבל התוס' הרא"ש כתב דלר"א מהני לאסור ליבום, דהוה גרושת אחיו.

בא"ד וי"ל דאם לא הוי גט סברא הוא וכו'. צ"ב כוונת התוס'. ובאבנ"מ ביאר דלר"א הוה בגדר פסול מה שאינו מתיר, ולכן פוסל לכהונה. אבל לרבנן הוה ניירא בעלמא, שהוא חסרון בגט גופיה.

בא"ד אבל הכא בשעת נפילה אכתי לא הויא א"א, ואפי' תחשבה כאילו היא א"א כיון שמטעם א"א אסורה ליבעל וכו'. מבואר דתוס' נסתפקו האם משום התנאי נחשב דאסורה כלפי יבום, כיון דעכשיו אינה א"א. והרמב"ן [יבמות ב.] כ' דהוה גרושה גמורה אצלו, ומשום תנאי בעלמא וכו'. ואת"ל אינה גרושה אצלו, א"כ הו"ל צרת ערוה שלא במקום מצוה [דלצד הזה הרי יהא אשתו של ראשון].

ותוס' נסתפק דיש 'פטור' משום אשת איש משום דא"י להתייבם דא"כ יפגע באיסור כרת [ואפי' שעכשיו אינה ערוה פטורה מיבום, כיון דאילו תתייבם היא ערוה]. ובדברי הגרי"ז [הל' יבום] מבואר דכלפי זמן היבום נחשב ערוה [וכמו ביבמות לב. במקום דאין איסור חע"א, דאפי' שעכשיו לא חל האיסור, כלפי היבום חל].

בא"ד מ"מ לא מצי למתני וכו' ולא דמי לאחות אשתו. משמעות התוס' דהיא פטורה מיבום וחליצה, אלא דאינה פוטרת צרתה. אבל רע"א [בגהש"ס פג.] נקט דנופלת ליבום, אלא דא"א לייבם בפועל. והרמב"ן [יבמות ב.] נסתפק האם צריכה חליצה. ואכ"מ.

- 1 והמגיה לאבנ"מ הביא מזה דהגירושין פועל ב' חלקים, במה שאוסרה עליו, ובמה שמתירה לכל העולם.
- 2 והבית מאיר ביאר כוונת רש"י דלא נימא דרק דאסורה רק אבעלה, דאיהו אחשבה לגרושה. אלא ריח הגט אוסר אפי' לשאר כהנים.
- 3 לר"א, וצ"ב היאך למד מזה להלכה.
- 4 ובמעשה שהיה שם דשכיב מרע גירש אשתו שלא תפול ליבום ונתרפא, כתב הלבוש דגירושין מחמת אהבה אינו מתירה לעולם.
- 5 וכיון דאינה אשתו אינה זקוקה ליבום. [אבל בפשוטו המגרש בגט שאינו מתיר לעלמא, מתייבמת].
- 6 ובפנ"י כ' דלולי התוס' י"ל דלא נחשב ריח הגט אא"כ התיר לאדם א', ודרשת ר"א באופן דהותר לאדם א'.
- 7 [ועפ"ז משמעות התוס' דתליא בדרשות ריש יבמות האם ערוה פוטרת משום דא"א לייבם, או דין פטור].

בא"ד ובירושלמי פריך לה. משמע בתוס' דקושיית הירושלמי משום ע"מ, אבל הרמב"ן [שם] הביא קושיית הירושלמי לר' אליעזר בחוק.

בא"ד אבל בא"א האיסור תלוי בהמגרש, שאם ירצה יתירנו ליבם. בפשוטו היינו ע"י גט נוסף. אבל בשר"ת הרא"ש [מה כו ה' בשו"ע קמג טז] כתב דהמגרש ע"מ שלא תנשאי אין עצה להתירה, דכיון דכבר גירשה אינה אשתו לגרש שוב, עד שיתבטל התנאי. וצריך לחזור ולקדש ולגרש. והמהרי"ט [א מט] האריך לחלוק שאפשר לבטל את התנאי, וכמ"ש בשר"ת הרא"ש [מו ב. ה' לע' עד:] וכתב דאף בתנאי דשב ואל תעשה יכול לבטל, אבל הבי"ש [קמג ל] כתב דבתנאי בשב ואל תעשה דהותרה לינשא מיד, א"א לבטל את התנאי¹, ועוד אפשר לתת גט נוסף בממ"נ, דאם יתבטל התנאי הראשון, תתגרש מגט שני. והאבנ"מ [קמג ב] האריך בזה² [וע"ע שער"י ז יח].

בעי רבי אבא בקידושין היאך. פרש"י ליאסר לכל העולם חוץ מפלוני. ובריטב"א [בהמשך] כתב דמותרת לו לגמרי, שהרי אינה מקודשת אצלו. [ובאבנ"מ [לא כג] הקשה דמבואר בכ"מ דאשה לא חזי לבי תרי]. אבל הרשב"א [בתו"ד] כתב דאחרי שהשני מקדש שניהם אסורים בביאה, דפגע בחלק חבירו. אלא דהוה בגדר ארי דרביע עליה³.

ויצאה והיתה⁴. הראשונים הביאו דדעת ר' יוחנן [קידושין ס.]. דמקדש מהיום ולאחר ל' קידושי ק' תופסים בה, דהוה כשרגא דליבני דרווחא לחבריה שבק⁵. והקשו אמאי אין בזה חסרון יוצאה והיתה, כיון שלא נגמר הקידושין. והרשב"א הוסיף והוה כאילו אמר חוץ ממי שיקדש תוך ל' יום [ומשמע מזה דאמרי' רווחא שבק, והוה כמו שיור חוץ לפלוני⁶. ומ"מ מבואר בהמשך דברי הרשב"א דר' יוחנן ור' אבא הוה ב' דינים נפרדים. וצ"ע בכ"ז].

והרמב"ן [קידושין ס בפי' הא'] תי' דהתם הוה שיור לזמן, ובזה אין חסרון כריתות. וסוגיין הוה שיור גמור. והרשב"א [וכ"כ הרמב"ן שם בל"א] הקשה דכשבא השני וקידש נמצא שכל א' שייר בקנינו לעולם. והריטב"א דחה דהתם לאחר ל' כשחלו הקידושין מקודשת לגמרי, ואסורה לכל העולם. אבל הכא בשעה שחלו אנו אומרים דעדיין מותרת לאדם אחר. והרשב"א הביא בשם הר"א אב"ד דר' יוחנן ס"ל כצד דמהני גבי קידושין קנין כל דהוא.

הרמב"ם [אישות ז ג] פסק דקידושי חוץ מפלוני הוה ספק, כלומר שלא תאסר עליו אלא תהיה א"א על כל העולם ולפלוני כפנויה הרי זו מקודשת מספק. וביארו הראשונים דאע"ג דר' אבא פשטה, שוב נסתפק אביי.

קידושי שמעון לא אהני. הריטב"א ור"ן בשם הרא"ה כתבו דקידושי ב' לא אהני כלל, ואם גירשה ראובן מותרת בלא גט משמעון. דכל קידושין שאינן אוסרין אינן קידושין כלל⁷. אבל הרשב"א כתב דהוה קידושין, ואסורה לעלמא מחמת שמעון. ואף לראובן אסורה בביאה משום שמשמש בצד המקודש לשמעון. אלא שאינה אסורה לראובן מחמת הקידושין, אלא משום דארי דאיסורא הוא דרביע עליה. ולפ"ז כוונת הגמ' דלא אהני כלפי ראובן, ועי"ז לא נחשב אשת ב' מתים [ואף דהקידו' אהנו כלפי היבם]. וצ"ב אמאי דין אשת ב' מתים תליא בזה. וע' אחרונים ואכ"מ.

וקידשה שמעון סתם. בקוב"ש [קוב"ב מט] נסתפק האם עי"ז אסורה על כל העולם מחמת שמעון, דמיגו דחל איסור עליו חל על כל העולם, במוסיף [ולדעת הרשב"א נחשב עי"ז אשת ב' מתים]. או דבשם איסור א' לא אמרי' הכי.

בקובה"ע [ד ז] הקשה דע"י שקידשה שמעון נאסרה על ראובן [משום א"א], ואמאי לא פקע הקידושין [לדעת

- 1 והמהרי"ט הקשה ע"ז דמדאורייתא אף כשצריך קיום תנאי בקום ועשה מדאורייתא מותרת לינשא.
- 2 וכ' דכשתנשא לאחר יחולו קידושין מחמת הגט הב'. ומחמת הגט הא' לא חל, ולא נחשב שנתבטל התנאי.
- 3 וכ"כ הריטב"א קידושין ס. [לגבי דברי ר' יוחנן דקידושי ק' תופסים] דאסורה בביאה, דאין אשה אחת ראויה לכמה אנשים להשתמש זה בצד אישות של זה.
- 4 ובקוב"ש [קידו' א] הביא מכאן דהוקש קידושין לגט אף במה דתליא בחלות הגט, ולא רק במעשה הגט. וילפי' אף לקיד' כסף [ועי"ש].
- 5 והרשב"א כתב וקיי"ל כר' יוחנן, וכ"פ ר"ח שם. ודעת הרמב"ם אישות ז יב דהוה ספק. אבל הרי"ף שם פסק כרב [ודלא כר' יוחנן].
- 6 ובריטב"א קידושין שם הביא בשם רבו דכי אמרי' רווחא שביק היינו לענין קידושין, אבל לזנות לא שביק רווחא עי"ש [משמע דרווחא לחבריה הוה גדר שיור, ולא תוצאה שלא נגמר הקנין].
- 7 ובאבנ"מ קלז א כתב מקור לזה דילפי' יוצאה והיתה, ובגט בעי והיתה לאיש אחר [וכדאיתא לקמן פה.], ומה שאינו מתיר לאיש אחר לא נחשב גט. ובקוב"ב [מז] דן ע"פ יסוד זה היאך חלו קידושין בנדה, כיון דאינה נאסרת על שום אדם מחמת קידושין אלו. ועי"ש.

רש"י [יבמות מט] דאם נהי' ערוה אחרי שקידש פקע הקידושין]. ותי' דרש"י מודה דכשיש תקנה לערוה ע"י גט לא פקעי הקידוש'. ושוב הקשה דמ"מ יש גם איסור אשת אח. ותי' דלגבי אישות ראובן לכל העולם לא תפסי קידושי שמעון. וא"כ אף שהיא אסורה עליו, מ"מ אין ע"ז שם ערוה שיפקיע קידושין. [וע"ע קה"י יבמות לז].

אשת ב' מתים. הרשב"א כתב דע"כ מייירי דמתו בב"א, וכמ"ד אפשר לצמצם. דאל"כ בשעת מיתת הראשונה נאסרה מחמת קידושי שמעון, ועוד דנפל רק פלגא.

תוד"ה כגון. דפקע אישות ראשון ומותרת לזה שנאסרה עליו [וכדאיתא לק.]. וצ"ב גדר הדין. ולשון **הרשב"א** [פג. תו"ד] דסברא הוא כיון דנשאת נתרונה רשות הבעל הראשון אצל השני. משמע דעצם אישות השני מתפשט ומגדיר דאינו אשתו של ראשון. [והאחרונים ביארו ע"פ דברי **השערי חיים** נט דבחוץ לפלוני, היינו באיסור אישות, והגט מהני להפקיע את כל קנין האישות. וכיון דהשני קנה קנינה, וממילא פקע איסור הראשון]. **והמגיה לאבנ"מ** [קלז ב] ביאר דבגט ע"כ פקע אישות הא' ע"י קידושי שני, דאל"כ אסורה עליו משום שמשמש בצד אישות של חבירו [וכמ"ש הרשב"א ה' לו].

ובאבנ"מ [קלז ב] נסתפק האם אף בממון יהא הדין כן, דאם נתן חוץ מהבעל חוב [וכדמש"כ בשו"ת הרא"ש עב, ה' לו לעיל], ושוב מכר לאחר. האם נימא דניתק ופקע זכות הראשון, [ונסתפק האם קי"ל כר' אליעזר בהא]. או דילמא דאמר' כן רק באישות ולא בממון.

בא"ד בגירושין כיון שהתחיל לנתקה, ע"י שנשאת לאחר נתקה לגמרי. צ"ב החילוק בזה. **ובחז"א** כתב דבגירושין נחשב שמשייר כמה שפחות, ובקידושין משייר כמה שפחות [וקנינו אליהם³]. **ובחי' ר' שמעון** [יבמות יט, ולט] כתב הטעם דבגט ע"כ יש היתר נישואין גמורים כלפי האחרים, ולכן כשנשאת לאחר הוא נותן כח שתתקדש לשני, ומכח זה מתנתק האישות לגמרי, דאל"ה אין כאן גירושין כלל. אבל כשמקדש לעצמו לא שייך כלל לשיור. [והאחרונים דנו ע"פ דברי השערי חיים, דבקידושין בשיור ע"כ שיש בזה גדר קנין אישות, וא"כ לא יפקע].

ורע"א [בגהש"ס פג.] כתב דה"ה שייר חוץ מנכרי דמהני [לקמן פה.], אם נשאת לאחר הותרה לו [כשיתגיר], דנתורקנה. והקשה דהפוסקים לא הביאו דין זה. [ובחז"א והגר"ז כתבו דחוץ לנכרי הותרה לגמרי, ואף כלפי הנכרי אינה נחשבת א"א ע' לקמן פה.]. **ובחי' ר' שמעון** [יבמות לט] כתב דבזה לא אמר' דהוה שיור בגט, ולכן אף כשתנשא לאחר לא הותרה לנכרי זה.

פג.

רש"י ד"ה מאי. דהדר אמר קודם מסירה. **הרמב"ן** [ספר הזכות] הוסיף דל"מ אפי' תוך כדי דיבור לאחר הנתינה, דל"מ בגט [וכדאיתא בנדרים פז]. אבל **הראב"ד** [על הרי"ף] כתב דנתן הגט חוץ מראובן ושמעון, וחזר ולקח ונתנו לראובן ושמעון. **והרמב"ן** חלק דא"כ הוה נתינה אחרת ואין משמעותו ע"ד נתינה ראשונה. ועוד דכיון דכבר נתגרשה בגט לר"א, א"כ נמחל שעבודו ול"מ שוב להתגרש בו [וע"ע ט"ז קלז ו].

בשו"ת הרא"ש [מו ב, ולה ט] הביא דמבואר דאפי' בחוץ יכול לבטל תנאי, וכ"ש בתנאי ע"מ. ודחה הרא"ש דהכא ע"כ איירי קודם הנתינה, דאל"כ לר"א לאו כ"כ לחזור ולאסורה למי שכבר הותרה. [וקצת משמע מדבריו דאף קודם הנתינה אתינן עלה מדין ביטול התנאי, וצ"ב].

תוד"ה אף לשמעון. נראה דאף לראובן. אבל **הריטב"א** חלק דפשיטא דאעלמא קאי, והספק דוקא בשמעון דהוה בתרא, וקאי אף אראובן.

תיקן. הראשונים הביאו דר"ח פסק דספק. **והרמב"ם** [ח ז, ח] פסק כאת"ל דב' לראובן ושמעון מאי דאסר שרא. **נענע ר' עקיבא וכו'** נמצא גט בטל וכו' הא למדת שאין זה כריתות. **פרש"י** לא אמרה תורה כריתות המביא לידי פסול. אבל **הרשב"א** כתב דהטעם משום דאכתי אגידא גביה.

מתנה לעקור דבר מה"ת, מתנה מי קאמר. הרשב"א כתב דאי הוה מתנה עמש"כ בתורה התנאי בטל והמעשה קיים, אלא דהכא אמר' לא תעבור ולא תתגרש [וכדאי' לקמ' פד. ועע"ש⁵].

- 1 ואף דהיא ערוה עליו, מ"מ אינה ערוה כלפי האישות. [וצ"ע].
- 2 **והאבנ"מ** דן בדממון אף אצל הזוכה הראשון יש לו קנין ממון שלם [ולא אמר' דפקע]. ולא דמי לגט, דבשעת גירושין הוה פניוה וכלפי זה הוה שיור.
- 3 **והחז"א** דן האם יחשב מתנה ע"מ שכתוב בתורה אילו יתנה לשייר יותר, שלא יפקע ע"י שני, או בקידושין שיפקע.
- 4 ועפ"ז כתב דאם שייר חוץ מעכו"ם [לצד דחל שיור ע' פה.], אף כשתנשא לאחר לא יפקע השיור.
- 5 **והרשב"א** הביא דבירושלמי משמע דהוה מתנה עמש"כ בתורה, ונדחק בדברי הירושלמי.

והרשב"א ביאר דהכא מה שאינה מתייבמת הוה בשב ואל תעשה, ולכן נחשב עקירה ידיה, ואין זה כריתות דלא אמרה תורה שלח לתקלה¹. אבל ע"מ שתאכלי בשר חזיר [לקמן פד.] אין בזה חסרון כיון דהאשה עוקרת בידים, ולכן אינו נחשב עקירה של הבעל. ועפ"ז כתב דע"מ שלא תאכלי מצה הגט בטל, דמתנה לעקור דבר מה"ת². ורע"א [פד.] כתב דדין זה [ע"מ שלא תאכלי מצה] לא הוזכר בפוסקים, וכתב ד"ל דכל החסרון לגבי יבום, שהקידושין הם מכח הגט, ונמצא דהבעל מתנה לעקור דבר מה"ת. אבל אכילת מצה תלוי בה, ויכולה לאכול אף בלא הגט. ולכן נחשב שהיא גרמה לעצמה לבטל ע"י שנשאת.

אלא מעתה בת אחיו לא ישא. רע"א בגהש"ס הקשה דהתם לא נפלה ליבום [וכאשת אח שיש לו בנים]. ובחזו"א ציין דנח' הראשונים האם אף בעלת התנאי פטורה מחליצה, א"כ הוה ג"כ גדר פטור [וע' מה שהו' בתוס' פב.; ואכ"מ].

תוס' יבמות [צט. ד"ה ספק] הביא בשם ריב"א דאינו כ"כ מצוה כשנושא בת אחיו, דמבטל מצוות יבמין. [ובתוס' יבמות סב: פליג].

החזו"א כתב דלא נעלם מר' טרפון קושיית הגמ', אלא דכוונתו דלא ניתנו בתנאים המעכבים את היבום [והזכיר רק פתח השקפות³].

מודה ר' אליעזר במגרש. תוס' בע"ב [ד"ה מודה] הקשו למאן מודה. והרשב"א כתב דמודה לאו דוקא, דאינו מודה לבעל המח', אלא ר"א מיקל טפי. וכה"ג בכמה מקומות. והר"ן ביאר דכוונת ר"א, דאף דס"ל דאסורה לזה ומותר לזה, מ"מ יכולה לבוא לידי היתר לכל מחמת הגט, ע"י שתנשא לאחר. ולכן מותרת מעכשיו לאחרים.

והמגיה לאבנ"מ [קמא א] העיר בדברי הרשב"א [בסמוך] מבואר דאף ע"מ שלא תנשא לפלוני עד ל' יום לא הוי כריתות. ועי"ש.

והרשב"א הקשה דנימא דר' טרפון פליג וס"ל דלא הותר [שהרי אף אי נימא דקאי בחוץ, א"כ פליג אברייתא זו, דס"ל דלא איירי ר"א בחוץ כלל⁴]. ותי' דסברא הוא דנתרוקנה וכו' [וע' מש"כ בזה לעיל]. והאחרונים הקשו דבע"ב השיב ר' שמעון ב"א על טעם זה, ומבואר דפליג [ובאבנ"מ קלו ב נסתפק כמי ההלכה, ונפק"מ לענין ממון].

אלא בע"מ. הרשב"א כתב דאפי' אמר ע"מ שלא תנשא לפלוני עד ל' יום נחשב מתנה לעקור ולבטל מצוות יבמין, דשמא ימות תוך ל' יום. ואין זו כריתות האמור בתורה. [והוסיף דאע"ג דג' חדשים אינו ראוי לייבם משום הבחנה, ואין תנאו מבטל כלום, מ"מ מדאורייתא מעוכבת מחמת התנאי].

הרי אשת איש. מבואר דאיסור א"א נחשב 'הותרה' כלפי הבעל. ובקוב"ב [נב] הוכיח מזה דאיסור א"א הוא משום עריות, ולא גזל מהבעל.

אי הכי בכולה תנאים דעלמא לא תנסיב וכו'. [לרש"י לעיל החסרון שתבוא לידי פסול, ובזה אמרי' דלא חיישינן שתבוא לידי פסול. ולרשב"א כיון דמותרת לינשא לא חשיבא אגידא גביה]. הגר"א [קמג מח] כ' ליישב תוספתא, דמשמע דהוה גט רק כשנקצץ האילן, וא"א לבטל את התנאי יותר [והרשב"א פג: הק' אמאי לא הוה גט מיד]. והגר"א כתב דאפשר דתוספתא ר"ע היא דכל זמן דחיישינן לביטול התנאי אינו כריתות, וכתב כמ"ש הר"ן [עד]. בשם אחרים [דאף בתנאי בקו"ע חיישינן שתבטל ע' בסמוך]. ומבואר בגר"א דלר"ע לא חל הגט כל שאסורה מחמתו, וחל אח"כ⁵.

לא תנסיב. הראשונים הביאו מכאן דבמקום תנאי מותרת לינשא. והרמב"ן [והרבה ראשונים] כתבו דהיינו בתנאי דשב ואל תעשה כזו. אבל בקיום מעשה אסורה לינשא [וכדאי' עד.], וכ"ד רשב"ם ומקצת גאונים, דחיישינן שמא תאנס' [והו' לעיל עד. דכ"ד

1 ורע"א כתב דלכאורה גורם לעקור דבר מה"ת לא עדיף ממגרש בהידא נגד התורה, ותליא במח' אביי ורבא האם אי עביד לא מהני. אבל ברשב"א משמע דהוה חסרון 'כריתות', דנולד מהגירושין תוצאה נגד התורה.

2 ומבואר דהדין שאסורה לאכול מצה, כדי להנצל מאיסור א"א למפרע. [ויל"ד בזה. והקשו איך הותר לה להנשא, ולבטל מצות מצה].

3 וביאר דכאשר העמיקו בנפשם, נתגלה לרבותינו ההלכות הנשכחות מסוד ה' ליראיו. והזכירו רק פתח השקפתם.

4 ואי לאו הכי יש טענה דאסורה לזה. וצ"ב מה מהני. [אבל בע"מ מהני אפי' שא"א לבוא לידי היתר].

5 וכתב דלדעת הרמב"ן דפליגי בתרתי ניחא.

6 והאחרונים העירו דבלשון הגמ' משמע דר' עקיבא לא פליג בכל תנאי, אלא שהגמ' מקשה מ"ש.

7 ור"ש איגר [שו"ת רע"א קכו] ביאר דבתנאי דקו"ע אם נאנסה ולא קיימה לתנאה לא אמרי' אונסא כמאן

הר"ן] . ובתוס' **הר"ד** [פב]. כתב דכשקיום התנאי תליא במעשה אסורה לינשא, שהבעל תלה קיום הגט בעשיית המעשה [וע' מש"כ בזה לעיל עד. ועו:]. ודעת **הרמב"ם** [ח א] דאפי' תנאי בקום ועשה מותרת לינשא [וכ"כ הראשונים בשם **יש מקילים**]. וכתבו **הראשונים** דבתנאי דאם לא באתי אסורה לינשא שהרי תליא במעשה הבעל [וע' לעיל עו: דה"ה ביאר באופן אחר]. והראשונים הביאו **ד"ש מחמירים** [וכ"ד ר"ח, וע' תוס' פב: ד"ה שרבי] דבכל תנאי אסורה לינשא [מדרבנן] עד שתתקיים התנאי, אף במקום שבידה. וכדאיתא בגמ' פד. דבתנאי לא מיזדהר איניש [ועפ"ז כ' בחי' מכת"י בשם הרמ"ה שאם קבלה עליה בשבועה מותרת לינשא]. והרמ"ה כתב דכוונת הגמ' כאן דמדאורייתא מותרת לינשא¹.

ובמאי אילימ' בחוץ משרא שרי ר"א. הרשב"א כ' דסירכא נקט, בדלאו הכי לא נעקר הגט למפרע, ובניה לא הוה ממזרים. וכ"כ המהרש"א.

תוד"ה ועמדה. והלא אין נישואין חלין שהרי אסורה עליו באיסור א"א. פי' דע"י הנישואין נעשית א"א למפרע. ומבואר בתוס' דבכה"ג אמרי' דהגט גט ולא חלו הנישואין. וצ"ב מה מונע את הנישואין מלחול, הרי עכשיו אינה א"א. **ובשער"י** [ז טז] למד מזה יסוד דהחלות לא חל, כיון שא"א שיחול הנישואין, שאם יחולו הנישואין יתבטלו למפרע [ומזה למד דה"ה המקדש ע"מ שאין שאר וכסות, דאמר' דלא חל חיוב שאר וכסות, דא"כ יתבטל הקידושין. וע"י התנאי נגרם שא"א שתחול החלות, וכ"כ בקוב"ש ב"ב ריא].

והרמב"ן כתב דכל שנשאת דרך נישואין הגט בטל, דכיון דא"א לינשא נישואין גמורים הכי אתני עלה מעיקרא².

והאבנ"מ [קלז ד] הביא להסתפק האם האומר ע"מ שלא תנשאי לפלוני, האם התנאי שלא תתקדש, או כניסה לחופה, וע"ש מש"כ בזה. [ותליא בזה פי' דברי התוס']. ובמגיה ציין לדברי תוס' פב: דע"מ שלא תבעלי יכולה להתקדש, משמע דשלא תנשאי אינה יכולה להתקדש.

והר"ן כתב דכיון דאין הגט מתבטל אלא ע"י הנישואין, ע"כ הנישואין חיילי, שאין לך דבר המעכבן שהרי מגורשת גמורה היא אצל כל אדם, אלא שהתנה בתנאי. והרי הוא כאילו אמר שאם תנשאי לפלוני הרי את אשתי עד שעת נישואין ומשעת נישואין ואילך, אלא שהשעת נישואין אי את אשתי. והוסיף דלא אמרי' כיון דפסקה פסקה [כדלקמן] דלא פסקה ליום א' לגמרי, אלא לענין שאפשר לנישואין לחול. **ובאבנ"מ** [קמג ג] הקשה היאך מהני גט רק לנישואין, הא אין לך שיעור גדול מזה. וביאר האבנ"מ דכיון דהגט חל רק בשעת נישואין אין בזה חסרון. ומ"מ צ"ב היאך יתכן שהגט יתיר רק לשעה אחת [ועי"ש במגיה]. אבל **האחרונים** [אבי עזרי מכירה ז] דנו דכוונת הר"ן דכיון דהתנאי עוקר מכאן ולמפרע, א"כ בשעת קיום התנאי היתה פנויה [אף כלפי פלוני], ורק אח"כ נעקר [למפרע], ובזה מהני דעתו שיחול עכ"פ שעה א'³.

והראשונים למדו [מדברי הרמב"ן] דה"ה מי שנתן שדה ע"מ שלא תמכור לפלוני, אם עשה מעשה קנין בטל המתנה, וחוזר לנותן. ואע"ג דקנינו אינו קנין, דאינו שלו למכור. וכ"כ **בשר"ת הרא"ש** [פא והו' בחו"מ רמא יא ובמשנ"ל זכיה ג]. **והאחרונים** הקשו דזה לדעת הרמב"ן [או ר"ן] ודלא כתוס'. **ובאבנ"מ** [קמג ג] **ונתיבות** [רמא ה] כתבו בדמיון אף תוס' מודו לר"ן דכיון דלא אמרי' פסקה. **ורע"א** [במשנ"ל שם] כתב דהרא"ש איירי ביורש, א"כ כוונתו דעכ"פ חלקו בירושה חל ממ"נ.

בא"ד דהכא בעמדה ונשאת לאחר מיתת המגרש. **הרשב"א** כתב דנח' בזה רבוותא, **דבה"ג** הביא דכשנתן גט ע"מ שלא תשתי יין, דיש 'רבנן' דסברי דהגט לא בטל אם שתתה יין לאחר מיתתו. כיון דבעל מת בטל ליה תנאיה. [והו' בה"ה ח א]. והביאו מס' **במכתב מאלהו** כתב דהיינו רק בתנאי דשב ואל תעשה, דהמעשה שאח"כ אינו יכול לבטל. **ור"ש איגר** [שר"ת רע"א קכו] נסתפק האם כוונתם מ'טעם חוקי' דא"א שיתבטל הגט וענין הכריתות אחרי שבטל קשר האישות⁴. או משום שאין כוונת הבעל להקפיד על דבר שאחרי שנגמר האישות⁵.

דעביד. ועי"ש דדן אי חיישינן לאונס. [וע' לעיל עג].

1 ופשיטא ליה דאיסור הרחקה על העתיד הוה דרבנן. [וע"ע פד].

2 **והראשונים** הקשו א"כ אף בתוספתא דאבא ואביך, אפשר לעשות דרך נישואין, וכמ"ש בתוס'.

3 ובפשוטו זה דלא כיסוד השער"י. [וצריך ליישב לשון הר"ן].

4 וכע"ז כתב **האבנ"מ** [קמג ב] דכיון דאינה אגידא ביה מחמת התנאי. **ובקוב"ב** [מד] כתב דהתנאי צריך למשוך כחו מהגט [וצ"ב].

5 וכתב דכשזקוקה ליבוס מהני לב' הטעמים.

אלמנה אצלו וגרושה אצל כל אדם, וק"ו. פרש"י דע"י צד גירושין אסרה הכתוב [ומזה ילפי' בק"ו לאיסור א"א, לצד דל"א איסור כהונה שאני]. והשאג"א [חדשות ב] ביאר דאע"ג דאצלו הוה אלמנה, מ"מ אסורה עליו מדין אשה גרושה מאשה.

רע"א תמה דתקשי לנפשיה, דהאומר חוץ לעכו"ם [לצד דמהני, ע' לקמן פה.], נימא דכיון דהוה א"א כלפי העכו"ם, עי"ז תאסור לכו"ע, בק"ו. וצע"ג. [והאחרונים דנו דלא שייך איסור א"א כלפי העכו"ם, דנימא דין מיון].

ובמאי אי בע"מ וכו'. רע"א [לעיל פא.] והמהר"ט [א נ] הקשו דאדרבה כיון שתנשא לו [לאחר מיתת בעלה], הרי נתבטל הגט, והוה אלמנה. [והאחרונים דנו האם אסורה תחילת הביאה, דרך עי"ז נעקר הגט למפרע]. והאחרונים [ע' לעיל] הביאו מזה דיש אופנים דאף שנתקיים התנאי אסורה לכהונה [ויל"ד דהוה מכח הק"ו דסוגיין]. והרש"ש כתב דל"ד דס"ל כבית שמאי [פא.] דאף דלא נתקיים התנאי אסורה לכהונה. והתור"ג ורש"ש כתבו דכיון דכלפי זנות אסורה לכהן זה, א"כ מחמת צד אסרינן. [ורע"א הקשה ע"ז מלשון רש"י פג: ד"ה הרי, דמבואר דאיכא למיפרך בזה שאסורה לאשה זו מחמת צד זנות].

פג:

ור' עקיבא אי חוץ וכו'. הרשב"א כתב דלשון הגמ' משמע דאין צד דנח' בתרתי, דהול"ל דס"ל דפליגי בתרתי.

שמיע ליה דא"ד וכו'. ודעת ר"ע דל"מ ע"מ ולא חוץ. והרשב"א ביאר דלא הק' לרבנן למאן דמכשיר ע"מ, דעדיפא להקשות לר"א בשניהם.

אבל הרמב"ן נקט דפליגי בתרתי, דלא אשכחן מאן דאמר דע"מ כשר. ועוד א"כ זקנים הללו לותיב לחבריה, למאן דמכשיר בע"מ.

מה קודמי הוי' ראשונה לא אגידא באיניש. הרשב"א הקשה דאפשר דאגידא, לר' אבא בקידש חוץ. ותי' דקודמי הוי' ראשונה ממש קאמר.

והרי יבמה וכו' התם יבמה הוא קא אסר דאי מבעל הא שריא וקיימא. האתון דאורייתא [ח] הביא דמבואר בדברי המקשן דגדר זיקה הוה המשך מאישות המת, ובזה התרצן ס"ל דהוה מחמת היבם. [ועי"ש שהאריך בגדר זיקה מל"מ, ועוד האריכו בזה האחרונים ע' קה"י יבמות כא.]. ובקוב"ע [הוספות ו] כתב דאף דהזיקה תליא באישות הבעל, מ"מ איסור היבמה לשוק הוה משום היבם, וקצת אישיות של הבעל גורם שתחשב זקוקה ליבם.

רש"י ד"ה בחרטה. נמצא שמתחיל' אינו נדר'. משמע דמתברר דלא נאסר כלל, והאחרונים ביארו דמסברא הו' מקח טעות, אלא דהתורה גזרה שלא להתיר בלא חכם, ולא נחשב 'זה אוסר'. ובפשוטו כוונת הגמ' דאין בזה סתירה לכלל שלא יתכן זה אוסר וזה מתיר, כיון דהוה ע"י חרטה הבעל, ואף שהוא מעשה היתר של הבעל.

הרי הפרת הבעל וכו' התם כדרב פנחס. פרש"י ע"מ אם ירצה. ובגמ' בנדה מו: מבואר דאפי' כשע"פ דין אינו אשתו [כגון קטנה שנתקדשה למיאון, וכן ביבמות כט: דשומרת יבם] יכול להפר מהאי טעמא. ותוס' [נדה מו: ד"ה כדרב] הקשה א"כ אמאי בעי קרא בבעל, ועי"ש ב' תי'.

והר"ן [נדרים עג:] הביא א"ד דמי שנדר ע"ד חבירו יכול להפר נדרו, דלא גרע מסתם דבעל, דהוה כנדר על תנאי⁴.

והר"ן חלק דהפרת בעל הוה גזיה"כ, ובעינן בלשון הפרה. והך גזיה"כ⁵ וכל היכא דנודרת על דעתיה. ולפ"ז כוונת הגמ' כאן דיש סברא דההיתר יהא תלוי בבעל⁶.

- 1 ורע"א הקשה על רש"י דאכתי איכא למילף משרש הדין, שנפסלת משום צד גירושין שבו.
- 2 ובבית מאיר [קכא] כתב דהטעם דאין גט לאחר מיתה אינה משום דפקע האישות, כיון דעדיין יש עליו זיקת היבום. ובהג' ברוך טעם חלק דלא שייך לומר דהוה זיקה לבעל שוכר מת, אלא הוה זיקה ליבם.
- 3 וכע"ז כתב רש"י כתובות עד: ד"ה עוקר, דלא נדר אדעתא דהכי, והחכם אומר הרי הוא בא לידי כך, הילכך לאו נדר הוא. ואכ"מ.
- 4 והקשו האחרונים דבעל מיפר מכאן ולהבא. ובקוב"ע [כו] ביאר דהוה כנודרת עד זמן מסויים. [ועוד הקשו מנזירות, ע' נדרים פג.].
- 5 והאחרונים הקשו דיכול להפר אף במקום שאין אישיות. ובקוב"ע ביאר דכוונת הר"ן דגדר הגזיה"כ תליא בכל מקום דדמי לאישות.
- 6 ובקוב"ב כתב לבאר דמסברא אינה נדר כלל כיון דתלתא בדעתו, אלא דגזרה תורה דבעי דרך הפרה דוקא [והתורה אסרה ולא האשה].

הריטב"א הקשה א"כ היכא דהתנתה בפירוש, ואמרה אפי' לא ירצה בעלי, לא יוכל להפר. ותי' דשמא אפי' הכי אנן סהדי שאינה נודרת שלא לרצונו. ועוד כיון דנתנה תורה רשות לבעל להפר לא חלק הכתוב, ונתן רשות לכל נדריה [וכתי' הב' כתב בחי' הר"ן, ובשר'ת הרשב"א ד ש, ותוס' הרא"ש נדה מו:].

ע"מ וכו' לעולם א"ז כריתות

הבי"ש [קנ"ה] כתב דתנאי ע"מ שלא תשתי יין, הגט בטל, ולא פסלה מהכהונה. והבית מאיר חלק דילפי' מכריתות, ולא גרע מ'חוי'.¹

רש"י ד"ה אין זה כריתות. שאין מפרידן אלא המות דעד יום מותה קשורה בו. משמע שקשורה בזה שאסורה בין [ע"פ הגט].

לבית אביך. תוס' והראשונים לעיל כא: דנו אמאי נחשב איסור לעולם, אפי' כשימות אביה או ימכור הבית. ע"ש. אבל **הרמב"ם** [ח"א] פסק דהאומר ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם, וכן שלא תאכלי בשר זה לעולם, או יין זה לעולם אינו גט שאין זה כריתות. עד ל' יום הוה כריתות. וביארו **הראשונים** דכיון דלעולם אינו מותר במה שאסרה יש בזה חסרון כריתות. ואע"פ שיבא זמן שהדבר ישתנה. והראשונים [בסוגיין ולעיל] חלקו.

ועפ"ז פסק **הרמב"ם** [יב] אף ע"מ שלא תנשאי לפלוני [לעולם] אינו גט, ודוקא ע"מ שלא תנשאי עד נ' שנה הוה גט [דפסק דמודו רבנן בע"מ, וכרי"ף ע' לעיל פב].

והגר"ח [סטנצל קנב] ביאר דנח' הראשונים בגדר החסרון כריתות, ד**הרמב"ם** ס"ל דכיון דעצם הגירושין תלויין בתנאי, והתנאי קיים לעולם, ולכן נחשב חסרון בעצם הגירושין, אף אם יש זמן שאינה יכולה לעבור על התנאי. והתוס' [ושא"ר] ס"ל דהחסרון הוא במה שנאגדת בו בפועל, דהגירושין חלו מתחילה אלא מה שאגודה בו מבטלת את הגירושין. ולכן ל"ש חסרון כשבפועל אינה נאגדת.

הריטב"א כתב דחוי' מפלוני לר' אליעזר אינו חסרון כריתות [ואף דהוה לעולם], כיון דאם מיית ההוא גברא' שוב אינה מעוכבת כלל בשבילו, ואינה אגודה ביה. משא"כ הכא שאגודה בו לעולם. [ומבואר בריטב"א דיש חסרון כריתות בכל מקום שמעוכבת מחמתו, ואפי' דאינו תנאי ולא יתבטל הגירושין]. והאחרונים הקשו עוד מחוץ תרומתך [לק' פה]. דהוה שיעור לעולם.

חיי פלוני, דילמא מאית ומקיימא. הרשב"א כ' אפי' הוא ילד והיא זקנה. מ"מ כיון דאפשר לה לקיים התנאי. ובתוס' ר"ד נסתפק באומר ע"מ שלא תשתי יין ק' שנה, דמסתבר דלא תחיה עד זמן זה, או דילמא כיון דא' מאלף חיים יותר מהני. והטור [ס"ס קמג] פסק דאפי' הרחב זמן יותר מכדי חיי האדם. והב"י הקשה דברשב"א מבואר דרך במה שיתכן שתחיה, אבל לא אלף שנים.

הרשב"א [בע"א] הביא ראיה מכאן שתנאי שלא תשתי יין קאי אף אחר מיתתו, ודלא כדעה שה' **בה"ג** [הו' לעיל], דא"כ אף במתנה 'לעולם' הוה רק כל ימי חיי הבעל, ויחשב כריתות?²

תוד"ה כל. תוס' יומא [יג. ד"ה כל] תי' דכיון דתלה ג"כ במיתתה גרע, דכיון דהגט חל ע"י המיתה, ואי מיית איהי ברישא נמצא דקיום התנאי ע"י המיתה.

כיון דפסקה פסקה

הראשונים ביארו דכיון דפסקה יום א' לגמרי הוה גט גמור, ומגורשת לעולם. אבל **בחי' מכת"י** הביא בשם **הרמ"ה** דכוונת הגמ' דפסקה רק לההיא יומא, ונחשב גירושין אף לרבנן, ולמחר חוזרת להיות אשתו.

בגמ' נדרים כט. איתא מה אילו יאמר [בקיודשין] היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, מי נפקא בלא גט. וביארו **הראשונים** דהמקור לסברא זו הוא מסוגיין דאמר' פסקה, ולכן לא פקע בכדי³. [ועי"ש שדנו האם אביי פליג על סברא זו]. והראשונים שם הביאו **דברושלמי** אי' דקנין הגוף פקע בכדי, ועי"ש. הו' דהקצות רמב"ב תלה בזה מח' בגדר חלוקת ימים דחצי עבד].

1 והאחרונים הקשו דבמקום שאינו מתירה אלא לאיש א' לא יתכן שכל העולם ימותו לפניו.
2 [והאחרונים ביארו דאגודה כל זמן האישות, ולא איכפ"ל שאינה אגודה לאחר מיתתו. וצריך לחלק מ"ש מדברי הגמ'].
3 והר"ן שם משמע דהוה סברא, אבל **ברא"ש** שם כתב דהוקש לגט.

הריטב"א בשם **הרא"ה** כתב ש"מ [אף לממון] דהנותן קרקע לחבירו גוף ופירות יום א', שהקרקע שלו לעולם. כיון דנתרוקן ממנו שעה אחת רשותו של בעלים, זוכה ההוא לעולם. **ובאבנ"מ** [כח נג] ביאר דכוונת הרא"ה דאף דזכות הלוקח היה רק לזמן, וכשעבר הזמן פקע זכות הלוקח, כיון דנפקא מרשות נותן שוב אינו חוזר בלא קנין. והוא הפקר [וביאר דבהקדש לא אמרי' פסקה]. **ובמערכת הקנינים** [י] חלק דאמרי' שזכות הבעלים לזמן אינו נפקע, דאין 'סיבה' המפקיע.

והאבנ"מ [שם] כתב דהר"ן בנדרים כט. שכתב דכל קנין שאינו עולמי הוה ק"פ חולק על הרא"ה. והאבנ"מ הקשה על הרא"ה דמצאנו קנין 'אחרית' לפלוני, דקנין הגוף לזמן פקע ע"ז. **ובמערכת הקנינים וקובה"ע** [נו] כתבו דהתם הוה קנין הגוף שמוגבל לזמן, ואף בתוך הזמן אין לו זכות יותר. ובזה לא שייך פסקה, ואדרבה כיון דהוה קנין שאינו עולמי נחשב ק"פ. והרא"ה איירי דוקא כשאומר דהוה קה"ג גמור שיפקע אח"כ. ובזה אמרי' דלא נתחדש סיבת מפקיע.

פד.

תוד"ה מסתברא. הא דקאמר לעולם לאפוקי, שופרא דשטרא איתקין. וכ"כ רש"י לקמן, וכ"ד **רוב הראשונים**. ולדעת הרמ"ה ע"י פסקה הוה גט ליום א', ולא לעולם. אבל הרמב"ם [ח ט] פסק דהיום אין את אשתי ולמחר את אשתי אינה מגורשת. לפיכך כותבין בגיטין מן היום הזה לעולם. וביארו דנקט דהגמ' לקמן 'לאפוקי' הוכרע דלא הוי גט כלל¹. והר"ן הקשה דמנ"ל דאינה מגורשת ודאי, הול"ל דהוה ספק.

אפשר דמינסבא היום ומגרשה למחר. בקוב"ב הקשה דשמא ימות חיישין².

תוד"ה ומיגרשה. דהשתא ל"ש שמא יאמרו נותנים במתנה. ולפ"ז תנשא לכתחילה, וכן דייק הבי"ש [קמג כו]. והביא דלשון הטור והרמ"א [קמג טו] משמע דמ"מ לכתחילה אסורה לו אלא דבדיעבד נתקיים התנאי והוה גט. והראב"ד ס"ל דתנשא לכתחילה לתקן בניה מהראשון.

קונם עיני בשינה היום, אמר רב יהודה שמא יישן למחר. ובגמ' נדרים יד: מבואר טעמו דחיישין דבתנאי לא מיזדהר, ורק באיסורא מיזדהר [וקיי"ל כרב יהודה וביאר הרמב"ן להחמיר בשל תורה]. **הרמב"ן** [פג]. כתב דהיינו לענין נדרים, אבל לענין גט מותרת לינשא [בתנאי שבדיה וכדלעיל פג]. כיון שאם עברה גט בטל ותצא מזה ומזה ובניה ממזרים הילכך זהירא ביה. **והט"ז** [י"ד רכ יט] ביאר דבגט אם לא נתקיים תנאה תיאסר על בעלה מהיום והלאה³, ולכן מיזדהר. והביא בשם **המהרש"ל** דבגט חמיר לא חיישין, והכא בנדרים קילי.

דאי בעי מברזי נפשית. **הרמב"ן** [פג]. כתב דמהאי טעמא נחשב תנאי דקום ועשה, דשינה ממילא קאתי.

תוד"ה הכא. מ"מ אינה יכולה לקיים התנאי ולינשא בלא גירושין. וכ"כ **הרשב"א** בשם ר"י **הזקן** דאין קידושי ראשון חלים עד שיתקיים התנאי. נמצא דלא חלו קידושי ראשון עד שיחולו קידושי שני. [וע"י שנשאת לשני הוה גט למפרע, והיתה פנויה שבנשאה ראשון. אלא שלא יתכן שיחולו קידושי ראשון, דאם יחולו הקידושין נמצא דקידושי שני לא יחולו, והוה א"א. וע"פ יסוד השער"י ז טז, ה' פג]. וע' **מהרש"א** דהאריך בזה.

בא"ד וע"ק שהרי היא עליו באיסור א"א. ובתוס' **הרא"ש** כתב אע"ג דגם הבעל ירצה שלא תעמוד באיסור א"א, מ"מ חיישין שידחה מיום אל יום לומר דיש שהות.

והאחרונים העירו דמבואר בתוס' דאף דהקידושין תליין בתנאי עתידי אפשר לגרש [וכ"מ בתו"ד **הרשב"א**]. ודלא כמו שהביאו **האחרונים** [בי"ש מ ח, ומשנ"ל ו א] בשם **שו"ת הרשב"א** [א תשז] דהמקדש ע"ת אינו יכול לגרש עד שיתברר התנאי⁴ [דאינו נחשב בעלים עדיין לגרש, אלא דע"י שיתקיים התנאי הוה אשתו למפרע]. וה"נ כל זמן שלא נתברר הגירושין, קידושיו תלויין, ולא יוכל לגרש. **ובשער"י** [ז ס"פ יח] חילק בין תנאי מבטל, דנחשב שכבר חל אא"כ יתבטל התנאי, והרשב"א

- 1 **והרמב"ם** פסק לשיטתו דל"א זמנו של שטר בגט, ולא פי' דהוה לרווחא דמילתא כתוס'.
- 2 וכדאיתא לעיל כח. [לחד מ"ד], וכן **ברא"ש** נדרים ג. [ויל"ד דהכא יש חזקת הגט, שעדיין לא נתחדש ביטול ע"י התנאי. ולא נחשב מיתלא תאלי בעתיד].
- 3 **והגר"ש איגר** [שו"ת רע"א כפו] עמד בזה, וכתב דלמחר דוקא, אבל לאחר זמן חיישין שמא תמות.
- 4 ומבואר דסברת רב יהודה מדאורייתא.
- 5 ויל"ד דהכא איירי בתנאי דא"א לקיים אלא לאחר שאינה עומדת תחת בעלה. ואפ"ה מהני אילו היה בידה.
- 6 ע"ש דהרשב"א נקט מסברא דמהני, אלא דנתקשה מדברי הירושלמי [וצ"ב מסקנתו שם].

קאי רק בתנאי מקיים, דמתקיים ע"י קיום המעשה [וע' בסמוך].

וברשב"א הקשה שאם נשאת בתנאי, ע"מ שיגרשנה לזמן ידוע, ובדידה קיימא לגרושי¹.
והרשב"א הוכיח מזה דעיקר כוונת הגמ' דאין בידה לינשא לזה [וכמ"ש תוס' 'ואי הוה מפרש'],
והגמ' נקטה חששא קמייתא, אבל תרוייהו אין בידה. [וכ"כ הרמב"ן פג.].

הרמב"ם [ח יג] פסק דע"מ שתנשאי לפלוני לא תנשא, שמא יאמרו נשותיהם נותנים
במתנה, ואינו גט אלא בקיום התנאי. נשאת לאחר קודם שתנשא לו בטל הגט, ותצא והולד
ממזר, וצריכה גט משני. **והראב"ד** השיג דיכולה לקיים התנאי אח"כ [וכדאיתא בסוגיין]. והוסיף
הרשב"א דקושיית רבא היא רק לכתחילה היאך הותר לה.

וה"ה ביאר דאמרי' כיון שנשאת לאחר עברה על התנאי ובטל הגט. [וכתבו דכע"ז פסק הרמב"ם
מכירה יא' דהנותן ע"מ שימכור לפלוני, אם מכר לאחר המתנה בטילה. ולא אמרי' דיכול לקיים תנאו אח"כ].
והאבנ"מ [קמג א] ביאר דהרמב"ם ס"ל דלמסקנת הגמ' כיון דאין בידה לקיים התנאי, ולכן
אמרי' דודאי קפיד² בתנאי שלא תנשא לאחר קודם.

והגר"ח [על הרמב"ם] כתב דכיון דעשתה מעשה שאין בידה לקיים התנאי, נחשב שיש כאן
מעשה ביטול התנאי³.

אבל **התור"ג** [קמג טו] ביאר דהוה ממזר מדרבנן, דחכמים פסלו גט זה מדבריהם כיון דאין
בידה לקיים תנאה. וביאר דהרמב"ם למד כן מהא דהדין 'תצא' [ולא אמרי' דתקיים התנאי,
וכמ"ש התוס'], **והרמב"ם** [י ב, ע"ל פו.] ס"ל דבכל פסול דרבנן לא תצא כיון דאין הולד ממזר,
ע"כ דהכא עשאוה ממזר.

וה"ה כתב דהא דצריכה גט משני הוא כדי שלא יאמרו דא"א יוצאת שלא גט [וכמ"ש הרמב"ם י ד]. אבל
הגר"ח כתב דצריכה גט משני מדינא. דכיון דבטל קידושי שני, א"כ אין כאן מעשה ביטול התנאי, וחוזר הגט
הראשון. דאם נפטור בלא גט משני נמצא דלא עברה על תנאה. וחוזר חלילה. ולא תוכל לקיים תנאה לעולם,
דאם הגט גט, א"כ נשואי שני הם ביטול לתנאי. [וע' חז"א בגליונות].

א"ר יהודה ב"ר כל תנאי שא"א לקיימו בסופו וכו' אינו אלא כמפליגה. **פרש"י** דוחה
בדברי הבאי. וכע"ז כתב **רש"י** ב"מ צד. שאין בליבו לשום תנאי, אלא להקניטה. ומשמע
דהוה סברא בפנ"ע, ולא תליא בתנאי בני גד וב"ר. אבל **הריטב"א** [ב"מ צד.] כתב דילפי'
מתנאי ב"ג. והביאו דכ"מ **ברמב"ם** [אישות ו ב, ז] שכללו בכללי תנאים. [והאריכו בזה הקדמונים].

ע"מ שתבעלי לפלוני נתקיים התנאי וכו'. **הרשב"א** הביא בשם **הירושלמי** דאסורה ליבעל
לו, עבר ובעל הותר הגט למפרע. וביאר הרשב"א דתחילת הביאה הוה באיסור. ושוב כתב
דכיון דהאומר ע"מ כאומר מעכשיו, והוה מגורשת למפרע, ושמא הירושלמי קאי כמ"ד לאו
כאומר מעכשיו⁴. וצ"ע. **ובשערי** [ז ספ"ח] הקשה לסוברים דלא חל הגט אלא ע"י קיום המעשה⁵, א"כ
היאך הותר. וכתב דס"ל לרשב"א דבמצב שכבר ידוע שיתקיים התנאי מהני⁶.

ובתוס' ר"ד [פד:] נקט דמותר לכתחילה, והקשה היאך אנו מתירין אותו לבעול א"א. ותי'
דגיטא ובעילה באין כאחד, כ"ש שהגט קונה למפרע שכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו.
[והאחרונים דייקו מהתוס' ר"ד דמותר גם בתנאי 'אם' דחל מכאן ולהבא, ונתקיים התנאי בבאין כא'. וצ"ע].

1 **והבית מאיר** [לח לט] דן דא"א לקדש ע"מ לגרש, דהוה מתנה עמש"כ בתורה, דהתורה תלתא גירושין
בדעתו. **והאבנ"מ** לח כד חלק דהתנה ע"מ שיוציא מרצונו.

2 והוה כמתנה ע"מ שתנשא לפלוני קודם שתנשא לאחר.
ובפנ"י הקשה דא"כ הוה כע"מ שלא תנשאי לאחר, והוה שיוור [לסוברים דע"מ הוה שיוור, אלא דהרמב"ם
ס"ל דבתנאי לא הוי שיוור וכר"ף ה' פב.]. **והאבנ"מ** כתב דהכא ע"י הגט הראשון ניתרת לכל אדם, אחרי
שתקיים תנאה. [וע' משה"ק המגיה]. **והמגיה לאבנ"מ** כתב דרק בע"מ שלא תנשאי דמתנה בפירוש חשיב
שיוור, אבל מה שממילא א"א לינשא אינו חסרון.

3 וכתב דזה מוכח מדברי הגמ' דתלתא בהא דאין בידה להתגרש, תיפוק ליה דאין בידה להתקדש [וכמ"ש
הרשב"א], אלא דיש חסרון נוסף במה שעשתה מעשה שלא תוכל לקיים התנאי, דנחשב ביטול לתנאי.

4 וכתב אלא דקשיא דהותר הגט למפרע קאמר. ולפ"ז מש"כ הירושלמי 'למפרע' לאו דוקא, אלא שמתגרשת
עכשיו ע"י מעשה גירושין של אתמול [והרגע של תחילת הביאה הוה א"א גמור].

5 [וכתב דכ"מ בשו"ת הרשב"א דא"א לגרש קודם קיום התנאי].

6 וכתב דבזה התוס' [עו:] פליגי אסברת **ה"ה** דאף אחרי שמת לא תנשא עד שיתקיים התנאי, דס"ל לשא"ר
כיון דמת ונתברר שלא יבוא, נחשב ע"ז קיום התנאי.

והרשב"א כתב דבברייתא לעי' דע"מ שתנשאי, ודאי מותרת לנשא לכתחילה [לולי נשותיהם ונותנים במתנה]. דכיון דתלה בנישואין נתקיים התנאי כיון שנכנסה לחופה, ואין בזה איסור.

אין חוששין שמא נבעלה. פרש"י שמא תבעל ויבטל הגט. וכ"כ תוס' [פב: ד"ה שרבי] לדייק הא לאחר חוששין שתבעל [ואף דביטול התנאי בקום ועשה]. ובתוס' יבמות י. הוסיף דאסורה מדרבנן. אבל הרמב"ן ביאר דלא חיישינן שמא כבר נבעלה ונתקיים התנאי, ואפי' יש עדים שנתייחדה עמהם לא אמרי' הן הן עדי יחוד כיון דהוה איסור, אא"כ ראו ממש שנבעלה. ואפי' טען הבעל דודאי עברה. והרמב"ן למד מזה דכל תנאי שהוא בביטול מעשה, היא נאמנת דה"ל כמי שאמר מתחילה נאמנת עלי. וע"ל עד.

רש"י סוד"ה אין. דומיה דע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם. כתב הרמב"ן [פג: ושאר] כאן] דבפשטו משמע דכיון דבכל ימיה צריכה לחשוש אינו גט כלל, וכמו ע"מ כל תנאי לעולם. ומבואר בזה דע"מ שלא תבעלי לאבא ואביך אינו חסר בכריתות. והר"ש איגר [קכו] הביא בשם הראנ"ח דכיון דאסורה עליה אין חוששין שמא תיבעל להם, ונחשב כריתות. והגר"ש איגר שם הקשה דמ"מ הגט תליא בזה. וכתב הגר"ש לחדש הפירוש בזה, דע"מ שלא תבעלי לפלוני הגט מיתלא תאלי שמא תיבעל להם. אבל לאבא ואביך לא חיישינן, ולכן אמרי' דהגט חל לאלתר.

והקשה הרמב"ן דמ"מ אינו לעולם, דכשמת הבעל מתקיים התנאי. וכתב דאי"ל דרש"י ס"ל כהרמב"ם [ח יא, יב ה' לעיל], דא"כ אף לאבא ואביך הוה דוקא לזמן קצוב. והרמב"ן [ושאר] כתב דאפשר דהמילה 'לעולם' הוה ט"ס. ולפ"ז כוונת רש"י דאסורה לינשא שמא יתבטל התנאי כיון דאינה באיסור [אפי' דהוה במעשה].

אפשר דמשחזק. הרשב"א כת' דמסתברא דהכוונה דרך נישואין, ומתקיים התנאי עי"ז [וכ"כ רש"י ד"ה אמר]. ופי' בשם אחרים דאפשר דמשחזק שהאיסור אינו חמור [וכ"כ תוס' סוד"ה ע"מ שתבעלי, דיש איסור פנויה].

פד:

והנפיק ליה דהוה מתנה עמ"ש בתורה. דעת ר"ת [הו' בתו"י כתובות נו, וברמב"ן ב"ב קכו] דבמתנה עמ"ש כ בתורה, דהתנאי בטל והמעשה קיים, ולא אמרי' דאדעתא דהכי לא עשה, דהוה כמפליג בדברים ואין זה תנאי כלל. [ופשטות לשון התוס' משמע דבמה שמתנה על דיני התורה הוה כמשנה דבר ידוע, ובזה נחשב מפליגה. אבל יל"פ דבריו דכוונתו בכל מקום דלא חל התנאי ע"פ פרשת תנאים]. ובקוב"ש [כתובות קסז] הקשה דבסוגיין מבואר דתרי מילי נינהו, ואף לרבנן דמפליגה הוה תנאי, אבל מתנה עמ"ש כ בתורה תנאו בטל. וכה"ק במחז"א [רבית לז] ועי"ש מה שתי'.

תנוד"ה ותיפוק. ע' תוס' כתובות נו [ודנו האם אף מחילה על חוב נחשב מתנה עמ"ש כ בתורה, או דמתנה דלא חל החיוב]. ואכ"מ.

מתקיף לה רבינא כלום עקרה היא אלא לקיומי תנאה דידה. מבואר דעי"ז נחשב מתנה עמ"ש כ, והתנאי בטל והמעשה קיים [לולי סברת ודאי קא עקר]. ואף דעצם הגט אינו איסור [ואינו קידושין לחצאין וכמ"ש תוס' כתובות נו:]. וע' רשב"א לעיל פג.

דודאי קא עקר. וכע"ז אי' בב"מ נא: דלשמואל ע"מ שאין לך עלי אונאה חל התנאי, דמי יימר דקא עקר. יטלנו הימנה. הגט פשוט [הו' בפתח"ת קלז ג] כתב דבעינן שיחזור ויקנה לה את הנייר, שהרי כבר נתן לה את הנייר, ובעינן נייר של הבעל [וסיים וצ"ע]. אבל הנהיבות [קצז ססק"ד] נקט דאי"צ לחזור ולזכות בנייר, ומהני אע"ג דקנתה הגט קודם גירושין.

שאני הכא הואיל וקנאתו ליפסל. הרשב"א הקשה א"כ איך תחזור ותתגרש בו, הרי אין אשה מתגרשת ב' פעמים בגט א' [דנמחל שעבודו, וכמ"ש הרמב"ן פג. וע' לעיל כו:]. ושמא נאמר כיון שנתנה על תנאי, הורע כחו ואין בו קניה גמורה, והא דפסולה לכהונה הוה מדבריהם [וכדעת הרמב"ם הו' פב:]. ודחה דלעיל פב: מבואר דהוה מדאורייתא.

1 [שהבין בדברי ר"ת דהטעם דמתנה עמ"ש כ בתורה משום דמפליגה, ובזה הקשה דמשמע דהוא טעם אחר. אבל למש"כ האחרונים דכוונת ר"ת לפרש הא דהמעשה קיים ואף דהתנאי בטל, דתנאי שלא נעשית כמשפטי התנאים הוה כמפליגה, א"כ ילה"ק דלרבנן דר"י ב"ת הדרא קושיה דנימא כיון דהתנאי בטל, אף המעשה בטעות. ומבואר בסוגיין דשייך סברת מתנה עמ"ש כ בתורה אף לרבנן. [ובזה י"ל דכו"ע מודו לסברת מפליגה באופן דהתנאי לא חל, אלא רבנן ס"ל דחל התנאי אף במה שא"א לקיים].

ור"ח גרס להיפך, שאני התם דקנאתו ליפסל. דלא בעינן דעת בנתינה, אבל הכא ניתן בפסלות [ונתינה פסולה ל"מ כשאומר הא גיטך. ובאבנ"מ [קלו ב] כתב דדעת הר"ח כסוברים דל"מ נתינת פקדון ע' לעיל עח, והתם מהני דנחשב נתינה למפרע [וכמ"ש התוס' הרא"ש שם]]. והרשב"א הקשה דמ"מ כיון דבעינן דעת להתגרש [וכדמוכח עח]. א"כ אפי' ריח הגט אין בזה. ועוד דהכא ודאי פסולה מכהונה [והביא מהגמ' יבמות נב]. ומיהו בירושלמי בשם ר' ינאי דאפי' ריח הגט אין בו [ודלא כר יוחנן פב:].

תוד"ה אמר. דכיון דניתן הגט כהילכתו מה"ת וכו'. [ע' מה שהו' לעיל ה:]. ויל"ד בכוונת תוס' האם נחשב דהנתינה בטילה מדרבנן. ולכן צריך נתינה חדשה [ולת"ה הב' משמע דהיה אפשר שיתוקן הנתינה הראשונה למפרע]. או דאף דכוונתו דהנתינה לא נפסלה, אלא דלא נחשב שעת גירושין שיהני ב"נ [ובת"ה הב' נקטו דב"נ בעי מעשה נתינה, ולא סגי בחלות גירושין].

ודעת הר"י מקינון [הו' ברא"ש ה:]. והרמ"ה דמהני לומר לאחר נתינה.

תוד"ה אם. אבל שאר מחקים כשרין בגט. והרשב"א הביא בשם הגאונים דמחק במקום שם האיש והאשה פסול. והביא בשם העיטור דמדינא כל מחק כשר.

כתבו בתוכו בתוס' [ד"ה אם] ביארו דהגט נכתב ע"ת זה ואין כאן כריתות. והראשונים הוסיפו דהוה כנכתב שלא לשמה. ועפ"ז כתב התוס' הרא"ש דקאי כר' אלעזר. אבל לר' מאיר אפי' מצאו באשפה כשר. אבל התוס' רי"ד [בת"ה הב'] כתב דע"כ לא הכשיר ר' מאיר אלא כשנכתב לשם גירושין, אבל האי הרי יש בו שיור.

לפני התורף אפי' ע"פ פוסל תוס' [פה. ד"ה אבל] כתבו דלרבא לפני התורף פסול גמור, דלא נכתב לשם כריתות. אבל הרמב"ן כתב הוה רק גזירה. וע"ע חז"א [קו] דהאריך טובא בכל האופנים בסוגיין.

הפנ"י הקשה דאף אחר התורף הרי הוה קודם חתימת העדים [א"כ חתמו ע"ד כן]. ובתור"ג [קמז] כתב דכתיבת הגט הוה בלשון הבעל, ולכן תליא בדעתו. משא"כ בחתימה. והחז"א [קו יג] הקשה דאם מחקו אחרי חתימת העדים, העדים חתמו על גט בתנאי זה, ואין עדות על גט גמור [ואף שעושים קיום למחק, מ"מ אין חתימה על עיקר הגט]. והחז"א תי' דמתפרש החתימה לפי מה שיהא הגט לבסוף.

תוד"ה מהו. דסופר לא כתבו אלא כשיאמר הבעל לבסוף. וכ"כ הראשונים. והעירו דהלשמה תליא בבעל, והסופר אינו יכול לכתוב ע"ד מה שחושב. וצ"ל דכוונת התוס' דהבעל לא נתכוון לכתוב עכשיו בתנאי, אא"כ הנתינה יהא בתנאי.

תוד"ה כל. ונראה לר"י וכו' ומחקום. [וגזרו אטו חוץ]. ולרש"י גזרו אף כשהתנאי נתקיים.

אבל הרמב"ן [מלחמות] הביא בשם הירושלמי דל"מ אפי' נתקיים התנאי, כיון דהגט נכתב על הספק, וקיי"ל אין ברירה [ופסול מדינא]. והרמב"ן כתב דסוגיין חולק ע"ז.

והרמב"ם [ח ד, טז] פסק דאם כתב תנאי בתוך הגט קודם התורף, או התנה בע"פ קודם כתיבת התורף, הרי זה ספק מגורשת שהרי שייר לו זכות בגופו של גט. וה"ה כתב דלמד כן מהירושלמי דפסול משום דאין ברירה. [וס"ל דהבבלי אינו חולק]. אבל הכס"מ הביא דבשר"ת הרמב"ם כתב דהוה ספק משום דלא נתבאר בסוגיין האם מה שפסול בתנאי הוה דאורייתא, או פסול מדרבנן, ולכן כתב דהוה ספק [ומשמע דלא כה"ה].

הטור [קמז] מביא שו"ת הר"ף דאסור לכתוב תנאי בגט כלל, כיון דמשייר לבעל זכות בגט. [ומשמע דהר"ף לשיטתו לעיל ט דהוה חסרון לאו כרות גיטא']. ובפוסקים משמע דנקטו דפסול מדינא, וצ"ב דבסוגיין משמע דמהני תנאי [ולא משמע דוקא כשמחק']. והבית מאיר [קמז א] וחז"א כתבו דכוונת הר"ף רק לכתחילה.

שתקו שתוקי לבעל פרש"י שלא יזכיר שום תנאי. [וכ"מ דעת הרמב"ם ח ד]. ולתוס' היינו שלא יתנה ויבטל התנאי. אבל הרמב"ן כתב שלא יאמר חוץ. [והפוסקים כתבו דלכתחילה לא יזכיר שום תנאי. וע"ע גר"א קמז ג].

1 אלא דיש לחלק דתנאי הוה הגבלה בגט, ולא זכות נגדית [והאחרונים כ' דאף שיור נחשב כהקנאה בפנ"ע].

2 ועוד כתב הב"מ לחלק דדוקא בגט שיש עליו עדים הר"ף פוסל, ויש להעמיד הכא בגט בלא עדים.

פה. חוץ ממי שאין לה עליו קידושין

אלא [חוץ, וכדלעיל פב.] לאבא וכו' ולכל מי שאין לה עליו קידושין וכו'. **בב"ש** [קלז ה] כתב דאפי' אמר חוץ מזנות אבא ואביך [וכדמוכח בגמ' בצד א' לגבי חוץ מזנות]. והתור"ג חלק דלגבי זנות אבא ואביך הם כאחרים.

ורש"י [בגמ' ד"ה אלא לאו זנות] כתב דהטעם דאסירא עליה. והאבנ"מ [קלז ז] ושאר אחרונים תמיהו דאף אלמנה לכה"ג אסירא עליה¹, ובמשנה מבואר דתליא במי שאין לו עליו קידושין. והאבנ"מ הביא לשון **רש"י** [ד"ה או] [דאחר] נחשב צד אישות. ואבא ואביך לא נחשב צד אישות. וכע"ז כתב **רע"א** [לולי דברי רש"י] דבעי' ויצאה והיתה לאיש אחר, דלמי שאין אפשרות קידושין לא קרינן ביה והיתה לאיש אחר, ול"צ להתיר אף לענין זנות.

לעבד. השע"ה [ח יא] הקשה דלדעת הרמב"ם אין איסור דאורייתא לעבד בבת ישראל². והוכיח מכאן דאם שייר מי שאסורה מדרבנן לא נחשב שיור. דלעת כזאת אחרי תקנת חז"ל כורת לגמרי, ולא נחשב שיור³. והאבנ"מ [קלז ז] הקשה וכו' עדיף מחייבי לאוין, דנחשב שיור⁴. וכתב האבנ"מ דל"ק דאף אם אין איסור דאורייתא בביאת עבד, מ"מ לא תפסי קידושין. והכא תליא בתפיסת קידושין.

שאיין לה עליו קידושין כשר. **המגיה באבנ"מ** [קלז ב] נסתפק בחוץ לאבא וכו' האם ע"י השיור הוה א"א כלפיהם, אלא דלא נחשב ששייר בגט כיון דאסורה עליהם. ונפק"מ שבשווג חייב ב' חטאות. [וכן נקט **רע"א** בגהש"ס פג., ועפ"ז הקשה דכל מה שהקשו לר"א קשה אף לרבנן, גבי עכו"ם ואבא ואביך, דהוה אלמנה אצלו וגרושה אצל כל אדם וכו'].]

או דכיון דאין לו בהם קידושין הותרה לגמרי [וע' בסמוך]. וכ"כ **הגר"ז** [בגר"ח סטנסל קסו] דמכיון דלא הוי שויר, הרי היא פנויה אף לגבי העכו"ם. וכ"כ **החזו"א** [כאן ונו יא] דכיון דגירש לכל הראוין ממילא פקע אישות ידיה לגמרי. והמאירי כתב להדיא כן, דאף לאחר שיתגיירו יכולה להנשא להם, דבשעת הגט אינו שיור, שלא היה התנאי כלום⁵. [ויל"ד האם כוונתו דאינו שיור, או אף דהוה שיור אמרי' פסקה]. ובפשוטו הסברא בזה דב'חוץ' נתחדש דיש התייחסות בגירושין כלפי כ"א, אבל אין התייחסות בעצם האישות כלפי מי שאין לו קידושין, ואף שיש עליו איסור א"א⁶. והחזו"א הביא דברשב"א נדרים כט [הו' בסמוך] מבואר [דבחוץ מהפרת נדרים ותרומה] לצד דלא הוה שיור, נשאר הזכות אצל הבעל [ודלא כמ"ש].

אלמנה לכה"ג. הרמב"ן ורשב"א כתב דסירכיה נקט, דהכא גרושה היא, ואסורה אף לכהן הדיוט.

חוץ מקידושי קטן. רש"י קידושין יט. מבואר דיתכן אישות לקטן [ביבמה או ביעוד. והא דאיתא הכא דלאו בר הוי' הוא דאינו בר מעשה קנין] אלא דאין חייבין מיתה מקרא דאיש פרט לקטן. אבל **תוס'** [שם ד"ה ומדאורייתא] נקטו דילפי' מהך קרא דאין אישות לקטן.

השתא מיהא לאו בר הוי'. ולא הוי שיור, ותליא במח' דלעיל האם אסורה עליהם [בבן ט' יש לו ביאה], או דכיון דלא הוי שיור חל הגט לגמרי.

או דילמא אתי כלל הוי'. [והאחרונים דנו האם הוא שיור באישות כיון שעומד להיות בר הוי', או דנחשב בר הכי מעכשיו, ע' בסמוך]. ובח"י **מכת"י** הקשה אמאי לא אמרי' כיון דפסקה פסקה [וכדלעיל פד.], [וכה"ק חתנו של רע"א, ומבואר דס"ל דבקטן נחשב שיור משום העתיד]. ותי' בח"י **מכת"י** דהתם ליומיה מיהת פסקה לגמרי [ולכן לא יפקע השויר⁷]. ועוד תי' התם לא שייר במידי דשכיח עתה

- 1 והיה אפ"ל דתליא דוקא באיסור חמור דלא תפסי קידושין.
- 2 והאבנ"מ שם כתב דלדעת הרמב"ם בחייבי לאוין קידש ולא בעל אינו לוקה [מלבד אלמנה לכה"ג דדרשי' מקרא בחילולין], א"כ י"ל דזה טעם המשנה. אבל דעת **שא"ר** אינו כן.
- 3 וכע"ז הקשה **רע"א** דעכו"ם אסורים רק מגזירת נשג"א.
- 4 ומזה למד למקום ששייר ע"מ שלא תשתי יין האסור מדרבנן, כל ימי חייה, דלא נחשב מעוכבת מחמתו.
- 5 ויל"פ דכוונת **השע"ה** דמדרבנן נחשב איסור חמור ומופקע מאישות [וכמו שדנו האחרונים דעירות דרבנן לא יתפסו קידושין דרבנן].
- 6 וכ"כ המאירי לגבי חוץ מירושתיך, דכיון דלא הוי שיור הוה גט, ואינו יורשה.
- 7 וביארו ע"פ הגמ' פב: דל"ה קידושין אא"כ אסורה אשום אדם. וגדר השיור לחלק את האיסור [וכן בגט ההיתר]. אבל למי של"ש אישות הוה איסור במה שהיא אסורה לכל העולם. [ויל"ד המגרש והתיר רק לאדם א' לר"א, האם מותרת במי שמתגייר ונולד אח"כ].
- 8 ועוד פי' דלא שייך חלות 'שויר' במקום דאין ראוי לאישות.
- 9 ומבואר בזה כצד דבחוץ מעכו"ם וכו' חל השיור. א"נ אילו היה הדין דפסקה, א"כ מתחילה לא נחשב שיור

בעולם דהא יומא דלמחר ליתיה השתא בעולם, אבל הכא האי קטן שכיח עתה בעולם. וכע"ז כתב רע"א דקטן הוה שיוור מיד, כיון דיש צד הוי' כשיגדל.

ודעת הר"י ברזילי [הו' במהר"ק ל'] דהאב יכול לקדש אשה עבור בנו קטן, מדין זכין [וע"פ דעת רש"י דאין מיעוט חלות אישות לקטן]. ובנוב"י [סד] כתב דקאי למסקנת סוגיין דאתי לכלל הוי' ³.

רש"י ד"ה חוץ מקידושי קטן. פלוני וקטן הוא. בחי' מכת"י ומאירי [ורע"א] דייקו מזה דאם אמר חוץ מקטנים דעלמא אינו שיוור ⁴. דלעולם לא הוי בר הוי', דלא שייך כ"א כשיגדל ⁵.

א"ל תניתוה וכו'. ולפ"ז נפשט דהוה שיוור. והרשב"א הוסיף דמתיבמת. אבל ר"ח ל"ג תניתוה, וכתב דקאי בתיקו.

אמאי הא בעינן ויצא והיתה. האחרונים [הו' פב:] למדו מכאן דיש תנאי בגירושיין דתהא ראוייה להתקדש לאחר. [אבל לגירסת ר"ח לא בעינן תנאי זה].

והאחרונים הקשו א"כ איך חרשת מתגרשת. והחת"ס [וכ"כ בנוב"י ת סח, ובבינת אדם א ב] כתב דנחשב בת הוי' כיון דיכולה להתפקח [וכמ"ש תוס' לעיל כב: דנחשב בני כריתות ⁶]. והבית מאיר [קלז ב] כתב דהוא דוחק גדול. והב"מ כתב דחרשת יש לה יד להתגרש, אלא דאין לה דעת, ובזה לא בעי היקש קידושין. אבל דקטנה אין לה יד [שהרי קטנה מתגרשת ומתקדשת ע"י אביה], ולכן תליא בהיקש לקידושין.

חוץ מהנולדים. הרשב"א ביאר דגרע מקטן כיון דמחוסר לידה, וגופא ליתא בעולם. ובחי' מכת"י הוסיף דמחוסר ב', לידה וגדלות.

והמאירי כתב דאמר על עובר של אשה מעוברת, אבל אם אינה מעוברת פשיטא דלא הוה שיוור.

עבד ועכו"ם נמי עבידי דמגייירי וכו' גירות לא שכיחא ⁷. רע"א הקשה אמאי לא העמידו באופן שאמר חוץ מכל העכו"ם, ובזה ל"ש אתי לכלל הוי' [וכדמש' ברש"י לגבי קטן]. ועי"ש.

חוץ מהפרת נדריך. תוס' [ד"ה חוץ] פ' דיפר נדריה, ואף דתנשא לאחר. אבל בחי' מכת"י כתב דהתנה דאם תנשא לאחר, לא יהא לו זכות להפר נדריה. והגמ' מסתפקת דכיון דהפרת נדרים תליא ב'איש' נחשב ששייר באישות ⁸.

באבנ"מ [קלז ב] הקשה דכיון דנשאת לשני יפקע השיוור, וכדעת ר' אליעזר [לעיל פג.]. [ומשמע דספק הגמ' האם מהני השיוור. אבל החז"א כתב דודאי ל"מ השיוור, ומ"מ הוה ספק האם נחשב שיוור בגט. ולכן נחשב שיוור אף אילו יפקע ע"י שתנשא לאחר]. והאבנ"מ דן להוכיח מזה דק"ל דלא פקע השיוור. ודחה דמ"מ נפק"מ לפני שתנשא לשני [לתוס'] האם אוכלת בתרומה ומפר לה ראשון. והמגיה כתב דבסוגיין לא ינתק ע"י האישות, דאינו סתירה לאישות. ועוד דנו האחרונים דרך בנשאת 'לאחר' פקע השיוור, אבל הכא התנאי היתה כלפי קידושין אלו.

תוד"ה חוץ. ואפי' וכו' דמשתמרת לביאה פסולה היא. והחי' מכת"י כ' דסוגין ע"כ קאי כר' אלעזר ור"ש [יבמות נו:]: דמשתמרת לביאה פסולה אוכלת בתרומה, ומדאורי'. [וכתב דאף הפרת נדרים וירושה איירי שהתנה דהשני לא יזכה בדין זה].

בא"ד ואע"ג דאהני שתהי' אסורה מה"ת, מ"מ נראה דוחק לפרש כן. האבנ"מ [קלז ז] הביא מדברי התוס' דהוה שיוור, ואף שאסור מדרבנן. ודלא כמ"ש השעה"מ [ע' לעיל]. אבל יל"פ דכוונת התוס' דהסברא דוחק שיחשב

2 והו' בראב"ן [שו"ת תרב] בשם ר' יצחק ב"ר משה, וכתב עליו דאין משיבין את הארי לאחר מיתה. אבל הבי"י [מג] כ' דדבריו תמוהים.

3 ועי"ש שדן האם מהני זכין בחרש מדאורייתא, או דלא אתי לכלל דעת [ע' בסמוך].

4 [וה"ה באומר חוץ מפלוני קטן, דמותרת כשיגדל]. והרש"ש העיר דלגבי נדרים אזלי' בתר שעת הנדר, ואף שאח"כ נעשה יושבי יבשה, ועי' ר"ן נדרים ל'.

5 ואף דשיוור לזמן ג"כ נחשב שיוור [כדמבו' ברשב"א פג], אבל בקטן אינו שיוור בעצם, אלא משום דאתי כלל.

6 ולכאורה היינו דנחשב עכשיו בר הכי. אבל לצד דאתי לכלל הוי' הפי' דבעינן שבעתיך יהא לה הוי', לא מסתבר דיהני חרשת.

7 ובמאירי כתב אפי' נודע אח"כ שהיה דעתו להתגייר אינו שיוור, כיון דבשעת הגט לא היה שיוור [משמע דאילו כבר אמר שדעתו להתגייר הוה שיוור, ולא אזלי' בתר רוב].

8 אבל רש"י פ' ירושתך, אני יורשיך. [וכ"מ גבי הפרת נדרים, ויש לדחות]. ובתרומה פי' שהשני לא יאכיל. ובתוס' הקשו אמאי שינה.

שיור, ומסתבר דל"ה שיור וכשעה"מ.

בא"ד ונראה לפרש שמגרשה שלא תאסר בתרומה. והמאירי כתב דקאי בבת כהן [בלא ולד], והתנה שלא תחזור לבית אביה לענין תרומה. ובחי' מכת"י הקשה דבזה ל"ש קרא דקנין כספו, דאכילת בת כהן ל"ש לקנין כספו. והמאירי תי' דכיון דאשת כהן אוכלת בתרומה מחמת קנין כספו, ה"ה שלהחשב אשת ישראל למנוע ממנה תרומת בית אביה'.

חוץ מירושתיך. הגר"ח [מכירה יג] הביא מכאן דדין ירושת הבעל הוה חלות מעצם האישות. [ולא הוה מחמת קורבה ע"י האישות].

החזו"א כתב דהיינו למ"ד ירושת הבעל דאורייתא, אבל למ"ד לא"ד איך יחשב שיור בדאורייתא. [והפ"ח מים חיים נחלות א ח הוכיח מכאן דירושת הבעל דאורייתא]. והחזו"א הקשה דהרמב"ם כתב דהוה ספק, ואף דפסק דירושת הבעל דרבנן, וכתב דאפשר דס"ל לרמב"ם דהוה ספק האם ירושת הבעל הוה דאורייתא. אבל המלא הרועים הביא מזה דכיון דמדרבנן הוה שיור לא הוה כריתות אף מדאורייתא [ומדרבנן נחשב חלק מהאישות].

הרשב"א [לעיל יז]. הביא מדברי הירושלמי [פרק יש נוחלין] דלא שייך באשה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, שלא מצינו אשה לזה ומעש"י לזה. והרשב"א כתב דהא דמבעי בסוגיין חוץ מתרומותיך והפרת נדריה, הוא אינו משייר לעצמו אלא שלא יהא רשות מתרוקן עליה. והרשב"א נדריים כט: כתב דמעשה ידיה הוה טפי כגופה, ומשייר בגופה. והחזו"א הביא דמבואר ברשב"א [בקושייתו] דלצד דאין בזה חסרון כריתות חל השיור, ודלא כמ"ש החזו"א [והמאירי. הו' לעיל] דכיון דהתירה לכל פקע אישותו.²

קידושין בשטר³. בשעריי [א י] הוכיח מכאן דעצם האישות מונע שלא יתפוס קידושין של אחר [וע"ד מש"כ הפנ"י [לעיל מג:]] דקנין אישות דא"א מונע שלא יחול קידושין, אבל האבנ"מ [מד ד] חלק דלא תפסי קידושין כדן שאר חייבי כריתות], דאל"כ כיון דמותרת לו אמאי לא יתפוס קידושין. ובקובה"ע [ג ט] כתב דתפיסת קידושין תליה בסיבת האיסור [שם ערוה], ולא במה שאסורה עליו בפועל ושייר שתחשב כלפי הקידושין סיבת האיסור. [אבל אי תפיסת קידושין תליא באיסור בפועל, הרי מותרת בפועל].

גופו של גט וכו'. פרש"י עיקר כתב הגט. ובגמ' כו. אמר שמואל דהוה תורף הגט⁴. והראשונים כתבו דודאי צריך לכתוב שאר חלקי הגט, ושם האיש והאשה. אבל בתוס' ר"ד כתב דאע"ג דכתב לשון זה לחוד הוה גט כשר ע"י עדי מסירה, ואף דלא כתב שם האיש והאשה. אלא דאם שינה שמם פסול דהוה מזויף מתוכו וחספא בעלמא⁵, אבל אי"צ לכתוב אלא שיהא ראייה בידה⁶ [מתקנת ר"ג לו. שיהא מפרשים שמותיהם לר' אלעזר, אבל לר' מאיר ודאי בעי שיהא מוכיח מתוכו ע"י עדי חתימה⁷].

פה:

להתנסבא לכל גבר. תוס' לעיל כו. [ד"ה וצריך] ושא"ר הביאו דבתיקוני גט קדמונים לא היה כתוב לשון הרי את מותרת לכל אדם. והתוס' כתבו דאין להוציא לעז וכו' כשהאריכו כמה לשונות דהוה כמו הרי את מותרת. אבל הרמב"ן כתב דלשונות הגט הוה משמעות

1 ומשמע דפליגי בהא דבת כהן נשואה לישראל, האם אינה אוכלת מחמת 'קנין כספו' דישראל. או דהוה דין אחר. [ואל"מ].

2 ולכאורה יש לחלק בין עכו"ם ונולדים, דלא נחשב שיש צד אישות כלפיהם, אבל שיור בדיני האישות הגט הוה קנין במקצת, ובזה מהני לחלק כמו לר"א, כיון דלא נחשב חסרון כריתות.

3 והביאו לשון המאירי חוץ ממי שיקדש בשטר, ומשמע דגדר השיור כלפי האדם. וצ"ב דכשמקדש אח"כ בכסף אינו משוייר.

4 אבל בשו"ת הרא"ש [לה ה' ע' בסמוך] מבואר ד'ודין' אינו בכלל תורף הגט. וא"כ המשנה לא קאי אתורף.

5 ובתוס' הר"ד פ: כתב דהוה מדאורי'. [דהשטר מעיד שאדם אחר מגרש]. [ויל"ד האם כוונתו דמזויף מתוכו לעיל ד. הוה עד"ז].

6 [וכ"כ המרדכי ר"פ כל הגט. וע' תוס' כ. דפסול בלא שמותיהם, והאחרונים למדו דכוונתם דלר"א הוה פסול דרבנן. ודעת הרמב"ן ועו"ר שם דבעי שמותיהם שיחשב ספירת דברים של הגט].

7 ולפ"ז סתם מתני' כר' אלעזר.

להנשא, ולא הותרה עי"ז לזנות. ולכן בעינן לשון הרי את מותרת לכל אדם¹. ובתוס' רי"ד [וכ"כ הרמב"ן בשם י"מ] הביא מיבמות צב דכשמתירין לינשא, אף זנות בכלל. וכל שלא אמר חוץ מזנותיך [וכדלעיל], נכלל היתר לכל². ועוד דאיתא התם דאמרי' דבי"ד לא התירו לאיסור כגון אלמנה לכה"ג, ואילו הכא מגורשת כלפי הכל, א"כ כ"ש זנות שנכלל התם. והרמב"ן דחה דלא דמי להיתר בי"ד.

אמר לה. פרש"י לכתוב בגיטה. אבל הגר"א [קלו ג] ציין מקור להא דצ"ל הרי את מותרת בשעת נתינה [וכמ"ש תוס' לעיל עח. שלא יהא משלחה וחוזרת, ולבעה"מ שם מדין הגירושין] דבכל פרק ט' איתא 'הרי את' וכו', ושם (פד) [וציינו דצ"ל פה:] פשיטא וכו' [וסיים אלא שרש"י פי' הכותב, דס"ל כדעת הרמב"ם דאצ"ל לומר].

לשפחה הרי את מותרת. פרש"י דלגבי מלאכה לא אפקה, ועדיין שפחה היא. אבל רש"י קידושין ו: כתב לפי שאינה מתירה לכל אדם ע"י החירות, דאי בת חורין אינה מותרת לעבדים, אבל גט אשה מתירה לכל מי שהיא אסורה מחמתו. [וכ"כ הר"ן כאן]. ובתוס' הרא"ש קידושין הקשה דאף שפחה מתירה לכל מי שאסורה מחמת השפחות³.

א"ל לעבד אין לי עסק בך. תוס' [לע' עז]. הביא בשם ר"ת דבעבד מהני אין לי עסק בך, ואף דהוה לשון סילוק, כיון דמשמא זכו ביה. ותוס' הקש' דמבואר בסוגיין דאמרי' ק"ו לאשה, וע"כ דל"א דמשמא זכו ע"י לשון בעלמא. ותוס' [שם] פי' דהמשמעות דתהיה עצמן⁴ [ולכן בשדה ל"ש לשון זה⁵].

ידיים שאין מוכיחות. בנדרים ה: נח' אביי ורבא האם ידיים שאינן מוכיחות הוה ידיים. והגמ' דוחה דלא תליא במח' ר' יהודה ורבנן, דהכא אין אדם מגרש אשת חבירו [לסוגיה דהתם דנח' ב'מינאי, ע' תוס'. והראשונים הוסיפו כע"ז לגבי 'ודין' דמוכחא מילתא דבהאי גיטא מגרש]. והרשב"א [בנדרים] כתב דלפ"ז לא נח' בידיים מוכיחות [וכ"כ הרמב"ן ע' בסמוך]. אבל הר"ן [נדרים ו.] כתב דע"י סברת אין אדם מגרש אמרי' דהענין מוכיח, אבל מ"מ הידיים אינן מוכיחות.

והר"ן [נדרים ה:] הביא דשמואל לעיל כו. הוסיף דצריך אף לשון הרי את מותרת לכל אדם [שהוא בכלל התורף], ומשמע דלא בעי 'ודין'. והקשה דשמואל [קידושין ה] ס"ל דידיים שאינן מוכיחות ל"ה ידיים. וכתב דשמואל ס"ל דבגט אמרי' דאין אדם מגרש אשת חבירו. א"נ שמואל [לעיל כו.] לא נחית למח' ר' יהודה ורבנן. אבל בשו"ת הרא"ש [לה ה] הביא בשם הרא"מ דהלשון הרי את מותרת הוה תורף הגט, והא דבעינן 'ודין' אינו אלא משום ידיים מוכיחות, ואי"צ לכותבו לשמה.

ולא לכתוב איגרת בי' דמשמע איגרא. פרש"י ותוס' לשון גג. אבל הרמב"ם [ד יג] כתב דמשמע אי גרת, אם תזני. וכ"כ הרא"ש בשם הר"ף.

ולא לכתוב למחך וכו'. המהר"ק דייק דהא לאו הכי אינו נפסל במה שרגל ה' נוגע לגגו. ול"א דבטל עי"ז צורת

1 והחש"ל ביאר עפ"ז הא דלשון זה בלה"ק, ושאר הגט בארמית. שלא רצו להדגיש לשון זה להמון העם שלא יבואו למכשול.

2 וכתב התוס' רי"ד דאל"כ נפשוט מדאיצטריך לכתוב הרי את מותרת דחוץ מזנותיך פסול. [ולכאורה י"ל דכתבו כדי להתירה לגמרי, שלא יהא שיור כלל. ולצד דאילו לא הוה שיור מותרת לגמרי א"ש ראיית התוס' רי"ד]. ויל"ד דלצד דחוץ מזנותיך הוה שיור, א"כ ע"כ הכל בכלל, דאל"כ לא התירה אף להנשא. ומסתבר דכל נידון הרמב"ן על הצד דשייך לשייר זנות.

3 ויל"ד דלשון הגט לכל אדם, אבל בי"ד התירו להנשא, ולא אמרו לכל אדם.

4 והמגיה לתורא"ש כתב דהלשון שייך רק למי שהיתה מותרת לו קודם.

5 והראשונים הוסיפו דזוכה בעצמו, ועבד קטן נמי זכו ביה שמיא [וע"י סילוק העבדות משתחרר. ול"צ גדר הקנאה]. [ולולי דבריהם היה אפ"ל דכוונת התוס' דהעבד יש לו סיבת בעלות על עצמו, ולו יצויר שיסתלק העבדות הוה משוחרר. אבל בראשונים מבואר דתליא בצורת ההקנאה, והקשו דבעבד קטן ל"ש סילוק דאין לו יד לזכות בעצמו. ויל"פ דאף כוונת ר"ת עי"ז].

6 והרשב"א קידושין ו: כתב בשם הראב"ד דבאשה ל"ש אין לי עסק בך, כמו איני אישך [קידו' ה:] ובעינן ושלחה, ולא שישלח את עצמו.

7 והאחרונים [ע' ריש נדרים] חקרו בגדר 'ידיים', האם נחשב שאמר את כל הדיבור [ע"י הבית יד], או דסגי במקצת. ואכ"מ.

ובפשוטו כיון דלא הוה ידיים אין כלל סיפור דברים של גט. אבל בריא"ז [הו' בשלט"ג] כתב דהוה ספק גט כיון דאינו מוכיחות. וצ"ע.

האות. [וע' רמ"א כקה טז]. אבל יל"פ דכוונת הגמ' להרחיק שלא יהא נראה מחובר [וכן לשון החי' מכת"י].

הרמב"ם [ד יד] פסק שאם לא האריך וכו' בכל הדברים שהוזכרו הגט פסול [מדרבנן]. והראב"ד השיג בשם הגאון דכל הדקדוקים איירי דוקא כשהבעל עומד ומערער. וכ"כ העיטור [הו' בראשונים] בשם רב האי גאון דבמקום שהבעל כתב, או שהסופר כתב בצוויו, ומערער ששינה ונתכוון לקלקל, תצא. אבל אם אל"כ לא תצא¹. ורבינו נסים גאון כתב דאם הסופר כתב וטעה בכ"ז אי"צ גט שני [ותנשא]. וכתב בשם ר"ח דאינו פוסל, אלא תקנו שלא ילמד אדם שאינו הגון מזה טעות.

איבעיא להו בעינן ודין. פרש"י כלומר הלכה כר' יהודה. ולא נפשט הספק. הריטב"א ור"ן הביאו י"מ דלא קי"ל כר' יהודה ב'מינאי' [דיחיד ורבים הלכה כרבים], והגמ' מסתפקת רק ב'ודין'. ועפ"ז כתבו דספק הגמ' הכא האם מהני 'ודין' אף לרבנן [וכ"כ הר"ן נדרים ו. בשם איכא מ"ד]. והריטב"א ור"ן כתבו דמסתבר דתליין בהדדי, ובעינן תרוייהו.

והרמב"ן כתב דכיון דקי"ל כרבא [בנדרים ה] דבעי ידים מוכיחות בעינן ודין. ואף דהגמ' דוחה דקאי אף כרבנן, בסוגיין איתא דנח' בידיים מוכיחות. וקי"ל כמ"ד רבא כר' יהודה.

והרמב"ם [א ד] פסק דאי"צ לכתוב ודין, אבל בנוסח הגט [הל' יב] כתב 'ודין'. וזה"ה הביא דהרמב"ן פסק כר' יהודה, ולא כתב דהרמב"ם חולק. והר"ן כתב דהרמב"ם כתב 'ודין' לכתחילה. והלח"מ [א ד] כתב דלדברי הרמב"ם בעינן ודין מדרבנן, וספק הגמ' האם מדרבנן בעינן ודין, ואף דלא קי"ל כר' יהודה. [ובגר"א כז כג].

רש"י ד"ה מן. ואע"ג דקי"ל כר' יוסי. ע"ל עב

פ.ו

רש"י ד"ה ואם ניסת. האי תנא לאו כר' מאיר וכו'. מבואר דתנא במתני' הוא תנא שלישי, וסגי בעדי מסירה בדיעבד. וכ"כ רשב"ם ב"ב קעו. [ולכאורה ס"ל דלכתחילה עדי חתימה כתי. ויל"ד לדעתו האם בעי כתיבה לשמה וע' לעיל ג:].

בא"ד ולמאן דמוקי לה בגמ' [בסמוך] כר' מאיר [דמשנה ממטבע הולד ממזר], איכא למימר כתב ידו כק' עדים וכו'. **הב"ח** מחק תוספת זו, אבל בתוס' הרא"ש הביא כן בשם תשובת רש"י, וכן הרשב"א הביא כן בשם רש"י. **ורש"י** [יבמות ל:] הביא דכתב ידו בלא עדים מילתא היא. [והראשונים ביבמות כתבו לפרש חכתב דקרא קאי אבעל]. וכע"ז כתב תוס' [ג:]: דאין לך חתימה גדול מזו. והאחרונים דנו האם מהני [כמאה עדים] כדין הודאת בע"ד, או דלשטר מהני דנחשב שדעת המתחייב לפנינו. [וע' מה שהו' לעיל ג:, והאחרונים האריכו בכ"ז]. [והאחרונים דנו האם בעינן שעדים יראו את הגט³, או דסגי במה שראוי לזה].

בא"ד אבל רבנן פסלינהו אטו כתב סופר. ובתוס' ג: [ד"ה כתב] כ' טעם הפסול דיכול לכתוב הזמן כמו שירצה. ועי"ש.

אף עדי מסירה

ר"א אומר אע"פ שאין עליו עדים. **הרי"ף** דייק הלשון 'אע"פ', דמודה ר' אלעזר דמהני עדי חתימה לחוד, ואף עדי מסירה קאמר [אלא דעדי מסירה הם עיקר⁴]. וגט שיש עדי חתימה אי"צ למוסרו לפני ע"מ [וכ"פ הרמב"ם א טז]. והרי"ף הביא ראיה דתקנו [לעי' לו]. דהעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, דכשימותו העדים מהני חתימתם בלא עדי מסירה⁵. [והראשונים לעיל ג: ד. כתבו דלפ"ז מתיישב הפסול מזוייף מתוכו, דבמקום שיש עדים כתי ע"י, ועי"ש].

ובפשטות משמע [וכ"כ הראשונים] דכוונת הרי"ף דמודה ר"א דמהני העדי חתימה לעשות

1 וביאר דלא קי"ל כר' מאיר דכל המשנה ממטבע הולד ממזר. וכ"ש היכא דטעו.

2 וכ"כ בשר"ת הרא"ש [נוספות מד].

3 ובתוס' מגילה [טו. ד"ה כשם] הקשה אמאי לא גירש מרדכי את אסתר, שלא תאסר ע"י אחשוורוש. ותי' דכל מעשה הגט ע"י עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר. והרשב"א [שם] חלק דמדאורייתא מהני גט כתי [וכתב שדברי אגדה הם ואין משיבין עליהן].

4 והראשונים חלקו 'לא ידענא מהו עיקר'.

5 והרי"ף הביא עוד ראיה מיש בו ע"א, אם נמסר בעדי מסירה, ודאי לא גרע מאין עליו עדים. [ול"ש לומר דהוה מזוייף מתוכו].

את הגט לגט [כרתי], אבל הר"ן [מח. בדה"ר] ביאר דכוונת הר"ף דהמסירה כורתת, כיון דיש עדים על עיקר הדבר. וכשהגט יוצאת מתח"י האשה הוה עדי החתימה כעדי מסירה. ובידוע שהבעל מסרו לה, וכאילו הם מעידים על המסירה. והקצות [מב א ועוד] למד כוונתו דסגי ב'אנן סהדי' להחשב עדות מסירה. אבל האחרונים [גר"ח גירושין ו, קה"י ד ועוד] כתבו דגדר עדות החתימה, הוה שיהא שטר כשימסר. וע' מש"כ לעיל ג:.

והראשונים הביאו דרבינו אפרים תלמידו חלק דר"א בעי דוקא עדי מסירה [וכ"ד תוס' ד. ד"ה דקי"ל], אבל כשהגט יוצאת מתחת ידה אמרי' דמסתמא נמסר לפני עדים [וכ"כ תוס' שם]. והרמב"ן הקשה דעל מי נסמך, והרי אי"צ ב"ד לגרש, וכ"ש אם הבעל מערער שמסר בינו לבין עצמו אמאי לא נחוש. והחזו"א [פז לח] כת' דחזקה שהבעל אינו חשוד להכשילה, ואם אינו יודע הלכות גיטין, ילך אצל חכם. דאל"כ נחוש למחובר וכל הפסולים. וע' מש"כ שם.

ותוס' ד. כתבו דאף בשטר קנין בעי לר"א עדי מסירה, אבל אם ידוע שנמסר בלא עדים ל"מ כלום. ודחו ומיהו יש לחלק דלענין ממון סגי בעדי חתימה במקום הודאתו, דבממון הודאת בע"ד כק' עדים. ועי' ש. ומשמע מתוס' דדוקא לקנין¹, אבל שטר ראייה מהני ע"י עדי חתימה לחוד. אבל הרא"ש [ב"ב י ז, ציינו הגהש"ס שם] כתב דאף בשטר ראייה אמרי' דמסתמא נמסר לפני העד, ומשמע דלר"א בעי עדי מסירה אפי' בשטר ראייה² [וע"ע בע"ב]. [ומשמע דס"ל דאף בממון בעי שיהא בפועל עדי מסירה, אלא דחזקה דבהכשר נעשה³].

והבעה"מ הקשה מהסוגיה בכתובות צד. דשתי שטרות היוצאים ביום א', דאמרי' רב כר' מאיר ויחלוקו דע"ח כרתי, ושניהם זכו בסוף היום. ושמואל כר"א דשודא דדייני דלא ידעינן מי נמסר ראשון. ואם איתא, אף לר"א שניהם חלו ע"פ עדי חתימה. והרמב"ן [בסה"ז באריכות, והו' בר"ן] דחה דכוונת הגמ' שם דלר' מאיר אמרי' עדיו בחתומיו זכו, אבל לר"א כיון דיתכן שימסר בפני עדים לא זכו⁴.

והר"ן [סוף מז. בדה"ר] חלק דאף לר' מאיר הכותב שטר מתנה ונתן לו אינו יכול לחזור בו בו ביום⁵. אלא דאם הקנה לאחר באותו יום, יד שניהם שוה, אע"פ שנתן לא' קודם. שכוין שאין כותבים שעות הרי הוא כמשייר בקניינו שלא יקנה אלא בקנן ברי. וכיון שאינו יכול לברר אם קנה מתחילת היום שדינן לסוף היום, וזכות שניהם שוה. ובמערכת הקנינים [ג] ביאר דהשטר גומר הקנין מיד משעת מסירה, ואינו יכול לחזור. אלא דאין כח בשטר לגמור קנינו אלא במה שמוכח מתוכו⁶. וכיון דהשטר אינו מוכיח כלפי זה הוה כמי ששייר כח בשטר. וגובה מנכסים משועבדים. ע' רש"י ותוס' ג: [ודעת הראב"ד הו' בע"ב].

אם נשאת לא תצא

בפתח"ת [קנ א] בשם גט פשוט דמסתבר דאפי' נתקדשה ולא נשאת. **והחזו"א** [קז ז] כתב דבפסול גט הקילו, וא"צ אפי' גט אחר. ואע"ג דבכל איסורי עריות דרבנן תצא [וכדאיתא ביבמות כד]. וכתב [ח] ונראה דאחרי שגירשה מי שנשאה, מותרת לינשא לאחר לכתחילה. **והחזו"א** כתב דלמ"ד תצא, מהני גט אחר, ולא אמרו תצא מזה ומזה אלא במקום בכל הדרכים בה⁷. והביא שכ"כ תוס' ה: [ד"ה כיצד] דלרבנן מהני יטלנו הימנה להתיר את הולד. [וע' רש"י פט: ד"ה דבתר] שכתב דאם אתה מצריכה גט אתה אוסרה ע"ז⁸.

והא איכא גט קרח, התם תצא וכו'. מבואר דלרבנן תצא. **והראשונים** [ע' רא"ש ור"ן] למדו

- 1 ולפ"ז לענין שטר חוב תליא במש"כ תוס' כ: ד"ה וכותב אי בעי הקנאת שעבוד.
- 2 ולכאורה היינו כדעת הר"ף [יבמות לא] דאין תורת שטר ראייה כשהוא תחת ידי העדים, ולכן יש משמעות למסירה. אבל לצד דנחשב שטר בעודו תחת ידם, א"כ מה שנכתב בשליחותו לא גרע ממסירה.
- 3 ומהני חזקה זו להוציא ממון, ונחשב ע"ז דין עדות לשטר [וכמו חזקה שנעשית בגדול]. [אבל לתוס' י"ל דלענין ראיית השטר מהני עדות חתימה בלא מסירה, והשטר הוה ראייה. ורק עלצם הקנין אמרי' דמסתמא בהכשר נעשית].
- 4 משמע מדבריו דהא דאמרי' עדיו בחתומיו זכין שייך רק לר' מאיר. אבל תוס' [כתובות שם ובכ"מ] כתבו דקאי אף לר"א.
- 5 אבל בחי' מכת"י הביא בשם הרמ"ה [והו' בטור קמה] כתב דאת מת בו ביום, לר"א מהני ע"י עדי מסירה [ומשמע דלר"מ ק"נ הלוקח]. והגר"ש שם תמה על דבריו.
- 6 והעירו דדעת הר"ן [כד: ובסמך] דשטרות לא בעינן מוכיח מתוכו. וצ"ל דמ"מ דין עדות השטר מהני רק כלפי מה שהוא מוכיח מתוכו.
- 7 והכא אין הולד ממזר. [ויל"ד דהראשונים פ: כתבו דביבמה נאמרו שאר דרכים, אבל לא הוה ממזר. וצ"ע].

דה"ה כל גט שפסול דרבנן אם נשאת תצא. כשאין לו בנים, אבל אם יש לו בנים לא תצא [וכדאיתא בגמ' בע"ב], שלא להוציא לעז על בניה. וכתבו דמשמע בגמ' דבכל פסול דרבנן לא תצא כשיש בנים, מדמקשה בפשיטות. אלא שבג' פסולים דמתני' הקילו דלא תצא. והר"ן ביאר דג' אלו נוהגים בכל שטרות ולכן לא החמירו. אבל בכל מקום דהוה פסול רק בגט החמירו.

והרמ"ה [הו' בחי' מכת"י פו:] חילק בין פסול דגזרו שיצא תקלה בגט אחר, כגון טופס אטו תורף, ושלא יחתמו זה שלא בפני זה, ונשאת לא תצא. אבל כשיש חשש פסול בגט זה גופיה תצא. וביאר דגט קרח הוה חשש שמא הבעל אמר בגט זה כולכם¹, וכן היה במזרח וכתב במערב חיישינן לקפידת הבעל בגט זה, וה"ה שלום מלכות איכא למיחש לקלקולא דסכנה². וכן כשלא אמר ב"נ [הוה חשש מזויף]. ולכן אמר' הכא תצא, ובשאר פסולים ל"ת.

אבל הראשונים הביאו דרב האי גאון כתב בתשובה דבפסול דרבנן לא תצא, וכ"כ הרמב"ם [י ב]. וביארו הראשונים דס"ל דלמסקנא דמוקמינן כר' מאיר [למ"ד תצא, ובזה הגמ' חוזרת, ולכ"ע קאי לר' מאיר], אבל לרבנן לא תצא. [ואין חילוק בין ג' גיטין לשאר פסול דרבנן].

והראשונים הביאו עוד דבש"ת הר"ף איתא [דבנתן ולא אמר ב"נ] דבכל פסול דרבנן הוה ספק ממזר. ודייק דדוקא הפסולין שהוזכרו בסוגיין אמר' דאין הולד ממזר. והרמב"ן [ושא"ר] כתב דהר"ף לא כתב כן מעולם. ולא אמר כן אלא בב"נ, דכיון דלא נתקיים הגט שמא הוה מזויף. וכתב דשמא הר"ף ס"ל דבכל פסול דרבנן הוה ממזר דרבנן, מלבד אלו שהוזכרו דרב אמר דלרבנן הולד כשר.

פו:

כתב ידו ועד. הריטב"א ור"ן הביא מכאן דמהני כתב ידו בלא שחתם לבסוף. ודלא כ"א [בב"ב קעה:]. והר"ן דחה דבגט כיון שכתוב שמו הוה כחתימת ידו, ונחשב שחתם אף לכתוב אחרי השם.

כתב סופר. ע' לעיל פח.

צרתה אתיא ליבומי וכו' תתיבם ואין בכך כלום חששה דרבנן היא. החז"א [קז ז] דייק מזה דאפי' שהערוה נשאת, החמירו דהצרה לא תתיבם, ואם נתיבמה תצא. [ואף שהקילו עליה שהיא גרושה, אבל כלפי הצרה לא].

פוסלין למי חטאת

כל העופות פוסלים. פרש"י שמקיאם מפייהם לתוכן, וכבר בטלו בפיהן מתורת מי חטאת. והמים שנפסלו בפיו מעורבים במי חטאת ופוסל. וכתבו הר"ש ורא"ש [פרה ט ג] דקאי כרבנן [פרה ט א] דתערובת משהו פוסל במי חטאת³, ודלא כר' אליעזר דיכול להזות ב' הזאות. א"נ אף לר"א ובעי ב' הזאות. והר"ש ורא"ש שם כתבו לפרש דפסול משום הרוק שמתערב [והזאה צריכה שיעור, וכדלעיל], אבל המים שנכנסו לפיו אינן נפסלין.

תוד"ה כל. שתהא חיותן בכלי. לכאורה כוונתם כמ"ש רש"י חולין ט: [ד"ה אם בפ' הב'] דבעינן מים חיים אלא כלי, שלא יערה לכלי אחר קודם קידוש. וכע"ז כתב רש"י פסחים לד.: והר"ש שם הקשה דבכ"מ מבואר דא"צ אותו כלי למילוי וקידוש. וצ"ע.

בא"ד אבל משום מלאכה אין נפסל אחר קידוש. כוונת תוס' לאפוקי ממש"כ רש"י [חולין שם בפ' הא'] דכיון דהפרישן לשתות נעשה בהן מלאכה⁵ ונפסלו⁶, ומלאכה פוסלת כדלעיל נג., ותוס' הקשו דמלאכה לא פסל אחר נתינת אפר. והרא"ש [פרה שם] תי' דמלאכה בגוף המים פוסל משום היסח הדעת [ולזה רש"י ציין לע' נג.], והיסח הדעת פוסל אף אחרי נתינת האפר.

1 ו'ע' לעיל פא: דנח' הראשונים האם הוה חשש בגט זה.

2 וצ"ב דאינו שייך לאישות שלה, אלא שיצא תקלה ונזק. ומ"ש מאיחלופי דהוה חשש שילמדו טעות מזה.

3 ובתוס' זבחים [עט: ד"ה תנן] כתבו דמדאורייתא בטל ברוב, ומשום חומרת מי חטאת. והאחרונים [קוב"ב נט] דנו דמדין ביטול ברוב לא חל עליו דין מי חטאת, דביטול מהני רק להוריד ממנו דיני פסול [וכיסוד העונג יו"ט]. ואכ"מ.

4 [וע' בגמ' זבחים פ. האם בעי ב' הזאות משום דצריכה שיעור, וע"י בילה אמר' שמהני בין ב' או קנס].

5 ובתוס' חולין [ד"ה אם] הקשו מה מלאכה שייך בשתייה.

6 והר"ש פרה הקשה דאף אם לא מקיא הרי נעשית מלאכה לשתות מהם.

ואחר קידוש לא פסיל מלאכה שהבעלים עושה [ואינו משמר], אבל מלאכה במים פוסל. והר"ש כתב לפרש דהסיח דעתו ממה שבתוך פיו¹. ומשמע דע"ז אינו עומד להזאה, ולא מטעם מלאכה [ושוב הקשה ע"ז ע"ש].

והמהרש"א הקשה מנא להו לתוס' דמתני' קאי אחר קידוש. ואפשר דמשמע להו הלשון. ובתוס' פסחים יח. [ד"ה בטלו] העמידו את המשנה קודם קידוש, אבל אחר קידוש לא פסיל מלאכה. והרש"ש הוסיף להקשות דאף מש"כ תוס' דבעינן חיותן בכלל, הוא דוקא קודם קידוש, אבל אחר קידוש לא בעינן.

הלכה כר' אליעזר בגיטין. תוס' [ד. ד"ה דקיימא] פסק דהלכה כר"א אף בשאר שטרות, אע"ג דכל הנהי אמוראי לא פסקו כר"א בשטרות, קיי"ל כשמואל בדיני. אבל הר"ף פסק כר"א בגיטין [ולא בשטרות, וע' בראשונים גירסאות בדבריו].

והרמב"ן כתב דהגמ' בכתובות קאי למ"ד עדי בחתומיו זכין לו, ושניהם מכי שנחתמו בשעה אחת. וא"א לייפות כוחו של א' יותר מחבירו. אבל אנן ק"ל דל"ק עד שמטא שטרא לידה, ולכן אפי' לר' מאיר הוה ספק מי נמסר קודם, ואמר' שודא. [וע' לעיל].

ודעת הראב"ד [על הר"ף מו:]: דבשטר העומד לגוביינא אמר' דאין הלכה כר"א, דצריך לקול [ולר"א ע"י ע"מ גובה ממשועבדים, ולא קיי"ל כדבריו בזה]. אבל בשטר קנין בעלמא קיי"ל כר"א. והראשונים חלקו.

לרבנן אפי' ריח הגט אין בו. הרמב"ם [י א] פסק דבכל מקום שהגט בטל מהתורה עדיין היא א"א גמורה, ולא נאסרה לכהן [חוץ מהמגרש ואמר אי את מותרת לכל אדם לעיל פב:]. והראב"ד השיג שיש מקומות הרבה שאין מוכיח לפסלות הגט, ויאמרו הותרה גרושה לכהן וכו'. ולרמב"ם דבפסול דאורי' מותרת לכהן, יל"ד מה ס"ד דלר' מאיר באשווי שטרא ע"י ע"ח יפסול לכהונה. [ואפשר דס"ד דהוח פסול דרבנן].

ובפשטותו ה"ה לר' אלעזר בגט בלא עדי מסירה [לדעת תוס' ד. דל"מ עדי חתימה], לא תפסל לכהונה. וכן לר"ת בלא עדי דבר שבערוה. [וע"א ל"מ לפסול לכהונה. דהפסול כהונה הוה תולדה מדין הגירושין ודבר שבערוה].

ב' גיטין שוין

תוס' לעיל [ד. ד"ה דקיימא וכד: ד"ה בעדי] כתבו דלר' מאיר בעינן מוכיח מתוכו, ואיירי כשכתבו דורות או סימן, אלא שעדי מסירה אין מכירין את הסימן². והר"ן חלק דמשמע שהם שוין, ור' מאיר לא בעי מוכיח מתוכו. [וע' לע' כד:]. והחז"א [צא י] תמה דמ"מ אין כאן עדים על עיקר הגירושין, ולא בעי מוכיח מתוכו רק במקום שיתברר ע"י ע"מ.

ונתערבו נותן שניהם לזו וכו'. ביש"ש הביא דמבואר מכאן דבמקום ספק [בשמות וכדו'] יכול לתת ב' גיטין בב"א, ודלא כמו שכתבו הקדמונים לתת גט ראשון ולקורעו, ואח"כ לכתוב את השני. והביא מהר"י וילנא [והו' בש"ע קכט יט] לתת זה אחר זה. וביארו הטעם דיש חשש חציצה. או דנראה שגט א' מבטל את חבירו. או דחיישינן שדעתו על הגט הפסול [דהוה כמלוה ופרוטה למ"ד דעתה אמלוה]. ובדרכ"מ [קכט כב] כתב הטעם דקיי"ל דאין ברירה.

ובתוס' סוטה [יח. סוד"ה כתבה] כתבו דממעטינן מספר א' ולא ב' ספרים דאפי' אם נותן לה ב' גיטין וכל א' שלם הוא בפנ"ע פסול. והטור"א [ר"ה כז:] חלק על תוס' דל"ש מיעוט ולא ב' וג' אלא במקום שיוצא ע"י שניהם יחד. אבל כשכ"א לחוד כשר, אינו מזיק שנותן גט נוסף. והביא ראייה ממשנתנו דנותן ב' גיטין, וכתב דדוחק דנותן זה אחר זה. ודחה דהכא לא נחשב ב' גיטין, כיון דרק גט א' הוה כשר לה. [ועד"ז כתב הגר"א קכט לג דבספק פסול דאורייתא ממ"נ רק א' כשר, אבל בחשש פסול דרבנן לא יתן ב' גיטין].

הרי השני בטל. כתב הר"ן לא בטל ממש, אלא שלא יתן מספק, אבל אם נתן [לא' מהם או לשניהם] הוה ספק גירושין.

וינתן לכ"א ואחת. התור"ג [קל ח] כתב דע"כ דמקנה לכ"א את הנייר בשעת נתינה [במתנה ע"מ להחזיר], דבעינן 'נותן' דהנייר כולו שלו [וכדלעיל כ]. ואף שותפות ל"מ דאינו כולו שלו, ואף אילו קנוי לכ"א הנייר של

- 1 וכ"כ הרמב"ם [פרה י ד] דהיסח הדעת פוסל אפי' אחר קידוש, והראב"ד שם פליג. [אבל החז"א פרה ט י כתב דהראב"ד מודה דהיסח הדעת 'גמור' פוסל אחר נתינת האפר].
- 2 וה"ה ציין מקורו מהגמ' לעיל כד: כה. [ואפשר דהגמ' כאן ס"ד דיש עוד פסולין דאורייתא שפוסלות].
- 3 והר"ן הוסיף דהאשה ג"כ אינה מכירה. משמע דאם היא מכירה נאמנת לומר איזה גט. ויל"ד האם הוא משום דהוה עבידא לאגלווי.
- 4 והיש"ש כ' דלטעם זה י"ל דשייך רק כשיש שינוי בשמות, אבל הכא ב' הגיטין שוות, אלא דרק א' מבעלה.

מקום הגט שלו, מ"מ חתימת העדים הוה בנייר שותפות. וכ"כ החז"א¹. והחז"א תי' עוד דאפשר דהנייר של כולם, וסגי במה שיש לו זכות שימוש לענין לגרש בו. ויש אחרונים שדנו שא"צ שהנייר יהא כולו של הבעל [דהא כתבו על איסור² מהני], אלא בעינן שלא יהא הנייר שלה.

היה טופס לכ"א והעדים למטה את שהעדים נקרינ עמו כשר. הרמב"ם [ד יח] כתב שאם הגט יוצאת מתחת ידי א' מהעליונות הו"ל ספק מגורשת, דשמא לא קאי עליו. [וכ"מ ברש"י ד"ה את 'שמא' לא העידו אלא על האחרון]. וע' בסמוך.

והרמב"ם שם פסק שאם נמסר לכ"א בעדי מסירה אף העליונים כשרים [ולא אמרי' דהוה מזויף מתוכו]. וע"ע לקמן פז. ובחי' מכת"י כתב דהיינו בדיעבד אבל לכתחילה בעי ע"ח [וע"ע לעיל לו.]. והרמב"ן הביא מזה דלר"א סגי בעדי חתימה, דאל"כ המשנה דלא כר"א³.

הא לא ידעי בהי מינייהו

הא לא ידעי בהי מינייהו מגרשה. פרש"י אין זו נתינה מבוררת לשמה. אבל בתוס' הרא"ש [ב:] הביא מכאן דלר"א בעי שיהא מוכיח לעדי מסירה האי מינייהו מגרש, וכמו עדי חתימה לר' מאיר [ולא משום לשמה]. [וע' באחרונים שם].

האחרונים הקשו אמאי נחשב חסרון לשמה, הרי נותן כל גט לאשה לשמה בשם בעלה, אלא דהוה ספק דלא ידעי' האם תתגרש בו. ולא מצאנו דכל ספק בגט יחשב שלא לשמה [ואף לענין כתיבה⁴]. וע"ע חז"א [קנ]. והנוב"י [אה"ע צ] צווה כשנותן ב' גיטין משום ספק [בשמות], שלא לגלות לבעל, כדי שכתובת כ"א יחשב לשמה [אבל מחמת ספק כשרות לא נחשב לשמה]. והחז"א פליג דדוקא בספק שאינו גט מבעלה נחשב שלא לשמה, אבל שאר ספיקות בכשרות הגט, הרי נגמר יחודו של גט [אם הוא כשר]. וכ"כ בתרומת הדשן [רלג]. [והאחרונים העירו דלעיל סו. משמע דבמקום ספק צווי הבעל מהני כתיבת הגט, וע' מש"כ שם].

ועוד הקשה הרא"ש [גירושין ג ד] דהכא תולה במציאות לשעבר [ודעתו לשמה על הצד שזה הגט שבעלה כתב, וכ"ש לתוס' דאייירי במשולשין, ונותן ע"ד ששמו כן], ובתנאי לשעבר לא בעי ברירה וכד' בירושלמי. והאחרונים הביאו דמצאנו גבי קדשים שנתערבו [שקלים ז] שיכול להקריב לשם מי שהוא⁵.

הא לא ידעי וכו'. פרש"י עדי מסירה. וצ"ב אמאי תליא בעדים, הרי השליח עודה את מסירת הגט. והגר"ח [הו באמר"מ טז ז] הקשה לדעת ר"ת [בתוס' ד.] אף לר"מ צריך ע"מ משום דבר שבערוה, ואמאי לא חיישינן הא לא ידעי. ותני' דלר"א בעי עדים לאשויי שטרא, ובזה ס"ד דבעינן לשמה. אבל לר"מ הגט נעשית לגט ע"י ע"ח. ובעי ע"מ לנתינה ולגירושין. וכע"ז החז"א הקשה ניקוש דנבעי עיקר הגירושין לשמה, ודחה דלא בעי לשמה אלא על הספר, ולא על הנתינה.

תוס' ד. [ד"ה דקיימא] הוכיחו מסוגיין דלר' אלעזר ל"מ עדי חתימה לחוד בלא ע"מ, דא"כ דל עדי מסירה מהכא וסגי בעדי חתימה. וכן הקשו הראשונים לר"ף דתהני ע"ח לחוד לר"א, וכמו לר"מ. והרמב"ן תי' דכוונת הגמ' דס"ד דלר"א 'לה לשמה' קאי ג"כ אמסירה, כיון דכורת. ומשום שפעמים ניתן בלא ע"ח צריך שיהא כריתות לשמה [ואף במקום שיש ע"ח בעי מסירה לשמה], וכמו שבעינן כתיבה לשמה אף במקום שיש עדי חתימה [וע' מש"כ הרמב"ן בזה לעיל ג:]. והריטב"א הוסיף א"נ דבמקום שיש ע"ח אי"צ מסירה לשמה, אלא דגזרו אטו מגרש בעדי מסירה. דחיישינן למזויף מתוכו.

פז.

שאלת שלום. הרמב"ם [ד כה] פסק דהו"ל ספק מגורשת שמא לא חתמו העדים אלא על שאלת שלום⁶. והר"ן חלק דכיון דאין העדות מתברר ומוכיח הרי הוא כאילו אין כאן עדים

1 והחז"א דן אי בעי שיהא שלו וראוי לגרש בשעת כתיבה כדי שיחשב לשמה. [דומיה דהא דבעינן שלא יהא מחוסר קציצה].

2 וי"ל דאייירי דהגט יוצא מתחת ידי האשה [או שליש], ואומרת שנתגרשה בעדי מסירה. ואפשר כיון דהספק האם יש צווי הבעל גרע. אבל ילה"ק ע"ז דלעיל סו. אמרי' הוכיח סופו על תחילתו, ואף דבשעת כתיבה לא היה ידוע דעת הבעל. ועי"ש.

3 ואפשר דנחשב שלא לשמה מספק, כיון דידוע שיש ב' גיטין, ומסתפק בין שניהם, וכל החסרון כשנותן ב' גיטין. אבל בכ"מ דהוה ספק בעלמא, דעתו לנתינה שלימה לצד שמהני. וספק האם חל.

4 והאחרונים דחו דאין ראיה מקדשים, דסתמא לשמה. א"כ אף מספק לא גרע.

5 ומשמע דתליא בכוונת העדים בשעת חתימה, ואם נתכוונו לחתום אף ע"ז מהני.

7 והבי"ש [טו] הקשה דבשר"ע לגבי שאלת שלום משמע דאינה מגורשת כלל, ואילו גבי זמן לכ"א הביא

כלל. ודקאמר חיישינן הוא טעם הפסול.

והחזר"א כתב דנראה דאף שנתכוונו לחתום אינו ממש, וכמו שחתמו למעלה [לק' בע"ב, דאינו כתיקון חכמים]. והוסיף החזר"א דאפשר דהעדים רשאיין לחתום בלא דעת המתחייב [דאינו מעיד כלל על שטר העליון]. ונמצא דאין כאן עדות כלל. [וצ"ע מדברי הרמב"ם דמשמע דהוה ספק].

ושאלו. הרשב"א כתב דמ"מ כשכתבו זמן לכ"א לא אמרי' ו' מוסיף, כיון דהזמן מפסיקן.

ותיפוק ליה דהו"ל נכתב ביום ונחתם בלילה. וע"א [ושאר אחרונים] הקשו דהגט השני מוכיח עליו דלא נמסר עד זמן השני, א"כ אמאי יש בזה פסול מוקדם. [והאחרונים תרצו כמה תי']. והרש"ש וחזר"א תי' דאין בזה ראייה, דאפשר שאיחר זמן הגט השני, דגט מאוחר כשר.

וכתב לה ולא לה ולחברתה. בחי' מכת"י [במשנה] הקשה דלר' מאיר אף כשיש טופס לכ"א, מ"מ החתימה קאי אב' גיטין, והוה ולא לה ולחברתה [וכה"ק הפנ"י]. ותי' דלא ממועט שיחתמו על ב' גיטין, דכי חתימי סהדי אכולהו לגבי כל א' באפי נפשיה. אבל כשהוא גט א' נחשב חתימה אחת לשניהם.

דהדר כתב פלוני גירש פלונית. הרמ"ה [הו' בחי' מכת"י וטור קל י'] כתב דבעי לסיים כל ענינו של גט על כ"א ואחד, ואל"כ הוה ב' נשים בגט א'. [וע' ב"י].

הרמ"א [קל ה'] כתב דבעינן לכתוב 'ו' פלוני ופלונית, אבל פלוני ופלונית העדים קאו אאחרון'.

הרשב"א כתב דהר"ף לא הביא הא דר"ל, משום דס"ל דר' יוחנן פליג דאף דחזר וכתב פלוני גירש פלונית וכו' נחשב ב' נשים בגט א'. והביא שהרמב"ם פסק כדבריו, דלר' יוחנן כ"ש דהא דר"ל נחשב כלל, וכי הדר פסקינהו ב' גיטין מקרי.

ריב"ב אומר אם יש רווח ביניהם. בתוס' הרא"ש כתב דהיינו כשיעור חתימת עדים. וכיון דיש הפסק העדים מעדים על הגט האחרון. ונחשב שהעדים מעידים ע"פ הזמן שכתוב למעלה, שיוודע שהיה בזמן זה. ושמא לא ידע בשאר הגיטין. והריטב"א מביא י"מ דרווח היינו שאינו מערבם [מתחילה], וכוונת ריב"ב דאם עירב מתחילה אע"ג דיש זמן לכ"א כשר.

רש"י ד"ה שנים. חתימת היונים וכו' כלומר בנו של יוסף שמעון. אבל הרמב"ם בפיה"מ כתב דהיונים כותבים משמאל לימין. והתיר"ט תמה מה שייך בזה חשש גונדלית בגמ'. והרש"ש ביאר דהיינו דחתם שמו תחת שם הישראל, ושם אביו תחת אביו של העליון [וסדר המילים מימין לשמאל, ואף שכל מילה לעצמה הוה משמאל לימין].

הרמב"ם [בהלכות] השמיט דין עדיות יונים, וה"ה [ד כ'] כתב דהוא משום דכבר נשתקע כתב יוונים מן העולם.²

תוד"ה וליתכשר. אבל איש פלוני בלא עד לא, קאי אבן יעקב עד דבתריה והוי כאילו כתב בהדיא דראובן עד. וכ"כ תוס' ב"ב [קסא:]. ובקוב"ש [ב"ב תקפט] כתב דמבואר דסגי דחתם שמו ראובן, ומתפרש החתימה ע"י שם אביו. ולמד מזה דסגי שחותם את שמו לשמה, דהוה עיקר החתימה. והשאר [בן פלוני עד] הוה רק לגלות, ואי"צ לשמה.³

התרומת הדשן [הו' ברמ"א קל יא] כתב דכיון דשם אביו של העד אינו מעכב, א"כ כששינה בו כשר. אבל הב"י הביא בשם הרשב"ץ דפסול, ואפי' יחתום שוב, דהחתימה הפסולה הוה כמזוייף מתוכו.

אבל הרמב"ן כתב דהשתא קס"ד דפב"פ לאו דוקא, וה"ה איש פלוני לחוד כשר.

תוד"ה דידיעין. משמע בסתמא היה לנו לתלות וכו'. ובקוב"ש [ב"ב תקצ] ביאר דמהלכות עדות לעולם תולים להכשיר, וכעין מה שמצאנו בנמצא קאו"פ תולים להכשיר. וע' תוס'.

דברי הרמב"ם דהוה ספק.

1 ובב"ש [טז] הקשה היאך הוכשר האחרון, דכיון דהוא ענין בפנ"ע הוה כמי שאין לו זמן. וע' בסמוך דהתוס' הרא"ש דאף דהוא ענין בפנ"ע מהני הזמן של העליון.

2 ובחזק"ס הקשה דלפירוש הרמב"ם כל כתיבה משמאל לימין שייך חשש זו, וזה מצוי עדיין. וכתב דהרמב"ם השמיט משום דלא שכיח.

3 וכע"ז כתב בשו"ת הרא"ש [לה ה' לעיל פה: ד'ודין' ל"צ לשמה]. ויל"ד דהיינו רק כשנכתב קודם בן יעקב. אבל מה שחותם אח"כ הכל הוה חתימה. [דאל"כ נימא דכל החתימה ל"צ לשמה אלא אות א', ועי"ז יחשב צייר כוורא וכמש"כ תוס' בע"ב ד"ה ודילמא סימנא].

בע"ב [ד"ה וניחוש]. אבל הריטב"א כתב ידיעין לאו דוקא, דאפי' בספק לא מכשירים, דבעי קיום¹. [וכע"ז כ' הראב"ד בהשגות לר"ף].

והט"ז [קל ז] הקשה מהו ידיעין דלאו דיעקב, וכי ידיעין כל יעקב שבעולם². ופי' שכוונת התרצן שרואים שהוא גמר חתימתו [ודייק כן ממש"כ רש"י אלא של בנו]. ועפ"ז כתב הט"ז דבמסקנא לא מהני חתימה א' לב' גיטין, דאמר' דהוה גמר החתימה ולא חתימה בפנ"ע [ואפי' כתוב בן יעקב אשני³].

פז:

סימנא. הריטב"א כתב בשם רבו דוקא דכתב 'עד', דלא עדיף אות מכל שמו. וי"מ דהסימן מהני במקום פלוני עד. וכ"ד המרדכי [ב"ב תרמא] שכתב דאף מי שרגיל לחתום שמו לסימן מהני בלא לכתוב עד, דלא גרע מסימן אחר.

דילמא גונדלית. [המפרשים האריכו טובא בצורת החשש, ועי' בדבריהם]. ובפשוטו משמע דהוה חשש בעלמא [והוה ספק]. אבל החזו"א חידש דאפשר דאחרי שיש חשש גונדלית, א"כ נחשב דהעדים לא חתומים על גט זה, ואינו עדות כלל.

שייר מקצת גט וכתבו בדף השני. בגמ' בסוטה יח. ממעטינן [גבי מגילת סוטה] ספר א' ולא ב' וג' ספרים, ופרש"י כעמודי ס"ת. ותוס' [שם יז: ד"ה כתבה] הקשה דמבואר הכא דמהני גט שכתבו בב' עמודים. ותי' דאיירי הכא במעורה [וכעין הא דאיתא לעיל כ:]. ובתוס' מנחות לג. [ד"ה כתבה] כתבו לחלק דדוקא גבי סוטה דכתב 'בספר' המבורר ממעטינן ב' עמודים, אבל בגט כתוב 'ספר'.

אבל ר"י [הו' ג"כ בתוס' לעיל כ: ד"ה ספר] פי' דב' ספרים איירי בב' חתיכות, שמקצתו בקלף א' ומקצתו בקלף שני. ובתוס' בסוטה מבואר דאפי' הדביקום פסול [והו' ברמ"א קל ז וע' נו"כ]. וכן בתוס' מנחות הביאו בשם הירושלמי לפסול [תפילין] בב' עורות.

חתמו עדים בראש הדף. בחי' מכת"י כתב דאימר לאו סהדותא חתימי אלא מתעסקין בעלמא. ובקוב"ש [ב"ב תקפז] כתב דכשחתמו העדים בגט פשוט מאחוריו, וכן מלמעלה וכו' אינו חתימה כלל, ואפי' נתכוונו להעיד. [וכ"כ החזו"א הו' בע"א]. וכתב דלא דמי למש"כ רבינו יונה דכשהרחיק ב' שיטין השטר הוה שטר לענין טענת להד"ם, אלא דיכול לטעון שזיין ברווח זה. דהתם נחשב חתימה אלא שחששו לזיוף, משא"כ הכא לא נחשב חתימה כלל.

הרמב"ם [ד כא, כב] פסק דאם נמסר לה בעדי מסירה כשר. וכ"פ בהל' יח גבי טופס לכל א', דהעדים קאי רק אאחרון. והרמ"ך פליג [בטופס לכ"א] דמשמע דל"מ ליתן לכ"א, דהגיטין הראשונים מזוייפין מתוכן כיון דלא נחתמו כהלכתן. והרמב"ן ביאר דאינו נחשב מזוייף מתוכו כיון דפסולו ניכר. [ויל"ד לסברת החזו"א הו' בע"א] והקוב"ש נחשב דהעדים לא קאי עליו כלל, א"כ לא יחשב מזוייף מתוכו⁴].

או מאחוריו בגט פשוט. הב"ח [קל] כ' דאם סוף הגט נכתב מאחוריו, והעדים חתמו ע"ז מהני, וכמו כתבו בדף השני. והט"ז [קל ב] פליג.

יונית ועדיו עברית. הגמ' לעיל יט: מביאה מכאן דכל לשון כשר, ולא בעינן אשורית.

והב"י [ר"ס קכו] כתב דלפ"ז כ"ש כתב פרובינצל [כתב רש"י], שבדו הדיוטות לא גרע מכתב עכו"ם הסכמיים. ואדרבה י"ל דכתב משקי' שדומה לאשורי, גרע וצריך ליכתב כתיקונו, משא"כ כתב פרובינצל הוה כתב בפנ"ע⁵. אבל התה"ד [רל] כתב בשם הא"ז וכן הכל בו

1 [ויל"ד האם כוונתו בא"י טעינו, או דבמקום ריעותא בעי קיום טפי]. משמע דהיינו מדרבנן, אבל מדאורי' ודאי החתימה נחשב עדות.

2 ויש ליישב ע"פ מש"כ הנתיבות [מו ה. הו' לעיל ג.] דכשלא יודעים מי העד בעי קיום מדאורייתא.

3 וצ"ב דמבואר בגמ' אח"כ דמהני בשמה דאבוה, או מדין סימן.

4 והביא בשם הרמ"ה דכל גט מקושר מהני רק מדין תקנ"ח, ומדאורייתא אינו חתימה כלל [ולא אמרי' דמהני מדאורייתא ע"י שנקבע שזה צורת החתימה].

5 ואפשר דמ"מ לצד דמזוייף מתוכו משום גזירה שמה יסמכו עליו [וע' לעיל ד.], לא תליא בגדרי החתימה ע"פ דין. אבל לצד דגדר מזוייף מתוכו משום דכשחתום הוה חלק מהגט, הכא ודאי ל"ש כזה.

6 ובפתח"ת ר"ס קכו דן להלכה במקום שאין מי שיועד לכתוב אשורי האם עדיף כתב מרובע שלא כתיקונו,

דבעינן כתיבה תמה [גסה ולא משייט], ואפי' קוצו של יר"ד מעכב. וכ"כ בשו"ת הרא"ש [מה יג] דבעי אשורית אם לא במקום עיגון. וכ"פ הרמ"א ככו א.

ולגבי חתימת הגט - הב"י [ר"ס קל] הביא בשם הרשב"ץ דנהגו שהעדים חותמים באשורית כדי שיהא בכתיבה אחת, אבל אין קפידא בדבר. ואפי' ד' וכתב' דקרא קאי אחתימה [לר' מאיר], מהני אפי' אינו ניכר לתינוק דלא חכים [ואף דלענין כתיבה לא סגי בהכין]. ויבואו העדים ויקיימו חתימתן. ובפתח"ת [ט] הביא דמהני אף כתב פרוינצל [כתב רש"י], אף לצד דל"מ לכתיבה.

הרמב"ם [ד ח] פסק דאם מקצת הגט בלשון א', ומקצתו בלשון אחר פסול. והראב"ד הביא דמקורו מהתוספתא דכתבו בה' לשונות וחתמו בה' לשונות פסול [אבל גירסתנו בתוספתא דכשר]. והראב"ד חלק דאפשר דאם חתמו בלשון א', החתימה מצרפו.

ובשו"ת הרמ"א [ככו והלאה] הו' שדנו היאך כותבים הגט בארמית, ולשון הרי את מותרת בלה"ק. ות"י דלשון ארמית הוה שיבוש מלה"ק. ועי"ש תירוצים נוספים.

איש פלוני עד כשר. הלח"מ [א כד, ד כ] כ' דהרמב"ם ס"ל דלכתחילה בעינן איש פלוני בן איש פלוני עד, דהוה בכלל תקנת רבן גמליאל [לעיל לו]. שיהיו העדים מפרשים שמותיהן בגט. והא דאיתא [במשנה בע"ב] פלוני עד וכו' היינו קודם תקנת ר"ג [ובדיעבד כשר].

הב"ש [קל יט] כתב בשם הלבוש דדוקא בגט צריך לכתוב עד, דגט הכל לשון הבעל, ולכן חותם עד כלומר שהוא מעיד שהבעל אמר זה לפניו. אבל שאר שטרות אי"צ. [וצ"ב א"כ היאך מהני איש פלוני בן איש פלוני]. והתור"ג כתב דכוונתם בהא דלכתחילה בעי פב"פ עד, ואף דבשאר שטרות מהני פב"פ בלא עד.

כתב חניכתו וכו'. [דהבעל והאשה] לפי גירסתנו היינו בדיעבד¹ [ע' בסמוך]. והרמב"ם [ג יג] דחניכה מהני רק בדיעבד. אבל תוס' [פח. ד"ה וכן] גרסו ע"ז כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושים, ומשמע דכשר אף לכתחילה, ואי"צ לכתוב עיקר השם. וכ"כ תוס' [לד: סוד"ה והוא] וביאר דנקיי הדעת היו שמותיהם ידועים וליכא לעז, א"נ כשכינוי דומה לשם כשר לכתחילה. והרא"ש [השולח ז] כתב דאיירי דהכל קוראים אותו בשם זה. [והו' דרכ"מ קכט ג].

וליחוש שמא ב' גיטין. פרש"י ומגרשה בשני חצאי גיטין, והעדים לא על שלו חתמו. והב"י כתב דבזה ל"מ עדי מסירה, דחיישין שגירשה בגט פסול². [וע' מהרש"א וחזו"א דהאריכו בזה].

תוד"ה וניחוש. התם איכא רגליים לדבר. ומשמע בתוס' דבעלמא חיישין לפסול³. אבל בתוס' הרא"ש הוסיף אבל הכא תלינן לפסול משום דאישתני משאר גיטין.
פח.

דידיעה ביה מתחתא דמגילתא. הרמב"ם [ד כד] פסק דאם אינו ניכר אע"פ שמסרו לפני עדים הו"ל ספק מגורשת. והטור [קל ז] תמה דכשיש עדי מסירה זכורים שלא היה בו תנאי אין חשש. וכתב דאפשר דכוונת הרמב"ם שאנו חוששין שהסופר עשה כן מעצמו לפני המסירה, והוה שלא לשמה. ועפ"ז כתב ה"ה דאם יש עדים שנכתב כן מתחילה כשר.

תוד"ה ודלמא. אבל כשלא נכתב כולו מודה רב נחמן. בקוב"ה [עו יא] ביאר ע"פ סברת התוס' לע' לב: דלרב נחמן א"א לבטל את הגט משום דנחשב מעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה, והכא שלא נגמר כתיבתו עדיין אינו מעשה. אבל לסברת תוס' קידושין נח דהוה כמעוות שאינן מתבטלות [דל"ש ביטול בחלות לשמה דנחשב מאליו, כיון דנכתב ע"י כתיבה כשירה].

והרמב"ן כתב לפרש דכיון דמעיקרא מינהו שליח ובטלו, ואף שחזר ואמר לו השלם הגט, לא עשאו שליח אלא לחצי גט ולא ניתן לגירושין⁴. והרשב"א הקשה דכיון דתחילתו וסופו

או כתב רש"י.

1 וכ"מ ברש"י דרך בחתימת העדים כשר לכתחילה.

2 והבעל מסר גט פסול. והחזו"א הקשה דיותר הו"ל לחשוש שהאשה זיפה לגט. [ויל' דהוה לרבנותא]. ובעלמא אמר' דהבעל אינו חשוד לגרשה בגט פסול, ואם לא גמיר הלך אצל מי שמלמד לעשות בכשרות, דאל"כ יש לחשוש לשאר פסולים.

3 [וע' מש"כ בע"א בשם הקוב"ש] ואפשר דהכא כיון דאפשר דהעדים לא חתומים על גט זה כלל אי"ז עדות. ולא הוה חשש פסול.

4 וכ"כ הריטב"א דבטל שליחותו ושוב אין שליחות לחצאין. וצ"ב. [וסיים כדברי התוס' דאפשר לבטל הגט כשלא גמר כתיבתו, ולכאורה צריך להגיה דהוא פי' שני].

נעשית בצווי, למה יפסול המלכה שבינתיים.

א"נ אפי כר' מאיר. המהרש"א כתב דר' מאיר לאו דוקא, דלר' מאיר ל"ב כתיבה לשמה. אלא למאן דבעי כתיבה לשמה וגם עדות חתימה [דהיינו ר' יהודה לעיל ד.].

דהו ידעי ליה לטופסא ולחתימת ידא דחד סהדא וכו'. מבואר בגמ' דלמ"ד כתב סופר ועד, לעולם אמרי' דהסופר נתכוון להעיד והוה חתימה¹, ואף כשיש ב' עדים נוספים. וזה דלא כמ"ש החז"א [קג כד] דבמקום ב' עדים כשרים ל"מ קיום חתימת הסופר [וע' תוס' טו.], דלא נתכוון לכך, ועוד דהבעל לא נתכוון שיעיד [וכן רע"א ג:] דן בזה]. וצ"ע מסוגייתנו². [אמנם ל"מ כשהסופר אינו עד כשר, ולכאורה לא שייך בזה חזקה [כתובות יח:] שאין העדים חותמין אא"כ נעשית בכשרות].

תוד"ה וכו'. במשנה איירי בחניכת האישה³ [ודלא כרש"י במשנה כתב דאף התם איירי בחניכת המשפחה], ובברייתא בחניכת המשפחה. [והראשונים כתבו כתבו דהיינו שם המשפחה]. ובמרדכי [שנד ר"פ כל הגט] נקט שלא הוזכרו שמותיהם כ"א ראש המשפחה, והביא מזה דמהני בעדי מסירה אף בלא שמותם [וע' לעיל כ. דדעת רוב ראשונים דבעי שמותיהם]. ובפוסקים משמע דאיירי שאין בעיר אחר בחניכת אבות זו, ולכן עי"ז נחשב שכתבו שמותם.

ובתוס' רי"ד העמיד דכתב פלוני בן פלוני, ואותו פלוני לא היה אביו, אלא גדול משפחתו שהיו מייחסים אחריו, וכ"כ הראב"ד [על הר"י].

חניכת אבות עד י' דורות וכו'. בפשוטו משמע דיותר מדורות אלו אינו נחשב כשמו. ובב"י [קכט] הקשה לא ידעתי אחרי ג' או י' דורות אמאי לא יזכיר, ואדרבה הוחזק יותר. ובריטב"א הביא י"מ דאיירי שפסקה חניכה, ואמרי' דאם פסקה פחות מ' דורות מהני [וכתב ע"ז דלא נהירא]. וכע"ז לדעת התוס' רי"ד דחניכה הוא שם אבי המשפחה, ויותר מג' דורות כבר אינו נקרא 'בנו'. והב"י כתב דאיירי שלא פירשו שמותיהם איירי [וכמשי"כ המרדכי] דהזכיר רק חניכת המשפחה, דאחרי ג' דורות ליכא הוכחה דהוה בן משפחה זו.

והריטב"א מביא בשם תוס' דכוונת הגמ' דבעינן שיוחזק החניכה י' [או ג'] דורות. והקשה דל"מ כן בלשון מכאן ואילך, הול"ל פחות מכאן פסול.

פח: גט מעושה

גט מעושה בישראל כשר. הגמ' ב"ב מח. מביאה מכאן דתלויה וזבין הוה זבינא. והגמ' דוחה שאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים. ובתוס' [שם ד"ה אילימא] ביארו דרך מעושה כדין נחשב 'זבין', דמה דמחוייב לעשות הוה כמו מכר. אבל שלא כדין הוה מתנה^{5,6}. והלח"מ כתב בדעת הרמב"ם דנחשב זבין כיון דמקבל מצוה.

וברמב"ם [גירושין ב כ] ביאר דאף דאנסוהו נחשב גט, משום דאינו נקרא אונס אלא מי שאנסוהו לעשות דבר דאינו מחוייב מה"ת. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה, והוכה עד שעשה מה שחייב לעשותו, אין זה אונס אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות המצוות ולהתרחק מהעבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש מרצונו⁷. ומשמע ברמב"ם דאף למה דקיי"ל תלויה וזבין הוה זבין, בגט בעי סברת מצוה לשמוע דברי חכמים [וכה"ק הרמ"ך]. והאחרונים ביארו דבגט יש תנאי נוסף דבעינן לצון המגרש [וכמ"ש הרמב"ם א א די' דברים מעיקרי הגירושין שלא יגרש אלא לרצונו], ולא סגי בדעת קנין [ותלוי' וזבין נחשב 'דעת' ולא רצון].

1 וע' תוס' [ג: ד"ה שלשה] דהסופרים חוששין למכשול נזהרין לא לזרוק גט, ומיהו אין רגילות להזהר לגמרי.
2 ואולי כוונת החז"א דוקא בגט, והכא איירי בכתובה. א"נ דבעינן לברר שהסופר כשר.

3 ואיירי שכתב רק חניכתו במקום שמו.
4 וכוונת הב"י דכתבו רק חניכת אבות, ויותר מג' דורות אינו נחשב שם מובהק שלו, וכמי שאין בו שם. [אבל המרדכי ביאר דמהני מדין ע"מ, וא"כ לא איכפת לן דאינו מוכח כלל של מי הוא. אלא דביותר מג' דורות נחשב כשינה שמו].

5 אבל רשב"ם [שם ד"ה התם] כתב [דהוה זבין] דלא מפסיד מידי, דכיון דאשתו שונאתו לא תעמוד אצלו. אבל הרמב"ן ועו"ר בב"ב שם שכתבו דהתם מעיקרא קס"ד דרב הונא איירי אפי' בלא נתינת מעות, ולכן למד מגט. אבל למסקנא דוקא אגב זוזי.

6 והשלט"ג כתב בשם הראש"ז דשלא כדין נחשב 'היב' ואפי' אם נתנו לו מעות.

7 והאחרונים דנו היאך מהני במומר לפ"ז. ואכ"מ.

בח' מכת"י כתב דאפי' לא עשה מעשה בגופו נחשב אונס לפסול הגט, ואפי' איום באמירה בעלמא שיכול לעשותו הוה אונס. וכ"כ הראשונים ב"ב מ'.

תוד"ה ובעכ"ר. אין לפרש דבענין זה פסול. ובתוס' **הרא"ש** כתב דמתחילה **ר"ת** היה סבור דקאי אסיפא, דאפי' בכה"ג פסול, ושוב חזר בו.

בא"ד דאטו מומחין עצמן יחבטו. והריטב"א הוסיף למאן [ע' בסמוך] דלא ס"ל עבדינן שליחותי, וביאר דהעכ"ר הוה מקל ורצועה לבי"ד.

והטור כתב בשם הרמ"ה דבעי שהנכרי יאמר 'תעשה מה שהדיין אומר לך', ולא כשכופה לכתוב גט, אף בצווי הבי"ד. והטור הביא שדעת הרא"ש דאין חילוק [וכ"פ הבי"ש קלד טו].

אי עכ"ר לאו בני עשוי וכו'. **תוס' ב"ב** [שם ד"ה דבר] ביארו דכיון דע"י כפיית עכ"ר נותנו הוי שלא כדין. ושלא כדין הוה תלויה ויהיב [ואינו גט, ומ"מ פוסל לכהונה משום גזירה וכדלקמן]. ומבואר דאף שמחוייב לגרש, כשהכפיה נעשית שלא כדין אינו חייב עפ"ז. וכע"ז משמע **תוס'** בכתובות ע. [ד"ה יוציא] בדמקום שחייב לגרש, אלא דלא תקנו לכופ בשוטי, אם כפואו שלא כדין הגט פסול.

אבל ברמב"ם [שם] כתב דלא היה חייב לגרש וטעו בי"ד, או שהיו הדיוטות² ואנסוהו עד שגרש, הגט פסול [מדרבנן], הואיל וישראל אנסוהו יגמור ומגרש. והלח"מ הקשה דפשוט הסוגיה דשלא כדין אינו גט כלל [וכמו לרב משרשיא בעכו"ם]. ותי' הלח"מ דבאופן דהבי"ד סבורים שבדין עושין גמר ומקני ע"י מצוה לשמוע דברי חכמים, ופוסל. אבל אם ישראל כפו וידעו שהוא שלא כדין אינו גט, ואינו פוסל לכהונה.

שלא תהא כ"א תולה עצמה. **תוס'** כתובות סג: הוכיחו מכאן דהאומרת מאיס עלי אין כופין לגרש³, דא"כ מה הועילו בתקנתם הא יכולה להפקיע עצמה בטענת מאיס, וע"ז ש.

כדין בכדין דישאל מיחלף. הבי"ש [קלד י וכן הט"ז שם] נסתפק אם קידש אחר, האם גזרו שצריכה גט משני, או דגזרו רק לאסור לכהונה, שהרי מצאנו דיש גיטין פסולין ופוסלים לכהונה.

תוד"ה אלא. מייית לה הש"ס התם כיון דבדוּתא היא. [דבגמ' ב"ב מקשה ממתני' גבי עכ"ר נימא אגב אונסא גמר ומגרש. והגמ' מתרצת כדרב משרשיא דדבר תורה כשר]. ו**תוס'** [ב"ב שם] בי' דהמקשן סבר דעכ"ר בני עשוי [והוה תלויה וזבין]. והגמ' תי' לפי שיטתו דבני עשוי, וכרב משרשיא. אבל לפי האמת [המסקנא כאן] אינן בני עשוי, ולא הוה תלוי וזבין כלל⁵.

אבל הרמב"ם [ב כ] פסק דכשעכ"ר אנסוהו [כדין] הגט פסול [מדרבנן, ואם נשאת לא תצא, וכדלעיל פו]. והקשו דבסוגיין אמרי' דרב משרשיא בדוּתא. והכס"מ כתב דאפשר כיון דבגמ' ב"ב הו' דברי רב משרשיא ש"מ הלכתא כוותיה. והקשה דמ"מ הו"ל לפסוק כסוגיין דהוה דוכתא, וצ"ע. ובלח"מ ביאר דהרמב"ם פסק ע"פ הסוגיה דהתם דבמעושה כדין נחשב זבני שמקבל מצוה, ואפי' בעכ"ר כדין. ובישראל יש מצוה נוסף משום ששומע לחכמים שכופים אותו. ועפ"ז יש טעם לחלק בין שלא כדין דבי"ד ישראל, אבל שלא כדין בלא בי"ד [ועכ"ר] אין לו ריח הגט. ובסוגיין אמרו דבדוּתא הוא לפי שלא העמידו בטעמו משום מצוה.

א"ל והא אנן הדיוטות אנן ותניא וכו' אנן שליח'. **הקצות** [ג א] הביא דמבואר מכאן דבעינן בי"ד לדין כפייה, ועפ"ז ביאר דעת הרמב"ם [ע"ד מש"כ הבי"ח חו"מ א ג, והתומים פליג] דס"ל דיחיד מומחה יכול לדון [ולא בעי בי"ד של ג'], ומ"מ לענין כפייה ולדון בע"כ בעינן דין בי"ד של ג'.

והנתיבות חלק דל"צ בי"ד לכפייה, שכל א' מישראל מצווה להפריש מאיסור [וכדאי' בב"ק כח]. והמשובב השיב דכל א' מצווה דוקא לאפרושי מלא תעשה, אבל לכופ בקום ועשה למצוות עשה צריך דוקא בי"ד. והוה גדר כפייה שונה, דבי"ד כופים עשה סוכה עד שתצא נפשו [וכדאיתא בכתובות פו], ואף דלענין ל"ת אין מצילין אותו בנפשו⁶.

- 1 והפוסקים האריכו בכ"ז ודנו דקנס שפסק על עצמו לא נחשב אונס.
- 2 והחז"א כתב דהיינו שטעו מחסרון חכמה. אבל יושבי קרנות ממש, לא שייך כלל שיכופו, דל"ש שליחותיהו אלא בגמרי וסבירי ובקיאין בהוראה.
- 3 ודלא כדעת הרמב"ם אישות יד ח, וע' **תוס'** לעיל פד. [ד"ה הכא] ובראשונים לע' מט:.
- 4 והראשונים שם כתבו דהגמ' סברא דאף תלויה ויהיב מהני.
- 5 ובמאירי [בסוגיין] ביאר דהגמ' שם הביאה מרב משרשיא, דכיון דמהני תלויה וזבין אפי' בלא נתינת מעות, ואפי' ע"י כפיית עכ"ר. אבל למסקנא הוה בדוּתא דבעינן נתינת מעות.
- 6 ומבואר במשובב דנקט דכופין עד שתצא נפשו כפשוטו. והאחרונים הביאו מכמה ראשונים דלאו דוקא.

ובשערי¹ [ו ה] כתב דאף דכל א' מישאל יכול לכוף על המצוות, אבל לענין דין משפט בעי ב"ד, ואף דבר שבערוה נחשב משפט, ולכן כפיית הגט בעי ב"ד.

לפניהם ולא לפני הדיוטות. פרש"י דקאי אשבעים זקנים. ותוס' סנהדרין ב: הקשה דהתם משמע דממעטינן הדיוטות מדכתיב 'אלוהים'. וכתבו לפרש דהכא לפניהם קאי אאלוהים. ותוס' כתבו לפרש לדברי רש"י דבסוגיין קאי לענין כפייה, וזה ילפי' מלפניהם. ואלוהים קאי אדין בעלמא.

תוד"ה אי הכי. ועוד אור"י דגזל וחבל. ובחי' מכת"י כתב [בשם ר"ת] כגון שגזל שדה ואכל פירות, דבעינן מומחין לשום הנזק. והריטב"א כתב בשם ר"ת דרך כשהגזילה קיימת דנים לאפרושי מאיסורא [וכ"כ הנמוק"י בב"ק ל: בדה"ר]. ובחי' מכת"י הביא בשם הרמ"ה דהיו ב' תקנות דמעיקרא תקנו הודאות והלואות, דשכיחן טפי. ואח"כ תקנו נזקי שור וכו'.

ובתוס' ר"ד גרס קנסות וחבלות, דגזילות שכיא ודנים בכל בתי דינים.

תוד"ה במילתא. דעבדינן שליחותיהו דחשיב כשכיחא. אבל בתוס' הרא"ש ורשב"א כתבו דהוה תקנה שלא תנעול דלת בפני גרים. והסמ"ע [א] כתב דתקנו דהוה דבר גדול.

והרמב"ן ורשב"א [יבמות מו: והו' בבאה"ט חו"מ א ב] הקשו האיך מהני שליחותיהו לענין גירות, דהוה תקנה דרבנן. וגבי גיטין וקידושין איכא למימר אדעתא דרבנן מקדש. אבל גבי גר היכי מנסבין ליה בת ישראל². והקצות הקשה עוד דמשמע דאם קידש אשה, ושוב קידשה שני, דאין חוששין לקידושי שני³.

והרמב"ן הוכיח מזה דלא בעי' מומחין לגירות. והביא דדרשי' [כריתות ט:]. לדורותיכם, דאף כשאין הרצאת דמים מקבלים גרים, וה"ה בזמן דאין עדים. וסיים הרמב"ן ואפשר דמן התורה אפי' הדיוטות דנים בשליחות' דמומחין.

ובקצות [לד א] כתב [לפרש דעת התוס' דמשמע דהוה רק מדרבנן]⁴ דאפשר די' כח ביד חכמים לעקור דיבר מה"ת בקום ועשה בדבר גדול [וציין ליבמות פח. תוד"ה מתוך דמהני ע"א במיתת הבעל]. והנתיבות חלק דאין כח ביד חכמים בקום ועשה. והנתיבות [א א] תי' דגדר מומחים נמסר לחכמים, וכיון דהם קבעו מתי דין שליחותיהו מהני אף לדאורייתא. והחשק שלמה [וכן הביאו בשם האמר"ב דיינים א] כתב דכיון דמדרבנן יש להם זכות לכופו נחשב הכפייה 'כדין'⁵.

בגר"ט [סנהדרין] חקר בגדר שליחותיהו, האם הדיינים בבבל נחשבים כמקל של ב"ד בא"י. או שיש עליהם דין ב"ד לכל דבר. אלא דמהני נתינת רשות במקום התנאי דבעינן מומחין. ומ"מ בעינן שיהא גמיר וסביר, ויש פסול סומא.

יצא קול

יצא שמה בעיר מקודשת. חיישינן לקול. האחרונים [חי' הר"מ] דנו האם ע"י הקול חוששין שהיא אשת איש, דהקול אמת⁶ [וכן היא פשוט לשון הרמב"ם [אישות ט כב] דהרי היא בחזקת מקודשת, אע"פ שאין שם ראייה ברורה⁷]. או דהוה איסור חדש משום לעז שלא יאמרו א"א נשאת בלא גט. [וכן משמע ברש"י פט. ד"ה מימר דהא דלא מבטלינן קלא אינו אלא מפני החשד, והכא ליכא חשד. ועי"ש].

וכתב בחי' הר"מ דבמקום שנתברר דהקול שקר [ע' בסמוך] ע"כ הוה רק מטעם לעז [וכמ"ש רש"י לעיל פא.

1 [וצ"ב דהגזילה מצד עצמו הוה שכיח, וכן החבלה, א"כ אף דהוה תרוייהו בב"א].

2 והאחרונים דנו האם מוכח דהוה איסור דאורייתא.

3 ומדברי הראשונים משמע דמהני בזה אפקעינהו, שיפקיעו את הקידושין למי שמקדש אח"כ.

4 ועפ"ז דן הקצות דבזה"ז אין קבלת עדות מדאורייתא, ולכן א"א לפסול רשע לעדות. והמקדש בפני פסולי עדות חוששין לקידושין.

5 והחשק שלמה נסתפק דאף אם אין להם זכות לעשו' בלא שליחותיהו, היינו לענין שאסור להם לכוף. אבל כשכפו עדיין נחשב עישוי כדין. דלא גרע מעכ"ם לצד דבני עשו' נינהו. [ויל"ד דאדרבה כיון דאין להם זכות הוה שלא כדין וכמ"ש התוס' לגבי עכו"ם. וצל"ד].

6 והביאו דכן משמע בתוס' בכ"מ. דבתוס' יבמות כד: דנו האם מוציאים אשה מתחת בעלה ע"י רגלים לדבר וקול שזינתה, ודנו מ"ש מהכא [והתם הנידון משום חשש זנות]. ובתוס' יבמות קטז: הביאו דשמעו בו שמת [לענין מורידים קרוב] הוה כגון שפלוגי שמע שמפלוגי, וצינו לסוגין, והתם הוה נידון לתלות שבאמת מת. ובתוס' קידושין יב: מבר' דדנו האם חיישינן לקול שיש עדים דהר"ש פ.

7 ובזה החמירו לחשוש לאיסור, ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים.

ד"ה מהו]. והנוב"י [ק סה] הביא בשם מחותנו לחלק דבמקום דהקול נמצא טעות, אף דנשאת אח"כ לא תצא, דאינו אלא מפני לעז בעלמא. ודוקא במקום שחוששין שמא הקול אמת אמרי' דאם נשאת אחרי שיצא הקול תצא. והנוב"י חלק.

ואסרי' לה אגברא. [ובחי' מכת"י כתב דפשיטא שלא היו מתירים להנשא ע"פ הקול]. הרמב"ן הקשה אמאי לא העמידו על אשה שהיא בחזקת אלמנה, ויצא קול שהיא גרושה. ואוסרין לינשא לכהן. ות"י דא"כ פשיטא והיינו רישא.

מקודשת ומגורשת הרי זו מגורשת מ"ט קול ושוברו עמו. הרמב"ן כתב דמשמע דאפי' אח"כ יצא הקול שנתגרשה מתירים ע"פ הקול [ולפ"ז הסיפא דאמתלא לא קאי אמקודשת ומגורשת], וכ"פ הרמב"ם [י כ.]. אבל הראב"ד [וכ"כ בחי' מכת"י בשם הרמ"ה] כתב דדוקא יצאו ב' קולות יחד מפני שהוא קול ושוברו עמו. וכדאיתא פט: דל"מ אמתלא אלא בשעת הקול. והראשונים תי' דהיינו באמתלא של תנאי [שלא היה קידושין מעולם], אבל גירושין מילתא אחריתי.

פט.

מ"ט פריצותא בעלמא כתנאי וכו'. בתוס' [ד"ה אכלה ושאר ראשונים] משמע משידברו מוזרות שבלבנה נחשב קול מחמת פריצותא, וזוה ר"ע וריב"נ נח' אי בעי עדים להוציא. והחז"א ביאר דאיידי דאיכא קול שזינתה, אלא דבעי קול חשוב וכעין נרות דולקות וכו' [לקמן בסמוך, או עד מפי עד]. ור' עקיבא ס"ל דפריצות נחשב כנרות דולקות. וריב"נ סבר דפריצות אינו רגילים לזנות, דפריצות שכיחא טובא. ועוד דדרך בנ"א לחשוד בפריצות וזה גורם קול מוזרות שבלבנה. אבל יש אחרונים שכתבו לפרש ד'כתנאי' לא שייך לקול, אלא דנח' התנאים האם אכלה בשוק ושאר פריצות אוסר' [והביאו כתנאי על סברת הגמ' דפריצותא בעלמא].

והראב"ד [על הרי"ף] כתב דלכו"ע אין מוציאין אשה מתחת בעלה בקול פריצות, אלא דר' מאיר ור' עקיבא איירי למי שמחמיר על עצמו [אבל לכו"ע ב"ד אינן אוסרין ע"פ קול], ויוציא ויתן כתובה³. ולריב"נ אם בא לשאול אומרים לו דא"צ להוציא. וכ"ד רבא דפריצותא בעלמא, ואפי' מי שמחמיר על עצמו א"צ להחמיר בזה.

וברמב"ם [איסור"ב טו כ] איתא דא"א שהכל מרגנים אחריה, חוששין משום זונה. ומקורו מהגמ' סוטה כז לא ישא דומה. והפוסקים [חלק"מ ו יד, בי"ש ד כא] כתבו דהתם כשיש קול יותר והוה כעדים. וכ"כ החז"א דאיידי בלעז המתאמת לאנשי העיר ע"י פעמים רבות.

מה להלן דבר ברור. הראב"ד [על הרי"ף] הקשה דתנן [כתובות עב:]: דעוברת על דעת משה ודעת יהודית יוצאת שלא בכתובה. ות"י דלא בעי עדי טומאה, אלא סגי בבירור של דבר מכווער, ולאפוקי מוזרות שבלבנה⁵. והרמב"ן ושאר חלקו דאף שהיא עוברת על דת ויוצאת שלא בכתובה, אבל אינה נאסרת עליו⁶ ולכן לא שייך לסוגיין.

[חלוצה אין חוששין לה. כ"ג הבי"ח ע"פ ס"א והרי"ף]. וכ"פ הרמב"ם [איסור"ב יז כ], וה"ה ביאר דחלוצה דרבנן, ולכן לא חששו לקול דאפי' ספק חלוצה מותרת לכהן. והראב"ד [שם, ועל הרי"ף] כתב דאין חילוק בין הקולות, וכל הברייתא איירי בקול הברה דלא הוחזק. ובמשנ"ל [אישות ט כב] כתב דלכאורה כל קול באיסור דרבנן לכאורה תליא במח' הרמב"ם והראב"ד, והביא דהראב"ח ופ"מ נח' בקול בקידושין דרבנן. [וע' לקמן צ.].

נשואה, ארוסה אין חוששין לה. פרש"י זה ימים. בפשוטו הטעם שאין קול על מעשה הקידושין, אלא שהאשה מקודשת [לפני זמן]. והרשב"א ביאר דאיידי דאין קול אלא הברה

- 1 ובאבנ"מ [מו ה] תי' דפנויה נאסרת לכהונה ע"י עד מפי עד, אבל תחת בעלה בעי עדים. וע' בסמוך.
- 2 ולפ"ז לכאורה אף בנשואה, דלא תליא בקול. ודלא כתוס' והראשונים.
- 3 דגדרי עוברת על הדת הוזכרו בכתובות עב ואין להוסיף עליהם.
- 4 משמע דדוקא משום פריצותא, אבל משום קול יש למחמיר לחוש. אלא שרבנן לא אוסרין ע"פ. ויל"ד מאיזה דין הוה. [ובע"א אף מי שמחמיר א"צ לחוש, אא"כ נאמן כתרי וכדאיתא בקידושין סה].
- 5 ודלא כר"ע דסגי בקול של דבר מכווער [ולפ"ז לא איירי בקול שזינתה]. וכתב דרבא [ורייב"נ] לאו לאפוקי מדר' מאיר דלא איירי בקול אלא שאכלה בשוק, ובעדים.
- 6 [ובגמ' סוטה כה. מיבעי עוברת על דת אי רצה בעלה לקיימה האם מותר, והראשונים [רמב"ם אישות כד טז] פסקו דיכול לקיימה, ואף לצד דכופין להוציא משמע בראשונים דלא נאסרה עליו, אלא דהוה דין אשה רעה, וכדלקמן צ.].

בעלמא, ובעינן קול דמיטות מוצעות וכו'. וכ"כ הראב"ד [שם]. והרשב"א [וכע"ז בשא"ר] הוסיף דאצ"ל גבי נשואה דלנשואין יש קול גדול [וכדאיתא בב"ב צב:]; וכיון שלא שמענו הוה שקר.

אבל הרשב"א דייק מלשון רש"י [ד"ה אין חוששין] דהטעם בארוסה משום שלא אמרו למי. והרשב"א חלק דלא בעינן לומר למי [ע' בסמוך].

והאבנ"מ [מו א] כתב טעם נוסף ע"פ מש"כ בשו"ת הרא"ש [לה יג] דל"מ קול שהאשה 'ארוסה', דבלשון בנ"א אף משודכת נקראת ארוסה.

והריטב"א כתב דהטעם דכל הנך משום דל"מ קול להוציא דבר מחזקתו. ולא מהני קול אא"כ אומר היום נתקדשה, אבל אם יש קול שהיא ארוסה או בעולה ל"מ³.

שלא לפלוני⁴. בפשוטו הטעם [ע"פ הראשונים הנ"ל] דהוה קול שאינו מבורר. אבל האבנ"מ [מו א וכ"כ הנוב"ק סה בסו"ד] כתב לפרש הטעם דשלא לפלוני לא חיישינן, דכיון דלא אמרו למי א"כ תאסר לכל העולם. ולא תקנו בקול במקום דאסורה לעולם, וכמו קול אחר נישואין דאין חוששין לה. וכן עיר אחרת איירי דלא הזכר העיר, וא"כ לא ידעינן מי הוא. אבל לפלוני מעיר פלונית חיישינן. אבל האבנ"מ הביא דמתוך דברי הרשב"א מבואר דחיישינן לקול כשלא אמרו למי, ואף שאסורה לכל העולם עי"ז.

בעיר אחרת אין חוששין לה. בריטב"א כתב דהקול אינו מבורר. והראב"ד [על הרי"ף] ביאר דכיון דבעירו לא יצא קול לא חיישינן [והטעם דהקול יצא שלא במקומו].

הכס"מ [אישות ט כב] הקשה דהרמב"ם השמיט שלא לפלוני ובעיר אחרת. והביא דהריב"ש גרס בלשון הרמב"ם 'לפלוני'. וכתב עפ"ז דכיון דבעי נרות דולקות וכו', א"כ ע"כ איירי שאומרים נתקדשה כאן. [ובאבנ"מ שם תי' לשיטתו].

ממזרת. לראב"ד [הו' לעיל] איירי בכל הברה בעלמא. והריטב"א כתב דהוה קול לשנות דבר ידוע. וה"ה [איסור"ב יז כא] כתב [לדעת הרמב"ם] דאין פוסלין אלא בראיה ברורה, ולא דמי לגירושין דהוא מחמת מעשה ואינה פסול משפחה.

תוד"ה בעולה. ור"י אומר דסתם בעילת זנות אסורה לכהונה ואפי' לר"ג היינו היכא דאמרת לכשר נבעלתי. רע"א כתב [ליישוב לרש"י] דע"י הקול הוה רק ספק, והוה ספק ספיקא דספק לכשר. ולכן האשה נאמנת בטענת ברי.

בא"ד חייבי כריתות. המהרש"א כתב דדעת התוס' דרק מחייבי כריתות נפסלת לכהונה. והא דנתין וממזר פוסל קאי לר' עקיבא דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין. והאחרונים תמהו דנתין וממזר דזר אצלה מעיקרא 'לכו"ע פוסל [ע' יבמות סח סט].

פלוגי מהיכן שמע מפלוני. הרשב"א כתב דהיינו ב' מפי ב', שראובן שמע משמעון ולוי מיהודה⁵. אבל ה"ה [ט כב] דייק מהרמב"ם דכל שאמרו ב' ששמעו מפי א' הוה קול. והרמ"ה [בח'י מכת"י] כתב דהוה קול אפי' אם א' בא לפנינו ואמר ששמע מפי ב' [דהוה קידושין מעליא]. והרשב"א הקשה א"כ מה מקשה הגמ' דעדות מעליא היא.

האבנ"מ [מו ה] הקשה לדברי הרמב"ם [סנהדרין טז ו] דע"א נאמן על אשה שהיא גרושה או זונה⁶, א"כ ה"ה עד מפי עד, וכשיש קול דהיא גרושה, אסורה מדינא לכהן ע"י עד מפי עד. וכתב דאפשר דלדעת הרמב"ם אחרי שנשאת לכהן שוב ל"מ ע"א לאוסרה על בעלה⁷.

והלכו למדינה. הרמ"ה [בח'י מכת"י ובטור מו] כתב דהיכא דאמרו שמתו מסתברא דלא חיישינן. אבל הרמב"ם [ט כב] כתב 'או שמתו'.

1 ובראשונים כתבו דכיון דהוה זמן רב, גרע ולכן הוה כמו שאין מיטות מוצעות וכו', ויל"ד האם אף שיש עדים שהיו מיטות מוצעות.

2 משמע דלא גרס ברש"י גבי ארוסה 'זה ימים'.

3 והוסיף הריטב"א ומיהו אפשר דאפי' אומר היום נבעלה ל"מ, דל"ל דחזו מידי דפריצות, וכן היום נשאת דנישואין מילתא דפרהסיא, ואם איתא כו"ע הוה ידעי בהא.

4 ובראב"ד על הרי"ף פ'י' שלא לפלוני, שנאסרת על פלוני שכבר היתה לקרוביו.

5 ובלח"מ הביא גירסא בטור דבעינן שראובן שמע משמעון ולוי. ויהודה שמע מב', שכ"א ישמע מב'.

6 והביא דעת התוס' רי"ד קידושין סו דנחשב דבר שבערוה.

7 אבל המחנ"א [עדות יג] נקט דאפי' נשאת נאמן.

מבטלין קלא. פרש"י [בפי' הא'] דהנידון האם חיישינן לקול מפי תינוקות וכו'. ולפ"ז הנידון בכמה מחזיקין לקול, אבל כו"ע בעינן להחזיק הקול בבי"ד. ובחי' הר"מ כתב דתליא האם ע"י הקול חיישינן שהדבר אמת, או דהנידון משום לעז. וצ"ע עוד למש"כ תוס' כתובות ב. דע"י הקול יבואו עדים ויתברר הדבר. בא"ד א"נ חזרו ממדינת הים וכו'. ולפ"ז הנידון בקול שכבר הוחזק בבי"ד, האם מבטלים אח"כ. ובתוס' [ושא"ר] הביאו מהגמ' בע"ב דאפי' כשנתברר בעדים שהקול שקר [וכ"כ תוס' פא.]. [ובזה הביאו מהא דחיישינן לקול ע"פ נשים וע' תוס'. וצ"ב]. וכיון שנתברר דבאמת לא נתקדשה, וע"כ האיסור משום לעז ב"ד, וכמ"ש רש"י [לעיל פא.].

אבל הרמ"ה [בחי' מכת"י] כתב דאם מתברר [ע"פ העדים שתלו את הקול בהם] שהקול שקר, ודאי מבטלים. דלא יהא אלא עדות גמורה כיון שמתברר ששקר מבטלים². [ורע"א בשו"ע מו הביא מח' אחרונים כשהוחזק הקול ואח"כ נמצאו העדים פסולים האם חוששינ']. והרמ"ה כתב דהנידון מבטלין קלא איירי שאח"כ נודע שיש צד אמתלא, דכיון דלא יצא בשעתו [ובמח' בגמ' האם אמתלא לאחר י' ימים]. [ובטור ורמ"א מו ד הביא את דברי הרמ"ה דאם נתברר ששקר מבטלים את הקול, אבל הפוסקים נקטו כוונתם דקיי"ל דמבטלים לקול].

בסורא לא מבטלי קלא. הרא"ש הביא בשם רבינו מאיר דקיי"ל כרב באיסורא³ [וכ"כ הריטב"א]. ועוד דחששא דרבנן בעלמא היא, וספק דרבנן לקולא. אבל בחי' מכת"י כתב דהוה ספק דאורי'. והרא"ש הביא בשם ר"ח דמשמע דתליא במקומות, ואינה מח' אמוראים, דבסורא מיקרי ואמרי' ולכן מבטלים. ובנהרדעא לא מיקרי ואמרי', וכיון שהקול אינו יוצא בקל מסתמא יש בזה ממש⁴, ואין מבטלים. והאבנ"מ [מו ג] הקשה ע"ז מהגמ' בע"ב שלחו מבי רב לשמואל, ומבואר דפסק לפי דעתו [וע' תוס' שם ד"ה ובנהרדעא], ולא לפי המציאות במקום שיצא הקול.

והר"ן כתב דבזה"ז בשום מקום אין מבטלים את הקול [וכ' דכ"ד הרי"ף דהשמיט הא דמבטלים קול. והב"י דייק כן מהשמטת הרמב"ם]. וברמ"א [מו ד] הו' ב' דיעות, וביארו הפוסקים דחוששינן שאנו מאותן המקומות שלא מבטלים [ע"פ הר"ח].

תוד"ה עד שישמעו. התם איכא רגליים לדבר. החז"א כתב דמבואר בתוס' דיש ב' גדרי קול. במקום שיש רגליים לדבר [ע"י עדים], וקול [אפי' ע"י פסולים. ול"אית ספרים] בתוס' אף בזה צריך כשרים]. ובמקום שאין רגליים לדבר אלא קול ברור פלוני מפלוני [ולרב ששת אף בזה אי"צ כשרים].

רש"י ד"ה מימר אמרי'. כשתנשא וכו', והכא ליכא חשד. משמע דכיון דיש אפשרות לאמתלא לא חיישינן לקול כלל מספק. וכ"כ הרמב"ן ורשב"א דכל היכא דאיכא לבטל מבטלינן. והביאו בשם הראב"ד דאיירי שנתברר אח"כ שהקול היה טעות, ואפי הכי בעינן שייצא אמתלא בשעתו, דאל"כ אל מבטלינן לקלא. וכ"כ הריטב"א. ובב"ש [מו יא] כתב דכ"ד הרמב"ם [ט כג] דכתב בד"א שלא שמעו אמתלא, כיצד דהקול שפלוגית נתקדשה על תנאי, ושואלין אותה וסומכים על דבריה⁵ הואיל ואין שם ראייה ברורה ולא קול חזק.

ולא הוה בהו ש"פ. הריטב"א הקשה דאף בפמש"פ חיישינן שמא הוא ש"פ במדי [קידושין יב, ותליא בסוגיה דהתם ואכ"מ]. ותי' דאיכא למימר דכו"ע לאו דינא גמירי'. ובב"ש [מו יא] כתב דבקול לא חיישינן לשמא ש"פ במדי, דעדיף מחלוצה [דהוה חשש דרבנן בעלמא].

פ"ט:

לחד מבני פלוני. פרש"י ולא אמרו למי. והריטב"א הקשה דהו' שלא לפלוני ולא חיישי'.

1 וע' באה"ט מו יז בשם הרשד"ם דאין להקל במה שנוגע בערוה ולא מבטלין לקלא. וצ"ע דאינו איסור ערוה, אלא נידון הנהגת בי"ד.

2 ולדעת שא"ר משמע דהו' סברא רק בקול, ולא במעשה בי"ד [וע' ב"ב לב וכתובות כו: בדין זילותא דבי"ד].

3 ולכאורה כוונתו אף לדעת שא"ר, דכשהקול שקר אין מבטלים. אבל כשהוא טעות מעיקרא עדיף.

4 וכתב דאע"ג דרב ששת אמר אפי' מפי הנשים, וקיי"ל כרב ששת באיסורא, אין להביא ראייה מרב ששת בנהרדעא, ובאתריה דשמואל עבד כשמואל. אבל בתשובות מיימוני [א] המהר"ם הסתפק הכא האם הלכה כרב ששת באיסורי.

5 משמע מלשון הזה דהנידון לחשוש שהקול אמת [אבל היה אפ"ל דכיון דהקול יותר חזק מיחזי יותר כלעז בי"ד לבטלה].

6 ומ"מ מבואר ברמב"ם דא"צ עדות דהיה טעות, וסגי בחשש לזה.

7 [ולכן אין חשש לעז שנבטל את הקול].

ותי' דכיון דאמרו לחד מבניו נחשב כאמרו למי'. והביא איכא מ"ד דהכא ביטלו בלא שידעו דהוה טעות, כיון דלא אמרו למי, אלא דכיון דקרוב הדבר לומר דהוה כנתקדשה לפלוני.

עדיין לא הגיע לפלגות ראובן. רש"י פי' שניכר ממעשיו שאינו גדול, ולכן יאמרו שהיה קטן. אבל הרא"ש הביא בשם ר"ח דגרס עדיין לא הגענו לפלגות ראובן. ופי' שהם היו חכמים גדולים וידעו האם הקטן הזה הגיע בדרכיו כגדולים, וע"ז הוה כגדול וקידושו קידושין [ואף דהוה קטן בשנים, כיון דחזינן דיש בו חריפות], אבל אנו אין בנו כח להבין בין קטן הנראה כגדול לקטן אחר, ואין לנו אלא הלכה דבעינן י"ג שנים ויום אחד וסימנים. ובחתי"ס הקשה כיון דלא ידעינן א"כ אמאי לא חיישינן לקידושין מדאורייתא². והביא בשם תלמידו לתרץ דרובא אין להם דעת קודם סימנים, וסמכי' ארוב. [והקשו דבשול"ת הרא"ש טז א כתב דסימני גדלות [לענין עונשין] הוה בכלל שיעורין הללמ"ס³, א"כ מה שייך לומר דהוה כגדול, וצ"ע⁴].

אמר רבה בר רב הונא אפי' מכאן ועד י' ימים. ובגמ' בע"א איתא דר' יוחנן לאפוקי דמרבה בר"ה. וכ"כ הר"ף דדברי רבה נדחו מדר' יוחנן.

רב זביד אמר וכו'. הראשונים דייקו מרש"י דרב זביד מוסיף על דברי רבה בר"ה. ולפ"ז אף דברי רב זביד לא קיימי למסקנא. והראב"ד [על הר"ף] כתב דלפ"ז הלכה כדברי רבה ורב זביד דבתראי נינהו, ודלא כר' יוחנן. אבל הר"ף הביא דברי רב זביד, והרמב"ן כתב דרב זביד פליג בתרתי על רבה, דבעינן אמתלא בשעת הקול, וכשיש מקום לאמתלא חיישינן⁵.

כל קלא דלא איתחזק בב"ד. פרש"י שלא בדקו אחריו. והרמב"ן הקשה נבדוק עכשיו. וכתב דבמקום שנשאת שוב אין בודקין אחרי הקול.

רש"י ד"ה דבתר נישואין. שאם אתה מצריכה גט נמצאת אוסרה ע"ז וכו'. האבנ"מ [מו ו] דייק דהחילוק בין אחרי נישואין הוא משום שאין תקנה בדבר ונמצאת אוסרה עליו עולמית, אבל אחר אירוסין יש תקנה בגט. [ואף למסקנא הטעם אחרי אירוסין משום שלא תתגנה עליו, וכמ"ש רש"י ד"ה לא]. וכתב דלפ"ז בנתקדשה לכהן אף אחרי אירוסין לא חיישינן לקול. ועפ"ז כתב ליישב קושיית תוס' פח: [ד"ה והאמר] דהתם איירי בנתארסה לכהן [וכמ"ש רש"י שם], וא"כ אף לרב אשי אחר אירוסין לא חיישינן. [אבל לתוס' בנתארסה אינו נחשב שמוציא אשה מתחת בעלה].

הרמ"א [ס"ס מו] הביא בשם שול"ת הרא"ש דאם האשה מודה דנתקדשה אסורה אף שנתארסה כבר. [והטעם בזה משום שזיא אנפשיה, שאומרת שלא נשתעבדה מעולם. וע' לעיל פ: ואכ"מ]. אבל הרא"ש [יג] הביא מעשה דר"ת [שהו' בתורה] והלכתא] דיצא לעז שנתקדשה קודם, וכתב דאפי' היא תאמר דנתקדשה אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה [וע' ק"נ ופוסקים].

אשת איש שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר וכו' אין האשה מעיזה פניה. הרמב"ם [אישות ד יג] פסק דמקודשת לשני. והראב"ד השיג דאינה נאמנת להתיר עצמה, אלא לענין דתפסי קידושי שני. הראשונים ביארו דאף דרב המנונא נאמנת, הכא [שלא בפניו] מהני לענין שיתפוס קידושין. [וע' רשב"א שהביא מדלעיל סד:].

המשנ"ל [שם] הביא בשם ר' דוד ערמא דנסתפק דארוסה שאין לה חיבה אין החזקה גדולה כ"כ [והמשנ"ל חלק]. ורע"א ביאר דכוונתו דהחזקה אינו ברור, אבל מ"מ בעי גט, דהא בסוגיין איירי בארוסה, ואפי' הכי אמרי' חזקה. וכתב רע"א דמתוס' [ד"ה והלכתא] והרא"ש משמע דאף בארוסה מהני חזקה זו אף לקולא [וכדעת הרמב"ם]. וע"ל עד. דרע"א הביא מהר"ן דל"מ.

והחזו"א כתב דע"כ איירי דטוען שקידשה, דאל"כ לא הוה העזה כלל.

- 1 והאחרונים ביארו דע"פ סברת האבנ"מ, הכא יש תקנה לכל בניה.
- 2 והביא בשם בנו דהוה מקדש בלא עדים, דהעדים אינם יודעים שגדול. [ועדיין צריך ליישב בשאר דיני התורה]. ויל"ע א"כ אף בדורות הראשונים דהחכמים ידעו שיש לו גדלות העדים אינן יודעים, ומשמע דמהני בזה ע"י שמתברר אכ"כ.
- 3 [ואף הרא"ש כאן כתב דאין לנו אלא 'הלכה'].
- 4 ואפשר דכוונת הרא"ש דקידושי קטן תליא רק בדעת קנין, ולענין קנינים לא תליא בשאר דיני התורה. [וע' מש"כ בזה לעיל סד ופה].
- 5 וכ' דאם יצא אמתלא אח"כ מתירים, אבל אם לא יצא אמתלא, אם נשאת לא תצא, אבל לכתחילה לא מתירין. והיינו לשון חוששין.

האשה שאמרה לבעלה גרשתני. הרמב"ם [אישות טז כו] פסק דחייב ליתן לה עיקר כתובה ולא תוספת'.

הרמ"ה [הו' בב"י יז ב וברמ"א שם] דבזה"ז נפיש חוצפא ולא עבדינן אלא לחומרא.

אבל מגרש שני לא וכו'. הרמ"מ [י א] כתב בשם רא"ש דאפי' אם היה קול הברה בעלמא, ונתן גט כדי להשתיק הקול, ע"י הגט נתחזק הקול ואסורה.

רש"י ד"ה עיינו. בקידושי שני, ולא קידושין מפני שהיתה מקודשת לשני [ולכן נחשב 'טעות']. והרשב"א ביאר דאי"ל דעיינו דקידושי ראשון היה בטעות, דא"כ נתיינה לשוק.

אבל בחי' מכת"י כתב בשם הרמ"ה דלא מסקי דקידושי שני הוה בטעות, דכיון דמצרכינן גט ממנו לא מסקי דהוה קידושי טעות. דכל היכא שצריך גט רמין עלה חומרי ראשון. אלא דיאמרו דקידושי ראשון היו טעות [כיון דלא נתן גט], וראשון לאו מחזיר גרושתו הוא. וכ"ג התוס' רי"ד דעיינו דקידושי ראשון היו בטעות. וכ"כ המהרש"א בדעת תוס' [ד"ה אמר].

תוד"ה אמר. אבל בלא העמידו, דאין כי אם קול. והרשב"א הוסיף ועוד דס"ס דשמא לא קידשה הראשון, ואי"ז מחזיר גרושתו, ואת"ל קידשה שמא לא גירשה ולא חלו קידושי שני כלל². וס"ד דמותרת לראשון מס"ס, קמ"ל דלא. והב"ש [מו יז] ביאר דאף דהוה ס"ס לא יכנס, אבל אם כנס לא תצא.

צ.

תוד"ה והילכתא. ר"ת הביא ראיה מכאן, כיון שאין כאן אלא קול בעלמא לא החמירו. ור"י דחה דאינו דומה כ"כ למחזיר גרושתו [וביאר האחרונים דהוה מעין ס"ס]. וה"ה [אישות ט כז] [אחרי שהביא דחיית ר"י מסוגיין] הסכים לסברת ר"ת, דע"כ לא אמרו אלא משום חשש שיאמרו שעובר לאו דאורייתא, אבל בדין הגט אפי' יאמרו ליכא לאו דאורי'.

ומ"מ צ"ב הוכחת ר"ת, דהרי מבואר בסוגיין דהחמירו באיסור מחזיר גרושתו ע"י הקול, שהרי כשקידשה שני קידושי תורה לא אמרי' מגרש ראשון³. [ומשמע דר"ת השווה דין ס"ס לדין ספק דרבנן, ודוחק⁴].

לא יגרש אדם אשתו וכו'. המגיה למשנ"ל [י כא] הביא בשם הכנה"ג דאינו איסור דאורי' או דרבנן, ואינו אלא עצה טובה. וכע"ז כתב הלבוש [בשו"ת מהר"ם קנא]. ודחה דבריהם בדבכמה ראשונים מבואר דהוה איסור גמור [וע' בע"ב]. אבל שהביא דמשמע בסנהדרין [כב]. דהוה רק דרבנן, וכדאיתא התם דקשה הגירושין שהרי לא התירו לדוד לגרש⁵. והמשנ"ל [י כא] הביא בשם הרשד"ם דבארוסה קי"ל כר' עקיבא, והמשנ"ל פליג.

ובית הלל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו. ובתפארת ישראל כתב דהקדיחה במתכוון להקניטו. [ובתפארת יעקב במשניות חלק דאפי' אינה יודעת לבשל]. וכ"מ בטור [קט] שכתב דכל שפשעה כנגדו. [וע' בע"ב].

ובחת"ס כתב לדייק מהרמב"ם [בפיה"מ] ואבן עזרא [דברים כד א] דהקדיחה תבשילו היינו שאין מדותיה וטבעיה דומה לשל בעל.

אף כאן בעדים. בתוס' משמע דלבית שמאי אסור לגרש א"כ יש עדים שזינתה. אבל בשו"ת הרשב"א [א תקנז] כתב דאף לבית שמאי אם ראה דברים מכוערים יוציא, וה"ק כל זמן שמצא דברים מכוערים בב' עדים מצוה לגרשה ולהוציא הרשעה מתוך ביתו⁶ [ואף את"ל

1 וע' ראשונים כתובות פט ובר"ן סוף נדרים. [והאחרונים האריכו אי הוה תולדה מהיתר נישואין, ואכ"מ].

2 ובאבנ"מ [מו ד] הקשה דצד זה הוה נגד חזקה, ואמאי מצטרף לס"ס.

3 ובחז"א כתב ליישב דסברת ר"ת כשירואים שנושא תולדים דהקול אינו אמת. וכמו דכשנשאת לראשון בסוגיין, יאמרו דהקול משני אינו [ולא ידעו שהצריכו גט]. וה"נ כשתנשא תוך ג' חדשים. [ולא החמירו אף באיסור לאו לקול]. אבל כשקדשה שני קידושי תורה, ונשא ראשון, הרי חיזק את הקול, ויאמרו דהוה מחזיר גרושתו.

4 ויל"פ דסברת ר"ת דע"י הקול אנו מחזיקים שהיא א"א, והוה מעין אישות דרבנן. ובזה כשקדשה שני מה"ת, א"כ הוה מחזיר גרושתו [דכיון דצריכה גט א"כ כלפי אישות הראשון אנו תולים שגירש, ומחזיר עכשיו]. אבל יצא קול משני, ואף דבעי גט משום חשש קידושין דאורייתא, אבל כלפי אישות דרבנן מחמת הקול לא חיישינן לקול. [וכלפי החשש מחזיר גרושתו דאורי' יש ס"ס, וכמו לר"ן].

5 ויל"ד דאף אי הוה דאורי', י"ל דכל האיסור לגרש בחנם. אבל לצורך מותר [ואף במקום שאינה לטובתה].

6 וכתב עפ"ז דיכול לגרשה בע"כ, ולא תיקן רבינו גרשם שלא יתנהג כדין.

דאינו חייב לגרש, והוא רק מידת חסידות]. והוכיח כן דאל"כ אמאי איצטריך קרא לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, הרי היא אסורה עליו משום סוטה [וכקושיית הירושלמי הו' בתוד"ה מה], ועוד דהא קאמרי לא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר הא חייב לגרש ע"כ. והאחרונים הביאו דבירושלמי מובא ברייתא דלבית שמאי אפי' יוצאת וראשה פרוע, אלא שמבואר שם דפליג אמשנה דבעי דוקא ערות דבר. [ודברי הרשב"א הם נגד הירושלמי לדעת המשנה].

תוד"ה מה. בירושלמי פריך, תיפול דאסור להחזיר סוטתו. והרשב"א כתב דע"פ הגמ' [בסמוך] דאם עבר וגירש מגורשת י"ל דאיצטריך קרא כשעבר וגירש [ומשמע דלירושלמי לא חלו הגירושין]. וכמו כן דנו האחרונים [פנ"י] דמשמע בירושלמי דא"א לגרש אף מדעת האשה. והרשב"א דחה דאין להעמיד את הפסוק ב'דאי' [אם עבר איסור] [וכדאיתא ביבמות עה.]. ועד"ז כתב בהג"ה לבן הנוב"י [אה"ע ת קכט] דקושיית הירושלמי משום דקרא דמחזיר גרושתו קאי ארישא.

והפנ"י הקשה עוד [ע"פ הירושלמי] אמאי איצטריך קרא לאסור גרושה לכהן, תיפוק ליה דהוה זונה. וע"כ מדעתה מהני. ובחש"ל תי' דל"ל דכשעבר וגירש לא חלו הגירושין, ומ"מ נאסרה לכהונה [מדאורייתא] ע"י מעשה הגירושין. ועוד כתב דודאי מהני שכיב מרע שמגרש לטובת האשה, ובזה קמ"ל דאסורה לכהן. וקושיית הירושלמי דמחזיר גרושתו אסורה בחייו'.

בא"ד לעבור עליו בב' לאוין. והאחרונים ציינו דבירושלמי לפנינו אי' לעבור בלא תעשה, דבספק סוטה יש עשה ואין ל"ת [כפשוטו הגמ' יבמות יא.], אבל תוס' שם ד"ה מאי ס"ל דלוקה, ולגירסת התוס' לפנינו כ"ד הירושלמי'.

ובגהש"ס הקשה דאין איסור חל ע"א². ובחי' הוסיף דאף לגירסא דהוה עשה הא כתבו תוס' שבועות כג: דאין איסור לא וחל על איסור עשה³.

בי"ש סברי אם לא תמצא חן וכו' דהא מצא ערות דבר. האחרונים [ע' מהר"ט חו"מ צח] הק' לבי"ש במה תליא ברצונו ודעתו, דע"י עדים אסורה עליו וצריך לגרש בע"כ. והאחרונים כ' דלבית הלל אתי שפיר, דאף דהקדיחה תבשילו מ"מ לא יגרש אא"כ לא מצא חן בעיניו.

והלבוש [הו' בשו"ת מהר"ם לובלין כג] דן דגדרי התורה של גירושין ניתן רק באופן זה דלא מצא חן בעיניו [ומגרש מחמת שנאה]. הא אם מצא חן בעיניו אינו בכלל ההיתר של פרשת גירושין, ואינה מותרת לעלמא. וגט שיכב מרע שלא תיפול ליבום ילפי' מקרא אחריני דאפי' לא נתגרשה אלא מאשה פסולה מהכהונה [לעיל פב; וע' מה שהו' בזה שם], וחדש דלפ"ז אינה מותרת לינשא לאחר⁴. והאחרונים דחו דבריו⁵.

תנוד"ה כז. לתוס' לשון 'אם' שייך אף בדבר שודאי יהא בעתיד, אבל לרש"י כיון דהוא ודאי ל"ש. וע' לעיל עז. אם תצא חמה מנרתיקה. [והביאו מהתפארת יעקב דלרש"י רק דבר בזמן רחוק שייך אם כשהוא ודאי].

א"ל רב פפא לרבא לא מצא וכו' מהו. פרש"י מי כייפין ליה לאהדורי. וצ"ב אמאי יחוייב להחזיר. והבי"מ [קט ג] כתב דהוה כעין גזל, שגירשה שלא כדין. ובזה תי' הגמ' דלא נחשב שלקח חפץ באיסור, אלא סילק השעבוד. ובזה אין חיוב השבה.

והאחרונים [פנ"י, נוב"י אה"ע ת קכט] כתבו [דלולי דברי רש"י] יש לפרש כוונת הגמ' האם אמרי' דאינה מגורשת דאי עביד ל"מ, ורבא לטעמיה דאעל"מ⁷. אבל תוס' תמורה ה. [ד"ה מיתבין] הקשה באונס שגירש נימא אי עביד ל"מ, ולא יחול הגט כלל ויתחייבו עליה משום א"א ותהא מותרת לכהן. ותי' דאיתקש גירושין למיתה ומתיר. ומיהו למ"ד אי עביד ל"מ,

- 1 ומשמע דשכיב מרע שנתפא בטל הגט מדינא.
- 2 והביאו בשם הקה"י [ח"ב ב] דכיון דתרווייהו מחד קרא ילפי' חל [וצ"ב].
- 3 וע"ש שדן בספק סוטה, דעשאה הכתוב כודאי. והיא טוענת ברי שלא נאסרה, א"כ נאסרה רק מחמת איסור מחזיר גרושתו, וע"י שחל איסור עליה חל עליו בכולל. ודחה רע"א דכלפי' הבי"ד לא מאמינים לה, א"כ לא שייך בזה איסור כולל.
- 4 אבל כיון דאסורה עליו, אינה זקוקה ליבום וחליצ', ואף דאסורה לעלמא [ומותרת לעולם ע"י מיתת בעל].
- 5 והחת"ס [כאן בסוף הגמ'] הביא מדברי הרמב"ן [בחומש] דטעם איסור מחזיר גרושתו כדי שלא יחליפו נשותיהם וכו', ומבואר דמותרת לאחר אף דלא מגרש מחמת שנאה.
- 6 והאחרונים כתבו דרש"י כתב כן ע"פ מסקנת הגמ' דהנידון על לשלחה כל ימיו. וכתבו דל"ל דהנידון על שניהם, ורש"י תפס הלשון ע"פ המסקנא.
- 7 ובנוב"י כתב דל"ל דקושיית הגמ' לכ"ע, דהוה תנאי בפרשת גירושין, אם לא תמצא חן בעיניו.

לא מהני הגירושין לענין שיהא שילוח כל ימיו, ועדיין מחוייב להחזיר [משמע דלא חל הגט לענין זה. וצ"ב. ולפ"ז יל"פ כוונת הגמ' כאן עד"ז].

אבל **בכנה"ג** הביא בשם **המרדכי** דהנשבע שלא לגרש לא חלו הגירושין משום דאי עביד ל"מ'. [והנוב"י שם האריך לדחות צד זה]. והמהר"מ מינץ כתב דהמגרש בע"כ לא חלו הגירושין, דעבר אחרם דר"ג [ועי"ש בנוב"י ועוד אחרונים שדנו בדבריו].

א"ל מדגלי רחמנא באונס. הפנ"י הקשה דאיצטריך לניתוק לעשה, ואף דבעלמא חייב להחזיר מ"מ בעי קרא באונס. וע' אחרונים.

אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשו וכו'. **הראב"ד** [על הר"ף] כתב דהיינו לענין שאר תשמישים, ואם הודיע לה ורוצה בכך מותר לשמשו. אבל פשיטא שאסור לבא עליה וכדאיתא בנדרים כ: דהוה בני גרושת הלב. אבל **הח"מ** [ק"ט א] **ומשנ"ל** [י כא] דייקו מהרמב"ם דהאיסור הוה רק ע"י תשמיש. [ובגמ' ביבמות לז: איתא דאם נשא ע"ד כן מותר, והאריכו בזה הפוסקים ואכ"מ].

זבוב נופל לתוך התמחוי. הגר"א [י"ד קד יא] ציין דהמוצצו אינו נקרא רשע [אלא משום בל תשקצו, והכא אינו איסטניס] ומבואר דבר מאוס בטל ברוב [ואי"צ ששים].

צ:

זו מצוה מן התורה. ה"טז [ק"ט ז] כתב דרק לבית שמאי הוה מצוה דילפי' מקרא דערוות דבר. אבל לבי"ה קאי קרא אהקדיחה, ובזה ע"כ אין מצוה, אלא דאיתא מקרא ד'גרש' לץ ויצא מדון' [משלי כב י. וכמ"ש הרמב"ם].

תוד"ה ע"ם. אבל זו חובה מה"ת. **הפנ"י** תמה מנלן דמדאורי' חייב לגרש, הא אינה נאסרת עליו אלא בעדות ברורה שמצא בה ערות דבר. ודן דסגי בעדות ברורה דדבר כיעור, דע"ז אמרי' דמצוה לגרשה [ואף דאינה נאסרת עליו], דילפי' מקרא דערוות דבר.

הא בזווג שני. אם שנאתה שלח. **פרש"י** כר' עקיבא². משמע דשנאה הוה כמצא אחרת נאה הימנו. **והר"ף ורמב"ם** [י כא] העתיקו לשון זה. **והב"י** הקשה דלא קי"ל כר' עקיבא אלא כבי"ה. **והב"י** כתב דמסתמא שונאה מחמת שפשעה כנגדו, כגון שהקדיחה תבשילו. [ובח"מ כ' דכוונת הרמב"ם דאירי שהקדיחה תבשלו, ומ"מ דרך מוסר לא לגרש אא"כ שנאה]. **וכ"פ הטור** [ק"ט] כבי"ה דכל שפשעה כנגדו [הקדיחה תבשילו] יכול לגרש, בד"א בזווג שני, אבל בזווג א' מזבח מוריד דמעות ואין לו לגרש משום דפשעה כנגדו. אבל אם מצא ערות דבר או פריצות מצוה לגרש.

אבל **הבי"ש** [ק"ט ד] כתב דמח' בית שמאי ובית הלל בזווג ראשון, ובזה לא יגרש אם לא עשתה דבר [לבי"ש ערות דבר, ולבית הלל אפי' הקדיחה תבשילו], אבל זווג שני מותר לגרש מחמת שנאה, אפי' לא עשתה דבר.

זווג שני. האחרונים דנו האם תליא בבעל או באשה. ע' **רש"ש**. ובפר"ח [ק"ט] כתב דתליא האם נשאה בתולה, דע"ז נחשב כורת ברית ואשת נעוריק. אבל **ה"טז** [ק"ט ד] כתב דתליא במה שנשאה בנעוריו, דכיון דגדלו יחד יש תקוה שתשוב.

כל המגרש את אשתו ראשונה מזבח מוריד דמעות. **הב"י** [ר"ס ק"ט] הביא בשם **האגודה ושר"ת הר"ן** [יז] דהיינו בע"כ. אבל מדעתה אינה בכלל זה. אבל מתקנת רבינו גרשום אסור לגרש אשה בע"כ [וע' ברמ"א ק"ט ו בפוסקים דהאריכו בזה].

הרמב"ם [י כא] **ושר"ע** [ק"ט ג] נקטו הלשון דאין ראוי לגרש אשתו ראשונה. **והגר"א** [א] כתב דאע"ג דמן הדין הלכה כבי"ה, באשתו ראשונה אין ראוי לעשות כן [משמע דאינו איסור גמור]. אבל **הח"מ** [ק"ט ב] ביאר דאסור לגרש את אשתו הראשונה בע"כ, ואפי' מדעתה אין ראוי לגרש ובפתח"ת הביא בשם **הב"מ** דהיינו כשהבעל תובע לגרש, והיא מסכימה. אבל כשהאשה תובעת אין בזה שום איסור. ועוד פי' דאפי' מצא בה ערות דבר, לא ימהר לגרשה עד שיחקור יפה.

הדרן עלך פרק המגרש

ומסכת גיטין

ברך רחמנא דסייעין

1 וכה"ק **תוס'** תמורה ו. [ד"ה והשתא] דנימא דמי שנשבע שלא לגרש, ושוב גירש דלרבא עבר אמימרא דרחמנא ולא חל הגירושין. ותוס' תי' דבאיסור שהוא בדה לא אמרי' אע"מ. ובקצות [רח] ביאר כוונת התוס' רק לענין שיהא חיוב להחזירה.

2 [ובזווג ראשון, שנוי המשלח, ורש"י פי' כבי"ש. והאחרונים הביאו דהמהריב"ל הקשה א"כ פליגי. ולכאורה מש"כ רש"י היינו לס"ד דפליגי. א"נ בזה דינו כבי"ש].